

12
A
10

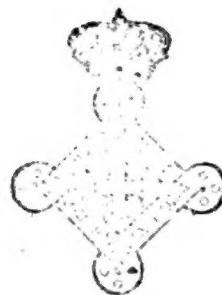
C A T E N Æ
G RÆC ORUM P A T R U M
IN
NOVUM TESTAMENTUM.

EDIDIT
J. A. CRAMER, S. T. P.
AULÆ NOVI HOSPITII PRINCIPALIS,
NECNON
HISTORIÆ MODERNÆ PROFESSOR REGIUS.

TOMUS I.

IN EVANGELIA S. MATTHÆI ET S. MARCI.

OXONII,
E TYPOGRAPHEO ACADEMICO.
M.DCCC.XLIV.

C A T E N Æ

IN

EVANGELIA

S. MATTHÆI ET S. MARCI,

AD FIDEM CODD. MSS.

EDIDIT

J. A. CRAMER, S. T. P.

AULÆ NOVI HOSPITII PRINCIPALIS,

NECNON

ACADEMIÆ ORATOR PUBLICUS.

OXONII,

E TYPOGRAPHEO ACADEMICO.

MDCCXL.

PRÆFATIO.

ANTEQUAM de iis quæ in hoc Volumine continentur, et unde sumpta sint, Lectorem moneam, non inopportunum videtur, in ipso totius operis limine, quod Græcorum Patrum Commentariorum Corpus in Novum Testamentum nuncupari potest, quædam de hujusmodi Scholiis sive Catenis in genere verba facere. Quid autem hac in parte elaboratum sit satis exposuerunt Fabricius in Bibliotheca Græca T. VII. p. 727. et seq. Vet. Ed. T. VIII. p. 637. Ed. Harles. Thom. Ittigius Tractatu de Biblioth. et Catenis Patrum. Lips. 8°. 1707. Walchius Biblioth. Patristica Cap. III. §. 17. p. 193—198. De utilitate autem et fruetu et præstantia istiusmodi operum potissimum disputaverunt Ricardus Simon in Historia Critica præcipuorum Commentariorum in Novi Fœderis Libros Cap. XXX. et seq. p. 422. et Christophorus Wolfius in Dissertatione de Catenis Græcorum Patrum, iisque potissimum Manuscriptis. Prioris egregii Viri præstantissimum opus omnibus notum est, et Sacræ Theologiæ Studiosis ubique satis obvium. Wolfii autem tractatus jam inter rariores Libros numeratur, adeo ut vel in locupletissimis Bibliothecis desideretur. Cum id ita sit, et a viro et doctrina et judicio spectato scriptus sit, et qui ad hujus generis Commentarios animum præcipue adverterat, eosque variis in Bibliothecis diligenter conquisiverat et evolverat, me rem haud ingratam viris

Sacrarum Literarum Studiosis moliturum esse, arbitratus sum, si ea quæ in prædicto Wolfii libello, magis ex re mihi visa fuerint, iterum typis committerem. Adjectis postea ad finem eorum quæ a docto Viro disputata sunt, iis quæ ipse in eadem materie notanda habeam, quatenus ad eas potissimum Catenas spectent quæ in Novi Fœderis libros, sive editæ sive ineditæ ad nostram usque ætatem duraverint.

Jo. Christophorus Wolfius Exercitatio in Catenas Patrum Græc. easque potissimum MSS. 4to. Witembergæ 1712.

“ Catenam Patrum eruditæ appellare solent seriem quandam interpretationum, ex diversorum Ecclesiæ Græcæ Latinæve Doctorum scriptis, a scriptoribus nunc antiquioris nunc recentioris memoriaræ, ita contextam et quasi colligatam, ut variae sententiæ de eodem commate divinioris scripturæ interpremando uno conspectu legenti exhibeantur. Primus hujus instituti Auctor dicendus erat Olympiodorus Alexandrinæ Ecclesiæ Diaconus, si fides haberi posset Paulo Comitolo, qui Catenam in Jobum, a Laur. cum Deo primum Lugduni 1586 editam, cum amplis accessionibus Venet. an. 1587, secundum vulgavit, et ab Olympiodoro contextam esse arbitratur. Hujus vero Doctoris ætas dubia huc dum visa est eruditæ, ut propterea Cl. Cavius Rerum Ecclesiasticarum peritissimus stator atque vindicis, Parte I. Historiae Literariæ ad A. C. 990 candide item profiteatur his omnino verbis: ‘de ejus ætate laborant eruditæ, his illum Sæculo V. aliis XI. collationibus. Nos eum hoc loco deponimus ad annum 990, ‘donec exsurgat, qui certiora doceat.’ Nec defuit qui id præstaret, et, si quid video, rem obscuram non infeliciter expediret. Jo. Ernestius Grabius enim, quem immaturo fato ereptum dolent, qui aliquid his literis tribuunt, in notis ad Tom. II. Spicilegii Patrum p. 245 idoneo argumento efficit ut credamus, Olympiodorum Sæculo V. vel VI. post reparatam salutem, aliquo ante Anastasium Antiochenum tempore, cuius ætas haud dubie in Sæc. VI. medium incidit, Alexan-

driæ floruisse. Is enim in Lib. VI. Contemplationum Anagogicarum in Hexaemeron, quod opus eximium Graece exaratum nec editum, in Collegio Novo Oxoniensium evolvere me memini, Olympiodorum tanquam πολὺν τὰ θεῖα, h. e. in divinis rebus præclare versatum, ad partes vocat, nec permittit, ut de Olympiodori ætate amplius dubitemus.

“ Hunc excipit OEcumenius, itidem incertæ ætatis scriptor, ab Olympiodoro tamen aliquot sæculorum intervallo sejunctus, cum communi fere omnium sententia ætas ejus in tempora Sæculo VIII. posteriora incidat. Commentarii ejus in Actus Apostolorum et Epistolas Paulinas, cum ex aliis Ecclesiæ Doctoribus, tum vero imprimis ex Chrysostomi scriptis cinnati, hodie non injucunde leguntur.

“ Superest Nicetas non Heraclius, quo nomine a Frisio in Bibliotheca appellatur, nec Davides, aut Paphlago, cum quo eum a nonnullis perperam confundi solere monuit Cl. Mollerus p. 506. Homonymoscopiae, sed Serron, Archi-Episcopus Heracleensis, cuius ætas in Sæc. XI. medium a Cl. Cavio et aliis refertur. Huic illam in Jobum catenam, quam Paulus Comitus Olympiodoro tribuendam putavit, Laur. cum Deo in præfatione ad primam editionem vindicavit, propugnatorem nactus Pet. Lambecium, Virum diligentissimum, in libro V. Commentariorum de Biblioth. Vindobonensi, p. 63. qui lib. III. p. 28. ejusdem in Psalmos Catenam recenset. Sic etiam Patricius Junius in repetita ejusdem Catenæ editione, multis modis emendatiore, quæ Londini 1637, Graece et Latine curata est, Nicetæ eam deberi adeo non dubitavit, ut in ipsa operis inscriptione nomen ejus exprimendum putavit. Et nituntur quidem illi auctoritate veterum Codicum, qualem Laur. cum Deo in Bibliotheca Regis Galliæ obvium esse observavit, cui Junius alios non dissentientes ad latus collocat. Cetera argumenta, quæ pro hac sententia pugnant, nunc quidem non urgeo, in hoc solo acquiescere me posse ratus, quod vix veri videatur simile, si Olympiodorus Sæc. VI. Scriptor, jam Catenas formandi initium fecerit, tribus circiter Sæculis, nisi forte pluribus, usque ad OEcumenium labentibus, nullum extitisse, qui hujus exemplum sit secutus, cum vicissim post OEcumenium plures v. c. Nicetas, Euthymius, Macarius, Andreas Presbyter etc. ad similem laborem manus admoverint. Relinquitur itaque OEcumenium primum forte esse inter

eos, quorum memoria superstes est, qui ejusmodi operam in se suscepérint.

“ Sicut itaque Catenæ a diversis Auctoribus profectæ sunt, qui nunc majorem nunc minorem industriam, doctrinæque et judicij apparatum attulerunt; ita, vel me non monente, apparet, non idem de singulis judicium ferri posse, et ex aliis ampliora, minora ex aliis commoda vel incommoda ad Lectores derivari, nullam vero in universum ita comparatam esse, ut non sint, quæ tollas, quæve repudies. Sic nemo, credo, dubitaverit, Lectorum rebus admodum consuli, si ea sibi obversari in compendio videant, quæ antiquissimi quique Ecclesiæ Doctores, a primis divinioris cœtus originibus per varia sæcula, de divini Scriptoris mente, nonnunquam abdita, judicarunt, cum illorum quidem auctoritas non quidem argumentum omni exceptione majus, neque tamen prorsus nullum aut leve afferrant, præcipue si præstantissimi Ecclesiæ Antistites in eandem sententiam amice conspirare videantur. Quamvis enim cum Paulo Colomesio p. 126. Observationum Sacrarum dicere non sustineam ‘vilescere nobis hodiernorum Theologorum commentiunculas, quoties animum erudita illa ac salutari Patrum lectione pascimus,’ nolim tamen, instar fastidiosi contemptoris, illis prorsus nihil tribuere, sed medium sectatus viam, cum eodem Colomesio, alibi modestius sentiente, judicium ita formare malim: ‘quis a primis illis Christianis sæculo majoribus omnium Scripturæ locorum germanam explicationem postulet? quis in multis eos non æque hallucinatos existimet, atque eorum nepotes?’ Vide, si placet, Colomesii notas ad epistolam Clementis. Præterea non infimo loco ponendum est, quod non tantum aliqua integrorum Operum fragmenta et ramenta quasi in Catenis ad posteritatem transmittantur, sed interdum etiam maxima eorundem pars ab interitu et temporis injuria vindicetur. Liceat hoc loco, ne longior sim, tantum ad laudatissimi Grabii exemplum provocare, qui in præfatione ad tom. I. Spicilegii Patrum Seculi II. non diffitetur, præcipuum illius Spicilegii materiam ex Catenis Patrum, tam excusis, quam manu exaratis, sibi subnatam esse, in quibus Doctores Sæculi IV. tam frequenter ad partes vocentur, ut largæ messis copiam facere possint. Idem p. 364. ad tomum I. Spicilegii testatur se magnam partem Commentarii Eusebii Cæsariensis in Jesiam ex Catena quadam in hunc Prophetam, quæ in

Collegio Novo Oxoniensium asservatur, et paulo post a nobis diligentius laudabitur, in proprios usus descriptsse, suo tempore cum erudito orbe istam communicaturum. Qua quidem opera non ita pridem eruditissimus Bernhardus Montfauconius, in Nova Collectione Patrum et Scriptorum Græcorum egregie defunctus est, qui Eusebiano isti Commentario, partem ex Codd. aliis, partem ex Catenis, descripto, ultimum in eo Opere locum reliquit. Addam his illustre Petri Danielis Huetii, idonei judicis, testimonium, qui in extrema præfatione ad Commentarios Origenis in Scripturam Sacram refert, tantam Origenianorum Scriptorum copiam in Catenis exstare, ut si quis quicquid Origenianum est colligere speret, perinde sit, ac si mare exhaustire, vel cœlum humeris sustinere velit.

“Quamvis autem non eadem fuerit omnium Patrum felicitas, et quidam rarius, quidam frequentius, ad symbolas suas conferendas advocentur, jucundum tamen imo et utile fuerit, ex ungue leonem cognoscere, et ex fragmento de opere integro sententiam ferre posse. Fragmenta ejusmodi in deliciis quondam habuit Stephanus le Moyne, Lugdunensium inter Batavos Professor, cuius hæc verba p. 67, prolegomenorum, quibus Varia Sacra instruxit, leguntur. ‘Et magis ipse delector simplicitate, zelo, unctione, charitate, minutioribus etiam fragmentis, Clementium, Ignatiorum, Polycarporum, Justinorum, Irenæorum, Quadratorum, Dionysiorum Atheniens. et Corinthiacorum, et aliorum θεοφόρων, quam conditis istis cupidiis, mellitis bellariis, puerilibus placentis, acutis subtilitatibus, aculeatis et galeatis scriptis hodiernis.’

“Cum hac utilitate proxime conjungitur, quod ubi fragmenta illa recensentur, fieri mentio plerumque soleat illius vel libri vel commentationis, ex qua fuerunt decerpta, ut vel hoc modo historia literaria Scriptorum Ecclesiasticorum non una accessione locupletari possit. Ipsi nos hujus assertionis veritatem paulo post aliquot exemplis evictam dabimus, quorum amplissima copia in Athanasii Operibus, Montfauconii Opera editis, et in Nova ejusdem Collectione locupletatis, deprehenditur. Simili modo saepius usu venit, ut Catenarum beneficio germanum Auctorem libri alicujus detegamus, qui antea alterius nomen librariorum vel ignorantia vel calliditate aut aliis de causis, præ se tulit. Exploratum est antiquitatis Ecclesi-

asticæ peritis extare in Bibliothecis, quæ MSS. abundant, Codices qui Psalmorum LXXVII, et qui eum usque ad CVII excipiunt, ac præterea CXVIII interpretationem sub Chrysostomi nomine exhibeant. Per fraudem vero eam huic Doctori adscriptam esse non difficulter perspexerunt naris non obesæ judices, quibus tamen omnibus eadem opera in germani Scriptoris notitiam pervenire non licuit. Afferam hanc in rem Gerhardi Langbænii verba, quæ ex Volumine XI αὐτογράφων ejus, de quibus Bodleiana Bibliotheca sibi gratulatur, excerpte me olim p. 39 memini. ‘Homiliae in Psalmos’ (ita ait Langbænius) ‘licet nec Theodoreti sint nec Euthymii, Chrysostomo tamen nostro plane abjudico; tum quod aureum eloquentiae flumen et auctoris nostri δεινότης hic plane deficiat, tum etiam quod Aquilam, Theodotionem, Symmachum, est ubi nominatim citet, quod Chrysostomo (uti Savilio tomo VIII. p. 130, notarum observatur) omnino insolens.’ Huc accedit, quod nobis palmarium est, MS. veteris auctoritas habetur in Bibl. Cantuar. Cod. 163. f. 279.) in quo habentur excerpta ex Commentario Chrysostomi in Psalmos: in quibus quæ in Ps. CIII et CIV. inde citantur, cum his in Cod. DN. Roe nihil prorsus habent commune, uti nec cum Theodoreti sive Euthymii alteris. Oculatior hic fuit Mericus Casaubonus, a Catenis, accuratius inspectis adjutus. Hic enim cum inteligeret, Euthymium in Commentario in Psalmos, cuius non unum exstat inter Codd. Bodleianos exemplum Graecum, locos quosdam sub Hesychii nomine afferre, qui totidem verbis in expositione, quæ Chrysostomo falso tribuitur, acceptam esse referendam. In Bibliotheca Publica Cantabrigiensi asservatur ἀπόγραφον hujus Commentarii, laudati Casauboni cura ex antiquiori Codice descriptum, quod, ut ex Langbæniano Volumine, cuius modo feci mentionem, intelligo, idem Latina civitate donatum in publicam lucem proferre constituerat. In frontispicio illius exempli Casaubonianus ipsa Merici manu hæc consignata legebam: ‘Verus Auctor hujus ἐρμηνείας est Hesychius, vel, ut alii scribunt, Isychius, si Euthymio Zigabeno fides, qui non pauca ex illo passim profert, et eum in Ps. LXXXVIII. 13, satis prolixum ex illo locum adducens, diserte nominat.’

“Quis autem Hesychius, Presbyter Hierosolymitanus, (de

quo non uno loco Photius,) an alias? quos plures et diversæ ætatis Miræus in Auctario, Sixtus Senensis in Bibliotheca, aliquique commemorant, non plane liquet.

“ Non falli Casaubonum alio argumento compertum habeo, qui observarim in Catena in Psalmos, quam Baltas. Corderii industrie debemus, sæpiissime Hesychii symbolas afferri, quas cum expositione ista, de qua commentamur, omni ex parte conspirare deprehendi, nisi quod in comparatione, vel tralatatio labore instituta, miratus sim, tam negligentius contextum Græcum curatum fuisse, ut infinitis fere locis ex Codice Casaubonio medela afferri possit, quod alibi data opera ostendam. His commodis omnibus, quæ ex Catenarum usu circumspecto amplissima redundant, accedit tandem illud, quod ne tum quidem utilitate omni destituantur, cum ipsa Doctorum opera integra manibus versantur. Saltem enim perito lectori occasionem suppeditant, locos nonnullos vel ab injuria temporum, vel librariorum negligentia, ut fieri solet, male habitos, in pristinam integratatem vindicandi.

“ Ex his, ni fallor, relinquitur, Catenas Patrum, non uno nomine se commendantes, Lectores, antiquitatis studiosos, allucere et pertrahere ad lectionem, nec uno laborem commodo compensare posse, modo illi judicio utantur, et ab illis sibi caveant nævis, quibus eadem incautos plerumque decipiunt et fallunt. Negari sane, nisi ab imperito non potest, sæpius a centonum ejusmodi consarcinatoribus Scriptorum verba, nunc magis, nunc minus, nunc cum judicio, nunc imprudentius detruncari, mutilari et minui, ut dubius hæreas quænam illis fuerit mens, qui, ubi in fontibus leguntur, perspicuitatis laudem omnino propriam sibi faciunt. Idem non raro interpolant Scriptorum verba, pro arbitrio fingunt et refingunt, diffundunt et amplificant, ut non tam legas quæ illi scripserint, quam quæ scripsisse illos velint, qui Lectori hæc compendia offerunt. Præstisset omnino, ipsa Auctorum verba solicite servare, et sic legentibus liberam de eodem sensu judicandi potestatem relinquere. Præterea sæpe carbones pro thesauro invenias, et cum unusquisque collectorum aliis ea placere debere opinetur, quæ sibi probentur, suoque genio respondeant, est ubi judicii solertia et acumen in illis desideres. ‘ Si quis enim,’ quod recte monet Huictius in præfat. ad Origenis Commentarios, ‘ symbolas ejusmodi nonnisi ab eruditis et gravibus Viris

'in unum compositas arbitretur, sua eum valde sefellerit
'opinio.'

" Quod si vero sint, quæ his vitiis non deturpentur Catenæ, quales interdum deprehendas, in omnibus tamen id desideres, quod rationum momenta, quibus sua superstruxerunt Patres, plerumque ob brevitatis studium prorsus sunt omissa, quæ tamen vel summatim repræsentari consultum videbatur. Observatum quoque fuit, eosdem nonnunquam unum eundemque locum ita proferre, ac si uni debeatur Auctori, quem tamen ex diversorum cogitatis coaluisse intelliges, ubi illi, quibus debentur, ipsi leguntur. Hac parte rectius egissent, si ejusmodi symbolæ vel nullius vel omnium eorum nomina præfixissent, quorum ingenio et doctrinæ debebatur. Hæc vicia ut ab ipsis Collectoribus repetenda videntur, ita alia sunt, quæ librariis merito tribuas. Hi enim passim ex oscitantia novum testimonium ab alio Auctore mutuo sumtum cum priore conjungunt, vel saltem non satis, nomine scilicet perperam omisso, distinguunt, imo nomina ipsa Scriptorum ita confundunt, ut locos quosdam aliis tribui videoas, quam quibus debentur. Idem vel prudentissimum lectorem in errorem inducere possunt, quando, quod saepius usu venit, nomina diversis communia, et cognominibus distinguenda, simpliciter proferunt. Hoc fieri potissimum observavi in nomine Gregorii, quod Nazianzeno et Nysseno commune esse constat. In eo exarando hanc librarii consuetudinem familiarem sibi reddiderunt, ut ubi prior venit commemorandus, Gregorius simpliciter appelletur, ubi posterior, Nysseni cognomen per quoddam literarum compendium addatur. Atque hæc quidem tolerari poterant, nisi hoc modo confusioni porta aperta fuisse, ut interdum nudum Gregorii nomen designatum videoas, eo in loco, in quo de Nysseno cogitandum est. Simile quid accidit Hesychiorum quorum non unus est, Eusebiorum, Theodororum, imprimis etiam Severi et Severiani nominibus. In his errandi amplior nascitur occasio ex eo, quod librarii, scribendi compendia liberius sectantes, ab illis in nominibus propriis exprimendis se non abstineant, et literarum ductus adeo sape impedian, ut alteram abbreviationem, quam vocant, ab altera distinguere difficulter possis. Fidem verbis faciet tabula nominum proprietorum per compendium exaratorum queæ in eruditissimi Montfauconii eximio opere, quod Palæographiam Græcam inscripsit p. 348.

legitur. Occurrerunt ipsi mihi et alia, quæ tamen hic per formarum inopiam exprimere non licet. Ut autem appareat, quam facilis hic sit lapsus, legi possunt, quæ Cl. Montfauconius p. 340. libri laudati commentatus est.

“ In his vitiis cum Catenas plerasque omnes jacere viderent eruditii, temperare sibi non potuerunt, quo minus præmonerent de his prudenter Lectores, quod nominatum fecit Huetius loco, repetitis vicibus commemorato, ubi etiam testatur, se his causis adductum esse, ut usum Catenarum ad colligenda Origenis fragmenta, hinc inde disjecta, negligeret, easque porro studiosi ut respuerent, valde optare. Ipsi Catenarum ejusmodi Editores, nominatum Mich. Ghislerus et Petr. Possinus, de labore suo, quod alias fieri solet, non adeo præclare senserunt, sed potius candide professi sunt, caute admodum et circumspecte illis utendum esse. Addam non dissimile Stephani le Moyne, diffusæ Viri doctrinæ, testimonium, quod in prolegomenis ad Varia Sacra p. 53. sq. his conceptum verbis legitur: ‘ Postremo ‘ compilatores Catenarum sunt obnoxii variis erroribus, et ‘ nulli fere labores magis mendis et erratis scatent, quam qui ‘ nomine Catenarum solent ubique circumferri.’ Quod norunt, qui in studiorum istorum genere voluerunt vel leviter operam suam collocare, et industriam suam exercere. Tales ergo responsiones in Catena Victoris laudata vix Polycarpo auderem adscribere. Nonnullis pars illorum vitiorum ipsis Editoribus Catenarum tribuenda visa est, qui operi suo magestatem quandam et splendorem conciliaturi, præstantissimorum Doctorum nomina, non optima fide, allatis testimoniis præfixerint. Memini Dan. Barbaro, Catenæ Græcæ, in Psalmos l. priores Venetiis 1569. curatæ, Editori hoc exprobrari a Savilio in notis ad Tomum VIII. Chrysostomi p. 95. et 107. ubi Vir, cetero-quin æquissimus, forte præter rationem opinatur, Barbarum in Auctoribus Græcis proferendis Græca fide usum fuisse. Cum enim ex iis, quæ huicdum commemorata sunt, appareat, ipsas Catenas fidem hic interdum fallere solere, Editorem eorum hac culpa liberari posse existimo.^z

“ P. 33. Dicam nunc de Catena in Epistolam ad Romanos, non integra illa quidem, sed eximia tamen et multis aliis co-

^z Hic omisi quædam, quæ ad quosdam Codices Catenarum in Vetus Testamentum spectant, et repetita sunt plerumque Fabr. Bibl. Gr. t. VII. p. 749. et seq.

certe nomine præferenda, quod plerorumque Doctorum testimonia ex scriptis non editis deprompta sint.

“ Quæ causa est, cur eam totam descripsericim, si Origenis locos excipias, quos Grabius excerpterat, et si per immatura fata lieuisset, cum ceteris hujus Doctoris fragmentis editurus erat. Codex ipse, qui in Hyperoo Bodleiano Cod. 208. servatur, a recentiori manu ex antiquiori, nominatim Gaditano, per Joannem Lluydum an. 1601 erat descriptus, et in Capite VIII. desinebat dimidia parte truncatus. Partem alteram Grabius, cuius sermoni familiari id debeo, invenisse sibi videbatur in Catalogo MSS. Bibliothecæ Augustanæ, in quo Catena PP. in eandem Epistolam a Cap. IX. incipiens, recensatur. Idem in Præfat. ad Tom. II. Spicileg. PP. Scriptores, quorum cogitata hæc Catena refert, hoc ordine recenset; Acacius, Anonymus, Apollinarius, Cyrilus, Didymus, Diodorus, Eusebius, Gennadius, Isidorus, Origenes, Photius, Severianus, Theodorus, Theodoritus, Theophylactus. Omisit vir, ceteroquin diligentissimus, Chrysostomum, quod quidem non miror, cum uno tantum loco is commemoretur. De Patribus istis quidquam commentari hic nihil attinet, cum satis per se cuique perspecta eorum nomina sint; id tamen non omittendum est, quod hæc Catena ab ea prorsus distincta sit, quam Æcumениus suis in omnes Pauli Epistolas Commentariis inseruit. Denique nec id prætereundum est, quod Jo. Millius ad Novum Testamentum curatius edendum hac Catena usum se esse profitetur in prolegomenis ad Novum Testamentum p. 158. Sect. 1448.”

Corollaria ad Calc. p. ult.

Patrum allegationibus Scripturæ non multum tribuendum est, neque tamen illæ prorsus negligendæ videntur.

Recentiores sæpiissime Patribus in exponenda Scriptura sunt præferendi. Usus Patrum tam amplius non est, quam sibi eum nonnulli fingunt.

Hactenus Wolfius. Cujus dissertationi quæ in eadem materie adjicienda habeam ad tres potissimum quæstiones commode referri posse videntur. 1. De Catenarum Antiquitate. 2. An genuina plerumque sint Patrum excerpta quæ in iis exponuntur. 3. De istiusmodi Commentariorum utilitate.

1. De Catenarum origine difficile est aliquid accurate statuere, cum nihil de hac re certum atque cognitum habeamus. Olympiodoro Alexandriæ Diacono qui Commentarium in Jobum confecit, hanc laudem tribuere videntur Wolfius et alii. Quamvis autem non negandum est Olympiodorum, qui circa finem sexti aut initium septimi florebat sæculi, expositionem in hunc Sacrae Scripturæ librum edidisse; non affirmari potest, eandem esse ac Catenam, quæ hodie sub ejus potissimum nomine circumfertur; immo multo probabilius est, hoc opus a diversis auctoribus contextum fuisse ab aliquo Olympiodori ætati longe posteriori. Major fortasse dubitatio incidit de Procopii Gazæi in Octateuchum Commentario. Quod opus si inter Catenas proprie dictas adnumerandum sit, probaretur inde hujusmodi compilationes jam ab initio sexti sæculi quo vixit Procopius, in usu fuisse. Sed ut bene monet Fabricius t. VII. p. 735, 736, “non sunt hæc Procopii “Commentaria ita ex variis variorum πίστεως contexta, “adscriptis Singularum Auctoribus, quemadmodum in “aliis fere Catenis fieri consuevit,” sed potius in forma Scholiorum, licet ex aliis Auctoribus sed non nominatis, excerptorum.

Sic autem ut opinor res initium habuit. Extiterunt quidem ab ipso fere ortu Christianismi Commentatores qui ad exponendum et illustrandum Dei Verbum operam dederunt; magni imprimis Ecclesiæ Doctores, Origenes, Basilius, Gregorii, Chrysostomus, Diodorus Tarsensis, Cyrillus, Didymus, Theodoreus, Ammonius. Postquam autem eorum opera passim vulgari copta sunt et in usu esse, exortum est deinceps aliud hominum genus, qui sive ἀπὸ φωνῆς doctorum ipsorum, sive ex illorum editis libris, Epitomatorum partes agebant,

excerpendoque et resecando integros Commentarios in compendium redigebant, et quasi ad synopseos formam accommodabant. Hunc operandi modum jam a quarti saeculi initio obtinuisse, probari potest Hieronymi Auctoritate, qui ita suos in S. Pauli Epistolas Commentarios se confecisse testatur in Prœemio Epist. ad Galat. Sic etiam Eustathio Antiocheno contexta est ἔξηγησις τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν ἐκ διαφόρων ὑπομνημάτων ἀκριβωθέντων καὶ συλλεχθέντων εἰς σύνοψιν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον^a. Hujusmodi fuit etiam Antiquissima Synopsis e Chrysostomi Commentario in S. Matthæum ordinata, de qua mox speciatim agendum erit; et ejusdem Patris σύνοψις εἰς τὰ τῆς παλαιᾶς βιβλία,^b et præstantissimus Commentarius in quasdam Epistolas S. Pauli, a nobis post-hac edendus, cuius titulus ἔχηγητικὸν τομῶν ἐκλογαί. Huic etiam generi adnumerandus est, ut mihi quidem videtur, quem modo memoravi, Procopii Gazæi Commentarius in Octateuchum. Hæ Patrum Synopticæ expositiones primo, ut opinor, continuata serie et sine Sacro textu, nisi quantum ad expositionem faceret, scribebantur: mox autem in Scholiorum formam redactæ sunt, comatibus disjunctæ, et in oris librorum, qui in medio paginæ Sacram Scripturam continebant, exaratæ. His Scholiis subinde in extrema margine annexæ sunt Variorum Patrum citationes, quas quisque librarius pro arbitrio et facultate exercebat et Codici inserebat. Hinc ortum habuerunt, mea quidem sententia, illæ que vulgo nuncupantur Catenæ, e variis Scriptorum Symbolis consarcinatae, sive ut ipsi earum confectores prædicare solent, ἀπὸ διαφόρων πατέρων ἐρανισθέντα. Inde exorta est insignis harum Catenarum varietas, ita ut,

^a Anecd. Pariz. t. I. p. 393. 22.

^b Ibid. t. I. p. 393. 18.

quamvis in eundem Sacrae Scripturae Librum contextas, vix duas invenies, quae omnino sibi invicem respondeant. Hoc maxime cernitur in ea Commentariorum Classe in Sancti Pauli Epistolas quae vulgo Ecumenio tribuntur, et quorum ingens Codicum numerus in variis adservatur Bibliothecis. Horum Commentariorum basis, ut ita dicam, est Theodoreti expositio, in breviora Scholia redacta, quibus multis in locis subnexa est Ecumenii interpretatio, quae et ipsa continua fuit, credo, sicut ea quae in Apocalypsin jam edidi. His postea adjectae sunt in margine aliorum Patrum Symbolae ad S. Apostoli verba, Gennadii nempe, Methodii, Cyrilli et aliorum. Prioris status exemplum praebet antiquissimus Codex Bodl. Roe 16. de quo agit Wolfius p. 17. Cf. Fabr. Bibl. Gr. t. VII. p. 790. Secundi fidem facit Cod. Bodl. Auct. T. 1. 7. olim Meermann. idem et Antiquissimus, nam decimi saeculi esse videtur. Ibi plurima additamenta oris libri adscripta sunt ex iis Patribus qui supra memorati sunt. Alia insuper dant recentiores Codices, ut Photii plurima, quae in Editis Ecumenii Commentariis comparent, in duobus autem Codicibus predictis non item. Sunt et alii rursus ubi saepissime citatur Origenes, ita ut ejus expositio totius Catenæ pene fundus esse videatur.

Idem obtinere credo in iis Antiquioris aetatis Catenis quae in Evangelia contextae sunt. In omnibus quas mihi inspicere contigit idem est fundus, in S. Matthæum Chrysostomi commentarius; diversis autem aliorum Patrum symbolis, diversæ abeunt. In S. Marcum, Commentarius ille qui vulgo Victori Antiocheno tribuitur; sed et hic plurima est Codicum varietas. In S. Lucam, expositio quae Titi Bostrensis nomen præ se fert, cum

magna aliorum excerptorum varietate. In S. Joannem, Chrysostomi iterum Commentarius cui intextæ sunt variorum Patrum symbolæ, præcipue Ammonii, cuius expositio, ut inde patet, in hunc Evangelistam continua fuit. In Acta Apostolorum, usi sunt Catenarum confectores Chrysostomi Synopsi Homiletica in hunc Novi Fœderis Librum, cum diversis aliis obiter citatis Ecclesiasticis Scriptoribus. In Epistolas Catholicas præcipue ad partes vocatur Anonymus expositor, qui nescio an Chrysostomus sit, qui ipse sæpius nominatim citatur, cum Severo, Didymo, Cyrillo et aliis. Hæc quoad Commentarios in Novi Fœderis libros, quos mihi adhuc inspicere licuit. Nec dubito quin et in Veteris Testamenti libros eadem ratio conficiendi Catenas in usu fuit. Adhibita est præcipue Chrysostomi εἰς τὰ τῆς παλαιᾶς σύνοψις. Adierunt Origenis Commentarios in omnes fere libros, Theodoreti et Cyrilli in Prophetas, Basilium et Eusebium in Jesaiam—Theodoretum, Eusebium et Athanasium in Psalmos—in Jobum, Polychronium atque Olympiodorum; advocatis insuper aliis, qui sibi forte ad manum aderant, huc et illuc, in unoquoque libro, Cantico aut Propheta. Hæc ergo fuit ut opinor, Catenarum origo, et imprimis earum conficiendi methodus. At quod primum casu quodam et sensim ita factum erat, id postea ex instituto et data opera multiplicatum est excerpti et exscribendi genus; cum recentiores homines, sicut Nicetas, Euthymius, et Macarius eorum contexerunt commentarios, non ex antiquorum perpetuis commentariis, sed ex variis symbolis, sua industria, undecunque congestis. Quo recentiores autem sunt Catenæ, eo magis abundans est Scriptorum unde conflantur numerus.

Adhuc autem restat incerta quæstio, qua primum
ætate confici cœptæ sunt Catenæ ex Variis Auctoribus
nominatim citatis conflatæ. Ad hanc enim quæstionem
dirimendam desunt nobis testes, id est antiquioris ætatis
Codices; paucissimi enim sunt qui decimo sæculo A. C.
vetustiora sunt. Omnium Codicum, qui ad Commen-
tarii formam appropinquant, antiquissimus est Coislini-
anus, qui Pentateuchum exhibit Græce cum notulis et
glossis marginalibus (vid. Montf. Bibl. Coisl.) sed pro-
pterea vix inter justas Catenas recenseri meretur. In
eadem præstantissima Bibliotheca est autem “ Codex
“ XLVI. membr. X. sæc. elegantissime exaratus fol.
“ 469. Basilii Ascetica quædam videlicet Moralia, duo
“ postrema folia” teste Montf. “ ex alio libro vetere ad
“ hunc compingendum sumpta sunt, charactere VIII.
“ circiter sæculi unciali, alterum deflexo, alterum ob-
“ longo et perpendiculari scriptum, in quibus fragmenta
“ continentur Commentariorum in Acta Apostolorum.”
Non indicavit autem V. C. an hæc fragmenta variorum
Scriptorum nomina referrent. Quoad hunc Codicem
ergo res adhuc in dubio manet, donec aliquis, inspectis
his Commentariorum laciniis, nos de his certiores
faciat. In Bibliotheca Taurinensi, teste Pfaffio Dissert.
Apolog. de Fragm. Irenei asservatur “ Catena in Psal-
“ mos, litteris uncialibus tota exarata, quam ad sæcu-
“ lum VIII. vel et IX. si quis referat, haud erraverit.”
Nono certe sæculo jam extitisse has Veterum Græ-
corum Patrum in S. Scripturam expositiones, quas
Catenas proprie nuncupamus, fidem facit insigne frag-
mentum quod amice mihi communicavit Gaisfordius
Ædis Christi Decanus, qui inter Codices MSS. Col-
legii, cui præest, illud detexit. Hujus hæc est notitia.

“ Inter Codices MSS. Græcos quos Bibliothecæ Ædis
 “ Christi Supremis tabulis legavit cel. præsul Gul.
 “ Wakius, exstat Menologium (Arch. W. 2.) in cuius
 “ principio et fine adservantur tria folia ex antiquo
 “ libro avulsa (nam Scriptura videtur Sæc. IX. vergen-
 “ tis) qui olim fortasse continebat Catenam SS. Patrum
 “ in Evangelia. Eorum trium foliorum pagina prima
 “ legi omnino nequit. Secunda verba exhibet S. Joan-
 “ nis c. iv. 9. literis majusculis exarata, cum excerpto
 “ ex Commentario Joannis Chrysostomi; fere ut in Ed.
 “ Savil. p. 680, 27—37. Sequitur aliud excerptum ex
 “ Ammonio.

“ P. 3. duos versiculos Joann. cum Comm. Chryso-
 “ stomi et Ammonii.

“ P. 4. unum Vers. cum Comm. Chrys. et Cyrilli.

“ P. 5. unum Vers. cum Comm. Chrys. et Origenis.

“ P. 6. legi nequit.”

Forsan et alias ejusdem ætatis vel etiam antiquioris reliquias in eodem genere præstabunt Bibliothecæ, si diligentius explorentur; nam de integris Codicibus non est sperandum, quoniam qui octavi sunt sæculi, paucissimi sane supersunt, et ubi et qui sint, satis notum est. Nihil ergo, si ad Codices ipsos spectemus, obstat quin et octavo vel etiam septimo, si placet, sæculo, Catenas conficiendi morem prævaluisse credamus; quod probabilius fit, si reputemus quam ferax fuit vel quintum sæculum post N. C. ejus generis hominum, qui e Patribus et Scriptoribus Ecclesiasticis, Opera dogmatica atque Anthologias Sacras contexerunt. Non oblivescendum est etiam in hac quæstione, quæ Cl. Ben. Hasii est observatio, quod ad hujusmodi Expositiones coacerandas, profanos habuerunt Scholiastas magistros, qui-

bus in Homerum, Pindarum, Aristophanem et alios poetas Antiquos variorum commentarios congerere multo ante in usu fuerat.

2. Nunc transeo ad secundam quæstionem quam mihi tractandam proposui—an plerumque genuina sint Patrum excerpta quæ in Catenis reperiuntur.

Gravis sane est hæc quæstio, et ad statuendam aut infirmandam Catenarum auctoritatem magni ut videtur momenti; sed difficilis sane est ipsa, et aliquantum lubrica. Illam vix quidem attigit Wolfius, et nescio an nobis, sicut plura, sic et certiora de his producere, continget. Maxime si recte memini, suscitata est quæstio postquam vulgata sunt Fragmenta Anecdota Irenæi, quæ e MSS. Bibliothecæ Taurinensis primus eruit et in lucem protulit Pfaffius, Hagæ Comitum 1715. 8°. Horum fragmentorum *αἰθερεῖας* impugnarunt multi, et satis validis, ut mihi quidem videatur, argumentis. Rectius autem et plenius de his judicium ferre potuissemus, si de Codicibus ipsis e quibus desumpta fuerunt, eorum ætate scilicet, et natura, nobis notitiam aliquam dedisset Pfaffius, qui nuda tantum satis sibi habuit proferre fragmenta, generali hoc contextus indicio. “ Quæ luci publicæ exponimus, “ S. Irenæi Episcopi Lugdunensis Fragmenta hactenus “ anecdota nostris Annotationibus adjectisque Disser- “ tationibus explicata atque e Bibliotheca Regia Tauri- “ nensi eruta, ea non uno ex Codice extraximus, sed “ ex variis, qui a Græcis πατερικὰ, παράδεισοι, γεροντικὰ, “ λειμωνάρια, διγγήσεις, πανέκτιται, κλίμακες, λαυταικὰ, aut “ voce Latina Catenæ, si nempe commentarium perpe- “ tuum in Librum Sacri Codicis contineant, nuncupan- “ tur, diversa scilicet SS. Patrum vel facta vel effata

“ continentibus, ex quibus ea nobis præcipua visa sunt,
 “ quæ S. Irenæi nomen præferunt, eo magis etiam æsti-
 “ manda, quod ætatem aliquam ferant ii Codices ex
 “ quibus ea extulimus.” Nimis autem generaliter hæc
 omnia miscet Vir doctus, et sub nomine Catenarum
 includit res longe diversas. Sincerius multo egisset si
 de uniuscujsque Codicis natura et ætate, seorsim
 Lectorem monuisset, et quædam specimina contento-
 rum ejus insuper communicasset, ut ex ampliore noti-
 tia, ad magis maturum judicium de horum excerpto-
 rum *αιθερείᾳ* procedere possemus. Cum res ita se
 habeat, negamus, si spuria probarentur hæc Irenæi
 fragmenta, id ullo modo a Catenarum fide detrahere,
 cum nequaquam probatum sit ea a veris Catenis de-
 sumpta esse. Aliam autem aggressus est viam vir
 eruditione clarus Scipio Maffei⁹, qui in Epistola^d, quam
 scripsit ut impugnaret *αιθερείαν* fragmentorum a Pfaffio
 vulgatorum, multas et quidem graves adduxit rationes
 ad labefactandam nostram fidem in universum Catena-
 rum genus. Nam plura attulit exempla negligentiae et
 incuriæ, qua usi sunt Catenarum quarundam librarii,
 in præfigendis Auctorum nominibus, singulis eorum
 expositionibus. Satis quidam abundant hujusmodi erro-
 res, nec denegari possunt. Sed magna profecto est in
 Catenarum Codicibus varietas, et alii aliis multo sunt
 accuratiores præstantioresque. Non autem ea est
 quæstio de qua nunc agitur. Inquirendum est, credo,
 an falso et data opera Catenarum confectores nomina
 Auctorum mentiti sint, ut lectoribus fucum facerent, et

^d Lettera al Reverendissimo P. Abbate Bacchini Sopra i Fram-
 menti Greci dati in luce nel tomo XVI. del Giornale de' Letterati
 d' Italia, e ristampati in Olanda col nome di S. Ireneo.

celeberrimorum Patrum auctoritate ignobiliorum Scriptorum sententias munirent. Id humanum est, et certe potuit fieri. Et cum hoc accidit integris Patrum Operibus, ut genuinis spuria admiserentur, eidem errori certe sunt obnoxia excerpta ex iis operibus Catenis intexta. Facilius autem ingeritur fraudis inculpatio quam repellitur, præsertim si de Anecdotis agatur. Vellem autem eos qui eam ingerunt, ad locos plane mentitos provocassent; sed neque ipse adhuc detexi, neque tales ab aliis indicatos memini me unquam vidiisse. Non quidem agitur de iis Scriptoribus, quorum testimonia adeo spisse citantur in Catenis, ut quasi vilescant; qualia sunt Chrysostomi, Origenis, Cyrilli; sed potius de Antiquioribus, quorum opera jam ævo interciderant, quum compilatores isti sua congerebant; Justino nempe, Irenæo, Hippolyto. Sed ita raro quidem inveniuntur illorum Doctorum citationes in Commentariis, ut id potius argumentum esse debeat Collectorum in his adstruendis sincere fidei. Mihi ergo placet, hanc inculpationem, et probis hominibus et piis certe indignum, cautius admittere, donec clarioribus indiciis et testimoniosis sustentari possit.

3. Pauca nunc de Catenarum utilitate restant nobis dicenda. Quæ, si peculiares excipias defectus quibus laborant, eadem erit forsan quam quæ ex Scriptis Patrum in genere derivatur, quoniam ex eorum Operibus, sive servatis sive amissis, omnino conflatæ sunt.

Mihi autem, quatenus Commentarii sint in Sacram Scripturam, potissimum se commendare videntur. Ad cognitionem enim et intelligentiam Historiæ Criticæ Verbi Divini plurimum inserviunt, supplendo ea quibus sine eorum ope ægre caruissemus. His salvis dis-

cimus quantum elaboraverunt Ecclesiæ Doctores per plurima sæcula in Sacra Scriptura docenda atque exponenda. Adimpletur ingens lacuna in Theologia Patristica et restituuntur notabili ex parte præclari quidam Auctores atque Expositores, qui aliter fere toti periissent; tales sunt Acacius, Apollinaris, Ammonius, Diodorus Tarsensis, Didymus, Severianus, Severus, Theodori, Heracleensis et Mopsuestenus. Insigniter autem augentur illi quorum Opera quædam ad nostra tempora manserunt, sicut Origenes, Eusebius, Athanasius, Cyrillus. Hinc eruuntur quasi novi veritatis testes, et propugnatores fidei denuo excitantur ad firmando Ecclesiæ dogmata, et Divini Verbi sensum statuendum; et hi quidem non unius temporis aut regionis, sed diversi et ætate et loco; Ecclesiæ quidam Alexandrinæ, alii Hierosolymitanæ, Antiochenæ alii, alii Constantopolitanæ; omnes tamen conspirantes in Orthodoxæ fidei præcipuis dogmatibus tuendis, et mutuis testimoniis suas interpretationes stabilientes.

Harum ope clarius cernimus quinam fuit Antiquorum Patrum in Theologia critica methodus; quantum Scripturam Scriptura interpretari sapiebant; quibus dubiis et objectionibus potissimum occurrere solebant, et quibus argumentis ea solvere aggrediebantur. Quod si præ neotericis Expositoribus indocti sæpius et rudes videantur, at simplicitate et candore et fide, et iis virtutibus quæ Christianos decent, quantum distant a nostræ ætatis neologis qui a nihilo, ne in sacris quidem, sibi temperandum esse præsumunt. Si qui autem Veterum Commentatorum in allegoricis interpretationibus nimii sint, id etiam utile est rescire, qui fuerint qui eam interpretandi viam potissimum secuti sint, et qua

existimatione habitu fuerint apud homines eorum ætati magis propinquos.

Cum ii ergo sint præcipui fructus, quos plus minusve, secundum Auctorum diligentiam, et Codicum præstantiam, ex horum Commentariorum lectione, expectare possimus, placuit Preli Academicici Delegatis, huic parti Theologiæ Criticæ nimium neglectæ, advertere animum, mihiique curam committere, præstantiores Catenas adhuc ineditas in Novi Fœderis libros, vulgare, jam vulgatas vero, quantum fieri possit, emendatores dare, tam ex nostrarum quam exterarum Bibliothecarum Codicibus.

Cui gravi et magnæ aleæ atque laboris operi, vereor equidem ne impar omnino futurus sim; sed et ipsius propositi utilitas, tum etiam, quod indies magis crescere videtur apud Nostrates, Veteris Theologiæ studium, impulit ut id in me susciperem.

Quod autem hoc volumine præstiterim, nunc paucis monendum est lector. Catenam in Evangelium S. Matthæi, hactenus ineditam, suppeditavit mihi præstantissimus Codex Coislinianus, cuius hæc est Montfauconii descriptio.

“ Codex XXIII. olim CCCXV. membranaceus XI.
 “ circiter sæculi, in quo quatuor Evangelia cum Com-
 “ mentariis. In Matthæum quidem Commentarii Jo-
 “ anni Chrysostomo initio adscribuntur, et in fine fol.
 “ 108. ubi scriptum est, τέλος τῆς ἐρμηνείας τοῦ Χρυσόστο-
 “ μου. Sed multæ præterea variorum Patrum expo-
 “ sitiones intermiscentur. Fuit olim Monasterii Sancti
 “ Athanasii in Monte Atho, ut ex duobus foliis in fine
 “ positis arguitur.”

Et post Auctorum Catalogum addit. “ Porro con-
 “ jecturam nostram de ætate illius Codicis supra posi-

“ tam confirmat hæc Librarii nota fol. 112. ἐρμηνεία τοῦ
 “ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου ἐν ἐπιτομῇ ἔγραφη δὲ τὸ Εὐαγγέ-
 “ λιον ἐκεῖνο εἰς τὸ Πατριάρχειον, ἐπὶ Σεργίου τοῦ Πατριάρχου.
 “ Non enim aliis hic intelligi potest quam Sergius II.
 “ qui sub finem sæculi X. et initium XI. Constantino-
 “ politanam sedem tenuit.”

Quod autem ad Commentarium Chrysostomi spectat, qui hujus Catenæ fundus est, cæterorumque omnium, ut opinor, in S. Matthæi Evangelium, est Synopsis aut Epitome ejus Homiliarum in eum Evangelistam, de qua Henricus Savilius in notis ad Chrysost. t. VIII. p. 215. a Fabricio citatus Bibl. Gr. t. VII. p. 779. Hæc Epitome Græce hactenus lucem non videt, Latine solum eam vertit et vulgavit Christophorus Serrarigus Venetiis 1554, cuius versio repetita est in Latina Ed. Opp. Chrys. Paris. 1588 fol. t. II. p. 1151. De hac Epitome autem sic agit in præfatione Serrarigus.

“ Est autem D. Joannis Chrysostomi in Evangelium
 “ S. Matthæi brevis enarratio, e copioso illo bonorum
 “ omnium Thasso atque Myrmecia, sinuoso inquam illo
 “ in Matthæum Volumine, collecta, ac eodem idiomate
 “ et sensu in compendiosum hujusmodi redacta libel-
 “ lum, futurum Evangelii studiosis quam maxime com-
 “ modum, qui manibus et sinu gestetur, noctesque ac
 “ dies gentium ubique versatus, Evangelicæ historiæ
 “ sensum candidissime patefaciat. Quam sane qui re-
 “ degerit non admodum constat, cum inscriptio Chry-
 “ sostomum auctorem tantum prædicet ac præ se ferat.
 “ Suspicor autem a Divo Tito Bostrorum Episcopo
 “ fuisse collectam. Nam Florentiæ cum essem, hujus
 “ beati Viri titulo inscriptum in Bibliotheca Divi Marci
 “ quoddam vidi opusculum in Lucae Evangelium, ex

“ Chrysostomo potissimum collectum. In quo loci illi
“ in quibus Lucæ cum Matthæo convenit, sunt præ-
“ termisi, et ad hanc quam nos vertimus et de qua
“ agimus, in Matthæum Enarrationem, ab eodem ipso
“ Tito lector remittitur. Unde conjicere fas sit, et
“ hujus Enarrationis collectorem fuisse Titum, quamvis
“ eo nomine prorsus careat. Neque vero id mordicus
“ tenuerim, si quis aliter de alio senserit. Quod nos
“ movit ut Titum suspicaremur, modeste protulimus,
“ esto nunc aliorum judicium. Illud vero totis viribus
“ asseveraverim, verba prorsus ac sensa esse Chryso-
“ stomi, ut quæ salutarem illius oris aurei eloquentiam
“ sapiunt. Singula enim quæ ille ad Evangelii expo-
“ sitionem in amplis illis in Matthæum commentariis,
“ multiplici illa sua disseruit eloquentia, Titus hic, vel
“ qui fuerit alias, aurei hujus Doctoris studiosissimus
“ ita coegit, ut ad Evangelistæ intelligentiam illius
“ Homilias lectoris animus non desideret. Imo velut
“ e paradisi alicujus suavibus ac benevolentibus herbis
“ flores ab homine decerpitos affirmet, quibus hoc ita
“ decorum aureumque sertum coronamque contexerat.”

Non esse autem e Tito Bostrensi hanc Epitomen profectam, ut Serrarigus conjiciebat, satis demonstrabitur, quando de illius Patris Commentario in Evangelium S. Lucæ dicendum erit. Illam vero esse valde antiquam, patet ex eo quod invenitur in Codd. decimi saeculi. Talis est Codex Bodleianus Auct. T. 1. 4. olim Meermann. qui tres Commentarios in Evangelistas exhibet, de quibus Savilius loco supra memorato. Cum autem jam sub prelo erat Catena nostra in S. Matthæum, incidi in hunc Codicem, et statim vidi, Codice Coisliniano multo pleniorem esse, quoad Chrysostomi

epitomen; collatione ergo Bodleiani libri facta, ea supplementa quæ mihi suppeditavit, varietatemque lectio-
nis, ad finem voluminis relegavi. Hujus autem ope
multa, Parisiensis librarii negligentia omissa aut de-
pravata, restituta sunt atque emendata. Hoc etiam
notandum est in hoc Codice, quod cum Commentariis
Chrysostomi et Titi in Matthæum, Lucam et Joannem,
non paucas Photii interpretationes in hos tres Evange-
listas admisceat. Unde suspicari licet, hoc esse opus
quod Leo Allatius edere in animo habuerat. Vid. Fabr.
Bibl. Gr. t. X. p. 410.

Hæ autem Photii expositiones adeo sæpe Chrysostomi
commentarium interrumpunt, ut credendum sit eas
primo in margine scriptas esse, tum denique in alium
Codicem transcriptas, cum Commentario Chrysostomi
commixtas esse. Simile quid accidisse videtur in Cod.
Parisiensi Regio, 203. ubi idem Chrysost. Comment.
cum Petri cuiusdam interpretationibus continua coa-
luit, teste Catalogi Confectore.

In S. Marcum multo pauciores extant Commentarii
quam in cæteros Evangelistas, et sic ita olim fuisse
testatur Auctor Catenæ, Victori Antiocheno vulgo at-
tributæ, sed quæ in Codice a nobis primum adhibito,
Cyrillo Alexandrino diserte vindicatur. Is, enim, quis-
quis fuit, affirmat se quamvis diligenter requirens, ne
unum quidem Commentarium potuisse reperire in
hunc Evangelistam, et idcirco se sparsas Veterum
Doctorum expositiones in eum collegisse atque ordi-
nasse. Proœm. p. 263.

Hunc Commentarium primo sub Victoris Antio-
cheni Presbyteri nomine Latine edidit Theodorus Pel-
tanus Ingolstad. 1580. Graece autem vulgavit Petrus

Possinus una cum Commentario, quem e duobus Codd. conflavit, uno Tolosano e Bibliotheca Caroli de Montchal Archiepiscopo Tolosæ, altero Vaticano, quem Cordearius descripserat et Possino donaverat. Idem etiam Victoris Commentarium Græce descripserat ex alio incerto Codice; quæ omnia Possinus recensuit, et Latinam versionem addidit atque vulgavit Romæ 1673. fol.

Verum autem omnino est, quod Ricardus Simon asserit in Hist. Crit. Nov. Test. c. XXX. p. 427, hunc Victoris Commentarium potuisse multo emendatius dari e Codd. Bibl. Reg. Paris. Ipse autem notavit insignes quasdam discrepantias, quæ in MSS. extarent circa ejus Auctoris nomen, quum alii Origeni, alii Cyrillo, cæteri autem, et ii quidem plures, illum Victori attribuant. Ut in Cod. Reg. 1882. notatum ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ἡ ἐρμηνεία τοῦ κατὰ Μάρκου ἄγιου Εὐαγγελίου ἀπὸ φωνῆς, ἐν τοσιν εὖρον Κυρίλλου Ἀλεξανδρέως, ἐν ἄλλοις δὲ Βίκτορος πρεσβυτέρου. In Cod. autem Regio, 1883. eodem teste leg. Τπόθεσις εἰς τὸ κατὰ Μάρκου ἄγιον Εὐαγγέλιον ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν ἐρμηνείας τοῦ ἐν ἀγίοις Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. At in Cod. 2330. Ὄριγένους πρόλογος εἰς ἐρμηνείαν τοῦ κατὰ Μάρκου ἄγιον Εὐαγγελίου. Quod autem affirmavit vir cæteroquin optimi judicii et accuratissimus, ejusdem esse omnes Commentarii exemplaria, non sine limitatione pronunciasset, si hos inter se attentius contulisset. Quid autem de hac quaestione statuendum esse comperi, variis inspectis Codicibus, nunc paucis absolvendum est. Satis inter se variant Codices qui Victoris Antiocheni nomen præferant; sed longius multo ab iis distant illi qui Cyrillo Alexandrino Commentarium tribuunt. Postremi enim adeo sunt copiosiores per totum Commentarium, ut mihi persuasum sit cete-

ros Epitomen tantum operis nobis tradidisse. Hoc intellecto satis perspectum habui, Commentarium omnino vulgandum esse ex illis Codicibus qui illum integrum exhibebant, adhibita tantum e Victorianis lectionis varietate in iis locis, ubi duæ Codicum familiæ pari passu incedebant. Hanc ergo rationem secutus sum. Adhibui primum Codicem Bodleianum Laud. Gr. 33. membr. XII. sœc. continentem 4 Evangelia cum Catenis, et illam in S. Marcum cujus Proemium opus Cyrillo assignat. An autem huic Patri ascribendum sit, non plane quidem constat. Sed huic opinioni ut potius assentiam plures me movent rationes. Origenes quidem Auctor ejus esse nequit, nam in ipso fere Commentarii initio citatur; Cyrus vero nunquam. Cyrrilli autem Symbolæ non una vice apponuntur in Possini Catena Tolosana, et eadem etiam, et nonnunquam plenius, efferuntur tacito nomine in Cod. Laudiano (quem litera L ubique signamus) ut in pp. 311. 323. 395. Sed etiam in Catena in S. Matth. p. 66. affertur expositio nomine Cyrrilli insignita, quæ totidem fere verbis adducitur in Cat. ad S. Marcum, p. 286. Postremo notandum est in multis hunc Commentarium congruere quoad methodum cum eo in S. Joannis Evangelium, qui eidem Patri tribuitur, et qui e variis ut ipse testatur Auctori bus contextus fuit. Utut autem hæc sint, hanc Catenam multo ampliorem et correctiorem dedimus, ope præstantissimi Cod. Laudiani.

Cum eo autem contulimus Cod. Coislin. XXIII. qui Victorianæ est familiæ, sed Possini Codicibus amplior et longe correctior; hic nobis litera P signatur. Sæpius lectiones Possini notare neglexi, quia prorsus inutilles videbantur. Cum autem Cod. L. duobus magnis lacu-

nis laboret, ad illas supplendas usus sum Cod. Paris. 178. qui ejusdem videtur familiæ, sed non æque amplius est ex omni parte.

Auctor autem Epitomes, sive Victor, sive quis alius, sibi in animo proposuisse videtur resecare multa, quæ e Chrysostomo derivata erant, et in Commentario ad S. Matthæum repetita inveniuntur, non autem semper iisdem omnino verbis, neque eodem ordine.

C A T E N A

III

EVANGELIUM S. MATTHÆI

E CODD. BODL. ET PARIS.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΥ.

- α'. Περὶ τῶν μάγων.
 β'. Περὶ τῶν ἀναιρεθέντων παιδῶν.
 γ'. Πρῶτος Ἰωάννης ἐκήρυξε βασιλείαν οὐρανοῦ^a.
 δ'. Περὶ διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος. 5
 ε'. Περὶ τῶν μακαρισμῶν.
 ζ'. Περὶ τοῦ λεπροῦ.
 η'. Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου.
 θ'. Περὶ τῶν ιαθέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.
 ι'. Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκολουθεῖν.
 ια'. Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων.
 ιβ'. Περὶ τῶν δύο δαιμονιζομένων.
 ιγ'. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ. 10
 ιδ'. Περὶ τοῦ Ματθαίου.
 ιε'. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.
 ισ'. Περὶ τῆς αἰμορροούστης.
 ιζ'. Περὶ τῶν δύο τυφλῶν.
 ιη'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου καφοῦ. 15
 ιθ'. Περὶ τῆς^c τῶν ἀγίων ἀποστόλων διαταγῆς.
 ιχ'. Περὶ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ Ἰωάννου^d.
 ικα'. Περὶ τοῦ ἔχοντος τὴν χεῖρα.
 ιχβ'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου τυφλοῦ καὶ κωροῦ.
 ιχγ'. Περὶ τῶν αἰτούντων σῆματον. 25
 ικδ'. Περὶ τῶν παραβολῶν.
 ικε'. Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου.

^a οὐρανῷ Cod. οὐρανῷ Possin.   ^b τοῦ om. Possin.   ^c περὶ τῆς
ἀποστολῆς τῶν διδεκα Possin.   ^d Ιωάννην Cod.

- κε'. Περὶ τῶν ἐδρῶν καὶ β' ἰχθύων.
 κζ'. Περὶ τοῦ ἐν θαλάσσῃ περιπάτου¹.
 κη'. Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.
 κθ'. Περὶ τῆς Χαναναίας.
 λ'. Περὶ τῶν θεραπευθέντων ὄχλων. 5
 λα'. Περὶ τῶν ἑπτὰ ἀρτῶν.
 λβ'. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.
 λγ'. Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.
 λδ'. Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου.
 λε'. Περὶ τοῦ σεληνιακού μένου. 10
 λζ'. Περὶ τῶν αἰτούντων τὸ διδραγμα.
 λξ'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων, τίς μοίζων.
 λη'. Περὶ τῶν ἐκατόν προβάτων παραβολῆ.
 λθ'. Περὶ τοῦ ὀρθίλογτος μυρία τάλαντα.
 μ'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων εἰ ἔξεπιν ἀπολύται τὴν γυναικά. 15
 μα'. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν.
 μβ'. Περὶ τῶν μισθουμένων ἐργατῶν.
 μγ'. Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.
 μδ'. Περὶ τῶν β' τυφλῶν. 20
 με'. Περὶ τῆς ὕου καὶ τοῦ πώλου.
 μζ'. Περὶ τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν.
 μζ'. Περὶ τῆς Ἑγρανθείσης συκῆς².
 μη'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Ἰησοῦν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων.
 μθ'. Περὶ τῶν δύο υἱῶν ταραβολῆ.
 ν'. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολῆ³. 25
 να'. Περὶ τῶν καλουμένων εἰς τὸν γάμον.
 νβ'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων διὰ τὸν κῆρυσον.
 νγ'. Περὶ τῶν Σαβδουκαίων.
 νδ'. Περὶ τοῦ νομικοῦ.
 νε'. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως, πῶς υἱὸς Δαβὶδ ἐστιν ὁ 30
- Χριστός⁴.
- νζ'. Περὶ τοῦ ταλαντοῦ τῶν γραμματίων⁵ καὶ Φαρισαίων.
 νζ'. Περὶ τῆς συντολείας.
 νη'. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.
 νθ'. Περὶ τῶν ἐπαρθένων. 35
- ε τῶν δύο ἰχθ. Possin.   ¹ περιπάτου Possin. περιπατοῦντος Cod.
 γ Ἰησοῦ Possin.   ² τελούντων Possin.   ³ τοῦ Possin.   ⁴ σωῆς
 ομ. Possin.   ¹ Κύριον Possin.   ³ παραβ. om. Possin.   ² ἐπε-
 ράτησις δ. τ. κ. Possin.   ⁴ π. υἱὸς Δ. ἐστ. ἐ X. om. Cod.   ⁵ γραμ-
 ματάιν Cod.

- ξ. Περὶ τῶν τὰ τάλαντα λαβόντων^q.
 ξα'. Περὶ τῆς ἑλιύσεως τοῦ Χριστοῦ.
 ξβ'. Περὶ τῆς ἀλειφάσης τὸν Κύριον μύρῳ.
 ξγ'. Περὶ τοῦ Πάσχα.
 ξδ. Περὶ τοῦ^r τύπου τοῦ μυστικοῦ.
 ξε'. Περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Ἰησοῦ.
 ξε'. Περὶ τῆς ἀρήσεως^s Πέτρου.
 ξζ'. Περὶ τῆς τοῦ Ἰουδαῖα μεταμελείας.
 ξη'. Περὶ τῆς αἰτήσεως^t τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

5

^q Περὶ τοῦ ἀποθηκήσαντος εἰς χύραν μακρὰν Possain. ^r τοῦ οπ. Pos-
sein. bis. ^s ἀρηστικ Possain. ^t αἰτήσεως Possain. ἀναστάσεως Cod.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΕΡΜΗΝΕΙΑΝ ΤΩΝ ΕΞΗΓΗΤΩΝ ΤΟΥ ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΥ.

XRH τὸν ἐντυγχάνοντα τῷδε τῇ βίβλῳ γινώσκειν ὅτι πολλῶν πονημάτων ἀγίων καὶ ὄρθοδοξῶν πατέρων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀδό-⁵ κίμων ἔξηγητῶν, καὶ τῆς τῶν αἱρετικῶν μοίρας τυγχανόντων, αἱ παραγραφαὶ ἔγκειται, ἐκφυγοῦσαι ὡς ἔνεστι τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ἀπάδοντα δόγματα τὰ ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν εἰρημένων. Καὶ τοῦτο δὲ οὐκ αὐτονόμως πεποίηκα^b, ἀλλὰ ἀκολουθήσας τῷ ἀγιωτάτῳ ἡμᾶν πατρὶ τῷ τῆς Ἀλεξάνδρου φιλο-¹⁰ χρίστου μεγαλοπόλεως ἀρχιεπισκόπῳ Κυρίλλῳ, φήσατε ἐν τῇ πρὸς Εὐλόγιον ἐπιστολῇ. “ὅτι^c οὐ πάντα ὅσα λέγουσιν οἱ “ἀιρετικοὶ, φεύγειν καὶ παραιτεῖσθαι χρή. πολλὰ γὰρ ὄμοδο-“ γοῦσιν, ἂν καὶ ἡμεῖς ὄμολογοῦμεν” καὶ τοῦτο προσθήνας “ἀναγκαῖον ὀψήθην τῷδε^d τῷ προοιμίῳ, πρὸς φανέρωσιν καὶ σαφή-¹⁵ “νειαν τοῖς ἐντυγχάνοντον^e ἴστωσαν^f γὰρ, ὃς οὐ μόνον διαφόρως “ἡνέχθησαν ἐν τοῖς νοήμασι τῆς θεοπνεύστου γραφῆς οἱ ταῦτη “ἡρμηνευκότες^g ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτὰ τὰ ᾧ τὰ τῆς αὐτῆς θείας “γραφῆς οὐκ ἵσως διεστείλαντο, καὶ οὕτως τὴν ἐρμηνείαν ἐπι-“θείκιστε^h. ὁ μὲν γὰρ πλείους, δὲ ἡγητούς ῥήσεις προβέμενος²⁰ “τὴν ἔξήγησιν ἐποίησαντοⁱ· καὶ ἐκ τούτου δικοῦσιν οἱ ἀριθμοὶ “οἱ τοῖς κεφαλαίοις ἐπικείμενοι, ἀναχαιτίζειν^j τοὺς τὸ ἔδαφος “ἀναγινώσκοντας εἰς τὸ πρόσω φαίνειν^k. χρὴ οὖν ἐν^l καὶ δεύ-“τερον καὶ^m τρίτον κεφάλαιον τοῦ ἔδαφους τῆς θείας γραφῆς “ἀναγινώσκειν, καὶ οὕτω τὰς ἔγκειμένας ἐρμηνείας, ἵν’ εὐσύνεπτα²⁵ “ἔσται τοῖς ἐντυγχάνουσι τὰ νοήματα”.....

^a Eadem leguntur in prologo Corderii Catenæ in Ev. Jo. unde quae mutila erant in nostro Codice supplevimus.

^b ἐποίησα Cord.   ^c οὐ om. Cord.   ^d τῷδε Cod.   ^e ἴστωσα

Cod.   ^f ἐρμηνευκότες Cod.   ^g ἐπέθηκαν Cord.   ^h ἐποίησατο Cord.

ⁱ ἀναχαιτίζειν Cod.   ^j ἀναγκάζειν Cord.   ^k βαίνειν Cord.   ^l ἔτα Cod.

^m ἡ καὶ Cord.   ⁿ Folium sequens deest.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΤΘΑΙΟΝ.

Τοῦ ἐν ἀγίοις πατρὸς ὑμῶν Ἰωάννου τοῦ Χριστότομοτ
έρμηνεία. Εὐαγγέλιον ἡ παροῦσα βίβλος λέγεται ὅτι κολά-
σεως ἀναίρεσιν καὶ ἀμαρτημάτων λύσιν καὶ δικαιοσύνην καὶ
ἀγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ νίοθεσίαν καὶ κληρονομίαν τῶν 5
οὐρανῶν πᾶσιν εὐαγγελίζεται.

ΚΤΡΙΑΛΟΤ. Εὐαγγέλιον ἔστι λόγος περιέχων ἀγαθῶν ἀγγελίαν
πραγμάτων κατὰ τὸ εὐλογον καὶ διὰ τὸ ὠφελεῖν εὑφρα...ων τὸ
.....πάντα ἐὰν παραδέξηται τὸ ἀπαγγελλόμενον. ἡ λόγος περι-
έχων ἀγαθῶν παρουσίαν ἦ.....τέλλων ἀγαθῶν, τὸ προσδο- 10
κώμενον.

1. Βίβλος γενέσεως.

Τοῦ Χριστότομοτ. Βίβλον γενέσεως αὐτὴν καλεῖ.....
...πάσης τῆς οἰκονομίας τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔστι καὶ ἀρχὴ καὶ
ῥίζα πάντων ἡμῶν.....δν. τὸ δὲ Ἰησοῦς^a ὄνομα εὐκ ἔστιν 15
Ἐλληνικὸν, ἀλλὰ τῇ Ἐβραίων φωνῇ τοῦτο λέγεται.....
τὴν Ἐλλάδα γλώσσαν ἐρμηνευόμενον Σωτήρ σωτήρ δὲ ἀπὸ τοῦ
σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ εἰρηται.....νίον δὲ Δαβὶδ πρῶτον εἱρηκε,
καὶ τότε νίον Ἀβραάμ^b οὐχ ὡς τινες νομίζουσι κά.....εν ἀω
βουλόμενος ἐλθεῖν, ἀλλ' ὅτι ἐν τοῖς ἀπάντων στόμασιν ὁ Δαβὶδ 20
ἥν, ἀπό τε τῆς βασιλείας, ἀπό τε τοῦ χρόνου οὐ γὰρ πᾶλαι ἥν
τετελευτηκὼς, ὥσπερ ὁ Ἀβραάμ^c διὰ τοῦτο οὖν ἐκ τοῦ γνωριμω-
τέρου τὴν ἀρχὴν ποιεῖται, καὶ τότε ἐπὶ τῶν προγόνων τούτου τὸν
Ἀβραὰμ ἀνατρέχει.

3. Ἰούδας δὲ ἐγένησε τὸν Φαρὲς καὶ τὸν Ζαρὰ ἐκ 25 τῆς Θάμαρ.

Τοῦ Χριστότομοτ. Μέμνηται δὲ καὶ τῆς παρανόμου μίξεως

^a ισ... Cod. Vid. Chrysostom. in Possin. Cat. in Matth. t. i. p. 3.

τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς Θάμαρ. ἵνα τὴν τοῦ Θεοῦ δεῖξῃ φιλανθρωπίαν· ὅτι καὶ τοιούτους κατηξίωσεν συγγενεῖς ἔχειν οἰδαμοῦ τὰ ἡμέτερα ἐπηγχυνόμενος^b κακά· καὶ τοῦ μὴ δὲ.....ποτὲ ἐγκαλύπτεσθαι ἐπὶ τῇ τῶν προγόνων κακίᾳ, ἀλλ' ἐν μόνον ἐπιξητεῖ τὴν ἀρετήν διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοῦ Ζαρὰ ἐμνημόνευσεν ὅτι τοῦ⁵ Ζαρὰ ἐν τῷ τίκτειν τὴν Θάμαρ τὴν χεῖρα προεξενέγκαστος, συνέστειλε τὸ παιδίον τὴν χεῖρα, καὶ προῆλθεν ὁ Φαρὲς, καὶ τότε ὁ Ζαράς ὅπερ τῶν δύο λαῶν τύπος ἦν· τῆς γὰρ πολιτείας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐν τοῖς κατὰ τὸν Ἀβραὰμ χρόνοις φανέσθη, εἴτα ἐν τῷ μέσῳ συσταλείσης.....ό· Ἰουδαικὸς λαὸς καὶ ἡ¹⁰ ιουδαϊκὴ πολιτεία, καὶ τότε ὄλοκληρος ἐφάνη ὁ νέος.....τὰ τῶν αὐτοῦ νόματα, καὶ τῆς Ῥωθὸς^c δὲ τῆς ἀλλοφύλου μέμνηται, ὅτι καθάπερ^c...πτωχῆς καὶ ἀλλοφύλου οὕστης, ὁ Βοὸς οὐ κατεφρόνησεν οὐδὲ τὴν δυσγένειαν ἐβδελύξατο, οὗτος καὶ ὁ Χριστὸς τὴν Ἐκκλησίαν δεξάμενος καὶ ἀλλοφύλον, καὶ ἐν πενίᾳ πολλῆ, τῶν¹⁵ μεγάλων ἀγαθῶν ἔλαβεν αὐτὴν κοινωνόν. καὶ ὥσπερ Ῥωθός, εἰ μὴ πρότερον ἀφῆκε πατέρα, καὶ ἡτίμασεν εἰκίαν καὶ γένος καὶ πατρίδα καὶ συγγενείαν, οὐκ ἀν ἐπέσχε τῆς ἀγχιστείας ταύτης· οὗτος καὶ ἡ Ἐκκλησία τὰ πατρῷα ἔθη καταλιπεῦσα, τότε ἐπέραστος ἐγένετο τῷ νυμφίῳ^d ἔτι δὲ καὶ ἵνα ἐντρέψῃ τοὺς Ἰουδαίους²⁰ μὴ μεγάλα φρονεῖν, τὰς γυναικας ταύτας εἰς μέσον ἡγαγε· καὶ γὰρ τὸν βασιλέα τὸν μέγαν τὸν Δαβὶδ.....αι διὰ τῶν μέσων ἐγένενται, καὶ οὐκ ἐπαισχύνεται ἐπὶ τούτοις ὁ Δαβὶδ.....γὰρ ἐστὶν οὐκ ἐστὶν, οὔτε ἐξ ἀρετῆς, οὔτε ἀπὸ κακίας προγόνων, σπουδαῖον εἶναι ἡ φαῦλον, ἡ ἀσημον, ἡ λαμπρὸν, ἀλλὰ τὸν²⁵ θαυμαστὸν εἰπεῖν, ἐκεῖνος λάμπει μειζόνως, ὁ.....τῶν σπουδαίων τῶν προγόνων.

5 Βοὸς δὲ ἐγένυνθε τὸν Ὁθὶδ ἐκ τῆς Ῥωθός.

^{'Ε}Ε ἀΝΕΠΙΓΡΑΦΩΤ. Ζητητέον τί δήποτε.....γία δὲ Εὐαγγελιστὴς τριῶν μόνων γυναικῶν μέμνηται· ἑρου.....³⁰ ἐκ παραδόξου συνηφ..... ἀνδράσιν εἰς τὴν φυλὴν Ἰούδα· Θάμαρ μὲν νύμφη οὖσα αὐτοῦ τοῦ Ἰούδα ἐκ τοῦ ἴδιου πενθεροῦ συνέλαβεν ὥσπερ παράνομόν ἐστι· Ῥαχὴθ δὲ καὶ Ῥωθ ἡ Μωα-

^b ἐπισχετ. Cod.

^c καθα . . . Cod.

βίτις, ἔθνικαὶ οὖσαι, ἔλαβον, ἡ μὲν τὸν Σαλμῶν, ἡ δὲ τὸν Βοὸς,
 Ἰσραηλίτας^a ὅπερ ἀπότον παρ' Ἐβραίοις· Ῥαὰβ γὰρ ἡ πόρη
 Ἰεριχούντια ἐστίν, ἡ ὄμάνυμος ἡ Ῥαχάβ· ἐπειδὴ δασύπουσιν
 Ἐβραῖοι τὰς παρ' ἡμῖν κεχγνυίας λέξεις, ὡς τισι τῶν ἔξηρητῶν
 δοκεῖ διὸ προστέθειται τὸν Χριστόν· ἵνα οὖν δᾶξῃ προτρέπεται⁵
 καὶ τοὺς ἀπὸ ἀβεμιτογαμῶν καὶ τὰ ἔντα εἰς τὴν πίστιν ὁ
 Εὐαγγελιστής, ὅτι οὐδὲ ἀπὸ τοιούτων ἀπηκίώσεν ὁ Κύριος κατά-
 γεσθαι^b τούτου χάριν συναριθμεῖ ἄνδρας ταύτας τὰς τρεῖς· εἰ
 δὲ εἴποι τίς, ὅτι μέρμηται καὶ τῆς τοῦ Οὐρίου, ἐροῦμεν ὅτι
 πρῶτον μὲν τὸ ὄνομα αὐτῆς οὐ καταλέγει, λοιπὸν δὲ καὶ δι' αὐτῆς^c 10
 αἰνιγματωδῶς δεκτέους^d εἰς τὴν πίστιν καὶ τὸν ἀπὸ μοιχείας
 δείκνυσιν.

II. Ἰωσίας δὲ ἐγένυητε τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς
 αὐτοῦ ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος.

'Ἐς ἀκεπιγράφοτ. Ἰεχονίου αἱ Βασιλεῖαι οὐ μέμνηται· εἴτε 15
 οὐν διάνυμος ἦν Ἰεχονίας δὲ καὶ Ἰωακεὶμ, εἴτε ἀδελφὸς τούτου,
 ἄδηλον πλὴν διὰ τὸν ἔξ αὐτοῦ τεχθέντα Σαλαβίηλ ἐν τῇ γενεα-
 λογίᾳ καταριθμεῖ αὐτὸν δὲ Εὐαγγελιστής.

Ἐτζεβίοτ. Ἰεχονίαν δὲ γράφει, οὐκ ἀπὸ τῶν Βασιλεῶν, ἀπὸ
 δὲ τῆς Ἱερεμίου εἰληφὼς τὸ ὄνομα· διὸ φησίν, “Ἰωσίας ἐγένυητε 20
 “τὸν Ἰεχονίαν” βουλόμενος ἐπὶ τὸν προφήτην σε ἀνελθεῖν, ἐπι-
 σκέψασθαί τε τὰ περὶ Ἰεχονίου παρ' αὐτῷ κείμενα. περίεχε δὲ
 τοῦτον τὸν τρόπον. “ἡτιμώθῃ Ἰεχονίας ὡς σκεῦος^e οὐ οὐκ ἔστιν
 “αὐτοῦ χρεία^f ὅτι ἔξεριφη αὐτὸς καὶ τὸ στέρμα αὐτοῦ· καὶ
 “ἔξεβλήθη εἰς γῆν, ἦν οὐκ ἥδεις ἔκουε λόγον Κυρίου· τάδε 25
 “λέλεικτο, γράψον τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐκκήρυκτον ἄνθρωπον ὅτι
 “οὐ μὴ αὐξῆθῃ ἐκ τοῦ σπέρματος αὐτοῦ ἀπὸρ, καθήμενος ἐπὶ τοῦ
 “θρόνου Δαβὶδ ἄρχων ἔτι ἐν τῷ Ἰουδaea^g τούτων εἰρημένον ἐν τῷ
 προφήτῃ, ἀλλ' οὐκ ἐν ταῖς Βασιλείαις, οὐ περὶ Ἰωακεὶμ, ἀλλὰ
 περὶ Ἰεχονίου εἶς δὲ ἦν καὶ ὁ αὐτὸς διανυμίᾳ χρόμενος τὸν 30
 γενεαλογούμενον πρὸς ἐμοῦ φημὶ αὐτὸ δὴ Ἰησοῦν τὸν Χριστὸν
 τοῦ Θεοῦ, ἐκ σπέρματος Ἰεχονίου τοῦ ἡτιμωμένου τοῦ γένους
 σκεύους, τοῦ ἀχρήστου, τοῦ ἀπερριφέντος· οὐ οὐ μὴ αὐξῆθήσεσθαι

^a δεητέους Cod.

ἐκ τοῦ σπέρματος ἄνδρα ἔφησεν ὁ λόγος, ὃς ἀν μειζόνως ἀπορήσεις περὶ τῆς τούτων αἰτίας· τί δεῖ μάθοις ὅτι καὶ αὐτὸν τὸν Ἰωσῆφ, ὃν τινά φημι οὐ γεγονέναι τῶν ἐν ἀνθρώποις διαφανῶν.

17 Πάσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαβὶδ, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ Δαβὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας⁵ Βαβυλῶνος, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ, γενεαὶ δεκατέσσαρες.

Ἐε ἀνεπιγράφοτ. Ἰστεον ὅτι γενεὰν τὸ πρόσωπον ὀνομάζει· οὗτος γὰρ ἀριθμῶν εὐροις τεσσαρακονταδύο γενεάς· α'. ἀπὸ τοῦ 10 Κυρίου. β'. ἀπὸ Ἀβραάμ. εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ δεκατρία πρόσωπα τέθεικεν ὁ Εὐαγγελιστὴς, χρὴ νοεῖν ὅτι τὴν μητέρα ὡς ἀπὸ τοῦ Λευτικοῦ οὖσαν ἄρρενος προσώπου τίθησιν ἐν τάξει τεσσαρεσκαιδεκάτου προσώπου· ἵνα δειχθῇ ὁ δεσπότης ἀπό τε τοῦ βασιλικοῦ καὶ ἱερατικοῦ 15 γένους τὸ κατὰ σάρκα ἀνατείλας. δείκνυσι γὰρ τοῦτο ὁ Ἄγγελος πρὸς αὐτὴν, ἐν τῷ εὐαγγελίζεσθαι λέγων “καὶ ἴδού Ἐλισάβετ “ἡ συγγενής σου” αὕτη δὲ Ζαχαρίου τοῦ ἱερέως γυνὴ, ὡς μέμνηται Λουκᾶς ὁ Εὐαγγελιστής. δῆλον οὖν ἐξ ἱερατικοῦ γένους ἐκείνῃ· οὐ γὰρ ἐνδέχετο ἐξ ἑτέρας φυλῆς τὸν ἱερέα γαμεῖν· 20 ἐπειδὴ τοῦτο ὁ νόμος ἐκώλυνεν.

Ισάννον τοῦ Χριστούτομον. Διατί εἰς τρεῖς διεῖλε μερίδας τὰς γενεὰς πάσας; θυολόμενος δεῖξαι, ὅτι οὔτε τῶν πολιτειῶν μεταβληθεισῶν ἐγένοντο βελτίους Ἰουδαϊοί· ἀλλὰ καὶ ἀριστοκρατούμενοι, καὶ βασιλευόμενοι, καὶ ὀλυγαρχούμενοι, ἐν τοῖς 25 αὐτοῖς ἥσαν κακοῖς· καὶ οὔτε δημαγωγῶν, οὔτε ἱερέων, οὔτε βασιλέων αὐτοὺς διεπόντων, ἐσχον τι πλέον εἰς ἀρετῆς λόγον. τίνος δὲ χάριν ἐν μὲν τῇ μετιμερίδῃ^c τρεῖς παρέδραμεν βασιλεῖς. ἐν δὲ τῇ ἐσχάτῃ δώδεκα θείς γενεάς, δεκατέσσαρες ἔφησεν αὐτάς; τοὺς τρεῖς μὲν παρέδραμεν βασιλεῖς, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν³⁰ αὐτῶν ἀσεβείαν· καὶ γὰρ Ὁχοζίας, γαμβρὸς ὑπάρχων τοῦ Ἀχαΐας βασιλέως Ἰσραὴλ, ζηλωτὴς γέγονε τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ, ὡς φασιν αἱ κατὰ πλάτος βασιλεῖαι· καὶ ὁ Ἰωᾶς μετὰ τὸ εὐαρεστῆσαι

^c Sic.

τῷ Θεῷ, ὃστερον εἰδωλολάτρησεν ὅστις καὶ τὸν ὄντεισαντα αὐτῷ τὴν ἀσεβείαν Ἀξαρίαν υἱὸν Ἰωδαὲ τοῦ ἱερέως ἐκέλευσεν καταλευσθῆναι, ὡς ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλεπομένων γέγραπται καὶ ὁ Ἀμεσίας μετὰ τὸ εὐαρεστῆσαι τῷ Θεῷ, ἐλὰν τὴν Ἰδουμαίαν, ἔθυσεν ἐν τοῖς εὐρεθεῖσι σκύλοις, εἰδώλοις τῆς Ἰδουμαίας, ὡς καὶ 5 περὶ τούτου ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν Παραλεπομένων γέγραπται. Περὶ τούτων οὖν τῶν τριῶν βασιλέων φησὶν ὁ Ἀφρικανὸς ἐν πέμπτῳ βιβλίῳ τῶν Χρονικῶν αὐτοῦ· “ὅτι διὰ τὴν ἄγαν δυσσέβειαν “αὐτῶν, παρέδραμε τούτους ὁ Εὐαγγελιστής· ἔθος γὰρ,” φησι, “τῇ γραφῇ· τοὺς οὐκ ἀξίους μνήμης παραλιμπάνειν, τὸν Συμεὼν 10 “καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἄλλαχθεν πολλοῖ· τούτους μὲν οὖν τοὺς “τρεῖς βασιλεῖς διὰ τοῦτο παρέδραμεν ὁ Εὐαγγελιστής· ἐν δὲ “τῇ ἐσχάτῃ μερίδι καθεὶς γενεὰς δεκατέσταρας αὐτὰς εἶναι “ἔφησεν, ὅτι τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας εἰς γενεὰν ἔταξεν· “ἔτι δὲ καὶ αὐτὸν τὸν Χριστὸν, πανταχόθεν συνάπτων ἡμῖν 15 “αὐτὸν.” χρὴ δὲ καὶ τοῦτο σκοπῆσαι· λέγω δὴ πόθεν ἥρξατο, καὶ ποῦ ἐτελεύτησεν, ἀπὸ Ἀβραὰμ εἰς τὸν Δαβὶδ· ἀπὸ τοῦ¹ Δαβὶδ εἰς τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος· ἀπὸ ταύτης εἰς αὐτὸν τὸν Χριστὸν· καὶ γὰρ καὶ ἀρχόμενος τοὺς δύο τέθεικεν ἐφεξῆς, τὸν τε Δαβὶδ, καὶ τὸν Ἀβραάμ· καὶ ἀνακεφαλαιούμενος ἀμφο- 20 τέρων ἐμημόνευσεν δόμοίως· διότι πρὸς αὐτὸὺς ἤσαν αἱ ἐπαγγελίαι γεγενημέναι· εἰπὼν δὲ τοὺς προγόνους ἀπαντας καὶ τελευτήσας εἰς τὸν Ἰωσὴφ, οὐκ ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλὰ προσέθηκεν Ἰωσὴφ τὸν ἄνδρα Μαρίας· δεικνὺς, ὅτι δὲ ἐκείνην καὶ τοῦτον ἐγενεαλόγησεν· εἴτα ἵνα μὴ ἀκούσαντες ἄνδρα Μαρίας, νομίσωμεν τῷ² 25 κοινῷ τετέχθαι τῆς φύσεως νόμῳ τὸν Χριστὸν, ἀναμιμητῆσκει ἡμᾶς πόστος ἦν ἀπὸ τοῦ Ἀβραάμ· πόστος ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ· πόστος ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος· δεικνὺς ὅτι οὗτος ἔστιν ἐκεῖνος ὁ Χριστὸς, ὁ διὰ τῶν προφητῶν κηρυχθείς. ὅτ’ ἀν γὰρ ἀριθμῆσης τὰς γενεὰς, καὶ μάθῃς ἀπὸ τοῦ χρόνου ὅτι οὗτος ἐκεῖνός ἔστιν, 30 εὐκόλως δέξῃ καὶ τὸ βαῦμα τὸ περὶ τὴν γένησιν συμπάν· καὶ οὗτος ἐκεῖνός ἔστιν, διν καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰακὼβ, ἐπιλιτόντων λοιπὸν τῶν Ἰουδαικῶν ἀρχόντων, παρέσεσθαι ἔφησεν· διν καὶ ὁ προφήτης Δανιὴλ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς πολλὰς ἐκείνας,

ι τὸν Cod.

ηξειν προσανεφώνησε, καὶ ἐθελήσει τις τὰ ἔτη ταῦτα ἐν ἑβδομάδων ἀριθμῷ παρὰ τοῦ Ἀγγέλου εἰρημένα τῷ Δανιὴλ, τὰ ἀπὸ τῆς οἰκοδομουμένης τῆς πόλεως ἀριθμῷ καταβῆται εἰς τὴν αὐτοῦ γένησιν, ὅφεται ταῦτα ἐκείνοις συμφωνοῦστα.

18 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ ἡ γένησις οὕτως ἦν· μηηστευθείσης 5 γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσῆφ, πρὸ ἡ συνελθεῖν αὐτοὺς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα, ἐκ Πνεύματος Ἁγίου.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ΛΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΤ ΆΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Μετὰ τὴν μητρείαν συνέλαβεν, ἵνα δείξῃ ἐξ αὐτοῦ κεκυηκέναι· καὶ ἵνα ἐξ ιο αὐτοῦ γενεαλογηθῇ, καὶ σχῆμα καὶ κηδεμόνα ἐν ταῖς ἐπιβουλαῖς.

Τοῦ Χρτζοεστόμοτ. Ἡ σύλληψις παράδοξος· ἡ δὲ ἀπότεξις φυσική. συνάπτει δὲ τῷ μηηστήρι ἡ Μαρίαμ, διὰ τὸ συνεσκιασμένως γενέσθαι τὴν γένησιν.

ΕΤΖΕΒΙΟΤ. Τίνι δὲ εὑρέθη ἀλλ’ ἡ τῷ Ἰωσῆφ; πῶς δὲ καὶ 15 τίνι τρόπῳ ὥρηται τούτῳ τῷ Ἰωσῆφ ὁ λόγος διδάξει φησὶν “ἐκ Πνεύματος Ἁγίου” ὡς γὰρ τῇ Ἐλισάβετ ἐκ Πνεύματος Ἁγίου γνωστὸν γέγονε, σύτῳ καὶ τῷ Ἰωσῆφ. δίκαιος γὰρ ἦν δίκαιος δὲ τυγχάνων, οὐ θαυμαστὸν εἶ καὶ θείου Πνεύματος ἡξίωτο· πρὸς τὸ συνεῖναι μὲν τῆς μελλούσης γαμετῆς, ἐπισχεῖν δὲ τὴν 20 κατὰ ἄνδρα κοινωνίαν.

Τοῦ Χρτζοεστόμοτ. Οὐκ εἴπειν δὲ μηηστευθείσης τῆς παρθένου, ἀλλὰ ἀπλῶς μηηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ· ὅπετε εὐπαράδεκτον γενέσθαι τὸν λόγον, καὶ προσδοκῶντά τινα τῶν συνήθων ἀκούεσθαι, τὸν ἀκροατὴν καταπλήξει τῇ τοῦ παράδοξου 25 πράγματος ἐπεισαγωγῇ¹, λέγων ὅτι “πρινὴ συνελθεῖν αὐτοὺς, “εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα·” καὶ γὰρ ἐνδον ἦν, διότι ἔθος ἦν ὡς τὰ πολλὰ τοῖς παλαιοῖς, ἐν οἰκίᾳ τὰς μεμηηστευμένας ἔχειν παρ’ ἑαυτοῖς· ἀκούσας δὲ “ἐκ Πνεύματος Ἁγίου,” μηδὲν ἔτερον περιεργάζον· εἶν, πῶς ὁ ἀπειρος ἐν μήτρᾳ ἐστίν; πῶς ὁ πάντα συνέχων 30 κνοφορεῖται ὑπὸ γυναικός; πῶς τίκτει ἡ πάρθενος, καὶ μένει πάρθενος; πῶς ἔπλαστεν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸν ναὸν ἐκεῖνον; καὶ ἔτερα τοιαῦτα πολλά.

^ε φασὶν Cod.

¹ ἐπεισαγωγῇ Cod.

^ιΤούτου χάριν οὐ πρὸ τῆς μηστείας συέλαβεν καὶ ἐκήστε,
ἴνα συσκιάσῃ τὸ γινόμενον τέως· καὶ ἵνα πᾶσαν πονηρὰν διαφύγῃ
ἡ πάρθενος ὑπόνειαν.

19 Ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὡν, καὶ μὴ θέλων
αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρᾳ ἀπολῦσαις
αὐτήν.

^κΔίκαιον δὲ τὸν Ἰωσὴφ λέγει, ὡς οὐκ ἐν μερικῇ ἀρετῇ ὅντα,
οἷον ὡς τὸ μὴ πλεονεκτοῦντα, ἀλλ' ὡς ἐνάρετον ἐν ἄπασιν, καὶ
ἐν τῇ καθ' ὅλου ἀρετῇ ὅντας διὰ τοῦτο οὐ μόνον οὐ κολάσαι, ἀλλ'
οὐδὲ παραδειγματίσαι ἐβούλετο¹⁰ καίπερ ἐξ ἔτερου ἀνδρὸς ἔγκυον¹⁰
γενέσθαι αὐτὴν ὑπονοῶν¹⁰ καὶ γὰρ ὁ νόμος τὰς τοιαύτας ἐκέλευε
κολάζειν¹⁰ μόνον δὲ ἐκβάλλειν αὐτὴν ἐπεχείρησεν, ἥντις οὖν ὁ Ἀγγελος
παραγενόμενος καὶ τοῦτο ποιῆσαι αὐτὸν διεκώλυσεν¹⁰ τοσοῦτον δὲ
ἥν θαυμαστὸς ὁ Ἰωσὴφ, ὅτι οὐ μόνον οὐκ ἐκόλασεν, ἀλλ' οὐδὲ
εἶπεν τινὶ, οὐδὲ αὐτῇ τῇ ὑποστευομένῃ¹⁰ ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν ἐλο-15
γίζετο. οὐχὶ ἐκβαλεῖν, ἀλλὰ “ἀπολῦσαι” τοσοῦτον ἦν ἡμερος καὶ
φιλόσοφος ὁ ἀνὴρ. Διὰ τί δὲ μὴ φανερῶς αὐτῷ φαίνεται ὁ
Ἀγγελος, καβάπτει τοῖς ποιμέσι καὶ τῷ Ζαχαρίᾳ; ὅτι σφόδρα
πιστὸς ἦν, καὶ οὐ δεόμενος τοικύτης ὅψεως. ἔνεκεν δέ τινος εἶπεν
αὐτῷ ὁ Ἀγγελος “Ἰωσὴφ οὗτος Δαβὶδ;” ἀναμνῆσαι αὐτὸν βου-20
λόμενος τοῦ Δαβὶδ, ὅθεν ὁ Χριστὸς ἐμελλει τίκτεσθαι¹⁰ τὸ δὲ
“μὴ φοβηθῆς” προσέθηκεν, δεικνὺς αὐτὸν δεδοικότα, μὴ προσ-
κρούσῃ τῷ Θεῷ, ὡς μορχαλίδα ἔχων¹⁰ “τὴν γυναικά σου” δὲ
εἶπεν, ὡς μὴ ἐφθαρμένης¹⁰ καλεῖ δὲ γυναικα αὐτοῦ, ἀπὸ τῆς
μηστείας¹⁰ ὕσπειρ καὶ ἡμεῖς εἰώθαμεν γαμβροὺς λέγειν, καὶ πρὸ 25
τοῦ γάμου, τοὺς μηστῆρας. τί δέ ἐστι παραλαβεῖν; ἔνδον
κατέχειν, καὶ μὴ ὡς ἐνεθυμήθη, ἀπολῦσαι αὐτήν¹⁰ οὐ μόνον γάρ
φησι, παρανόμου ἀπήλλακται μίξεως, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ φύσιν
συέλαβεν¹⁰ τοῦτο γάρ δηλοῦ ὅπερ ἐπήγαγε λέγων “τὸ γὰρ ἐν
“αὐτῇ γεννηθὲν, ἐκ Πνεύματός ἐστιν Ἅγιον” οὐκ εἶπε δὲ τέξεται¹⁰
σοι οὖν, ἀλλὰ “τέξεται,”¹⁰ ἵνα μὴ τάλιν τίς αὐτὸν ἐκ τούτου
πατέρα ὑποτεύσῃ¹⁰ εἰπὼν δὲ “τὸν λαὸν αὐτοῦ,” οὐ περὶ τῶν
Ἰουδαίων εἶπε μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν. λαὸς γὰρ αὐτοῦ,

ⁱ T literam omisit miniatore, et nomen auctoris.

^k Ικανος Cod.

οὐκ Ἰουδαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ δεχόμενοι τὴν παρ' αὐτοῦ γνῶσιν εἰπὼν δὲ “τοῦτο ὅλον γέγονε,” καὶ τὰ ἔξης, ἐκπληγτό-
μενος τὸ πέλαγος τῆς τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπίας ὅτι τὸ μηδέποτε
ἐλπισθὲν εἰς ἔργον ἥλθεν, καὶ ὅτι πάλαι προετυκοῦτο· διὰ τοῦτο
καὶ παραπέμπει ὁ Ἀγγελος τὸν Ἰωσὴφ τῷ Ἡσαΐᾳ λοιπὸν, ἵνα 5
ἔπειτα καὶ τῶν αὐτοῦ ῥημάτων ἐπιλάβηται ὡς προσφάτως εἰρη-
μένων, τῶν προφητικῶν οὓς διὰ ταντὸς συνανεστράφη ἀναμνησθείς,
καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ ῥήθεντα κατάσχῃ. εἰ δὲ λέγουσιν οἱ ἄκιστοι
Ἰουδαῖοι, καὶ πᾶς οὐκ ἐκλήθη τὸ ὄνομα Ἐμμανουὴλ, ὡς ὁ
προφήτης εἶπεν, ἀλλὰ Ἰησοῦς Χριστός; μάθωσιν ὅτι οὐκ εἴπεν οὐ-
καλέσεις, ἀλλὰ “καλέσουσιν” οἱ ὄχλοι, τευτέστιν ἡ τῶν πραγμά-
των ἔκβασις· ὅτι ὄφονται Θεὸν μετὰ ἀνθρώπων· τὰ γὰρ συμβαί-
νοντα τράγυματα ἔθος τῇ γραφῇ ἀντὶ ὄνομάτων τιθέναι· οἷον, ὅτι
εἶπεν “κάλεσον τὸ ὄνομα τοῦ παιδίου,” “ταχέως σκύλευσον”
“οἵεις προνόμευστον,” καὶ οὐκ ἐκλήθη οὕτως, ἀλλ' ὅτι γενιγκάντος 15
αὐτοῦ προνομή καὶ σκύλων ἐγένετο διανομή.

ΕΤΣΕΒΙΟΤ. ὉΡΙΓΕΝΟΤΣ. Εὖ γοῦν μοι καὶ τὸ μὴ θέλειν αὐτὴν δειγματίσαι εἰρῆσθαι δοκεῖ ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ· οὐ γὰρ ἔφησεν μὴ θέλειν αὐτὴν δειγματίσαι, ἀλλὰ “μὴ παραδειγμα-“ τίσαι θέλων” πολλῆς οὕσης ἐν τούτοις διαφορᾶς· ὡς γὰρ οὐ 20 ταυτὸν σημαίνει τὸ γράψαι καὶ τὸ παραγράψαι, καὶ τὸ λογί-σασθαι καὶ τὸ παραλογίσασθαι, καὶ ψηφίσαι καὶ παραψηφίσαι, οὕτως οὔτε τὸ δειγματίσαι καὶ παραδειγματίσαι· τὸ μὲν γὰρ παραδειγματίσαι τὴν ἐπὶ κακῷ πράξαντι τάγτας φανέρωσίν τε καὶ διαβολὴν ὑποβάλλει γοεῖν· ὁ τοίνυν “Ιωσὴφ δίκαιος ὢν, καὶ 25 μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι,” τουτέστιν εἰς φανερὸν τοῖς ταῖς ἀγαγεῖν, “ἐβουλήθη λάθρᾳ ἀπολῦσαι αὐτήν.”

25 Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτὴν ἕως οὗ ἔτεκε τὸν γιὸν
αὐτῆς τὸν πρωτότοκον.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΤ. Τοῦ Χρτεοστόμοτ. Τοῦτο ἀκούοντες μὴ ὑπο-ζο
πτεύσωμεν διὰ τὸ “ἔως,” ὅτι μετὰ ταῦτα αὐτὴν ἔγω. τὸ γὰρ
“ἔως” ἔθος ἐστὶ τῇ γραφῇ πολλάκις τιθέναι δὲ εἰς τὸ διηγεκές.
οἶον, “οὐχ ὑπέστρεψεν ὁ κόραξ, εἰς τὴν κιβωτὸν, ἔως οὗ ἐηγράνθη
“ἡ γῆ” καίτοι γε οὐδὲ μετὰ ταῦτα ὑπέστρεψεν. καὶ τάλιν,

“ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη, καὶ πλῆθος εἰρήνης, “ἐως οὐ ἀνταναρεθῇ^k ἡ σελήνη” τοῦτο δὲ εἴπεν, οὐ πέρας δίδων τῷ καλῷ τοῦτο γάρ καὶ εἰς τὸ διηγεκὲς μένει· τέβεικε δὲ ἐνταῦθα τὸ “ἔως” ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἵνα μάθωμεν ὅτι πρὸ τῶν ὥδίων ἀνέπαφος ἦν ἡ πάρθενος ἐν ἀληθείᾳ. τὰ γὰρ μετὰ ταῦτα ἡμῖν⁵ κατέλιπεν συλλογίζεσθαι· ὅτι οὐκ ἀν οὐδὲ μετὰ ταῦτα τὴν οὕτω γενομένην μητέρα ὥδίνων ξένων, δίκαιος ὅν, ὑπέμεινε γνῶναι λοιπόν.

ἘΤΣΕΒΙΟΤ. ὉΡΙΓΕΝΟΤ. ἸΣΙΔΩΡΟΤ ΤΟῦ ΠΗΛΟΤΣΙΑΤΟΤ. Τὸ “ἔως” ἐν τῇ γραφῇ τολλάκις ἐπὶ διηγεκοῦς εὑρίσκεται· ὡς τὸ 10 “ἔως ἀν βῶ τοὺς ἔχθρούς σου, ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου.” καὶ τὸ, “ἔως ἀν καταγγράσηται ἐγώ εἰμι” καὶ τὸ, “οὐκ ἀνέστρεψεν “ἡ περιστερὰ πρὸς τὸν Νῷ, ἔως τοῦ Ἑγρανθῆναι τὸ ὄδωρ” ἀπέρ εἰσι διηγεκῶς εἰρημένα. νοητέον δὲ καὶ οὗτως· “οὐκ ἐγίνωσκεν “αὐτὴν¹” πόθεν συνέλαβεν, “ἔως οὖ ἔτεκε,” καὶ εἶδεν τὰ γενό- 15 μενα σημεῖα.

ΚΕΦ. Α.

Περὶ τῶν Μάγων.

I Τοῦ δὲ Ἰησοῦ γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Διὰ τοῦτο οἱ μάγοι ἐκῆρυξαν τὸν 20 Χριστὸν, ὡς ἀνύποττοι, καὶ μὴ ὄντες ἐγχώριοι, ὡς οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλ’ ἐκ μακρᾶς γῆς ἐλθόντες, ἵνα διαφημίσωσι πᾶσι δι’ ὧν ὕδενον, τὴν αἵτιαν δι’ ἣν ἀπήσταν εἰς τὴν Ἰουδαίαν.

ΤΟῦ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΤ. Τίνος χάριν τὸν Χριστὸν λέγει “ἐν “ἡμέραις Ἡρώδου,” καὶ τὸ ἀξιώμα προστίθησιν, εἰπὼν “τοῦ βασι- 25 “λέως;” ἐπειδὴ καὶ ἔτερος γέγονε μετὰ ταῦτα· ἀλλ’ ἐκεῖνος μὲν, τετράρχης ἦρ οὗτος δὲ βασιλεύεις” τὸν καιρὸν δὲ καὶ τὸν τότον τίθησι, προφητείας ἀναμιμνήσκων παλαιᾶς· ὃν τὴν μὲν Μιχαίας προεφήτευσε λέγων, “καὶ σὺ Βηθλεὲμ, γῆ Ἰούδα· οὐδαμῶς ἐλα- “χίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδᾳ” τὴν δὲ ὁ πατριάρχης Ἰακώβ³⁰ “οὐκ ἐκλείψεις γὰρ,” φησὶν, “ἄρχων εἶς Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος “ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἔως ἀν ἔλθῃ ὁ ἀπόκειται· καὶ αὐτὸς προσ-

^k ἀνταναρεθῇ Cod.

^l ἀντάς Cod.

“δοκία ἔθνον” Ἡράδης γὰρ ἀλλόφυλος ἦν, νῦν δὲ Ἀντιπάτρου Ἀσκαλωνίτου πᾶσα δὲ Ἱεροσόλυμα ἐταράχθη ἀπὸ τῆς πομπᾶς αὐτῶν γνώμης, ἡς ἐξ ἀρχῆς ἐκέκτητο καὶ γὰρ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εὑργετούμενοι, τὸν Αἴγυπτιακὸν ἐμέμηντο κρεῶν. ἐρωγηθέντες δὲ παρὰ τοῦ Ἡράδου τοῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται; καὶ εἰπόντες οἱ 5 ἀρχιερεῖς ὅτι ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας, καὶ τὸν προφήτην παρενέγκαντες καὶ τὴν προφητείαν, ἔντον “ποιμανεῖ τὸν λαόν “μου” εἰπόντες; τίνος ἔνεκεν, οὐκ ἔτι προσέθηκαν καὶ τὰ ἐξῆς· “ὅτι αἱ ἔξοδοι αὐτοῦ, ἀπὸ ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰώνος;” ἐπειδὴ πρὸς χάριν ἐλάλουν τοῦ βασιλέως, κολακεύοντες αὐτὸν. 10

6 Καὶ σὺ Βηθλεὲμ, γῆ Ἰουδαία, οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἶ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰουδαίᾳ.

Διὰ τοῦτο δὲ λέγει τὴν Βηθλεὲμ μὴ εἶναι ἐλαχίστην ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰουδαίᾳ, τουτέστιν ἐν τοῖς φυλάρχοιςⁱⁱⁱ. ἐπειδὴ οὐκ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ περιβλεπτος 15 ἦν ἡ κώμη αὕτη. εἰπὼν δὲ “ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραὴλ,” τοὺς αὐτῷ πιστεύσαντας ἐξ Ἰουδαίων ἥντις από, ὡς φησιν ὁ Παῦλος· “οὐ γὰρ πάντες οἱ ἐξ Ἰσραὴλ, ἀλλ’ ὅσοι διὰ πίστεως ἐγεννήθησαν.”

Τίνος ἔνεκεν ἐκ Βηθλεὲμ ἔμελλε παραγίνεσθαι ὁ Χριστός; 20 ἐν Ναζαρὲτ πρὸ τοῦ τόκου διῆγεν ἡ μητήρ αὐτοῦ ἐπειδὴ ἐξ οἰκονομίας Θεοῦ τὸ πρᾶγμα γέγονε· τὸ γὰρ ἐκεῖ τῆς μητρὸς οἰκούσης, ἐνταῦθα γεννηθῆναι τοῦτο δείκνυσι· διὰ τοῦτο οὐδὲ εὐθέως τεχθεὶς, ἥλθεν εἰς Ναζαρὲτ, ἀλλ’ ἐποίησεν ἡμέρας τεσσαράκοντα, δίδους μετὰ ἀκριβείας ἐξετάζειν ἀπαντά τοῖς βουλομένοις. 25

Σκόλιον^{iv}. Ἰδοὺ ἐμφαίνεις ὁ Χρυσόστομος, ὅτι πρὸ τῶν τεσσαράκοντα ἡμέρων γεννηθέντος τοῦ Χριστοῦ, ἥλθον οἱ μάργοι εἰς προσκύνησιν αὐτοῦ· ὃ δὲ ἀστὴρ πρὸ πολλοῦ γεννηθῆναι ἐφάνη. διὰ τί οὐ ζήτει τὸν χρόνον τοῦ παιδίου, ἀλλὰ τοῦ ἀστέρος; ἐπειδήπερ ἐκ πολλῆς τῆς περιουσίας ἐζήτει τὸ θύραμα· καὶ γὰρ 30 πρὸ πολλοῦ χρόνου ὁ ἀστὴρ ἐφάνη. ἔδει γὰρ ἐν αὐτοῖς τοῖς σπαργάνοις προσκυνῆσαι αὐτὸν διὰ τὸ παραδοξού φανῆναι τὸ πρᾶγμα.

ⁱⁱⁱ φυλάρχοις Cod.

^{iv} ἡ τοῦ Cod. i. e. ἡραιον σχέλιον.

7 Τότε Ἡρώδης λάθρα καλέσας τοὺς μάγους, ἡκρί-
βωσε παρ' αὐτῶν τὸν χρόνον τοῦ φαινομένου ἀστέρος.

Ἐτίσεβίοτ. Ὁ χρόνος, ὃν ἡκρίβωσεν ὁ Ἡρώδης
παρὰ τὸν μάγων, διετής ἦν· μετὰ γὰρ τὸ γεννηθῆναι τὸν Σωτῆρα,
διὰ δύο ἑτῶν ἥλθον ἀπὸ τῆς χώρας αὐτῶν· τὰ γοῦν ἀπὸ διετοῦς 5
βρέφη ἀνεῖλε. Καὶ μετ' ὀλίγον—Ἐντεῦθεν σοι ἡ γνῶσίς ἔστιν,
ὅτι οὐ παρ' αὐτὰ τοῦ Κυρίου γεννηθέντος, ἐν τῷ σπηλαίῳ προσεκύ-
νησαν οἱ μάγοι τὸ βρέφος, τὸ ὑπὸ τοῦ μηνύοντος ἐν τῇ φάτνῃ·
ἄλλ' ὅτι μὲν οἱ ποιμένες εὑθέντες ἐν ἐκείνῃ τῇ νυκτὶ μετὰ τὴν
τῶν Ἀγγέλων θέαν δρομαῖοι ἀπῆσαν ἰδεῖν τὸ ἀληθὲς, ἀτε γειτνι- 10
ῶντος τοῦ σπηλαίου αὐτοῖς· οἱ δὲ μάγοι συμπεριλαβόντος ἔτους
δευτέρου μετὰ τὸ εὐλογηθῆναι αὐτὸν ὑπὸ Συμεὼν καταβάντων
πάλιν ἐν τῇ Βηθλεὲμ, τοῦ βρέφους φερομένου τὲ ἐν ἀγκάλαις
τῆς τεκούσης, καὶ παροικῆσαν ἐν οἰκείᾳ ξενίας ἡμέρας πολλὰς,
εἰς οὓς κατὰ μὲν τὸν αὐτὸν ἐλθόντες οἱ μάγοι ἐκ γῆς ἀνατολῆς, 15
κακεῖ προσενέγκαντες αὐτῷ τὰ δῶρα, θεαταὶ γερόνται τοῦ αἰώ-
νιον βασιλέως· φῆσὶ γὰρ ὁ Εὐστυγελιστῆς τὸν Ἡρόδην κελεύσαντα
τοῖς δημίοις, ἀπὸ διετοῦς μόνον καὶ κατωτέρῳ κατακτεῖν τὰ
βρέφη· “κατὰ τὸν χρόνον ὃν ἡκρίβωσε παρὰ τὸν μάγων” φεύγει
δὲ τὴν Ἡρώδου μανίαν μετὰ τῶν κατὰ σάρκα γονέων εἰς Αἴγυπτον 20
ῶν ἑτῶν δύο, καὶ καταμένει ἐκεῖ σὺν αὐτοῖς ἔτερα ἕτη δύο, μέχρι
τοῦ πράτου ἔτους τῆς Ἀρχελάου βασιλείας, ἐν τῇ καλουμένῃ
Πανός. εἰς οὗτως κακῶς τὸν βίον μετελθόντος Ἡρόδου, διὰ
χρηματισμοῦ πάλιν ἀνειστὶν ἐξ Αἴγυπτου ὁ Κύριος σὺν αὐτοῖς εἰς
γῆν Ἰσραὴλ, ὃν ἑτῶν τεσσάρων τὸ κατὰ σάρκα· ἔτους μὲ τῆς 25
βασιλείας Αὐγούστου· μετὰ δὲ τὴν ἐξ Αἴγυπτου ἐπάνοδον, εὐρή-
σεις τὸν Λουκᾶν λέγοντά σοι τὰ καθεξῆς ἀκόλουθα.

Άλλο. Καὶ γὰρ πρὸ πολλοῦ χρόνου ὁ ἀστὴρ ἐφάνη, διὰ τὸ
μῆκος τῆς ὁδοιπορίας· πρὸς δὲ πλείστα ἀσφάλειαν τοῦ λῦσαι
τὴν ἑαυτοῦ δειλίαν, ἀνεῖλε καὶ τοὺς ἀπὸ διετοῦς. 30

9 Καὶ ἴδου ὁ ἀστὴρ, ὃν εἶδον ἐν τῇ ἀνατολῇ, προῆγεν
αὐτούς.

Τοῦτο. Διὰ τοῦτο δὲ ἐκρύβη ὁ ἀστὴρ, καὶ πάλιν ἐφάνη
μετὰ τὸ ἔξελθεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ Ἡρόδου, ἵνα ἀπολέσαντες τὸν

χειραγωγοῦται, εἰς ἀμάκην ἐρπέσωσιν ἐρωτῆσαι τοὺς Ἰουδαίους, καὶ τὰσιν ἐκ τούτου τὸ πρᾶγμα κατάδηλον γένηται. οὐχ ἀπλῶς δὲ ἐβάδιζεν ὁ ἀστὴρ, ἀλλὰ καὶ προηγεν αὐτοὺς, ἔλκων καὶ χειραγωγόν, ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, ἵνα κάνῃ ἐγενέθεν μάθωμεν, ὅτι οὐ τὸν πολλῶν ἦν οὗτος ὁ ἀστὴρ, ἀλλὰ λογικωτάτη τίς φύσις. 5

Τὸ δὲ ίδειν τὸ παιδίον μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς φάτνης κείμενον, καθὼς ὁ Λουκᾶς φησὶν, ὅτι ἐκεῖ αὐτὸν κατέκλινεν, οὕτως χρὴ νοῆσαι· ὅτι τεκοῦσα μὲν εὐθέως αὐτὸν κατέκλινεν ἐκεῖ. ἄτε γὰρ πολλοῦ πλήθους συνελθόντος διὰ τὴν ἀπογραφὴν, οὐκ ἦν οἰκίαν εὑρεῖν, ὡς ὁ Λουκᾶς φησίν “ὅτι οὐκ 10 “ἦν αὐτοῖς τόπος” μετὰ δὲ ταῦτα ἀνείλετο, καὶ ἐπὶ τῶν γονάτων εἶχε. τί δὲ τὸ τεῖσαν τοὺς μάγους προσκυνῆσαι αὐτῷ; οὔτε γὰρ ἡ πάρθενος ἐπίσημος ἦν, οὔτε ἡ οἰκία περιφανῆς, οὔτε ἄλλο τι τῶν ὄρωμένων ἴκανὸν ἐκπλῆξαι καὶ ἐπισπάσασθαι. ἡ παρὰ τοῦ Θεοῦ γενομένη τῇ διανοίᾳ αὐτῶν ἔλλαμψις. προσάγουσι δὲ αὐτῷ 15 δῶρα· οὐχ ὡς ἀνθρώπῳ ψιλῷ, ἀλλ’ ὡς Θεῷ. ὁ γὰρ λιβανωτὸς καὶ ἡ σμύρνα τούτου σύμβολον ἦν ἔτι δὲ καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς παχύτητος πόρρω· οὐ γὰρ πρόβατα καὶ βόας ἔθιον ἀλλὰ τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐγγὺς ὅντα φιλοσοφίας. καὶ τὸ εὐθέως δὲ ἀναχωρῆσαι αὐτοὺς μετὰ τὸν χρηματισμὸν, τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν 20 δείκνυσι, καὶ τὴν πίστιν ὅτι οὐκ ἐθορυβήθησαν διαλογιζόμενοι· ὅτι εἰ μέγα τὸ παιδίον ἐστὶ, καὶ ἔχει τιὰ ἰσχὺν, τίς χρέα φυγῆς καὶ λαθραίας^ο ἀναχωρήσεως; ἀλλ’ ἐπείσθησαν τοῖς προσταχθεῖσιν αὐτοῖς μόνοις. διὰ τί δὲ μὴ παρόντες σώζονται οἱ μάγοι καὶ τὸ παιδίον; ἀλλ’ οἱ μὲν εἰς Περσίδα, δῆ δὲ εἰς 25 Αἴγυπτον φυγαδεύεται μετὰ τῆς μητρός; ἔδει γὰρ αὐτὸν μᾶλλον ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας Ἡρώδου· καὶ ἐμπεσόντα μὴ κατακόπτεοθαι· ἐπειδὴ εἰ τοῦτο ἐγένετο, οὐκ ἀν ἐνομίσθη σάρκα ἀνειληφέναι· οὐκ ἀν ἐπιστεύθη τῆς οἰκονομίας τὸ μέγεθος. Καὶ μετ’ ὀλίγον— Τοὺς μὲν οὖν μάγους ἐκπέμπτει ταχέως· ὅμοι μὲν διδασκάλους 30 ἀποστέλλων τὴν Περσῶν χώραν· ὅμοι δὲ ἐκκόπτων τοῦ τυράννου τὴν μανίαν· ἵνα μάθῃ ὅτι ἀνηρύτοις ἐπιχειρεῖ πράγμασιν, εἴ γε συνιέναι ἐβούλετο· ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἡμετέραν φιλοσοφίαν τοῦτο

συντείνει, ἵνα ὅτ' ἂν τις καταξιωθῇ διακοήσασθαι τινὶ πτευματικῷ πράγματι· εἴτα ἴδῃ αὐτὸν θλίψεις ὑπομένοντα καὶ μυρίους κινδύνους, μὴ ταραχθῆ, μηδὲ εἰπῇ, τί δήποτε τοῦτο ἔστι; καὶ μὴν στεφανοῦσθαι με ἔδει, πρόσταγμα πληρώσαντα δεσκοτικόν ἀλλ' ἔχων τοῦτο τὸ ὑπόδειγμα, φέρει πάντα γενναίως.

5

13 Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἵδον Ἀγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσῆφ λέγων ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον.

Φανεὶς ὁ Ἀγγελος τῷ Ἰωσῆφ, διὰ τί εἶπεν “παράλαβε τὸ ιο “παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ,” καὶ οὐκ ἔτι λέγει τὴν γυναικά σου, ἀλλὰ “τὴν μητέρα αὐτοῦ;” ἐπειδὴ τοῦ τόκου πέρας λαβόντος, ἐλύθη τὲ ἡ ὑποψία^q, καὶ ὁ Ἰωσῆφ ἐπιστάθη. διὰ τοῦτο οὖν μετὰ παρρησίας λοιπὸν διαλέγεται ὁ Ἀγγελος, καὶ οὗτε παιδίον αὐτοῦ, οὔτε γυναικα καλεῖ, ἀλλὰ “τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα¹⁵ αὐτοῦ.” καὶ οὐκ ἐταράχθη, ἐπειδὴ πιστὸς ἦν ὁ ἀνήρ· διὸ ὑπακούει καὶ πείθεται.

ΚΕΦ. Β.

Περὶ τῶν ἀναιρεθέντων παιδῶν.

16 Καὶ ἀποστείλας ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς²⁰
ἐν Βηθλεέμ.

Περὶ δὲ τῶν ἀναιρεθέντων τῶν παιδίων, μηδεὶς λεγέτω, ὅτι τίνος ἔνεκεν ὁ Θεὸς συνεχάρησε τοῦτο γενέσθαι; διότι περ ἀδίκως πάσχοντές τινες παρ' ὅτου οὖν, ἢ εἰς ἀμαρτημάτων διάλυσιν ὁ Θεὸς ἡμῖν λογίζεται τὴν ἀδίκιαν ἐκείνην, ἢ εἰς μισθῶν ἀντίδοσιν^r.²⁵ καὶ ποίαν εἶχον ἀμαρτίαν τὰ παιδία φησὶν, ἵνα ταύτην διαλύσωνται; περὶ γὰρ τῶν ἐν ἥλικίᾳ γενομένων καὶ πολλὰ πεπλημμεληκότων, εἰκότως ἀν τις ταῦτα εἴποι. οἱ δὲ ἄνωρον οὗτοις ὑπομείναντες τελευτὴν, ποιᾶ ἀμαρτήματα δι' ἀν κακῶς ἐπαθον ἀπέβεντο; ἀλλὰ διὰ τοῦτο προεῖπον, ὅτι κανὸν ἀμαρτήματα μὴ ἢ, 30 μισθῶν ἀντίδοσις ἐκεῖ γίνεται τοῖς πάσχουσιν ἐνταῦθα κακῶς· τί τοίνυν ἐβλάβη τὰ παιδία ἀναιρεθέντα ἐπὶ ὑποθέσει τοιαύτη,

^q ἐποφία Cod.

^r ἀντίδοσιν Cod.

καὶ τρὸς τὸν ἀκύμαντον ταχέως ἀπενεχθέντα λημένα; ἀλλὰ πολλάκις, φησίκ, ἔμελλον ζήσοντα κατορθοῦν· ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐ μικρὸν αὐτοῖς προποτίθεται τὸν μισθὸν, τὸ ἐπὶ ὑποθέσει τοιαυτῷ καταλύσαν τὸν βίον· ἄλλως δὲ οὐδὲ ἀν εἰσεῖν εἰ μεγάλοι τινὲς ἔσεσθαι ἔμελλον οἱ παιδεῖς προαρπαγῆναι· εἰ γὰρ τοὺς ἐν τανηρίᾳ μέλλοντας ζῆν, διηρεκτὸς μετὰ μακροθυμίας φέρει τῆς ἑαυτοῦ ὁ Θεός, τολλῷ μᾶλλον τεύτους οὐκ ἀν εἰσεῖν τεθνάσαι οὗτως, εἴπερ γὰρ μεγάλα τινὰ ἀνίσαντας· καὶ οὗτοι μὲν παρ' ἡμῶν οἱ λόγοι· οὐ μὴν πάντες οὗτοι, ἀλλ' εἰσὶ καὶ τούτων ἀπεργητότεροι, οὓς μετὰ ἀκριβείας οἶδεν ὁ ταῦτα οἰκονομῶν.

10

17 Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥῆθὲν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος.

‘Η Ραχίηλ μητὴρ ἦν τοῦ Βενιαμίν, καὶ τελευτήσαντα αὐτὴν εἰς τὸν Ἰπποδρόμον ἔθαψαν, τὸν πλησίον ὅντα τοῦ χωρίου τούτου. ἐπεὶ οὖν ὁ τάφος πλησίον ἦν, καὶ ὁ κλῆρος τοῦ παιδίου, τῆς τοῦ 15 Βενιαμίν γὰρ φυλῆς ἦν Ῥαμὰ, ἀπό τε τοῦ φυλάρχου, ἀπό τε τοῦ τόκου τῆς ταφῆς εἰκότως αὐτῆς τὰ παιδία τὰ σφαγιασθέντα καλεῖ· εἴτα δεικνὺς ὅτι ἀνίστοι ἦν τὸ συμβάν καὶ τὸ ἔλκος ὡμὸν, φησὶν, “οὐκ ἡδέλησε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσίν.”

18 Φωνὴ ἐν Ῥαμᾷ ἡκούσθη.

20

‘ΟΡΙΓΕΝΟΣ. Ῥαμὰ σημαίνει τόπον ὑψηλὸν, ὅθεν ἔν τισι τῶν ἀντιγράφων τοῦ προφήτου γέγραπται, “φωνὴ ἐν τῇ ὑψηλῇ” “ἡκεύσθη,” καὶ τὰ ἔξης· καὶ ἔστιν ὁ τῆς Ραχήλ τόπος κατὰ τὸν Ἰπποδρόμον περὶ τὴν Βηθλεέμ· διὸ Ραχήλ λέγεται κεκλαυκέναι τὰ τέκνα αὐτῆς· οἷς ἐν τῷ τόπῳ τῆς Ραχήλ. οἵ τινες οὐδὲ 25 παρακληθῆναι ἡθελον ἐπὶ τοῖς τέκνοις αὐτῶν, ώς οὐκ εἰσίν· οὐδὲ τῷ γὰρ ἥσαν μεμαθηκότες ἀπὸ τοῦ ἐναργῶς παραστῆσαι δυναμένου τῇ ἑαυτοῦ ἀναστάσει τὴν ἀνάστασιν τῶν νεκρῶν, ὅτι οὐκ εἰσὶν οἱ νομιζόμενοι τοῖς κλαίοντις καὶ σδυρομένοις μὴ εἴναι.

Τοῦτο ἀττοῦ. ‘Η Ραχήλ εἰς τύπον τῆς Ἔκκλησίας τῆς κάτω 30 καὶ τῆς ἄνω τηρεῖται, εἴπειν δὲ μᾶλλον θεωρεῖται.

19 Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, ιδοὺ Ἀγγελος Κυρίου καθ ὄναρ φαίνεται τῷ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ.

Φανεῖς δὲ ὁ Ἀγγελος τῷ Ἰωσὴφ μετὰ βάναντον τοῦ Ἡρώδου,

διὰ τοῦτο τὸ οὐκ ἔτι φένγε φησὶν, ἀλλὰ “πορεύον” ἵνα μετὰ τὸν πειρασμὸν ἀνεσιν εὑρυσιν. ὅμως οὖν διὰ τὸ βασιλεύειν ἀντὶ Ἡρώδου Ἀρχέλαον οὐδὲν αὐτοῦ, τὴν μὲν Ἰουδαίαν ἐδεδοίκει καταλαβεῖν, εἰς δὲ τὴν Ναζαρὲτ ἔρχεται ὁμοῦ τε τὸν κίνδυνον φέγγων⁵, ὁμοῦ τὲ ἐμφιλοχωρῷν τῇ πατρίδι, ἵνα μᾶλλον θαρρῆ, καὶ χρη-⁵ ματισμὸν δέχεται παρὰ τοῦ Ἀγγέλου τούτου⁶ πληροῦται δὲ καὶ τὸ ῥῆθεν ὑπὸ τῶν προφήτων, “ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται” τὸ δὲ ποῖος προφῆται τοῦτο εἶπον, μὴ πειρεγάζειν πολλὰ γὰρ τῶν προφητικῶν ἡφανίσθη βιβλίων⁷ καὶ ταῦτα ἀπὸ τῆς ἱστορίας τῶν Παραλειπομένων ὅδοι τίς ἄν. εἰς ἀσέβειαν γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι¹⁰ συνεχῶς ἐμπίπτοντες, τὰ μὲν ἡφίεται τῶν βιβλίων ἀπόλλυσθαι τὰ δὲ αὐτοὶ κατέκαιον καὶ τὸ μὲν Ἱερεμίας διηγεῖται τὸ δὲ ὁ τὴν τετάρτην συντεθεικὸς τῶν Βασιλεῶν, λέγων μετὰ πολὺν χρόνον τὸ Δευτεροόντιον εὑρεθῆναι κατορωρυγμένον ποῦ καὶ ἡφανισμένον ἐπεὶ ὅτι γε προεῖπον οἱ προφῆται πολλαχοῦ, καὶ οἱ¹⁵ Απόστολες Ναζωραῖον καλοῦσιν. διὰ δὲ τὸ λέγειν τὸν Λουκᾶν οὐ κατὰ χρησμὸν αὐτὸν ἐληλυθέναι ἐκεῖ, ἀλλ’ ὅτι τὸν καθαρισμὸν πληρώσαντες πάντα, ὑπέστρεψαν εἰς Ναζαρὲτ, χρὴ νοεῖν, ὅτι τὸν χρόνον τὸν τῆς καθόδου τῆς εἰς Αἴγυπτον μὴ ἴστορον ὁ Λουκᾶς ταῦτα λέγει⁸ οὐδὲ γὰρ ἀν πρὸ τοῦ καθαρμοῦ κατήγαγεν αὐτοὺς²⁰ εἰς Αἴγυπτον ὁ “Ἄγγελος” διὰ τὸ μηδὲν ὅλως γενέσθαι παράνομον πληρώσαντες δὲ ἀπαντά, κατῆλθον εἰς Ναζαρέτ.

22. “Οτι Ἀρχέλαος βασιλεύει ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας, ἐφοβήθη ἐκεὶ ἀπελθεῖν.

Εἰς τὴν Ἰουδαίαν, φησὶν, ἐδεδοίκεις ἀπελθεῖν, διὰ τὸν Ἀρχέλαον²⁵ ἀλλ’ ἔδει καὶ τὴν Γαλιλαίαν διὰ τὸν Ἡρόδην φοβηθῆναι; ἀλλ’ ἐτεί^t τὸ χωρίον ἡμειψεν, τὸ πρᾶγμα συνεσκιάζετο λοιπόν. ἡ γὰρ ὄρμὴ τᾶσα κατὰ τῆς Βηθλεέμη ήν, καὶ τῶν ὄριών αὐτῆς. τῆς τοίνυν σφαγῆς γενομένης, ὥστο λοιπὸν ὁ παῖς Ἀρχέλαος τέλος ἐσχημέναι τὸ τῶν· καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς καὶ τὸν ἤητούμενον³⁰ ἀγηρῆσθαι.

ΚΤΡΙΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΔΣ. ‘Η Ναζαρὲτ ἐν τοῖς τῆς Ἰουδαίας ἔκειτο τέρμασι, δι’ οὐ δηλοῦται ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τῶν Ἰουδαίων

* φεῦγε Cod.

t ἐπὶ Cod.

μιαιφόνιν ἐμελλε τὴν Ἰουδαίαν καταλιπεῖν, καὶ ἐπὶ τὰ ἔθνη μετελθεῖν· ἔνεκεν τοῦ τοῖς φιλομαθέσιν ἀφορμὴν δούναι τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως.

ΚΕΦ. Γ.

Πρῶτος Ἰωάννης ἐκίρυξε βασιλείαν οὐρανῶν.

5

ΩΡΙΓÉΝΟΤΣ. Πρῶτον Ἰωάννην εύρισκομεν ὄνομάζοντα βασιλείαν οὐρανῶν, ἥτις ἦν ὁ Χριστός.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἡ διὰ πίστεως δικαίωσις, καὶ δὲ διὰ Πνεύματος ἀγίασμός.

ΣΕΤΗΡΙΑΝΟΤ. Ἰωάννοτ⁸. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἡ ἀπό 10 λαυσις τοῦ μέλλοντος αἰώνος.

I. Ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτίστης κηρύσσων ἐν τῇ ἑρήμῳ τῆς Ἰουδαίας.

Εἶπὼν ὁ Εὐαγγελιστὴς “ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτίστης,” οὐχ ὅτε ταῖς ἦν ὁ Χριστός, καὶ εἰς 15 Ναζαρὲτ ἤλθεν λέγει. μετὰ γὰρ τριάκοντα ἔτη παραγίνεται Ἰωάννης, καθὼς ὁ Λουκᾶς μαρτυρεῖ, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἔθος ἦν τῇ γραφῇ τούτων χρῆσθαι τῶν τρόπων οὐχ ὅταν τῷ ἔξης χρόνῳ συμβαίνοντα λέγει μόνον, ἀλλ’ ὅτ’ ἀν καὶ τὰ πολλοῖς ὕστερον ἔτεσιν ἐκβιησόμενα· ὥσπερ ἐν τῷ ὅρει τῶν Ἐλαίων εἰπὼν ὁ Χριστὸς τοῖς 20 μαθηταῖς περὶ τῆς κατασκαφῆς⁹ τῆς μητροπόλεως, καὶ μέλλων καὶ περὶ τῆς συντελείας λέγειν, ἐπήγαγεν, τότε τὰ καὶ τὰ ἔσται· οὐ συνάγων τοὺς χρόνους τῆς κατασκαφῆς καὶ τῆς συντελείας, τότε εἶπεν ἀλλ’ ἐκεῖνον μόνον δηλῶν τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ ταῦτα συμβήσεοθαι ἐμελλεν¹⁰ οὕτω γοῦν καὶ νῦν λέγων ποιεῖ· “ἐν ταῖς 25 “ἡμέραις ἐκείναις·” οὐ γὰρ τὰς ἔξης δηλῶν τοῦτο τέθεικεν, ἀλλ’ ἐκείνας, ἐν αἷς ταῦτα συμβαίνειν ἐμελλεν, ἀ διηγήσασθαι παρεσκεύαστο.

Τὸ δὲ “ἥγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν,” περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ καὶ τῆς ἐσχάτης φησίν εἰ καὶ μὴ τοῦτο τέως ἐπόσου, ἔως 30 οὖ εἰς ζήτησιν ἤλθον τοῦ κηρυττομένου. διὸ καὶ τελῶνται πολλοὶ καὶ στρατιῶται παραγενόμενοι, ἥρωτων “τί δεῖ πράττειν, ἵνα

⁸ Scil. Χριστόμου.

⁹ κατασφαγῆς Cud.

“σωθῶσιν;” ὅπερ ἦν σημεῖον τοῦ τῶν βιωτικῶν λοιπὸν ἀταλλάττεσθαι πραγμάτων, καὶ πρὸς ἔτερα μεῖζονα ὄραν, καὶ τὰ μέλλοντα ὀνειροπολεῖν. καὶ γὰρ ἀπαντα αὐτοὺς καὶ τὰ ὄρώμενα καὶ τὰ λεγόμενα εἰς ὑψηλὸν ἥγε φρόνημα, καὶ ἦν θαυμαστὸν ἵδειν ἀνθρωπον μετὰ τριάκοντα ἔτη καταβαίνοντα ἀπὸ τῆς ἐρήμου, 5 ἀρχιερέως οὐδὲν γενόμενον, μηδὲν δεγθέντα τῶν ἀνθρωπίνων ποτὲ, καὶ πάντοθεν ὅπτα αἰδέσιμον, καὶ τὸν Ἡσαΐαν μαρτυροῦντα περὶ αὐτοῦ, ὅτι οὗτός ἐστιν, διν παρέσεσθαι ἔφην βοῶντα καὶ κηρύττοντα κατὰ τὴν ἐρήμον. καὶ γὰρ καὶ ἡ στολὴ αὐτοῦ τοὺς Ἰουδαίους μᾶλλον ἐφείλκετο, τὸν μέγαν Ἡλίαν ἐν αὐτῷ βλέπον· 10 τας· ἔτι δὲ καὶ μεῖζον τι· ἐκείνου μὲν καὶ ἐν πόλεσι ἀναστρεφομένου τούτου δὲ ἐκ σπαργάνων τὴν ἐρήμου οἰκήσαντος· οὐ γῆραν ἀφοτριάσαντα, ἐσχεδιασμένην ἔχοντα τράπεζαν, καὶ εὔκολωτέραν τῆς περιβολῆς τὴν οἰκησιν, οὔτε γῆραν, οὔτε κλίνην κεκτημένην, οὔτε ἄλλου τινὸς δεγθέντος ποτὲ, ἀλλὰ ἀγγελικὴν τίνα ἐν τῇ 15 σαρκὶ ταύτῃ πολιτείαν ἐπιδεικνύμενον. διὰ τοῦτο καὶ τρόχινον ἦν αὐτῷ τὸ ἴματιον, ἵνα διὰ τοῦ σχήματος παιδεύσῃ τῶν ἀνθρωπίνων ἀφίστασθαι, καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχειν πρὸς τὴν γῆν, ἀλλ’ ἐπὶ τὴν προτέραν ἀνατρέχειν εὐγένειαν, ἐν ᾧ ἦν, πριν δεγθῆναι ἴματίον καὶ περιβολῆς ὁ Ἄδαμ. εἰ οὖν ἐκεῖνος ὁ καθαρὸς οὗτος, καὶ τῶν 20 οὐρανῶν λαμπρότερος ἦν, καὶ ὑπὲρ προφήτας πάντας, καὶ οὐ μείζων οὐδεὶς ἐγένετο, καὶ παρρησίαν τοσαύτην ἔχων, οὗτος ἔστιν ἐσκληραγώγει, καὶ ταῦτα τῆς παλαιᾶς κρατούσης, τίνα ἔξομεν ἡμεῖς ἀπολογίαν, οἱ μετὰ τὴν χάριν καὶ τοσαύτας εὐεργεσίας, καὶ τὰ μυρία φορτία τῶν ἀμαρτημάτων, μηδὲ ὀλίγον τί τῆς 25 πολιτείας ἐπιδεικνύμενον τῆς ἐκείνου, ἀλλὰ μεθύοντες καὶ γαστριζόμενοι καὶ μύρων ὅζοντες, καὶ πάντοθεν ἑαυτοὺς καταμαλακίζοντες, καὶ εὐχειρώτους τῷ διαβόλῳ ποιοῦντες;

5 Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα, καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία, καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου. 30

Ἐξεπορεύοντο δὲ πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐβαπτίζοντο, διότι ἦν ἄξιον θαύματος ἵδειν ἐν ἀνθρωπίνῳ σώματι τοιαῦτα ἐπιδεικνύμενον αὐτὸν, καὶ τοσαύτη κεχρημένον τῇ παρρησίᾳ, καὶ πάντων ὡς παιδῶν κατεξαντάμενον· συνετέλει δὲ εἰς ἐκπληξιν, καὶ τὸ διὰ πολλοῦ

χρόνου τροφήτην φανῆσαι· καὶ γὰρ ἐπέλεπτεν αὐτοὺς τὸ χάρισμα,
καὶ διὰ μακροῦ πρὸς αὐτοὺς ἐπανῆλθε τοῦ χρόνου.

**7 Ιδὼν δὲ πολλοὺς τῶν Φαρισαίων καὶ Σαδδουκαίων
έρχομένους ἐπὶ τὸ βαπτισματοῦ αὐτοῦ.**

Ἐπειδὴ δέ φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς περὶ τῶν Σαδδουκαίων καὶ⁵
τῶν Φαρισαίων, ὅτι ἥλθον εἰς τὸ βαπτισθῆναι· πῶς ὁ Χριστὸς
λέγει, ὅτι οὐκ ἐπίστευσαν Ἰωάννη; ὅτι οὐκ ἦν τοῦτο πιστεῦσαι,
τὸ τὸν κηρυττόμενον ὑπὲρ αὐτοῦ μὴ δέξασθαι· παρεγένοντο μὲν καὶ
ἐβαπτίσθησαν· οὐ μὴν ἔμειναν ἐπὶ τῆς πίστεως τοῦ κηρύγματος·
δείκνυται δὲ τοῦτο, ἐξ ὧν πρὸς τὸν βαπτισθῆναν ἐπειπον λέγοντες,¹⁰
“εἰ σὺ εἶ Ἡλίας; εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστός;” διὸ καὶ ἐπήγαγεν “οἱ
“δὲ ἀπεσταλμένοι ἦσαν ἀπὸ τῶν Φαρισαίων.”

Γεννήματα ἔχιδνῶν.

Εἶπεν δὲ αὐτοὺς γεννήματα ἔχιδνῶν, ὅτι εὑδὲν ἄμεινον διέκειντο
αὗτοί τε καὶ οἱ γεγενηκότες αὐτοὺς τοῦ θηρίου τούτου· καὶ γὰρ¹⁵
τοῦτο διαφείρει τὴν ὁδίνουσαν, καὶ διατρώγων τὴν γαστέρα αὐτῆς,
οὕτως ἔξερχεται εἰς φῶς, ὅπερ καὶ οὗτοι ἐποίουν, πατραλοῖαι^u
γινόμενοι, καὶ μητραλοῖαι^x, καὶ τοὺς διδασκάλους ταῖς ἑαυτῶν
διαφείροντες χερσί.

Tίς ὑπέδειξεν ὑμῶν φυγεῖν ἀπὸ τῆς μελλούσης ὄργῆς;²⁰

Μέλλουσαν δὲ ὄργὴν, τὴν αἰώνιον λέγει κόλασιν· οὐ γὰρ τὰ
εἰδώτα, οἶνον πολέμους καὶ αἰχμαλωσίας.

8 Ποιήσατε οὖν καρπὸν ἀξιον τῆς μετανοίας.

Καρποὺς δὲ ἀξιούς τῆς μετανοίας εἴπεν, οὐ τὴν τονηρίαν μόνον
φυγεῖ, ἀλλὰ καὶ ἀρέτὴν πολλὴν ἐπιδεῖξασθαι· μηδὲ ἐπὶ τῇ τῷ²⁵
προγόνων εὐγενεῖς μέγα φρονεῖν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ θαρρεῖν. φαι-
νεται γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα λέγοντες, “ἡμεῖς πατέρας ἔχομεν
“τὸν Ἀβραάμ.”

Τὸ δὲ “δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων,” καὶ τὰ ἔξης·
τινές φασι περὶ τῶν ἔθνῶν ταῦτα λέγειν· λίθους αὐτοὺς μετα-³⁰
φορικῶς καλῶν ἐγὼ δὲ καὶ ἐτέραν ἔννοιαν τὸ εἰρημένον ἔχειν
φημί· ὅτι μὴ νομίζετε^y, φησιν, ὅτι ἀν ὑμεῖς ἀπόλησθε^z, ἀταίδα

^u πατραλόιαι Cod.

^x μητραλόιαι Cod.

^y διπολεῖσθαι Cod.

^z νομίζεται Cod.

ποιήσετε^a τὸν πατριάρχην· τῷ γὰρ Θεῷ δυνατὸν, καὶ ἀπὸ λίθων ἀνθρώπους αὐτῷ δοῦναι, ὥσπερ καὶ πρότην τοῦτο γὰρ ὅμοιον ἦν τὸ ἀπὸ τῆς μήτρας τῆς Σάρρας προελθεῖν παιδίον. οὐκ εἶπεν δὲ ἔγειρεν, ἀλλ' “ἔγειραι,” ἵνα μὴ ἀπεγκῶσιν ἑαυτᾶν.

10 “Ηδη δὲ καὶ η ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων⁵ κεῖται· πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν, ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

Τὸ δὲ ἡδη ἡ ἀξίνη πρὸς τὴν ρίζαν τῶν δένδρων κεῖται, δηλοὶ ὅτι ἐπίκειται μὲν τῇ ρίζῃ, καὶ οὐδὲ μίαν ἀναβολὴν τῆς κοπῆς ἐπιδείκνυται. τὰλην ἀν μεταβαλεῖσθε καὶ γένησθε βελτίους, 10 ἀπελεύσεται μηδὲν ἐργασαμένη ἡ ἀξίνη αὐτῇ ἀν δὲ τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένετε, πρόροιζον ἀναστάση τὸ δένδρον· ἐπίκειται μὲν γὰρ, ἵνα μὴ ἀναπέσηται· οὐ τέμνει δὲ, ὅτι δυνατὸν καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ μεταβαλλομένους σωθῆναι. εἰπὼν “ὅτι πᾶν δένδρον μὴ “ποιοῦν καρπὸν καλὸν,” καὶ τὰ ἔξης^b τὴν ἐπὶ τῆς συγγενείας 15 προεδρίαν ἐκβάλλει· κάν γὰρ αὐτοῦ τοῦ Ἀβραὰμ ἔγγυος ἦς, φησὶ, διπλὴν ὑποστήση τὴν κόλασιν, ἄκαρπος μένων.

11 ‘Ἐγὼ μὲν βαπτίζω ὑμᾶς ἐν ὕδατι εἰς μετάνοιαν· ὁ δὲ ὅπιστος μου ἐρχόμενος ἴσχυρότερός μου ἔστιν.

Τοῦτο ἀγίον Βασιλείον. Τὸ τοῦ Χριστοῦ βάπτισμα τὴν ἐν 20 τῇ κρίσει δοκιμασίαν λέγει· τὸ δὲ ἐν Πνεύματι Ἅγιφ, τὴν ἐν πυρίναις γλώσσαις τοῦ Πνεύματος ἐσομένην ἐπὶ τοὺς Ἀποστόλους ἐπιφοίτησιν.

Τοῦ Χριστού. Διὰ τούτου τὸ δαψιλὲς τῆς δωρεᾶς ἐμφαίνει, ἀγιασμὸν καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ νίεθεσίαν καὶ ἀδελφότητα^c 25 καὶ τῇ ἐπεξηγήσει τοῦ πυρὸς πάλιν τὸ σφοδρότερον καὶ ἀκάλεκτον τῆς χάριτος ἐνδείκνυται.

Οὐ οὐκ εἰμὶ ἰκανὸς τὰ ὑποδήματα βαστάσαι· αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει, ἐν Πνεύματι Ἅγιφ.

Διὰ δὲ τὸ εἰπεῖν τὸν ἴμαντα τοῦ ὑποδήματος, τὸ ἔσχατον^d 30 πάντων ἐσήμανεν, ὅτι τοσοῦτον ἀπέχει, φησὶ, τοῦ μετ’ ἐμὲ ἐρχομένου πρὸς σύγκρισιν, ὅτι εἰδὲ εἰς δούλους ἐκένου τάττεσθαι

^a ποιήσεται Cod.

εἰμὶ ἄξιος. οὐδὲ γὰρ τὰ ὑποδήματα, ἀλλ’ οὐδὲ τὸν ἴμαντα τοῦ ὑποδήματος εἰμὶ ἄξιος λῦσαι.

12 Οὐ τὸ πτύον ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ, καὶ διακαθαριεῖ τὴν ἄλωνα αὐτοῦ. καὶ συνάξει τὸν σῖτον αὐτοῦ εἰς τὴν ἀποθήκην. 5

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΣ. Ὡς κριτὴς ὁ Χριστὸς ἀποχωρίζει τοὺς καθαροὺς ἐν βίῳ ἀπὸ τῶν ἀδικῶν.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Τοὺς δικαίους ἀρπάζει εἰς τὴν ἄνω πόλιν, τοὺς δὲ ἀμαρτωλούς εἰς τὸ κατακαῆγα.

ΤΟΤ ΧΡΙΣΤΟΤΟΜΟΓ. Τὸ πτύον, τὸν κριτὴν σημαίνει διαχω- 10 ρίζοντα τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἀμαρτωλούς· σῖτον μὲν τοὺς δικαίους, ἄχυρον δὲ τοὺς ἀμαρτωλούς. πῦρ δὲ ἀσβεστον λέγων τὴν τιμωρίαν ἀθάνατον δείκνυσιν.

14 Ὁ δὲ Ἰωάννης διεκώλυεν αὐτὸν λέγων ἐγὼ χρείαν ἔχω ὑπὸ σοῦ βαπτισθῆναι, καὶ σὺ ἔρχῃ πρός με; 15

Διατί δὲ διακώλυων ὁ Ἰωάννης τὸν Χριστὸν βαπτισθῆναι ὑπὸ αὐτοῦ ὑστερεῖ ἐπείσθη; ὅτι οὐκ ἦν ἀμετρος φιλόνεικος· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνάξιον ἐνδείκνυται καὶ τὴν ὑπακοήν· οὐχ ἀπλῶς δὲ εἴπεν αὐτῷ ὁ Χριστὸς, “ἄφες” ἀλλὰ καὶ τὸ “ἄρτι” προσέθηκεν οὐ γὰρ διηρεκὼς ταῦτα ἔσται, φησιν, ἀλλ’ ὅφει με ἐν τούτοις οἷς 20 ἐπιθυμεῖς, ὅτε τούτων ἔστιν ὁ καιρός.

16 Καὶ ἰδοὺ, ἀνεώχθησαν αὐτῷ οἱ οὐρανοὶ, καὶ εἶδε τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καταβαῖνον ὡσεὶ περιστερὰν, καὶ ἔρχόμενον ἐπ’ αὐτόν.

Τίνος δὲ χάριν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον ἐν εἰδει περιστερᾶς 25 φαίνεται; ὅτι ἥμερον τὸ ζῆν καὶ καθαρόν ἐτεί οὖν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον πραότητος ἔστι πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἐν τούτῳ φαίνεται. λοιπὸν δὲ καὶ διὰ τὸ εὐαγγελίσασθαι ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ τὴν περιστερὰν τὴν λύσιν τοῦ χειμῶνος, κάρφος ἐλαίας ἐπιφερομένην· καὶ γὰρ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον καὶ νῦν λύσιν τῶν 30 κακῶν ἥμιν ἡγαγεν, καὶ ἀντὶ κλάδου ἐλαίας, τὸν πάντων ἐλευθερωτὴν ἥμιν δείκνυσιν· εἰ δὲ καὶ ὅφει περιστερᾶς ἐφάνη τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον, χρὴ γινώσκειν, ὅτι οὐ φύσιν περιστερᾶς ἀνέλαβεν,

καθὼς ὁ Τίος τοῦ Θεοῦ φύσιν ἀνθρόπου ὅφει καὶ ὁ Εὐαγγελιστὴς οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐν φύσει περιστερᾶς, ἀλλ' ἐν “εἰδει περιστερᾶς” διὸ οὐδὲ ἐν ταιούτῳ σχῆματι ὥφθη μετὰ ταῦτα ἔμεινε δὲ ἐπὶ τὸν Κύριον καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸ Πανάγιον Πνεῦμα, διὰ τὴν φωτὴν τὴν ἀνθενέχεισαν, ἵνα μὴ νομίσωσιν αὐτὸν ὡς ἔνα 5 τῶν πολλῶν εἶναι, τὴν δὲ φωτὴν περὶ Ἰωάννου ἐνεχθῆναι· καὶ γὰρ πολλοὶ^b μεῖζον αὐτοῦ τὸν Ἰωάννην ἐόμιξον.

ΚΕΦ. Δ.

Περὶ Διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος.

1 Τότε ὁ Ἰησοῦς ἀνήχθη εἰς τὴν ἔρημον ὑπὸ τοῦ 10
2 Πνεύματος, πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ διαβόλου, καὶ ηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ νύκτας τεσσαράκοντα.

Ἄντι τοῦ τὸ Πνεῦμα προετρέπετο αὐτὸν ἐπὶ τὸν κατὰ τοῦ διαβόλου ἄγῶνα.

ΚΤΡΙΔΟΤ. “Τὰ τοῦ διαβόλου ἦγετο κατὰ συγχώρησιν.

15

ΣΕΤΗΡΟΤ. Οὐκ ἄκων εἶλκετο. ταῦτα γὰρ πρὸς ἡμῶν ὑποτύχωσιν γέγονεν, ἵνα μετὰ τὸ βάπτισμα, μηκέτι αὐτοὺς ἄγωμεν, ἀλλ' ἐκδόμεν ἑαυτοὺς τοῖς νόμοις τοῦ Πνεύματος, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἀγόμεθα ἐπὶ πνευματικὴν ἤσθην, καὶ κατὰ τὸν τοῦ διαβόλου ἄγώνων. οὐχ ὑπέρβη δὲ ὁ Χριστὸς τὸ τῶν ἡμερῶν τῆς ηστείας 20 μῆκες, οὐ ἐνήστευσε Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας, ἵνα δῷ χώραν τῷ πειράζοντι προσβαλεῖν ὡς ἀνθρώπῳ^c καὶ πετεῖν.

ἘΠΙΦΑΝΙΟΤ. Ἐπείνασσεν ἵνα δεῖξῃ τὴν ἀληθινὴν ἐνανθρώπησιν.

ΘΕΟΔΑΡΙΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Τὸ δὲ “οὐκ ἐπ’ ἀρτῷ,” ὁ τρῶτος Ἀδάμ διὰ τῆς βρώσεως ἥμαρτεν, ὁ Χριστὸς δι’ ἐγκρατείας 25 περιγίνεται, καὶ διδάσκει ὅτι οὐ δεῖ ἀφίστασθαι τοῦ Θεοῦ, κανὸν λιμώττωμεν^a τούτων ἀρραβών ἔστι καὶ τῆς μελλούσης καταστάσεως, ὅπερ ἥρξατο ἐν Χριστῷ, ὅτι καὶ δίχα τροφῆς μέλλουσι ζῆν οἱ ἀνθρώποι.

5 Τότε παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος εἰς τὴν ἀγίαν 30 πόλιν, καὶ ἴστησιν αὐτὸν ἐπὶ τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ.

ΣΕΤΗΡΟΤ. Τὸ δὲ “παραλαμβάνει αὐτὸν ὁ διάβολος,” ὡς Θεὸς

^a ταῦλα Cod.

^c αὖ Cod.

έκουσίως ἐδίδου τῷ διαβόλῳ ὅγειν αὐτὸν εἰς τοὺς πειρασμοὺς, οὓς ἐπειράτο αὐτὸν ἐλαῦσαι ὁ διάβολος. διὸ καὶ εἰς τὴν ἔρημον ἀπῆι, καὶ εἰς τὴν σύγιαν πόλιν καὶ εἰς τὸ πτερύγιον τοῦ Ἱεροῦ, ἐκ τῶν τάπαν ἐρεθίζων αὐτὸν τοὺς ἄρμοδίους πειρασμοὺς ἐπάγειν, ἵνα τὴν μανίαν αὐτοῦ ἐκχύσας, καὶ ἀποτυχών, ἀσθεῖς γένηται, 5 καὶ εὐάλωτος τοῖς ἀνθρώποις.

Τοῦ Χριστού. Τότε, πότε; μετὰ τὴν τοῦ Πνεύματος κάθοδον, μετὰ τὴν φωνὴν τὴν ἄκωντα ἐνεχθεῖσαν. ὑπὸ ποίου δὲ Πνεύματος ἀνήχθη; ὑπὸ τοῦ Ἁγίου. διατί δὲ ὑπὸ τοῦ διαβόλου πειρασθῆναι; ἐπειδὴ πάντα πρὸς διδασκαλίαν ἡμῶν ἔπραττεν· 10 ἵνα ἔαν τις τῶν βαπτιζομένων μετὰ τὸ βάπτισμα μείζονας ὑπομείνῃ πειρασμοὺς, μὴ ταράττηται, ὡς παρὰ προσδοκίαν τοῦ πράγματος γινομένου ἀλλὰ μείη^a γενναίως πάντα φέρων καὶ γὰρ διὰ τοῦτο ἐλάβομεν ὅπλα νοητὰ, οὐχ ἵνα ἀργῶμεν, ἀλλ’ ἵνα πολεμῶμεν^b. 15

Εἰς δὲ τὴν ἔρημον ἀγεται, διδοὺς ἀφορμὴν τῷ διαβόλῳ. τότε γὰρ μάλιστα ἐπιτίθεται ἡμᾶς, ὅτε ἴδη μεμονωμένους. καὶ πεινῶντι προσέρχεται, ἵνα μάθωμεν πῶς ἡ νῆστεια καλόν· καὶ ὅτι μετὰ τὸ βάπτισμα, οὐ τρυφῇ ἀλλὰ νηστείᾳ προσέχειν δεῖ πάντας· διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἐνήστευσεν, οὐχ ὡς αὐτὸς 20 ταύτης δεόμενος, ἀλλ’ ἡμᾶς παιδεύων. διὰ τί δὲ εἶπεν αὐτῷ, “εἰ νιὸς εἶ τοῦ Θεοῦ;” ἐπειδὴ ἥκουσε τῆς ἄκωντος φωνῆς φερόμενος· ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννου τοσαῦτα αὐτῷ μαρτυροῦντος· εἴτα δὲ καὶ πεινῶντα λοιπὸν ἐν ἀμπηκανίᾳ ἦν· καὶ οὕτε εἰ ἀνθρώπος ψιλὸς ἦν πιστεῦσαι ἐδύνατο διὰ τὰ περὶ αὐτοῦ λεχθέντα· οὐδὲ αὖ 25 πάλιν παραδέξασθαι ὅτι Τίὸς ἦν τοῦ Θεοῦ, διὰ τὸ βλέπειν αὐτὸν πεινῶντα. διὰ τοῦτο οὖν ἐρωτᾷ· οὐκ εἶτε δὲ αὐτῷ· ἐπειδὴ πεινῆς, ἀλλ’ “εἰ Τίὸς εἶ τοῦ Θεοῦ εἰπὲ, ἵνα οἱ λίθοι ἄρτοι γένωνται.” κολακεύων αὐτὸν ὑπούλως· διὸ καὶ ὁ Χριστὸς τὸν τύφον αὐτοῦ καθαιρὼν, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἄξιον αἰσχύνης τὸ πεινᾶν, εἶπεν 30 αὐτῷ· “οὐκ ἐπ’ ἄρτῳ μόνῳ ζήσεται ὁ ἀνθρώπος.” δυνατὸς γὰρ ὁ Θεὸς καὶ ρήματι θρέψαι τὸν πεινῶντα. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὴν δευτέραν πειραν, τὸ “εἰ Τίὸς εἶ τοῦ Θεοῦ” προφέρει, διὰ τὴν προτέραν αἰτίαν. οὐκ ἡγανάκτησε δὲ κατ’ αὐτοῦ ὁ Χριστὸς,

^a μείη Cod.

^b παλεμῶμεν Cod.

ἀλλὰ φησίν “οὐκ ἐκπειράσεις Κύριος τὸν Θεόν σου,” ἡμᾶς παιδεύων ὅτι τοῦ διαβόλου, οὐ διὰ σημείου, ἀλλὰ δι’ ἀνέξικακίας καὶ μακροθυμίας περγενέσθαι χρή. τὸ δὲ εἰρημένον “ὅτι τοῖς “Ἄγγελοις αὐτῷ,” καὶ τὰ ἔχῆς” οὐ περὶ τοῦ Κυρίου εἴρηται τῷ προφήτῃ, ὥστε καὶ ἐν τούτῳ ἐψεύσατο ὁ διάβολος. διὰ τοῦτο δὲ 5 εἰς τρίτην πεῖραν ἐπετίμησεν ὁ Χριστὸς τῷ διαβόλῳ, εἰ καὶ μὴ σφοδρῶς, ἀλλὰ μετὰ ἀνέξικακίας, ἐπειδὴ λοιπὸν εἰς τὸν Πατέρα ἡμάρτανεν, τὰ ἐκείνου τάντα αὐτῷ λέγων εἶναι. ἐκεῖνος οὖν ἄμα ἐπετιμήθη ἐδρατέτευσεν οὐδὲ γὰρ ἐτέρους πειρασμοὺς αὐτῷ προσῆγαγεν. εἰ γὰρ καὶ λέγει ὁ Λουκᾶς, ὅτι τάντα συκετέλεσε 10 πειρασμὸν, προσενεγκεῖν αὐτῷ τὸν διάβολον τοῦτό φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς, καὶ ὡς ἐν τούτοις τῶν ἄλλων συμπεριειλημμένων τὰ γὰρ μυρία συνέχοντα κακὰ ταῦτα ἔστι· τὸ γαστρὶ δουλεύειν· τὸ πρὸς κενοδοξίαν τί ποιεῖν· τὸ μακίᾳ χρημάτων ὑπεύθυνον εἶναι.

Μετὰ δὲ τὸ δρατετεῦσαι τὸν διάβολον, οἱ Ἀγγελοι φαίνονται¹⁵ καὶ οὐ πρὸ τούτου, ὥστε μὴ ἐκ τούτου φυγεῖν αὐτὸν ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα προσβάλῃ καὶ ἡττηθῇ ἄμα δὲ ὅπως καὶ ἡμεῖς μάθωμεν, ὅτι μετὰ τὰς ἐκείνου νίκας Ἀγγελοι διαδέξονται, κροτοῦντες καὶ δορυφοροῦντες ἐν ἄπασι. χοῦν δὲ καὶ τοῦτο γινώσκειν, ὅτι καὶ ἐκουσίως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ Θεὸς, εἰς 20 τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, καὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν ὅρος ἀνῆλθεν, οὐχ ὑπὸ τοῦ μιαροῦ διαβόλου παραληφθεὶς, ἀλλ’ εἰδὼς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτοῦ ἐν ἑαυτῷ λογιζόμενον, ὅτι ἐὰν ἔλθῃ εἰς τὸ πτερύγιον τοῦ ἱεροῦ, πείθω αὐτὸν διὰ κενῆν δοξαν, ρίψαι ἑαυτόν. ὅμοίως δὲ καὶ εἰς τὸ ὅρος ἐὰν ἔλθῃ, δελεάζω αὐτὸν ἐπαγγελίᾳ χρημάτων προσ- 25 κυνῆσαι με· τούτου χάριν ἀνῆλθεν, ἵνα δεῖη καὶ ἐν τούτῳ ἡττώ- μενον τὸν μιαρὸν ἐκείνον διάβολον.

12 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.

Ἀνεχώρησεν ἀκούσας ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, 30 ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἡμᾶς παιδεύων φέύγειν τοὺς πειρασμούς· οὐ γὰρ ἔγκλημα τὸ μὴ ρίπτειν ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον, ἀλλὰ τὸ ἐμπεσόντα μὴ στῆσαι γενναίως. ἔτι δὲ καὶ τοὺς διδασκάλους τῆς οἰκουμένης ἀλιεῦσαι σπειδων· ἐπειδὴ καὶ

ἐκεῖ διέτριβον τῇ τέχνῃ χρόμενοι τῇ ἀλιευτικῇ εἰπὼν δὲ “ὁ λαὸς
“ ὁ καθήμενος ἐν σκότει,” οὐ σκότος αἰσθητὸν ἐνταῦθα καλεῖ,
ἀλλὰ τὴν πλάτην καὶ τὴν ἀσέβειαν ὅμοίως δὲ καὶ φῶς νοητὸν,
τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας λέγει. οὐκ εἶπε δὲ ὅτι ἐβαδίζον ἐν
σκότει, ἀλλ’ “ἐκάθητο,” ὥσπερ σημεῖον ἦν, τοῦ μηδὲ ἐλπίζειν
αὐτοὺς ἀπαλλάττεσθαν. ὥσπερ γὰρ οὐδὲ εἰδότες ποῦ δεῖ προβῆται,
οὗτοι καταλειφθέντες ὑπὸ τοῦ σκότους ἐκαθέσθησαν, μὴ δυνάμενοι
μηδὲ στῆναι λοιπόν. εἴτα δεικνὺς ὅτι οὐκ αὐτοὶ ζητήσατες εὖρον,
ἀλλ’ ὁ Θεὸς ἄνωθεν ἐπεφάμη, φησὶν, ὅτι τὸ φῶς ἀνέτειλε καὶ
ἔλαμψε καὶ οὐκ αὐτοὶ πρότερον τῷ φωτὶ προσέθραμον καὶ γὰρ
ἐν ἐσχάτοις κακοῖς τὰ ἀνθρωπίνα ἦν, πρὸ τῆς Χριστοῦ παρουσίας.

17 Ἀπὸ τότε ἡρξάτο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν
μετανοεῖτε, ἔγγυη γὰρ ή βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Τοῦτο δηλοῖ τὸ ἐξ οὐ ἐνεβλήθη εἰς τὸ δεσμωτήριον ὁ Ἰωάννης
διατί δὲ μὴ ἐξαρχῆς ἐκήρυξεν αὐτός; τί δὲ ὅλως Ἰωάννου ἐδεῖτο, 15
τῆς τῶν ἔργων μαρτυρίας αὐτὸν κηρυττούσης; ἵνα κάντεῦθεν τὴν
ἀξίαν μάθης, ὅτι καθάπερ ὁ Πατὴρ, οὗτοι καὶ αὐτὸς προφήτας
ἔχει· καθὼς καὶ ὁ Ζαχαρίας ἔλεγεν “καὶ σὺ ταῖδιον, προφήτης
“ ὑψίστου κληθήσῃ” ἄλλως δὲ καὶ ἀναγκαῖον ἦν, παρ’ ἔτερου
πρότερον λεχθῆται τὰ περὶ αὐτοῦ, καὶ μὴ παρ’ αὐτοῦ εἰ γὰρ καὶ γο
μετὰ τοσάντας καὶ τηλικαύτας τὰς μαρτυρίας καὶ ἀποδεῖξεις
ἔλεγον “σὺ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ, ή μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν
“ ἀληθῆς” εἰ μηδὲν εἰρηκότος Ἰωάννου παρελθὼν εἰς μέσον πρώτος
ἐμαρτύρησεν ἕαυτὸν, τί οὐκ ἀν ἐφέγγαντο; ἀρξάμενος δὲ κηρύσ
σειν ὁ Τίδος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲν τέως περὶ ἕαυτοῦ ἔλεγεν, ἀλλὰ περὶ 25
τῶν οὐρανῶν, καὶ τῆς βασιλείας τῆς ἐκεῖ. ἐπειδὴ καὶ τοῦτο τέως
ἀγαπητὸν ἦν παραδεχθῆναι· οὕπω γὰρ τὴν προσήκουσαν δοξαν
περὶ αὐτοῦ εἶχον.

18 Περιπατῶν δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας.

Χρὴ δὲ τοῦτο γινώσκειν ὅτι δευτέρᾳ ἦν ἡ κλῆσις Πέτρου καὶ 30
Ἀνδρέου, ὃν ὁ Ματθαῖος λέγει ὁ μὲν γὰρ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης
φησὶν, ὅτι οὕπω βληθέντος ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ προδρόμου προσῆλ
θεν· ἐνταῦθα δὲ μετὰ τὸ ἐμβληθῆναι αὐτὸν κάκεī μὲν ὁ Ἄνδρεας

καλεῖ τὸν Πέτρον ἐπαῦθα δὲ ἀμφοτέρους ὁ Κύριος Ἰησοῦς· καὶ ἔξ ἑτέρων δέ ἐστι τοῦτο συνιδεῖν. μετὰ δὲ τὴν πρώτην κλῆσιν, διὰ τοῦτο πάλιν εἰς τὴν οἰκείαν τέχνην ἐπανῆλθον, διὰ τὸ εἰς δεσμωτήριον εἰσελθεῖν τὸν Ἰωάννην. καὶ γὰρ εἰ καὶ ἐκβλήθησαν ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ πρότερον, ἀλλὰ διδαχθέντες ὑπ' αὐτοῦ πάλιν⁵ ὑπέστρεψαν πρὸς τὸν Ἰωάννην αὐτὸς δὲ ὡς φιλάνθρωπος ἔρχεται πάλιν αὐτοὺς ἀγαπητῷσάμενος· διὸ κακεῖνοι καίτερος ἐπιθυμητικῶς ἔχοντες πρὸς τὴν ἀλείαν¹, ὅμως ἀκούσαντες “ὅτι ποιήσω ὑμᾶς “ἀλεῖς ἀνθρώπων,” οὐκ ἀνεβάλοντο, ἀλλὰ πάντα ἀφέντες ἡκολούθησαν” τοιαύτην γὰρ καὶ ὁ Χριστὸς ὑπακοὴν ἤγει ταρφὸν² ὑμῶν³ ὥστε μηδὲ ἀκαριαῖον ἀναβαλέσθαι χρόνον, καὶ σφόδρα τι τὸν ἀναγκαίων ὑμᾶς κατεπείγει· ὥσπερ καὶ ἔτερόν τινα προσελθόντα καὶ ζητούντα βάψαι τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, οὐδὲ τοῦτο ἀφῆκε ποιῆσαι· διὰ τοῦτο δὲ καὶ Ἰωάννης καὶ Ἰάκωβος, μηδὲ μίαν ἀκούσαντες ὑπόσχεσιν, ἡκολούθησαν εὐθέως ἐπειδὴ ἡ τῶν πρώτων ὑπακοὴ⁴ προσδοκούσῃσε λοιπὸν τούτοις· τὴν δὲ πενίαν αὐτῶν διηγεῖται τὴν πολλὴν, ὅτι ἔρρεπτον τὰ δίκτυα, ὡς μὴ εὐποροῦντες ὥνεισθαι ἔτερος ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἀρετὴ⁵ ἐστὶν, τὸ φέρειν πενίαν εὐκόλως μετὰ εὐχαριστίας, καὶ ἀπὸ δικαίων τρέφεσθαι πόνων, καὶ τὸν πατέρα ἔχειν μεθ' ἑαυτῶν καὶ θεραπεύειν, καὶ συνδεδέσθαι ἀλλή⁶ λοις τῇ τῆς ἀγάπης δυνάμει.

23 Καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσουν καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.

25

Συνεχῶς δὲ ταῖς συναγωγαῖς ἐπεχωριάζεν ὁ Κύριος ὑμῶν Ἰησοῦς· καὶ ἐντεῦθεν παιδεύων πάντας, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος καὶ πλάνος, ἀλλὰ συμφωνῶν τῷ Πατρὶ παραγέγονεν ἐπιχωριάζων δὲ οὐκ ἐκήρυττε μόνον, ἀλλὰ καὶ σημεῖα ἐπεδείκνυτο· ἔχων λοιπὸν δὲ τὸν μαθητὰς, δι' ὃν ἐποίει ταῦτα, τὰ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου περὶ τοῦ αὐτοῦ εἰρημένα βεβαιῶν· διὰ τοῦτο δὲ τότε ἤβατο ποιεῖν τὰ σημεῖα, ἐπειδὴ ἔθος τῷ Θεῷ, ὅτε πολιτείας τινὸς εἰσαγαγὴν ἔμελλε ποιεῖν, σημεῖα εἰργάζετο, ἐνέχυρα τῆς αὐτοῦ δυνάμεως

¹ ἀλεῖαν Cod.² ἀρετὴ Cod.

ταρέχουν. οὗτοι γοῦν ὅτε τὸν ἄσθρωπον ποιεῖν ἔμελλεν, τὸν κόσμον ἔκτισεν ἀπαντά, καὶ τότε τὸν νόμον αὐτῷ ἔδωκε ἐν τῷ παραδείσῳ· καὶ ὅτε τῷ Νῷε ουρανοτεῖν ἔμελλεν, μεγάλα τάλαι ἐπεδείξατο θαύματα, τὸν κατακλυσμὸν ἐπαγγεύων, καὶ τὸν δίκαιον ἔκεινον σῶσας· καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ ὁμοίως· τὴν μίκην τὴν ἐν τῷ πολέμῳ, 5 τὴν πληγὴν τὴν κατὰ τοῦ Φαραὼ, ὅτε τὴν γυναικαν αὐτοῦ ἐπιβουλεύειν ἤμελλεν, τὴν ἐκ τῶν κινδύνων ἀπαλλαγήν· καὶ Ἰουδαίοις δὲ ουρανοτεῖν μέλλων, τὰ θαυμαστὰ ἔκεινα καὶ μεγάλα τεράστια ἐπεδείξατο, καὶ τότε τὸν νόμον ἔδωκεν οὕτω καὶ ἐνταῦθα, μέλλων ἥψηλή τινα εἰσάγειν πολιτεάν, καὶ λέγειν αὐτοῖς ἃ μηδέποτε 10 ἡκουσαν, τῇ τῶν θαυμάτων ἐπιδείξει βεβαιοῦ τὰ λεγόμενα· ἐπειδὴ γὰρ ἡ κηρυκτομένη βασιλεία οὐκ ἐφαίνετο, ἀπὸ τῶν φαινομένων τὴν ἀδηλον ποιεῖ φανεράν.

Σκόπει δὲ τὸ ἀπέριττον τοῦ Εὐαγγελιστοῦ· πῶς ἐν βραχέστι ρήμασι τοσαῦτα πλήθη παρέδραμε σημειών· καὶ οὐ καθ' ἕτα 15 διηγεῖται τῶν θεραπευθέντων. διατί δὲ νῦν, παρ' οὐδενὸς αὐτῶν πίστειν ἔζητησεν ὁ Κύριος ὥστε μετὰ ταῦτα φαίνεται λέγων, “πιστεύεις^b ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;” ὅτι οὐδέπω τῆς αὐτοῦ δυναμέως ἀπόδειξιν ἦν δεδωκός· ἄλλως τε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ προστέναι καὶ τὸ πόρρωθεν, οὐ τὴν τυχοῦσαν ἐπεδείκνυτο πίστιν, ὅτι 20 οὐκ ἀν ἔφερον τοὺς θεραπευθέντας ἀσθενεῖς· εἰ μὴ μεγάλα ἥσαν περὶ αὐτοῦ πεπεικότες ἔαυτούς. ἀκολουθήσωμεν τοίνυν αὐτῷ καὶ ἡμεῖς, διὰ τῆς τῶν ἀγίων αὐτοῦ ἐντολῶν ἐκπληρώσεως· καὶ γὰρ ποσῆματα πολλὰ ἔχομεν ψυχικά.

21 Ἱάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελ- 25 φὸν αὐτοῦ.

Εἰκὸς Ζεβεδαῖον μὴ παραδέχεσθαι τὸ κήρυγμα· διὸ εἰκότως ἀφίεται ὑπὸ τῶν ἐξελθόντων ἐκ τῆς συγγενείας καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός.

ΚΕΦ. Ε.

Περὶ τῶν μακαρισμῶν.

30

1 Ἰδὼν δὲ τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος.

Τίνος χάριν ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἴδὼν τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος; διὰ τὸ ἀφιλότερον καὶ ἀκόμ-

^b πιστεύεται Cod.

παστούν οὐ γὰρ περιῆγεν αὐτοὺς μεθ' ἑαυτοῦ ἀλλ' ὅτε μὲν περικατῆσαι ἔδει, αὐτὸς περιέι τανταχοῦ, καὶ πόλεις καὶ χώρας ἐπισκοπούμενος. ὅτε δὲ ὅχλος γέγονεν, ἐν ἐνὶ κάβηται χωρίῳ, καὶ οὐκ ἐν πόλεις καὶ ἐν ἀγορῇ μέσῃ, ἀλλ' ἐν ὄρεις καὶ ἐρημαῖς ταυδενίων ἡμᾶς, μηδὲν πρὸς ἐπιδείξιν ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐν 5 μέσῳ θορύβουν ἀπαλλάττεσθαι, ὅτ' ἀν τερὶ ἀναγκαῖων διαλεγόμενα πραγμάτων. προσῆλθον δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ὡς βελτίους λοιπὸν γινόμενοι· οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ τῶν θαυμάτων ἥσαν θεαταῖς οὗτοι δὲ καὶ ἀκοῦσαι τί λοιπὸν ἐπέθυμον μέγα. διατί δὲ πρόκειται “ὅτι ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ;” ἵνα μάθωμεν, ὅτι σιγῶν ἐπαί- 10 δενεν, οὐχὶ μόνον φθεγγόμενος· τὸ δὲ “ἐδίδασκεν αὐτοὺς,” μὴ περὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ νομίσωμεν τοῦτο μόνον λέγεσθαι, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν πάντων τῶν τότε παρόντων, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα γενησομένων.

3 Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν 15 ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Τινὲς δὲ εἰσὶν “οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι;” οἱ ταπεινοὶ καὶ συντετριμμένοι τὴν διάνοιαν. πνεῦμα γὰρ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν εἴρηκεν, τὴν ἐκ προαιρέσεως συντετριμμένην οὖσαν· ἐπειδὴ γὰρ εἰσὶ πολλοὶ, οὐχ Ἑκόντες ἀλλ' ὑπὸ τινος ἀνάγκης βιαζόμενοι· 20 ἀφεὶς ἐκείνους, οὐδὲ γὰρ ἀν εἴη τοῦτο ἐγκώμιον, τοὺς ἀπὸ προαιρέσεως ἑαυτοὺς συντρίβοντας μακαρίζει. Καὶ μετ' ὀλίγον—Καν γὰρ εὐχὴν τίς κέκτηται, κανὴν ηστείαν, κανὴν ἐλεγμοσύνην, κανὴν σωφροσύνην, κανὴν ἄλλό τι συναγάγῃ ἀγαθὸν· ταπεινοφροσύνης χωρὶς, διαρρῆ καὶ ἀπόλλυται ἀπαντα, ὥπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Φαρισαίου γέγονεν. 25

4 Μακάριοι οἱ πενθοῦντες, ὅτι αὐτοὶ παρακληθήσονται.

Μακαρίζει δὲ τοὺς πενθοῦντας εὐθέως μετὰ τὸν πρῶτον μακαρισμὸν· ἐπειδὴ ἀπεκαυτίας δοκεῖ τοῦ εἶναι, τῇ τῆς οἰκουμένης ψήφῳ· πάντων γὰρ τοὺς γελῶντας ζηλωτοὺς εἶναι νομίζονταν, τοὺς δὲ ἐν ἀδυμίᾳ καὶ πένθει ἀθλίους, αὐτὸς τοὺς ἀντ' ἐκείνων 30 μακαρίζει· οὐχ ἀπλῶς δὲ τοὺς πενθοῦντας τέθεικεν, ἀλλὰ τοὺς ὑπὲρ ἀμαρτημάτων δηλονότι τοῦτο ποιοῦντας· ὡς τό γε ἔνεκεν βιωτικῶν πραγμάτων πενθεῖν, σφόδρα ἐστὶ κεκωλυμμένον ὥπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος περὶ ἀμφοτέρων ἐδήλωσε λέγων, “ὅτι ἡ μὲν

“τοῦ κόσμου λύπη, βάνατοι κατεργάζεται· ἡ δὲ κατὰ Θεὸν λύπη,
“μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν ἀμεταμέλητον” ὅφεν καὶ τὸ ἔπαθλον
μέγα· παρακληθήσονται γὰρ, φησὶ, “δηλονότι καὶ ἐνταῦθα καὶ
ἐκεῖ.

Εἰτὸν δὲ ὅτι “μακάριοι οἱ πραεῖς” καὶ τὰ ἔχης, περὶ τοιᾶς 5
γῆς φησί; νοητὴν φασὶ τινὲς, ἀλλ’ οὐκ ἐστὶ τοῦτο· οὐδαμοῦ γὰρ
εύρισκομεν ἐν τῇ γραφῇ γῆν νοητὴν, ἀλλ’ αἰσθητὸν τίθησιν
ἔπαθλον ἐν τούτῳ. οὐ γὰρ ἀπὸ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν προγρέπεται
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων, διὰ τοὺς παχυτέρους τῶν
ἀκροωμένουν· καὶ πρὸ τῶν μελλόντων ταῦτα ἐπιζητοῦντα· ὑπ- 10
ισχνεῖται δὲ τοῦτο, ἐπειδὴ νομίζεται διὰ τὴν πραότητα τάντα
ἀπολλῦναι τὰ ἑαυτοῦ· ὅφεν τὸ ἐναντίον ὑπισχνεῖται, ὥσανεὶ λέγων
ὅτι οὗτος μὲν οὖν ἐστιν, ὁ μετὰ ἀσφαλείας τὰ ὄντα κεκτημένος·
ὁ μὴ θρασὺς μηδὲ ἀλαζών πρὸ δὲ τῶν ἐλεγμόνων μακαρίζει
“τοὺς πεινῶντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην” ἐπειδὴ οὐκ ἐξ 15
ἀρπαγῆς οὐδὲ ἐκ πλεονεξίας δεῖ ἐλεεῖν, ἀλλ’ ἐκ δικαίων πόνων
καὶ οὐκ εἴπεν τοὺς ἀπλῶς δικαιοσύνης ἀντεχομένους, ἀλλὰ “τοὺς
“πεινῶντας καὶ διψῶντας,” τουτέστι τοὺς μετὰ ἐπιθυμίας πάσης
αὐτὴν μετερχομένους· καὶ ἐνταῦθα δὲ αἰσθητὸν τὸ ἔπαθλον τίθησι
λέγων· “ὅτι αὐτοὶ χορτασθήσονται.” διὰ γὰρ τὸ νομίζεσθαι τὴν γε
πλεονεξίαν, τοὺς πολλοὺς εὐπόρους ποιεῖν λέγει· ὅτι τούκαντίον
μὲν οὖν ἐστιν· ἡ γὰρ δικαιοσύνη τοῦτο ἐργάζεται.

Τοὺς ἐλεέμονας δὲ μακαρίζει, οὐ τοὺς διὰ χρημάτων ἐλεοῦντας
μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς διὰ πραγμάτων ποικίλως γάρ ἐστιν ὁ τῆς
ἐλεγμοσύνης τρόπος, καὶ πλατεῖα αὐτῇ ἡ ἐντολή. τί δέ ἐστιν 25
αὐτῆς τὸ ἔπαθλον; “ὅτι αὐτοὶ ἐλεηθήσονται.” καβαρούς δὲ τῇ
καρδίᾳ λέγει, ἡ τοὺς καβολικὴν ἀρετὴν κεκτημένους, ἡ τοὺς ἐν
σωφροσύνῃ διάγοντας φησὶ γὰρ ὁ Παῦλος, “εἰρήνην διώκεται
“καὶ τὸν ἄγιασμὸν, οὗ χωρὶς οὐδὲις ὅφεται τὸν Κύριον.” ἐνταῦθα
δὲ πνευματικὸν τίθησι τὸ ἔπαθλον λέγων, “ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν 30
“ὅφονται” ὅφιν δέ, φησι, τὴν ἀκούνατὸν ιδεῖν· ἐπειδὴ γὰρ
πολλοὶ ἐλεοῦσι μὲν, καὶ οὐχ ἀρπάζουσιν, οὐδὲ πλεονεκτοῦσιν
τοργεύοντες δέ ἐδειξεν ὅτι οὐκ ἀρκεῖ τὰ πρότερα, ἕαν μὴ καὶ
σωφροσύνη παρῇ. εἰρηνοποιοὺς δὲ μακαρίζει, οὐ μόνον τοὺς μὴ
πρός τινα ἀτεχθανομένους ἡ στασιάζοντας, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους 35

στασιάζοντας είρητοιοῦντας· ἔτι δὲ καὶ τοὺς τὸ ἑαυτῶν σῶμα μὴ κατεξανίστασθαι τῆς ψυχῆς διὰ τῆς γαστριμαργίας καὶ τὸν ὥδον·, ἀλλὰ μᾶλλον ὑποτάσσεσθαι τοῦτο ταῖς ψυχικαῖς ἀρεταῖς.

“Ιγα δὲ μὴ νομίσωμεν ὅτι πανταχοῦ ἡ εἰρήνη καλὸν, ἐπήγαγεν, “μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι,” καὶ τὰ ἔξης, τουτέστι τῆς ἀρετῆς· 5 δικαιούσνην γὰρ εἴωθε λέγειν τὴν ἄπασαν τῆς ψυχῆς φιλοσοφίαν. εἰπὼν δὲ ὅτι πολὺς ὁ μισθὸς, ἐπήγαγεν καὶ ἐτέραν παράκλησιν λέγων “οὗτο γὰρ ἐδίωξαν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ἡμῶν,” ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι ὥσπερ οἱ προφῆται μηδὲν παράνομον εἰπόντες, οἱ μὲν ἐλιθάζοντο ὑπὲν αὐτῶν, οἱ δὲ, ἡλαύνοντο, οἱ δὲ μυρία ἐτέρα ἔπασχον 10 κακὰ, οὕτως καὶ ἡμεῖς ἀγαθὰ λαλοῦντες καὶ νομοθετοῦντες, ταῦτα μέλλεται πάσχειν.

13 ‘Үμεῖς ἔστε τὸ ἄλας τῆς γῆς· ἐὰν δὲ τὸ ἄλας μωρανθῇ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται;

‘Ἐν τῷ εἰπεῖν “үμεῖς ἔστε τὸ ἄλας τῆς γῆς” ἔδειξε μωραν-15 θεῖσαν πᾶσαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ κατασπαῖσαν ὑπὸ τῶν ἀμαρτημάτων. үмейς οὖν, μαθηταί μου, τὰς εἰρημένας ἐν τοῖς μακαρισμοῖς ἀρετὰς κατορθώσαντες, καὶ εἰς τὴν ἐτέρων ὀφελείαν τὰς καλὰς ταύτας παρασκευάσαντες ὑπερχεῖσθαι πηγάς.

Θεοδόροτ ‘ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ. “Ἄλας τῆς γῆς ἔστιν τὸ ψυχικὸν 20 ἄρτυμα.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. “Ἄλας καλεῖ τὴν φρόνησιν.

Τοῦ Χρτζοεστόμοτ. Τί ἔστιν “ἐὰν δὲ τὸ ἄλας μωρανθῇ”²⁵ καὶ τὰ ἔξης; ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι, φησὶ, τοῦ λαοῦ ἀρετὰς κατορθῶντες καὶ πίπτοντες δύνανται διὰ μετανοίας ταχέως τυγχάνειν συγγράμμης· ὁ δὲ διδάσκαλος ἐὰν τοῦτο πάθῃ, πάσης ἀπεστέρηται ἀπολογίας, καὶ τὴν ἐσχάτην δίδωσι τιμωρίαν· μὴ οὖν προδῷτέ, φησι, τὴν προσήκουσαν ὑμῖν σφοδρότητα, καὶ στερρότητα καὶ στιφότητα, τὴν τῷ ἄλατι προσήκουσαν· ἐὰν γὰρ φοβηθῆτε ὀνειδισμοὺς καὶ διωγμοὺς, καταφρονηθήσεσθε, ὅπερ ἔστι κατα-30 πατηθῆναι.

14 ‘Үμεῖς ἔστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὅρους κειμένη.

Θεοδόροτ ΜΟΝΑΧΟΤ. “Ωσπερ διὰ τοῦ φωτὸς ὁρᾷ τις ὅλα,

οὗτος καὶ οἱ πειθώμενοι ὑμῖν, δι' ὑμῶν ὄρθωτε τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Τὸ δὲ “οὐ δύναται πόλις,” οἱ ἐπὶ τῇ πίστει Ἰδρύμενοι, ὡς ἐπ’ ὄρους ὑψηλοῦ, οὐκ ὀφείλουσι λαθραῖς η̄ μετὰ δειλίας λαλεῖν τὸν λόγον. 5

ΘΕΟΔΑΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Μόδιον, τὴν κακίαν εἶπεν λύχνον δὲ τὴν ἀρετήν.

Τοῦ ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΤ. “Τμεῖς ἐστὲ τὸ φῶς τοῦ κόσμου” εἶπὼν, πάλιν τοῦ κόσμου καὶ οὐχ ἐνὸς ἔθνους οὐδὲ εἴκοσι πόλεων, ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἀπάστης ἔδειξεν αὐτοὺς ἐσεσθαι διδασκάλους, καὶ 10 ὕσπερ ἄλλας πνευματικὸν, οὗτος καὶ φῶς νοητὸν, τῆς τοῦ ἥλιου ἀκτῖνος πολὺ βέλτιον. Τὸ δὲ “οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι,” καὶ τὰ ἔξης τοῦτο δηλοῦ ὅτι οὗτος ἐσεσθαι^b, φησὶ, πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ καταφανῆς, ὕσπερ πόλις ὑπεράνω κορυφῆς ὄρους κειμένη, καὶ ὕσπερ λύχνος ἐπὶ τῆς λυχνίας φαίνων. Τὸ δὲ “οὐ καίουσι 15 τὸ λύχνον” καὶ τὰ ἔξης, τὴν παρρησίαν, φησὶν, ἀπαιτεῖ τὴν παρ’ ἥμαντν ἐγὼ μὲν ἦψα τὸ φῶς, φησὶ· τὸ δὲ μεῖναι καιόμενον, τῆς ὑμετέρας γενέσθω σπουδῆς, οὐ δι’ ἥμας αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας τῆς αὐτῆς ἀπολαύειν πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγίας οὐδὲ γὰρ τὴν οἰκουμένην διορθώσητε ὄρβας βιοῦντες, 20 ἀλλὰ καὶ τὸν Θεὸν δοξάζεσθαι παρασκευάτητε.

17 Μὴ νομίσητε ὅτι ἥλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἥλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι.

Διατί δὲ εἶπεν, “οὐκ ἥλθον καταλῦσαι τὸν νόμον, ἀλλὰ πληρῶσαι;” ἐπειδὴ ἔμελλεν ὑψηλότερα διδάσκειν τοῦ νόμου, οὗτον 25 καὶ πρὸς πάντα τὸν ὄχλον λοιπὸν τρέπει τὸν λόγον· καὶ πᾶς οὐ κατέλυσέ, φησὶ, τὸν νόμον, ἔτερα νομοθετήσας; ἐπεδήπερ αἱ ἐντολαὶ αὐτοῦ, οὐ τοῦ νόμου ὑπάρχουσι κατάλυσις, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπίστασις. τὸ γὰρ μὴ φονεύειν, οὐκ ἀναίρεσις τὸ μὴ ὀργίζεσθαι, ἀλλὰ πληρωσις, καὶ πλειόνων ἀσφάλεια. 30

18 Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἔως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, κ. τ. λ.

Τὸ δὲ “ἔως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς,” οὐχ ἀπλῶς τέθεικεν, ἀλλ’

^b Sic.

ἴνα ἴψωσῃ τὸν νοῦν τοῦ ἀκροστοῦ· ὅτι καὶ ὁ κόσμος ἄπας μετασχηματίζεται. Τὸ δὲ “ἰῶτα ἐν,” καὶ τὰ ἔξης, τοῦτο δηλοῖ ὅτι ἀμῆχανόν ἐστιν, ἀτέλεστόν τι μεῖναι τοῦ νόμου· ἀλλὰ καὶ τὸ βραχύτατον αὐτοῦ πληρωθῆναι δεῖ· ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐποίησε μετὰ ἀκριβείας πάσης αὐτὸν ἀπαρτίσας.

5

19 “Ος ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων, καὶ διδάξῃ.

Τὸ δὲ εἰπεῖν “ὅστις λύσει μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων” καὶ τὰ ἔξης, οὐ περὶ τῶν παλαιῶν νομίμων τοῦτο εἰπεν, ἀλλὰ περὶ ὧν ἐμελλεν αὐτὸς νομοθετεῖν· διεν καὶ τὸ ἐπαγόμενον. τὸ δὲ “ἐὰν ιο “μὴ περιστεύσῃ” καὶ τὰ ἔξης· ποιὸν δὲ ἦν τὸ περισσόν; τὸ μὴ ὀργισθῆναι, τὸ μὴ ἐμβλέψαι εἰς γυναικα ἀκολάστως, τὸ ὑπὲρ τὰς δεκάτας παρέχειν καθ ἔκαστον ἔτος ἐκ τῶν ὑπαρχόντων τοῖς δεομένοις. εἰπὼν δὲ ὅτι “ἐλάχιστος ἐστιν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν “οὐρανῶν,” τοῦτο ἐσήμανεν ὅτι εἰς γένεναν καὶ κόλασιν ἀπελεύθερος στασιαστας. Χρὴ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι βασιλείαν οὐ τὴν ἀπόλαυσιν λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀναστάσεως, καὶ τὴν παρουσίαν ἐκείνην τὴν φοβεράν. εἰδότες τοίνυν τὴν ἀπελλήνη, μήτε αὐτοὶ καν μίαν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ παραβαίνωμεν, μήτε τοὺς βουλομένους ταύτας φυλάττειν ἐκλύωμεν.

20

“Ος δ’ ἀν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται.

Διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, “οὐδὲ δ’ ἀν ποιήσει καὶ διδάξει, οὗτος μέγας “κληθήσεται” διδάσκει ἡμᾶς, μὴ ἐαυτοῖς μόνους χρησίμους εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις· καὶ γὰρ μέγας ὁ μισθὸς τῷ ἐαυτὸν ἀκλινῆ φυλάττοντι, εἰς τὴν τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν ἐκπλήρωσιν.

25

21 Ἐκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις, οὐ φονεύσεις· οὐδὲ δ’ ἀν φονεύσῃ, ἔνοχος ἐσται τῇ κρίσει.

Τίνος χάριν οὐκ εἶπεν, ὅτι Ἐκούσατε ὅτι εἶπον τοῖς ἀρχαίοις; ἐπειδὴ δυσπαράδεκτος ὁ λόγος ἐγένετο, καὶ πᾶσιν ἀν πρόσεστι τοῖς ἀκούνυσι· τὸ δὲ “οὐ φονεύσεις” καλῶς τέθεικε πρῶτον, διὰ τὸ μὴ συγχεῖν τὴν τάξιν τῶν ἐντολῶν, ἀλλὰ ἀπὸ ταύτης ἀρξασθαι, ἀφ’ ἧς καὶ ὁ νόμος ἥρξατο· ἵνα καὶ ἐν τούτῳ δείξῃ τὴν συμφωνίαν. εἰπὼν δὲ “ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν,” ἔδειξε τὴν ἐαυτοῦ ἔξουσίαν ἀπηρτισμένην· οὐδεὶς γὰρ δικαίων ἡ προφήτων, ἡ πατριαρχῶν

οὗτος ἐφέγγειτο τώτοτε, ἀλλὰ “τάδε λέγει Κύριος.” ἐκεῖνοι γὰρ τὰ τοῦ δεσπότου διήγγειλλον οὗτος δὲ καὶ τὰ ἑαυτοῦ “τὰ γὰρ “ἐμά,” φησι, “σά ἔστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά” καὶ οἱ μὲν τοῖς ὁμοδούλοις, ὃ δὲ τοῖς ἑαυτοῦ δούλοις ἐνομοθέτει. τὸ δὲ “εἰκῆ” πρόσκειται, ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἄνθρωπον ὅντα παθῶν ἀπηλάχθως, 5 ἀλλὰ κρατεῖν μὲν δυνατὸν, ἐκτὸς δὲ αὐτῶν παντελῶς ἀμῆτχανον εἶναι· ἔπειτα ὅτι καὶ χρήσιμον τὸ πάθος τοῦτο ἔστιν, ἐὰν μετὰ τοῦ προσήκουτος οἴδαμεν αὐτῷ κεχρῆσθαι καιροῦ· καθὼς ὁ Παῦλος πρὸς Κορινθίους καὶ Γαλάτας ὄργισθεις, μεγάλων αὐτοὺς ἀπῆλλαξε λοιμῶν, καὶ ἔτερους δὲ πλείους τούτων. τίς δὲ ἡ προσήκων 10 τῆς ὄργης καιρός; ὅτ’ ἀν μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικῶμεν. τίς δὲ ὁ μὴ προσήκων; ὅτ’ ἀν ἑαυτοὺς ἐκδικῶμεν περὶ γηίων μαχόμενοι, καὶ ἀπολλυμένων πραγμάτων· ἀλλ’ οἱ πολλοὶ τούναντίον ποιοῦσιν ἐκθριούμενοι μὲν περὶ τῶν φθωτῶν, ἐκλυόμενοι δὲ εἰς τὸ νοιθετεῖν καὶ ἐπιστρέφειν τοὺς ἀμαρτάνοντας· ἀπέρ ἀμφότερα ἐναντία εἰσὶ 15 τοῖς νόμοις τοῖς εὐαγγελικοῖς.

Τὸ “ῥάκα” οὐ μέγα ἔστι ῥῆμα ὕβρεως, ἀλλὰ μᾶλλον καταφρονήσεως, ὥσπερ ἡμεῖς τινὶ ἐπιτάττοντες τῶν οἰκετῶν λέγομεν· ἀπελθε σύ· οὗτος καὶ οἱ τῇ Σύρῳ κεχρήμενοι γλώσσῃ, “ῥάκα” λέγουσι τὸ σύ· ἀλλ’ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς, καὶ τὰ μικρότατα 20 ἀνασπᾷ. εἰπὼν δὲ ὅτι “ἔνοχος ἔσται τῷ συνεδρίῳ” συνέδριον ἐνταῦθα τὸ τῶν Ἰουδαίων δικαστήριον φησί. τὸ μαρὸν εἰπειν, πολλοὶ βαρὺ καὶ φορτικὸν ἔδοξεν εἶναι, εἰ περὶ ῥῆματος ψιλοῦ τοσαύτην, φησὶ, μέλλομεν διδόναι δίκην· εἰκατώσαν τοίνυν, διὰ τί φορτικὸν εἶναι δοκεῖ τὸ ἐπίταγμα· οὐκ οἴδασιν ὅτι καὶ αἱ 25 πλείους τῶν τιμωριῶν καὶ τῶν ἀμαρτιῶν, ἀπὸ ῥῆμάτων ἔχουσι τὴν ἀρχήν. καὶ γὰρ βλασφημία ῥῆμάτων, καὶ ἄρνησις διὰ ῥῆμάτων, καὶ λοιδορίας καὶ ὕβρεις, καὶ ἄπαξ ἀπλῶς πάντα τὰ διὰ τῆς γλώττης κακά. χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι ἐνταῦθα πρώτον γεένης 30 σύνομα εἰπειν, πρότερον περὶ βασιλείας πολλὰ διαλεχθείς· δεικνὺς δὲ ἡ μὲν βασιλεία τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ γνώμης ἔστιν· ἡ δὲ γέενα τῆς ἡμῶν ῥάθυμιας.

Εἰτών “ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου” καὶ τὰ ἔξης, διὰ τούτων ἀπάντων δηλοῖ, ὅτι οὐ δέχεται τοὺς ἀπεχθῶς πρὸς ἀλλήλους 35 ἔχοντας ὁ Θεός· ἀκούετωσαν οἵσοι μετὰ ἔχθρας, ἡ προσευχὰς,

έλεγμοσύνας προσφέροντες, ή τολμῶντες τῶν φρικτῶν μετέχειν μυστηρίων.

25 Ἰσθι εὐνοῶν τῷ ἀντιδίκῳ σου ταχὺ, ἕως ὅτου εἰ ἐν
τῇ ὁδῷ μετ' αὐτοῦ.

Τὸ “ἴσθι εὐνοῶν τῷ ἀντίδικῷ σου” καὶ τὰ ἔξης· τινὲς ἀντίδικον τὸν διάβολον λέγουσιν, καὶ ὅτι κελεύει ὁ Χριστὸς μηδὲν ἔχειν τῶν ἐκείνου· τοῦτο γὰρ εἶναι τὸ εὐνοεῖν αὐτῷ, ὡς οὐ δυνατὸν διαλύσασθαι μετὰ τὴν ἐντεῦθεν ἀπόδημίαν τῆς ἀφορήτου λοιπὸν ἡμᾶς διαδεχομένης κολάσεως· ἐμοὶ δὲ περὶ τῶν ἐνταῦθα δοκεῖ 10 λέγειν δικαστῶν καὶ τῆς ἐπὶ τὸ δικαστήριον ὅδοῦ, καὶ τοῦ δεσμωτηρίου τούτου· ἐπειδὴ γὰρ ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων ἐνέτρεψε καὶ τῶν μελλόντων, καὶ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ λοιπὸν φοβεῖ, ταχὺ, λέγων, καταλλάγγη “Ἐως ὅτου εἰ ἐν τῇ ὅδῷ μετ’ αὐτοῦ,” ἐπὶ τοὺς δικαστὰς πορεύμενος, πρὶν τῷ βῆματι τῶν δικαστῶν παρα- 15 στῆς· τί δέ ἐστιν εὐνόει; καταδέχου μᾶλλον ἀδικεῖσθαι.

²⁷ Ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη, οὐ μοιχεύσεις.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Ό ἐμβλέψας πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι τρόπον τιὰ ἡρεμοῦντα τὰ πάθη διανύντει διὰ τοῦ ὄραν.

ΚΤΡΙΑΛΟΤ. Τάχα εισί τινες τοιοῦτοι λαβόντες χάρισμα ὥστε 20
μὴ ἐπιθυμεῖν· πλὴν δὲ Χριστὸς ὡς ἴσχυροις ἡγανταῖς τὴν ἀνθρώπων
φύσιν, καὶ τὰ ὑπέρ νόμου ἐπιτάσσει, ὡς νῦν ἐγχωρῷντα· εἰ γὰρ
καὶ τοῖς πρὸ τοῦ Χριστοῦ ἀδύνατον ἦν τοῦτο, ἀλλὰ τοῖς πιστοῖς
εὐκατόρθωτον τὸ τὰς ἐπιθυμίας ἐκκόπτειν.

‘Ο ἐμβλέψας γυναικα καὶ ἐπιθυμήσας τότε κρίνεται, ὅτε φανῇ 25
αὐτῷ¹ ἡ σάρξ τῆς γυναικὸς εἰς ἐπιθυμίαν καλὴ, καὶ σαρκικῶς
αὐτὴν ἴδη καὶ ἀμαρτητικῶς· ὁ γὰρ δί ἀγάκην τῆς ἄγνης δρῶν
τὸ κάλλος, οὐ τὴν σάρκα ἴγειται καλὴν, ἀλλὰ τὴν ψυχήν.

Γρηγορίοτ Νέσις. Οὐ τὸν ἐπιθυμήσαντα κατά τινα συντυχίαν εἶναι κατάκριτον, ἀλλὰ τὸν ἐκ πονηρίας τὸ πάθος ἐπισκαζόσαμενον τὸ μὲν γὰρ ἐγγίνεσθαι ποτε τοιαύτην ὄρμὴν ἡ συγκεκραμένη τῇ φύσει πολλάκις ἀσθένεια, καὶ παρὰ τὴν γνώμην παρατκενάζει· ὁ δὲ μὴ χειμάρρου δίκτυο παρεγενθῆναι τῇ τοῦ

πάθους ὄρμῃ, ἀλλὰ ἀνδρικῷς πρὸς τὴν τοιαύτην διάθεσιν στῆναι, καὶ τοῖς λογισμοῖς τὸ πάθος ἀπώσασθαι, τοῦτο τῆς ἀρετῆς ἔργον ἐστιν.

Τοῦ ἀγίοτος ΒΑΣΙΛΕΙΟΤ. Ὁ ἐμβλέψας πρὸς ἡδονὴν γυναικά, κἀν μὴ τῷ ἔργῳ τὴν μοιχείαν ἐπιτελέσει, ἀλλὰ τό γε τὴν ἐπι-⁵ θυμίαν τῇ ψυχῇ παραδέξασθαι, εὐκ ἀφίεται τοῦ ἐγκλήματος.

Ἴσιδάροτ. Οὐ ταῦτὸν, ἃ βέλτιστε, τὸ ἔξαιρης ἰδεῖν καὶ τρωθῆναι, καὶ τὸ μετὰ σπουδῆς τὰ ἀλλότρια θηρώμενον κάλλη τὸ αὐτὸ ταθεῖν. ὁ μὲν γὰρ ἔξαιρης ἴδων καὶ τρωθεὶς, δύναται λογισμῷ σώφρονι καὶ τὸ βέλος ἔξελκυσαι καὶ τὸ τραῦμα θερα-¹⁰ πεῦσαι· φάρμακον δὲ ἄριστον τῷ τοιούτῳ πάθει, τηστείᾳ καὶ τὸ μηκέτι τὴν τρώσασαν θεάσασθαι. ὁ δὲ συνεχῶς καὶ μετὰ σπουδῆς ὄρῶν, κἀν μὴ τῷ σώματι δράσειν, ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὴν ἀμαρτίαν ἀποτελέσειν.

Ἄλλως. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὁ ἀπλῶς καὶ ἐκ παρόδου τινὸς ἴδων ¹⁵ καὶ ἐπιθυμήσας ὡς μοιχὸς τιμωρηθήσεται· ἀλλ' ὁ ἐκ πρεσβυτηρί- σεως τὸ πρᾶγμα ἐπιγράψαι τὸ πάθος σπασάμενος, ὁ τοῦτο τὸ ἔργον τιθέμενος.

Τοῦ ΧΡΙΣΤΟΣΤΟΜΟΤ. Ὁ ποιούμενος ἔργον τὰ λαμπτρὰ σώματα περιεργάζεσθαι, καὶ τὰς εὐμόρφους θηρᾶν. οὐ γὰρ τὸ σῶμα ἥλθεν ²⁰ ἀταλλάξαι τῶν πονηρῶν πράξεων μόνον, ἀλλὰ τὴν ψυχὴν πρὸ ἑκείνου ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ καρδίᾳ τὴν τοῦ Πνεύματος δεχόμενα χάριν, αὐτὴν ἐκκαθαίρει πρώτην ἐπεὶ οὖν οὐκ ἔστι μὴ ἐπιθυμεῖν, καὶ γὰρ ἐν ὅρεσι καθήμενος ἐπιθυμεῖ, οὐκ εἴτεν τὴν ἀπλῶς ἐγγι- νομένην ἐπιθυμίαν, ἀλλ' ὡς ἀν ἐμβλέψῃ πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι, ²⁵ τοιτέστιν ὁ ἑαυτῷ τὴν ἐπιθυμίαν συλλέγων. ίσως δὲ ἐρεῖ τίς· ἔαν οὖν ἴδω μὲν καὶ ἐπιθυμήσω, μηδὲν δὲ πράξω πονηρὸν, ἐκ τούτου κατακρίνομαι; γινωσκέτω ὁ τοιοῦτος, ὅτι καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν μοιχῶν ἔστηκεν. τοῦ γὰρ δικαιοκρίτου ἀποφηναμένου Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἥμῶν, οὐδὲν δεῖ περιεργάζεσθαι πλέον· ἀταξ ³⁰ μὲν καὶ δἰς καὶ τρὶς οὔτως ἴδων τις, ίσως δυνήσεται κρατεῖν· ἀν δὲ συνεχῶς τοῦτο ποιῆσι, καὶ ἀνάττεις τὴν κάμινον, ἀλώσῃ τάν- τως· οὐ γὰρ ἔξω τῆς ἀνθρωπίνης ἔστηκας φύσεως. ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ καλλωπιζόμεναι τῶν γυναικῶν, κἀν μὴ πλήξωσι τοὺς τῶν ἀπάντων ὄφθαλμοὺς, δίκην δώσουσι τὴν ἐσχάτην· τὸ γὰρ φάρ- ³⁵

μακον ἐσκεύασαν καὶ τὸ πόμα προσήνεγκαν, καν μηδεὶς ὁ πίνων εὑρέθη.

ΚΤΡΙΛΛΟΣ. ἸΩΑΝΝΗΣ. ἸΣΙΔΟΡΟΣ. ΘΕΟΔΩΡΟΣ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ.
Εἰπὲν, “ἐὰν ὁ ὄφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε,” καὶ τὰ ἔξης ὄφθαλ-
μὸν λέγει, τὸν λογισμὸν τῆς ἐπιβυμίας, ὃν λέγει ἐκκόπτεσθαι. 5

Ἄλλως. Τῶν αὖτῶν. Ὁφθαλμὸς καὶ χεὶρ νοεῖται ὁ φίλος·
ἐὰν γάρ τινα σύντοις φιλῇς, ὡς ἐν τάξει ὄφθαλμοῦ δεξιοῦ, καὶ
χρήσιμον αὐτὸν νομίζεις, ὡς ἐν τάξει δεξιᾶς χειρὸς, καὶ βλάπτει
σου τὴν ψυχὴν. ἀπότεμε τούτους ἀπὸ σοῦ, καὶ πόρρω χωρίσθητι
ἀπ’ αὐτῶν. ὅτ’ ἀν γάρ μὴ ἀλλήλους σώζητε, ἀλλὰ μᾶλλον ἀμφό- 10
τεροι προσαπόλλυσθε ὄντες ὁμοῦ, συμφέρει χωρισθέντα, καν τὸν
ἔνα σωθῆναι.

31 Ἐρρέθη δὲ ὅτι ὃς ἀν ἀπολύσῃ τὴν γυναικα αὐτοῦ,
δότω αὐτῇ ἀποστάσιον.

Τοῦ Χριστοστόμοτ. Διατί εἶπεν “ὅς ἀν ἀπολύσῃ τὴν 15
“γυναικα αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον;” ἐπειδὴ νόμος ἦν κεί-
μενος ταλαιὸς τὸν μισοῦντα τὴν γυναικα αὐτοῦ, ἐξ οἵας δήποτε
αἰτίας, μὴ κωλύεσθαι αὐτὸν ἐκβάλλειν αὐτὴν, καὶ ἐτέραν ἀντ’
ἐκείνης εἰσάγειν. ταύτην τὴν συνήθειαν ἀνατρέπων ὁ δεσπότης
ἡμῶν Χριστὸς, τοῦτο τέθεικε καὶ ἐπάγει λέγων, “ἐγὼ δὲ λέγω 20
“ὑμῖν, ὅτι ὃς ἀν ἀπολύσῃ τὴν γυναικα αὐτοῦ” καὶ τὰ ἔξης τὴν
γυναικα καὶ ἀκουσαν σωφρονίζει, καὶ τὴν πρὸς τάντας ἀποτε-
χίζει εἰσόδον αὐτῇ ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν ἄνδρα ἐκφοβούν ἀπεργά-
ζεται, ἵνα μὴ τοῦτο διαπράξηται.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Διὰ τὸ θέλειν ἄλλαις συνεῖναι, ἔξεβαλε 25
τὰς πρώτας, καὶ διὰ τῆς μηχανῆς ταίτης, οἱ μὲν ἐλάμβανον τὰς
ἄλλων γυναικας, αἱ δὲ τοὺς ἄλλοτρίους ἄνδρας.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Ο τὴν σώφρονα ἐκβάλλων δίδωσιν αὐτῇ ἄδειαν
ἄλλῳ γαμηθῆναι, ὅπερ ἐστιν εἶδος μοιχείας, ὡσανεὶ μὴ λυθείσης
συζυγίας· οὐ γὰρ τὰ ῥεποῦδια παρὰ Θεῷ λύει τὸν γάμον, ἀλλ’ 30
ἢ ἄποπος πράξις.

33 Πάλιν ἡκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις οὐκ ἐπιορ-
κήσεις, ἀποδώσεις δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Τὸ “οὐκ ἐπιορκήσεις” καὶ τὰ ἔξης·

έαν τις ἀκαθόης ἐπάγῃ τοῖς ἀγίοις ὄρκουν, ἀντὶ τοῦ ὄρκου ἔσται αὐτοῖς τὸ γαῖ καὶ τὸ οὐ.

Τοῦ Χριστού. Τὸ “ἀποδώσεις Κυρίῳ τοὺς ὄρκους σου” δηλοῖ, ὅμνειν μὲν, ἀληθεύειν δέ τοῦτο δὲ τοῖς ἀρχαίοις ἐρρέθη αὐτὸς δὲ παρ’ ἑτέρῳ ἀπάγων τοῦ ὅμνειν κατὰ τοῦ Θεοῦ, φησι,⁵ μήτε κατὰ τοῦ οὐρανοῦ, μήτε κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ, καὶ τῶν ἔξης τούτων δὲ ἐμνήσθη εὐχὴ ἀπλῶς, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἔθος εἶχον καὶ κατὰ τούτων ὅμνειν, δείκνυσι πρὸς τῷ τέλει τοῦ εὐαγγελίου τὸ ἔθος· τὸ δὲ “μήτε κατὰ τῆς κεφαλῆς σου” σημαίνει, ὅτι οὐδέποτε ἔστιν ἑαυτοῦ κύριος· οὐ γὰρ μόνον τοῦ ἐπιφρενίου, φησι, καλύπτω¹⁰ ἀλλὰ καὶ τὸ ὅλως ὅμνυται· οὐ μόνον εἰς τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα, ἀλλ’ εὐδέ εἰς τί τῶν κτισμάτων αὐτοῦ.

39 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ, ἀλλ’ ὅστις σε ῥαπίσει εἰς τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην.¹⁵

Τοῦ Χριστού. Οὐχὶ τῷ ἀδελφῷ ἀντιστῆναι, ἀλλὰ τῷ πονηρῷ, δεικνὺς ὅτι ἐκείνου κινοῦντος, ταῦτα τολμῶνται τὰ κακά· τί οὖν φησιν; οὐ χρή ἡμᾶς ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ; δεῖ μὲν, οὐ τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ, τὸ ἀντιδιδόναι κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἀλλὰ τὸ παρέχειν ἑαυτοὺς πάσχειν κακῶς· οὗτοι γὰρ τοῦ πονηροῦ περι-²⁰ γενόμεθα· οὐδὲ γὰρ πυρὶ σβέννυται πῦρ, ἀλλ’ ὕδασι.

Καὶ τὸ παρέχειν δὲ τῷ τύπτοντι τὴν ἑτέραν σιαγόνα κελεύσας, οὐ περὶ τῆς τοιαύτης πληγῆς νομοθετεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν ἄπασι τοῖς ἄλλοις ἀνεξικακίαν, παιδεύων ἡμᾶς τοῦτό φησι· εἰπὼν δὲ “τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι” καὶ τὰ ἔξης, οὐχ ἀπλῶς τοῦτο²⁵ τέθεικεν, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης· οὐ γὰρ εἴτεν, δὸς τῷ ἀπαιτοῦντι τὸ ἴμάτιον, ἀλλὰ “τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι,” τοντέστιν, ἐὰν εἰς δικαστήριον ἔλκῃ, καὶ πράγματα δικαστικὰ παρέχει, καὶ οὐ μόνον ἀ βούλεται καὶ κελεύει δοῦναι, ἀλλὰ καὶ πλείονα ἐπι-³⁰ δεῖξασθαι φιλοτιμίαν· καὶ μηδεὶς λεγέτω, ὅτι γυμνὸς λοιπὸν³⁰ ἔμελλον περιπέναι τούτοις πειθόμενος· μᾶλλον μὲν γὰρ ἀν πολλῷ πλειόνα ἀπάντων οἱ πειθόμενοι περιεβάλοντο· διὸ μηδεὶς ἀδύνατα εἶναι νομιζέτω ταῦτα ἐπιτάγματα· καὶ γὰρ μετὰ τοῦ συμφέ-³⁵ ροντος σφεδρὰ ἔστιν εὔκολα, ἐὰν τήφωμεν. μετὰ τὸ δοῦναι τὸν

χιτῶνα καὶ τὸ ἱμάτιον, καὶ αὐτῷ τῷ σώματι βούλεται εἰς πόνον χρῆστασθαι· “ἐὰν γάρ τις σε ἀγγαρεύσῃ,” φησὶ, “μίλιον ἐν, “ὑπαγε μετ’ αὐτοῦ δύο,” καὶ νίκησον καὶ ὑπέρβηθι τὴν ἀδίκου ἐπιθυμίαν ἔκείνου. τὸ γὰρ ἀγγαρεῦσαι, τοῦτο ἔστι τὸ ἐλκύσαι ἀδίκως.

5

42 Τῷ αἰτοῦντί σε δίδου, καὶ τὸν θέλοντα ἀπό σου δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆς.

Δάνος δὲ ἐνταῦθα οὐ τὸ μετὰ τόκον λέγει, ἀλλὰ τὴν χρῆσιν τὴν ἀπλᾶς γνωμένην.

44 Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν ἀγαπᾶτε τοὺς ἔχθροὺς ὑμῶν. 10

Τὴν κορωνίδα τῶν ἀγαθῶν ἐσχάτην τέθεικεν, τὸ ἀγαθᾶν τοὺς ἔχθροὺς καὶ εὑχεσθαι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων, καὶ εὐλογεῖν τοὺς καταρωμένους· καλῶς ποιεῖν τοῖς μισθοῖσιν, ὅπερ ὑφος μέγιστον φιλοσοφίας ἔστι· διάτοι τοῦτο καὶ λαμπρὸν τὸ ἔπαθλον ἔχει καὶ μισθὸν τοιοῦτον, οἷον οὐδὲ ἐν τῶν προτέρων. οὐ γὰρ γῆς ἐνταῦθα 15 μέμνηται, καθάπερ ἐπὶ τῶν πράων, οὔτε παρακλήσεως καὶ ἐλέους, καθάπερ ἐπὶ τῶν πενθούντων καὶ ἐλεημόνων, οὔτε βασιλείας οὐρανῶν ἀλλ᾽ ὁ τάνταν τούτων ἦν φρικωδέστερον, τὸ γενέσθαι ὅμοίους Θεῷ, ὡς ἀνθρώπους γενέσθαι εἰκός· “ὅπως γένησθέ,” φησιν, “ὅμοιοι τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ὅτι τὸν 20 “ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπὶ πονηρῶν καὶ ἀγαθῶν, καὶ βρέχει “ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους.” καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς οὐ μόνον σὺ μισεῖ, φησὶν, ἀλλὰ καὶ εὐεργετεῖ τοὺς ὑβρίζοντας, καίτοι γε οὐδαμοῦ τὸ γινόμενον ἴσον, οὐ μόνον διὰ τὴν τῆς εὐεργεσίας ὑπερβολὴν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῆς ἀξίας ὑπεροχήν.

25

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Ἀγαπῶμεν τοὺς ἔχθροὺς, οὐ καθὸ μοιχοί εἰσιν ἡ φονεῖς, ἀλλὰ καθὸ ἄνθρωποι. τὸ γὰρ ἀμαρτάνειν εὐεργείας ἔστιν, οὐκ οὐσίας· διὸ οὔτε ἔργον Θεοῦ ἡ ἀμαρτία.

ΘΕΟΔΑΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΑΣ. Τπερεύχου τῶν ἔχθρῶν, ἐν τούτῳ αὐτοὺς ἀμινόμενος, ἐν τῷ μὴ συνέναι αὐτοῖς ἐμμένουσι τῇ πονηρίᾳ. 30

ΤΟῦ ΛΤΤΟῦ. Πάντας τοὺς θέλοντας νιοθεσίας ἀξιωθῆναι, δεῖ κατὰ τὸ δυνατὸν μιμεῖσθαι Θεὸν, ἐν τῷ ἀδιακρίτως εὐεργετεῖν.

Καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων.

ΚΤΡΙΛΑΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Ἰσως φῆσειέν τις, πῶς ὁ μακάριος Παῦλος Ἀλέξανδρον ἀράται τὸν χαλκέα; πρὸς ὃν φαμὲν οὐχ ὡς ἴδιον ἔχθρον, ἀλλ' ὡς ἔχθρὸν τοῦ Εὐαγγελίου κατηράσατο αὐτὸν, διδάσκων ὅτι τοῖς τοῦ Θεοῦ ἔχθροῖς ἀεὶ χρὴ πολεμεῖν. 5

45 Ὁπως γένησθε υἱοὶ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

ΠΡΙΓΕΝΟΤΣ. Ὁ μιμητὴς τοῦ Θεοῦ καὶ Χριστοῦ, τὸν ἐν αὐτῷ λόγον ἥλιον καὶ τὴν ἐν αὐτῷ λάμπουσαν δικαιοσύνην ἀνατέλλει ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ τὸν διὰ στόματος λόγου αὐτοῦ 10 ὑετὸν¹ οἰκονομικῶς βρέχει ἐπὶ δικαιούς καὶ ἀδίκους, τουτέστιν ἀμαρτωλούς.

I. Προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν, μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.

ΤΟῦ ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΥ. Περὶ τῆς κενοδοξίας διαλέγεται, τοῦ 15 τυραννικῶν πάγτων πάθους εἰ μὴ γὰρ εἶπεν τί δεῖ ποιεῖν, οὐκ ἀν περὶ τούτου πᾶς ἀρμόδιον ἦν αὐτῷ ποιεῖν ἐδίδασκεν οὐ δὲ ἀπλῶς εἶπε, “προσέχετε τὴν ἐλεημοσύνην ὑμῶν μὴ ποιεῖν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,” ἀλλὰ καὶ τούτῳ ἐπήγαγεν, “πρὸς τὸ θεαθῆναι αὐτοῖς.” ἔστι γὰρ ἔμπροσθεν ἀνθρώπων ποιοῦντα, μὴ 20 πρὸς τὸ θεαθῆναι ποιεῖν, διόπερ τὴν γνώμην κολάζει καὶ στεφανοῖ. εἰ γὰρ μὴ αὕτη ἡ ἀκρίβεια προσκειμένη ἦν, πολλοὺς ἀν τοῦτο ὀκνηροτέρους ἐποίησεν περὶ τὴν τῆς ἐλεημοσύνης δόσιν, διὰ τὸ μὴ πανταχοῦ πάντως δυνατὸν εἶναι λανθανόντως ποιεῖν διὰ τοῦτο ἀπολύτων ἡμᾶς τῆς ἀνάγκης ταῦτης, τῇ προαιρέσει τοῦ ποιοῦντος 25 καὶ τὴν ζημίαν καὶ τὸν μισθὸν δρίζει· ἵνα γὰρ μὴ λέγῃς, τί γὰρ ἐγὼ πάθω, ἀν ἔτερος ἴδη; οὐ τούτων ζητῶν φησὶν, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν τὴν σὴν καὶ τὸν τρόπον τοῦ γινομένου τὴν γὰρ ψυχὴν διαπλάσαι βούλεται, καὶ παντὸς ἀταλλάξαι νοσήματος.

Εἴτε δὲ μὴ σαλπίσαι ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων οὐχ ὅτι 30 σάλπιγγας εἶχον ἐκεῖνοι, ἀλλὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν ἐπιδεῖξαι μανίαν, τῇ λέξει τῆς μεταφορᾶς ταῦτα κωμῳδῶν αὐτοὺς καὶ

έκπομπείων· καὶ ἄλλως σάλπιγγα τὴν ἐπίδεξιν λέγει. καλῶς δὲ “ὑποκριτᾶς” αὐτοὺς εἶπεν ἐπειδὴ τὸ μὲν προσωπεῖον ἐλεημοσύνης ἦν, ἡ δὲ διάνοια ὠμότητος καὶ ἀπανθρωπότητος. “μὴ “γνώτω δὲ ἡ ἀριστερά σου, τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου,” φησὶ· καὶ ἐνταῦθα πάλιν, οὐ χεῖρας αἰνίττεται, ἀλλ’ ὑπερβολικῶς αὐτὸς τέθεικεν εἰ γὰρ οὖν τε ἐστί, φησι, σεαυτὸν ἀγνοῆσαι, περισκοῦδαστον ἔστω σοι τοῦτο. οὐ γὰρ ᾧς τινες φασὶν, ὅτι τοὺς πονηροὺς δεῖ κρύπτειν ἀνθρώπους· πάντας γὰρ ἐνταῦθα λανθάνειν ἐκέλευσεν· τίθησι δὲ καὶ τὸν μισθὸν μέγαν “καὶ γὰρ ὁ Πατέρ “σου,” φησὶ· καὶ τὰ ἔξης.

10

ΚΤΡΙΔΔΟΤ. ‘Ο δί’ αὐτὸ τὸ καλὸν ποιῶν ἀρετὴν, ὑπερκόσμιον ἔχει τὸ καύχημα.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ. Τοῦτο φησιν, ἵνα ὁ Θεὸς μάνος γινώσκῃ· οὔτε γὰρ αὐτὸς ὁ ἐλεῶν ὀφείλει γινώσκειν ἐπεὶ συμβαίνει διὰ τούτου, ποτὲ μὲν ἐλεᾶν, ποτὲ δὲ οὐ.

15

3 Σοῦ δὲ ποιῶντος ἐλεημοσύνην, μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιά σου.

ΣΕΤΗΡΟΤ. ‘Ο λεληθότως ποιῶν τὸ καλὸν καὶ μὴ δημοσιεύων αὐτὸς, ἀλλὰ ζητῶν λαθεῖν καὶ αὐτὸν τὸν εὐεργετούμενον, οὗτός ἐστι περὶ οὗ φησιν ὁ Κύριος; “μὴ γνώτω ἡ ἀριστερά σου, τί 20 “ποιεῖ ἡ δεξιά σου.”

ΩΡΙΓΕΝΕΩΣ. Τὸ δεξιὸν καὶ καβῆκον ἔργον γινώσκει ἡ ἀριστερά, ὅτε μολύνεται ὑπὸ φιλοδοξίας.

5 Καὶ ὅταν προσεύχῃ, οὐκ ἔσῃ ὁσπερ οἱ ὑποκριταί.

ΤΟῦ ΧΡΤΕΟΣΤΟΜΟΤ. Εἰπὼν δὲ, προσευχόμενοι οὐκ ἔσεσθε 25 ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ, πρεξόντως δὲ τοὺς τοιούτους ὑποκριτὰς καλεῖ, ὅτι Θεῷ προσποιούμενοι προσεύχεσθαι^k, ἀνθρώπους περισκοποῦσιν, οὐχ ἰκετῶν περικειμένοις σχῆμα, ἀλλὰ ἀνθρώπων καταγελάστων· ὁ γὰρ μέλλων ἰκετεύειν, ἀπαντας ἀφεῖς, πρὸς ἐκεῖνον ὅρᾳ τὸν κύριον ὅντα δοῦναι τὴν αἵτησιν· ἀν δὲ τοῦτον ἀφεῖς πανταχοῦ 30 περιφέρει τοὺς ὄφθαλμοὺς, κεναῖς ἀπελεύσεται χερσίν. οὐκ εἴπε δὲ ὅτι οὐ λήψονται μισθὸν οἱ τοιοῦτοι, ἀλλ’ ὅτι “ἀπέχουσι,” τουτέστι λήψονται μὲν, παρ’ ὃν δὲ ἐπιθυμοῦσιν αὐτοῖς. ὁ γὰρ

j γινώσκει Cod.

k προσεύχεσθε Cod.

Θεὸς τοῦτο οὐ βούλεται, ἀλλ' αὐτὸς μὲν τὴν παρ' ἑαυτοῦ παρέχειν
ηθελεν ἀμοιβήν· ἐκεῖνοι δὲ τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων ζητοῦντες,
οὐκ ἔτι ἀν εἶν δίκαιοι λαβεῖν παρ' ἐκείνου. Βούλει, φησὶ, τὸν
παρὰ τοῦ Θεοῦ λαβεῖν μισθόν; “εἰσελθε εἰς τὸ ταμεῖον σου,”
καὶ τὰ ἔβης τί οὖν, ἐν ἐκκλησίᾳ, φησὶν, οὐ δεῖ προσεύχεσθαι;⁵
καὶ σφοδρα μὲν οὖν. τανταχῦν γὰρ ὁ Θεὸς τὸν σκοπὸν ἐπιζητεῖ
τῶν γινομένων. ἐπεὶ ἔτιν εἰς τὸ ταμεῖον εἰσέλθης, καὶ ἀποκλείσας
πρὸς ἐπιδειξιν αὐτὸν ἐργάσῃ, ὡς καὶ τοῦ σώματος κρυπτομένου,
διὰ τῆς φωνῆς ταῦταν ἑαυτὸν καταδηλον ποιεῖς, εἰδέν σοι τῶν
θυρῶν ὄφελος συρφεγδῶς βοῶν, καὶ τῇ φωνῇ καταγέλαστον¹⁰
ποιῶν ἑαυτόν ἀλλὰ χρὴ τὰς τῆς διανοίας ἀποκλείειν θύρας, καὶ
μετὰ ἐπιεικείας πάσης προσεύχεσθαι, καὶ μετὰ συντριβῆς τῆς
διανοίας, καὶ δακρύων τῶν ἔνδοθεν. ὅ γὰρ οὕτως εὐχόμενος πολὺν
ἀπολήψεται τὸν μισθόν. “διότι,” φησὶν, “ὁ Πατὴρ σου ὁ βλέπων
“ἐν τῷ κρύπτῳ, ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.” οὐκ εἶπε χαριεῖται¹⁵
σοι, ἀλλ' ὁ πολλῷ μεῖζον, ὅτι χρεώστην ἑαυτὸν ἡμῖν κατέστησε,
καὶ μετὰ μεγάλης ἀποδώσει τῆς τιμῆς, ἐν τῷ φανερῷ παρέχων
σοι τὸν μισθόν.

7 Προσευχόμενοι δὲ, μὴ βαττολογήσητε ὥσπερ οἱ
ἔθνικοι.

20

Τί δέ ἐστιν, ὅπερ εἶπε, “μὴ βαττολογίσητε;” βαττολογίαν
ἐνταῦθα τὴν φλυαρίαν λέγει οἷον ὅτ’ ἀν τὰ μὴ προσήκοντα
αἴτιμεν παρὰ Θεοῦ, δυναστείας καὶ δόξας, καὶ πλοῦτον, καὶ
τρυφὰς, καὶ τὸ ἔχθρων περιγενέσθαι· καὶ ἀπλῶς τὰ μηδὲν εἰς
ψυχὴν καὶ σωτηρίαν συντείκοντα. καὶ τινος ἔνεκεν εἰ οἶδεν ὃν²⁵
χρείαν ἔχομεν, καθὼς εἶπεν αὐτὸς, προσεύχεσθαι δεῖ; ἵνα τῇ
παρακλήσει ἐπικάμψωμεν αὐτὸν τοῦ ἐλεῆσαι ἡμᾶς· ἵνα ταπεινω-
θῶμεν ἀναμηνθόντες τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν· ἔτι δὲ καὶ ἵνα αἰκει-
θῶμεν αὐτῷ, τῇ συνεχείᾳ τῆς ἐντεύξεως. χρὴ γὰρ ἡμᾶς παρα-
μένειν καὶ προσκαρτερεῖν ταῖς προσευχαῖς καὶ ταῖς δεήσεσι, ζο-
καθὼς καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος ἐκείνου τοῦ κατὰ τὴν χήραν,
ἥτις τὸν ἀνελεῖ καὶ ὡμὸν ἐπέκαμψεν ἄρχοντα τῇ συνεχείᾳ τῆς
ἐντεύξεως, καὶ τοῦ κατὰ τὸν φίλον τὸν ἀνρὶ τῇ νυκτὶ παραγενό-
μενον, καὶ τὸν καθεύδοντα ἀπὸ τῆς κλίνης ἀναστήσαντα, οὐ διὰ
τὴν φιλίαν, ἀλλὰ διὰ τὴν προσεδρίαν.

35

9 Οὗτως οὖν προσεύχεσθε ὑμεῖς, Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

Δεῖ εἰν προσεύχεσθαι εὐθέως καὶ τὸν νοῦν ἡμῶν ἀναπτεροῦν, καὶ τῆς γῆς ἀνυψοῦν καὶ τοῖς οὐρανοῖς προσηλοῦν προστάσσει γὰρ ἡμῖν λέγειν, “Πατὴρ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς” ὁ τοίνυν 5 πατέρα καλέσας τὸν Θεὸν, δίκαιος ἀν εἴη τοιαύτην ἐπιδείκνυσθαι πολιτείαν, ὡς μὴ τῆς συγγενείας ταύτης ἀνάξιος φανῆναι παιδεύει δὲ καὶ κοινῷ ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ποιεῖσθαι εὐχήν. οὐ γὰρ εἶτεν, Πατέρ μου, ἀλλὰ Πατὴρ ἡμῶν. ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ σάματος τῆς Ἑκκλησίας νομοθετήσας προσφέρειν τὴν δέησιν, καὶ οὐδαμοῦ 10 σκοπεῖν τινὰ τὸ ἔσυτοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ τὸ τοῦ πλησίον ἵνα μηδεὶς ἐτέρου πλέον ἔχῃ^k μηδὲν, μήτε ὁ πλούσιος τοῦ πένητος, μήτε ὁ δεσπότης τοῦ δούλου, μήτε ὁ ἄρχων τοῦ ἀρχομένου, μήτε ὁ βασιλεὺς τοῦ στρατιώτου, μήτε ὁ φιλόσοφος τοῦ βαρβάρου, μήτε ὁ σοφὸς τοῦ ἰδιώτου πᾶσι γὰρ μίαν ἔχαρίστατο εὐγένειαν, 15 πάντων ὄμοιώς καταξιώσας, Πατὴρ κληθῆναι.

Εἰπὼν δὲ “ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς,” οὐκ ἔκει τὸν Θεὸν συνέκλεισεν, ἀλλὰ τῆς γῆς ἀπάγων τὸ εὐχόμενον, καὶ τοῖς ὑψηλοῖς προσηλῶν χωρίοις, καὶ ταῖς ἀνω διατριβαῖς, τοῦτο φησί· τὸ δὲ “ἄγιασθήτω τὸ ὄνομά σου” δηλοῖ τὸ δοξασθήτω διὰ τῆς ὑμετέρας ζωῆς, 20 τουτέστι καταξιώσον, φησιν, οὕτως πολιτεύεσθαι ἡμᾶς καθαρῶς, ὡς δὲ ἡμᾶς ἀπαντάς σε δοξάζειν. τὸ δὲ “ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου,” σημαίνει τὸ μὴ προσηλώσθαι τοῖς ὄρωμένοις, μὴ δὲ μέγα τί τὰ παρόντα ἥγεισθαι, ἀλλ’ ἐπείγεσθαι πρὸς τὸν πατέρα καὶ τῶν μελλόντων ἐφίεσθαι, “ἀπεκδεχομένους τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώ-²⁵ ματος ἡμῶν,” ὡς φησι Παῦλος. “γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς “ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς” ὃ λέγει τοῦτο ἔστιν” ὥσπερ ἔκει πάντα ἀκωλύτως γίνεται, φησιν· καὶ οὐ τὰ μὲν ὑπακούουσι, ἀλλ’ εἰς πάντα ἥκευσι καὶ πείθονται, οὕτω καὶ ἡμᾶς καταξίωσον τοὺς ἀνθρώπους, μὴ ἐξ ἡμισείας τὸ θέλημά σου ποιεῖν, ἀλλὰ πάντα 30 ἵνα ποιῶμεν διὰ σοῦ διότι οὐ τῆς ὑμετέρας σπουδῆς ἡ ἀρετὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς παρὰ σοῦ διδομένης χάριτος ἄνωθεν. “ἄρτον “δὲ ἐπιούσιον,” τὸν ἐφήμερον λέγει, ὥστε μὴ ὑπὲρ τῆς αὔριον

^k ἔχει Cod.

μεριμνῶν μὴ δὲ περαιτέρω συντρίβειν ἑαυτοὺς τῇ φρόντιβι τῆς ἐπιούσης ἡμέρας.

Τὸ “ἄφες ἡμῖν τὰ ὄφειλήματα ἡμῶν,” καὶ τὰ ἔξης,¹ τὴν τῆς φιλανθρωπίας ὑπερβάλλην ἐκδείκνυται, ὅτι καὶ μετὰ τὸ βάπτισμα, πάλιν ἀμαρτάνοντας, ἀξιοῦ συγγνώμης² οὐ δὲ γὰρ μετὰ τὸ³ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας, ἀνήργηται τῆς μετανοίας τὸ κέρδος⁴ εἰσήνεγκε δὲ τούτον τῆς ἵκετηρίας τὸν νόμον, ἀμα μὲν ἵνα τῶν ἀμαρτημάτων ὑπόμνησιν λαμβάνοντες μετριάζωμεν, ἀμα δὲ καὶ ἑτέρους ἄφεσιν παρέχοντες μυησικακίας ἀτάσης ἀπαλλαττώμεθα.⁵ τὸ “μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν” διδάσκει, οὐ παρα-¹⁰ τεῖσθαι μὲν τοὺς ἀγῶνας, μὴ ἐπιπῆδῃν⁶ δέ· οὕτω γὰρ ἡμῖν ἡ νίκη λαμπρότερα ἔσται, καὶ ἡ ἡττα τῷ διαβόλῳ καταγελαστό-¹⁵ τέρα. “πονηρὸν” δὲ ἐνταῦθα τὸν διάβολον καλεῖ. διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν “ὅτι σοῦ ἔστιν ἡ βασιλεία” καὶ τὰ ἔξης, ἀναμιμνήσκει ἡμᾶς λογίζεσθαι τίς ἔστιν ὁ δεσπόζων ἡμῶν, καὶ ὅτι πάντων ἔστι¹⁵ δυνατάτερος⁷, καὶ ὅτι εἰδένα χρὴ δεδοικέναι λοιπόν.

14. Ἐὰν γὰρ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος.

Εἰπὼν, “Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν” φησι, καὶ τὰ ἔξης, πάλιν καὶ διὰ τούτων ἐντρέψαι τὸν ἀκροστὴν²⁰ βούλεται, πατρὸς καὶ οὐρανῶν μυημονεύσας. ὁ γὰρ τοιούτου πατρὸς ἦν οὗδος, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν κληθεὶς, οὔτε ἐκθηριοῦσθαι δίκαιος ἀν εἴη, οὔτε γῆινόν τι καὶ βιωτικὸν ἔχειν φρόνημα, ἀλλὰ ταχέως διαλάττεσθαι πρὸς τοὺς ἀμαρτάνοντας, καὶ μηδὲ ἔχος ὄργης ἔχειν πρὸς τοὺς πλησίους. “ὅτ’ ἀν δὲ μητεύητε” φησὶ,²⁵ τοῦτο δηλοῦ, ὅτι οὐδὲ γὰρ μόνον ἐπιδείκνυσθαι χρὴ, ἀλλὰ καὶ σπουδάζειν λανθάνειν ἐκέλευσεν τὸ δὲ “ἀφανίζουσι τὰ πρόσωπα “ αὐτῶν,” τοῦτό ἔστιν, ὅτι διαφθείρουσιν, ἀπολλύουσιν εἰ δὲ τοῦτο ἀφανισμὸς προσώπου, τὸ πρὸς κενοδοξίαν ὥχρὸν φαίνεσθαι, τί ἀν εἴκωμεν⁸, περὶ τῶν ἐπιτρίμματος καὶ ὑπογραφαῖς διαφθει-³⁰ ρουσῶν τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν ἐκεῖνοι μὲν ἑαυτοὺς βλάπτευσι⁹ μόνον¹⁰ αὗται δὲ καὶ ἑαυτάς.

¹ θαρσεῖτε οἱ ἀμαρτωλοὶ καὶ μετανοήσατε. in marg. ² ἀπαλλαττό-
μεθα Cod. ³ ἐπιπῆδαιν Cod. ⁴ δυνατάτερος Cod. ⁵ εἴκομεν
Cod. ⁶ βλαστάνουσι Cod. sed βλάπτασι in marg.

Τίνος ἔγεκεν, ἐπὶ μὲν τῆς ἐλεημοσύνης εἰπὼν, “προσέχετε μὴ “ποιεῖν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθράκων,” προσέθηκε “πρὸς τὸ θεαῦνται “αὐτούς.” ἐπὶ δὲ τῆς νηστείας καὶ τῆς εὐχῆς, οὐδὲν τοιοῦτον διώρισεν; ὅτι τὴν ἐλεημοσύνην μὲν ἀδύνατον λαβεῖν εὐχὴν δὲ καὶ νηστείαν δυνατόν. ἀλείφεσθαι δὲ κελεύσας, οὐχ ἵνα ἀλειφόμεθα⁵ πάντως ἐνομοθέτησεν, ἐπεὶ πάντες εὑρεψησόμεθα παραβαίνοντες τὸν νόμον, καὶ πρὸ γε πάντου, οἱ μάλιστα αὐτὸν ἐσπινδακότες φυλάττειν, τὸ τῶν μοναχῶν πλῆθος⁶ οὐ τοίνυν τοῦτο ἐπέταξεν ἀλλ’ ἐπειδὴ τοῖς ταλαιοῖς ἔνος ἀλείφεσθαι συνεχῶς ἦν, εὐφραι-νομένοις καὶ χαίρουσι, διὰ τοῦτο εἶπε τὸ ἀλείφεσθαι οὐδὲ γὰρ 10 αὐτὸς νηστεύσας ἡμέρας τεσσαράκοντα ἥλειψατο. ὑποκριτὴς δέ ἐστιν, ὁ ἐτέρου σχῆμα περιβαλλόμενος, οἷον ἐάν τις πτωχὸς ὑπάρχων, ἄρχοντος ἔαυτῷ περιβή προστετοῖν.

19 Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς.

Εἰπὼν “μὴ θησαυρίζετε,” ἔτι δὲ καὶ τοῦ ἐπιγείου θησαυροῦ¹⁵ τὴν βλάβην λέγει, ὑπὸ σητὸς καὶ βρώσεως ἀφανιζομένου καὶ ὑπὸ κλεπτῶν διορυτομένου, καὶ τοῦ ἐπουρανίου τὴν ὡφέλειαν ἀσύλου διαμένοντος. καὶ ἐπειδήπερ ὅπου ὁ θησαυρὸς τοῦ ἀνθράκου, ἐκεὶ καὶ ἡ καρδία αὐτοῦ⁷ ἐὰν μὲν τοῖς κάτω προσηλώμενος⁸ ὑπάρ-χῃς φησὶν, οὐ μικρὰν ὑποστήσῃ βλάβην· δοῦλος ἀντ’ ἐλευθέρου²⁰ γενόμενος, καὶ τῶν οὐρανῶν ἐκπίκτων⁹ τῆς διανοίας προσηλωμένης τοῖς χρήμασιν, καὶ ὕσπερ κύων τάφῳ προσδεδεμένης ἀπάσης ἀλλοιώσεως χαλεπώτερον τῇ τῶν χρημάτων τυραννίδι· κατὰ τῶν προσιόντων καθυλακτῶν, ἐν ἔργοις ἔχων τοῦτο διηγεκώς, τὸ τηρεῖν ἐτέροις τὰ κείμενα¹⁰ ἐὰν δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἀφεὶς μᾶλλον τοῖς²⁵ ἄνω χωρίοις¹¹ συνάψῃς τὸν νοῦν διὰ τῆς ἐπιδόσεως, μέγα σου ἔσται τὸ κέρδος καὶ ἀμείωτον.

22 Ο λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὄφθαλμός.

Εἰπὼν ὅτι “ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὄφθαλμός,” ἐδή-λωσεν ὅτι ὅπέρ ἐστιν ὁ ὄφθαλμός τῷ σώματι, τοῦτο ὁ νοῦς τῇ³⁰ ψυχῇ¹² ὕσπερ οὖν, φησιν, οὐκ ἀν ἔλοιο χρυσοφορεῖν καὶ πεπη-ρῶσθαι τοὺς ὄφθαλμοὺς, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν τούτων ὑγείαν ἀπάσης τῆς τοιαύτης περιουσίας ποθεινοτέραν εἴναι νομίζεις¹³ οὗτον καὶ τὴν τοῦ νοῦ πήρωσιν φεῦγε, ὡς μυρίων κακῶν ἐμπιπλῶσαν σου τὴν

⁵ προσηλωμένοις Cod.

⁶ χωρίοις Cod.

ζωὴν, καὶ μηδαμῶς πηρωθῆναι τοῦτον ἀνάσχη, τὸν καὶ τοῖς ἄλλοις παρέχειν ὁφείλεστα. “τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος, τὸ σκότος πόσον;” ὅτ’ ἀν γὰρ ὁ λύχνος σβεσθῆ, ποία λειπὸν ἐλπὶς ἔσται; ἢ τὸ ὅφελος στρατιωτῶν χρυσοφερούντων, ὅτ’ ἀν ὁ στρατηγὸς αἰχμάλωτος⁸ ἄγγηται; εὗτος οὖν καὶ ὁ τὸν νοῦν διαφθείρων, τὸν δυνά-⁵ μενον λύειν τὰ πάθη, ἐπιθυμίᾳ πλούτου σκοτιζόμενος παρέβλεψεν ἑαυτὸν τὰ μέγιστα.

Θεοδόροτ Ήρακλείας. ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Λύχνος σώματος ὁ νοῦς, οὐ καθαρεύοντος ὡς ὁφθαλμοῦ, ὀδηγεῖται καὶ ἥνιοχεῖται τὰ σωματικὰ πάθη ἐπὶ τὸ εὐπρεπὲς καὶ Θεῷ ἀρέσκον.

10

Τοῦ Χριστοεστόμοτ. Τί ἔστι τὸ “οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις “δουλεύειν;” δύο τοὺς τὰ ἐναντία ἐτιτάττοντας λέγει· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο εἴη, οὐδὲ δύο ἀν εἶν. οἱ γὰρ ὄμονοιαν ἔχοντες, καν τολλοὶ ὑπάρχωσιν, ἐν εἰσι· καὶ γὰρ “τοῦ πλήθους τῶν πιστευσάντων,” φησιν, “ἢ ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία.” εὐ μόνον οὖν οὐ δουλεύειεν¹⁵ τίς τοῖς δυσὶ κυρίοις, ἀλλὰ καὶ μισήσει, φησί· καὶ ἀποστραφήσεται αὐτούς· εἰπὼν τοίνυν ἀριστώς τοὺς δύο κυρίους, τέως ἵνα πείσῃ τὸν ἀκροατὴν γενέσθαι τῶν λεγομένων τότε, ἐπίγραγεν· “οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμανᾶ.” φρίξωμεν ἐνοήσαντες τί παρεσκευάσαμεν, τὸν Χριστὸν εἰπεῖν, ὅτι περ μετὰ τοῦ Θεοῦ, 20 τέθεικε τὸν χρυσόν. εἰ δὲ τοῦτο φρίκτὸν, πῶς οὐ φρικωδέστερον, τὸ διὰ τῶν ἔργων τοιούτους γενέσθαι, καὶ προτιμᾶσθαι τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, τὴν τοῦ χρυσοῦ τυραννίδα; πῶς οὖν Ἀβραὰμ φησὶ, πῶς Ἰὼβ εὐδοκίμησεν, ὅτι οὐχ ἀπλῶς ἐπλούτουν, οὐδὲ ἐδούλευον τῷ μαμανᾶ· ἀλλ’ ἐκράτουν αὐτοῦ καὶ ἐδέσποζον καὶ ὥσπερ²⁵ ἀλλοτρίων ὅντες οἰκόνομοι χρημάτων, εὐ τῶν^t πάντα ἐκεῖνα ἐκέκτηντο· καὶ οὐ μόνον τὰ ἐτέρων οὐκ ἐλάμβανον, ἀλλὰ καὶ τὰ ἕδια τοῖς δεομένοις παρεῖχον; μηδεὶς τοίνυν προφασιζέσθω προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις λέγων, ὅτι δυνατὸν καὶ Θεῷ δουλεύειν καὶ χρήμασι· τοῦ δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἀποφῆνα-³⁰ μένου, ἀδύνατον εἶναι ταύτην κάκείην συμβῆναι τὴν δουλείαν.

24 Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμανᾶ.

Θεοδόροτ μονάχοτ. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ. Μαμανᾶς ἔστιν οὐ μόνος ὁ χρυσὸς, ἀλλὰ πᾶν εἴδος κάλλιστον τῶν ἐπὶ γῆς.

⁸ αἰχμάλωτον Cod.

^t Fora. οὕτω.

Μαμῶνάς ἔστιν ἡ φιλαργυρία.

Τοῦ Χριστού. Εἴπε δὲ τοῦτο οὐκ ἐπειδὴ μαμῶνάς ἔστι τὸ περισσὸν τῆς χρείας.

25 Διὰ τοῦτο λεγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίνετε.

5

‘Η ψυχὴ τροφῆς οὐ δεῖται, ἀσάματος γάρ ἀλλὰ κατὰ τὴν κοινὴν ἐφθέγξατο συνήθειαν. εἰ γὰρ μὴ δεῖται τροφῆς, ἀλλ’ οὐκ ἀν ὅλως ἀνάσχοιτο μένειν ἐν τῷ σώματι, ἀλλ’ ἡ τρεφομένου αὐτοῦ ἵνα δὲ μὴ λέγωσί τινες· τί οὖν, εἰ ἀπαντα δῶμεν τοῖς πτωχοῖς; πᾶς δυνητόμενα ξῆσαι; πρὸς ταύτην λοιπὸν ἴσταται τὸ τὴν ἀντίθεσιν σφόδρα εὐκαίρως, καὶ φησίν· εὐχὶ πλέον ἔστιν ἡ ψυχὴ τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος; ὃ δὲ λέγει τοιοῦτον ἔστιν ὅτι ὁ τὸ μεῖζον δεὺς, πᾶς τὸ ἔλαττον οὐ δάσει; ὃ τὴν τρεφομένην σάρκα καὶ σκεπομένην διαπλάσας, πᾶς τὴν τροφὴν οὐ παρέζει καὶ τὸ ἐνδύμα; οὐδὲ γὰρ ἡ τροφὴ αὔξει τὸ 15 σῶμα, ἀλλ’ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια· διὸ καὶ ἐπήγαγε λέγων, “τίς “δύναται ἐξ ὑμῶν προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἥλικιαν αὐτοῦ τῆχυν ἔνα;” πρεπόντως δὲ καὶ τῶν πετεινῶν μέμνηται, καὶ σφόδρα ἐντρεπτικοῦς· ὅπερ μέγιστον εἰς παραινέσσεως λόγου ἔχει τὴν ἴσχυν, ὅτι τρέφονται χωρὶς μερίμης, ὅπερ ἐὰν θέλωμεν, καὶ ἡμῖν εὔκολον 20 κατορθωθῆναι· καὶ τοῦτο ἔδειξαν οἱ διὰ τῶν ἔργων αὐτὸ ἀνύσαντες· Μωυσῆς καὶ Ἡλίας καὶ Ἰωάννης, καὶ ἔτεροι τοιοῦτοι μὴ μεριμνήσαντες. εἰ τοίνυν τῶν δι’ ἡμᾶς γενομένων πετεινῶν, τοσαύτην ποιεῖται πρόνοιαν, πολλῷ μᾶλλον ἡμῶν τί οὖν; οὐ δεῖ σκέρειν φησίν; οὐδὲ εἴπεν, ὅτι σκέρειν οὐ δεῖ, ἀλλ’ ὅτι μεριμνᾶν οὐ δεῖ· 25 οὐδὲ ὅτι χρὴ ἐργάζεσθαι, ἀλλ’ ὅτι οὐ δεῖ μικρόψυχον εἶναι, καὶ κατατείνειν ἑαυτὸν ταῖς φροντίσιν, ἀλλὰ μᾶλλον παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ πᾶν ξῆτεῖν. τοῦτο γὰρ οἱ Ἀπόστολοι κατόρθωσαν, ἀπαντα ρίψαντες, καὶ οἱ πεντακισχίλιοι, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι γέγραπται.

Εἰτὲ περὶ τῆς ἀναγκαίας τροφῆς, καὶ δεῖξας ὅτι οὐδὲ ὑπὲρ 30 αὐτῆς χρὴ μεριμνᾶν, ἐπὶ τὸ κουφότερον μεταβάνει λοιπόν οὐδὲ γὰρ οὐτως ἀναγκαῖον ἐνδύμα ως τροφὴ, καὶ δείκνυσιν ἀπὸ τῶν κρίνων, διτεπερ φησὶ χόρτος ἄγρου ὑπάρχων, καὶ πολλὴν τὴν εὐτέλειαν κεκτημένα, καὶ εἰς κλίβανον βαλλόμενα, τοιαῦτης

μετέσχον εὐπρεπείας καὶ καλλωπισμοῦ, οὐ τολλῷ μᾶλλον ἡμᾶς ἀμφιάσει τὸ πολυτίμητον καὶ περισπουδαστὸν τῷ Θεῷ ξῶν; τουτέστι τὸν ἄνθρωπον, φέτιν ψυχὴν ἔδωκε καὶ σῶμα διέπλασε, διὸν τὰ δράμενα πάντα ἐποίησε, καὶ τὰ μυρία εἰργάσαστο ἀγαθά· τὸ δὲ “οὐ κοπιῶσιν” ἐπήγαγεν, ὥστε κόπων ἡμᾶς ἀπαλλάξαι· οὐδὲ γὰρ τὸ μεριμνᾶν ταῦτα πόνος, ἀλλὰ τὸ μεριμνᾶν. καὶ καθάπερ εἰπὼν ἐπὶ τῶν ὅρκων, ὅτι “οὐ σκείρουσιν,” οὐ τὸν σπόρον ἀνέτρεψεν, ἀλλὰ τὴν φροντίδα, οὗτως εἰπὼν “οὐ νήδουσιν,” οὐ τὸ ἔργον ἀνεῖλεν, ἀλλὰ τὴν μέριμναν καὶ εἰ Σολομὼν ἡττήθη τοῦ κάλλους αὐτῷ, καὶ οὐχ ἀπαξ καὶ δις, ἀλλὰ δὶς δῆλης τῆς 10 βασιλείας αὐτῷ· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπὼν, ἐν πάσῃ τῇ βασιλείᾳ αὐτοῦ· ποτὲ σὺ περιγενέσθαι δυῆσῃ; μᾶλλον δὲ ἐγγὺς γενέσθαι τῆς τοιαύτης εὑμορφίας; ἐκ τούτου παιδεύων ἡμᾶς μὴ ἐφίεσθαι τοῦ καλλωπισμοῦ τὸν ἴματίων. εἰ τοίνυν τῷ χόρτῳ, τῷ μὴ ἐν χρείᾳ ὄντι, τουτέστι τοῖς κρίνοις, τοσοῦτον ἔχειν τὸ 15 κάλλος δέδωκε· πῶς τοὶ τῷ ἐν χρείᾳ οὐ δύσει;

Τίνος δὲ χάριν εἶπεν “οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐρανιος, ὅτι “χρήζετε πάνταν,” καὶ οὐκ εἶπεν οὐδενὸν ὁ Θεὸς, ὥστε αὐτοὺς εἰς μείζονα ἐλπίδα ἀγαγεῖν. εἰ γὰρ πατήρ ἐστι, καὶ τοιοῦτος Πατὴρ, οὐδαμῶς παρίδοι τοὺς οὐίους ἐν ἐσχάτοις ὄντας κακοῖς, ὅπου γε 20 οὐδὲ ἄσθρωποι πάτερες ὄντες, τοῦτο τοιοῦσι. διὰ τοῦ εἰπεῖν “ζητεῖτε τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ” καὶ τὰ ἔξης, διδάσκει ἡμᾶς μηδὲ αἴτειν τὰ παρόντα, ἀλλὰ τὰ μέλλοντα μόνον, καὶ θάρρειν ὡς καὶ τούτων ἐκείνων προστιθεμένων, καὶ τὴν μέριμναν ὑπὲρ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐκείνων ἔχειν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα, ἵνα 25 φάγωμεν καὶ πίωμεν καὶ περιβαλλώμεθα, ἀλλ’ ἵνα ἀρέσωμεν Θεῷ, καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν.

34 Μὴ οὖν μεριμνήσητε εἰς τὴν αὔριον· ἡ γὰρ αὔριον μεριμνήσει ἔωτῆς.

Οὐκ εἶπε μὴ μεριμνήσητε μόνον, ἀλλὰ προσέθηκε περὶ τῆς 30 αὔριον “ἀρκετὸν γὰρ τῇ ἡμέρᾳ ἡ κακία αὐτῆς,” τουτέστιν ἡ ταλαιπωρία καὶ ἡ συντριβή οὐκ ἀρκεῖ σοι, φησὶ, τὸ ἐν ἕδρῶι τοῦ προσώπου ἐσθίειν τὸν ἄρτον; τί καὶ τὴν ἀπὸ τῆς φροντίδος προστιθῆς ταλαιπωρίαν; οὐ γὰρ κακίαν εἰπὼν, περὶ πονηρίας εἶπε,

μὴ γένοιτο· ὅστερ καὶ ἐν τῷ λέγειν “ἐγώ,” φησίν, “ὅ τοιῶν
“εἰρήνη καὶ κτίζων κακά,” οὐ τὴν κακίαν λέγει, ἀλλὰ τοὺς
λιμοὺς, τοὺς λοιμοὺς, τὰ δοκοῦντα εἶναι κακὰ παρὰ πολλοῖς. καὶ
πάλιν, “οὐκ ἔστι κακία ἐν πόλει, ἦν Κύριος οὐκ ἐποίησεν,^ο [οὐχ
“ἀρπάγας.”]⁵

Θεοδάροτ πονάκοτ. ‘Η ἡμέρα ἔστι τὰ πρὸς τὴν χρείαν τὸ
περὶ τῶν μελλόντων φροντίζειν.

¹ ² Μὴ κρίνετε ἵνα μὴ κριθῆτε· ἐν φὶ γὰρ κρίματι
κρίνετε κριθήσεσθε.

Τοῦ Χριστοῦ. Τί ἔστι “μὴ κρίνετε;” ἵνα μὴ μυρίων 10
γέμων κακῶν, ὑπὲρ μικρῶν τινῶν ἀμαρτημάτων, ἄλλοις ἐπεμβαίνῃ
διὸ καὶ ἐπίγαγε “τί βλέπεις τὸ κάρφος;” καὶ γὰρ πολλοὶ ἦν
τοῦτο ποιοῦσιν, ἐὰν Ἰδωσι μοναχὸν περιττὸν ἴματιον ἔχοντα, τὸν
νόμον αὐτῷ προβάλλοντας τὸν δεσποτικὸν, αὐτοὶ μυρία κεκτημένοι
κανὸν Ἰδωσι δαιφιλεστέρας τροφῆς ἀπολαύοντα, πικρὸὶ γίνονται 15
κατήγοροι, αὐτοὶ καθ’ ἡμέραν μεβίνοντες καὶ κραυταλῶντες, οὐκ
εἰδότες ὅτι μετὰ τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων, μεῖζον ἔαυτοῖς
ἐντεῦθεν οὐ γὰρ ἐκεῖνον καταδικάζεις, φησίν, ἀλλὰ σαυτόν καὶ
φοβερὸν σοι ποιεῖς τὸ δικαστήριον, καὶ ἀκριβεῖς τὰς εἰδύνας^ο ὁ
γὰρ ὁ σκοτῶν^ρ τοῦ διορθώσασθαι τίνα, ἐπιτιμῶν καὶ ἐπιπλήγτων 20
μετὰ τὸ πλειστάκις νοιετῆσαι, καὶ σφόδρα ἀπόδεικτός ἔστι.
χρὴ γὰρ ἀμαρτάνουσιν ἐγκαλεῖν, καὶ τούτους ἐλέγχειν, οἷον τὸν
οἰκετὴν ὁ δεσπότης, καὶ ἡ δέσποινα τὴν θεραπαινίδα, καὶ ὁ πατήρ
τὸν οἶνον, καὶ ὁ φίλος τὸν φίλον^τ τοὺς ἔχθροὺς, ἐὰν μὴ κρίνωμεν
τῷ προειρημένῳ σκοπῷ, οὐδέποτε καταλύσαι τὴν ἔχθραν δυνητοῦ 25
σόμενα, ἀλλὰ πάντα ἄνω καὶ κάτω γενήσεται^ο χρὴ τοίνυν μετὰ
φειδοῦς καὶ συγγνώμης τοῦτο ποιεῖν, καὶ τὸν πορνεύοντα, καὶ τὸν
ἔτερόν τι ποιοῦντα τονηρὸν διορθοῦσθαι^ο ἀλλὰ μὴ ὡς πολέμιος, μὴ
ὡς ἔχθρὸς ἀπαίτει δίκας, ὡς ιατρὸς δὲ μᾶλλον τὰ φάρμακα
κατασκεύασκε^ο ἄλλως δὲ οὐδὲ περὶ τῶν μεγάλων καὶ ἀπηγορευ-30
μένων ἀμαρτημάτων εἴπειν, ἀλλὰ περὶ τῶν οὐδὲ δοκοῦντων εἶναι
πλημμελημάτων τοῦτο εἰρηται, καὶ τοῦτο δείκνυσι “κάρφος”
ὄνομάσας^ο ὑπακριτὴν δὲ λέγει, τὸν ἐν τοῖς ἔτέρων ἀμαρτήμασιν
δῆτα πικρὸν ἔξεταστὴν, έαυτὸν δὲ μὴ διορθούμενον^ο τὸ δὲ ἐκβα-

^ο Amos iii. 6.

^ρ Fors. leg. ὁ γὰρ σποκῆ.

λεῖν πρῶτον τὴν δακὸν, καὶ τὰ ἔξης, δηλοῦ ὅτι οὐ καλύει τοῦ κρίνειν, ἀλλ᾽ ἐν τῷ μηδενὶ ὡν μέλλει κρίνειν ὑπεύθυνον ὅντα, ἀλλὰ τάντα κατορθώσαντα.

6 Μὴ δότε τὸ ἄγιον τοῖς κυσὶ, μηδὲ βάλητε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοίρων. 5

Κύνας δὲ ἐνταῦθα τοὺς ἐν ἀσεβείᾳ ζῶντας λέγει καὶ χοίρους, τοὺς ἐν ἀκολάστῳ βίῳ διατρίβοντας διαπαντὸς, οὐσπερ ἄπαντας ἀναξίους ἔφησε εἶναι τῆς θείας ἀκροάστεως εἰπὼν, “μὴ δότε τὰ “ἄγια τοῖς κυσί· μηδὲ ρίψητε τοὺς μαργαρίτας, ἐμπροσθεν τῶν “χοίρων.” οὐδὲ γὰρ ὁ χοίρος οὐδὲ τί ἔστι μαργαρίτης, ὥσπερ ιο
οὐδὲ οἱ ἀσεβεῖς, τίνα ἔστι τὰ ἄγια. τὸ δὲ “μὴ κατακατήσωσιν “αὐτὰ, καὶ στραφέντες ρήξωσιν ὑμᾶς,” δηλοῦ ὅτι ὑποκρίνονται μὲν ἐπιείκειαν ὥστε μαθεῖν· εἴτα ἐπειδὴν μάθωσιν, ἔτερος ἀνθ' ἔτερων γινόμενος κωμῳδῶσι, χλευάζουσιν, ὡς ἀπατηθέντας ἡμᾶς. διὰ τοῦτο οὐ μικρὸν κέρδος τὸ ἐν ἀγνοίᾳ μένειν αὐτούς· μανθάνοντες 15 γὰρ μυρία παρέξουσι πραγμάτων.

7 Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῶν· ζητεῖτε καὶ εὑρήσητε· κρούνετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῶν.

Εἰπὼν ὁ Χριστὸς “αἰτεῖτε” καὶ τὰ ἔξης, οὐ μικρὰν ἐπενόησε παραμυθίαν τοῖς πόνοις, τὴν ἀπὸ τῶν ἐπιμόνων εὐχῶν καὶ καρτε- 20 ρικῶν συμμαχίαν· διὰ τοῦτο οὖν αἰτεῖν ἐκέλευσε, καὶ τὴν δόσιν ἐγγυήσατο. πλὴν οὐχ ἀπλῶς αἰτεῖν ἐκέλευσεν, ἀλλὰ μετὰ προσ- εδρίας πολλῆς καὶ εὐτονίας. τοῦτο γάρ ἔστι τὸ “ζητεῖτε.” καὶ γὰρ ὁ ζητῶν τάντα ἐμβαλὼν τῆς διανοίας, πρὸς ἐκεῖνο μόνον γίνεται τὸ ζητούμενον· καὶ πάλιν δὲ τὸ “κρούειν” σημαίνει τὸ 25 μετὰ σφρότητος προσίεναι καὶ θερμῆς διανοίας, διὰ τῶν ἀνθρω- πίνων ὑποδεγμάτων συγκαταβάίνων τῇ ἀσθενείᾳ ἡμῶν· τὴν πολλὴν αὐτοῦ δείκνυσι φιλανθρωπίαν, πατρὸς καὶ νιστὸν μημονεύστας, καὶ αἰτήσεως καὶ λήψεως· καὶ “εἰ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες,” φησὶ, “παρέχετε, οὐχὶ λίθον ἀντὶ ἄρτου, οὐδὲ ὄφιν ἀντὶ ιχθύος· πόσῳ 30 “μᾶλλον ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν “αὐτόν;” ταῦτα οὖν ἐννοοῦντες, μὴ ἀποστῶμεν, ἔως ἂν λάβωμεν· μὴ ἀναχωρήσωμεν, ἔως ἂν εὑρωμεν. ἐὰν γὰρ ἐπιμένωμεν λέγοντες, οὐκ ἀπερχόμεθα, ἔως οὐ λάβομεν, ληφόμεθα πάντως. προδήλως

δὲ, ἐὰν τοιαῦτα αἰτῶμεν ὅλα καὶ τῷ αἰτουμένῳ πρέπει, καὶ ἡμῖν τοῖς αἰτοῦσι συμφέρει· τίνα δέ ἔστι ταῦτα; τὸ τὰ πνευματικὰ ζητεῖν ἀπάντα, τὸ ἀφίκειν τοῖς τεκλημμεληκόσι, τὸ αἰτεῖν τὴν ἀφεσιν, τὸ χωρὶς ὄργης καὶ διαλογισμῶν ἐπαίρειν χεῖρας ὅσιους· ἀν οὗτῳ αἰτῶμεν, ληφόμεθα. τί οὖν φησιν, ὅτ’ ἀν καὶ πνευματικὰ 5 αἰτῶ, καὶ μὴ λάβω; ὅτι οὐ μετὰ σπουδῆς ἔκρουσεν, ἢ πάντως ἔαυτὸν ἀάξιον παρασκευάσας τοῦ λαβεῖν· ἢ ὅτι ταχέως ἀπέστησεν τὸ δὲ “πονηροῦ” εἶπεν, οὐ διαβάλλων τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὐδὲ κακίζων τὸ γένος ἡμῶν μὴ γένοιτο, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ εἶπεν· δεῖξαι θέλων ὅτι σύντομος ἡ ἀρετὴ καὶ 10 ῥάδια. ἐν βραχεῖ πάντα ἀγκεφαλαιώσατο εἰπὼν, “πάντα οὖν ὅσα” καὶ τὰ ἔξης· καὶ οὐδὲ ἀπλῶς εἶπε “πάντα” ἀλλὰ “πάντα οὖν” τὸ γάρ “οὖν” τοῦτο, οὐχ ἀπλῶς πριστέθηκεν, ἀλλὰ τοῦτο αἰνιτ-τόμενος, ὅτι εἰ βούλεσθε, φησιν, εἰσακούεσθαι, μετ’ ἐκείνων καὶ ταῦτα ποιεῖτε· τοῦτα δὴ ταῦτα, “ὅτα ἀν βούλεσθε, ἵνα ποιῶσιν 15 “ὑμῖν οἱ ἀνθρωποι·” διὰ τούτων δεικνὺς, ὅτι μετὰ τῆς εὐχῆς, καὶ πολιτείας δεῖ ἀκριβοῦς⁹ εἰπὼν δὲ ὅτι “οὗτο γάρ ἔστιν ὁ νόμος “καὶ οἱ προφῆται·” ἔδειξεν ὅτι κατὰ φύσιν ἔστιν ἡ ἀρετὴ, καὶ οἴκοθεν τὰ δέοντα πάντες γινόσκομεν, καὶ οὐχ οἶν τε εἰς ἀγνοιαν οὐδέποτε καταφυγεῖν.

20

13. Εἰσέλθετε διὰ τῆς στενῆς πύλης, ὅτι πλατείᾳ ἡ πύλη καὶ εὐρύχωρος ἡ ὁδὸς ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν.

Στενὴν τὴν πύλην ἐκάλεσε, καὶ τεβλιμμένην τὴν ὁδὸν, τῆς εἰς τὴν ζωὴν ἀπάγουσαν νήφειν ἡμᾶς παρασκευάζων, καὶ ἐναγκασίους ἐργαζόμενος, καὶ διεγείρων ἡμῶν τὰ φρονήματα· ἐπεὶ, εἰ μὴ 25 τοῦτο ἦν, πῶς μετὰ ταῦτα ἔλεγεν, “ὁ ζυγὸς μοῦ χρηστὸς, καὶ “τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἔστιν·” ὄνομάσας δὲ πύλην καὶ ὁδὸν, ἔδειξεν ἐκ τούτου, ὅτι οὐδὲν μόνιμον, ἀλλὰ πάντα παροδεύονται, καὶ τὰ λυπτὴὰ καὶ τὰ χρηστὰ τοῦ βίου, καὶ οὐκ ἐκ τούτου δὲ ῥάδια τὰ τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ εἰς χρηστὸν τέλος καταν-30 τὰν τοὺς πόνους· εἰς ζωὴν γὰρ αἰώνιον εἰσάγουσιν, ὅπερ ἰκανόν ἔστιν παραμυθῆσαθαι τοὺς ἀγωνιζομένους. εἰ δέ τινες αὐτὴν, καὶ οὗτως ἐπίτονον εἶναι, νομίζουσιν, τῆς αὐτῶν ῥαθυμίας ἡ

⁹ δι’ ἀκριβοῦς Σοὶ.

ἵπόνοια μόνον. εἰπὼν δὲ ὅτι “οὐδίγοι εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτὴν,” πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὴν τῶν πολλῶν ῥαθυμίαν ἐδήλωσεν, καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπαιδεύσειν, μὴ ταῖς τῶν πολλῶν εὐημερίαις προσέχειν, ἀλλὰ τοῖς τῶν οὐδίγον πόνοις, καὶ τούτους ζηλοῦν.

15 Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρ-
χονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων.

Ψευδοπροφῆτας ἐνταῦθα, οὐ τοὺς αἱρετικοὺς αἰνίττεται, ἀλλὰ τοὺς βίου μὲν ὄντας διεφθαρμένους, προσωπεῖον δὲ ἀρετῆς περικειμένους, οὓς τῇ τῶν ἐπιθέτων προσηγορίᾳ, καλεῖν εἰώθασιν οἱ πολλοί. διὸ καὶ ἐπάγει λέγων “ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν, ἐπιγνῶ-
10 “σεοθε αὐτούς” παρὰ γὰρ αἱρετικοῖς ἔστι πολλάκις καὶ βίον εὑρεῖν, παρὰ δὲ αὐτοῖς, οὓς εἶπον, οὐδαμῶς εἰ γὰρ καὶ σχηματίζονται βίον ἐπιδείξασθαι ὄρθδον, ἀλλὰ ταχέως ἀλλάσσονται, τὴν ἐπίκονον ὅδὸν βαδίζειν οὐ θέλοντες. καὶ σκοτήσωμεν τὴν ἡμερότητα τοῦ φιλανθρώπου ἡμῶν δεσπότου. οὐ γὰρ εἶπε, “κολάσατε
15 “αὐτούς.” ἀλλὰ μὴ βλαβῆτε παρ’ αὐτῶν μὴ ἀφύλακτοι αὐτοῖς περιπέσητε. καὶ τὸ “μήτι συλλέγουσιν ἀπὸ ἀκανθῶν σταφυλῆν,
“ἢ ἀπὸ τριβόλων σῦκα” ἔτι δὲ καὶ τὰ τῶν δενδρῶν ὑποδείγματα καὶ τὸ “ἀπὸ τῶν καρπῶν αὐτῶν ἐπιγνώσθε αὐτούς” ἀμφότερα περὶ τῶν αὐτῶν πονηρῶν ἀνθρώπων εἶπε. δοκεῖ δὲ μοι, καὶ Ἰουδαίους 20 αἰνίττεσθαι, τοιούτους καρποὺς ἐπιδεικνυμένους. διὸ καὶ τῶν Ἰωάννου ῥήμάτων ὑπέμνησεν, “ὅτι πᾶν δένδρον,” διὰ τῶν τοιούτων ὄνομάτων, τὴν τιμωρίαν αὐτοῖς ὑπογράψας. καὶ γὰρ ἐκεῖνος τὰ αὐτὰ ἔλεγεν, ἀξίνης καὶ δένδρου κοπτομένου καὶ πυρὸς ἀσβέστου πρὸς αὐτοὺς μεμνημένος. καὶ δοκεῖ μὲν μία τίς τιμωρία εἶναι 25 τὸ κατακαίσθαι εἰ δέ τις ἀκριβῶς ἐξετάσει, δύο αὗται κολάσεις εἰσὶν ὁ γὰρ καιόμενος καὶ τῆς βασιλείας ἐκπίστει πάντως καὶ οὐδαμεν, ὅτι πολλοὶ τὴν γένεναν μόνον πεφρίκασιν ἐγὼ δὲ τὴν ἐκπτωσιν τῆς δόξης ἐκείνης, πολὺ τῆς γένενης κόλασιν πικροτέραν εἶναι φημι. εἰ δὲ μὴ δυνατὸν παραστῆσαι τῷ λόγῳ, 30 θαυμαστὸν οὐδέν οὐδὲ γὰρ οὐδαμεν ἐκείνων τῶν ἀγαθῶν τὴν μακαριότητα, ἵνα καὶ τὴν ἀθλιότητα, τὴν ἀπὸ τῆς στερήσεως αὐτῶν, σαφῶς ἴδωμεν.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Οὗτοι εἰσὶν οἱ αἱρετικοὶ, ἢτοι οἱ διαλύγων πλα-

στῶν καὶ ἀμφιάσεων ἔξαπατῶντές τινας, καὶ ὅτ' ἀν τείσωσιν,
τότε αὐτοῖς ὑποβάλλουσι ποιεῖν, ἀ μὴ θέμις.

21 Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς
τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

Τοῦ Χριστοστόμοτ. Τὸ “οὐ τᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε,”⁵
καὶ τὰ ἔξης, σημαίνει ὅτι οὐ δεῖ μόνον πίστιν ἔχειν ὄρθην, τοῦ
βίου ἡμελημένου, ἀλλὰ βίον ὄρθον μετὰ πίστεως· καν γὰρ σημεῖα,
φῆσι, πολλὰ πεποιηκὼς ἦ, καὶ οὐδὲν ἀγαθὸν ἐργασάμενος, τῶν
προθύρων ἐκείνων οὐδαμῶς ἀξιωθήσεταις διὰ τούτων δεικνύς, ὅτι ἡ
πίστις οὐδὲν ἰσχύει χωρὶς τῶν ἔργων μὴ θαυμάσωμεν δὲ εἰ ιο
τοιοῦτοι οὗτες πονηροὶ θαυματουργοῦσιν ἡ γὰρ χάρις πᾶσα τῆς
τοῦ δεδωκότος δωρεᾶς ὅθεν καὶ τοῦ κολάζεσθαι εἰσὶν ἄξιοι, ὅτι
περὶ τὸν οὕτω τιμῆσαντα, ἵνα βίον ὄρθον ἐπιδείξωνται, ἀγνώμονες
γεγόνασι καὶ ἀναίσθητοις οὐδὲ γάρ, ὡς τινες ὑπονοοῦσιν, ὅτι ἐν
τῷ θαυματουργῷ μὲν αὐτοὺς, βίον ἔχον ὄρθον ὑστερού δὲ μετε-¹⁵
βάλλοντο καὶ τὴν ἀνομίαν ἐποίουν· τοῦτο γὰρ δεῖξαι σπουδάζει,
ὅτι οὔτε πίστις οὔτε θαύματα ἰσχύει, εἰς τὴν βασιλείαν εἰσ-
ενεγκεῖν, βίον ὄρθον μὴ πάροντος· καὶ τίνες οὗτοί φῆσι· πολλοὶ
τῶν πιστευόντων ἔλαβον χαρίσματα, οἷος ἦν ὁ τὰ δαιμόνια
ἐκβάλλων, καὶ οὐκ ἀν μετ’ αὐτοῦ, ὡς ἐν τοῖς ἀγίοις Εὐαγγελίοις 20
γέγραπται, οἷος ἦν Ἰούδας· καὶ γὰρ οὗτος πονηρὸς ἦν, χαρίσματα
εἶχε. πολλοὶ δὲ καὶ ἔτεροι τῶν ἀναξίων χαρίσματα ἐλάμβανον·
διὰ τὸ ἀρχὰς ἔχειν τὸ κήρυγμα, ὥπως ἐκ τούτου πολλὴ γένηται
τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἡ ἐπιδείξις· καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ δὲ, τοῦτο
εὖροι τίς ἄν καὶ εἰς ἀναξίους ἐνεργεῖσαν τὴν χάριν πολλάκις, 25
ἴνα ἐτέρους εὐεργετήσῃ· καὶ γὰρ ὁ Βαλαὰμ καὶ ὁ Φαραὼ τοιοῦτος
ἦν διὸ φοβηθῶμεν, ἀγαπητοὶ, καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν ποιησώ-
μενα βίον· τὸ δὲ “οὐδέποτε ἔγων ὑμᾶς,” δηλοῖ, ὅτι πολλοὺς
ἐντεῦθεν ἥδη μισεῖ, καὶ πρὸ τῆς κρίσεως ἀποστρέφεται.

24 ‘Ομοιώσω αὐτὸν ἀνδρὶ φρονίμῳ, διστις φύκοδόμησε³⁰
τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐπὶ τὴν πέτραν.

Φρόνιμον δὲ δικαίως τὸν ἀκούοντα αὐτοῦ τοὺς λόγους, καὶ
ποιοῦντα ὠνόμασε· καὶ γὰρ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι, τῶν ἀπο-

ρήτων ἀγαθῶν ἀξιωθήσεται, καὶ ἐν τῷ νῦν αἰώνι, μετὰ ἀσφαλείας
ζῆσεται· καὶ οὐδεὶς τῶν δεινῶν εὐχείρωτος γενήσεται, καθὼς καὶ
διὰ τῶν ἐπαγομένων ἐδήλωσεν, βροχὴν καὶ ποταμοὺς προσπεσόν-
τας τῶν τοιούτων, τούτους τὰς ἀνθρωπίνας συμφορὰς καὶ δυσπρα-
γίας, καὶ συκοφαντίας, καὶ ἐπιβουλᾶς, καὶ μηδὲν αὐτῶν τούτους
παραβλάψαντα· δεῖξας τὰ τῆς ἀρετῆς ἔπαθλα, καὶ ἐντεῦθεν ἥδη
διδόμενα, δείκνυσι λειπὸν οὗτως καὶ τὰ τῆς κακίας ἐπίχειρα
ταρεχόμενα, μωρὸν ἀποκαλῶν τὸν μὴ ποιοῦντα αὐτοῦ τοὺς λόγους·
καὶ δικαίως, ὡς ἐπὶ ψάμμου τὴν οἰκίαν οἰκοδομοῦντος, καὶ πόνους
μὲν ἑπομένουτος καὶ κόπους⁵ εἰς μάτην δὲ παιοῦντος καὶ κοπιῶντος,¹⁰
ὡς τοῦ καρποῦ καὶ τῆς ἀναπαύσεως ἀποστερουμένου διὰ τῆς
πτώσεως, καὶ ἀντὶ τούτου κόλασιν ὑπομένοντος· ὅτι γὰρ οἱ κακίαι
μετιόντες κάμνουσιν καὶ κοπιῶσι, τὰσι τοῦτο δῆλον ἔστι· καὶ
γὰρ ὁ ἄρπαξ καὶ ὁ μοιχὸς καὶ ὁ συκοφάντης, καὶ ὁ σκουδάζων
τλουτεῖν, πολλὰ κάμνουσι καὶ ταλαιπωροῦσιν, ὥστε τὴν κακίαν¹⁵
εἰς τέλος ἀγαγεῖν, καὶ ὁ πόρνος δὲ καὶ ὁ ἀστελγῆς καὶ ὁ θυμάδης
καὶ τάντες οἱ τοιοῦτοι, ἐπὶ τῆς ψάμμου οἰκοδομοῦσιν.

27 Καὶ κατέβη ἡ βροχὴ, καὶ ἥλθον οἱ ποταμοί.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΕ. Βροχὴ ὁ διάβολος⁶ ποταμὸς οἱ ἀντίχρηστοι
ἄνεμοι, τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας.

ΕΤΣΕΒΙΟΤ. Οἰκία ἔστιν ἡ τῆς ἀρετῆς ἐργασία· πέτρα δὲ ἡ
πίστις⁷ ἄνεμοι δὲ βροχαὶ καὶ ποταμοὶ, τὰν εἶδος πειρασμοῦ.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Μωρὸς ἐπὶ ψάμμου οἰκοδομῶν ἔστιν,
τάντες οἱ ποιοῦντες τί κακὸν, διὸ οὗτοι ἄνευ κόπου ποιοῦσιν ἄμμος
δὲ ἡ εὐθέεια⁸ μεγάλη δὲ λέγει τὴν πτώσιν τῶν πιστῶν, καὶ²⁵
μετατραπέντων, ὡς ἀπὸ τοῦ ὑψηλοτάτου πύργου πεσόντων· οἱ γὰρ
ἄπιστοι οὐ πίπτουσιν, ἀλλὰ⁹ χαμαί εἰσιν.

ΤΟῦ ΧΡΤΖΟΞΤόΜΟΤ. Τίνος χάριν οὐκ ἥλγησαν οὐδὲ ἐνάρκησαν
οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ πρὸς τὸ φορτικὸν τῶν εἰρημένων,
καὶ τὸ ὑψός τῶν ἐπιταγμάτων, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ ἔξεπλήσσοντο, ζο-
διὰ τὴν τοῦ διδάσκοντος ἰσχύν; πολλοὺς γὰρ αὐτῶν εὐθέως εἶλεν
καὶ ἐπεισεν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὥστε καὶ μετὰ τὸ παύσασθαι
ἀκολουθεῖν αὐτῷ¹⁰ ἐθαύμαζον γὰρ μάλιστα τὴν ἔξουσίαν, διὰ τὸ
μὴ εἰς ἔτερον ἀναφέρειν τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ πανταχοῦ ἔαντὸν

⁵ ἀλλὰ εἰ χ. Cod.

ἐπιδεικνύμενον τὸ κύρος ἔχοντα· καὶ γὰρ νομιθετῶν συνεχῶς προσετίθει, “ἔγω δὲ λέγω ὑμῖν,” καὶ τῇ; ἡμέρας ἀναμιμήσκων ἐκείνης, ἐαυτὸν ἐδείκνυ τὸν δικάζοντα.

ΚΕΦ. 5.

Περὶ τοῦ λεπροῦ.

5

2 Καὶ ἴδου λεπρὸς προσελθὼν, προσεκύνει αὐτῷ, λέγων.

Πολλὴ ἡ σύνεσις καὶ ἡ πίστις τοῦ προσελθόντος λεπροῦ· οὐδὲ γὰρ ἀνελθὼν εἰς τὸ ὄρος, διέκυψε τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ ἀνέμεινε τὸν προσῆκοντα καρὸν, καὶ καταβάντι αὐτῷ προσέρχεται μετὰ πολλῆς τῆς θερμότητος· οὐδὲ γὰρ εἶπεν, ἐὰν παρα-¹⁰ καλέσῃς τὸν Θεόν, οὐδὲ ἐὰν εὕδῃ, ἀλλὰ “ἐὰν θέλῃς, δύναται με “καθαρίσαι·” διάτοι τοῦτο οὐδὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι πιστεύεις εἰ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι, ἀλλὰ καθάρισθι·” καὶ τὸ ἔργον εὐθέως ἡκολούθησε τῇ φωνῇ· τίνος δὲ χάριν βελτίματι καθαίρων αὐτὸν καὶ τῷ λόγῳ, τὴν τῆς χειρὸς προστέθηκεν ἀφῆν· ἵνα δεῖξῃ καὶ ἐντεῦ-¹⁵ θεν, ὅτι οὐκ ὑπόκειται τῷ νόμῳ, ἀλλ᾽ ἐπίκειται, καὶ ὅτι τῷ καθαρῷ λοιπὸν οὐδὲν ἀκάθαρτον. κελεύει δὲ μηδενὶ εἰπεῖν, διὰ τὸ ἀκόμπταστον καὶ ἀφίλοτιμον· καίτοι γε ἦδει ὅτι ἀνακηρύξει ἐκεῖνος τὸν εὐεργέτην, ἀλλ᾽ ὅμως τὸ αὐτοῦ ποιεῖ ἀλλαχοῦ δὲ κελεύει εἰπεῖν, οὐχ ἔαυτῷ ἐκπτισθεῖμενος, ἀλλὰ παιδεύων εὐγνώμονας εἶναι·²⁰ διὰ μὲν τοῦ λεπροῦ τούτου, ἀτύφους ἡμᾶς παρασκευάζων καὶ ἀκενοδοξούς· διὰ δὲ ἐκείνου, εὐχαρίστων καὶ εὐγνώμονας εἶναι παιδεύον. πανταχοῦ τῶν γινομένων τὴν εὐφημίαν ἀναφέρει τῷ δεσπότῃ· δεῖξαι δὲ ἔαυτὸν ἐκέλευσε τῷ ἵερεῖ, καὶ δῶρον προσέκυκε· καὶ ἐνταῦθα πάλιν τὸν νόμον ἀναπτληρῶν· οὐδὲ γὰρ παρ-²⁵ ταχοῦ ἐφύλαττεν, ἀλλὰ ποτὲ μὲν τοῦτο ἐποίει, ποτὲ δὲ ἐκεῖνο· τοῦτο μὲν, τῇ μελλούσῃ φιλοσοφίᾳ προσδοποιῶν· ἐκεῖνο δὲ, τὴν ἀνασχυντὸν τῶν Ἰουδαίων τέως κατέχων γλῶτταν, καὶ συγκαταβαίνων αὐτῶν τῇ ἀσθενείᾳ· καὶ τί τοῦτό, φησι, πρὸς τὴν τοῦ νόμου λυσιτελεῖ φυλακήν; οὐ τὸ τυχόν· καὶ γὰρ νόμος ἦν τοις παλαιοῖς τὸν λεπρὸν καθαρέντα, μὴ ἔαυτῷ τὴν δοκιμασίαν ἐπιτρέπειν τοῦ καθαρισμοῦ, ἀλλὰ φαίνεσθαι τῷ ἵερεῖ, καὶ τοῖς ὄφθαλμοῖς τοῖς ἐκείνου παρέχειν τὴν ἀπόδειξιν, καὶ ἀπὸ τῆς

αὐτοῦ ψῆφου, ἐγκρίνεσθαι τοῖς καθαροῖς. τὸ δὲ εἰς “μαρτυρίαν
“ αὐτοῖς,” τοῦτό ἔστιν, ἀντὶ τοῦ εἰς ἔλεγχον, εἰς κατηγορίαν,
ἔαν ἀγνωμενῶσιν.

ΚΕΦ. Z.

Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου.

5

5. Προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος, παρακαλῶν αὐτὸν
καὶ λέγων.

‘Ο μὲν λεπρὸς καταβάντι ἀπὸ τοῦ ὄρους προσῆλθεν· ὁ δὲ
ἑκατόνταρχος, οὗτος εἰσελθόντι εἰς Καπερνάυμ. τίνος ἔνεκεν οὗτε
οὗτος οὗτε ἐκεῖνος εἰς τὸ ὄρος ἀνέβησαν; οὐ διὰ ῥαβυμίαν καὶ 10
γὰρ ἀμφοτέρων ἡ πίστις θερμὴ, ἀλλως τε μὴ ἐκκόψαι τὴν
διδασκαλίαν. οὐκ ἥγαγε δὲ τὸν ἀσθενοῦντα πρὸς τὸν Χριστόν
διὰ τὸ μεγάλην αὐτὸν ἔχειν πίστιν ἥδει γὰρ σαφῶς ὅτι καὶ
ἐπίταγμα ἀρκεῖ μόνον εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ κειμένου καὶ ὁ
Κύριος δὲ διὰ τοῦτο, ὅπερ μηδαμοῦ πρότερον ἐποίησεν, ἐνταῦθα 15
ποιεῖ, πανταχοῦ ἐπόμενος τῇ προαιρέσει τῶν ἵκετευόντων ἐνταῦθα
αὐτὸς ἐπαγγέλλεται παραγενέσθαι εἰς τὴν οἰκίαν, καὶ θεραπεῦσαι
τὸν ἀσθενοῦντα· ποιεῖ δὲ τοῦτο^γ, ἵνα μάθωμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ
ἑκατοντάρχου. εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐπηγγείλατο, ἀλλ’ εἴπεν, ὑπαγε,
ιάθῃ ὁ παῖς σου, οὐδὲν ἀν τούτων ἔγνωμεν τί γάρ φησιν ὁ ἑκα- 20
τόνταρχος; “οὐκ εἰμὶ ἴκανὸς” καὶ τὰ ἔξη^γ ἀκούσωμεν^τ ὅσιοι τὸν
Χριστὸν μέλλομεν ὑποδέχεσθαι, καὶ ξηλώσωμεν, καὶ μετὰ
τοσαῦτης σπουδῆς δεξώμεθα^τ καὶ γὰρ ὅταν πένητα ὑποδεξόμεθα
πεινῶντα καὶ γυμνὸν, ἐκεῖνον καὶ ὑπεδεξάμεθα καὶ ἐδρέψαμεν^τ διὰ
τί δὲ ἐθάμασεν αὐτοῦ τὴν πίστιν ἐπὶ τοῦ τοσούτου πλήθους, καὶ 25
κρείττονα εἶναι αὐτὸν παντὸς τοῦ πλήθους τῶν Ἰουδαίων ἀπεφῆ-
νατο, καὶ τὰς τῆς βασιλείας δώσει τιμᾶς, τὴν ἐν τοῖς κόλποις
τῶν πατριαρχῶν ἀνάκλισιν^τ δίδοντις; ἵνα καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπό-
δειγμα δώσῃ, ὅστε αὐτὸν ξηλοῦν, καὶ παιδευθῶμεν πιστεύειν
οὗτος^τ θέντε καὶ κατὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ιάθῃ ὁ παῖς ἀπὸ τῆς 30
ῶρας ἐκείνης. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι αὐτός ἔστιν ὁ παρὰ τῷ
Λουκᾶ μνημονευόμενος^τ ὁ δὲ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἔτερος.

^γ τούτῳ Cod.^τ ἀκούσομεν Cod.^τ ἀνάκλησιν Cod.

8 Ἀλλὰ μόνον εἶπε λόγω, καὶ ιαθήσεται ὁ παῖς μου.

ΣΕΤÍΡΟΤ ἈΝΤΙΟΧΕÍΑΣ ἐν ΤΠΑΚΟΗΙ. Ὁ πλάσας κατὰ μόνας τὰς καρδίας ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Θεὸς, εἰδὼς τὸν ἐναποκείμενον τῆς πίστεως θησαυρὸν τῇ τοῦ ἑκατοντάρχου Φυχῇ, ἐκὼν πρὸς τὸ ταπεινὸν ὑποβᾶς, εἶπεν· ἐγὼ ἀλλὰν εἰς τὸν οἰκόν σου θεραπεύσω τὸν παῖδα σου· καὶ τοῦτο τὸ ῥῆμα πᾶσαν αὐτοῦ τὴν καρδίαν ἔξιντλητεν· ἐπίστευσε γὰρ αὐτὸν εἶναι Θεὸν ἀληθῆ, καὶ ἐβόησεν· “εἰπὲ λόγῳ καὶ ιαθήσεται ὁ παῖς μου.” εἰ γὰρ ἐγὼ στρατιώτης ἐν, καὶ ὑπὸ ἔξουσίαν βασιλέως τελῶν, τοῖς δορυφόροις ἐντέλλομαι, πῶς εὐ μᾶλλον αὐτὸς ὁ τῶν ἄνω καὶ ἀγγελικῶν δυνάμεων ποιητῆς, οὐ δέλεις ἔρεις, καὶ γενήσεται;

ὈΡΙΓΕΝΟΤΣ. Καὶ ζωῆς καὶ θανάτου εἶχεν ὁ ἑκατόνταρχος τὸν Ἰησοῦν ἔξουσιοστήν· διὸ καὶ ἐθαυμάσθη· οὐδένα ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ εὑρίσκομεν καταθαρρήσαντα τῷ θανάτῳ.

10 Οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εύρον. 15

Ορᾶς πῶς ἔκαστον τῶν μαρτυρητάντων αὐτῷ τὴν ἔξουσίαν θαυμάζει· ἵνα δὲ καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου τοῦτο μάθης· ἐπειδὴ ἡ Μάρθα τούτων οὐδὲν εἶπεν, ἀλλὰ τουναντίον· ὅτι ὅσα ἀν αἰτήσῃ τὸν Θεὸν δώσει σοι, οὐ μόνον οὐκ ἐπηνέθη, καίτοι γνώριμος οὖσα, καὶ ἀγαπητὴ, καὶ τῶν σφόδρα περὶ αὐτὸν ἐσπουδακότων, ἀλλὰ τοῦτο καὶ ἐπειμῆθη, καὶ διορθώθη παρ' αὐτοῦ, ὡς οὐ καλῶς εἰρηκνια· καὶ γὰρ ἐλεγεν αὐτῇ· “οὐκ εἴπον σοι ὅτι ἔαν πιστεύσῃς, ὅψεις τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ;” ὡς μηδέπω πιστεύσαταν ἦν ἐγκαλῶν.

Ἄλλος. Ἄρα τὸ μεγάλα περὶ αὐτοῦ φαντάζεσθαι, τοῦτο μάλιστα πίστεως καὶ βασιλείας καὶ τῶν ἄλλων προξενοῦ ἀγαθῶν· 25 οὐδὲ γὰρ μέχρι λόγων γέγονεν αὐτῷ ὁ ἑπταῖνος, ἀλλὰ καὶ τῶν νοσούντων ὑγιᾶ ἀτέδωκεν ἀντὶ τῆς πίστεως, καὶ λαμπρὸν αὐτῷ πλέκει τὸν στέφανον, καὶ μεγάλα ἐπαγγέλλεται δωρεᾶς.

11 Ὄτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραάμ. 30

ὈΡΙΓΕΝΟΤΣ. Εἰ στενὴ καὶ τεβλιψμένη ἐστὶν ἡ ὁδὸς, καὶ ὀλίγοις εἰσὶν οἱ εὑρίσκοντες αὐτήν· διὰ ποίας οἱ πολλοὶ εἰσελεύσονται; περὶ γὰρ τῆς πλατείας καὶ εύρυχώρου λέγει, ὅτι πολλοὶ δι' αὐτῆς ἔρχονται. ὁ μὲν τοῦ Σωτῆρος λόγος εἴρηται· ἐπειδὴ

δέλιγοι ἀπὸ τοῦ Ἰσραὴλ διασάζονται· οὐ πολλοὶ γὰρ ἐπίστευον εἰς αὐτὸν, ἀλλ’ ὅλιγοι· διὸ ἔλεγε “ μὴ φοβοῦ, τὸ μικρὸν ποίμνιον,” καὶ τὰ ἔξης προφητικῶς δὲ ἐλέχθη “ πολλοὶ ἡξουσιν” ὡς περὶ τῶν μελλόντων πιστεύειν¹⁴ ἀπὸ τῶν ἔθνων, “ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ “ δυσμῶν” αὐτοὺς δὲ τοὺς Ἰσραηλίτας ἐκβαλλομένους εἰς τὸ 5 σκότος τὸ ἔξωτερον. Καὶ μετ’ ὅλιγα—Τὸ δὲ “ ἀνακλιθήσονται “ ἐν κόλπῳ Ἀβραὰμ” καὶ τὰ ἔξης, τάχα περὶ τοῦ “ ὥμοιώθη ἡ “ βασιλεία ἀνθρώπῳ τοῖς σαντι γάμους τῷ νιῷ αὐτοῦ, καὶ “ ἀπέστειλε τοὺς δουλοὺς αὐτοῦ” καὶ τὰ ἔξης καὶ πάλιν, “ οἱ “ νιὸι τῆς βασιλείας ἐκβαλλόμενοι,” κατὰ τοὺς Ἰσραηλίτας, 10 “ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν,” τὰ ἔθνη.

ΚΕΦ. Η.

Περὶ τῆς πενθερᾶς Πίτρου.

14 Καὶ ἐλθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου, εἶδεν τὴν πενθερὰν αὐτοῦ βεβλημένην καὶ πυρέσσονταν. 15

Τοῦ Χριστοῦτόμοτ. Τίνος χάριν εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν Πέτρου ὁ Κύριος; τροφῆς μεταληψόμενος· τοῦτο γὰρ ἐδήλωσεν εἰπών, ἀνέστη καὶ διηκόνει αὐτῷ· παρὰ γὰρ τοῖς μαθηταῖς κατήγετο, ὥσκερ καὶ παρὰ Ματθαίῳ, ὅτε αὐτὸν ἐκάλεσεν, τιμῶν αὐτοὺς καὶ πρεβυμωτέρους ἐν τούτῳ παιῶν· καίτοι ἐνοήσωμεν, οὐα 20 ἦν τὰ οἰκήματα τῶν ἀλιέων τούτων, ἀλλ’ ὅμως οὐκ ἀπηξίου ὑπὸ τὰς καλύβας αὐτῶν εἰσιέναι τὰς εὔτελεῖς· παιδεύων ἡμᾶς διὰ πάντων, τὸν ἀνθρωπινὸν τῦφον κατατατεῖν. ἀφάμενος τῆς χειρὸς τῆς πενθερᾶς αὐτοῦ, οὐχὶ τὸν πυρετὸν ἔσβεσεν μόνον, ἀλλὰ καὶ καθαρὰν τὴν ὑγείαν ἀπέδωκε, καὶ τοῦτο δῆλον, ἐκ τοῦ δια- 25 κονεῖν αὐτῷ.

ΚΕΦ. Θ.

Περὶ τῶν λαθίντων ἀπὸ παικλῶν νόσων.

16 Ὁφίας δὲ γενομένης προσήνεγκαν αὐτῷ δαιμονιζο-
μένους πολλούς. 30

Διὰ τοῦτο δεικνύει τὴν πίστιν τοῦ πλήθους λοιπὸν αὐξανο-
μένην· οὐδὲ γὰρ τοῦ καιροῦ κατεπείγοντος ἀναχωρεῖν ἦνείχοντο·

¹⁴ πίστιν Cod. “ στενέιν ad oram.

οὐδὲ ἄκαρον εἶναι ἐνόμιζον ἐν ἑσπέρᾳ προσάγειν τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν χρὴ δὲ τοῦτο σκοτεῖν, πόσῳ μᾶλλον πλῆθος θεραπευμένων παρατρέχουσιν οἱ Εὐαγγελισταὶ, οὐχὶ καθ' ἓν λέγοντες ἡμῖν καὶ διηγούμενοι, ἀλλ' ἐνī φῆματι πέλαγος ἄφατον θαυμάτων ὑπερβαίνοντες. τὸν προφήτην δὲ εἰσάγει μαρτυροῦντα καὶ λέγοντα, 5 ὅτι “τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε, καὶ τὰς νόσους ἐβάστασεν” ἵνα μὴ τὸ μέγεθος τοῦ θαύματος εἰς ἀπιστίαν ἐμβάλῃ τινάς ὅπερ πλῆθος τοσοῦτον, καὶ ποικίλα νοσήματα ἐν μιᾷ καιρῷ ῥωτῆ ἔλυσε, καὶ διώρθωσεν μεγάλην πανταχοῦ τὴν ἀπὸ τῶν γραφῶν ἀπόδεξιν ἡμῖν οὖσαν· τὸ δὲ “ἔλαβε καὶ ἐβάστασεν,” περὶ 10 ἀμαρτιῶν μᾶλλον εἴρηται τῷ προφήτῃ, καθὼς καὶ ὁ πρεδρομὸς φησὶν “ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἵρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου” τέθεικε δὲ αὐτὸς Ἑὐαγγελιστὴς ἐνταῦθα· περὶ δὲ νοσημάτων δεῖξαι θέλων, ὅτι τὰ πλείονα τῶν νοσημάτων, ἐξ ἀμαρτιῶν ἐπέρχονται ἡμῖν· διὰ τοῦτο ἴδων τοὺς ὄχλους περὶ αὐτὸν, ἐκέλευσεν 15 αὐτοῖς ἀπελθεῖν εἰς τὸ πέραν, διὰ τὸ ἀκόμταστον μετριάζειν ἡμᾶς παιδεύων, καὶ διδάσκων μηδὲν ποιεῖν πρὸς ἐπίδειξιν. οὐ γὰρ δὴ μόνον σώματα ἐθεράπευεν, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχὰς διόρθων· καὶ φιλοσοφίαν ἐταίρευεν, ἅμα δὲ καὶ τὸν φθόνον τὸν Ἰουδαικὸν παραμυθούμενος· καὶ γὰρ ἦσαν αὐτῷ προσηλάμψειν οἱ ὄχλοι· 20 φιλεῦντες αὐτὸν καὶ θαυμάζοντες, καὶ ὅραν εἰς αὐτὸν βουλόμενοι· τίς γὰρ ἀν ἀπέστη τοιαῦτα θαυματουργοῦντος αὐτοῦ; τίς οὐκ ἀν καὶ τὸ πρόσωπον ἡβέλησε μόνον ἴδειν, καὶ τὸ στόμα τὸ τοιαῦτα φθεγγόμενον; οὐδὲ γὰρ θαυματουργεῖται ἦν θαυμαστὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ φαινόμενος ἀπλῶς, πολλῆς ἔγειρε χάριτος· καὶ τοῦτο ὁ 25 προφήτης δηλῶν ἔλεγεν· “ώραιος κάλλει παρὰ τοὺς νίνυς τῶν “ἀνθρώπων.” εἰ δὲ δὲ ‘Ησαῖας λέγει, “οὐκ εἶχεν εἶδος εὑδὲ “κάλλος,” διὰ τὰ ἐν τῷ πάθει συμβάντα καὶ τὴν ἀτιμίαν, ἦν ὑπέμεινε τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ, ταῦτα φησὶν, ἦ καὶ διὰ τὴν εὐτέλειαν, ἦν παρὰ πάντα τὸν βίον ἐπεδεῖξατο. οὐ πρότερον 30 δὲ “ἐκέλευσεν ἀπελθεῖν,” ἔνεις ἀν ἐθεράπευσεν· ἦ γὰρ ἀν οὐδὲ ἡνέσχοντα.

ΚΕΦ. I.

Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκολουθεῖν.

19 Καὶ προσελθὼν εἰς γραμματεὺς, εἶπεν αὐτῷ.

Διὰ τί τῷ εἰπόντι αὐτῷ “διδάσκαλε, ἀκολουθήσω σοι” καὶ τὰ ἔξης, “αἱ ἀλάτεκες φωλεούς ἔχουσιν,” ἀνταπεκρίθη; ἐπειδὴ 5 χρημάτων δοῦλος ὑπάρχων ἔκεινος, καὶ ίδων πολλὰ σημεῖα ποιοῦντα αὐτὸν, καὶ πολλοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ, προσεδόκησεν χρηματίζεσθαι ἐκ τῶν τοιούτων θαυμάτων διὸ γινώσκων αὐτὸς τὰ ἐν τῷ συνειδότι αὐτοῦ, καὶ τὴν πολλὴν ἀπόνοιαν καὶ φιλαργυρίαν, ταῦτα φησίν ὥστανεὶ ἐλεγεν αὐτῷ, ὅτι σὺ μὲν χρήματα προσ- 10 δοκᾶς ἀκολουθῶν ἔμοὶ συλλέγειν· σκόπει δὲ ὅτι οὔτε καταγάγειν μοι ἔστιν, οὐδὲ τοσοῦτον, ὃσον ταῖς ἀλάτηξι καὶ τοῖς ὄρεοις· ταῦτα δὲ τὰ ρήματα οὐκ ἦν ἀποτρεπομένου, ἀλλ’ ἐλέγχοντος μὲν τὴν πονηρὰν γνώμην, παρέχοντος δὲ εἰς βούλοιτο, μετὰ τῆς τοιαύτης προσδοκίας ἀκολουθεῖν· ἔκεινος δὲ ταῦτα ἀκοῦσας καὶ 15 ἐλεγχθεὶς, οὐκ εἶπεν, ἔτιμος εἴμι ἀκολουθῆσαι, ἀλλ’ ἔδειξε τὴν ἑαυτοῦ πονηρίαν, εὐθέως ἐπαναχωρήσας· ὁ δὲ μετὰ ταῦτα προσελθὼν καὶ εἶπὸν, “Κύριε, ἐπίτρεψόν μοι πρῶτον ἀπελθεῖν” καὶ τὰ ἔξης, ἐπειδὴ περ εὐγνωμόνως τὸ “ἐπίτρεψον” εἶπεν, καὶ οὐκ ἐμίμησατο ἔκεινον αὐθαδῶς εἰπόντα τὸ “ἀκολουθήσω σοι,” ἀπεδέχθη 20 μὲν, οὐκ ἐπετράπη δὲ, ἀλλ’ ἤκουσεν, “ἄφες τοὺς νεκροὺς θάψαι “τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς” διὰ τούτου δεικνὺς ὅτι ὁ μὲν εἶπὸν ταῦτα νῦν, ἐκ τῶν πιστευσάντων ἦν ὁ δὲ τετελευτηκὼς πατὴρ ἐκ τῶν μὴ πιστευσάντων. Καὶ μετ’ ὀλίγον—Ἐκώλυσε δὲ αὐτὸν, οὐχὶ καταφρονεῖν τῆς εἰς τοὺς γονέας τιμῆς κελεύων, ἀλλὰ δεικνὺς 25 ὅτι οὐδὲν τῶν οὐρανίων πραγμάτων ἡμῖν ἀναγκαιότερον εἶναι χρῆ.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Οἱ νεκροὶ εἰώθασι θάπτειν τοὺς ἑαυτῶν νεκρούς· ψυχὴ ἐν κακίᾳ οὖσα νεκρά ἐστιν. ὁ αἰσθητὸς δὲ θάνατος διὰ τὴν ἀμαρτίαν· καλῶς οὖν ἡ ἀμαρτία θάνατος λέγεται, καὶ ὁ ἐν 30 αὐτῇ ἀν, νεκρός ἐστιν.

ΚΕΦ. ΙΑ.

Περὶ τῆς ἐπιτιμήσεως τῶν ὑδάτων.

23 Καὶ ἐμβάντι αὐτῷ εἰς τὸ πλοῖον, ἤκολουθησαν αὐτῷ
οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Διὰ τοῦτο ἀφίσαι τοὺς μαθητὰς κλινδωνισθῆναι, ἵνα μὴ μέγα 5
φρόνωσιν, ὅτι τοὺς ἄλλους ἐκπέμψας, αὐτοὺς κατέσχε μεθ' ἑαυτοῦ·
ἄμα δὲ καὶ γυμνάζων αὐτοὺς πειρασμοὺς φέρειν γενναίως, μέλ-
λοντας τῆς οἰκουμένης ἀθλητὰς γενέσθαι· τὸ δὲ “τί δειλοί ἔστε
“[ἀκεύσαντες] ὀλιγόσιστοι;” διὰ τούτου παιδεύων αὐτοὺς, ὅτι τὸν
φόβον οὐχ ἡ τῶν πειρασμῶν ἐργάζεται ἐπαγωγὴ, ἀλλὰ τὸ τῆς 10
διανοίας ἀσθενές. διὰ τοῦτο δὲ καὶ καθενᾶς, διδοὺς καιρὸν τῇ
δειλίᾳ, ἵνα δὶ’ αὐτῆς αἰσθόμενοι σωτηρίας, καὶ αὐτοὶ εὐεργευθ-
θῶσιν. διὰ τοῦτο δὲ ἀνθρώποι οἱ ὄχλοι ἀνόμαζον, οὐχ ὡς Θεὸν
ἐλογίσαντο²⁰ τοιαῦτα θαυματουργήσαντα. “ποταπὸς γάρ” φησιν,
“ἔστιν²¹ ὁ ἀνθρώπος οὗτος,” καὶ τὰ ἔξης²² ἀπό τε τῆς ὄψεως, ἀπό 15
τε τοῦ ὑπνου καὶ τοῦ πλοίφ κεχρῆσθαι.

ΚΕΦ. ΙΒ.

Περὶ τῶν δύο δαιμονιζομένων.

28 Καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὸ πέραν, εἰς τὴν χώραν τῶν
Γεργεσημῶν.

20

Διὰ τοῦτο δὲ ἥλθον εἱ δαιμονες τὴν θεότητα αὐτοῦ ἀνακρύτ-
τοτες²³ “τί ἡμῖν καὶ σοὶ Ἰησοῦ, Τίς τοῦ Θεοῦ;” καὶ οἱ διὰ τῆς
γαλήης τῆς θαλάσσης μὴ πειθόμενοι αὐτὸν Θεὸν εἶναι, ἤκουον
τῶν δαιμόνων ταῦτα βοῶντων ἵνα δὲ μὴ δοξῇ τὸ πρᾶγμα κολα-
κείας εἶναι· ἀπὸ τῆς πείρας βοῶσι λέγοντες, “ἥλθεις ὅδε πρὸ 25
καιροῦ, βασανίσαι ἡμᾶς;” καὶ γὰρ ἐμαστίζοντο ἀοράτως, τὰ
ἀνήκεστα πάσχοντες ἀπὸ τῆς παρουσίας μόνης²⁴ τίνος δὲ χάριν
αὐτὸς ἀπῆλθε πρὸς αὐτούς; ἐπειδὴ οὐδεὶς αὐτοὺς προσενεγκεῖν
ἐτόλμα τοῖς πολλοῖς ἐνθεῖναι βουλόμενοι, εἴου ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν
ἀπελθόντων δαιμονες γίνονται· ὃ μὴ γένοιτο ποτε, κανὸς μέχρις 30
ἐποίας λαβεῖν²⁵ ἀλλ’ οὐδὲ ὅτι χωρισθεῖσα τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ

²⁰ ἐλογίσαντο Cod.

²¹ ἔσται Cod.

ἐνταῦθα πλανᾶται λατόν. αἱ μὲν γὰρ τῶν δικαίων ψυχαὶ, ἐν χειρὶ Θεοῦ· ὄμοιώς δὲ καὶ αἱ τῶν παιδίων· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖναι πονηραὶ· αἱ δὲ τῶν ἀμαρτωλῶν, εὐθέως ἐγεῦθεν ἀπάγονται· καὶ δῆλον ἀπὸ τοῦ Λαζάρου καὶ τοῦ πλουσίου· καὶ ἀλλαχοῦ δέ φησιν ὁ Κύριος· “σήμερον τὴν ψυχὴν σου ἀπαίτουσιν ἀπὸ σου,” οὐχ οὖν τε οὗτον 5 ψυχὴν ἔξελθούσαν τοῦ σώματος.

Διὰ τί δὲ, ὅπερ παρεκάλεσαν οἱ δαιμones, ἐποίησεν ὁ δεσπότης τῶν ὅλων Χριστὸς, εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων ἐπιτρέψας αὐτοῖς ἀπελθεῖν; οὐκ ἐκείνοις πειθόμενος τοῦτο ἐποίησεν, ἀλλ’ ἵνα μάθωσιν ἄπαντες, ὅτι οὔτε χοίρων κατατολμῶσιν, εἰ μὴ αὐτὸς συγχωρήσειν· καὶ ὅτι πολλῆς ἀπελαύνομεν τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας· ἔτι δὲ καὶ ἵνα οἱ τοὺς τόπους ἐκείνους οἰκοῦντες μάθωσι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, καὶ ἐκ τούτου εἰς τὴν αὐτοῦ θεογνωσίαν ἔλθωσι· καὶ γὰρ ὑπῆρχον ἀναίσθητοι λίαν, καθὼς ἀπὸ τοῦ τέλους ἐστὶ τοῦτο δῆλον δέον γὰρ αὐτοὺς προσκυνῆσαι αὐτὸν, καὶ θαυμάσαι 15 τὴν δύναμιν. οἱ δὲ ἐπιτέμπτον μᾶλλον καὶ παρεκάλουν ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὄρίων αὐτῶν· διὰ τοῦτο δὲ τοὺς χοίρους ἀνεῖλον οἱ δαιμones, ἵνα τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀθυμίαν ἐμβάλωσι· πανταχοῦ γὰρ χαίρουσιν ἐπὶ ταῖς συμφοραῖς ἡμῶν· ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰωβ ἐποίησεν ὁ διάβολος· καίτοι καὶ ἐκεῖ ὁ Θεὸς ἐπέτρεψεν· ἀλλ’ 20 οὐδὲ ἐκεῖ πειθόμενος τῷ διαβόλῳ, ἀλλὰ τὸν αὐτοῦ θεράποντα θέλων ἀποφῆναι λαμπρότερον. Ἡδιαν δὲ αὐτοῦ πόλιν τὴν Καπερναοῦμ λέγει ἐνταῦθα· ή γὰρ Βηθλεέμ ἦνεγκεν αὐτὸν, η δὲ Ναζαρὲτ ἔθρεψεν· η δὲ Καπερναοῦμ εἶχεν οἰκοῦντα διηνεκῶς· χρὴ δὲ σκοπεῖν καὶ τὸ ἐπιεικὲς τοῦ δεσπότου καὶ ἄτυφον, ὅτι εἰς πλοῖον 25 ἐμβὰς, διέβανε, δυνάμενος καὶ πεζῇ διαβαίνειν καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν ἐν Γαδάραις ἐκβληθεὶς, οὐκ ἀντέτεινεν, ἀλλὰ ἀνεχώρησε μὲν, οὐ μακρὰν δέ.

32 Καὶ ιδοὺ ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν.

30

Εἴ μὴ οἱ χοίροι κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν ὥρμησαν καὶ ἀπεκνύγησαν ἐν τοῖς ὑδασιν, οὐκ ἀν οἱ βόσκοντες τοὺς χοίρους ἔφυγον τοῦ βόσκειν χοίρους, καὶ κύρικες τῶν θαυμάτων τῆς ἀληθείας ἐγένοντο.

34 Καὶ ἴδοὺ πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ.

ΘΕΟΔΑΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ὡς ἀναξίους ἑαυτοὺς κρίναντες τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιδημίας, εἶπον τοῦτο οἱ Γεργεσῆνοὶ τῷ Χριστῷ, ὡς καὶ ὁ Πέτρος ἐπὶ τῇ τῶν ἰχθύων ἄγρᾳ. 5

ΘΕΟΔΑΡΟΤ ΜΟΜΦΟΤΕΣΤΙΑΣ. Παρεκάλεσαν τοίνυν ἐφ' ἔτέρους μεταβῆται τόπους, ὡς οὐκ ἀξιοῖ δῆτες τοσοῦτον ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς οἰκείας ἔχειν χώρας, δείσαντες μήπου ἀμαρτημάτων ἔνεκεν.

ΩΡΙΓΕΝΕΩΤ. Ὡς ἀναίσθητοι τοῦτο εἶπον καὶ ἄγαν ἀπιστοῖ οἱ Γεργεσῆνοί. 10

ΤΟῦΤΟΤΟΥ. Οὐκ ἀπεθούμενοι, ἀλλὰ τακεινοφρονοῦντες.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΤ. Ἐπειδὴ πόθου οὐκ εἶχον τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ' ἀργῶς διέκειντο καὶ ὀκνηρῶς πρὸς τὴν τοῦ μεγάλου ἀγαθοῦ κατάληψιν.

ΚΕΦ. ΙΓ.

15

Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.

2 Καὶ ἴδοὺ προσῆφερον αὐτῷ παραλυτικὸν, ἐπὶ κλίνης βεβλημένον.

Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ ἐ μὲν Ματθαῖος φησὶν, ὅτι προσέφερον αὐτὸν οἱ δὲ ἄλλοι, ὅτι καὶ τὴν στέγην διατεμόντες, κατέθηκαν γο αὐτὸν καὶ προύθηκαν τῷ Χριστῷ· ἐπεὶ οὖν τοσαύτην ἐπεδείξαντο πίστιν, ἐπιδείκνυται καὶ αὐτὸς τὴν αὐτοῦ δύναμιν, μετ' ἔξουσίας πάσης λύσιν τὰ ἀμαρτήματα· καὶ τινες μὲν τῶν γραμματέων, τῇ βασκανίᾳ κατεχόμενοι, ἐν ἁυτοῖς εἶπον, “οὗτος θλασφημεῖ τίς “δύναται ἀφίεναι ἀμαρτίας” εἰ μὴ μόνος ὁ Θεός;” αὐτὸς δὲ διὰ 25 τῶν προβλημάτων βεβαιοῦ τὰ εἰρημένα, ἐλέγεις ὡς Θεός τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν· μόνου γὰρ Θεοῦ ἐστι τὸ τὰ ἀπόρρητα εἰδέναι· ἔτειτα δὲ καὶ φησι πρὸς αὐτούς· “τί ἐστιν εὔκοπώτερον εἰπεῖν, “ἀφέωνται σου αἱ ἀμαρτίαι, ἡ εἰπεῖν ἄρου τὸν κράβαττόν σου “καὶ ὑπαγε εἰς τὸν οἶκον σου;” δὲ λέγει, τοιοῦτον ἐστιν τί 30 δοκεῖ εὐκολον ὑμῖν εἶναι· σῶμα σφίγξαι παραλελυμένον, ἡ ψυχῆς ἀμαρτήματα λῦσαι; εὐδηλεῖν, ὅτι σῶμα σφίγξαι· ὅσῳ γὰρ σώ-

γε δῆκεν vid. leg.

ματος ψυχὴ βελτίων, τοσοῦτον τὰ ἀμαρτήματα λῦσαι τούτου ἄμεινον. ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἀφανὲς, τὸ δὲ φανερόν διὰ τοῦτο οὖν προστίθημι τὸ καταδεέπτερον φανερῶς, ἵνα τὸ μεῖζον καὶ ἀφανὲς διὰ τούτου λάβῃ τὴν ἀπόδειξιν.

Πέμπει δὲ αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, εὐθέως θεραπευθέντα, 5 πάλιν καὶ ἐνταῦθα τὸ ἄτυφον δεικνύς· ὅτι δὲ καὶ οὐ φαντασίᾳ ἢ τὸ γιγνέμενον, διὰ τοῦτο γὰρ καὶ βαστάσαι αὐτὸν τὸν κράβαττον προσέταξεν, ὅμως οὖν καὶ οἱ ὄχλοι ἔτι χαμαὶ σύρονται· “ἴδοντες γάρ,” φησιν, “ἐθαύμασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν, τὸν δόντα ἔξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.” προίστατο γὰρ αὐτοῖς 10 ἡ σάρξ· αὐτὸς γὰρ μακροθυμῶν οὐκ ἐπετίμα αὐτοῖς τέως γὰρ εὐκήντην μικρὸν τὸ νομίζεσθαι πάντων ἀνθρώπων αὐτὸν εἶναι μεῖζονα, καὶ ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἥλθεν· εἰ γὰρ ταῦτα καλῶς ἐβεβαιώσαν παρ’ ἑαυτοῖς, ὅῳδ προβάίνοντες ἔγνωσαν ἀν., ὅτι καὶ Θεοῦ Τίος ἦν ἀλλ’ οὐ κατέσχον ταῦτα σαφῶς· οὐδὲ προελθεῖν εἰς τὸ βέλτιον 15 ἥδυνηθεσαν· ἔλεγον γὰρ πάλιν, ὅτι εὗτος ὁ ἀνθρώπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ· ποιήσας δὲ τὸ θαῦμα τοῦ παραλυτικοῦ, οὐκ ἐπέμεινεν ἐν τῷ τόπῳ, ἵνα μὴ τὸν ζῆλον πλεῖσιν ἔξαψῃ ὄρθρον· οὔτως οὖν καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, ἐκκλίνοντες^x τοὺς ἐπιβαυλεύοντας.

6 Τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ ἐγερθεὶς, ἀρόν σου τὸν 20 κράβαττον.

ΚΤΡΙΛΟΤ. Ἐξῆλθε τὸ ρῆμα, καὶ τὸ θαῦμα ἐπεκολούθησε· διὰ τί δὲ καὶ οὐδὲν ἀνθρώποιν εἶπεν ἀφίέναι ἀμαρτίας, ἐπιτελουμένης θεοσημείας; ἡ ἵνα δεῖξῃ, ὅτι κατήγαγεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν τῆς θεότητος ἔξουσίαν, διὰ τὴν ἀδιαιρέτον πρὸς αὐτὴν ἔνωσιν 25 εἰ γὰρ καὶ ἀνθρωπος, φησὶ, γέγοναι Θεὸς Λόγος ὑπάρχων, καὶ διὰ τὴν οἰκονομίαν ἐπὶ γῆς πολιτεύομαι τε καὶ ἀναστρέφομαι· ἀλλ’ οὐδὲ ἥττον τὰ πέρα λόγου ἀποτελῶ θαύματα, καὶ ἄφεσιν δωροῦμαι ἀμαρτημάτων· οὐ γὰρ ἀφειλάμην τί τῶν τῆς θεότητος ἴδιωμάτων, ἡ ἐμείωσα τὸ γενέσθαι με ἀτρέπτως καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τῆς γῆς 30 κατὰ σάρκα οὐδὲν ἀνθρώπου. Καὶ μετ’ ὀλίγα—Οἰκονομικῶς δὲ λέγει “ἐπὶ τῆς γῆς,” ἵνα δεῖξῃ, ὅτι καὶ ἀνθρωπος γεγονὼς, καὶ ἐπὶ τῆς γῆς ὥφθεὶς, Θεὸς ἦν κατὰ φύσιν.

^x ἐκκλίνοντας Cod.

8 Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι, ἐθαύμασαν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν τὸν δόντα ἔξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

ΘΕΟΔÁΡΟΤ ΜΟΜΝΟΤΕΣΤÍΑΣ. Θεῖν τὸ πρᾶγμα γινώσκουσιν τὸν δὲ πειήσαντα δρῦσιν ἀνθρώπουν διὰ τοῦτο ὡς δωρεάν τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐχ ὡς αὐτοῦ δύναμιν, θαυμάζουσιν. 5

ΚΕΦ. ΙΔ.

Περὶ τοῦ Ματθαίου.

9 Καὶ παράγων ὁ Ἰησοῦς ἐκεῖθεν, ἴδεν ἀνθρωπον καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον.

Τίνος ἔνεκεν οὐ μετὰ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἐκάλεσε τὸν Ιωάννην; ἐπειδήπερ τὰς καρδίας ἐπιστάμενος, καὶ τὰ ἀπόρροτα τῆς ἑκάστου διαινοίας εἰδὼς, τότε τοῦτο ἐποίησεν, ὅτε ἡπίστατο ἃζουνται διὰ δὴ τοῦτο καὶ Παῦλον μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἡλίευσεν. οὐκ ἀποκρύπτεται δὲ τὸν ἁυτοῦ βίον, ἀλλὰ καὶ τὸ δυομά τίθησι, τῶν ἄλλων Εὐαγγελιστῶν κριψάντων αὐτὸν προσηγορίᾳ ἑτέρᾳ¹⁵ καὶ ὅτι ἐπὶ τὸ τελώνειον ἐκάλητο, ἵνα δειῆι τοῦ καλέσαντος τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀγαθότηταν ὅτι οὐκ ἀποστάντα αὐτὸν πρότερον τῆς τοπρᾶς ταύτης καπηλείας, ἀλλ' ἐπιτήδευμα ἔχοντα ἀνασχυτίας γέμον καὶ ἴταμότητος καὶ κέρδεος^γ οὐκ ἔχον πρόφασιν εὔλογον καὶ ἀρταγήν σχῆμα ἔχουσαν ἔνομον, ἐκ μέσων αὐτὸν²⁰ ἀνέστασε τῶν κακῶν· ἀλλ' ὥστε εἶδομεν τοῦ καλέσαντος τὴν ἀγαθότητα, οὕτω καταμάθωμεν καὶ τοῦ κληθέντος τὴν ὑπακοήν· οὔτε γὰρ ἀντέτεινεν, οὔτε ἀμφισβητήτως εἴπεν· ἄρα μὴ ἀπατηλῆ^ε κλήσει ἐμὲ τὸν τοιοῦτον καλεῖ; καὶ γὰρ ἀκαίριας αὗτη τάλιν ὑπῆρχεν ἡ τακεινοφροσύνη^η καλέσας τοίνυν αὐτὸν καὶ τιμῇ²⁵ μεγίστῃ τετιμῆκας, τραπέζης αὐτῷ κοινωήσας εἰθέως^η ἐν τούτῳ αὐτὸν καὶ ὑπὲρ τῶν μελλόντων εὐέλπιδα ποιῶν, καὶ εἰς πλείονα παρρησίαν ἐνάγων^η οὐ γὰρ χρόνῳ μακρῷ, ἀλλὰ ἀθρόον ἐξιάσατο τὴν κακίαν^η καὶ οὐκ αὐτῷ συνανάκειται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις πολλοῖς τοιούτοις^η διὰ τί δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐνδιαβάλλουσι^η τὸν Κύριον οἱ Φαρισαῖοι, ὡς μετὰ τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίοντα; κακούργῳ σκέψει Βουλόμενοι ἀποχωρῆσαι αὐτοὺς τοῦ:

γ κέρδεις Cod.

ε ἀπατηλῆ Cod.

διδασκάλουν αὐτὸς δὲ εὐ μόνον οὐκ^a ἔγκλημα εἶναι, ἀλλὰ καὶ πολλῆς φιλανθρωπίας ὑπέρβολὴν, τὸ μετὰ τοιούτων ἐσθίεν δείκνυσι· διὸ καὶ φησίν “οὐ χρέαν ἔχουσιν οἱ ισχύοντες ἰατροῦ” καὶ τὰ ἔξης.

Τὸ δὲ, “πορευεόντες μάθετε τί ἐστιν ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν” σημαίνει ὅτι οὐ κεκωλυμένον ἔργον ἐστὶ τὸ ἀμαρτωλοὺς διορ-5 θοῦσθαι, ἀλλὰ καὶ νομοθετημένον, καὶ μᾶλλον τῆς θυσίας κρεῖττον ὅθεν καὶ τὴν παλαιὰν εἰσάγει συνρρὰ τὸν ἀγνοεῖν αὐτοῖς ὄνειδίζων ταῦτα ἔλεγεν· ἀμα δὲ καὶ τὴν τῶν γραφῶν ἀγνοεῖν αὐτοῖς ὄνειδίζων ταῦτα ἔλεγεν· καὶ ὅτι πάσης τῆς λοιπῆς ἀμελοῦντες ἀρετῆς, ἐν ταῖς θυσίαις τὸ πᾶν ἐτίθεντο ἐγὼ γάρ, φησι, τοσοῦτον ἀπέχω 10 τοῦ βθελύξασθαι τοὺς ἀμαρτωλοὺς, ὅτι καὶ δι' αὐτοὺς παραγέγονα μόνους· τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ “οὐκ ἥλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ “ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.” τίνος ἔνεκεν τῶν μαθητῶν Ἰωάννου ἐγκαλεσάντων, ὅτι “ήμεις μὲν καὶ οἱ Φαρισαῖοι ηττεύομεν “πολλὰ” καὶ τὰ ἔξης· καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἐπιεικείαν αὐτοῦ καὶ 15 πολλὴν μακροθυμίαν ἐνδεικνύμενος, οὐκ ἐπιτιμᾷ· ἀναμιμνήσκει δὲ αὐτοὺς τῶν Ἰωάννου ρήματων, δι' ᾧ ἔλεγεν “οὐ ἔχων τὴν “νύμφην,” καὶ τὰ ἔξης. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστιν ὁ παρὸν καιρὸς τῆς ἐμῆς σὺν αὐτοῖς διαγωγῆς χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐστίν “ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι” καὶ τὰ ἔξης. τὸν τοῦ πάθους διὰ τοῦ 20 μηνὸν καιρὸν ἡ μᾶλλον τὸν τοῦ κηρύγματος, ὅτι τοῦ πάθους τριήμερος ἦν.

Εἰπὸν “ὅτι οὐδεὶς ἐπιβάλλει ἐπίβλημα ράκκους,” ἐδήλωσε διὰ τούτου, ὅτι οὕτω γεγόνασιν ισχυροὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἔτι πολλῆς δέονται συγκαταβάσεως· διὰ τὸ μῆπω ὑπὸ τοῦ 25 Πνεύματος τοῦ Ἅγιου ἀνακαινισθῆναι αὐτούς· οὗτοι δὲ διακεμένοις οὐ χρὴ βάρος ἐπιτιθέναι αὐτοῖς ἐπιταγμάτων· ταῦτα δὲ ἔλεγεν νόμους τιθεὶς καὶ κάνονας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· ἵνα ὅτ' ἀν μέλλωσι μαθητὰς λαμβάνειν, μετὰ πολλῆς αὐτοῖς προσφέρωνται^b τῆς ἡμερότητος.

30

17 Οὐδὲ βάλλουσιν οἴνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς.

Ἄσκον δὲ μέμνηται καὶ οἴνου ἐπειδὴ περὶ γαστριμαργίας ἦν ὁ λόγος καὶ τραπέζης· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν αὐτῶν λαμβάνει τὰ ὑποδείγματα, καὶ ὅτι οὐδὲν αὐστηρὸν ἐπιτάττειν χρὴ καὶ βάρος

^a οὐκ ειπεῖ.^b προσφέρονται Cod.

ἔχον τοῖς ἀρχομένοις, ἀλλ' ὅσα δυνατὸν ποιεῖν, καὶ ταχέως καὶ ἐπ' ἐκεῖνα ἥξουσιν ὁ γὰρ πρὸ καιροῦ, φῆσι, ζητῶν τοῦ προσήκοντος τὰ ὑψηλὰ ἐντιθέναι δόγματα, οὐδὲ τοῦ καιροῦ καλοῦντος λοιπὸν ἐπιτηδείους εὐρήσει, ἀχρήστους ἐργασάμενος ἄπαξ.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Ἀσκοὶ παλαιοί εἰσιν οἱ τῇ νομικῇ πολιτείᾳ 5 πεποιημένοι^c. οἶνος δὲ νέος ἡ διὰ Χριστοῦ χάρις.

Ισιδόροτ. Τοὺς σαπέντας τῇ παλαιότητι καὶ τὴν μέαν χάριν ἀθετήσαντας ἀσκοὺς παλαιοὺς ὁ Κύριος προσηγόρευσεν, ὡς διαρρηγνυμένους καὶ τὸν καινὸν λόγον τῆς βασιλείας οὐκ ἔχοντας.

Κτρίλλοτ. Οἱ Φαρισαῖοι ἐοικότες ἴματιφ κατερρωγότες ἡ ἀσκοῖς 10 παλαιοῖς, οὐ δύνανται δέξασθαι τὴν νεάζουσαν διδασκαλίαν.

ΚΕΦ. ΙΕ.

Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.

18 Ταῦτα αὐτοῦ λαλοῦντος αὐτοῖς, ιδοὺ ἄρχων ἐλθὼν προσεκύνει αὐτῷ λέγων, ὅτι ἡ θυγάτηρ μου ἄρτι ἐτε- 15 λεύτησεν.

Τὸν ἄρχοντα δν λέγει ἐληλυθέναι, ἀρχισυνάγωγος ἦν· χρὴ δὲ σκοτεῖν αὐτοῦ καὶ τὴν παχύτητα· δύο γὰρ ἀπαιτεῖ παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ παραγενέσθαι αὐτὸν καὶ τὴν χεῖρα ἐπιθεῖναι· ἡκολούθουν δὲ οἱ ὄχλοι ὡς ἐπὶ θαύματι μεγάλῳ· τοὺς μαθητὰς δὲ 20 μόνους εἴαστε εἰς τὴν οἰκίαν εἰσελθεῖν, παιδείων ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦτο τὴν ἀνθρωπίην διακρούεσθαι δόξαν.

ΚΕΦ. ΙΣ.

Περὶ τῆς αἵμορροούσης.

20 Καὶ ιδοὺ γυνὴ αἵμορροούσα δώδεκα ἔτη.

25

Τίνος ἔνεκεν οὐ μετὰ παρησίας προσῆλθεν αὐτῷ ἡ τὴν ρύσιν τοῦ αἷματος ἔχουσα; ἐπειδὴ ἥσχύνετο διὰ τὸ πάθος, ἀκάθαρτος εἶναι νομιζομένη. εἰ γὰρ ἡ καταμηνίοις οὖσα, οὐκ ἐδόκει εἶναι καθαρά, πολλῷ μᾶλλον ἡ τυιαύτην οστοῦσα νόσον τοῦτο ἀν ἐνόμισεν ὅμως μὲν οὖν μετὰ πίστεως τῶν ἴματίων ὥψατο· οὐδὲ γὰρ 30 ἀμφέβαλεν, οὐδὲ εἶπεν ἐν ἑαυτῇ, ἢρα ἀταλλαγῆσομαι τοῦ

^c Απ πεπωρωμένου?

νοσήματος, ἀρά οὐκ ἀταλλαγῆσομαι; εἶτε δὲ αὐτῷ, θάρσει,
ἐπειδὴ περίφοβος ἦν· θυγατέρα δὲ αὐτὴν καλεῖ, ἐπειδὴ η̄ πίστις
αὐτῆς θυγατέρα αὐτὴν ἔκοιήσεν. καὶ τὸ ἐγκώμιον μέγα, ὅτι περ
ἴνδι τοῦ πάντων δεσπότου ἡκουσεν, “η̄ πίστις σου σέτωκε σε.”

Τίνος δὲ ἔνεκεν τῶν αὐλητῶν ἐμνημόνευσεν; ἵνα καὶ ἐν τούτῳ 5
θριαμβεύσῃ τῶν ἀρχισυναγώγων τὴν ἄνοσαν διδ τί δὲ εἶπεν, ὅτι
οὐ τέθηκεν τὸ κοράσιον, ἀλλὰ καθεύδει; παιδεύειν μὴ φοβεῖσθαι
θάνατον διὰ τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν θάνατον, ἀλλ' ὑπνον γεγενῆσθαι·
τοῖς δὲ καταγελῶσιν αὐτοῦ οὐκ ἐπιτιμᾶ, ἵνα καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ
αὐλοὶ καὶ τὰ κύμβαλα, ἀπόδειξις γένηται τοῦ θανάτου· παρόντων 10
δὲ τῶν γούνων θαυματουργεῖ πρὸς τὸ αὐτοὺς πληροφορηθῆναι·
κατασχὼν δὲ, ἀνίστησιν, δεῖξαι θέλαν ὅτι πάντα αὐτῷ ἔτοιμα
κελεύει δὲ διθῆναι αὐτῷ τροφὴν, ἵνα μὴ δόξῃ φαντασία εἶναι τὸ
γεγενημένον. οὐκ αὐτὸς δὲ διδωσιν, ἀλλ' ἐκείνοις κελεύει δοῦναι,
ὅστερ καὶ ἐπὶ τοῦ Λαζάρου εἶπε “λύσατε αὐτὸν, καὶ ἄφετε 15
“ὑπάγειν” τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως μετὰ ἀκριβείας
πάσης τὴν ἀπόδειξιν ποιούμενος· τοὺς δὲ θρηνοῦντας καὶ τοὺς
αὐλοῦντας ἔξω τῆς οἰκίας ἔξέβαλε, ἀναξίους τῆς τοιαύτης
θεωρίας κρίνας αὐτούς· παρήγγειλε δὲ μηδεὶς εἰπεῖν διὰ τὸ
ἀτυφον καὶ ἀκενόδοξον.

20

Προσελθοῦσα ὅπισθεν ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ
ἱματίου αὐτοῦ.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Δείκνυσιν ὅτι παρὰ θεῷ οὐδεὶς ἔχων ἀκύσιον
νόσον ἀκάθαρτος· διὸ καὶ προσκαλεῖται τὴν αἵμορροῦσαν ὁ Κύριος,
ἵνα τὸν τυπικὸν νόμον εἰς πνευματικὴν μεταγάγῃ θεωρίαν.

25

23 Καὶ ἴδων τοὺς αὐλητὰς καὶ τὸν ὄχλον θορυβούμενον.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. “Ἐθος τοῖς ἀνθρώποις τὰς ἀγά-
μους κόρας, ἥρικα εἰσὶν πρὸς ὄφραν γάμου τελευτώσας θρηνεῖν, διὰ
τῶν συμβολικῶν γάμων· διὸ καὶ αὐληταὶ ἥσαν ἔσω, εἰ καὶ παρὰ
τὸ πρόσταγμα τὸ Ιουδαικὸν τότε ἐκοίσουν τοῦτο οἱ Ἰουδαῖοι.

30

‘ΩΡΙΓΕΝΟΤΕ. Οἱ ἐλπίδα ἔχοντες τῆς ἐν Χριστῷ ἀναστάσεως
οὐκ ἀπέθανον, ἀλλὰ καθεύδουσι· διὸ φησὶν ὁ Ἀπόστολος· “οὐ
“θέλω δὲ ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, περὶ τῶν κεκοιμημένων· ἵνα μὴ
“λυπεῖσθε, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα·” ἅμα δὲ καὶ

σμικρύων τὸ ἔργον, ὃ ἡμελλε ποιεῖν, μᾶλλον δὲ κρύπτων² αὐτὸν,
ἔλεγεν ὅτι καθευδεῖ διὸ καὶ ἔξης παρήνει μηδενὶ λέγειν.

ΚΕΦ. ΙΖ.

Περὶ τῶν δύο τυφλῶν.

27 Ἦκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί, κράζοντες καὶ λέ- 5
γοντες.

Διὰ τί ταῦς τυφλοὺς παρέλκει κράζοντας; ἡμᾶς παιδεύων τὴν
παρὰ τῶν πολλῶν διωχεῖσθαι δοξαν ἐπειδὴ γὰρ πλησίον ἦν ἡ
οἰκία, ἄγει αὐτοὺς ἑκεῖ κατ' ἴδιαν θεραπεύσων καὶ τοῦτο δῆλον
ἔξι ὥν καὶ παρήγγειλε μηδενὶ εἰπεῖν οὐ μικρὰ δὲ αὗτη τὰν ιο
Ἰουδαίων κατηγορία: ὅτ’ ἀν οὗτοι τυφλοὶ ὄντες, ἐξ ἀκοῆς μόνης
τὴν πίστιν δέχονται ἐκεῖνοι δὲ θεωροῦντες τὰ θαύματα πάντα τὰ
ἐναντία ποιοῦσιν υἱὸν δὲ Δαβὶδ ἐκάλουν, ἐπειδὴ τὸ ὄντα πιμῆς
εἶπεν ἐδόκει δεύτερου δὲ ἐρώτησιν προσάγει, σπουδάζων ἵκε-
τεύεσθαι πολλάκις, καὶ τότε τὴν ἴασιν παρέχειν, ἵνα μή τις 15
νομίσῃ διὰ φιλοτιμίαν αὐτὸν τοῖς θαύμασιν ἐπιτηδῷν ὅμολογη-
σάντων οὖν αὐτὸν, οὐκ ἔτι υἱὸν Δαβὶδ, ἀλλὰ τὸ ὑψηλότερον
προσειπόντων Κύριον· τότε λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐπιτίθησι τὴν χεῖρα,
λέγων, “κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.” διὰ δὲ τὴν
προειρημένην αἵτιαν, λέγω δὴ διὰ τὸ ἀκόμπαστον, κελεύει μετὰ 20
πολλῆς τῆς σφεδρότητος μηδενὶ εἰπεῖν “ἐνεβριμήσατο γάρ,”
φησιν, “αὐτοῖς δὲ Κύριος λέγων,” καὶ τὰ ἔξης ἐκεῖνοι δὲ οὐκ
ἡνεσχόντο, ἀλλ’ ἐγένοντο κύρικες καὶ εὐαγγελισταί εἰ δὲ ἀλλα-
χοῦ φάνεται λέγων, ἀπελθε καὶ διηγοῦ τὴν δοξαν τοῦ Θεοῦ οὐκ
ἔστιν ἐναντίον ἐκείνου τοῦτο, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συμβαῖτον ὅπου²⁵
μὲν γὰρ εἰς τὸν Θεὸν ἡ δοξα ἀναφέρεται, οὐ μόνον οὐ κωλύει,
ἀλλὰ καὶ ἐπιτάττει τοῦτο ποιεῖν ὅπου δὲ παιδεύει ἡμᾶς ταπει-
φρονεῖν, ἑκεῖ καὶ κελεύει μηδενὶ λέγειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς βουλο-
μένους ἡμᾶς ἐγκωμιάζειν κωλύει.

ΟΡΙΓΕΝΟΣ. Ἰησοῦς παραγγέλλων τοῖς ἰωμένοις μηδενὶ λέ- 30
γειν τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ, ἡμᾶς διδάσκει φεύγειν τὸ ἐπιδεικτικὸν
ὡς αἴτιον τῶν κακῶν.

ΚΕΦ. ΙΗ.

Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου κωφοῦ.

32 Ἰδοὺ προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον.

Χὴ γινώσκειν ὅτι ἡ κάφωσις ἦν εἶχεν ὁ δαιμονιζόμενος οὗτος, 5
οὐ φύσεως ἢν τὸ τάθος, ἀλλὰ τοῦ δαίμονος ἢν ἡ ἐπιβουλή διὸ
καὶ ἑτέρων^θ ἐδεήθη τῶν προσαγόντων οὔτε γὰρ δὶ’ ἑαυτοῦ προσ-
καλέσαι ἥδινατο ἄφωνος ὁν, οὔτε ἑτέρους ἰκέτευσαι, τοῦ δαίμονος
δῆστος τὴν γλῶτταν, καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τῆς γλώττης πεδή-
σαντος^ε διὰ τοῦτο εὐδὲ ἀπαιτεῖ πίστιν αὐτὸν, ἀλλ' εὐθέως διορθοῦται 10
τὸ νόσημα. “ἐκβληθέντος” γάρ, φησι, “τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν
“ὁ κωφός” οἱ δὲ ὄχλοι ἔθαύμαζον,” καὶ τὰ ἔξης^θ ὃ δὴ μάλιστα
ἡνία τοὺς Φαρισαίους, ὅτι πάντων αὐτὸν προύτιθεσαν, οὐ τῶν τότε
ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πάτοτε γεγενημένων προύτιθεσαν δὲ οὐχ
ὅτι ἐθεράπευσεν, ἀλλ’ ὅτι ῥάως^ε καὶ ταχέως^ε καὶ ὅτι ἀπειραι 15
νοσήματα, καὶ ἀνιάτως ἔχοντα. καὶ ὁ μὲν ὄχλος οὗτως^ε οἱ δὲ
Φαρισαῖοι τουναντίον ἄπαν τοιούτου γὰρ ἡ πουηρία^ε τί γάρ
φησιν; “ἐν τῷ ἀρχοντι τῶν δαιμονίων, ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.”
οὖν τί ἀν γένοιτο ἀνοητότερον; μάλιστα μὲν γὰρ, δ καὶ προὶών
φησὶν, ἀμύχανον δαιμόνα ἐκβάλλειν δαιμόνα^ε τὰ γὰρ ἑαυτοῦ 20
συγκροτεῖν εἰσιθεν, οὐ καταλύειν ἐκεῖνος^ε αὐτὸς δὲ οὐχὶ δαιμόνας
ἔξεβαλε μόνον, ἀλλὰ καὶ λεπροὺς ἐκάθηρεν, καὶ νεκροὺς ἤγειρεν,
καὶ θάλατταν ἔχαλίνου, καὶ ἀμαρτήματα ἔλυεν, καὶ βασιλείαν
ἐκήρυττεν, καὶ τῷ Πατρὶ προσῆγεν ἄπερ οὗτ’ ἀν ἔλοιτό ποτε,
οὗτ’ ἀν διηγείη ποτὲ ἐργάσασθαι^ε αὐτὸς δὲ μετὰ τὰς ὑβρεις 25
καὶ τὰς κατηγορίας^ε “περιῆγε” φησι, “τὰς πόλεις ἀπάσας καὶ
“τὰς κώμας” καὶ τὰ ἔξης^θ ἡμῖν τύπος γενόμενος, ἵνα καὶ ἡμεῖς
ὅτ’ ἀν εὑργετῶμεν τινὰς, καὶ ὑπ’ αὐτῶν κατηγορούμεθα, μὴ
ἀποστῶμεν τοὺς ὄμοδούλους εὑργετεῖν, ὡς ὅγε μετὰ τὴν κατη-
γορίαν ἀφίσταμενος τῆς εὑργεσίας δείκνυσιν, ὅτι δὶ’ ἄνθρωπων 30
ἔπαινον, ἀλλ’ οὐ διὰ τὸν Θεὸν τὴν ἀρετὴν εἴργαζετο.

Τί ἔστιν ὅπερ περὶ τῶν ὄχλων φησὶν, “ὅτι ἥσαν ἐσκυλμένους

^θ ἑτέρη Cod.

^ε βρες Cod.

“καὶ ἐρριμένοι, ὡς πρόβατα μὴ ἔχοντα ποίμενα” οὐκ αἰσθητὴν σκύλησιν καὶ ἀπορριφῆν λέγει, ἀλλὰ νοητήν. τοῦτο δὲ κατηγορία τῶν ἀρχόντων ὑπῆρχε τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ποίμενες ὄντες, τὰ τῶν λύκων ἐπεδείκνυτο· οὐ γάρ μόνον διώρθουν τὸ πλῆθος, ἀλλὰ καὶ ἐλυμαίνοντο αὐτῶν τὴν προκοπὴν διὰ τοῦ λέγειν, “ἐν τῷ ἀρχοντὶ 5 τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.”

34 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἐλέγουν ἐν τῷ ἀρχοντὶ τῶν δαιμονίων.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ἀκρας ἀστεβείας δεῖγμα τὸ τὰς θείας δυνάμεις λέγειν δαιμόνων εἶναι· οὐδὲις γάρ ποτε δαιμόνων 10 δαιμόνα ἐκβάλλει, οὐδὲ τὰ ἑαυτοῦ καταλύει. οὐ μόνος δὲ δαιμόνας ἔξεβαλεν, ἀλλὰ καὶ μυρία πάθη^c ἐθεράπευσεν. ο δαιμὼν πρὸς τὰ εἴδωλα σύρει· ὁ Χριστὸς τῷ Πατρὶ προσῆγεν· ο δαιμὼν ὑβριζόμενος οὐκ εὑρεγετεῖ· ο δὲ Χριστὸς τοὺς ὑβρίζοντας φέρων ἀνεξικάκως περιείη θεραπεύων πάντας. 15

37 Οἱ μὲν θερισμὸς πολὺς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι.

ὈΡΙΓΕΝΟΤΣ. Θερισμὸν λέγει τῶν ὄχλων τῶν ἐπιτηδείως ἔχοντων πρὸς θεοσέβειαν^d ἐργάται θερισμοῦ εἰσιν οἱ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διδάσκαλοι. ἔστι δὲ καὶ ἔτερος θερισμὸς, ἡ συντέλεια τοῦ αἰῶνος, κατὰ τὸ “ἄφετε τὰ ξιξάνια, καὶ ἐν καιρῷ τοῦ 20 θερισμοῦ, ἐρῶ τοῖς θερισταῖς.”

Τοῦτο πάτοτε. Εἰ οἱ “θερισταὶ Ἄγγελοι εἰσὶ,” καὶ νῦν τοῖς ἀγγέλοις τῶν Ἀποστόλων λέγεται^d ταῦτα “θερισμὸν” δὲ τῶν ἐπὶ τὴν καλὴν γῆν ἑαυτῶν λαβόντων σπόρον τὸν λόγον. θερισταὶ δὲ ὀλίγοι, οὐ γάρ πολλοὶ οἱ ἀνεπαισθήτως ὄρθοτομοῦντες τὸν 25 λόγον τῆς ἀληθείας.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΑΣ. Θερισμὸν λέγει, τοὺς δεομένους διδασκαλίας.

ΚΤΡΙΛΛΟΣ. Τοὺς μαθητὰς λέγει ἐργάτας, οὓς ὀλίγους ὄντας, ἐπεμψεν εἰς πᾶσαν τὴν ὑπουρανόν.

30

Τοῦ ΧΡΤΖΟΣΤΟΜΟΤ. Ἐργάτας δὲ ἐνταῦθα τοὺς δώδεκα μαθητὰς φησιν. εἰπὼν δὲ αὐτοὺς ὀλίγους, εἰς μὲν τὸν ἀριθμὸν οὐ προσέθηκεν, ἔχουσίαν δὲ αὐτοῖς κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων καὶ κατὰ πάσης νόσου δέδωκεν.

^c πάθει Cod.

^d λέγετε Cod.

ΚΕΦ. ΙΘ.

Περὶ τῆς τῶν ἀγίων Ἀποστόλων διαταγῆς.

2 Τῶν δὲ δώδεκα ἀποστόλων τὰ ὄνόματα ἔστι ταῦτα.

Διὰ τοῦτο λέγει αὐτῶν τὰ ὄνόματα, ἐπειδήτερ δύο μόνας συζυγίας μνημονεύσας ἐν τοῖς ἔμπροσθεν κληθείσας ὑπὸ τοῦ 5 Χριστοῦ, Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν, Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, ἕτι δὲ καὶ ἑαυτὸν, ἀναγκαῖος νῦν τὸν κατάλογον αὐτῶν καὶ τὸν ἀριθμὸν ποιεῖται. Εἰπὼν δὲ “Σίμων,” ἀναγκαῖως προσέθηκεν “οἱ λεγόμενος “Πέτρος” καὶ γὰρ καὶ ἔτερος Σίμων ἦν ὁ Κανανίτης. χρὴ δὲ σκοπεῖν, ὅτι οὐ κατὰ τὴν ἀξίαν τίθησιν αὐτούς· ὁ γὰρ Ἰωάννης 10 μείζων ἦν τοῦ ἀδελφοῦ. εἴτα εἰπὼν “Φίλιππος καὶ Βαρθολομαῖος,” ἐπίγαγε, “Θωμᾶς καὶ Μαθαῖος ὁ τελώνης” εἴτα “Ἰάκωβος ὁ τοῦ “Ἀλφαίου” ἦν οὖν, ὡς προγέγραπται, καὶ ὁ τοῦ Ζεβεδαίου” εἴτα εἰπὼν “Λεββαῖον τὸν ἐπικληθέντα Θαδδαῖον, καὶ Σίμωνα τὸν “ζηλωτὴν,” διὸ καὶ Κανανίτην καλεῖ, ἐπὶ τὸν προδότην ἔρχεται· ἀπὸ 15 τῆς πόλεως αὐτὸν καλῶν, Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης· ἦν γὰρ καὶ ἔτερος Ἰούδας ὁ Λεββαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος, ὃν Ἰάκωβον φησὶν ὁ Λουκᾶς· εἰς δὲ τὸν Ἰούδαν τὸν Ἰσκαριώτην προσέθηκεν, “οἱ παραδίδοντες αὐτόν” οὐδὲν τῶν δοκούντων ἐπονειδίστων εἶναι ἀποκρυπτόμενος. “τούτους τοὺς δώδεκα ἀπέστειλεν ὁ Ἰησοῦς” ποίους 20 τούτους; τοὺς ἀλιεῖς· καὶ δύο τελῶναι, Μαθαῖος καὶ Θαδδαῖος· καὶ εἰς προδότης ἀπέστειλε δὲ αὐτοὺς λέγων “εἰς ὅδον ἔθνων “μὴ ἀπέλθετε,” καὶ τὰ ἔξης· καν γάρ με ὑβρίσαν, φησὶ, καὶ δαιμονῶντα καλῶσιν, οὐκ ἀποστρέφομαι αὐτοὺς, ἀλλ’ αὐτοὺς πρότους διορθῶσαι ἐσποῦδακα· καὶ πάντων ὑμᾶς ἀπάγων τῶν 25 ἄλλων, πρὸς τούτους πέμπω διδασκάλους καὶ ἰατρούς· καίπερ τῶν ἔθνων καὶ τῶν Σαμαρειτῶν ἐπιτηδειοτέρως ἐκείνων πρὸς τὴν πίστιν ἔχόντων· κηρύττειν δὲ αὐτοὺς οὐδὲν αἰσθητὸν κελεύει, ὥσπερ Μωϋσῆς καὶ οἱ λοιποὶ προφῆται, γῆν καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ ἀγαθά· ἀλλὰ βασιλείαν οὐρανῶν καὶ τὰ ἐκεῖ ἄπαντα.

30

6 Πορεύεσθε δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ.

Τοῦ ἀγίου Κτρίλλοτ. “Οτι δεῖ πρῶτον τοῖς Ἰουδαίοις κηρύτ-

τειν πρὸς αὐτὸὺς γὰρ ἥσαν γεγονοῦαι αἱ ἐπαγγελίαι, ὅτι ἐξ αὐτῶν ἡμελλεν ὁ Χριστὸς, τὸ κατὰ σάρκα ὄφθηναι· καὶ ὅταν ἐπείσθησαν, τότε εἰς τὰ ἔθνη χωρῆσαι. Σαμαρείτας δὲ συνάπτει τοῖς ἐξ ἔθνων ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἔθνων ἥσαν, κατὰ γένος Βαβυλώνιοι ὄντες, καὶ οἰκήσαντες τὴν Ἰουδαίαν. βασιλείαν δὲ οὐρανῶν λέγει· τὴν διὰ τίστεως χάριν, τὴν διὰ πνεύματος νίσθεσίαν, τὴν ἐνοῦσαν Θεῷ τὸν ἄνθρωπον.

7 Ὁτι ἡγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.

Θεοδάροτ Μονάχοτ. Διὰ τῆς σαρκώσεως ἦν ἡγγίσασα^ε· καὶ ἀεὶ μὲν ἦν ἡγγὺς Χριστὸς ὁ Θεός.

10

8 Δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε.

“Ιτα δὲ μὴ ἐπαρθῶσιν ἀπὸ τῶν γινομένων σημείων, φησί, “δωρεὰν ἐλάβετε” οὐ γὰρ μισθοῦ ταῦτα ἔχετε, οὐδὲ ποιήσαντες· ἐμὴ γὰρ ἡ χάρις, οὗτως οὖν καὶ ἐκείνοις “δωρεὰν δότε.”

9 Μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μὴ ἄργυρον.

15

Οὐκ εἶπεν δὲ μὴ λάβητε μεθ' ἑαυτῶν χρυσὸν, ἀλλὰ “μὴ κτήσησθε” ἵνα διὰ τούτου πολλὰ κατώρθουν, ἀνύποπτοι μένοντες, καὶ τάσης ἀταλλαττόμενοι φροντίδος, καὶ τῷ λόγῳ τῆς διδασκαλίας προσέχοντες, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν διδασκόμενοι, ἔχης ἀνενδεεῖς τῶν πρὸς τὴν χρείαν ἐγίνοντο, ἐκ τῶν μαθητῶν 20 αὐτῶν ἀποτρεφόμενοι· τοῦτο γὰρ δηλοῖ, “ἄξιος ὁ ἐργάτης τῆς τροφῆς αὐτοῦ.”

Τὸ δὲ τοὺς ἄξιούς ἐπιζητεῖν εἰς ἑκάστην πόλιν, σημαίνει τοῦ μὴ τὰς ἀπάντων θύρας περιέναι· εἰ γὰρ ἄξιος ἐστι, καὶ τάντως δώσει τροφὰς, καὶ μάλιστα ὅταν μηδὲν πλέον τῶν ἀναγκαίων 25 ἀπαιτεῖται· οὐ μόνον δὲ ἄξιος κελεύει ζητεῖν, ἀλλὰ μηδὲ οἰκίαν ἐξ οἰκίας ἀμειβεῖν, ὅστε μηδὲ τὸν δεχόμενον λιπεῖν, μήτε αὐτοὺς δοξὰν λαμβάνειν γαστριμαργίας. τὸ δὲ πρώτους ἀσπάζεσθαι, μετριάζειν αὐτὸὺς παρασκευάζει καὶ ἐν τούτῳ μὴ γὰρ, ἐπειδὴ διδάσκετέ, φησι, διὰ τοῦτο περιμένετε παρ' ἐτέρων ἀσπάζεσθαι^β. 30 μᾶλλον μὲν οὖν ὑμεῖς προηγεῖσθε^γ τῇ τιμῇ. δεικνὺς δὲ ὅτε οὐκ ἀσπασμός ἐστι τοῦτο ψιλὸς, ἀλλ' ἀλογία, ἐπάγει λέγων, “ἐὰν

^ε ἦν Cod. ^β ἡγγίσασα Cod. ^γ ἀσπάζεσθε Cod.

“ἢ ἄξια ἡ οἰκία,” γέγει ἐπ’ αὐτῷ ἀν δὲ ὑθρίζῃ, οὐ μόνον οὐδὲν ἐκ τῆς εἰρήνης νομίσητε, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν Σοδόμων ὑπομενεῖ. τὸ δὲ ἐκτινάξαι τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν, τοῦτο ἔστιν, ἡ ὥστε δεῖξαι ὅτι οὐδὲν ἔλαβον πάρ’ αὐτῶν, ἡ ὥστε εἰς μαρτύριον αὐτοῖς γενέσθαι τῆς μακρᾶς ὁδοιπορίας, ἦν ἐβάθισαν δι’ αὐτούς.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΔΣ. Τὰς τοῦ Χριστοῦ δωρεὰς μὴ παλήσητε.

Τοῦτο ἀττοῦ. Τίς χρεία πήρας τοῖς μὴ ἐπαγομένοις τί ἐφόδιον;
Τοῦτο ἀττοῦ. “Ορα πῶς τὴν ἀκτημοσύνην, διὰ τοῦ εἰπεῖν,
“μηδὲ δύο χιτῶνας,” διδάσκει. ἐκ τούτου δὲ δῆλον ἔστιν ὅτι ἐνὶ τοῦ
χιτῶνι ἐκέκτητο ὁ Κύριος.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΤ ΕΠΙΣΚΟΠΟΤ ΚΤΡΡΟΤ. Ταῦτα φησὶν, ὥστε μὴ
εὐκόλου καὶ προχείρου γνώμης ἀποφέρεσθαι δοξαν παρὰ τοῖς τὴν
πόλιν οἰκοῦσιν.

‘ΟΡΙΓΕΝΟΤΣ. Διὰ τὸ βέβαιον καὶ ἀμετάστατον τοῖς μὲν γὰρ 15
ἐμπορευομένοις μετέκειν ἢ ἐτέρων εἰς ἐτέρους ἀρμάσει’ τοῖς δὲ
δωροδοκήτοις οὐκέτι δικαίαν δὲ ἔδειξεν εἶναι τὴν τῶν ἀναγκαίων
ἀπόλαυσιν παρὰ τῶν διδασκομένων, τῶν ἐργαζομένων οὖσαν μισθόν·
τροφὴν δὲ εἰπὼν, τὴν τρυφὴν ἀπεκώλυσεν.

14 ‘Εξερχόμενοι τῆς οἰκίας ἡ τῆς πόλεως ἐκείνης, ἐκτε- 20
νάξατε τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν ὑμῶν.

ΘΕΟΔΩΡΗΤΟΤ. Τὸ ἐκτινάσσειν τὸν κονιορτὸν τῶν ποδῶν, κατὰ τῶν μὴ ὑποδεχομένων αὐτοὺς, σύμβολον τῆς ὁδοιπορίας, ἦν ὑπέ-
μειναν ὑπὲρ αὐτῶν.

15 Γίνεσθε οὖν φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς 25
αἱ περιστεραὶ.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ. ‘Ἐκεῖνος φρονίμως ποτηρεύεται· ἡμεῖς φρονίμως
ἀγαθουργήσωμεν.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΔΣ. Φρονίμους αὐτοὺς θέλει εἶναι, πρὸς τὸ μὴ ἀγνοεῖν τὴν τῶν φαύλων κακουργίαν ἀκέραιούς δὲ τὸ 30
φέρειν τοὺς ἀδικοῦντας καὶ μὴ ἀμύνασθαι.

ΊΣΙΔΟΡΟΤ ΠΗΛΟΤΣΙΑΤΟΤ. Φρονίμους εἶναι ἡμᾶς κατὰ τὸν
ὄφιν κελεύει, ἐν παντὶ πειρασμῷ συντηροῦντας τὴν κεφαλὴν ἡμῶν,
ἥτις ἔστιν ἡ πίστις ἡμῶν· οὗσαις γὰρ ἀν πληγαῖς ὁ ὄφις συν-

έχεται, τὴν ἑαυτοῦ φυλάττει κεφαλὴν ἀβλαβῆ· καὶ πάλιν σοφισμῷ τὴν παλαιώσιν ἀποτίθεται ἐν στεκωπῇ τινὶ παρεισδύσει θλιβόμενος, καὶ τὸ γῆρας ἀποτίθέμενος· βούλεται τοίνυν καὶ ἡμᾶς διὰ τῆς στενῆς ὕδοι καὶ κακώσεως τὸν παλαιὸν ἀπεκδύσασθαι ἀνθρωπον, καὶ τὸν νέον ἀνταμφίεντοθαί.

5

Εἰπὼν δὲ ὅτι “ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα,” ἀπὸ τοῦ ἐγὼ ὁ κράταιός, φησι, καὶ δυνατός, ὅπερ ἄρκεῖ εἰς παραμυθίαν, ἄρκεῖ εἰς τὸ θαρρεῖν καὶ μηδὲν δεδοικέναι τῶν ἐπιόντων ἀχείρωτοι γάρ, φησιν, ἔσεοθε· τὸ δὲ “ὡς πρόβατα,” δηλοῖ, ἵνα τὴν τῶν προβάτων ἡμερότητα ἐπιδεικνύηται· καὶ ταῦτα πρὸς λύκους 10 ἀπερχόμενοι, καὶ οὐχ ἀπλῶς λύκους, ἀλλὰ καὶ “ἐν μέσῳ λύκων” καὶ οὐ προβάτων ἡμερότητα μόνον ἔχειν κελεύει, ἀλλὰ καὶ τῆς περιστερᾶς τὸ ἀκέραιον τουτέστι, τὴν ἀπλότητα καὶ ἀκακίαν· καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ ἐκέρασεν ταῦτα ἀμφότερα, ὥστε γενέσθαι αὐτὰ ἀρετήν· ἵνα τὴν μὲν φρόνησιν τοῦ ὄφεως ἔχωσιν 15 εἰς τὸ τηρεῖν τὴν κεφαλὴν· τουτέστι τὴν πίστιν τὸ δὲ ἀκέραιον τῆς περιστερᾶς, τὴν ἀκακίαν εἰς τὸ μὴ ἀμύνασθαι τοὺς ἀδικοῦντας· ὅπως πάντοθεν ἡκριβωμένοι ὦσιν, ὥστε μήτε ὑπὸ κινδύνου ταπεινοῦσθαι, μήτε ὑπὸ θυμοῦ παροξύνεσθαι· ταῦτα δὲ ἔλεγεν, περὶ τῶν οὐ μετὰ μικρὸν ἐσομένων χρόνων ἄνωθεν πρὸ πολλοῦ 20 τῷ πρὸς τὸν διάβολον προπαρασκευάζειν αὐτοὺς πολέμῳ· διὸ καὶ ἔλεγεν, “προσέχετε ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων,” καὶ τὰ ἔξης.

Τοῦ Χριστογόνοτος. Ταῦτα δὲ αὐτοῖς ἔλεγεν, ἵνα θαρρεῖν ἔχωσι, καὶ πανταχοῦ αὐτὸν ἔχουσι συμπαρόντα· χρὴ δὲ ἡμᾶς σκοπῆσαι, πᾶς τὰ μὲν αὐτοῦ, τὰ δὲ τῶν μαθητῶν γίνεται· τὸ 25 μὲν γὰρ σημεῖα ποιεῖν, αὐτοῦ· τὸ δὲ μὴ κτήσασθαι μηδὲν, ἐκεῖνων. πάλιν τὸ τὰς οἰκίας ἀνοίξαι πάσας, τῆς ἄνωθεν χάριτος· τὸ δὲ μηδὲν τῆς αὐτῶν χρείας ἀπαιτῆσαι, τῆς αὐτῶν φιλοσοφίας· τὸ τὴν εἰρήνην χαρίσασθαι, τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς· τὸ τοὺς ἀξίους ἐπιζητεῖν, καὶ μὴ πρὸς πάντας ἀπλῶς εἰσιέναι, τῆς αὐτῶν φιλο-30 σοφίας καὶ ἐγκρατείας· πάλιν τὸ κολάζειν τοὺς μὴ δεχομένους αὐτοὺς, αὐτοῦ· τὸ δὲ μετ’ ἐπιεικείας ἀναχωρεῖν ἐκ τούτων μὴ λοιδορουμένους καὶ ὑβρίζοντας, τῆς τῶν Ἀποστόλων πραότητος· τὸ δὲ δοῦναι Πνεῦμα, καὶ μὴ μεριμνὰν ποιῆσαι τὸ τί λαλῆσαι, τοῦ πέμποντος ἦν· τὸ ὡς πρόβατα γενέσθαι, καὶ ὡς περιστερᾶς,

35

καὶ φέρειν πάντα γενιάς, τῆς τούτων εὐτονίας καὶ συνέσεως ἵπηρχεν τὸ ὑπομείνοντας σῶσαι, τοῦ πέμποντος· τὸ δὲ μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς ἀθλεῖν ὑπὲρ αὐτοῦ, τῆς ταν Ἀποστόλων σπουδῆς καὶ ὑπομονῆς καὶ καρτερίας¹ διὸ καὶ ἔλεγεν, “οὐ δὲ ὑπομείνας “εἰς τέλος, οὐτος σωθῆσται” ἐπειδὴ γὰρ εἰώθασι πολλοὶ, ἐν 5 μὲν τοῖς προοιμίοις εἶναι σφοδροὶ εἰς τὴν ἀρετὴν, μετὰ δὲ ταῦτα, ἐκλύεσθαι, διὰ τοῦτο φῆσιν, τὸ τέλος ἐπιζητῶν τί γάρ ὄφελος σπερμάτων, παρὰ μὲν τὴν ἀρχὴν ἀνθεύοντων, μικρὸν δὲ ὑστερον μαρανομένων; διὰ τοῦτο διαρκῆ τὴν ὑπομονὴν ἀπαιτεῖ.

Τὸ “οὐ μὴ τελέσητε” καὶ τὰ ἔξης, τουτέστιν ἡνὸς οὐ ὑμᾶς 10 καταλήψομαι² καὶ γὰρ ἥρκει εἰς παραμυθίαν, τὸ ἰδεῖν αὐτὸν μόνον.

23 “Ἐως ἀν Ἐλθῃ ὁ νιὸς τοῦ ἀνθρώπου.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Παρουσίαν λέγει οὐ τὴν ἐπιφανῆ καὶ ἐπιδόξον, τὴν καθόλου συντέλειαν, ἀλλὰ τὴν κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπι-15 φοίτησιν, δι’ ἣς ὀπτανόμενος, τὴν παρ’ αὐτοῦ βοήθειαν παρέχει· εὐθαρσεῖς αὐτοὺς ποιῶν, διὰ τὸ διώκεσθαι, καὶ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ ὡς ἐπηγγείλατο, ὅτι “ἐλευσόμεθα ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ μου πρὸς αὐτὸν, καὶ μονὴν παρ’ αὐτῶν ποιησόμεθα.”

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Τὸ δὲ διδοταί, φῆσι, τισὶ λόγος, ὅτε συμφέρει 20 ἀπολυγεῖσθαι, ἵνα διὰ τῆς ὁμολογίας ὄφελοῦνται τινες, καὶ ἴσχυροποιηθῇ ἡ Ἔκκλησία.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ. Φειδοὶ τῶν ἀδίκως φονεύοντων ἐπιτάττει τοῖς ἀγίοις φεύγειν³ διὸ ὁ μὴ φεύγων, ὡς ριψοκίνδυνος παρακούων τῆς κυριακῆς φωνῆς μεμπταῖος.

25

ΘΕΟΔΩΡΟΤ⁴ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Οὐ τὴν δεύτεραν αὐτοῦ λέγει ἄφιξιν, ἀλλὰ τὴν κατὰ καιρὸν ἐσομένην δι’ αὐτοῦ τοῖς ἀγίοις φυχαγαγίαν.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Τοῦτο εἶπε, πρὸς τὸ μὴ δάκνεσθαι αὐτοὺς λοιδορουμένους.

30

24 Οὐκ ἔστι μαθητὴς ὑπὲρ τὸν διδάσκαλον.

ΤΟΪ ΧΡΙΣΤΟΤΟΜΟΤ. “Οτι ἔως ἀν ἦ μαθητὴς καὶ δοῦλος, οὐκ ἔστι κατὰ τὴν τιμῆς φύσιν μεῖζων⁵ μὴ γὰρ τὸ σπανίζων τίς

¹ διαρκεῖ Cod.² Cod. om. nom. Θεοδ.

λεγέτω νῦν, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν πλειόνων δεχέσθω τὸν λόγον. καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ τὸν οἰκοδεσπότην ὑβρισαν, ἀλλ᾽ ὅτι “Βεελζεβοὺλ ἐκά-“ λεσταν” εἰ ἐμέ, φησιν, οὕτως ἐλοιδόρησαν, καὶ ὑμᾶς γόντας καὶ πλάνους καλέσουσιν ἀναμείνατε δὲ μικρὸν, καὶ σωτῆρας ὑμᾶς καὶ εὐεργέτας τῆς οἰκουμένης ἄπαντας προσαγορεύσουσιν. τοῦτο 5 γὰρ σημαίνει τὸ “οὐδέν ἔστι κεκαλυμμένον,” καὶ τὰ ἔξης σκοτίαν δὲ καὶ οὓς εἶπεν, οὐχ ὅτι σκότος ἦν, ἡνίκα ταῦτα ἐλεγεν, ἀλλ᾽ οὐδὲ εἰς τὸ οὓς αὐτοῖς διελέγετο, ἀλλὰ πρὸς τὴν μετὰ ταῦτα παρρήσιαν ἐσομένην, ἀντιδιαστέλλων τὸν λόγον ταῦτα φησὶν· ἐπειδὴ γὰρ μόνοις αὐτοῖς διελέγετο καὶ ἐν μικρῷ γωνίᾳ, διὰ τοῦτο 10 εἶπεν “ἐν τῇ σκοτίᾳ καὶ εἰς τὸ οὖς.”

Θεοδόροτ Μονάχοτ. Ταύτης τῆς λοιδορίας οὐκ ἔστι μείζων¹⁵ ἔχει ἄρχοντά με τῶν δαιμόνων εἴπον, δο οὐδὲν χεῖρον· Βεελζεβοὺλ δὲ “καταπίνοντα μυίας” οἱ περὶ Ἀκύλαν ἐξέδωκαν ἢ “ἄρχοντες “νεκρῶν,” ὡς ἐν ταῖς Βασιλείσις εὑρομενοι.

Κτρίλλοτ. Διδάσκει ἀνεξικάκως πᾶν εἶδος φέρεν λοιδορίας, καὶ μὴ ὑπὲρ τὸν δεσπότην φρονεῖν.

Θεοδόροτ Ἡρακλείας. Καὶ ἡ ὑμετέρα ἀρετὴ, καὶ τῶν Ἰουδαίων, πᾶσι δῆλος γενήσεται.

Κτρίλλοτ. Ἐν καιρῷ κρίσεως πάντα φανεροῦνται²⁰ οὐ γὰρ 20 λοιδορίας προσέχω, ἀλλὰ ταῖς καρδίαις.

Τοῦ Χριστογενοτομοτ. Τὸ δὲ “ἐπὶ τῶν δωμάτων, καὶ ἐν τῷ “φωτὶ,” δηλοῖ, τὸ χωρὶς ὑποστολῆς καὶ μετὰ ἐλευθερίας τῇ οἰκουμένῃ κηρύξαι πάσῃ προστάσσει¹ δὲ “μὴ φοβεῖσθε τοὺς “ἀστοκτείνοντας τὸ σῶμα” καὶ τὰ ἔξης πείθων αὐτοὺς καὶ ἐν 25 τούτοις² καταφρονεῖν θανάτουν καὶ οὐδὲ ἀπλῶς θανάτουν, ἀλλὰ καὶ βιαίουν. διὰ τοῦ εἰπεῖν, “οὐχὶ δύο σρωτία,” καὶ τὰ ἔξης, τοῦ περὶ προνοίας τοῦ Θεοῦ εἰπάγει λόγον τί γὰρ ἐκείνων, φησὶν, εὐτελέστερον; ἀλλ᾽ ὅμως, οὐδὲ ἐκεῖνα κρατηθῆσονται, ἀγνοοῦντος τοῦ Θεοῦ οὐ γὰρ τοῦτο, φησὶν, ὅτι ἐνεργοῦντος αὐτοῦ πίπτουσιν 30 εἰς παγιδᾶ τοῦτο γὰρ ἀνάξιον Θεοῦ, ἀλλ᾽ ὅτι οὐδὲν αὐτὸν λανθάνει τῶν γινομένων. εἰ οὖν ἀγνοεῖ οὐδὲν τῶν συμβαινόντων, ὑμᾶς δὲ φιλεῖ, παντὸς πατρὸς γηγενώτερον, καὶ οὕτως φιλεῖ, ὡς καὶ

¹ προστάσαι Cod.

² τούτων Cod.

τὰς τρίχας ἡριθμηκέναι, οὐ χρὴ λοιπὸν δεδοικέναι. τοῦτο δὲ ἔλεγεν, οὐχ ὅτι τὰς τρίχας ὁ Θεὸς ἀριθμεῖ, ἀλλ' ἵνα τὴν ἀκριβῆ^η γρῶσιν καὶ τὴν πολλὴν πρόνοιαν, τὴν περὶ αὐτοὺς, ἐνδείξηται· εἰ τοίνυν καὶ οὐδὲ τάντα τὰ γενόμενα, καὶ δύναται σώζειν ὑμᾶς καὶ βούλεται· “μὴ φοβεῖσθε,” φησὶν, “πολλῶν στρουθίων διαφέρετε⁵ “ὑμεῖς.” ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ἐκβάλλων τὸν φόβον καὶ τὴν ἀγωνίαν, τὴν κατασείουσαν αὐτῶν τὴν ψυχήν. ἀστάριον ἐστιν, δύκιας τὸ τέταρτον.

Ἄλλος. Τὸ αὐτό ἐστιν ἀστάριον καὶ λεπτόν· νοεῖται δὲ ἔξακισχιλιοστὸν ταλάστιν, ὥπερ γίνεται ἐν ἡμισυ νόμοισμα. τοῦ¹⁰ ταλάστου^ο ἑκατὸν εἰκοσιπέντε λίτρας σταθμίζοντος· οὐδὲν δὲ ἄπιστον, εἰ δύο στρουθία πωλεῖσθαι λέγει ὁ Κύριος, ἐνὸς ἡμίσεος νομίσματος· εὑρίσκονται γὰρ δὲ πολύτιμα, ὡς φιττακὸς, ἢ μελαγκόρυφος, καὶ ἔτερά τινα.

32 Πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἐμπροσθεν τῶν¹⁵ ἀνθρώπων.

ΚΤΡΙΛΑΟΤ. Ό ομολογῶν ὅτι Θεὸς ἐστὶν ὁ Χριστὸς, ταπεινώσας ἑαυτὸν, μέλλει σχεῖν τὸν Χριστὸν ὁμολογοῦντα περὶ αὐτοῦ τῷ Πατρὶ, ὅτι γνήσιος ἐστι δοῦλος.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Αὐτόθεν μὲν, εἰς μαρτύριον προτρέπει τὰ ρήματα,²⁰ καὶ ἀποτρέπει ἀρνήσεως ὅρα δὲ, εἰ μὴ τὸ πλεονέκτημα τοῦ ἐν αὐτῷ ὁμολογοῦντος, ἥδη ὄντως ἐν Χριστῷ δηλοῦται, ἐκ τοῦ, “καγὼ ἐν αὐτῷ” ὁμολογεῖν· τὸ δὲ κακὸν τοῦ ἀρνημένου, ἐκ τοῦ μὴ συνηφθει τῇ ἀρνήσει τὸ “ἐν ἐμοὶ” ἢ τὸ “ἐν αὐτῷ.”

ΤΟΥΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΤ. Οὐκ εἶπε δὲ ὁμολογήσει ἐμὲ, ἀλλὰ “πᾶς²⁵ οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ,” δεικνὺς ὅτι οὐκ οἰκείᾳ δυνάμει, ἀλλὰ τῇ ἀνθεν Βοηθούμενος χάριτι ὁμολογεῖ ὁ ὁμολογῶν περὶ δὲ τοῦ ἀρνουμένου, οὐκ εἶπεν ἐν ἐμοὶ, ἀλλ’ ἐμέ· ἔρημος γὰρ γενόμενος τῆς τοῦ Θεοῦ δωρεᾶς, οὐτως ἀρνεῖται· ἀλλ’ ἵστως ἐρεῖ τίς, τίνος οὖν ἔνεκεν ἐγκαλεῖται, εἰ ἐγκαταλειφθεὶς ἀρνεῖται; ³⁰ ὅτι τὸ ἐγκαταλειφθῆναι, παρ’ αὐτὸν γίνεται τὸ ἐγκαταλιμπανόμενον διὰ τί δὲ οὐκ ἀρκεῖται ὁ Θεὸς τῇ κατὰ διάνοιαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ τοῦ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτεῖ; εἰς παρρη-

^η ἀκριβεῖς Συν.

^ο τάλαντος Συν.

σίαν ἡμᾶς ἀλείφων, καὶ εἰς πλείονα ἀγάπην καὶ διάθεσιν, καὶ ὑψηλοὺς ἔργαζόμενος.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Θεοῦ, καὶ φίλους τοῦ Σατανᾶ, οὐ δεῖ ἔχειν φιλίαν.

34 Οὐκ ἥλθον βαλεῖν εἰρήνην, ἀλλὰ μάχαιραν. 5

ἘΤΣΕΒΙΟΤ ΚΑΙΖΑΡΕΙΑΣ. Τὴν τμητικὴν εἰς τὸ διαιρεῖν τοὺς ἀξίους τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν μὴ τοιούτων.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Κατὰ μὲν τὸ αἰσθητὸν, μάχαιραν εἶπεν· οὐ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἀλλὰ τὴν προαιρέσιν τῶν ἀνθρώπων.

ΤΟῦ ΘΕΟΛΟΓΟΤ. Μάχαιρά ἔστιν, ἡ διαιροῦσα τὸν κιστὸν καὶ 10 τὸν ἄπιστον.

ΤΟῦ ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΤ. "Ινα τὸ νεοσηκὸς ἀπὸ τοῦ ὑγιαινούντος ἀποτέμνητον, καὶ τὸ στασιάζον ἀπὸ τοῦ εἰρηνεύοντος" οὗτῳ καὶ ἰατρὸς λοιπὸν διασώζει σῶμα, ὅτ' ἂν τὸ ἀνιάτως ἔχον ἐκτέμη· οὗτον καὶ ἐπὶ τοῦ πύργου γέγονεν ἐκείνου· τὴν γὰρ κακὴν εἰρήνην 15 ἡ καλὴ διαφωνία ἔλυσεν, καὶ ἐποίησεν εἰρήνην· οὐ γὰρ πανταχοῦ ὅμονοια καλόν.

37 'Ο φιλῶν πατέρα ἡ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

ΚΛÝΜΕΝΤΟΣ. 'Ο Λουκᾶς οὐ μόνον μὴ φιλεῖν τούτους, ἀλλὰ 20 καὶ μισεῖν λέγει καὶ γαμετάς· ὃ ἔστι, μὴ ἀπάγου, φησὶν, ἀλόγοις ὄρμαῖς, μηδὲ τοῖς σωματικοῖς ἔθεσιν.

ΤΟῦ ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΤ. Τούτεστιν ἔως μὲν οὐ παραβλάπτουσιν εἰς τὴν εὐσέβειαν, δισιν πᾶσαν αὐτοῖς ἀποδιδόναι τιμῆν. ὅταν δὲ πλέον τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ ἀπαιτοῦσιν, οὐ δεῖ τείθεσθαι· τὸ δὲ 25 αὐτὸ "πατήρ πρὸς υἱὸν, καὶ μήτηρ πρὸς θυγατέρα." Τὸ δὲ, "ὅστις "οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ," καὶ τὰ ἔξης, σημαίνει ὅστε εἰς πόλεμον καὶ μάχην ἐκδιδόναι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, καὶ σφαγὰς καὶ αἷματα, καὶ θάνατον βίαιον καὶ ἐπονειδίστον.

ΘΕΟΔÓΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΑΣ. 'Ο μὴ ἀποταστόμενος τῇ παρούσῃ 30 ζωῇ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος.

ΤΟῦ ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΤ. "Οπερ δὲ ὁ Λουκᾶς λέγει, ὅτι "εἴ τις "ἔρχεται πρὸς με, καὶ οὐ μισεῖ τὸν πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν "μητέρα" καὶ τὰ ἔξης, οὗτον χρὴ νοεῖν" ὅτι οὐχ ἀπλῶς μισῆσαι

κελεύει, ἐπεὶ τοῦτο καὶ σφόδρα παράνομον, ἀλλ᾽ ὅτε βούλεται πλέον ἐμοῦ τίς αὐτῶν φιλεῖσθαι, φησὶ, μίσησον αὐτὸν κατὰ τοῦτο· τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸν τὸν φιλούμενον καὶ τὸν φιλοῦντα ἀπόλλυσιν. ἵνα δὲ μὴ ἀγανακτῶσιν οἱ γονεῖς ταῦτα ἀκούοντες, ἐπῆγαγεν “ἔτι δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν.” τί γάρ, φησι, λέγεις 5 μοι τοὺς γεγενηκότας, καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς καὶ γυναικας; ψυχῆς οὐδὲν οἰκειότερον οὐδὲν· ἀλλ᾽ ὅμως ἔαν μὴ καὶ ταῦτη μισήσῃς, οὐ δύναται μοι εἶναι μαθητής.

Τί ἔστιν “ὁ εὐρὺν τὴν ψυχὴν αὐτοῦ,” καὶ τὰ ἔξης; ὁ φιλῶν αὐτὴν, φησὶν, ἐν ἡδοναῖς καὶ ἀνέσεσιν, καὶ μὴ ἐκδιδοὺς εἰς ἀγώνας 10 πνευματικοὺς, οὗτος ἀπολέσει αὐτὴν, τῆς αἰωνίου δόξης ἀποστρῶν ὁ δὲ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, φησὶν, ἔνεκεν ἐμοῦ, τουτέστιν ἡ διὰ θανάτου, ἡ ἐν στενοχωρίᾳ καὶ θλίψει πολιτευόμενος, οὗτος εὑρήσει αὐτὴν εἰς ζεῦγν αἰώνιον.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν “ὁ δεχόμενος ὑμᾶς,” καὶ τὰ ἔξης, ἔδειξε 15 μισθὸν μέγαν ἀποκεῖσθαι τοῖς ξενοδοχοῦσιν εἰλικριῶς· τὸ δὲ “εἰς “ὄνομα προφήτου” καὶ “δίκαιον,” ἵνα μὴ διὰ βιωτικὴν προστασίαν, μηδὲ ἄλλο τι τῶν ἐπικήρων δέξηται, ἀλλ᾽ ἡ μόνον ὅτι προφήτης ἔστι καὶ δίκαιος· τὸ δὲ “μισθὸν δικαίου λήφεται,” ἡ οἷον εἰκὸς τὸν δεξάμενον προφήτην ἡ δίκαιον, λαβεῖν, ἡ οἷον 20 ἐκεῖνος μέλλει λαμβάνειν. ἵνα δὲ μὴ τις πενίαν προβάλληται, φησὶ, κανὸν ποτέριον ψυχροῦν δῷσ, ἔνθα οὐδὲν ἔστι δασαῆσαι, καὶ τούτου κεῖται μισθός.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΑΣ. Οὐ πρὸς τὰ διδόμενα, ἀλλὰ πρὸς τὰς διαβέσεις τῶν παρεχόντων, ὥριζει τὰς ἀντιψισθίας ὁ Θεός. 25

Τοῦ ἀγίοτ ΚΤΡΙΛΛΟΤ. “Ἔνα μὴ τις πενίαν προβάλληται, εἴπε τοῦτο, θέλων δοῦναι μισθὸν τοῖς ὑποδεχομένοις.

ΚΕΦ. Κ.

Περὶ τῶν ἀποσταλέντων παρὰ Ἰωάννου.

3 Σὺ εἶ ὁ ἔρχόμενος, ἡ ἔτερον προσδοκῶμεν.

30

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. Οὐκ ἀγνοῶν εἶναι αὐτὸν τὸν Χριστὸν ἐρωτῷ, ἡ ὅτι ἡμελλεν εἰς ἄδου κατελθεῖν, ὡς τινές φασιν· ἦδει γὰρ τὸ πάθος αὐτοῦ, διὸ καὶ ἀμνὸν αὐτὸν ὠνόμασεν ἀλλ᾽ ἵνα ἔτι ζῶν

πείσῃ αὐτοὺς, καὶ μὴ μετὰ θάνατον αὐτοῦ προστεθῶσιν ἐτέρῳ διδασκάλῳ.

ΟΡΙΓΕΝΟΣ. Ἡ τοῦ Ἰωάννου ἐρώτησις, οὐκ αὐτοῦ μόνου ἦν χάριν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποσταλέντων. οἱ μὲν γὰρ ἀποσταλέντες ἔχρηζον μαθεῖν, εἰ αὐτὸς ἦν ὁ ἐλθών τοῦτο δὲ ὁ Ἰωάννης ἐγίνωσκε, 5 καὶ διδάσκων τοὺς ιδίους μαθητὰς ἵσως οὐκ ἐπειθεὶς. ἐδόκουν δὲ ταπεινοφρονεῖν αὐτόν. περὶ δὲ τοῦ, εἰ αὐτὸς μέλλει ἐρχεσθαι, ἔχρηζεν ὁ Ἰωάννης μαθεῖν ἐρχεσθαι δὲ ἐν τοῖς κάτω, ἐνθα ηὔτρε- πιστο πορεύεσθαι ὁ Ἰωάννης.

ΤΟῦ ΧΡΤΣΩΣΤΟΜΟΤ. "Οτι οὐδὲ τοῦτο ἥγνοις Ἰωάννης, ὡς τινες 10 φασὶν, ὅτι ὑπὲρ ἀνθρώπων ὁ Κύριος ἔμελλε τελευτᾶν, καὶ διὰ τοῦτο εἶπεν, "σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος;" τουτέστιν εἰς τὸν ἄδην. γινωσκέτωσαν οἱ τοιοῦται ὅτι οὐκ ἔχει λόγον τοῦτο· ὁ γὰρ Ἰωάννης, οὐδὲ τοῦτο ἥγνοις. εἰτὸν γὰρ ἀμνὸν αἴροντα τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, τὸν σταυρὸν ἀνεκῆρυξεν, καὶ πάλιν "ὅτι ἐν πνεύματι 15 βαπτίσει ὑμᾶς," τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν προεφήτευσε· πῶς δὲ καὶ "μείζων προφήτου," ὡς αὐτὸς ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς ἀπεφήνατο, ὁ μηδὲ τὰ τῶν προφητῶν ἐπιστάμενος; ὅτι δὲ οἱ προφῆται τὸ πάθος ἥδεσαν, παντὶ που δῆλον ἐστιν. τίνος δὲ χάριν, εἰ τοῦτο ἦν, οὐκ ἔλεγεν σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος; ἐπειδὴ τὰ 20 κατὰ τοὺς μαθητὰς Ἰωάννου φύκουομήθη καλῶς, καὶ βεβαιωθέντες ἐκ τῶν γενομένων σημείων, ἐνώπιον αὐτῶν ἀπῆλθον. λοιπὸν τὸν περιεστῶτα ὄχλον διορθούμενος· εἰκὸς γὰρ ἦν αὐτοὺς σκανδαλισθῆναι. ὅτι ἄρα μὴ στασιάζων ὁ Ἰωάννης πρὸς τὸν Ἰησοῦν, ταῦτα ἐδήλωσεν αὐτῷ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὁ τοσαῦτα μαρτυ- 25 ρήσας αὐτῷ καὶ μεταπεισθεὶς ταῦτα νῦν λέγει, εἴτε οὗτος, εἴτε ἔτερος εἶη ὁ ἐρχόμενος. ἐπεὶ οὖν πολλὰ τοιαῦτα εἰκὸς ἦν ἴπτοπτεύειν τὸν ὄχλον, φησὶ περὶ Ἰωάννου· "τί ἔξήλθετε εἰς τὴν ἐρημὸν θεάσασθαι;" καὶ τὰ ἔξης.

"Κάλαμον δὲ ὑπὸ ἀνέμου σαλευόμενον" φησὶ, τὸν εὐκόλως 30 καὶ ῥαδίως περιφερόμενον, καὶ νῦν μὲν ταῦτα, νῦν δὲ ἐκεῖνα λέγοντα, καὶ ἐπὶ μηδενὸς ἐστῶτα. τὸ δὲ "μαλακοῖς ἴματοις" δηλοῖ τοὺς ἐν τρυφῇ ζῶντας· ἀλλ' ὁ Ἰωάννης, οὕτε πρόην ὑπῆρχε, φησὶν, ὥσπερ κάλαμος περιφερόμενος, ἢ ἐν τρυφῇ ζῶν, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ ταῦτα τοιοῦτος γέγονε. δείκνυσι γὰρ τοῦτο ἡ στολὴ καὶ 35

ἡ ἔρημία καὶ τὸ δεσμωτήριον εἰ γὰρ ἡβούλετο μαλακὰ φορεῖν,
ἢ τριφᾶν, ἢ ὥσπερ κάλαμος περιφέρεσθαι, οὐκ ἀν τὴν ἔρημον
ῥκησεν, οὐκ ἀν τῷ δεσμωτηρίῳ συνεκλείετο. οὐ τοίνυν τοιοῦτός
ἐστιν, ἀλλὰ προφήτης, καὶ περισσότερον προφήτου. διατί περισ-
σότερον προφήτου; διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τοῦ παραγενόμενου “ἀπο-
“στελῶ γάρ,” φησι, “τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου,”
τουτέστιν ἐγγὺς σου. καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλέων οἱ ἐγγὺς
τοῦ ὄχηματος ἐλαύνοντες, οὗτοι τῶν ἄλλων εἰσὶ λαμπρότεροι, οὗτοι
δὴ καὶ ὁ Ἰωάννης ἐγγὺς αὐτῆς φανεῖς τῆς παρουσίας, δείκνυται
καὶ ἐκ τούτου τὴν ὑπόσχεσιν ἔχων.

ΘΕΟΔΑΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΣ. “Ινα μὴ νομίσωσι τινὲς ὅτι εὐμετά-
φορος ἦν Ἰωάννης, ὃν πρώην ἐκήρυξε Χριστὸν, νῦν ἀγνοῶν εἶπε
τοῦτο.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Πρότερον τὴν τῶν Ἰουδαίων μαρτυρίαν θεὶς ὁ
Κύριος, τότε τὴν τῶν προφητῶν ἐφαρμόζει· μᾶλλον δὲ μετὰ τὴν 15
Ἰουδαϊκὴν μαρτυρίαν, τὸν βίον τὸν τοῦ ἀνδρός τρίτον, τὴν θανάτου
κρίσιν, τέταρτον, τὸν προφήτην πανταχόθεν αὐτοὺς ἐπιστομίζων.

Ιστέον ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ λόγος τοῦ Χρυσοστόμου ὃπου γέγραπται,
“σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, εἰς τὸν ἄδην δηλωνότι, ἢ ἔτερον ἄγγελον
“ἀποστέλλεις λυτρωτὴν τῶν ἐκεῖσε κατεχομένων;”

II. Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐκ ἐγίγνερται ἐν γεννητοῖς γυναι-
κῶν μείζων Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.

ΚΤΡΙΛΑΠΟΤ. “Ορκῷ πιστοῦται τὰ περὶ Ἰωάννου τὸ δὲ “ἐγή-
“γέρται” εἶπε διὰ τὸ τῆς ἀξίας αὐτοῦ μέγα καὶ ἐπηρμένον, ὡς
ἐπὶ βασιλέως περιφανοῦς, ἢ φυτοῦ εὐαγξοῦς^ο. ὅτι γὰρ καὶ τὸν 25
προφητευόμενον εἶδε, καὶ πάσιν ἐγνώρισε.

Τοῦ Χρτεοστόμοτ. Ἀντὶ τοῦ εὐκ ἔτεκε γυνὴ τούτου μείζων·
εἰ δὲ καὶ ἐπαινεῖ τὸν Ἰωάννην, ἀλλ’ ἐαυτὸν ὑφεξαίρει ὡς μείζονα
αὐτοῦ. εἰ γὰρ καὶ ἀμφότεροι ἐκ γυναικὸς ἐτέχθησαν, ἀλλ’ ὁ μὲν
ψιλὸς, ὁ δὲ Θεὸς, καὶ οὐδὲ ὅμοίως αὐτῷ ἐτέχθη Ἰωάννη, ἀλλὰ 30
ξένον τινὰ καὶ παράδοξον ἐκ παρθένου τόκου ἔσχεν.

Τὸ δὲ “ὁ μικρότερος” ἐαυτὸν, φησὶ, τὸν μεταγενέστερον τὸ
κατὰ σάρκα. οἰκουμενικῶς δὲ μείζονα αὐτοῦ ἀνάμασεν ἐαυτὸν,
ἐπείπερ πολλοὶ ὡς μέγαν τινὰ εἶχον τὸν Ἰωάννην.

^ο εἰαξεν Cod.

Τοῦτον αὐτὸν δὲ λέγει κατὰ τὴν ἡλικίαν, κατὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν, καὶ γὰρ ἔλεγον αὐτὸν φάγου καὶ οἰνοπότην. τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐχ ὅτι κατὰ σύγκρισιν τοῦ Ἰωάννου μεῖζων ἦν ἄπαγε, καὶ γὰρ ἐκ περισσοῦ τούτου μεῖζων ἦν, ἀλλ' οἰκονομικῶς διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἀσθένειαν συγκαταβάίνει τοῖς 5 ῥήμασι.

Ἴσιδόροτ. Κτρίλλοτ. Θεοδόροτ Ἡρακλείας. Δευτέρα γένησις ἡ τῆς ἀναστάσεως, δι' ἣς ἀναγενώμεθα, καὶ δι' Ἀγίου Πνεύματος τυγχάνομεν ἀθανασίας, οἱ μέλλοντες ἀπολαύειν τῶν ἀγαθῶν καὶ διὰ τάντον ἐλάχιστος ἐκεῖ, ὑπεραναβάίνει τὸν Ἰωάννην, 10 εἰ καὶ ἐκ μήτρας ἐτύγχανεν Ἀγίου Πνεύματος.

Κτρίλλοτ. Μεῖζονα λέγει Ἰωάννου τὸν πιστὸν, τὸν διὰ τοῦ λουτροῦ ἀναγενθέντα ἦν κατάστασιν καλεῖ βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ὡς τοῖς πιστοῖς διδομένης βασιλείας, ἢς οὕτω ἦν τυχὼν ὁ βαπτιστής. ὁ δὲ μόνον βαπτισθεὶς, εἰ καὶ μήπω ἔσχεν ἐνάρετον 15 βίων, ὑπὲρ τὸν Ἰωάννην ἐστίν. ὁ δὲ μήπω ἔσχει τοῦ ἀγίου βαπτίσματος.

12 'Απὸ δὲ τῶν ἡμερῶν Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἔως ἄρτι, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βιάζεται.

Βασιλείαν δὲ οὐρανῶν καλεῖ, τὰ πνευματικὰ, ἡ εἰς Χριστὸν 20 πίστις διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἡ τοῦ Θεοῦ βασιλεία ἐστίν, ἥτις ἤρξατο ἀπὸ τοῦ κηρύγματος Ἰωάννου τοῦ ὑποδεικνύντος τὸν Χριστὸν αὕτη ἐστίν. οἱ δὲ βιαζόμενοι εἰσὶν εἰ τῇ εἰδωλολατρείᾳ ἀποτατόμενοι, καὶ τῷ παλαιῷ ἔθει.

Σετήροτ. Τὸ δὲ "ἔχω ὅτα," ἀντὶ τοῦ ὁ ἔχων διάνοιαν 25 λογικὴν νοείτω τὰ τῆς διανοίας ὡσὶν ἀκούων.

Τοῦτον αὐτὸν εἰπεῖν "ἀπὸ τῶν ἡμερῶν," ὥθετι καὶ ἐπάγει λοιπὸν αὐτὸν, καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὴν πίστιν ἑαυτοῦ σὺνδε γὰρ ἔστησαν οἱ προφῆται φησὶν, εἰ μὴ ἥλθον ἐγώ, ὅτι γὰρ ἐγώ εἰμι, δῆλον ἐξ ἣν μέχρις Ἰωάννου τοὺς προφήτας γενέσθαι· 30 ἔτι δὲ καὶ ἐκ τῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀρπαζόντων τὴν πίστιν τὴν εἰς ἐμέ. τὸ δὲ "αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι" δηλοῖ, ἐπειδήπερ ἀμφότεροι τούτου ἔνεκεν, λέγω δὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, κήρυκες ἐγένεντο, διὰ τοῦτο παρίσωσεν

αὐτούς· καὶ γὰρ ὕσπερ ὁ Ἰωάννης πρόδρομος γέγονε τῆς πρώτης αὐτοῦ παρουσίας, οὕτως ὁ Ἡλίας τῆς δευτέρας ἔσται. οὐκ εἶπε δὲ ἀπλῶς, ὅτι οὗτος ἐστιν Ἡλίας, ἀλλ “εἰ θέλετε δέξασθαι”⁵ τουτόσιν εἰ μετὰ εὐγνόμονος διανοίας προσέχετε τοῖς γινομένοις.

Εἰπὼν “τίνι δὲ ὄμοιώσω τὴν γενεὰν ταύτην,” καὶ τὰ ἔξῆς, ἔδήλωσε διὰ τούτων ὅτι ἐναντίαν ἑκάτερος αὐτός τε καὶ Ἰωάννης ἥλθον ὅδον· οἶου, εἰ τὴν ηγετείαν καλὸν εἶναι νομίζωσιν Ἰουδαῖοι, ἔδει πείθεσθαι Ἰωάννη, καὶ ἀποδέχεσθαι αὐτὸν, καὶ πιστεύειν τοῖς ὑπ’ αὐτοῦ λεγομένοις· εἰ δὲ φορτικὸν ἡ ηγετεία καὶ ἐπαχθὲς, το οὐκοῦν ἔδει πείθεσθαι τῷ Κυρίῳ, καὶ πιστεύειν αὐτῷ τὴν ἐναντίαν ἐλθόντι, ὃς ἐκεῖνοι ἔλεγον αὐτὸν, φάγον καὶ σινοπότην. ὅμως οὖν καὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τὸν σκληρὸν καὶ φιλόπονον βίον μετήρχετο, ηγετείων μὲν ἡμέρας, οὐκ ἔχων ποὺ τὴν κεφαλὴν κλίνειν. πρὸς τούτοις δὲ ὁ μὲν Ἰωάννης οὐδὲν πλέον 15 ἐτεδείχατο, τελὴν τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας· σημεῖον δὲ οὐδὲ ἐν ἐποίησεν· ὁ δὲ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς, καὶ τὴν ἀπὸ τῶν σημείων καὶ τῶν θαυμάτων μαρτυρίαν εἶχε.

19 Καὶ ἐδικαιώθη ἡ σοφία ἀπὸ τῶν τέκνων αὐτῆς.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ‘ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ. ‘Η ὑφεστῶσα σοφία ἐκρίθη ὑπὸ 20 τῶν εἰς αὐτὸν πιστεύοντων, ἡ ὅτι τέκνα καλῶν τοὺς ὑβρίζοντας αὐτὸν, οὐκ ἐταύσατο αὐτοῖς φιλοφρόνως λαλῶν.

20 Τότε ἥρξατο ὄνειδίζειν τὰς πόλεις.

Διατί ὄνειδίζει “τὰς πόλεις ἐν αἷς ἐγένοντο αἱ πλεῖσται “δυνάμεις αὐτοῦ, ὅτι οὐ μετενόησαν;” ἵνα μάθωμεν, ὅτι οὐκ ἀπὸ 25 φύσεως ἥσαν τοιοῦτοι πονηροὶ καὶ ἀπειθεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ κακῆς προαιρέσεως. καὶ γὰρ ἀπὸ τῆς Βηθσαΐδας πέντε προῆλθον ἀπόστολοι, ὅτε Φίλιππος καὶ αἱ δύο ξυνωρίδες ἐκεῖναι τῶν κορυφαίων· καὶ τὰ Σοδομαὶ δὲ αὐτοῖς προστίθησι, τὴν κατηγορίαν αὐτοῖς ἐπαύξαν. διότι μεγίστη κακίας ἀποδείξις, ὅταν μὴ τῶν τότε 30 ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πάποτε γεγονότων πονηρῶν, φαίνονται χείρους ὄντες. καὶ οὐδὲ ἐταῦθα τὸν λόγον ἴστησι, ἀλλὰ καὶ πλειόνως τὸν φόβον ἐπιτείνει, πανταχόθεν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι βουλόμενος, ἀπό τε τοῦ ταλανῆσιν καὶ φοβεῖν.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. "Ωσπέρ παιδῶν ὄρχουμέγων, ἔτέρως δὲ θρηνούντων, οὐχ ἴσταται εἰς ἐν βούλημα ἀμφότερα γὰρ μέμφονται τοῖς ἑταῖροις, μὴ συμφανοῦσιν αὐτοῖς· τοιοῦτον τί πεπόνθασιν Ἰουδαῖοι, οὔτε τὸ στυγρὸν τοῦ Ἰωάννου, οὔτε τὸ ἀνειμένον τοῦ Χριστοῦ ἀποδεξάμενοι, οὐδὲ δὶ' ἐνὸς τρόπου ὠφεληθέντες. ὁ μὲν γὰρ 5 Ἰωάννης δὶ' ἀσκητικῷ βίσι τὰ τῆς σαρκὸς ἐνέκρου, οὐ μὴν δὶ' ἀσκητικῷ πόνῳ βοηθούμενος. καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας, τύπος ἦν κατηφείας τοῖς ὄφειλσιν ἐπὶ τοῦτο πειθεῖν· ὁ δὲ Κύριος βασιλείαν οὐρανῶν κηρύσσων, τὸ φαιδρὸν ἐν ἑαυτῷ ἐπεδείκνυτο, δὶ' ὃν τοῦ τοῖς πιστοῖς ἵπεγράφει 10 ΙΩΤὴν ἐσιμένην ζωὴν καὶ τὴν ἄπονον χαράν.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Τοιτέστιν εὐφροσύνης καὶ βασιλείας οὐρανῶν μαθήματα παραδέδωκαμεν, καὶ οὐ μετὰ χαρᾶς προσεδέξασθε, καὶ πάλιν ἡπειλήσαμεν ὑμῖν τὰ σκυθρωπὰ καὶ τὴν κόλασιν, καὶ ἐπὶ ταῖς ἴδιαις ἀμαρτίαις οὐκ ἐμετανοήσατε. 15

23 **Καὶ σὺ Καπερναοὺμ ἡ ἔως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα.**

ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΤ. ΘΕΟΔΑΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ἐπειδὴ πολλὰ σημεῖα ἐποίησεν ὁ Χριστὸς ἐν Καπερναούμ, ἐδόκει ἔως οὐρανοῦ ἴνθοισθαι, ἥτις διὰ τὴν ἀπιστίαν πτῶμα πεσοῦσα ἔξαισιον, ἔως ἂδου ἔφθασεν. εἰ δέ τις εἶποι καὶ διατί οὐ γέγονε τὰ σημεῖα ἐν 20 Σεδόμοις; ἐροῦμεν, ὅτι ἐκάστῳ καιρῷ, πρόσφορον ὁ Χριστὸς φόνούμησεν· ὅτε ἐδεῖ, ἐσαρκώθη ὁ Λόγος, καὶ ἐποίησε τὰ σημεῖα, πλὴν ἐκάστη γενέᾳ κατὰ ἀναλογίαν δίδωσι τὰς εἰδίνας.

25 **"Οτι ἀπέκρυψας ταῦτα ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν.**

ΘΕΟΔΑΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΛΣ. Σοφοὺς ἀδε, τοὺς Ἰουδαίους καλεῖ, 25 ἥ ὅτι ἐμπιστεύεντες ἦσαν τὰ τοῦ θεοῦ λόγια, ἥ ὅτι κακοῦργοι ἦσαν, καὶ σοφοὶ κακοποιῆσαν. νηπίους δὲ τοὺς Ἀποστόλους λέγει· ἥ σοφοὺς μὲν τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, οὐ τὴν ὄντως σοφίαν ἔχοντας, ἀλλὰ τὴν δοκοῦσαν ἀπὸ δεινότητος λόγων.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Ἐκ σοφῶν κρύπτεται, τῶν τὴν δευτέραν σοφίαν 30 ἔχοντων "καὶ ὁ πατήρ" ἀντὶ τοῦ καλῶς ὁ πατήρ.

ΘΕΟΔΑΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. ΘΕΟΔΑΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Σοφοὺς μεγίστους Ἰουδαίους, ὅτι ἐπιστεύθησαν τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, ἥ ὅτι σοφοὶ ἦσαν τοῦ κακοποιῆσαι, νηπίους δὲ τοὺς Ἀποστόλους.

Τὸ “ἔξομολογοῦμαί σοι” ἐνταῦθα, ἀντὶ τοῦ εὐχαριστῶ σοι τέθεικεν. τίνος ἔνεκεν; διότι φησὶν, ἂν σοφοὶ οὐκ ἔγνωσαν, ταῦτα ἔγνωσαν νήπιοι. νηπίους δὲ, τοὺς Ἀποστόλους καλεῖ· τὸ δὲ “ἔγέ-
“ντο εὐδοκία,” ὅτι ἡρεσέ σοι.

27 Πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου.

5

Πάντων ἔστι δεσπότης, μεμπταῖς οἱ μὴ ὑπακούσαντες καὶ ἐπεγνωκότες τὸν πάντων Κύριον.

ΘΕΟΔÁΡΟΤ ΜΟΝÁΧΟΤ. Πάντων εἶπεν, ἵνα μὴ δύο Θεοὺς ἀγενήτους γοήγης.

Μηδὲν ἀνθρώπινον ὑποπτεύσωμεν ἵνα γὰρ μὴ δύο Θεοὺς ἀγενήτους γοήγης γοίσωμεν, ταῦτην τὴν λέξιν τέθεικεν ἐπεὶ ὅτι ὁ μὲν ἐγενήθη, καὶ πάντων δεσπότης ἔστι, πολλαχόθεν δῆλον, καὶ ἔξω ἐπάγει, ὅτι “οὐδεὶς γινώσκει τὸν Τίον,” καὶ τὰ ἔξης ὁ δὲ λέγει τοιοῦτον ἔστιν. ὅτι οὐ μόνον πάντων εἰμὶ δεσπότης, ἀλλὰ καὶ τὸ τούτου μεῖζον ἔχω, τὸ εἰδέναι τὸν Πατέρα, καὶ τῆς αὐτοῦ 15 οὐσίας εἴναι. καὶ οὐχ ᾧ ἀν ἐπιτάττομαι, οὐδὲ ᾧ ἀν κελεύομαι, ἀλλ’ ᾧ ἔαν βούλομαι, ως Τίος ἀποκαλύπτω.

28 Δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες.

ΘΕΟΔÁΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕÍΑΣ. Κοπιῶντας λέγει τοὺς τὸ ἄχθος τῶν ἀμαρτημάτων ἔχοντας ἐν τῇ ψυχῇ· ζυγὸν δὲ, τὸν ἐνάρετον 20 λέγει βίον, δι’ οὗ τίς μικρίται Χριστὸν, ἐν πράστητι καὶ ταπεινοφροσύνῃ.

ΧΡΤΣΟΓΤÓΜΟΤ. Πάντας παρακαλεῖ Χριστὸς ὁ Κύριος, καὶ οὐ τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα, ἀλλὰ πάντας τοὺς ἐν φροντίσει, τοὺς ἐν λύπαις, τοὺς ἐν ἀμαρτίαις. οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ κοπιῶντες καὶ 25 πεφορτισμένοι, οὐχ ἵνα, φησὶν, ἀπαιτήσω εὐθύνας, ἀλλ’ ἵνα λύσω τὰ ἀμαρτήματα, καὶ οὐκ εἶπεν, ἵνα σώσω μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ πολλῷ πλειον ἦν, ἵνα ἐν ἀδείᾳ καταστήσω πάσῃ, καὶ μὴ φοβηθῆτε, φησὶ, ζυγὸν ἀκούοντες· χρηστὸς γάρ ἔστιν μηδὲ δείσητε, ἐπειδὴ φορτίον εἶπεν ἐλαφρὸν γάρ ἔστι. καν γὰρ εἶπεν ἔμπροσθεν, 30 “ὅτι στενὴ ἡ πύλη καὶ τεθλιψμένη ἡ ὁδὸς,” πρὸς τοὺς ῥαβίμους καὶ ἀναπεπτωκότας εἶπεν. ἐπειδὴ ἔαν κατορθώσῃ τις τὰ εἰρημένα, ἐλαφρὸν ἔστι τὸ φορτίον. κατορθοῖ δὲ ἔαν ταπεινὸς γένηται, καὶ πρᾶος, καὶ ἐπιεικῆς· αὐτη ἔστι μήτηρ φιλοσοφίας.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Κόπος^P καὶ μέγιστον φορτίον ἡ ἀμαρτία, ὅτι καὶ παρὰ φύσιν ἐλαφρὸς ὁ ὑπὲρ εὐσεβείας ἄγων, μεγίστην ἔχων ἀντίληψιν.

ΚΕΦ. ΚΑ.

Περὶ τοῦ ἦπραν ἔχοντος τὴν χεῖρα.

5

- 1 Ἐν ἐκείνῳ τῷ καιρῷ ἐπορεύθη ὁ Ἰησοῦς τοῖς σάββασιν διὰ τῶν σπορίμων.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Εἰδὼς ὁ δεσπότης Χριστὸς ὡς προγνώστης, τὸ τί ἔμελλον ποιεῖν οἱ μαθηταὶ, τούτου χάριν ἤγαγεν αὐτοὺς διὰ τῶν σπορίμων, καὶ ἐπειδὴ ἐβούλετο λυθῆναι τὸ σάββατον, δι’ 10 αἰτίας τοῦτο ποιεῖ, καὶ οὐδέποτε χωρὶς αὐτίας αὐτὸς λύει, ἀλλὰ διδοὺς προφάσεις εὐλόγους, ἵνα καὶ τὸν νόμον ἀναπαύσῃ, καὶ τοὺς Ἱουδαίους μὴ πλήξῃ, εἴγε συνιέναι ἥθελον· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα κατασκευάζει, τὴν τῆς φύσεως ἀνάγκην προβαλλόμενος τὴν πεῖναν. χρὴ δὲ θαυμάζειν καὶ τῶν μαθητῶν τὴν ὑπομονὴν, μηδένα 15 τῶν σωματικῶν ποιουμένους λόγου, ἀλλὰ πάρεργον τιθεμένους τὴν τῆς σαρκὸς τράπεζαν, καὶ λιμῷ μαχομένους διηγεκεῖ, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀφισταμένους. εἰ μὴ γὰρ ἡνάγκαζεν αὐτοὺς σφόδρα τὸ πεινᾶν, οὐδὲ τοῦτο ἐποίουν διατί; ὅτε μὲν ἔτιλλον τοὺς στάχυας οἱ Ἀπόστολοι, οὐ πάνυ σφοδρῶς οἱ Φαρισαῖοι ἐπαρωξύνθησαν²⁰ καίτοι μᾶλλον πρὸς τὴν γνώμην αὐτῶν τὴν σκληρὰν ἀκόλουθον ἦν· ὅτε δὲ τὴν χεῖρα τὴν ἔηραν ἴάσατο, τότε οὕτως ἔξειηριώθησαν, ὥστε καὶ ἐπὶ σφαγῆς αὐτοὺς βουλεύεσθαι καὶ ἀναιρέσεως· ἐπειδὴ ἐκεῖ μὲν οὐδὲν γέγονε μέγα καὶ γενναῖον, καὶ διὰ τοῦτο σφοδρῶς ἐταράχθησαν· ἐνταῦθα δὲ ἐπειδὴ εἶδον τινὰς διὰ τὸ θαῦμα σωζό- 25 μένους, διὰ τοῦτο ἀγριαίνονται καὶ ταράττονται. παράγει δὲ τὸν Δαβὶδ εἰς τὸ μέσον, ἐπειδὴ πολλὴ τοῦ προφήτου ἦν ἡ δόξα.

- 6 Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι τοῦ ἱεροῦ μείζων ἐστὶν ὁδε.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Εἰ ὑπὲρ τὴν ἐντολὴν ἐδείκνυτο τὸ ἱερὸν, ἢρα ὑπὲρ τὸν νόμον ἦν ὁ Χριστός.

30

- 7 Ἐλεον θέλω, καὶ οὐ θυσίαν.

ΘΕΟΔΑΡΟΤ. Θυσιῶν μέν, φησιν, οὐ προσδέομαι, δέχομαι δὲ ταῦτας τῇ τῆς ὑμετέρας ἀσθενείας γνάμη συγκαταβαίνων, ἀπαι-

τῶν δὲ τὰ δύο ταῦτα, τίνι τε πρὸς ἐμὲ εἴνοιαν, καὶ τὴν εἰς τὸν πέλας φιλανθρωπίαν. ταῦτα γὰρ νομοθετῶν, πρῶτα τέθεικα· “ἀγα-“ πήσεις Κύριου τὸν Θεόν σου, καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.”

10 Εἰ ἔξεστι τοῖς σάββασι θεραπεύειν;

Ίσιδάροτ Πηλοτειάτοτ. “Οτι παντὸς ἔργου χειροκμῆτου ἐν σαββάτῳ κεκωλυμένου, αὐτὸι ἔνδονται, καὶ πῦρ ἀπτουσι, καὶ τὰς θυσίας κρεωνομοῦσιν. ἀπέρ ὡς μὲν ἔργα κοπὰ πληροῦν ἐν σαββάτῳ οὐκ ἐπιτρέπονται, ὡς δὲ θυσίας ἐπιτελεῖν οὐ κωλύονται, τοῦτο τοῦ νόμου κελεύοντος· καὶ συμβαίνει βεβηλοῦσθαι μὲν τὸ σάββατον τῇ ἔργασίᾳ, ἀναιτίους δὲ εἶναι τοὺς ἱερεῖς τῇ διαφορῇ 10 τῆς ἔργασίας.

ὮΡΙΓΕΝΟΤΕ. Εἰ Κύριος ἐστὶ τοῦ σαββάτου ὁ νιὸς τοῦ ἀνθρώπου ἑαυτὸν λέγων καὶ βασιλεὺς, ἔξεστι τῷ βασιλεῖ, ποτὲ μὲν περὶ σαββάτου νομοθετεῖν, ποτὲ δὲ καὶ παύειν τὸ σάββατον μετὰ τῶν θυσιῶν καὶ ὄλοκαντωμάτων, καὶ τῆς λοιπῆς λειτουργίας 15 τοῦ ἱεροῦ, καὶν διαθήκην νομοθετῶν. διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου συλλογιζόμενος αὐτοὺς, ὅπως μὴ ἔχωσι πρόφασιν ἀναισχυντίας, εἰς τὸ πάλιν ἐγκαλεῖν αὐτῶν διὰ τὴν θεραπείαν· καὶ τότε εἰπὼν τῷ ἀνθρώπῳ “ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου,” καὶ ἔξέτεινε, καὶ ἀπεκατεστάθη ἡ χεὶρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλῃ·” ἐκεῖνοι δὲ 20 οὐδὲ ἀδικήσαντες ἔξέρχονται, καὶ βουλεύονται ἵνα ἀνέλωσιν αὐτὸν τοσοῦτον ἡ βασκανία κακόν ὁ δὲ ἡμερος καὶ πρᾶος ἀνεχώρησε ταῦτα μαβών. ἡκολούθησαν δὲ αὐτῷ ὅχλοι πολλοί, διατί; θαυ-μάζοντες αὐτὸν, ἐκεῖνοι δὲ τῆς πονηρᾶς οὐκ ἀφίσταντο γνώμης.

ΤΟῦ ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΤ. Διατί δὲ ἐπηρώτησεν αὐτὸν, εἰ ἔξεστι 25 τοῖς σάββασι θεραπεύειν; ἐπειδὴ μιαροὶ ὄντες, καὶ ἰδόντες ὅτι ἥξει πάντως ἐπὶ τὴν ἱατρείαν, τῇ ἔρωτήσει προκαταλαβεῖν αὐτὸν ἔσπευδον προσδοκῶντες ἐν τούτῳ κωλύειν· εἰ δὲ μή γε, ἵνα κιτηγορήσωσιν αὐτὸν. ὁ δὲ φιλάνθρωπος, τὴν οἰκείαν ἡμερότητα ἐπιδεικνύς, καὶ τὴν ἐκείνων φανεροποιῶν ἀπανθρωπίαν, ἴστησι τὸν 30 ἀνθρώπων εἰς μέσον. τίνος δὲ ἔνεκεν; ὅπως εἰς συμπάθειαν αὐτοὺς προσκαλέσηται· ὡς δὲ οὐδὲ οὖτως ἐπεκάμφησαν, τότε ἐλυπήθη, φησὶν, καὶ ὀργίσθη αὐτοῖς διὰ τὴν πώρωσιν τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτούς· “τίς ἔστιν ἐξ ὑμῶν,” καὶ τὰ ἔξης.

ΣΕΤΝΕΡΟΤ. Τὸ τῶν Ἰουδαίων θεομάχον καὶ φιλαἵτιον καὶ φιλόφυγον ἔθνος, τὸ ἐνεργὸν μὲν εἰς κακίαν, ἀργὸν δὲ πρὸς ἀρετὴν, ἥτιατο τὸν εὐεργέτην Χριστὸν ἐν σαββάτῳ, Ψυχὰς καμνούσας ἀσθενείᾳ σωμάτων ἐλευθεροῦντα τῶν ἀλγειῶν· γὰρ εἰς αὐτὸς, ὁ ἀν Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, καὶ δοὺς αὐτοῖς τὸν νόμον, ὡς 5 τὰ πρὸς σωτηρίαν ψυχῶν ἐνεργεῖν τὸ σάββατον οὐκ ἐκώλυτεν· εἴτε γὰρ ἐν αὐτῷ μὴ ποιεῖν ἔργα πλὴν ὅσα ποιηθήσεται πάσῃ ψυχῇ· διὸ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν, τῷ ξηρὰν ἔχοντι τὴν χεῖρα μόνον ταύτην ἐκτείνειν ἐκέλευεν, καὶ ἐξετείνετο, καὶ τοὺς ἀγνόμονας ὄρωντας ἐπαίδευεν, ὡς ξηρὰς τὰς τῆς ἀγαθοεργίας ἔχοντας 10 χεῖρας, τὸ σάββατον ἀτιμάζουσιν.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΤ. Καὶ σὺ ἀνθρώπε, ἐὰν ἔχῃς χεῖρα ξηρὰν, ἀκούσας παρὰ τοῦ Σωτῆρος, “ἐκτείνου τὴν χεῖρα σου” ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, ἐνεργοῦντος τοῦ Ἰησοῦ, ἀποκατασταθήσεται ὑγίης ὡς ἡ ἄλλη.

15

18 · Ἰδοὺ, ὁ παῖς μου, ὃν ἤρέτισα.

Διὰ μὲν τοῦ “ἤρέτισα,” τὴν ὁμογνωμοσύνην τὴν πρὸς τὸν πατέρα δηλῶν· διὰ δὲ τοῦ “κρίσιν τοῖς ἔθνεσιν ἀπαγγελεῖ,” τὴν κλῆσιν τῶν ἔθνων σημαίνων. διὰ δὲ τοῦ “οὐκ ἔριτε οὐδὲ κραυγάσει,” τὴν πραότητα αὐτοῦ ἐμφαίνων διὰ δὲ τοῦ “κάλαμον” καὶ τὰ ἔξης, 20 τὴν αὐτοῦ ἴσχυν καὶ τῶν Ἰουδαίων τὸ ἀσθενὲς ὑπογράφων· καὶ γὰρ ἥδινατο ῥάδιον αὐτοὺς ὥσπερ κάλαμον διακλάσαι. διὰ δὲ τοῦ “λίνων τυφόμενον,” τὸν Θεοῦ μὲν αὐτῶν τὸν ἀναπτόμενον παρίστησι, καὶ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἰκανὴν οὖσαν καταλῦσαι καὶ κατασθέσαι τοῦτον μετ' εὐκολίας ἀπάστης· οὗτος καὶ ἐν τούτῳ ἡ 25 πολλὴ αὐτοῦ ἐπιείκεια ἐπιδείκνυται. τὸ δὲ “ἔως ἂν ἐκβάλῃ εἰς “νῖκος τὴν κρίσιν αὐτοῦ,” σημαίνει, ὅτι ὅτε ἂν τις παρ’ ἔαυτοῦ πάντα πληρώσῃ, καὶ νικήσῃ τὰ παρ’ αὐτοῦ δικαιώμενα, τότε καὶ τὴν ἐκδίκησιν ἐπάξει, καὶ ἐκδίκησιν τελείαν· τότε γὰρ τὰ δεινὰ καταλήψεται αὐτούς· ἀλλ’ οὐκ ἐν τούτῳ στήσονται τὰ τῆς 30 οἰκουμένης, ἐν τῷ κολασθῆναι τοὺς ἀπιστάσητας μόνιν, ἀλλὰ καὶ τὴν οἰκουμένην ἐπισπάσηται· διὸ καὶ ἐπῆγαγεν, “ἐπὶ τῷ ὀνόματι “αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσιν,” καὶ ἵνα μάθωμεν ὅτι καὶ τοῦτο κατὰ γνώμην ἐπὶ τοῦ Πατρὸς, ἐν τῷ προοιμίῳ ὁ προφήτης καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἔμπροσθεν εὐέγγυήσατο εἰπών, “οὐ ἀγαπητὸς, εἰς ὃν 35

“εὐδόκησεν ἡ ψυχὴ μου” ὁ γὰρ ἀγάπητος εὗδηλον ὅτι κατὰ γνῶμην τοῦ φιλοφρένου ταῦτα ἐποίει.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. “Κάλαμος” ἔστι “συντετριμμένος,” ψυχὴ ἐν ἀμαρτίαις συντετριμμένη “λίνος” ἔστι “τυφόμενος,” οἱ κατεπαιρόμενοι τῇ ἀληθείᾳ. 5

Τοῦ λιττοῦ. “Κάλαμον” λέγει, τὸν διὰ προστάγματος Πιλάτου γράψαντα ἐν ἐμπαιγμῷ, τὸ “οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν ‘Ιουδαίων,” ὃν καὶ ἀορασίᾳ ὡς εὔκόλως δινάμενον κατεάξαι, οὐ συνέτριψεν, ἀλλ’ ἡνέσχετο πάτσηειν καὶ φέρειν τὴν ἐπιγράφην. “λίνον” δὲ φησι, “τυφόμενον” τὸν τῶν κατεπαιρομένων βασιλέων 10 τύφον λέγει δὲ Πιλάτου καὶ Ἡράδου πεφυσιωμένων ἐπὶ τε τῇ ἀρχῇ καὶ τῇ φαντασίᾳ, καὶ ἀνεχομένων ταρίστασθαι ὡς κρετὸν τὸν κριτὴν τῶν κριτῶν ὃν καὶ οὐκ ἔσβεσε τέως ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, διὰ τοῦ οἰκείου πάθους τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν πραγματευόμενος. 15

Θεοδάροτ Ήρακλείας. Τὸ πρᾶον ὁ Πατὴρ διὰ τούτων ἔξαγγέλλεις “κάλαμον” δὲ, ἐπειδὴ ἀσθενεῖς ἦσαν ὡς κάλαμος συντετριμμένος, καὶ ὡς λίνος καπνιζόμενος ἐγγὺς ὃν τὸν σβεσθῆναι οὐκ ἀντέλεγεν αὐτοῖς ἐπὶ πολὺ, ἀλλ’ ὑπεχώρεις ἵνα μὴ ὀλοτελῶς ἀπόλωνται, διὰ τὴν ἄγαν ἀσθενειαν τὸ δὲ “ἔνις ἀν 20 ἐκβάλῃ,” ἡνέσχετο αὐτῶν, ἔνις πληρώσει τὸν τῆς οἰκονομίας σκοπὸν τοῦτο γάρ ἐστιν εἰς τέλος ἐκβαλεῖν τὴν κρίσιν, μεθ’ ἣν τὰ ἔθνη ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.

ΚΕΦ. ΚΒ.

Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου τυφλοῦ καὶ κωφοῦ.

25

22 Τότε προσηνέχθη αὐτῷ δαιμονιζόμενος τυφλὸς καὶ κωφός.

‘Η μὲν τοῦ δαιμονος τούτου πονηρία ἐκάτεραν τὴν εἰσόδον τοῦ ἀνθρώπου τούτου ἀπέφραξεν, δι’ ἣς ἥμελλε πιστεύειν, θεωρίαν τὲ καὶ ἀκοήν, ἀλλ’ ὅμως ἐκατέραν ὁ Χριστὸς ἀνέφεξεν. 30

Διατί δὲ καὶ ἄλλοτε κατηγορησάντων τῷ Χριστῷ, ὅτι ἐν τῷ Βεελζεβούλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια, τότε μὲν οὐκ ἐπέτρεψεν δίδους αὐτοῖς χώραν, ἀπό τε τῶν σημείων γνῶναι αὐτοῦ τὴν

δύναμιν, ἀπό τε τῆς διδασκαλίας μαθεῖν αὐτοῦ τὴν μεγαλοσύνην, νῦν δὲ ἐπιτιμᾶς; πρῶτον μὲν τὴν αὐτοῦ θεότητα ἐνδεικνύμενος, τὸ τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν εἰς μέσον ἄγειν δεύτερον δὲ, ἐκ τοῦ εὐκόλως τοὺς δαιμόνας ἐκβάλλειν ὅμως δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἐπιτίμησιν μετὰ τῆς αὐτῷ προσηκουσῆς ἐπιεικείας ποιεῖται· παιδεύων ὥμᾶς 5 πράους εἶναι τοῖς ἔχθροῖς, κανὸν τοιαῦτα λέγουσιν, ἂν μήτε αὐτοῖς συγγινωσκῶμεν ἡμεῖς, μήτε τὸν τυχόντα ἔχει λόγον. διαλέγεται γὰρ αὐτοῖς, οὐκ ἀπὸ τῶν γραφῶν οὐδὲ γὰρ προσεῖχον, ἀλλὰ καὶ παρερμηνεύειν ἡμελλεν· ἀλλὰ ἀπὸ τῶν κοινῆς συμβαινόντων· “πᾶσα γάρ,” φησι, “βασιλεία μερισθεῖσα,” καὶ τὰ ἔξῆς· οὐ 10 γὰρ οὗτοι οἱ ἔξωθεν πόλεμοι, ὡς οἱ ἐμφύλιοι, διαφθείρουσι· βασιλείας δὲ μέμνηται, διὰ τὸ μηδὲν αὐτῆς δυνατώτερον ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι, ἀλλ’ ὅμως ἀπόλλυται καὶ αὐτὴ στατιάζουσα. οὐκ εἴπε 15 δὲ, εἰ ὁ Σατανᾶς τοὺς δαιμόνας ἐκβάλλει, ἀλλὰ “τὸν Σατανᾶν” δεικνὺς πολλὴν αὐτοῖς πρὸς ἀλλήλους συμφωνίαν οὖσαν· “ἐφ’ 15 “έαυτὸν ἐμερίσθη” φησίν· εἰ δὲ ἐμερίσθη, ἀσθενέστερος γέγονε καὶ ἀπόλωλεν· εἰ δὲ ἀπόλωλεν, πῶς δύναται ἔτερον ἐκβάλλειν· “εἰ γὰρ ἐγὼ ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια” καὶ τὰ ἔξῆς· διὰ τοὺς Ἀποστόλους λέγει· τὸ δὲ “αὐτοὶ κριταὶ ὑμῶν ἔσονται,” δηλοῖ, ὅτι ὅτ’ ἀν ἔξ ὑμῶν ὄντες οἱ Ἀπόστολοι, ἐκεῖνοι μὲν πείθονται καὶ ὑπακούουσιν, ὑμεῖς δὲ ἀνθίστασθε· εὑδηλον ὅτι κατακρίνουσιν ὑμᾶς.

Εἰπὼν δὲ “ἄρα ἔφθασεν ἐφ’ ὥμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.” περὶ τῆς ἑαυτοῦ πρωτῆς παρουσίας λέγει, δεικνὺς αὐτοῖς ὅτι ὕφελον σκιρτᾶν καὶ χαίρειν ὅτι τὰ μεγάλα καὶ ἀπόρρητα ἐκεῖνα 25 παραγέγονεν ἀγαθὰ, τὰ πάλαι παρὰ τῶν προφητῶν ἀδόμενα· αὐτοὶ δὲ τουναντίον ἐποίουν εὐ μόνον δεχόμενοι αὐτὰ, ἀλλὰ καὶ διαβάλλοντες, καὶ συντιθέντες οὐκ οὖσας αἰτίας· ὅτι “ἐγὼ μέν, “φησιν, ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια,” ὅπερ ἔστι μεγίστης δυνάμεως ἔργον, καὶ οὐ τῆς τυχούσης χάριτος· ὑμεῖς 30 δὲ δι’ ὃν φέγγεσθε, τῇ ὑμετέρᾳ σωτηρίᾳ πολεμεῖτε. ὅπερ δὲ εἴπεν, “ὅτι πῶς δύναται εἰσελθεῖν εἰς τὴν οἰκίαν” καὶ τὰ ἔξῆς· οὗτοι χρὴ νοεῖν· ὅτι οὐ μόνον ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν οὐκ

ἐκβάλλει, ἀλλ' οὐδὲ ἄλλῳ τινὶ δυνατὸν ἐκβάλλειν, ἐὰν μὴ πρότερον ἐκείνου περγένηται τοσῦτον γὰρ ἀπέχω, φησὶ, συμμάχῳ χρήσασθαι τῷ διαβόλῳ, ὅτι καὶ πολεμῶ αὐτῷ καὶ δεσμῶ αὐτόν. καὶ τούτου τεκμήριον, τὸ τὰ σκέυη αὐτοῦ διαρκάσαι με. τοιτέστι τοὺς δαίμονας ἀπελαύνειν με, καὶ τὴν οἰκουμένην ἀτάσαν τῆς 5 πλάνης ἐλευθερώσαι με, καὶ τὰς μαγγανείας αὐτοῦ καταλῦσαι με, καὶ τάντα ἄχρηστα παιῆσαι με τὰ ἐκείνου. “ἰσχυρὸν” δὲ αὐτὸν καλεῖ· οὐκ ἐπειδὴ τῇ φύσει τοιοῦτος ἔστι, μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὴν ἔμπροσθεν σημαίνων τυραννίδα, τὴν ἐκ τῆς ράβυμίας τῆς ἡμετέρας γεγενημένην.

ΩΡΙΓΕΝΟΣ. Ἰσχυρός ἔστιν ἡ ἀμαρτία· οἶκος δὲ τούτου, τὸ σῶμα, ὁ παλαιὸς ἄνθρωπος.

ΤΟῦ ΛΤΟῦ Ἡ οἰκία τοῦ ἰσχυροῦ, ὁ περίγειος τόπος· Ἰσχυρὸς δὲ ὁ διάβολος· σκέυη δὲ τοῦ ἰσχυροῦ, οἱ ὑπαγόμενοι τοῖς θελήμασιν αὐτοῦ.

ΤΟῦ ΛΤΟῦ. Ἐὰν μὴ περάσῃ καὶ δήσῃ, φησὶν, τὸν εὔσεβην καὶ ἰσχυρὸν λογισμὸν τοῦ νοὸς, ἡ ἀντικειμένη τοῦ ἰσχυροῦ, λέγω δὴ τοῦ διαβόλου ἡ δύναμις, οὐ δύναται τὰς τῆς ψυχῆς ἀρετὰς λυμήνασθαι· καὶ τὴν οἰκείαν αὐτῆς σύζυγον, λέγω δὴ τὸ σῶμα, σὺν αὐτῇ ἔκφανίσαι.

ΤΟῦ ΧΡΤΣΟΣΤΟΜΟΥ. Περὶ τοῦ διαβόλου καὶ ἐνταῦθα λέγει καὶ τῶν δαιμόνων· ὅτι ἐγὼ μέν, φησὶ, βούλομαι τῷ Θεῷ προσάγειν, καὶ ἀρετὴν καὶ βασιλείαν καταγγέλλειν· ὁ δὲ διάβολος καὶ οἱ δαίμονες τὰ ἐναντία τούτοις. πῶς οὖν ὁ μὴ μετ’ ἐμοῦ ὁν, ἐμοὶ συμπράττειν ἔμελλεν; οὐ μόνον δὲ οὐ συμπράττειν, ἀλλὰ 25 καὶ σκορπίζειν ἐπιθυμεῖ τὰ ἐμά· ταῦτα δὲ λέγει, ἵνα δεῖξῃ πολλὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν διάβολον τὴν ἔχθραν, καὶ ἀφατον οὖσαν.

Τί ἔστιν “ὅτι πᾶσα ἀμαρτία” καὶ τὰ ἔξης; ὁ δὲ λέγει τοῦτό ἔστιν πολλὰ, φησὶ, κατ’ ἐμοῦ εἰρύκατε, ὅτι πλάνος εἰμὶ καὶ ἀντίθεος· ταῦτα οὖν ἀφίμηι ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀπαιτῶ δίκας ὑμᾶς· 30 ἔστω γὰρ ἐμοὶ πταιέτε· διὰ τὴν σάρκα ἣν περίκειμαι. διατί εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον ἀμαρτάνετε; μὴ γὰρ καὶ περὶ αὐτοῦ ἔχετε εἰπεῖν, ὅτι ἀγνοοῦμεν αὐτόν· διὰ δὴ τοῦτο καὶ ἐνταῦθα κολασθήσεοθε

καὶ ἐκεῖ ὅσα μὲν δῦν ἐβλαφημήσατε κατ' ἐμοῦ, φῆσι, πρὸ τοῦ σταυροῦ, ἀφίημι ὑμῖν, καὶ αὐτὸ δὲ τοῦ σταυροῦ τὸ τόλμημα· ὥπερ δὲ τῆς ἀπιστίας κατακριθήσετε μόνον· “ὅς δὲ ἢν εἴπῃ κατὰ “τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἅγιου,” καὶ τὰ ἔξης¹ εἰ γὰρ καὶ ἐμὲ λέγετε ἀγνοεῖν, οὐ δήπου κακεῖνο ἀγνοεῖτε, ὅτι τὸ δαιμονιας ἐκ-⁵ βάλλειν, καὶ ἰάσεις ἐπιτελεῖν, τοῦ Ἅγιου Πνεύματος ἔργον ἔστι· ὃ δὲ λέγει, τοῦτο ἔστιν ὅτι ἡ ἀξία μετάνοια πάντα συγχωρεῖ τὰ εἰς ἐμὲ ἀμαρτήματα, καὶ τὰ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα· εἰ δὲ οὐ μετανοήσατε περὶ μὲν ὧν εἰς ἐμὲ ἐπράξατε πρὸ τοῦ σταυροῦ, ὃδε μὲν οὐκ ἀπολαμβάνετε, μόνον δὲ ἐκεῖ περὶ δὲ ὧν εἰς τὸ ιο Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἀμαρτάνετε² ἐὰν μὴ μετανοήσατε, καὶ ὃδε κολασθήσοθε καὶ ἐκεῖ. ἄ. καὶ γὰρ οἱ μὲν, τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐνταῦθα κολάζονται καὶ ἐκεῖ, ὡς οἱ Σοδομῖται³ καὶ ὡς οὗτοι αὐτοί⁴ καὶ γὰρ ἐνταῦθα ἔδοσαν δίκην, ἥνικα ἐπαύον τὰ ἀνήκεστα ἐκεῖνα τῆς πόλεως αὐτῶν ἀλεύστης, καὶ ἐκεῖ χαλεπωτάτην ὑπομένουσιν. 15 β. οἱ δὲ ἐκεῖ μόνον, ὡς ὁ πλούσιος ἀποτηγανιζόμενος, καὶ οὐδὲ σταγόνος κύριος ὧν. γ. οἱ δὲ ἐνταῦθα μόνον, ὡς ὁ πεφορμευκὸς⁵ παρὰ Κορινθίοις. δ. οἱ δὲ οὐδὲ ἐνταῦθα οὐδὲ ἐκεῖ, ὡς οἱ Ἀπόστολοι, καὶ ὡς οἱ προφῆται, ὡς ὁ Ἰωάθ⁶ οὐ γὰρ δὴ κολάστεως⁷ ἦν ἄπερ ἐπασχεν, ἀλλὰ ἀγάνων καὶ παλαισμάτων.

20

Ἐν τῷ εἰπεῖν “ποιήσατε τὸ δένδρον” καὶ τὰ ἔξης⁸ ὃ δὲ λέγει τοῦτο ἔστιν. οὐδεὶς ὑμῶν, φῆσιν, εἰπεν ὅτι πονηρὸν ἔργον ἔστιν τὸ δαιμονιας ἀπελαύνειν καὶ ἔξ αὐτῶν ἐλευθεροῦν ἀνθρώπους· εἰ γὰρ καὶ σφόδρα ἡναισχύντουν, οὐκ ἡδύναντο τοῦτο εἰπεῖν. ἐκεὶ οὖν τοῖς μὲν ἔργοις οὐκ ἐμέμφοστο⁹ τὸν δὲ ταῦτα ἐργαζόμενον, φῆσιν, 25 ὅτι παρὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀκολουθίαν τοῦτο ποιεῖτε. καὶ γὰρ ἡ τοῦ δένδρου διάκρισις ἀπὸ τοῦ καρποῦ φαίνεται, οὐχ ὁ καρπὸς ἀπὸ τοῦ δένδρου¹⁰ ὑμεῖς δὲ τούκαντίον ποιεῖτε¹¹ εἰ γὰρ καὶ τὸ δένδρον τοῦ καρποῦ αἴτιον, ἀλλ’ ὁ καρπὸς τοῦ δένδρου γυναικικός¹² ἀκόλοιθον οὖν, ἡ καὶ τὸ δαιμονιας ἐλευθεροῦν ἐνδιαβάλλειν, ἐνδια-30 βάλλοντες ἐμὲ τὸν ἐλευθεροῦντα, ἡ τοῦτο ἐπαινοῦντας, καὶ ἐμὲ τὸν ἐργαζόμενον κατηγορεῖν.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Δένδρον καλὸν, ἡ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, σαπρὸν τὸ

¹ Sic.² κολ³ Cod.

ἀκάθαρτον πνεῦμα, ἦτοι ὁ διάβολος. τοίνυν πειήσατε καρποὺς ἀξίους, ἵνα ἐν αὐτοῖς ποιήσητε οἰκεῖν τὸ Ἀγίου Πνεῦμα, καὶ μὴ τοιαῦτα, ἵνα μὴ γένηται ὑμῖν τὸ δένδρον τὸ πονηρόν.

34 Γεννήματα ἔχιδνῶν πῶς δύνασθε ἀγαθὰ λαλεῖν πονηροὶ ὄντες. 5

Θεοδόροτ Μομφοτεστίας. Ὡ, φησι, πάντων ἀνθρώπων πονηρότατοι, καὶ κατὰ μηδὲν τῇ πονηρίᾳ τῶν ἔχιδνῶν ἀφεστηκότες. οὐ θαυμαστὸν εἰ μηδὲν φθέγγεσθε ἀγαθόν ἔπειται γὰρ τῇ διαβέσει τῆς Ψυχῆς τὰ ρήματα· ἀλλὰ πῶς εὑφημα φθέγγεσθε, τὰ χείρω προειρημένα καβάταξ, καὶ πρὸς τὸ χεῖρον ἐκκλίνοντες. 10

36 Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πᾶν ρῆμα ἀργόν.

Τοῦ Χρτσοστόμοτ. Ἄργος λόγος ἐστὶν ὁ Ψευδῆς, ἡ αἰσχρολογία, ὁ συκοφαντίας ἔχων τὸ γέλωτα κινοῦν ρῆμα, καὶ πᾶν τὸ μὴ κατὰ πράγματος κείμενυ, ὑπὲρ οὖ, φησὶν, ἀπιδώσει πᾶς ἀνθρώπος λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. ἐκ γὰρ τῶν λόγων ἡμῶν δικαιο- 15 θησόμεθα, καὶ ἐκ τῶν λόγων ἡμῶν κατακριθησόμεθα· ὅπερ ἐστὶ δικαστηρίου ἡμέρου καὶ ἀνεπαχθοῦς· οὐ γὰρ εἴ ᾧ ἔτερος, φησὶν, εἴπε περὶ σοῦ, ἀλλ᾽ εἴ ᾧ αὐτὸς ἐφέγγεω, τὰς ψήφους ὁ δικαστὴς ἐξενέγκῃ. διὰ τοῦτο οὖν ἀγαπητοὶ, πᾶσαν σπουδὴν εἰσενέγκωμεν, μὴ μόνον τοῦ μηδὲν ἡμᾶς ἀργὸν φθέγγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ πάν- 20 τοτε περὶ τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ διαλέγεσθαι.

ΚΕΦ. ΚΓ.

Περὶ τῶν αἰτούντων σημείουν.

Θαυμάζων ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν ἀναίσχυντον γνώμην τῶν Φαρισαίων καὶ γραμματέων, φησὶ, “τότε ἀπεκρίθησαν αὐτῷ λέγοντες,” 25 καὶ τὰ ἔξης. τέθεικε δὲ τὸ “τότε” ὅτι μετὰ τοσαῦτα σημεῖα, ὡς οὐδενὸς γενομένου, λέγουσι, “θέλομεν ἀπὸ σοῦ σημεῖον ἰδεῖν.” τοῦτο δὲ ἔλεγον, ἵνα ἐπιλάβωνται τάλιν. ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τῶν ρήμάτων αὐτοὺς ἐπεστόμισεν, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις, ἐπὶ τὰ ἔργα τάλιν ἔρχονται. αὐτὸς δὲ ὅτε μὲν αὐτὸν τραχέως 30 ἥρωτων καὶ ὑβριζον, ἐπιεικῶς αὐτοῖς διελέγετο. ὅτε δὲ ἐκολάκευον, ὑβριστικῶς καὶ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος ἀπεκρίνετο· δεικνὺς, ὅτι ἑκατέρου πάθους ἐστὶν ἀνώτερος, καὶ οὕτε τότε εἰς ὄργην

έξαγεται, οὐδὲ τὴν ἀπὸ κολακείας μαλακίζεται. χρὴ δὲ καὶ τὴν ὕβριν σκοτεῖν, οὐχ ἀπλῶς λοιδορίαν οὖσαν, ἀλλ' ἀπόδειξην ἔχουσαν τῆς πονηρίας αὐτῶν. “τί γάρ,” φησι, “γενεὰ πονηρὰ καὶ “μοιχαλίς,” καὶ τὰ ἑζῆς. ὃ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστιν ὅτι ἀγνώμονες γεγόνασιν ἀεὶ οἱ πρόγονοι αὐτῶν περὶ τοὺς εὑεργέτας, ὁσπερ 5 καὶ τὴν αὐτοῖ. καὶ ὅτι εὖ πάσχοντες, χείρους γίνονται, ὅπερ ἐσχάτης ἐστὶ πονηρίας. μοιχαλίδα δὲ ἐκάλεσε, καὶ τὴν προτέραν καὶ τὴν παροῦσαν ἀπιστίαν δηλῶν, τὴν τε τῶν προγόνων αὐτῶν, καὶ τὴν τούτων αὐτῶν. ἐκεῖνοι μὲν, ὅτι καταλιπόντες τὸν Θεὸν, ἐπὶ τοὺς δαιμόνας ἔτρεχον οὗτοι δὲ, ὅτι αὐτὸν παραγενόμενον προσ- 10 δέξασθαι οὐκ ἥθελον. Εἰπὼν δὲ “τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προ- “φήτου,” ἦδη τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως ἀνακρούεται λόγον, καὶ πιστοῦται αὐτὸν ἀπὸ τοῦ τύπου. τί οὖν οὐκ ἐδόθη αὐτῇ σημεῖον, φησίν; οὐκ ἐδόθη αὐτῇ αὐτούσῃ. οὐ γὰρ ὡστε αὐτοὺς ἐνάγειν ἐποίει τὰ σημεῖα, ἢδει γὰρ αὐτοὺς πεπωρωμένους οὗτας, ἀλλ' 15 ὡστε ἔτερους διορθουν. “ὡσπερ γὰρ ἦν Ἰωνᾶς,” φησιν, “ἐν τῇ “κοιλίᾳ τοῦ κῆτους τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας.” καρδίαν δὲ τῆς γῆς, τὸν τάφον εἶπε.

Τίνος χάριν ἄνδρες Νινευῖται κατακρίνουσι τοὺς Ἰουδαίους; ἐπειδὴ ὁ μὲν δοῦλος, ὃ δὲ δεσπότης. καὶ ὁ μὲν ἐκ κήτους ἐξῆλθεν, 20 ὃ δὲ ἐκ θανάτου ἀνέστη. καὶ ὁ μὲν καταστροφὴν ἐκήρυξεν, ὃ δὲ βασιλείαν ἤλθεν ἐναγγελίζομενος· καὶ οἱ μὲν βάρβαροι, οἱ δὲ προφήταις συνανεστράφησαν μυρίοις· καὶ οἱ μὲν χωρὶς σημείου ἐπίστευσαν, οἱ δὲ πολλὰ σημεῖα θεατάμενοι, ἀπιστοὶ διέμειναν. τὸ δὲ “βασίλισσα ύδου κατακρινεῖ αὐτοὺς,” τοῦτο τοῦ προτέρου 25 πλέον ἦν. ὁ μὲν γὰρ Ἰωνᾶς πρὸς ἐκείνους ἀπῆλθεν, ἡ δὲ βασίλισσα τοῦ ύδου οὐκ ἀνέμεινε τὸν Σολομῶνα πρὸς αὐτὴν ἀτελθεῖν, ἀλλ' αὐτὴ πρὸς αὐτὸν παρεγένετο· καὶ γυνὴ καὶ βάρβαρος οὖσα, καὶ τοσοῦτον ἀφεστηκῆσα, οὐκ ἀπειλῆσης ἐπικειμένης, οὐ θάνατον δεδοκυῖα, ἀλλ' ἔρωτι ῥημάτων μόνον σοφῶν· “πλέον δὲ Σολομῶνος 30 “ῳδε.” ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ γυνὴ παρεγένετο, ἐνταῦθα δὲ, ἐγώ, φησιν, ὁ δεσπότης. καὶ ὁ μὲν Σολομῶν ὑπὲρ δένδρων καὶ ἔνλαιν διελέγετο, τὰ μηδὲν μέγα ὠφελῆσαι τὴν παραγενομένην δυνάμενα· ἐγὼ δὲ ἵπερ ἀπορρήτων ῥημάτων καὶ μυστηρίων φρικωδέστερον.

Διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι “ὅταν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐξέλθῃ ἀπὸ 35

“τοῦ ἀνθρώπου, διέρχεται δί’ ἀνύδρων τόπων,” καὶ τὰ ἔξης, ἐδήλωσεν ὅτι οὐκ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα χαλεπώτατα ὑπομενοῦσιν οἱ Ἰουδαῖοι· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστι. καθάπερ οἱ δαιμονῶντες, φησὶν, ὅταν ἀπαλλαγῶσι τῆς ἀρρώστιας ἐκείνης, ἀν ῥαβυμάτεροι γένονται, χαλεπωτέραν ἐπισπῶνται καθ’ 5 ἑαυτῶν τὴν φαντασίαν, οὕτω καὶ ἐφ’ ὑμῖν γίνεται· καὶ γὰρ καὶ ἔμπροσθεν κατείχεσθε δαιμονί, ὅτε τὰ εἰδώλα προσεκυνεῖτε, καὶ τοὺς νιὸντας ὑμᾶν ἐσφάττετε τοῖς δαιμονίοις, πολλὴν ἐπιδεικνύμενοι μανίαν, ἀλλ’ ὅμως οὐκ ἐγκατέλικον ὑμᾶς, ἀλλ’ ἐξέβαλον τὸν δαιμονικὸν ἐκεῖνον διὰ τῶν προφητῶν καὶ δί’ ἡμαυτοῦ πάλιν ἡλθεν, 10 ἐκκαθάρισαν πλεῖον ὑμᾶς βουλόμενος. ἐπεὶ οὖν εὐ βούλεσθε προσέχειν, ἀλλὰ καὶ εἰς πλείσια ἐξακείλατε πονηρίαν, τοὺς προφήτας ἀνελεῖν, πολλῷ μείζω καὶ χαλεπώτερα ὑπομενεῖτε τῶν προτέρων, τῶν κατὰ Βαβυλῶνα λέγων, καὶ κατὰ Αἴγυπτου καὶ κατὰ Ἀντίοχου· 15 καὶ γὰρ τὰ ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου συμβάντα αὐτοῖς, πολλῷ τούτων χαλεπώτερα.

‘ΟΡΙΓΕΝΟΣ. ‘Η παραβολὴ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος, περὶ τῶν ἐξ ἐπιστροφῆς εἰς ἀπροσεξίαν ἐρχομένων, ἡ ἐξ ιάσεως εἰς ῥαβυμίαν, δί’ ἡς ἐπὶ τὸ χειρὸν ἔλκονται. οἶκος σεσαρωμένος, εἰς ὁν δαιμόνια εἰσέρχονται, ψυχαὶ εἰσὶ τῶν δοκούντων ἐκβιοῦν, κατὰ 20 πρόθεσιν λόγων, ὡς ἀληθῆ τῶν ἐν ψευδωνύμων^γ γνάσει. ὃ δ’ αὐτός ἐστι κεκοσμημένος, ὡς ὅμοιώματα ναοῦ, οὐκ ἀν ναός.

‘ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΤ. ‘Ἐπτὰ πνεύματα λογιστέον τὰ πολλά. ἐπὶ γὰρ πλήθους πολλάκις τὰ ἐπτὰ παρὰ τῇ θείᾳ γραφῇ. κατ’ ἀρχὴν μὲν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις ἐνφῆσε τὸ πνεύμα τὸ πονηρὸν, ὅτε κατ’ 25 Αἴγυπτουν εἰδωλολάτρουν· ἐξῆλθε δὲ ὅτε προσεκλήθησαν ὑπὸ Θεοῦ· μετὰ ταῦτα δὲ ὅτε ἐξήμαρτον εἰς τὸν προσκαλεσάμενον, τότε μετέβαινεν ἡ χάρις ἐπὶ τὰ ἔθη, οἷ δὲ ἐξεδίδοντο. καὶ ἡ μὲν ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὡσπερ ἐν ἀνύδροις τοῖς τόποις κατοικησις ἐγένετο τῶν πονηρῶν χαλεπή τε καὶ δύσβατος, Θεὸν ὑποδεξαμένων τῶν 30 ἔθνων· ἡ δὲ εἰς τὸν Ἰσραὴλ ἐπάνοδος ῥῶν ἡ πρότερον καὶ μετὰ πολλοῦ πλήθους τῆς ἐφόδου· διὸ κακίον^ε νῦν διάγουσιν ἡ ἐν Λιγύπτῳ, παρατατόμενος μὲν εἰς τὰς κατὰ Χριστὸν βλασφημίας ἀεὶ τὴν δὲ πρὸς Ἀθραὰμ διαθήκην οὐκ ἔχοντες κατὰ τὸ

^γ Leg. vid. ψευδωνύμῳ.

^ε κακίον Col.

δίκαιον προσδοκῶν καν̄ ὥσπερ τότε, ἀλλὰ ἀποκοπόμενοι τῆς ἐλπίδος, ὅτι τὸν πληρωτὴν ταύτης ἡθετήκασιν.

48 Τίς ἔστιν ἡ μῆτηρ μου.

Οὐδαμῶς ἐπαιτχυνόμενος τὴν ἑαυτοῦ μητέρα, οὐδὲ ἀρνούμενος τὴν γεγενηκοῦαν ἔλεγεν, “τίς ἔστιν ἡ μῆτηρ μου,” εἰ γὰρ 5 ἐπησχύνετο¹, οὐδὲ ἀν διῆλθε διὰ τῆς μήτρας ἐκείνης, οὐδὲ ἀν καὶ πρὸς αὐτῷ τῷ σταυρῷ ὧν, τῷ πάντων μάλιστα ποθουμένῳ μαθητῇ, παρεκατετίθετο αὐτήν ἀλλὰ τοῦτο εἶπε δεῖξαι θέλων, ὅτι ἀρετῆς ἀπούσης, πάντα περιττά, καὶ ὅτι ὁ ταύτην ἐργαζόμενος, καὶ ἀδελφὸς καὶ ἀδελφὴ καὶ μῆτηρ ἔστιν αὐτοῦ.

10

Χρὴ δὲ μὴ τὰ ρήματα ἔξετάζειν μόνον τὰ τὴν ἐπιτίμησιν ἔχοντα σύμμετρον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐπιτιμῶντα τίς ἦν ὅτι οὐχὶ ψιλὸς ἄνθρωπος, ἀλλ’ ὁ Μοιογενῆς Τίδος τοῦ Θεοῦ. καὶ τί βουλόμενος ἐπιτίμῃ; ἀπαλλάξαι τοῦ τυραννικωτάτου τῆς κενοδοξίας πάθους, ὥσπερ ὡς γυνὴ πέτυνε. ἐβούλετο γὰρ ἐπιδείξασθαι τῷ 15 λαῷ, ὅτι κρατεῖ καὶ αὐθεντεῖ τοῦ παιδός ἔδει γὰρ αὐτὴν εἰσελθοῦσαν ἀκούειν μετὰ τοῦ ὄχλου, ἢ μὴ τοῦτο βουλόμενον ἀναμεῖναι, ἔως οὗ τὸν λόγον καταπαύσῃ· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ χρὴ λογίζεσθαι· ὅμως δὲ οὐδὲ εἶπεν, ἄπελθε, εἰπὲ τῇ μητρὶ μου, ὅτι οὐκ εἴ μου μῆτηρ, ἀλλὰ πρὸς τὸν εἰπόντα ἀποτείνεται 20 λέγων, “τίς ἔστιν ἡ μῆτηρ μου.” καὶ ἔτερον δέ τι κατατκευάζων τοῦτο εἶπεν ὥστε μῆτε ἐκείνους, μῆτε ἄλλους συγγενείᾳ θαρροῦντας, ἀμελεῖν ἀρετῆς.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Οἱ μὴ γινώσκοντες τὸ κατὰ τὴν παρθένον μυστήριον λέγουσιν “ἀδελφοί σου” τῷ Ἰησοῦ, εἰ γὰρ ἐγίνωσκον ἐπί-25 στευον εἰς αὐτόν. ἐκ τοῦ δὲ ποιεῖν τὸ θέλημα τοῦ ἐν οὐρανοῖς πατρὸς, ἀδελφὸς ἡ ἀδελφὴ ἡ μῆτηρ τοῦ Ἰησοῦ τίς γίνεται. εἰ δὲ τούτῳ οὐ φύσει ἐστὶ τίς ἀδελφὸς, ἡ τί τῶν λοιπῶν ἔτι πᾶσα παρθένος, καὶ ἀδιάφθορος ψυχὴ ἐξ Ἀγίου Πνεύματος συλλαβοῦσα, ἵνα γενήσει τὸ πατρικὸν θέλημα, μῆτηρ ἐστὶ τοῦ Ἰησοῦ.

30

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΤ. “Οτι δὲ μῆτω πεπιστεύκεισαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, μανθάνομεν παρὰ Ἰωάννου παρὰ δὲ τοῦ Μάρκου, καὶ τί πλέον ἀκηκόαμεν ὡς γὰρ ἔξεστηκότα κατέχειν ἐπεχείρουν.

¹ ἐπαισχύνετο Σιδ.

ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ διανοίᾳ καὶ ὁ Κύριος, οὐχ ὡς οἰκείων αὐτῶν ἐμνήσθη, ἀλλ' ἀντεπιδείκνυσι τοὺς ὑπηκόους, τούτοις τὰ τῆς συγγενείας προγράφων ἄπαντα τὰ ὄνόματα, εἰ κατ' οἰκείοτητα τῆς ὑπακοῆς αὐτῷ συνήστοντο. εἰ δὲ καὶ πρόσκαιρος ἔσχε τὴν Μαρίαν ἀντιλογία, καθὰ καὶ προεῖπεν ὁ Συμεὼν λέγων, “καὶ σοῦ”⁵ “δὲ αὐτῆς τὴν ψυχὴν,” καὶ τὰ ἔξης, εἰκότως ἐτανῆλθεν ἐπὶ ταῦτα καὶ ὁ Κύριος αὐτῆς εὑμενῶς ἐπὶ τοῦ πάθους μνησθεὶς, καὶ συνέστησεν αὐτὴν τῷ ἀγαπητῷ μαθητῇ.

Θεοδορότοτ. Ταῦτα δὲ ἔφη, οὐκ ἀποδοκιμάζων πάντως τὴν μητέρα καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι πάσης σωματικῆς¹⁰ συγγενείας προτιμᾶ τῆς ψυχῆς τὴν οἰκείοτητα διὰ τοῦτο κάκείνους στέργων, εἰ ταῦτα ἐπάγοιντο· πρὸς γὰρ τὸν οἰόμενον ὡς ἐπί τι σπουδαιότερον καλεῖν αὐτὸν τὸν οἰκείων τὴν διμιλίαν, ἀναγκαῖον ἦν τοῦτο εἰπεῖν· δὲ μὲν καὶ εἰς διδασκαλίαν τῶν παρόντων. ὡς γὰρ αὐτὸς εἶπε τοῖς μαθηταῖς “ὁ φιλῶν πατέρα ἡ μητέρα” καὶ τὰ¹⁵ ἔξης. οὕτω μοι νόει τὸν Ἰησοῦν προκρίναντα τοὺς μαθητὰς, ὑπὲρ μητέρα καὶ ἀδελφούς.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Προκριτέα ἡ κατὰ Θεὸν συγγένεια τῆς κατὰ σάρκα, αὗτη γὰρ καὶ προηγουμένη καὶ μένουσα.

ΚΕΦ. ΚΔ.

20

Περὶ τῶν παραβολῶν.

3 Καὶ ἐλάλησεν αὐτοῖς πολλὰ ἐν παραβολαῖς.

Διατί δὲ νῦν μὲν ἐν παραβολαῖς διαλέγεται, ὅτε δὲ ἐπὶ τοῦ ὄρους ἐδίδασκεν, οὐχ οὕτως; ὅτι τότε μὲν ὁ ὄχλος ἄκακος ἦν, νῦν δὲ καὶ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι. περὶ τίνος λέγει ὅτι ἐξῆλθε²⁵ θεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι; περὶ ἑαυτοῦ πόθεν δὲ ἐξῆλθε, καὶ γὰρ τὰ πάντα πληροῦ, καὶ πανταχοῦ πάρεστιν; οὐ τόπῳ, ἀλλὰ σχέσει καὶ οἰκονομίᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς, ἐγγύτερος ἡμῖν γενόμενος διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα περιβολῆς· οὐκ εἶπε δὲ ὅτι αὐτὸς ἔριψε παρὰ τὴν ὅδον, ἀλλ' ὅτι ἐπεσε, καὶ ὅτι τὸ τέταρτον μέρος ἐσώθη,³⁰ καὶ εὐδὲ τοῦτο ἐξίσης, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πολλὴ ἡ διαφορά. ταῦτα δὲ ἔλεγεν δηλῶν ὅτι μετὰ ἀφθονίας πᾶτι διελέγετο· καὶ ὅτι καθάπερ ὁ σπείρων τὴν γῆν οὐ διαιρεῖ τὴν ὑποκειμένην

^u σὲ Cod.

ἀρουραν, ἀλλὰ ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως βάλλει τὰ σκέρματα, οὗτο
καὶ αὐτὸς, οὐ πλούσιον οὐ πένητα διαιρεῖ, οὐ σοφὸν οὐκ ἄσοφον,
οὐ ῥάθυμον οὐ σπουδαῖν, οὐκ ἀνδρεῖον οὐ δειλὸν, ἀλλὰ πᾶς
διαλέγεται, τὰ ταρ' έαντοῦ πληρῶν, καίτοι προειδὼς τὰ ἐσόμενα.
πόθεν οὖν ἀπέλετο τὸ πλεῖστον τοῦ σπόρου; οὐ παρὰ τὸν σπείραντα, 5
ἀλλὰ παρὰ τὴν ὑποδεχομένην γῆν, τουτέστι παρὰ τὴν ἀκούσαν
ψυχῆν.

Χρὴ δὲ καὶ τοῦτο σκοπεῖν, ὅτι οὐ μία τῆς ἀπωλείας ἡ ὁδὸς,
ἀλλὰ διάφοροι, καὶ ἀλλήλων διεστήκυισι. καὶ οἱ μὲν παρὰ τὴν
οδὸν εἰσὶν οἱ ῥάθυμοι καὶ βάναυσοι καὶ δλίγωροι, οἱ δὲ ἐν τῇ 10
πέτρᾳ, οἱ ἀσθενέστεροι μόνον. οὐδὲ γάρ ἐστιν ἵστον μηδενὸς ἐπη-
ρεάζοντος, μηδὲ ἀναμοχλεύοντος τὴν διδασκαλίαν μαρανθῆναι, καὶ
πειρασμῶν ἐπικειμένων. οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀκάνθαις πολλῷ τούτων
συγγνωστότεροι. ἵνα εὖν μήτι τούτων πάθωμεν, ἐπικαλύψαμεν τῇ
προβούμιᾳ τὰ λεγόμενα καὶ τῇ διηγεκτῇ μνήμῃ. εἰ γὰρ καὶ ἀρπάζει 15
ὁ διάβολος, ἀλλ᾽ ἡμεῖς κύριοι τοῦ μὴ ἀρπαγῆναι. εἰ δὲ ἔηρα-
νεται τὰ σκέρματα, οὐ παρὰ τὸν καύσωνα γίνεται. οὐ γὰρ εἴπεν
ὅτι διὰ τὸν καύσωνα ἔξηράνθη, ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν καὶ
ἀποπνέεται τὰ λεγόμενα οὐ παρὰ τὰς ἀκάνθας, ἀλλὰ παρὰ τοὺς
συγχωροῦντας ἀναβῆναι αὐτάς· ἔξεστι γὰρ, ἐὰν θέλω, κωλῦσαι 20
τὴν πονηρὰν ταύτην βλάβην, καὶ τῷ πλούτῳ εἰς δεόν χρήσασθαι·
διὰ τοῦτο οὐκ εἴπει δι' αἰώνα, ἀλλ' “ἡ μέριμνα τοῦ αἰώνος,” οὐδὲ
ἐ πλούτος, ἀλλ' “ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου.” μὴ τοίνυν τὰ πράγματα
αἰτιώμεθα, ἀλλὰ τὴν γνώμην τὴν διεφθαρμένην.

10 Τίνος ἔνεκεν οἱ Ἀπόστολοι λέγουσι τῷ Κυρέῳ ὅτι “διατί 25
“ἐν παραβολαῖς λαλεῖς τοῖς ὄχλοις;” ἐπειδήπερ φιλοστόργως
λοιπὸν πρὸς αὐτοὺς διέκειντο καὶ γὰρ καὶ μετὰ ταῦτα λέγουσιν
ὅτι “ἀπόλυτον τὸν ὄχλον,” καὶ πάλιν ὅτι “οὐδας ὅτι ἐσκαν-
“δαλίσθησαν” ταῦτα δὲ πάντα ἀπὸ πολλῆς ἔλεγον ἀγάπης. τὸ
δὲ “ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας, ἐκείνοις 30
“δὲ οὐ δέδοται,” εἶπε, διὰ τὸ πάντων αἰτίους τῶν κακῶν ἐστοὺς
ποιεῖν, ἐκείνους ἐκουσίως πεισθῆναι μὴ βουλομένους. οἱ γὰρ
Ἀπόστολοι αὐθαίρετως ἐπεισθησαν. οὐδὲ γὰρ ἀνάγκην εἰσάγω,
φησιν, οὐδὲ ἀποκλήρωσίν τινα ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε γενομένην
οὐδὲ γὰρ τὸ αὐτεξουσίον ἀναιρεῖ. εἰπὼν δὲ “ὅτι ὅστις ἔχει δοθῆ- 35

“σεται αὐτῷ καὶ περισσευθήσεται, ὅτις δὲ οὐκ ἔχει, καὶ ὁ ἔχει “ἀρβήσεται ἀπ' αὐτοῦ,” ἐδήλωσε διὰ τούτου, ὅταν τις προβυμένη ἔχῃ καὶ σπουδὴν, δοθήσεται αὐτῷ καὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἄπαντα· ὅταν δὲ τούτων κενὸς ἔη, καὶ παρ' ἑαυτῷ μὴ εἰσφέρῃ, οὐδὲ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ αἴροντος, ἀλλὰ καὶ ζητοῦντος καὶ ἀμελοῦντος, 5 ἐκ πάντων ἀποπίπτει. καλῶς δὲ εἶπε “καὶ ὁ δοκεῖ ἔχειν,” οὐδὲ γὰρ αὐτὸ τοῦτο ἔχει.

13 Τί δέ ἔστιν “ὅτι βλέποντες οὐ βλέπουσι καὶ ἀκούοντες οὐκ “ἀκούουσιν;” ὅτι εἶδον δαιμόνας ἔξελθόντας καὶ ἔλεγον “ἐν τῷ “Βεελζεβούλ ἥρχοντι τὸν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.”¹⁰ ηκουσαν τῷ Θεῷ προσάγοντα αὐτοὺς διὰ τῆς διδασκαλίας, καὶ ἔλεγον ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. διατί δὲ καὶ τὸν προφήτην εἰσάγει τὰ αὐτὰ αὐτῷ ψηφιζόμενον καὶ λέγοντα, “ἀκοῦ ἀκού· “σετε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε,” καὶ τὰ ἔξης; ἵνα μὴ νομίσῃ τίς κατηγορίαν ψιλὴν εἴναι τὰ εἰρημένα ὑπὸ αὐτοῦ. τὸ δὲ “μή ποτε¹⁵ “ἐπιστρέψωτι καὶ ιάσομαι αὐτοὺς,” τὴν ἐπιτεταμένην πονηρίαν αὐτῶν σημαίνει, καὶ τὴν μετὰ σπουδῆς ἀποστροφήν ὅμως δὲ καὶ διὰ τούτων ἐφέλκεται αὐτοὺς καὶ ἐρεβίζει πρὸς ἐπιστροφὴν, δεικνὺς ὅτι ἐάν ἐπιστρέψωσιν, ιάσεται αὐτοὺς, καὶ ὅτι ἔστι δυνατὸν μετανοήσαντας σωθῆναι αὐτοὺς, καὶ ὅτι οὐκ εἰς τὴν αὐτοῦ²⁰ δόξαν, ἀλλ’ εἰς τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἄπαντα ἐποίει.

16 Εἰπὼν δὲ ὅτι “ὑμῶν μακάριοι οἱ ὄφθαλμοὶ ὅτι βλέπουσι, καὶ “τὰ ὅτα ὑμῶν ὅτι ἀκούουσιν,” οὐ ταύτην λέγει τὴν ὄψιν, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ διανοίας²⁵ καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οὗτοι Ἰουδαῖοι ἦσαν, καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς τεθραμμένοι λογίοις, ἀλλ’ οὐδὲν παρεβλάβησαν ἀπὸ τῆς προφητείας³⁰ ἐπειδὴ γὰρ ἀγαθὴν εἶχον προαίρεσιν καὶ γνώμην, διὸ καὶ ἐπήγαγεν, “ὅτι πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεβύμησαν “ἰδεῖν ἢ βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον,” καὶ τὰ ἔξης. τὴν παρούσιαν τὴν ἐμήν, φησι, τὰ βαύματα ταῦτα, τὴν φωνὴν, τὴν διδασκαλίαν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ τῇ πίστει μόνῃ ἐθεάσαντο, αὐτοὶ δὲ καὶ τῇ ὄψει.³⁵ οὐ μεῖς οὖν ἀκούσατε τὴν παραβολὴν ταύτην, φησί, καὶ λέγει τὰ ἐμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένα, τὰ περὶ χρημάτων καὶ ἀκτημοσύνης, δεικνὺς τὴν ἐκεῖθεν βλάβην, καὶ τὴν ἐντεῦθεν ὠφέλειαν εἰσάγει δὲ καὶ τῆς ἀρετῆς διαφόρους τρόπους³⁰ φιλάνθρωπος γὰρ ἦν, οὐ μίαν ὑπέδειξεν ὅδον, οὐδὲ εἶπεν, ἐάν μή τις ἐκατὸν ποιήσῃ ἔξεπεσεν,

ἀλλὰ καὶ ὁ τὰ ἔξήκοντα ποιῶν σώζεται· καὶ οὐδὲ οὗτος μόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ τὰ τριάκοντα· τοῦτο δὲ ἐπιύησεν, εὔκολον κατασκευάζων τὴν σωτηρίαν. ἔστι δὲ τὰ ἑκατὸν, παρθενία καὶ ἀκτημοσύνη μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν· τὰ ἔξήκοντα, γάμος σεμνὸς καὶ σώφρων, μεριζόμενος μετὰ Χριστοῦ τὰ ὑπάρχοντα· τὰ τριάκοντα, ὅμοιως 5 γάμου σεμνὸς καὶ σώφρων, τὴν τρίτην διδοὺς μοίραν, προδήλως, καὶ τῶν λοιπῶν φυλαττομένων πασῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν. καὶ αὕτη μὲν ἡ παραβολὴ ἐν τούτοις, ἡ δὲ ἐφεξῆς περὶ τῶν αἰρετικῶν συστημάτων διαλέγεται.

ΚΤΡΙΔΔΟΤ. Τὸ εἰκεῖν “μήτοτε ἐπιστρέψω καὶ ἴασομαι αὐτοὺς,” 10 ἐπιτεταμένην ἐμφαίνει δυστροπίαν πλὴν καὶ ἐπιστωμένου ἐστὶν καὶ ἐρεβίζοντος· δείκνυσι γὰρ, ὅτι ἐὰν ἐπιστρέψωσιν, ἵτας αὐτούς· διὰ γὰρ τὸ σωθῆναι αὐτοὺς, οὗτως λαλεῖ. ἐπεὶ ἔδει αὐτὸν ὅλως μηδὲν λαλῆσαι, ἀλλὰ σωπᾶν πλὴν οὐ διὰ τὴν ιδίαν δοξαν, ἀλλὰ διὰ τὴν αὐτῶν σωτηρίαν, τάντα ποιεῖ. 15

ΚΤΡΙΔΔΟΤ. Μακαρίζει ὁντινοὶ αὐτοὺς, ὡς ἀκηρούτας τῆς τοῦ Τίοῦ φωνῆς, καὶ ἀξιωθέντας τῆς αὐτοῦ θέας, δι’ οὗ καὶ ἐν ᾧ τὴν τοῦ Πατρὸς καὶ Θεοῦ ἔώρων φύσιν νητῶς, ὃν ἡξιώθησαν οἱ πάλαι ἄγιοι, καὶ πληρεστάτην ἔσχον τὴν ἐπ’ ἀγαθοῖς θυμηδίαν.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Τὰ ὑποδεχόμενα μακαρισμῶν καὶ περὶ παντὸς 20 δὲ τοῦ βλέποντος τὰ θεῖα ὄφθαλμοῦ, καὶ ἀκούοντος τῶν πνευματικῶν ὥτων, ταῦτα ἀν λέγοιτο. περὶ τούτου φησὶν ὁ προφήτης “προσέθηκέ μοι Κύριος ὥτιν τοῦ ἀκούειν,” ἀντὶ τοῦ συνιεῖν τοῖς ἔνδοθεν ὡσὶν τὰς καρδίας κατὰ τὸν ἔσω ἀνθρωπον. ὁ γὰρ ἀκερίτητος τῇ καρδίᾳ λαές, ἐκωφάθη τοῖς ἔνδοθεν ὥσι. Καὶ μετ’ ὅλι-25 γον—Διὸ καὶ αὐτὴν τὴν ἀκοὴν, ἣν ἐδόκουν ἔχειν τοῦ νόμου καὶ τῶν πρεφητῶν, ἥρθη καὶ ἐδόθη τοῖς ἔχουσι τὴν καινὴν διαβήκην, ἵνα πληρωθῇ τὸ εἰρημένυν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος· “ὑμῶν δὲ μακάρια “τὰ ὅτα, ὅτι ἀκούοντοι, καὶ οἱ ὄφθαλμοὶ, ὅτι βλέποντοι.”

ΤΟῦ ΛΤΤΟῦ. Οἱ ἐπιθυμοῦντες ἰδεῖν δίκαιοι τὰ καταβύμια, 30 γνῶσιν ἔλαβον ὃν ἐπεθύμουν· ἐπεθύμουν δὲ ἰδεῖν καὶ ἀκοῦσαι ἢ οἱ Ἀπόστολοι ἔβλεπον, Θεὸν ἐνανθρωπήσαντα, καὶ ἀκοῦσαι φωνῆς ἐνθεότος σαρκὶ καθ’ ὑπόστασιν.

19   Ἐρχεται ὁ πονηρὸς καὶ ἀρπάζει τὸ ἐσπαρμένον.

ΤΟῦ ΛΤΤΟῦ. Ματθαῖος ἔγραψε “πονηρὸς,” Μάρκος δὲ “Σα-35

“ταῦταις,” Λουκᾶς “διάβολος” οὐ ταυτός ἐστι παρὰ τῇ ὁδῷ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ δεόμεθα δὲ τῆς διαφορᾶς, διὰ τὸ “ἐγώ εἰμι ἡ ὁδός” πλὴν οἱ τρεῖς ἔγραψαν “παρὰ τὴν ὁδὸν” χαρίστατα δὲ, Ματθαῖος καὶ Μάρκος. “ἐπὶ τὰ πετρώδη” οὐκ ἐπὶ πέτραν φησὶν ἐσπάρθαι τὸν λόγον ἐπὶ μὲν σύμπαντος τοῦ “παρὰ τὴν ὁδὸν”⁵ εἴρηται τὸ “μὴ συνιέντος.” ἐπὶ δὲ τῆς καλῆς γῆς, “οὗτός ἐστιν ὁ “τὸν λόγον ἀκούων καὶ συνιεῖς” μήποτε οὖν ἐπὶ τὰ πετρώδη καὶ οἱ εἰς τὴν ἄκανθαν μεταξύ εἰσιν ἀσυνετούντων καὶ συνιέντων προτρεπτικὸν δὲ, εἰς τὸ συνέστεως ἐπιμελεῖσθαις εἰ γὰρ τοῦ μὴ συνιέντος ἀρπάζεται ὁ σπόρος, σύνεσιν ἀναληπτέον καὶ καλυπτέον τὸν σπόρον ἐν τῇ γῇ τῇ μνήμῃ, ἵνα ρίζοβολήσῃ, καὶ μὴ γυμνὸν εὐρισκόμενον, ἀρπαγῇ ὑπὸ τῶν τῆς πενηρίας πνευμάτων.

21 Γενομένης δὲ θλίψεως ἡ διωγμοῦ διὰ τὸν λόγον.

‘Ωριγένοτε. Θλίψεως ὑπὸ τῶν γονέων ἡ συγγενῶν, ἡ συνεργῶν, ἡ δοκούντων φίλων συμβαινόντων διωγμοῦ δὲ, ὅτι ἐπὶ 15 ὑγειμάντας καὶ βασιλεῖς φέρονται τινες διὰ τὸν λόγον γενικῶς δὲ ταῦτα ἀμφότερα “πειρασμῶν” ὀνόματεν ὁ Λουκᾶς.

Τοῦτο ἀπότοτ. “Ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου συμπνίγει” καὶ ὁ τῶν ἐτεροδοξῶν λόγος πλούσιοι γάρ εἰσι ψεύσται· ὃν κρεῖσσον ἀληθῆς πτωχὸς καὶ εὐσεβῆς πτωχὸς μὲν λόγῳ καὶ γνώσει, βίᾳ δὲ 20 δίκαιος· ἡ δὲ παρὰ τῷ Ἀποστόλῳ “μέριμνα πασῶν τῶν ἐκκλησίῶν,” οὐκ ἐστι “μέριμνα τοῦ αἰῶνος τούτου,” ἀλλ’ αἱ βιωτικαὶ μέριμναι· ταῦτα δὲ ὑπομένει, ὁ μὴ νεώσας τὴν ἑαυτοῦ γῆν, ἀλλὰ ἀμελῶς τὸν λόγον δεχόμενος.

Τοῦτο ἀπότοτ. Ἀληθῶς, γνωστικῶς συνιεῖς, καὶ εἰ δοκεῖ καρποφορῶν²⁵ φορῶν· εἰ δέ τις δοκεῖ συνίειν μὴ καρποφορῶν, οὐ συνίησιν καὶ εἰ δοκεῖ καρποφορεῖν, μὴ συνιεῖς δὲ καρποφορεῖ· ὁ μέντοι εἰς ἐγκύοντα καὶ τριάκοντα καὶ ἑκατὸν, ἐδήλωσεν τῆς ἀρετῆς τὸ ποικίλον· ἐπεὶ μὴ πάντες ἴσην ἐπιδείκνυνται τῆς ἀρετῆς τὴν ἀκρίβειαν· ἀλλ’ οἱ μὲν ἡτταν, οἱ δὲ μᾶλλον αὐτῆς ἐπιμελόμενοι· 30 ὥστε δεῖξαι ὅτι προσίσται καὶ τούτους κατὰ τὴν οἰκείαν ἀναλογίαν.

24 “‘Ωμοιώθη,’ φησὶν, “ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, σπείροντι “καλὸν σπέρμα,” καὶ τὰ ἔξης· ἐν δὲ τῷ εἰπεῖν ὅτι “ἔσπειρε “ζιζάνια,” τὰ τῶν αἵρετικῶν συστήματα καλεῖ ἐπειδὴ ὕσπερ 35

τὸ ζιζάνιον ἔσκεν τῷ σίτῳ, οὗτος καὶ ἡ πλάτη πολλὰ τῇ ἀληθείᾳ ἐπιχρωνύει τὰ ὅμοιώματα· εἰπὼν δὲ ὅτι “ἐν τῷ καθεύδειν “τοὺς ἀνθρώπους,” οὐ μικρὸν τοῖς ἱερεῦσιν ἐντεῦθεν ἐπικρεμᾶ^τ τὸν κίνδυνον οὐ τοῖς ἱερεῦσι δὲ μόνοις, ἀλλὰ καὶ τῷ λαῷ δείκνυσι δὲ καὶ τῷ πλάτη, μετὰ τὴν ἀλήθειαν οὖσαν ὥσπερ⁵ γὰρ μετὰ τὸ σπαρῆναι τὸν σῖτον, ἐσπάρῃ τὰ ζιζάνια, οὗτος μετὰ τοὺς προφήτας, οἱ Φειδοστροφῆται⁶ καὶ μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, οἱ Φειδαπόστολοι⁷ καὶ μετὰ τὸν Χριστὸν, ὁ Ἀντίχριστος⁸ ἀν γὰρ ἵδη τί μιμήσηται ὁ διάβολος, ἡ τίσιν ἐπιβουλέυσει, εἴτε ἐπιχειρεῖ, οὔτε αἰδεν. καὶ τί διαφέρουσιν οἱ καθεύδοντες, φησὶ, τῶν 10 εἰς τὴν ὄδὸν σπαρέντων; πολύ. ὅτι ἐκεῖ εὐθέως ἥρκασεν οὐδὲ γὰρ ρίζωθῆναι ἀφῆκεν ἐνταῦθα δὲ, πλείονος ἐδεήθη τῆς μηχανῆς· ταῦτα δὲ εἶπεν ὁ Χριστὸς, παιδεύων ἡμᾶς διὰ παντὸς ἐγρηγορέναι καὶ τίφεν⁹ καν γὰρ ἐκείνας διαφύγης τὰς βλάβας, φησὶν, ἐστι 15 καὶ ἑτέρα βλάβη¹⁰ ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ διὰ τῆς ὄδον καὶ τῆς πέτρας¹¹ καὶ τῶν ἀκανθῶν, οὗτος καὶ ἐνταῦθα διὰ τοῦ ὄπουν ἡ ἀκόλεια γίνεται. ὥστε διηγεοῦς φυλακῆς δεῖ¹² διὸ καὶ ἐλεγεν¹³ “οὐ δὲ “ὑπομείνας εἰς τέλος, οὗτος σωθήσεται”¹⁴ “ὅτε δὲ ἐβλάστησέν,” φησιν, “ὁ χόρτος, τότε ἐφάνη καὶ τὰ ζιζάνια” παρὰ μὲν γὰρ τὴν ἀρχὴν, συσκευάζουσιν ἐπιτοῖς οἱ πιρετικοί. ἐπειδὰν δὲ πολ-20 λὴν λάβωσι ταρρησίαν, καὶ λόγου τις αὐτοῖς μεταδῷ, τότε τὸν ίον ἐκχέουσιν.

ΠΡΙΓέΝΟΤΕ. Ἐχθρὸν δὲ ἀνθρώπουν, τὸν διάβολον καλεῖ, διὰ τὴν εἰς ἀνθρώπους βλάβην¹⁵ ἡμᾶς¹⁶ γὰρ ἐπήρεια, καθ' ἡμῶν¹⁷ ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς ἐπηρείας, οὐκ ἀπὸ τῆς εἰς ἡμᾶς ἐπηρείας, ἀλλ' ἀπὸ 25 τῆς εἰς Θεὸν ἔχθρας ἐγένετο· οὗτον δῆλον, ὅτι ὁ Θεὸς μᾶλλον¹⁸ ἡμᾶς φιλεῖ, ἢ ἡμεῖς ἔαυτούς διὰ τί δὲ μὴ πρὸ τούτου ἐσπειρε τὰ ζιζάνια, ἀλλ' ὅτε ἦν ἄπαντα πετληρωμένα; ἵνα τῷ σκουδῆ¹⁹ λυμήνηται τοῦ γεωργοῦ. οὗτος πρὸς τὸν Θεὸν ἔχθρωδας ἔχων, τάντα ἐποίει. τίνος ἔνεκεν εἰσάγει τοὺς δούλους λέγοντας γεγε-30 νημένον, καὶ κατεπείγοντας ἥδη τὰ ζιζάνια ἀνασπάσαι, εἰ καὶ μὴ διεσκεμμένως λαλοῦσι; δεικνύων τὴν μέριμναν αὐτῶν, τὴν ὑπὲρ τοῦ σπόρου, καὶ ἵνα τὸ νόσημα τέως ἔξελωσιν οὐχ ἔαυτοῖς δὲ ἐπιτρέπουσιν, ἀλλὰ τοῦ δεσπότου τὴν γνώμην ἀναμένουσιν.²⁰ ὁ δὲ

^t Sic: ἐπικρεμᾶ vid. leg. ^u Vid. leg. ἡμῖν αὐτοῖς εἰς ἡμᾶς. ^x μᾶλλον suppl.

δεσπότης κωλύει· οὐδὲ γὰρ δεῖ φονεύειν αἰρετικόν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ, τὸ “θέλεις ἀπελθόντες συλλέξωμεν αὐτά” καὶ γὰρ φονευμένων τῶν αἰρετικῶν, πόλεμον ἄσπονδον εἰς τὴν οἰκουμένην εἰσάγετε· τί δέ ἔστι “μήποτε ἐκλέγοντες τὰ ξιζάνια, ἐκριζώσητε “ἄμα σὺν αὐτοῖς τὸν σῖτον;” ἡ τοῦτο φησιν· ὅτι εἰ μέλλοιτε 5 κινεῖν ὥπλα καὶ κατασφάττειν τοὺς αἰρετικοὺς, ἀνάγκη πολλοὺς καὶ τῶν ἀγίων συγκαταβάλλεσθαι· ἡ δὲ καὶ ἀπ’ αὐτῶν τῶν ξιζανίων εἰκὸς πολλοὺς μεταβάλλεσθαι, καὶ γίνεσθαι σῖτον ἀν τοίνυν προλαβόντες ἐκριζώσητε αὐτοὺς, λυμαίνεσθε τῷ μέλλοντι γίνεσθαι σῖτῳ· οὐ τοίνυν ἐπιστομίζειν καὶ ἐκκόπτειν τὴν παρη- 10 σίαν τῶν αἰρετικῶν κωλύει, ἀλλὰ τὸ κατασφάττειν αὐτούς. τίνος χάριν “ἐρῶ,” φησι, “τοῖς θερισταῖς” συλλέξατε πρῶτον τὰ “ξιζάνια;” ἵνα μὴ φοβήθωσιν εὗτοι ἦγουν οἱ θερισταὶ, ὡς συναπαγομένου αὐτοῖς τοῦ σῖτου. χρὴ δὲ σκοπεῖν, καὶ τοῦ δεσπότου τὴν ἡμερότητα· ὅτι ἀναμένει τῶν ξιζανίων τὴν ἐπιστοφήν ἵσως 15 γίνεται σῖτος· ἀν δὲ μέχρι τέλους μένωσι ξιζάνια, “τότε” φησὶν, “ἐρῶ τοῖς θερισταῖς, συλλέξατε καὶ δήσατε εἰς δεσμὰς, πρὸς τὸ “κατακαύσαι αὐτά” ὅπερ δηλοῖ, τὴν αἰώνιον αὐτῶν καταδίκην· θεριστὰς δὲ, τοὺς Ἀγγέλους λέγει.

31 “Κόκκῳ σινάπεως,” τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἀπείκασεν· 20 ἐπειδὴ ὅσπερ μικρὸν σπόρον ἔχει τὸ λάχανον τοῦτο, αὐξῆθεν δὲ μεῖζον γίνεται τῶν λαχάνων πάντων, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος γέγυεν· καὶ γὰρ πάντων ἥσταν ἀσθενέστεροι οἱ Ἀπόστολοι, καὶ πάντων ἐλάττους· ἀλλ’ ὅμως ἐπειδὴ μεγάλη ἦν ἡ ἐν αὐτοῖς δύναμις, ἔξηπλώθη πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης καὶ ἔξετάθη τὸ 25 κήρυγμα. διατί ἀλλαχοῦ φησι τὸν θερισμὸν ἥητη παρεῖναι, ὡς ὅτι ἀν λέγῃ· “ἀναβλέψατε ὅτι αἱ χῶραι λευκαί εἰσι πρὸς “θερισμὸν ἥδη” καὶ πάλιν “οὐ μὲν θερισμὸς πολὺς· οἱ δὲ ἐργά-“ται ὀλίγοι;” ἐνταῦθα δὲ τὸν θερισμὸν, κατ’ ἄλλο σημανόμενον εἶπεν; ἐπειδὴ ποτὲ μὲν τὴν ὑπακοὴν τῶν ὑπακονσάντων, θερισμὸν 30 τὸ πρᾶγμα καλεῖ· τὸν δὲ θερισμὸν, τὴν συντέλειαν καὶ ἀλλαχοῦ δὲ εἰπὼν· ὅτι “ἄλλος ἔστιν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων” ἐνταῦθα δὲ αὐτὸν εἴναι φησι τὸν σπείροντα· τοῦτο δὲ εἶπεν περὶ προφητῶν καὶ Ἀποστόλων· καὶ γὰρ διὰ τούτων αὐτὸς ἦν ὁ σπείρων καὶ τότε ἔστι δὲ ὅπως καὶ θερισμὸν καὶ σπόρον τὸ 35

αὐτὸς καλεῖ τρὸς ἄλλο καὶ ἄλλο αὐτὸν ὄνομάζων· τοῦτο δὲ τότε λέγει, ὅτ' ἀν τὸν καρπὸν ἐπιζητεῖ τῆς ἀκροάσεως.

33 “Ομοία, φησὶν, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ζύμη, ἥν λαβοῦσα “γυνὴ, ἔκρυψε,” καὶ τὰ ἔξης· ἔστι δὲ ἡ ὑπέθεσις τῆς παραβολῆς αὐτῇ ὥσπερ τὸ πολὺ ἄλευρον μεθίστησιν ἡ ζύμη μικρὰ οὖσας εἰς τὴν ἑαυτῆς ἴσχυν, οὕτω, φησὶν, καὶ ὑμεῖς εἰς μαθητάς μου, τὸν πάντα κόσμον μεταστήσετε, ὀλίγοι οὗτες, εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἐπέγνωσιν· καὶ ὥσπερ ἡ ζύμη τὸ φύραμα ζυμαῖ, ὅτ' ἀν μίγη τὸ ἄλευρον, τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ “ἔκρυψεν,” οὕτω καὶ ὑμεῖς, ὅτ' ἀν κολληθῆτε καὶ ἔνωθῆτε τοῖς πολεμοῦσιν ὑμῖν, τότε αὐτῶν περιέστεθε· καὶ καθάπερ ἐκεῖ καταχώνυται μὲν τῷ ἀλεύρῳ, οὐκ ἀφανίζεται δὲ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον πρὸς τὴν ἑαυτῆς ἔξιν μεταποιεῖ πάντα· τὸν αὐτὸν τρόπον, καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος τούτου συμβῆσται· “τρία δὲ σάτα” εἰπὼν, τὰ πολλὰ εἰρηκεν· οἶδε γὰρ τὸν ἀριθμὸν τούτων, ἐπὶ πλήθους λαμβάνειν μηδεὶς δὲ θαυμαζέτω, εἰ περὶ βασιλείας οὐρανῶν διαλεγόμενος, κόκκου σινάπεως καὶ ζύμης ἐμνήσθῃ ἀνθρώποις γὰρ διελέγετο ἀπείροις καὶ ἰδιώταις, καὶ δεομένοις ἀπὸ τούτων ἐνάγεσθαι· οὕτω γὰρ ἦσαν ἀφελεῖς, ὡς καὶ μετὰ ταῦτα δεηθῆται ἐρμηνείας πολλῆς.

Διατί δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς τὸν προφήτην εἰσάγει προαναφωνοῦντα περὶ τῶν παραβολῶν καὶ λέγοντα· “ἀνοίξω ἐν παραβολαῖς “τὸ στόμα μου,” καὶ τὰ ἔξης; Ἰνα δεῖξῃ μηδὲν καπνοτεμοῦντα τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστόν· ἐλάλει δὲ ἐν παραβολαῖς, εἰς ἐρώτησιν τοὺς ὄχλους προτρεπόμενος· ὅμως ἐπειδὴ οὐδεὶς αὐτὸν ἔξ αὐτῶν ἡράτησεν, ἀφεὶς αὐτὸὺς ἀπῆλθεν· “προσ- 25 “ηλθον δὲ αὐτῷ,” φησὶν, “οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· φράσον ἡμῖν, “τὴν παραβολὴν τῶν ζιζανίων.” Τίνος ἔνεκεν νῦν μετὰ παρρησίας οἱ Ἀπόστολοι προσέρχονται καὶ ἐρωτῶσιν; ἐπειδὴ ἔστιν ὅπου βουλόμενοι μαθεῖν, ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι· ἐρωτῶσι δὲ νῦν μετὰ παρρησίας, διὰ τὸ ἥδη ἀκοῦσαι αὐτοὺς παρ' αὐτοῖς, ὅτι “ὑμῖν 30 “δέδοται γνῶναι τὸν μυστήρια.” κατ' ἰδίαν δὲ ἐρωτῶσιν οὐ τῷ πλήθει βατκαίνοντες, ἀλλὰ τὸν τοῦ δεσπότου τηροῦντες νόμους, εἰπόντος· “τούτοις οὐ δέδοται.” καὶ τί δήποτε τὴν τῆς ζύμης καὶ τοῦ σινάπεως ἀφέντες, περὶ τῆς τῶν ζιζανίων πυνθάνονται παραβολῆς; ἐπειδήπερ ἐκείνας ὡς σαφεστέρας παρήκασιν· ταύτην δὲ, 35

ός ἔχεισται συγγένειαν πρὸς τὴν προειρημένην περὶ τοῦ σπόρου, καὶ πλέον τι ἐνδεικνυμένην ἔκείης, καὶ τολλήν ἐμφαίνουσαν τὴν ἀπειλὴν, προτίθενται εἰς ἑρώτησιν. διὸ οὐδὲ ἐγκαλεῖ αὐτοῖς, ἀλλὰ δὲ ἀνατληροὶ τὰ εἰρημένα· δεικνὺς ἔαυτὸν ὅντα τὸν κριτὴν καὶ κύριον τοῦ παντός.

5

Χρὴ δὲ σκόπειν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τὴν ἄφατον, καὶ τὸ πρὸς κόλασιν ἡλλοτριωμένον· ὅτε μὲν γὰρ σπείρει, δι’ ἑαυτοῦ σπείρει· ὅτε δὲ κολάζει, δι’ ἑτέρων. περὶ μὲν γὰρ τοῦ σπείροντος φησιν· “ὁ σπείρων τὸ καλὸν σπέρμα, ἐστὶν ὁ νιὸς τοῦ ἀνθρώπου,” καὶ τὰ ἔχεις· περὶ δὲ τῶν κολαζόντων λέγει· “οἱ δὲ θερισταὶ εἰσὶν οἱ “οἱ Ἀγγελοι. ὥσπερ οὖν συλλέγονται τὰ ζιζάνια, καὶ πυρὶ κατα-“ καίονται, οὕτως ἔσται ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος· ἀποστελεῖ ὁ “ νιὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, καὶ συλλέξουσιν ἐκ τῆς “ βασιλείας αὐτοῦ τάντα τὰ σκάνδαλα, καὶ τοὺς πιστοῦντας τὴν “ ἀνομίαν, καὶ βαλοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν κάμινον τοῦ πυρὸς τὴν 15 “ καιομένην· ἔκει ἔσται ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ἐδόντων· “οἱ δὲ δίκαιοι,” φησιν, “ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος” τοῦτο δὲ εἴπεν, οὐκ ἐπειδὴ οὕτως μόνον ἐκλάμπειν μέλλουσιν, ἀλλ’ ἐπειδὴ τούτου τοῦ ἀστρου φανώτερον οὐ γινώσκομεν ἐτέρου, τοῖς γνωρίμιαις ἡμῖν κέχρηται παραδείγμασιν. τίνος χάριν ἀλλαχοῦ μέν φησιν, 20 ὅτι οἱ δίκαιοι πρῶτοι ἀρπάζονται· νῦν δὲ λέγει, ὅτι μετὰ τὸ ἐμβληθῆναι τοὺς ἀμαρτωλοὺς εἰς κόλασιν, τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμ-πουσιν; ἀρπάζονται μὲν τότε οἱ δίκαιοι πρῶτοι, ἐρχομένοι τοῦ δεσπότου Χριστοῦ, εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ· παραγενομένου δὲ αὐτοῦ, καὶ παραδοθέντων εἰς κόλασιν τῶν ἀμαρτωλῶν, τότε εἰς βασιλείαν 25 οὐρανῶν ἀπέρχονται οἱ δίκαιοι· ἐπειδὴ γὰρ αὐτοὺς ἐν οὐρανῷ δεῖ εἶναι, αὐτὸς δὲ ἐνταῦθα ἥξει κρίναι πάντας τοὺς ἀνθρώπους, δοὺς τὴν κατὰ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀπόφασιν· καθάπερ τίς βασιλεὺς ἀνίσταται μετὰ τῶν φίλων αὐτοῦ, πρὸς τὴν μακαρίαν ἐκείνην λῆξιν αὐτοῖς ἕγων. εἰδὲς διπλὴν τὴν κόλασιν τοῖς ἀμαρτωλοῖς· 30 τῷ τε κατακαίεσθαι, τῷ τε τῆς δοξῆς ἐκπίπτειν ἐκείνης.

Διατί ἀναχωρήσαντος τοῦ ὄχλου, ἐν παραβόλαις καὶ τοῖς μαθηταῖς διαλέγεται; ἐπειδὴ σοφάτεροι ἐκ τῶν εἰρημένων λαϊστὸν ἐγένοντο, ὡς καὶ δύνασθαι συνέναι. διὸ καὶ λέγει αὐτοῖς μετὰ τὰς παραβολάς· “συνήκατε τάντα πάντα;” οἱ δὲ πρὸς αὐτόν 35

“ναὶ κύριε” σῦτος μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, καὶ τοῦτο κατόρθωσαν αἱ πρῶται παραβολαὶ, τὸ διορατικωτέρους αὐτοὺς παιῆσαι.

Εἰρηναίοτ επίσκοποτ. Ὁ μὲν Κύριος ἐν τῷ Ἰδίῳ ἀγρῷ, καλὸν ἔσπειρε στέρμα· ἀγρὸς δέ ἐστιν ὁ κόσμος⁵ ἐν δὲ τῷ καβεύδειν τοὺς ἀνθρώπους, ἥλθεν ὁ ἔχθρος, καὶ ἔσπειρε ζιζάνια μέσον⁵ τοῦ σίτου, καὶ ἀπῆλθεν ἔκτοτε γὰρ ἀποστάτης ὁ ἄγγελος αὗτος καὶ ἔχθρος, ἀφ' ὅτε ἐβήλωσεν τὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔχθροποιῆσαι αὐτὸν πρὸς τὸν Θεὸν ἐπεχείρησεν διὸ καὶ ὁ Θεὸς, τὸν μὲν παρ' αὐτοῦ τὸ ζιζάνιον λάθρᾳ ἐπισπείραντα, τουτέστι τὴν παράβασιν εἰσενέγκοντα, ἀφώρισεν τῆς Ἰδίας μετουσίας τὸν δὲ ιο ἀμελῶς καὶ κακῶς μὲν παραδεξάμενον τὴν παρακοὴν ἀνθρωπον ἥλένθησεν καὶ ἀντέστρεψε τὴν ἔχθραν, ἦν ἔχθροποιῆσεν πρὸς τὸν αὐτὸν ἀπωσάμενος μὲν ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν πρὸς τὸν ἀνθρώπου ἔχθραν, ἀνακλάσας δὲ αὐτὴν καὶ ἀντιπέμψας πρὸς τὸν ὄφιν καθὸς ἡ γραφὴ φησὶν, εἰρηκένα τῷ ὄφει τὸν Θεὸν, “καὶ ἔχθραν θήσω¹⁵ ἀνὰ μέσον σοῦ, καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς,” καὶ τὰ ἔξης. Καὶ μετ' ὀλίγα—Καὶ τὴν ἔχθραν ταύτην ὁ Κύριος εἰς ἑαυτὸν ἀνεκεφαλαιώσατο, γενόμενος ἐκ γυναικὸς ἀνθρωπός.

* Καὶ τί δηλοῖ ἡ παραβολὴ τοῦ θησαυροῦ καὶ τοῦ μαργαρίτου, ἣτις ἐστιν αὕτη²⁰ “ὅμοία ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν θησαυρῷ” “kekrymménw ἐν ἀγρῷ,” καὶ τὰ ἔξης. καὶ “πάλιν ὅμοία ἐστί,” φησιν, “ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ ἐμπόρῳ ζητοῦντι “καλοὺς μαργαρίτας,” καὶ τὰ ἔξης²⁵ τοῦτο σημαίνει, ὅτι δεῖ τὸ κύριγμα πάντων προτιμᾶν· ὥσπερ δὲ ἡ παραβολὴ τοῦ κόκκευτοῦ σινάπεως καὶ τῆς ζύμης μικράν τινα ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους διαφοράν, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, ἢτε τοῦ θησαυροῦ, καὶ ἡ τοῦ μαργαρίτου· κακείηται μὲν ἡ τῆς ζύμης καὶ ἡ τοῦ σινάπεως, πρὸς τὴν δύναμιν εἰργηται τοῦ κυρίγματος, καὶ ὅτι πάντως περίσται τῆς οἰκουμένης ἀπάσης³⁰ αὕτη δὲ τὸ τίμισν καὶ πολυτελές· ἐκτείνεται μὲν γὰρ ὡς τὸ σίητι, καὶ περιγίνεται ὡς ζύμη πολυτελής δέ ἐστιν ὡς μαργαρίτης, καὶ μυρίαν παρέχει τὴν εὐτορίαν, ὡς θησαυρός· δηλοῖ δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι οὐ δεῖ μόνον πάντα τὰ ἄλλα ἀποδυσαμένους τοῦ κυρίγματος ἔχεσθαι, ἀλλ' ὅτι καὶ μετὰ

⁵ Divisionem hic posui; sed in Cod. omnia quae seq. usq. ad ἀγρόνου Irenæo videntur tribui una cum prioribus.

χαρᾶς τοῦτο δεῖ ποιεῖν, καὶ ἀποκτωμένους τὰ ὅντα, ὡς γινώσκοντας ὅτι ἐμπορία τὸ πρᾶγμα ἔστιν, καὶ οὐ ζημιά τοῦτο γάρ ἥντικατο εἰπών “καὶ ἀπὸ τῆς χαρᾶς αὐτοῦ ὑπάγει καὶ πωλεῖ “τάντα ὅσα ἔχει, καὶ ἀγοράζει τὸν ἄγρὸν ἐκεῖνον.” κέκρυπται τοίνυν ἐν τῷ κόσμῳ τὸ κήρυγμα⁵ ἐν τῷ κηρύγματι τὰ ἀγαθά⁵ ἐὰν μὴ πωλήσῃς, οὐκ ἀγοράζεις⁵ ἐὰν μὴ ψυχὴν τοιαύτην ἔχῃς μεμεριμνημένην καὶ ζητοῦσαν, οὐχ εὑρίσκεις⁵ καὶ οὐ δεῖ μόνον τῶν βιωτικῶν ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ἐγρηγορότα εἶναι⁵ ἐπεὶ δὲ μία ἔστιν ἡ ἀλήθεια καὶ οὐ πολυσχεδήη, διὰ τοῦτο εἴπεν, “εὐρὺν ἔνα “πολύτιμον” καὶ καθάπερ ὁ τὸν μαργαρίτην ἔχων, αὐτὸς μὲν¹⁰ οἶδεν ὅτι πλουτεῖ⁵ τοῖς δὲ πολλοῖς οὐκ ἔστι γνώριμος πολλάκις τῇ χειρὶ κατέχων⁵ οὐ γάρ ἔστιν ὅγκος σώματος⁵ οὗτον δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ κηρύγματος⁵ οἱ μὲν αὐτὸς κατέχοντες, ισασιν⁵ ὅτι πλουτοῦσιν⁵ οἱ δὲ ἀπιστοὶ τὸν θησαυρὸν οὐκ εἰδότες τοῦτον, καὶ τὸν πλοῦτον ἡμῶν ἀγνοοῦσιν.¹⁵

47 “Ομοία ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σαγήνη βληθείση εἰς “τὴν θάλασσαν” καὶ τὰ ἔξης⁵ χρὴ γινώσκειν ὅτι διέστηκεν ἡ παραβολὴ αὐτῇ, τῆς τῶν ζιζανίων⁵ ἐκεῖ μὲν γάρ δὲ⁵ αἱρεσιν ἀπόλλυνται, καὶ οἱ πρὸ ταύτης, οἱ εἰς τὸν σπόρον, διὰ τὸ μὴ προσέχειν τοῖς λεγομένοις⁵ οὗτοι δὲ διὰ βίου πονηρίαν⁵ εῖτινες²⁰ πάντων εἰσὶν ἀθλιώτεροι⁵ τῆς μὲν γινώσκεως ἐπιτύχοντες καὶ ἀλιευσθέντες, οὐ δυνηθέντες δὲ οὐδὲ οὕτω σωθῆναι. τίνος δὲ ἔνεκεν, ἀλλαχοῦ μὲν φησιν, ὅτι αὐτὸς ἀφορίζει, ὡς ἀφορίζει ὁ ποιμῆν⁵ ἐνταῦθα δὲ τοὺς Ἀγγέλους τοῦτο ποιεῖν λέγει⁵ ὅμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ζιζανίων; ἐπειδὴ ποτὲ μὲν αὐτοῖς παχύτερον διαλέγεται²⁵ ποτὲ δὲ ὑψηλότερον⁵ καὶ οὐδὲ εἴπεν ἀπλῶς, ὅτι τὰ σαπρὰ ἔβαλον ἔξω, ἵνα μήτις νομίσῃ ἀκίνδυνον εἶναι τὴν ἐκ τοῦ μὴ θέλειν μαθεῖν ἀγνωσίαν, ἀλλὰ προσέθηκεν εἰπών⁵ ὅτι εἰς κάμινον πυρὸς βάλλουσιν⁵ “ἐνθα ἔστιν ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὅδόντων” διὰ τούτου δηλῶν ἄρρητον τὴν ὁδύνην οὖσαν. χρὴ δὲ σκοπῆσαι,³⁰ πόσαι τῆς ἀπωλείας εἰσὶν αἱ ὁδοὶ πρώτη, ή διὰ τῆς ὁδοῦ. τετάρτη, ή διὰ τῶν ζιζανίων⁵ πέμπτη, ή διὰ τῆς σαγήνης⁵ οὐκ ἄρα ἀπεικότως ἔλεγεν⁵ “ὅτι πλατεῖα ή ὁδὸς, ή ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν⁵ καὶ “πολλοί εἰσιν οἱ εἰσερχόμενοι δι’ αὐτῆς.”³⁵

⁵² “Πᾶς γραμματεὺς,” φησὶν, “μαθητεῖς εἰς τὴν βασιλείαν “τὸν οὐρανὸν,” καὶ τὰ ἔξης⁵ γραμματέα λέγει, τὸν διὰ τῆς ἐπιμόνου ἀναγνώσεως τῶν θείων γραφῶν, ἐαυτῷ θησαυρὸν γνώσεως ἀληθεῖς ἀποθέμενον, τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς γραφῆς⁶ ὥστε εἰ ἄπειροι τῶν θείων εἰσὶ γραφῶν, οὐκ ἀν εἰεν οἰκοδεσπόται⁷ μήτε⁵ αὐτοὶ ἔχοντες, μήτε παρ’ ἑτέρων λαμβάνοντες⁸ ἀλλὰ παρερῶντες ἑαυτοὺς, ὑπὸ λιμοῦ ἀγνωσίας φθειρόμενοι⁹ οὐχ οὕτοι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ αἱρετικοὶ, ἐκτός εἰσι τοῦ μακαρισμοῦ τούτου¹⁰ τὸ δὲ “ἐκβαλοῦσι καινὰ καὶ παλαιὰ,” δηλοῖ, ὅτι καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ ἐκ τῆς καινῆς γραφῆς διαλέγονται καὶ διδάσκουσιν ἀκούσω-¹⁰ μεν τοίνυν, ὅσοι τῆς τῶν θείων γραφῶν ἀμελοῦμεν ἀναγνώσεως, ὅσην ὑπομένομεν βλάβην, ὅσην πενίαν¹¹ πότε γὰρ τῆς διὰ τῶν ἔργων ἐπιλαβόμεθα πολιτείας, οἱ μηδὲ αὐτοὺς τοὺς νόμους εἰδότες, καθὰ πολιτεύεσθαι χρή¹² ἀλλ’ οἱ μὲν πλούτοῦντες, συνεχῶς τινάσ-¹⁵ σουσιν ἑαυτῶν τὰ ἴματα, ὥστε μὴ σητόβρωτα γενέσθαι¹³ ἡμεῖς¹⁴ δὲ, σητός χαλεπώτερον ὄρωντες τὴν λήθην λυματινομένην ἡμῶν τὴν ψυχὴν, οὐκ ἐντυγχάνομεν βιβλίοις, δι’ ᾧ καλλωπίζεται ἡ ψυχή.

⁵³ “Καὶ ἐγένετο,” φησὶν, “ὅτε ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς τὰς παρ-¹⁵ “βολὰς ταύτας, μετῆρεν ἐκεῖθεν” τίνος ἔνεκεν εἶπεν τὰς παρ-²⁰ βολὰς ταύτας, ἐπειδὴ καὶ ἄλλας ἔμελλεν ἐρεῖν; διὰ τί δὲ²⁰ μεταβαίνει ἐκεῖθεν; πανταχοῦ σπεῖραι τὸν λόγον βουλόμενος. “καὶ ἐλθὼν,” φησὶν, “εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ,” καὶ τὰ ἔξης²⁵ ποίαν πατρίδα αὐτοῦ καλεῖ νῦν; τὴν Ναζαρέτ¹⁶ εἰς μὲν γὰρ τὴν Κατερναῦμ, ἐποίησεν σημεῖα, ὡς προγέγραπται¹⁷ ἐν ταύτῃ δὲ, καθυφίσης τῶν σημείων διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν²⁵ ὥστε μὴ εἰς²⁵ πλείουν φθίνειν αὐτοὺς ἐκκαύσας¹⁸ μὴ δὲ κατακρίναι μειζόνως, τῆς ἀπιστίας ἐπιτεινομένης¹⁹ διδασκαλίαν δὲ προτίθεσθαι αὐτοῖς²⁰ τῶν σημείων οὐκ ἔλαττον θαῦμα ἔχουσαν²¹ εἰ δὲ πάντα ἀνόητοι, δέον θαυμάσαι καὶ ἐκπλαγῆναι τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, ἔξεπ-²⁵ λίζονται αὐτὸν ἀπὸ τοῦ δοκοῦντος εἶναι πατρός²² λέγοντες, “οὐχ²⁰ οὕτος ἐστιν ὁ τοῦ τέκτονος υἱός;” καὶ τὰ ἔξης²³ καίτοι γε πολλὰ τούτων παραδείγματα ἔχοντες ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις, καὶ πατέρων ἀσήμων γενναίους ἐωρακότας παιδας²⁴ καὶ γὰρ ὁ Δαβὶδ, εὔτελοις τινὸς ἦν γεωργοῦ τοῦ Ἰεσσαί²⁵ καὶ Ἀμῶς ὁ προφήτης,

γ αὐτοὺς Cod.

αἰτόλου ταῖς, καὶ αὐτὸς αἰτόλης¹ καὶ Μωϋσῆς ὁ νομοθέτης σφόδρα ἀποδέοντα αὐτοῦ πατέρα ἔσχεν δέον οὖν διὰ τοῦτο μάλιστα προσκυνεῖν καὶ ἐκπλήγτεσθαι, ὅτι οὐ τοιούτων γονέων ἦν, τοιαυτὰ ἐφέργγετο εὐδῆλον γάρ ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνης ἐπιμελείας ἦν, ἀλλὰ δείας χάριτος² ἀπὸ τούτων μᾶλλον καταφρονοῦσσι. ³ συνεχῶς δὲ ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἐπιχωριάζει⁴ καὶ γὰρ ἐταῦθεν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἐδίδασκεν ἵνα μὴ διὰ παντὸς ἐπὶ τῆς ἑρήμου διατρίβοντος κατηγωρήσωσιν αὐτοῦ, ὡς ἀποσχίζοντος, καὶ τῇ πολιτείᾳ μαχομένου. καὶ ἐξεπλήγτοντο μὲν ἐπὶ τῆς σοφίας αὐτοῦ, διὰ δὲ φύοντος πιστεύειν οὐκ ἥθελον. διὸ καὶ ὁ Χριστὸς, ⁵ οὐ μετὰ ἐπιεικείας εἶπεν αὐτοῖς “οὐκ ἔστι προφήτης ἄτιμος, εἰ “μὴ ἐν τῇ Ἰδίᾳ πατρίδι, καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ” διὰ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ εἶπεν.

Τίνος δὲ χάριν ὀλίγα σημεῖα ἐποίησεν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ; ἵνα μὴ λέγωσιν “ἰατρὲ θεράπευε σεαυτόν” ἔτι δὲ καὶ ἵνα μὴ ¹⁵ ὡς πολέμιον καὶ ἔχθρὸν αὐτὸν λογίζωνται, ὡς ὑπερορῶτα τοὺς οἰκείους⁶ καὶ ἵνα μὴ καὶ τοῦτο μέλλοντι προφασίζεσθαι⁷ ὅτι εἰ γέγονε σημεῖα, καὶ ημεῖς ἐπιστεύσαμεν ἄν⁸ διὰ τοῦτο οὖν καὶ ἐποίησεν καὶ ἐπέσχεν. τὸ μὲν, ἵνα τὸ αὐτοῦ πληρώσῃ⁹ τὸ δὲ, ἵνα μὴ ἐκείνους κατακρίνῃ¹⁰ μειζόνων.

20

ΚΕΦ. ΚΕ.

Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡράδον.

- I. “Ἐν ἐκείνῳ,” φησὶ, “τῷ καιρῷ, ἥκουσεν Ἡρώδης ὁ τετράρχης “τὴν ἀκοὴν Ἰησοῦ, καὶ εἶπεν τοῖς παισὶν αὐτοῦ, “εὗτος ἔστιν Ἰωάννης ὁ βαπτιστής,” καὶ τὰ ἔχης¹¹ οὐχ ἀπλῶς εἶπεν “ἐκείνῳ ²⁵ “τῷ καιρῷ,” ἀλλ’ ἵνα μάθωμεν τὸν τύφον τοῦ τυράννου, ὅτι οὐκ ἐν προοιμίοις τοῦ κηρύγματος ἔμαθεν τὰ κατ’ αὐτὸν, ἀλλὰ μετὰ χρόνον πολὺν¹² τοιοῦτον γὰρ εἰ ἐν δυναστείαις, καὶ πολλὴν τὴν ὑπερηφανίαν ἔχοντες, βραδέως ταῦτα μαθάνουσιν, διὰ τὸ μὴ πολὺν αὐτῶν ποεῖσθαι λόγον¹³ τετράρχην δὲ αὐτὸν καλεῖ, ἐπειδὴ ³⁰ ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, ὁ τούτου πατὴρ, ὁ τὰ μῆτρα ἀνελὼν, τετελευτηκὼς ἦν¹⁴ χρὴ δὲ σκοτεῖν ἡλίκη ἡ ἀρετή¹⁵ ὅτι τετελευτηκότα

¹ κατακρίνει Cod.

τὸν Ἰωάννην δεδοικε· καὶ ὑπὸ τοῦ φόβου συνεχόμενος, περὶ ἀναστάσεως φιλοσοφεῖ. διὰ τοῦτο γὰρ ἔλεγεν “οὗτός ἐστιν Ἰωάννης, ὃν ἐγὼ ἀπέκτεινα,” καὶ τὰ ἔξης· καὶ οὐδὲ πρὸς πλῆθος διαλέγεται ἐκ τοῦ φόβου, ἀλλὰ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ οἰκέτας.

“Εὐεκεν δὲ τίνος οὐ προηγουμένως τὴν ἱστορίαν περὶ τοῦ Ἰωάννου 5 διηγεῖται ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἀλλ’ ἐπὶ τοῦ παρόντος; ἐπειδὴ ἡ πᾶσα πραγμάτεια αὐτοῖς ἦν, τὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ εἰπεῖν, καὶ οὐδὲν ἐποιοῦν τοσούτου πάρεργον ἔτερον, πλὴν εἰ μὴ πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖν ἔμελλεν οὐκ οὖν οὐδὲ ἀν ἐμημόνευσεν τῆς ἱστορίας, εἰ μὴ διὰ τὸν Χριστόν· εἴτα διηγούμενος φησίν “οὐ γὰρ Ἡρώδης 10 “κρατήσας τὸν Ἰωάννην,” καὶ τὰ ἔξης· οὐ διαλέγεται πρὸς τὴν Ἡρῳδίᾳ, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἡρώδην ἐπειδὴ κυριώτερος ἦν. χρὴ δὲ σκοτεῖν, πῶς ἀνεπαχθῇ ποιεῖται τὴν κατηγορίαν, ὡς ἱστορίαν διηγούμενος μᾶλλον ἡ κατηγορίαν εἰσάγων “γενεσίων γάρ,” φησίν, “ἀγομένων τοῦ Ἡρώδου,” καὶ τὰ ἔξης. διπλοῦν τὸ ἔγκλημα, 15 καὶ ὅτι ὥρχήσατο, καὶ ὅτι ἥρετε· καὶ οὕτως ἥρετεν, ὡς καὶ φόνου λαβεῖν τὸν μισθόν ὅτε γὰρ αὐτὸν εὐχαριστεῖν ἔχρην τῷ Θεῷ, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς φῶς αὐτὸν ἤγαγεν, τότε τὰ παράνομα ἐκεῖνα ἐτόλμησεν ὅτε λῦσαι τὸν δεδεμένον ἔχρην, τότε σφαγὴν τοῖς δεσμοῖς προτίθησιν ἀκούσατε, ὅσοι ἐν τοῖς 20 γάμοις τοιαύτην ἀσχημοσύνην καταδέχεσθε, ἀλλομένας καὶ πηδῶσας εἰσάγοντες, καὶ τὴν κοινὴν καταισχύνοντες φύσιν. διὰ τί δὲ λυπεῖται Ἡρώδης, αἰτησαμένης τῆς Ἡρῳδίαδος τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου; ἐπειδὴ τοιοῦτον ἡ ἀρετή· καὶ γὰρ παρὰ τοῖς κακοῖς, θαύματος καὶ ἐπαίνων ἀξία· ἐπὶ τίνακι καὶ τὴν κεφαλὴν αἴτει, 25 ἐπειδήτερ ἰδεῖν ἐπειθύμει τὴν γλῶσσαν· οὐδὲ γὰρ ἀσαλλαγῆναι τῶν ἐλέγχων ἔσπειδε μόνον, ἀλλὰ καὶ οὐειδίσαι καὶ ἐπιβῆναι κειμένῳ. ἡνέσχετο δὲ τούτων γινομένων ὁ Θεὸς, καὶ οὔτε κεραυνὸν ἄνωθεν κατέφλεξεν, οὔτε τῇ γῇ διαστῆναι ἐκέλευσε, καὶ τὸ ποτηρὸν ἐκεῖνο συμπόσιον δέξασθαι· πολλὴν καταλιμπάνων παρα- 30 μυθίαν τοῖς μετὰ ταῦτα ἀδίκως τί πάσχειν μέλλουσιν.

‘Ιστέον, ὅτι, ὡς φησίν ὁ Ἰώσηπος, ἔτερος ἦν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης καὶ ἔτερος ὁ τετράρχης, υἱὸς ὃν ἐκείνου.

Θεοδόροτ ‘ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ. Οἰηβεὶς ἐκ νεκρῶν ἀνεστηκέναι τὸν βαπτιστὴν, ἥρξατο αὐτὸν δειλιζῆν, ὡς δυνατώτερον γεγονότα· καὶ 35

ἔθεδίει μὴ πλείους κατ' αὐτοῦ χρήσοιτο τῇ ἐλεγκτικῇ παρρησίᾳ· ὅπερ ἦν αὐτῷ δεινὸν, ἀποστερηθῆναι τῆς αἰσχρουργίας.

“Ἀκούσας δέ,” φησιν, “ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ἐν πλοίῳ, εἰς ἔρημον τόπον κατ' ἴδιαν” διὰ τί δὲ, καὶ ὅτε παρεδόθη ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅτε ἀνηρέθη, καὶ ὅτε ἥκουσαν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι 5 πλείους μαθητὰς ποιεῖ, ἀναχωρεῖ; ἐπειδὴ τέως ἐβούλετο τὰ πλεία ἀνθρωπινάτερον διοικεῖν¹⁰ οὐδέπου τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἀπογυμνῶσαι τὴν θεότητα σαφῶς¹⁵ διὸ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐλεγε μηδενὶ εἴτεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός. μετὰ γὰρ τὴν ἀναστασιν, ἐβούλετο τοῦτο γενέσθαι γνωριμάτερον²⁰ ὅθεν τοῖς τέως διαπιστήσασιν Ἰουδαίοις οὐ σφοδραὶ ἦν βαρὺς, ἀλλὰ καὶ συγγνωμονικός.

Εἰδέναι δὲ χρὴ, πῶς οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου λοιπὸν ἀκειώθησαν τῷ Χριστῷ²⁵ αὐτοὶ γάρ εἰσιν οἱ ἀπηγγελκότες αὐτῷ τὸ γεγενημένον. καὶ γὰρ οἱ πάντες ἐπ' αὐτὸν καταφεύγουσι λοιπόν³⁰ οὗτοι¹⁵ οὐ μικρὸν κέρδος μετὰ τοῦ θανάτου τοῦ διδασκάλου αὐτῶν, καὶ τὰ ἥδη παρ' αὐτοῦ διὰ τῆς ἀπεκρίσεως ἐκείνης οἰκονομηθέντες, κατόρθωσαν³⁵ διὰ τοῦτο δὲ πρὶν ἀπαγγεῖλαι αὐτοὺς τὰ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ διδασκάλου τῷ Χριστῷ, αὐτὸς οὐκ ἀνεχώρησεν⁴⁰ καί τοιγε εἰδὼς καὶ πρὶν ἡ ἀπαγγεῖλαι τὸ γεγενημένον⁴⁵ δεικνὺς διὰ 20 πάντων τῆς οἰκονομίας τὴν ἀλήθειαν οὐ γὰρ δὴ μόνον τῇ ὄψει, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις τοῦτο πιστεύεσθαι ἐβούλετο⁵⁰ διὰ τὸ γινώσκειν αὐτὸν τοῦ διαβόλου τὴν κακουργίαν⁵⁵ καὶ ὅτι πάντα ἔργα-σται οὗτος ὁ πονηρὸς, ὥστε τῆς οἰκονομίας ἀνελεῖν τὸ μυστήριον.

ΚΕΦ. ΚΣ.

25

Περὶ τῶν εἰ πρτῶν καὶ β' ἰχθύων.

14 Καὶ ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἶδε πολὺν ὄχλον.

Αὐτὸς μὲν οὖν διὰ τοῦτο ἀναχωρεῖ¹ ἀναχωρεῖ δὲ, οὐκ εἰς πόλιν, ἀλλ' εἰς ἔρημον καὶ ἐν πλοίῳ, ὥστε μηδένα ἀκολουθῆσαι. οἱ δὲ ὄχλοι, οὐδὲ οὗτοι ἀφίστανται, ἀλλ' ἔπονται προσηλωμένοι, καὶ οὐδὲ ὁ 30 θάνατος αὐτοὺς ἐφόβησεν τοῦ Ἰωάννου² τοσοῦτόν ἐστι πόθος καὶ ἀγάπη³ οὗτοι πάντα νικᾶ⁴ καὶ διακρούνται τὰ δεινά. διὰ τοῦτο δὲ τὴν ἀμυβήνην εὐθέως ἐλάμβανον⁵ ἐθεράπευσεν γὰρ τοὺς ἀρρέ-

στις αὐτῶν οὐκ ἀπαιτεῖ δὲ αὐτοὺς πίστιν ἐνταῦθα¹ ἐπειδὴ τὸ προσελθεῖν, καὶ τὸ τὰς πόλεις ἀφέναι, καὶ τὸ μετὰ ἀκριβείας αὐτὸν ζητῆσαι, καὶ τὸ παραμένειν, καίτοι γε τοῦ λιμοῦ καταγκάζοντος, τὴν πίστιν ἐπιδείκνυται τὴν αὐτῶν μέλλει δὲ καὶ τρέφειν αὐτοὺς, ἀλλ’ οὐ ποιεῖ τοῦτο ἀφ’ ἑαυτοῦ² ἀναμένει δὲ³ παραβληθῆναι, ἵνα μὴ δοξῇ πρότερος ἐπιτηδᾶν τοῖς θαύμασιν, ἀλλὰ καλούμενος. οὐδεὶς δὲ ἐκ τῶν τοῦ ὄχλου προσελθὼν ὑπὲρ αὐτῶν διελέχθη⁴ ἐπειδὴ ηὔδοιντο αὐτὸν μεθ’ ὑπερβολῆς, καὶ οὐδὲ τῆς πείνης ἐλάμβανον αἰσθησιν τῷ πόθῳ τῆς προσεδρίας· ἀλλ’ οὐδὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ προσελθόντες, λέγουσι, θρέψον αὐτούς· ιο ἐπειδήπερ ἔτι ἀτελέστερον διέκειντο· ἀλλὰ τί εἶπον; “Ἐρημός· “ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα παρῆλθεν ἀπόλυτον τοὺς ὄχλους,” καὶ τὰ ἔξης· εἰ γὰρ καὶ μετὰ τὸ θαῦμα τοῦτο, ἐπελάθοντο τούτου γενομένου⁵ καὶ μετὰ τὰς σπυρίδας, ἐνόμιζον περὶ ἄρτων λέγειν, ἥνικα ζύμην ἐκάλεσε τὴν διδασκαλίαν τῶν Φαρισαίων, πολλὰ¹⁵ μᾶλλον μηδέποτε πείραν τοιούτου σημείου λαβόντες, οὐκ ἀν προσεδόκησαν τί τοιούτον ἔσεσθαι.

Διατί οὐκ εἶπεν διδώμι αὐτοῖς φαγεῖν, ἀλλ’ “ἱμεῖς δότε “αὐτοῖς;” ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπῳ προσεῖχον αὐτῷ ἔτι, διὸ καὶ λέγουσιν⁶ “οὐκ ἔχομεν, εἰ μὴ πέντε ἄρτους, καὶ δύο ἰχθύας” καὶ²⁰ γὰρ ἣν ἡ καρδία αὐτῶν πεπωρωμένη⁷ ἐπεὶ οὖν ἔτι χαμαὶ ἐσύρειτο, τότε λοιπὸν τὰ παρ’ ἑαυτοῦ εἰσάγει καὶ φησίν· “φέρετέ μι· “αὐτοὺς ὅδε·” εἰ γὰρ καὶ ἐρημός ὁ τόπος, ἀλλ’ ὁ τρέφων τὴν οἰκουμένην πάρειμι· “καὶ ἡ ὥρα παρῆλθεν·” ἀλλ’ ὁ μὴ ὑποκείμενος αὐταῖς ὑμῖν διαλέγεται. εἰ δὲ ὁ Ἰωάννης καὶ κριθίνους²⁵ αὐτοὺς εἶναι λέγει, οὐ παρεργῶς τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ τὸν τύφον τῆς πολιτείας παιδεύοντας ἡμᾶς καταπατεῖν. χάριν δὲ τίνος ἔγεκεν “ἀνέβλεψεν εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ εὐλόγησεν;” ἵνα δεῖξῃ, ὅτι ἀπὸ τοῦ πνεύματος ἐστίν οὗμοῦ δὲ καὶ ἡμᾶς παιδεύων, μὴ πρότερον ἅπτεσθαι τραπέζης, ἔως ἀν εὐχαριστήσωμεν τῷ τὴν τροφὴν ἡμῖν³⁰ παρέχοντι. οὐ ποιεῖ δὲ ἐκ μὴ ὄντων, ἀλλ’ ἐκ τῶν ὑποκειμένων⁸ ἐμφράττων τὸ Μαρκίωνος καὶ Μανιχαίου στόμα, τὸν τὴν κτίσιν ἀλλοτριούντων αὐτοῦ⁹ ἂμα δὲ καὶ δεικνὺς, ὅτι καὶ τὰ ὄρώμενα αὐτοῦ ἔργα καὶ κτίσματα εἰσί· καὶ ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ εἰπών¹⁰ “ἔξαγαγέτω τὰ ὄντα ψυχὴν ἐρτετῶν ζυσῶν.”

Ποιεῖ δὲ καὶ καθολικὴν εὐεργεσίαν, πλῆθος τοσοῦτου θρέψας, ἵνα μὴ θεωροὶ μόνοι εἰ πολλοὶ τῶν ἑτέροις συμβάντων γένονται διὰ τῶν ἱάσεων ἀγαθῶν, καὶ γὰρ διὰ τοῦτο συηλθεν, ἀλλ' ἵνα καὶ αὐτὸὶ τῆς δηρεᾶς ἀπολαύσωσιν· ἐν ἐρήμῳ δὲ αὐτοὺς ἄχει ἵνα μεβ̄ ὑπερβολῆς ἀνύποπτον ὑπάρξῃ τὸ θαῦμα· καὶ μηδεὶς νομίσῃ πλησίον κάμην κειμένην εἰσενεγκεῖν τί εἰς τὴν τράπεζαν τοῦ πλήνους· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τῆς ὥρας μέμηται, οὐχὶ τοῦ τόπου μόνον· ἔτι δὲ καὶ τὴν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ μαθάνομεν φιλοσοφίαν· ὅτι δώδεκα ὄντες, πέντε ἄρτους εἶχον μόνυς, καὶ δύο ἰχθύας· ὕπτιος ἐν τοῖς ἀναγκαίοις, πάρεργα αὐτοῖς ἢν τὰ σώματα· 10 τικὰ, καὶ τῶν πνευματικῶν εἶχοντο μόνων, καὶ οὐδὲ τῶν ὀλύγων ἀντείχοντο, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς αἰτηθέντες ἔδωκαν· ὅθεν παιδεύεσθαι χρὴ, ὅτι κανὸν ὀλίγα ἔχομεν, καὶ αὐτὰ παρέχειν δεῖ τοῖς δεομένοις.

'Εδίδου δὲ διὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τιμῶν αὐτοὺς ἐν τούτῳ· 15 οὐ τιμῶν δὲ μόνον, ἀλλ' ἵνα μὴ παρελθόντος ἐπιλάθωνται τούτου, τῶν χειρῶν αὐτοῖς μαρτυρούντων ἐκέλευσεν δὲ ἐπὶ στιβάδος τοὺς ὄχλους ἀνατεσεῖν, φιλοσοφεῖν αὐτοὺς παιδεύων· οὐ γὰρ θρέψαι τὰ σώματα μόνον ἐβούλετο, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχὴν παιδεῦσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου τοίνυν, καὶ ἀπὸ τοῦ μηδὲν πλέον ἄρτων δοῦναι καὶ 20 ἰχθύων, καὶ ἀπὸ τοῦ πᾶσιν τὰ αὐτὰ προσθεῖναι καὶ ποιῆσαι κοινὰ, καὶ μηδὲν θατέρῳ θατέρου πλέον παρασχεῖν· καὶ ταπεινοφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν καὶ ἀγάπην; καὶ τὸ ὅμοιός πρὸς ἀλλήλους διακεῖσθαι, καὶ τὰ κοινὰ τάντα νομίζειν εἶναι ἐπαίδευεν· περιστεῦσαι δὲ ἐποίησεν, οὐχὶ ἄρτους, ἀλλὰ καὶ κλάσματα· ἵνα δεῖξῃ· 25 ὅτι τῶν πέντε ἄρτων εἰσὶ ταῦτα τὰ κλάσματα, καὶ ὡστε τοὺς ἀπόντας μαθεῖν τὸ γεγονόν· καὶ ἵνα μῆτις φαντασίαν εἶναι νομίσῃ τὸ γεγονός, δώδεκα κοφίνους εἰς μέσον παρήγαγεν· ἵνα καὶ 'Ιοῦδας βαστάσῃ. ἐδύνατο μὲν γὰρ καὶ σβέσαι τῶν ὄχλων τὴν πεῖναν· ἀλλ' οὐκ ἀν ἔγκωσαν οἱ μαθηταὶ τὴν δύναμιν· οὕτω γὰρ· 30 οὖν αὐτὸν οἱ ὄχλοι ἐξεπλάγησαν ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ βασιλέα ἡθέλησαν ποιῆσαι· καίτοι γε ἐπὶ τῶν ἄλλων θαυμάτων, οὐδαμοῦ τοῦτο ποιήσαντες. γυναικῶν καὶ παιδίων ἐμνημόνευσεν πρὸς μέγιστον αὐτῶν ἐγκώμιον· ὅτι καὶ ή ἀσθενεστέρα φύσις, εἰς οὐδὲν τὸν κόπον τῆς ὁδοῦ διὰ τὸν πρὸς αὐτὸν πόθου ἐλογίσατο.

ΚΕΦ. ΚΖ.

Περὶ τοῦ ἐν θαλάσσῃ περιπάτου.

22 Διὰ τί ποιήσας τὸ σημεῖον, ἡνάγκασεν τοὺς μαθητὰς ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προσάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν; πείθων ἡμᾶς μηδαμοῦ τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν διώκειν, μὴ δὲ ἐπισύ-⁵ρεσθαι τὸ πλήθος· καὶ γὰρ ὅτ’ ἀν μεγάλα ἐργάζηται, χωρίζεται μετὰ τῶν μαθητῶν ἀπὸ τοῦ πλήθους· τὸ “ἡνάγκασεν” δὲ εἶπεν, τὴν πολλὴν προσεδρίαν δεικνὺς τῶν μαθητῶν, καὶ ὅτι δυσαποσπάστως εἶχον αὐτοῦ ἔπειτε δὲ τοὺς μαθητὰς, προφάσει μὲν τῶν ὄχλων αὐτὸς δὲ εἰς τὸ ὅρος βουλόμενος ἀναβῆναι· τοῦτο δὲ ¹⁰ ἐποίει, παιδεύων ἡμᾶς, μηδὲ ὄχλοις ἀναμίγνυσθαι διηγεῖν, μηδὲ φεύγειν ἀεὶ τὸ πλήθος, ἀλλ’ ἐκατέρᾳ χρησίμως, καὶ ἐκαστον ἐναλλάττοντας πρὸς τὸ δέον καὶ γάρ ἐστιν ὅτ’ ἀν καλὴ ὑπάρχει ἡ μόνωσις· ὅτ’ ἀν ἐντυγχάνειν δέῃ Θεῷ· καὶ γὰρ ἀταραξίας ἐστὶ μητῆρ, καὶ γαλήνη καὶ λίμην, ἀπάντων ἀπαλλάττουσα θορύβων ¹⁵ ἡμᾶς.

Τίνος ἔνεκεν, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κλινῶνι, συμπαρῆν τοῖς μαθηταῖς, ἄρτι δὲ οὐ; ἵνα τότε μὲν, ἐξ ἐποίμου παράσχῃ τὴν παραμυθίαν αὐτοῖς· νῦν δὲ, ἵνα ἐπὶ μείζονα αὐτοὺς ἀγάγῃ ὑπομονήν· καὶ ἥρεμα κατὰ μικρὸν ὑψηλοτέρους αὐτοὺς κατευκεύεται· διὰ ²⁰ τοῦτο καὶ ἐν μέσῃ τῇ θαλάσσῃ, συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα διεγερθῆναι, ὡς μηδὲ προσδοκῆσαι ποθὲν ἐλπίδα σωτηρίας· ἀφίησι δὲ αὐτοὺς κλινῶντες οἴλην τὴν νύκτα, διεγείρων αὐτῶν τὴν καρδίαν, καὶ εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς μείζονα ἐμβάλλων τὴν αὐτοῦ ἄμα δὲ καὶ παιδεύων ἡμᾶς, μὴ ταχέως λύσιν ἐπιζητεῦν τῶν ²⁵ συνεχόντων κακῶν· ἀλλὰ φέρειν τὰ συμπίπτοντα γενναίως· τετάρτη γὰρ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἐπέστη αὐτοῖς, καὶ ὅτε προσεδόκησαν ἀπαλλαγήσεσθαι, τότε ἐπετάθη πάλιν ὁ φόβος· “ἰδόντες “γὰρ αὐτόν,” φησι, “περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐγα-“ράχθησαν” ὅστε καὶ κράξαι· μετὰ γὰρ τοῦ χειμῶνος οὐχ ³⁰ ἥττου, διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ σκότος ἔλυσεν, οὐδὲ φανερὸν ἐαυτὸν ἐποίησεν εὐθέως· γυμνάζων αὐτοὺς, ὅπερ ἔφη, ἐν τῇ συνεχείᾳ τῶν φόβων τούτων παιδεύων εἶναι καρτερικούς· καὶ ὅσῳ δὲ τὰ τῆς ἀγωνίας ἐπετείνετο, τοσούτῳ μᾶλλον ἡσμένιζον αὐτοῦ τὴν παρου-

σιαν εἰπόντος δὲ αὐτοῦ “θαρσεῖτε, ἐγώ είμι, μὴ φοβεῖσθε,” τῷ
ρήματι τούτῳ εὐθέως τὸν φόβον αὐτῶν ἔλυσεν, καὶ θαρῆσαι
παρεσκεύασεν.

‘Ανέβη εἰς τὸ ὄρος κατ’ ᾧδιαν προσεύξασθαι.

ΚΤΡΙΛΑΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Εὑχεται δὲ, οὐχ ὡς δεόμενος,⁵
ἀλλ’ ὡς ἀρχιερεὺς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν ἱκεσίας ποιούμενος. Καὶ μετ’
ὅλιγον—“Ἐως ἐσπέρας” ἵνα δεῖξῃ, ὅτι οὐ δεῖ ἀψικόρως^{*} ἔχειν
τερὶ τούτου, ἀλλ’ ἴπομονὴν καὶ προθυμίαν²⁰ διδάσκει δὲ καὶ τοῦτο
ῶστε ἐν φρεσὶ, ὁφείλομεν τὰ κοινωφελῆ λαλεῖν τοῖς ἐντυγχά-
νουσιν, καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην διάλεξιν καὶ διδασκαλίαν, ἐπὶ τὴν ιο
προσευχὴν χωρεῖν.

‘ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Ἀναχωρεῖ ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸν ἔρημον, καὶ εἰς τὸ
ὄρος ἀνειστιν τοῦ προσεύξασθαι, ἡμᾶς διδάσκων τὰς μεταστάσεις
τῆς προσευχῆς.

ΘΕΟΔΑΡΟΤ ΜΟΜΦΟΤΕΣΤΙΑΣ. Τετάρτην λέγει φυλακὴν τῆς¹⁵
νυκτὸς, τὴν τριωρίαν τὴν μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν τῆς νυκτός.

ΣΕΤΗΡΟΤ ἐξ ἘΠΙΣΤΟΛῆς τῆς πρὸς ΚΑΙΣΑΡΙΟΝ²⁵. ‘Ο οὖν
Εὐαγγελιστὴς τὸν καιρὸν ἐσπούδασεν δηλῶσαι τῆς νυκτὸς, καθ’ ὃν
ἐπεφάνη τοῖς μαθηταῖς τλέουσι καὶ χειμαζομένοις, ἐπὶ τῆς βα-
λάσσης περιπατῶν ὁ Ἰησοῦς.

Τοῦ ἀττοῦ. Τὸ “ἐγώ είμι,” τῆς ἀληθείας ἐστὶ παραστα-
τὸν, καὶ πᾶσαν φαντασίαν ἀποσκευάζεται.

ΚΤΡΙΛΑΟΤ. Εἰπὼν “θαρσεῖτε,” τὴν πίστιν ἀπαιτεῖ δι’ ἣς
ἔκαστος τῶν εἰλικρινῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων σώζεται²⁰ ἐπα-
γγὼν δὲ, “ἐγώ είμι,” λύει πάντα φόβον²⁵ ἐγώ γάρ, φησιν, εἰμί.

28 Διὰ τί οὐκ εἶπεν ὁ Πέτρος, κέλευσόν μοι βαδίσαι ἐπὶ τὰ
ὑδατα, ἀλλ’ “ἐλθεῖν πρὸς σέ” ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐπιδεῖξεν ἦρ-
τοῦτο δὲ ἀγάπης νόμος³⁰ αὐδεὶς γάρ αὐτῷ ἐφίλει τὸν δεσπότην
Χριστόν³⁵ διὸ καὶ ἐπεθύμει ταχέως ἐγγὺς αὐτοῦ γενέσθαι³⁰ ἐπέ-
τρεψε δὲ αὐτῷ πρὸς αὐτὸν ἀπελθεῖν³⁵ ἐπειδὴ ἦδει, ὅτι εἰ εἶπεν
αὐτῷ, οὐ δύνασαι⁴⁰ πάλιν θερμὸς ὁν ὁ Πέτρος, ἀντεῖπεν ἀν’ διὰ
τοῦτο ἀπὸ τῶν πραγμάτων πείθει, ἵνα εἰς τὸ μέλλον σωφρονίσῃ⁴⁵

* Dubiæ scripturas est hæc vox.

^a ἀρκαιστάρ Cod.

ό γὰρ τοῦ μείζονος περιγενόμενος, τουτέστιν ἀκμάζοντος ἔτι τοῦ φόβου, ἐπιβῆναι τῶν ὑδάτων θαρρήσας, ἀπὸ τοῦ ἐλάττονος ἔμελλε πάσχειν κακῶς, τῆς τοῦ ἀνέμου ρύμης, οὐ τῆς θαλάσσης· καὶ ταῦτα ἐγγὺς ἦν τοῦ Χριστοῦ· οὗτος οὐδὲν ὠφελεῖ ἐγγὺς εἶναι τοῦ Χριστοῦ, μὴ πιστεύειντας ἐγγὺς· οὐκ ἐπέταξε δὲ τοῖς ἄνεμοις 5 παύσασθαι, ἀλλ' αὐτὸς ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο αὐτοῦ· ὅτι τῆς ἐκείνου πίστεως ἔδει εἰς τοῦτο· ὅτι ἀν δὲ τὰ παρ' ἡμῶν ἐλλιμπάνη, καὶ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἵσταται· δεικνὺς τοίνυν ὅτι οὐχὶ ἡ τοῦ ἀνέμου ἐκβολὴ, ἀλλ' ἡ ἐκείνου ὀλιγοπιστία τὴν περιτροπὴν εἰργάσατο, καὶ φησὶν “εἰς τί ἐδίστασας ὀλιγόπιστε;” 10 ὥστε εἰ μὴ ἡ πίστις ἡσθένησεν, καὶ πρὸς τὸν ἄνεμον ἀντέστη ἀν ῥαδίως· διάτοι τοῦτο καὶ ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, τὸν ἄνεμον εἴᾳ πνεῦν δηλῶν ὅτι ἐκείνος οὐδὲν παραβλάπτει, ὅτι ἀν ἡ πίστις ἡ πεπηγνυῖα· καὶ πρὸ τούτου μὲν ἔλεγον “ποταπές ἐστιν ὁ ἄνθρω·” πος ὑπτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν 15 “αὐτῷ·” νῦν δὲ οὐχ οὕτως· ἀλλ' “ἀληθῶς Θεοῦ Τίος εἰ·”

Ίδου πῶς κατὰ μικρὸν ἐπὶ τὸ ὑψηλότερον ἄπαντας ἥγεν· ὅθεν οὐδὲ ὡς πρότερον προσήσαν αὐτῷ, εἰς τὰς οἰκίας ἐλκούτες αὐτὸν, καὶ χειρὸς ἀφῆν ἐπιζητοῦτες, καὶ προστάγμα διὰ ρῆμάτων, ἀλλ' ὑψηλότερον πολλῷ καὶ φιλοσοφάτερον, καὶ μετὰ πλείονος τῆς 20 πίστεως, τὴν θεραπείαν ἥτουν παρακαλοῦντες, “ἴνα μόνον ἄψων·” ταὶ τοῦ κρασπέδου τοῦ ἴματίου αὐτοῦ· διὸ “καὶ ὅσοι ἥψαντο, 25 “ἐσώθησαν” δεῖξαι θέλω ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὅτι διὰ χρόνου ἐπέβη τῇ γῇ Γενησαρὲτ, φησὶν, “καὶ ἐπιγνόντες αὐτὸν οἱ ἄδρες τοῦ “τόπου, ἀπέστειλαν εἰς ὅλην τὴν περίχωραν ἐκείνην· καὶ προσ- 30 “ἥνεγκαν αὐτῷ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας·” ἀλλ' ὅμως ὁ χρό· νος οὐκ ἔξελυσεν τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ μείζονα εἰργάσατο, καὶ ἀκμάζουσαν διετήρησεν.

ΠΡΙΓέΝΟΤΣ. Οἱ κακῶς ἔχοντες, μηδέπτω αὐτοῦ ἀπτέσθωσαν· μηδὲ ὅλου τοῦ ἴματίου αὐτοῦ· ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς ἄψασθαι μόνον 30 τοῦ κρασπέδου, πρὸς τὸ διαστήναι· ἡμεῖς δὲ ἐάν θέλομεν, ὅλον αὐτὸν ἔχομεν· καὶ γὰρ τὸ σῶμα αὐτοῦ πρόκειται σὺν ἡμῖν· οὐχ ὥστε ἄψασθαι μόνον, ἀλλ' ὥστε καὶ φαγεῖν καὶ ἐμφορηθῆναι· προσερχέσθω τοίνυν μετὰ πίστεως ἐκαστος ἀσθένειαν ἔχων· εἰ γὰρ οἱ τοῦ κρασπέδου τοῦ ἴματίου αὐτοῦ ἀψάμενοι, τοσαύτην εἴλκυ-

σαν δύναμιν, πολλῷ μᾶλλον οἱ ὅλοι αὐτὸν κατέχοντες· τὸ δὲ προσελθεῖν μετὰ τίστεως, οὐ τὸ λαβεῖν ἐστι μόνον τὸ προκείμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ καθαρᾶς διανοίας ἄφασθαι· τὸ οὗτον διακεῖσθαι, ὡς αὐτῷ προσιόντας τῷ Χριστῷ.

ΚΕΦ. ΚΗ.

5

Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.

I. “Τότε,” φησὶν, “προσέρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι” τίνος ἔνεκεν τῆς πόλεως ἐμημόνευστε; ἐπειδὴ παταγχοῦ τῶν φυλῶν ἥσαν διεσπαρμένους, ἀλλ’ οἱ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἦγουν τὴν μητρόπολιν οἰκοῦντες, πονηρότεροι τῶν ἄλλων ἥσαν, ὡς πλείονος ἀπολαύοντες τιμῆς· ὅθεν καὶ μεῖζον τύφον ἐκέκτητο· τὸν καιρὸν δὲ ἐπισημαίνεται ὁ Εὐαγγελιστής, εἰπὼν “τότε,” ἵνα δεῖξῃ τὴν ἄφατον αὐτὸν πονηρίαν· ὅτι ἰδόντες ἐκ μόνης τῆς ἀφῆς τοῦ κρασπέδου τοὺς ἀρρώστους θεραπευθέντας, οὐδὲ οὕτως τῆς πονηρίας ἐπάνσαντο· ἀλλ’ ἐρωτῶντες εἰς μέσον προφέρουσιν, οὐ παράβασιν νόμου Μωϋσέως, ἀλλὰ τὴν τῶν πρεσβυτέρων παράδοσιν, εἰς οἰκείαν αὐτῶν τε κάκείων κατάκρισιν· καὶ γὰρ τοῦ Μωϋσέως μετὰ πολλῆς τῆς ἀπειλῆς προστάξαντος, ὅστε μὴ προσθεῖναι μήτε ἀφελεῖν, αὐτοὶ προσετίθουν· οἷον δὴ καὶ τοῦτο ἦν, τὸ μὴ δεῖν ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίειν· τὸ βαπτίζειν ποτήριον καὶ χαλκεῖον, τὸ δὲ αὐτοὺς βαπτίζεσθαι· τοῦτο δὲ ἐποίουν, φιβερώτεροι εἶναι βουλόμενοι· ὡς δὴ καὶ αὐτοὶ νομοθέται· εἰς τοσοῦτον δὲ προῆλθον παρανομίας, ὡς τὰς μὲν αὐτῶν φυλάττεσθαι, τὰς δὲ θείας παραγράφεσθαι· διὰ τούτο δὲ αὐτῷ περὶ τούτου διαλέγονται, εἰς ὄργὴν αὐτὸν κινῆσαι βουλόμενοι· ἵνα εἴπερ ἔξουδενώσει τοὺς πρεσβυτέρους, κατηγρήσωσιν αὐτοῦ ἥσθιον δὲ ἀνίπτοις χερσὶν οἱ Ἀπόστολοι· οὐκ ἐπιτηδεύοντες τοῦτο, ἀλλ’ ὑπερορῶντες λοιπὸν τῶν περιττῶν, καὶ τοῖς ἀναγκαῖοις προσέχοντες· οὔτε τὸ νίπτεσθαι, οὔτε τὸ μὴ νίπτοντες νόμου ἔχοντες, ἀλλ’ ὡς ἔτυχεν ἐκάτερον ποιοῦντες τροφῆς, πῶς ἐμελλονταῖτα περισπούδαστα ἔχειν. οὐ λέγει δὲ ὁ Χριστὸς, οὔτε ὅτι καλῶς ποιοῦσι παραβάνοντες, ἵνα μὴ θραυστέρους ἐργάσηται, οὔτε τάλιν κακίζει τὸ ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων γινόμενον· ἵνα μὴ τὸν τῶν πρεσβυτέρων ὡς παρανόμων· ἵνα μὴ ὡς λοιδόροις καὶ ὑβριστὴν

αἰτιάσωνται, ἀλλὰ τὸ δοκεῖν ἐπιτιμᾶς τοῖς ἑρωτῶσιν καθάπτεται δὲ τῶν ταῦτα νομοθετησάντων πρεσβυτέρων, εἰ καὶ μηδαμοῦ τούτων μέμνηται· “ἀποκριθείς,” γάρ φησιν, “εἴτεν αὐτοῖς διατί καὶ “ὑμεῖς παραβαίνετε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ,” καὶ τὰ ἔξῆς.

5 Τί ἐστιν, “δεῖς ἀν εἶπῃ τῷ πατρὶ ἡ τῇ μητρὶ δῶρον, δὲ ἐὰν εἴξεις ἐμοῦ ὥφεληθῆς, καὶ οὐ τιμήσῃ τὸν πατέρα ἑαυτοῦ;” ἐπειδευσαν τοὺς νέους, εὐσεβείας σχήματι, καταφρονεῖν τῶν γονέων οἶσιν, εἴτεν εἴπειν τῷ ἴδιῳ υἱῷ δός μοι τὸ πρόβατον, δὲ ἔχεις, ἡ τὸν μόσχον, ἡ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἔλεγε πρὸς πατέρα, δῶρόν ἐστι τῷ Θεῷ τοῦτο, δέλεις εἴξεις ἐμοῦ ὥφεληθῆς, καὶ οὐ δύνασαι λαβεῖν· οὐ καὶ διπλοῦν ἐντεῦθεν ἐγίνετο κακόν· οὔτε γάρ τῷ Θεῷ προσῆγον, καὶ τοὺς γονέας δύναματι τῆς προσφορᾶς ἀπεστέρουν· τούς τε γεγενηκότας προφάσει τοῦ Θεοῦ ὑβρίζοντες, καὶ τὸν Θεὸν διὰ τοὺς γεγενηκότας· διεν καὶ τὸν προφήτην εἰς μέσον ἄγει, ἀναθεν προαναφωνοῦντα αὐτῶν τὴν κακίαν· ὅτι τῶν τοῦ Θεοῦ καταφρό-15 νουσι, “διδάσκοντες διδασκαλίας ἐντάλματα ἀνθρώπων.” διὸ ἐντρέψας αὐτοὺς, λοιπὸν πρὸς τὸν ὄχλον τρέπει τὸν λόγον· νομοθετῶν, ὅτι “οὐ τὰ εἰσπερχόμενα εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἀνθρώπουν, “ἄλλα τὰ ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ στόματος.”

‘Ωριγένοτε. Τὰ τοῖς γονεῦσιν ἐποφειλόμενα ἐκ τῶν νιῶν ἐνο-20 μοβέτοιν οἱ Ἰουδαῖοι, δῶρα τῷ Θεῷ προσάγειν, καὶ ἀδικεῖν τοὺς γονεῖς· οὐκ ἀπλῶς δὲ τοὺς ὄχλους προκαλεῖται, ἀλλὰ προσεκτικούτερους ποιῶν· “συνίετε γάρ,” φησι, τοιτέστι, νοήσατε, καὶ μᾶλλον ἐμοῦ ἀκούετε ἡ τούτοις, τοῖς νόμοις παρὰ καιρὸν λύσασι διὰ τῶν ἴδιων παραδόσεων.

25

Διὰ τί τῶν Ἀποστόλων εἰπόντων, ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἐσκανδαλίσθησαν, αὐτὸς εἶπεν, “ἄφετε αὐτούς;” καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ φαίνεται εἰπόν· “ἴνα δὲ μὴ σκανδαλίσωμεν αὐτούς” ἐπειδὴ οὐδεν ποτὲ μὲν δεῖ καταφρονεῖν σκανδάλων, ποτὲ δὲ μὴ καταφρονεῖν τὸ δὲ “οὐδηγοί εἰσι τυφλοὶ τυφλῶν,” εἶπεν, τὸ πλῆθος ἀποστή-30 ζῶν αὐτῶν, ὡς μέλλον εἰς βαραθρὸν ἐμπίπτειν δι' αὐτούς· διὸ καὶ ἐπήγαγεν· “τυφλὸς δὲ τυφλὸν, ἐὰν οὐδηγῇ, ἀμφότερος εἰς βόθυνον· νον ἐμπίπτειν·” χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι οὐχ οἱ Φαρισαῖοι μόνον ἐσκανδαλίσθησαν, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀπόστολοι ἐθορυβήθησαν ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἐτόλμων τοῦτο ἐξ οἰκείου προσώπου εἰπεῖν, ἐν τῇ περὶ ἑτέ-35

ρων διηγήσει μανθάνειν ἐβούλουντο· ὅτι γὰρ τοῦτο ἔστιν, ἀκούσωμεν πῶς μετὰ ταῦτα ὁ θερμὸς καὶ πανταχοῦ προφθάνων Πέτρος, προσελθὼν φησὶν, “φράσον ἡμῖν τὴν παραβολὴν ταῦτην” τὸν ἐν τῇ ψυχῇ θόρυβον ἐκκαλύπτων διὸ καὶ ἐκπλήσσει αὐτῷ λέγων, “Ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί ἔστε” ὅμως ἐρμηνεύει αὐτοῖς τὴν παραβολὴν, λέγων, ὅτι “τὸ εἰσπορευόμενον εἰς τὸ στόμα εἰς τὴν “κοιλίαν χωρεῖ,” καὶ τὰ ἔξης κατασκευάζει δὲ τὸ εἰρημένον, ἀπὸ τῆς κοινῆς φύσεως κατὰ Ἰουδαϊκὴν ταπεινότηταν καὶ γὰρ ὁ νομοθέτης τοσοῦτον χρόνον ἀφίεισιν, ὅσον ἀν ἔνδον ἐν τῇ κοιλίᾳ μένην ὅτ’ ἀν δὲ ἔξελθῃ, οὐκ ἔτι ἐν ἐσπέρᾳ γὰρ κελεύει λούσθαι, 10 καὶ καθαρὸν εἶναι τὸν καιρὸν τῆς πέψεως ἀναμετρῶν τὰ δὲ τῆς καρδίας φησὶν, ἔνδον μένει, καὶ ἔξελθόντα κοντῆ οὐ μόνον τὰ ἔνδον χρὴ δὲ ἡμᾶς καὶ τοῦτο τηρεῖν, καθάπερ ὁ δεσπότης Χριστός¹ λέγω δὴ, σκανδάλαν καιρὸν² ὥστε εἶναι ἡμᾶς συνετούς καὶ σκοτεῖν, πότε μέν τινες εὐλόγως σκανδαλίζενται, καὶ ταχέως αὐτοὺς 15 διορθῶν³ πότε δὲ ἀνευ λόγου, καὶ εἰς αὐδὴν τοῦτο λυγίζεοθαι.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἌΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. ὩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Φυτεῖα ἔστιν εἰ μὴ ἐκ Θεοῦ, πᾶν τὸ ἔχω Θεοῦ· σπέρ καὶ ἐκριζωθήσεται· ὁ ταύτη ποιούμενος τυφλὸς ἦν.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΜΦΟΤΕΣΤΙΛΣ. Μανιχαῖοι δὲ βουλόμενοι δεικνῦ- 20 ναι τὸν νόμον οὐκ εἶναι τοῦ Πατρὸς τοῦ Χριστοῦ, ταύτη κέχρηνται τῇ μαρτυρίᾳ⁴ πλεῖστον ὅσον τῆς ἀληθείας ἀτοσφαλέντος· οὐ γὰρ περὶ τῆς κατὰ νόμον λέγει διαγνωῆς, ἀλλὰ τῆς τῶν Φαρισαίων αἵρεσεως, οἱ ταῖς οἰκείαις ἐπινοίας, πλεῖστα ἐναντία τοὺς πειθομένους αὐτοῖς ἐξεπαίδευνον καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀκοτέρῳ 25 φαίνεται σαφῶς ἐλέγχων αὐτούς.

ΣΕΤΗΡΟΤ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ἀπὸ Λόγοτ οθ'. Φύτειαν ἐκάλεσεν ἡγυνομένην Θεῷ, τὰς παραφυῖδας τῶν Φαρισαϊκῶν παραδόσεων⁵ τὰς φιλονείκως καὶ ἀκαίρως ἀπομενούσας τῷ γράμματι, καὶ οὐκ αὐτῶν τὸν νόμον τὸν παρὰ Θεοῦ δοθέντα⁶ μὴ γένοιτο· μὴ γὰρ δὴ 30 τοῦτο τῆς⁷ μυσταρᾶς γλώσσας καὶ θεομάχου οἱ Μανιχαῖοι προστεχνάσθωσαν· ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο τυφλαῖς ἐκάλεσεν, ὡς τῷ γράμματι τὸν ὄφθαλμὸν προσερείσαντας, καὶ μὴ βουλομένους ἐπὶ τὸ πνεῦμα διαβλέψαι καὶ τὸν ἔνδον τοῦ.

¹ τὰς Συδ.

ΚΕΦ. ΚΘ.

Περὶ τῆς Χαναναίας.

- 21 Καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν ὁ Ἰησοῦς, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος.

Διὰ τί ἀπῆλθεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος; ὅπως, ἐπει-
δίπερ τῆς τῶν βρωμάτων παρατηρήσεως τοὺς Ἰουδαίους ἀπήλλα-
ξεν, ἀνοἶξῃ καὶ τοῖς ἔθνεσι θύραν, λοιπὸν ὅδῷ προβαίνων καὶ πρὸ⁵
τούτου μὲν, τοῖς Ἀποστόλοις ἐπέταξεν “εἰς ὅδὸν ἔθνων μὴ ἀπελ-
“θεῖν καὶ κηρύξαι” αὐτὸς δὲ τὸν ἀπέρχεται, σύχ ως κῆρυξ ὅπερ
οὖν καὶ ὁ Μάρκος αἰνιττόμενος ἔλεγεν, ὅτι ἔκρυψεν ἑαυτὸν, καὶ οὐκ ιο-
ἔλαθεν ὥσπερ γὰρ τὸ μὴ δραμεῖν ἐπ’ αὐτοὺς πρώτους τῆς ἀκο-
λουθίας τῶν πραγμάτων ἦν, εἴτε τὸ προσερχομένους διώκειν ἀνα-
ξιον τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ὑπῆρχεν εἰ γὰρ τοὺς φεύγοντας
διώκειν ἔχοιη, πολλῷ μᾶλλον τοὺς διώκοντας φεύγειν οὐκ ἔδει.

- 22 Καὶ ίδου, γυνὴ Χαναναία.

15

Χρὴ δὲ σκοπεῖν πῶς ἐστιν εὐεργεσίας οἵᾳα ἀπάσης ή γυνῆ²⁰
ὅτι περ ἀναξίαν ἔαυτὴν νομίζουσα, οὐκ ἐτόλμησεν εἰς τὰ Ἱεροσό-
λυμα ἐλθεῖν· ὅτι γὰρ εἰ μὴ τοῦτο περὶ ἔαυτῆς ὑπελάμβανεν ἐκεῖ
παρεγένετο, εὐδῆλον καὶ ἀπὸ τῆς παρούσης σφιδρότητος, καὶ ἐκ
τῶν ὄρίων αὐτῆς ἐξελθεῖν τινὲς δὲ καὶ ἀλληγοροῦντες φασὶν, ὅτι
ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας ὁ Χριστὸς, τότε αὐτῷ προσελθεῖν
ἐτόλμησεν ή “Ἐκκλησία αὐτὴ ἐκ τῶν ὄρίων αὐτῆς ἐξελθοῦσα” “ἐπι-
“λάθου γάρ,” φησι, “τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός
“σου.” καὶ γὰρ ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν ὄρίων αὐτοῦ ἐξῆλθεν, καὶ η
γυνὴ ἐκ τῶν ὄρίων αὐτῆς²⁵ καὶ οὕτως ἡδυτήθησαν συντυχεῖν ἀλλή-
λοις· Χαναναίαν δὲ αὐτὴν ἐκάλεσεν, ἵνα δεῖξῃ ἐκ ποίων παρανό-
μων ἔθνων οὖσα, ποίαν εἰλικρινῆ τίστιν ἐκτήσατο· καὶ οὐ λέγει,
ἐλέησον τὴν θυγατέρα μου, διὰ τὸ ἐκείνην ἀναίσθητον ἐκ τῆς νόσου
εῖναι· ἀλλ’ ἐλέησόν με τὴν μυρία πάσχουσαν δεινὰ, καὶ μετὰ
αἰσθήσεως οὐκ ἔλαττον τῆς ἐμῆς θυγατρὸς μαινομένη.

30

Τίνος ἔνεκεν τοσαῦτα κρατούσης, ἐν πρώτοις μὲν οὐκ ἀπεκρίθη
αὐτῇ λόγον· ὅτε δὲ ἀπεκρίθη, δινάμενον ἐξαπορῆσαι αὐτῇ λόγον
εἶπεν τὸ “οὐκ ἀπεστάλην εἰ μὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα
“οἴκου Ἰσραήλ” καὶ πάλιν, “ὅτι οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν

“ ἄρτον τῶν τέκνων καὶ δοῦναι τοῖς κυναρίοις ; δι' ἅπαντα ἐκεῖνα ἄπειρον σπρῆδει, ἵνα δεῖξῃ αὐτῆς τὴν φιλοσοφίαν οὐ γὰρ ἐβούλετο κρυβῆναι τοσαύτην γυναικὸς ἀρετήν· ὥστε οὐ χωρίζοτος ἦν, ἀπέρι ἔλεγεν αὐτῇ, ἀλλ᾽ ἐκκαλουμένου τὸν ἐναποκείμενον θησαυρόν· εἰ γὰρ μὴ δοῦναι ἥθελεν, οὐκ ἀν μετὰ ταῦτα ἔδωκε. 5 χρὴ δὲ σκοπῆσαι μετὰ τῆς πίστεως αὐτῆς καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην. αὐτὸς μὲν γὰρ τέκνα τοὺς Ἰουδαίους ἐκάλεσεν, αὐτὴ δὲ οὐκ ἡρκέσθη τούτοις, ἀλλὰ καὶ κυρίους ὄντας τοσοῦτον οὐκ ἥλγησε τοῖς ἑτέρων ἐγκεκρίμοις. καὶ αὐτὴ μὲν οὗτως ὁ γὰρ Χριστὸς προσμαρτυρήσας αὐτῇ τῇ πίστει, “ γενηθήτω σοι,” φησὶν, 10 “ ὡς θέλεις· καὶ ἴαθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς, ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.” τοσοῦτον ἰσχύει προσεδρία εὐχῆς· ὁ γὰρ οἱ Ἀπόστολοι ἀνύσαι οὐκ ἰσχυσαν, εἴποντες, “ ἀπόλυτον αὐτὴν,” αὐτὴν ηνυσεν· καὶ γὰρ ἵπτεο τῶν ἡμετέρων, παρ' ἡμῖν βεύλεται μᾶλλον τῶν ὑπευθύνων ἀξιούσθαι, ἢ παρ' ἑτέρων ὑπὲρ ἡμῖν καίτοι μείζων παρηγοίαν εἶχον 15 οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλὰ τολλήν καρτερίαν ἐπιδείχατο αὐτῇ.

ΚΕΦ. Λ.

Περὶ τῶν θεραπευθέντων ὄχλων.

30 Καὶ προσῆλθον αὐτῷ ὄχλοι πολλοί.

Διὰ τί ταύτη μὲν τῇ γυναικὶ, μετὰ τοσαύτης βραδυτῆτος 20 ἐπήκουσεν, τοῖς δὲ εἰς τὸ ὄρος προσελθοῦσιν αὐτῷ ἀρρώστοις, εὐθέως τὴν ὑγίειαν ἐδωρήσατο; οὐκ ἐπειδὴ βελτίους ἐκείνης οὗτοι· καὶ γὰρ πιστοτέρα ἐκείνων αὕτη, ἀλλ' ἵνα τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων ἐμφράξῃ τὰ στόματα, καὶ πᾶσαν αὐτῶν ἀπολογίας ἐκκύψῃ πρόφασιν· ὅσῳ γὰρ ἀν τις μείζων εὑρεγετεῖται, τοσοῦτον μᾶλλον 25 ἐστιν ὑπεύθυνος τῇ κολάσει, ἀγνωμονῶν, καὶ μὴ θελήσας τῇ τιμῇ γενέοθαι βελτίων· διὰ δὴ τοῦτο καὶ οἱ πλούτοῦντες, τῶν πενομένων μᾶλλον κολάζονται, ὅντες κακοί· ὅτι μηδὲ ἐν εὐθηνίαις γεγόνασιν ἡμεροὶ μὴ γάρ μοι λέγε, ὅτι δεδώκασιν ἐλεημοσύνην εἰ γὰρ μὴ κατ' ἀξίαν δεδώκασιν, οὐδὲ οὕτω διαφεύξονται τὴν κόλασιν· οὐ 30 γὰρ τὸ μέτρον τῶν διδομένων ἡ ἐλεημοσύνη κρίνεται, ἀλλὰ τῇ δαψιλείᾳ τῆς γυνάμης· εἰ δὲ οἱ ἐκ μέρους παρέχοντες δίκην διδόσσει μὴ κατ' ἀξίαν διδόντες, πολλῷ μᾶλλον οἱ φιλαργυρίαν νοσοῦντες·

προσέταξε γὰρ ὁ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς, “ περισσεῦσαι τὴν “ δικαιοσύνην ἡμῶν, πλέον τὸν γραμματέων καὶ Φαρισαίων” τουτέστιν, ὑπὲρ τὰς δεκάτας παρέχειν.

ΣΕΤΗΡΟΤ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. Ἐκ τῆς πρὸς Ἀναστασίαν τίπαττισσαν^b Ἐπιστολῆς. “Κύνα” μὲν λέγων αὐτὴν, ως ἐκ τῶν ἀκαθάρτων οὖσαν ἔθνων, ἀκάθαρτεν γὰρ ὁ κύων τῷ νόμῳ “τέκνα” δὲ τοὺς ἔξ Ἰσραὴλ καταγομένους Ἰουδαίους ἀποκαλῶν πρὸς τοῦτο δὲ αὐτὶς ἡ ὑπὸ τῆς σοφίας δοκιμαζομένη, σοφῶς ὑπήντησεν ἥρπασε γὰρ τὴν ὑβριν, καὶ τὴν δοκιμάζουσαν αὐτὴν σοφίαν ἔξ αὐτῆς τῆς ὑβρεως συλλογίζεται, καὶ συγκλείεις πρὸς ἔλεον ναί, φησι, κίνων¹⁰ εἰμί καταδέχομαι τὴν ὑβριν ἔξ ὧν ὑβρισμαί, τροφὴν ἐποφείλομαι καὶ γὰρ ως κυνὶ τῶν τοῦ ἄρτου φιχίων μοι μέτεστιν.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ΆΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Εἰπὼν δὲ “γενηθήτω,” βασιλικῶς ἐφθέγγετο· οὐ δι’ εὐχῆς τὸ ὄραμα ἀνύστας, ἀλλὰ διὰ τῆς θευπρετεῖς ἔξουσίας· ρήθεντος τοῦ λόγου, τὸ ἔργον οὐ χρονίζει¹⁵ Θεὸς γὰρ ὁ λέγων, καὶ τὸ ρῆμα ἐνεργοῦν, καὶ ἡ δύναμις παταχοῦ.

ΘΕΟΔÁΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Εἴ μὲν γὰρ εὐθὺς προσελθούσης τοῦτο ἔφη, χαρίζεσθαι μᾶλλον ἐδόκει· νῦν δὲ τῇ ἀναβολῇ, ἀπὸ τῶν ρήμάτων τῆς γυναικὸς τούτου δειχθέντος, καὶ ὁ ἔπαιπος ἀκολούθως²⁰ ἐπείγετο, σύμφωνος ὥν τοῖς λεχθεῖσι, καὶ ἡ θεραπεία προσεβεβαίου^c ἀμφότερα· καὶ Ἰουδαίοις μὲν κατηγορίας οὐκ ἀπελιμπάνετο πρόφασις, ὁ δὲ ἔλεγχος μείζων ἐγίνετο.

ΚΕΦ. ΛΑ.

Περὶ τῶν ἐπτὰ ἄρτων.

25

32 Σπλαγχνίζομαι ἐπὶ τὸν ὄχλον.

Τί δήποτε πρώην μὲν εἶπον οἱ Ἀπόστολοι τῷ Χριστῷ, ὅτι ἀπόλυσσον τοὺς ὄχλους, νῦν δὲ οὐκ εἶπον, καὶ ταῦτα τριῶν παρελθουσῶν ἡμερῶν; ἐπειδὴ βελτίους λοιπὸν ἐγένοντο· ἡ καὶ διὰ τοῦ ὄρφαν αὐτοῦ τοὺς ὄχλους οὐ σφόδρα αἰσθανομένους τοῦ λιμοῦ· καὶ³⁰ γὰρ ἐδόξαζον τὸν Θεὸν ἐπὶ τῇ γενομένῃ θαυματουργίᾳ. διὰ τί δὲ

^b ἴνετησαν Cod.

^c πρὸς ἐβεβαίου Cod.

ο φιλάνθρωπος οὐκ ἐν τῇ πρώτῃ, οὐδὲ ἐν τῇ δευτέρᾳ ὑμέρᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ τρίτῃ τὴν αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν εἰς αὐτοὺς ἐπιδείκνυται; ἐπειδὴ εἰκὸς ἦν αὐτοὺς ἔχειν τινὰ πρὸς τροφήν· καὶ ὅτε ταῦτα ἀπήλωτο, τοῦτο πεποίηκεν ὅτις πρότερον ἐν χρείᾳ γενόμενος, μετὰ πλείονος τῆς προθυμίας τὴν χάριν δέξανται· δεικνὺς δὲ ὅτι καὶ 5 πόρρωθεν ἀφεστήκεσσαν, καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ὑπολειμμένον ἦν, φησίν “ἴνα μὴ ἐκλυθῶσιν ἐν τῇ ὅδῳ.” τίνος δὲ ἔνεκεν, εἰς οὐκ ἥθελεν ἀπολῦσαι αὐτοὺς ἡστεις, οὐ ποιεῖ τὸ σημεῖον, ἀλλ' ἐρατᾶ; ἵνα ἐν τῇ ἐρωτήσει ταύτῃ καὶ τῇ ἀποκρίσει, προσεκτικωτέρους ποιήσει τοὺς μαθητὰς, καὶ τὴν αὐτῶν πίστιν ἐπιδείκνυται 10 ἐκ τοῦ προτέρου θαύματος τῶν πέντε ἄρτων, προσερχόμενοι καὶ λέγοντες· Κύριε, ποίησον ἄρτους ἀλλ' οὐδὲ εὕτως συνῆκαν τῆς ἐρωτήσεως τὴν αἰτίαν ἀλλ' ἔτι χαραὶ ἔρπουσιν, ἐπιλαβόμενοι τῶν κοφίνων καίτοιγε πολλὰ ἐποίησεν, ὥστε κατέχειν αὐτοὺς ἐκεῖνο τὸ θαῦμα· πρᾶτον μὲν, διὰ τοῦ ποιῆσαι αὐτοὺς τότε δια-15 κόνους τοῦ πράγματος, καὶ διὰ τοῦ νεῖμαι, καὶ διὰ τοῦ βαστάται τοὺς κοφίνους· καὶ ὥσπερ πρώγη, οὗτως καὶ νῦν τῆς ἐρημίας μέμνηταις· καὶ οἱ μὲν ἀσθενεῖ λογισμῷ τοῦτο ἔλεγον τὸ δὲ σημεῖον καὶ ἐτεῦθεν ἀνύποτον ἐγίνετο, ἵνα μὴ λέγῃ τίς, ὅπερ καὶ ἥδη εἶπον, ὅτι ἀπὸ πλησίου κώμης τινὸς αὔσης τοὺς ἄρτους ἔλαβεν. 20

Διὰ τί καὶ νῦν ἐπὶ τῶν ἐπτὰ ἄρτων, οὐκ εἶπον οἱ Ἀπόστολοι, ὥσπερ ἔμπροσθεν ἐπὶ τῶν πέντε, ὅτι “καὶ τί ταῦτα ἐστιν εἰς τοσούτους;” ἐπειδὴ εἰ καὶ τελείως ὑψηλοὶ οὐ γεγόνατον, ἀλλ' ὅμως ἐπὶ τὸ κρείττον κατὰ μικρὸν πρόσκοπτον χρὴ δὲ καὶ ταύτην αὐτῶν τὴν φιλοσοφίαν εὐνοεῖν, πῶς ἡσαν γαστρὸς κρείττους, πῶς 25 ἐπαιδεύοντο μὴ πολὺ ποιεῖσθαι τραπέζης λόγον· ἐν ἐρημίᾳ γὰρ ὄντες, καὶ τρεῖς ἡμέρας ἐκεῖ διατρίβοντες, ἐπτὰ ἄρτους εἶχον τί δύποτε ἐπὶ μὲν τῶν πέντε ἄρτων, καίτοιγε πεντακισχιλίων ὄντων, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων, δῶδεκα κόφινοι περίσσευσαν, ἐνταῦθα δὲ τετρακισχιλίων ὑπαρχόντων, καὶ ἐπτὰ ἄρτων, ἐπτὰ σπυρίδες; 30 ἢ τοίνυν τοῦτό ἐστιν εἶτεν, δτι αἱ σπυρίδες τῶν κοφίνων μείζους ἡσαν ἢ εἰ μὴ τοῦτο, ἵνα μὴ πάλιν ἡ ἴσστης τοῦ σημείου εἰς λήθην αὐτοὺς ἐμβάλῃ τοῦ ἐνός· διὰ τοῦτο τῇ διαφορῇ τὴν μνήμην αὐτῶν διεγείρει· ἵνα ἐκ τοῦ παρηλλαγμένου μητρώος· κάκείνου καὶ

τούτου ὅμως καὶ ἐν τούτῳ τὴν ἄφατον αὐτοῦ δύναμιν ἐνδείκνυται, καὶ τὴν εὐκολίαν τῆς ἔξουσίας· ὅτι αὐτῷ δυνατὸν, καὶ οὕτω καὶ ἑτέρως, τὰ τοιαῦτα θαυματουργεῖν· οὐδὲ γὰρ μικρᾶς δυνάμεως ἦν τὸ τὸν ἀριθμὸν διατηρῆσαι, καὶ τότε καὶ νῦν, ὥστε μήτε ἐλάττονα, μήτε πλείονα. διὰ τοῦτο εὐθέως ἀφείς τοὺς ὄχλους, 5 ἀνεχώρησεν, τυραννίδος φεύγοντας ὑπειφίαν· οὐ τεκῃ δὲ, ἀλλ' ἐν πλοίῳ· ἵνα μὴ ἀκολουθήσωσιν αὐτῷ· καὶ γὰρ ἡθελον αὐτὸν παιῆσαι βασιλέα.

Θεοδάροτ ΉΡΑΚΛΕΙΔΣ. Οὗτος ἦν αὐτῶν τὴν ψυχὴν διαθεὶς τῷ λόγῳ ἑαυτοῦ, ὡς καὶ τις λήθην ἔσυτῶν ἐλθεῖν, καὶ μὴ δὲ μίαν 10 φροντίδα τροφῆς ποιήσασθαι, ἢ ἄλλης ἀναγκαίας χρείας· οὐκ ἀποκάμινος ἐν ἐρήμῳ συκεῖναι Χριστῷ. ὁ δὲ Χριστὸς, τὸ τῆς φύσεως ἀσθενὲς εἰδὼς, ὅτι δεόμεθα τροφῆς πρὸς τῇ ὑγείᾳ τῶν σωμάτων, καὶ τούτου πρόνοιαν τίθεται· ἵνα φανῆ μὴ μόνον ψυχῶν, ἀλλὰ καὶ σωμάτων κηδόμενος, ὡς αὐτὸς ὁν καὶ ψυχῆς καὶ σώμα- 15 τος δημιουργός· οὐ μὴν θατέρου, κατὰ τοὺς τῶν Μανιχαίων λόρους, ὁ διαφόρους φάσιν, ἄλλον τὸν τῆς ψυχῆς, ἄλλον τὸν τοῦ σώματος.

34 Πόσοις ἄρτους ἔχετε;

Θεοδάροτ Μομφοτεστίλσ. Οὕτω τὴν βούλησιν συνῆκαν, ὅτι τὴν ἐπὶ ταῖς τροφαῖς αὐθίς θαυματουργίαν ὑπὲρ τῆς πίστεως ὁ 20 Κύριος ἐβούλετο παρασχέσθαι· καίτοι ἡ ἐπερώτησις εἰς τοῦτο αὐτὸ διανίστησιν, ὡς ὁ Ἰωάννης διδάσκει, τὸ “πόθεν ἀγράσωμεν “ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι.” Καὶ μετ' ὀλίγα—Ἐβούλετο γὰρ διαγυμνάζεσθαι τὴν τῶν μαθητῶν ψυχὴν, εἰς τὸ πιστεύειν τῇ θείᾳ αὐτοῦ δυνάμει· ὅτι μὴ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἔργοις τοὺς 25 ἀκολουθοῦντας ἐπαίδενεν.

Θεοδάροτ Μομφοτεστίλσ. Οὐκ ἀγνοοῦντος ἡ ἐρώτησις, ἀλλ' ἐπὶ τὴν αἰτηθησιν τῆς ἔσυτοῦ δυνάμεως ἐνόγυντος.

Κτρίλλοτ Ἄλεμανδρείλσ. Ἐκ πολλῶν δὲ ὁ Χριστὸς δείκνυ- σιν ὅτι Θεός ἐστιν· οὐδὲν ἥττον καὶ ἐκ τοῦ τρέφειν ἐν ἐρήμῳ τὸν 30 ὄχλον τοῦτο παρίστησιν· οἰονέι πως καὶ ἄκων διὰ τὴν καὶ τῆς τροφῆς δυσπόριστον ποιῶν τὸ τῶν ἄρτων σημεῖον· ὅπερ οὐκ ἀν ἐποίησεν ἐν πλείονι, ὅπου τῶν ὀνίων^a ἡ ἀφθονία· πλὴν δυνάμεως

^a ονίων Cod.

λόγῳ κραταιῶσαι αὐτοὺς, διὰ τὸ ἀφανὲς τοῦτο ποιεῖ· τὸ δὲ τῶν ἄρτων ὡς ἐναργῶς δείκνυσιν, τὴν αὐτοῦ θεοπρεπῆ δόξαν ἐποίησεν.^d

Θεοδώρος Ἡρακλείας. Οὐ μόνον ἄπαντα τοῦτο ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ δεύτερον^e ὅπως γνῶμεν, ὅτι τῆς θεότητος αὐτοῦ ἔστιν ἡ ἴσχυς, ἡ ἀποτρέφουσα ὅτε θέλει πλήθη, καὶ δίχα ἄρτων^f τοῦτο δὲ ποιεῖ, 5 πιστεποιῶν τὸν ὄχλον, ὅτι αὐτὸς ἦν, ὁ καὶ πρώην ἐν τῇ ἑρήμῳ τεσσαράκοντα ἔτη τὸν Ἰσραὴλ διαθέψας, καὶ οὐ μόνον ἐξ ὀλίγων αὐτοὺς ἔθρεψεν ἄρτων, ἀλλὰ καὶ ἐπερίσσευσαν ἐπτὰ σπυρίδες· ἵνα δειχθῇ ἀσυγκρίτως τὸν Ἡλιοῦ ὑπεραίρων^g δις καὶ αὐτὸς ἐποίησεν πλεονάξειν τὸ ἔλαιον τὸ μικρὸν καὶ τὸ ἄλευρον τῆς χήρας^h 10 ὅμως περαιτέρω τῆς χρείας, ἐπτὰ σπυρίδας ἐπλήρωσεν ἀπὸ τῶν ἐπτὰ ἄρτωνⁱ ἵνα ἡ διαφορὰ τῶν σημείων, μὴ πάλιν ἐμβάλῃ εἰς λήθην τοὺς μαθητάς.

I. Καὶ προσελθόντες οἱ Φαρισαῖοι καὶ Σαδδουκαῖοι.

Ποῖον σημεῖον οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι νῦν ἐπιζήτουσιν, 15 ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἐπιδειχθῆναι αὐτοῖς; ἢ ἵνα στήσῃ τὸν ἥλιον, ἢ τὴν σελήνην χαλινώσῃ^j; ἢ κεραυνὸς κατενέγκῃ, ἢ τὸν ἄερα μεταβάλῃ^k ἢ ἄλλό τι τοιοῦτον ποιήσῃ. ὅπερ δὲ καὶ αὐτὸς εἶπεν αὐτοῖς^l ὅτι “τὸ πρόσωπον τοῦ οὐρανοῦ γινώσκετε” τὰ δὲ σημεῖα “τῶν καιρῶν, οὐ γινώσκετε,” τοῦτο δηλοῖ, ὅτι ὥσπερ, φησὶν, ἐπὶ 20 τοῦ οὐρανοῦ, ἄλλο μὲν σημεῖον τοῦ χειμῶνος, ἄλλο δὲ τῆς εὐδίας, καὶ οὐκ ἄν τις τὸ σημεῖον ἵδων τοῦ χειμῶνος, γαλήνην ζητήσειεν οὐδὲ ἐν γαλήνῃ χειμῶνα, οὕτως καὶ ἐπ’ ἐμοῦ λογίζεσθαι χρή ἄλλος γάρ οὗτος ὁ τῆς ἐμῆς παρουσίας καιρὸς, καὶ ἄλλος ὁ μέλλων^m νῦν χρεία τούτων τῶν σημείων τῶν ἐν τῇ γῇⁿ τὰ δὲ ἐν 25 τῷ οὐρανῷ, ἐκείνῳ τεταμίευται τῷ καιρῷ νῦν, ὡς ἱατρὸς ἥλθον τότε, ὡς δικαστῆς ἐλεύσομαι^o ὑποκριτᾶς δὲ αὐτοὺς καλεῖ καὶ νῦν, ὅτι καὶ ἔτερα μὲν ἔλεγον, ἔτερα δὲ ἐφρόνουν. οὐ γάρ διὰ τὸ πιστεῦσαι ἕζήτουν τὰ σημεῖα, ἀλλ’ ὥστε ἐπιλαβέσθαι, ἐπεὶ ἔδωκεν ἄρ τὸ γάρ τῇ γυναικὶ εἰπὼν, οὐκ ἔστι καλὸν δοῦναι, καὶ 30 μείζονα δοὺς, πολλῷ μᾶλλον ἄν τούτοις παρέσχεν^p καὶ ὁ τὰ μείζονα δοὺς, τουτέστιν ἀμαρτήματα λύσας, καὶ δαιμόνας ἀπελάσας, καὶ τὰ ἄλλα πάντα, καὶ ἐν τούτοις μὴ πείσας, πῶς ἄν ἐν

^d Totus hic locus multilis et depravatus esse videtur.

^e χαλινώ-

σι Cod.

^f κατενέγκει Cod.

τοῖς μικρότεροις πείθειν ἔμελλεν; μικρότερα γὰρ πρὸς ταῦτα, τὸ τὸν ἡλιον ἀποκρύψαι, καὶ σελήνην χαλινῶσαι, καὶ κεράνευς κατενεγκεῖν· χρὴ δὲ σκοτῆσαι τὴν πώρωσιν αὐτῶν ὅτι περ εἰπόντος τοῦ δεσπότου Χριστοῦ χρὸς αὐτοὺς, ὅτι “οὐ δοθήσεται αὐτοῖς “σημεῖον, εἰ μὴ τοῦ Ἰωνᾶ,” οὐκ ἐρώτωσι τί ποτε ἦν τὸ λεγό-⁵ μενον ἐπειδὴ, ὥσπερ ἔφην, οὐκ ἐπιθυμίᾳ ταῦτα ἐποίουν. διὰ δὴ τοῦτο καὶ αὐτὸς ἀφεῖς αὐτούς, ἀπῆλθεν.

4 Γενεὰ πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημείου ἐπιζητεῖ, καὶ σημείου οὐ δοθήσεται αὐτῇ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφητοῦ.¹⁰

Θεοδωρύτοτ. “Σημεῖον Ἰωνᾶ” λέγει, τὸ τῆς θαλάσσης, ἐπειδὴ τριημέρευσεν ἐν τῷ κῆπει¹⁵ ὅθεν καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας ὑπὸ γῆς διέτριψεν, τὴν μὲν παρασκευὴν, ἀπὸ τοῦ τέλους²⁰ τὸ δὲ σάββατον, ὅλον τὴν δὲ κυριακὴν, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, κατὰ τὴν ὑπόληψιν τῶν ἀνθρώπων. ἐπεὶ δὲ ἡμεῖς τὴν τριταίαν τῶν τελευτησάντων ἡμέραν ἐπιτελοῦμεν, οὐκ ἐπειδὸν ἀν τῷ μέτρῳ πληρωθῆναι συμβαίνει τὰς τρεῖς ἡμέρας καὶ τὰς τρεῖς νύκτας, ἀλλ’ ἡμέραν μὲν μόνην καὶ τέλειαν λογιζόμενον ἐκείνην, ἣν ἐν οἰωδήσοτε καιρῷ τελεύτηκεν²⁵ ἡμέραν δὲ καὶ τὴν ἔτεραν, ἡς ἐν τοῖς προοιμίοις παρὰ τοὺς τάφους τῶν τετελευτηκότων ἀπειμεν²⁰ κατὰ τὴν αὐτὴν τοίνυν ἀκολουθίαν, καὶ ὁ Κύριος τρεῖς νύκτας τε καὶ ἡμέρας ποιήσειν ἐπὶ τῆς γῆς³⁰ καὶ τούτου δεῖγμα σαφὲς, τὸ καὶ τὰς γυναικας κατ’ ἐκεῖνην ἐλθεῖν τὸν καιρὸν, ὥστε δὲ τὰ νεομισμένα τῆς τριταίας ἡμέρας ἐπὶ μεκρῷ πληρώσαι.²⁵

ΚΕΦ. ΛΒ.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.

6 Διὰ τί εἶτεν ὁ Κύριος τοῖς Ἀποστόλοις, “προσέχετε ἀπὸ τῆς “ζύμης τῶν Φαρισαίων,” καὶ οὐκ εἴητε, ἀπὸ τῆς διδασκαλίας αὐτῶν; ἐπειδὴ ἐβούλετο ἀναμηῆσαι αὐτοὺς τῶν γενομένων ση-³⁰ μείων³⁵ ἐγίνωσκε γὰρ αὐτοὺς ἐπιλεληγμένους⁴⁰ καίτερ διπλοῦ τοῦ θαύματος γενομένου⁴⁵ λέγω δὴ τοῦ πλεονασμοῦ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν ἐπτά⁵⁰ καὶ τὸ μὲν ἀπλῶς ἐγκαλέσαι αὐτοῖς, οὐκ ἐδόκει

λόγος ἔχειν' τὸ δὲ ἀφορμὴν παρ' αὐτῶν λαβόντα οὗτως ἐπιτίμησαι, εὐταράδεκτον ἐποίει τὸ ἔγκλημα, καὶ τὸ εἰς μέσον ἐνεγκεῖν τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν τί διελογίζοντο, "ὅτι ἄρτους οὐκ "ἐλάβομεν." ἔτι γὰρ ἐπὶ τὰ καθάρσια τὰ Ἰουδαικὰ ἡσαν ἐπτομένοι, καὶ περὶ τὰς τῶν βρυμάτων παρατηρήσεις διὸ πάντων ἔνεκεν, καὶ σφροδρότερον αὐτοῖς ἐπιτίθεται λέγων "τὶ διαλογίζεσθε ἐν ἑαυτοῖς ὀλιγότεροι, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχετε; οὕτω "νοεῖτε, οὐδὲ μνημονεύετε," καὶ τὰ ἔξης. εἰδες ἀγανάκτησιν ἐπιτεταμένην, οὐδὲ γὰρ ἀλλαχοῦ φαίνεται αὐτοῖς εὗτας ἐπιτίμησας· τοῦτο δὲ ὅλον πεποίηκεν, ὥστε πάλιν τὴν τῶν βρυμάτων 10 ὑποληψιν ἐκβαλεῖν· οὐ γὰρ πανταχοῦ ἡ πραότης καλόν. ὥσπερ γὰρ μετεδίδουν παρησίας αὐτοῖς, οὗτως καὶ ἐπιτιμῇ· δι' ἀμφοτέρων τὴν σωτηρίαν αὐτῶν οἰκονομῶν· χρὴ δὲ σκοπῆσαι καὶ τὴν μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν πολλὴν αὐτοῦ ἐπιείκειαν. ὡς γὰρ ἀπολογούμενος αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς ἐπιτίμησεως, τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν 15 ἑπτὰ ἀνέμυνησεν· διὰ τοῦτο δὲ τὸν ἀρεβὸν τίθησιν, καὶ τῶν τραφέντων, καὶ τῶν λειψάνων τῶν ἄρτων ὅμοι τὲ εἰς ἀνάμησιν αὐτοὺς ἄγων τῶν παρελθόντων, καὶ εἰς τὸ μέλλον προσεκτικώτερους ποιῶν. τοσοῦτον δὲ ἵσχυσεν ἡ ἐπιτίμησις, καὶ ἡγειρε καθευδουσαν τὴν αὐτῶν διάνοιαν, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιτίμησιν τοῦτο 20 μόνον προσθέντος, ὅτι οὐ περὶ ἄρτων εἶπον ὑμῖν, εὐθέως συνῆκαν, ὅτι περὶ τῆς διδασκαλίας τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν Σαδδουκαίων εἶπεν· καίτις τοῦτο αὐτοῦ μὴ ἔρμηνεύσαντος· θεον δέον ἡμᾶς γινώσκειν πόσα ἀγαθὰ ἡ ἐπιτίμησις αὐτῇ εἰργάσατο· πρῶτον μὲν, τῶν Ἰουδαικῶν αὐτοὺς ἀπέγαγε παρατηρήσεως· ἔπειτα ῥαβύμους 25 ὄντας, προσεκτικώτερους ἐποίησεν, καὶ τῆς ὀλιγοστοσίας ἀπήλαξεν, ὥστε μὴ φοβεῖσθαι, εἴποτε ἄρτους φαίνοιστο ὀλίγους ἔχοντες· μηδὲ ὑπὲρ λιμοῦ φροντίζειν, ἀλλ' ὑπερορᾶν τούτων ἀπάντων.

ΚΕΦ. ΑΓ.

Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.

30

- 13 Διὰ τί ἀπελθὼν εἰς Καισαρείαν τῆς Φιλίππων; ἔστι γὰρ καὶ ἔτερα ἡ Στράτωνος, ἐν ἐκείνῃ, καὶ οὐκ ἐν ταύτῃ, ὁ Χριστὸς ἡρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων· "τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι, τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; πόρρω τῶν Ἰουδαίων ἀπάγαν αὐτοὺς, ὡς

πάσης ἀπαλλαγέντας ἀγωνίας, μετὰ ταρρησίας εἰπεῖν τὰ κατὰ διάνυσαν ἄπαντα· διὰ τοῦτο ἐν ἑκείνῃ, καὶ οὐκ ἐν ταύτῃ ἐπηράτησεν αὐτούς· οὐκ ἐρωτᾷ δὲ τὴν αὐτῶν γνώμην εὐθέως, ἀλλὰ τὴν τῶν πολλῶν ἵνα περ εἰπόντας τὴν ἑκείνων, εἴτα ἐρωτηθέντες, εἰς μεῖζονα ἀναχθῶσιν^ε ἔποιαν, καὶ μὴ εἰς τὴν αὐτὴν ταπεινότητα^γ τοῖς πολλοῖς συμπέσωσι· διὰ δὴ τοῦτο, οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν τυπθάνεται· ἀλλ’ ὅτε σημεῖα πολλὰ ἐποίησεν, καὶ περὶ πολλῶν αὐτοῖς διηλέχθη, καὶ ἴνηλῶν δογμάτων, καὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος, καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ὁμονίας, πολλὰς παρέσχε τὰς ἀποδεξίες· τότε τὴν πεντεσιν προσάγει ταύτην^{ιο} καὶ οὐκ εἶτε τίνα με λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, καὶ οἱ Φαρισαῖοι εἶναι· καίτοι γε οὗτοι αὐτῷ πολλάκις προσήσταν καὶ διελέγοντο· ἀλλὰ “τίνα με λέγουσιν οἱ ἀνθρώποι εἶναι” τὴν τοῦ πλήθους γνώμην τὴν ἀδεκαστὸν ἔξετάξων εἰ γὰρ καὶ πολλῷ ταπεινότερα τοῦ δεόντος ἦν, ἀλλὰ πονηρίας ἀπῆλλακτο. ἑκείνη δὲ πολλῆς ἔγεμε^{ιγ} τῆς κακίας· “νιὸν δὲ ἀνθρώπου” αὐτὸν εἶπεν, σφόδρα βουλόμενος τὴν οἰκονομίαν· ὅμολογεῖσθαι, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ πολλαχῶς τοῦτο ποιεῖ.

Μετὰ οὖν τὸ εἰπεῖν αὐτοὺς τὴν πεπλανημένην δοξαν τοῦ πλήθους, τότε καὶ αὐτοὺς ἐρωτᾷ, καὶ εὐθέως πρὸ πάντων ὁ Πέτρος,²⁰ τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων, ὁ πανταχοῦ θερμὸς, ὁ τοῦ χοροῦ τῶν μαθητῶν κορυφαῖος, προσηδῆ^β καὶ προλαμβάνει, καὶ φησὶν, “σὺ “εἰ ὁ Χριστὸς, ὁ Τίος τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος^γ” διὰ τοῦτο δὲ αὐτὸν ὁ Χριστὸς μακαρίζει, ὅτι οὐχ ὡς οἱ ἐν τῷ πλοίῳ, οὐδὲ ὡς ὁ Ναβαναῆλ εἶπεν αὐτὸν μὲν Θεοῦ, ὡς ἔνα τῶν πολλῶν, ἀλλὰ²⁵ γνήσιον Τίον ὅντα τοῦ Πατρὸς, κατὰ ἀλήθειαν αὐτὸν ὀμολόγησεν, ὡς ἐκ τῆς αὐτοῦ προσελθόντα οὐσίας. διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὸν ἀποκαλύψαντα αὐτῷ Πατέρα δείκνυσιν ὁ Χριστὸς, ἵνα μήτις διὰ τὸ εἶναι τὸν Πέτρον θερμὸν ἐραστὴν αὐτοῦ, φιλίας καὶ κολακείας ὑποπτεύσῃ τυγχάνειν τὰ ρήματα, ἀλλὰ μᾶλλον δόγμα θεῖον τὰ³⁰ εἰρημένα εἶναι πιστεύσῃ^γ.

Τίνος ἔνεκεν οὐκ αὐτὸς ἀποφαίνεται, οὐδὲ λέγει, ἐγώ είμι ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐρωτησέως τοῦτο κατασκευάζει, καὶ αὐτοὺς εἰσάγει ὅμολογοῦντας; ἐπειδὴ οὖτως καὶ αὐτῷ πρεπ-

^ε ἀνακτᾶσιν Cod.

^γ πιστεύσει Cod.

δέστερον ἦν καὶ ἀσυγκαῖν, καὶ ἐκείνους μᾶλλον ἐφείλκετο πρὸς τὴν πίστιν τῶν λεγομένων διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς φῆσι πρὸς αὐτὸν ἐπειδή περ ἐκῆρυξάς μου τὸν Πατέρα, καὶ ἐγὼ τὸν γεγενηκότα σε δυνομάζω, καὶ ὥσπερ σὺ τοῦ Ἰωνᾶ παῖς, ὥτῳς καὶ ἐγὼ τοῦ ἐμοῦ Πατρὸς, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τῷ γεγενηκότα. τὸ δὲ 5 “ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ταύτῃ,” τὸν ἐπὶ τῇ πίστει, καὶ τῇ ὁμολογίᾳ δῆλοι· καὶ ὅτι περ πολλοὶ μέλλεντο πιστεύειν ἀνίστησι δὲ αὐτοῦ τὸ φρόνημα, καὶ τοιμένα αὐτὸν ποιεῖ· καὶ “ὅτι πύλαι ἔδου οὐ “κατισχύσεισιν αὐτῆς” εἰ δὲ ἐκείνης οὐ κατισχύσεντί, φῆσι, πολλῷ μᾶλλον ἐμοῦ. διὰ τί εἶπεν, “καὶ ἐγὼ δώσω σοι;” ὅτι ὁ ΙΟ μὲν Πατὴρ φῆσιν, ἔδωκε σοι τὸ ἐμὲ γνῶναι, καὶ ἐγὼ δὲ σοι τὰς κλεῖς τῶν εὐρακῶν δώσω· καὶ διὰ τούτου δεικνὺς τὸ ὅμοτιμον καὶ ὁμοδύναμον τὸ πρὸς τὸν Πατέρα· οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι παρακαλέσω τὸν Πατέρα, ἀλλ’ ἐγὼ δώσω· διὰ τοῦτο δὲ διεστείλατο αὐτοῖς, μηδενὶ εἰπεῖν ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστός· ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν ὅτι 15 οὕτω βεβαίως ἔμελλε τότε πιστεύειν ὁ ὄχλος· εἰ γὰρ αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ἀπόστολοι μετὰ ταῦτα ἐσκανδαλίσθησαν, πολλῷ μᾶλλον τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ.

21 “Ἄπο τότε,” φῆσιν, “ἥρξατο ὁ Ἰησοῦς δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς, “ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν,” καὶ τὰ ἔξης· “ἀπὸ 20 τότε,” ὅτε ἐπῆκεν αὐτοῖς τὸ δόγμα· ὅτε τὴν ἀρχὴν τῶν ἑθνῶν εἰσῆγαγεν· ἀλλ’ οὐδὲ οὕτως συνίεσαν, καὶ πολλῷ βέλτιον ἐνόμιζον εἶναι τὸ μὴ ἀποθανεῖν αὐτὸν διὰ τοῦτο τῶν ἄλλων θορυβουμένων καὶ ἀπορούντων, τάλιν ὁ Πέτρος θερμὸς ὡν, μόνος τολμᾷ περὶ τούτων διαλεχθῆναι, καὶ οὐδὲ παρρησίᾳ, ἀλλὰ κατ’ ιδίαν λαβών· 25 τούτεστιν τῶν λοιπῶν ἀποχωρίσας μαθητῶν, καὶ φῆσιν “Ἴλεως “σοι, Κύριε· οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο” διὰ τί ὁ ἀποκαλύψεως τυχῶν καὶ μακαρισθεὶς, οὕτως ταχέως ἐπεσεν, καὶ ἐσφάλη, ὡς φοβηθῆναι αὐτοῦ τὸ τάθος; ἐπειδὴ οὐκ ἐδέξατο καὶ τὴν περὶ τούτου ἀποκάλυψιν ὅθεν καὶ ἐκ τούτου μακαρόμενος, ὅτι οὐδὲ 30 ἐκεῖνα οἰκοθεν ἐφθέγγετο, ἀλλ’ ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς ἀποκαλύψεως. τὸ δὲ “οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθράκων,” τοῦτο δῆλοι, ὅτι ἀνθρωπίνῳ λογισμῷ καὶ γηίνῳ τὸ πρᾶγμα ἐξετάζων, ἐνόμιζεν αἰσχρὸν εἶναι αὐτῷ τὸ παθεῖν· καβαπτόμενος δὲ αὐτοῦ ὁ Χριστὸς, δείκνυσιν ὅτι οὐ τὸ παθεῖν τῆς τοῦ διαβόλου γνώμης 35

ὑπάρχει μετὰ δὲ τὸ ἐπιτιμηθῆνα τὸν Πέτρον, βουλόμενος ὁ Εὐαγγελιστὴς δεῖξαι, τὴν τε παρὰ τοῦ Πέτρου εἰρημένην ἀποτίαν, καὶ τὸ κέρδος τὸ ἀπὸ τοῦ πάθους, οὐχ ἀπλῶς φησιν ὅτι εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἀλλὰ προσέθηκε τὸ “τότε,” οὗτος λέγων ὅτι “τότε ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ εἴτις θέλει ὄπίσω⁵ “μου ἐλθεῖν, ἀπαρηγούσθω ἑαυτὸν,” καὶ τὰ ἔξης δὲ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστιν σύ μοι, ὃ Πέτρε, εἶπας, φησὶν, ὅτι “Ἄλεώς σοι “Κύριε” οὐ μὴ ἔσται σὺ τοῦτο” ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι οὐ μόνον τὸ ἐμὲ κωλύει καὶ τῷ ἐμῷ πάθει δυσχεραίνει, ἐπιβλαβές σοις καὶ ὀλέθριος, ἀλλ’ ὅτι οὐδὲ σὺ αὐτὸς σῳθήσαι δυνήσῃ, ἐὰν μὴ το πρὸς τὸ ἀπεθανεῖν παρεσκευασμένος ὑπάρχεις ἀεί⁶ τὸ δὲ “εἴτις “θέλει,” δηλοῖς ὅτι οὐ βιαζόμενος οὐδὲ ἀναγκάζων, ἀλλ’ ἔκαστον κύριον τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως ποιῶ.

Οὐ περὶ τῶν Ἀποστόλων δὲ τοῦτο εἴπει μόνον, ἀλλὰ κοινὸν αὐτὸ δόγμα τῇ οἰκουμένῃ προτίθησι τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ¹⁵ “εἴτις θέλει” καν γυνὴ, καν ἀνὴρ, καν ἄρχαν, καν ἀρχόμενος, ταύτην δεχέσθω τὴν ὁδὸν τί δέ ἐστιν “ἀπαρηγούσθω ἑαυτὸν;” ὅμοιον, ἐάν τις ἀπαρηγόμενος ὅν τινα οὖν, καν μαστιξόμενον ἔδη, καν δεσμούμενον καὶ ἐπὶ βανάτον ἀπαγόμενον, οὐ παρίσταται, οὐ βοηθεῖ, οὐκ ἐπικλάται, οὐ πάσχει τί πρὸς αὐτὸν, ἀτε ἄταξ²⁰ ἀπαλλοτριωθείς⁷ οὕτω βούλεται ἡμᾶς τοῦ σώματος τοῦ ἡμετέρου καταφρούειν, ὡς καν μαστιξώσιν οἱ ἔχοροι τῆς ἀληθείας, καν ἐλαύνωσι, καὶ καίωσι, καν ὅτι οὖν ποιῶσι, μὴ φειδώμεθα⁸ ζωὴν γὰρ αἰώνιον κληρονομοῦμεν τὸ δὲ “ἀράτω τὸν σταῦρον αὐτοῦ,” δηλοῖς τὸ μέχρι πόσου ἀπαρηγόσθαι χρὴ ἑαυτὸν⁹ ἵνα γὰρ μὴ²⁵ νομίσωμεν, ὅτι μέχρις ὑβρεως καὶ πληγῶν δεῖ ἀπαριεῖσθαι ἑαυτὸν, λέγει ὅτι μέχρι βανάτου, καὶ βανάτου τοῦ ἐπονειδίστου¹⁰ τοῦτο γὰρ ὁ σταῦρος σημαίνει¹¹ τὸ δὲ “ἀκολουθείτω μοι,” ἐμφαίνει, ὅτι ἐπειδὴ ἐστι πάσχοντά τινα μὴ ἀκολουθεῖν αὐτῷ, ὅτ’ ἀν μὴ δι’ αὐτὸν πάθη τίς¹² καὶ γὰρ λησταὶ καὶ λοιποὶ κακοῦργοι πολλὰ³⁰ χαλεπὰ πάσχουσιν, προστίθησι τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα δι’ αὐτὸν ὑπομένωμεν. ἔτι δὲ καὶ τοῦτο δηλοῖς τὸ ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ, μὴ μόνον τὴν ἐν τοῖς διαγρμοῖς ἔχειν ἀνδρίαν, ἀλλὰ καὶ σωφροσύνην καὶ ἐπιείκειαν, καὶ πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι φιλοσοφίαν.

25 Τί ἐστιν “ὅς γὰρ ἀν θέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσῃ³⁵

“αὐτὴν;” τερὶ τῆς παρὰ τὸ δέον σωτηρίας λέγει, τὴν ἐκ τῶν κινδύνων διαφυγήν ταύτην ἀπόλειαν ἐκάλεσεν, ὥσπερ ὅν καὶ τὴν ἐν τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ κινδύνοις γινομένην ἀπόλειαν σωτηρίαν ὄνομασεν “οὗτος γάρ,” φησιν, “εὐρήσει αὐτὴν,” εἰς ζωὴν αἰώνιον ἔκεινος δὲ “ἀπολέσει αὐτὴν,” εἰς κόλασιν αἰώνιον εἰ γὰρ καὶ 5 τὴν οἰκουμένην ἄπασαν κερδήσει ὁ τοιοῦτος, τί πλέον αὐτῷ ἐντεῦθεν προστεγήσεται; καθάπερ γὰρ ἐάν τις τοὺς οἰκέτας ἴδοι, τοὺς ἐν τριφῇ ὄντας, ἐαυτὸν δὲ ἐν ἐσχάτοις κακοῖς, οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδάνει ἐκ τοῦ δεσπότης εἶναι, οὗτως καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς χρὴ λογίζεσθαι ὅτ’ ἀν τῆς σαρκὸς τρυφώσης καὶ πλουτώσης, αὐτῇ 10 τὴν μέλλουσαν ἀπόλειαν ἀναμένει “τί γὰρ δώσει ἀντάλλαγμα” φησὶ, “τῇ ψυχῇ αὐτοῦ;” χρήματα μὲν γὰρ ἀν ἀπολέση τίς, ἢ ἔτερόν τι τοιοῦτον, δύναται ἵσως δύναι τὰ ὅμοια, ψυχὴν δὲ ὁ, ἀπολλὺς, ἔτεραν οὐ δυνήσεται ἀποδοῦναι ψυχήν ἀλλὰ καν βασιλεὺς ὑπάρχῃ, καν τὸν κόσμον ἔχῃ, καν πάντα παρέξῃ, ψυχὴν 15 ἀγοράσαι μίαν οὐ δύναται ποτε” διὸ παρακαλῶ, πάντα τὰ ἄλλα ἀφέντες, περὶ ταύτης ἄπασαν ποιησάμενα τὴν σπουδήν “μέλλει γάρ,” φησιν, “ὅ οὖς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι, ἐν τῇ δόξῃ τοῦ “Πατρὸς αὐτοῦ, καὶ τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ, κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.” δόξαν δὲ τοῦ Πατρὸς, τὴν μεταμόρφωσιν ἐκάλεσεν, μεθ’ ἣς μέλλει 20 παραγίνεσθαι· ἦν καὶ δεικνύειν αὐτοῖς ἔμελλεν, ὡς δυνατὸν ἦν αὐτοῖς ἴδειν.

ΚΕΦ. ΛΔ.

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Κυρίου.

I. “Καὶ μεθ’ ἡμέρας ἔξει,” φησὶν, “παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν 25 “Πέτρον καὶ Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, καὶ “ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ’ ἴδιαν” ἄλλος δὲ Εὐαγγελιστὴς, “μετὰ ὀκτὼ” λέγει. οὐκ ἐναντιούμενοι δὲ ἀλλήλοις τοῦτο εἶπον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδοντες· ὁ μὲν γάρ, καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν, καθ’ ἣν ἐφέγγετο· κάκείνην καθ’ ἣν ἀνήγαγεν εἶπεν 30 ὁ δὲ, τὰς μεταξὺ τούτων εἶπεν μόνον. διὰ τί δὲ τούτους τοὺς τρεῖς λαμβάνει; ἐπειδὴ οὗτοι τῶν ἄλλων ἥσαν ὑπερέχοντες καὶ ὁ μὲν Πέτρος, ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖτο τὸν Χριστὸν ἐδήλου τὴν ὑπεροχὴν, ὁ δὲ Ἰωάννης, ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖσθαι· καὶ Ἰάκωβος δὲ, ἀπὸ

τῆς ἀποκρίτεως, ἵνα ἀπεκρίθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ λέγων, “δυνά-
“μεθα πιεῖν τὸ ποτήριον” οὐκ ἀπὸ τῆς φωνῆς δὲ μόνον, ἀλλὰ δὲ
ἀπὸ τῶν ἔργων, τῶν τε ἄλλων, καὶ ἀφ’ ἣν ἐπλήρωσαν ἀπέρ εἰπεν·
οὗτον γὰρ ἦν σφοδρὸς καὶ βαρὺς τοῖς Ἰουδαίοις, ὡς καὶ τὸν
Ἡρώδην ἐν τούτῳ νομίσαι χαρίζεσθαι τοῖς Ἰουδαίοις, εἰ ἐκεῖνον 5
ἀνέλοι. οὐκ ἀνάγει δὲ αὐτοὺς ὁ Χριστὸς, ἀλλὰ μετὰ ἑξ ἡμέρας·
οὐδὲ τὰ ὄντα τῶν μελλόντων ἀνέρχεσθαι λέγει, ἀλλὰ μόνον
ἀφρίστως· ὅτι “εἰσὶ τινὲς τῶν ὃδε ἑστώτων, οἵτινες οὐ μὴ
“γεόσωνται θανάτου,” καὶ τὰ ἑξῆς· ἵνα μὴ ἀγανακτήσωσιν οἱ
λοιποὶ, ὡς παροφθέντες· διὰ τοῦτο δὲ τρολέγει, ἵνα ἐν τῷ ἀριθμῷ 10
τῶν ἡμέρων τῆς ἐπιθυμίας ἐμπλησθέντες, οὗτοις ηφούσῃ καὶ
μεμεριμνημένη διανοίᾳ παραγένεται.

Τίνος ἔνεκεν Μωϋσῆς καὶ Ἡλίαν εἰς μέσον ἤγει; πρῶτον μὲν,
ἐπειδὴ ἔλεγον οἱ ὄχλοι, οἱ μὲν Ἡλίαν, οἱ δὲ, Ἱερεμίαν, εἰ δὲ, ἔνα
τῶν προφητῶν αὐτὸν εἶναι· διὰ τοῦτο τοὺς κορυφαίους τῶν Ἀπο- 15
στόλων ἤγει, ἵνα τὸ μέσον καὶ ἐντεῦθεν ἴδωσι τῶν δούλων καὶ τοῦ
δεσπότου· δεύτερον δὲ, ἐπειδὴ συνεχῶς ἐνεκάλουν τῷ Χριστῷ, ὡς
παραβαίνοντι τὸν νόμον ἵνα δεῖξῃ, εἰπερ ἥθελιν λογίσασθαι οἱ
Ἰουδαῖοι, ὅτι, οὐδὲ ἄν Μοϋσῆς μὲν, ὁ τὸν νόμον δεδωκὼς, περιείδε
πατούμενον αὐτὸν ὑπ’ αὐτοῦ, ὡς ἐνόμιζον ἐκεῖνον· καὶ οὐδὲ ἄν 20
παρέστη αὐτῷ, ἢ ὑπήκουσεν· καὶ Ἡλίας δὲ ὑπὲρ τῆς δᾶξης τοῦ
Θεοῦ ἔζήλωσεν· καὶ οὐκ ἄν, εἰ ἦν ἀντίθεος, Θεὸν σαυτὸν λέγων, μὴ
ἄν ὅπερ ἔλεγεν, ἐθεράπευσεν ἄν αὐτὸν παραγενόμενος· τρίτην δὲ,
ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ θανάτου καὶ ζωῆς τὴν ἐξουσίαν ἔχει, καὶ τῶν
ἄνω καὶ κάτω κρατεῖ· διὰ τοῦτο καὶ τὸν τετελευτικότα καὶ τὸν 25
οὐδέπω παθόντα, εἰς μέσον ἤγει· τέταρτον δὲ, ἵνα δεῖξῃ τοῦ
σταυροῦ τὴν δόξαν, καὶ παραμυθήσηται τὸν Πέτρον καὶ ἐκείνους,
δεδοικότας τὸ πάθος, καὶ ἀναστήσει αὐτῶν τὰ φρονήματα· καὶ
γὰρ “ἐλάλουν” φησὶ, “Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας τὴν δόξαν ἦν ἐμελλε
“πληροῦν εἰς Ἱερουσαλήμ.” τοιτέστι τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρὸν· 30
οὗτον γὰρ αὐτὰ καλοῦσιν, τουτέστι δόξαν ἀεὶ οὐ μόνον δὲ τὰς
προειρημένας αἵτιας εἰς μέσον αὐτοὺς ἤγει, ἀλλ’ ἐπειδὴ εἰπεν·
“εἴ τις θέλει ὅπισθι μου ἐλθεῖν, ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ
“ἀκολουθείτω μοι” τοὺς μυριάκις ἀποθανόντας, ὑπὲρ τῶν τῷ
Θεῷ δοκούντων, παρίστησι· καὶ γὰρ τούτων ἔκαστος, τὴν ψυχὴν 35

αὐτοῦ ἀπολέσας εὗρεν αὐτήν πρὸς τυράννους ἐκαστος παρηγιαστάμενος, ὃ μὲν πρὸς τὸν Αἰγύπτιον, ὃ δὲ, πρὸς τὸν Ἀχαάβ· καὶ δι' ἔτερα δὲ τούτων πλείονα, ἀπέρ διὰ τὸ μῆκος παρῆλθον ἔαν δέ τις φιλόποιος γῇ, γνώσται κάκεῖνα.

4 Διὰ τί εἶπεν ὁ Πέτρος, “καλὸν ἐστιν ἡμᾶς ὅδε εἶναι;” ἐπει-5 δὴκερ ἡκουσεγ, ὅτι δεῖ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα αὐτὸν ἀπελθεῖν καὶ παθεῖν φοβούμενός τις καὶ τρέμων ὑπὲρ αὐτοῦ εἰδεν δὲ ὄρος, καὶ πολλὴν τὴν ἀναχρόησιν καὶ τὴν ἔρημιαν διὰ τοῦτο βούλεται αὐτὸν ἐκεῖ εἶναι διηγεκῶς διὸ, καὶ σκηνῶν μέμνηται ἔτι δὲ καὶ τοῦτο λογισάμενος, ὅτι Μωϋσῆς πάρεστι καὶ Ἡλίας· Μωϋσῆς 10 ὁ εἰς τὸν γνόφον ἐλθὼν, καὶ τῷ Θεῷ διαλεχθείς ἡμῖν^h δὲ ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους πῦρ κατενεγκὼν, καὶ διὰ τοῦτο οὐ φοβηθησόμεθα ἐπταῦθα ὄντες· τοῦτο δὲ ἔλεγεν, ὡς θερμὸς ἐραστὴς τοῦ Χριστοῦ· εἰ γὰρ καὶ μὴ ἐξητασμένος ὁ τρόπος ἦν τῶν ῥημάτων, ἀλλ’ ὅμως πολλῆς θερμότητος γέμοντος οὕτως καὶ περιεκαίστο τοῦ Χριστοῦ· 15 εἰ δὲ “μὴ γέδει τέ ἐλάλει,” καθὼς ὁ Λουκᾶς φησί. τὸ δὲ “βεβα-“ ρημένοι ἡσαν ὑπερφ,” τοῦτο δηλοῦ, ὅτι πολλῷ κατέχοντο κάρφ τῷ ἀπὸ τῆς ὄψεως αὐτοῖς ἐκείνοις γεγενημένῳ· καθάπερ γὰρ ὀφθαλμοὶ ἐξ ὑπερβαλλούσης σκοτοῦνται λαμπηδόνος, οὕτως καὶ οὗτοι τότε ἐπανοῦσι γὰρ δὴ νῦν, ἀλλ’ ἡμέρα καὶ τὸ τῆς αὐγῆς 20 τῆς θεϊκῆς ὑπέρογκον, ἐβάρει τὴν τῶν ὀφθαλμῶν ἀσθένειαν.

Τίνος ἔνεκεν ἐκ τῆς νεφέλης φωνὴν ἀφίσιν ὁ Πατήρ; ἐπειδὴ οὕτως ἀεὶ φαίνεται ὁ Θεός. “νεφέλη γάρ,” φησι, “καὶ γνόφος, “κύκλῳ αὐτοῦ.” καὶ πάλιν ὅτι “θεὶς νέφηⁱ τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ” καὶ “νεφέλῃ ὑπέλαβεν αὐτὸν, ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν,” καὶ 25 “ώς οὐδὲς ἀθρώπου ἐρχόμενος ἐπὶ τῶν νεφελῶν.” ἵνα οὖν πιστεύσωσιν, ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ φωνὴ φέρεται· διὰ τοῦτο ἀπὸ τῆς νεφέλης ἡγέχθη^j νεφέλη δὲ φωτεινὴ, ἐπειδὴ φοβῆσαι οὐκ ἐβούλετο, ἀλλὰ διδάξαι^k ὅπου γὰρ ἀπειλὴν, σκοτεινὴν δείκνυσιν, ὥσπερ ἐν τῷ Σινά^l διὰ τοῦτο δὲ ἡ φωνὴ ἡγέχθη, μετὰ τὸ ἀφανεῖς 30 γενέσθαι Μωϋσῆν καὶ Ἡλίαν, ἵνα δειχθῇ ὅτι οὐ περὶ ἐνὸς τῶν δύο ἐλέχθη, ἀλλὰ περὶ τοῦ Χριστοῦ μόνον· οὐ τὸν Χριστὸν δὲ μόνον ὑπέλαβεν ἡ νεφέλη, ἀλλὰ πάντας· ἵνα μὴ νομισθῇ ὅτι

ὁ Χριστὸς ἀφῆκε τὴν φωνὴν ἐκείνην “ἀγαπητὸν δὲ νῦν” αὐτὸν εἶπεν, διὰ τὸν Πέτρον. ὃ δὲ λέγει, τοιοῦτον ἐστιν. ὅτι κανὶ μυριάκις αὐτὸν φιλεῖς, οὐ φιλεῖς αὐτὸν τοῦ γεγενηκότος Ἰησοῦ εἰ σὸν φιλεῖται παρ’ ἐμοῦ, φησὶν, μὴ φοβοῦ τὸ πάθος· καὶ γὰρ Ἰησος μου ἐστὶ κατὰ πάντα, καὶ ἴσογύμων⁵ τὸ δὲ “ἐν φῷ εὐδό-⁵ “κησα,” δηλοῖ, ἐφ’ φῷ ἀναταυόμενος, φῷ ἀρέσκομαι, διὰ τὸ κατὰ πάντα ἔξιστοθει αὐτὸν πρός με μετὰ ἀκριβείας· τὸ δὲ “αὐτοῦ “ἀκούετε,” σημαίνει, ὅτι κανὶ σταυρωθῆναι βουληθῇ, μὴ ἀντιτέσσης.

Διὰ τί εἰς μὲν τὸν Ἰορδάνην ἐνεχθείσης τῆς φωνῆς, καὶ ὅχλου ιοτοσούτου παρόντος, καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν, ὅτε βροντὴν ἔλεγον γεγονέναι, οὐδὲις κατέπεσεν ἐπὶ πρόσωπον τοῦ δὲ ἐν τῷ ὄρει καταπλαγέντες, τοῦτο ἔπαθον; ἐπειδὴ καὶ ἔρημος καὶ ὑψηλὸς, καὶ ἡσυχία ἦν πολλὴ, καὶ μεταμόρφωσις φρίκης γέμουσα, καὶ φῶς ὄρατον, καὶ νεφέλῃ ἐκτεταμένῃ ἄπειρα ἀκαντα, εἰς πολλὴν¹⁵ αὐτοὺς ἀγωνίαν ἐνέβαλεν, ὥστε καταπεσόντας, προσκυνῆσαι· διὰ τοῦτο δὲ ἐνετείλατο αὐτοῖς, μὴ εἰπεῖν τοῦτο τινὶ, ἕως οὗ ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ⁶ ἐπειδὴ ὅσῳ μείζονα διελέγετο περὶ αὐτοῦ, τοσούτῳ δυσταραδεκτοτέρᾳ ἦν τις πολλοῖς τότε⁷ οὐκ ἐκέλευσε δὲ διὰ παντὸς μηδενὶ εἰπεῖν, ἀλλ’ ἔως ἂν ἀναστῇ ἐκ νεκρῶν⁸ ἐπειδὴ ὡς²⁰ προγνώστης ἦδει, οὔτε οἱ Ἀπόστολοι, οὔτε οἱ πολλοὶ τοῦ ὄχλου⁹ οἱ μὲν, Πνεύματος Ἁγίου καταξιωθέντες, οἱ δὲ, τὰ σημεῖα βλέποντες, τὰ διὰ τῶν Ἀποστόλων γινόμενα.

10 “Καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν,” φήσι, “λέγοντες· τί οὖν οἱ γραμματεῖς τεῖς λέγουσιν, ὅτι Ἡλίας δεῖ ἐλθεῖν πρῶτον;” καὶ πόθεν τοῦτο²⁵ ἔλεγον οἱ γραμματεῖς; ἐκράτει μὲν ὁ λόγος οὗτος καὶ περιεφέρετο· ὡσαύτως δὲ, καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ οὐχ ὡς ἔχρην δὲ παρ’ ἐκείνων ἐρμηνεύομενος. αἱ μὲν γραφαὶ, δύο λέγουσι τοῦ Χριστοῦ παρουσίας· ταύτην τὴν γεγενημένην καὶ τὴν μέλλουσαν· καὶ ταύτας δηλῶν ὁ Παῦλος, ἔλεγεν, “ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ³⁰ “ἡ σωτήριος.” καὶ πάλιν “προσδεχόμενος τὴν μακαρίαν ἐλπίδα “καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δοξῆς τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν “Ἰησοῦ Χριστοῦ.” καὶ οἱ προφῆται δὲ, ἐκατέρας μέμνησαν³⁵ τῆς μέντοι δευτέρας προδρομον λέγουσι τὸν Ἡλίαν ἔσεσθαι· τῆς δὲ

προτέρας, 'Ιωάνης ἐγένετο' δν καὶ Ἡλίαν ὁ Χριστὸς καλεῖ οὐκ ἐπειδὴ Ἡλίας ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν διακονίαν ἐπλήρωσεν τοῦ Ἡλία· οἱ γραμματεῖς οὖν ταύτας συγχέουτες καὶ διαστρέφοντες, τῆς δευτέρας ἐμημόνευν μόνον πρὸς τὸν δῆμον, καὶ ἔλεγον, εἰ οὗτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, ἔδει τὸν Ἡλίαν προλαβεῖν αὐτὸς δέ φησι 5 πρὸς τοὺς μαθητάς "Ἡλίας μὲν ἔρχεται, καὶ ἀποκαταστήσει "πάντα." ποιὰ πάντα; ἀπέρ ὁ προφήτης λέγει Μαλαχίας· "ἀποστελῶ γὰρ ὑμῖν Ἡλίαν τὸν Θεοβίτην ὃς ἀποκαταστήσει "καρδίαν πατρὸς πρὸς νιόν" ἐπειδὴ γὰρ πατέρες τῶν Ἀποστόλων ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, λέγει ὅτι ἀποκαταστήσει τοῖς δόγμασι τῶν ιο 10 νιῶν αὐτῶν, τουτέστι τῶν Ἀποστόλων, τὰς καρδίας τῶν πατέρων, τουτέστι τοῦ γένους τῶν Ἰουδαίων τὴν διάνοιαν δὲ, εἰς τὸ πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ, ἵνα μὴ πάντες ἄφδη ἀπόλωνται, παραγενομένου εἰς τὴν δευτέραν αὐτοῦ παρουσίαν "λέγω δὲ ὑμῖν," φησὶν ὁ Χριστὸς, "ὅτι Ἡλίας ἥδη ἥλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτόν ἀλλ' 15 "ἐποίησαν ἐν αὐτῷ, ὅσα ἥθελησαν" τότε συνῆκαν οἱ μαθηταὶ, ὅτι "περὶ Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ, εἶπεν αὐτοῖς" καὶ γὰρ λοιπὸν ὀξύτεροι εἰς τὸ νοεῖν ἐγένοντο, καὶ προσεκτικώτεροι πρὸς τὰ λεγούμενα.

Πόθεν δὲ ἐγνωσαν τοῦτο οἱ μαθηταί; ἐκ τοῦ ἥδη προειρηκέναι 20 αὐτοῖς, ὅτι αὐτός ἐστιν Ἡλίας ὁ μέλλων ἔρχεσθαι· ἀλλὰ μηδεὶς θορυβηθῆ, μὴ δὲ τεπλαγῆσθαι νομίσῃ τὸν λόγον εἰ ποτὲ μὲν αὐτὸν ἥξειν, ποτὲ δὲ ἐληλυθέναι ἔφη· πάντα γὰρ ἀληθῆ εἶπεν· ὅτε μὲν γάρ φησιν ὅτι Ἡλίας ἔρχεται, καὶ ἀποκαταστήσει πάντα· αὐτὸν τὸν Ἡλίαν λέγει, καὶ τὴν τῶν Ἰουδαίων τότε ἐπιστροφὴν 25 ἐσομένην ὅτ' ἀν δὲ εἴπη ὁ μέλλων ἔρχεσθαι, τὰ κατὰ τὸν τρόπον τῆς διακονίας, τὸν Ἰωάννην Ἡλίαν καλεῖ διὸ καὶ ἐπήγαγεν "ὅτι ἥλθεν, καὶ οὐκ ἐπέγνωσαν αὐτὸν, ἀλλ' ἐποίησαν εἰς αὐτὸν, πάντα "ὅσα ἥθελησαν." ποιὰ ταῦτα; ὅτι ἐνέβαλον εἰς δεσμωτήριον ὅτι ὕβρισαν ὅτι ἀπέκτειναν· ὅτι ἥμεγκαν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ 30 πίνακος. εὐκάίρως δὲ αὐτοὺς ἀναμιμνήσκει λοιπὸν, καὶ περὶ τοῦ ἴδιου πάθους ἀπὸ τοῦ πάθους Ἰωάννου, πολλὴν αὐτοῖς προξενῶν τὴν παραμυθίαν· φησὶ γὰρ αὐτοῖς, "καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει "πάσχειν ὑπ' αὐτῶν" οὐκ ἐκ τούτου δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ

θαύματα εὐθέως ἐργάσασθαι μέγαλα. καὶ γὰρ πολλαχοῦ παρατηρήσαντες τοῦτό ἔστι εὑρεῖ, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ εἰπεῖν περὶ τοῦ τάχους, καὶ μετὰ τὸ εἰπεῖν, εὐθέως θαυματουργεῖ τούτου ἔνεκεν.

ΚΕΦ. ΛΕ.

Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.

5

14 “Προσῆλθε δὲ τῷ Χριστῷ, ἄνθρωπος,” φησὶ, “γονυπετῶν αὐτὸν, “καὶ λέγων” ἐλέγσον μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κακῶς “ἔχει,” καὶ τὰ ἔξης σφοδρα φαίνεται κατὰ πίστιν ἀσθεκῶν ὁ τοῦ σεληνιαζομένου πατήρ πρῶτον μὲν, ἐκ τοῦ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν, ὅτι τῷ πιστεύοντι πάντα δυνατά ἔκειται, καὶ ἐκ τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν 10 προσελθόντα, “Βούθει μοι τῇ ἀπιστίᾳ,” καὶ ἐκ τοῦ πάλιν εἰπεῖν τῷ Κυρίῳ “εἰ δύνασαι βοήθησον.” ἀλλ’ ἵσνες ἐρεῖ τις, καὶ εἰ ἡ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονεν αὐτία τοῦ ἀνθρώπου τοῦ μὴ ἔξελαβην τὸν δαίμονα, διὰ τί τοῖς μαθηταῖς ἐγκαλεῖ; δεικνὺς, ὅτι δυνατὸν αὐτοῖς καὶ χωρὶς τῶν προσαγόντων, μετὰ πίστεως θεραπεῦσαι 15 πολλάκις ὕσπερ γὰρ τῷ προσερχομένῳ ἡ πίστις ἴσχυσεν πολλάκις τὴν ἰασιν τῶν παθῶν καὶ παρὰ τῶν ἐλαττόνων λαβεῖν, ὡς ἐπὶ τοῦ Κορηνηλίου οὕτω τῶν τοιούτων πολλάκις σημείων ἥρκεσεν ἡ δύναμις, καὶ μὴ πιστευόντων τῶν προσελθόντων θαυματουργῆσαι· ὡς ἐπὶ τοῦ Ἐλισσαίου· ὅτι οὐδενὸς πιστεύσατος, νεκρὸς ἀπέστη· 20 χρὴ δὲ γινωσκεῖν, ὅτι οὐ πάντες οἱ μαθηταὶ ἥσθειησαν τῇ πίστει δὲ νῦν καὶ γὰρ οἱ στύλοι οὐκ ἤσαν ἔκει.

17 Διὰ τί εἶπεν, “ὦ γενεὰ ἀπιστος καὶ διεστραμμένη;” ἐπειδὴ ὁ ἀπιστος ἀνὴρ οὗτος ἐντυγχάνει ἐπὶ τοῦ ὄχλου αὐτῷ κατὰ τῶν μαθητῶν, ὃς μὴ ἴσχυσάντων τὸν υἱόν αὐτοῦ θεραπεῦσαι· βουλό-25 μενος αὐτοὺς ἀπαλλάξαι τοῦ ἐγκλήματος, καὶ εἰς πρόσωπον μὲν ἔκεινου μόνου, ἵνα μὴ αὐτὸν ἔχαπορήσῃ, οὐ προφέρει τὴν ἀπιστίαν, εἰς πάντας δὲ Ἰουδαίους· καὶ γὰρ εἰκὸς ἦν πολλοὺς τούτων σκανδαλισθῆναι εἰπὼν δὲ, “Ἐως πότε μεθ' ὑμῶν ἔσομαι;” δείκνυσι πάλιν καὶ ἐκ τούτου ἀσπαστον οὗτα τὸν βάνατον αὐτῷ, καὶ ὅτι οὐ 30 τὸ^k σταυρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μετ' αὐτῶν βάρος ἐλογίζετο· ἐρωτᾷ δὲ αὐτὸν, “πόσον χρόνον ᔁχει;” εἰς χρηστὰς ἐλτίθας

k τῷ Cod.

αὐτὸν ἔγειρ ἀφίησι δὲ αὐτὸν σπαράττεσθαι, οὐ πρὸς ἐπιδειξιν· καὶ γὰρ ἵδαν τὸν ὄχλον συναγόμενον, εὐθέως ἐπειμησεν αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῦτο διὰ τὸν πατέρα ποίει, ἵνα ἵδαν θορυβούμενον τὸ δαιμόνιον ἀπὸ τοῦ βληθῆναι μόνον, καὶ οὕτως ἐνανθῆῃ εἰς τὴν πίστιν τοῦ μέλλοντος γίνεσθαι θαύματος· εἶπε δὲ αὐτῷ· “εἰς 5 “δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι·” πάλιν εἰς αὐτὸν περιτρέψων τὸ ἔγκλημα· ὅτι περ, φησὶ, τοσαύτη παρ' ἡμὶ δυνάμεως ἔστι περιουσία, ὥστε ἐὰν πιστεύσῃ ὡς δεῖ, καὶ αὐτὸς δύνασαι αὐτὸν θεραπεῦσαι, καὶ τοῦτον, καὶ ἑτέρους πολλούς. χρὴ τούτου σκοπεῖν ἡμᾶς, οὐ μόνον διὰ τοῦ δαιμονος ἀπήλλαξαι τὸν 10 πάσχοντα, ἀλλὰ καὶ ὅσην εἰς αὐτὸν τρόνοιαν ὡς φιλάνθρωπος ἐπεδείκνυτο ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ, ἀφ' οὗ εἰς αὐτὸν τὸ δαιμόνιον εἰσελήλυθεν· καὶ γὰρ εἰ μὴ ἔκτοτε προνοίας αὐτοῦ δὲ πάσχου ἀπήλαυνεν, πάλις ἀν ἀπολάλεις· “καὶ γὰρ εἰς πῦρ αὐτὸν ἐνέβαλε,” φησί· “καὶ εἰς ὕδωρ·” ὁ δὲ ταῦτα ποιῶν δαιμόνων, καὶ ἀνεῖλεν ἀν 15 πατελῶν, εἰ μὴ ἐν τῇ τοσαύτῃ μανίᾳ, πολὺν ^κ ἐπέθηκεν δὲ Θεὸς αὐτῷ τὸν χαλινόν· ὥσπερ καὶ ἐπ' ἐκείνων τῶν ἐν ταῖς ἐρημίαις τρεχόντων γυμνῶν, καὶ λίθοις ἑαυτοὺς κατακοπτόντων. οὐ δεῖ δὲ ἡμᾶς θορυβεῖσθαι, εἰ σεληνιαζόμενον αὐτὸν καλεῖ· τοῦ γὰρ πατρὸς τοῦ δαιμονῶντος ἔστιν ἡ φωνή· εἰ δὲ καὶ ὁ Εὐαγγελιστής φησιν, 20 ὅτι σεληνιαζομένους πολλοὺς ἑθεράπευσεν· ἀπὸ τῆς τῶν πολλῶν ἴπονοίας τοῦτο λέγει· οἱ γὰρ δαιμόνες, ἐπὶ διαβολῆς τοῦ σταυρίου τούτου, ποτὲ μὲν ἐπιτιθέντες τοῖς ὑπὲρ αὐτῷ κεκρατημένοις ἀνθρώποις, ποτὲ δὲ ἀνιᾶσιν αὐτοὺς κατὰ τοὺς τῆς ἐκείνης δρόμους· οὐχ ὡς ἐκείνης ἐνεργούσης, ἀπαγε, ἀλλ' αὐτῶν τοῦτο κακουργούντων 25 εἰς τὴν τοῦ στρογχείου διαβολήν διὸ καὶ πεπλανημένη παρὰ τοῖς ἀνοήτοις ἐκράτησεν δόξα, καὶ οὕτως τοὺς τοιούτους καλοῦσι δαιμόνας ἀπατάμενοι· οὐδὲ γὰρ ἦν τοῦτο ἀληθές.

Κατ' ᾧδιαν δὲ τὸν Χριστὸν ἐπηρώτησαν οἱ Ἀπόστολοι, διὰ τί οὐκ ἡδυτήθησαν τὸν δαιμόνα ἐκβαλεῖν; ἀγωνιῶντες καὶ φοβού-30 μένοι, μήποτε τὴν χάριν ἣν ἐπιστείθησαν, ἀπώλεσαν. καὶ γὰρ ἦσαν λαβόντες ἔξουσίαν τῶν δαιμόνων ἀκαθάρτων αὐτὸς δὲ εἶπεν αὐτοῖς, “ἐὰν ἔχετε πίστιν ὡς κόκκου σινάπεως,” καὶ τὰ ἔχης, καὶ περὶ τῆς τῶν σημείων πίστεως εἶπεν· σινάπεως δὲ μέμνηται,

^κ πολλὴν Cod.

τὸν ἄφατον αὐτοῦ δηλῶν δύναμιν· εἰ γὰρ τῶν ὅγκων μικρὸν εἶναι δοκεῖ, ἀλλὰ τῇ δυνάμει πάντων τῶν σπερμάτων ἐστὶ σφοδρότερον· δεικνὺς τοίνυν, ὅτι τὸ ἐλάχιστον τῆς γυνοίας πίστεως, μέγαλα δύναται· διὰ τοῦτο ἐμνήσθη τῆς σινάπεως, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἔστη μόνην, ἀλλὰ καὶ ὅρος προσέθηκε· καὶ περαιτέρω προέβη⁵ οὐδὲν γάρ, φησιν, ἀδυνατήσει ὑμῖν. εἰ δὲ λέγοις τίς, ποῦ ὅρος μετέθηκαν; ἐκεῖνο¹ μαθανάτῳ, ὅτι τῷ πολλῷ μεῖζον ἐποίησαν· νεκροὺς γὰρ ἀνέστησαν μυρίους· οὐκ ἔστι δὲ ὅμοιον ὅρος μεταστῆσαι, καὶ θάνατον ἀπὸ σώματος κινῆσαι· λέγονται δὲ μετ' ἐκείνους, ἄγιοι τινὲς ἐκείνων ἐλάττους πολλῷ, καὶ ὅρη, χρείας τοῦ καλεσάσης, μεταβεῖναι· εἰκὸς δὲ καὶ τοῦτο γενέσθαι ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ μὴ γέγραφθαι· οὐδὲ γὰρ πάντα, ἀ τὸν ματούργησαν, ἐγράφη. εἰπὼν δὲ “ὅτι τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπο-“ ρεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ,” περὶ πάντων τῶν δαιμόνων λέγει· οὐ περὶ τῶν νομιζομένων σεληνιάζεσθαι μόνον¹⁵ καὶ γὰρ ἀδύνατον, τριψῆ συζητάτη τιὰ ποτὲ, ἀπαλλαγῆναι τῆς μανίας ταύτης· χρήζει γὰρ μάλιστα τῆς νηστείας, ὁ τὰ τοιαῦτα νοσῶν· διόπερ ἡ νηστεία φιλοσοφίαν πολλὴν ἐντίθησι, καὶ ἀγγέλους ἐξ ἀνθρώπων κατασκευάζει, καὶ ταῖς ἀσωμάτοις δυνάμεσι, τοῖς δαιμοῖσι λέγω, πικτεύειν ποιεῖ ἀλλ’ οὐ καθ’ ἑαυτὴν²⁰ οὖσα· δεῖ γὰρ καὶ εὐχῆς, καὶ ἐπιτεταμένης εὐχῆς καὶ ἐλεημοσύνης· ἵνα δὲ μὴ λέγωσιν οἱ Ἀπόστολοι τῷ Χριστῷ, τίνος ἔνεκεν ἐν τῇ Γαλιλαΐᾳ διατριβόμενος διηνεκώς; διὰ τοῦτο ἀναστρεφομένων αὐτῶν ἐκεῖ, εἶτε αὐτοῖς “ὅτι μέλλει ὁ οὐρανός “τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι,” καὶ τὰ ἔξης· καὶ γὰρ περὶ τοῦ²⁵ πάθους ἀκούοντες, οὐδὲ ἴδειν τὰ Ἱεροσόλυμα ἐβούλοντο· οὗτοι καὶ “ἐλυτήθησαν” καὶ οὐδὲ ἀπλῶς ἐλυτήθησαν, ἀλλὰ καὶ “σφόδρα.” ἐγένετο δὲ τοῦτο, διὰ τὸ ἀγνοεῖν τῶν λεγομένων τὴν δύναμιν, καθὼς ὁ Μάρκος φησίν· οὐδὲ γὰρ ἥδεσαν τί ποτε ἦν οὗτος ὁ θάνατος, καὶ ὅτι μυρία ἐργάσεται ἀγαθά· οὐδὲ τί ποτέ³⁰ ἔστιν ἡ ἀνάστασις αὐτῇ, ἀλλ’ ἤγνοσυν διὸ ἥλγουν, καὶ σφόδρα ἀντείχονται τοῦ διδασκάλου.

¹ ἐκείνη Cod.

ΚΕΦ. ΛΣ.

Περὶ τῶν αἰτούντων τὸ δίδραχμα.

Τίνος ἔνεκεν οἱ τὰ δίδραχμα¹ λαμβάνοντες, αὐτῷ μὲν οὐκ ἐτόλμησαν προσελθεῖν, ἀλλὰ τῷ Πέτρῳ, καὶ οὐδὲ τούτῳ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος, ἀλλ’ ἐπιεικέστερον; οὐδὲ γὰρ ἐγκα-5 λοῦντες, ἀλλ’ ἐρωτῶντες ἔλεγον “διδάσκαλος ὑμῶν οὐ τελεῖ τὰ δίδραχμα²;” ἐπειδὴ εἰ καὶ μὴ τὴν προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δοξαν οὐδέποτε εἶχον, ἀλλ’ ὥσπερ ἀνθρώπου ἔκειντο· πλὴν ἀπένεμον αὐτῷ τιὰ αἷδῶ καὶ τιμῆν, διὰ τὰ προλαβόντα σημεῖα· τίκα δέ ἔστι ταῦτα τὰ δίδραχμα³;” οὗτε τὰ πρωτότοκα τῶν Αἰγυπτίων 10 ἀπέκτεινεν ὁ Θεὸς, τότε τὴν Λευτὴν φυλὴν ἀντ’ αὐτῶν ἔλαβον εἴτα ἐπειδὴ τῶν παρὰ Ἰουδαίοις πρωτοτόκουν ἐλάττων ὁ τῆς φυλῆς ἀριθμὸς ἦν, ἀντὶ τῶν λειπόντων εἰς τὸν ἀριθμὸν σίκλου ἐκέλευσεν εἰσενεχθῆναι· καὶ ἄλλως δὲ, ἐξ ἔκεινου ἔθος ἐκράτησεν τὰ πρωτότοκα τῶν φόρον τοῦτον εἰσφέρειν· ἐπεὶ δὲ οὐν πρωτότοκος ἦν ὁ Χριστὸς, ἕδος-15 κει δὲ τῶν μαθητῶν πρῶτος εἶναι ὁ Πέτρος, αὐτῷ προσέρχονται· καὶ γὰρ ὡς ἔμοιγε δοκεῖ, κατὰ πόλιν ἐκάστην ἀπῆτουν διὸ καὶ ἐν τῇ πατρὶδι αὐτοῦ, τουτόστιν εἰς Καπερναοῦμ, προσῆλθον αὐτῷ αὕτη γὰρ αὐτοῦ εἶναι ἐνομίζετο. οὐκ εἶπεν δὲ τῷ Χριστῷ ὁ Πέτρος πρῶτος περὶ τούτων ἐπειδὴ ἡρυθρία περὶ τοιούτων αὐτῷ διαλεχθῆναι· 20 διὸ ὁ ἡμέτερος δεσπότης, καὶ πάντα σαφῶς εἶδὼς, προλαβὼν φησὶ πρὸς αὐτὸν, “τί σοι δοκεῖ Σίμων; οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, ἀπὸ τίνων λαμβάνουσι τέλη ἢ κῆρυσον,” καὶ τὰ ἔξης δὲ λέγει, τοῦτο ἦν ἐλεύθερος μέν εἰμι τοῦ δοῦναι κῆρυσον· εἰ γὰρ οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς παρὰ τῶν οὐλῶν αὐτῶν οὐ λαμβάνουσιν, ἀλλὰ περὶ τῶν ἀρχομένων, πολλῷ μᾶλλον ἀπηλλάχθει ἐμὲ δεῖ τῆς ἀπαίτησεως ταύτης, οὐκ ἐπιγείον βασίλεως ἀλλὰ τοῦ τῶν οὐρανῶν ὄντα με Τίον καὶ βασιλέα. κελεύει δὲ τοῦ ἐν τῷ ἰχθύι εὑρισκόμενον στατῆρα, δοῦρας ἀντ’ αὐτοῦ καὶ ἔκεινον τὸ μὲν, ἵνα μὴ ἔκεινοι σκανδαλισθῶσιν· τὸ δὲ, ἵνα μὴ οὗτος οὐ γὰρ ὡς χρεωστῶν δίδο-30 σιν, ἀλλ’ ὡς τὴν ἔκεινων ἀσθένειαν διορθουμένος· ὅμως οὔτε παραιτεῖται τὸν φόρον, οὔτε ἀπλῶς κελεύει δοῦναι· ἀλλὰ πρότερον δεῖ-

¹ δίδραχμα Cod.

² δίδραχμα Cod.

³ δίδραχμα Cod.

Ἶας ἑαυτὸν οὐκ ὅτα ὑπείθηντο, τότε διδώσιν ἀλλαχοῦ καταφρονεῖν τῶν σκανδαλιζομένων ἔφη, ὅτε περὶ βρωμάτων διελέγετο· διδάσκων ἡμᾶς εἰδέναι καιροὺς, καθ' οὓς δεῖ φροντίζειν τῶν σκανδαλιζομένων, καθ' οὓς δεῖ καταφρονεῖν, ὅτ' ἀν μηδὲν βλάπτῃ πρὸς εὐσέβειαν τὸ γινόμενον ἀλλὰ καὶ φόρον διδόναι καὶ τάντας ποιεῖν οὐκ ἔξι ἀποκειμένων διδώσι δὲ, ἵνα ἐκ τούτου δεῖχῃ, Θεὸν ἑαυτὸν ὄντα τῶν ὅλων, καὶ ὅτι τῆς θαλάσσης κρατεῖ· ἔδειξε μὲν γὰρ ἥδη καὶ ἐπιτιμήσας αὐτῷ, καὶ τὸν Πέτρον τοῦτον αὐτὸν κελεύσας ἐπιβῆναι τῶν κυμάτων δείκνυσι δὲ καὶ τοῦτο αὐτό· οὐ γὰρ μικρὸν ἦν ἀπὸ τοῦ βυθοῦ ἐκείνου, καὶ προειπεῖν ὅτι καὶ ιοπρῶτος ἐμπεσεῖται ὁ ἰχθύς, δι' οὗ ὁ φόρος δοθήσεται· καὶ ὅτι ὕσκερ ἄγκιστρον εἰς τὴν ἄβυσσον ἐκέίνην ἐκπέμψαντα αὐτοῦ τὸ πρόσταγμα, ἀγαγεῖν^ο τὸν κομίζοντα τὸν στατῆρα· ἀντὶ “ἐμοῦ “ δὲ καὶ σοῦ” εἶπεν τοῦτο μὲν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς πρωτότοκος ἦν· τοῦτο δὲ, καὶ τιμῶν αὐτόν.

15

ΚΕΦ. ΛΖ.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τίς μείζων.

- I Διὰ τί φησιν “ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ προσῆλθον οἱ μαθηταὶ τῷ “Ιησοῦ λέγοντες· τίς ἄρα μείζων ἐστίν;” ἐπειδὴ ἐπαθόν τι ἀνθρώπινον ἰδόντες τὸν Πέτρον προτιμηθέντα· καὶ γὰρ καὶ εἰς καὶ τῶν δύο, Ἰακώβου λέγω καὶ Ἰωάννου, πρωτότοκος ἦν, ἀλλ’ οὐδαμῶς τί τοιοῦτον ἐποίησεν ὑπὲρ αὐτῶν· αἰσχυνόμενος οὖν τὸ πάθος ὄμοιογῆσαι ὅπερ ἐπαθον, φανερῶς μὲν οὐ λέγουσιν ὅτι διὰ τὸν Πέτρον ἡμῶν προετίμησεν, καὶ εἰ μείζων ἐστίν ἡμῶν; ἀδιοριστῶς δὲ ἐρωτῶσιν, “τίς ἄρα μείζων ἐστίν;” ὅτε μὲν γὰρ τοὺς τρεῖς 25 εἶδον προτιμωμένους, οὐδὲν τοιοῦτον ἐπαθον· ὅτε δὲ εἰς τὸν ἔνα περιέστη τὸ τῆς τιμῆς, τότε ἥλγησαν· οὐ μόνον δὲ διὰ τοῦτο, ἀλλ’ οὖν καὶ τὰς κλεῖς ἔλαβεν καὶ ὅτι ἐμακαρίσθη, καὶ διὰ τὴν ἄλλην δὲ αὐτοῦ παρρησίαν τὴν πολλὴν παρεκνίζοντο· αὐτὸς δὲ στήσας παιδίον ἐν μέσῳ αὐτῶν εἶπεν αὐτοῖς· “ἔὰν μὴ στραφήγητε, 30 “καὶ γένησθε ὡς τὰ παιδία,” καὶ τὰ ἔξης· ὅπερ δηλοῖς πάντων

^ο ἀγαγῆν Cod.

ταπεινότερόν τι γενέσθαι· καὶ γὰρ καὶ φθόνου καθαρὸν τὸ παιδίον,
καὶ κενοδοξίας καὶ τοῦ τῶν πρωτείων ἔραν· καὶ ὅτι κανὸν ὑβρίζηται
ἢ τύπτεται, ἢ τιμᾶται, ἢ δοξάζεται, οὔτε ἐκεῖθεν δυσχεραίνει,
οὔτε ἐντεῦθεν ἐπαίρεται· εἰς μέσον δὲ αὐτῶν ἴστησιν, ἀπὸ τῆς
ὅψεως τοῦ παιδός αὐτοὺς ἐντρέψαι βουλόμενος· χρὴ δὲ σκοτεῖν, 5
πῶς ἔκκαλεῖται ἡμᾶς πρὸς τὰ φυσικὰ κατορθώματα, δεικνὺς ὅτι
ἐκ προαιρέσεως ταῦτα κατορθοῦν δυνατόν.

5 Τὸ δὲ “ὅς ἐὰν δέχηται παιδίον τοιοῦτον ἐπὶ τῷ ὄνόματί μου,
ἐμὲ δέχεται,” τοῦτο σημαίνει, ὅτι οὐ μόνον τὸ τοιούτους γενέσθαι
μισθὸν προβεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐτέρους τιμῆσαι τοιούτους δι’ ἐμὲ, 10
ἔνεκεν τῆς εἰς ἐκείνους τιμῆς, βασιλείαν ὑμῖν ὄρίζει τὴν ἀμοιβήν
παιδίον γὰρ καὶ ἐνταῦθα, τοὺς ἀνθρώπους τοὺς οὗτος διὰ Θεὸν
γενομένους ἀφελεῖς λέγει· τοὺς ταπεινοὺς καὶ ἀπεριμμένους παρὰ
τοῖς πολλοῖς καὶ εὐκαταφρονήτοις, καὶ τὸ δὴ θαυμαστὸν, ὅτι
“ἐμὲ φῆσι δέχεται,” ὁ τὸν τοιοῦτον δεχόμενος. ὕσπερ δὲ τιμὴν 15
καὶ βασιλείαν ὥρισεν τοῖς τιμῶσι τοὺς τοιούτους, οὕτως καὶ
κόλασιν τοῖς σκανδαλίζουσιν, ἦγουν ἀτιμάζουσιν, ἔνα τῶν τοιού-
των, ὅστε μύλον κρεμασθῆναι εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατα-
ποντισθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν τὸ δὲ “συμφέρει,” προσκεῖται,
δεικνὺς ὅτι καὶ τούτου χαλεπώτεραν ὑποστῆσονται κόλασιν οἱ 20
τοιοῦτοι “Οὐαί,” φησι, “τῷ κόσμῳ ἀπὸ τῶν σκανδάλων
“ἀνάγκη γὰρ ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· πλὴν, οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ, δι’
“οὐ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.” διεγείρων καὶ ἐναγωνίους ποιῶν, καὶ
ἐγρηγορέναι παρασκευάζων ἀπὸ πολλῆς γὰρ ἡμερότητος καὶ τοῦτο
ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ διορθούμενος, ἵνα καὶ τῷ θρήνῳ καὶ τῇ προρρήσει 25
αὐτοὺς ἀνακτήσῃται πολλοὶ γὰρ πολλάκις, συμβουλευθέντες μὲν,
οὐδὲν ὠφελήθεσαν θρηνηθέντες δὲ ἀνήνεγκαν καὶ εἰ ἀνάγκη ἐλ-
θεῖν τὰ σκάνδαλα, οὐ τὸ ἀνθαίρετον τῆς ἔξουσίας τῆς ἐλευθερίας
ἀνεῖλεν οὐ δὲ ἀνάγκη τινὶ πραγμάτων ὑποβάλλων τὸν βίον ταῦτα
φησὶν, ἀλλὰ πάντως τὸ ἐσόμενον ὑπὸ τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων προ- 30
λέγει· σκάνδαλα καλῶν, τὰ κωλύματα τῆς ὄρθης ὅδοῦ· οὐ τοίνυν
ἥ πρόρρησις αὐτοῦ τὰ σκάνδαλα· ἀπαγεῖ· οὐ δὲ ἐπειδὴ προεῖπεν,
διὰ τοῦτο γίνεται, ἀλλ’ ἐπειδὴ ἡμελλε πάντως ἔσεσθαι, διὰ τοῦτο
προεῖπεν, ὡς προγιώσκων πάντα.

Εἰπὼν δὲ ὅτι “ἐὰν ἡ χείρ σου ἡ ὁ ποὺς σου, ἢ ὁ ὄφθαλμός 35

“σου σκανδαλίζησεν,” καὶ τὰ ἔξῆς· οὐ περὶ τῶν τοῦ σώματος μελῶν ταῦτα λέγει· ἄπαγε, ἀλλὰ περὶ φίλων καὶ προσηκόντων· οὓς ἀνὲν τάξει μελῶν ἀναγκαῖων ἔχομεν· τοῦτο δὲ καὶ ἀνωτέρῳ εἰρηκεν οὐδὲν γὰρ οὕτω βλαβερὸν, ὡς συνδιαγωγὴ πουηρά· ὅτα γὰρ ἀνάγκη ποιῆσαι μὴ δύναται, δύναται φιλία πολλάκις, καὶ 5 εἰς βλάβην καὶ εἰς ὁφέλειαν διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς βλάπτοντας ἡμᾶς ἐκκόπτειν κελεύει. τίνες εἰσὶν οἱ μικροί, οἵτις μὴ καταφρονεῖν προστάσσει; οἱ πτωχοί, οἱ ἄγνωστοι, οἱ παρὰ τοῖς πολλοῖς μηδὲν εἶναι νομιζόμενοι· οὐ γὰρ περὶ τῶν ἀληθῶν μικρῶν ὄντων τὴν ἡλικίαν εἴπεν· ὥσπερ γὰρ τὸ φεύγειν τοὺς πονη- 10 ροὺς ἀγαθὸν ἦν, οὕτως τὸ τιμῆν τοὺς χρηστοὺς καὶ ἐπιεικεῖς, καὶ ἔνους καὶ πτωχοὺς, κέρδος ἔχει μέγιστον.

ΚΕΦ. ΛΗ.

Περὶ τῶν ἑκατὸν προβάτων παραβολῆς.

10 Εἰπὼν δὲ “ὅτι οἱ Ἀγγελοι αὐτῶν,” καὶ τὰ ἔξῆς, ἔδειξεν ἐνταῦθα 15 ὅτι πάντες ἀγγέλους ἔχομεν· τὸ δὲ βλέπειν τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς, οὐδὲν ἔτερον σημαίνει, εἰ μὴ τὴν πολλὴν παρρησίαν καὶ τὴν τιμὴν, ἣν ἔχουσιν οἱ Ἀγγελοι. τὸ δὲ “ἡλθεν ὁ νιὸς τοῦ ἀν- “θρώπου σῶσαι τὸ ἀπολωλός,” καὶ ἡ παραβολὴ τῶν ἑκατὸν προ- βάτων τοῦτο σημαίνει, τὸ πολλὴν φροντίδα ποιεῖσθαι ἡμᾶς τῶν 20 νομιζομένων εἶναι εὐτελῶν ἀδελφῶν ὅθεν καὶ τὸν Πατέρα εἰσάγει ταῦτα βουλόμενον. καὶ μὴ ἵνα λέγωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα χαλκοτύπος ἦν, καὶ ὑποδηματορράφος, καὶ γεωργὸς, καὶ ἐκ τούτου καταφρο- νῶμεν ἵνα γὰρ μὴ τοῦτο πάθωμεν, χρὴ σκοπῆσαι διὰ πόσων ἡμᾶς πείθει μετριάζειν, καὶ εἰς τὴν τῶν ἀδελφῶν ἐπιμέλειαν ἔαντοὺς 25 ἐμβάλλειν· ἔστησε παιδίον, καὶ φησὶ, γίνεσθε μοι ὡς τὰ παιδία, “καὶ διὰ ἐαν δέξηται παιδίον τοιοῦτον, ἐμὲ δέχεται,” καὶ διὰ ἐαν σκανδαλίσῃ, σκανδαλισθήσεται· καὶ οὐδὲ ἡρκέσθη τῷ παραδεί- γματι τοῦ μύλου, ἀλλὰ καὶ τὸ “οὐαὶ” προσέθηκεν, καὶ τοὺς σκανδαλίζοντας ἐκτεμεῖν προσέταξε, κανὸν ἐν τάξει χειρῶν ὥσιν 30 ἡμῖν καὶ ὀφθαλμῶν· καὶ ἀπὸ τῶν Ἀγγέλων πάλιν τῶν ἐγκεχει- ρισμένων αὐτοὺς τούτους τοὺς νομιζομένους εὐτελεῖς ἀδελφοὺς, καὶ ἀπὸ τοῦ οἰκείου πάθους· ὅταν γὰρ εἴπῃ “ὅτι ἡλθεν ὁ νιὸς τοῦ

“ἀνθρώπου σῶσαι τὸ ἀπολαῦδος,” τὸν σταυρὸν δηλοῖ· δὶ’ αὐτοῦ γὰρ τὸν κόσμον ἔσωσεν· καὶ ἀπὸ τοῦ Πατρός· ὅτι οὐδὲ αὐτῷ δοκεῖ ἀπολέσθαι τινά· καὶ ἀπὸ τῆς κοινῆς συνηθείας ὅτι καταλιτὸν τὰ σεσωσμένα ὁ ποιμὴν, ζητεῖ τὸ πλανώμενον, καὶ ὅταν εὑρῇ αὐτὸν, χαίρει ἐπ’ αὐτῷ μᾶλλον, καὶ ηδεται τῇ εύρήσει, καὶ τῇ⁵ σωτηρίᾳ τούτου εἰ τρίνη ὁ Θεὸς οὗτος χαίρει ἐπὶ τῷ μικρῷ τούτῳ τῷ εὑρέθεντι, πῶς ἡμεῖς καταφρονοῦντες τῶν τῷ Θεῷ περισπουδάστων, σύχι δίκην δώσωμεν τὴν ἐσχάτην; ὅτι γὰρ ἀσθενῆς ἦν καὶ εὐτελῆς, διὰ τοῦτο μάλιστα δεῖ πάντα ποιεῖν, ὥστε αὐτὸν διασώζειν· μὴ τοίνυν ἀμελῶμεν τῶν ψυχῶν τῶν τυιούτων· καὶ γὰρ¹⁰ τάντα ταῦτα διὰ τοῦτο εἴρηται· ὁ βουλόμενος οὖν ἐπιβῆναι τὸν οὐρανὸν, ὡς παιδίον γενέσθω, καὶ τὸν τύφον καταπατεῖτω, καὶ πρὸς τὰ σκάνδαλα γρηγορεῖτω· καὶ τὸ οὐαὶ φυγεῖν σκούδαζέτω, διὰ τὸ μὴ σκανδαλίσας τινὰ, καὶ πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίου ἀγωνίζεσθαι· καὶ ὄρθρου φανέντος, ἔξιὼν ἀπὸ τῆς οἰκίας, ἵνα σκοπὸν¹⁵ ἔχέτω· ὥστε τοῦ ψυχικοῦ κινδύνου τοῦ παρὰ τοῦ διαβόλου τοῖς ἀνθρώποις ἐπαγομένου, τὸν ἀδελφὸν ἔξελέσθαι· οὐδὲ γὰρ χρὴ τῇ ἑαυτοῦ σωτηρίᾳ μόνον ἀρκεῖσθαι τινα, ἐπεὶ καὶ ταῦτη λυμαίνεται· ἀλλὰ πρέπον ἐστὶ καὶ τοὺς ἐστηκότας, εἰς προθυμίαν ἐμβαλεῖν, καὶ τοὺς κειμένους ἐγείρειν.²⁰

15 “Ἐὰν ἀμαρτήσῃ,” φησὶν, “εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὑπαγε καὶ ἔλεγκον αὐτὸν μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνον” ἐὰν ἀκούσῃ, καὶ τὰ ἔντοντα διὰ τί δὲ μεταξὺ τῶν δύο γενέσθαι τὸν ἔλεγχον κελεύει μόνων, τοῦ τε λυπήσαντος, καὶ τοῦ λελυπημένου; ἵνα μὴ τῇ²⁵ τολείοντα μαρτυρίᾳ, βαρυτέραν ἐργάσηται τὴν κατηγορίαν· καὶ ἰταμώτερος ἐκεῖνος γενούμενος, δυσδιόρθωτος μείνῃ· τὸ δὲ “ἐὰν ἀκούσῃ,” τοῦτο σημαίνει· ἐὰν καταγωγὴ ἑαυτοῦ, ἐὰν πεισθῇ ὅτι ἡμαρτεν· οὐκ εἶπεν δὲ ὅτι ἐὰν πεισθῇ ἐκέρδανεν ἐκεῖνος ἑαυτὸν μόνον, ἀλλὰ ἐκέρδανεν τοutέστι, καὶ σὺ αὐτὸς τὴν ξημίαν ἔξεφυγες· καὶ γὰρ κάκεῖνος καὶ οὗτος ἐξημιοῦντο πρὸ τούτου· ὁ μὲν,³⁰ τὸν ἀδελφὸν, δὲ, τὴν οἰκείαν σωτηρίαν· οὐκ ἄγει δὲ τὸν λυπήσαντα πρὸς τὸν λυπηθέντα· ἀλλὰ τοῦτον πρὸς ἐκεῖνον ἐπειδὴ ὁ ἡδικηκὼς οὐκ εὐκόλως ἀν ἔλθοι πρὸς ἀπολογίαν, αἰσχυνόμενος καὶ ἐρυθριῶν· διὰ τοῦτο πρὸς ἐκεῖνον τοῦτον ἔλκει, καὶ οὐχ ἀπλῶς,³⁵ ἀλλ’ ὥστε διορθῶσαι τὸ γεγενημένον, καὶ οὐ λέγει, κατηγόρησον,

οὐδὲ ἐπιτίμησον, οὐδὲ δίκας ἀπαίτησον, ἀλλ' “ ἔλεγξον,” φησὶ, τουτέστιν, ἀνάμυησον τοῦ ἀμαρτῆματος· εἰτὲ πρὸς αὐτὸν, ὅπερ ἔπαθες παρ' αὐτοῦ· μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ ἐν τούτῳ προστάσσει ἔτι ἔνα ἡ δύο παραλαβεῖν ὅσφι γὰρ ἀναιδέστερος διαιμένει καὶ ἴταμώτερος, τοσοῦτον μᾶλλον ὥμας ἐπὶ τὴν ἱατρείαν σπεῦδειν χρή· 5 οὐκ ἐπὶ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὴν ὄργην· εἰ δὲ ἐπιμένοι, “ εἴτε,” φησι, “ τῇ ἐκκλησίᾳ,” τουτέστι πλείστῃ ἔαν δὲ καὶ τούτων παρακούσῃ, “ ἔσται σοι ὁστερός ὁ ἔθνικός καὶ ὁ τελώνης.”

Χρὴ δὲ σκοπεῖν, πῶς ταυταχοῦ τὸν τελώνην εἰς ὑποδειγμα τῆς μεγάλης τιθησιν κακίας, καὶ γὰρ ἀλλαχοῦ φησίν· “ οὐχὶ καὶ 10 “ οἱ τελῶναι τὸ αὐτὸ ποιοῦσιν;” καὶ τάλιν “ οἱ τελῶναι προά· “ ξουσιν ὥμας εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ” τουτέστιν οἱ σφόδρα καταδεικασμένοι· διὰ τί δὲ τὸν μὴ πειθόμενον μετὰ τῶν τελῶν ἔταξεν; τὸν ἡδικημένον μιθούμενος, καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἔστιν αὐτῷ ἡ κόλασις διὰ τὸ μὴ πεισθῆναι, ἀλλὰ καὶ διὰ 15 τὸ ἐπαγόμενον· “ ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν,” φησίν “ ὅσα ἔαν δῆ· “ σητε ἐπὶ τῆς γῆς,” καὶ τὰ ἔξης· οὐ περὶ τῶν προέδρων τῆς ἐκκλησίας τοῦτο λέγω, ἀλλὰ περὶ αὐτοῦ τοῦ προκαλεσαμένου τὸν ἀμαρτῆσαντα πρὸς τὸ διαλλαγῆναι· ὅτι δὲ ἔαν δήσῃ, αὐτὸν μὴ πειθόμενον, ἀλυτον μένει τὰ δεσμά· καὶ τῇ ἐντεῦθεν τιμωρίᾳ, καὶ 20 τῇ ἐκεῖ κολάσει καταδεσμῶν αὐτόν ταῦτα γὰρ ἡπείλησεν, ἵνα μὴ ταῦτα συμβαίνῃ· ἀλλὰ φοβούμενος καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας ἐκβολὴν, καὶ τὸν ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ κίνδυνον, τὸ ἐν οὐρανοῖς δεδέσθαι, ἡμερότερος γένηται.

19 Τί ἔστιν ὅπερ φησὶν ὁ δεσπότης· “ ὅτι δύο ὑμῶν ἔαν συμφω· 25 “ νήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος, δὲ ἔαν αἰτήσωνται, “ γενήσεται αὐτοῖς;” Περὶ ποίων τοῦτο εἶπεν; περὶ τῶν ἐναρέτων, περὶ τῶν ἀγγελικὴν μετερχομένων πολιτείαν οὗτοι τούτου πάντα ὅσα ἀν εἰς τὸ σύμφερον αἰτήσωσιν, μετὰ ὅμονοίας καὶ ἀγάπης τῆς εἰς τὸν πλησίον, ἐπιτεύχονται· τὸ δὲ “ ὅπου ἔαν ὁσι· 30 “ δύο ἡ τρεῖς συντηγμένοι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ “ αὐτῶν,” τοῦτο σημαίνει· ἵνα δι' ἐμέ, φησιν, ἀγαπῶντες ἑαυτοὺς, καὶ μὴ διὰ βιωτικὴν ἀφορμὴν ὁσιν ὄμοι, μετὰ αὐτῶν ἔσομαι· ἀν δὲ τὰ ἄλλα ἐνάρετοι ὑπάρχουσιν.

ΚΕΦ. ΛΘ.

Περὶ τοῦ ὄφειλοντος μύρια τάλαντα.

Νομίσας τί λέγειν ὁ Πέτρος μέγα, ἐπήγαγεν τὸ ἔως ἑπτάκις ἀφίέναι τῷ ἀμαρτήσαντι· ὃ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν ὅτι ἐκείνῳ μὲν τῷ μὴ διαλλαγέντι, πέρας ἐπέθηκεν, εἰπὼν, “ἔσται σοι ὥσπερ 5 “ὁ ἔθνικὸς καὶ ὁ τελώνης·” τῷ οὖν ἐλεγχομένῳ καὶ μετανοοῦντι, ποσάκις ἀφήσω, ἑπτάκις; τί οὖν ὁ Χριστὸς ὁ φιλάνθρωπος καὶ 22 ἀγαθὸς Θεὸς, “οὐ λέγω σοι ἑπτάκις, ἀλλ’ ἔως ἐβδομηκοντάκις “ἑπτά·” τοῦτο δὲ εἶπεν, οὐκ ἀριθμὸν τιθεὶς ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὸ ἄπειρον καὶ διηγεκές ὥσπερ καὶ τὸ μυρία τὸ πολλὰ δῆλοι, καὶ 10 τὸ “στεῖρα ἔτεκεν ἑπτὰ,” ἀντὶ τοῦ πολλά φησιν ἡ γραφὴ τούτου γὰρ χάριν ἡ γραφὴ παραβολὴν προτίθησι, τοῦ τὰ μυρια τάλαντα ὄφειλοντος δεικνὺς, ὅτι εἰ καὶ πάντα διηγεκῶς συγχωροῦμεν τὰ ἀμαρτήματα τῶν πλησίον ὅσον σταγὸν ὑδατος πρὸς πέλαγος ἄπειρον τοσοῦτον μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον ἀποδέει 15 ἡ φιλανθρωπία ἡμῶν πρὸς τὴν ἄπειρον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἡς ἐν χρείᾳ ὑπάρχομεν, δικάζεσθαι μέλλοντες, καὶ εὐθίνας τῶν ἡμαρτημένων ἡμῖν παρέχοντες πρὸς γὰρ μυρία τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια τὸ μέσον ἔστι, τῶν εἰς ἕνθρωπον καὶ εἰς Θεὸν ἀμαρτημάτων τὸ μέγεθος· μᾶλλον δὲ καὶ πολλῷ πλέον γίνεται δὲ τοῦτο, 20 ἀπὸ τῆς διαφορᾶς τῶν προσώπων ὅτι ἡμεῖς μὲν, Θεῷ τῷ φοβερῷ καὶ μέγαλα παρέχοντι ἀγαθὰ, ἀμαρτάνομεν ἄνθρωπος δὲ, πρὸς ἄνθρωπον ἐμοιοπαθῆ, καὶ μηδὲν ἡ ὀλίγα τινὰ εὑργεγέτησαντα· καὶ γὰρ ἐποίησεν ἡμᾶς οὐκ ὄντας, καὶ πάντα δι' ἡμᾶς εἰργάσατο τὰ δρῶμεν· ἔδωκε δὲ ἡμῖν καὶ βάκτισμα ἀφέσεως ἀμαρτημάτων, 25 καὶ τιμωρίας ἀπαλλαγῆν, καὶ βασιλείας κληρονομίαν, καὶ μυρία ἐπηγγείλατο ἀγαθὰ, τοῖς τηροῦσι πάντοτε τὰς ζωστοῖς αὐτοῦ ἐντολάς· ὑπὲρ τούτων οὖν ἀπάντων, πῶς ἡμᾶς διακεῖσθαι ἐχρῆν· ἂρα εἰ καὶ καθ ἑκάστην ἡμέραν, ὑπὲρ τοῦ ὄντος ἡμᾶς φιλοῦντος, ἔξεπληροῦμεν τὴν ἀξίαν μᾶλλον δὲ τὸ πολλοστὸν τῆς ὄφειλῆς 30 κατατίθεμεν δὲ οὐδαμῶς· ταῦτα οὖν ἀπαντα ἐνοοῦντες, καὶ τὰ μυρία τάλαντα τῶν ἑαυτῶν ἀμαρτημάτων ἀναλογιζόμενοι, καν ἐντεῦθεν ἐπειχθῶμεν πρὸς τὸ ἀφεῖναι τὸ πλησίον τὰ διλύγα ἐκεῖνα

καὶ εὐτελῆ· καὶ γὰρ λόγος ἡμῶν γενῆσεται τῶν ἐμπιστευθεισῶν ἡμῖν ἐντολῶν, καὶ οὐδὲμῶς πάντα καταβαλεῖν δυησώμεθα, κανότι σὸν ποιήσωμεν διὰ τοῦτο ἡμῖν ἔδωκεν ὁ Θεὸς πρὸς ἀπόδωσιν εὑκολόν τε καὶ φαδίαν ὅδον· καὶ πάντα δυναμένην διαλῦσαι ἐκεῖνα τὰ πταίσματα· τὸ μὴ μητσικακεῖν λέγω, κατορθούντων ἡμῶν. 5

Διὰ τί κελεύει πραθῆναι σὺν τῷ ὄφειλοντι τὰ μυρία τάλαντα καὶ τὴν αὐτοῦ γυναικά; ἐπειδὴ περ καὶ αὐτὴ δούλη ὡς αὗτως καὶ τὰ παιδία αὐτῶν. οὐκ ὡμότητος δὲ τοῦτο ποιεῖ, ἀλλ' ἐξ ἀφάτου κηδεμονίας· βούλεται γὰρ αὐτὸν ποιῆσαι διὰ τῆς ἀπειλῆς ταύτης, ἵνα εἰς ἱκετηρίαν ἀγάγῃ, οὐχ ἵνα πραθῇ· εἰ γὰρ διὰ 10 τοῦτο ἐπισει, οὐκ ἀν ἐπένευσεν αὐτοῦ τῇ αὐτῆσει. οὐ ποιεῖ δὲ τοῦτο πρὸ τοῦ λογοθεσίου· ἐπειδὴ περ ἐβούλετο δεῖξαι, πόσων αὐτὸν ὄφλημάτων ἐλευθεροῦ· σπῶς ἐκ τούτου ἡμερότερος περὶ τὸν σύνδουλον γένηται· εἰ γὰρ καὶ μαθὼν τοῦ ὄφειλήματος τὸν ὄγκον, καὶ τῆς συγχωρήσεως τὸ μέγεθος, ἐπέμενεν ἄγχων τὸν σύνδουλον, 15 ποῦ οὐκ ἀν ἐξῆλθεν ὡμότητος, εἰ μὴ γέγονε τοῦτο· ἔτι δὲ ἵνα κάκεῖνος δᾶξῃ τί συνεισφέρειν, τοῦτο ποιεῖ· οὐ γὰρ ἐβούλετο αὐτοῦ εἶναι τὸ δῶρον μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ ἱκετηρίας, ἵνα μὴ ἀστεφανώτατος ἀπέλθῃ· διὸ καὶ ἔως τούτου καλῶς καὶ ἐναρέτως ὠμολόγησε τὸ χρέος· ἔτι δὲ καὶ ἐπαγγειλάμενος ἀποδοῦναι τὸ 20 ὄφειλόμενον, εὐγνώμων ὄφθη· καὶ προστεσῶν καὶ παρακάλεσεν, καὶ καταχυνόντας τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων, καὶ ἐπιγνοὺς τὸ μέγεθος τῆς εὐεργεσίας. ἀλλὰ τὰ μετὰ ταῦτα ἀνάξια τῶν προτέρων· κρατήσας γὰρ τὸν σύνδουλον αὐτοῦ, οὐ μετὰ πολὺν χρόνον, ἀλλ' εὐθέως ἔναυλον ἔχων τὴν εὐεργεσίαν, καὶ μήτε τὰ ρήματα καται-25 δεσθεῖς· ^P δι' ᾧ ἐσώθη· καὶ γὰρ τοῖς αὐτοῖς καὶ οὗτος πρὸς αὐτὸν ἀπεχρήσατο, λέγων, “μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, καὶ πάντα σοι “ἀπόδώσω,” ἔπινεγεν ἀπαυτῶν τὴν ἐκπλήρωσιν· τοῦτο ποιῶν, σπερ οὐδὲ ἀνθρώποις ἦν ἀρεστὸν, μήτι γε τῷ Θεῷ ὅθεν καὶ συνήλγησαν αὐτῷ· ὁ δὲ ἥμερος δεσπότης, καὶ συγκρίνεται πρὸς τὸν τοιοῦτον 30 πονηρὸν δοῦλον, καὶ ἀπολογεῖται, καὶ τότε τῇ τιμωρίᾳ ἐκδίδωσιν. ἀκούσωμεν οὖν καὶ φρίξωμεν· καὶ μηδεὶς ἡμῶν μητσικακείτω· 35 διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ἐπίγαγεν, ὅτι “οὗτος ποιήσει” καὶ ὑμῖν ὁ

“Πατέρ μου, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἔκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ, ἀπὸ τῶν “καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτοῦ” οὐ λέγει δὲ ἐνταῦθα ὁ πατήρ ὑμῶν, ἀλλ’ ὁ Πατέρ μου ἐπειδὴ οὐκ ἔστιν ἄξιος νῦν ὀνομάζεσθαι τοῦ εὐσπλάγχνου πατρὸς, ὁ οὗτος πονηρὸς καὶ μισάνθρωπος καὶ μητσίκακος· δύο τοίνυν ἐνταῦθα ζητεῖ, καὶ καταγινώσκειν τὸν ἀμαρτημάτων, καὶ ἔτεροις ἀφίεναι· καὶ οὐχ ἀπλῶς ἀφίεναι ἀπὸ στόματος, ἀλλ’ ἀπὸ καρδίας.

I. “Καὶ ἐγένετο,” φησὶν, “ὅτι ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους “τούτους, μετῆρεν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ ὅρια “τῆς Ἰουδαίας πέραν τοῦ Ἰορδάνου” καὶ τὰ ἔξης διὰ τί συνειχώς ἐν τῇ Γαλιλαΐᾳ διέτριβε, καὶ οὐχὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ; διὰ τὴν βασκανίαν τὸν Ἰουδαίων τὸν δὲ ἐπιχωρίαζεις λοιπὸν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγγὺς ἔμελλεν εἶναι οὐ μὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τέως ἀπειστην, ἀλλ’ εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας· οὔτε δὲ τῇ τοῦ λόγου διδάσκαλίᾳ διηγεκτὸς ἐνδιατρίβει, οὔτε τῇ τὸν σημείων θαυματουργίᾳ· ἀλλὰ τὸν μὲν τοῦτο, τὸν δὲ ἐκεῖνο ποιεῖ ποικίλλων τὴν σωτηρίαν τὸν προσεδρεύοντα καὶ ἐσομένων ὥστε ἀπὸ μὲν τῶν σημείων ἀξιόπιστος, καὶ ἐν οἷς ἔλεγε, φανῆναι διδάσκαλος· ἀπὸ δὲ τῆς τῶν λόγων διδάσκαλίας, ἐπιτεῖναι τὸ ἀπὸ τῶν σημείων κέρδος, τοῦ τὴν πρὸς θεογνωσίαν αὐτοὺς χειραγωγηθῆναι· παρατρέχουσι δὲ οἱ Εὐαγγελισταί, ὀλοκλήρους δῆμους θεραπευομένους οὐ κατ’ ὄνομα ἐπιλέγοντες ἔκαστον, ἀλλ’ ἐνī ρήματι τὸ ἀκόμταστον παιδεύοντες ἡμᾶς, ἵνα ταπεινοφρονῶμεν ἀεί.

‘ΩΡΙΓΚΕΝΟΤΣ. Ποιεῖ τοῦτο, ἐκείνους εὐεργετῶν, καὶ δι’ ἐκείνων πολλοὺς ἔτερους· ἡ γὰρ τῆς τούτων ἀσθενείας διόρθωσις, ἔτεροις ἵπτοθεσις θεογνωσίας ἐγένετο.

ΚΕΦ. Μ.

Περὶ τῶν ἐρωτησάντων εἰ ἔξεστιν ἀπολύται τὴν γυναῖκα.

3. Τίνος ἔνεκεν ἐρωτηθεὶς, “εἰ ἔξεστι κατὰ πᾶσαν αὐτίαν ἀπολῦν· “σαι τὴν γυναῖκα αὐτοῦ,” οὐκ εὐθέως εἶπεν, οὐκ ἔξεστιν; ἵνα μὴ 30 θορυβηθῶσι καὶ ταράξωσιν ἐρωτᾶσι δὲ πανούργως ἐκεῖνοι· ἵνα εἰ μὲν εἴπῃ, ὅτι ἔξεστιν ἀφεῖναι, εὐθέως ἀντιβήσωσιν αὐτῷ πρὸς τὰ παρ’ αὐτοῦ εἰρημένα· καὶ εἴπωσιν αὐτῷ· πῶς οὖν εἴρηκε τὰ

ἐναντία; εἰ δὲ ταῦτα πάλιν εἴποι ἀπέρ καὶ ἐμπροσθεν, ἀντιθήσωσιν αὐτῷ τὰ Μωϋσέως· διὰ τοῦτο δὲ οὐ λέγει ἐνταῦθα, τί με πειράζετε ὑποκριταῖ; ἵνα μετὰ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ τὴν ἡμερότητα ἐνδείχηται· οὔτε γὰρ ἀεὶ σγῆ, ἵνα μὴ νομίσωσιν λαθόνειν οὔτε ἀεὶ ἐλέγχει, ἵνα παιδεύσῃ ἡμέρως πάντα φέρειν. τίς ἐστιν “ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς;” ἐκ μᾶς ρίζης, φησὶν, ἐγένουτο, καὶ εἰς ἐν σῶμα συνῆλθον “ἔσονται γὰρ οἱ δύο,” φησὶν, “εἰς σάρκα μίαν” καὶ “ὅτι ὁ Θεὸς συνέξει, ἀνθρώπος μὴ “χωρίζεται” τοῦτο δὲ εἶπε, κωλύων κατὰ πᾶσαν αἰτίαν ἀπολύειν τινὰ τὴν ἑαυτοῦ γυναικαν προσενεγκόντων δὲ ἐκείνων τὴν τοῦ Ιω Μωϋσέως νομοθεσίαν, αὐτὸς διὰ τὴν σκληροκαρδίαν αὐτῶν, τοῦτο ποιῆσαι αὐτὸν ἀπεφήνατο ἐντρέψαι αὐτοὺς δὲ ἐν τούτῳ βουλόμενος τὸ δὲ “ἀπ’ ἀρχῆς οὐ γέγονεν οὕτω,” δηλοῦ, ὅτι διὰ τῶν πραγμάτων ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐξ ἀρχῆς ἐνομοθέτησεν τὰ ἐναντία τούτων ὃν ἐποιεῖτε ὑμεῖς· διὸ καὶ μετὰ αἰθεντείας λοιπὸν νομοθετεῖ¹⁵ λέγων, ὅτι “οὐδὲ ἀπολύει τὴν γυναικαν αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου “τορνείας,” καὶ τὰ ἔξης.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΤ. Τούτῳ ἀνθρωπίνῳ τρόπῳ διήλεκται ὁ Σωτὴρ, κατὰ τὸ σχῆμα τὸ διδασκαλικόν· οὐκ ἀποκαλύπτων ἑαυτὸν εἶναι τὸν δημιουργὸν Λόγον οὐδὲ μὲν χωρίζων ἀπὸ τοῦ κτίζοντος, πρὸς²⁰ τὸν κτίσαντα Τίον, ἀλλ’ ἐν Πατρὸς ὀνόματι καὶ τὸν Λόγον ἐμπεριλαμβάνων “εἴγε τάντα δι’ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς “αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἐν.”

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΔ. “Οὐσκερ γὰρ ἄτοπον τὸ ἐκβάλλειν τὴν σώφρονα, οὕτω τε κατέχειν μοιχαλίδα ἀσεβὲς, κατὰ τὸ²⁵ γεγραμμένον εἰς Σολομῶνα.

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΤ. Μοιχείαν φησὶ, τὸ τῇ ἴδιᾳ μὴ συνεῖναι· οὐκ ἴδιᾳ δὲ σύνεστιν ὁ τὴν ἴδιαν ἀπολιτών διὰ τοῦτο μοιχάται ἐπ’ αὐτὴν, τουτέστιν ἐπὶ τὴν δευτέραν, ἦν ἐπεισάγει τῇ κατὰ φύσιν αὐτῷ συνημένη, ἐὰν τὸν ἴδιον καταλίπῃ. πῶς οὖν ὁ νόμος οὐ³⁰ συνεχώρει, ὁ τὸ “οὐ μοιχεύσεις” λέγων; ἐροῦμεν ὅτι ὁ μὲν νόμος τὴν προφανῆ μοιχείαν ἀπεκόλυσεν ὅτε τὴν ἐνοικοῦσαν ἔτερός τις διαφθείροις ὁ δὲ Σωτὴρ, καὶ τὴν οὐχ ὀμολογημένην παρὰ πᾶσιν, οὐδὲ γυνωσκομένην τῇ φύσει, οὐδὲ διελεγχομένην ὅτι μοιχεία ἐστί τὴν μέντοι πορνεύσασαν, ἀποστῆσαι συγχωρεῖ³⁵

ὁ Χριστός· ὅτι δὴ διέλυσεν αὐτὴν τὴν φυσικὴν σύζευξιν, καὶ οὐκ ἔτι ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς τούτου γίνεται.

Διατί εἶπον οἱ Ἀπόστολοι τῷ κυρίῳ· “εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἵτια τοῦ ἀνθρώπου” καὶ τὰ ἔξης; ἐπειδὴ ἐθορυβήθησαν ἀκούσαντες τὸ γυναικα πάσης κακίας γέμουσαν ἔχειν, καὶ ἀνέχεσθαι ἀνημέρου 5 θηρίου διὰ παντὸς ἔνδον συγκεκλεισμένου.

10 Τί δηλοῖ “εἰ οὕτως ἐστὶν ἡ αἵτια” καὶ τὰ ἔξης; ἢ τοῦτο, ὅτι διὰ τοῦτο συνήφθη, ἵνα ἐν ὕστερῳ ἡ ἐκεῖνο, ὅτι εἰ αἵτιαν λήψεται καὶ παρανοεῖ ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τούτοις, ἐκβάλλων τὴν γυναικα, κονφότερόν ἐστι μᾶλλον πρὸς ἐπιθυμίαν μάχεσθαι φύσεως, καὶ πρὸς 10 ἑαυτὸν, ἡ πρὸς γυναικα πονηράν οὐκ εἴπε δὲ ὁ δεσπότης Χριστὸς ὅτι ναὶ τοῦτο κονφότερον, ἵνα μὴ νομίσωσιν ὅτι νόμος τὸ πρᾶγμα ἐστιν ἀλλ’ ὅτι οὐ πάντες χωροῦσιν, ἀλλ’ οἵς δέδοται· εἴπε δὲ τοῦτο, ἵψων τὸ πρᾶγμα τῆς παρθενίας καὶ ἐπαινῶν, καὶ δεικνὺς μέγα διν, καὶ ἐν τούτῳ ἐφελκόμενος καὶ προτρέπων, ἵνα μᾶλλον 15 τὴν παρθενίαν ἔλωνται καὶ τὴν ἐγκράτειαν· ἐπειδὴ γὰρ περὶ παρθενίας εἰπεῖν ἐπαχθέστερον εἶναι ἐδοκεῖ ἐκ τῆς ἀνάγκης, τοῦ μὴ ἀφίεναι τὴν πονηράν γυναικα, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοὺς τοῦ παρθενεύειν ἐνέβαλεν.

12 Θέλων δὲ τὸ δυνατὸν τῆς ἀρετῆς ταῦτης δεῖξαι τὰς τρεῖς 20 διαφορὰς τῶν εὐνούχων, φησὶν, “ὅτι εἰσὶν εὐνοῦχοι, οἵτινες ἐκ κοι-“ λίας μητρὸς ἐγενήθησαν οὗτοί καὶ εἰσὶν εὐνοῦχοι,” καὶ τὰ ἔξης· δὲ λέγει, τοιοῦτον ἐστιν· ὅτι ἐνόησον εἰ οὕτως ἐκ φύσεως ὑπῆρχεν, τουτέστιν, εἰ εὐνοῦχος ἐγενήθης· ἡ παρὰ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπηρεαζόντων ἀνθρώπων, οὕτως ἐγένουν· τί ἀν ἐποίησαν; τῆς ἀπὸ- 25 λαύσεως μὲν τοῦ γάμου ἐστερημένος, μισθὸν δὲ οὐκ ἔχων; οὐκοῦν εὐχαριστήσεις τοῦ τῷ Θεῷ· ὅτι μετὰ μισθῶν, καὶ στεφάνων, τοῦτο κατορθοῖς, ὅπερ χωρὶς στεφάνων ἐκεῖνοι; οἵτε οὕτως εὐνοῦχοι γενηθέντες, οἵ τε ἀπὸ ἀνθρώπων εὐνουχισθέντες, ἀλλὰ καὶ πολλῷ κονφότερον τῇ ἐλπίδι προθυμοποιούμενος, καὶ τῷ συνειδότι 30 τοῦ κατορθώματος, καὶ μηδὲ τὴν ἐπιθυμίαν οὕτω κυμαίνουσαν ἔχων οὐ γὰρ οὕτως ἐκτομὴ μέλους, ὡς λογισμοῦ χαλινὸς τὰ τοιαῦτα οἴδεν καταστέλλειν κύματα, καὶ γαλήνην ποιεῖν μᾶλλον δὲ λογισμὸς μόνον διὰ τοῦτο τοίνυν ἐκείνους παρῆγαγεν τοὺς εὐνούχους, ἵνα τοὺς παρθενεύοντας καὶ τοὺς ἐγκρατευομένους εἰς 35

προθυμίαν ἐμβάλγη ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο κατεσκεύαζε, τί βούλεται
ό περὶ τῶν προειρημένων δύο εὐνούχων λόγος αὐτῷ;

Εἶπὸν δὲ ὅτι εὐνούχησαν ἑαυτοὺς, οὐ τῶν μελῶν λέγει τὴν
ἐκτομὴν, ἀπαγεῖ, ἀλλὰ τὸν πουντρὸν λογισμὸν τὴν ἀναίρεσιν ὡς
ὅγε τὸ μέλος ἐκτέμνων, τὰ τῶν ἀνδροφόνων ὁ τοιοῦτος τολμᾶ, καὶ 5
τοῖς τοῦ Θεοῦ διαβάλλουσι τὴν δημιουργίαν διδωσιν ἀφορμήν
καὶ τῶν Ματιχαίων ἀναγέγει τὰ στόματα· τὸ γὰρ ἀποκόστεν τὰ
μέλη, δαιμονικῆς ἐνέργειας ἔστι, καὶ Σατανικῆς ἐπιβουλῆς, ἵνα
τοῦ Θεοῦ τὸ ἔργον οἱ τοιοῦτοι διαβάλλωσιν, ἵνα τὸ ζῶον λυμῆ-
νονται· ἵνα μὴ τῇ προαιρέσει, ἀλλὰ τῇ τῶν μελῶν φύσει τὸ πᾶν 10
λογισάμενοι, οὕτως ἀδεῶς ἀμαρτάνωσιν αὐτῶν οἱ πολλοὶ, ἄτε
ἀνεύθυνοι ὄντες, καὶ διπλῶς παραβλάψωσι τὸ ζῶον τοῦτο, καὶ τὸ
τὰ μέλη πηροῦν, καὶ τὸ κωλύειν τῆς προαιρέσεως τὴν ὑπὲρ τῶν
ἀγαθῶν προθυμίαν ταῦτα δὲ ὁ διάβολος ἐνομοθέτησεν διὰ τοῦτο
παρακαλῶ φεύγειν τὴν τοιαύτην παρανομίαν μετὰ γὰρ τῶν 15
προειρημένων, οὐδὲ τὰ τῆς ἐπιθυμίας ἡμερότερα ἐτεῦθεν γίνεται,
ἄλλα καὶ μᾶλλον χαλεπότερα· ἐτέρῳθεν γὰρ ἔχει τὰς πηγὰς τὸ
σπέρμα τὸ ἐν ἡμῖν, καὶ ἐτέρῳθεν κυμαίνει· καὶ οἱ μὲν, ἀπὸ
ἔγκεφάλου· οἱ δὲ, ἀπὸ ὀσφύος τὸ οἰστρον ἐκεῖνο φύεσθαι λέγουσιν
ἔγὼ δὲ, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν εἴποιμ' ἀν, ἀλλ' ἡ ἀπὸ γυνώμης ἀκο- 20
λάστου, καὶ διανοίας ἡμεμελημένης· κανὸν αὐτὴ σωφρονῇ τῶν
φυσικῶν κινημάτων, βλάβος οὐδέν. Βουλόμενος δὲ προθυμοτέρους
ποιῆσαι, φησίν· “ὁ δυνάμενος χωρεῖν χωρείτω.” δείξας τὸ ὑπέρ-
ογκον τοῦ κατορθώματος· καὶ οὐκ ἀφείς εἰς ἀνάγκην νόμου κατα-
κλεισθῆναι τὸ πρᾶγμα, διὰ τὴν ἀφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν καὶ 25
ἀγαθότητα. τότε δὲ εἰπεν τοῦτο· ὅτε ἔδειξε σφόδρα ὃν δυνατόν
ἵνα πλειον τῆς προαιρέσεως ἡ φιλοτιμία γίνηται, καὶ προαιρέσεως
ἔστι φησί.

Πῶς ἀρχόμενος ἔλεγεν “οὐ πάντες χώρουσιν, ἀλλ' οἵς δέδοται;”
ἵνα μάθωμεν ὅτι μέγας ὁ ἄθλος· οὐχὶ δὲ ἵνα ἀποκλήρωσίν τινα 30
ἡμαγκασμένην ὑπεκτείνωμεν δίδοται γὰρ τοῦτο τὰσι τοῖς βου-
λομένοις· ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦτο οὕτως εἰπεν· δεικνὺς ὅτι πολλῆς
εἰς τοῦτο δεῖ τῆς ἀνωθεν ρόπης, τῷ εἰς τοῦτο εἰσελθόντι τὸ
σκάμμα, ἡς ἀπολαύσεται πάντως ὁ βουλόμενος. ἔθος γὰρ τῷ
δεσπότῃ Χριστῷ, ταύτη κεχρῆσθαι τῇ λέξει, ὅτ' ἀν μέγα τὸ 35

κατορθούμενον ὑπάρχη^ν ὡς ὅτ' ἀν λέγει “ ὑμῖν δέδοται γνῶναι “ τὰ μυστήρια.” καὶ ὅτι τοῦτο ἦν ἀληθὲς, δῆλον εἰ γὰρ τῆς ἄνωθεν μόνης δόσεως ἔστι, καὶ οὐδὲν αὐτοὶ συνεισφέρουσιν οἱ παρθενεύοντες, περιττᾶς αὐτοῖς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐπηγγείλατο, καὶ τὸν ἄλλον αὐτοὺς διεῖλεν εὐνούχων. χρὴ δὲ σκο-5 πῆσαι πᾶς ἐξ ὧν ἔτερον πονηρεύονται, κερδαίνοντιν ἔτεροι. οἱ μὲν γὰρ Φαρισαῖοι, μηδὲν μαθότες, οὐδὲ γὰρ ἵνα μάθωσιν ἐρωτῶσιν, οὗτοις ἀπῆλθον^ν οἱ δὲ μαθηταὶ καὶ ἐντεῦθεν ἐκέρδαινον.

Διὰ τί οἱ μαθηταὶ ἀπεσόβουν τὰ παιδία, ἀπέρ αὐτῷ προσηγόριζη ἐπὶ τὸ προσεύξασθαι αὐτοῖς; τύφου ἔνεκεν αὐτὸς δὲ 10 διδάσκων αὐτοὺς μετριάζειν, καὶ τύφου καταπατεῖν κοσμικὸν, καὶ λαμβάνει καὶ εὐαγκαλίζεται, καὶ τοῖς τοιούτοις τὴν βασιλείαν κατεπήγγελται. τίνες δέ εἰσιν οἱ τοιοῦται; οἱ μετὰ συνέσεως πρᾶοι οὗτες, καὶ ἀπόνηροι· τοῦτο γάρ ἔστι βίος ἀγγελικὸς, καὶ τὸ πάντα τῶν πανῶν καθαρεύειν ὥσπερ ἡ τυχὴ τοῦ παιδίου¹⁵ καὶ γὰρ οὗτε δὲ τοῖς λελυπηκόσι μνησικακεῖ, ἀλλ’ ὡς φίλοις προσέρχεται^ν οὗτε τῶν ἀναγκαίων πλέον τί ἐπιζητεῖ, ἀλλ’ οἶστον ἐμπλησθῆναι τοῦ μασθεῦ οὗτε λυπεῖται ἐφ’ οὓς ἡμεῖς τοῖς ἐπικήρυξ τούτοις^ν οὗτε ἐπτόηται πρὸς κάλλει σωμάτων διὰ τοῦτο οὖν ἔλεγεν, “ τῶν γὰρ τοιούτων ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν” ἵνα 20 τῇ προαιρέσει ταῦτα ἐργαζόμεθα, ἢ τῇ φύσει τὰ παιδία ἔχει.

ΚΕΦ. ΜΑ.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν.

16 Τὸν προσελθόντα νεανίσκον τῷ Χριστῷ, καὶ εἰπόντα, “ διδά-^ν “ καλε ἀγαθὲ,” τίνες μὲν ὡς ὑποῦλον τινα καὶ πονηρὸν ἐνδιαβάλ-^ν λουσιν^ν εἰ γὰρ δὲ φιλάργυρον μὲν αὐτὸν καὶ χρημάτων δοῦλον,²⁵ οὐκ ἀν παραιτησαίμην εἰπεῖν^ν ἐπειδὴ^ν ὁ Χριστὸς τοιοῦτον αὐτὸν οὗτα ἡλεγγεῖν ὑποῦλον δὲ, οὐδαμῶς^ν διὰ τὸ καὶ τὸν Μάρκον ταύτην ἀνηργκέναι τὴν ὑποφίαν^ν καὶ γὰρ φησὶν “ ὅτι προδραμῶν^ν “ καὶ γονιπετῶν, παρεκάλει αὐτόν.” ἀλλὰ πολλὴ τῶν χρημάτων^ν ἡ τυραννίς, καὶ δῆλον ἐντεῦθεν καν γὰρ τὰ ἄλλα ὥμεν ἐνάρετοι,³⁰ πάντα αὐτῇ λυμανεῖται τὰ ἄλλα ἀγαθά διὰ τί οὖν οὗτοις πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο ὁ Χριστὸς λέγων^ν “ οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἰς

P ἐπει δὲ Cod.

“ ὁ Θεός;” ἐπειδὴ ὡς ἀνθρώπῳ προσῆλθεν ψιλῷ καὶ ἐν τῷ πολλῶν, καὶ διδασκάλῳ Ἰουδαϊκῷ. διὰ δὴ τοῦτο, καὶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος αὐτῷ διαιλέγεται· οὐχ ἑαυτὸν δὲ ἐμβάλλων τοῦ εἶναι ἀγαθὸς, τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος. διὸ καὶ ἐπήγαγεν “ εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός;” καὶ γὰρ 5 ἀνωτέρῳ εἶπὼν “ ὅτι ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες, οἴδατε δόματα ἀγαθὰ “ διδόνας τοῖς τέκνοις ὑμῶν” οὐ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπάσης πεντρίαν καταγινώσκων τοῦτο εἶπεν, ἀλλὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀγαθότητα, τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητῃ παραβάλλων. τί δὲ ἦν χρήσιμον ὅποτε οὕτως αὐτὸν ἀποκρίνασθαι τῷ νεανίσκῳ; ὅπως ἀνάξῃ 10 αὐτὸν κατὰ μικρὸν καὶ παιδεύσῃ κολακείας ἀτηλλάχθαι πάσης, καὶ τῶν ἐπὶ γῆς ἀπαλλάττων καὶ τῷ Θεῷ προσηλῶν, καὶ πείθων τὰ μέλλοντα εἰδέναι τὲ καὶ ζητεῖν τὸ οὗτος ἀγαθὸν, καὶ αὐτῷ τὰς τιμὰς ἀναφέρειν. ἐπειδὴ καὶ ὅτ’ ἀν λέγει· μὴ καλέσῃτε⁹ διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς, πρὸς ἀντιδιαστολὴν αὐτοῦ, τοῦτο εἶπεν 15 καὶ ἵνα μάθωσιν, τίς ἡ πρώτη τῶν ἀπάντων ἀρχῇ.

Πόθεν δὲ δῆλον ὅτι οὐ πειράζων προσῆλθεν; ἐπειδὴ εἰ τοῦτο ἦν, ἐδήλωσεν ἀν αὐτὸν ὁ Εὐαγγελιστής· ὥσπερ καὶ ἐπὶ τοῦ νομικοῦ, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐποίησεν εἰ δὲ καὶ αὐτὸς ἐσίγησεν ὁ Χριστὸς, οὐκ ἀν αὐτὸν εἴασεν λαθεῖν, ἀλλ’ ἤλεγχειν ἀν σαφῶς, καὶ γνιέσθαι²⁰ ὥστε μὴ δόξαι ἡκατηκέναι καὶ λαυθάνειν· ἄλλως τε δὲ εἰ πειράζων προσῆλθεν, οὐκ ἀν ἀπῆλθε λυπούμενος, ἐφ’ οἵς ἥκουσεν τοῦτο γὰρ οὐδεὶς ἥκουσε τῶν πειρασάντων αὐτὸν Φαρισαίων, ἀλλὰ μᾶλλον ἡγριαίνοντο ἐπιστομιζόμενος· οὗτος δὲ οὐδαμῶς· ἀλλ’ ἀπεισι κατηφῆς· ὥσπερ οὐ μικρὸν σημεῖον τοῦ μὴ μετὰ πονηρᾶς γνῶμης 25 αὐτὸν προσελθεῖν, ἀλλ’ ἀσθενεστέρας, καὶ ἐπιθυμεῖν μὲν τῆς ζωῆς, κατέχεσθαι δὲ ἐτέρῳ πάθει· καὶ γὰρ τῶν ἄλλων, τῶν μὲν, πειραζόντων, τῶν δὲ, ὑπὲρ νοσημάτων προσιόντων, ἢ τῶν οἰκείων, ἢ τῶν ἀλλοτρίων, αὐτὸς ὑπὲρ ζωῆς αἰώνιου προσέρχεται καὶ διαιλέγεται· καὶ γὰρ λιπαρὰ ἦν ἡ γῆ καὶ πίσιν, ἀλλὰ τῶν ἀκανθῶν τὸ πλῆθος, 30 τὸν σκόρον συνέπνιγεν ἀκούσας γὰρ τήρητον τὰς ἐντολάς· οὐ πειράζων εἶπεν ποίαν; ἀλλὰ νομίζων ἐτέρας τινὰς εἶναι τὰς τῆς ζωῆς παρὰ τὰς νομικάς· δι σφόδρα ἐπιθυμοῦντος ἦν εἰπόντος οὖν τοῦ Χριστοῦ τὰς ἀπὸ τοῦ νόμου, ἐκεῖνος φησὶ, “ ταῦτα πάντα

⁹ καλέσῃται Cod.

“έφυλαξάμην ἐκ νεότητος μου,” καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἔστι, ἀλλὰ τάλιν ἐρωτᾷ “τί ἔτι ὑστερῶ; διὸ καὶ αὐτὸς σημεῖον ἦν τῆς σφροδρᾶς ἐπιθυμίας αὐτοῦ· οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι ἐνόμιζεν ἕαυτὸν ὑστερεῖν· οὐδὲ ἥγετο ἀρκεῖν τὰ εἰρημένα, εἰς τὸ τυχεῖν ὅν ἐπεθύμει.

5

21 Διὰ τί πρῶτον τὸ βραβεῖον τίθησιν αὐτῷ λέγων τὸ “πώλησόν “σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς” καὶ εὐθέως πάλιν τὰ ἔπαθλα, τὸ “ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἀκολούθει μοι;” ἵνα διὰ πάντων συσκιάσῃ τὸ δοκοῦν εἶναι βάρος τῆς παρανέστεως, καὶ οὕτως αὐτὸν ἐφελκύσηται διὸ καὶ τὸν μισθὸν αὐτῷ δείκνυσι 10 πολὺν ὅπτα πλείονα γάρ ὡν ἐκέλευσε παρασχεῖν ὑπέσχετο δοῦναι· οὐ πλείονα δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοσοῦτο μείζονα, ὃσον γῆς οὐρανὸς, καὶ ἐπιτελεῖον· θησαυρὸν δὲ εἴπεν, τὸ διψιλὲς τῆς ἀντιδόσεως δηλῶν, καὶ τὸ μόνιμον καὶ ἄσυλον οὐκ ἄρα ἀρκεῖ τὸ χρημάτων καταφρονεῖν μόνον, ἀλλὰ δὴ καὶ διαβρέψαι πένητας, καὶ προηγου- 15 μένως ἀκολουθεῖν τῷ Χριστῷ· τούτοις τρὸς θάνατον εἶναι ἔτοιμον καθημερινόν· καὶ πάντα τὰ κελευθέρεα παρ’ αὐτοῦ ποιεῖν. τίνος χάρεν ἐπῆλθε λυπούμενος; δι’ ἣν εἴπεν αἰτίαν δὲ Εὐαγγελιστὴς, ὅτι “ἢν ἔχων κτήματα πολλά” οὐ γάρ ὁμοίως κατέχονται οἱ τὰ χρήματα κατέχοντες τὰ ὀλύγα, καὶ οἱ πολλῇ βαττιοθέντες 20 περιουσίᾳ· τυραννικότερος γάρ ὁ ἔρως τότε γίνεται· ὅπερ ἀεὶ λέγων οὐ παύομαι· ὅτι ἡ προσθήκη τῶν ἐπεισιόντων, μείζονα ἀνάπτει τὴν φλόγαν· χρὴ γάρ σκοτῆσαι οἷαν καὶ ἐνταῦθα ἐπε- δεῖξατο τὴν ἰσχὺν τὸ πάθος· τὸν γάρ μετὰ χαρᾶς προσελθόντα καὶ ἐπιθυμίας, ἐπειδὴ ἐκέλευσεν ὁ Χριστὸς ρίψαι τὰ χρήματα, 25 οὕτως αὐτοῦ κατέχωσε τὴν διάνοιαν, καὶ ἔκεισε μὴ πεισθῆναι, ὡς μηδὲ ἀποκρίνασθαι περὶ τούτων ἀφεῖναι· ἀλλὰ σιγῆσας καὶ γενόμενος κατηφῆς καὶ στυγνός, οὕτως ἀπῆλθε.

23 Εἴπε δὲ ὁ Χριστός· “πῶς δυσκόλως πλούσιοι εἰσελεύσονται “εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.” οὐ τὰ χρήματα διαβάλλων, 30 ἀλλὰ τοὺς κατεχομένους ὑπ’ αὐτοῦ· εἰ δὲ πλούσιος δυσκόλως, πολλῷ μᾶλλον ὁ πλεονέκτης· εἰ γὰρ τὸ μὴ δοῦναι τὰ ἕαυτοῦ πρὸς βασιλείαν ἐμπόδιον τὸ καὶ τὰ ἐτέρων λαμβάνειν, ἐνόησον πόσον σωρεύει τὸ πῦρ. διὰ τί τοῖς μαθηταῖς ἔλεγε πένητιν οὗσι καὶ οὐδὲν κεκτημένοις, ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς 35

τὴν βασιλείσαν τῶν οὐρανῶν; παιδεύων αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι τῇ πενίᾳ· προὶὼν δὲ δείκνυσιν τὸ καὶ ἀδύνατον, καὶ σφάδρα ἀδύνατον τοῦτο· ἐκ τοῦ παραδείγματος τῆς καμήλου καὶ τῆς βελόνης^τ. εἰπὼν τὸ “εὐκοπώτερὸν ἔστι κάμηλον εἰσελθεῖν” καὶ τὰ ἔξης, καὶ ὅτι οὐχ ὁ τυχὸν μισθὸς τοῖς πλούτοῦσι καὶ δυναμένοις φιλοσο-⁵ φεῖν. διὸ καὶ Θεοῦ ἔργον, ἔφησεν αὐτὸν εἶναι· ἵνα δεῖξῃ ὅτι πολλῆς δεῖ τῆς χάριτος τῶν μελλόντων τοῦτο κατορθοῦν· γίνεται δὲ τοῦτο δυνατὸν, ἀντίψης τὰ χρήματα, ἀν κεώσης τὰ ὄντα, ἀν τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας ἀποστῆς, ἀν τὸν Θεὸν παρακαλέσης συ-εφάψασθαι τοι τῶν καλῶν τούτων ἄβλων, δι’ ὃν τῆς μελλούσης ιο-ζῶσης κληρονόμος γενήσῃ.

25 “Ενεκεν τίνος οἱ μαθῆται ταράττονται, πεντήκοντα ὄντες, καὶ ἐρωτῶσι λέγοντες· “τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;” ὑπὲρ τῆς τῶν ἄλλων ἀλγοῦντες σωτηρίας, τοῦτο ἡράτησαν· διὰ τὸ πολλὴν πρὸς ἄπαντας φιλοστεργίαν ἔχειν λοιπὸν, καὶ τὰ τῶν διδασκάλων ἥδη 15 σπλάγχνα κεκτῆσθαι· καὶ τρέμειν ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάστης, διὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην· αὐτὸς δὲ ἡμέρῳ ὅμματι καὶ πράῳ ἐμβλέψας αὐτοῖς, τὴν ἀγωνίαν αὐτῶν διέλυσεν εἰπὼν· “παρ’ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατὸν ἔστι, παρὰ δὲ Θεῷ, πάντα δυνατά.” τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν εἰς μέσον ἀγαγὸν, τὴν συνεφαπτομένην τοῖς ἑκου-²⁰ σίως βέλουσιν ἀποστῆναι τῆς τοιαύτης λύμης, διὰ πολλῆς δεήσεως, καὶ ἐπιμόνου παρακλήσεως. καὶ μηδεὶς λεγέτω, τῶς τὸ οὗτος ἀδύνατον γίνεται δυνατόν καὶ τὸν ἄπαξ βαπτισθέντα ἐπιθυμίᾳ χρημάτων εὔκολον ἀγενεγκεῖν; ἀν γὰρ ἄρξηται τὰ περιττὰ περι-κόπτειν καὶ κενοῦν τὰ ὄντα οὕτω καὶ περαιτέρῳ προβήσεται, καὶ 25 εὐκολώτερον λοιπὸν δραμεῖται· μηδὲ γὰρ ὑφ’ ἐν τὸ τὰν ζητήσῃς· ἵνα μὴ δυσχερᾶς τὸ ἀδρόν φαίηται, ἀλλ’ ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀναβαυνέτω τὴν κλίμακα ταύτην, τὴν εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνάγουσαν· ταῦτα οὖν πάντα λογιζόμενοι, τὴν πονηρὰν ἐπιθυμίαν ἐκβάλωμεν τῶν χρημάτων. καὶ γὰρ αὐτὴ σκοτεινὴν τὴν ψυχὴν 30 ἀπεργάζεται καὶ ἔρημον, καὶ αἰσχρὸν καὶ δυσειδῆ.

Ἐπειδὴ εἴπεν δὲ Κύριος τῷ πλουσίῳ· “εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα,” καὶ τὰ ἔξης· ἵνα μὴ λέγῃ τίς τῶν πενήτων· “τί οὖν; ἀν μὴ ἔχω ὑπάρχοντα, οὐ δύναμαι τέλειος

^τ βελόνης Cod.

“εἶται;” ἐρωτᾷ Πέτρος καὶ λέγει: “ἴδον ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα” καὶ τὰ ἔξης, καίπερ τένης ὡς ἵνα καὶ σὺ ὁ τένης μάθης, ὅτι οὐδὲ ἐντεῦθεν ἡλάττωσεν ἐὰν γνώμην ἔχεις διεγγυερμένην ὅτι γὰρ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἀπάσης, τὴν τεῦσιν αὐτῷ ταύτην προσήγαγε, καὶ οὐ περὶ ἑαυτοῦ, δῆλον καὶ γὰρ τὰς κλεῖς τῶν οὐρα-5 νῶν ἥδη δεξάμενος ἦν λοιπὸν περὶ ἑαυτοῦ θάρσος εἶχε.

Τί δὲ δηλοῖ, τὸ καβίσεσθαι ἐπὶ δώδεκα θρόνους; τὸ συμβασιλεῦσαι καὶ κοινωῆσαι τῆς δόξης ἐκείνης· οὐδὲ γὰρ καβέδραν οἱ θρόνοι δηλοῦσιν· μόνος γὰρ αὐτός ἐστιν ὁ μέλλων καβέζεσθαι καὶ κρίναι· ἀλλὰ τιμὴν καὶ δόξαν ἄφατον παρεδήλωσεν διὰ τῶν θρό-10 νῶν· τὸ δὲ “κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ,” ἀντὶ τοῦ κατακρίνοντες εἴργηται, οὐ γὰρ δὴ δικαστὰ μέλλουσι καβέζεσθαι διὰ τοῦτο οὐκ εἴπε τὰ ἔθνη κρίνοντες καὶ τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ “τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ” ἐπειδὴ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς ἥσαν τεθραμμένοι, καὶ νόμοις καὶ ἔθεσι καὶ πολιτείᾳ, οἵτε Ἰουδαῖοι καὶ 15 οἱ Ἀπόστολοι· μέλλουσι δὲ λέγειν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ ἥδυνθήμεν πιστεῦσαι τῷ Χριστῷ, ὅτι ὁ νόμος ἐκώλυε τὰ παραγγέλματα αὐτοῦ δέχεσθαι· τούτους εἰς μέσον παραγαγὼν τοὺς τὸν αὐτὸν δεξαμένους νόμους καὶ πιστεύσαντας, κατακρίνει πάντας ἐκείνους· διὰ τοῦτο εἴπε “κρίνοντας” ἀντὶ τοῦ κατακρίνοντας. 20

Εἰπὸν δὲ “ὅστις ἀφῆκε γυναῖκα,” οὐ τοῦτο λέγει ὥστε ἀπλῶς διασπάσασθαι τοὺς γάμους, ἀλλ’ ὅπερ περὶ τῆς ψυχῆς ἔλεγεν, ὅτι “ὁ ἀπολέσας τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ, εὑρήσεις αὐτήν” οὐχ ἵνα ἀναιροῦμεν ἑαυτοὺς τοῦτο εἴπεν, ἀλλὰ ἵνα πάντων προτιμῶμεν τὴν εὐσέβειαν τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ γυναικὸς, καὶ ἐπὶ ἀδελφῶν 25 λέγει· ἔτι δὲ καὶ τοὺς διωγμοὺς ἐνταῦθα αἰνίττεται· ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ ἥσαν πατέρες εἰς ἀσέβειαν ἔλκοντες παιδας, καὶ γυναικες ἄνδρας· ὅτ’ ἀν ταῦτα κελεύσονται φησὶ, μήτε γυναικες ἔστωσαν, μήτε πατέρες· ἀλλὰ καθὼς ὁ Παῦλος ἔλεγεν· “εἰ δὲ ὁ ἀπιστος “χωρίζεται, χωριζέσθω” τὸ δὲ “ἐκατονταπλασίονα λήψονται” 30 καὶ τὰ ἔξης, μετὰ τῆς αἰωνίου ζωῆς χρὴ τοῦτο πιστεύειν· καὶ γὰρ πολλοὶς τοῦτο γέγονε· καθὼς καὶ περὶ τῶν Ἀποστόλων γέγραπται· κάλαμον γὰρ καὶ δίκτυον ἀφέντες, καὶ ἔτερά τινα πενιχρὰ πρόγυματα, τὰς τῶν πιστεύοντων οὐσίας μετ’ ἔξουσιαν εἶχον, ἔτι δὲ καὶ τὰ σώματα αὐτῶν· τὸ δὲ “πολλοὶ ἔσονται πρῶ-35

“τοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι,” ἀδιορίστως τέθεικεν, καὶ περὶ ἑτέρων μὲν πολλῶν, ὅτι δὲ καὶ περὶ τῶν ἀπειθούντων Φαρισαίων καθὼς καὶ ἐμπροσθεν εἶπεν· ὅτι “πολλοὶ ἥξουσι, καὶ “ἀνακλιθήσονται” τὸ γὰρ ἔσχατον, τὴν τελείαν ἐκπτώσιν τῆς βασιλείας σημαίνει τῶν οὐρανῶν· οὐ τόπου τινὸς μόνην ἐλάττους⁵ ἐν αὐτῇ.

ΚΕΦ. ΜΒ.

Περὶ τῶν μισθουμένων δρυγάνων.

1 “Ομοία γάρ ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν,” φησὶν, “ἀν-
θρόπῳ οἰκοδεσπότῃ,” καὶ τὰ ἔχη· “ἀμπελῶνα” τὰ ἐπιτάγματα¹⁰
τοῦ Θεοῦ λέγει καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ· χρόνον δὲ τῆς ἐργασίας,
τὸν παρόντα βίον· ἐργάτας δὲ διαφόρους καλουμένους ἐπὶ τὰ
προστάγματα, περὶ τὴν τρίτην καὶ ἕκτην καὶ ἐνάτην καὶ ἑνδε-
κάτην ὥραν, τοὺς ἐν διαφόροις ἡλικίαις προσελθόντας, καὶ εὐδοκι-
μήσαντας¹⁵ μηδεὶς δὲ περὶ ὃν γέγραπται ἐν τῇ παραβολῇ, περὶ¹⁵
φθονησάντων ἡ ἐγκαλεσάντων, νομισάτω ἐν ἀληθείᾳ οὕτως εἴται·
διότι παραβολὴ τὸ λεγόμενον ἦν· οὐ χρὴ δὲ πάντα τὰ ἐν ταῖς
παραβολαῖς κατὰ λέξιν ψειρεγύαζεσθαι· ἀλλὰ τὸν σκοπὸν μαθόν-
τας, δι’ ὃν συνετέθησαν, τοῦτον δρέπεσθαι, καὶ μηδὲν πολυ-
πραγμονεῦν περαιτέρω· οὐκ ἔστι γὰρ εἰδεὶς ποιῶντα δικαιολογού-²⁰
μένος ἡ ἐγκαλῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, ἀπαγε· φθόνου γὰρ
καὶ βασκανίας τὸ χωρίον ἐκεῖνο καθαρὸν ὑπάρχον· εἰ γὰρ ἐνταῦθα
ὄντες οἱ ἄγιοι, τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν διδόσατι,
πολλῷ μᾶλλον ὄραντες ἐκεῖ τῶν ἀγαθῶν ἀπολαύοντας χαίρουσι,
καὶ οἰκεῖα νομίζουσιν ἀγαθά· ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὕτω συνετέθη αὐτῇ²⁵
ἡ παραβολὴ· ὥστε προβυματέρους ποιῆσαι τοὺς ἐν ἔσχατῳ γῆρᾳ
μεταβαλλομένους διὰ τῆς μετανοίας βελτίους· ὡς μηδὲν ἀφεῖναι
κανούσι τινα ὑποψίαν ἔχειν, ἡ νομίζειν ἐλάττους ὑπάρχειν τοῖς
ἐκ νέας ἡλικίας ἀγωνισαμένοις· ἀλλὰ τοσαύτης μέλλοντας ἀπο-
λαύειν τιμῆς, ὡς καὶ φθόνου τεκεῖν ἑτέροις δύνασθαι τοῦτο· διὸ καὶ³⁰
ἡμεῖς πολλάκις τοιοῦμεν, λέγοντες, ὅτι ὁ δεῖνα ἐνεκάλεσέ μοι,
ὅτι σε τοσαύτης ἥξιστα τιμῆς· οὔτε γὰρ ἐγκληθέντες, οὔτε ἐκεῖ-

νον διαβάλλειν ἔθέλοντες· ἀλλ' ἐν τοῦτο δεῖξαι βουλόμενοι τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς ἢς ἀπῆλαυσε.

"Ενεκε δὲ τίνος οὐ πάντας εἰδένεις ἐμισθώσατο; τὸ μὲν εἰς αὐτὸν ἥκον, ἀπαντας ὁμοῦ εἰ δὲ οὐχ ὁμοῦ πάντες ὑπήκουσαν, τὴν διαφορὰν ἡ τῶν κληγέντων γνώμη πεποίηκεν αὐτὸς γὰρ ὡς προγνώστης πάντα προειδὼς, διὰ τοῦτο τοὺς μὲν πρωτ, τοὺς δὲ τρίτην, τοὺς δὲ ἕκτην, τοὺς δὲ ἓνατην, τοὺς δὲ ἑνδεκάτην προκαλεῖται, ὅτε ἔμελλον ὑπακούσεσθαι" οὗτον καὶ τὸν Παῦλον, αὐτὸς μὲν ἐθύλετο ἐκ προοιμίων καλέσας ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀν εἶχε, τότε εὐδόκησε καλέσαι, ὅτε καὶ αὐτὸς ἔμελλε πείθεσθαι" οὗτον καὶ τὸν ληστὴν 10 ἐκάλεσεν καίτοι δυνάμενος καὶ ἐμπροσθεν αὐτὸν καλέσας ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἀν ὑπήκουσεν εἰ γὰρ ὁ Παῦλος ἐξ ἀρχῆς οὐχ ὑπήκουσε, πολλῷ μᾶλλον ὁ ληστής" εἰ δὲ καὶ αὐτοὶ λέγουσιν, "ὅτι "οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο" μάλιστα δὲ ὅπερ ἔφη, οὐ χρὴ πάντα πειρεγάζεσθαι τὰ ἐν ταῖς παραβολαῖς πλὴν, οὐχ ὁ οἴκος 15 δεσπότης φαίνεται τοῦτο λέγων, ἀλλ' ἐκεῖνος οὐκ ἐλέγχει δὲ αὐτοὺς, ἵνα μὴ εἰς ἀπόγωσιν ἐμβάλῃ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐπισπάσηται· ὅτι γὰρ πάντας, τόγε εἰς αὐτὸν ἥκον, ἐκ πρώτης ἐκάλεσεν, καὶ αὐτὴν ἐδήλωσεν· ἡ παραβολὴ λέγειντα, ὅτι ἀπὸ προτὸν ἐξῆλθεν μισθώσασθαι· ὅτι δὲ πρὸς τε τοὺς ἐκ πρώτης ἡλικίας ἀγωνίζοντας 20 μένους, καὶ πρὸς τοὺς ἐν γήρᾳ, καὶ ῥάδιον ἀρετῆς ἐπιλαβομένους εἰρηται ἡ παραβολὴ δῆλον· πρὸς ἐκείνους μὲν, ἵνα μὴ ἀπονοῶται, μηδὲ ὀνειδίζωσι τοὺς περὶ τὴν ἑνδεκάτην πρὸς τούτους δὲ, ἵνα μάθωσιν ὅτι ἔστι καὶ ἐν βραχεῖ χρόνῳ τὸ πᾶν ἀνακτήσασθαι.

Διὰ τί δὲ ταύτην οὕτως εἴτε τὴν παραβολὴν; ἐπειδὴ περὶ τοῦ 25 ῥίψαι τὰ χρήματα διελέγετο, καὶ τοῦ καταφρονῆσαι τῶν οὗτων ἀσάντων πολλοῦ δὲ τοῦτο ἐδεῖτο τόνου, καὶ νεανικῆς προθυμίας· ἀνάπτει τὴν τῆς ἀγάπης φλόγα καὶ εὔτονον ποιεῖ τὴν γνώμην, δεικνὺς, ὅτι δυνατὸν καὶ τὸ ὑστερον ἐλθόντα τῆς πάσης ἡμέρας λαβεῖν τὸν μισθὸν ἀλλὰ τοῦτο μὲν, οὐ λέγει· ἵνα μὴ πάλιν αὐτοὺς ἀπονοήσῃ· δείκνυσι δὲ, ὅτι τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας ἔστι τὸ πᾶν καὶ διὰ ταύτην οὐκ ἐκπεσοῦνται, ἀλλ' ἀπολαύσωνται τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν τοῦτο οὖν ἔστιν ὃ βούλεται διὰ τῆς παραβολῆς κατασκείασαι ταύτης· εἰ δὲ ἐπάγει τὸ "οὗτος ἔστοιται

οἱ ἔσχατοι πρῶτοι” καὶ τὰ ἔξης, οὐ χρὴ θαυμάζειν· οὐδὲ γὰρ ἐκ τῆς παραβολῆς τοῦτο συναγαγὼν ἔφη· ἀλλ’ ὅτε ὥσπερ τοῦτο συνέβη φησὶν, οὕτω κἀκεῖνο συμβήσεται· οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα ἐγένοντο οἱ πρῶτοι ἔσχατοι· ἀλλὰ τῶν αὐτῶν ἀπαντεῖς ἀπήλαυσαν· παρ’ ἐλπίδα καὶ παρὰ προσδοκίαν ἔξεβη, καὶ τῶν ἐμπροσθεντὸν ἐγένοντο ἵστι οἱ μετὰ ταῦτα· οὕτω τὸ τούτου πλέον συμβήσεται ἐνταῦθα, καὶ παραδοξότερον, ὅτι περ τῶν ἐμπροσθεντὸν γίνονται πρῶτοι οἱ ἔσχατοι· ὅπερ δηλοῖ ὅτι τῆς δόξης ἐκείνης ἐκπεσοῦνται οἱ γενούμενοι ἔσχατοι· καὶ γὰρ τοῦτο περὶ τῶν Ἰουδαίων αἰνίττεται, τῶν προκληθέντων καὶ μὴ πιστευσάντων, καὶ εἰς τούπισω κατειχθέντων· καὶ περὶ ἐκείνων πάλιν τῶν ἀπὸ κακίας μετανοησάντων, καὶ πολλοὺς ὑπερβάντων. ὄρῳμεν γὰρ τὰς τοιαύτας μεταβολὰς, καὶ ἐπὶ τίστεως καὶ ἐπὶ βίου γινομένας· διὸ παρακαλῶ, πολλὴν ποιησάμεθα σπουδὴν, καὶ ἐπὶ τῆς πίστεως ἐστάγω τῆς ὁρθῆς, καὶ βίον ἐπιδείξασθαι ἀριστον· ἀν γὰρ μὴ καὶ βίον προσθέμεν τῆς πίστεως ἄξιον, τὴν ἔσχατήν δώσωμεν δίκην· ὥσπερ καὶ οἱ τὸ πνευματικὸν βρῶμα φαγόντες καὶ πιόντες, καταστρωθέντες δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ ταῦτα· καὶ οἱ δαίμονας ἐκβαλόντες καὶ προφητεύσαντες, ὑστερον δὲ τῇ κολάσει παραπεμφθέντες.

Χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι αἱ παραβολαὶ αὗται, οἷον ἡ τῶν παρθένων, ἡ τῆς σαγήνης, ἡ τῶν ἀκανθῶν, ἡ τοῦ δένδρου τοῦ μὴ ποιοῦντος καρποὺς, τὴν ἀπὸ τῶν ἔργων ἀρετὴν ἐπιζήτουσιν· καὶ περὶ μὲν δογμάτων, ὀλιγάκις διαλέγεται· οὐδὲ γὰρ δεῖται πόνου τὸ πρᾶγμα· περὶ δὲ βίου ὁρθοῦ, πολλάκις· μᾶλλον δὲ πανταχοῦ.

15 *Η ὁ ὄφθαλμός σου πουνήρος ἐστιν.

“Πονηρὸς,” ἀντὶ τοῦ βάσκανος καὶ ἐπίφθυνος, ὡς φησὶν ὁ 25 Σιράχ³ “ὄφθαλμὸς πονηρὸς φθονερὸς ἐπ’ ἄρτῳ καὶ ἐλλιπῆς ἐπὶ τῆς τραπέζης αὐτοῦ.”

Μέλλων ἀνένται εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἐλθὼν, οὐκ ἀθρόον ἀναβαίνει, ἀλλὰ μετὰ τὸ θαυματουργῆσαι, καὶ ἐπιστομίσαι τοὺς Φαρισαίους, καὶ διαλεχθῆναι τοῖς μαθηταῖς, περὶ ἀκτη-30 μοσύνης, περὶ παρθενίας, καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης, καὶ περὶ τῆς ἐνταῦθα ἀντιδόσεως, καὶ περὶ τῶν ἀμαιθῶν τῶν ἐκεῖ· τότε προβάλλει τῇ πόλει λοιπὸν, καὶ μέλλων ἀνένται πάλιν, περὶ τοῦ

πάθους διαλέγεται· συνεχῶς δὲ περὶ τούτου αὐτοῖς λέγει, ἐγγυμνάζων αὐτὸν τὴν διάνοιαν τῆς πικνότητος τῆς ἀναμνήσεως· ἀλλα δὲ καὶ τὴν λύπην αὐτὸν ἀποτεμνόμενος τὴν περὶ τούτου κατ' ἕδιαν δὲ αὐτοῖς διαλέγεται, ἐπειδὴ οὐκ ἔδει εἰς τολλοὺς ἔξενεχθῆναι· οὐδὲν γὰρ ἐκ τούτου πλέον ἐγένετο· ἐξ ἀρχῆς μὲν οὖν 5 τὸν βάνατον ἔλεγε μόνον ὅτε δὲ περὶ τούτου ἐμελέτησεν καὶ ἐγγυμνάσατο, τότε λοιπὸν καὶ τὰ ἄλλα προστίθησιν· οἶον, ὅτι παραδώσουσι τοῖς ἔθνεσιν ὅτι ἐμπαῖζουσι καὶ μαστιγώσουσιν· ἔτι δὲ καὶ τὴν ἀνάστασιν· οὗτε δὲ ἐκ προοιμίων τοῦτο εἴπεν, ἵνα μὴ διαταράξῃ αὐτούς· οὕτε πρὸς αὐτῷ τῷ καιρῷ· ἵνα μὴ καὶ 10 τεῦθεν θορυβήσῃ· ἀλλ' ὅτε πεῖραν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως ἔλαβον ἀρκοῦσαν· ὅτε μεγάλας ἔδωκε τὰς ἐπαγγελίας περὶ τῆς ζωῆς τῆς αἰσθίου, τότε καὶ τὸν περὶ τούτων ἐνέβαλε λόγον.

ΚΕΦ. ΜΓ.

Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

15

20 Διὰ τί οἱ νἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου προσῆλθον αὐτῷ, περὶ προεδρίας διαλεγόμενοι; ἐπειδὴ καθὼς φησιν ἔτερος Εὐαγγελιστὴς, διὰ τὸ ἐγγὺς εἶναι τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ δοκεῖ ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἥδη φαίνεται, ταῦτα ἡτούντα ἔνομιζον γὰρ ὅτι ἐπὶ θύραις ἐστὶ, καὶ ὅτι αἰσθητὴ ὑπάρχει· καὶ ὅτι ἀπολαύσαντες ὧν ἡτούντων, οὐδὲν ὑποστή 20 σοντας τῶν λυπηρῶν· εἰ δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς οὗτος περὶ τῆς μητρὸς αὐτῶν λέγει ὅτι αὐτὴ ἡτησε τοῦτο, ὡς ἀμφοτέρων γενομένων τοῦτο εἴπεν· τὴν μητέρα γὰρ συμπαρέλαβον, ὅπως μείζονα τὴν ἱκεσίαν ποιήσωνται, καὶ ἐν τούτῳ Κύριον δυσπεπτήσαντεν· αὐτοὶ γὰρ μόνοι προσελθεῖν ἥσχόνοτο· ὅπερ δὲ εἴπεν αὐτοῖς, “ὅτι δύνασθε πιεῖν τὸ 25 “ποτήριον ὃ ἐγὼ πίω” τοὺς κιδύνους καὶ τὰ ἔσχατα δεινὰ, καὶ τὰς σφαγὰς σημαίνει· οὐκ εἴπε δὲ δύνασθε σφαγῆναι, καὶ τὸ αἷμα ὑμῶν ἐκχεῖν, ἀλλὰ πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίω· ὅπως δὴ τούτων ἐφελκύσηται αὐτοῖς, καὶ τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνίᾳ προβλύματερ γένωνται· καλεῖ δὲ καὶ αὐτὸν βάπτισμα, δεικνὺς μέγαν 30 ἀπὸ τῶν ἐσομένων τὸν καθαρμὸν γινόμενον τῇ εἰκονιμένῃ.

Κατ' ἕδιαν δὲ ἐκτὸς τῶν μαθητῶν λαβόντες αὐτὸν, τοῦτο ἡρωτησαν· ἐρυθριῶντες καὶ αἰσχυνόμενοι, ὡς ὑπὸ πάθους ἀνθρωπίου

τε εἰπεῖν Cod.

κατασχεθέντες· ἄμα δὲ καὶ ὅστε μὴ γενέσθαι τοῖς λαϊκοῖς τοῦτο κατάδηλον· ἐρωτᾷ δὲ, τί θέλετε; οὐκ ἀγνοῶν, ἀλλ᾽ ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ἀποκριθῆναι, καὶ φανερώσαι τὸ ἔλκος· ὅπως οὗτως ἐπιβῆ τὸ φάρμακον εἰπόντων δὲ αὐτῶν, ἵνα εἰς ἐκ δεξιῶν, καὶ εἰς ἐξ εὐωνύμων καθίσῃ, αὐτὸς ἀποκριθεὶς, εἶπεν αὐτοῖς· “οὐκ οἴδατε τί 5 “αἴτεισθε·” εἰ δὲ καὶ περὶ τῆς ἄκου δᾶξῃς ἥτουν, οὐ δὲ οὕτω πάλιν ἡδεσαν, ὅπερ ἥτουν τῷς θαυμαστὸν, τῷς μέγαν, τῷς ὑπερβαῖνον τὰς ἄκου δυνάμεις· κατεπείγοντες δὲ λέγουσι τὸ, εἰπέ· διὰ τοῦτο δὲ τὴν προεδρίαν τῆς καθέδρας ἥτουν λαβεῖν· ἐπειδὴ ἤκουσαν εἰπόντος αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ δώδεκα θρόνους καθίεσθαι, οὐκ εἰδότες δὲ ὅπερ 10 λέγουσιν, εἶπον ὅτι “δυνάμενα.”

Προσδοκῶντες δὲ ὅτι εἰσακονοθήσονται, περὶ οὗ ἥτησαν, τοῦτο εἴπον μεγάλοις οὖν προφητεύσας αὐτοῖς ἀγαθὰ διὰ τοῦ εἰπεῖν, ὅτι πίεσθε καὶ βαστισθῆσθε, τουτέστι ταῦτα παθεῖν μέλλετε, ἀπερ ἐγώ, ἐπίγαγην, “τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων,” 15 καὶ τὰ ἔξης· τοῦτο δὲ τὸ ῥῆτον δύο ἡμῖν ζητήματα παρὰ πολλῶν προστίθησιν· ἐν μὲν εἰ ἥτοίμασται τινὶ τοῦ καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ· δεύτερον δὲ, εἰ ὁ πάντων Κύριος, ἐκείνοις οἷς ἥτοίμασται, κύριος οὐκ ἔστι πάσχειν τί οὖν ἔστιν εἰπεῖν; ἀν τὸ πρότερον λύσωμεν, τότε τὸ δεύτερον τοῖς ξητοῦσιν ἔσται σαφέστερον· οὐ-20 δεῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ κάθηται, οὐδὲ ἐξ εὐωνύμων, ἀβατος γὰρ πᾶσιν ὁ θρόνος αὐτοῦ ἐκεῖνος, οὐκ Ἀποστόλοις λέγων, ἀλλὰ καὶ πάσαις ταῖς ἄκου δυνάμεσιν ὡς γὰρ ἐξαίρετον τοῦ μονογενοῦς Τίοῦ τοῦ Θεοῦ, τίθησιν αὐτὸν ὁ Παῦλος λέγων· “πρὸς τίνα δὲ τὴν ‘Ἄγγέλων εἴρηκε ποτὲ, κάθου ἐκ δεξιῶν μου;’” καὶ τὰ ἔξης· εἰπε 25 δὲ ὅτι “τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν καὶ ἐξ εὐωνύμων, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι,” οὐχ ὡς οὗτων τικῶν τῶν μὲλλοντων καθίζεσθαι, ἀπαγε, ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ἀπεκρίθη τῶν ἐρωτώντων, συγκαταβάνων αὐτῶν τῇ διανοίᾳ· οὐδὲ γὰρ ἡδεσαν τὸν ὑψηλὸν θρόνον ἐκεῖνον, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν, ὅπου γε καὶ τὰ πολλῷ τεύ-30 του καταδεέστερα, καὶ ἡμέραν αὐτοῖς ἐνηρχούμενα ἥγιον, ἀλλ’ ἔζητον ἐν μόνον, τῶν πρωτείων ἀπολαῦσαι, καὶ ἐνδοξότεροι τῶν ἄλλων εἶναι παρ’ αὐτῷ.

Περὶ δὲ τοῦ εἰπεῖν ὅτι “οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ’ οἵτινες μασται,” ἵνα σαφέστερα γένηται, ἐπὶ ὑποδείγματος αὐτὸν 35

γυμνάσωμεν, καὶ ὑποθάμεθα εἶναι τινα ἀγωνιζέτηρ, εἴτα ἀθλητὰς ἀρίστους πολλοὺς εἰς τὸν ἄγανα εἰςερχομένους τοῦτον· καὶ τίνας δύο προσελθόντας τῶν ἀθλητῶν, τῶν μάλιστα οἰκειωμένων τῷ ἀγωνιζέτῃ λέγειν, ὅτι ποίησον ἡμᾶς στέφανωθῆναι καὶ ἀνακηρυχθῆναι, θαρροῦντας τῇ πρὸς αὐτὸν εὐνοίᾳ καὶ φιλίᾳ· ἐκεῖνον δὲ 5 πρὸς αὐτοὺς λέγειν, οὐκ ἔστιν ἐμὸν τοῦτο δοῦναι, ἀλλ’ οἵς ἡτοι μασται ἀπὸ τῶν πόνων καὶ τῶν ἱδράτων. Ἄρα οὖν καταγνωσόμεθα αὐτοῦ ἀσθένειαν; οὐδαμῶς, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποδεξόμεθα αὐτοῦ τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἀπροσωπολήπτου. ὥσπερ οὖν ἐκεῖνον εὐκ ἀν φαίμεν ἀπονεῖν διδόναι τὸν στέφανον, ἀλλὰ μᾶλλον μὴ βού- 10 λεσθαι διαφθεῖραι τὸν νόμον τοῦ ἀγῶνος, μηδὲ συνταράξαι τοῦ δικαιού τὴν τάξιν· οὕτω δὴ καὶ τὸν Χριστὸν εἴποιμεν ἀν τοῦτο εἰρηκέναι, πανταχόθεν αὐτοὺς ἐκ τούτου συνελαύνοντα, ὥστε μετὰ τὴν τὸν Θεοῦ χάριν, εἰς τὴν τῶν οἰκείων κατορθωμάτων ἐπιθεῖξιν, τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως ἔχειν· διὰ τοῦτο 15 εἶπεν, “οἵς ἡτοί μασται.” τί γάρ φησιν; ἐὰν ἔτεροι φανῶσιν ὑμῶν βελτίους· τὶ δαὶ, ἀν μείζονα ἐργάσωνται; μὴ γὰρ ἐπειδή μου μαθηταὶ γεγόνατε, νομίζετε διὰ τοῦτο τῶν πρωτείων ἀπολαύσεσθε, ἐὰν μὴ τῆς ἐκλογῆς αὐτοὶ ἄξιοι φανῆτε· ὅτι γὰρ αὐτὸς Κύριος ἔστι τοῦ παντὸς, δῆλον, ἐξ ᾧ αὐτὸς πᾶσσαν ἔχει τὴν κρίσιν· καὶ 20 γὰρ τῷ Πέτρῳ οὕτως εἶπεν, “ἐγὼ δέ σοι δώσω τὰς κλεῖς τῶν “οὐρανῶν.” καὶ ὁ Παῦλος δὲ τοῦτο δηλῶν ἔλεγε, “λοιπὸν ἀπό-“ κειταί μοι ὁ τῆς δικαιοσύνης στέφανος, διὸ ἀποδώσει μοι ὁ Κύ-“ ριος ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ πᾶσι τοῖς ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφά-“ νειαν αὐτοῦ” ὅτι δὲ τοῦ Παύλου οὐδεὶς στήσεται πρῶτος, 25 παντί που δῆλον· εἰ δὲ ἀσαφέστερον ταῦτα αὐτὸς εἰρήκε, μὴ θαυμάσωμεν; παραπεμπόμενος γὰρ αὐτοὺς οἰκονομικῶς, ὥστε μὴ ὑπὲρ πρωτείων ἐνοχλεῖν εἰκῇ καὶ μάτην· καὶ γὰρ ἀπὸ πάθους τοῦτο ἐπασχον ἀνθρακίνου, καὶ μὴ λυπησαὶ βουλόμενος αὐτοὺς, τῇ ἀσαφίᾳ ἀμφότερα ταῦτα κατορθοῖ. 30

“Τότε,” φησὶν, “ἡγανάκτησαν οἱ δέκα περὶ τῶν δύο.” “τότε,” πότε; ὅτε ἐκετίμησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγω δὴ τοῖς μίοις τοῦ Ζεβεδαίου· εἰ γὰρ καὶ κατὰ διάνοιαν ἥλγουν οἱ δέκα, ὅμως τὴν τοῦ διδασκάλου ψῆφον ἀνέμενον, οὗτον δῆλον ὅτι ἀτελέστερον πάντες διέκειντο. διατί εἶπε “προσκαλεσάμενος αὐτούς;” ἐπειδὴ οἱ μὲν 35

δύο, τοῦ χοροῦ τῶν δέκα ἑαυτοὺς ἀπορήζαντες, ἐγγύτερον εἰστήκεισαν, περὶ ἑαυτῶν διαλεγόμενοι, οἱ δὲ δέκα ἐκ διαστήματος ἤδην οὖν αὐτοὺς θορυβουμένους πρὸ τῶν λόγων καταπράνει τῷ πλησίον αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι, καὶ φῆσιν, “οἴδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες “τῶν ἔθνων” δεικνὺς ὅτι ἔθνικῶν ἀνθράκων τὸ τῶν πρωτείων ἐρῆν. 5 ἐπεὶ οὖν τυραννικὸν ὑπάρχει τὸ τῆς φιλαρχίας πάθος, καὶ συνεχῶς ἐνυχλεῖ καὶ μεγάλοις ἀνδράσι, διὰ τοῦτο σφοδροτέρᾳ πληγῇ τῇ τῶν ἔθνων παραβέσει κέχρηται, ὅπως φλέγουσαι τὴν ψυχὴν τῷ πάθει τέμη τοῦτο βαρύτερον καθαπτόμενος· οὐδὲ γὰρ εἰς τὰ παρ’ ήμιν, οἷα τὰ τῶν ἔθνων οἱ μὲν γὰρ “ἄρχοντες τῶν ἔθνων κατα- 10 “κυριεύοντιν αὐτῶν,” φησι, παρ’ ἐμοὶ δὲ ὁ ἔσχατος πρῶτος ἐστιν· οὐχ ἀπλῶς δὲ ταῦτα προσέταξεν, ἀλλὰ δι’ ὃν ἐποίει καὶ ἐπασχε, παρέχων τὴν ἀπόδειξιν τῶν εἰρημένων ἐναργῆ· βασιλεὺς γὰρ τῶν ἄνω δυνάμεων ὑπάρχων, ἄνθρωπος ἐγένετο, καὶ κατεδέξατο καταφρονεῖσθαι καὶ ὑβρίζεσθαι καὶ ἐπὶ θάνατον ἐλθεῖν· τοῦτο γὰρ 15 28 σημαίνει, τὸ “οὐκ ἥλθον διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦ· “καὶ τὴν ψυχὴν μου λύτρον ἀντὶ πολλῶν.”

ΚΕΦ. ΜΔ.

Περὶ τῶν β' τυφλῶν.

Διατί ὁ Χριστὸς συνεχώρει τοὺς τυφλοὺς, ὑπὸ τοῦ ὄχλου 20 ἐπιστομίζεσθαι; ἵνα μειζόνως αὐτῶν ἡ προθυμία φαίνηται, καὶ μάλιστα αὐτοὺς ἀξίως ἀπολαύοντας τῆς θεραπείας· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἐρωτᾶ λέγων, πιστεύετε; ὅπερ ἐπὶ πολλῶν ἐποίει ἡ γὰρ κραυγὴ καὶ ἡ παράβλησις ἥρκει^t, πᾶσι κατάδηλον ποιῆσαι τὴν πίστιν αὐτῶν· μακθάνομεν δὲ καὶ τοῦτο ἐκ τῆς τοιαύτης ὑποθέ- 25 σεως· ὅτι κανὸν σφόδρα εὐτελεῖς ὅμεν, καὶ ἀπερριμμένοι, μετὰ σπουδῆς δὲ προσίωμεν τῷ Θεῷ· δυνησόμεθα δὲ δι’ ἡμῶν ἀνύειν αὐτῶν ἄπερ αὐτοῦμεν, ὅσπερ καὶ οὗτοι οὐδένα γὰρ τῶν Ἀποστόλων συνήγορον ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τοὺς ἐπιστομίζοντας, ἴσχυσαν ὑπερβῆναι καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλθεῖν τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χρι- 30 στόν· διὸ καὶ ἡμεῖς τούτους ζηλώσαμεν κανὸν ἀναβάληται τὴν δόσιν ὁ Θεὸς, κανὸν πολλοὶ οἱ κωλύοντες, μη ἀποστῶμεν αὐτοῦντες· ἐν τούτῳ γὰρ μάλιστα τὸν Θεὸν ἐπισπασόμεθα.

^t Ἱωνη Cod.

32 Τίνος δὲ ἔνεκεν αὐτοὺς ἐρωτᾷ λέγων· “τί θέλετε τοιήσω ὑμῖν;” ἵνα μήτις νομίσῃ ὅτι λαβεῖν ἄλλα βουλομένοις, ἄλλα διδωσὶ· καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ πανταχοῦ πρότερον τὴν ἀρετὴν τῷ θεραπευομένῳ κατάδηλον ποιεῖν, καὶ ἐκκαλύπτειν ἄπασι, καὶ τότε τὴν ιατρείαν ἐπαγειν δι' ἑνὸς μὲν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ἕγχον ἀγάγῃ δι' ἑτέρων δὲ, ἵνα δείξῃ τῆς δωρεᾶς δικαίως ἀπολαύοντας αὐτούς· ὥσπερ ἐπὶ τῆς Χανανείας, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκατοντάρχου, καὶ ἐπὶ τῆς αἰμορροούσης ἐποίησεν μᾶλλον δὲ, ἡ θαυμασία αὐτῇ γυνὴ καὶ τρούλαβε τοῦ δεσπότου τὴν πεντίν ἀλλ' ὅμως οὐδὲ οὗτος αὐτὴν παρέθραμεν, ἄλλα καὶ τὴν ιατρείαν κατάδηλον αὐτὴν 10 ποιεῖ· οὗτος αὐτῷ πανταχοῦ περισκούδαστον ἦν, ἀνακηρύγτειν τὰς προστόντων αὐτῷ τὰ κατορθώματα· ὃ δὴ καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ διὸ καὶ εἰτόντων αὐτῶν ὅπερ ἐβούλοντο, σπλαγχνισθεὶς, ἥψατο αὐτῶν, καὶ ἀναβλέψαι ἐποίησεν· οἱ δὲ, καὶ τρὸν τῆς δόσεως ἀφῆσαν καρτερικοὶ, καὶ μετὰ τὴν δόσιν εὐγνώμονες ἤκολοι· 15 θησαν γάρ.

ΚΕΦ. ΜΕ.

Περὶ τῆς ὄντος καὶ τοῦ πάλου.

Διὰ τί τολλάκις ἐπιβεβηκὼς τοῖς Ἱεροσολύμαις ὁ Κύριος πρὸ τούτου, οὐδέποτε μετὰ τοσαῦτης ὡς νῦν ἐπέβη περιφανείας; 20 ἐπειδὴ τότε προσίμα ἦν τῆς οἰκονομίας, καὶ οὔτε αὐτὸς σφόδρα κατάδηλος ἦν, οὔτε ὁ καιρὸς τοῦ τάθους ἐγγύς· διόπερ ἀδιαφορωτέρως αὐτοῖς ἀνεμίγνυτο, καὶ μᾶλλον ἐκρυπτεῖν ἔαυτόν οὔτε γὰρ ἀναθαυμάσθη τότε φανόμενος οὗτος· μᾶλλον δὲ καὶ εἰς μείζονα ἀνατοῦς ἐξήγαγεν ὀργῆν· ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς αὐτοῦ δινάμεως 25 πεῖραι ἔδωκεν ἴκανην, καὶ ὁ σταυρὸς ἐπὶ θύραις ἦν, μετὰ πλείονος πάντα πράττει περιφανείας· τὰ μέλλοντα αὐτοῖς ἐκβαίνειν ἐπιδεικνύμενος. χρὴ δὲ σκεπῆσαι, ὅσα θαύματα γίνεται· καὶ ὅσα πληροῦνται προφητεῖαι. εἶτε, ὅτι “εὑρήσετε ὄνον” προειπεῖν ὅτι οὐδεὶς κωλύσει, ἀλλ’ ὅτι ἀκούσαντες σιγῆσουσι· τοῦτο δὲ οὐ 30 μικρὸν θαῦμα· ὅτι τοὺς οὐδέπω γνωρίμους αὐτῷ, οὐδὲ φανέντας, πείθει τὰ ἴδια αὐτῶν πασχεῖν εὐγνωμόνως· καὶ ταῦτα διὰ τῶν μαθητῶν μηδὲ γὰρ μικρὸν εἴναι νομίσωμεν τὸ γεγενημένον·

μέγα γὰρ ὑπῆρχε τένηταις καὶ γεωργοῦς, τὰ ἔαυτῶν πασχεῖν· ἐπλήρου δὲ καὶ προφητείαν, τὴν μὲν δι' ἔργων, τὴν δὲ διὰ ῥημάτων· καὶ ἡ μὲν διὰ τῶν ἔργων ἦν, ἡ διὰ τῆς καθέδρας τοῦ ὄντος· καὶ γὰρ τῶν ἀκαβάρτων ἐθνῶν τὴν κλῆσιν προσκεφόνει τοῦτο, ὅτι αὐτοῖς πιστεύσασιν ἐπακαπαύσεται· ἔτι δὲ καὶ μέτρον ἡμῖν⁵ φιλοσοφίας παρέχων, εἰς ὅντες καθῆται. ἡ δὲ διὰ ῥημάτων, ἡ τοῦ προφήτου Σαχαρίου προφητεία· εἶτε γὰρ ὅτι καθίσηται ὁ βασιλεὺς ἐπὶ ὄντος διὸ καὶ καθίσας, ταῦτην ἐπλήρωσε.

Διὰ τί δὲ οὐχὶ περὶ ἵππου οὐδὲ περὶ ἡμιόνου προεφήτευσεν, ἀλλὰ περὶ ὄντος; ἵνα πανταχοῦ παιδευθόμεν μετρίαξεν¹⁰ ἐπειδὴ¹⁰ γὰρ συμβαίνει τιὰς ἀσθενεστέρους ὄντας, ὑποξυγίων δεισθαι· κάνταθια μέτρον τέθεικε· δεικνὺς ὅτι οὐχ ἵπποις, οὐδὲ ἡμιόνοις φέρεσθαι δεῖ, ἀλλ' ὅντα κεχρῆσθαι, καὶ περιπέρα τούτου μηδὲν ζητεῖν· ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς χρείας εἶναι, καὶ μὴ πολυτελείας ἐπιζητεῖν· οὐ γὰρ μόνον τὰ τῆς ἀλγηθείας ἐφύτευεν δόγματα ὁ 15 Χριστὸς, ἀλλὰ καὶ τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον διόρθων· πανταχοῦ κανόνας ἡμῖν τίθεις τῆς ἀναγκαίας χρείας¹⁵ διάτοι τοῦτο, καὶ πτωχὴν ματέρα ἔσχε, καὶ ἐν σπηλαίῳ τίκτεται, καὶ ἐν φάτνῃ τίθεται, καὶ κριβίνους ἄρτους παρατίθεται, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν καιρὸν ἐξ ἀγορᾶς τοὺς μαθητοὺς ὀψεῖσθαι κελεύει, καὶ στιβάδα²⁰ ἀπὸ χόρτου ποιεῖ, καὶ ἴματα εὐτελῆ ἀμφιέννυνται· οἰκίαν δὲ, οὐδὲ ἔσχε· καὶ ὅτε μεταβῆναι ἐκ τόπου εἰς τόπον ἔδει, ὁδοιπορῶν τοῦτο ἐποιεῖ καὶ οὕτως ὁδοιπορῶν, ὡς κοπιῶν καὶ καβύμενος οὐ προσκεφαλαίου ἐδεῖτο, ἀλλ' ἐπ' ἐδάφου. ἔτι δὲ καὶ λύπης μέτρα τίθεις, ἥρικα θρητῆσαι ἔδει, δακρύειν ἡρέμα· πανταχοῦ κανόνας,²⁵ ὥσπερ ἔφην, καὶ δρους πηγῆς²⁵ μέχρι τοῦ προθείνειν δεῖ, καὶ περιπέρα μηκέτι· καὶ ὁ μὲν τῷλος, τὴν Ἐκκλησίαν σημαίνει· καὶ τὸν λαὸν τὸν νέον, τὸν ποτὲ μὲν, ἀκάθαρτον, μετὰ δὲ τὸ καθίσαι εἰς αὐτὸν τὸν Κύριον Ἰησοῦν, καθαρὸν γενόμενον τὸ δὲ λύειν τοὺς Ἀποστόλους τὰ ὑπόζυγα, τὴν δι' αὐτῶν προστέξειν τῶν³⁰ ἐθνῶν· καὶ γὰρ διὰ τῶν Ἀποστόλων τὰ ἔθνη καὶ οἱ Ἰουδαῖοι οἱ σωθέντες ἐσώθημεν· τὸ δὲ ἀκολουθῆσαι τὸν ὄντον τῷ πώλῳ δηλαῖ, ὅτι ἡ ἡμετέρα εὐδοκίμησις ἐποίησε παραξηλῶσαι τοὺς Ἰουδαίους εἰς τὸ πιστεύσαι τῷ Χριστῷ· μετὰ γὰρ τὸ καθίσαι τὸν Χριστὸν ἐπὶ τὰ ἔθνη, τότε κάκεῖνοι ἥλθον, καὶ ἤξουσι παραξηλοῦντες³⁵ καὶ

τοῦτο δῆλον, ὃ Παῦλος ἔλεγεν, ὅτι πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἕχρις οὐ τὸ πλήρωμα τῶν ἑβρῶν εἰσέλθῃ, καὶ οὕτως τᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται· τὸ δὲ μηδένα ἀντειπεῖν περὶ τῶν ὑποξυγίων, τὴν εὐκόλιαν ἐμφαίνει· ὅτι οὕτως εὐκόλως ἄξουσιν οἱ Ἀπόστολοι τὰ ἔθη, εἰς τὴν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καὶ Θεοῦ ἐπίγνωσιν· μηδενὸς δυναμένου καλῦσαι αὐτοὺς εἰς τὸ πιστεῦσαι τῶν κατεχόντων αὐτοὺς ἔμπροσθεν.

Διὰ τί δὲ οὐ κάθηται ἐπὶ γυμνὸν τὸν πῶλον, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὰ ἴματια τῶν Ἀποστόλων; ἐπειδὴ ἄπαντα λοιπὸν οἱ Ἀπόστολοι προέρχεται μετὰ τὸ λαβεῖν τὸν πῶλον· τουτέστι, τὸν ἐξ ἑβρῶν λαόν· 10 καθὼς καὶ Παῦλος ἔλεγεν “ἐγὼ δὲ ἥδιστα δακανήσω, καὶ “ἐκδαπανηθήσομαι ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ὑμῶν.” οὐ σκιρτῷ δὲ ὁ πῶλος καίτερος ἀδάματος ὡς ἀλλ᾽ εὐηγίως καὶ εὐτάκτως φέρεται· ἐπειδὴ καὶ τοῦτο προφητεία τοῦ μέλλοντος ἦν, δηλοῦσα τὸ εὐπειθὲς τῶν ἑβρῶν, καὶ τὴν ἀθρόαν εἰς εὐταξίαν μεταβολήν· πάντα δὲ ταῦτα 15 τὸ ρῆμα εἰργάσατο λέγων “λύσαντες ἀγάγετέ μοι” ὥστε τὰ ἄπακτα, εὐτάκτα, καὶ τὰ ἀκάβαρτα λοιπὸν γενέσθαι καθαρά.

Τίνος ἔνεκε τοσαῦτα θαύματα ποιήσαντος τοῦ Χριστοῦ, οὐδέποτε οὕτως εἰς αὐτὸν ἐξεπλάγησαν οἱ Ἰονδαῖοι; διὰ τὸ ταπεινὸν αὐτῶν καὶ χαραίζουσιν ἰδόντες γὰρ ὅχλον συντρέχοντα, τότε 20 θαυμάζουσιν “ἐσείσθη γάρ,” φησι, “πᾶσα ἡ πόλις, λέγουσα· “τίς ἐστιν οὗτος;” καὶ ὅτε δὲ ἔδοξαν μέγα τί λέγειν, τότε ταπεινὴ ἦν αὐτῶν ἡ γνώμη καὶ σεσυρριμένη χαμαί· Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζαρὲτ τῆς Γαλιλαίας, καὶ προφήτην αὐτὸν λέγοντες· ὁ δεσπότης δὲ Χριστὸς ταῦτα οὕτως ἐποίει· οὐ πομπὴν τινὰ ἐπε- 25 δεικνύμενος· ἀλλ᾽ ὄμοι μὲν ὅπερ εἴπον, καὶ προφητείαν πληρῶν, καὶ τοὺς μαθητὰς παραμυθούμενος λυπουρμένους διὰ τὸν θάνατον· δεικνὺς, ὅτι ἔκαν τάσχει τοῦτο.

Χρὴ δὲ θαυμάσαι τῶν προφητῶν τὴν ἀκρίβειαν, πῶς πάντα προεῖπον τὰ μὲν γὰρ ὁ Δαβὶδ, τὰ δὲ, ὁ Ζαχαρίας προανεφώνησεν. ὅπερ δὲ οἱ Ἀπόστολοι ἐποίησαν, τοῦτο καὶ ἡμεῖς. ὅτ' ἀν οἱ μὲν τὴν ὄντων περιβάλλουσιν, ἦν ἐκάβητο τοῖς ἴματοις· οἱ δὲ ποσὶν αὐτῆς ὑποστρωνύουσιν. ἡμεῖς δὲ, γυμνὸν αὐτὸν ὄρῶντες καὶ οὐδὲ ἀποδίναι ἑαυτοὺς κελευσμένοις ἀλλὰ ἀπὸ τῶν κειμένων δαπανῶν· μηδὲ οὕτως γινόμενοι φιλότιμοι. κάκεῖνοι μὲν παρακολου- 35

θοῦσιν ἐμπροσθεν καὶ ὅπισθεν, ἡμεῖς δὲ καὶ παρακαλουθεῦτα^a καὶ προσερχόμενον ἡμῖν, παραπεμπόμεθα καὶ διακρονόμεθα καὶ ἴθρι-
ζομεν πόσης οὖν ταῦτα κολάσεως ἄξια; πόσης τιμωρίας; προσ-
έρχεται σοι ὁ δεσπότης δεόμενος, καὶ οὐδὲ ἀκοῦσας βούλει τῆς
ἰκετηρίας, ἀλλ' ἐγκαλεῖς καὶ ἐπιτιμᾶς, ἀλλὰ τοὺς παιδες κάντας 5
ὅρας, καὶ διὰ τούτους ἀναδύν; ἀλλὰ μὲν κάκείνους δεῖ παιδεύειν
τοιαῦτα κερδαίνειν κέρδη, καταλίπειν^b τὸν Θεὸν αὐτοῖς ὄφειλέτην,
τὸν καὶ τὰ παρόντα μετὰ τῶν μελλόντων ταρέχοντα.

Περὶ τοῦ ἐκβάλαι^c τὸν κύριον πάντας τοὺς παλοῦντας· τοῦτο
καὶ Ἰωάννης λέγει πεποιηκέναι· ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν, ἐν ἀρχῇ τοῦ 10
Εὐαγγελίου· οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει· οὗτον εἰκὸς δεύτερον γεγε-
νῆσθαι τοῦτο, καὶ κατὰ διαφόρους καιρούς· καὶ δῆλον καὶ ἀπὸ
τῶν χρόνων, καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν αὐτῷ τῷ
Πάσχα παρεγένετο ἐνταῦθα δὲ, πρὸ πολλοῦ. τοῦτο δὲ κατηγορία
μείζων ὑπάρχει τοῖς Ἰουδαίοις· ὅτι καὶ ἄπαιδες καὶ δις τοῦτο 15
αὐτοῦ ποιήσαντος, ἐνέμενον ἔτι τῇ κατηλείᾳ, καὶ ἀντίθεν αὐτὸν
εἶναι ἔλεγον· μᾶλλον δὲ κάντεῦθεν ὄφειλοντες αὐτοῦ μαθεῖν τὴν
πρὸς τὸν Πατέρα τιμὴν, καὶ τὴν οἰκείαν ἰσχύν· καὶ γὰρ καὶ
ἔθαιματούργησεν, καὶ ἔώραν τοὺς λόγους τοῖς πράγμασι· συμ-
φωνεῦντας, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπείθοντο, ἀλλ' ἥγανάκτουν. 20

ΚΕΦ. ΜΣ.

Περὶ τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν.

14 Προσελθόντες γὰρ αὐτῷ χωλοὶ καὶ τυφλοὶ ἐν τῷ Ἱερῷ, ἐθερα-
πεύθησαν ὑπ' αὐτοῦ· οὐδὲ τοῦ προφήτου βοῶντος ἀκούοντες μετε-
βάλλοντο· ὅτιπερ οἱ παιδεῖς παρὰ καιρὸν ἡλικίας ἀνακηρύξουσιν 25
αὐτὸν· “ἐκ στόματος γάρ,” φησι, “ηγίων κατηρτίσω αἶνον” πρὸς
δὲ τὴν κατηλείαν τῶν Ἰουδαίων, αὐτὸς τὸν Ἡσαΐαν προφέτεις κατή-
γορον αὐτοῖς λέγων· “ὁ οἰκός μου οἴκος προσευχῆς κληθήσεται.”
τίνος ἔνεκεν ἔλεγον τῷ Χριστῷ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ ἀρχιερεῖς
περὶ τῶν παιδῶν, “οὐκ ἀκούεις τί οὗτοι λέγουσι;” διὰ τὸ 30
ἀποπνίγεσθαι αὐτοὺς τῷ φθόνῳ ὥσπερ γὰρ Θεῷ ήδον οἱ παιδεῖς.
διὸ καὶ αὐτὸς, ἐπειδὴ τοῖς φανεροῖς ἀντέλεγον οἱ ἀρχιερεῖς ἐπι-

^a παρακαλοῦντες Cod.

^b καταλίπειν Cod.

^c Sic.

πληκτικώτερον κέχρηται τῇ διορθώσει λέγων· “οὐδέποτε ἀλέγυκτε “ἐκ στόματος ηττίων” καὶ τὰ ἔξης οὐ γάρ τῆς διανοίας αὐτῶν ἦν τὸ λεγόμενον, ἀλλὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως τρανούσης τὴν γλῶτταν αὐτῶν· τοῦτο δὲ καὶ τύπος τῶν ἔθνων ἦν, τῶν ψελλιζόντων καὶ ἀθρόων ἡχησάντων μεγάλα, μετὰ διανοίας καὶ πίστεως. καὶ τοῖς 5 Ἀποστόλοις δὲ, ἐντεῦθεν οὐ μικρὰ ταράκλησις γέγονεν ἵνα γάρ μὴ διατορῶσι, πῶς ἴδωται ὅπτες, δυνήσωνται τὸ κήρυγμα καταγγεῖλαι· προλαβόντες οἱ παιδεῖς πᾶσαν αὐτῶν ἐξέβαλον τὴν ἀγωνίαν· ὅτι δύσει καὶ αὐτοῖς λόγου, ὁ τούτους ποιήσας ὑμνεῖν. “καὶ “καταλιπὼν αὐτὸύς,” φησίν, “ἔξηλθεν τῆς πόλεως,” καὶ τὰ ἔξης 10 τοῦτο δὲ ἐποίησε χαλῶν αὐτῶν τὸν ὅγκον τοῦ πάθους· ἵνα μὴ ζέοντες τῷ φθόνῳ, πλέον ταραχθῶσιν.

ΘΕΟΔΩΡΟΤΗΡΑΚΛΕΙΣ. Ός ἄσικος παρὰ τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν ηὔλιζετο ὁ Χριστός.

ΚΤΡΙΑΛΟΤΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Διὰ τὸ ἀφιλόθεον τῶν Ἰουδαίων 15 ιπαναχωρεῖ.

ΚΕΦ. ΜΖ.

Περὶ τῆς ἔνηρανθείσης συκῆς.

19 Πῶς πρωίας πεινῷ ὁ Ἰησοῦς; ὅτε συνεχώρησε τῇ σαρκὶ τοῦτο παθεῖν· διὰ τί δὲ κατηράβη ἡ συκή; τῶν μαθητῶν ἔνεκεν, ἵνα 20 θαρρῶσιν. ἐπειδὴ πανταχοῦ μὲν εὐεργέτει, οὐδένα δὲ ἐκόλασεν· ἔδει δὲ τῆς τιμωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἀπόδειξιν παρασχεῖν ἵνα μάθωσιν οἱ μαθηταί, ἔτι δὲ καὶ Ἰουδαῖοι, ὅτι δυνάμενος ἔηράναι τοὺς σταυροῦντας αὐτὸν, τοῦτο οὐκ ἐβούλετο εἰς ἀνθρώπους ἐνδείξασθαι· διὰ τοῦτο εἰς τὸ φυτὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τῆς 25 τιμωρητικῆς τὴν ἀπόδειξιν ταύτην παρέσχετο· ὅτ’ ἀν δὲ εἰς τόπους, ἡ εἰς φυτὸν, ἡ εἰς ἄλογα γένηται τι τοιοῦτον, μὴ ἀκριβολογοῦ, μὴ δὲ λέγε, πῶς οὖν δικαίως ἔξηράνθη ἡ συκή, εἰ καρδὶς οὐκ ἦν; τὸ γάρ λέγειν τοῦτο, ἐσχάτης ληρωδίας ἐστί· μόνον δὲ τὸ θαῦμα διόρα, καὶ θαύμαζε τὸν θαυματουργόν· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τῶν 30 χοίρων τῶν καταποντισθέντων, πολλοὶ τοῦτο εἰρήκασι, τὸν τοῦ δικαίου γυμνάζοντες λόγον ἀλλ’ οὐδὲ ἐνταῦθα προσεκτέον αὐτοῖς· καὶ γάρ καὶ ταῦτα ἄλογα, ὥσπερ ἐκεῖνο φυτὸν ἄψυχον. τινὲς δὲ φάσιν ὅτι τὴν συναγωγὴν τῶν Ἰουδαίων ὡς ἀπιστον διαμένουσαν,

διὰ τῆς συκῆς ἤντατο, ὡς ἀκαρπού κατακρίνας. ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστι περίκειται δὲ τοιοῦτον σχῆμα τῶν πραγμάτων τουτέστι τῆς κατάρας αὐτῆς ἡ πρόφασις· διὰ τὸ ἐπιδεῖξαι, καθὼς πρόφητη, τὴν τιμωρητικὴν αὐτοῦ δύναμιν οὐδὲ γὰρ αὐτὸς ἥγειται, πότε ἦν ὁ καιρὸς τοῦ καρποῦ αὐτῆς· διὸ καὶ οἱ μαθηταὶ 5 σφόδρα ἐθαύμασαν γῦν ἐπὶ τούτῳ, ὡς πληροφορηθέντες, ὅτι δύναται καὶ τιμωρεῖσθαι· οὐκ ἐν ἄλλῳ δὲ φυτῷ, ἀλλ' ἐν τῇ συκῇ τοῦτο πεποίηκεν, ἐπειδὴ ὑγρότατον πάντων ἔστι τοῦτο τὸ φυτόν ὅπως καὶ ἐκ τούτου μείζων φανῆναι τὸ θαῦμα· ἵνα δὲ δεῖξῃ ὅτι διὰ τοὺς Ἀποστόλους, ὥστερ ἔφην, τοῦτο γέγονεν ὅπως εἰς τὸ θαρρεῖν 10 αὐτοὺς ἀλεῖνη τοῦ μὴ δεδοκέναι καὶ τρέμειν ἐπιβουλάς· φησὶ πρὸς αὐτοὺς, “ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν,” καὶ τὰ ἔξης.

Ἴσιαντος Πηλοτείάτοι. Τὴν συκὴν οὐχ ἀπλῶς ὁ Κύριος κατηράσατο· μὴ τοῦτο νόμιζε, ὃ τῶν θείων ἀκόρεστε· ἀλλ' ἵνα δεῖξῃ τοῖς ἀγνώμοσιν Ἰουδαίοις, ὅτι ἔχει δύναμιν καὶ πρὸς τιμω- 15 ρίαν ἀρκοῦσαν ἐπειδὴ γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς θαύμασιν, οὐδὲν αὐτὸν παρασχόντα τινὶ λυπηρὸν ἐφράκεισαν· μόνον δὲ εὑεργετεῖν αὐτὸν ὑπελάμβανον, δύνασθαι^u οὐκ ἔχοντα τοὺς κακοὺς τοὺς πονηροὺς ἔξουσίαν· ἐκ τῆς ἀβύνχου τοίνυν οὐσίας πείθει τὸν ἀχάριστον δῆμον, ὅτι καὶ ἀμύνασθαι δύναται, καὶ ὡς ἀγαθὸς οὐκ ἐβούλετο· 20 ἐξηράνθη οὖν τὸ ἔνλον, ἵνα φοβήσῃ ἀνθρώπους. ἅμα δέ τις τούτῳ καὶ ἀπόρρητος συμπτέλεκται λόγος παρὰ γερόντων εἰς ἡμᾶς σοφῶν διαφοιτήσας, ὅτι τὸ ἔνλον τῆς παραβάσεως τοῦτο· οὐ δὲ τοῖς φύλλοις εἰς σκέπην, οἱ παραβάντες ἐχρήσαντο· καὶ κατηράθη παρὰ Χριστοῦ φιλανθρώπως, μηκέτι καρπὸν ἐνεγκεῖν αἵτιον ἀμαρ- 25 τίας, ἐπὶ δευτέρᾳ θεοῦ παρουσίᾳ· πρὸς ἐνανθρώπησιν μὲν οὐκέτι, πρὸς δὲ κρίσιν τῶν πεπραγμένων ἐκάστῳ.

ΚΕΦ. ΜΗ.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Ἰησοῦν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων.

23 Διατί προσελθόντες αὐτῷ ἐν τῷ ἱερῷ οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσ- 30 βύτεροι εἶπον, “ἐν ποίᾳ ἔξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς;” Βουλόμενοι διακόψαι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ· καὶ ἐπειδὴ τοῖς σημείοις μέμψεις

^u Sic: an leg. ἀμύνασθαι?

ἐπαγγεῖν οὐκ εἶχον, περὶ τῆς ἐν τῷ Ἱερῷ γενομένης εἰς τοὺς κατηλευμένους ἑρωτῶσι διορθώσεως· τοῦτο δὲ καὶ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ φαίνονται ἑρωτῶντες, εἰ καὶ μὴ τοῖς αὐτοῖς ρήμασιν, ἀλλὰ τῇ αὐτῇ γνώμῃ ὅθεν καὶ ἐκ τούτου δῆλον ἔστι, ὅτι ἄλλος ἦν ὁ καιρὸς ἐκεῖνος, καὶ ἄλλος οὗτος, καθ' ὃν τοὺς πωλοῦντας καὶ τοὺς γάγοράζοντας ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀπῆλαστεν· καὶ ἐκεῖ μὲν ἀποκρίνεται αὐτοῖς λέγων “λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις “ἐγερό αὐτὸν” ἐνταῦθα δὲ εἰς ἀπορίαν αὐτοῖς ἐμβάλλει λέγων, “τὸ βάπτισμα Ἰωάννου πόθεν ἦν ἐξ οὐρανοῦ ἢ ἐξ ἀνθρώπων;” τί δέ ἔστι τὸ “ἐν ποίᾳ ἔξουσίᾳ” ὅτι μὴ ἔχων, φησὶ, τὸ διδάσκαλικὸν αἵματα, ἢ ἵερεὺς μὴ χειροτονηθεὶς, πῶς τοσαύτην ἔξουσίαν ἀπεδεῖξε; καὶ ὅτε μὲν ἔχεβαλεν, οὐκ ἐτόλμησαν τοῦτο εἰπεῖν ἐπειδὴ δὲ ὥφθη διδάσκων, τότε ἐπιτιμῶσι· φθονοῦντες τῆς τῶν ἀκούοντων σωτηρίας. τοίαν εἶχεν ἀκολουθίαν ὅπερ ἀντηρώτησεν ὁ Χριστὸς λέγων, ὅτι “τὸ βάπτισμα Ἰωάννου,” καὶ τὰ ἔχεις; 15 μεγίστην πάνταν εἰ γὰρ εἶπον ἐξ οὐρανοῦ, εἴπειν ἀν αὐτοῖς, διὰ τί οὖν οὐκ ἐπίστευσατε αὐτῷ; εἰ γὰρ ἐπίστευσαν, οὐδὲν ἦν τὸ κωλύων αὐτοὺς εἰδέκατον ἐν ποίᾳ ἔξουσίᾳ ταῦτα ἐποίει· περὶ γὰρ αὐτοῦ ἐκεῖνος εἶπεν, “ὅτι οὐκ εἰμὶ ἴκανὸς λῦσαι τὸν ἴμαστα τοῦ “ὑποδήματος αὐτοῦ,” καὶ, “ἴδε ὁ ἀμνὸς ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν 20 “τοῦ κόσμου” καὶ, “οὗτος ἔστιν ὁ Τὸς τοῦ Θεοῦ,” καὶ “ὁ “ἄνωθεν ἐρχόμενος, ἐπάνω πάντων ἔστι” καὶ “ὅτι τὸ πτύον ἐν τῇ “χειρὶ αὐτοῦ.” εἶτα ἐπειδὴ κακουργοῦντες ἔλεγον, “οὐκ οἴδαμεν.” οὐκ εἶπεν, οὐδὲ ἐγὼ οὐκ οἶδα· ἀλλ' ὅτι “οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν.” εἰ μὲν γὰρ ἡγούσοιν, διδάσκεσθαι αὐτοὺς ἔδει· ἐπειδὴ δὲ ἐκακούρ- 25 γουν, ἀρμοζόντως^x, οὐδὲν αὐτοῖς ἀπεκρίνατο. διατί δὲ οὐκ εἶπεν, ὅτι ἐξ ἀνθρώπων ἦν τὸ βάπτισμα Ἰωάννου; ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο, φησὶ, τοὺς ὄχλους· οὕτως ἥσαν διεφθαρμένοι καὶ καταφρονοῦντες· καὶ γὰρ τὸν μὲν Ἰωάννην δι' αὐτοὺς ἐφοβοῦντο· οὐκ αἰδούμενοι τὸν ἄνδρα. καὶ τῷ Χριστῷ δὲ πάλιν πιστεύειν, διὰ τοὺς ἀνθρώ- 30 πους, οὐκ ἥθελον· ὅθεν διὰ τοῦτο πάντα αὐτοῖς ἐτίκτετο τὰ κακά.

^x ἀρμοζόντες Cod.

ΚΕΦ. ΜΘ.

Περὶ τῶν δύο οὐλῶν παραβολῆς.

28 Τί σημαίνουσι τὰ τέκνα τὰ δύο, περὶ ἣν φησιν ὁ Χριστὸς, ὅτι “ἄνθρωπος εἶχε τέκνα δύο,” καὶ τὰ ἔξης; τὸν λαὸν τὸν ἐθνῶν καὶ τὸν Ἰουδαίον καὶ γὰρ οἱ ἔξι ἐθνῶν οὐχ ὑποσχόμενοι 5 ὑπακοῦσαι, οὐδὲ ἀκροατὰ γενόμενοι τοῦ νόμου, διὰ τῶν ἔργων ἐπεδείξαντο τὴν ὑπακοήν. οἱ δὲ Ἰουδαῖοι εἰπόντες, πάντα ὅσα εἶπεν ὁ Θεὸς, πιοῦμεν, διὰ τῶν ἔργων παρήκουσαν· διὰ τοῦτο δὲν, ἵνα αὐτοκατακρίτους αὐτοὺς πιούσῃ, παρ’ αὐτῶν ἐξενεχθῆναι παρασκευάζει τὴν ψῆφον ὅπερ καὶ ἐν τῇ ἐπιούσῃ ποιεῖ τοῦ 10 ἀμπελῶνος παραβολῆς. ἐπειδὴ γὰρ οὐ συνιέντες τὰ λεγόμενα, τὴν ψῆφον ἔξηγευκαν, λέγοντες, ὅτι ὁ δεύτερος ἐποίησε τὸ βέλημα τοῦ πατρός· τότε ἀποκαλύπτει λοιπὸν τὰ συνεσκιασμένα, καὶ λέγει· ὅτι “οἱ τελῶναι καὶ αἱ πόραι προάγουσιν ὑμᾶς εἰς τὴν βασιλείαν “τῶν οὐρανῶν”” διὰ τὸ ἐκείνους πιστεῦσαι τῷ Ἰωάννῃ, ὑμᾶς δὲ 15 μὴ πιστεῦσαι· ἥλθε γάρ, φησι, πρὸς ὑμᾶς, οὐ πρὸς ἐκείνους· ὅπερ δικλῆ ἀυτοῖς κατηγορία ἔστι· τὸ δὲ “ἐν ὅδῳ δικαιοσύνης” δηλοῖ, ὅτι οὐκ ἔχεται ἐγκαλεῖν, φησίν, ὅτι ἡμελημένος τίς ἦν, καὶ οὐδὲν ὠφελῶν, ἀλλὰ καὶ βίος ἄλλητος ἦν αὐτῷ, καὶ πρόνοιαν ἡμῖν πολλὴν ἐποιεῖτο, εἰς τὸ σωθῆναι· τὸ δὲ χαλεπότερον ἔγκλημα, 20 ὅτι οὐδὲ μετὰ τὸ πιστεῦσαι αὐτῷ τοὺς τελῶνας καὶ τὰς πόρας, τουτέστι τῆς ἀμαρτίας ὑπαναχωρῆσαι, ὑμεῖς ἐπιστεύσατε· ἔδει μὲν γὰρ καὶ πρὸ αὐτῶν πιστεῦσαι. τὸ δὲ μηδὲ μετ’ αὐτοὺς, πάσης συγγράμμης ἀπεστερημένον ἦν καὶ ἄφατος ἐκείνων ἐπανος, καὶ τούτων κατηγορίᾳ· τὸ δὲ “προάγουσι,” σημαίνει, οὐχ ὡς τούτων 25 ἐπομένων καὶ τῆς βασιλείας μετ’ αὐτοὺς ἀξιούμενων οὗτως μενότων, ἀλλ’ ὡς ἐλπίδα ἔχοντων, ἐὰν θέλωσι πιστεῦσαι. τοῦτο δὲ ἐλεγεν, ἵνα παραξηλώσωσι, καὶ κανὸν οὗτως πιστεύσωσιν. οὐδὲν γὰρ οὗτως ὡς ζηλοτυπία διεγείρει τοὺς παχυτέρους· διὰ τοῦτο δὲν, καὶ ἀεὶ λέγει· “ὅτι ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι 30 “πρῶτοι.”

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Τέκνα δύο ὡς ἄνθρωπον τροποφοροῦντα τὸν Τίον τοῦ Θεοῦ, ὁ παλαιὸς λαὸς, καὶ ὁ πιστεύσας ἐξ ἐθνῶν, ὃς πρῶτος ὡν τὸ προωρεῖσθαι καὶ προεγκάσθαι καὶ προεκτίσθαι ἀκούσας

ὑπαγε, ἐργάζου ὑπερέβετο, φεύγων τοὺς πόνους· ἐπὶ δὲ συτελεῖα
μεταμεληθεὶς, ἐποίησε τὸ θέλημα τοῦ πατρός· δευτέρου μὲν
ἀκούσαντος τοῦ κατὰ σάρκα Ἰσραὴλ, διαψευσαμένου δὲ τοῖς ἔργοις
τὴν ὑπόσχεσιν, χρήσῃ τῇ παραβολῇ, ἐπὶ τοῖς ἡ μηδὲν ἐταγγελ-
λομένοις χρηστὸν, ἡ ἐλάττονα, ἐργῷ δὲ ποιοῦσται καὶ ἐπὶ τοῖς ἐν 5
μεγάλαις ἐταγγελίαις, οὐδὲν ἀνύουσιν.

Ἐπ ἀνεπιγράφοτ. Τοῦτο βούλεται εἰπεῖν ἡ παραβολὴ, ὅτι
οἱ μὲν τελῶναι, καὶ αἱ τόρναι μετανοήσαντες, καὶ τὰ ἀφεστὰ τῷ
Θεῷ πινήσαντες, δίκαιοι γένονται· εἰ καὶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἡπειρούν τῷ
νόμῳ, μᾶλλον δὲ τῷ Θεῷ, Ἰωάννη τεισθέντες· οἱ δὲ λέγοντες 10
τηρεῖν τὸν νόμον Φαρισαῖοι, ἐν μόνοις ῥήμασι φιλοῖς, ἀπόβλητοι
εἰσι παρὰ τῷ Θεῷ. οὐ γὰρ ἐν λόγοις ἡ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν,
ἀλλ' ἐν ἔργοις. “οὐ γὰρ ὁ ἀκροατὴς νόμου, ἀλλ' ὁ ποιητὴς,
“δίκαιος παρὰ τῷ Θεῷ” οὗτοι ὅμοιοι εἰσὶ τοῖς ὑποσχομένοις
ἀπελθεῖν εἰς τὸν ἀμπελῶνα, ἐπὶ τὸ ἐργάσασθαι, καὶ μὴ ἀπελ- 15
θεῖσιν.

Τοῦ Χριστού. Κακὸν καὶ τὸ παρὰ τὴν ἀρχὴν μὴ
ἔλεσθαι τὸ καλόν. μεῖζον δὲ κατηγορία, τὸ μὴ μεταβέσθαι
μάλιστα τοῦτο ἐργάζεται πονηρούς, καὶ ὁ νῦν πάσχεντας ὄρωμεν.

ΚΕΦ. Ν.

20

Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολῆς.

33 Ἀνθρώπου οἰκοδεσπότην τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα λέγει· ἀμπελῶνα
δὲ καὶ φραγμὸν, καὶ ληρὸν καὶ πύργον, τὸν νόμον δὲ δέδωκε, καὶ
τὴν πόλιν ἣν ἀνέστησε, καὶ τὸν ναὸν δὲ ὀκοδόμησε· γεωργοὺς δὲ,
τοὺς Ἰουδαίους. ἔξελθόντων γὰρ αὐτῶν ἐξ Αἰγύπτου, τὰ προειρη- 25
μένα πάντα εἰς αὐτοὺς είργάσατο· τὴν πρόνοιαν αὐτοῦ τὴν πολλὴν
ἐνδεικύμενος· οὐδὲν δὲ ἐλλεῖπον, ἀλλὰ πάντα ἀπηρτισμένα ποιή-
σας, μικρὸν τί αὐτοῖς ἐγκατέλιπε, τὸ ἐπιμελήσασθαι καὶ δια-
φυλάξαι τὰ δοθέντα· τὸ δὲ “ἀπεδήμησεν,” τὴν πολλὴν αὐτοῦ
μακροθυμίαν σημαίνει· ὅτιπερ οὐκ ἀεὶ τοῖς ἀμαρτήσασι παρὰ 30
ποδας ἐπάγει τὰς τιμωρίας. τίνες δέ εἰσιν οἱ ἀποσταλέντες
δοῦλοι; οἱ προφῆται· ποῖον ἵνα λάβωσι καρπόν; τὴν ὑπακοὴν

δηλούντι, τουτέστι τὴν τῶν ἐπολῶν ἐκτλήρωσιν οἱ δὲ γεωργοὶ, οὐ μόνον οὐκ ἔχοντες δοῦναι, ἀλλὰ καὶ ὄφείλοντες ἔτι, αἰμάτων τὰς χεῖρας ἐπλησαν διὰ τοῦτο δὲ δευτέρους καὶ τρίτους ἐπεμψεν, ἵνα δειχθῇ καὶ ἡ τοῦ πέμψατος φιλανθρωπία τὲ καὶ μακροθυμία, καὶ ἡ τῶν γεωργῶν πονηρία τὲ καὶ κακία οὐκ ἀπέστειλε τὸν 5 οὐν πρῶτον, ἀλλὰ μετὰ τοὺς δούλους ἵνα ἐξ ὧν περ εἰς τοὺς δούλους διεπράξαντο καταγρύντες ἑαυτῶν καὶ τὸν θυμὸν ἀφέντες οἱ γεωργοὶ ἐκεῖ, τουτέστι εἰς τοὺς δούλους, τὸν οὐν ἐντραπῶσιν ἐλθόντα τὸ δὲ “ἴσως ἐντραπήσονται τὸν οὐν μον” εἶπεν, οὐχ ὡς ἀγνῶν, ἀπαγ, ἀλλὰ θέλων δεῖξαι τὸ ἀμάρτημα μέγα οὐν καὶ ιο ἀπολογίας πάσης ἐστηρημένον αὐτὸς γὰρ εἰδὼς, ὅτι ἀναιρήσουσιν, ἐπεμψε λέγει δὲ “ἐντραπήσονται” τὸ γενέσθαι ὄφειλον ἀπαγγέλλων ὅτι ἔδει αὐτοὺς ἐντραπῆναι εἰ γὰρ καὶ περὶ τοὺς δούλους ἀγνώμονες ἐγένοντο, ἀλλά γε τοῦ οὐνοῦ τὸ ἀξίωμα αἰδεσθῆναι χρῆν ἀλλ’ ὅμως ἐκεῖνοι τὴν πονηρὰν οὐκ ἀπέβεντο συνήθειαν¹⁵ ἀλλὰ τολλῆς πλησθέντες ἀσεβείας καὶ ἀνοίας, “ἀποκτείνωμεν “αὐτὸν,” φησι, “καὶ ημῶν ἔσται ἡ κληρονομία” ποῦ δὲ ἀποκτεῖναι βουλεύονται; ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος διὸ χρὴ σκυτῆσαι, πᾶς καὶ τὸν τόπον προφητεύει, ἔνθα ἔμελλε σφάττεσθαι διὰ τοῦτο δὲ διὰ παραβολῆς εἶπε τὴν πονηρίαν αὐτῶν ὅπως αὐτοὶ τὴν ψῆφον²⁰ ἔξενέγκωσι, καὶ ἑαυτοὺς καταδικάσωσιν εἰπόντες γὰρ “ὅτι “κακοὺς κακῶς ἀπωλέσει αὐτοὺς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδώσει “ἄλλοις γεωργοῖς,” οὐδὲν ἔτερον λέγοντες ἡ τοῦτο, ὅτι ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ ὄφείλοντες τοῦτο παθεῖν.

42 Εἶπὸν δὲ ὅτι “λίθον δὲν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδόμοιντες” λίθον²⁵ μὲν ἑαυτὸν ἀποκαλεῖται οἰκοδόμουντας δὲ, τοὺς διδασκάλους τῶν Ἰουδαίων ἀπεδοκίμασαν δὲ ἐν τῷ λέγειν “οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ “Θεοῦ” “οὗτος πλανῆ τὸν ὄχλον” καὶ ἐν τῷ καλεῖν αὐτὸν Σαμαρείτην “ἐγενήθη δὲ εἰς κεφαλὴν γωνίας,” ὅτι τὰ ἔθη τὰ διεστῶτα πράγην, πιστεύσαντα δὲ, ἔτι καὶ Ἰουδαίους τοὺς πιστεύ-³⁰ σαντας εἰς ἐν συνῆψε, καίπερ τοσούτου τοῦ μέσου ὅντος ἐμπροσθεν τὸ δὲ “παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη,” καὶ τὰ ἔξης, δηλοῖ ὅτι οὐδαμῶς τοῦτο γινόμενον ἐναντίον Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ σφοδρα ἀποδεκτὸν, καὶ πᾶσι τοῖς ὄρῳσι παράδοξον, καὶ γέμοντα ἐκτλήσεως³⁵ 44 εἰπὼν δὲ “ὅτι ὁ πεσὼν ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται, ἐφ’

“δν δ ἀν πέσῃ λικμήσῃ αὐτὸν” δύο ἐπαῦθα ἀπωλείας εἶπε, μίαν μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ προσκόφαι, τουτέστι σκανδαλισθῆναι τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ πεσεῖν ἐπὶ τὸν λίθον ἔτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν καὶ συμφορᾶς καὶ πανωλεθρίας, ἥν καὶ σαφῶς προεδήλωσε εἰπὼν, “λικμήσῃ αὐτὸν.” διὰ τούτων δὲ καὶ τὴν 5 ἀνάστασιν ἤνιξατο τὴν ἑαυτοῦ. “γνόντες δέ” φησι “ὅτι περὶ “αὐτῶν εἴπε τὴν παραβολὴν, ἔζητον αὐτὸν κρατῆσαι, ἀλλ’ ἐφο-“βήθησαν τοὺς ὄχλους, ὅτι ὡς προφήτη αὐτὸν εἶχον” οὗτος αὐτοὺς καδάπακι ἐτύφλωσεν ὁ τῆς φιλαργυρίας ἔρως, καὶ τὸ τὰ παρόντα ἔπειται, ὅτι οὐδὲ τὴν ἑαυτῶν αἰδεοθέντες ψῆφον, πιστεῦσαι 10 ἡθέλησαν, ἀλλ’ ἔτι καὶ μᾶλλον κρατῆσαι αὐτὸν ἔζητον. οὐδὲ γὰρ οὕτως ἐπὶ κεφαλὴν ὥστε, καὶ κατὰ κρημνῶν φέρει, καὶ τῶν μελλόντων ἐκπίστευται ποιεῖ, ὡς τὸ προσγλῶσθαι τοῖς ἐπικήρωις τούτοις.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΑΣ. ΠΕΡὶ Τῶν ΚΑΛΟΤΜÉΝΩΝ Εἰς τὸν 15 ΓÁΜΟΝ. ‘Η παραβολὴ ὀικοδεσπότην λέγει τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, τὸν πολλὴν πρόνοιαν ἐξ ἀρχῆς εἰς τοὺς Ἰουδαίους ἐνδειξάμενον, καὶ τὸ ἀνωθεν μέχρι τέλους τῶν Ἰουδαίων φιλόνεικον περὶ τὸν Θεόν. ἀμπελῶν δέ ἐστιν ὁ Ἰσραὴλ, ὃν κατεφύτευσεν ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας· φραγμὸς δὲ ὁ νόμος, οὐκ ἐῶν αὐτοὺς ἐπιμιγῆναι 20 τοῖς ἔθνεσι· ληῆς τὸ θυσιαστήριον πύργος ἡ Σιών γεωργοὶ οἱ διδάσκαλοι· δοῦλοι οἱ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀποσταλέντες προφῆται, οὓς ἀπέκτειναν νιὸς ὁ Ἰησοῦς, ὃν ἀπέκτειναν, καὶ τὰ δεινὰ ὑποστάντες ὑπὸ Ρωμαίων, ἔξω αὐτοὺς ἐποίησαν τοῦ Θεοῦ· ἀπειστενεχέντων εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων τόπον τῶν μαθητῶν καὶ 25 Ἀποστόλων, οἱ καὶ ἀποδεδείκασι τοὺς καρποὺς ἐν θεσσαλείᾳ, ζήσαυτες ἐμφέτως.

ΩΡΙΓÉΝΟΤΣ. Ἐδειραν ὡς Μιχαίαν, πατάξαντες ἐπὶ σιαγόνα Σεδεκίου· ἀπέκτειναν Ζαχαρίαν, μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου· ἐλιθοβόλησαν, ὡς Ἀζαρίαν νιὸν Ἰοδαὲ, τὸν ιερέα, ὡς ἐν 30 τοῖς Βασιλείοις.

ΩΡΙΓÉΝΟΤΣ. Οἰκοδόμοι εἰσὶν, οἱ τὸν ζωοτοιὸν λίθον ἀποδεκιμάσαντες, τὴν ἀλήθειαν, οἱ τῷ φεῦδει τῇ διδασκαλίᾳ * *

Τοῦ ΛΤΤΟΤ. Γονία ἐστὶ συγκρότησις δύο τοίχων, τὸ ἐξ Ἰσραὴλ λῆμμα, καὶ τῶν ἔθνων τὸ πλήρωμα, εἰς ἐν συγκροτῶν ὁ λίθος 35

Χριστὸς, ἡ ἀλήθεια, τὴν γνώμαν ποιήσας, καθὼς γέγραπται,
“παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὐτῇ.”

Τοῦτον οὐκ ἔστι γάρ πτώσεως, ἀλλ’ οἰκοδομῆς, πῶς
δὲ συνθλὶ καὶ λικμῷ καὶ τὰ αἴτια τούτων ζητεῖ. 5

Τοῦ Χριστού. Δύο φησὶν ἀπωλείας ἐνταῦθα, μίαν μὲν
τὴν ἀπὸ τοῦ προσκόφαι καὶ σκανδαλισθῆναι τοῦτο γάρ ἔστιν,
“ὅ πίπτων, ἐπὶ τὸν λίθον τοῦτον συνθλασθήσεται.” ἐτέραν δὲ
τὴν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως αὐτῶν καὶ τῆς συμφορᾶς διὰ τούτων καὶ
τὴν ἀνάστασιν ἥντικατο τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὴν ἐκείνων ἀπώλειαν. 10

Τοῦτον γάρ λοιπὸν ὅτι αὐτοὺς ἥντικετο, ποτὲ
μὲν οὖν κατεχόμενος διὰ μέσου αὐτῶν ἀνεχώρει ποτὲ δὲ φαινό-
μενος ὁδίουσαν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἔπεχει, δὲ καὶ θαυμάζοντες
ἔλεγον “οὐκ εὗτος ἔστιν Ἰησοῦς; ἴδε παρρησίᾳ λαλεῖ.” ἐνταῦθα
τῷ φόβῳ τοῦ πλήθους αὐτοὺς κατεῖχεν ὡδὲ γάρ ἐβούλετο 15
τάντα ὑπὲρ ἄνθρωπον ποιεῖ, ὅπερ τιστευθῆναι τὴν οἰκουμενίαν.

ΚΕΦ. ΝΑ.

Περὶ τῶν καλουμένων εἰς τὸν γάμον.

2 “‘Ωμοιώθη,’ φησὶν, “ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ
“βασιλεῖ,” καὶ τὰ ἔχει. ἡ μὲν πρὸ ταύτης παραβολὴ τὰ πρὸ 20
τοῦ σταυροῦ ἥντικατο, αὕτη δὲ τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν σημαίνει,
ἴνα δειχθῆ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἄφατος φιλανθρωπία ὅτι
τοὺς ὀφείλοντας χαλεπωτάτην δοῦναι δίκην, δι’ ἣν ἐτόλμησαν
σφαγὴν, εἰς γάμους καλεῖ. γάμος δὲ εἰρῆται διὰ τὴν φαιδρότητα,
καὶ διὰ τὸ μηδὲν λυπηρὸν ἡ σκυθρωπὸν ἔχειν, ἀλλὰ χαρᾶς γέμειν 25
πνευματικῆς διὰ τοῦτο καὶ νυμφίον αὐτὸν ὁ Ἰωάννης καλεῖ.
διατί κεκλημένους αὐτοὺς λέγει; ἐπειδὴ οὐ προσφάτως καλεῖ,
ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου, ὅπερ μείζονα τὴν κατηγορίαν ἔποιει
πότε δὲ προεκλήθησαν; διὰ τῶν προφητῶν ἀπάντων. τὸ ἄριστον
δὲ, οἱ ταῦροι καὶ τὰ σιτιστὰ τὴν πολλὴν φιλοτιμίαν καὶ τρυφὴν 30
καὶ ταῦδαισίαν σημαίνειν ἀλλ’ οὐδὲ τοῦτο αὐτοὺς ἐνέτρεψεν, ἀλλὰ
μᾶλλον ἀγροὺς καὶ ἐμπορείας τῆς εὐφροσύνης ταύτης προετί-
μησαν. τί δὲ ἐντεῦθεν μανθάνομεν; ίνα καν ἀναγκαῖα ἡ τὰ

κατέχοντα, πάντων προτιμώτερα ποιώμενα τὰ πνευματικά. ποίους δὲ δούλους ὑβρισαν καὶ ἀπέκτειναν; τοὺς Ἀποστόλους δηλούντος αὐτοὶ γὰρ αὐτοὺς μετὰ τὴν ἀνάστασιν εὐηγγελίσαντο. τὸ δὲ πέμψαι τὰ στρατόπεδα, καὶ ἀπολέσαι τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐμπρῆσαι, τὰ ἐπὶ Οὐεσπασιανοῦ καὶ Τίτου⁵ συμβάντα κατὰ τοὺς Ἰουδαίους δηλοῖ. καὶ ἐπειδήπερ τὸν Πατέρα παρόξυναν, τῷ Τίφ μὴ πιστεύσαντες, αὐτὸς ἐπεξήλθεν αὐτούς. καὶ οὐκ εὐθέως ἀναρεβέντος τοῦ Χριστοῦ γέγονεν ἡ ἄλωσις, ἀλλὰ μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη, ἵνα δεῖξῃ αὐτοῦ τὴν μακροθυμίαν, ὅτε ἀπέκτειναν τὸν Στέφανον, ὅτε ἀνεῖλον τὸν Ἰάκωβον, ὅτε ὑβρισαν¹⁰ τοὺς Ἀποστόλους. τί σημαίνει τὸ “οἱ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν “ἄξιοι;” ὅτι περ ἔδει φησὶν αὐτοὺς μηδὲ κληθῆναι, ἀλλ’ ἵνα μηδεμίαν αὐτοῖς καταλείπῃ ἀναισχύντον τινὸς ἀτιλογίας τρόφασιν, καὶ περ εἰδὼς τὴν ἀπίστιαν, πρὸς αὐτοὺς πρώτους ἐπεμψεν, ἐκείνους τε ἐπιστομίζων, καὶ ἡμᾶς παιδεύων τὰ παρ’ ἑαυτῶν πάντα¹⁵ πληροῦν, ὅστε νοθετεῖν ἀλλήλους, καὶ μηδεὶς μηδὲν κερδαίνειν μέλλει. καλοῦνται δὲ εἰς τοὺς γάμους ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐκ τῶν διεξόδων τὰ ἔθνη· καὶ γὰρ οὐκ ἐν ὁδῷ, ἀλλ’ ἔξωθεν τῆς ὁρῆς ὑπῆρχον ὁδοῦ. ἔνδυμα δὲ γάμου ἐστὶ βίος ὅρθος, οὐ γὰρ δεῖ τῇ πίστει μόνῃ θαρρεῖν. καὶ γὰρ τὸ μὲν κληθῆναι καὶ καθαρθῆναι,²⁰ χάριτος ἦν, τὸ δὲ κληθέντα καὶ καθαρὰ ἐνδυσάμενον μεῖναι τοσαῦτα διατηροῦντα, τῆς τῶν κληθέντων σπουδῆς^{*} ἐπεὶ οὖν τὸ κληθῆναι οὐκ ἀπὸ τῆς ἀξίας γέγονεν, ἀλλ’ ἀπὸ τῆς χάριτος, ἔδει ἀμείψασθαι τὴν χάριν, καὶ μὴ τοσαῦτην ἐπιδείξασθαι πονηρίαν μετὰ τὴν τιμήν. καὶ γὰρ πολλὴ ἀπόκειται κόλασις τοῖς ῥαβυμήσασι²⁵ καθάπερ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι τῷ μὴ ἐλθεῖν ὑβρισαν, οὗτοι καὶ τὸ κατακλιθῆναι μετὰ βίου διεφθαρμένου τὸ γὰρ ῥυταροῖς ἴματοις εἰσελθεῖν, τοῦτο ἐστι βίον ἀκάθαρτον ἔχοντα ἀπελθεῖν ἐπειδὴ διὸ καὶ ἐφιμοῦτο γάρ μὴ ἐνδεδυμένος τὸ ἔνδυμα τοῦ γάμου.

Χρὴ οὖν σκοτῆσαι, ὅτι καίτοι τοῦ πράγματος ὄντος καταδήλου, οὐ πρότερον κολάζει, ἔως ἂν αὐτὸς ὁ ἡμαρτηκὼς τὴν ψῆφον ἐξενέγκῃ[†] τὸ γὰρ μηδὲν ἔχειν ἀντειπεῖν κατέκρινεν ἑαυτὸν, καὶ λοιπὸν πρὸς ἀτελευτήτους ἔλεκτας κολάσεις[‡] μὴ γὰρ δὴ σκότος

^{*} ἐφημοῦτο Cod.

ἀκούσαντες, τούτῳ πορίσωμεν αὐτὸν τιμωρεῖσθαι, τὸ εἰς ἀφεγγές πέμπεσθαι χωρίου μόνον, ἀλλ' ὅπου ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγύμας τῶν ὅδόντων, ὥπερ ἀκαρτερήτους ὅδύνας αἰνίττεται· ἀκούσωμεν οὅσι τῶν φρικτῶν μυστηρίων ἀπολαύσαντες, καὶ τῶν γάμων ἑκείνων τῶν ἀχράντων ἀξιωθέντες, ρυπαραῖς τὴν ψυχὴν περιεβάλωμεν 5 πράξειν ἀκούσωμεν τόθεν ἐκλήθημεν· ἀπὸ τῆς τριόδου χωλοὶ ὄντες καὶ ἀνάτηροι κατὰ ψυχὴν, ὥπερ πολλῷ χαλεπώτερόν ἔστι τοῦ σώματος λωβήσεως· αἰδεσθῶμεν τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ καλέσαντος, καὶ μηδεὶς ἡμῶν μενέτω ρυπαρὰ ἔχων ἴμάτια, ἀλλ' ἔκαστος ἡμῶν περιεργαζέσθω τῆς ψυχῆς τὴν στολὴν, καὶ ταύτης 10 πολλὴν τὴν φροντίδα ποιησώμεθα.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΔ. Γάμον λέγει τὴν ἀρμονίαν καὶ συνάφειαν τοῦ Τίου τὴν γενομένην πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν· τοὺς δὲ ἀποστελλομένους καλέσαι τοὺς κεκλημένους, τοὺς μαθητὰς, μεθ' οὓς ἔπειμψε τοὺς ἔβδομήκοντα. 15

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ΑΔΕΧΑΝΑΡΕΙΔΑΣ. Γάμον λέγει τὴν πρὸς τὸ Τίον τῶν πιστῶν συνάφειαν, καλῶν εἰς τοῦτον τοὺς Ἰουδαίους, πάλαι μὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὑστερον δὲ διὰ τῶν μαθητῶν, πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως.

ΟΠΡΙΓΕΝΟΤΕ. Δοῦλοι, οἱ πατριάρχαι δηλονότι ἡ Μωσῆς καὶ 20 προφῆται· ἄριστον, ὑπὸ τῆς λεγούσης ἡτοιμακέναι τὴν ἑαυτῆς τράπεζαν σοφίας, ἡτοίμασται πνευματικὴ στάσις, οἰνοχόων καὶ λειτουργῶν ἄλλων, ἐπιστήμη καὶ καιρῷ διακονούντων, ώς καὶ παρὰ τῷ Σολομῶντι τῷ εἰρηνικῷ, καθὰ ἐν Βασιλείοις γέγραπται περὶ αὐτοῦ· ταῦροι δὲ ἡ λογικὴ καὶ ώς ἐν καθαροῖς μεῖζων τροφῇ 25 τιτιστὰ τὸ πνευματικῶς ἥδū τῆς θεωρίας οὐκ ἀσθενές· θύσις ἡ διαίρεσις καὶ τροπολογία τῶν προβλημάτων· τάντα οἱ περὶ τῶν ὄντων ποικίλοι λόγοι καὶ θεωρίαι· τὸ δὲ “ἔτοιμα,” προτρέπει.

Τοῦτο ἀττοῦ. Τίνας ὑβρίσαν; τοὺς πατριάρχας· στρατεύματα δέ είσιν οἱ ἐμπρήσαντες τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ ἀνελόντες τοὺς 30 ἐν τῇ πόλει Ῥωμαῖοι, καὶ ἡ οὐράνιος στρατιὰ, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν κολάσεων Ἀγγελοι, καὶ οἱ ἀναιροῦντες Ἰουδαϊκὴν διδασκαλίαν καὶ ψευδώνυμον γνῶσιν· δοῦλοι οἱ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ ἐπιτεταγμένοι τῇ κλήσει τῶν ἐθνῶν Ἀγγελοι. “οὐκ ἥσαν ἄξιοι,” ώς οὐκ ἄξιοι λέγουσιν οἱ Ἀπόστολοι “ὑμῖν ἀναγκαῖον ἦν ἀναγγεῖλαι τὸν λόγον 35

“τοῦ Θεοῦ” ἐπεὶ δὲ ἀναξίους ἑαυτοὺς ἐκρίνατε, πορευόμεθα εἰς
“τὰ ἔθνη.” “διέξοδοι ὁδῶν” εἰσὶ τὰ ἔξω τοῦ Ἰσραὴλ δόγματα·
ἀδιακρίτως συνάγονται, πονηροὺς μὲν, ἵνα ἐπιθέμενοι τὸ ἔνδυμα
γάμου, καὶ ἐστίαν Θεοῦ ἔχωσιν ἀγαθοὺς δὲ, ἀπλούστερον τοὺς
μετριωτέρους· ἔθνη γὰρ τὰ μὴ νόμου ἔχοντα, καὶ τὰ ἔβης· βίος 5
καὶ πράξεις ἀγαθαί εἰσι τὸ ἔνδυμα, ἀπερ ὁ μὴ ἔχων ἐξ ιδίας
σπουδῆς, οὐκ ἔχει ἔνδυμα. η γὰρ κλῆσις η διδοῦσα ἀναμαρτη-
σίαν καὶ Πνεύματος Ἅγιου μετοχὴν, κατὰ χάριν ἐστίν.

Τοῦ ἀττοῦ. Μὴ μεταβέμενον ἢ μεταμφιασάμενον τὸ ἥθος, καὶ
ἐνδυστάμενον τὸ ὑφασμα τῆς ἀρετῆς, Χριστὸν, σπλάγχνα τε ιο
οἰκτιρμῶν καὶ τὰ ὄμοια· κατὰ δὲ τὸ “ἐνεδύσατο κατάραν ὡς
“ἱμάτιον.”

Τοῦ ἀττοῦ. Δεσμεύουσιν Ἀγγελοι, πόδας, πορείαν, χεῖρας,
τὴν δραστικὴν τῶν ἔργων δύναμιν.

Ἐπ ἀλεπιγράφοτ. Δηλοῖ τῶν ὁδόντων ὁ βρυγμὸς καὶ ὁ 15
κλαυθμὸς τὴν ὑστεροβουλίαν, καὶ τὴν τότε γυμνένην ἀνοήτως
μεταμέλειαν, ἐφ' οὓς ἐν τῷ νῦν αἰώνι οὐκ ἐπράξαμεν τὰ σωτηρίας
ἔργα.

ΚΕΦ. NB.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων διὰ τὸν κῆμσον.

20

15 Διατί εἶπε τότε; ἵνα δεῖξῃ αὐτοὺς περαιτέρῳ τῇ κακίᾳ προ-
βαίνοντας· ὅτε γὰρ μάλιστα καταγυγῆναι ἔδει, ὅτε κατατλα-
γῆναι τὴν φιλανθρωπίαν, ὅτε φοβηθῆναι τὰ μέλλοντα, τότε ἐτέραν
ῆλθον ὡστε δι' αὐτῆς εἰς κίδυνον ἐμβαλεῖν αὐτόν· ἐπειδὴ
γὰρ κατασχεῖν αὐτὸν οὐκ εἰχεν, “ἐφοβοῦντο γὰρ τοὺς ὄχλους,” 25
δημοσίων ἀδικημάτων ποιῆσαι αὐτὸν ὑπεύθυνον βούλονται· εἰς
γὰρ τὴν Ἡρακλίων ἀρχὴν τῶν πραγμάτων αὐτοῖς μετατεθέντων,
καὶ φόρου λοιπὸν ὄντες ὑποτελεῖς, ἀποστείλαντες περὶ τούτου
αὐτὸν ἐρωτῶσιν ἐπειδὴ γὰρ εἴδον ὅτι πρὸ τούτου διὰ τοῦτο ἀπέ-
θανον, τουτέστιν οἱ περὶ Θειδὰν καὶ Ἰοῦδαν ἀποστασίαν μελετή- 30
σαντες, ἐβούλοντο καὶ αὐτὸν διὰ τῶν λόγων τούτων, εἰς τοιαύτην
ὑποψίαν ἐμβαλεῖν. διὰ τοῦτο μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, καὶ τοὺς
Ἡρώδου στρατιώτας ἐπεμψαν, διπλοῦν ἐκατέρωθεν τὸν κρημνὸν

δρύττοντες, καὶ τάντονεν τὴν πάγιδα τιθέντες, ὅπως ἐκατέρωθεν ἐπιλάβωνται αὐτοῦ· ἵνα εἰ μὲν ὑπὲρ τῶν Ἡρωδιανῶν ἀποκρίνηται, αὐτοὶ ἐγκαλέσωσιν, εἰ δὲ ὑπὲρ αὐτῶν, ἐκεῖνοι κατηγορήσωσι· καὶ τοι γε ἣν δεδωκὼς τὰ διδραγμα, ἀλλ’ οὐκ ἥδεσαν τοῦτο ἐκεῖνοι· ἐκατέρωθεν μὲν οὖν προσδοκῶντες αἱρήσειν, ἐτεθύμουν μᾶλλον κατὰ 5 τῶν Ἡρωδιανῶν εἰπεῖν τί· διὸ καὶ τοὺς μαθητὰς πέμπουσιν εἰς τοῦτο, ὁθοῦνται αὐτὸν τῇ παρουσίᾳ, ἵνα παραδώσουσι τῷ ἡγεμόνι, ὡς τύραννον. ἡρώτων δὲ ἐπὶ τῶν ὄχλων, ὡς μεῖζονα γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν· καὶ τί λέγουσιν; οἴδατε ὅτι πλάνος ἔστι, καὶ πλανῆ τὸν ὄχλον ἀλλὰ πάτα γίνονται, ἀπέρ ἀν ἡ ἐπιβουλὴ ἀπαγο- 10 ρεύσῃ τότε δὲ εἰπού, προσδοκῶντες αὐτὸν τῇ κολακείᾳ χαυνοῦν, καὶ τείθειν εἰπεῖν τι κατὰ τῶν κρατούντων νόμων εἰπόντες δὲ τὸ “οὐ μέλει σοι περὶ οὐδενὸς, καὶ οὐ βλέπεις εἰς πρόσωπον ἀνθρώ-“ που,” περὶ Ἡράδου καὶ Καίσαρος ἥνιττοντο, καὶ οὐ λέγουσιν, εἰπὲ ἡμῖν τί τὸ καλὸν ἡ τὸ τὸ συμφέρον, ἀλλὰ “τί σοι δοκεῖ;” 15 καὶ τοῦτο πανούργως. αὐτὸς δὲ ἐπιπληκτικώτερον μὲν αὐτοῖς δια- λέγεται, ἐπιστομίζει δὲ ἐν τῷ τὰ ἀπόρρητα εἰς μέσον ἀγαγεῖν· ταῦτα δὲ ἐποίει, ἀναστέλλων αὐτῶν τὴν κακίαν, ὥστε μὴ ἐπὶ πολὺ τοῖς τοιούτοις ἐπιχειρεῖν, καὶ βλάπτειν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς· ἐπιζητήσας δὲ τὸ νόμισμα τοῦ κήνουσον, διὰ τῆς ἐκείνων γλώττης 20 ἐκφέρει τὴν ἀπόφασιν, καὶ αὐτοὺς ψηφίσασθαι παρασκευάζει, ὅτι ἔξεστι δοῦναι κήνουσον Καίσαρι, ὅπερ ἦν λαμπτὰ νίκη καὶ σαφῆς· οὐδὲ γὰρ ἀγνοῶν ἐρωτᾷ, “τίνος ἡ εἰκὼν αὕτη καὶ ἡ ἐπιγραφή;” ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις αὐτῶν ἀποκρίσεσιν ὑπευθύνους ποιῆσαι βουλέ- μενος· διὸ καὶ φησὶν, “ἀπόδοτε τὰ Καίσαρος Καίσαρι” οὐ γάρ 25 ἔστι τοῦτο δοῦναι· δείκνυται δὲ τοῦτο ἀπὸ τῆς εἰκόνος καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιγραφῆς· ἵνα δὲ μὴ εἰπωσιν ὅτι ἀνθρώποις ἡμᾶς ὑποτά- ττεις, ἐπίγυγε “καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ.” ἔξεστι γὰρ καὶ ἀν- θρώποις τὰ αὐτῷ πληροῦν, καὶ Θεῷ διδόναι τὰ τῷ Θεῷ παρ’ ἡμῶν ὄφειλόμενα· διὸ καὶ ὁ Παῦλος φησί· “ἀπόδοτε πᾶσι τὰς ὄφει- 30 “λὰς” καὶ τὰ ἔξης. χρὴ δὲ γινώσκειν, ὅτι ἐκεῖνα λέγεις ἀποδι- δόναι τῷ Καίσαρι, τὰ μηδὲν τὴν εὐσέβειαν παραβλάπτοντα, ὡς ἔαν τι τοιοῦτον ἦ, οὐκέτι Καίσαρος, ἀλλὰ τοῦ διαβόλου φόρος ἔστι καὶ τέλος. ταῦτα οὖν ἀκούσαντες, ἐπειστομίσθησαν καὶ ἐβα- μασαν τὴν σοφίαν αὐτοῦ· καὶ γὰρ θεότητος αὐτοῖς παρέσχεν 35

ἀποδειξιν, τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν ἐκκαλύφας, καὶ μετὰ ἐπιεικείας αὐτοὺς ἐπιστομίσας εἰ δὲ οὐδὲ εὗτως ἐπίστευσαν, ἀλλὰ ἀφέντες αὐτὸν ἀπῆλθον.

ΚΕΦ. ΝΓ.

Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.

5

- 23 “Ἐν ἑκίνη τῇ ἡμέρᾳ,” φησὶ, καὶ τὰ ἔξης· οὐχ ἀπλῶς ὁ Εὐαγγελιστὴς εἶπεν “ἐν ἑκίνῃ τῇ ἡμέρᾳ,” ἀλλ’ ἐκπληττόμενος αὐτῶν τὴν ἔνοιαν, αὐτὸς τοῦτο ἐπισημαίνεται· ἐν ἥ γάρ ἡμέρᾳ τῇ τῶν Φαρισαίων κακουργίαν ἔγινε καὶ κατήσχυνε, δέον τούτους ὀκνηροτέρους γενέσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν αὐτῇ ἀνασχύν· 10 τας προσέρχονται. τίνες δέ εἰσιν οὗτοι; οἱ Σαδδουκαῖοι, αἵρεσις Ἰουδαίων ἑτέρα παρὰ τοὺς Φαρισαίους, κακένων πολὺ καταδεεστέρα, λέγουσα μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε Ἀγγελον, μήτε πνεῦμα· καὶ ἐξ εἰδείας μὲν, οὐδὲν οὗτοι περὶ ἀναστάσεως λέγουσι, λόγον δέ τινα πλάττουσι, καὶ πρᾶγμα συντιθέσι μὴ γεγεν· 15 μένον, οἱόμενοι εἰς ἀπορίαν αὐτὸν ἐμβαλεῖν· καὶ θέλοντες ἀναστρέψαι ἀμφότερα, καὶ τὸ ἀνάστασιν εἶναι, καὶ τὸ τοιαύτην ἀνάστασιν· καὶ οὗτοι δὲ, ὥσπερ οἱ Φαρισαῖοι, μετὰ ἐπιεικείας δῆθεν προσβάλλουσι, λέγοντες ἀπέρ εἴπον, ὅτι ἐπτὰ ἀδελφοὶ κατὰ διαδοχὴν ἀποθνήσκοντες, ἔσχος μίαν γυναικά, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἀναστάσει τίνος αὐτῶν ἔσται γυνή; ὁ δὲ Χριστὸς καὶ τούτων τὰ ἀπόρρητα ἐκκαλύπτει, καὶ ὅτι ἀνάστασις ἔσται, καὶ ὅτι οὐ τοιαύτη ἀνάστασις, οἷαν ὑπόπτευον. τί ἔστιν ὅτι “ώς Ἀγγελοι “Θεοῦ εἰσιν ἐν οὐρανῷ”; οὐχὶ ἐπειδὴ οὐ γῆμουσι, φησι, διὰ τοῦτο εἰσὶν Ἀγγελοι, ἀλλ’ ἐπειδὴ ως Ἀγγελοι, διὰ τοῦτο οὐ γῆμουσι· 25 32 δεικνύντων διὰ τούτων, ἡλίκουν ἡ ἀνάστασις· τὸ δὲ “οὐκ ἔστιν ὁ “Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων,” δηλοῖ ὅτι οὐχὶ τῶν οὐκ ὄντων φησὶ, καὶ καθάπαξ ἀφανισθέντων, καὶ οὐκέτι ἀναστησομένων· οὐ γάρ εἶπεν, ημην, ἀλλ’ εἰμὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ζώντων· ὥσπερ γάρ ὁ Ἀδάμ, καὶ ἔντα τῇ ἡμέρᾳ ἥ ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ἔντου καὶ τῇ ἀποφάσει 30 ἀπέθανεν, οὕτω καὶ οἱ περὶ Ἀβραὰμ, εἰ καὶ ἐτεθήκεισαν, ἔζων τῇ ὑποσχέσει τῆς ἀναστάσεως· καὶ οἱ Σαδδουκαῖοι μὲν ἡττηθέντες ἀναχωροῦσιν, τὸ δὲ ἀδέκαστον πλῆθος καρποῦται τὴν ὠφέλειαν·

ἀκούσαντες γάρ, φησιν, εἰ ὅχλοι, ἔξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

ἈΠΟΔΙΝΑΡΙΟΤ. Ἰσμεν δὲ ὅτι καὶ πρὸς τὴν λέξιν ταύτην οἱ ἀπὸ Οὐαλεντίνου καὶ Μαρκίωνος ἔτι διαμάχονται, ἐπὶ ψυχὰς ἀνάγοντες τὸν λόγον ταύτας γὰρ ξῆν καὶ περὶ τούτων εἰρηκέναις τὸν Κύριον, ὡς τούτων ὄντος Θεοῦ τοῦ Θεοῦ· οὐ δή πω δὲ Σαδδουκαῖοις περὶ ψυχῶν ηγήσανται ἀντίλογία, ἀλλὰ περὶ σωμάτων, ὥστε περὶ τούτων ἡ ἀπόκρισις λέγεται δὲ τότε ἀνίσταται ὁ νεκρός, ὅτε μετὰ σώματος ἡ ψυχὴ, οὐχ ὡς ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ψυχῆς διαλελυμένης, ἀλλ' ὡς ἀπράκτου οὖσης, καὶ τὰ τῆς ζωῆς ἴδια, ὅσα ιο μετὰ σώματος, οὐκ ἔχουσης· ἐν γάρ τι τὸ συναμφότερον ἔστιν ἀνθρωπός, καὶ ἡ ζωὴ κοινὴ, καὶ ἐκατέρων δεῖ, πρὸς τὸ τὴν ἐκ θανάτου ζωὴν πάλιν συστῆναι.

ΚΕΦ. ΝΔ.

Περὶ τοῦ νομικοῦ.

15

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Ἐπείπερ καταισχυνθέντων τῶν Σαδδουκαίων, καὶ ἀποχωρησάντων, ἐπηρειτο ὁ Κύριος, ἐπὶ τούτῳ διαφθορούμενοι τούτοις οἱ Φαρισαῖοι, ἥλθον εἰς μέσον, καὶ νομοθέτης τίς ἄγαν παρ' αὐτοῖς νομιζόμενος, ἐρωτᾷ ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ, οὐθεὶς ὅτι μέλλει μὲν τὰ Μωσέως παραγράφεοι, παρατίθεναι δὲ τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν· ἡ ὅτι ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου καὶ ἐμὲ, παραευγήνεις ἑαυτοῦ τὴν δόξαν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ οὕτω εὑρίσκεις αὐτὸν^{*}, τοῦ ἐμβαλεῖν εἰς κίνδυνον, ὡς θεοποιεῦντα ἑαυτόν· ἡ εἰ τοῦτο παρασιωπήσει, λέγειν, οὐκοῦν οὐ προσδέχομαι σε ὡς Θεόν.

25

Τίνος ἔνεκεν ὁ Ματθαῖος φησὶν, ὅτι πειράζων ἡρώτησεν οὗτος ὁ νομικὸς, ὁ δὲ Μάρκος τούναντίον εἶδὼς γάρ, φησιν, ὁ Ἰησοῦς, ὅτι νοννεχῶς ἀπεκρίθη, εἴτεν αὐτῷ, οὐ μακρὰν εἴ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ; οὐκ ἐναντιούμενοι ἑαυτοῖς οἱ Εὐαγγελισταὶ τοῦτο εἴπον, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνάδοντες· ἡρώτησε μὲν γὰρ ζο πειράζων παρὰ τὴν ἀρχὴν, ἀπὸ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀποκρίσεως ὠφεληθεὶς, ἐπηγένετο· οὐδὲ γὰρ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐπήγεσεν,

^{*} Fors. leg. εὐρεσκη αἰτιαν.

ἀλλ' ὅτε εἶπεν, “ὅτι τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον, πλέον ἐστὶ τὸν “όλοκαυτωμάτων,” τότε ἥκουσεν ὅτι “οὐ μακρὰν εἴ ἀπὸ τῆς “βασιλείας” ὅτι τὰ ταπεινὰ ὑπερεῖδεν, λέγω δὴ τὸ σάββατον καὶ τὰ λοιπά· τὴν δὲ ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς τὴν ἀγάπην, ὅτια τίς ἐστι, κατενόησεν ὅμως οὐδὲ οὔτως ἀπηρτισμένον αὐτῷ τὸν ἔπαινον 5 συντέθεικεν, ἀλλ' ἔτι λείποντα τὸ γὰρ εἰπεῖν οὐ μακρὰν εἴ, δείκνυσιν ἔτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήσῃ τὸ λεῖπον. προβάλλονται δὲ τὸν νομικὸν οἱ Φαρισαῖοι πρὸς ἐρώτησιν, οὐ μαθεῖν βουλόμενοι, ἀλλὰ ἀπόπειραν ποιούμενοι ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῷ νόμῳ πρώτη ἐντολὴ αὐτῇ ἦν, τὸ ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, προσδοκῶντες ἀφορ- 10 μήν τινα παρέξειν αὐτοῖς, ὡς ἐπιδιορθωσόμενον αὐτὴν, διὰ τὸ καὶ ἑαυτὸν δεικνύναι Θεόν, προβάλλονται τὴν ἐρώτησιν δεικνύς δὲ ὁ Χριστὸς, μηδεμίαν ἔχειν αὐτὸνς ἀγάπην, ἀλλὰ καὶ φόνῳ τήκεσθαι, καὶ ζηλοτυπίᾳ ἀλίσκεσθαι, ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ,

37 “ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου,” καὶ πάλιν “ἀγαπήσεις τὸν 15 “πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.” διὰ ταύτης τῆς ἀποκρίσεως, ὥστανεὶ λέγων αὐτοῖς, ὅτι αὐτοὶ ὑμεῖς καθ ἑαυτῶν τὰς ἐρωτήσεις ποιεῖσθε, καὶ γὰρ τοῦτο αὐτὸ τὸ τῆς ἀγάπης ἀγαθὸν πόρρω ἀφ' ὑμῶν ἔδισ-
ξατε· ὄμοιαν δὲ τῆς πρώτης ἐντολῆς τὴν δευτέραν ἐκάλεσεν, ὅτι αὐτῇ ἐκείνῃ προσδοκοῖει, καὶ πάρ' αὐτῆς συγκροτεῖται πάλιν 20 “οὐ γὰρ ἀγαπῶν με,” φησὶ, “τὰς ἐντολάς μου τηρήσει,” αἱ δὲ ἐντολαὶ αὐτοῦ, καὶ τὸ κεφάλαιον αὐτῶν μετὰ τὴν εἰς Θεὸν ἀγά-
πην, ἡ εἰς τὸν πλησίον ἐστί τρεπόντως οὖν εἶπεν, “ἐν ταύταις ὅλος ὁ νόμος κρέμαται, καὶ οἱ προφῆται.”

ΚΕΦ. ΝΕ.

25

Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως, πῶς υἱὸς Δαβὶδ ἐστιν.

41 Διὰ τί ἐρωτᾷ τοὺς Φαρισαίους λέγων, “τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ· τίνος ἐστιν υἱός;” ὅπως λαθανόντως ποιῆσῃ αὐτοὺς, καὶ αὐτὸν ὅμολογῆσαι Θεόν ἐπειδὴ δὲ οὐκ ἀπεκρίναντο τὰ ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἄνθρωπον αὐτὸν ἔφησαν εἶναι ψιλὸν, εἰπόντες ὅτι υἱός 30 ἐστι τοῦ Δαβὶδ, ἀνατρέπων τὴν πεπλανημένην αὐτῶν δόξαν, λοι-
πὸν ἐπάγει τὸν Δαβὶδ ἐν Πνεύματι Ἄγιῳ μαρτυροῦντα τὴν κυριό-
τητα αὐτοῦ, καὶ τὸ γνήσιον τῆς υἱότητος, καὶ τὸ ὄμοτιμον τὸ

44 τρὶς τὸν Πατέρα λέγων, “εἶπεν ὁ Κύριος τῷ κυρίῳ μου, κάθου “ἐκ δεξιῶν μου,” καὶ τὰ ἔξης ἔχθρον δὲ ἐμυημόνευσεν, ἵνα κἀν οὗτῳ αὐτοὺς φοβήσας ἐπαναγάγηται ἀλλ’ ὅμως καὶ ταῦτα ἀκούσαντες, οὐδὲν ἀπεκρίναντο οὐδὲ γὰρ ἐβούλοντό τι τὸν δεῖνταν μαθεῖν οὕτω δὲ καιρίων ἐδέξαντο τὴν πληγὴν, ὡς μηκέτι 5 τολμῆσαι τοῖς αὐτοῖς ἐπιχειρῆσαι λογόν· “οὐδεὶς γάρ φησιν “ἐτόλμησεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐρωτῆσαι αὐτόν.” οὐ μικρῶς δὲ τοῦτο τοὺς ὄχλους ἀποστῆσας τοὺς λύκους, καὶ ἀποκρονσά-¹⁰ μενος αὐτῶν τὰς ἐπιβουλάς· καὶ γὰρ ὑπὸ κενοδοξίας ἀλόντες τοῦ δεινοῦ πάθους καὶ πολυκεφάλου, κερδάνειν οὐδὲν ἤθελον. παρα-¹⁰ καλῶ ὅν, φύγωμεν καὶ τοῦτο τὸ πάθος, τῆς δὲ τοῦ Θεοῦ δόξης μόναν ἐρασταὶ γενώμεθα.

ΧΡΤΟΧΩΣΤΟΜΟΤ. Όρες σπῶς ὑφειμένως εἰσάγει τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν, πρότερον εἶπεν, “τί ὑμῖν δοκεῖ, τίνος οὐδέτερος ἐστίν;” ὥστε εἰς ἐρώτησιν αὐτοὺς εἰσαγαγεῖν.

15

ΚΕΦ. ΝΣ.

Περὶ τοῦ ταλανισμοῦ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων.

i. Τότε ὁ Ἰησοῦς ἐλάλησε τοῖς ὄχλοις καὶ τοῖς μαθη-
ταῖς αὐτοῦ.

“Τότε” πότε; ὅτε τοὺς Φαρισαίους ἐπεστόμισεν, καὶ ἐπει-²⁰
δήπερ οὐκ εἶχεν αὐτοὺς ἀπὸ βίου ὅρθου ἀξιοπίστους τοιῆσαι, ἀπὸ
τῆς καθέδρας καὶ τῆς τοῦ Μωϋσέως διαδοχῆς τοῦτο ἐργάζεται·
πάντα δὲ ποιεῖν αὐτοὺς ἀ λέγουσιν παρακελεύεται, οὐ τὸ περὶ
βρωμάτων καὶ βυσιῶν, καὶ ὅσα τοιαῦτα πῶς γὰρ ἔμελλε περὶ
τούτων λέγειν ἀ προλαβὼν ἀνεῖλεν; ἀλλὰ πάντα, φησὶ, τὰ διορ-²⁵
θοῦτα ἥδος, καὶ βελτίω ποιοῦντα τρόπουν, καὶ τοῖς τῆς καινῆς
συμβαίνοντα νόμοις· καὶ οὐκ ἀφίεντα λοιπὸν ὑπὸ τὸν τοῦ νόμου
ζυγὸν εἶναι.

Διατί οὐκ ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς χάριτος ταῦτα θεσπίζει, ἀλλ’ ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως; ἐπειδὴ οὐδέπω ἦν καιρὸς πρὸ τοῦ σταυροῦ³⁰
ταῦτα διαλέγεσθαι· ἐμοὶ δοκεῖ πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἔτερόν τι
προοικονομεῖν αὐτὸν ταῦτα λέγοντα· ἐπειδὴ γὰρ μέλλει κατηγο-

ρεῖν αὐτὸν, ἵνα μὴ δόξῃ παρὰ τοῖς ἀνόητοις τῆς ἀρχῆς αὐτὸν ταύτης ἐρᾶν, ἢ διὰ ἀπέχθειαν ταῦτα ποιεῖν, πρῶτον τοῦτο ἀναιρεῖ· καὶ ἀντίπεπτον ἔαυτὸν ποιήσας, τότε ἀρχεται τῆς κατηγορίας· διορθώμενος δὲ τοὺς τότε ἀκούοντας καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα, τοῦτο ἐκ περιουσίας κελεύει· ὃ πρῶτον μάλιστά ἐστιν εἰς σωτηρίαν⁵ συντελοῦν, τὸ μὴ καταφρονεῖν τῶν διδασκάλων, μηδὲ κατεξανίστασθαι τῶν Ἱερέων, κανὸν διεφθαρρένον βίον ἔχοντιν, ἀλλὰ τάντα ὅσα ἀν λέγωσιν, ἵνα ποιῶσιν οἱ ὄχλοις οὐ γὰρ τὰ ἔαυτῶν λέγουσιν, ἀλλὰ τὰ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο δὲ ποιεῖ ἐκείνοις μὲν πλέον τὸ κρίμα ἐργαζόμενος, τοῖς δὲ μαθητευομένοις, οὐδὲμιᾶς ἐγκαταλιμ-¹⁰ πάνων παρακοῆς πρόφασιν ἵνα γὰρ μὴ τις λέγῃ, ὅτι ἐπειδὴ φαῦλος ἐστὶν ὁ διδάσκαλος, διὰ τοῦτο ῥαβυμότερος γέγονα, καὶ ταύτην ἀναιρεῖ τὴν πρόφασιν.

Τίνος δὲ ἔνεκεν αὐτοὺς ἐλέγχει, καὶ μακροὺς ἀποτείνεται κατ' αὐτῶν λόγους; προσφυλαττόμενος τοὺς ὄχλους, ὥστε μὴ τοῖς¹⁵ αὐτοῖς περιτετεῖν οὐδὲ γὰρ ὅμοιόν ἐστιν ἀπαγορεύειν, καὶ τοὺς πταισαντας δεικνύναι, ὥσπερ οὐχ ὅμοιον παραινεῖν τὰ δέοντα, καὶ τοὺς κατορθωντας εἰς μέσον ἀγειν³ διὰ τοῦτο προλαβών φησι, τοῦτο δὲ τὰ ἔργα αὐτῶν μὴ ποιεῖτε” ἵνα γὰρ μὴ νομίσουσι διὰ τὸ ἀκούειν αὐτῶν, δεῖν ζηλοῦν αὐτὸν, ταύτη κέχρηται τῇ ἐπιδιορ-²⁰ θώσει, καὶ τὴν δοκοῦσαν αὐτῶν εἶναι τιμὴν, κατηγορίαν ποιεῖται. τί γὰρ διδασκάλου ἀθλιότερον, ὅταν τοὺς μαθητὰς ἐν τῷ προσ-²⁵ χειν αὐτοῦ τῷ βίῳ μὴ διασώσει; ὥστε ἡ δοκοῦσα αὐτῶν εἶναι τιμὴ μεγίστη κατηγορία ἐστὶν, ὅταν τοιοῦτον φάνονται βίον ἔχοντες οἷον οἱ ζηλοῦντες διαφθείρονται· τὸ δὲ “λέγουσι καὶ οὐ

³⁰
“ποιοῦσι,” τριπλῆν αὐτοῖς δῆλοι κατάκρισιν δί’ ἐν μὲν, ὅτι παραβάνουσι· δεύτερον δὲ, ὅτι τοιούτους ἄλλους ὄφείλοντες διορθοῦν, αὐτὸς χαλεπούσιν, ἔχοντες καὶ τὴν τῶν διδασκάλων τιμὴν τρίτον δὲ, ὅτι καὶ διαφθείρουσι μειζόνως τοὺς μαθητὰς, ἀτε ἐν διδασκάλων τάξει τοιαῦτα παρανομῶντες.

Τί σημαίνει τὸ “δεσμεύονται φορτία βαρέα” καὶ τὰ ἔξης; τὸ πολλὴν μὲν καὶ ἄκραν ἀπαιτεῖν ἀσύγγρωτως παρὰ τῶν ἀρχομένων βίου ἀκρίβειαν, πολλὴν δὲ ἔαυτοῖς ἐπιτρέπειν τὴν ἀδειαν, δ τούναντίον τὸν ἄριστον ἀρχοντα ἔχειν χρή· ἐν μὲν τοῖς καθ’ ἔαυτὸν ἀσύγγρωτον εἶναι καὶ πικρὸν δικαστήν, ἐν δὲ τοῖς τῶν³⁵

ἀρχομένων, συγγραμμονικὸν καὶ ἡμερογράφον τὸν δὲ λόγοις μόνον φιλοσοφοῦντες, ἀσύγγιωστοις καὶ βαρεῖς, ὡς ἄπειροι τῆς δι᾽ ἔργου δυσκολίας. οὐκ εἶπε δὲ ὅτι οὐ δύνανται, ἀλλ᾽ “οὐ θέλουσιν,” εἰδὲ τάλιν ὅτι βαστάσαι, ἀλλὰ “δακτύλῳ κινῆσαι,” ὅπερ μεῖζον αὐτοῖς ἔγκλημα γίνεται⁵ καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ὥμοτητος αὐτῶν 5 καὶ ῥαβυμίας⁵ περὶ τῆς δοξομανίας, φησίν ὅτι “τάντα τὰ ἔργα “αὐτῶν ποιοῦσι πρὸς τὸ θεατήνα τοῖς ἀνθρώποις. πλατύνουσι γὰρ “τὰ φυλακτήρια αὐτῶν καὶ μεγαλύνουσι τὰ κράσπεδα αὐτῶν.” τὰ μὲν οὖν φυλακτήρια μικρὰ βιβλία εἰσίν ἐκεῖδη γὰρ συνεχῆς ἐπελαθάνοντε τῶν εὑεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐκέλευσεν ἐγγραφῆναι 10 μικροῖς βιβλίοις τὰ θαυμάτια αὐτοῦ, καὶ ἐξηρτῆσθαι αὐτὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν διὸ καὶ ἔλεγεν, “ἔσται ἀσάλευτα ἐν ὀφθαλμοῖς “σου,” ἀτινα ἐκάλουν φυλακτήρια⁶ τὰ δὲ κράσπεδα σημαίνει κλώσμα ὑακίνθινον⁷ τοῦτο γὰρ ὁ Θεὸς ὥσπερ παιδίοις ἐκέλευσε ποιεῖν, καὶ ἐπὶ τῶν ἴματίων περὶ τὴν ὣμην, καὶ περὶ τοὺς πόδας 15 ἀπορράπτεσθαι, ἵνα προσέχοντες ἀναμιμηῆσκονται τῶν ἐντολῶν⁸ καὶ ἐκαλοῦντο κράσπεδα. δείκνυσιν οὖν αὐτοὺς, οὐκ ἐπὶ τοῖς μεγάλοις καὶ ἀναγκαίοις κενοδοξοῦντας⁹ οὐδὲ γὰρ εἶχον, ἔρημοι δῆτες κατόρθωμάτων, ἀλλ᾽ ἐπὶ τούτοις τοῖς μικροῖς καὶ εὐτελέσιν, τοὺς τελαμῶνας τῶν βιβλίων πλατύνοντες, καὶ τὰ κράσπεδα 20 μεγαλοτοιοῦντες, ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας καὶ κενοδοξίας ἦν¹⁰ μὴ γὰρ κατόρθωμα τοῦτο ὑπῆρχεν, η τί ὀνίησιν, ἀν μὴ τὰ ἀπ᾽ αὐτῶν ἐκέρδαινον φοροῦντες αὐτά.

Πρόσταγμα Θεοῦ ὑπῆρχεν διὰ τὸ μεμνῆσθαι τῶν ἑαυτοῦ κατόρθωμάτων¹¹ οὐκ ἐν τούτοις δὲ μόνον ἡνόμουν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ φιλεῖν¹² τὴν πρωτοκλισίαν, καὶ τὴν πρωτοκαθεδρίαν, καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς, καὶ καλεῖσθαι ῥαβδί¹³ ταῦτα δὲ εἰ καὶ μικρά τις ἡγεῖται, ἀλλὰ μεγάλων ἐστὶν αἵτια κακῶν, ἐπὶ παντὶ μὲν ἀνθρώπῳ, ἔξαιρέτως δὲ ἐν τοῖς διδασκάλοις¹⁴ καθάπερ γὰρ ὁ ἀνθρωπὸς διου ἀν φανῆ, δῆλος ἐστὶ διεστηκὼς τῶν ἀλόγων, οὗτοι καὶ τὸν διδάσκαλον καὶ φθεγγόμενον καὶ σιγῶντα καὶ ἀριστῶντα, καὶ ὃ τι οὖν ταῦτα δῆλον εἴναι δεῖ, καὶ ἀπὸ τοῦ βαδίσματος καὶ ἀπὸ τοῦ σχήματος, καὶ ἀπὸ τάντων ἀτλῶν¹⁵ ταῦτα δὲ ὡς προεῖπον ἔλεγεν, προφυλαττόμενος τοὺς ὄχλους, ὅπερ μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπεσεῖν διὸ καὶ ἐπήγαγεν, “ὑμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε ῥαβδί¹⁶,” καὶ τὰ ἔξης, τευτέστι μὴ 35

ἐπιποθήτε τὸν ὄρον ἀρπάξει τὸν διδασκαλικόν· ἀλλὰ γάρ καὶ
βίᾳ τοῦτο λαμβάνοντες, ὡς ἀδελφοὶ ἔστε, καθὼς καὶ Παῦλος
λέγει· “τίς γάρ ἔστι Παῦλος, τίς δὲ Ἀπολλώς, τίς δὲ Κηφᾶς,
“ἀλλ’ ἦ διάκονοι;” οὐκ εἶπε διδάσκαλοι.

Εἰπὼν δὲ “πατέρα μὴ καλέσητε,” οὐχ ἵνα μὴ καλέσωσι λέγῃ,⁵
ἀλλ’ ἵνα γινώσκωσι, τίνα Πατέρα κυρίως χρὴ καλεῖν, τουτέστι
τὸν Θεόν· καθάπερ γάρ ὁ διδάσκαλος, οὐκ ἔστι προηγουμένως
διδάσκαλος, οὗτος οὐδὲ πατήρ· ὁ γάρ Θεός πάντων αἴτιός ἔστι,
καὶ τὸν διδασκάλων καὶ τὸν πατέρων οὗτος οὖν χρὴ δὲ νοεῖν καὶ
τὸ μὴ κληθῆναι καθηγητήν. ἀπαγορεύεται τοίνυν χαλεπὸν τῆς ¹⁰
κενοδοξίας νόσημα, παιδεύει πῶς ἀν τοῦτο διαφύγοιεν, τουτέστι
διὰ ταπεινοφροσύνης^{*} τοῦτο γάρ δηλοῖ, “ὁ γάρ μείζων ὑμῶν,
“ἔσται διάκονος ὑμῶν,” καὶ “ὁ ταπεινῶν ἐαυτὸν ὑψώθησται.”
οὐδὲν γάρ τοῦ μετριάζειν ἴσον¹⁵ ἔθεν οὐ μόνον τὸν πρωτείων ἐρῆν
κωλύει, ἀλλὰ καὶ τὰ ἕσχατα διώκει παρακελεύεται. ἐπεῦθεν ²⁰
λοιπὸν εἰς γαστριμαργίαν τοὺς γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους κυ-
μῳδεῖ²⁵ καὶ τὸ δεινὸν ὅτι οὐκ ἀπὸ τῶν πλουτούντων, ἀλλὰ ἀπὸ
τῶν χηρῶν ἐγαστρίζοντο, καὶ τὴν ἐκείνων πενίαν ἐπέτριψον, ἢν
διορθοῦσθαι ἔδει³⁰ οὐδὲ γάρ ἀπλῶς ἥσθιον, ἀλλὰ “κατήσθιον.”
καὶ ὁ τρόπος δὲ τῆς κατηλείας χαλεπότερος³⁵ “προφάσει,” φησὶ,
“μακρὰ προσευχόμενοι.” πᾶς μὲν οὖν ἄξιος τιμωρίας, ὁ κακόν
τι ποιῶν⁴⁰ ὁ δὲ καὶ τὴν αἵτιαν ἀπὸ εὐλαβείας λαμβάνων, καὶ
προσχήματι τοῦτο⁴⁵ χρώμενος τῆς πονηρίας, πολλῷ χαλεπωτέρας
κολάσεως ὑπείθυνός ἔστι· καὶ ἐν τῷ εἰπεῖν δὲ “ὅτι κλείετε τὴν
“βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων,” μεγάλην ⁵⁰
ἐμφαίνει αὐτῶν κατηγορίαν καὶ ἐπταῦθα. εἰ γάρ τὸ μὴ εἰσελθεῖν
εἰς τὴν βασιλείαν κατηγορία, τὸ καὶ κωλύειν ἄλλους, τοίαν ἔχει
συγγνώμην;

Τί δέ ἔστι “τοὺς εἰσερχομένους;” τοὺς ἐκπιθείσους ὅτας⁵⁵
πῶς δὲ καὶ ἐκώλυσον; διὰ τὸ μηδὲν αὐτοὺς ἐργάζεσθαι ἀγαθόν⁶⁰ τὸ ³⁰
δὲ “περιάγετε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἥπερν ποιῆσαι ἵκα προσήγη-
“λυτον,” καὶ τὰ ἔβης, τοῦτο σημαίνει, ὅτι οὐδὲ διὰ τὸ μόλις
αὐτὸν σαργηνεῦσαι, καὶ μετὰ μυρίων πόνων τοῦτο αὐτὸν φείδεσθαι

* Sic.

αὐτοῦ παρασκευάζει ὑμᾶς· καὶ γὰρ εἰώθαμεν τῷ μόλις κτισθέντων φείδεσθαι μειζόνως· ἐκείνους δὲ οὐδὲ τοῦτο ἐπιεικεστέρους ἐποίησεν, ὥστε κανὸν ἔνα ἐφελκύσασθαι· ὅταν γὰρ τοὺς διδασκάλους Ἰηδὴ ράβυμον ὁ μαθητὴς, χεῖρον αὐτὸς γίνεται. τὸ δὲ “νιὸν” “γεέντης” δηλοῦ αὐτογεέντων “διπλότερον” δὲ εἶπεν, ἵνα καὶ 5 ἐκείνους φοβήσῃ, καὶ τούτων καβάφηται μειζόνως, ὅτι διδάσκαλοι ποτηρίας εἰσίν εἰς ἄνοιαν δὲ αὐτοὺς σκάπτει “μωροὺς” ἀποκαλῶν, ὅτι τῶν μειζόνων ἐντολῶν ἐκέλευν καταφροεῖν· καὶ μὴν τούτωντὸν ἐμπροσθεν ἐλεγεν, “ὅτι δεσμεύοντι φορτία δυσβάστακτα,” ἀλλὰ καὶ ταῦτα ἐποίουν πάλιν κάκεινα. ἐπραττον 10 δὲ τοῦτο, εἰς ἀπάτην καὶ διαφθορὰν τῶν ὑπηκόων.

ΘΕΟΔΡΟΤ ΉΡΑΚΛΕΙΑΣ. Τὸν “ἐν τῷ ναῷ χρυσὸν,” λέγει, τὰ εἰς δόξαν Θεοῦ χρυσᾶ σκεύη ἀνατιθέμενα ἐν τῷ ιερῷ, ἡτοι τὰ χρυσᾶ Χερουβίμ, ἡ τὴν χρυσῆν στάμνου, τὴν ἔχουσαν τὸ μάντα, ἀπέρ προτιμότερα εἶναι ὑπελάμβανον Ἰουδαῖοι τοῦ ναοῦ· διὸ καὶ 15 κατεγγώσκοντο ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ὅτι οὐ μόνον παρεόρουν τοὺς ὅμινοντας, καὶ συνεχώρουν αὐτὸν ὅμινειν, ἀλλ’ ὅτι ἐλεγον οὐδέν ἐστι τὸ κατὰ τοῦ ναοῦ ὅμόσαι, καὶ εἰθίζον τὸν λαὸν ἀδιαφόρως ἐπιορκεῖν κατὰ τοῦτο· διὸ καὶ ὁ Κύριος ἀποφαντικῶς φησὶν, ὅτι δὲ ὅμινῶν ἐν τῷ ναῷ, κατὰ πάντων τῶν ὅντων ἔσω ἐν τῷ ναῷ ὅμινει, 20 καὶ ἐπὶ τῶν ὅμοιων τὸ αὐτό· ἔχει δὲ ὁ λόγος αἰνγύμα κατ’ αὐτῶν, ἀνθ’ ὧν τὸν Χριστὸν οὐ δεχόμενοι τὴν ἀλήθειαν, τὸν Μωϋσέα καὶ τοὺς δι’ αὐτοῦ τύτους, τιμιωτέρους ἔκρινον τοῦ Χριστοῦ· τὸν ἀγιάζοντα Μωσέα ἀθετοῦντες, ἐπαινοῦντες δὲ τὸν ιόμον, ὥσπερ ἦν, καὶ ἐπαινετός· οὐχ ὅτι ἔχει τὰς σκιὰς τοὺς τύπους, ἀλλ’ ὅτι προ- 25 ανατυποῖ τῆς ἐν Χριστῷ λατρείας τὸ ἀληθὲς μυστήριον. ὡς καλὸς ὁ χρυσὸς, διὰ τὸν ἀγιάζοντα αὐτὸν ναὸν, καὶ καλὸς ὁ οὐρανὸς, διὰ τὸν ἀγιάζοντα αὐτὸν Θεὸν, καὶ ἐνοικοῦντα ἐν αὐτῷ.

ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΤ. Ἐπειδὴ γὰρ χρυσὸν ἐθαύμαζον, τὸν ἐν τῷ ναῷ χρυσὸν ὑπὲρ τὸν ναὸν ἐτίμαν· δέον μὴ τὴν ὑλην τιμᾶν, ἀλλὰ τὸ 30 ὄνομα, ὅτι Θεοῦ δινόματι δὲ καὶ ἀέκειτο· καὶ ὁ χρυσὸς δὲ τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ, τίμιος ἀπεδείκνυτο· καὶ ἐπειδὴ τῶν θυσιῶν ὄρέγοντο διὰ τὰ ἐξ αὐτῶν κέρδη, τὸ δῶρον τοῦ θυσιαστηρίου μᾶλλον ἐδόξαζον, ὃ πρὶν μὲν ἐπιτεθῆναι τῷ θυσιαστηρίῳ, πρόβατον ἦν, ἡ μόσχος, ἡ τί τοιοῦτον· διὰ δὲ τὴν ἐπὶ τὸ θυσιαστηρίον ἐπίθεσιν, θυμὸν ἦδη 35

Θεοῦ ἦν καὶ ὄνομάζετο, καὶ ἄγιον ἐπεδείκνυτο. καὶ γὰρ τὸ μὲν θυσιαστήριον ἔχριετο τῷ ἀγιάζοντι χρίσματι, τὸ δὲ δῶρον δὶ’ ἐκείνου μετελάμβανεν ἀγιασμοῦ, οὐ μὴν ἐπῆγε τῶν πνευματικῶν οὗτως. χρυσὸς γὰρ ἐν τῷ ᾧν καφθ Θεοῦ τῷ πνευματικῷ, τὸ πνεῦμα ἦν αὐτὸς, καὶ δῶρον ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ θυσιαστηρίου τὸ σῶμα 5 τοῦ Χριστοῦ διόπερ τὰ ἐνόντα μείζονα τῶν ἡ τὰ δεχόμενα· ταῦτα μὲν γὰρ ἀγιάζει, ἐκεῖνα δὲ ἀγιάζεται.

- 23 Τί ἐστι τὸ “ἀποδεκατοῦται τὸ ἥδυσμον,” καὶ τὰ ἑξῆς; ἐνταῦθα μὲν οὖν εἰκότως φησὶν, ἔνθα δεκάτη ἐστιν, τί παραβλάπτει τὸ ἐλεγμοσύνην διδότας; ἀλλ’ οὐχ ὡς νόμον τυροῦντας, 10 οὐδὲ γὰρ αὐτὸς λέγει οὗτως. διὰ δὴ τοῦτο, ἐνταῦθα μὲν λέγει, “ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι.” ἔνθα δὲ περὶ καθαρσίων καὶ ἀκαθάρτων, οὐκέτι τοῦτο προστίθησιν, ἀλλὰ διαιρεῖ καὶ δείκνυσιν ἐξ ἀνάγκης, τῇ ἔνδον καθαρότητι, καὶ τὴν ἔξω ἐπομένην, τούναντίον δὲ οὐκέτι ὅπως μὲν γὰρ φιλανθρωπίας λόγος ἦν, διαφόρως αὐτὸς παρατρέχει¹⁵ διά τε τοῦτο αὐτὸς, καὶ ἐπειδὴ οὐδέτεω καυρὸς ἦν, διαρρήδην καὶ σαφῶς τὰ νόμιμα ἀνελεῖν ἐν δὲ παρατηρήσει σωματικῶν καθαρσίων, σαφέστερον ἀνατρέπει. διὰ δὴ τοῦτο, ἐπὶ μὲν τῆς ἐλεγμοσύνης φησὶ, “ταῦτα δὲ ἔδει ποιῆσαι, κάκεῖνα μὴ ἀφίεναι” ἐπὶ δὲ τῶν καθαρσίων οὐχ οὗτως, ἀλλὰ “καθαρίζετε,” φησι, “τὸ 20 ἔξω τοῦ ποτηρίου,” καὶ τὰ ἑξῆς. καθάρισον πρῶτον τὸ ἐντὸς τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος, ἵνα γένηται καὶ τὸ ἐκτὸς καθαρόν. ἔλαβε δὲ αὐτὸς, ἀπὸ τράγυματος ὀμολογημένου καὶ δῆλου, ἀπὸ τοῦ ποτηρίου καὶ τῆς παροψίδος. κάνωπας δὲ ἐκάλεσε τοὺς σωματικοὺς καθαρμοὺς, μικρὰ γὰρ ἦν καὶ οὐδέν τοιοῦτον δέ, τὴν κάθαρσιν τῆς ψυχῆς, ὅπερ ἐστιν ἀρετὴ· μεγάλη γάρ ἐστι καὶ ὑψηλὴ· δεικνὺς ἐκ τούτου, ὅτι περ οὐδεμία βλάβη, ἐκ τοῦ καταφρυκεῖν τῶν σωματικῶν καθαρσίων, ὅπερ ἐκεῖνοι ἐποίουν, τὸν κάνωπα διῦλίζοντες, καὶ τὴν κάμηλον καταπίνοντες· ταῦτα δὲ ἔλεγεν, ἐμφαίνων ὅτι καὶ πριὴν τὴν χάριν παραγενέσθαι, οὐ τῶν προηγου-30 μένων, οὐδὲ τῶν περισπουδάστων αἱ σωματικαὶ καθάρσεις ὑπῆρχον, ἀλλὰ τῆς ψυχῆς· εἰ δὲ πρὸ τῆς χάριτος τοιαῦτα, πολλῷ μᾶλλον ὑψηλῶν ἐλέοντων παραγγελμάτων, ταῦτα ἀνόητα γέγονεν καὶ καθόλου μετιέναι αὐτὰ οὐ χρῆ· πανταχοῦ μὲν κακία χαλεπόν, μάλιστα δὲ ὅταν μὴ νομίζει δεῖσθαι διορθώσεως· καὶ τὸ ἔτι 35

χαλεπότερον, ὅταν καὶ ἑτέρους οἴηται ἀρκεῖν διορθοῦν. ἀπέρ δηλῶν ὁ Χριστὸς, ὁδηγοὺς αὐτοὺς καλεῖ τυφλῶν. ἐσχάτη συμφορὰ καὶ ἀθλιότης ἔστι, τὸ καὶ αὐτὸν ἐθέλειν ὁδηγεῖν ἑτέρους. σκοπεῖν χρὴ ἐπὶ πόσον ἄγει τὸ βάραβρον. ταῦτα δὲ ἔλεγεν, αἰνιττόμενος διὰ πάντων τὴν δοξομανίαν αὐτῶν, καὶ τὴν σφεδρὰν περὶ τὸ νόσημα γε τοῦτο λύσσαν.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ἈΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Διὰ τούτων τὸν τὸν Φαρισαίων διαγράφει βίον, παρανῶν μὴ τοῖς ἔσωθεν σχηματισμοῖς πλάττεσθαι μόνον, ἀλλ’ ἔχειν καὶ τὰ ἔσωθεν καθαρὰ, τὰ εἰς νοῦν καὶ καρδίαν.

10

ΘΕΟΔΟΡΟΤ ἩΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ἀνθρωπίνας παραδόσεσιν ἀκολουθοῦντες, ἐπιλυκον τὰ ποτήρια καὶ τὰς παροψίδας, ἐμόλυνον δὲ αὐτὰ διὰ τὸν ἔσωθεν ἐπιβαλλομένων ἐν αὐτοῖς, οἷον ἐκ συκοφαντιῶν πίνοντες, καὶ ἐξ ἀρταγῆς ἐσθίοντες· διὸ ἀπέχεσθαι τούτων παραγγέλλει, ἵνα δὶ’ ὃν καθαρὸν πίνουσιν οἶνον, οὐκ ἐξ ἀδικίας πορισθέντα, 15 καθαρὸν γένηται καὶ τὸ πινόμενον, ὅπερ ἔσωθεν ἔστι τοῦ ποτηρίου.

ὈΡΙΓΕΝΟΤΣ. Οἱ τὴν σωματικὴν ἀρέτὴν περιποιούμενοι εἰς τὸ ἐμφανῆ, τὴν δὲ τοῦ ἔσω ἔχοντες ἀκάθαρτον, ὅμοιοι εἰσὶ τὸν πλυνόντων τὸ ἔσωθεν τοῦ ποτηρίου, καὶ διϋλίζοντες τὸν κάνωπα.

25 Τάφους δὲ κεκονιαμένους καλῶν, περὶ τῆς αὐτῆς αὐτοὺς σκόπτεσθαι δοξομανίας, ἔτι δὲ καὶ τὸ πάντων αἵτιον τῶν κακῶν ἐπιλέγει αὐτοῖς· “ὑποκριτᾶ,” ὅπερ ἔστιν ἀπωλείας ὑπόθεσις· οὐχ ἀπλῶς δὲ τάφους κεκονιαμένους αὐτοὺς ἐκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ μεστοὺς ὑποκρίσεως καὶ ἀνομίας, ὅπερ δηλοῖ, ἔσωθεν μὲν αὐτοὺς καλλωπίζεσθαι, πάσης δὲ ἀμαρτίας ἔνδον ὑπάρχειν πεπληρωμένους· 25 καθὼς καὶ νῦν εἰσὶ πολλοὶ, τῶν μὲν ἔσωθεν καθαρισμῶν πολλῷ τὴν φροντίδα ποιούμενοι, τῶν δὲ κατὰ ψυχὴν μηδεμίαν, ἀλλὰ σκωλήκων καὶ ἰχώρων καὶ δυσωδίας ἀφάτου· ἐπιθυμιῶν ἀτόπων, 29 λέγω, καὶ ποιηῶν τὴν ψυχὴν ἐμπιπλῶντες. εἰπὼν δὲ ὅτι “οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν,” καὶ τὰ ἔξης, οὐχὶ ὡς 30 αὐτῶν τῶν πραγμάτων οἰκοδομούντων τοῦτο εἴπειν, ἀλλὰ τὴν γνώμην αὐτῶν ἐνδιαβάλλων, διτὶ περ καὶ δὶ’ ὃν λέγουσι καταγνῶσοκειν τῶν πατέρων αὐτῶν, “ὅτι εἰ ἥμεν ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, 30 “οὐκ ἀν ἥμεν αὐτῶν κοινωνοὶ ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν,” χείρων πράττοντες αὐτοῖς. ἐποίουν δὲ τοῦτο οὐ διὰ τιμὴν τῶν σφαγέν-

35

των προφητῶν καὶ δικαίων, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκπομπεύοντες ταῖς σφαγαῖς, μῆποτε μαρανθῆ τῆς τοσαύτης μυήμης ἢ τόλμη.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. Ὁστέα εἰσὶ νεκρὰ, δύναμις τῆς ἀμαρτίας, ἔργα ἀμαρτιῶν.

Τίνος ἔπεικεν καταγινώσκει αὐτῶν ὡς οὕτων ὄντων τῶν φονευσάντων τοὺς τοὺς προφήτας; ποιὸν γὰρ ἔγκλημα οὐδὲν εἶναι ἀνδροφόνου; ἀν μὴ κοινωνῇ τῇ γνώμῃ τοῦ πατρὸς, οὐδέν. ὅθεν διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην, ἐκ τούτου τὴν κατὰ συγγένειαν κακίαν αἰνιττόμενος. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐπήγαγεν, “ὅφεις, γενῆματα ἔχιδνῶν,” ὡσανεὶ ἔλεγεν, ὅτι ὥσπερ ἐκεῖνα ἔσικε τοῖς γονεῦσι κατὰ τὴν ἴον λύμην, οὐδὲν καὶ ὑμεῖς τοῖς πατράσι κατὰ τὸ φυοικὸν, ποτηροὶ ταῖδες, πονηρῶν πατέρων ὄντες. τὸ δὲ “καὶ ὑμεῖς πληρώσατε τὸ μέτρον “τῶν πατέρων ὑμῶν,” οὐκ ἐπιτάττων τοῦτο φησὶν, ἀλλὰ προαναφωνῶν τὸ ἐσόμενον, τουτέστι τὴν ἑαυτοῦ σφαγῆν· καὶ δεικνὺς μείζονα τολμῶντας· οἱ μὲν γὰρ τοὺς προφήτας ἀπέκτειναν, οὗτοι δὲ τὸν δεσπότην τῶν προφητῶν. διὸ καὶ ἐπάγει· “πῶς φύγητε “ἀπὸ τῆς κρίσεως τῆς γεένης,” ἐκείνους μιμούμενοι τοὺς τὰ τοιαῦτα τετολμηκότας. εἴπε δὲ τοῦτο, φόβον πολὺν αὐτοῖς ἐντιθών.

ΩΡΙΓΕΝΟΤΣ. “Τίοὶ τῶν φονευσάντων,” τὴν κατὰ πονηρῶν συγγένειαν αἰνίττεται.

20

ΤΟῦ ΛΤΤΟῦ. Οὐ προστάττων τοῦ ποιῆσαι λέγει τὸ “πληρώσατε,” ἀλλὰ προλέγοντος καὶ ἀπολογίας ἀποστερῶντος αὐτούς· ὅτι μηδὲ προμαδόντες ἐφυλάξαντο, οὐδὲ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν γεγενημένων, αὐδὲ ἐκ τῶν παρ’ αὐτοῦ εἰρημένων, βελτίους ἐγένοντο.

ΤΟῦ ΧΡΤΖΟΣΤΟΜΟΤ. Τοῦτο οὐχὶ ἐπιτάττοντός ἐστι “ποιήσατε,” ἀλλὰ προλέγοντος καὶ ἀπολογίας ἀποστερῶντος αὐτούς· ὅτι μηδὲ προμαδόντες ἐφυλάξαντο, δείκνυσι γὰρ αὐτοὺς μείζονα τολμῶντας· αὐτοὶ γὰρ καὶ τὸ τέλος ἐπάγουσι, καὶ τὴν κορωνίδα τῶν κακῶν· οἱ μὲν γὰρ τοὺς ἐπὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐλθόντας ἀπέκτειναν, οὗτοι δὲ καὶ τὸν οὐλὸν, διὸ καὶ ἐπάγει, “πῶς φύγητε ἀπὸ τῆς κρίσεως “τῆς γεένης,” ἐκείνους μιμούμενοι;

34 Περὶ ποίων λέγει, “ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστελῶ προφήτας καὶ σοφοὺς,” καὶ τὰ ἔχης; περὶ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν, καὶ 35

γὰρ πολλοὶ ἔξ αὐτῶν προεφήτευσαν, ἔξ ὧν ἀπέκτειναν καὶ ἐμαστίγωσαν, καὶ ἐδίωξαν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. εὐκαίρως δὲ αὐτοὺς καὶ τοῦ Ἀβελ ἀνέμυνησεν, ὅτι περ διὰ φθόνον καὶ δεὶς αὐτὸν φόνος γέγονε. καὶ ὅτι οὐκ ἀν ἔχητε, φησὶν, εἰπεῖν, ὅτι οὐκ ἔγινε τί ἔταθεν ὁ τοῦτον ἀποκτείνας Καΐν· μὴ γὰρ οὐκ ἐτιμωρήσατος χαλεπωτάτη δίκη τὸν φονέα; ἡ πάλιν οὐκ ἤκουόσατε, ὅσα ἔταθον οἱ πατέρες ὑμῶν, τοὺς προφήτας ἀνελόντες; ταῦτα δὲ ἔλεγε φοβῶν αὐτοὺς, ὅτι ὥσπερ ἐκεῖνοι δίκην ἔδοσαν, οὗτοι καὶ οὗτοι ἐσχάτως τιμωρηθῆσονται, τολμῶντες τὰ ὅμοια· βουλόμενος δὲ ἔτακῆσαι τὸν φόβον, φησὶν, “ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ηὗται πάντα ταῦτα 10 “ἐπὶ τὴν γενεὰν ταύτην,” τουτέστι εἰς κεφαλὰς ὑμῶν πάντα στρέψω, καὶ σφοδρὰ ποιήσομαι τὴν ἄμυναν. ὁ γὰρ πολλοὺς ἡμαρτηκότας εἶδὼς, καὶ μὴ συφρονισθεὶς, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ καὶ αὐτὸς ἡμαρτών, καὶ οὐ τὰ αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ πολλῷ χαλεπώτερα, χαλεπωτέραν ἐκείνων πολλῷ δίκαιος ἀν ἐη δοῦναι δίκην. καὶ τοῦτο ἐστὶν. 15 φησὶν δὲ Θεὸς ἀλλαχοῦ, “ἀποδίδοὺς ἡμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνων, “ἐπὶ τρίτην καὶ τετάρτην γενεὰν τοῖς μισθοῖς με.” οὐχ ὡς τοῖς ἄλλοις τολμηρέστων ἔτερων διδόντων δίκαιος, ἀλλ᾽ ὡς τῶν μετὰ πλείονας ἡμαρτόντας καὶ κολασθέντας, μὴ γενομένων βελτιόνων, ἀλλὰ τὰ αὐτὰ τετλημμεληκότων, τὰς ἐκείνων τιμωρίας ὑποσχεῖν 20 ὄντων δικαίων^x.

35 Τίς δὲ ἐστὶν οὗτος ὁ Ζαχαρίας, περὶ οὗ εἴπειν “ἔως τοῦ αἵματος Ζαχαρίου νιοῦ Βαραχίου;” οἱ μὲν τὸν Ἰωάννον πατέρα φασὶν, οἱ δὲ τὸν προφήτην, οἱ δὲ ἔτερον τινὰ διώνυμον ἵερέα, ὃν καὶ Ἰωδαὶ φησὶν ἡ Γραφή. ἡμᾶς δὲ ἐκεῖνο σκοτεῖν χρὴ, ὅτι τὸ 25 τόλμημα διπλοῦν ἔη, οὐ γὰρ ἀγίους ἀγήρουν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ἀγίῳ τόπῳ. ταῦτα δὲ λέγων, οὐκ ἐκείνους ἐφόθει μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς παρεμυθεῖτο, δεικνὺς ὅτι καὶ οἱ δίκαιοι οἱ πρὸ αὐτῶν ταῦτα ἔταθον.

37 Διατί πρὸς τὴν πόλιν στρέφει τὸν λόγον; “Ιερουσαλήμ” γάρ 30 φησιν, “Ιερουσαλήμ,” καὶ τὰ ἔξης παιδεῦσαι καὶ ἐν τούτῳ βουλόμενος τοὺς ἀκούοντας ἐλεοῦντος δὲ καὶ ταλανῆσοντος σχῆμα δεικνύς διὰ τοῦτο τὸν διπλασιασμὸν ἐπήγαγεν ἔτι δὲ καὶ σφοδρὰ φιλοῦντος ὥσπερ γὰρ πρὸς ἐρωμένην φιληθεῖσαν μὲν διὰ παντὸς,

^x ὄντες δικαίως Cod.

καταφρονήσασαν δὲ τοῦ ἑραστοῦ, καὶ διὰ τοῦτο κολάζεσθαι μέλλουσαν ἀπολογεῖται λοιπὸν, μέλλων ἐπάγειν τὴν κόλασιν μέμνηται δὲ καὶ τῶν μιαιφονῶν αὐτῆς, δεῖξαι βουλόμενος, ὅτι οὐδὲ οὕτως ἀπέστη τῆς πρὸς αὐτὴν εἰνοίας. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ “ποσάκις “ἡθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου,” καὶ τὰ ἔξης. καὶ γὰρ ἀεὶ 5 ἔαυτεὺς ἐσκόρπιζον διὰ τῶν ἀμαρτημάτων. ἐνδείκνυται δὲ καὶ τὸ φιλόστοργον διὰ τῆς εἰκόνος τῆς ὕστερ¹ ὄρης² καὶ γὰρ τοῦτο τὸ ξῶν θερμὸν ἔστι περὶ τὰ ἔγγονα. “ἀλλ’ οὐκ ἡθελήσατε,” φησί· τὸ δὲ “ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος,” τὴν τῆς παρ’ αὐτοῦ βοηθείας μέλλουσαν ἔσεσθαι γύμνωσιν. τὸ δὲ “οὐ μή με ἴδητε ιο “ἀπάρτι,” περὶ τοῦ καιροῦ λέγει τοῦ μέχρι τοῦ σταυροῦ. τὸ δὲ “ἔως ἂν εἴπῃτε εὐλογημένος ὁ ἔρχόμενος ἐν ὄντος Κυρίου,” περὶ τῆς μελλούσης ἡμέρας τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας. τότε γὰρ πάντες αὐτὸν προσκυνήσουσιν ἀλλ’ οὐδὲν ὄφελος ἐντεῦθεν εἰς ἀπολογίαν αὐτοῖς³ ὥσπερ οὖν οὐδὲ τοῖς τῆς πολιτείας κακοῖς ἔνεκεν 15 μετανοῦσι τότε. διόπερ ἔνις ἔστι καιρὸς, ἐργασόμενα τὰ ἀγάθα. ὥσπερ γὰρ ἐκείνοις τῆς γνώσεως ὄφελος λοιπὸν οὐδὲν ἔσται τότε, οὕτως οὐδὲ ἡμῖν αὐτοῖς ἐπὶ ταῖς πονηραῖς πράξεσι μετανοῦσιν ἔκει.

ΚΤΡΙΑΛΟΤ ἈΔΕΙΑΝΑΔΡΕΙΑΣ. Εἰπὼν τοῦτο δείκνυσιν ἔαυτοῦ τὸ 20 θεοπρεπὲς, καὶ ἐν ἀνθρωπίνῃ μορφῇ ὃν⁴ καὶ γὰρ περὶ τοῦ Θεοῦ εἶπεν Μωϋσῆς, “δι’ ἣς⁵ τὰς πτέρυγας αὐτοῦ ἐδέξατο αὐτούς.” καὶ πάλιν Δαβὶδ, “οἱ δὲ νιοὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν σκέπῃ τῶν πτερύ-“ γων σου ἐλπιοῦσιν.”

ΠΡΙΓΓΕΝΟΤΣ. “Ορνις πολύτεκνος καὶ θερμὴ περὶ τὴν ἀγάπην 25 κηδομένη τῶν τέκνων, καὶ ἔαυτὴν παραδίδοντα ὑπὲρ αὐτῶν.

ΚΕΦ. NZ.

Περὶ συντελείας.

38 Τίνος ἔνεκεν προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ, ἐπιδεικνύτες τοῦ παοῦ τὸ κάλλος; ἐπειδὴ εἶπεν “ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος” ὥσπερ βαυμάζοντες εἰ τοσαῦτα ἀφανισθήσονται κάλλη, καὶ ὑλης 30 πολυτέλεια, καὶ τέχνης ποικιλία ἀφατος⁶ διὰ τοῦτο ὑποδεικνύουσιν αὐτὸς δὲ οὐκέτι λοιπὸν περὶ ἔρημίας διαλέγεται αὐτοῖς, ἀλλὰ

¹ ὥσπερ Cod.

² Sic.

παντελῆ προσαφωνεῖ τὸν ἀφανισμὸν διὰ τοῦ εἰπεῖν, “οὐ μὴ μείη
“ λίθος ἐπὶ λίθον.” τῶς οὖν ἔμεινε φῆσι, καὶ τί τοῦτο; εὔτε γὰρ
οὗτος διέπεσεν ἡ ἀπόφασις ἡ γὰρ τὴν ἐρημίαν ἐνδεικνύμενος τὴν
παντελῆ ταῦτα ἔλεγεν, ἡ περὶ ἑκένου τοῦ τόπου, ἔθιται ὑπάρχουν
ἔλεγεν, “οὐ μὴ μείην ὅδε λίθος ἐπὶ λίθον” ἔστι γὰρ αὐτοῦ μέρη 5
μέχρι τῶν θεμελίων ἡφανισμένα.

Διατί κατ’ ἴδιαν προσῆλθον ἐπειδὴ περὶ μεγάλων ἔμελλον
ἐρωτᾶν. καὶ γὰρ ἐκεῖνον μαθεῖν τὴν ἡμέραν τῆς παρουσίας
αὐτοῦ, διὰ τὸ σφόδρα ἐπιθυμεῖν τὴν δοξαν ἐκείνην ἰδεῖν, τὴν μυρίων
ἀγαθῶν ὑστατήσας· καὶ δύο ταῦτα ἐρωτῶσιν αὐτὸς, πότε ταῦτα 10
ἔσται; τουτέστιν ἡ τοῦ ναοῦ κατασκαφῇ· καὶ τί τὸ σημεῖον τῆς
αὐτοῦ παρουσίας; αὐτὸς δὲ ἐπειδὴ τὰ ἀγαθὰ μόνον ὄντες πόλεων,
καὶ εὐθέως αὐτὰ ἀπαντήσεσθαι προσεδόκουν, διὰ τοῦτο πάλιν
αὐτοῖς χαλεπὰ προσαφωνεῖ, ἐναγγενίους ποιῶν καὶ κελεύων διπλῶς
τῆφειν, ώς μήτε ὑπὸ τῆς ἀπάτης τῶν παραζηλωμένων φενακισθῆ¹⁵
καί διπλοῦς γὰρ ὁ τόλεμος ἔσται φῆσιν, ὃ τε τῶν πλάνων, ὃ τε
τῶν πολεμίων πολέμους δὲ τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις λέγει· οὐ γὰρ
δὴ τοὺς ἔξαθεν καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης γνομένους· τί γὰρ
αὐτοῖς μέλει τοῦτο; διὰ τὸ οὖν καὶ ταῦτα ἵκανὰ ὑπάρχειν αὐτοὺς
θορυβῆσαι, διὰ τοῦτο οὖν προεῖπε πάντα· λιμοὺς δὲ καὶ λοιμοὺς²⁰
καὶ σεισμοὺς γενέσθαι λέγει, ώς αὐτοῦ τολεμοῦντος τοὺς Ἰου-
δαίους· δεικνὺς καὶ διὰ τούτου, ὅτι τοὺς πολέμους αὐτὸς εἴσατε
ἐπελθεῖν. εἶπε δὲ “μὴ θροεῖσθε,” ἵνα μὴ τὰς νιφάδας τῶν κακῶν
ἀκούοντες νομίσωσι διασπᾶσθαι τὸ κήρυγμα· ἔσται μὲν γάρ, φῆσι,
θόρυβος καὶ παραχώρη τοὺς δὲ ἐμοὺς οὐδεὶς διασταλεύσει χρησμούς.²⁵

6 Ἐπειδὴ δὲ ἐνόμιζον οἱ μαθηταὶ ἂμα τῇ κατασκαφῇ τῶν Ἱερο-
σολύμων καὶ τὴν συντέλειαν ἔσεσθαι, διορθούμενος καὶ ταῦτην
αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν, ἔλεγεν, “ἄλλ’ οὐπω τὸ τέλος.” τὸ δὲ “ἔθνος
“ ἐπὶ ἔθνος καὶ βασιλείαν ἐπὶ βασιλείαν” ἔσεσθαι περὶ τῶν
προοιμίων εἶπε τῶν Ἰουδαϊκῶν, καὶ τὸ “παραδώσουσιν ὑμᾶς εἰς³⁰
“ θλάψεις,” καὶ τὰ ἔξης πάντα ἔως καὶ “τότε ἥξει τὸ τέλος” καὶ
τῆς συντελείας λέγει τῶν Ἱεροσολύμων εἰ δέ τις εἶποι, καὶ πόθεν
δῆλον ὅτι τρὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων ἐκηρύχθη τὸ Εὐαγ-
γέλιον ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ, ἀκούσατο τί φῆσιν ὁ Παῦλος “εἰς
“ πᾶσαν τὴν γῆν ἐβῆλθεν ὁ φέρογγος αὐτῶν.” καὶ πάλιν, “τοῦ³⁵

“Εὐαγγελίου τοῦ κηρυχθέντος ἐν πάσῃ τῇ κτισει τῇ ὑπὸ τὸν “οὐρανὸν,” καὶ τοῦτον δὲ αὐτὸν ἴδομεν ἀπὸ Ἱερουσαλήμ εἰς Ἰστανίαν τρέχοντα. εἰ δὲ εἰς τοσοῦτον μέρος κατέλαβεν, ἐπονησώμεν πόσα καὶ οἱ λοικοὶ Ἀπόστολοι εἰργάσαντο. καὶ πάλιν δὲ ὁ αὐτὸς Ἀπόστολος λέγει περὶ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι ἔστι “καρκο-5 φορούμενον καὶ αὐξανόμενον ἐν πάσῃ τῇ κτισει τῇ ὑπὸ τὸν “οὐρανόν.”

Θεοδόροτ ΉΡΑΚΛΕΙΔ. Ἐξελθὼν τοῦ Ἱεροῦ ὁ Κύριος, διδάσκει μὴ προσέχειν τοῖς ἐπιγείοις, κανὸν Θεῷ ἀνάκειμα γῆ.

Τοῦτο λέποντα. Πολλὰ ἔθλιβησαν οἱ Ἀπόστολοι ὑπὸ Ἰουδαίων 10 καὶ ἔθνων ἐπιβουλέυμένοι, οἱ καὶ ἐσκανδαλίζοντο κατ’ αὐτῶν.

ΟΡΙΓΕΝΟΣ. Οἱ τὴν πλατείαν καὶ εὐρύχωρον ὁδεύοντες ὅδον ἐσκανδαλίζοντο.

Θεοδόροτ ΉΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ψευδοπροφήτας λέγει τοὺς αἱρετικοὺς τοὺς πλανήσαντας πολλοὺς τῶν ἀκεραιοτέρων ἐπὶ τῆς συν-15 τελείας.

Τοῦ Χριστοῦ. Εὔκαιρος παρενέβαλλε τὰ αὐτῶν κακὰ, ἔχοντα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν κοινῶν. οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ προσθεῖναι “διὰ τὸ ὄνομά μου.”

14 Τί δὲ ἔστιν “εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν;” ὅτι ἐκπρύχθη 20 μὲν πανταχοῦ, οὐκ ἐπιστεύθη δὲ πανταχοῦ. εἰς ἔλεγχον οὖν ἔσται καὶ εἰς κατηγορίαν τοῖς μὴ πιστεύσασιν καὶ γὰρ οἱ πιστεύσαντες κατηγορήσωσι τῶν μὴ πιστευσάντων, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτούς. διατί δὲ μετὰ τὸ κηρυχθῆναι εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ Εὐαγγέλιον ἀπόλλυται τὰ Ἱεροσόλυμα; ἵνα μηδὲ σκιὰν ἀπολογίας 25 ἔχωσιν οἱ Ἰουδαῖοι ἀγνωμονοῦντες. οἱ γὰρ εἰδότες τὴν αὐτοῦ δύναμιν πανταχοῦ διαλάμψασαν, καὶ ἐν ἀκαριαίῳ τὴν οἰκουμένην ἐλοῦσαν, τίνα ἀν ἔχοιεν συγγράμμην λοιπὸν, ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγνωμοσύνης μείναντες; “Βδέλυγμα” δὲ τὸν ἀνδριάντα τοῦ τότε ἐλόντος τὴν πόλιν εἶπεν “ἐρημώσεως” δὲ, ὡς ἐρημώσαντος τὴν 30 πόλιν καὶ τὸν ναόν. διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, “ὅταν ἴδητε,” ἐσήμανε τὸ ἔτι ζώντων τινῶν ἐξ αὐτῶν, τότε ταῦτα ἔσται.

15 **Θεοδόροτ ΉΡΑΚΛΕΙΑΣ.** “Βδέλυγμα ἐρημώσεως” καθολικῶς ὁ Ἀντίχριστος, γέγονε δὲ καὶ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως Ἱερουσαλήμ ἡ εἰκὼν Καίσαρος, ἣν ἀνέστησε Πιλάτος ἐν τῷ ναῷ. 35

Θεολαρύτοτ επιεκόποτ Κέρος². Τὸ ῥῆτὸν τοῦτο τολλαχῶς ἐνοεῖται παρὰ τοῖς θείοις πατράσι¹ καὶ πρῶτον μὲν εἰσεγένεται τὸ “βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως” εἰς τὸν θεῖον νεῶν, ὅτε τὸν βωμὸν τῷ Διὶ ἀνέστησεν ὁ δυσσεβὴς βασιλεὺς Ἀντίοχος² καὶ χοῖρον γὰρ ἐν αὐτῷ προσενήνοχεν εἰς θυσίαν, καὶ προσανόμασε Διὸς Ὁλυμπίου τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν. εἶτα μετ’ ἐκεῖνον πάλιν, Πόντιος Πιλᾶτος ἡγεμονεύων ἐν Ἱεροσολύμοις, νύκτωρ εἰς τὸν θεῖον ναὸν τὰς βασιλικὰς εἰσεκόμισεν εἰκόνας, παρὰ τὸν θεῖον νόμον. μετὰ τούτους δὲ ἐπὶ τῆς συντελείας τοῦτο γενήσεται³ τὸ γὰρ ἀληθινὸν “βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως” τοῦ κόσμου, ἦτοι “ὁ ἀνθρώπος τῆς ΙΟ “ἀνομίας, ὁ νιὸς τῆς ἀπωλείας,” λέγω δὴ ὁ Ἀντίχριστος, καθεοθήσεται εἰς τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ναὸν βλασφημῶν, καὶ ἀποδεικνύων ἑαυτὸν εἶναι Θεόν.

ΘΑΛΑΣΣΙΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ ΚΑΙ ΠΡΕΣΒΥΤΤΕΡΟΤ. Χρὴ δὲ καὶ ἔτέρως ἐκ τῶν καθ’ ἡμέραν συμβαίνοντων τῇ ἀνθρώπινῃ φύσει παθῶν 15 νοῆσαι τὸ ῥῆτόν σκυτάλην δὲ οὔτως. ἐκ τῶν ἴποκειμένων ἐν τῇ ψυχῇ παθῶν λαμβάνοντες οἱ δαιμονες τὰς ἀφορμὰς, τοῦ κινεῖν ἐν ἡμῖν τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς⁴ εἴτα διὰ τούτων πολεμοῦντες τὸν νοῦν, ἐκβιάζονται αὐτὸν εἰς συγκατάθεσιν ἐλθεῖν τῆς ἀμαρτίας⁵ ἡττηθέντος δὲ αὐτοῦ, ἄγουσιν αὐτὸν εἰς τὴν κατὰ διάνοιαν ἀμαρτίαν, καὶ ταύτης ἀποτελεσθείσης, ἄγουσιν αὐτὸν λοιπὸν αἰχμάλωτον εἰς τὴν τράξιν. μετὰ δὲ ταύτην λοιπὸν οἱ τὴν ψυχὴν διὰ τῶν λογισμῶν ἐρημώσαντες, σὺν αὐτοῖς ἀναχωροῦσιν. μένει δὲ μόνον ἐν τῷ ναῷ τὸ εἰδώλον τῆς ἀμαρτίας, περὶ οὐ φησὶν ὁ Κύριος· “ὅταν ἰδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως,” καὶ τὰ ἔξης.²⁵ ὅτι δὲ τόπος ἄγιος καὶ ναὸς ὁ νοῦς ὑπάρχει τοῦ ἀνθρώπου, μαρτυρεῖ ὁ Παῦλος λέγων· “οὐκ εἴδατε ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν,” καὶ τὰ ἔξης. καὶ πάλιν, “εἴ τις τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ φθείρει, φθερεῖ “τοῦτον ὁ Θεός” ὁ γὰρ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἄγιος ἐστιν, οἵτινες ἐστὲ “ὑμεῖς.” τοίνυν σαφῶς ἀποδέεικται, ὅτι τόπος ἄγιος καὶ ναὸς 30 ὑπάρχει ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾧ οἱ δαιμονες διὰ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τὴν ψυχὴν ἐρημώσαντες, τὸ εἰδώλον τῆς ἀμαρτίας ἐστησαν. “τότε,” πότε; ὅταν τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἢ ἐν τόπῳ ἄγιῳ⁶ οὐ μόνον δὲ περὶ τοῦ ἀνθριάντος λέγει τοῦτο, ἀλλὰ

² κύπρου Cod.

καὶ τὸν στρατοπέδων φευγέτωσαν δὲ εἶτε, ὃς αὐθεμίαν λοιπὸν ἐλπίδα σωτηρίας ἔχοντων. ὕστερ ἐν τοῖς προτέραις εἰχον πολέμους· οὐ γὰρ ἔσται τίς μεταβολὴ νῦν, ὕστερ ἐμπροσθεν γέγονεν ἀχαστητὸν γάρ φησι τὸ κάν γυμνῷ τῷ σώματι σωθῆναι λοιπὸν, διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐπὶ τὸν δωμάτων οὐκ ἀφίεισιν εἰς τὴν εἰκίανς εἰσελθεῖν, ὕστερ ἄραι τὰ ἴματα· τὰ ἄφυκτα δηλῶν κακὰ, καὶ τὴν ἀτέραντον συμφορὰν, καὶ ὅτι τὸν ἐμπεσόντα ἀλάγκυ πάντας ἀπολέσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ τὸν ἐν τῷ ἀγρῷ, προστίθησι λέγων “μηδὲ “οὗτος ἐπιστρεψάτω τὰ ἴματα αὐτοῦ,” εἰ γὰρ οἱ ἔνδον ὅπεις φεύγουσι, πολλῷ μᾶλλον τοὺς ἔξωθεν οὐ χρὴ καταφεύγειν ἐκεῖ.”¹⁰

19 “Οὐαὶ δὲ ταῖς ἐν γαστρὶ ἔχουσαις, καὶ ταῖς θηλαζούσαις,” ταῖς μὲν διὰ τὸ νοθρότερον καὶ τὸ μὴ δύνασθαι φεύγειν εὐκόλως, τῷ φορτίῳ τῆς κυήσεως βαρουμέναις· ταῖς δὲ διὰ τὸ δεσμῷ κατέχεσθαι τῷ τῆς συμπαθείας τῶν παιδίων, καὶ μὴ δύνασθαι συνδιασθεῖν τὰ θηλάζοντα χρημάτων μὲν γὰρ καταφρονῆσαι¹⁵ εὔκολον, καὶ προνοῆσαι ράδιον ἴματίων, τὰ δὲ ἀπὸ τῆς φύσεως, πῶς ἀν τις διαφύγῃ; πῶς γὰρ ἀν ἡ ἔγκυος γένηται κούφη; πῶς δὲ ἡ θηλάζουσα δυνήσεται τοῦ τεχθέντος καταφρονῆσαι;

20 Διατί εἶπε “προσεύχεσθε” καὶ τὰ ἔχης; ἐν χειμῶνι μὲν διὰ τὴν δύσκολίαν τὴν ἀπὸ τοῦ καιροῦ· ἐν σαββάτῳ δὲ, διὰ τὴν²⁰ αὐθεντείαν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου. ἐπειδὴ γὰρ φυγῆς χρεία, καὶ φυγῆς ταχίστης, οὕτε δὲ ἐν σαββάτῳ Ἰουδαῖοι φυγεῖν ἐτόλμων διὰ τὸν νόμον, οὕτε δὲ ἐν χειμῶνι διὰ τὸ δύσκολον ὅθεν δῆλον ὅτι πρὸς Ἰουδαίους ὁ λόγος αὐτῷ, καὶ περὶ τῶν ἐκείνους καταληφθεῖν τοὺς κακῶν διαλέγεται. οὐ γὰρ δὴ οἱ Ἀπόστολοι ἐμελλον τὸ²⁵ σάββατον τηρεῖν^a ἢ ἐκεῖ ἔσεσθε, ἥνκα Οὐεσπασιανὸς ἐπέβη τῇ πόλει^b καὶ γὰρ ἐφθῆσαν προστελθόντες οἱ πλείους ἐκ τοῦ βίου· εἰ δέ τις ἐντελείφθη, ἐν ἄλλοις τῆς οἰκουμένης διέτριβε τόπους τότε. τὸ δὲ “ἔσται θλίψις οἵα οὐκ ἐγένετο, οὐδὲ μὴ γένηται,” μηδεὶς νομίσῃ^c τοῦτο ὑπερβολικῶς εἰρῆσθαι, ἀλλ’ ἐντυχῶν τοῖς³⁰ τοῦ Ἰωσήπου συγγράμμασι, μαθανέτω τὸν εἰρημένων τὴν ἀλήθειαν. οὐδὲ γὰρ ἀν ἔχοι τις εἴπειν ὅτι πιστὸς ὁν ὁ ἀνθρωπος εἰς τὸ συστῆσαι τὰ εἰρημένα ἐπάγκωσε τὴν τραγῳδίαν^d καὶ γὰρ Ἰουδαῖος καὶ ξηλωτὴς, καὶ τὸν μετὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν.

^a γερμάν. Cod.

τί οὖν οὗτος φησί; ὅτι πᾶσαν ἐνίκησε τραγῳδίαν ἐκεῖνα τὰ δειπνά, καὶ πόλεμος οὐδεὶς οὐδέποτε τοιοῦτος τὸ ἔθνος κατέλαβε. τοσοῦτος γὰρ ἦν ὁ λιμὸς, ὃς αὐταῖς ταῖς μητράσι περιμάχητον εἶναι τὴν τεκνοφαγίαν, καὶ ὑπὲρ τούτου πολέμους γίνεσθαι. πολλοὺς δὲ καὶ νεκροὺς γενομένους κατὰ μέσας ἀναρρηγῦσθαι τὰς γαστέρας ἔφη⁵ τάνυ δὲ πρεπόντως γέγονεν ἡ ὑπερβολὴ αὕτη τῶν κακῶν ὑπὲρ τὰ ἐμπροσθεν. καὶ μετὰ ταῦτα τόλμημα οὕτω παράνομον καὶ φρικῶδες, τὸν τῆς κτίσεως ἀπάσης δεσπότην βανάτῳ παραδοῦναι.

22 Τί ἔστιν “εἰ μὴ ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι;” εἰ^b ἐπὶ πλεῖον, φησὶν, ἐκράτησεν ὁ πόλεμος τὸν Ῥωμαίων ὁ κατὰ τῆς πόλεως, το ἄπαντες ἀν ἀπώλοντο Ἰουδαῖοι^c πᾶσαν γὰρ σάρκα ἐνταῦθα, τὴν Ἰουδαϊκὴν λέγει, καὶ ὅτι οἱ ἔξω καὶ οἱ ἐνδον διεφθάρησαν ἄν^d οὐ γὰρ δὴ μόνον τοὺς ἐν Ἰουδαΐᾳ ἐπολέμουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πανταχοῦ διεσταρμένους ἀπεκήρυξτον τότε, καὶ ἥλαννον διὰ τὸ πρὸς ἐκείνους μῆσος. διὰ δὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς, φησὶν, ἐκολοβώθησαν αἱ ἡμέραι^e ἐκεῖναι^f “ἐκλεκτοὺς” δὲ λέγει τοὺς πιστοὺς, τοὺς ἐν μέσοις ἀπειλημμένους αὐτοῖς^g ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι διὰ τὸ κήρυγμα, καὶ διὰ τὸ προσκυνεῖσθαι τὸν Χριστὸν, ταῦτα γέγονε τὰ κακὰ, δεικνὺς ὅτι οὐ μόνον οἱ πιστοὶ τούτων αὐτοῖς οὐκ ἐγένοντο αἴτιοι, ἀλλ’ ὅτι εἰ μὴ ἐκεῖνοι ἥσαν, πρόρριξον ἄπαντες ἀπώλοντο. 20 εἰ γὰρ συνεχώρησεν ὁ Θεὸς ἐκταῦηται τὸν πόλεμον ἐπὶ πλεῖον, οὐδὲ ἀν λείφανον ἔμεινεν Ἰουδαίων ἀλλ’ ἵνα μὴ συναπόλωνται τοῖς ἀπίστοις Ἰουδαίοις οἱ ἔξι αὐτῶν γενόμενοι πιστοὶ, ταχέως κατέλυσε τὴν μάχην, καὶ τέρας ἔδωκε τῷ πολέμῳ. διὰ τοῦτο φησὶ, “διὰ “δὲ τοὺς ἐκλεκτούς,” καὶ τὰ ἔξης.

25

Χρὴ δὲ σκοπῆσαι τὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος οἰκονομίαν, ὅτι τούτων οὐδὲν ἔγραψεν ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης, ἵνα μὴ δοξῇ ἐξ αὐτῆς τῶν γεγενημένων τῆς ἱστορίας γράψειν. καὶ γὰρ μετὰ τὴν ἀλώσιν ἔξη χρόνου πολύν. ἀλλ’ οἱ πρὸ τῆς ἀλώσεως ἀποθανόντες Ἀπόστολοι καὶ Εὐαγγελισταὶ καὶ μηδὲν τούτων ἐωρακότες, αὐτοὶ³⁰ γράφουσι τὰ περὶ τῆς συντελείας τῶν Ἱεροσολύμων, ὥστε πάντοθεν προλάμψειν τῆς προρρήσεως τὴν ἰσχύν. πληρώσας τὰ περὶ τῶν Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν ἑαυτοῦ διαβαίνει λοιπὸν δευτέραν παρουσίαν, καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς τὰ σημεῖα, οὐκ ἐκείνοις

^b εἰ om. Cod.

χρήσιμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν, καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς ἐσομένοις· τότε φησὶν, ἔαν τις ὑμῖν εἴπῃ, “ἴδον ὅδε ὁ Χριστὸς,” καὶ τὰ ἔξης. τότε ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοὺς ἀσφαλίζεται, λέγων τὰ ἴδιά
ματα τῆς αὐτοῦ παρουσίας, τῆς μελλούσης μετὰ ταῦτα. οὐ γὰρ
ῶσκερ ἐν τῇ προτέρᾳ ἐν Βηθλεὲμ ἐφάνη, καὶ ἐν γωνίᾳ μικρᾷ τῆς 5
οἰκουμένης, οὕτω καὶ τότε φησὶν, ἀλλὰ φανερῶς καὶ μετὰ
περιφανείας ἀπάσης, καὶ ὡς μὴ δεῖσθαι τοῦ ταῦτα ἀπαγγέλ-
λοντος. οὐ μικρὸν δὲ τοῦτο σημεῖον τοῦ λανθανόντως παραγενέσθαι.
χρὴ δὲ σκοπῆσαι πῶς ἐνταῦθα οὐδὲ περὶ πολέμου διαλέγεται,
οὐδὲ περὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ διακρίνει λόγον, ἀλλὰ περὶ τῶν 10
ἀπάτη ἐπιχειρούντων, “ἐλεύσονται γάρ,” φησὶ, “καὶ ἀπατήσουσι
“πολλούς.” οἱ δὲ πρὸ τῆς δευτέρας αὐτοῦ παρουσίας, οἱ καὶ
ἐκείνων ὄντες πικρότεροι, δώσωσι, φησὶ, σημεῖα καὶ τέρατα, καὶ
τὰ ἔξης δείκνυσιν οὖν τινας καὶ διακονησομένους τῷ Ἀντιχρίστῳ.
λέγει δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος περὶ αὐτοῦ· “ὅτι ἔσται ἡ παρουσία 15
“αὐτοῦ κατ’ ἐνέργειαν τοῦ Σατανᾶ ἐν πάσῃ δυνάμει καὶ σημείοις
“καὶ τέρασι ψευδοῦς.” “ἴδον,” φησὶ, “προείρηκα ὑμῖν” ἔαν οὖν
“εἴπωσιν ὑμῖν ίδον ἐν τῇ ἐρήμῳ,” καὶ τὰ ἔξης. οὐκ εἴπει, ἀπέλ-
θετε μὲν πρὸς αὐτὸν, μὴ πιστεύσητε δὲ, ἀλλὰ “μὴ ἔχέλθητε,”
μὴ ἀπέλθητε. καὶ γὰρ πολλὴ τότε ἡ ἀπάτη διὰ τοῦτο καὶ 20
σημεῖα γίνεται ἀπάτης καὶ τὴν μὲν τοῦ Ἀντιχρίστου παρουσίαν
ἐν τόπῳ λέγει, τὴν δὲ αὐτοῦ “ῶσκερ ἡ ἀστραπὴ,” φησὶν, “ἔξερ-
“χεται,” καὶ τὰ ἔξης. δὲ δὲ λέγει τοιούτον ἔστιν. ἡ ἀστραπὴ
οὕτω φαίνεται ὥστε μὴ δεῖσθαι τοῦ ἀπαγγέλλοντος, μηδὲ τοῦ
κηρύσσοντος, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν οἰκίαις καθημένοις, καὶ τοῖς ἐν 25
θαλάμοις, ἐν ἀκαριαίῳ ῥοπῇ κατὰ τὴν οἰκονομίαν δείκνυται πᾶσιν
οὕτως ἔσται ἡ παρουσία ἐκείνη, ὅμοι πανταχοῦ φαινομένη διὰ
τὴν ἔκλαμψιν τῆς δόξης. λέγει δὲ καὶ ἔτερον σημεῖον, “ὅτι ὅπου
“τὸ πτῶμα, ἐκεῖ καὶ οἱ ἀετοί,” τουτέστι τὸ πλῆθος τῶν Ἀγγέλων,
καὶ τῶν μαρτύρων, καὶ τῶν ἀγίων πάντων, μετὰ Χριστοῦ εὑρε- 30
θήσεται.

29 Εὐθέως δὲ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων,
καὶ τὰ ἔξης.

Ποίων ἡμερῶν θλίψιν λέγει; τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῶν ψευδο-

προφητῶν θλίψις γὰρ ἔσται τότε μεγάλη, τοσούτων ὄντων τῶν ἀπατώντων, ἀλλ' οὐκ ἐκτείνεται εἰς μῆκος χρόνου εἰ γὰρ ὁ Ἰουδαϊκὸς πόλεμος διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκολοβώθη, πολλῷ μᾶλλον ὁ πειρασμὸς οὗτος συσταλήσεται διὰ τοὺς ἐν τῷ τότε καιρῷ τῆς ἐν κόσμῳ συντελείας ὑπάρχοντας ἐκλεκτούς. διὰ τοῦτο οὐκ εἶπε 5 μετὰ τὴν θλίψιν μόνον, ἀλλὰ καὶ “εὐθέως” προσέθηκεν ὅμοιον μὲν γὰρ σχεδὸν τάντα γίνεται. οἵτε γὰρ Φειδοπροφῆται καὶ Φειδόχριστοι θορυβήσουσι παραγενόμενοι, καὶ εὐθέως αὐτὸς ὁ δεσπότης παρέσται· καὶ γὰρ οὐ μικρὰ τότε μέλλει κατέχειν ταραχὴ τὴν οἰκουμένην παραγίνεται δὲ, μετασχηματιζόμενης λοιπὸν αὐτῆς 10 τῆς κτίσεως. καὶ γὰρ ὁ ἡλιος σκοτισθήσεται, οὐκ ἀφανιζόμενος ἀλλὰ νικώμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ. τὰ δὲ ἄστρα πεσεῖται, οἵτι οὐκ ἔστιν αὐτῶν χρεία λοιπὸν, τυκτὸς οὐκ οὖσης. “αἱ δυνάμεις δὲ τῶν οὐρανῶν σαλευθήσονται,” διότι τοσαύτην μεταβολὴν ὅρωσι γινομένην. εἰ γὰρ ὅτε ἐγένοντο τὰ ἄστρα, οὕτως 15 ἔφριξαν καὶ ἔβαλμασαν, πῶς ἀν μὴ φρίξων δρῦστες τάντα μεταρρυθμιζόμενα, καὶ τοὺς συνδούλους αὐτῶν διὰ τὰς εὐθύνας, καὶ τὴν οἰκουμένην ἄπασαν φοβερῷ παρισταμένην δικαστηρίῳ, καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας γενομένους, λόγον ἀπαιτούμενους περὶ τάντων ὡν ἔπραξαν. Περὶ τοίου 20 σημείου λέγει, οἵτι φαίνεται ἐν τῷ οὐρανῷ; περὶ τοῦ σταυροῦ, ὅστις τοῦ ἡλίου φαιδρότερος ἔσται. εἰ γὰρ ἐκεῖνος σκοτίζεται καὶ κρύπτεται, οὗτος δὲ φαίνεται, προδῆλος οἵτι πολλῷ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίκων λαμπρότερος δεγχθήσεται. τίνος δὲ ἔνεκεν, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν φανεῖται; ὥστε ἐκ περιουσίας τολλῆς ἐπιστο- 25 μισθῆναι τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀναισχυτίαν καὶ γὰρ δικαίωμα μέγιστον ἔχων τὸν σταυρὸν, οὕτω παραγίνεται εἰς ἐκεῖνο τὸ δικαστήριον ὁ Χριστὸς, οὐχὶ τὰ τραύματα μόνον ἀλλὰ καὶ τὸν βάνατον τὸν ἐπονεῖδιστον δεικνὺς, “καὶ κόψονται τότε πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς” οὐ γὰρ χρεία κατηγορίας.

30 Διατί δὲ ὅταν ἰδωσι τὸν σταυρὸν κόψονται; ἐπειδὴ ἐσταύρωσαν δι προσκυῆσαι ἔδει. τοῦ σταυροῦ δὲ ἐμημόνευσεν, ἵνα μὴ τοιίσιν οἱ Ἀπόστολοι πᾶσι σκυρωτόν τι ἔσεοδαι τότε, ἐπῆγαγε λέγων “καὶ δίψονται τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον,” καὶ τὰ ἔξη. οὐκ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀλλ' ἐν νεφέλῃ, καθὼς καὶ ἀνελήφθη. 35

“καὶ ἔξποστελεῖ,” φησὶ, “τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ μετὰ σάλ-
“πιρρος μεγάλης,” καὶ τὰ ἔξης. ἐνοήσωμεν, ἀγαπητοὶ, ἀπὸ
μὲν τῶν κολάσεων, καὶ τὰ αὐτοὺς ἀναμένοντα βασανιστήρια, ὅτι
τερ καὶ τῶν ἐκλεκτῶν χωρίζονται, καὶ τῇ γένυῃ παραδίδονται.
τίνος δὲ ἔνεκεν δὶ’ Ἀγγέλων καλεῖ τοὺς ἐκλεκτοὺς, οὗτοι φανερῶς 5
αὐτὸς ἔρχόμενος; τιμᾶν αὐτοὺς καὶ ἐν τούτῳ. ἀναστάντες μὲν
γὰρ αὐτοὺς συλλέξουσιν Ἀγγελοι· συλλεγόντες δὲ ἀρτάσουσιν ἐν
ιεφέλαις. ταῦτα δὲ πάντα ἐν ἀκαριαίῳ γίνεται, ἐν ἀτόμῳ· οὐ γὰρ
δὴ ἄκο μένον αὐτοὺς καλεῖ, ἀλλ’ αὐτὸς ἔρχεται ἐν σάλπιγγι.
καὶ τί βούλονται αἱ σάλπιγγες καὶ ἡ ὥχη; πρὸς ἀνάστασιν, 10
πρὸς εὐφροσύνην, πρὸς παράστασιν τῶν γυνομένων ἐκπλῆξεων, πρὸς
οδύνην τῶν ἀποιλυπτανομένων. οἵμοι, ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τῆς
φοβερᾶς. καὶ μᾶλλον μὲν ἔδει χαίρειν ἡμᾶς, ὅταν ταῦτα ἀκούω-
μεν, ἀλλὰ τούναντίον ἀλγοῦμεν καὶ κατηφεῖς ἐσμὲν, καὶ σκυρε-
πάζομεν ἡ μόνον ἐγὼ ταῦτα πάσχω, ὑμεῖς δὲ χαίρετε ἐν τῇ 15
τούτων ἀκροάσει. ἐμοὶ μὲν οὖν καὶ φρίκη τίς ἐπέρχεται, λεγο-
μένων τούτων, καὶ τικρὸν οδύρομαι, καὶ ἐκ βαθυτάτης στενάζω
καρδίας· οὐδὲν γὰρ τῶν ἀγαθῶν ἐκείνων πρός με, ἀλλ’ ἡ μετὰ
τῶν ἀφρόνων παρθένων καταδίκη, ἡ μετὰ τοῦ χώσαντος τὸ τάλαν-
τον, ὅπερ ἔλαβεν, ἡ μετὰ τοῦ πονηροῦ δούλου. διὰ ταῦτα δακρύω, 20
ὅσης δᾶξης ἐκπίπτειν μέλλομεν, ὅσης ἐλπίδος ἀγαθῶν, καὶ τοῦτο
διηνεκῶς, ἵνα μικρὸν σπουδάσωμεν. εἰ γὰρ πόνος πολὺς ἦν, καὶ
νόμος βαρὺς, ἔδει μὲν καὶ οὕτως πάντα ποιεῖν. Καὶ μετ’ ὀλίγον—
Ἐν γῇ ἀγωνίζῃ, καὶ ἐν οὐρανῷ ὁ στέφανος· ἐν δύο ἡμέραις
τρέχεις, καὶ εἰς ἀγήρους αἴῶνας τὰ βραβεῖα· ἐν φθαρτῷ σώματι 25
ἡ πάλη, καὶ ἐν ἀφθάρτῳ ἡ τιμή.

ΚΕΦ. ΝΗ.

Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ φρας.

32 Τίνος οὖν ἔνεκεν τὸ παραδειγματικόν τε τέθεικε τῆς συκῆς λέγων,
“ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε,” καὶ τὰ ἔξης; ἐπειδήπερ ἔζητον οἱ 30
μαθηταὶ μεθ’ ὅσον χρόνον καὶ αὐτὴ κυρίως ἡ ἡμέρα τῆς παρουσίας
αὐτοῦ ἀπαντήσεται, οὐ διὰ τῆς παραβολῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ
τῶν μετὰ ταῦτα λέξεων τοῦτο ἐδήλωσεν εἰπὼν, “γινώσκετε ὅτι
“ἔργυς ἔστιν ἐπὶ θύραις.” ἐντεῦθεν δὲ καὶ ἕτερόν τι προφητεύει,

θέρος πνευματικὸν καὶ γαλήνην ἐσομένην κατ' ἔκείνην τὴν ἡμέραν ἀπὸ χειμῶνος τοῦ παρόντος τοῖς δικαίοις, τοῖς δὲ ἀμαρτωλοῖς τούκαντίον, χειμῶνα ἀπὸ θέρους, ὅπερ ἐν τοῖς ἔξης ἐδήλωσεν εἰπὼν, τρυφώντων αὐτῷ ἐπιστήσεσθαι τὴν ἡμέραν. οὐ διὰ τοῦτο δὲ μόνον τὸ τῆς συκῆς τοῦτο τέθεικε παραθεγμα, ἵνα τὸ διάστημα δηλώσῃ, 5 ἔξην γὰρ καὶ ἑτέρως αὐτὸς παραστῆσαι, ἀλλὰ ἵνα κάντεθεν πιστώσηται τὸν λόγον, οὗτος ἐκβησόμενον πάντως, ὥσπερ ἀνάγκη γενέσθαι. καὶ γὰρ ὅπου περ ἀν τὸ πάντως ἀποβησόμενον λέγει, φυσικὰς ἀνάγκας εἰς μέσον παράγει ὅθεν καὶ ὁ Ἀπόστολος αὐτὸν μυμούμενος τοῦτο ποιεῖ, καθὼς περὶ ἀκατάστασεως διαλεγό- 10 μενος φησὶν “ἐὰν μὴ ὁ κόκκος τοῦ σίτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν “ἀποθάνῃ, αὐτὸς μόνος μένει,” καὶ τὰ ἔξης.

40 “Τότε,” φησὶ, “δύο ἔστοται ἐν τῷ ἄγρῳ,” καὶ τὰ ἔξης. ἀγρὸν μὲν ἐκάλεσε τὸν κόσμον, παραλαμβάνεται δὲ ὁ σωζόμενος, ἀφίεται δὲ ὁ κατακρινόμενος. “δύο,” φησὶν, “ἀλήθουσας ἐν τῷ μυλῶνι,” 15 καὶ τὰ ἔξης. ἀληθύστας μὲν ἐκάλετε τοὺς ἐν πτωχείῳ διάγοντας. ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ δύο ἐπὶ τῆς κλίνης εἶπεν, ὅπερ σημαίνει τοὺς ἐν πλούτῳ ὄντας. μανθάνομεν οὖν ἐκ τούτου, ὅτι καὶ πτωχοὶ καὶ πλούσιοι καὶ δοῦλοι καὶ δεσπόται παραλαμβάνονται καὶ ἀφίενται· καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς ἀξίας καὶ ἀπ' ἔκείνης, ὥσπερ καὶ ἐν τῇ 20 παλαιῇ φησὶν ἀπὸ τοῦ καθημένου ἐν τῷ θρόνῳ, ἔως τῆς ἐν τῷ μύλωνι· καὶ ἐπειδήπερ ὅτι δυσκόλως οἱ πλούσιοι σώζονται, δείκνυσιν ἐνταῦθα, ὅτι οὔτε οὗτοι πάντως ἀπολοῦνται, οὔτε πένητες σώζονται ἀπαντες, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἔκείνων καὶ ἐκ τούτων, καὶ σώζονται καὶ ἀπόλλυνται. Ἐμοὶ δοκεῖ ὅτι καὶ ἐν νυκτὶ ἔσται 25 ἡ παρουσία· τοῦτο γὰρ καὶ ὁ Λουκᾶς φησὶν, ὅθεν δηλούντι πάντα μετὰ ἀκριβείας οἴδεν. διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν “γρηγορεῖτε, ὅτι οὐκ “οἴδατε” καὶ τὰ ἔξης, ἐσήμανεν ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ εἶπεν τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν, βουλόμενος αὐτοὺς ἐκπαγμίους εἶναι διηγεῖκας. τί δηλοῖ “ὅτι, εἰ γῆδει ὁ οἰκοδεσπότης,” καὶ τὰ λοιπά. εἰ 30 γῆδεισαν, φησὶν, οἱ πολλοὶ, πότε ἀποθανοῦνται, πάντως ἀν κατ' ἔκείνην τὴν ὥραν ἐπούδασαν μετανόησαι· ἵνα οὖν μὴ ἔκείνην μόνον σπουδάσωσι, διὰ τοῦτο οὐ λέγει οὔτε τοῦ κόσμου συντελείας, οὔτε τὸν ἐκάστου θάνατον, ἀεὶ ἡμᾶς βουλόμενος τοῦτον

τροσδεκάτην, καὶ ἀεὶ σύγωνίζεσθαι. ἅμα δὲ καὶ ἐντρέπει τοὺς φίλους, ὅτι οὐδὲ ὅσον περὶ χρημάτων σπουδὴν πεποίηται εἰ προσδοκῶντες κλέπτεσθαι, οὐδὲ τοσαύτην οὗτοι τῆς ἑαυτῶν ψυχῆς.

45. Εἶπὸν δὲ τὸ “τίς ἄρα ὁ πιστὸς δοῦλος,” οὐδὲ τοῦτο ἀγνῶν εἶπεν, ἀλλ’ ἵνα δεῖξῃ τὸ σπάνιον καὶ πολύτιμον. οὗτος οὖν καὶ 5 τῷ Ἄδαμ εἶπὼν, “ποῦ εἶ;” οὐκ ἀγνῶν εἶπεν, ἀλλ’ ἵνα αὐτὸν ἐμβάλῃ εἰς ἀπολογίαν τῆς ἀμαρτίας· καὶ ἐπὶ τὸν Σοδόμον διὰ τοῦτο εἶπεν “καταβὰς ὄφομαι, εἰ κατὰ τὴν κραυγὴν αὐτῶν “συντελοῦνται πρός με, εἰ δὲ μὴ, ἵνα γνῶ.” οὕτως ἡμᾶς παιδεύονται ἀπόφασιν ἐν πράγμασι μηδέποτε διδόναι πρὸν τελείως ἀπακρίνομεν 10 τὰ πράγματα. ἐπὶ δὲ τοῦ προφήτου διὰ τοῦτο εἶπεν, “Ἐὰν ἄρα “ἀκούσωσι, καὶ ἐὰν ἄρα συνιῶσιν.” ἵνα μὴ δοῦῃ ὡς πρόρρησις παρὰ τοῖς ἀνόητοις, ἀναγκαστική τις εἶναι πρὸς παραπομήν. ἐν δὲ τῷ Εὐαγγελίῳ εἶπεν, “ἴσως ἐντραπήσονται τὸν νιόν μου.” ἵνα δεῖξῃ ὅτι ὄφειλον τοῦτο ποιῆσαι, καὶ ἐντραπῆναι τὸν νιόν μου. 15

46. Μακαρίζει δὲ τὸν πιστὸν δοῦλον, λέγων, “μακάριος ὁ δοῦλος “ἐκεῖνος,” καὶ τὰ ἔχεις. τάνυν δικαίως ὡς φρόνιμον καὶ σπουδαιόν. τοῦτο δὲ οὐ περὶ χρημάτων εἰρηται μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ λόγων καὶ περὶ διακονίας καὶ περὶ πάσης οἰκονομίας, ἣν ἔκαστος ἔνεχε-
ρίσθη. αὕτη δὲ ἡ παραβολὴ καὶ πρὸς τοὺς ἀρχοντας τοὺς πολιτι- 20
κοὺς ἀρμόσειεν ἄν, ἔκαστον γὰρ πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον ἀπεκε-
χρῆσθαι δεῖ, ἐφ’ οὓς ἔχει, καὶ σοφίαν, καὶ ἀρχὴν, καὶ πλοῦτον,
καὶ διοικητήν, μὴ ἐπὶ βλάβῃ τὸν συνδούλων, μηδὲ ἐπὶ ἀπωλείᾳ
έσαντο. διὰ δὴ ἀμφότερα ἀπαιτεῖ παρ’ αὐτοῦ φρόνησιν καὶ
πίστιν. καὶ γὰρ ἡ ἀμαρτία ἀπὸ ἀφροσύνης γίνεται. “πιστὸν” 25
μὲν οὖν φησὶν αὐτὸν, ὅτι οὐδὲν ἐνσφίσατο, οὐδὲ ἀνήλωσε τῶν
δεσποτικῶν εἰκῆ καὶ μάτην. “φρόνιμον” δὲ, ὅτι ἔγων πρὸς τὸ
δέον οἰκονομῆσαι τὰ δοθέντα, καὶ γὰρ ἀμφοτέρων ἡμῖν χρέα, καὶ
τοῦ μὴ ιστφίσασθαι τὰ δεσποτικὰ, καὶ τοῦ εἰς δέον οἰκονομεῖν.
ἄν δὲ ἐν ἔξι αὐτῶν ἀπολείπῃ, ὡς καταχώσαντες κατακριθησόμενα. 30
ἄν μὲν γὰρ πιστὸς τίς ὑπάρχῃ καὶ μὴ κλέπτῃ, ἀπολλύει δὲ καὶ
εἰς μηδὲν προσῆκον δαπανᾷ, μέγα τὸ ἔγκλημα. ἄν τε πάλιν οἴδει
οἰκονομεῖν, ιστφίσεται δὲ, οὐχ ἡ τυχεῖσα κατηγορία. ἀκούσατε
οἱ καὶ τὰ αἰσθητὰ χρήματα ἔχοντες, οὐ γὰρ διδασκάλοις δια-
λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς πλουτοῦσιν ἐκάτεροι γὰρ ἐνεπι- 35.

στείθουσαν πλοῦτον, τὸν μὲν ἀναγκαιότερον, οἱ διδάσκοντες τὸν δὲ ἐλάττω, ὑμεῖς. ἀν οὖν μὴ εὐγνωμοσύνην ἐπιδεῖξησθε, τὰ γὰρ ἄλλοτρα παρέχετε, τοία ὑμῖν ἔσται ἀπολογία;

47 Τί δηλοῖ τὸ “ἐπὶ τᾶς τοῖς ὑπάρχουσιν αὐτοῖς, καταστῆσεις” αὐτὸν; ὅτι τὴν μακαριότητα ἐκείνην, καὶ τὴν ἄφροτον ἀξίαν,⁵ καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν, διδώσιν αὐτῷ. τὸν δὲ κακὸν δοῦλον τὸν λέγοντα, “χρονίζει μου ὁ Κύριος,” καὶ διατρατόμενον τὰ ἐφεξῆς γεγραμμένα, εἰς τὰς ἀφορήτους ἐκπέμπει κολάσεις. εἰ δὲ ὁ λέγων ὅτι χρονίζει οὕτω τιμωρηθήσεται, ὁ μηδὲ ὅλως προσδοκῶν αὐτὸν¹⁰ τί πάθοι; ἀλλὰ μὴ τὴν κόλασιν κατανοήσωμεν μόνον τὴν ἐκείνην κειμένην, ἀλλὰ κάκεινο σκοτήσωμεν, μήποτε καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ τὰ αὐτὰ πράττοντες λανθάνομεν. καὶ γὰρ τοῦτο ἐօικασιν οἱ πλοῦτον ἔχοντες, καὶ μὴ δαψιλῶς τοῖς δεομένοις παρέχοντες¹⁵ καὶ ἔκαστος οἰκονόμος ἔστι τῶν ἑαυτοῦ χρημάτων, οὐχ ἥττους ἢ ὁ τὰ τῆς Ἑκκλησίας οἰκονομῶν ὕσπερ γὰρ ἐκεῖνος οὐκ 15 ἔχει ἔξινσίας τὰ διδόμενα περὶ τίκνων τοῖς πένησιν, ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε σκορπίσαι²⁰ ἐπειδὴ εἰς πενήτων ἐδόθη διατροφὴν, οὕτως οὐδὲ ἔκαστος τὰ ἑαυτοῦ. εἰ γὰρ καὶ πατρῶν τίς διεδέξατο κλῆρον, ἢ καὶ αὐτὸς προσεπορίσατο, ἢ πάντα αὐτὸς ἑαυτῷ ἐκτήσατο, οὐδὲ οὕτως αὐτοῦ εἰσὶν, ἀλλὰ πάντα τοῦ Θεοῦ ὑπάρχουσιν²⁵ ἥδυνατο μὲν γὰρ αὐτὰ δι Θεὸς ἀφελέσθαι, ἀλλ’ οὐ πιεῖ τοῦτο³⁰ ἔκαστον κύριον ποιῶν τῆς εἰς τοὺς δεομένους φιλοτιμίας· διὸ σπουδάσωμεν μετὰ πάσης χαρᾶς καὶ προβυμίας σκορπίζειν εἰς τοὺς δεομένους, ἐξ ὧν περ κεκτήμεθα.

ΚΕΦ. ΝΘ.

25.

Περὶ τῶν ἵ παρθένων.

‘Η περὶ τῶν δέκα παρθένων παραβολὴ, καὶ ἡ μετὰ ταύτην τῶν ταλάντων, τῇ προτέρᾳ ἐοίκασιν, τῇ τοῦ πιστοῦ δούλου καὶ τοῦ ἀγνώμονος³⁵ τέσσαρες γάρ εἰσιν αἱ πᾶσαι περὶ τῶν αὐτῶν διαφόρις ἡμῖν παρανοῦσαι, λέγω δὴ τῆς περὶ τὴν ἐλεημοσύνην σκου-30 δῆς, καὶ τοῦ πάντοτε διὰ πάντων ὃν ἀν δυνάμεθα τὸν πλησίον ὠφελεῖν, ὡς οὐ δυνατὸν σωθῆναι ἐτέρως. Καὶ μετ’ ὀλίγου—Τίνος ἔνεκεν οὐχ ἀπλῶς οἷον δήποτε ὑποτίθεται πρόσωπον, ἀλλ’ ἐπὶ τοῦ

⁵ αὐτῷ Cod.

τῶν παρθένων προσάπου ταύτην ποιεῖται τὴν παραβολὴν; ἐπειδὴ μεγάλα περὶ παρθένων διελέχθη, εἰπὼν, “εἰσὶν εὐνοῦχοι” καὶ τὰ ἔξῆς· οἶδε δὲ καὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων περὶ αὐτὴν δόξαν ἔχοντας. καὶ γὰρ ἐστὶ φύσει τὸ πρᾶγμα μέγα, καὶ δείκνυται ἐξ ὧν οὗτε ἐν τῇ παλαιῇ ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καταρράθη⁵ καὶ ἐν τῇ καινῇ οὐκ ἥλθεν εἰς ἀνάγκην νόμου· οὐ γὰρ ἐπέταξε τοῦτο, ἀλλὰ τῇ προαιρέσει τῶν ἀκούσαντων ἐπέτρεψε· διὸ καὶ δ Παῦλος φησί, “περὶ δὲ τῶν παρθένων,” καὶ τὰ ἔξῆς ἐπεὶ οὖν καὶ μέγα τὸ πρᾶγμα ἦν, καὶ μεγάλην παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξαν εἶχεν, ἵνα μή τις τούτου κατορθῶν διάκειται, καὶ τῶν λοιπῶν ἀρε-¹⁰ τῶν ἀμελεῖ, τίθησι ταύτην τὴν παραβολὴν ἰκανὴν οὖσαν· ὅτι παρθένος, κανὸν τὰ ἄλλα πάντα ἔχῃ, τῶν ἀπὸ τῆς ἐλεημοσύνης καλῶν ἔργων οὖσα, μετὰ πορτῶν ἐκβάλλεται, καὶ μάλα εἰκότως· οἱ μὲν γὰρ σωμάτων ἔρωτος ἡττήθησαν, οἱ δὲ χρημάτων. οὐκ ἔστι δὲ Ἰσον σωμάτων ἔρως καὶ χρημάτων, ἀλλ’ ὁ τῶν σωμάτων δριμύ-¹⁵ τερός τε πολλῷ καὶ τυραννικότερος· ὅσῳ τοίνυν εἰς τὸ ἥπτον τίς ἡττηται, τοσοῦτον μᾶλλον ἀσύγχυτος ὁ ἡττηθεὶς· διὰ τοῦτο δὴ καὶ μωρὰς αὐτὰς καλεῖ, ὅτι τὸν μείζων ύποσταται πόνον, διὰ τὸν ἐλάσσονα τὸ πᾶν προῦδωκαν. χρὴ οὖν σκοτῆσαι ὅτι περ εἰ οὕτως ἔξεβλήθη παρθένος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἐλεημοσύνη οὐκ²⁰ ἔχουσα δαψιλῆ, τί ἄρα συμβήσεται τοῖς μηδὲ ταύτην μηδὲ ἐκεί-
νην μεγαλοφύρχως ἔχουσιν;

⁵ Τί δὲ σημαίνουσιν αἱ λαμπάδες; αὐτὸς τῆς παρθένου τὸ χά-
ρισμα, τὸ ἔλαιον δὲ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν ἐλεημοσύνην, τὴν περὶ τὴν ἀγιωσύνην τοῖς δεομένοις βοήθειαν. τὸ “χρονίζειν δὲ τὸν²⁵ “υμφίον,” τὸν οὐκ ὀλίγον χρόνον ἐσόμενον τοῦ φανῆκαι τὴν βασιλείαν αὐτοῦ. τὸ δὲ “ἐκάθευδον,” τὸν θάνατον τὸ δὲ περὶ μόνας τὰς νύκτας γενέσθαι τὴν κραυγὴν, ὅτι ἐν νυκτὶ ή ἀνάστασις γίνεται, “ἐν φωνῇ ἀρχαγγέλου,” ὡς δ Παῦλος φησί· τί δὲ βοῶ-
σιν αἱ σάλπιγγες; ὁ υμφίος ἔρχεται· τὸ δὲ αἰτῆσαι τὰς μωρὰς³⁰ καὶ μὴ λαβεῖν, περὶ τῶν φρονίμων δηλοῖ, ὅτι οὐδεὶς ήμων ἔκει τῶν ἐκ τῶν ἔργων δοθῆναι προστῆναι δυνήσεται, ἐπειδὴ οὐ δύναται· καὶ γὰρ αἱ φρόνιμοι ἐπὶ τὸ ἀδύνατον καταφεύγουσιν.

⁹ Τί ἔστι τὸ “πορεύεσθε καὶ ἀγοράσατε, καὶ ὅτι ἀπῆλθον;”
τοῦτο εἶπε τῇ παραβολῇ παραμένων καὶ ὑφαίνων αὐτὴν, καὶ διὰ³⁵

τούτων δεικνὺς, ὅτι εἰ^a καὶ φιλάνθρωποι γενώμεθα μετὰ τὸ ἀπελθεῖν ἐκεῖ, οὐδὲν ἐντεῦθεν κερδήσομεν εἰς τὸ διαφυγεῖν τὴν κόλασιν· ὥσπερ οὐδὲ ταύταις ἡρκεστεν ἡ προθυμία, ἐπειδὴ μὴ ἐνταῦθα ἀπῆλθον πρὸς τοὺς πωλοῦντας· τουτέστι τὴν συμπάθειαν μὴ ἐκτήσαντο νῦν, ἀλλ’ ἐκεῖ. εἰσὶ δὲ οἱ πωλοῦντες τὸν ἔλαιον, οἱ τέμητες⁵ καὶ ποὺ πωλοῦσιν; ἐνταῦθα διὸ καὶ ἄρτι ζῆτεν χρὴ, οὐκ ἐν τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. καὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν ἡμῖν γίνεται ἡ μεγάλη αὐτῇ πραγματείᾳ ἐνταῦθα τοῖν τὸ ἔλαιον συνάγομεν, ἵνα ἐκεὶ χρήσιμον γένηται, ὅταν ὁ καιρὸς ἡμᾶς καλῇ· οὐ γὰρ ἐκεῖνος ἐστὶν ὁ καιρὸς τῆς συλλογῆς, ἀλλ’ οὗτος^b μὴ τοίνυν ἀναλίσκωμεν εἰς 10 μάτην τὰ ὄντα, εἰς τρυφὰς καὶ κενοδοξίας· πολλοῦ γὰρ ἡμῖν ἐκεῖ χρεία τοῦ ἔλαιου^c διὸ αἱ μὲν ἔτοιμοι συνεισῆλθον, αἱ δὲ δικαίως κληρεῖσαι μωραὶ, οὐδὲν γὰρ μωρότερον τῶν ἐνταῦθα χρηματιζόμενων, ἀπεκλείσθησάν τοῦ συμφάνος, μετὰ πολλοὺς πόνους καὶ μυρίους ἴδρωτας, καὶ τὴν ἀφόρητον μάχην ἐκείνην καὶ τὰ τρόπαια 15 ἀ κατὰ τῆς λυττότητος φύσεως ἀνεστήσαντο καταισχυνθεῖσας, καὶ τῶν λαμπτάδων ἐσβεσμένων, ἀνεχόρουν κάτω νεύουσαι^d οὐδὲν γὰρ ἀμαυρότερον παρθενίας ἔλαιον δαψιλὲς οὐκ ἔχουσης. εἰ δὲ αὐτὴ οὕτως, πολλῷ μᾶλλον οἱ γάμφη συναφθέντες, καὶ τὴν ἐλεγμοσύνην μεγαλοψύχως οὐκ ἔχοντες.²⁰

12 Τὸ δὲ “οὐκ οἶδα ὑμᾶς,” οὐδὲν ἔτερόν ἐστιν, ἢ εἰς γέενναν ἀπελθεῖν, καὶ εἰς ἀφόρητον κέλασιν μᾶλλον δὲ καὶ τῆς γέεννης τοῦτο τὸ ῥῆμα χαλεπάτερον, ὅταν αὐτὸς αὐτὸς λέγῃ ὁ τῶν Ἀγγέλων δεσπότης^e προσέθηκε δὲ τὸ “γρηγορεῖτε” καὶ τὰ ἔξης^f χρησίμην δείκνυσσιν ἡμῖν τὴν ἄγνοιαν τῆς ἔξοδου τοῦ βίου τούτου. ποὺ 25 νῦν εἰσιν οἱ διὰ παντὸς τοῦ βίου ῥάβυμοι; ὅταν δὲ ἐγκαλῶνται παρ’ ἡμῶν λέγοντες, ὅτι ἐν καιρῷ τελευτῆς καταλιμπάνω τοῖς δεομένοις, ἀκονέτωσαν τῶν ῥήματων τούτων, καὶ διορθούσθωσαν καὶ γὰρ ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἔξοδου, πολλοὶ ἐξέπεσον τούτου, ἀθρόως ἀρτασθέντες καὶ οὐδὲ προστάξαι συγχωρηθέντες τοῖς οἰκείοις περὶ 30 ὅν ἐβούλοντο.

^a η Cod.

ΚΕΦ. Ε.

Περὶ τῶν τὰ τάλαντα λαβόντων.

‘Η μὲν προειρημένη τῶν παρθένων παραβολὴ τῆς διὰ τῶν χρημάτων ἐλεγμοσύνης ἔνεκεν εἴρηται· ἡ δὲ τῶν ταλάντων πρὸς τοὺς οὐ χρήμασι, οὐ λόγῳ, οὐ προστασίᾳ, οὐχ ἐτέρῳ οὐν τρόπῳ ὥφε-
5 λεῖν βουλομένους τοὺς πλησίους, ἀλλὰ τάντα ἀποκρύπτοντας. διατί
δὲ αὕτη μὲν ἡ παραβολὴ βασιλέα εἰσάγει, ἡ δὲ τῶν παρθένων
τυρφίον; ἵνα μάθωμεν τῷς οἰκείωται πρὸς τὰς παρθένους ὁ Χρι-
στὸς, τὰς τὴν ἐλεγμοσύνην δαψιλᾶς παρεχούσας, καὶ τάντα τὰ
ὅντα τοῖς τέλησι διανεμούσας. τοῦτο γὰρ καὶ παρθενία καθὼς 10
καὶ ὁ Παῦλος φησίν· “ἡ ἄγαμος μεριμνὴ τὰ τοῦ Κυρίου,” καὶ
πάλιν διὰ τὸ εὔσχημον καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπεριστάστως.
14 εἶτε δὲ ὅτι “παρεδώκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα, καὶ ἀπεδήμησεν.”
ἵνα μάθωμεν αὐτοῦ τὴν μακροβυμίαν· ἔτι δὲ καὶ τὸν μεταξὺ και-
ρὸν τῆς συντελείας αἰνιττόμενος ταῦτα ἐλεγεν καὶ ἐπειδὴ τάντες 15
ἐργάταις ὑπάρχομεν, πρὸς τάντας διαλέγεται, πρὸς ἀρχοντας, πρὸς
ἀρχομένους, πρὸς δεσκότας καὶ δούλους, πρὸς σοφους καὶ ἴδιωτας.
τάλαντα δέ εἰσιν ἡ ἐκάστου δύναμις, ἣν ἔλαβε παρὰ Θεοῦ, εἶτε
ἐν προστασίᾳ, εἶτε ἐν χρήμασιν, εἶτε ἐν διδασκαλίᾳ, εἶτε ἐν οἰρ-
δήποτε πράγματι τοιούτῳ. τὸ δὲ εἰπεῖν, τὸν μὲν ὅτι πέντε τά-
20 λαντά μοι παρέδωκας, τὸν δὲ ὅτι δύο, τὴν εὐγνωμοσύνην ἔαυτῶν
ἐμφαίνουσιν καὶ ὅτι παρ’ αὐτοῦ τὴν ἀφορμὴν λαβόντες τῆς
ἔργασίας, πολλὴν χάριν ὁμολογοῦσιν αὐτῷ, τὸ πᾶν αὐτῷ λογιζό-
μενοι· τὸ δὲ “εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου” σημαίνει,
τὸ τὴν πᾶσαν οἱ τοιοῦτοι κληρονομοῦσι μακαριότητα· καὶ οὗτοι 25
μὲν οἱ πιστοὶ δοῦλοι, διπλασιάσαντες τὰ δοბέντα, καὶ χάριν ὀμο-
λογησαν ὁ δὲ πονηρὸς δοῦλος, οὐ μόνον οὐκ ἐδιπλασίασεν, ἀλλὰ
24 καὶ κατηγορίαν προσήνεγκε λέγων, “ἔγων σε ὅτι σκληρὸς εἶ
“ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅπει οὐ διε-
“σκόρπισας,” καὶ τὰ ἔξης τοιοῦτον γὰρ ἡ πονηρία, σκοτεῖ τὸν 30
λογισμὸν, καὶ κατὰ κρημίὸν ποιεῖ φέρεσθαι τὸν ἄταξ τῆς εὐθείας
ἐκτραπέντα ὅδον· τὸ δὲ εἰπεῖν “πονηρὲ δοῦλε,” φοβερὰν ἐμφαίνει
τὴν ἀγανάκτησιν· τὸ δὲ καταβαλεῖν, δηλοῖ τὸ εἰπεῖν καὶ παρα-

νέσαι καὶ συμβούλεῦσαι “ἀργύριον” καλεῖ τὰ λόγια τὰ τίμια, “τραπεζίτας” δὲ τοὺς ἀκούοντας “τόκον” δὲ οὐ μόνον τὰ καταβληθέντα διὰ τῆς ἀκροάσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν ἔργων ἐπιδειξιν καὶ ἐπὶ μὲν τῶν αἰσθητῶν χρημάτων κωλύει τοῦτο γίνεσθαι, καὶ κατακρίνει τοὺς τοῦτο ποιοῦντας ἐπὶ δὲ τῶν πνευματικῶν, αὐτὸς 5 ὑπισχγεῖται τοὺς τόκους ἀπαιτεῖν. κελεύει δὲ τοῦ ἀρθρῆς τὸ τάλαντον, τουτέστι τὸ χάρισμα ἀ' αὐτοῦ, καὶ προστεθῆται τῷ ἔχοντι διὰ τούτου δεικνύς, ὅτι ὁ χάρισμα ἔχων λόγου διδασκαλίας, καὶ μὴ εἰς τὸ ὄφελον χρώμενος αὐτῷ, ἀπόλλη καὶ τὴν χάριν καὶ μετὰ τὴν ἀπόφασιν τὴν πολλῆς γέμουσαν κατηγορίας, ἀχρεῖον 10 γὰρ αὐτὸν δοῦλον ὄντόμασε, καὶ εἰς τὴν ἀφόρητον ἐκπέμπει κόλασιν ὃ δὲ σπουδὴν παρεχόμενος εἰς τὸ χρᾶσθαι τῷ τῆς διδασκαλίας χαρίσματι πρὸς τὴν τοῦ πλησίου ὄφελειαν, πλείονα ἐπισπάσεται καὶ τὴν δωρεάν. ἀκούσωμεν τοίνυν τῶν ρήμάτων τούτων καὶ ὡς ἐστὶ καιρὸς, ἐργασώμεθα τὴν σωτηρίαν ἡμῶν, καὶ 15 λάβωμεν ἔλαιον δαψιλές εἰς τὰς λαμπάδας, καὶ εἰς ὅπερ ἐλάβομεν τάλαντον, τουτέστι χάρισμα, ἐπεργασώμεθα, τοὺς πλησίου ἀέκινος παρακαλοῦντες καὶ νοιετοῦντες εἰς τὸ ἀγαθόν· καὶ εἰς προστασίαν σπουδαῖοι γινέμενος ἀν γὰρ ὀκνήσαντες ἐνταῦθα ἐν ἀργύρᾳ διέγωμεν, οὐδεὶς ἡμᾶς ἐλεήσει λοιπὸν ἐκεῖ, καν μυρία θρη- 20 νῶμεν.

Θεοδόροτ 'ΗΡΑΚΛΕΙΑΣ. Ἐκδημίαν αὐτοῦ καλεῖ, τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνδον, ὅτε καὶ παρέδωκε τοῖς μαθηταῖς τὰ οὐράνια μυστήρια, καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλησίας μυσταγωγοῖς, ἐκάστῳ κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς θεοσεβείας τὸ ἀρμόδιον δούς.

25

Σεπτέροτ 'ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. Τάλαντόν ἐστι τὸ διδασκαλικὸν χάρισμα, δὲ ἐπιστεύθησαν οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν πρόεδροι, ἐκαστος κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως αὐτοῦ.

‘ΟΡΙΓΕΝΟΤ. Τὸν δούλων ἐστὶ τὸ μεταδοῦναι, τοῦ δεσπότου τὸ ἀπαιτῆσαι.

30

Τοῦ Χριστοῦ. Ἡ παρρησία τῆς ἐργασίας καὶ τοῦ κέρδους τοιεῖ καὶ βαρροῦντα προσιέναι, καὶ λαλεῖν ἐν πεποιθήσει.

Τοῦ λττοῦ. Μέγα μαρτύριον παρὰ δεσπότου εὗτας ἀκούσαι, ὡς Ἀβραὰμ πίστεύσαντι τῷ Θεῷ ἐλογίσθη εἰς δικαιοσύνην, οὕτω καὶ ταντὶ πιστῷ—Καὶ μετ' ὀλίγα—ὅλιγα τὰ ἐπταῦθα ἐγχει-

ρισθέντα, πολλὰ τὰ μετὰ τὴν ἐνταῦθα δόσην, διαβάς τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἔρχομαι πρὸς αὐτὸν τὸν Χριστόν. τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα, εὐπάθεια καὶ χαρά· ὅτε οἱ νῦν κλαίοντες γελάσονται· ἐπὶ δὲ τῷ πέντε τάλαντα λαβόντι, καὶ ἐπὶ τῷ δύο ταῦτα λέγεται, ἀρμόσσειν ταῦτα, τὸ φῶτολὺν οὐκ ἐπλεόνασεν, καὶ φῶτὸν ὁλίγονον 5 οὐκ ἐλαττόνησεν.

Θεοδώροτ ΉΡΑΚΛΕΙΔ. Τὰ παρ’ αὐτοῦ λεγόμενα τίθησιν εἰς ἐνδείξιν τῶν λόγων, ἡτοι καὶ τὸν λογισμῶν, οἷς ἔθος κεχρῆσθαι τινας λέγονταις, ὅτι οὐ χρεία μοι πόνου, οὐδὲ τὸ ὑπέρ ἑτέρων εὐθύνας ὑπέχειν, ὃ καλῶς εἴτε θερίζειν ὅπου οὐκ ἕσπειρεν, τοῦτο 10 γάρ ἐστι, τὸ παρὰ τῶν λειτουργῶν εὐθύνας ἀπαιτεῖν τὸν κριτὴν τῆς ἑτέρων ῥαβυμίας· ὡς γὰρ οὐκ ἔνεστι τινὰ θέρος ἐκεῖθεν ἐκδέχεσθαι, ἔνθα μὴ γέγονε σπόρος, οὗτος οὐκ ἔνεστι, φησὶν, ἐμὲ ὑπέρ ἑτέρου εὐθύνας ἑτερον ἀτεῖν· διό φησιν, εἰ τοῦτο ἥδεις, πολλῷ μᾶλλον ἔχρην σε τὰ οἰκεῖα ἐπιδείξασθαι. εἰ γὰρ τὰ ἑτέρων, ὡς φῆς, μέλλω ἀπαιτεῖν, πολλῷ μᾶλλον σὲ ἀπήγησα ἀν τῶν οἰκείων εὐθύνας, καὶ τοὺς μαθητευομένους δὲ τὸν προσήκοντα καρπὸν ἀπὸ τῆς ἐργασίας τῆς τῆς· εἰ σὺ περὶ αὐτοῦ ἥσθα τὰ δέοντα ἐπιδείξαμενος. δείκνυσι γὰρ ἐνταῦθα ὅτι ἑτερον ὑπέρ ἑτέρου εὐθύνας οὐκ ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ παρὰ μὲν τῶν διδασκάλων τὰ οἰκεῖα, παρὰ 20 δὲ τῶν μαθητευομένων τὴν ὑπακοήν.

Τοῦ Χρτζοστόμοτ. Τοιτέστιν ἔχρην εἰπεῖν, διαμαρτύρασθαι ἔδει, οὐκ ἔχεις οὐδέν; γλῶτταν ἔχεις· μή τις τοίνυν λέγετω ὅτι οὐδέν ἀφελῶ, ἔχεις γὰρ τὸ ἐν τάλαντον ἔκαστος καταβαλεῖν ἔδει· ὁ κίνδυνος τῶν ἀκουούντων τὴν ἀπαίτησιν ἐμοὶ ἐπιτρέψαι· καγὼ 25 μετὰ τόκου ἀν ἀπήγητα, τόκου λέγων ἀκροάσεως, τὴν τῶν ἔργων ἐπιδείξιν.

Τοῦ Χρτζοστόμοτ. Τί δὴ τοῦτο ἐστι; ὁ χάριν λαβὼν, καὶ τὴν προθυμίαν μὴ ἐπιδείξαμενος τὴν ἑαυτοῦ, καὶ τὴν χάριν ἀπόλλησι· ὁ δὲ σπουδὴν παρεχόμενος, πλείονα ἐπισπάσηται τὴν χάριν· 30 ἀλλ’ οὐ μέχρι τούτου ἡ ζημία, ἀλλὰ καὶ ἀφόρητος κόλασις, καὶ μετὰ τῆς κολάσεως, ἡ ἀπόφασις δικαία. ἀπὸ γὰρ τῶν τοιούτων ἀφαιρεθήσεται ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις, καὶ ὁ τοῦ διδασκάλου βαθμὸς, καὶ τῆς ἐσχάτης πειραθήσεται τιμωρίας· καὶ δίδοται τῷ πλουτοῦντι πλουσιωτέρας χάριτος ἐκείνῳ προστιθεμένης, πλὴν 35

εὶ καὶ διάφορα τὰ χαρίσματα, ἀλλ’ ἵση ἡ τιμὴ, ὅταν τις ἐπὶ τὸ
30 ἀκρότατον ἀναβῇ τῆς δοθείσης αὐτῷ παρὰ Θεοῦ ἴσχύος, “καὶ τὸν
“ ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλλετε εἰς τὸ σκότος,” καὶ τὰ ἔξης. εἶδες
τῶς οὐ μόνον ὁ ἀρτάξων καὶ πλεονεκτῶν, οὐδὲ ὁ κακὰ ἐργαζόμενος,
ἀλλὰ καὶ ὁ ἀγαθὸς μὴ ποιῶν, κολάζεται κόλασιν τὴν ἐσχάτην; 5
ἀντιλαβόμενα τούναν τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας, ἐργασάμενα
εἰς τὸ τάλαντον ἀν γὰρ ὀκνήσωμεν καὶ διατρίψωμεν ἐνταῦθα ἐν
ἀργίᾳ, οὐδεὶς ἡμᾶς ἐκεῖσε ἐλεγήσει. λοιπὸν πάντα εἰσενέγκωμεν
εἰς τὴν τῶν πλησίον ὠφέλειαν. τάλαντα γὰρ ἐνταῦθα ἐστὶν ἡ
ἐκάστου δίναμος· εἴτε ἐν προστασίᾳ, εἴτε ἐν χρήμασιν, εἴτε ἐν ιο
διδασκαλίᾳ, εἴτε ἐν οἰωδήποτε πράγματι μηδεὶς λεγέτω, ὅτι ἐν
τάλαντον ἔχω, δύνασαι γὰρ καὶ δι’ ἑνὸς εὐδοκιμῆσαι.

Ἐπ ἀνεπιγράφοτ. Σκότος ἔξωτερον ἔνθα οὐδεὶς φωτισμὸς,
τάχα μὲν οὐδὲ φωτισμὸς πάντως, οὐδὲ μία ἐπισκοπὴ θείου φω-
τός. μὴ θαύμαζε εἰ ἔγκα τοῦ μὴ διδάξαι τὸν λόγον, ταῦτα τις 15
πείσεται καὶ ἀκούσεται. Παῦλος δὲ λέγει, “οὐαὶ γάρ μοι ἐστὶν,
“ ἐὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι.”

ΚΕΦ. ΞΑ.

Περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.

Ἐπειδὴ νῦν ἐν ἀτιμίᾳ παρεγένετο ὁ Τίος τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς 20
ἡμῶν ὁ ἀληθινὸς, καὶ ὑβρεσὶ καὶ ὄνειδεσι, διὰ τοῦτο φησίν
31 “ ὅταν ἔλθῃ ὁ οὗτος τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ,” καὶ τὰ ἔξης,
τουτέστιν ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ· ἔτι δὲ καὶ ἐπειδὴ ὁ
σταυρὸς ἐγγὺς ἦν, πρᾶγμα δοκοῦν ἐπονείδιστον εἶναι, ὑπ’ ὅπιν
ἄγει τὸ δικαστήριον ἐκεῖνο, καὶ τὴν οἰκουμένην περιστησον ἄπα- 25
σαν, καὶ τοὺς οὐρανοὺς κενουμένους πάντες γὰρ οἱ ἄγιοι Ἀγγελοι,
παρέσονται μετ’ αὐτοῦ, φῆσιν τίνος ἔνεκεν; μαρτυροῦντες καὶ
αὐτοὶ, ὅσα διηκόνισαν πεμπόμενοι διαφόρως παρὰ τοῦ δεσπότου,
πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν· καὶ πανταχόθεν φρικώδης ἡ
32 ἡμέρα ἐκείνη τότε ἔσται· καὶ “ συναχθήσονται,” φῆσι, “ πάντα 30
“ τὰ ἔθη,” τουτέστι πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις· “ καὶ ἀφοριεῖ
“ αὐτοὺς ἀπ’ ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ πειμὴν τὰ πρόβατα.” νῦν μὲν
γὰρ οὐκ εἰσὶν ἀφορισμένοι, ἀλλὰ ἀναμικτοί, ἡ δὲ διαιρεσίς τότε
ἔσται μετὰ ἀκριβείας ἀπάσης· καὶ τέως ἀπὸ τῆς στάσεως αὐτοὺς

διαιρεῖ καὶ τοιεῖ δίλοις· εἴτα καὶ ἀπὸ τῶν διοριάτων τὸν ἑκάστου τρόπου ἐνδείκνυται, τοὺς μὲν ἐρίφια καλῶν, τοὺς δὲ πρόβατα· ἵνα τῶν μὲν τὸ ἄκαρπον δεῖξῃ, οὐδεὶς γὰρ ἀπὸ ἐρίφου καρπὸς γένοιτο· ἀλλὰ τὸν πολλὴν πρόσοδον· καὶ γὰρ πολλὴ τῶν προβάτων ἡ πρόσοδος, ἀπὸ ἐρίου, ἀπὸ τε γάλακτος, ἀπὸ τε τῶν τικτομένων τούτων δὲ ἔρημος ὁ ἐριφός· ἀλλὰ τὰ μὲν ἄλογα ἀπὸ φύσεως ἔχει τὸ ἄκαρπον, ἐκεῖνοι δὲ ἀπὸ προαιρέσεως· καὶ διὰ τοῦτο κολάζονται μὲν ἐκεῖνοι, στεφανοῦνται δὲ οὗτοι. οὐ πρότερον δὲ αὐτοὺς κολάζει, ἔνας οὖν δικάσηται πρὸς αὐτούς· διὸ καὶ στήσας αὐτοὺς, λέγει τὰ ἐγκλήματα, τὸ “ἐκείνασα καὶ οὐκ ιο “ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν,” καὶ τὰ ἔξης· οἱ δὲ μετὰ ἐπιεικείας φλεγονται, ἀλλ’ οὐδὲν αὐτοῖς ὅφελος λοιπὸν, καὶ μάλα εἰκότως· ὅτι πρᾶγμα οὕτω περιστοῦντα παρέδραμον· καὶ γὰρ οἱ προφῆται ἄνω καὶ κάτω ἔλεγον “ ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν” καὶ ὁ νομοθέτης διὰ τάντων εἰς τοῦτο κατενῆγεν, καὶ διὰ βημάτων καὶ διὰ 15 πραγμάτων· καὶ αὐτὴ δὲ ἡ φύσις τοῦτο ἐπιδίδειν χρὴ δὲ σκοτῆσαι, ὡς οὐχ ὅτι ἐνὸς ἡ δύο ὑπάρχον ἔργημοι μόνον, ἀλλὰ καὶ τάντων οὐ γὰρ δὴ μόνον πεινῶντα οὐκ ἔβρεφαν, οὐδὲ γυμνὸν πειρέβαλον, ἀλλ’ οὐδὲ δικουφότερον ἦν, ἄρρωστον ἐπεσκέψαντο.

Χρὴ δὲ σκοτῆσαι καὶ ἐπιταγμάτων τὸ ἐλαφρόν· οὐ γὰρ εἶπεν ἐν 20 φυλακῇ ἥμην, καὶ οὐκ ἀπηλλάξατε με, ἄρρωστος ἥμην, καὶ οὐκ ἀπεστήσατε με, ἀλλ’ ὅτι οὐκ ἐπεσκέψασθέ με, οὐδὲ ἥλθετε πρὸς με· διατί καὶ ἐλαχίστους καὶ ἀδελφοὺς καλεῖ τοὺς πτωχούς; ἐπειδὴ τακεινοὶ καὶ πένητες καὶ ἀπερριμμένοι ὑπάρχουσι. διὰ τοῦτο καὶ ἀδελφοί· τοὺς γὰρ τοιούτους μάλιστα εἰς ἀδελφότητα καλεῖ, 25 τοὺς ἀγνώστους, τοὺς εὐκαταφρονήτους, οὐχὶ τοὺς μοναχοὺς μόνους λέγων, καὶ τοὺς τὰ ὄρη κατειληφότας, ἀλλ’ ἐκαστον πιστὸν, καὶ βιωτικὸς ὑπάρχῃ πεινῶν δὲ Ἡ καὶ λιμάττων, γυμνὸς καὶ ξένος· πάσης αὐτὸν τῆς ἐπιμελείας ἀπολαύειν βούλεται· ἀδελφὸν γὰρ τὸ βάστισμα ἐργάζεται, καὶ ἡ τῶν ἀχράντων μυστηρίων κοινω-30 νία· πρότερον γὰρ τοὺς κατορθωκότας ἐπαινεῖ ὅπως καὶ ἐν τούτῳ δεῖξῃ τὸ δίκαιον τῆς ἀποφάσεως, “ δεῦτε” λέγων, “ οἱ εὐλογητοὶ μένοι τοῦ Πατρός μου,” καὶ τὰ ἔξης. ὅσον ἀγαθὸν τοῦτο τὸ οὐρανομά αντάξιον τὸ εὐλογημένους εἶναι, καὶ παρὰ τῷ Πατρὶ εὐλογημένους· ἔτι δὲ καὶ ἵνα μὴ πρότερον ἐκεῖνοι καταδικαζόμενοι 35

λέγωσιν, ὅτι οὐκ εἶχομεν τιὰς πρὸς οὓς ἐργασόμεθα τὸ ἀγαθὸν, διὰ τοῦτο ἀπὸ τῶν συνδούλων αὐτοὺς καταδικάζει, ὥστερ καὶ τὰς μωρὰς παρθένους ἀπὸ τῶν φρονίμων παρθένων, καὶ τὸν δοῦλον τὸν μεθύνοντα ἀπὸ τοῦ πιστοῦ δεύλου, καὶ τὸν τὸ τάλαντον καταχώσαντα ἀπὸ τῶν διπλασιασάντων, καὶ ἔκαστον τῶν ἀμαρτανόντων, 5 ἀπὸ τῶν κατορθωκότων. καὶ γὰρ πλουσίους πλουσίοις, καὶ πέντας πένητος παραβάλλει.

Οὐκ εἴτε λάβετε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν, ἀλλὰ κληρονομήσατε. ἵνα δείξῃ τὴν ὑπερβάλλουσαν τῆς χάριτος δωρεάν· ὡς οἰκεῖα γάρ φησιν, ὡς πατρῷα, ὡς ὑμέτερα, ὡς ὑμῖν 10 ἄνεῳδεν ὀφειλομένην, οὕτως αὐτὴν κληρονομήσατε· πριν γὰρ ὑμᾶς γενέσθαι, ταῦτα ὑμῖν ἡτοιμασται παρ' ἐμοῦ καὶ ηὔτρεπτοσται, ἐπειδὴ οὐδεὶν τοιούτους ἐσομένους ὑμᾶς. σκοπήσωμεν δὲ ἀντὶ ποίων τοσαῦτα λαμβάνουστιν, ἀντὶ στέγης, ἀντὶ ἱματίου, ἀντὶ ἄρτου, ἀντὶ ὕδατος ψυχροῦ, ἀντὶ ἐπισκέψεως, ἀντὶ 15 εἰσόδου τῆς εἰς τὸ δεσμωτήριον· ἔκεινοις δὲ εἰπὼν “πορεύεσθε οἱ “κατηραμένοι,” οὐκ εἴτεν ὑπὸ τοῦ Πατρός μονὸν οὐ γὰρ αὐτὸς αὐτοὺς κατηράσατο, ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα ἔργα, ἀλλ’ οὐδὲ τοῦτο εἴτεν, εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ· ἐπειδὴ δὲ ὑμεῖς ἔαυτοὺς ἐβάλετε, διὰ 20 τοῦ μὴ θρέψαι ἡ τοτίσαι, μηδὲ ἐνδύσαι μηδὲ ἐπισκέψασθαι, ἔαυτοῖς τὴν αὐτία λογίζεσθε. φοβηθῶμεν ἀγαπητοῖς ταῦτα ἀκούοντες, καὶ ἐνοήσαντες τῶν τοιούτων καὶ τοσούτων ἀγαθῶν τὴν ἡτοιμασίαν, καὶ τῆς ἀφερήτου καὶ αἰώνιου κολάσεως τὴν κατάκρισιν· σπουδάσωμεν ἐν εἰλικρινεῖ καὶ δαψιλεῖ συμπαθείᾳ, τῶν μὲν αἰώνιων ἀγαθῶν καὶ 25 ἀνεκδιηγήτων κληρονόμοις γενέσθαι· τῶν δὲ ἀτελευτήτων βασάνων, πεῖραν μὴ λαβεῖν. εἰ γὰρ καὶ μὴ συνεγινώσκομεν ἔαυτοῖς ἀμαρτίας, οὐδὲ οὕτως ὥμας ἔδει τῆς εἰς ἀλλήλους ἀμελεῖν συμπαθείας· εἰ δὲ πολλῶν ἀμαρτιῶν ὑπάρχομεν ὑπειθυνοι, δι' ἐλεημοσύνης πολλῆς, ταύτας ἔξαλειφθείν προηγουμένως· καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν 30 ἀντεχόμενοι, καὶ μὴ τῇ ἐλεημοσύνῃ μόνῃ βαρροῦντες, ἔαυτοὺς τρυφῇ καὶ μέθῃ καὶ πορνείᾳ καὶ πλεονεξίᾳ καὶ μωησικακίᾳ καὶ φθόνῳ καὶ καταλαλιᾳ, καὶ ἐτέραις ἀμαρτίαις ἐκδότους ποιήσωμεν. διότι πάντα ὅσα διὰ τῶν ἀγίων Εὐαγγελίων διδασκόμεθα τηρεῖν, προσετάχθημεν οὐ τὰ μὲν, καὶ τὰ δὲ, ἀλλὰ πάντα.

‘Πριγένοτε. Τὸ “ἀπὸ καταβολῆς κόσμου,” ἢ “τρὸ καταβο-
“λῆς κόσμου,” τὸ ὀρισμένον ἐν προγνώσει δηλοῖ ἔχει δὲ καὶ
μυστικὸν τί, ὅπερ ξήτει.

1 Εὐκαρίως περὶ τοῦ πάθους πάλιν διαλέγεται, ἐπειδήτερ προεῖπε περὶ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς ἀνταποδόσεως τῆς ἐκεῖ 5 καὶ τῆς κολάσεως ὡσανεὶ ἔλεγε, τί δεδοίκατε ἐπὶ τοῖς προσκαρ-
ροῖς δεινοῖς, τοιούτων ὑμᾶς ἀναμενόντων ἀγαθῶν; μυημονεύει δὲ τοῦ Πάσχα, εἰς ὑπόμησιν τῶν τολλῶν εὑρεγετημάτων τῶν κατ’ 10 Αἴγυπτον ἄγων αὐτούς· ὅτι καὶ τὸ νῦν γινόμενον διὰ σταυροῦ μυστήριον, ἑόρτη καὶ πανήγυρις ἐστὶν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς οἰκουμένης 15 τελούμενον. εἰπὼν δὲ ὅτι συνήχθησαν οἱ ἀρχιερεῖς, ἔδειξεν ὅτι τὰ ’Ιουδαϊκὰ ἀρχὴν ἐλάμβανε διαλύεσθαι· ὁ μὲν γὰρ Μωϋσῆς ἦν εἶναι ἀρχιερέα ἐκέλευσεν, καὶ τελευτήσαντος, τότε ἔτερον γίνε-
σθαι· τότε δὲ πολλοὶ ἤσαν ἀρχιερεῖς· ἐνιαύσιοι γὰρ ἐγίνοντο, καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν ὁ Εὐαγγελιστὴς εἰπὼν Λουκᾶς, ὅτε περὶ τοῦ 20 Ζαχαρίου διελέγετο, Ἐξ ἐφημερίας αὐτὸν εἶναι Ἀβιά. αὐτὸς οὖν ἐνταῦθα φησὶ τοὺς ἀπὸ ἀρχιερέων. χρὴ δὲ σκοπῆσαι καὶ τὴν ἀφάτον τῶν ’Ιουδαϊκῶν πραγμάτων διαφθοράν· παρανόμοις γὰρ πράγμασιν ἐπιχειροῦντες, πρὸς τὸν ἀρχιερέα ἔρχονται· καὶ γὰρ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχιερέως τοῦ λεγομένου Καϊάφα συνήχθησαν τοῦ 25 ἐκεῖθεν βουλόμενοι τὴν ἔξουσίαν τῶν κακῶν λαβεῖν, ὅθεν καλύεσθαις ἔδει· τί δὲ συνεβουλεύσαντο; ἵνα τὸν δεσπότην αὐτῶν, δόλῳ κρα-
τήσωσι καὶ ἀποκτείνωσιν· ἐδεδοίκεισαν γὰρ τὸν λαὸν, διὸ καὶ τὴν ἑορτὴν ἀνέμενον παρελθεῖν “ἔλεγον γὰρ, μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ,” καὶ τὰ ἔξης. ἐφοβοῦντο γὰρ, οὐ τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ πανταχοῦ τὰ ἀνθρά- 30 πινα· ἀλλ’ ὅμως τῷ θυμῷ ζέοντες ἐπειδὴ καὶ τὸν προδότην εὗρον, πάλιν μετέθεντο.

ΚΕΦ. ΞΒ.

Περὶ τῆς ἀλειφάσης τὸν Κύριον μύρῳ.

6 Ἡ γυνὴ αὗτη ἡ τὸν Κύριον ἀλείφασα μύρῳ, δοκεῖ μὲν εἶναι 30 μία καὶ ἡ αὕτη παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἀπασιν, οὐκ ἔστι δὲ, ἀλλὰ παρὰ μὲν τοῖς τρισὶ, μία τις εἶναι μοι δοκεῖ καὶ ἡ αὕτη, παρὰ δὲ Ἰωάννη, οὐκ ἔτι, ἀλλ’ ἔτέρα τίς θαυμαστὴ, ἡ τοῦ Λαζά-

6ρου ἀδελφή¹ τῆς λέπρας δὲ μέμνηται τοῦ Σίμωνος εἰπὼν, “ἐν “οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ,” ἵνα δεῖξῃ πόθεν θαρροῦσα ἡ γυνὴ προσῆλθε τῷ Χριστῷ² ἐπειδὴ γὰρ ἡ λέπρα σφόδρα ἀκάθαρτον εἶναι δοκεῖ πάθος καὶ βδελυκτὸν, εἰδὲ δὲ τὸν Ἰησοῦν θεραπεύσαντα τὸν ἄνθρωπον, οὐ γὰρ ἀν εἴλατο μεῖναι παρὰ τῷ λεπρῷ,³ 5 καὶ καταχθέντα παρ’ αὐτῷ, ἐθάρρησεν, ὅτι καὶ τὴν τῆς Ψυχῆς αὐτῆς ἀκαθαρσίαν, ἀποσμῆξαι δύναται ράδιος⁴ τῆς Βηθανίας δὲ μημονεύει, ἵνα μάθωμεν ὅτι ἐκῶν ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται· ὁ γὰρ πρὸ τούτου διαδιδράσκων αὐτοὺς, μὴν ὅτε μάλιστα ἔξηφθη αὐτῷ ἡ βασκανία, τότε πλησίον ἔρχεται, ὡς ἀπὸ σταδίων δεκαπέντε.⁵ 10 Ὅτως οἰκονομίας ἦν καὶ τὸ πρότερον ἀναχωρεῖν αὐτόν.

Διατί οὖ προτέρως ἀλλὰ μεθ’ ἑτέρας γυναικας, τὴν Σαμαρείτιν καὶ τὴν Χαναναίαν, καὶ ἄλλας τινὰς προσέρχεται αὐτῇ; διὰ τὸ πολλὴν ἔαυτῇ συνειδέναι ἀσελγείας ἀσθένειαν, καὶ μὴ τολμᾶν, ἀλλ’ ὀκνεῖν ἔτι καὶ ἀναδύσθαι⁶ καὶ οὐδὲ δημοσίᾳ, ἀλλ’ ἐν οἰκίᾳ,⁷ 15 καὶ πάντων τῶν ἄλλων ὑπὲρ θεραπείας προσερχομένων σωματικῆς μόνον, αὐτῇ τῇς κατὰ Ψυχὴν διορθώσεως ἔνεκεν προσήνει μόνης. οὐδὲ γάρ τι τοῦ σώματος ἀνάπηρος⁸ ἦν, ὥστε καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα ἄν τις αὐτὴν θαυμάσειεν. ταῖς θριξὶ δὲ αὐτῆς ἀπέμαστεν, ἐπειδὴ οὐχ ὡς ἄνθρωπῳ προσήνει ψιλῷ, ἀλλ’ ὡς μεῖζον ἡ το κατὰ ἄνθρωπον διὰ τοῦτο διάνοια ἡ περὶ τῶν πτωχῶν γέγονεν; διὰ τὸ ἀκοῦσαι τοῦ διδασκάλου πολλὰ περὶ ἐλεημοσύνης⁹ εἰπόντος, καὶ “ὅτι ἔλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν.” ἀπὸ τούτων γὰρ συνελογίζοντο πρὸς ἔαυτοὺς, καὶ ἐνενόσουν, ὅτι εἰ ὀλοκαυτώματα οὐ προσίεται, οὐδὲ τὴν παλαιὰν λατρείαν ὡς ἐλεημοσύνην, πολλῷ μᾶλλον τοῦ ἐλαίου τὴν χρῆσιν.

Προσήνεγκε δὲ αὐτῷ μύρον, ἐπειδὴ καὶ Ἰακὼβ στήλην ἤλειψε¹⁰ τῷ Θεῷ, καὶ ἐν ταῖς θυσίαις ἔλαιον προσήγετο, καὶ οἱ ἱερεῖς μύρῳ ἔχρισιν. συνεχώρησε δὲ κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ χειθῆαι τὸ μῆρον, σφόδρα συγκαταβαίνων αὐτῇ¹¹ καὶ γὰρ μετὰ πολλῆς

⁶ ἀνάπτειρος Cod.

εὐλαβείας καὶ ἀφάτου σπουδῆς προσῆλθεν αὐτῷ· εἰ γὰρ ἄκρωτος γενέσθαι καὶ κυοφορηθῆναι οὐ παρηγήσατο, πολλῷ μᾶλλον τοῦτο οὐκ ἀν διεκριύετο. εἰπόντες οἱ Ἀπόστολοι “ὅτι ἡδίνατο τριακοσίων” καὶ τὰ ἔξης, ἔδειξαν καὶ ἐν τούτῳ τῆς γυναικὸς τὴν φιλοτιμίαν, δύον ἀνήλωσεν εἰς τὸ μῦρον αὐτῇ ἐκετίμησε δὲ τοῖς μαθηταῖς 5 ἐγκαλοῦσι, καὶ μάλα εἰκότω· οὐδὲ γὰρ ἥδει ὑπὲρ τοσαντης 10 σπουδῆς ἔξαπορηθῆναι τὴν γυναικί· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν, “τί κόπους “παρέχετε τῇ γυναικὶ;” διδάσκει αὐτοὺς ἐκ τούτου, μηδὲ ἐκ προοιμίων τὰ ὑψηλότερα τοὺς ἀσθενεστέρους ἀπαιτεῖν καὶ γὰρ λοιπὸν ἥσαν ὑψηλοὶ καὶ πρόθυμοι πρὸς ἐλεγμοσύνην οἱ μαθηταὶ, 15 καὶ ἵνα μὴ τὴν τέως βλαστήσασαν τίστιν πηρώσωσιν, ἀλλ’ ἐκτρέφωσι μᾶλλον ἄμα δὲ καὶ ἡμᾶς παιδεύων, ἵνα ὅπερ ἀν γένηται καλὸν παρ’ αὐτοῦ, κανὸν μὴ σφόδρα ἥκριβωμένον ἦ, δέχεσθαι αὐτὸν, καὶ ἐπὶ τὸ μεῖζον ἄγειν, καὶ μὴ παρὰ τὴν ἀρχὴν, πᾶσαν ἐπιζητεῖν ἀκρίβειαν.

15

11 Περὶ δὲ τοῦ ἐνταφιασμοῦ αὐτοῦ, καὶ “ὅτι ἐμὲ οὐ πάντοτε “ἔχετε” ὁ Χριστὸς εἶπεν, τοὺς μαθητὰς περὶ τοῦ πάθους τάλιν ἀναμνῆσαι βουλόμενος. τὸ δὲ “ὅπου ἀν κηρυχθῆ τὸ εὐαγγέλιον” καὶ τὰ ἔξης, προσέθηκε, τὴν εἰς τὰ ἔθνη ἔξεδον προαναφενῶν, καὶ παραμυθούμενος αὐτοὺς καὶ ἐν τούτῳ ὑπὲρ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅτι 20 περ τοσαντη μετὰ τὸν σταυρὸν ἡ δύναμις αὐτοῦ ἐκλάμψει, ὡς πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκχυθῆναι τὸ κήρυγμα· ἔτι δὲ καὶ πρὸς παρακλησιν καὶ ἔπαινον ἐκείνης· δὲ δὲ λέγει περὶ αὐτῆς, τοιοῦτον ἐστὶν, ὅτι μηδεὶς ἐπιτιμάτω αὐτῇ, ἐγὼ γὰρ τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ καταδικάσαι αὐτὴν ὡς κακῶς πετοικῦναν, ἡ μέμψασθαι αὐτὴν ὡς οὐκ 25 ὄρθως ἐργασαμένην, ὅτι οὐδὲ ἀφῆσω λαθεῖν τὸ γεγενημένον, ἀλλ’ ὁ κόσμος γνώσεται τὸ ἐν οἰκίᾳ ὑπ’ αὐτῆς εἰργασμένον, καὶ ἐν κρυπτῇ. καὶ γὰρ ἀπὸ διανοίας εὐλαβοῦς ἦν τὸ γινόμενον, καὶ πίστεως θερμῆς, καὶ συντετριμμένης ψυχῆς· διατί δὲ μηδὲν πνευματικὸν ὑπέσχετο τῇ γυναικὶ, ἀλλὰ τὴν εἰς ἀεὶ μνήμην; ἐπειδὴ ἥρκει 30 τοῦτο καὶ περὶ ἐκείνων πεῖσαι βαρρεῖν αὐτήν. εἰ γὰρ ἔργον καλὸν, ὡς αὐτὸς ἐμαρτύρησεν, ἐποίησεν, εὑδηλον ὅτι καὶ μισθὸν ἀξιον λήψεται.

14 Τίνος ἔνεκεν εἶπε “τότε πορευθείς;” ἵνα δείξῃ ὅτε γυνὴ πετορευμένη τοσαντην ἐπεδείξατο τιμὴν, ὅτε εἶπεν εἰς τὸν ἐντα- 35

φιασμόν μου, ὅπερ ἵκανὸν ἦν αὐτὸν κατανῦξαι, τότε αὐτὸς τὰ τοῦ διαβόλου εἰργάζετο. τὸ δὲ "Ισκαριώτης" εἶπεν, ἐπειδὴ καὶ ἄλλος ἦν Ἰουδας· "ἐκ τῶν δώδεκα" φησὶν, ἵνα παραστῆσῃ ὅτι ἐκ τοῦ πρότου χοροῦ τῶν ἐκλελεγμένων ἦν, τῶν μετὰ Πέτρου καὶ Ἰωάννου ἥσαν γὰρ καὶ ἄλλοι μαθηταί.

15. Χρὴ δὲ σκοπῆσαι πόση ἦν αὐτοῦ ἡ κακία, ὅτι καὶ αὐτομάτως προσήσῃ, καὶ ὅτι ἀργυρίου τοῦτο ποιεῖ, καὶ ἀργυρίου τοσούτου ἔχήται δὲ εὐκαιρίαν, ἐπειδὴ ἐδεοίκει τὸν ὄχλον, καὶ μόνον ἀπολαβεῖν αὐτὸν ἤθελε. καίτοι γε πολλάκις αὐτὸν ἴδων διὰ μέσων ἐλθόντα καὶ μὴ κατασχεθέντα, καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ θεότητος πολλὰς παρασχόντα τὰς ἀποδείξεις οὕτως αὐτὸν καθάπτας¹⁴ ἐπήρωσεν ἡ φιλαργυρία, καὶ ταῦτα πολλάκις αὐτῷ περὶ τούτου διαλεχθέντος τοῦ Χριστοῦ, διά τε φοβερῶν καὶ προστηῶν ῥημάτων, ὥστε καταλύσαι τὴν πονηρὰν αὐτοῦ ταύτην νένοιαν ἀλλ' εἰ κανὸν οὐδὲν ἐκεῖνος ἐκέρδανεν, οὐ μὴν ὁ δεσπότης ἐταύσατο τὰ αὐτοῦ ποιῶν. εἰ οὖν ὁ Χριστὸς καίτερ προειδὼς τὸ ἀδιόρθωτον τοῦ προδότου, οὐκ ἐταύσατο τὰ αὐτοῦ εἰσφέρων καὶ νοιητῶν καὶ ἀπειλῶν καὶ ταλαιπών, πολλῷ μᾶλλον ὀφείλομεν ἡμεῖς, ἀμαρτάνοντας καὶ ράβυμοιντας νοιητεῖν καὶ διδάσκειν καὶ παρακαλεῖν, κανὸν μηδὲν ὠφελῶμεν. ἀκούσατε πάντες οἱ φιλάργυροι, οἱ τὸ τοῦ Ἰουδαίου νόσημα ἔχοντες¹⁵ ἀκούσατε, καὶ φύγετε τὸ πάθος τοῦτο. εἰ γὰρ ὁ συνὼν τῷ Χριστῷ, καὶ σημεῖα ἐργασάμενος, καὶ τοσαύτης ἀπολαύσας διδασκαλίας, ἐπειδὴ οὐκ ἀπηλλάγη τοῦ νοσήματος τούτου, εἰς τοσοῦτον κατηνέχθη βάραθρον, πολλῷ μᾶλλον ὑμεῖς, οἱ τοῖς παροῦσι προσηλωμένοι, εὐάλωτοι πρὸς ὅλεθρον ἐκ τοῦ πάθους τούτου γενήσεσθε, εἰ μὴ καθ' ἐκάστην ἡμέραν συνεχοῦς¹⁶ ἀπολαύητε ἐπιμελείας, ἑαυτοὺς διορθούμενοι διὰ τῆς τῶν γραφῶν παραινέσσως. καθ' ἐκάστην ἡμέραν συνῆν ἐκεῖνος τῷ μὴ ἔχοντι ποὺ τὴν κεφαλὴν κλῖναι, καὶ καθ' ἐκάστην ἐπαιδεύετο τὴν ἡμέραν δι' ἔργων, διὰ ῥημάτων, μὴ χρυσίον, μὴ ἀργύριον, μὴ δύο χιτῶνας¹⁷ ἔχειν, καὶ ὅμως οὐκ ἐσωφρονίσθη^c καὶ πῶς οὖν^c προσδοκᾶς διαφεύξασθαι τὸ νόσημα, μὴ πολλῇ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ ἀναγνώσει, καὶ τῇ σπουδῇ κεχρημένος; δεινὸν γὰρ, δεινὸν, τὸ τῆς φιλαργυρίας θηρίον^d ἀλλ' ὅμως ἐὰν θέλης ράδιος νικήσῃς. οὐ γάρ ἐστιν ἡ

^c οὐ Cod.

ἐπιθυμία αὗτη φυσική, καὶ δῆλον τοῦτο ἐκ τῶν ἀσηλλαγμένων αὐτῆς. ὅτι δὲ πάντων χαλεπώτατον τοῦτο τὸ πάθος ἔστιν, δῆλον μὲν καὶ ἐκ τοῦ Ἰουδα, ὅτι περ τὸν δεσκότην διὰ τοῦτο παρέδωκεν δῆλον δὲ καὶ ἐντεῖθεν, ὅτι καὶ τυμβωρίχοι, καὶ ἀνδροφόνοι, καὶ πόλεμοι, καὶ μάχαι, καὶ ὑπέρ ἄν εἴποις κακὸν, ἐκ τούτου τίκτεται.⁵ διὸ παρακαλῶ πάσῃ σπουδῇ τὴν νόσον ταύτην ἐκφύγωμεν, καὶ ὡς ἔστι καιρὸς, ἐκ πάσης πονηρίας ἀνεγέγκωμεν· δυνάμεθα γὰρ, ἢν θέλωμεν· τί γὰρ φορτικὸν ἐπετάγημεν;

Καὶ μετ' ὀλίγα—Ποῖα γὰρ ὄργανα εἶχον οἱ Ἀπόστολοι τοσαῦτα κατορθώσατες; οὐχὶ μονοχήτωνες καὶ ἀνυπόδετοι περιήσαν, καὶ το πάντων περιεγένοντο; τί γὰρ δύσκολον τῶν ἐπιταγμάτων, μηδένα ἔχειν ἔχθρὸν, μηδένα μισεῖν, μηδένα λέγειν κακός; τὰ ἐναντία μὲν οὖν τούτων δυσκολώτερα. Καὶ τάλια—ὅτι οὐχὶ πάντων τῶν ἀμαρτημάτων αἱ αὐταὶ^a κολάσεις εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ πολλαὶ καὶ διάφοροι, καὶ ἀπὸ χρόνων καὶ ἀπὸ προσώπων, καὶ ἀπὸ ἀξιωμάτων,¹⁵ καὶ ἀπὸ συνέσεως, καὶ ἐξ ἐτέρων πλειόνων. καὶ ἵνα σαφέστερον δέ λέγω γένηται, κείσθω εἰς μέσον ἀμάρτημα πορνείας, καὶ σκοτήσωμεν. εὑρίσκομεν τιμωρίας διαφόρους ἐκ τῶν θείων γραφῶν. ἐπόρευεσέ τις πρὸ τοῦ νόμου, ἄλλως κολάζεται. καὶ τοῦτο δέ Παῦλος δείκνυσιν, “ὅσοι γὰρ ἀνόμως ἥμαρτον, ἀνόμως καὶ ἀπὸ-²⁰ λοῦνται.” ἐπόρευεσέ τις μετὰ τὸν νόμον, χαλεπώτερα πείσεται, ἐπόρευεσέ τις ἱερὲς ὁν, προσέθηκέν τι. ἀπὸ γὰρ τῆς ἀξίας καὶ τὴν τιμωρίαν λαμβάνει μεγίστην. ἐπορνεύθη τις βιαίως, αὕτη δὲ ἀπήλλακται κολάσεως. ἐπορνεύθη τις πλουτοῦσα, ἐτέρα δὲ πενμένη^b τάλιν καὶ ἐταῦθα διαφορὰ, καὶ τοῦτο δῆλον ἐκ τοῦ Δαβὶδ,²⁵ τῶς ἐνεκαλεῖτο σφιδρότερον. ἐπόρευεσέ τις μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ, ἀναβάπτιστος ἀπέλθη, πάντων τῶν προειρημένων χαλεπωτέραν δώσει δίκην^c ἐπόρευεσέ τις μετὰ τὸ βάπτισμα· ἐταῦθα λοιπὸν οὐδὲ παραμυθία τῷ ἀμαρτήματι λείπεται. ἐπόρευεσέ τις ἱερωμένος, αὕτη μάλιστα ἡ κορυφὴ τῶν κακῶν.

30

ΚΕΦ. ΞΓ.

Περὶ τοῦ Πάσχα.

17 Πρότην τῶν ἀξύμων τὴν πρὸ τῶν ἀξύμων φησίν^d εἰάθασι γὰρ ἀπὸ τῆς ἐσπέρας ἀεὶ ἀριθμεῖν τὴν ἡμέραν, καὶ ταύτης μνημονεύει
a ίαυτὰς Cod. corr. e Cod. B.

καθ' ἣν ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τὸ Πάσχα ἔμελλε θύεσθαι. τὸ ἥλιθε τοῦτο λέγων, ἐγγὺς ἦν, ἐπὶ θύραις ἦν, τῆς ἑσπέρας δηλούότι μεμνημένος ἐκείνης ἀπὸ γὰρ τῆς ἑσπέρας προχοντο, διὸ ἐκαστος προστίθησι λέγων, στε ἐδύνετο τὸ Πάσχα. ἐρωτῶσι δὲ τοῦ θέλει ἐτοιμασθῆναι τὸ Πάσχα, διὰ τὸ μὴ ἔχειν αὐτὸν καταγγόγιον, μήτε οἰκίαν. ἐπι-5 τελεῖ δὲ τὸ Πάσχα, δεικνὺς ὅτι οὐκ ἔστιν ἐναντίος τῷ νόμῳ. πρὸς ἄγνωστον δὲ τέμπει ἀνθρώπου, γνωρίσαι κάντευθεν βουλόμενος, ὅτι εἰ ἥθελεν, ἥδύνατο μὴ ταῦτα. ὁ γὰρ τὸν δεῖτα τοῦτον πείσας, ὡστε αὐτοὺς ὑποδέξασθαι, καὶ ταῦτα ἀπὸ ρημάτων, ὅπερ καὶ ἐπὶ τῆς ὄντος τοῦτο πεποίηκε, τί οὐκ ἀν εἰργάσατο ἐν τοῖς ιο σταυροῦσιν αὐτὸν, εἴγε ἐβούλετο; ἐγὼ δὲ οὐ τοῦτο θαυμάζω μόνον, ὅτι αὐτὸν ὑπεδέξατο ἄγνωστος ἄν, ἀλλ' ὅτι προσδοκῶν ἔχθραν ἐπισπάσασθαι τοιαύτην, καὶ πόλεμον ἀσπενδον ἐκ τῶν Ἰουδαίων, κατεφρόνησε τῆς τούτων ἀπεχθείας. σημεῖον δὲ αὐτοῖς δίδωσι τὸν τὸ κεράμιον βαστάζοντα, ἐπειδὴ τὸν τόπον ἤγνοσυν. 15

Εἶπε δὲ “ὅτι ὁ καιρός μου ἐγγύς ἐστι,” ἅμα μὲν καὶ τοὺς μαθητὰς ὑπομιμήσκων τοῦ πάθους συνεχῶς, ὡστε τῇ πυκνότητι τῆς προρρήσεως ἐγγυμασθέντες μελετᾶν τὸ συμβησόμενον. ἅμα δὲ δεικνὺς αὐτοῖς ἐκείνοις καὶ τῷ ὑποδεχομένῳ, καὶ ταῖσιν Ἰουδαίοις, δικολλάκις εἶπεν, ὅτι οὐκ ἄκων ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται. 20 προστίθησι δὲ “μετὰ τῶν μαθητῶν μου,” ὡστε ἀρκοῦσαν γενέσθαι τὴν παρασκευήν. διατί δὲ ἐσθίοντων αὐτῶν, περὶ τῆς προδοσίας διαλέγεται; ἵνα καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ ἀπὸ τῆς τραπέζης δείξῃ τὴν πονηρίαν τὴν τοῦ προδότου καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἐκεῖ παρῆν, καὶ ἥλιθε κοινωῆσαι καὶ μυστηρίων καὶ ἀλλων καὶ ὅτι ἔδει τότε, 25 εἰ καὶ θηρίον ἦν, πραότερον γενέσθαι.

21 Πρὸ δὲ τοῦ δείτουν καὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ ἔνιψεν, οὐκ εἶπε δὲ ὁ δεῖτα με παραδώσει, ἀλλ' “εἰς ἐξ ὑμῶν,” φειδόμενος καὶ ἐν τούτῳ τοῦ προδότου, ὡστε πάλιν δοῦναι αὐτῷ μετανοίας ἔξουσίαν τὸ λαβεῖν, καὶ αἱρεῖται φιβῆσαι ἄπαντας ὑπὲρ τοῦ διασῶσαι 30 τοῦτον. τῶν δώδεκα δὲ εἶπε, τουτέστι τῶν πανταχοῦ μοι παρόντων, ὃν τοὺς πόδας ἔνιψα, οἷς τοσαῦτα ἐπηγγειλάμην. ποῖον ἄρα πένθος ἀφόρητον τὸν χορὸν τότε τῶν ἀγίων κατέλαβεν ἐκεῖνον, ὅθεν καὶ ἐκαστος μετὰ λύτης ἔλεγε “μήτι ἐγώ εἰμι, Κύριε;” διὸ καὶ τῆς παραχῆς αὐτοὺς ἀπαλλάξαι βουλόμενος, καὶ γὰρ 35

ἀποτεθῆκεισαν τῷ δέει⁵ διὰ τοῦτο αὐτὸν λοιπὸν ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ ψωμίου. οὐκ ἐκείνους δὲ μόνους ἀνέκαι βουλόμενος τῆς ἀγνοίας τοῦτο πεποίηκε, ἀλλὰ καὶ τὸν προδότην διορθώσασθαι θέλων. ἐπειδὴ γὰρ πολλάκις ἀκούσας ἀδιόρθωτος ἔμεινεν, ἀνάλγητος ὡς, βουλόμενος αὐτοῦ καθικέσθαι, ἐμφαίνει αὐτὸν λοιπόν. τίνος ἔνεκε⁵ μετ' αὐτοῦ ἐβαπτεῖν ὁ προδότης; ἀπὸ πολλῆς ἴταμότητος οὐδὲ γὰρ λοιπὸν ἐτίμα τὸν διδάσκαλον. ὁ Χριστὸς δὲ συγκαταβαίνειν, καὶ μέχρι τούτου αὐτὸν ἐντρέψαι βουλόμενος, καὶ εἰς διάθεσιν ἐπισπασάμενος, ἅμα δὲ καὶ ἡμῖν τύπος μακροθυμίας γινόμενος. τὸ δὲ “οὐδὲς τοῦ ἀνθρώπου ὑπάγει καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ,”¹⁰ προσέθηκε, τοὺς μαθητὰς ἀνακτώμενος, ἵνα μὴ νομίσωσσι ἀσθενείας εἶναι τὸ πρᾶγμα τοῦ θανάτου αὐτοῦ· καὶ γὰρ ἐξ ἀν προέλεγεν, ἔαυτὸν ἐδείκνυεν ἑκουσίως τοῦτον καταδεχόμενος ἔτι δὲ καὶ τὸν προδότην καὶ ἐν τούτῳ διορθούμενος. καὶ εἰ ἐκεῖνος καὶ μετὰ τοῦτο, καὶ μετὰ τὸ ἀκοῦσαι “οὐδὲ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκεῖνῳ,”¹⁵ εὐ μόνον ἀδιόρθωτος, ἀλλὰ καὶ ἀναισχυντίας ἐφθέγξατο ρήματα, εἰπὼν “μήτι ἔγω εἴμι;” συνειδὼς γὰρ ἔαυτῷ τοιαῦτα, οὐκ ἥδεσθη περὶ τούτων ἔξετάσεων. τὸ δὲ εἰτεῖν τὸν δεσπότην, “σὺ εἶπας,”²⁰ δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ἀφατον ἡμερότητα. καὶ γὰρ ἐνηρ ἐιπεῖν αὐτῷ, ὃ μιαρὲ καὶ παριμάρε, ἐναγῆ καὶ βέβηλε, τοσοῦτον χρόνον ὠδίνων τὸ κακὸν, καὶ ἀτελῶν καὶ συμβόλαια Σατανικὰ ποιήσας, καὶ ἀργύριον συνθέμενος λαμβάνειν, καὶ παρ’ ἐμοῦ διελεγχθεὶς ἔτι τολμᾶς ἔρωτῷ; ἀλλ’ οὐδὲν τούτων εἴρηκεν, ἀλλὰ τῶς; “σὺ εἶπας”²⁵ δρους ἡμῖν καὶ κανόνας ἀνεξικακίας πηγνύς. μηδεὶς οὖν λεγέτω ὅτι, εἰ γεγραμμένον ἦν τοῦ παθεῖν αὐτὸν ταῦτα, διατί ἐγκαλεῖται³⁰ Ἰούδας τὰ γεγραμμένα ποιήσας; ἐπειδὴ οὐ ταύτη τῇ γνώμῃ τοῦτο πεποίηκε, ἀλλὰ πονηρῷ προαιρέσει χρὴ γὰρ τὸν σκοτὸν ἔξετάζειν πανταχοῦ. διατί οὐκ ἡρώτησεν ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἰούδας, μήτι ἔγω εἴμι; ἐπειδὴ ἐνόμιζε λανθάνειν τὸ εἰπεῖν τὸν Χριστὸν, “εἰς ἐξ “ὑμῶν,”³⁵ ὅτε αὐτὸν δῆλον ἐποίησε, τότε τῇ ἐπιεικείᾳ τοῦ διδασκά-λου καταφρονήσας ὡς οὐκ ἐλέγχαντος αὐτὸν, οὐκ ἥδεσθη τοῦ ἐρωτῆσαι, ἥρβθι δὲ αὐτὸν ἐκάλεσεν ἀπὸ πολλῆς ἴταμότητος³⁰ τοιοῦτον γὰρ ἡ φιλαργυρία, μωρὸς γὰρ καὶ ἀνοήτους ἐργάζεται.

Πλέον ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶ, καὶ οἱ ἄλλοι, ὅτι ὅτε συνετάξατο περὶ τῆς προδοσίας ὁ Ἰούδας, τότε αὐτὸν ὁ διάβολος εἶλεν ὁ δὲ 35

Ίωάννης, “μετὰ τὸ ψωμίν εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν ὁ Σατανᾶς;” καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Ἰωάννης τοῦτο ἀνωτέρῳ εἶπεν, ὅτι δείπνου γενομένου καὶ τὰ ἔξης.

ΚΕΦ. ΞΔ.

Περὶ τοῦ τύπου τοῦ μυστικοῦ.

5

26 Τίνος ἔνεκε κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα, καὶ οὐκ ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ, λαβὼν ἄρτον ἔκλασε καὶ τὰ μυστήρια ἐκτέλεσεν; ἵνα μάθωμεν πάντοθεν καὶ τῆς παλαιᾶς αὐτὸν ὅντα νομοθέτην, καὶ τὰ ἐν ἑκάτη διὰ ταῦτα προσκιεγυραφθέντα. διά τοι τοῦτο ἔνθα ὁ τύπος τὴν ἀλήθειαν ἐκτίθησιν, ἡ δὲ ἐσπέρα τοῦ πληρώματος τὸν 10 καιρὸν, τεκμήριον ἦν, καὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν λοιπὸν ἥκειν τὸ τέλος τὰ πράγματα εὐχαριστεῖ δὲ, διδάσκων ἡμᾶς, σπους δεῖ τὸ μυστήριον τοῦτο ἐπιτελεῖν, καὶ δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀκον ἐπὶ τὸ πάθος ἔρχεται, καὶ παιδεύων ἡμᾶς ὅπερ ἀν πάσχωμεν εὐχαρίστως φέρειν. μετὰ δὲ τὸ φαγεῖν τὸ νομικὸν Πάσχα, παραδίδωσι τὸ 15 μυστήριον λέγων, “λάβετε, φάγετε,” καὶ τὰ ἔξης. ἐπειδὴ λοιπὸν παύσασθαι ἔδει τὰ νομικὰ, καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν παλαιῶν ἔορτῶν, καὶ ἐφ’ ἑτέραις μεταβαίνει τράπεζα φρικιωθεστάτην τῆς καινῆς. οὐκ ἐθορύβησαν ἀκούοντες λέγοντος αὐτοῦ, “τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμα “μου.” ἐπειδὴ πολλὰ καὶ μεγάλα ἔμπροσθεν αὐτοῖς ἦν προ- 20 διαλεχθεῖς, καθὼς ἐν διαφόροις τόποις ὁ Ἰωάννης φησὶ, λέγει δὲ τὴν αἰτίαν τοῦ πάθους, τὸν ἀμαρτημάτων εἶναι τὴν ἄφεσιν. “αἷμα δὲ καινῆς διαβήκης” καλεῖ, ὡς τὴν καινὴν διαβήκην συνέχεσθαι. ὕσπερ γὰρ ἡ παλαιὰ, πρόβατα καὶ μόσχους εἶχεν, οὗτοις καὶ αὐτῇ τὸ αἷμα τὸ δεσποτικόν. δείκνυσι δὲ κάντεῦθεν ὅτι μέλλῃ 25 ἀποθῆσκεν, διὸ καὶ διαβήκης μέμνηται ἀναμνήσκει δὲ καὶ τῆς παλαιᾶς, ἐπειδὴ καὶ ἑκάτη δί’ αἷματος ἐγκαίνιστο. καὶ πάλιν δὲ λέγει τοῦ βανάτου τὴν αἰτίαν, “ὑπὲρ πολλῶν ἐκχυτόμενον “εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν.” τί διδάσκων ἔλεγε τοῦτο “ποιεῖτε εἰς “τὴν ἐμὴν ἀνάμυησιν;” καθάπερ φησὶν, ἐκεῖνο ἐποιεῖτε εἰς 30 ἀνάμυησιν τῶν ἐν Αἴγυπτῳ θαυμάτων, οὕτω καὶ αὐτὸς εἰς ἐμήν. ἐκεῖνο τὸ αἷμα ἔξεχύθη εἰς σωτηρίαν τῶν πρωτοτόκων, τοῦτο εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν. καὶ καθάπερ Μωϋσῆς, φησὶ, τοῦτο μημόσυνον ὑμῖν αἰώνιον παραδεδώκεν, οὕτω καὶ αὐτὸς εἰς ἐμὴν ἀνάμυησιν, ἥως ἀν παραγένωμας Πάσχα γὰρ παραδίδωμι, δι’ οὗ μέλλω 35

πνευματικούς ποιεῖν. ἔπιε δὲ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ, ἵνα μὴ ταῦτα ἀκούοντες εἰπωσι, τί οὖν αἷμα πίνομεν, καὶ σάρκα ἐσθίομεν; καὶ δορυβηθῶσιν. καὶ γὰρ ὅτε τοὺς περὶ τούτων ἐκίησε λόγους, πρότερον πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο, καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ ρήματα. ἵνα οὖν μὴ καὶ τότε ταραχθῶσιν, πρώτος αὐτὸς τοῦτο ἐποίησεν, ἐνάγων 5 αὐτοὺς ἀταράχως εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν μυστηρίων. διὰ τοῦτο οὖν τὸ ἑαυτοῦ αἷμα καὶ αὐτὸς ἔπιεν.

29 Τὸ “οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταῦτης” καὶ τὰ ἔξης, δηλοῦ βασιλείαν μὲν τοῦ Πατρὸς, τὴν ἑαυτοῦ ἀνάστασιν, γενήματα δὲ τῆς ἀμπέλου τὸν οἶνον. τοῦτο οὖν φησὶν, ὅτι “οὐ μὴ 10 πίω ἐκ τοῦ οἴνου τούτου ἀτάρτι,” καὶ τὰ ἔξης. ἔνεκεν δὲ τούτου μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἔπιεν, ἵνα μὴ νομίσωσι οἱ παχύτεροι, φαντασίαν εἶναι τὴν ἀνάστασιν ὅθεν καὶ οἱ Ἀπόστολοι τοὺς τοιούτους πεῖσαι βουλόμενοι, τοῦτο ἐλεγούς “οἵτινες συνεφάγομεν καὶ συνε-“ πίομεν αὐτῷ.” τὸ δὲ μεθ' ὑμῶν εἶπεν, ὥστε ὑμᾶς μαρτυρῆσαι 15 περὶ τούτου, δι' ὄψεως καὶ διὰ πραγμάτων τὴν πληροφορίαν δεξαμένοι· καὶν δὲ, τουτέστι ξένως· οὐδὲ γὰρ σῶμα παθητὸν ἔχων φησὶ, μέλλω αὐτὸ πίνειν, ἀλλὰ ἀβάνατον λοιπὸν καὶ ἀδιά-φθαρτον, καὶ οὐ δεόμενον τροφῆς. διατί οὐδωρ οὐκ ἔπιεν, ἀλλ' οἶνον; αἴρεσιν τινὰ πονηρὰν πρόρριξον ἀναστάσαι βουλόμενος. 20 ἐπειδὴ γὰρ εἰσὶ τινὲς ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι κεχρημένοι, διὰ τοῦτο καὶ ἡνίκα τὰ μυστήρια παρεδώκε, καὶ ἡνίκα ἀνέστη, χωρὶς μυστηρίων τράπεζαν ψιλὴν παρατιθέμενος, οἷνῳ ἐχρῆτο, καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν εἰπὼν, ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου· ἀμπελος δὲ οἶνον, οὐχ οὐδωρ γεννᾶ. 25

30 Τὸ “ὑμέρσαντες ἔξηλθον,” πρὸς νοοθεσίαν ἡμῶν εἴρηται. ἀκου-
έτωσαν τοίνυν ὅσοι καθάπερ χοῖροι ἐσθίοντες, ἀπλῶς ἐκ τῆς
τραπέζης ἀνίστανται τῆς αἰσθητῆς, οὐ μετ' εὐχαριστίας καὶ
ὑμνῶν. ἀκούέτωσαν καὶ ὅσοι τὴν τελευταίαν πάλιν εὐχὴν οὐκ
ἀναμένουσι τῶν μυστηρίων. αὐτῇ γὰρ ἐκείνης σύμβολον ἐστιν· 30
εὐχαριστησεν οὖν πρὸ τοῦ δοῦναι τοῖς μαθηταῖς, ἵνα καὶ ἡμεῖς
πρὸ τῆς βρώσεως εὐχαριστήσωμεν πρότερον. εὐχαριστησε καὶ
ὑμητος μετὰ τὸ δοῦναι, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτὸ τοῦτο τοιῷμεν. διὰ
τοῦτο δὲ εἰς τὸ ὄρος ἔξέρχεται, φανερὸν ἑαυτὸν ποιῶν πρὸς τὸ
συλληφθῆναι, ἵνα μὴ δόξῃ κρύπτεσθαι· ἔσπειδε γὰρ ἐπὶ τὸ 35

τόκον ἐλθεῖν, τὸν καὶ Ἰουδαῖον γιγάντιον. λέγει δὲ αὐτοῖς τὸ “πάντες “σκανδαλισθήσεσθε ἐν ἐμοὶ,” ἔτι δὲ καὶ τὴν προφητείαν, ὅμοῦ μὲν πείθων αὐτοὺς προσέχειν τοῖς γεγραμμένοις, ὅμοῦ δὲ δηλῶν ὅτι πάντα προεκρύζειν οἱ προφῆται ἀναθεν τὰ ἐν τῷ πράγματι. οὐκ ἔστη^e δὲ μέχρι τῶν σκυρωπῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ δέ λέγει· καὶ οὐκ εἰς μακράν τινα χώραν ἀπίειν προστάσσει, ἀλλ’ ἐν αὐτῷ τῷ ἔθνει, ἐν φράσθη, ἐν αὐτοῖς σχεδὸν τοῖς χωρίοις¹⁰ διὰ τοῦτο ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἐπειν, ἵνα τοῦ φόβου τῶν Ἰουδαίων ἀπαλλαγέντες, πιστεύσωσιν αὐτῷ φαινομένῳ¹¹ διὸ καὶ ἐκεῖ ἐφάνη.

31 Δέον ἀκούσαντα τὸν Πέτρον “πάντες ὑμεῖς σκανδαλισθήσεσθε “ἐν ἐμοὶ” δεηθῆναι καὶ εἰπεῖν βούλησον ἡμῖν, ὥστε μὴ ἀποσχισθῆναι, μᾶλλον ἐαυτῷ θαρρεῖ καὶ φησὶν, “ὅτι εἰ καὶ οὗτοι “πάντες σκανδαλισθήσονται, ἐγὼ οὐδέποτε σκανδαλισθήσομαι.” ἐπεὶ δὲν ἔμελλεν ἐκ τούτου κατὰ μικρὸν εἰς αἰθάδειαν χωρεῖν, 15 ἔδει γὰρ αὐτοὺς καὶ τῷ προφήτῃ καὶ τῷ Χριστῷ πείθεσθαι, διὰ τοῦτο ἀφίξης αὐτὸν πεσεῖν, παιδεύων αὐτὸν ἐντεῦθεν, τῆς οἰκείας συνειδήσεως πιστοτέραν ἡγεῖσθαι τὴν ἀπόφασιν τὴν αὐτοῦ¹² καὶ οἱ λοιποὶ δὲ οὐ μικρὸν ἐκαρπώσαντο ὄφελος ἀπὸ τῆς ἀρήσεως αὐτοῦ, τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν κατανοήσαντες, καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ¹³ 20 ἀλήθειαν. ὅτι δὲ οὐδὲν τὸ πάθος τῆς αἰθαδείας, δῆλον. οὐκ ἡρκέσθη γὰρ τοῖς προτέροις, καὶ τῷ προφήτῃ καὶ τῷ Χριστῷ ἀντεπών, ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα εἰπόντος “τρὶς ἀκαρ-“νήσει με,” λέγει· “καν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε “ἀπαρνήσομαι.” εἰ γὰρ καὶ ἀπὸ πολλῆς ἀγάπης τῆς πρὸς τὸν¹⁴ 25 Χριστὸν ταῦτα ἔλεγε, ἀλλ’ οὐκ ἀνευ προστετείας τοῦτο ἐποίει, καὶ ὡς θαρρῶν ἐαυτῷ. διὸ καὶ τῆς ἑαυτοῦ ῥοτῆς ὁ Θεὸς αὐτὸν ἀπεγύμνωσε, τὴν φύσιν ἐλέγχων τὴν ἀνθρωπίνην. διὸ χρὴ γινώσκειν, ὅτι οὐκ ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, ἀν μὴ τῆς ἀναθεν ἀπολαύει ῥοτῆς, ὡς ἔγνωμεν ἐκ τοῦ Πέτρου, οὔτε πάλιν κερδανοῦμεν τί ἀπὸ 30 τῆς ἀναθεν ῥοτῆς, προθυμίας οὐκ ὕστης. ἐπειδὴ ἔθος ἦν αὐτῷ χωρὶς τῶν μαθητῶν εὑχεσθαι· ἐποίει δὲ, παιδεύων ἡμᾶς ἐν ταῖς εὐχαῖς ἡσυχίαιν κατασκευάζειν ἑαυτοῖς καὶ ἡρεμίαν πολλὴν, τούτου χάριν φησὶ πρὸς αὐτοὺς “μείνατε αὐτοῦ, ἵνα ἀπελθὼν

^e ἔστι Cod.

“προσείξομαι.” τοὺς τρεῖς δὲ παραλαμβάνει, καὶ οὐ πάντας, ἵνα μὴ καταπέσωσι τούτους δὲ ὡς τῆς δόξης αὐτοῦ θεωρούς γενομένους. οὐχ ἀπλῶς δὲ, πρὸς Πέτρον ἀποτείνεται μάλιστα μετὰ τὴν προσευχὴν ἐλθὼν, καὶ εὑρὼν αὐτοὺς καθευδόντας ἀλλὰ καθικνούμενος αὐτοῦ διὰ τὸ εἰπεῖν, “καν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν,”⁵ καὶ τὰ ἔξης. ἐπειδὴ δὲ ὄμοιώς καὶ πάντες οἱ μαθηταὶ εἶπον, καὶ πρὸς πάντας διαλέγεται, ἐλέγχων αὐτῶν τὴν ἀσθένειαν. οἱ γὰρ συναποθανεῖν αἴρουμενοι, οὐδὲ λυπευμένῳ τότε συλλυπηθῆναι ἰσχυσαν ἐγρηγορότες, ἀλλ’ ἐκράτησεν αὐτῶν ὁ ὑπνος.

39 “Ενεκεν τίνος εὑχεται; ἵνα μὴ δόξῃ ὑπόκρισις εἶναι τὸ πρᾶγμα¹⁰ ἐπιρρέοντι δὲ καὶ ἴδρωτες διὰ τὴν αὐτίαν πάλιν τὴν αὐτὴν, ἵνα μὴ εἰπωσιν αἱρετικὸν ὅτι ὑπόκρινεται τὴν ἀγωνίαν, διὰ τοῦτο καὶ ἴδρωτες ὡς θρόμβοι αἷματος, καὶ Ἀγγελος ἐνσχύων αὐτὸν ἐφάνη, καὶ μυρία φόβου τεκμήρια, ἵνα μὴ τις εἴπῃ, τὰ ρήματα πεπλασμένα εἶναι. τὸ μὲν οὖν εἰπεῖν, “εἰ δυνατὸν παρελθέτω,” ἔδειξε¹⁵ τὸ ἀνθρώπινον, τὸ δὲ εἰπεῖν “πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ’ ὡς σὺ,” ἔδειξε τὸ ἐνάρετον καὶ ἐμφιλόσοφον παιδεύον καὶ τῆς φύσεως ἀνθελκούσης ἐπεσθαι τῷ Θεῷ. ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἥρκει τοῖς ἀνοήτοις τὸ πρόσωπον δεῖξαι μόνον, καὶ ρήματα προστίθησι πάλιν καὶ ἐπειδὴ ρήματα οὐκ ἥρκει, ἀλλὰ καὶ πραγμάτων ἔδει, καὶ ταῦτα²⁰ συνάπτει τοῖς ρήμασιν, ἵνα πιστεύσωσι καὶ οἱ σφόδρα φιλονεκοῦντες, ὅτι καὶ ἀνθρωπος γέγονε, καὶ ἀπέθανεν εἰ γὰρ καὶ τούτων ὄντων ἀπιστεῖται περὶ τίνων ἐπὶ τούτῳ, πολλῷ μᾶλλον εἰ μὴ ταῦτα ἦν τούτου χάριν διὰ τοσούτων δείκνυσι τῆς οἰκονομίας τὴν ἀλήθειαν, δι’ ᾧν φέγγεται, καὶ δι’ ᾧν πάσχει. οὐχ ἀπλῶς δὲ²⁵ πρόσκειται τὸ “μετ’ ἐμοῦ γρηγορῆσαι,” ὡσακεὶ ἐλεγε γρηγορῆσαι οὐκ ἰσχύσατε μετ’ ἐμοῦ, καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ τὴν ψυχὴν θήσειν καὶ νῦν μὲν πρὸς Πέτρον ἀποτείνεται, νῦν δὲ πρὸς πάντας.

41 Τί ἔστι “προσέγγεσθε μὴ εἰσελθεῖν εἰς πειρασμόν;” παιδεύει μὴ ἀπανθαδάξεσθαι, ἀλλὰ συντετρίφθαι τὴν διάνοιαν καὶ ταπεινο-³⁰ φρονεῖν, καὶ τῷ Θεῷ τὸ πᾶν ἀνατίθεσθαι εἰ γὰρ καὶ βούλεσθε, φησὶν, ὑπεριδεῖν θανάτου, ἀλλ’ οὐ δυνήσησθε, ἔως οὗ ὁ Θεὸς ὄρέξει χειρας καθέλκει γὰρ τὸ φρόνημα τὸ σαρκικόν. ἐν δὲ τῇ τρίτῃ εὐχῇ “γενηθήτω τὸ θέλημά σου” φησὶ, δεικνὺς ὅτι σφόδρα συνάδει, καὶ τοῦτο ἐπιζητεῖ προσηγένετο δὲ τὸ τρίτον, βεβαιῶν³⁵

ὅτι ἀδρωπος γέγονε. τὸ γὰρ δεύτερον καὶ τρίτον, ἀληθείας μάλιστα ἔστιν ἐν ταῖς γραφαῖς ἐνδεκτικόν· ἐκ δευτέρου δὲ ἥλθε πρὸς αὐτοὺς, ὡστε αὐτοὺς ἐλέγχαι ὅτι οὗτος ἐβαπτίσθησαν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας, ὡς μηδὲ τῆς παρουσίας αὐτοῦ αἰσθέσθαι. οὐ διῆπνίζει δὲ καὶ ἐπιτιμᾷ πάλιν, ὡστε μὴ πλήξαι πεπληγότας, ἀλλ’ 5 ἀπελθὼν φησὶ “καθευδετε τὸ λοιπὸν καὶ ἀναπάνεσθε” καὶ μὴν τότε γρηγορῆσαι ἔδει, ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι οὐδὲ τὴν ὄψιν οἴσουσι τῶν δεινῶν, ἀλλὰ φυγαδευθῆσονται καὶ ἀποστήσονται ὑπὸ τῆς ἀγωνίας, καὶ ὅτι οὐδὲν τῆς αὐτῶν δεῖται βοηθείας, καὶ ὅτι δεῖ πάντως αὐτὸν παραδῆναι τοῦτο φησί· τὸ δὲ “εἰς χεῖρας ἀμαρτωλῶν” εἶπεν, 10 ὡστε ἀναστῆσαι αὐτῶν τὰ φρονῆματα, πρὸς τὸ ἐπιγνῶναι ὅτι τῆς ἐκείνου πονηρίας τὸ ἔργον ἦν, οὐ τὸ αὐτὸν ὑπεύθυνον εἶναι πλημμελημάτων.

ΚΕΦ. ΞΕ.

Περὶ τῆς παραδόσεως τοῦ Ἰησοῦ.

15

46 Τί διδάσκων ἐκ τούτου ἔλεγεν, “ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν;” ὅτι ἥδει προήκοντα τὸν προδότην καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προσέτρεχεν, ὅπως διὰ πάντων τούτων αὐτοὺς παιδεύσῃ, οὐκ ἀνάγκης τὸ πρᾶγμα ὑπάρχειν οὐδὲ ἀσθενείας, ἀλλ’ οἰκονομίας τινὸς ἀπορρήτου.

20

Τοῦ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΙΣΙΔΟΡΟΥ τοῦ ΠΗΛΟΤΣΙΑΤΟΥ. Τῆς κατασχούσης τὸ ἀνθρώπινον γένος προλήψεως τὴν τυραννίδα διακόπτων ὁ Σωτὴρ, καὶ ἀπὸ τῶν χαμαιζήλων πραγμάτων εἰς τὴν ὑπερκόσμιον αὐτοὺς λῆξιν ἀναγαγεῖν στονδάζων ἐβόα, “ἐγείρεσθε “ἄγωμεν ἐντεῦθεν,” ὅτι ἥδει προήκοντα τὸν προδότην τῇ γὰρ 25 φωνῇ τὴν οἰκέιαν κεράσας δύναμιν τῶν θελόντων ἀναστῆναι εἰς οὐρανὸν ἀνέρρυστε τὰς δυνάμεις, ὡστε πολλὰ χαίρειν τῇ προλήψει φράσαντας τῆς ἀνω πορείας ἔχεσθαι.

47 Τὸ “μετὰ μαχαιρῶν καὶ ἔγκλων ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ πρεσβυτέρων τοῦ λαοῦ” φησὶ, στηλιτεύων αὐτῶν τὴν πονηρίαν, ὅτι τοιαῦτα 30 ἦν αὐτῶν τὰ σκεῦη. τὸ δὲ σημεῖον δέδοκεν αὐτοῖς ὁ προδότης, ὅτι πολλάκις κατασχεθεὶς ὑπ’ αὐτῶν ὁ Χριστὸς διῆλθεν ἐκ μέσου αὐτῶν οὐκ ἐπεγνωκότων αὐτόν φίλημα δὲ θαρρῶν τῇ ἐπιεικείᾳ τοῦ διδασκάλου, ὅπερ μάλιστα πάντων ἴκανὸν ἦν αὐτὸν ἀποστε-

ρῆσαι συγγράμμης, ὅτι τὸν οὕτως ἡμερον προεδίδον ἀλλ' ὁ τῆς μιαρᾶς γνώμης, τί ἐβουλεύσατο; τί ἐτόλμησε; ποίοις ὄφθαλμοῖς ἔστρα τότε εἰς τὸν διδάσκαλον; ποιῷ στόματι ἐφίλει; αὐτὸς δὲ καὶ φιληθῆναι κατεδέξατο καὶ ἔδωκεν ἑαυτὸν ἑκὰν, ἐπεὶ ὅπερ καὶ ἄλλοτε πεποίηκεν, καὶ τότε ἀν ἡδύνατο ἐκ μέσου αὐτῶν διελθεῖν, 5 εἴπερ ἥθελεν καὶ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας, καὶ ἐκράτησαν κατ' αὐτὴν τὴν νύκταν, καθ' ἣν τὸ Πάσχα ἔφαγον οὕτως ἔζειν καὶ ἐμαίνεστο τὸ δὲ “ἔταιρε,” ὥστε ἐντρέψαι αὐτὸν καὶ ἐν τούτῳ, φησί· τὸ δὲ “ἐφ' ὃ πάρει,” ὅτι οὐχὶ ἀγάπη σκοτῶν τοῦτο δρᾶς, ἀλλὰ πονηρᾶ γνώμη. τίς δὲ ὁ εἰς οὗτος ὁ τὸ ὀπίσιον κόψας; 10 Ἰωάννης φησὶν ὅτι ὁ Πέτρος τῆς γὰρ αὐτοῦ θερμότητος ἦν τὸ πρᾶγμα τούτου δὲ εἶχε μάχαιραν; ἐπειδὴ ἀπὸ δείπνου ἥσαν καὶ τραπέζης ἔξεληλυθότες ἦν δὲ εἰκὸς καὶ μαχαίρας εἶναι ἐκεῖ διὰ τὸ ἀρνίον. τοὺς μαθητὰς δὲ ἀκούσαντας ὅτι ἥξουσι τινὲς ἐπ' αὐτὸν, τούτου χάριν τινὲς ἔξ αὐτῶν ἔλαβον ταῦτας εἰς βοήθειαν, ὡς 15 πολεμήσοντες ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου, δ τῆς ἐκείνων γνώμης ἦν μόνον. διὸ καὶ ἐπιτιμᾶται Πέτρος αὐτῇ χρησάμενος, καὶ μετὰ σφοδρᾶς τῆς ἀπειλῆς. οὐ μὴν ἀφῆκε τινὰ γενέσθαι βλάβην ὁ Χριστὸς, καὶ γὰρ ἴσαστο αὐτὸν, καὶ θαῦμα μέγα ἐπεδείξατο, ἵκανὸν καὶ τὴν ἐπιείκειαν αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν ἐμφῆναι, καὶ τὴν 20 τοῦ μαθητοῦ φιλοστοργίαν τε καὶ πραότητα καὶ γὰρ ἐκεῖνο μὲν φιλοστόργως τοῦτο δὲ τὸ βαλεῖν τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην πειθηνίως ἐπράξεν. τίνος ἔνεκεν εἶπεν “ὅτι πάντες οἱ λαβόντες “μάχαιραν” καὶ τὰ ἔξης; τοὺς μαθητὰς παραμυθούμενος τῇ τιμωρίᾳ τῶν ἐπιβουλεύοντων. οὐκ εἶπε δὲ ὅτι δύναμαι ἐγὼ πάντας 25 αὐτοὺς ἀπολέσαι, ἀλλὰ παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου. ἐπειδὴ πιθανότερος μᾶλλον τοῦτο λέγων ὑπῆρχεν, ἢπερ ἐκεῖνοι. οὐδέποτε γὰρ τὴν προστήκουσαν δοξαν περὶ αὐτοῦ εἶχον καὶ πρὸ μικροῦ δὲ εἰρηκὼς ἦν, ὅτι “περίλυπός ἐστιν ἡ Ψυχὴ μου ἕως θανάτου,” καὶ “Πάτερ, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο,” καὶ ἀγωνιῶν 30 ἐφάνη καὶ ἰδρῶν, καὶ ίπτο Ἀγγέλου ἐνισχυόμενος. ἐπεὶ οὖν πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα ἐπεδείξατο, οὐκ ἐδόκει πιθανὰ λέγειν, εἴγε εἰρηκεν ὅτι δοκεῖτε ὅτι οὐ δύναμαι αὐτοὺς ἀπολέσαι; “δώδεκα δὲ “λεγεῶνας” εἶπεν “Ἀγγέλων,” πρὸς τὸν φόβον αὐτῶν καὶ τὴν ἀσθένειαν σχηματίζων τὸν λόγον. καὶ γὰρ ἀποτεθηκότες ἥσαν 35

τῷ δέει. εἰ γὰρ εἴς Ἀγγελος ἑκατὸν ὄγδοηκοντα πέντε χιλιάδας ἀνεῖλεν ὑπλισμένας, τί δώδεκα λεγεάνων ἔδει ἐπὶ χιλίων ἀνθρώπων; τὸ δὲ “πῶς πληρωθῶσι τῶν προφητῶν αἱ γραφαί;” εἶτε, φοβᾶν αὐτοὺς κάντεῦθεν. εἰ γὰρ ἐκείνας, φησὶ, τοῦτο δοκεῖ ὥστε παθεῖν με, τί ὑμεῖς ἐναντιοῦθεν πολεμοῦντες;

5

55 Διαλεχθεὶς πρὸς τοὺς μαθητὰς, λοιπὸν πρὸς τοὺς ἐπελθόντας αὐτῷ τρέπει τὸν λόγον, καὶ φησὶ, τί τῶν μαχαιρῶν καὶ τῶν ἔνδον ἔδησεν ὑμῖν εἰς τὸ μετὰ τοιούτων ὅπλων ἐπελθεῖν ἐπὶ τὸν μεθ' ὑμῶν ὄντα ἀεί; μὴ γὰρ ληστῆς εἴμι; οὐχὶ καθημένων ἐν τῷ ἵερῳ ἐκαθέζομη διδάσκων, καὶ οὐκ ἐκρατήσατέ με; ἀπὸ τούτων δεικνὺς 10 αὐτοῖς, ὅτι εἰ μὴ ἐκῶν ἔδωκεν, οὐκ ἀν ἵσχυσαν οὐδὲ τοῦ κατασχεῖν αὐτόν. καὶ γὰρ οἱ τὸν ἀεὶ ὄντα ἐν χερσὶ μὴ δυνηθέντες κρατῆσαι, καὶ μέσον αὐτῶν λαβόντες καὶ μὴ περιγενόμενοι, πῶς εἰ μὴ ἡθέλησε περιεγένοντο ἀν αὐτοῦ; οὐ λέγει δὲ τὰ θαύματα ἀπέρ εἰς αὐτοὺς εἰργάσατο, ἀλλὰ τὴν διδασκαλίαν, ἵνα μὴ δοῦῃ κομ-15 πάξειν. τὸ δὲ “ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ τῶν προφητῶν,” καὶ πρὸς τούτους εἶτε, μέχρις ἐσχάτης ὥρας ἀναιροῦν αὐτῶν τὰσαν ἀπολογίαν· ὁ γὰρ ἑαυτὸν παραδοὺς ἵνα πεισθῇ τοῖς προφήταις, πῶς ἐναντίως τούτων ἐδίδασκε, καθὼς ἐνεκάλουν οἱ Ἰουδαῖοι. “τότε,” πότε ἔφυγον οἱ μαθηταὶ ἀφέντες αὐτὸν; ὅτε εἰδον ὅτι οὐκ ἔτι 20 διαφυγεῖν αὐτὸν ἔνι, ἐκόντος ἑαυτὸν παραδιδόντος αὐτοῖς, καὶ λέγοντος κατὰ τὰς γραφὰς τοῦτο γενέσθαι. ὅτε μὲν γὰρ κατεσχέθη, ἔμενον προσδοκῶντες ὅτι ἐκφεύγεται αὐτοῖς· ὅτε δὲ ἐφθέγξατο ταῦτα πρὸς τοὺς ὄχλους, τότε ἔφυγον πρὸς Καιάφαν δὲ αὐτὸν ἀπήγαγον, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἦν τότε ἀρχιερεὺς, καὶ πάντες 25 συνηγμένοι ἦσαν ἐκεῖ, ἵνα μετὰ γνώμης πάντα ποιήσωσι τῶν ἀρχιερέων, οὕτω διενυκτέρευν καὶ ἡγύπτουν ἐπὶ τοῦτο οὐδὲ γὰρ ἔφαγον τότε τὸ Πάσχα, ἀλλ’ ἐν ἑτέρᾳ ἡμέρᾳ, ὥστε καὶ ἐν τοὗτῳ τὸν νόμον ἔλυσαν, διὰ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν περὶ τὴν σφαγὴν ταύτην. εἰπὼν γὰρ ὁ Ἰωάννης, ὅτι πρωῖα ἦν, ἐπήγαγεν, οὐκ εἰσῆλθον εἰς 30 τὸ Πραιτώριον ἵνα μὴ μιαθῶσιν, ἀλλ’ ἵνα φάγωσι τὸ Πάσχα· φαγὼν αὐτὸν τῇ ἐσπέρᾳ ὁ Χριστός. ἀλλ’ ἐκεῖνοι οἱ πάντα τολμῶντες, καὶ μυρίους καταπατοῦντες νόμους· ἐπειδὴ γὰρ σφοδρα ἔζεον τῷ θυμῷ, καὶ πολλάκις ἐπιχειρίσαντες ἀνελεῖν, οὐκ ἵσχυσαν,

τότε λαβόντες αὐτὸν ἀπροσδοκήτως, εἶλαντο καὶ τὸ Πάσχα ἀφεῖναι ὑπὲρ τοῦ τὴν φουικὴν αὐτῶν ἐμπλῆσαι ἐπιθυμίαν.

61 Πόθεν ἀποδείκνυνται ψευδομάρτυρες οἱ κατὰ τοῦ Χριστοῦ λέγοντες ἀπὸ τοῦ εἰπεῖν αὐτοὺς ὅτι “οὗτος ἔφη, δύναμαι κατα-“ λῦσαι τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ;” οὐ γὰρ εἶπεν οὕτως, ἀλλὰ “λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον,” τοῦ σώματος τοῦ ἰδίου· ἐσιώπα δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρχιερέως ἐρωτώμενος, ὅτι ἀνόνητα ἦν τὰ τῆς ἀπολογίας, οὐδενὸς ἀκούοντος· καὶ γὰρ τὸ μὲν σχῆμα δικαστηρίου ἦν μόνον, τὸ δὲ ἀληθὲς ληστῶν ἔφοδος. μετὰ δὲ τὸ ἔξορκισθῆναι αὐτὸν, διὰ τοῦτο εἶπε “σὺ εἶτας” καὶ τὰ ἔξης, πᾶσαν αὐτῶν ἀναιρεῖν ἀπολογίαν, οὐ ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἡμέρας ἐδίδαξεν, ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ Χριστὸς, καὶ ὅτι ἐκ δεξιῶν κάβηται τοῦ Πατρὸς, καὶ ὅτι ἥξει πάλιν, κρίνων τὴν οἰκουμένην διέρρηξε δὲ τὰ ἴματα αὐτοῦ ὁ ἀρχιερεὺς, λέγων ὅτι ἐβλασφήμησε· σφοδροτέραν τὴν κατηγορίαν τοιῶν, καὶ τὸ λεχθὲν παρὰ τοῦ Χριστοῦ, ὡς μέγα κακὸν δεῖξαι βουλόμενος· ὅθεν 15 καὶ ὡς ἐπὶ ὀμολογημένων ἀμαρτημάτων, καὶ βλασφημίας φανερᾶς, ἐγκαλεῖται τὴν ψῆφον λέγων “τί ὑμῖν δοκεῖ,” ἐπειδὴ τοίνυν ἥδεσαν, ὅτι εἰ τὸ πρᾶγμα εἰς ἔξετασιν ἔλθει, καὶ διάγωσιν ἀκριβῆ, ἀπαλλάττοι πάσης αὐτὸν αἰτίας· δείκνυσι γὰρ αὐτὸν Τίον Θεοῦ, ταρ̄ ἔαυτοῖς αὐτὸν καταδικάζουσι, καὶ προκαταλαμβάνουσι 20 τοὺς ἀκροατὰς λέγοντες “ὑμεῖς ἡκούσατε τὴν βλασφημίαν αὐτοῦ,” ὡσανεὶ καταναγκάζοντες καὶ βιαζόμενος αὐτοὺς, ὡς κατὰ βλασφήμου τὴν ψῆφον ἐξενεγκεῖν· διὸ καὶ ἀπεφήναντο ἐκεῖνοι, ὅτι ἔνοχος θανάτου ἐστίν. ὅθεν οὐ μόνον αὐτοὶ ὡς καταδίκῳ αὐτῷ ἐχρήσαντο, ἀλλὰ καὶ τὸν Πιλάτον, ὡς κατὰ τοιούτου ἀποφήνασθαι παρεσκευ-25 ασαν· αὐτοὶ κατηγοροῦντες, αὐτοὶ καταδικάζοντες, αὐτοὶ ψηφιζόμενοι, πάντα αὐτοὶ γινόμενοι τότε.

Τίνος ἔνεκεν οὐκ ἤνεγκαν τὰ σάββατα εἰς μέσον; ὅτι πολλάκις αὐτοὺς ἐπεστόμισε περὶ τούτου· ἄλλως δὲ, καὶ ἐκ τῶν τότε λεγομένων ἐβούλοντο αὐτὸν καταδικάσαι· λάθρα δὲ οὐκ ἀγεῖλον 30 αὐτὸν, ἐπειδὴ ἐβούλοντο καὶ τὴν δόξαν αὐτοῦ διαβαλεῖν· καὶ γὰρ ἦσαν πολλοὶ ἡδη θαυμάζοντες αὐτὸν καὶ ἐκπληττόμενοι· διὰ τοῦτο ἐσπουδασται δημοσίᾳ καὶ ἐπὶ πάντων σφραγῆσαι· τούναντίον δὲ ἐξέβη ἡπέρ ἐβούλοντο. μᾶλλον γὰρ, τοῦτο ποιησάντων αὐτῶν,

έξέλαμψεν. ἐπεὶ ὅτι γε ἔξουσίαν εἶχον καὶ καθ' ἑαυτοὺς ἀκελεῖν αὐτὸν, ἀκουσον τί φησιν ὁ Πιλάτος, “λάβετε αὐτὸν ὑμεῖς καὶ “κατὰ τὸν νόμον ὑμῶν κρίνατε αὐτόν.” ἀναιρεῖν αὐτὸν μέλλοντες, διατί ἐνέπτυνεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ τἄλλα τὰ ὄμοια ἐποίουν; διὰ τὸν ἀκόλαστον αὐτῶν τρόπον, καὶ ὅτι καθάπερ 5 θύραμα εύροντες, οὕτω τὴν ἑαυτῶν ἐδείκνυν παροινίαν, ἔορτὴν ταῦτην ποιούμενοι. χρὴ θαυμάζειν τῶν μαθητῶν τὸ φιλάληθες, μεθ' ὅσης ἀκριβείας ἀπαγγέλλουσι τὰ δοκοῦντα εἶναι ἐπονεῖδιστα, οὐκ ἐπαισχυνόμενοι, ἀλλὰ καὶ δόξαι ἥγονύμενοι τοῦτο μεγίστην, ὥσπερ οὖν καὶ ἡμ., τὸ τὸν δεσπότην τῆς οἰκουμένης τοιαῦτα 10 πάσχοντα ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέχεσθαι, τοῦτο γὰρ καὶ τὴν αὐτοῦ κηδεμονίαν ἐδείκνυ τὴν ἄφατον, καὶ τὴν πονηρίαν ἐκείνων τὴν ἀσύγγυνωστον, καὶ γὰρ πληγὰς τὰς πασῶν ὑβριστικωτέρας ἐνέτεινον, κολαφίζοντες, ῥατίζοντες, καὶ ταῖς πληγαῖς ταύταις τὴν ἀπὸ τοῦ 15 ἐμπτύνειν προστεθείκασιν ὑβριν· καὶ ρήματα πάλιν πολλῆς γέ-15 μοντα κινητίδιας ἐφθέγγοντο. ἐπειδὴ γὰρ προφήτην αὐτὸν ἔλεγον οἱ πολλοί, “προφήτευσον ἡμῖν” φησὶ, “προφήτα, τίς ἐστιν ὁ “παίσας; σε.” ἔτερος δὲ φησὶν ὅτι καὶ περιβαλόντες τὸ πρόσωπον αὐτοῦ τῷ ἴματῷ, ταῦτα ἐποίουν, ὥσπερ τιὰ ἄτιμον καὶ τριβολιμαῖον εἰς μέσον λαβόντες· καὶ οὐκ ἐλεύθεροι μόνον, ἀλλὰ καὶ 20 δοῦλοι ταῦτην τὴν παροινίαν εἰς αὐτὸν ἐπαροίνουν τότε.

ΚΕΦ. ΞΣ.

Περὶ τῆς ἀρνήσεως Πέτρου.

75 Πῶς ὁ μὲν Ματθαῖος φησὶν, ὅτι εἶπεν ὁ Χριστὸς τῷ Πέτρῳ, “πρὶν ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσει με,” ὁ δὲ Μάρκος 25 λέγει ὅτι ὅτε μὲν ἀπαξ ἤρυγματο, τότε πρῶτον ἐφώνησεν ὁ ἀλέκτρυν, ὅτε δὲ τρίτον, τότε δεύτερον; πῶς οὖν εὑρεθήσονται ἀληθῆ ἀμφότερα; ἐπειδήπερ καθ' ἐκάστην ἀγωγὴν, καὶ τρίτον καὶ τέταρτον φωνεῖν εἴωθεν ὁ ἀλέκτρυν· δηλῶν ὁ Μάρκος ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ αὐτὸν ἐπέσχε, καὶ εἰς μυήμην ἤγαγε, τοῦτο φησὶν, 30 ὥστε ἀμφότερα ἀληθῆ είσι. πρινὴ γὰρ τὴν μίαν ἀγωγὴν ἀπαρτίσαι τὸν ἀλέκτρυνα, τρίτον ἤρυγματο· ἀλλ' οὐδὲ ἀνεμνήσθη οἴκοθεν, καὶ ταῦτα τοῦ ἀλέκτρυνος φωνήσαντος, ἔως ὅτου τὸ

Βλέμμα τοῦ διδασκάλου γέγονεν αὐτῷ ἀντὶ φωνῆς· καὶ τοῦτο ὁ Λουκᾶς δηλῶν φησίν, ὅτι ἐνέβλεψεν εἰς αὐτὸν ὁ Χριστὸς, ἔξω δὲ ἐξελθὼν ἔκλαυσε πικρῶς, ἐπειδὴ οὐκ ἐτόλμα φανερῶς ἐμπροσθεν πάντων, ἵνα μὴ κατηγορηθῇ διὰ τῶν δακρύων, καὶ γνωσθῇ μαθητὴς αὐτοῦ εἶναι.

5

Τίνος ἐνέκεν ἄγουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν Πιλάτον; ὥστε ἐκεῖνον ἀνελεῖν αὐτὸν. αὐτὸὶ γὰρ καὶ διὰ τὸ φαγεῖν αὐτοὺς τὴν ἑορτὴν, εἰ καὶ παρανόμως ὡς εἴρηται, ἔτι δὲ καὶ διὰ τὰς ἄλλας τὰς προειρημένας αἰτίας, τοῦτο οὐκ ἐποίησαν. χρὴ δὲ σκοτῆσαι πῶς συηλάθῃ τὸ πρᾶγμα, ὥστε ἐν ἑορτῇ γενέσθαι, οὗτο γὰρ καὶ 10 ἄκινθεν προδιετύπωτο.

ΚΕΦ. ΞΖ.

Περὶ τῆς Ἰουδαίας μεταμελείας.

3 Ἀπέστρεψε δὲ τὰ ἀργύρια ὁ Ἰουδαίας μεταμεληθεὶς, ἐπειδὴ οὐκ ἔφερε τὸ συνειδὸς μαστίζον αὐτὸν, ἀλλ' ἔδει τοῦτο ποιῆσαι πρὸ 15 τοῦ τὴν ἀμαρτίαν ἀπαρτίσαι αὐτὸν· καὶ γὰρ ἐπεπλήρωτο, προδοσίᾳ γὰρ ἦν. ὅμως οὐδὲ τότε χρησίμως· τὸ μὲν γὰρ καταγγῶναι καὶ τὸ ρίψαι τὰ ἀργύρια, καὶ τὸ μὴ αἰδεσθῆναι τὸν Ἰουδαϊκὸν δῆμον, πάντα ταῦτα ἀποδεκτά· τὸ δὲ ἀπάγξασθαι, τοῦτο πάλιν ἀσύγγνωστον, καὶ πονηροῦ δαιμονος ἔργον προεξήγαγε γὰρ αὐτὸν 20 τῆς μετανοίας, ἵνα μηδὲν ἐντεῦθεν καρπώσηται, καὶ θανάτῳ αἰσχίστῳ καὶ καταδήλῳ πᾶσιν ἀναιρεῖν πείσας ἀπάγξασθαι. ἀκούσατε οἱ φιλάργυροι, ἀκούσατε καὶ ἐνοήσατε τί ἔπαθεν ἐκεῖνος, πῶς καὶ τῶν χρημάτων ἐξέπεσε, καὶ τὴν ἀμαρτίαν εἰργάσατο, καὶ τὴν ψυχὴν ἀπώλεσε τὴν ἑαυτοῦ τοιαῦτα γὰρ τῆς φιλαργυρίας 25 τὰ κέρδη τοὺς μὲν γὰρ καθολικῶς καὶ μερικῶς καὶ ἐνταῦθα ἀπόλλυται, καὶ ἐκεῖ ὥσπερ τὸν Ἰουδαῖον, τοὺς δὲ ἐκεῖ μόνον παραδίδωσι τοῖς αἰωνίοις καὶ ἀφορήτοις κολάσεσιν.

4 Τὸ εἰπεῖν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβυτέρους “σὺ ὅψει,” μέγιστον αὐτοῖς ἔγκλημα ἐστίν· καὶ τοῦτο φαίνονται γὰρ μαρτυροῦντες τῇ 30 τόλμῃ καὶ τῇ παρανομίᾳ, ὅθεν καὶ κρίνουσι μὲν αὐτὸν, ὑπὸ δὲ τοῦ πάθους μεβόντες οὐκ ἡθέλησαν ἀποσχέσθαι τῆς Σατανικῆς ἐγχειρῆσεως· κύριοι γὰρ ὑπῆρχον ἀφεῖναι τῆς καταδίκης εἰπερ ἡθελον τὸν Χριστόν. οὐκ ἐκ τούτου δὲ μόνον κατακρίνονται, ἀλλὰ καὶ

ἐκ τοῦ μὴ βαλεῖν αὐτὰ εἰς τὸν κορβανᾶν διὰ γὰρ τὸ γιγάντειν
ὅτι τὸν φόνον ἡγόρασαν, τοῦτο οὐκ ἐπύήσαν, ἀλλ' ἡγόρασαν ἄγρον
εἰς ταφὴν τῶν ξένων, ἀπὸ φόνου εὐποίειας ποιοῦντες· ὅστις ἄγρος
κατ' αὐτῶν ἔστι μαρτύριον, καὶ σάλπιγγος λαμπρότερον, πᾶσιν
ἀνακηρύγγει τὴν μιαιφονίαν αὐτῶν τοῦ χωρίου τούτου τὸ ὄνομα. 5
οὐχ ἀπλῶς δὲ ποιοῦσιν, ἀλλὰ συμβούλιον λαμβάνοντες, ἵνα μη-
δεὶς ἀδικηθῇ τοῦ τολμήματος, ἀλλὰ πάντες ὥστιν ὑπεύθυνοι. χρὴ
δὲ σκιπῆσαι, τῶς ἄνωθεν προϊλεγεν ἡ προφητεία, καὶ περὶ τῆς
τοῦ ἄγρου τούτου ἀγροστίας, καὶ ὅτι οὐ μόνον οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλὰ
καὶ οἱ προφῆται τὰ ἐπονεύδιστα μετὰ ἀκριβείας διηγοῦντο. 10

ἈΠΟΛΙΝΑΡΙΟΤ. Ἰστέον ὅτι ὁ Ἰούδας οὐκ ἐναπέθανε τῇ ἀγχόνῃ,
ἀλλ' ἐπεβίωκε κατενεγχθεὶς πρὸ τοῦ ἀποτινγῆσαι, καὶ τοῦτο δηλοῦ-
σιν αἱ τῶν ἀποστόλων Πράξεις, “ὅτι τρηνὴς γενέμενος, ἐλάκιστε,”
καὶ τὰ ἔκῆς τοῦτο δὲ σαφέστερον ἴστορει Παπίας, ὁ Ἰωάννου
τοῦ Ἀποστόλου μαθητὴς, λέγων “μέγα ἀσεβείας ὑπόδειγμα ἐν 15
“τούτῳ τῷ κόσμῳ περιεπάτησεν ὁ Ἰούδας” πρησθεὶς γὰρ ἐπὶ
“τοσοῦτον τὴν σάρκα, ὥστε μὴ δύνασθαι διελθεῖν ἀμάξης ῥαδίως
“διερχομένης, ὑπὸ τῆς ἀμάξης πταισθέντα τὰ ἔγκατα ἐγκεν-
“θῆναι.”

·Τοῦτο ἀττοῦ. Πρησθεὶς ἐπὶ τοσοῦτον τὴν σάρκα ὥστε οὐδὲ 20
ἐπόθεν ἀμάξαν ῥαδίως διέρχεσθαι, ἐκεῖνον δύνασθαι διελθεῖν, ἀλλὰ
μηδὲ αὐτὸν μόνον τὸν τῆς κεφαλῆς ὅγκον τὰ μὲν γὰρ βλέφαρα
αὐτοῦ τὸν ὀφθαλμὸν φασὶ τοσοῦτον ἔξοιδῆσαι, ὡς αὐτὸν μὲν καθό-
λον τὸ φῶς μὴ βλέπειν, τοὺς ὀφθαλμοὺς δὲ αὐτοῦ μηδὲ ὑπὸ²⁵
ἰατρικῆς διόπτρας ὀφθῆναι δύνασθαι, τοσοῦτον βάθος εἶχον ἀπὸ
τῆς ἔξθεν ἐπιφανείας· τὸ δὲ αἰδοῖον αὐτοῦ, πάσης μὲν αἰσχύνης
ἀηδέστερον καὶ μεῖζον φαίνεσθαι, φέρεσθαι δὲ δι' αὐτοῦ τοὺς ἐξ
ἄπαντος τοῦ σώματος συρρέοντας ἰχθύας, καὶ σκόληκας, εἰς
ὑβριν δι' αὐτῶν μόνον τὸν ἀναγκαῖον. μετὰ δὲ πολλὰς βασάνους
καὶ τιμωρίας, ἐν ἱδίῳ φασὶ χωρίῳ τελευτήσαντος, ἀπὸ τῆς ὀσμῆς 30
ἔρημον τε καὶ ἀοικον τοῦτο τὸ χωρίον μέχρι τῆς νῦν γενέσθαι, ἀλλ'
οὐδὲ μέχρι σήμερον δύνασθαι τινὰ ἐκεῖνον τὸν τόπον παρελθεῖν,
ἐὰν μὴ τὰς ῥῖνας ταῖς χερσὶν ἐπιφράξῃ.

11 Ἐπειδή περ ἐγίνωσκον οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Πιλάτον οὐδένα ποιού-
μενον λόγου τῶν νομίμων, ἐπὶ τὰ δημόσια ἐγκλήματα τὴν κατη- 35

γερίαν ποιήσασθαι αὐτὸν πρὸς τὸν Χριστὸν παρεσκεύασαν διὸ καὶ φησὶ πρὸς αὐτόν “σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;” πάντα δὲ ἐκίνουν καὶ ἔστρεφον, ὥστε αὐτὸν εἰς θάνατον ἐμβαλεῖν. αὐτὸς δὲ διὰ τοῦ εἰπεῖν “σὺ εἶπας,” ὀμολόγησεν εἶναι βασιλεὺς, ἀλλ’ ἐπουράνιος, ὃ καὶ ἀλλαχοῦ σαφέστερον ἔλεγε πρὸς αὐτόν “ὅτι 5
“ οὐκ ἡμὴ βασιλεία οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.”

Τίνος δὲ ἔνεκεν οὐχὶ ταῦτα προσήγεγκεν εἰς μέσον οἷον ὅτι καὶ φόρον κατεβάλομεν, καὶ ἑτέρους καταβαλέσθαι ἐκέλευσα· καὶ ἡγίκα ἡθέλησάν με ποιῆσαι βασιλέα ἔφυγον; ὅτι διεφθαρμένον ἦν αὐτῶν τὸ δικαστήριον, καὶ ἔκοντες ἐτύφλωττον, καὶ ἐκακούργονν. 10
διὰ δὴ τοῦτο καὶ βραχέα ἀποκρίνεται καὶ σιγῇ βραχέα μὲν, ἵνα μὴ ἀπὸ τῆς διηγηκοῦς σιγῆς, αὐθαδίας δοξαν λάβῃ, σιγῇ δὲ, ὅτι οὐδαμῶς ἐκ τοῦ πολλὰ λέγειν πείσειν αὐτοὺς ἡμελλεν^τ ἀξίως δὲ ἔθαύμαζεν ὁ ἡγεμὼν, σιωπῶντος αὐτοῦ, διότι τοσαύτην ἐπιεί-
κειαν ἐπεδείκνυτο, καὶ ὅτι μυρία ἔχων εἰπεῖν, μᾶλλον ἐσιώπα. 15
ἐπειδὴ δὲ ἐβούλετο αὐτὸν ἀπολογούμενον ἀπαλλαγῆναι, διὰ τοῦτο εἶπεν, “οὐκ ἀκούεις πόσα σου καταμαρτυροῦσιν;” ὡς δὲ οὐδὲ οὗτος ἀπεκρίνατο, καὶ ἔτερον μηχανᾶται, ὥστε αὐτὸν ἐξελέσθαι καὶ ἐκ τούτου^τ εἰ γὰρ μὴ βούλεσθε, φησὶν, ὃ Ἰουδαῖοι, ὡς ἀδύον ἀφῆσαι, κανὸν ὡς κατάδικον χαρίσασθε τῷ ἑορτῆ^τ καὶ γὰρ ἔθος 20
εἶχον καθ’ ἑκάστην ἑορτὴν, ἕνα τινὰ κακοῦργον ἐξαιτούμενοι λαμ-
βάνειν, καὶ ἀπολύειν^τ καὶ ἦν ἴδειν τάξιν ἀντεστραμμένην^τ μᾶλλον ὁ ἄρχων αἵτε τὸν δῆμον τοῦ λαβεῖν καὶ ἀπολύσαι, καὶ ὅμως οὐδὲ οὗτος γίνονται ἡμεροι, ἀλλὰ θηριοῦνται μειζόνως, ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς βασκανίας ἐκβακχευόμενοι.

25

19 Τίνος ἔνεκεν οὐχὶ οἱ Πιλάτος ὄρῃ, ἀλλ’ ἡ τούτου γυνή: ἡ ὅτι ἀξία ἦν ἐκείνη μᾶλλον, ἡ ὅτι αὐτὸς εἰ εἶδεν οὐκ ἀν ἐπιστεύθη ὅμοίως, ἡ οὐδὲ ἀν ἐξεῖπεν. διὰ τοῦτο οἰκονομεῖται τὴν γυναικα^τ ἴδειν, ὥστε κατάδηλον γενέσθαι πᾶσιν. οὐχ ἀπλῶς δὲ ὄρῃ, ἀλλὰ καὶ πάσχει πολλὰ δεινὰ, ἵνα καὶ ἀπὸ τῆς συμπαθείας τῆς πρὸς 30
τὴν γυναικα^τ, ὀκνηρότερος γένυται ὁ ἀνὴρ περὶ τὸν φόνον^τ καὶ ὁ καιρὸς δὲ οὐ μικρὸν συνετέλει^τ κατὰ γὰρ αὐτὴν τὴν νύκτα εἶδε. διατί οὐκ εἶπεν ἀπλῶς ὅτι εἶχον ληστὴν, ἀλλ’ ἐπίσημον; ὥστε μηδὲ σκιὰν αὐτοῖς καταλιπεῖν ἀπολογίας, ὅτι τὸν περιβόήτον^τ ἐν κακίᾳ, τὸν μυρίους ἐργασάμενον φόνους, τοῦ τῆς οἰκουμένης Σωτῆ-35

ρος προῦθηκαν, καὶ τὸν δῆμον διέφθειραν, ἵνα τεῦτον αἰτήσωνται, ὅπερ καὶ τῆς ἐκείνων ἀπάτης τὴν ἐσχάτην εὗτοι δύσουσι δίκην. τὸ δὲ “τί ποιῆσω τὸν Χριστὸν” εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὁ Πιλᾶτος, καὶ ἐν τούτῳ πάλαι ἐντρέψαι βουλόμενος διὰ τὸ ποιῆσαι αὐτοὺς κυρίους τῆς αἱρέσεως, ἵνα κανὸν οὕτως αἰσχυνθέντες, αὐτὸν μᾶλλον⁵ αἰτήσωνται, καὶ τῆς τῶν αὐτῶν γένηται φιλοτιμίας τὸ πᾶν· τὸ μὲν γὰρ λέγειν οὐχ ἡμαρτεῖν φιλοεικοτέρους ἐποίει, τὸ δὲ ἐκ φιλανθρωπίας παρακαλεῖν σωθῆναι, ἀναπτίρρητον εἶχε τὴν πειθῶ, οἱ δὲ καὶ οὕτως ἔλεγον “σταύρωσον.”

Θεοδώροτ Ήρακλείας. Διατί ἐφραγέλλωσεν; ἡ ὥστε κατά-¹⁰ δικον, νόμου κελεύοντος τοὺς σταυρωμένους πρῶτον μαστίζεσθαι, καὶ εὗτοι τῇ τιμωρίᾳ ἀπειδοῦνται, ἡ σχῆμα καὶ σκῆψιν περιτίθενται τῇ ἀδίκῳ κρίσει βουλόμενος.

Ἀπολιναρίοτ. Αἱ μάστιγες ἀντὶ τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ κόσμου, ὅτι πολλαὶ αἱ μάστιγες τοῦ ἀμαρτωλοῦ, καὶ κατὰ τὴν προφητείαν¹⁵ τὴν λέγουσαν “τὸν οὐτον μου δέδυκα εἰς μάστιγας” καὶ πεπλήρωται μὲν τὸν δίκαιον ὑπὲρ τῶν ἀμαρτωλῶν, πεπλήρωται δὲ τὸ τῆς ἀγαθότητος ἄκρον, ὅποτε δίκαιος ὑπὲρ ἀδίκων πέπονθεν, ἵνα τῷ μῶλυπτι αὐτοῦ ἰαθῆμεν, ὡς Ἡσαΐας φησιν.

Εἰς τὰς χεῖρας ὁ Πιλᾶτος ἀπενίψατο, καὶ ἀθῶν ἔαυτὸν ἔλεγεν²⁰ εἶναι, ἀλλ’ ὅμως μαλακίας εἶναι ἡ συγχώρησις, καὶ ἀνάδρως σφόδρα τοῦτο διεπράττετο· ἔδει γὰρ μὴ παραδοῦναι ταῦτην, ἀλλὰ μᾶλλον ἔχαρπάται· καθάπερ μετὰ ταῦτα ὁ ἐκατόνταρχος τὸν Παῦλον, καὶ γὰρ καὶ τότε στάσις ἐγένετο καὶ θόρυβος, ἀλλ’ ὅμως ἐκεῖνος ἔστη πρὸς πάντα, οὗτος δὲ ἀπλῶς παρασύρεται. διὰ²⁵ τοῦτο οὐδὲ αὐτὸν ἀφίγησιν ὁ Χριστὸς τῶν ἐγκλημάτων λέγων, “ὅτι μείζονα ἀμαρτιῶν ἔχει ὁ παραδίδονς με σε!.” κατηράσαντο δὲ οὐ μόνον ἔαυτοῖς οἱ Ἰευδαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα εἴλκυσαν τὴν ἄραν εἰπόντες, “τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐφ’ ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τὰ τέκνα “ἡμῶν,” διὰ τὴν πολλὴν αὐτῶν παραπληγὴν, ἀλλ’ ὅμως ὁ φιλανθρωπος, τοσαύτη μανία χρησαμένων καθ’ ἔαυτον καὶ κατὰ τῶν παιδῶν, οὐ μόνον οὐκ ἐπὶ τῶν παιδῶν, ἀλλ’ οὐδὲ ἐπ’ αὐτῶν τὴν ψῆφον ἐκίρωσεν, ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν καὶ ἐξ ἐκείνων ἐδέξατο τοὺς μετανοήσαντας καὶ πιστεύσαντας, καὶ μυρίων ἤξιώσεν ἀγαθῶν· καὶ γὰρ καὶ Παῦλος ἐξ αὐτῶν ἦν, καὶ αἱ μυριάδες τῶν πεπιστευκό-³⁰ θρωτος,

τουν. εἰ δέ τινες ἐναπέμειναν, ἔαυτοῖς λογιζέσθωσαν τὴν τιμωρίαν. τίνος ἔνεκεν ἐφραγύλλωσεν παραδίδας ἵνα σταυρωθῇ; ἡ ὡς κατάδικον, ἡ σχῆμα περιτιθέναι τῇ κρίσει βουλόμενος· καίτοι γε, ὡς προείρηται, μᾶλλον ἐντηναι ἔχρην αὐτὸν μέχρι τέλους, καὶ ἀποδεῖξεις καὶ ἐλέγχους ξητῆσαι, περὶ πάντων ἣν κατηγόρουν αὐτῷ⁵ οἱ Ἰουδαῖοι.

27 Οἱ στρατιῶται δὲ ὑβριζον καὶ ἐνήλλογτο εἰς αὐτὸν, ἡ τοῖς Ἰουδαίοις χαριζόμενοι, ἡ καὶ κατὰ οἰκείαν δυστροπίαν. ἐποιοῦντο δὲ καὶ τὰς ὑβρεις ποικίλας καὶ διαφόρους· τὴν γὰρ θείαν κεφαλὴν ἐκείνην, ποτὲ μὲν ἐκολάφιζον, ποτὲ δὲ τῷ στεφάνῳ τῶν ἄκαν¹⁰ θῶν ὑβριζον, ποτὲ δὲ τῷ καλάμῳ ἔτυπτον, ἄνδρες μιαροὶ καὶ ἐναγεῖς· καὶ οὐ μόνον ἡ κεφαλὴ, ἀλλὰ καὶ ἄπαν τὸ σῶμα ὅλον δι’ ὅλου ὑβρίζετο, τὸ πρόσωπον ἐμπατούμενον, αἱ σιαγόνες ῥαπίζομεναι, τὸ σῶμα ὅλον διὰ τῶν μαστίγων, διὰ τῆς περιβολῆς τῆς χλαυδίος, καὶ τῆς προσποιητῆς προσκυνήσεως, ἡ χείρ διὰ τοῦ¹⁵ καλάμου, ὃν ἔδωκαν ἀντὶ σκῆπτρου κατέχειν αὐτόν· τὸ στόμα πάλιν διὰ τῆς τοῦ δῖξους προσκομιδῆς· καὶ καθάπερ δεδοικότες μὴ δῖξωσι καταλιμπάνεν τί τοῦ τολμῆματος· οὕτως ἄπαντα πράττουσιν. μετὰ τὸ τοιαῦτα παθεῖν τοίνυν τὸν Χριστὸν δι’ ἡμᾶς, τίς ἡμῖν λόγος ἔσται λοιπὸν, ἐπὶ ὑβρέσι κινουμένοις; διανέμονται²⁰ δὲ μετὰ τὸ σταυρῶσαι τὰ ἴματα αὐτοῦ, τοῦτο διαπραττόμενοι, ὅπερ ἐπὶ τῶν σφόδρα εὐτελῶν καὶ ἀπεριμμένων γίνεται καταδίκων, καὶ αὐδένα ἔχόντων, ἀλλ’ οὐδὲ γὰρ εἰς τοὺς ληστὰς τοιούτον τι εἰργάσαντο, ἀλλ’ εἰς τὸν Χριστὸν πάντα ἐτόλμων.

Ἐπ ἀνεπιγράφοτ. Οὐχ ὅτι ἐκεῖνοι ἡσχινον, ἀλλ’ ὅτι Θεῷ²⁵ ἐδόκει ταῦτα γενέσθαι, πρὸς τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐκλύτρωσιν ἀτιμασθέντος ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ Κυρίου τῆς δοξῆς, διὰ τὴν ἡμῖν ἐπιβάλλουσαν ἀτιμίαν, καὶ δοξάζεντος τὴν ἡμέραν τῶν δικαιῶν τὴν ἀεὶ διαπαιζομένην ὑπὸ τῶν ἀπαιδεύτων. ἐπεὶ^a δὲ χρώματι αἵματι ἡ χλαμὺς ἐκέχρηστο^b, διὰ τοῦτο εἰ φονῶντες κατ’ αὐτοῦ, ἐνέδυσαν³⁰ αὐτὸν, μὴ νοοῦντες, δὲ ἐποίουν, μᾶλλον δὲ τοῦ ἐν Ἰησοῦ τοῦ Ναοῦ, κοκκίνου ράματος, καὶ τὸ ἐνδῆσαντος τὴν χεῖρα ἐνὸς τῶν ἐκ τῆς Θάμαρ Ἰουδαίων σύμβολον, ἡ χλαμὺς αὗτη, τὸ τὰ αἷματα τοῦ κόσμου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἀνθρώπων εἰληφέναι ὑπὲρ σωτηρίας

^a εἰς Cod.

^b Leg. vid. ἐκέχριστο.

τάντων τὸν Σωτῆρα· οἱ δὲ ὑπὸ μεριμνῶν, καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν συμπνιγόμενοι, λαβόντες τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ τελεσφοροῦντες, πλέκοντες ἀκάνθας ἡμῶν, ἀναλαβὼν ἀναλίσκει τῇ ἑαυτοῦ κεφαλῇ, κάλαμον δὲ ἔθηκαν ἐν τῇ δεξιᾷ αὐτοῦ, οἱ διάκενον νομίζοντες αὐτοῦ εἶναι τὴν βασιλείαν.

5

ΣΕΒΤΗΡΟΤ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ἐπὶ ΤΠΑΚΟΗΣ. Καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ταπεινοτάτοις καὶ ἐκουσίοις τάβεσι, Χριστὲ ὁ Θεὸς, ἔδειξας ὡς τούδε τοῦ παντὸς κτίστης ὑπάρχεις, καὶ ἀνακαινιστής τῷ γὰρ τῶν ἀκανθῶν στεφάνῳ στεφανώθηται κατεδέξω Χριστὲ, δηλῶν ὡς τοῦ κύκλου τοῦ κόσμου τὰς ἀμαρτίας περιλαβὼν, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν 10 ἄρας, ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνήγαγες, ἐφ' ὃ καὶ ἔρρηξας τὸ τῆς καθῆμαν ἀνομίας χειρόγραφον, καὶ τὸν κάλαμον τῇ χειρὶ κατέσχες, ἵνα τὸ ἀσθενὲς ἀνεπιρρόσης σκῆπτρον τῆς ἡμετέρας ἀρχῆς, δι' οὗ τάντων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἄρχειν ἐτάχθημεν.

ΤΟΤ ΑΤΤΟΤ. Τυφέρει τὸ μὲν τοῦ στεφάνου σχῆμα περιφερὲς 15 τὸν τοῦ κόσμου κύκλον, ὑπὲρ οὖν ταῦτην σαρκὶ κατεδέξατο τὸ δὲ ἀκανθῶν ὅξην καὶ ἄκαρπον τὸ τῶν ἀμαρτιῶν ὑπογράφει πληκτικὸν καὶ ἀναφελέσ.

ΤΟΤ ΑΤΤΟΤ. Ἐσω μὲν ἐκ τοῦ πραιτωρίου αὐτὸς ἐβάσταξε τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, ὡς ὁ Ἰωάννης φησὶν, ἐν δὲ τῇ ὅδῷ γεγονότες, 20 εἴρον Σίμωνα, καὶ μετέβαλον εἰς ἐκεῖνον τὸν σταυρὸν, ἔως οὖν ἥλθον εἰς τὸν Γαλυοθαν, ἔνθα ὅξος προσέφερον αὐτῷ, ἐνυβρίζοντες αὐτὸν, ὁ δὲ οὐκ ἥθελησεν ἔτερος δὲ Εὐαγγελιστῆς, φησὶν, ὅτι “γενσά—“ μενος εἴτε, τετέλεσται” φησὶν ἡ προφετεία ἡ λέγουσα, “ ἔδε—“ καὶ εἰς τὸ βρῶμά μου χολὴν, καὶ εἰς τὴν δίψαν μου ἐπότισάν 25 “ με ὅξος” πλὴν οὔτε οὔτος, οὔτε ἐκεῖνος εἶπεν ὅτι ἔπιεν, ταυτὸν γὰρ ἐστὶ μὴ πιεῖν, τὸ μόνον γεύσασθαι.

ΚΤΡΙΛΛΟΤ. ΌΠΡΙΓΕΝΟΤΖ. Περὶ τοῦ κρανίου τόπου ἥλθεν εἰς ἡμᾶς ὅτι Ἐβραῖοι παραδίδωσι τὸ σῶμα τοῦ Ἀδὰμ ἐκεῖ τεθάψαι· καὶ ἐπεὶ ἐν τῷ Ἀδὰμ πάντες ἀποθνήσκομεν, ἀνέστη καὶ ὁ Ἀδὰμ, 30 “ καὶ ἐν Χριστῷ πάντες ζωσοιηθήσονται.”

38 Διατί μέσον αὐτὸν ἐσταύρωσαν τῶν ληστῶν; ἵνα τῆς δοξῆς τῆς ἐκείνων κοινωνῆσῃ· ὅξος δὲ πιεῖν ἔδωκαν αὐτῷ, καὶ ἐν τούτῳ ἐνυβρίζοντες, καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ δὲ βλέποντες ἀνασκωλωπισμένου ἐνειδίζουσιν, ἵνα δημοσίᾳ πάντων ὄρατων ἐκπομπέύσωσιν εἰς αὐτὸν, 35

Βουλόμενοι δεῖξαι ἀταταιῶν· δεδικότες αὐτοῦ τὴν ἀνάστασιν,
καὶ ταύτην ἐκ τούτου ἀπιστηθῆναι ποιήσοντιν· ἔλεγον δὲ τὸ,
“ ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι,” τὰ πρότερα σημεῖα
ἔτεινεν ἐπιχειροῦντες διαβαλεῖν, διὰ τὸ γεγράφθαι καὶ κείσθαι
ἐπάνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, “ οὗτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰου-
5 “ δαίων” βουλόμενοι δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ,
“ καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυροῦ.”

Πᾶς ὁ μὲν Λοῦκας φησὶν, ὅτι ὁ εἰς ληστὴς ἐπετίμα τῷ ἄλλῳ
βλασφημοῦντι, ὁ δὲ Ματθαῖος, ὅτι ἀμφότεροι οἱ λησταὶ ὑβρίζεν
αὐτὸν καὶ ὄνειδίζεν; ἀμφότερα γέγονε, πρότερον μὲν γὰρ οἱ δύο 10
ὄνειδίζεν, ὑστερον δὲ οὐκέτι ἵνα γὰρ μὴ νομίσῃ τίς ἐκ τούτου συν-
θήματος τὸ πρᾶγμα γεγενῆσθαι μηδὲ μὴ εἴναι ληστὴν τὸν λη-
στὴν, ἀπὸ τῆς ὑβρεως δείκνυσιν ἡμῖν, ὅτι ἂντα ἐπὶ τοῦ σταυροῦ
ληστὴς καὶ ἔχθρος, καὶ ἀθρόον μετεβλήθη.

45 Ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ τὸ σκότος ἐγένετο, ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν 15
οἰκοῦντες μάθωσιν, ὅτι πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἡμέρα ἦν γέγονε
δὲ τοῦτο, ἵνα φοβηθῶσι καὶ κατανηγῶσι καὶ πιστεύσωσι· κατ’
ὅργην γὰρ θείαν διὰ τὰ τετολμημένα, τὸ σκότος ἐκεῖνο γέγονεν
ὅτι γὰρ οὐκ ἦν ἔκλειψις, ἀλλ’ ὅργη τε καὶ ἀγανάκτησις δῆλον
τρεῖς γὰρ ὥρας παρέμεινεν, ἢ δὲ ἔκλειψις ἐν ἐλάττονι χρόνῳ γίνε-
ται· καὶ ἵσταν οἱ ταύτην τεθεαμένοι· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς γενεᾶς
τῆς ἡμετέρας συνέβη τοῦτο. οὐκ ἔθαύμασαν δὲ, οὐδὲ αὐτὸν ἐνό-
μισαν εἶναι Θεὸν, καὶ μετὰ τὸ σκότος, ὅτι ἐν πολλῇ φαθυμίᾳ καὶ
κακίᾳ κατείχοντο, καὶ πολλὴ τῇ; ἀσεβείας ἡ πρόσληψις ἦ.
ἴσως δὲ καὶ ἐνδιδίζοντες ὅτι κατ’ ἔκλειψιν ἡ ἐτέραν τινὰ ἀκόλουθιαν 25
φυσικὴν γέγονε τοῦτο. οὗτον καὶ μετὰ τοσαῦτα θαύματα ἐπέμενον
ἔτι ἐνυβρίζοντες. φθέγγεται δὲ μετὰ τοῦτο, ἵνα μάθωσιν ὅτι
ἔζη, καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐποίησε· καὶ γένωται καὶ ἐτεῦθεν ἐπιει-
κέστεροι.

Ἐπὶ ἀνεπιγράφοτ. Ὁ Μάρκος φησὶν ὅτι τρίτη ὥρα ἐσταυ-
ροθῇ οὗτος, καὶ ὅτι ἕκτη ὥρα τὸ σκότος ἐγένετο. ὅτι εἰκὸς μὲν
αὐτὸν ἐσταυρώθει καὶ ἀπὸ τρίτης ὥρας, ἀπὸ δὲ ἕκτης ὥρας
γεγενῆσθαι· ὅπερ ἴκανὸν ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι, οὐ τῷ μεγέθει
τοῦ πράγματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐκαίρως συμβῆναι μετὰ γὰρ
πάντα τὰ τῆς παροιγίας καὶ τῆς παρανόμου καμψίδιας τοῦτο γίνε-
ται.

ται. ὅτε κόρον ἔλαβον τῶν σκυμμάτων, καὶ πάντα ἐφέγξαντο,
ἄπειρ ἡθέλησαν, τότε δεικνύαι τὸ σκότος· ἵνα κάνειται τὴν δργῆν
ἀφέντες, κερδήσσωσιν ἀπὸ τοῦ θαύματος· τοῦ γὰρ καταβῆναι ἀπὸ
τοῦ σταυροῦ, τοῦτο θαυμασιότερον ἦν, τὸ δότα ἐν τῷ σταυρῷ
ταῦτα ἐνεργεῖν. εἴτε γὰρ αὐτὸν ἐνόμιζον πεποιηκέναι, ἔδει πιστεῖν·
σαὶ καὶ φοβηθῆναι· εἴτε οὐκ αὐτὸν, ἀλλὰ τὸν Πατέρα, καὶ ἐκ
τούτων ἔδει κατανυγῆναι· δργιζομένου γὰρ ἦν τὸ σκότος ἐκεῖνο.
Καὶ μετ' ὁλίγα—Φλέγων δέ τις ὄνοματι φιλόσοφος παρ' "Ἐλλη-
σι μέμνηται τοῦ σκότους τούτου παραδόξως γεγονότος· γέγονε δὲ
ἐν τῇ ἴδιῃ ἡμέρᾳ τῆς σελήνης, ὅτε ἀπέχει πολὺ τοῦ ἡλίου διάστη-
μα, ὅσον ἀπὸ ἀρχῆς τοῦ οὐρανοῦ ἔως τέλους· καὶ αἱ ἐκλείψεις
τότε εἰώθασι γίνεσθαι, ὅταν πλησιάζωσιν ἀλλήλοις οἱ δύο οὐτει
φωστῆρες· δεῖγμα δὲ ἦν τὸ σκότος τοῦ μέλλοντος λαβεῖν τοὺς
μιαιφόνους.

46 Τὸ δὲ "Ἡλὶ Ἡλὶ, λαμὰ σαβαχθανί," "Ἐβραϊκή ἐστι φωνή·
ταῦτη δὲ τῇ φωνῇ ἐχρήσατο, ὡς ἑαυτοῖς γενέσθαι γράμμιν καὶ
καταδηλον· καὶ ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνεῖς, διὸ ὃν φθέγγεται
τιμῆ τὸν Πατέρα, καὶ διὰ πάντων δείκνυσι τὴν ὄμονοιαν αὐτοῦ
τὴν πρὸς τὸν γεγενηκότα· ἀλλὰ σκοτήσαμεν αὐτῶν καὶ ἐτείνειν
τὴν ἀσέλγειαν, καὶ τὴν ἀκολασίαν, καὶ τὴν ἄνοιαν. ἐνόμισαν
"Ἡλίαν εἶναι, φησὶν, ἵπ' αὐτοῦ καλούμενον, καὶ εὐθέως ἐπότισαν
αὐτὸν ὅδος.

50 Διατί κράξας φωνῇ μεγάλῃ, οὗτος ἀφῆκε τὸ πνεῦμα; ἵνα
δειχθῇ ὅτι κατ' ἔξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται, καθὼς καὶ ἔλεγεν
"ὅτι ἔξουσίαν ἔχω θεῖναι τὴν ψυχήν μου, καὶ ἔξουσίαν ἔχω
"λαβεῖν αὐτήν." καὶ ὁ Μάρκος δὲ φησὶν, "ὅτι ἐθαύμασεν ὁ
"Πιλάτος εἰ ήδη τέθνηκεν." καὶ ὅτι ὁ κεντυρίων διὰ τοῦτο μά-
λιστα ἐκίστευσεν, ὅτι μετ' ἔξουσίας ἀπέθανε· τινὲς δὲ φασὶν,
ὅτι καὶ μαρτύριον ὅτι τοῦ κεντουρίων τούτου ἀνδρισαμένου μετὰ
ταῦτα ἐν τῇ πίστει, αὐτῇ ἡ φωνὴ τὸ καταπέτασμα ἔσχισε, καὶ ζο-
τὰ μημεῖα ἥρεσεν. ἔσχισθη δὲ τὸ καταπέτασμα· ἐπειδὴ προ-
φῆτεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως τοῦ ναοῦ ἦν τὸ συμβάν, καὶ
τῆς ἐπὶ τὰ μείζω καὶ ὑψηλότερα μεταβέσεως· ἔτι δὲ καὶ ἔνδειξις
τῆς ἰσχύος αὐτοῦ ἦν ἡ φωνὴ· ὅτι τοῦ σώματος αὐτοῦ ἂνω ὅντος
ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, αὐτῇ τοὺς νεκροὺς ἤγειρε. χρῆ δὲ γινώσκειν ὅτι 35

νεκροῦ Ἐλισσίου ὅτος, ἀφάμενος ἔτερος νεκρός, ἀκέστη. ἵνα γὰρ τοῦτο πιστεύθῃ, ἐκεῖνο γέγονε, καὶ τὸ σημεῖον δὲ ὅπερ ἐμπροσθεν ὑπέσχετο δώσειν λέγων, “γενέα πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς, σημεῖον “ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δεδήσεται αὐτῷ, εἰ μὴ τὸ σημεῖον “Ἰωνᾶ,” τὸν σταυρὸν λέγει καὶ τὸν θάνατον καὶ τὸν τάφον καὶ τὴν ἀνάστασιν καὶ τάλιν ἔτέρως ἐδήλωσε τοῦ σταυροῦ τὴν ἰσχὺν λέγων, “ὅταν ὑψώσῃ τὸν οὐλὸν τοῦ ἀνθράκου, τότε γνώσεοθε ὅτι “ἔγω εἰμι.”” ὃ δὲ λέγει τοιοῦτον ἐστὶν, ὅταν σταυρώσῃτε με καὶ νομίσητε περιγενέσθαι μου, τότε μάλιστα ἴσεσθέ μου τὴν ἰσχύν μετὰ γὰρ τὸ σταυρωθῆναι ἡ τόλις ἀπώλετο, καὶ τὰ Ἰουδαϊκὰ 10 ἐταύσαντο, καὶ τῆς τολιτείας καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐξέπεσον τῆς ἑαυτῶν τὸ δὲ κήρυγμα ἥσθησε, καὶ πρὸς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐβεβαίη ὁ λόγος, καὶ γῇ καὶ θάλασσα καὶ οἰκουμένη καὶ ἀστικός τὴν δύναμιν αὐτοῦ διὰ παντὸς ἀνακηρύττουσι.

51 Τίνος ἔνεκεν τέτραι ῥήγνυνται, καὶ γῇ σείεται; ὅπως διὰ τοῦτο 15 μάθωσιν ὅτι καὶ αὐτοὺς ἡδύνατο καὶ πηρῶσαι καὶ διαρρῆξαι· ὁ γὰρ τέτρας διατεμὼν, καὶ τὴν οἰκουμένην σείσας, πολλῷ μᾶλλον εἰς ἐκείνους ταῦτα ἐποίησεν ἄν, εἴγε ἐβούλετο· ἀλλ’ οὐκ ἥθελησεν, ἀλλ’ εἰς τὰ στοιχεῖα τὴν ὄργην ἀφείς, ἐκείνους ἐξ ἐπιεικείας σῶσαι ἐβούλετο. χρὴ δὲ σκοτῆσαι ἡλίκα σημεῖα τεποίκη, τὰ 20 μὲν ἐξ οὐρανοῦ, τὰ δὲ ἐπὶ γῆς, τὰ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ· τί δαὶ δηλῶν ἐκ τούτου ταῦτα εἰργάσατο; ὁμοῦ μὲν τὴν ἀγανάκτησιν ἐνθεικύμενος, ὁμοῦ δὲ, ὅτι τὰ ἄβατα λοιπὸν ἔσται βατά, καὶ ὁ οὐρανὸς ἀνογήσεται, καὶ πρὸς τὰ ἀληθινὰ ἄγια τῶν ἀγίων τὰ πράγματα μεταστήσεται· “εἰσῆλθον δὲ εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν ἐκ 25 “τῶν ἐγερθέντων ἀγίων, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς,” ἵνα μὴ νομισθῇ φαντασία εἶναι τὸ γεγενημένον.

55 Διατί μέμνηται τῶν γυναικῶν τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῷ; ὅπως δεῖξῃ τὴν πολλὴν αὐτῶν προσεδρίαν, καὶ ὅτι μέχρι τῶν κινδύνων παρῆσαν, καὶ ὅτι πολλὴν ἐπεδεῖξαντο τὴν ἀδρίαν· ὅτε γὰρ οἱ μα-30 θηταὶ ἔφυγον, αὗται προσεκαρτέρουν. Μαρία δὲ ἡ τοῦ Ἰακώβου, ἡ μῆτηρ αὐτοῦ ἦν.

ΚΕΦ. ΞΗ.

Περὶ αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

57 Τίς δὲ ἦν οὗτος ὁ Ἰωσὴφ ὁ κρυπτόμενος πρῶην, οὗ δὲ ἀποτολμῆσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χριστοῦ; οὐ γὰρ ἄσημος ἦν, οὐδὲ τῶν λαθανόντων, ἀλλὰ τῆς βουλῆς εῖς, καὶ σφόδρα ἐπίση-⁵ μος⁶ ὅθεν μάλιστα τὴν ἀνδρίαν αὐτοῦ κατιδέει ἔνι. εἰς γὰρ θάνατον ἑαυτὸν ἔξεδωκε, τὴν πρὸς πάντας ἀπέχθειαν ἀναδεξάμενος, τῇ περὶ τὸν Ἰησοῦν εὔνοίᾳ, καὶ τολμῆσας αἰτῆσαι τὸ σῶμα, καὶ μὴ πρότερον ἀποστὰς, ἔως ἐπέτυχεν. οὐ τὸ λαμβάνειν δὲ μόνον, οὐδὲ τὸ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν τῷ μνημείῳ αὐτοῦ τῷ καιρῷ, ιο δείκνυσι τὸ φίλτρον καὶ τὴν ἀνδρίαν· οὐχ ἀπλῶς δὲ φύκονεμεῖτο τὸ εἰς καινὸν αὐτὸν μνημεῖον ταφῆναι· ἀλλως τε δὲ, μηδὲ τὴν ὑποψίαν τινὰ ψιλῆν γενέσθαι, ὅτι ἔτερος ἀνθρώπου ἀνέστη.

Ἐνεκε δὲ τίνος Μαρία ἡ Μαγδαλινὴ καὶ ἡ ἄλλη Μαρία ἐπὶ πλειον προσεδρεύουσιν; ἐπειδὴ οὐδέτον οὐδὲν μέγα, ὡς χρῆ, καὶ 15 ὑψηλὸν γέδεσται περὶ αὐτοῦ· διὸ καὶ μῆρα ἐκόμισαν, καὶ τῷ τάφῳ προσεκαρτέρουν· ὥστε, εἰ λωφήσειν ἡ μανία τὸν Ἰουδαίων, καὶ ἀπελθεῖν περιχυθῆναι αὐτῷ· ὅπερ καὶ αὐτῷ φιλοστοργίας τεκμήριον ἦν, καὶ ἀνδρίας, καὶ μεγαλοψυχίας τοῖς ἐν τοῖς χρήμασι τῆς μέχρι θανάτου μιμησάμενα καὶ ἡμεῖς τὰς γυναικας οἱ ἄνδρες, 20 καὶ μὴ ἐγκαταλέψωμεν ἐν πειρασμοῖς ὅτες τὸν Ἰησοῦν ἐκεῖναι μὲν γὰρ, καὶ εἰς τελευτήσαντα τοσαῦτα ἀνήλωσαν, καὶ τὰς ψυχὰς ἔξεδωκαν· ἡμεῖς δὲ, τάλιν γὰρ τὰ αὐτὰ ἔρω, οὐδὲ πεισθῆτα τρέφομεν, ὡς δεῖ· οὐδὲ γυμνὸν περιβάλλομεν· καίτοι γε εἰς αὐτὸν ἐκεῖνον δίδοται τὰ ὑπάρχοντα, ἀ ἔκαστος ἐκένωσεν· ἀλλὰ καὶ νῦν 25 ὁ αὐτὸς ἐστιν· αὐτὸς γὰρ εἶτε ὅτι “ἐγώ εἰμι.”

62 Ἐπειδὴ περ ἔδει πιστευθῆναι, ὅτι ἀπέβανε, καὶ ὅτι ἐτάφη, καὶ ὅτι ἀνέστη, διὰ τῶν ἐχθρῶν ταῦτα γίνεται· καὶ πανταχοῦ ἡ πλάνη ἑαυτὴν περιπέτειρε, καὶ τῇ ἀληθείᾳ ἄκουσα συνηγορεῖ· ἵδον γὰρ διὰ τοῦ αἰτῆσαι τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους τὸν 30 Πιλάτον σφραγισθῆναι τὸν τάφον, ἀνατίρρητος λοιπὸν ἡ ἀκόδειξις τῇ ἀναστάσεως πᾶσι πεφανέρωται· πλάνου δὲ καλοῦσιν,

ἀπὸ πολλῆς ἄγαν ὡμότητος· ὅτι περ οὐδὲ τῷ θανάτῳ τὴν ὁργὴν ἀφῆκαν, ἀλλ' ἔτι τῇ προτέρᾳ μανίᾳ κατέχονται. οὐκ ἀφίσσι δὲ τοὺς στρατιῶτας μόνους ὁ Πιλάτος σφραγίσας· ἐπειδὴ μαθὼν τὰ περὶ αὐτοῦ, οὐκ ἔτι συμπράττειν αὐτοῖς ἥθελεν· ἀλλ' ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς αὐτῶν καὶ τοῦτο ἀνέχεται, καὶ φησίν· ὡς βού-⁵ λεσθε, σφραγίσατε· ἵνα μὴ ἐτέρους ἔχητε αὐτιᾶσθαι· καὶ γὰρ εἰ μόνις οἱ στρατιῶται ἐσφραγίσαντο, ἐδύνατο λέγειν, εἰ καὶ ἀπίθανα καὶ ψευδῆ, οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι οἱ στρατιῶται τὸ σῶμα δόντες κλαπῆναι παρέσχον τοῖς μαθηταῖς τὸν περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγου πλάσαι βουλομένοις· νῦν δὲ αὐτοὶ ἀσφαλισάμενι, οὐδὲ τοῦτο ΙΟ λέγειν δύνανται. χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι τάχιον ἀνέστη ὁ Κύριος ὑμῶν καὶ Θεός· τούτου δὲ ἔνεκεν ἵνα μὴ λέγωσιν ὅτι ἐψεύσατο καὶ οὐκ ἀνέστη, ἀλλ' ἐκλάπῃ· τὸ μὲν γὰρ βαττὸν ἀναστῆναι, οὐχ εἶχεν ἔγκλημα· τὸ δὲ βραδίον, ὑποψίας ἔγειρε· καὶ γὰρ εἰ μὴ τότε ἀνέστη καθημένων αὐτῶν ἔτι καὶ φυλαττόντων, ἀλλὰ ¹⁵ ἀναχωρησάντων μετὰ τὴν τριήμερον, εἶχον ἀν λέγειν τί καὶ ἀντιλέγειν, εἰ καὶ ἀνοήτως· διὰ τοῦτο οὖν προέφθασε καὶ ἀνέστη, καθημένων αὐτῶν καὶ φυλαττόντων, ὅπως μὴ δὲ μίαν πρόφασιν ἀπολογίας ἔχωσιν.

2 Πότε ὁ Ἀγγελος παραγέγειν; πρὸ τῆς ἀναστάσεως η̄ μετὰ τὴν ²⁰ ἀνάστασιν καὶ τίνος ἔνεκεν ἥθε καὶ τὸν λίθον ἥρε; διὰ τὰς γυναικας· ἐπειδὴ γὰρ αὗται εἴδον πᾶς ἐν τῷ τάφῳ τίθεται· ὄρθσιν αὐτὸν πάλιν κενὸν τοῦ σώματος, ἵνα πιστεύσωσιν ὅτι ἀνέστη· ὁ σεισμὸς δὲ γίνεται, καὶ διὰ τοὺς στρατιῶτας μὲν, ὥστε αὐτοὺς ἐκπλῆξαι, καὶ παρ' αὐτῷ γενέσθαι τὴν μαρτυρίαν· ἔτι δὲ ²⁵ ἵνα καὶ γυναικες διαναστῶσι καὶ ἀφυπνισθῶσιν· καὶ γὰρ ἦσαν παραγεόμεναι, ὥστε ἔλαιον βαλεῖν· καὶ ἐν νυκτὶ ταῦτα ἐγένετο· καὶ εἰκὸς καὶ ἀποκαθευδῆται συνέβη· τὸ δὲ “μὴ φοβεῖσθε” εἶπεν, ἵνα πρότερον αὐτὰς ἀπαλλάξας τοῦ δέους, τότε διαλέξηται περὶ τῆς ἀναστάσεως· διὰ δὲ τοῦ “ὑμεῖς” πολλὴν ἐνδείκνυται εἰς αὐτὰς τὴν ³⁰ τιμήν· εὐ γὰρ ὑμῶν ἔστι τὸ δεδοικέναι, ἀλλ' ἐκείνων τῶν σταυρωσάντων· καὶ γὰρ τὰ ἔσχατα αὐτοὺς μένει κακὰ, ἀν μὴ μετανοήσωσιν· σχῆμα δὲ φαιδρὸν ἔδειξεν, ὡς εὐαγγέλια φέρων ἀγαθά· οὐκ ἐπαισχύνεται δὲ ἐσταυρωμένην καλῶν ἐπειδὴ τοῦτο ἔστι τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν· προσέθηκε δὲ, τὸ “καθὼς εἶπεν,” ἵνα ³⁵

έὰν, φησὶν, ἐμοὶ διαπιστεῖτε, τῶν ἔκείνου μηδεῖσαι ῥημάτων, μὴ δὲ ἐμοὶ διαπιστήσητε· καὶ ἄλλην δὲ ἀπόδειξιν περὶ τούτου ποιεῖται λέγων, “δεῦτε ἴδετε τὸν τόπον ὃπου ἔκειτο” ὥστε διὰ τοῦτο ἐπῆρε τὸν λίθον, ὅπως καὶ ἐντεῦθεν λάβωσι τὴν ἀπόδειξιν· παρασκευάζει δὲ καὶ τοῖς Ἀποστόλοις εὐαγγελίσασθαι διὰ μάλιστας αὐτὰς ἐποίει πιστεῦσαι· καλῶς δὲ εἶπεν “εἰς τὴν Γαλιλαίαν,” ἀπαλλάττων πραγμάτων καὶ κινδύνων, ὥστε μὴ τὸν φόβον διενοχλεῖν τῇ πίστει.

8 Τόνος ἔνεκεν μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς ἐξῆλθον ἐκ τοῦ μυημέιον; ἐπειδὴ ἔκτληκτον πρᾶγμα εἶδον καὶ παράδοξον· τάφον κενὸν, ἔνθα τοῦ πρῶτον τεθέντα ἐθέάσαντο· διὸ καὶ ἡγαγεν αὐτὰς εἰς θεωρίαν· ἵνα ἀμφοτέρων γένουσται μάρτυρες, καὶ τοῦ τάφου καὶ τῆς ἀναστάσεως· καὶ γὰρ ἐνεκόνυ, ὅτι οὐδεὶς αὐτὸν ἦρε, στρατιωτῶν τοσούτων παρακαθημένων, εἰ μὴ ἑαυτὸν ἀνέστησε· καὶ τοῦτο καὶ χαίρουσι καὶ θαυμάζουσιν, καὶ τῆς τοσαύτης παραμοῆς ταύτην λαμβά-15 νουσι· τὴν ἀμοιβὴν, τὸ πρῶτον ἰδεῖν καὶ εὐαγγελίσασθαι, οὐ τὰ εἰρημένα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ ὄραβεντα· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ἀπήντησεν αὐτοῖς λέγων, “χαίρετε” ἐκράτησαν γὰρ αὐτοῦ τὰς ποδὰς προδραμοῦσαι, ἐξ ὑπερβαλλούσης εὐφροσύνης· καὶ χαρᾶς· συνεχωρήθη δὲ αὐταῖς τοῦτο ποιῆσαι, ὅπως καὶ διὰ τῆς ἀφῆς λάβωσι 20 τελείαν πληροφορίαν τῆς ἀναστάσεως· ἐκβάλλει δὲ καὶ αὐτὸς τὸ δέος ἐξ αὐτῶν, προοδοποιῶν ἐπὶ πλειον τῇ πίστει, καὶ δι' αὐτῶν, ὥσπερ καὶ ὁ Ἀγγελος, τοὺς μαθητὰς εὐαγγελίζεται.

11 Τοῦ σεισμοῦ γεγονότος, καὶ τοὺς στρατιώτας ἐκπλήξαντος, καὶ διὰ τούτων ἐλθόντων καὶ ἀπαγγειλάντων, ἡ ἀλήθεια πάλιν 25 διαλάμπει, καὶ ἀνακηρύγγεται παρὰ τῶν ἐναντίων ὄμολογουμένων· καὶ γὰρ οἱ πάντων ἀνόητοι, ἔδωκαν ἀργύρια ἵκανα, ἵνα εἴπωσιν ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες πυκτὸς, ἐκλεψαν αὐτὸν· δείκνυνται καταγέλαστα πράττοντες πλάσματα· καὶ γὰρ σφόδρα ἀπίθανον ἦν τὸ λεγόμενον· πῶς γὰρ οἱ μιθηταὶ, ἄρα τοῦτο εἶχον ποιῆσαι; μὴ γὰρ οὐκ ἦν σφραγὶς ἐπικειμένη; μὴ γὰρ οὐκ ἐπαρεκάθηντο τοσοῦτοι φύλακες στρατιώται καὶ Ἰουδαῖοι; μὴ γὰρ οὐχ ὑπόστενον τοῦτο αὐτὸν καὶ ἐμερίμνων καὶ ἀγρύπνουν καὶ ἐφρόντιζον; καὶ τὶ χρὴ λέγειν, πάντα μυρία ὄντες τὰ δυνάμενα παραστῆσαι καὶ³⁵

ἐν τούτῳ τὴν ἀφροσύνην αὐτῷ ἄπειρ ὁ ἅγιος ὃντος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, λεπτομερῶς διέρχεται· ἡμεῖς δὲ διὰ τὸ πλῆθος παρεδράμομεν διὰ δὲ τὸ εἰκεῖν αὐτοὺς, “ἐὰν ἀκουσθῇ τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἥγεμόνος,” καὶ τὰ ἔξης, δείκνυσι τάντας διεφθαρμένους, καὶ τὸν Πιλάτον καὶ γὰρ ἐπεισθῇ αὐτοῖς τοῖς στρατιώταις⁵ λαβόντες γὰρ τὰ χρήματα, οὗτοι διεφήμισαν τὸν δῆμον τὸν Ἰουδαϊκόν· καὶ γὰρ καὶ οὗτοι ἐπεισθησαν ὅθεν καὶ οὗτοι διαφημίζεται παρ’ αὐτοῖς, ἔως τῆς σήμερον ἡμέρας. μὴ θαυμάσωμεν δὲ εἰ τρίχατα στρατιωτῶν περιεγένετο· εἰ γὰρ παρὰ τῷ μαθητῇ τοσαῦτην ἐπεδείξαντο τὴν ἰσχὺν, πολλῷ μᾶλλον παρὰ τούτους.¹⁰

16. Ἐσχάτην δόψιν ταύτην εἶναι νομίζω τὴν ἐν τῇ Γαλιλαΐ· ὅτε αὐτοὺς ἔξεπειπτεν βαπτίσοντες· εἰ δὲ ἐδίστασαν τινὲς, καντεῦθεν χρὴ θαυμάζειν αὐτὸν τὴν ἀλήθειαν· πᾶς οὐδὲ τὰ μέχρις ἐσχάτης ἡμέρας ἐλαττώματα αὐτὸν ἀποκρύπτωνται· ἀλλ’ ὅμως καὶ οὗτοι διὰ τῆς ὕψεως ἐβεβαιώθησαν· διὰ δὲ τοῦ εἰκεῖν, “ἐδόθη μοι¹⁵ πᾶσα ἔξουσία ἐν σύραφῃ καὶ ἐπὶ γῆς,” πάλιν ἀνθρωπινότερον δείκνυται διαλεγόμενος αὐτοῖς· οὐδέπω γὰρ ἦσαν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον εἰληφότες, τὸ δυνάμενον ὑψηλοὺς αὐτοὺς ποιῆσαι· τὸ δὲ “πορευέντες μαθητεύσατε τάντα τὰ ἔθνη,” καὶ τὰ ἔξης, δηλοι, ὅτι τὸ μὲν περὶ δογμάτων, τὸ δὲ περὶ ἐντολῶν αὐτοῖς παραγ-²⁰ γέλλει· καὶ Ἰουδαίων μὲν οὐδὲν μέμνηται· οὐδὲ εἰς μέσον φέρει τὸ γεγεγημένον· οὐδὲ ὀνειδίζει Πέτρῳ τὴν ἄρνησιν· οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδεὶν τὴν φυγὴν· κελεύει δὲ τὴν οἰκουμένην ἐκχυθῆναι πᾶσαν, σύντομον διδασκαλίαν ἐγχειρίσας, τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ὥστε παραγγέλλειν πάσι τῷρειν, οὐ τὰ μὲν, καὶ τὰ δὲ,²⁵ ἀλλὰ τάντα ὅσα ἐνετείλατο.

20. Διὰ δὲ τοῦ εἰκεῖν, “ἴδου ἐγὼ μεθ' ὑμῶν είμι πάσας τὰς ἡμές· “ρας ἔως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος,” τὴν ἑαυτοῦ αὐθεντείαν δείκνυσιν· οὐ μετ' ἐκείνων δὲ μόνον τοῦ εἶναι αὐτὸν τοῦτο δηλοῖ, ἀλλὰ καὶ μετὰ τάντων τῶν μετ' ἐκείνους πιστευόντων· οὐδὲ γὰρ³⁰ δῆ ἔως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος οἱ Ἀπόστολοι μένειν ἔμελλον, ἀλλ’ ὡς ἐνὶ σώματι διαλέγεται τοῖς πιστοῖς· μὴ γάρ μοι, φησὶν, τὴν δυσκολίαν εἴπητε τῶν πραγμάτων· ἐγώ είμι μεθ' ὑμῶν, ὁ πάντα ποιῶν εὔκολα· ἀναμιμήσκει δὲ αὐτοὺς καὶ τῆς συντελείας· ἵνα μᾶλλον αὐτοὺς ἐφελκύσηται, ὥστε μὴ τὰ παρόντα μόνον ὄρᾳν³⁵

δεινὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ τὰ ἀπέραντα. τὰ μὲν γὰρ λυπηρὰ φησὶν, ἀπερ ὑποστήσεσθε ἐν τῷ παρόντι βίῳ, καταλύεται· ὅπου γε καὶ αὐτὸς ὁ αἰών εἰς συντέλειαν ἔχει· τὰ δὲ χρηστὰ, ὡν ἀπολαύσεσθε, ἀθάνατα μένει, καθάπερ ἐμπροσθεν πολλάκις εἴκον
οὗτως ἀλείφας καὶ ἐγείρας αὐτῶν τὰ φρονήματα τῇ μητρῷ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐξέπεμψεν καὶ γὰρ ἡμέρα ἐκείνη τοῖς ἐν κατορθώμασι ζῶσι ποθεινὴ, ὥστερ οὖν τοῖς ἐν ἀμαρτήμασι φοβερὰ, καθάπερ καταδίκοις διὰ τοῦτο οὖν ἀγωνισθέντα τῶν αἰώνιων ἀπολαῦσαι ἀγαθῶν· χάριτις καὶ οἰκτίρμοις καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Τίον, καὶ τοῦ Ἅγιου Πτεύματος, τοῦ ἀληθινοῦ ΙΟΘεοῦ ἡμῶν· φῇ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

Τέλος τῶν ἔρμηνειῶν τοῦ Χρυσοστόμου.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΑΧΟΤ. Ὁ διστάσας ἦν ὁ Θωμᾶς· ἀλλὰ τληροφορηθεὶς, ἐδραίως ἐπίστευσεν.

15

ΚΤΡΙΛΛΟΤ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ. Ἀλλας λέγει ὁ Ἰωάννης ὄπτασίας, ἦν δὲ λέγει ἀδεὶς ὁ Ματθαῖος, οὐ μόνον εἶδον οἱ ἔνδεκα, ἀλλὰ καὶ οἱ τολλοὶ ὡς εἰκός.

ΣΕΤΗΡΟΤ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. Αὐτοὺς ἀπέστειλε, μᾶλλον τὸ τελευταῖον αὐτὸν εἶδον οἱ μαθηταὶ· ὅτι εἰ δὲ καὶ τινες ἐδίστασαν, ἀλλὰ τοῦτοι οὐτοὶ διὰ τῆς ὄψεως ἐβεβαιώθησαν.

ὈΡΓΙΓΕΝΟΤΣ. Προσεκύνησαν, οὐ προσήνεαντο· οἱ δὲ μὴ προσκυνήσαντες καὶ ἐδίστασαν· εἴτε δὲ Θωμᾶς ἐστιν, εἴτε Φίλιππος.

ΣΕΤΗΡΟΤ ἈΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΤ ἈΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. Τὸ δὲ “ὄψὲ σαββάτῳ τῶν,” οὐ τὴν ἐσπέραν τὴν μετὰ τὴν ἐν σαββάτῳ δύσιν τοῦ ἡλίου 25 δηλοῖ· οὐ γὰρ ἐνικῶς εἴπεν ὄψὲ σαββάτου, ἀλλὰ πληντικῶς “ὄψὲ σαββάτων” σάββατον δὲ, τὴν πᾶσαν ἐβδομάδα καλεῖν· Ἐβραίοις ἔθος. αὐτίκα γοῦν οἱ Εὐαγγελισταὶ, “τῇ μίᾳ τῶν σαββάτων” φησί· δέον τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐβδομάδος εἰπεῖν οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ συηθείᾳ κεχρήμενα, δευτέραν σαββάτων καὶ τρίτην 30 σαββάτων προσαγορεύοντες τὴν δευτέραν καὶ τρίτην τῆς ἐβδομάδος ἡμέραν οὐκ εἴπεν οὖν ὄψὲ σαββάτου, ἢ ἐσπέρας σαββά-

του, ἵνα τὴν ἐστέραν τῆς ἡμέρας ἐκείνης δηλώσει, ἀλλ' “ ὅψε “ σαββάτων” ἵνα τὸ βραδίον τῆς ἑβδομάδος καὶ πολὺ διεστηκὸς ἐφάνῃ καὶ γάρ που καὶ ἡμῖν σύνηθες λέγειν, ὅψὲ τοῦ καιροῦ παραγέγονεν, ὅψὲ τῆς ὥρας, ὅψὲ τῆς χρείας” οὐχὶ τὴν ἐστέραν καὶ τὸν μετὰ ἡλίου δυσμὰς χρόνου δηλοῦσιν, ἀλλὰ τὸ βραδίον καὶ 5 κατόπιν τῆς ὥρας καὶ τῆς χρείας ἡ τοῦ καιροῦ γενέσθαι τοῦτον τὸν τρόπον μηρύνουσιν, οὗτῳ καὶ τὸ “ ὅψε σαββάτων” τὸ βραδίον καὶ πόρρω τῆς περαιωθείσης ἑβδομάδος δηλοῖς πληροῦται δὲ ἑβδομὰς ἔκαστη ταῖς μετὰ τὸ σάββατον ἡλίου δυσμαῖς· ἀμέλεις καὶ τοῦ πολὺ διεστηκότος καιροῦ πρὸς τὸ τέλος τῆς πληρωθείσης 10 ἑβδομάδος ὁ Ματθαῖος δηλῶν, καὶ ὡσπερ ἐρμηνεύων ἑαυτὸν ἐπήγαγε “ τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων” παρωχήκει, φησὶν, ἡ νῦξ τοσοῦτον, ὡς εἶναι καιρὸν τῆς τῶν ἀλεκτρυόνων βοῆς, ἡτις τὸ φῶς τῆς μελλούσης ἡμέρας προανακρούεται· ταύτη τοι καὶ τῷ καιρῷ τούτῳ, καὶ οὕτως μετὰ τὸ σάββατον ἐστέρᾳ κατὰ-15 λύοντες τὰς ηστείας, τῆς εὐφροσύνης ἀρχόμεθα· τῆς κατὰ πάντων συνηθείας κρατησάσης, συηγορούσης τῷ πράγματι.

Τοῦ καιροῦ τοίνυν ὅποις τούτου, ἡ Μαγδαλιὴ Μαρία καὶ ἡ ὄμόνυμης, ἐπὶ τὸν τάφον ἥλθον, καὶ τὸν Ἀγγελον τὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβεβηκότα, τὸν προειρημένον ἔθεασαντο τρόπον, ἀποκυλίσαντα 20 τὸν λίθον καὶ ἐπ' αὐτὸν καβῆμενον, ὑφ' οὐ καὶ προκληθεῖσαι τὸν τόπον εἰδον ὅπου ἔκειτο ὁ Κύριος, καὶ προσταχθεῖσαι δραμεῖν καὶ ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς, ἔξελθοῦσαι ταχὺ τοῦ μνήματος ἔδραμον. καὶ δὴ τρεχούσαις προσαπαντήσας ὁ Ἰησοῦς, ἐφώνησε “ χαί-“ ρετε·” καὶ γάρ ἔδει πρώτον τὸ τῶν γυναικῶν γένος, καὶ τὴν ἀνά-25 στασιν εὐαγγελίσασθαι παρὰ τοῦ Ἀγγέλου, καὶ τὸν Χριστὸν ἴδειν, καὶ πρώτην παρ' αὐτοῦ φωνὴν ἀκοῦσαι τὸ “ χαίρετε·” ἐπεὶ καὶ γυνὴ πρώτη τῆς ἀπάτης τοῦ ὀφεως ἤκουσε, καὶ εἶδεν πιαινόμενον τὸν ἀπιγγορευμένον τοῦ ἔντου καρπὸν, καὶ λύπη κατεδικάζετο. διὸ καὶ προσκυνεῖν ὁ Σωτὴρ καὶ κρατεῖν συνεχώρει τοὺς πόθας, ὡς πρώ-30 ταις ἀποπεσούσαις καὶ ἀλλοτριωθείσαις αὐτοῦ, καὶ τῶν μαθητῶν τὴν χαρὰν διαγγέλλειν ἐκέλευεν χαρᾶς ἄγγελον ἀνδρᾶσι γυναικαῖς γενέσθαις βουλόμενος, τὴν λύπης τῷ Ἄδαμ γενομένην διάκονον, τὰ ἐναντία διὰ τῶν ἐναντίων ίώμενος.

“Πορευομένων δὲ αὐτῶν” ἀπαγγεῖλαι τοῖς μαθηταῖς, “ἴδου τινὲς
“τῆς κουσταδίας ἐλθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν τοῖς ἀρχιε-
“ρεῦσιν ἄπαντα τὰ γινόμενα· καὶ συναχθέντες μετὰ τῶν πρεσβυ-
“τέρων, συμβούλιον τε λαβόντες, ἀργύρια ἵκανὰ ἔδωκαν τοῖς στρα-
“τιώταis λέγοντες, εἴπατε, ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐλθόντες ἔκλεψαν 5
“αὐτὸν ἡμῶν κοιμωμένων· καὶ ἐὰν ἀκούσθη τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος,
“ἡμεῖς πείσομεν αὐτὸν, καὶ ὑμᾶς ἀμερίμνους παιήσομεν.” ἡ μὲν
οὖν ἄλλη Μαρία, ταύτην δὲ εἶναι τὴν θεοτόκου πιστεύειν ἀκόλου-
θον, ὅτι μηδὲ ἀπελείφθη τοῦ πάθους, ἀλλ’ ἴστατο παρὰ τῷ σταυρῷ
τοῦ Ἰησοῦ, ὡς ὁ Ἰωάννης ἰστόρησεν, ἥ καὶ ἔπρεπεν ὁ Κύριος τὰ 10
τῆς χαρᾶς εὐαγγέλια ρίζῃ τῆς χαρᾶς ὑπαρχούσῃ καὶ καλῶς
ἀκούσασαν τὸ “χαῖρε κεχαριτωμένη”, τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου
πληροῦσα τοῖς μαθηταῖς πάντως ἀπήγγελλεν· οὐ γὰρ ἦν μὴ
πληρωθῆναι τὸ οὕτως σοφῶς οἰκονομηθὲν τε καὶ προσταχθὲν, εἰ
καὶ οὕτως ἡπίστησαν οἱ ἀκούσαντες, ἐπεὶ καὶ ἔπειται τοῦτο πολ- 15
λάκις τὴν τῶν ἀπαγγελλομένων θαυμάτων ὑπερβολὴν· οὐ γὰρ ἀν
ἀργοὶ διέμειναν εἰ ἐπίστευσαν.

Ἡ δὲ Μαγδαληνὴ συμπορευομένη τῇ θεοτόκῳ, καὶ πρὸς τὴν
ἀγγελίαν ὄμοιός ἐπειγομένη, πέπονθε τι καὶ ἀνθρώπινον· καὶ ὥσπερ
Πέτρος ὑπὸ Ἡράδου συλληφθεὶς, καὶ διὰ τοῦ Ἀγγέλου τῶν ἀλώ- 20
σεων λυθεὶς αὐτομάτως, καὶ τῆς φυλακῆς ἔξω γενόμενος, καὶ ἐπὶ
πολὺ βαδίσας ὡς καὶ τὴν τῆς πόλεως πύλην διελθεῖν, ἀληθὲς οὐκ
ῶστο τὸ γινόμενον, ἀλλ’ ἐνόμιζεν ὄραμα βλέπειν, οὗτο καὶ αὐτὴ,
τὴν ὑπερβολὴν τοῦ θαύματος οἵσονεὶ καιρὸν τίνα λογιζομένη, καὶ
ἄμα τῶν φυλάκων ἐπιφθασάντων καὶ ἀρκαμένων μετὰ τῶν ἀρχιε- 25
ρέων τὴν συκοφαντίαν ὑφαίνειν τῆς ἀναστάσεως, αἰσθομένη πάντως
τοιούτου τινὸς ὑποψιθυρίζομένου, τοὺς τῆς ἀμφιβολίας παρέδεξατο
λογισμοὺς, καὶ τῆς ἀπαγγελίας ὀλιγωρήσασα, καὶ τοῦ σωτηρίου
προστάγματος πρὸς τὸν τάφον ἔχάρει, πρωτὶ σκοτίας οὔσης, ὡς ὁ
Ἰωάννης φησίν. ὥσπερ γὰρ συνεχώρησεν ὁ Κύριος τὸν Θωμᾶν ἐξ 30
ἀπιστίας εἰς πίστιν ἐλθεῖν, καὶ εἰπεῖν, “ἐὰν μὴ ἵδω ἐν ταῖς χερσὶν
“αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν” καὶ τὰ ἔξης· καὶ διὰ τῆς ἐκείνου πολυ-
πράγμανος ἀπιστίας καὶ ψηλαφήσεως, ἡμεῖς εἰς πίστιν ἐβεβαιώ-
θημεν, ἐν ᾧ σώματι πέπονθεν, ἐν αὐτῷ καὶ ἐγγέρθαι πιστεύ-
σαντες τὸν Ἐμμανουὴλ, τοὺς τῆς δοκήσεως μύθους ἀπειπεμψά- 35

μενοι· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τὴν Μαγδαλιὴν Μαρίαν πρὸς ἀπιστίαν ὑπονοστήσασαν, καὶ μᾶλλον εὐκαίρως τοῦτο καθοῦσαν· εὐκ ἀδηλον γὰρ τὸ τῆς γυναικείας εὐόλισθον φύσεως. συνεχώρει δὲ διὰ τῆς περιέργου ζητήσεως, πιστότερον ἐργάσασθαι τὸ θαῦμα τῆς ἀναστάσεως, πίστεως ὑπάρχον πέρα καὶ παντὸς λογισμοῦ.

Καὶ μετὰ ταύτης τῆς ἀμφιβόλου διανοίας ἐλθοῦσα, καὶ ἰδοῦσα τὸν λίθον μόνον ἀποκυλισθέντα τῆς βύρας τοῦ μνήματος, οὐ μὴν ἔτι τὸν Ἀγγελον ἐπ' αὐτοῦ καθάπερ ἥδη καθήμενον, δέδωκε τῇ ἀπιστίᾳ τὸ κράτος, φαντασίαν οἰηθεῖσαν τὴν πρώτην θέαν καὶ ἔκστασιν, καὶ ὡς Φευδῆ, καὶ δραμοῦσα πρὸς τὸν Πέτρον καὶ τὸν ἄλλον μαθητὴν διὰ ἐφίλεις ὁ Ἰησοῦς, ἐβόα λέγουσα, ἦραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνήμειον, καὶ οὐκ οἰδαμεν τοῦ ἔθηκαν αὐτόν. ὅρᾶς ἐκ τῶν λογοτοιχίεντων νύκτωρ παρὰ Ἰουδαίοις μετὰ τὴν τῶν φυλάκων ἐπαγγελίαν, περιηγηθεῖσά τι τοιοῦτον παρηρέχθαι τὸν λογισμὸν, καὶ ὡήθη τοὺς ἐναντίους, ἀρθέντος τοῦ λίθου, κλέψαι τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ἵνα τὴν κλοπὴν τοῖς Ἀποστόλοις ἐπιφημήσωσι· πλὴν ὁ Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης ἐτοίμως διανέστησαν, καὶ ἐπὶ τὸν τάφον ἔδραμον. οὐ γὰρ ἦν παράδοξον τὸ λεγόμενον, ἵνα ὡς ἐπὶ τῆς ἀναστάσεως ἀπειθήσωσι, μᾶλλον δὲ καὶ πιστὸν, καὶ οὐκ ἀπάδον τῆς Ἰουδαϊκῆς κακουργίας. ἀφόβως δὲ τοῦτο ἐποίουν, ὡς ἐτί σκότους ὄντος, καὶ ἡσυχίας ὑπαρχεύσης, καὶ πρὸς τοῦ Θεοῦ τὸ θαρρεῖν λαβόντες· ἀλλ' ἐλθόντες εὖρον ἐναργῆ τὰ σημεῖα τῆς ἀναστάσεως. ὅρῶσαι γὰρ ἐν τῷ μνήματι τὰ ὅδοντα κείμενα· τοῦτο δὲ οὐκ ἀν ποτε ἐγεγόνει, κλαπέντος τοῦ σώματος. πρῶτον μὲν γὰρ κλέπταις φίλοιν, τὸ λωποδύτειν, ἐπειτα δὲ τὸ ταχέως ἄγαν ἐνεργεῖν τὴν κλοπὴν, ἵνα μὴ φοραθῶσι, καὶ τὰ πάνδεινα πάθωσι.

Καὶ μετ' ὀλίγα—Ἄλλ' ὁ μὲν Πέτρος καὶ ὁ Ἰωάννης πιστεύεντες ἐκ τῶν τεθεαμένων, ἀνεχώρειν οἴκαδε, τῇ Μαρίᾳ δὲ εἰπον οὐδέν· ὡκονόμει γὰρ ὁ μόνος τοφός, ὡς ἀπιστήσασαν, ἐκ θέας 30 αὐτὴν προσάγεσθαι μᾶλλον, η ἀκοῆς. εἰστήκει τοίνυν πρὸς τῷ μνήματι κλαίσσα ἔξω, καὶ παρακύψασα, εἶδεν Ἀγγέλους δύο λευκοὺς καὶ φαιδροὺς τῇ στολῇ καθέζομένους, ἕνα πρὸς τῇ κεφαλῇ, καὶ ἕνα πρὸς τοῖς ποσὶν, ὃπου ἔκειτο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. καὶ δέον τὸν ὅδυρμὸν εἰς εὐφροσύνην μεταβαλεῖν τῶν δακρύων οὐκ 35

έλεγεν, ὅτε τοὺς Ἀγγέλους οίονεὶ μετ' ἐπιτιμήσεως εἶπεν, “γῆναι
“ τί κλαίεις;” ὡσανεὶ ἔλεγον, γυναικεῖα ταῦτα δάκρυα, καὶ οὐκ
ἔμφρονος τοῦ. τοῦ γὰρ χώραν ἔχει τὸ μετὰ τοιαύτην θέαν ὅδύ-
ρεσθαι; κακένη τῆς αὐτῆς ἀπιστίας ἔχομένη, παρετείνετο γὰρ
τὸ τάθος, ἵνα τοῖς κατὰ μικρὸν προστιθεμένοις, εἰς τίστωσιν
τελείως ἐκκαθαρθείη, πρὸς αὐτοὺς εἶπεν, “ὅτι ἦραν τὸν Κύριόν μου,
“ καὶ οὐκ οἴδα ποῦ ἔθηκαν αὐτόν· καὶ ταῦτα εἰποῦσα, ἐστράφη εἰς
“ τὰ ὄπισθι, καὶ θεωρεῖ τὸν Ἰησοῦν ἐστῶτα, καὶ οὐκ ὥδει ὅτι Ἰησοῦς
“ ἔστιν” τοῦτο μὲν ὑπὸ τῶν δακρύων ἐκισκοτούμενη καὶ οίονεὶ ἀχ-
λύι βεβαρημένη, τοῦτο δὲ καὶ τοῦ δηλοῦντος τὸ μὴ γνωσθῆναι αὐτῇ· 10
διὸ καὶ εἶπεν, “γῆναι, τί κλαίεις; τίνα ζητεῖς; ἐκείνη δὲ δοκοῦσα
“ ὅτι ὁ κηπουρός ἔστι, λέγει αὐτῷ· Κύριε, εἰ σὺ ἐβάστασας αὐτὸν
“ εἰτέ μοι τοῦ ἔθηκας αὐτὸν, καὶ γὰρ αὐτὸν ἀρῷ.” Καὶ μετ' ὀλίγα—
Ἐπιτρεπτικῶς δὲ τοῦ Κυρίου βοήσαντος Μαριὰμ, παραχρῆμα ἐπι-
στραφεῖσα, “ῥάβοντί” προσηγόρευεν, ὃ λέγεται διδάσκαλος, καὶ 15
τῶν θείων ἐκείνων ποδῶν ἔζητε λαβέσθαι, καὶ ἤκουε “μή μου
“ ἀπτου, οὕτω γὰρ ἀναβέβηκα πρὸς τὸν πατέρα μου.” ταύτης
τῆς δωρεᾶς, φησὶν, ὥδη τυχοῦσα, καὶ ἀψαμένη μου μετὰ τῆς ἄλλης
Μαρίας καὶ προσκυνήσασα, καὶ τοὺς πόδας κρατήσασα, κατε-
φρόνησας ὡς καὶ ἀπιστῆσαι, καὶ οὐδὲν μέγα διενοήθης περὶ ἐμοῦ, 20
ἄλλ’ ἔτι περὶ τὸ μυῆμα ζητεῖς, τὸν ἄνω θεῖκῶν πρὸς τὸν Πατέρα
ὑπάρχοντα, καὶ σὺν μή μου ἀπτου, εἰ μετὰ τοιαύτης διακίας τὸ
πρὸς τὸν Πατέρα ἀναβῆναι νομίζεις ἐλλείπειν μοι· οὕτω γὰρ
ἀναβέβηκα κατὰ σὲ πρὸς τὸν Πατέρα μου.

Καὶ μετ' ὀλίγα—Ἐρχεται οὖν ἡ Μαγδαληὴ Μαρία ἀπαγ- 25
γέλλουσα τοῖς μαθηταῖς ὅτι ἐώρακε τὸν Κύριον, καὶ ταῦτα εἶπεν
αὐτῇ. παραγεναμένη δὲ καὶ ἀπαγγείλασα, τάλιν εύρισκει Μαρίαν
τὴν Ἰακώβουν καὶ Ἰωάνναν, καὶ ἄλλας σὸν αὐταῖς, μετὰ παρ-
σκευῆς καὶ ἀρωμάτων καὶ μύρων πρὸς τὸν τάφον ἐπειγομένας,
τοῦ σκότους ὑποχωρήσαντος, καὶ ὅρθρου βαθέος ὄντος, ταυτέστιν 30
ἀκριβῶν. καὶ ἀρτὶ πρῶτον ἀρξαμένη, καθὼς φησὶν ὁ Λουκᾶς, καὶ
ἀναμίξατα ἑαυτὴν σὺν αὐταῖς ἐπορεύετο διὰ τὸ θερμὸν τοῦ πόθου
τοῦ περὶ τὸν Ἰησοῦν, ἐξάρχειν αὐτῶν δοκοῦσα, καὶ πρώτη παρὰ
τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἀριθμούμενη διὰ τὸ ἐντεῦθεν ἐπίσημον ἐπε-
θύμει γὰρ καὶ αὐτὰς, οὐκ ἐξ ὧν παρ’ αὐτῆς καὶ τῆς ἄλλης Μαρίας 35

άκούειν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς θέας ἡ Ἀγγέλων ἐπιφάνεια πιστωθῆναι πρὸς τὴν ἀνάστασιν, καὶ σὺν αὐταῖς συνετῶς σιωπῶσα, καὶ μηδὲν λέγουσα διαπορουμέναις αὐταῖς, ἀλλὰ τὴν τῶν πραγμάτων ἀναμένουσα μαρτυρίαν, καὶ πιστεύουσα καὶ αὐταῖς αὐτοῖς ὅμμασιν ιδίαν πληροφορίαν τινὰ δοθῆσεθαι.

Καὶ δὴ τὸν λίθον ἀποκεκυλισμένον ιδοῦσαι τοῦ μνήματος, ἔνδον ἐγένοντο, καὶ οὐχ εὑροῦσαι τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ, ἀπορούμεναι βλέπουσιν ἐπιστάντας αὐταῖς ἄνδρας δύο ταῖς στολαῖς ἔξαστράπτοντας, καὶ ἥκουνον αὐτῶν λεγόντων, “τί ζητεῖτε τὸν ξῶντα μετὰ “τῶν νεκρῶν, οὐκ ἔστιν ὁδε, ἀλλ’ ἦγέρθη,” καὶ τὰ ἔξης. καὶ ὑπὸ 10 στρέψασαι, φησιν, ἀπὸ τοῦ μνήματος ἀπῆγγειλαν ταῦτα πάντα τοῖς ἔνδεκα, καὶ τὰς τοῖς λοιποῖς, ἀλλ’ ὡς πλῆθος ὄντες μᾶλλον ἥπιστησαν, καὶ τὸ ἀπαγγελθὲν ἔσκαψαν καὶ διέπτυσαν. ἐφάνησαν γάρ, φησιν, ὡσεὶ λῆπρος τὰ ρήματα αὐτῶν, καὶ ἡπίστονον αὐταῖς· ὥστε τὸν Πέτρον πρὸς τὴν ἐκείνων ἀπιστίαν διαναστάντα, καὶ 15 ἥρεμα πᾶς καὶ αὐτὸν θορυβηθέντα καὶ σαλευθέντα, πάλιν ἐπὶ τὸ μνῆμα δραμεῖν, καὶ παρακύψαι ιδεῖν αὐθὶς τὰ ὅθους κείμενα, ἀπέρ τὴν εἰσελθὼν ἥδη καὶ θεασάμενος ἀκριβέστερον, ὅθεν καὶ ἀρκεῖσθαι τῷ παρακύψαι μόνον καὶ μηδὲν ιδὼν, ἀλλοιώτερον ἀπῆλθε θαυμάζων τὸν ταῦτα οἰκονομήσαντα. καὶ πάλιν ἡ Μαγδα- 20 ληνὴ Μαρία καθάπερ ταῖς περὶ Ἰωάνναν ὄρθρου βαθέως συνεπορεύη φερούσαις ἀ ητοίμασαν πρὸ τοῦ σαββάτου, μύρα τε καὶ ἀρώματα, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῇ Σαλώμῃ, ξένη τε γυναικὶ παρὰ τὰς ὡνομασμένας, βραδέως μὲν, ὡνησαμένη δὲ ὄμοίως ἀρώματα, ἀλλὰ μετὰ τὸ σάββατον, ἀδύνως μετὰ τῆς αὐτῆς διανοίας 25 συνέτρεχε, παραλαβοῦσσα καὶ Μαρίαν τὴν Ἰακώβου μεθ' ἑαυτῆς, ὥστε καὶ τῇ ἀγορασίᾳ τῶν ἀρωμάτων κεκοινωνηκέναι δοκεῖν, καινώσασαι γὰρ τῆς ὁδοῦ, τὸ πᾶν κοινῶς ἐπεγράψαντο σπουδασμα.

“Καὶ λίαν πρωὶ τῇ μίᾳ τῶν σαββάτων, ἔρχενται ἐπὶ τὸ μνῆμα μετον.” οὗτο γὰρ ἐπὶ τοῖς ἀκριβεστέροις ἀντιγράφου ἐμφέρεται, 30 δηλοῦν πρὸς ταῖς ἥδη γεγενημέναις, καὶ αὕτη τῶν γυναικῶν ἡ ἐπὶ τὸ μνῆμα ἄφιξις γέγονεν. τὸ δὲ λίαν πρωὶ σαφηνίζαν ὁ Μάρκος, “ἀνατείλαντος τοῦ ἥλιου” προσέθηκε “καὶ ἔλεγον,” φησὶ, “πρὸς “έαυτας, τὶς ἀποκυλίσεις ἡμῖν τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου; “καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν, ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος. ἦν γὰρ 35

“μέγας σφόδρα.” τῆς γὰρ Σαλώμης ἀντυκαίως ἀπορουμένης, ὡς τὸ παράπαν μὴ ἐπιδημησάσης τῷ τάφῳ, καὶ ταῦτα πρὸς τὰς συμβαδίζουσας λεγούσης, ἐκεῖνας σιωπὴν ἔγουσται κατὰ τὸν προειρημένον ἡμῖν ἀνατέρῳ τρόπον, καὶ τοὺς ὄφθαλμοὺς ἄρασαι, τὸν βλεμάτων τὴν ἀπόκρισιν ἐποίησαντο. καὶ γὰρ ὁ λίθος ἀποκεκυλισμένος 5 ὥπ’ ὄψιν ἐφαίνετο, διὰ δὲ τὴν κοινὴν καὶ μίαν ὁδοιπορίαν πρὸς ἀλλήλας αὐτὰς ἡπορηκέναι καὶ διηλέχθαι γέγραπται τῇ ἀληθείᾳ τῆς ἱστορίας, καὶ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων ἡμᾶν προσεχόντων καὶ διακρινόντων τίνος ἴδιον ὑπῆρχε τὸ ἀπόρειη τὰς γυναικας. τὰς γὰρ ἡδη πολλάκις ἀποκεκυλισμένον θεασαμένας τὸν λίθον, περὶ 10 τούτου φροντίζειν ἀπίθανον ἦν. ἀλλ’ ἐπειδὴ ταῖς παρὰ τοῦ Μάρκου ταῦταις γυναιξὶν ἀγνοοῦν τὸ τῆς Σαλώμης ἐμφέρεται πρόσωπον, ἀμάχχως ὁ λόγος ἔχει τὸ πιθανὸν, ἐπεὶ κάκείνων οὐκ ἀκόλουθον τὸ λέγειν, “τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον;” τὸν Ἰουδαίων σφραγισάντων τὴν εἰσόδου τοῦ τάφου, καὶ τὴν τὸν στρατιωτῶν παρα- 15 καταστησάντων φρουρὰν, καὶ τῆς τρίτης ἡμέρας ἐνδακιλευσαμένης. πρὸς γὰρ τὸν Πιλάτον εἶπον οἱ μιαροί, “ἐμνήσθημεν ὅτι ὁ πλάνος ἐκεῖνος εἴπεν ἔτι ζῶν, ὅτι μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι.” εἰ μὲν οὖν ἤδεισαν αἱ γυναικες τὸ διὰ τοῦ Ἀγγέλου θαῦμα γενόμενον, τὴν τε ἀποκίνησιν τοῦ λίθου, καὶ τὴν τὸν φυλάκων ἐκ τοῦ 20 τάφου γέκρωσίν τε καὶ ἀναχώρησιν, πῶς διηπόρουν περὶ τοῦ ἀποκυλισθῆναι τὸν λίθον; εἰ δὲ ἤγνοσσεν τὸ θαῦμα, τὴν στρατιωτικὴν φρουρὰν ἐποεῖν ἔδει, καὶ τὴν ἄγνοιαν τοῦ μνήματος μὴ φαντάξεσθαι, ἀλλ’, ὡς ἔφη, ἡ Σαλώμη καὶ τοῦτο ἤγνόσσεν, καὶ αὐτῆς μόνης τὰ ῥήματα ἦν. Μαρία γὰρ ἡ Μαγδαληνὴ καὶ ἡ 25 ἄλλη Μαρία καθεσθῆσαι τοῦ μνήματος ἐξ ἐναντίας, ὁ Ματθαῖος ἰστόρησε, καὶ φιλοπόνως προσεδρεύσασαι, καὶ τὰς σφραγίδας τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν τὸν ὀστλιτῶν φυλακὴν ὥφει παρέλαβον. ἡ δὲ Σαλώμη εἰσελθοῦσα σὺν ταῖς Μαρίαις ἀμφοῖν, νεανίσκουν εἰδον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν, καὶ 30 ἐπτούρησαν κάσαι· ἡ μὲν ὡς ἐνδεῶς ἔχουσα πίστεως καὶ ἀνθρωπινώτερον διακειμένη, ὡς ἐπιγωριάζουσαι συχνῶς τῷ μνήματι καὶ πολυπραγμοῦσαι. λοιπὸν δοκοῦσαι τὴν ἀνάστασιν πέρα τοῦ δεόντος· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ νεανίσκος ὥφθη, κατάπληξεν τῷ μεγέθει, καὶ φόβον ἐμποιῆσαι δυνάμενος, καὶ μηγὸν τῷ φοβερῷ 35

τὸ φαιδρὸν διὰ τοῦ λευκοῦ τῆς στολῆς, καὶ ὡς ἐν ἑορτῇ, καὶ ἵνα μὴ παγῶσι τῷ δέει· καὶ σφοδρότερον δὲ αὐταῖς διαλέγεται, ται-
δεύων αὐτὰς δι’ ὃν ἔλεγεν, μετὰ τοσαύτας θέας μὴ περιέργως διακεῖσθαι, βεβαίως δὲ μᾶλλον ἐφ’ οὓς εἰδον ἔσταντες “ὑπάγετε
“γάρ, φησιν, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ Πέτρῳ” τοῖς 5
μὲν μαθηταῖς ὡς πολλάκις ἡπιστήκασι, τῷ Πέτρῳ δὲ ὡς μετὰ τῆς αὐτῆς πολυτραγυμοσύνης δεύτερον ἐπὶ τὸ μνῆμα ἐλθόντι,
“ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς
“εἶπεν ὑμῖν,” ὑμῖν ταῖς γυναιξὶν.

Οψὲ σαββάτων τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων ἐπιφα- 10
νεῖς, ὡς ὁ Ματθαῖος συνέγραψεν τοῖς γὰρ μαθηταῖς οὐδέποτε φαίνεται φήσας, ὡς μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῖς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ φανήσεται, εἰ μήτι γε ἐκεῖνο ἐρεῖ τίς, ὅπερ ὁ Ματθαῖος καὶ Μάρκος ἔγραψαν, μετὰ τὸ δεῖπνον τὸ μυστικὸν ἐξελθόντα αὐτὸν εἰς τὸ ὄρος ὑμῆσαι τῶν ἐλαῖων ὑπὸ τῆς σωτηρίας είρημένον ὥδε πως 15
μετὰ τὸ ἔγερθηνται με, προδέξω ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν. ἐξελθοῦσαι δὲ τοῦ μνήματος αἱ Μαρίαι καὶ ἡ Σαλώμη, τρόμῳ καὶ ἐκτλῆσσι συνεχόμεναι, φυγάδες ἐγένοντο, καὶ οὐδὲν οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γάρ τοῦτο μὲν διὰ τὸ φοβερὸν τοῦ νεανίσκου, τοῦτο δὲ διὰ τὸ τὴν ἡμέραν ἥδη προελθεῖν, καὶ τοὺς Ἰουδαίους ὡς εἰκὸς φονοῦντας 20
ἄνω κάτω περινοστεῖν. ἐν μὲν οὖν τοῖς ἀκριβεστέροις ἀντιγράφοις τὸ κατὰ Μάρκου Εὐαγγέλιον μέχρι τοῦ ἐφοβοῦντο γὰρ, ἔχει τὸ τέλος ἐν δὲ τισὶ, πρόσκειται καὶ ταῦτα “ἀναστὰς δὲ προὶ “πρώτη σαββάτων, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ’ ἧς “ἐκβεβλήκει ἐπτὰ δαιμόνια” τοῦτο δὲ ἐναντίωσίν τινα δοκεῖ 25
ἔχειν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν είρημένα τῆς γὰρ ὥρας τῆς νυκτὸς ἀγνώστου τυγχανούσης, καθ’ ἦν ὁ Σωτὴρ ἀνέστη, πῶς ἐνταῦθα ἀναστῆναι πρώτη γέγραπται; ἀλλ’ οὐδὲν ἐναντίον φανήσεται τὸ ρῆτὸν, εἰ μετ’ ἐπιστήμης ἀναγνωσόμενος καὶ γὰρ ὑποστῆξαι δεῖ συνετῶς “ἀναστὰς δὲ προὶ πρώτη σαββάτων, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ 30
“Μαγδαληνῇ” ἵνα τὸ μὲν “ἀναστὰς” ἔχῃ τὴν ἀναφορὰν συμφώνως τῷ Ματθαίῳ, πρὸς τὸν προλαβόντα καιρὸν, τὸ δὲ “προὶ,” πρὸς τὴν τῆς Μαρίας γενομένην ἐπιφάνειαν ἀποδοθείη ὡς πρώτη σὺν τῇ ἄλλῃ Μαρίᾳ. Καὶ πάλιν—Αὕτη μάνη ἐκ δευτέρου ἔτι σκοτίας οὔσης, θεαταμένη τὸν Κύριον προὶ γάρ ἔστιν ἀπαν τὸ διάστημα, 35

τὸ μετὰ τὴν τῶν ἀλεκτρύνων βοήν. τεσσάρους τοίνυν ὅντων καιρῶν, καὶ τοσούτων ἀφίξεων, καθὼς αἱ γυναικεῖς ἐπὶ τὸ μνῆμα ἥλθον, ἔκαστον Εὐαγγελιστὴν ἔνα καιρὸν φόκονόμησεν γράψαι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον. καὶ οἱ μὲν Ματθαῖος τὰς ὁψὲ σαββάτων παραγενομένας ἐπὶ τὸ μνῆμα ιστόρησεν, Ἀγγελον ἔνα τὸν κατα-⁵ βεβηκότα ἔξ οὐρανοῦ, καὶ τὸν λίθον ἀποκυλίσαστα. ὁ δὲ Ἰωάννης, Μαρία γάρ ἡ Μαγδαλιὴ ἐληλυθένας μόνη ἐν τῷ σκότῳ πρὸ τῆς ἑώας ὑπέγραψεν, καὶ δύο Ἀγγέλους ἔνδον τοῦ τάφου θέάσασθαι· Λουκᾶς δὲ ἄλλας κατ’ αὐτὸν τὸν ὄρθρον Μάρκος δὲ ἐτέραν, ἀνίσχοντος τοῦ ἡλίου συναπαγεγυμένων δέ τινων καὶ τῶν ἦδη ¹⁰ παραγενομένων, καὶ τὰς μὲν δύο ἄνδρας ἐπιστάντας αὐταῖς, τὰς δὲ καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς κεανίσκοις ἰδεῖν· στολαῖς δὲ ἀπαντας ἡμφιεσμένους λευκαῖς, ὅπει δίνασθαι τίνα κατὰ τὴν τῶν καιρῶν τάξιν, τὰ παρ’ ἐκάστῳ γεγραμμένα συνθέσθαι, καὶ μίαν ἀρμονίαν εἰς ἐν σῶμα τάσης τῆς ιστορίας ἐργάσασθαι, καθάπερ ἐνὸς τὸ ¹⁵ πᾶν γεγραφότος καὶ οὐ πολλῶν. εἰ μὲν γάρ μιᾶς ἀφίξεως τῶν γυναικῶν ἐν ἐνὶ καιρῷ γενομένης οἱ τέσσαρες ἐμημόνευσαν, καὶ οὐ τοὺς αὐτοὺς Ἀγγέλους εἶπον ἐπιφανῆαι· εἰ μὴ καὶ τὴν αὐτὴν ἐπιφάνειαν ἤτοι ὀπτασίαν ἀπαντες εἰπόντες, τὴν αὐτὴν ἔφασαν ἐν διαφόροις γεγενῆσθαι καιροῖς, οὐχ ἐνὸς μυημονεύσαντες ἔκα-²⁰ στος χρόνου, διαφονίας εἶχε μέρψιν ὁ λόγος. εἰ δὲ καὶ οἱ καιροὶ διάφοροι καὶ τὰ πρόσωπα, καὶ τῶν ἐπιφανέτων ὁψεις οὐχ ἔανται, τοῦ Θεοῦ βουληθέντος διὰ πολλῶν τρόπων πιστώσασθαι τὸ ὀπιστον θαῦμα τῆς ἀναστάσεως, καὶ τὸ τῶν ἄλλων μὴ λεχθὲν, ἔτερος ιστόρησεν Εὐαγγελιστής· πῶς οὐκ ἔστιν ἡ διήγησις καθαρὰ ²⁵ καὶ ἐλευθέρα πάσης βλάβης;

Τέλος τοῦ Σχολίου.

Εἰτεβίοτ τοῦ Πλαφίλοτ. Πῶς παρὰ μὲν τῷ Ματθαίῳ ὁψὲ σαββάτων φαίνεται ἐγγεγραμμένος ὁ Σωτὴρ, παρὰ δὲ τῷ Μάρκῳ πρωὶ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου; τὸ ὁψὲ σαββάτῳ μὴ τὴν ἐσπειρινὴν ³⁰ ὥραν νομίσῃ τις τὴν μετὰ ἡλίου δυσμὰς λέγεσθαι, ἀλλὰ τὸ βραδὺ καὶ ὁψὲ τῆς νυκτός· οὕτω γάρ καὶ ὁψὲ τῆς ὥρας εἰόθαμεν λέγειν καὶ ὁψὲ τοῦ καιροῦ, καὶ ὁψὲ τῆς χρείας, οὐ τὴν ἐσπέραν δηλοῦντες, ἀλλὰ τὸ σφόδρα βραδίον σημαίνοντες. καὶ γάρ ὥσπερ διερ-

μηρεύων αὐτὸς ἔαυτὸν ὁ Ματθαῖος, μετὰ τὸ εἰπεῖν ὅψὲ σαββάτων, ἐπῆγαγε “τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν σαββάτων” δηλῶν τὴν ὥραν καὶ τὸν καιρὸν τῆς μετὰ τὸ σάββατον νυκτὸς τὸν ἀμφὶ τῷρ ἔω τῆς μιᾶς τοῦ σαββάτου “τῇ γὰρ ἐπιφωσκούσῃ” φησὶ, δηλαδὴ ὥρᾳ, τὸ λοιπὸν ἡδη ἐπιφωσκούσῃ καὶ ἐπιφαινούσῃ τὴν κυριακὴν 5 ἡμέραν, ἦτις ἦν ὁψὲ, καὶ πόρω λοιπὸν ἐλαύνουσα τὸν σαββάτων. ἔθος γὰρ ἣ τὴν δλην ἐβδομάδα σάββατον καλεῖν, καὶ πάσας τὰς ἡμέρας σάββατον ὀνομάζειν, οἷον μία σαββάτων, καὶ β' καὶ γ' καὶ δ' σαββάτων, ὅθεν σύμφωνοι εἰσὶν καὶ ἐν τούτῳ οἱ Εὐαγγελισταί.

‘Ο γὰρ Ματθαῖος τὸ ὄψὲ σαββάτων τὸν καιρὸν τὸν ἐπιφώσκυτα 10 εἰς τὴν ἔω τῆς Κυριακῆς ἡμέρας, ὡς εἴρηται, ἀνόμασεν ὃν περ ὁ Μάρκος “πρωὶ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων” εἶπεν εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἦν, ἐχρῆν ἡμᾶς τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου μετὰ ἡλίου δυσμὰς εὐθέως ἐσπέρας γενομένης ἀπομητίζεσθαι. ἀλλ’ οὐχ οὕτως ἡ συνήθεια ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ κεκράτηκεν, ἀλλ’ ἡ νυκτὸς 15 ἐπιλαβούσης, ἡ αὐτῷ μεσονυκτίῳ, ἡ τερὶ τῶν ἀλεκτόρων βαῖς, ἄλλως τε δὲ εἰ κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ σαββάτου ἡ ἀνάστασις γέγονε καὶ ὁ σεισμὸς, πάντων ἐγρηγορότων ἔτι, πῶς οὐκ ἀν ἥσθουσι οἱ πάντες; πῶς δὲ οὐκ ἀν συνδρομὴ ἐγεγόνει ἐπὶ τὸ μνῆμα, Ἀγγέλου ὀδφέντος ἐσπέρας, καὶ τὸν λίθον ἀποκυλίσαντος τῆς 20 θύρας τοῦ μνημείου; καὶ οἱ φρουροὶ δὲ τοῦ τόπου, τὸ τάγμα τὸ στρατιωτικὸν καὶ οἱ Ἰουδαῖοι σὺν αὐτοῖς φυλάττοντες τὸν τάφον, πῶς οὐ παραχρῆμα τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς ἄρχοντις τῷν Ἰουδαίων ἀπήγγελον τὰ πραττόμενα^c μάλιστα ὅτε αὐτοὶ δι' ἔαυτὴν τῇ προτεραιᾳ ἐπιστάτες, ἡσφαλίσαντο τὸν τάφον, σφαλίσαντες^c 25 τὸν λίθον μετὰ τῆς κουστωδίας; ἀκόλουθον γὰρ ἦν ἀνατραπέντος τοῦ λίθου παραδόξως, παραχρῆμα σπεῦσαι τὸν φρουρὸν, καὶ τὰ πραχθέντα δηλῶσαι, τῆς ὥρας αὐτοῖς ἐπιτρεπούσης. οἱ δὲ καὶ διδάσκονται τῇ ὑπεραιᾳ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων, διαφημίσαι εἰς ἄπαντας, “ὅτι οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ νυκτὸς ἐλθόντες, ἐκλεφαν αὐτὸν, 30 “ἡμῶν κοιμωμένων.” διὰ δὴ καὶ χώραν οὐκ ἔχει πλάττεσθαι αὐτοὺς, εἰ τῇ ἐσπέρᾳ ἐγήγερτο^d διὸ οὐκ ἀν ἀμάρτοι τίς, τὰ μὲν πρᾶτα τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ἐπὶ τῶν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ σημαίνεσθαι· ἔνθα η Μαγδαληνὴ Μαρία μόνη πρωὶ ἐτι οὖσῃς

^c Απ σφραγίσαστε;

σκοτίας, καὶ πρῶτον καὶ δεύτερον ἐπιστᾶσα τῷ μυῆματι, καὶ μὴ εὑρεῖσα τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος, κλαίει· διὰ τὸ μηδένα τέως γνῶναι, περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. τῆς αὐτῆς δὲ ὥρας μέρος εἶναι δεύτερον, τὸν παρὰ τῷ Ματθαίῳ χρόνον, καθ' ὃν τρίτον ἐπιστᾶσα ἡ αὐτὴ Μαγδαληνὴ ἄμα τῇ ἄλλῃ Μαρίᾳ τοῦ μυῆματος, 5 οὐκέτι κλαίει, ὡς ἀν, παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, τεβεαμένη τοὺς Ἀγγέλους καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα· τὰ δὲ παρὰ τῷ Λουκᾶ καὶ τῷ Μάρκῳ, ἔτερον καιροῦ ἀν εἴη δηλωτικὰ, παρ' ὃν πλείους ἀπαντῶσι γυναικες ἐπὶ τὴν θέαν τὴν γὰρ Μαγδαληνὴν Μαρίαν μακρὰν ἀπ' αὐτῶν διεστᾶσαν ἀστριτικέναι νομίζω. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸν 10 παρατιχεῖ, καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον. τὸ μὲν πρῶτον καθ' ἑαυτὴν μόντρα, τὸ δὲ δεύτερον μετὰ τῆς ἄλλης Μαρίας. οὗτος δὲ ἀν 15 ἡ αὐτὴ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ τὰ παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἐθέαστατο, καὶ τὰ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ. οὐκ ἀπελεμπάνετο γὰρ οὐδὲ ἀτέστη τοῦ τόπου, ὅθεν καὶ τὰ παρὰ τοῖς λοιποῖς ἐώρακεν παρῆν γὰρ καὶ 20 παρέμενε, καταπεπληγμένη τὰ τεβεαμένα, ποβοῦσα δὲ χρὸς τοῖς πρώτοις δευτέρων καὶ τρίτων θεοφανιῶν ἀξιωθῆναι, ὅθεν καὶ ἐτύγχασε μετὰ ταῦτα, διαφόρως μὲν πλειόνων γυναικῶν ἐπὶ τὸ μυῆμα ἀφικηνούμενον, καὶ ἄλλως τε ἄλλως αὐταῖς ὁργηλικῆς ὄψεως παραφαινομένης, αὐτῆς δὲ ἐφ' ἐκάστης θέᾳς παρατιγχανούσης. οὗτος γοῦν 25 τὸν παρὰ τοῖς τέσσαρσιν Εὐαγγελισταῖς ἀναγεγραμμένων, θεωρὸς ἐγένετο ἡ Μαγδαληνὴ, διὸ καὶ παρὰ τοῖς πᾶσιν ἐμημονεύθη.

Τοῦτον ἀπότοτον Εὔτεβείοτ. Πῶς παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία μετὰ τῆς ὁμοιόμοιο ἐώρακέναι ἐκτὸς τοῦ μυῆματος ἐπικαθήμενον τῷ λίθῳ ἔκα μόνη Ἀγγελον εἴρηται, κατὰ δὲ τὸν 25 Ἰωάννην εἰσω τοῦ μυῆματος Ἀγγέλους δύο θεωρεῖς καθημένους· κατὰ δὲ τὸν Λουκᾶν, δύο ἄνδρες ἀστήτων ταῖς γυναιξὶ· κατὰ δὲ τὸν Μάρκουν πεντάσιος ἦν αὐταῖς ὁ ὄρώμενος; τὰ μὲν παρὰ τῷ Ματθαίῳ προηγοῦνται, ὅθεν καὶ δύο Μαρίας ἄρτι τὸν Ἀγγελον ἐπιστάντα, καὶ τὸν λίθον ἀποκεκυλικότα κατειλήφασιν· ὑστερον 30 δὲ πέπρακται τὰ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, δύο Ἀγγέλων εἰσω τοῦ μυῆματος ὄφθεντων, ἐτέρων ὅντων παρὰ τὸν ἔξω πρὸ τοῦ μυῆματος ἐπὶ τῷ λίθῳ καθεζόμενον παρὰ τῷ Ματθαίῳ· οἱ δὲ παρὰ τῷ Λουκᾶ, δύο ἄνδρες ἐν ἑσθῆτι ἀστραπτούσῃ ὄφθεντες, διὰ τὰ τῆς ἑορτῆς σύμβολα, καὶ ὁ παρὰ τῷ Μάρκῳ δὲ πεντάσιος λευκὴν περιβέβλητο.³⁵

μένος, τῷ τὰ φαιδρὰ καὶ δεξιὰ ταῖς γυναιξὶν εὐαγγελίζεσθαι πάλιν ἔτερι ἀν εἰεν καὶ αὐτοὶ, ἀλλήλων τὲ, καὶ τῶν παρὰ τοῖς πρώτοις. διὸ οὐδὲ Ἀγγέλους αὐτοὺς οὕτοι ὡνόμασαν, ἐπεὶ μηδὲ τῶν τοῦ Σωτῆρος ὄπτασιῶν ἐμημόνευσαν, τοῖς κρείττοσιν ἢ καθ' ἑαυτοὺς, Ματθαίῳ καὶ Ἰωάννῃ, ἅτε δὴ Ἀποστόλοις, τὰ κρείττονα 5 γράφειν καὶ ἰστορεῖν παρακεχωρηκότες, αὐτοὶ δὲ τὰ δεύτερα διηγούμενοι, ἀντανεπλήρουν τὰ παρ' ἐκείνοις σεσιγημένα¹⁰ ἢ δὴ δεύτερα ἦν καὶ μακρῷ λειπόμενα τῆς τῶν προτέρων ἴστορίας¹¹ οὗτα τοῦ Ἅγιου Πνεύματος διανείμαντος τὰς πρεπούσας ἐκάστῳ καὶ καταλλήλους διηγήσεις.

Αἱ γοῦν παρὰ τῷ Λουκᾶ, ὅρθρου θαύμεως ἐπὶ τὸ μημεῖον ἐλθοῦσαι γυναικες, φέρουσαι ἢ ἡτοίμασαν ἀρώματα, ἔτεραι ἀν εἰεν τῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Ἰωάννῃ¹² οὐ γὰρ ἀν ἔχῃ λόγον τὰς τοσαῦτα προτεθεαμένας Μαρίας, ἀρτι πρώτου ἀρώματα φέρειν. ὡς μῆτρα τὴν ἀνάστασιν μεμαθηκίας¹³ διὸ εἴπομεν ἀν ἐτέρας 15 εἶναι τὰς παρὰ τῷ Λουκᾶ δηλουμένας τῶν πρώτων, τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸς ἰστορεῖ ὁ Εὐαγγελιστὴς λέγων, “καὶ ὥμερα ἦν παρασκευὴ, “καὶ σάββατον ἐπέφωσκε. κατακολουθήσασαι δὲ γυναικες, αἵτινες “ἥσαν συνανεληλυθίαι αὐτῷ ἐκ τῆς Γαλιλαίας,” καὶ τὰ ἔβης. ίδου δείκνυσιν ὅτι ἔτεραι ἥσαν αὗται, διὸ καὶ οἱ ὄφελέντες ἔτεροι ὑπῆρ- 20 χον παρὰ τοὺς ἐμπροσθεν δεδηλωμένους¹⁴ οὔτε γὰρ εἴσω τοῦ μνήματος ὑπῆρχον κατὰ τὸν Ἰωάννην, οὔτε ἐπὶ τὸν λίθον καθεζόμενοι, ὡς ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ Ἀγγελος. ἄλλως τε δὲ οὐδὲ Ἀγγέλους αὐτοὺς ὡνόμασεν ὁ Λουκᾶς. δύο ἄνδρας, πλὴν ἐν ἐσθῆτι ἀστραπτούσῃ, διὰ τὰ τῆς ἑορτῆς σύμβολα. καὶ οἱ λόγοι δὲ αὐτῶν 25 οἱ πρὸς τὰς γυναικας ἰδιάζουσιν καὶ γυναικες δὲ πλείους ἥσαν, ἀλλ' οὐχ ἡ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ μόνη, οὐδὲ αἱ παρὰ τῷ Ματθαίῳ Μαρίας δύο. περὶ τῆς μιᾶς Μαρίας τῆς παρὰ τῷ Ἰωάννῃ περὶ τὸν ὅρθρον, ὅτι σκοτίας οὖσης ἐπιστάσης τῷ μηματι, καὶ ἰδούσης τὸν λίθον ἡρμένον ἐκ τοῦ μημείου, ἦν τινα καὶ Μαγδαληνὴν ὁ Εὐαγ- 30 γελιστὴς ὀνομάζει, ὑπόνοιά τις ὑπεισέρχεται, ἄλλην τινὰ Μαγδαληνὴν εἶναι, μηδὲ τῶν ταῖς δυσὶ Μαρίαις ἐωραμένων, τῶν παρὰ τῷ Ματθαίῳ μημονευομένων, γινώσκουσταν. εἰ δὲ μία καὶ αὐτῇ ἐστιν ἡ παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ἀμφοτέροις μημονευομένη, προηγεῖσθαι ἀνάγκη τὴν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ ἴστορίαν τῆς παρὰ τῷ 35

Ματθαίῳ, καὶ τὴν αὐτὴν Μαγδαληὴν τὸ πρῶτον μόνην ἐλθοῦσαν, τοὺς δύο Ἀγγέλους εἶσω τοῦ μνήματος καθεζομένους ἵδεῖν· μετὰ δὲ ταῦτα δεύτερον ἐπιστᾶσαν τῷ αὐτῷ τόπῳ μετὰ τῆς ἄλλης Μαρίας, τὸν ἐπικαθήμενον τῷ λίθῳ Ἀγγελον ἑώρακέναι.

Τούτων δὲ τῶν δυοῖν ἐκδοχῶν, τὴν προτέραν ἀληθεστέραν εἶναι⁵ ἡγοῦμαι, ἔτερας οὖσης τῆς παρὰ Ἰωάννη Μαρίας, παρὰ τῷ Ματθαίῳ κανὸν τὸ ἐπίθετον αὐτῇ τῇ Μαγδαληῇ ἐπιγράφεται⁶ δύο γεγονοιῶν ὡς εἰκὸς τῶν ἀπὸ τῆς αὐτῆς Μαγδαληῆς. τεύτου γὰρ δοθέντος, τὰσ αἱμφισβήτησις λυθήσεται⁷ ἔτέρων μὲν παρὰ τῷ Ματθαίῳ μυημονευομένων γυναικῶν, ἔτέρας δὲ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, καὶ ἔτέρου ὅντος τοῦ Ἀγγέλου τοῦ ἐπὶ τὸν λίθον καθεζομένου, καὶ ἔτέρων τῶν δύο Ἀγγέλων τῶν παρὰ τῷ Ἰωάννῃ εἶσω τοῦ μνήματος ὀφθέντων. ἔτέρου δὲ καὶ τοῦ χρόνου, ἔτέρων δὲ καὶ τῶν λόγων, τοῦ τε Ἀγγέλου τοῦ ἐπὶ τοῦ λίθου καθεζομένου, καὶ τῶν Ἀγγέλων τῶν εἶσω τοῦ μνήματος θεωρηθέντων.¹⁵

Κατὰ δὲ τὸν Μάρκον, λίαν πρωτὶ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνῆμα ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου. ἴδού τάλιν ἄλλας αὗται, καὶ ἐν ἔτερῳ καιρῷ, αἱ καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς “τίς ἡμῖν “ἀποκυλίσεις τὸν λίθον;” καὶ ὅτι εἴδον νεανίσκον καθήμενον, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ Λουκᾶ, ἄνδρες ἀλλ’ οὐκ Ἀγγελοι, οὕτω καὶ νῦν οὐκ Ἀγγελος²⁰ ὠνόμασται, οὐδὲ ἀνὴρ, ἀλλὰ νεανίσκος, ὥστε καὶ ταύτην ἀφωρισμένην εἶναι τὴν διήγησιν, καὶ τὸν ὀφθέντα ἔτερον, καὶ τὰς ἀφικομένας ἄλλας, καὶ τὸν καιρὸν ὁμοίως ἄλλον, τὸν μετὰ ἡλίου ἀνατολάς. τεσσάρων ὅντων τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἰσάριθμοι καὶ αἱ παρ’ αὐτῶν τούτοις ἀναγραφεῖσαι φαίνονται ὀπτασίαι, οἵ τε 25 καιροὶ τέσσαρες, καὶ οἱ καθ ἔκαστον καιρὸν ὀφθέντες ἴδιαζοντες, ὁμοίως δὲ καὶ αἱ θεώμενοι διάφοροι, καὶ οἱ τῶν ὀφθέντων αὐτοῖς λόγοι ἀλλάττοντες.

Πρῶτος μὲν γὰρ ἦν καιρὸς ὁ παρὰ τῷ Ματθαίῳ “οὐκε σαβ-“βάτων” λεγόμενος⁸ τέταρτος δὲ καὶ τελευταῖος ὁ παρὰ τῷ Μάρκῳ³⁰ ἡλίου ἀνατείλαντος ἴστορηθεὶς, μέσοι δὲ ὁ τε παρὰ τῷ Ἰωάννῃ, καὶ ὁ παρὰ τῷ Λουκῷ⁹ καὶ οἱ ὀφθέντες κατὰ καιρὸν ἴδιαζοντες. ἐφάνη μὲν γὰρ οὐκε σαββάτων Ἀγγελοι εἰς, ἐκτὸς τοῦ μνήματος, καθ’ ὃν καὶ αὐτὸς ὁ Σωτῆρ. ὅρθρου δὲ βαθέως, ἔτερος, οἱ κατὰ τὸν Λουκᾶν δύο ἄνδρες ὠνόμασμένοι, οὐκ εἶσω τοῦ μνήματος ὀφθέντες¹⁰

ὑστερος ἀπάντων ὁ νεανίσκος, καὶ πρὸ τούτου καὶ τὸν παρὰ τῷ
Λουκᾶ εἰ δύο, οἱ εἴσω τοῦ μυῆματος.

‘**Ηετχίοτ πρεζεβτέροτ Ἱεροσολήμων.**’ Επειδὴ δὲ πολλῶν
Μαρίων ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις φέρεται μυῆμη, τρεῖς εἶναι τὰς
πάσας γινώσκειν ὄφειλομεν, ἃς Ἰωάννης συλλήθδην ἡρίθμησεν 5
φῆσας, “εἰστήκεισαν δὲ παρὰ τῷ σταυρῷ τοῦ Ἰησοῦ, ἡ μήτηρ
“αὐτοῦ καὶ ἡ ἀδελφὴ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ,
“καὶ Μαρία ἡ Μαγδαληνή,” Μαρίαν γὰρ τὴν Ἰακώβου καὶ Ἰωσὴ¹⁰
μητέρα, καὶ ἄλλην Μαρίαν παρὰ τοῖς Εὐαγγελισταῖς ὀνομασμέ-
νην, τὴν θεοτόκον εἶναι, καὶ οὐκ ἄλλην πεπιστεύκαμεν.

‘**Ἴσιδόροτ τοῦ Πηλοτσιάτοτ.**’ Πῶς νοητέον τρεῖς ἡμέρας καὶ
τρεῖς νύκτας ἐπὶ τῆς ταφῆς τοῦ Κυρίου; ὥρᾳ ἔκτῃ τῆς παρα-
σκευῆς ἐσταυρώθη, καὶ γέγονε σκότος ἔως ὥρας ἐνάτης, ἰδοὺ πυχή-
μερον τὸ λοιπὸν τῆς παρασκευῆς, ἡ νὺξ, ἰδοὺ τρίτον πυχήμερον.
Καὶ ἄλλως—Τῇ παρασκευῇ παρέδωκεν ὁ Κύριος τὸ Πνεῦμα, 15
τοῦτο μία ἡμέρα, τὸ σάββατον δὲν ἐποίησεν ἐν τῷ τάφῳ,
ἐπιφωσκούσης κυριακῆς ἀνέστη. Καὶ ἄλλως—Αφ’ ἣς ἡμέρας,
τουτέστι τῆς ἀγίας πέμπτης, παρεδόθη ἵπο Ἰούδα τοῖς θεοκτόνοις
‘Ιουδαίοις, δυνατὸν ὡς σταυρώθεντος αὐτοῦ ἀριθμεῖν τὴν τριήμερον.

Τὰ λείποντα ἀπὸ τῆς ἑρμηνείας τῶν κεφαλαίων τοῦ **Σ** 20
καὶ **Σ** ‘Ιοάννου τοῦ Χρτζοετόμοτ. Περὶ ποίας γενεᾶς εἶπεν
ὅτι “οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ αὐτῆς” καὶ τὰ ἔξης; οὐ περὶ τῆς
tóτε ταῦτα λέγει γενεᾶς, ἀλλὰ περὶ τῶν πιστῶν.

Τίνος ἔνεκεν περὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας εἶπεν ὅτι οὐδεὶς
οὔδεν, οὐδὲ οἱ Ἀγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ Τίος, εἰ μὴ μόνον 25
Πατήρ; διὰ μὲν τοῦ εἰπεῖν οὐδὲ οἱ Ἀγγελοι, ἐπεστόμισεν αὐτοὺς,
ῶστε μὴ ζητῆσαι μαθεῖν, ὅπερ ἐκεῖνοι ἀγνοοῦσιν διὰ δὲ τοῦ
εἰπεῖν “οὐδὲ ὁ Τίος,” κωλύει οὐδένα ζητῆσαι, ἀλλὰ μηδὲ εἰς
ἔνοιαν τοῦτο λαβεῖν. ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο εἶπεν “οὐδὲ ὁ Τίος,”
χρὴ σκοπῆσαι ὅτι μετὰ τὴν ἀνάστασιν, μειζόνως αὐτοὺς ἐπεστό- 30
μισε περὶ τούτου, ἐπειδὴ περιεργοτέρους εἶδε γενεμένους. οὐν
μὲν γὰρ καὶ τεκμήρια, καὶ πολλὰ εἰρηκε καὶ ἀπειρά τότε δὲ
αὐχ ὑμῶν ἔστι γνῶναι χρόνους καὶ καιρούς· ἵνα γὰρ μὴ εἴπωσι,
διεπτύσθημεν οὐδὲ τοῦτο ἐσμὲν ἄξιοι· σφόδρα γὰρ ἦθελε τιμῆν
αὐτοὺς, καὶ μηδὲν ἀποκρύπτεσθαι· διὰ τοῦτο τῷ Πατρὶ αὐτοῦ 35

μόνῳ τὴν περὶ τούτου γνῶσιν ἀνατίθησι, καὶ φοβερὸν τὸ πρᾶγμα ποιῶν, καὶ ἐκείνων ἐπιτεχίζων τῇ ἀποκρίσει τὸ περίεργον.

Ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἔστιν, ἀλλὰ ἀγνοεῖ, τότε γνώστεται λοιπὸν ἄρα μεθ’ ἡμῶν; καὶ τίς ἀν τοῦτο εἴπῃ, καὶ τὸν μὲν Πατέρα οἶδε σαφῶς, καὶ οὕτω σαφῶς ὡς ἐκεῖνος τὸν Τίον, τὴν δὲ ἡμέραν 5 ἀγνοεῖν; εἴτα τὸ μὲν “Πνεῦμα ἐρευνᾷν καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ,” αὐτὸς δὲ οὐδὲ τὸν καιρὸν οἶδεν, καὶ τὰ ἑκάστου ἀπόρρητα ἐπίσταται· ὃ δὲ πολλῷ τούτου εὐτελέστερον, τοῦτο ἔμελλεν ἀγνοεῖν; πῶς δὲ εἰ “πάντα δί’ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο “οὐδὲ ἐν,” τὴν ἡμέραν ἥγνοντεν; ὃ γὰρ τοὺς αἰῶνας ποιήσας, 10 εὑδηλον ὅτι καὶ τοὺς χρόνους· εἰ δὲ τοὺς χρόνους, καὶ τὴν ἡμέραν. πῶς οὖν ἦν ἐποίησεν ἀγνοεῖ; διὰ τοῦτο πάντα εἰπὼν καὶ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς, καὶ ἐπ’ αὐτὰς τὰς θύρας ἀγαγὼν, “ἐγγὺς γάρ ἔστιν ἐπὶ θύραις” φησὶν, ἀπεσίγησε τὴν ἡμέραν. εἰ μὲν γὰρ ἡμέραν ἡ ὥραν ζητεῖς, οὐκ ἀκούσεις ταρ’ ἐμοῦ, φησὶν, 15 εἰ δὲ καιρούς καὶ προσίμια, οὐδὲν ἀποκρυψάμενος ἔρῳ σοι πάντα μετὰ ἀκριβείας. ὅτι μὲν γὰρ οὐκ ἀγνοῶν διὰ πολλῶν ἔδειξα φησὶ, διαστήματα εἰπὼν, καὶ τὰ συμβησόμενα ἀπαντά, καὶ οἷον ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου μέχρι τῆς ἡμέρας αὐτῆς. τοῦτο γὰρ τῆς συκῆς ἐδήλωσεν ἡ παραβολὴ, καὶ ἐπὶ τὰ πρόδυρα ἀπαντά σε ἥγαγον. 20 εἰ δὲ μὴ ἀνοίγω τὰς θύρας, καὶ τοῦτο συμφερόντως ποιῶ. εἰπὼν δὲ, “ῶσπερ ἡσαν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νώε, τράγοντες καὶ πίνοντες,” καὶ τὰ ἔβης, τὴν ἀθρόαν αὐτοῦ καὶ ἀπροσδόκητον παρουσίαν ἐσῆμανεν καὶ γὰρ καὶ Παῦλος τοῦτο φησὶν, “ὅταν λέγωσιν εἰρήνην “καὶ ἀσφάλειαν, τότε αἱφνίδιος ἐπιστήσεται ὅλεθρος.”

25

Τέλος καὶ τούτου τοῦ Σχολίου.

Ἐρμηνεία τοῦ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου ἐν ἐπιτομῇ.

Ἐγράφη δὲ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκεῖνο εἰς τὸ Πατριαρχεῖον,
ἐπὶ Σεργίου τοῦ Πατριάρχου.

C A T E N A
IN
EVANGELIUM S. MARCI
E CODD. BODL. ET PARIS.

ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ ΕΤΑΓΓΕΛΙΟΥ.

- α'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου.
- β'. Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.
- γ'. Περὶ τῶν ιασέντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.
- δ'. Περὶ τοῦ λεπροῦ.
- ε'. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.
- Ϛ'. Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου.
- ζ'. Περὶ τοῦ ἔχοντος χεῖρα.
- η'. Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων ἐκλογῆς.
- θ'. Περὶ τοῦ σπόρου παραβολῆς.
- ι'. Περὶ τῆς ἑπτικήσεως τῶν ὑδάτων.
- ια'. Περὶ τοῦ ληγεῶνες.
- ιβ'. Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.
- ιγ'. Περὶ τῆς αἰμορροούσης.
- ιδ'. Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων διαταγῆς.
- ιε'. Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡρώδου.
- ις'. Περὶ τῶν πόντες ἄρτων.
- ιζ'. Περὶ τοῦ ἐν θαλάσσῃ περιπάτου.
- ιη'. Περὶ τῆς παραβάσεως ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ.
- ιθ'. Περὶ τῆς Φοινίσσης.
- ιχ'. Περὶ τοῦ μογιλάλου.
- ια'. Περὶ τῶν ἑπτὰ ἄρτων.
- ιβ'. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.
- ιγ'. Περὶ τοῦ τυφλοῦ.
- ιδ'. Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.
- ιε'. Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ.
- ις'. Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.
- ιζ'. Περὶ τῶν διαλογιζομένων, τίς μείζων;
- ιη'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων Φαρισαίων.
- ιθ'. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος αὐτὸν πλουσίου.
- ιλ'. Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.

- λα'. Περὶ Βαρτιμαίου.
 λβ'. Περὶ τοῦ πάλου.
 λγ'. Περὶ τῆς ἔηρανθείσης συκῆς.
 λδ'. Περὶ ἀμνησικακίας.
 λε'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον Ἀρχιερέων καὶ Γραμματέων.
 λξ'. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.
 λζ'. Περὶ τῶν ἐγκαθέτων διὰ τὸν κῆντον.
 λη'. Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.
 λθ'. Περὶ τοῦ Γραμματέως.
 μ'. Περὶ τῆς τοῦ χυρίου ἐπερωτήσεως.
 μα'. Περὶ τῆς τὰ δύο λεπτά.
 μβ'. Περὶ συντελείας.
 μγ'. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.
 μδ'. Περὶ τῆς ἀλειφάσης μύρῳ.
 με'. Περὶ τοῦ Πάσχα.
 μζ'. Περὶ τῆς προδόσεως προφήτεια.
 μζ'. Περὶ τῆς τοῦ Πέτρου ἀρνήσεως.
 μη'. Περὶ τῆς αιτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

ΥΠΟΘΕΣΙΣ

Εἰς τὸ κατὰ Μάρκον Ἀγιον Εὐαγγέλιον ἐκ τῆς εἰς αὐτὸν
Ἐρμηνείας τοῦ ἐν ἀγίοις Κτρίλλοι Αλεξανδρείας.^a

ΠΟΛΛΩΝ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην τὸν
νιὸν τῆς βροτῆς, συνταξάντων ὑπομνήματα, ὅλγων δὲ εἰς τὸ
κατὰ Λουκᾶν, οὐδενὸς δὲ ὅλως, ὡς οἶμαι, εἰς τὸ κατὰ Μάρκους
Εὐαγγέλιον ἔγγησαμένου (ἐπεὶ μηδὲ μέχρι τόμερον ἀκήκοα, καὶ
τοῦτο^b πολυπραγμονήσας παρὰ τῶν σκούδην^c ποιουμένων τὰ τῶν
ἀρχαιοτέρων συνάγειν τονήματα) συνείδον τὰ κατὰ μέρος καὶ
σποράδην εἰς αὐτὸν εἰρημένα παρὰ τῶν διδασκάλων τῆς Ἑκκλησίας,
συναγαγεῖν, καὶ σύντομον Ἐρμηνειαν συντάξαι. “Οτας μὴ μόνον ιο
ἀπὸ τῶν τῆς καινῆς διαθήκης βιβλίων δοξῇ παρερᾶσθαι, ἢ ὡς
μηδὲ μιᾶς ἐπιστάσεως δεομένου, ἢ ὡς δυναμένων ἡμῶν ἐκ τῆς τῶν
λοιτῶν ἐρμηνείας καὶ τούτου τὴν διάνοιαν ἀνέξευρίσκειν. Μηδεὶς
δὲ προκετείας ἢ θράσους γραφὴν ποιείσθω τοῦ ἐγχειρήματος,
ἀλλὰ μᾶλλον ταῖς εὐχαῖς συνεργείτω ἀξιον τῆς προθέσεως ἐπι-15
θεῖναι τὸ πέρας.

^d Μετὰ Ματθαῖον Μάρκος ὁ Εὐαγγελιστῆς
συγγραφὴν ποιεῖται, ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἰωάννης. νιὸς δὲ οὗτος
ἐστι^e Μαρίας τῆς τοὺς Ἀποστόλους δεξαμένης^f ἐν Ἱερουσαλήμ
ἐν τῇ αὐτῆς οἰκίᾳ, ὡς ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν Ἀποστόλων δηλοῦται,
περὶ τῆς τοῦ διὰ τοῦ Ἀγγέλου ἀπὸ τοῦ δεσμωτηρίου ἀπολύ-20
σεως τοῦ Πέτρου. “συνιδὼν γὰρ,” φησὶν, “ἡλθεν ἐπὶ τὴν οἰκίαν
“τῆς μητρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπικαλουμένου Μάρκου, οὗ ἡσαν ἴκανοί^g
“συνηθροισμένοι.” Καὶ τὰς μὲν ἀρχὰς τῷ Βαρνάβᾳ, ἀνεψιῷ ὄντις
αὐτοῦ, καὶ τῷ Παύλῳ συνείπετο^h, ὡς πάλιν ἐν ταῖς Πράξεσιν
εἴρηται τῶν Ἀποστόλων. Καὶ Παῦλος δὲ πρὸς Κολοσσαῖςⁱ 25

^a Ed. Βίκτωρος Πρεσβυτέρου Ἀντισχείας εἰς τὴν κατὰ Μάρκον Ἐρμηνειαν.
^b ταύτης P. ταῦτα L.   ^c διὰ σπουδῆς L.   ^d καὶ μετ' ὅληγα P. Ιστίερ
ἔστι Poss. et P.   ^e ἦ Poss.   ^f δεξιαμένης L.   ^g ἀνεψιός ὃν Poss. ἀνεψιός
ἔστι P.L.   ^h συνήπετο Poss.   ⁱ Κολασσαῖς P.L. Κολάσσαι... Ρωσ.

μημήν αὐτοῦ ποιεῖται, φάσκων, “ἀσπάζεται ὑμᾶς Μάρκος ὁ ‘ἀνεψιὸς Βαρνάβα.’” Καὶ ἐν τῇ πρὸς Τιμόθεον δευτέρᾳ, “Μάρκου ‘ἀναλαβὼν ἄγαγε μετὰ σεαυτοῦ^κ, ἵστι γάρ μοι εὑχρηστὸς εἰς ‘διακονίαν.’” ἐπὶ τῆς Ῥώμης δὲ μετὰ ταῦτα συῆν¹ τῷ Πέτρῳ, καθὼς^μ ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ^η Ἐπιστολῇ γράφων τοῖς ἐν τῇ⁵ διασπορᾷ φησὶν, “ἀσπάζεται ὑμᾶς ἡ ἐν Βαβυλῶνι Ἐκκλησίᾳ ‘συνεκλεκτὴ, καὶ Μάρκος ὁ υἱός μου.’” Τὴν ἱερὰν τούν τοῦ θείου^ο κηρύγματος διδασκαλίαν παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος^ρ δεδιδαγμένος ἦν, καὶ σὺν αὐτοῖς ἐποιεῖτο ταῦτην^φ, καὶ ἐπὶ τῆς Ῥώμης ἐπλήρου. Παρακλήσεις δὲ παντοῖαις ἥτουν αὐτὸν αὐτόθι, ιο φασιν^γ, ἔγγραφον αὐτοῖς ἐκβέσθαι τὴν διήγησιν τοῦ σωτηρίου^ς κηρύγματος, καὶ ταύτην αἰτίαν γενέσθαι τῆς τοῦ λεγομένου κατὰ Μάρκου Εὐαγγελίου^τ γραφῆς. γνόντα δὲ τὸ πραχθὲν τὸν Ἀπόστολον, ἀτυκαλύφαντος αὐτῷ τοῦ Πνεύματος, ἡσθῆναι μὲν τῇ τῶν ἀνδρῶν προθυμίᾳ, κυρῶσαι τὲ τὴν γραφὴν εἰς ἔντευξιν ταῖς¹⁵ Ἐκκλησίαις.

Εἴρηναίστ. Μετὰ τὴν κατὰ Ματθαϊον Εὐαγγελίου ἔκδοσιν, Μάρκος ὁ μαθητὴς καὶ Ἐρμηνευτὴς Πέτρου, καὶ αὐτὸς τὰ ἱπὸ Πέτρου κηρυττόμενα ἔγγραφος ἡμῖν παραδέδωκε.

Τὸ κατὰ Μάρκου Εὐαγγέλιον συνεγράφη ἀπὸ Μάρκου μετὰ²⁰ δέκα χρόνους τῆς Χριστοῦ ἀναλήψεως^η οὗτος ὑπὸ Πέτρου Ἀπόστολου ἤκουε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ συνεγράψατο αὐτὸ, μαθητὴς ἄν Πέτρου. Sch. Cod. L.

Ιοτετίνοτ. Ἐπειδὴ τοίνυν ἔχρητον τοὺς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ἀγρευομένους ἀποθανεῖν ἀπὸ τῆς προτέρας αὐτῶν ἐν ἀμαρτίᾳ ζωῆς,²⁵ ἐλθόντας πρὸς τὸ φῶς τῆς θεογνωσίας καὶ τὴν πνοὴν τοῦ παντοκράτορος, τὸ ζωοποίον καὶ πανάγιον Πνεῦμα, διὰ τοῦτο ἡ ἄγρα τῶν ἰχθύων παρείκασεν ὁ Κύριος τὴν ἄγραν τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἐξ ἀλίεων ἐξελέξατο, καὶ ἀλιέας ποιεῖν ἀνθρώπων ἐπηργείλατο. προσέθηκε δὲ καὶ τὸ ζωγρῶν κατὰ τὸν Λουκᾶν, τὸ³⁰ ἐλλεῖπον τοῦ ὑποδείγματος τῷ ἐπιδεικνυμένῳ προσθέμενος. ταῦτα θεῖκῇ δυνάμει προηγόρευσεν ὁ Σωτὴρ^ρ ταῦτα τοῖς ἔργοις πιστὰ

^ι ἄγε L.   ^κ σεαυτοῦ P.   ^η αὐτοῦ Poss.   ¹ σὺν Poss.   ^μ δι φησιν
Poss.   ^η P.   ^ο Κυρίου Poss.   ^ρ καὶ αὐτῶν Poss.   ^φ ταύτης P.
^τ φησιν P.L.   ^τ Κυρίου Poss.   ^τ εὐαγγέλιον L.

καὶ ἀληθῆ ἀπέδειξεν ὁ αὐτός. ὁ γοῦν ἀμφιβολεὺς ἐκεῖνος, ὁ ἀλιευτὴς, δὲ Σῦρος, ἀντὶ τῆς ταῦτα ἰχθύων θήρας ὅστις ἀνθρώπων ἐσαγήνευσε μυριάδας, λόγων ἀπορρήτων δικτύοις θεῖκῇ δυνάμει συμπλακεῖσιν, οὐκ ἔστιν ἀριθμῷ περιλαβεῖν δυνατόν· ὅψις δὲ ἀδήλων τὰ φαινόμενα. ἂν γὰρ ὁ μακρὸς αἰών τοῦ βίου πρὸ τῆς τοῦ 5 Σωτῆρος ἐπιφανείας οὐκ ἤνεγκεν ἀ μήτε Μωσῆς ὁ τῶν Ἐβραίων νομοθέτης, μήτε οἱ μετὰ Μωσέα τοῦ Θεοῦ προφῆται, πολλὰ καμόντες διὰ πάσης νυκτὸς τῇ πρὸ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ καταπράξασθαι μὴ δεδύνηται, ταῦτα ὁ Γαλιλαῖος, ὁ πέντης, ὁ βάρβαρος φωνὴν, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Πέτρος κατετράξατο. δεῖγμα δὲ τῶν τότε 10 ἐπιτελεσθέντων πρὸς Πέτρου, αἱ εἰς δεῦρο διαλάμπουσαι ἐκκλησίαι, πολὺ μᾶλλον τῶν τότε σκαφῶν λογικῶν ἰχθύων πληθύουσαι· σίδα κατὰ Καισάρειαν τῆς Παλαιστίνης τυγχάνει· οἴα ή ἐπὶ Ἀντιόχειαν τὴν κατὰ Συρίαν οἴα ή ἐπ’ αὐτῆς τῆς Ρωμαίων πόλεως. τάσδε γὰρ αὐτὸς ὁ Πέτρος τὰς ἐκκλησίας, καὶ τὰς 15 ἀμφ’ αὐτὰς ἀπόστας συστησάμενος μνημονεύεται· καὶ τὰς ἐπ’ Αἴγυπτου κατ’ αὐτὴν τὴν Ἀλεξανδρειαν αὐτὸς τάλιν οὐ μὴν δι’ ἑαυτοῦ, διὰ δὲ Μάρκου τοῦ μαθητευθέντος αὐτῷ κατεστήσατο. αὐτὸς μὲν γὰρ ἀμφὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ πάντα τὰ ἀμφὶ ταύτην ἔθνη ἐσχόλαζε. τὸν δὲ αὐτοῦ φοιτητὴν Μάρκον τὸν κατ’ Αἴγυπτον 20 διδάσκαλον καὶ σαγηνευτὴν ἀποδέδειχεν. Ar. Macar. Chrysocerph. Cod. Barocc. 156. f. 131. vers.

ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΤΟ ΚΑΤΑ ΜΑΡΚΟΝ.

---

1 ΑΡΧΗ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ Υἱοῦ Θεοῦ.
2 ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις, Ἰδοὺ ἔγω ἀποστέλλω
τὸν Ἀγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει
τὴν ὁδὸν σου ἐμπροσθέν σου.

5

Ίωάννη οὖν τελευταῖον τῶν προφητῶν ἀρχὴν εἶναι τοῦ Εὐαγγελίου φησὶν ὁ Μάρκος, ἐπιφέρων “ώς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις” “Ἴδοὺ ἔγω ἀποστέλλω τὸν Ἀγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς “κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου.” τοῦτο προφητικὸν Μαλαχίουν ἐστὶν, οὐχ Ἡσαίου. γραφέως τοινύν ἐστι σφάλμα, ὡς φησιν Εὐσέβιος 10
ὁ Καισαρείας ἐν τῷ πρὸς Μαρίνον περὶ τῆς δοκούσης ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις περὶ τῆς ἀναστάσεως διαφωνίας. Ὁριγένης δὲ ἐν ἑκτῷ τόμῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ίωάννην Εὐαγγέλιον ἔξηγητικῷ φησι, δύο προφητείας ἐν διαφόροις εἰρημένας τόποις ὑπὸ δύο προφητῶν εἰς ἐν συναγαγὴν πεποίηκεν, καθὼς γέγραπται ἐν Ἡσαΐᾳ τῷ προ- 15
φήτῃ “ἴδοὺ ἀποστέλλω τὸν Ἀγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς “κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου” φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρημῷ, Ἐτοι-
“μάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.” τὸ μὲν γὰρ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ μετὰ τὴν περὶ τοῦ Ἐζεκίου 20
ἱστορίαν ἀναγέγραπται. τὸ δὲ “ἴδοὺ ἔγω ἀποστέλλω τὸν Ἀγγελόν μου πρὸ προσώπου σου” ὑπὸ Μαλαχίου. ἐπιτεμόμενος οὖν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὡς ὑπὸ Ἡσαίου εἰρημένας τὰς δύο χρήσεις παρ-

έθηκεν. τὴν δὲ ὄμοιαν ἐπιτομὴν πεποίηται, καὶ ἐπὶ τοῦ “ἰδοὺ ἐγὼ
“ἀποστέλλω τὸν Ἀγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, δις κατασκευ-
“άσει τὴν ὁδὸν σου,” παρασιωπήσας τὸ προκείμενον “ἔμπροσθεν
“σου.” καὶ ἐν ἄλλοις δὲ οὐ μόνος αὐτὸς ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Εὐαγ-
γελισταὶ τοῦτο ποιοῦσιν, ἐπιτεμόμενοι τὰς προφητικὰς ῥῆσεις. 5
ταύτην δὲ τὴν χρῆσιν παρήγαγεν καὶ ὁ Ματθαῖος ὡς ἐπ’ αὐτοῦ
εἰρημένην τοῦ Σωτῆρος περὶ τοῦ βαστιστοῦ πρὸς τοὺς ὄχλους,
ἥνικα μετὰ τὴν ἐρώτησιν οἱ τοῦ Ἰωάννου μαθηταὶ ἐπορεύησαν.
εἰπὼν γὰρ “τί ἔξήλθετε προφήτην ἰδεῖν; ναὶ λέγω ὑμῖν καὶ περισ-
“σότερον προφήτου” φησίν “οὗτος γάρ ἐστιν περὶ οὗ γέγραπται 10
“ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν Ἀγγελόν μου πρὸ προσώπου σου” καὶ
τὰ ἔξης. πρότερον γὰρ τὸν Ἰουδαίων μαρτυρίαν θεὶς, τότε τὴν
τῷ προφήτῃ ἐφαρμύζει.

Τὸ δὲ “πρὸ προσώπου σου,” καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν βασιλέων οἱ
ἐγγὺς τοῦ δχῆματος ἐλαύνοντες οὗτοι τῶν ἄλλων εἰσὶ λαμπρότεροι, 15
οὗτα δὴ καὶ Ἰωάννης ἐγγὺς αὐτῆς φαίνεται τῆς παρουσίας
ἐλαύνων.

Καὶ ταύτην ἐπιτεμόμενος οὗτω παρέθηκεν, μὴ ἔχουσαν οὗτως ἐν
τῷ προφήτῃ, ἀλλὰ “τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμᾶν.” τίς δὲ ἦν ὁ
ταῦτα βοῶν τοῖς ἀποσταλεῖσιν πρὸς Ἰωάννην ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων 20
καὶ διδασκάλων τοῦ λαοῦ πυνθανόμενοι τὲ ὅστις εἴη καὶ διερωτῶσι,
μὴ ἄρα αὐτὸς εἴη ὁ Χριστὸς, Ἡλίας, ή ὁ προφήτης; τούτου μὲν
οὐδεὶς εἶναι ἐλεγεν διερωτῶσι δὲ ἔξης καὶ λέγουσιν, εἴπον οὖν ἡμῖν
ὅστις εἴη, ἵνα ἀπόκρισιν [ὑμῖν] δῷμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς, τί
λέγεις περὶ σεαυτοῦ; ταύτην τὴν ἀπόκρισιν ἐδίδου λέγων, “ἐγὼ 25
“φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ” καὶ τὰ ἔξης. ὅπερ εἰς ἑαυτὸν πλη-
ροῦσθαι ἐδίδασκεν, ἑαυτὸν μὲν εἶναι τὸν βοῶντα ἐπὶ τῆς ἐρήμου
παριστάς, καὶ τὴν ἐρήμου ἑτέραν οὖσαν παρὰ τὴν Μυστέως δεικνὺς,
ἐν ἥ τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο.

3 Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἐτοιμάσατε τὴν ὁδὸν 30
τοῦ Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.

“Ηδη δὲ ἐπὶ θύραις παρεῖναι ἐσήμαινε τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.
σαφῶς δὲ παρίστησιν ἡ προφητεία μὴ ἐν τῇ Ἱερουσαλήμ γενή-

σεσθαι τὰ τεθεωπισμένα, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἑρήμου, ἅτινα ἐπληροῦτο πρὸς ἱστορίαν καὶ λέξιν ἐπὶ τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου κηρύσσοντος τὴν σωτήριον ἐπιφάνειαν ἐν τῇ ἑρήμῳ τοῦ Ἰορδάνου, ἐν ᾧ καὶ ἡ δόξα τοῦ Χριστοῦ πᾶσιν ἐγνώσθη· ὅτε βαπτισθέντος αὐτοῦ ἡνοχθῆσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ "Ἄγιον ἐν εἶδει περι-⁵ σπερᾶς καταβὰν ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν. φωνὴ τε ἐνέχθη πατρικὴ τῷ Τίῷ μαρτυρῦσα, "οὗτός ἐστιν ὁ Τίος μου ὁ ἀγαπητὸς, αὐτοῦ ἀκούετε." τοῦτό τοι προεγνωκὼς ἐν πνεύματι ὁ μακάριος Ζαχαρίας ὁ τούτου πατήρ, προεφήτευσε λέγων, "καὶ σὺ παιδίον προφήτης ¹⁰ "Τψίστου κληθήσῃ, προπορεύσῃ γάρ τρὸ προσώπου Κυρίου ἔτοις· μάσαι ὄδοις αὐτοῦ." ἀπέρ οὖν πλατύτερον ἐξέθετο ὁ Ματθαῖος, συντεμὼν ὁ παρὸν Εὐάγγελιστης ἐπιφέρει "ἐγένετο Ἰωάννης ¹⁵ βαπτίζων ἐν ἑρήμῳ" καὶ τὰ ἔξης.

4. Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἑρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν. ¹⁵

Τὸ δὲ φωνὴ βωῶντος ἐν τῇ ἑρήμῳ, εἰρήκει ὁ μακάριος βαπτιστὴς πρὸς τοὺς σταλέντας ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων καὶ διδασκάλων τοῦ λαοῦ. πιθανομένων γάρ αὐτῶν καὶ διερωτώντων "τίς εἰ; ἢ" "ἀπόκρισιν δῶμεν," καὶ τὰ ἔξης. αὐτὸς ἀνταπεκρίθη τὸ, "φωνὴ ²⁰ "βωῶντος ἐν τῇ ἑρήμῳ," ώς καὶ τὸ ἐπαγόμενον δηλοῖ κηρύττων βάπτισμα μετανοίας, καὶ τὰ ἔξης. ²⁵ ὥρᾶς καὶ διὰ τοῦ ἐκήρυττεν, εἰς τοῦτο δηλούτικον μόνον ἔτι προσδοκοῦν παραγέγονε¹, καὶ προετοιμάζων, οὐ τὴν δωρεὰν χαριζόμενος, ὅπερ ἦν ἄφεσις, ἀλλὰ προπαρασκευάζων τὰς ψυχὰς τῶν μελλόντων δέχεσθαι τὸν τῶν ὅλων Θεόν. Τὸ μὲν γὰρ Ἰωάννου βάπτισμα διὰ μετανοίας ³⁰ ἐκάθηρεν εἰς εὐτρεπισμὸν ἀγιασμοῦ· τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ, διὰ χάριτος ἡγίαζεν εἰς τελείωσιν.

³ Ήν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου.

"Οπέρ σαφέστερον ὁ Ματθαῖος φησιν, ώς τὸ ἐνδύμα αὐτοῦ ἦν ³⁵ ἀπὸ τριχῶν καμήλου.

¹ παρὰ P.   ² κηρύσσων P.   ³ ὥρᾶς ὅτι καὶ δι' ὃν ἐκήρυττεν, ἐν τούτῳ δηλοῦται διτὶ προσδοκοῦν μόνον παρεγένετο L.   ⁴ i καὶ δι' αὐτὸ P.   ⁵ κ. ἐν τούτῳ δηλοῦντι P.   ⁶ παρεγένετο P.

Οὕτω μετανοίας καὶ βασιλείας εἶχε σύμβολα τὸ σχῆμα ἐκεῖνο· ἡ ὡς ὁ ἄλλος^m φησὶ, πένθους ἦν σύμβολον τὸ ἔνδυμα Ἰωάννου, καὶⁿ νεκρώσεως τοῦ λαοῦ ἡ δερματίνη ζάνη^o τοῦτο γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐσήμαινε^o λέγων, “ἡὐλήσαμεν ὑμῖν καὶ οὐκ ὀρχήσασθε^P, ἐθρη-“^p “ἡὐλήσαμεν, καὶ οὐκ ἐκόψασθε, ἥλθε γὰρ Ἰωάννης μήτε ἐσθίων μήτε⁵ “πίνων καὶ εἴπατε, δαιμόνιον ἔχει.” πρὸς τὸ “ἐθρηνήσαμεν” ἀπε-δοὺς, πρὸς δὲ τὸ “ἡὐλήσαμεν” περὶ ἑαυτοῦ, “ἥλθεν ὁ οὐίος τοῦ “ἀνθρώπου ἐσθίων,” καὶ τὰ ἔξῆς.

‘Η δὲ τροφὴ^q αὐτοῦ, ἡ ὡς ἥγουμαι, σύμβολον ἦν τῆς λογικῆς τοῦ λαοῦ τότε^r τροφῆς, οὐκ ἐσθίοντός τι τῶν καθαρῶν πετεινῶν^s 10 τοῦ οὐρανοῦ, τρεφομένου δὲ τῷ μὲν δοκοῦντι^t λόγῳ μετεωροπόρῳ, ἀλλ’ οὐ βεβηκότι^u ὑπὲρ τῶν πτερύγων, οὐδὲ δυναμένῳ^x ὑπερανα-βῆναι τῆς γῆς, καὶ ἐπὶ τὰ ὑψηλὰ φθάναι αὐτῆς^v.

‘Ωστερ πῆ^w καὶ μέλι ἄγριον γενόμενον μὲν ὑπὸ τῶν ουητῶν μελισσῶν τῶν προφητῶν, μὴ γεωργούμενον δὲ καὶ ἡμερούμενον διὰ¹⁵ τῆς ἐμμελοῦς ουήσεως καὶ ζητήσεως.

7 Καὶ ἐκήρυσσε λέγων^y “Ἐρχεται ὁ ἴσχυρότερος μου,
ὅπιστα μου, οὐδὲν οὐδὲν ικανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἴμάν-
τα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.

“Ἐτερόν ἔστιν ὁ φησιν ὁ Ματθαῖος, βαστάζειν τὰ ὑποδήματα.²⁰ ἔτερον δὲ τὸ κίνητα λῦσαι τὸν ἴμάντα τῶν ὑποδημάτων. καὶ ἀκόλουθόν γε, μηδενὸς σφαλλομένου τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἀμφό-
τερα κατὰ διαφόρους καιροὺς εἰρηκέναι τὸν^z Βαπτιστὴν, καθ’
ἔτερον νῦν^b. κειμένου γὰρ περὶ τῶν αὐτῶν, ὡς οἴονται τινες οἱ
ὑπομνημονεύσαντες^c, διαφόρως ἡγενέθησαν, μὴ ἀκριβοῦντες τῇ²⁵
μηνῇ ἔκαστον τῶν εἰρημένων ἡ γεγενημένων.

‘Ιμάντα φησι τὸν σφαιρωτῆρα^d τοῦ ὑποδήματος^e πρὸς δὲ τὸ
μέγεθος τοῦ ἀξιώματος, καὶ τῆς θεότητος τὴν ὑπεροχὴν ἀφορῶν,
οὐδὲ ἐν ὑπηρέτου, φησὶ, τάξει καταλογισθῆναι ικανός εἰμι^f πάσα
γὰρ ἡ^g ἀνθρώπου φύσις “ὡς στάγων ἀπὸ κάδου καὶ ὡς σίελος^f 30

^m ἡ ἄλλως φ. L.   ⁿ P.   ^o ἐσήμαινε P.   ^P ὀρχήσασθε Poss.
q καὶ ἡ τρ. P.   ^r δέ φησιν P.   ^s τούτου Poss.   ^t δὲ εἰ καὶ δοκ. P.L.
^u P.L.   ^x L. δυναμένῳ P.   ^y φθάνειν αὐτὴν P. αὐτῆς L.   ^z οὐ P.
a P.L.   b καθ’ ἔτερον καὶ ἔτερον νῦν P. καὶ ἔτερον οι. L.   c ἀπομν. L.
d σφαιροτ. P.   e P.L.   f ὡς σίελος L. καὶ σίαλω P. et Poss.

“λογισθήσεται, καὶ ἡ ταυτῆς δικαιοσύνη ὡς ράκος⁸ ἢ ἀποκαθῆ-
“μένης.”

9 Καὶ ἐγένετο ἐν ἑκείναις ταῖς ἡμέραις, ἥλθεν Ἰησοῦς
ἀπὸ Ναζαρὲθ τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάν-
νου εἰς τὸν Ἰορδάνην.

5

‘Ως μῆδέπω Πνεύματος Ἅγιου δοθέντος, ἐν ᾧδατι βαπτίζειν
φησὶν, αὐτὸν δὲ, τουτέστι τὸν Χριστὸν, βαπτίσειν ἐν Πνεύματι
‘Ἄγιῳ προλέγει’ οὕτερ καὶ ἔτυχον, μετὰ τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς
ἄνοδον, τοῦ χαρίσματος⁹ πρῶτοι οἱ θεσπεῖσιοι μαθηταῖ, κατὰ τὴν
τοῦ Σωτῆρος¹ ἐπαγγελίαν, εἰσόντος τοῖς μαθηταῖς, “ὑμεῖς δὲ ιο-

“βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι Ἅγιῳ οὐ κατὰ πολλάς.”

Διὰ τοῦτο προλαβὼν ὁ Ἰωάννης φησὶν, “ἔρχεται ὁ^κ ἵχυρότε-
“ρός μου, ὅπίσω μου, οὗ οὐκ εἴμι ἴκανὸς κύνας λῦσαι τὸν ἴμαντα
“τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι
“‘Ἄγιῳ’” καὶ τὰ ἔξης. ἵν’ ὅταν¹ αὐτὸν θεάσῃ¹⁰ μετὰ τῶν δούλων¹⁵
ἔρχομενον βαπτισθῆναι, μὴ θορυβηθῆναι· ἐν γὰρ τοῖς ταπεινοῖς
τούτοις μάλιστα αὐτοῦ διαλάμπει τὸ ὑψηλόν· ἔτερα γάρ τινα
οἰκονομῶν ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται τοῦ^η Ἰωάννου. ὃ τοῦ μὲν
ἡμετέρου ἀτελέστερον ἦν, τοῦ δὲ Ἰουδαϊκοῦ ὑψηλότερον μέσον
πῶς ἀμφοτέρων ὑπάρχον, ἵνα δὶ’ αὐτῆς τῆς τοῦ βαπτίσματος²⁰
φύσεως μάθηται, ὅτι οὐ δὶ’ ἀμαρτίας ἐβαπτίσθη¹¹ αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ
αἵρων τὴν^ο ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου, “ὅς ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν,
“οὐδὲ εὐρέθη δόλος,” καὶ τὰ ἔξης P. οὐδὲ ὡς τῆς τοῦ πνεύματος
δεόμενον χορηγίας, ἐκατέρον γὰρ τούτων ἔρημον ἦν ἐκεῖνο τὸ
βάπτισμα¹² ἀλλ’ οὐδὲ πολλῷ πλέον εἰς μετάνοιαν καθάπερ οἱ λοι-²⁵
ποὶ παραγίνονται⁹. Καὶ αὐτοῦ γὰρ τοῦ βαπτιστοῦ πολὺ μείζων¹³
ἦν, καὶ ἀσυγκρίτως ἐστὶ καθαρώτερος. Τίνος οὖν ἔνεκεν ἐβαπτί-
στατο; ἵνα γνωρισθῇ τοῖς πολλοῖς, καὶ πιστεύσωσιν, ὡς ὁ Παῦλος
φησι.

Διὰ τοῦτο δὲ¹⁴ καὶ ἡ τοῦ Πνεύματος τηγικαῖτα γίνεται κάθο-³⁰
δος, οὐχ ὡς τότε πρῶτον ἐπιφοιτήσαντος (οὐδὲ γὰρ ἦν τούτου

⁸ βάκκος P.   ^η τοῦ Χριστοῦ L.   ^ι πνεύματος P.   ^κ P.   ^ι ἕνα
δέ^τ ἀν P.   ^η θεωρήσῃ P.   ^η τὸ P.L.   ^ο P.L.   ^η P.   ^η παρ-
γίνεται L.   ^η μείζων P.   ^η τούτου δὲ P.

έρημος) ἀλλ' ἵνα δεῖξῃ τὸν κηρυττόμενον, ὥσπερ δακτύλῳ τινὶ τῇ πτήσει πᾶσι^t γυνώριμον τοιοῦν^u. καὶ διὰ τὸ πληρῶσαι τᾶς σαν δικαιοσύνην, βαπτίζεται^v, ὅτις ἔστιν τὸν ἐντολῶν ὃ πλήρωσις. ἐντολὴ δὲ καὶ τὸ πεισθῆναι^x προφήτῃ βαπτίζοντι^y ὅτι γὰρ βούλημα ἦν τοῦ Θεοῦ τὸ βαπτίζεσθαι πάντας τότε, 5 ἀκούσοντας τί φησι^z “ὁ πέμψας με βαπτίζειν ὑδατί.” καὶ πάλιν ὁ Χριστός^α “οἱ τελῶναι καὶ αἱ^b πόρναι ἐδικαίωσαν τὸν Θεὸν^β “βαπτισθέντες τὸ βάπτισμα Ἰωάννου, οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ^c “Γραμματεῖς ἡθέτησαν τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, μὴ βαπτισθέντες^γ “ὑπ’ αὐτοῦ.” Εἰ τοίνυν πείθεσθαι^δ τῷ Θεῷ δικαιοσύνη, ὃ δὲ 10 Θεὸς ἔκειμψε τὸν Ἰωάννην, ὥστε βαπτίσαι τὸν λαὸν, μετὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν νομικῶν, καὶ τοῦτο ἐπλήρωσεν ὁ^e Χριστός. εἰ δὲ καὶ διὰ τὸ^f ἀγίασται τὰ ὑδατα ἡμῖν ἐβαπτίσθη^g καὶ τοῦτο λέγων οὐκ ἀν ἀμάρτιας. διὸ καὶ τὸ πνεῦμα ἐν εἶδει περιστερᾶς κατήζει^h. ὅπου γὰρ καταλλαγὴ Θεοῦ, περιστερὰ, ως ἐπὶ τῆς 15 κιβώτου τοῦ Νῦⁱ καὶ τὸν ἐν εἶδει περιστερᾶς, οὐκ ἐν σώματι, τὸ Πνεῦμα ἔρχεται, τὸν ἔλεον τοῦ Θεοῦ καταγγέλλον^j τῇ οἰκουμένῃ, ἅμα καὶ δηλοῦν, ὅτι τὸν πνευματικὸν, ἀπόνηρον εἴται χρὴ καὶ πρᾶον, ἀπλοῦν τε καὶ ἀδολον.

10 Καὶ εὐθέως ἀναβαίνων ἀπὸ τοῦ ὕδατος, εἶδε σχίζο- 20 μένους τοὺς οὐρανοὺς, καὶ τὸ Πνεῦμα ὥστε περιστερὰν καταβαῖνον ἐπ’ αὐτόν.

Σχίζονται δὲ οἱ οὐρανοὶ, ἥ^k κατὰ Ματθαῖον ἀνοίγονται, ἵνα τοῖς ἀνθράκοις ἀποδοθῇ ἐξ οὐρανοῦ ὁ ἀγιασμὸς, καὶ συναφθῇ τοῖς ἐπιγείοις^l τὰ οὐράνια. ἡ δὲ φωνὴ ἡ ἐνεχθεῖσα, ἡ ἀγγελικὴ τις ἦν,^m 25 ἥ καὶ ἔτέρα ἐκⁿ τροπώπου τοῦ Πατρός.

Ἐνταῦθα ἔτερά τινα οἰκονομεῖ ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τὸ βάπτισμα Ἰωάννου^o τοῦτο γὰρ τοῦ μὲν ἡμετέρου πολὺ ἦν ἀτελέστερον, τοῦ δὲ Ἰουδαικοῦ ἴψηλότερον. ἐλήλυθε γὰρ ἐπὶ τοῦτο, ἵνα δεῖξῃ διὰ τῆς τοῦ βαπτίσματος φύσεως, ὅτι οὐ δι’ ἀμαρτίας^p 30 ἐβαπτίσθη, οὐδὲ ως τῆς τοῦ Πνεύματος δεόμενος χορηγίας. καὶ

^t κτίσει πάσῃ Poss.   ^u P.L.   ^v P.L.   ^x πεισθῆναι P.L. πλυ-
βῆναι Poss.   ^y P.   ^z P.   ^a τῷ θεῷ πείθεσθαι P.   ^b P.L.
^c P.L.   ^d κατίσει P. κάτεσσιν L.   ^e καταγγέλων L.   ^f εἰ L.
^g εἰ τῇ γῇ L.   ^h ὡς ἐκ L.

γὰρ καὶ ἀναμαρτητὸς ἦν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ οὐσιωδῶς εἶχεν
ἀεί.

Εἰ ἄλλος ἐν ἄλλῳ ἔστι κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Νεστορίου, ἔδει
εἰπεῖν, ἐν σοὶ ἔστιν ὁ νίος μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν φιλοκησίᾳ.

12 Καὶ εὑθὺς τὸ Πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔρημον.⁵
13 καὶ ἦν ἐκεῖ ἐν τῇ ἔρημῳ ἡμέρας τεσσαράκοντα, πειρα-
ζόμενος ὑπὸ τοῦ Σατανᾶ.

Ἐπειδὴⁱ τάπτα πρὸς διδασκαλίαν ἡμῶν ἐπραττέ τε καὶ ὑπέ-
μενεν, ἀνέχεται καὶ τῆς ἐκεῖσε ἀναγωγῆς^k, καὶ τῆς πρὸς τὸν
διάβολον τάλης, ἵνα ἔκαστος τῶν βαπτιζομένων, εἰ κατὰ τὸ¹⁰
βάπτισμα μείζονας ὑπομείνει πειρασμοὺς, μὴ ταράττηται ὡς
ταρὰ προσδοκίαν τοῦ πράγματος γενομένου, ἀλλὰ μένη^m γενναίως
πάνθⁿ ὑποφέρων. Διὰ τοῦτο γὰρ^o οὐδὲ^p ἐπιόντας κωλύει τοὺς
πειρατμοὺς ὁ Θεός· πρῶτον μὲν ἵνα μάθῃς ὅτι πολλῷ γέγονας
ἰσχυρότερος ἐπειτα ἵνα μένης μετριάζων, μηδὲ^q τῷ μεγέθει τῶν¹⁵
δωρῶν ἐπαρθῆς^r, τῶν πειρασμῶν συστέλλειν σε δυναμένων^s καὶ
ἵνα ὁ πονηρὸς ἀπὸ τῆς βασάνου τῶν πειρασμῶν πληροφορηθῇ ὅτι
τέλεον αὐτὸν ἐγκαταλιπὼν ἀπέστη^t. τέταρτον, ἵνα ταύτῃ ἀσπερ
σιδήρος στομαθῆς, καὶ ἰσχυρότερος γέηη. πέμπτον, ἵνα σαφῆ
λαβῆς ἀποδεῖξῃ τῶν πιστωθέντων^u σοι θησαυρῶν. οὐδὲ γὰρ ἀν^v
ἐπῆλθεν ὁ διάβολος, εἰ μή σε^w ἐν μείζονι γενόμενον^x εἰδεῖν
τιμῆ.

Διὰ τοῦτο δὲ οὐκ ἀνίοντα ἀπλῶς δείκνυσί σοι τὸν Ἰησοῦν, ἀλλ’
ἀναγόμενον κατὰ τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον^y αἰνιττόμενος διὰ τού-
των, ὅτι οὐκ αὐτὸν^z ἐπιτηδῆτη χρή, ἀλλ’ ἐλκομένους^a ἐστάται²⁵
γενναίως.

Ἐλκει δὲ αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον, ἐπειδὴ τὸν διάβολον ἐβούλετο
μεταστάσασθαι^b, οὐ διὰ τῆς πείνης μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ^c
τόκου δίδωσιν αὐτῷ λαβήν^d τότε γὰρ μάλιστα ἐπιτίθεται, ὅταν

ⁱ Καὶ εὖθες τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει, καὶ τὰ ἔβης. Ἐπειδὴ πρὸς διδασκα-
λίαν ἦν ἐπραττέν τε P. ^k ἀναγωγῆς P. ^l ὑπομείνειν P.L. ^m μένει P.
ⁿ κάπτα P. τάντα φέρων L. ^o γὰρ οὐτ. L. ^p οὐδὲ P.L. ^q καὶ
μηδὲ L. ^r ἐπαρθῆς P. ^s P.L. ^t ἀπέστη^ς L. ^u πιστεύθ. P.L.
^v P.L. ^w P.L. ^x ἐν μείζ. εἴδε γε. L. ^y P.L. ^z ἐπισπάσ. P.L.
e P.L.

ἴδη μεμονωμένους καὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντας. Ταύτη τοι καὶ ἀβάτος ἦν ἡ ἔρημος, ὡς καὶ θηρίων πλήρης ὑπάρχειν.

Καὶ οἱ ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ.

Διηκόνουν δὲ αὐτῷ οἱ Ἅγγελοι κατὰ τὴν πείραν, καὶ τὴν κατὰ τοῦ διάβολου νίκην, τὴν τῶν ἀνθρώπων κατεργαζόμενοι σωτηρίαν,⁵ κατὰ τὸ εἰρημένον “οὐχὶ τάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν;” νόει δέ μοι καὶ καθ' ἐκαστον, ὅτι συντελεσθέντος παντὸς πειρασμοῦ, Ἅγγελοι προσέρχονται διακονοῦντες τῷ νεκτηκότι.

10

Ἄκολούθως ἐκτίθεται^d τῷ Ματθαίῳ καὶ ὁ παρὸν Εὐαγγελιστής. Κάκενος γὰρ κατὰ τὸ εἶπεν, ὡς Ἅγγελοι προσῆλθον καὶ διηκόνουν αὐτῷ, ἐπιφέρει “ἀκούσας δὲ Ἰησοῦς ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν.” καὶ μετ' ὀλίγα· “ἀπὸ τότε ἥρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν^e καὶ λέγειν, μετανοεῖτε^f ἥγγικε^g 15 “γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.”

Προσέχειν δὲ χρὴ ὅτι ὁ μὲν Ἰωάννης ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς Ἰουδαίας^h κηρύσσει, λέγων πρὸ τοῦ, “ἥγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν,” τὸ “μετανοεῖτε.” ὁ δὲ Σωτὴρ ἡμῶν ἀναχωρήσας εἰς τὴν Γαλιλαίαν καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρὲθ, ὡς ὁ Ματθαῖος φησιν,ⁱ 20 “ἐλθὼν κατόκησεν εἰς Καπερναοῦμ^j τὴν παραβαλασσίαν” καὶ “ἀπὸ τότε ἥρξατο κηρύσσειν, καὶ λέγειν,” οὐχὶ, τὸ μετανοεῖτε, καὶ τὰ ἔξῆς, ἄλλα μόνον τὸ, “ἥγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.” ἔδει γὰρ τὸ μετανοεῖτε προτασσόμενον τούτου λεχθῆναι ὑπὸ Ἰωάννου ἐτομάζοντος^k τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου. Κατὰ οὖν τὸν Μάρκον ὁ 25 Κύριος ἡμῶν ἔλεγεν τὸ, πεπλήρωται ὁ καιρὸς, καὶ ἥγγικεν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. ἔδει^l δὲ πληρωθέντος τοῦ καιροῦ^m κατὰ τὸ “ὅτε ἥλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἔξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν νιὸν “αὐτοῦ.” τὴνⁿ διὰ τῶν προφητῶν πέρας εἰληφέναι οἰκονομίαν^o. διὸ κατὰ τὸν πειρασμὸν καὶ τοὺς προσελθόντας Ἀγγέλους διακο- 30 νεῖν τῷ Ἰησοῦ, ἀκούει Ἰησοῦς^p ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη.

Τὸ δὲ “μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ,” ὅρα εἰ

^d ἐκτίθεται P.L. ^e κηρύσσειν κ. τ. ἔξης L. ^f P.L. ^g Καφαρναοῦμ P.
^h P.L. ⁱ L. εἰ P. ^k P.L. ^l P.L. ^m P.L. ⁿ P.L.

δύναται λέγειν, ὅτι τὸ μὲν Ἰωάννου “μετανοεῖτε” προσεκαλεῖτο τοὺς ἀκούοντας ἀποθέσθαι τὰ ἐν τῷ βίῳ^ο ἀμαρτήματα· τὸ δὲ Ἰησοῦν, προέτρεπεν^ρ εἰς τὸ μετανοεῖν ἀπὸ τοῦ νομικοῦ γράμματος ἐπὶ τὸ ζωοποιοῦν^q πνεῦμα ἀνακαλυπτόμενον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ^ρ. διὸ συνάπτει ὁ Ἰησοῦς τὸ “μετανοεῖτε καὶ πιστεύετε ἐν τῷ Εὐ-5
“αγγελίῳ^s.”

Μετὰ δὲ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἀναχωρεῖ εἰς τὴν Γαλιλαίαν, διδάσκων ἡμᾶς μὴ ὅμοσε χωρεῖν^t, μηδὲ διαμάχεσθαι τῇ βίᾳ τῶν μονηρῶν. καὶ ἄλλως διετήρει ἑαυτὸν ταῖς πρὸ τοῦ^u παθεῖν διδασκαλίαις καὶ θεραπείαις, ἵνα πληρώσας αὐτὸς, καὶ io ἀ προέγυνεν καὶ προώρισε, μετὰ τοῦτο^x ἑαυτὸν ταπεινώσῃ^y καὶ ὑπήκοος γένηται μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.

Ἀνεχώρησεν αὐτῷ^z μὴ παραμείνας διωχθῆναι, ἀλλ’ ὡς ἐνδεχομένου τοῦ αὐτὸν διωχθῆσθαι^a μετὰ τὸ παραδοθῆναι τὸν Ἰωάννην ἀνεχώρησεν^b. καὶ τοῦτο δὲ εἰδέναι προσήκει, ὡς καταλλήλως 15 τῷ Ματθαίῳ ὁ Μάρκος τὰ πολλὰ^c ἐκτίθεται, ἀλλ’ ἐπιτετμημένως. Μετὰ δὲ τὴν τῶν Ἀποστόλων ἐκλογὴν ἐπιφέρει, “καὶ εἰς
“πορεύονται εἰς Καπερναούμ^d.”

ΚΕΦ. Α.

Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου.

20

21 Καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναούμ.

Τούτῳ τὰ ὅμοια παρέθετο καὶ ὁ Λουκᾶς πόθεν δὲ καὶ εἰσπορεύονται εἰς Καπερναούμ; ἀπὸ τῆς Ναζαρὲτ, ὡς φησιν ὁ Λουκᾶς,
“καὶ ἦν διδάσκων αὐτὸν ἐν τοῖς σάββασι.”

Καὶ εὐθέως τοῖς σάββασιν εἰσελθὼν εἰς τὴν συναγω- 25
γὴν, ἔδιδασκε.

Τότε γὰρ συνηγάγοντο^e μόνον, ὡς διὰ τὴν τῆς ἀργίας^f ἀναγκην, οὐ διὰ τὴν τοῦ νόμου φιληκοῖαν ταύτη τοι καὶ τοῦ σαββάτου αὐτοῖς ἐπέστησεν τὴν ἀνάγκην δὲ νόμος. ἔδιδασκεν οὖν ἐν

^ο βιεῦν L.   ^ρ προετρέπετο L.   ^q L.   ^τ P.L.   ^π τοῦ εὐαγγελίου Poss.   ^τ P.L.   ^υ πρὸς τὸ P.   ^χ PL.   ^γ ταπεινώσει P.L.
^z L.   ^α P.L.   ^δ P.L.   ^ε L.   ^δ post ἐπιτετμ. hinc add. P.L.
ε συνήγετο P.L.   ^σ ἀργίας P.L.

ταββάτω, τὰς τῶν ἀκουόντων βουλόμενος θηρᾶσθαι ψυχὰς πρὸς εὐσέβειαν.

22 Καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτοὺς ὡς ἔξουσίαν ἔχων, καὶ οὐχ ὡς οἱ Γραμματεῖς.
5

“Καὶ ἐξεπλήσσοντο ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ,” ὅτι οὐ πρὸς χάριν τοὺς λόγους προέφερεν^h, οὐ κολακεύοντας καὶ τὸνⁱ τῶν ἀκρωμένων θηρώμενος ἔπαινον· ἀλλ’ ἐν ἔξουσίᾳ ἦν ὁ λόγος αὐτοῦ, προτρεπτικὸς εἰς σωτηρίαν, καὶ τιμωρίαν τοῖς ἀπειθοῦσιν^k ἔπαντεινόμενος.
10

23 Καὶ ἦν ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῶν ἀνθρώπος ἐν πνεύματι ἀκαθάρτῳ.

Διὰ τῆς προσθήκης τοῦ ἀκαθάρτου διαστέλλεται τὴν ὄμωσιμιαν^l τοῦ πνεύματος πνεῦμα γὰρ καὶ ὁ ἄηρ, καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὰ λειτουργικὰ πνεύματα προσταγορεύεται, καὶ τὸ Πνεῦμα 15 δὲ τὸ “Ἄγιον” ἵνα τοίνυν μὴ τῇ κοινότητι εἰς ἀδηλίαν ἐκπέσωμεν, διὰ τοῦτο φησι “πνεῦμα δαιμονίου ἀκαθάρτου.” ἀκαθάρτου^m δὲ διὰ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν ἀπὸ θεοῦ ἀναχώρησιν, καὶ διὰ τὸ τάσσαις ταῖς αἰσχραῖς καὶ πυραῖς ἐφῆδεσθαιⁿ πράξειν.
20

Καὶ ἔκραξε φωνῇ μεγάλῃ λέγων· τί ἡμῖν καὶ σοι ἥλθες πρὸ καιροῦ, καὶ τὰ ἔχῆς. Στοχάζομαι σοῦ τὴν παρουσίαν, φησὶν, ὑποπτεύω τὴν ἀφίξιν^o. οὐδὲ γὰρ ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν τῆς παρουσίας εἶχεν τὴν γνῶσιν· εἰ καὶ τοῦτο εἰδέναι δοκεῖ, μεθ’ ὑποκρίσεως ἐκφέρων τοὺς λόγους.
25

Διατί δέ φησιν, ἥλθες ἡμᾶς ἀπολέσαι; οὐκέτι γὰρ ἡμῖν δίδως χώραν, περιαιρὼν τὴν ἀσέβειαν, ἀπελαύνον τὴν πλάνην, θεογνωσίαν ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς ἐνείσ· “οἰδά σε τὶς εἰ, ὁ “ἄγιος τοῦ Θεοῦ.” ἄγιος ἦν καὶ ἔκαστος τῶν προφητῶν· ἀλλ’ οὐχ ἔνα τῶν πάντων σημαίνει, ἀλλὰ τὸν ἐκ τοῦ ἐνὸς ἔνα καταγ-30

^s P.L.   ^b προσέφερεν L.   ⁱ τὴν Ross.   ^k ἀπειθουμένοις P.L.   ^l L.   ^m ἀκάθαρτον P.L.   ⁿ ἀναχώρησιν διὰ τὴν προαιρεσιν, διὰ τὸ ἐφείδεσθαι P.   ^o P.L.

γέλλει. διὰ γὰρ τοῦ ἄρθρου, τὸν ἔνα σημαίνει τῶν ἄλλων ἔξαιρετον P. καὶ διὰ τοῦ φόβου ἐπιγνώσκει τὸν ^α πάντων δεσπότην. ταύτη τοι καὶ τοῦ σαββάτου αὐτοῖς ἐπέστησε τὴν ἀνάγκην, καὶ ἐδίδασκεν ἐν σαββάτῳ, τῶν ἀκούοντων βουλόμενος θηράσσασι ψυχὰς πρὸς εὐσέβειαν. ἀλλ᾽ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· οὐδὲ 5 γὰρ ἔχρησεν ἡ ἀλήθεια τῆς ἀπὸ τῶν πονηρῶν δαιμόνων συστάσεως, οὐδὲ ταῖς τῶν ἀντικειμένων μαρτυρίαις σεμνύνεσθαι ὅπερ φησίν,

25 Ἐπετίμησεν αὐτῷ λέγων, φιμώθητι καὶ ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ.

“Αμα δὲ καὶ σωτήριον ἥμιν^τ παραδίδωσι δόγμα, μὴ παντελῶς 10 δαίμοσι πείθεσθαι, μηδὲ ἀν^β τὴν ἀλήθειαν ἐπαγγέλλωνται λέγειν. “καὶ ἔξηλθεν ἀπ’ αὐτοῦ, καὶ ρίψαν αὐτὸν τὸ δαιμόνιον” καὶ τὰ ἔξης^γ ἐπειδὴ ἐλάλει ὡς νήφων καὶ ὡς καθεστηκὼς ἐφθέγγετο, καὶ ἐνόμιζον οἱ παρόντες οὐκ ἀπὸ τοῦ δαιμονίου ἀλλ᾽ ἐκ καρδίας τοὺς λόγους ἐκφέρεσθαι.

15

26 Καὶ σπαράξαν αὐτὸν τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον, καὶ 27 κράξαν φωνῇ μεγάλῃ ἔξηλθεν ἐξ αὐτοῦ. ἐθαμβήσαν δὲ πάντες^δ ὡστε συνῆγειν πρὸς αὐτοὺς λέγοντας, τί ἐστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη; ὅτι κατ’ ἔξουσίαν καὶ τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει, καὶ ὑπα- 20 κούσσουσιν αὐτῷ.

Διὰ τοῦτο δὲ^ε συνεχώρησεν αὐτὸν ρίψαι τὸ δαιμόνιον, ἵνα δῆλον γένηται ὅτι τὸ δαιμόνιον ἦρ ὁ λαλῆσας^η, καὶ οὐκ ἄνθρωπος ὁ φθεγξάμενος. τὸ γὰρ, “οἴδα σε τὶς εἶ,” σώφρονος ἦν. ἔξηλθε δὲ ἀπ’ αὐτοῦ μηδὲν βλάψαν αὐτὸν. οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ κατέβαλεν, ἥδη 25 τραυματίαν ἀπέφγεν^τ ἀλλὰ τὸ μὲν συνεχώρησεν ὁ Κύριος διὰ τοὺς παρόντας, βλάβην δὲ γενέσθαι οὐκ ἕισεν^τ ἵνα τοῦ ἐπιτάξαντος φανερωθῇ ἡ ἰσχύς.

P. τ.: ἀλλ. ἔξαιρ. οι. L.   ^α L.   ^γ ἥμιν οι. L.   ^δ μηδὲν ἀ. L.
^τ διὰ τ. δ. οι. L.   ^η ἐστὶ τὸ λαλῆσαν P. λαλῆσαν L.

ΚΕΦ. Β.

Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.

29 Καὶ εὐθέως ἐκ τῆς συναγωγῆς ἔξελθόντες, ἥλθον εἰς τὴν οἰκίαν Σίμωνος καὶ Ἀνδρέου, μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.

5

Πίστις γὰρ ^x ἦν σαφῆς τὰ ὄρώμενα, καὶ μάρτις ἡ θέα τῶν γενομένων, οὐχ ἀπλῶς ἀκοὴ πρὸς ἀμφιθολίαν καὶ πίστιν μερίζουσα τὴν διάνοιαν. ὅθεν συνεζήτουν πρὸς ἑαυτοὺς, τὶς ὁ λόγος οὗτος; τί δὲ τὸ γενόμενον θαῦμα; νομοθετεῖ μᾶλλον διδάσκων ἐπιτάσσει καὶ τοῖς πανηροῖς δαίμοσι, καὶ φροῦροι καβίστανται. 10 παραγεγόνασι προφῆταις ἀλλὰ, “τάδε λέγει Κύριος,” ἔφασκον. οὗτος δὲ “ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν.” καὶ τὴν τις ἐστι διδαχὴ καὶ νέα, ὡς ἔσικεν, διαβήκη ἐποίουν θαύματα καὶ προφῆται, ἀλλ’ ἐπικαλούμενοι τὸν Θεὸν, οὗτος δὲ φησὶ κατ’ ἔξουσίαν λέγει, “Φιμώ—“ θητὶ καὶ ἔξελθε ἀπ’ αὐτοῦ.” κύριος ὡς ἔσικε πάντων ^y ἐστί^z 15 καὶ οὗτος ἔξακονουστον ἐγένετο ἐν πάσῃ τῇ περιχώρῳ τὸ θαῦμα.

30 Ἡ δὲ πενθερὰ Σίμωνος κατέκειτο πυρέσσουσα· καὶ 31 εὐθέως λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς. καὶ προσελθὼν ἦγειρεν αὐτὴν, κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς^a καὶ ἀφῆκεν αὐτὴν ὁ πυρετὸς εὐθέως, καὶ διηκόνει αὐτοῖς. 20

Μετὰ δὲ ταῦτα “ἐκ τῆς συναγωγῆς ἔξελθόντες” καὶ τὰ ἔξης· ἀνεχώρουν ὡς ἐν σαββατῷ ἐπὶ ἐστίασιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ μαθητοῦ^b, καὶ ἡ διακονήσουσα συνείχετο πυρετῷ^c καὶ εὐθέως οἱ μαθηταὶ λέγουσιν αὐτῷ περὶ αὐτῆς, ἥδη τῆς δυνάμεως αὐτοῦ πεῖραν ἔχοντες^d. καὶ προσελθὼν, χείρα ἐκτείνας ὁ Λόγος σωματικὴν, τὴν 25 πυρέσσουσαν ἤγειρεν, δεικνὺς γὰρ τὴν πρὸς τὸ ἴδιον σῶμα ἐνωσιν ἀδιαιρέτον, δι’ αὐτοῦ ὡς ἐπὶ πάντας θεοσημείας εἰργάζετο· ἡ δὲ τοῦ πυρετοῦ ἐλευθερωθεῖσα, καὶ τῇ ἐπαφῇ τοῦ θείου σώματος ῥωσθεῖσα, τὴν διακονίαν αὐτοῖς ἀντεδίδουν. διδάσκουσα ἡμᾶς, μὴ μάτην παρὰ Θεοῦ τὰς ιάσεις ἐπιζητεῖν, ἀλλὰ τυχόντας ιάσεως, ἔξυπηρετεῖσθαι 30 αὐτοῦ τοῖς προστάγμασι^e, καὶ τοῖς ἀγίοις διακονεῖν.

^x P.L.^y P.L.^z τῶν μαθητῶν P.L.^a εἰληφότες Poss.^b αἵτινα τοῖς πράγμασι L.

ΚΕΦ. Γ.

Περὶ τῶν λαθίντων ἀπὸ ποικίλων νόσων.

32 Ὁφίας δὲ γενομένης, ὅτε ἔδυ ὁ ἥλιος, ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας, καὶ τοὺς δαιμονιζόμενους. 33 καὶ ἡ πόλις ὅλη ἐπισυνηγμένη ἦν πρὸς τὴν 34 θύραν. καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς ἔχοντας ποικίλαις νόσοις.

Συναχθεῖσα δὲ λοιπὸν καὶ ἡ πόλις ἄπασα πρὸς τὰς θύρας, δύνοντος αὐτοῦ τοῦ ἥλιου, ἔφερον πρὸς αὐτὸν ἄπαντας τοὺς κακῶς ἔχοντας καὶ τοὺς δαιμονιζόμενους^b καὶ ἐθεράπευσε πολλοὺς κακῶς^c ἔχοντας ποικίλαις νόσους· οὐχ ἀπλῶς πρόσκειται, τὸ δύνοντος τοῦ ἥλιου. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐνόμιζον μὴ ἔξειναι^d τινι θεραπεύειν σαββάτῳ^e, τούτου χάριν τοῦ σαββάτου τὸ πέρας^f ἀνέμενον. ἀμέλει, καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων ἥγούμενοι ἐπετίμων αὐτῷ θεραπεύειντι ἐν σαββάτῳ. οἱ δὲ μαθηταὶ ὡς ὀφεληθέντες ἥδη, μὴ ἀναμείναντες^g τὴν ἐσπέραν, ταρεκάλουν αὐτὸν ἵστασθαι τὴν πενθέραν Πέτρου.

Καὶ ὁ μὲν παρὸν Εὐαγγελιστῆς πολλούς φησιν αὐτὸν τεθεραπευκένας κακῶς ἔχοντας. τὸ, πολλοὺς, ἡ τάντας λέγων^h, κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς γραφῆς οὗτω πολλάκις κεχρημένηςⁱ τῇ λέξει, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Παύλου, “ἄσπερ διὰ τῆς τοῦ ἑνὸς ἀμαρτίας^j τῷλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὗτω διὰ τοῦ ἑνὸς, δίκαιοι κατασταθήσονται οἱ πολλοί.” ἡ πολλούς φησι τοὺς πιστεύσαντας εἰς αὐτὸν, καὶ ὃν ἡ πίστις τὴν ἴασιν ἐπεστάσατο. ὁ δὲ Λουκᾶς τὴν προτέραν ἥμιν ἔνοιαιν διδώσιν εἰπὼν, ὅτι ἐνὶ^k ἐκάστῳ αὐτῶν τὰς χείρας ἐπιτίθεις ἐθεράπευσεν αὐτούς.^l

Καὶ δαιμονία πολλὰ ἐξέβαλε, καὶ οὐκ ἥφιε λαλεῖν ὅτι ἥδεισταν αὐτόν.

Οὐκ ἔστι δὲ ἐνάντιον τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ ἀγίου Λουκᾶ τὸν λεγόμενον, ἐκεῖνος γάρ φησιν, “ἐξήρχετο καὶ δαιμόνια ἀπὸ πολλῶν, κραυγάζοντα καὶ λέγοντα ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Τίδες^m

^b ἐξόν Poss.

^c ἐν σαβ. L.

^d τὸ περ. τ. σαβ. L.

^e P.L.

^f κεχρημένους P.

^g εἰν L.

“τοῦ Θεοῦ. καὶ, ἐπιτιμῶν οὐκ εἴα αὐτὰ λαλεῖν, ὅτι ἥδεισαν τὸν “Χριστὸν αὐτὸν εἶναι.” πρὸς δὲ τὸ τελευταῖον ὁ Μάρκος ἀπίδων τοῦτό φησιν· ἄτε τὰ πολλὰ ἐν ἐπιτομῇ διηγουμένος.

“Ηδεισαν δὲ αὐτὸν οἱ δαιμόνες τὸν Χριστὸν εἶναι, τεῖραν αὐτοῦ τῆς δυνάμεως εἰληφότες, ἐκ τε τῶν προηγησαμένων θαυμάτων, καὶ 5 τῆς μετ' ἔξουσίας δυνάμεως.

Οὐκ εἴα δὲ αὐτὰ λαλεῖν, μὴ βουλόμενος ἡμᾶς, ώς ἔφημεν, τοὺς ταρ' αὐτοῦ καταδέχεσθαι λόγους, ἀλλὰ ἀποσείσθαι αὐτῶν τάσση δυνάμει τὰ ρήματα· ὅθεν καὶ οἱ Ἀπόστολοι, ὅτε ἡ πνεῦμα ἔχουσα Πύθωνος ἡκολούθει βοῶσα, “οὗτοι οἱ ἄνθρωποι δοῦλοι τοῦ ιο “Θεοῦ τοῦ Τψίστου εἰσὶν οἵτινες καταγγέλλουσιν ἡμῖν ὅδὸν σω- “τηρίας, διαπονηθεὶς ὁ Παῦλος ἐπιστρέψας τῷ πνεύματι εἶπεν, “παραγγέλλω σοι, ἔξελθε ἐξ αὐτῆς ἐν ὄντοματι Ἰησοῦ Χριστοῦ.”

35 Καὶ πρωὶ ἔννυχον λίαν ἀναστὰς ἐξῆλθε, καὶ ἀπῆλθεν
36 ὁ Ἰησοῦς εἰς ἑρημον τόπον, κάκει προσηύχετο. καὶ 15
37 κατεδίωξαν αὐτὸν ὁ Σίμων καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. καὶ εὐ-
ρόντες αὐτὸν, λέγουσιν αὐτῷ, ὅτι πάντες ζητοῦσί σε.
καὶ λέγει αὐτοῖς, ἄγωμεν εἰς τὰς ἔχομένας κωμοπόλεις,
38 ἵνα κάκει κηρύξω· εἰς τοῦτο γὰρ ἐξελήλυθα. καὶ ἦν
κηρύσσων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, εἰς ὅλην τὴν 20
Γαλιλαίαν, καὶ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων.

Τούτοις παρατλησίως καὶ ὁ Λουκᾶς ἐξέθετο, οὗτος¹ λέγων,
“γενομένης δὲ ἡμέρας ἐξελθὼν ἐπορεύθη εἰς ἑρημον τόπον, καὶ οἱ
“ὄχλοι ἐπεξήγουν αὐτὸν, καὶ ἥλθον ἔως αὐτοῦ, καὶ κατεῖχον αὐτὸν
“τοῦ μὴ πορεύεσθαι ἀπ' αὐτῶν· ὃ δὲ εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὅτι καὶ ταῖς 25
“ἐτέρας πόλεσιν εὐαγγελίζεσθαι με δεῖ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ·
“ὅτι εἰς τοῦτο ἀπέσταλμαι.” ἀναχωρεῖ πρὸς ὀλίγον εἰς ἑρημον τό-
πον ὁ Κύριος, ἵνα ποθήσωσι αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι ἀποστα· καὶ τύπος
ἡμῖν γενόμενος μετὰ πρᾶξιν ἀρίστην καὶ θαύματα, μὴ θηράσθαι τοὺς
παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐπαίνους, καὶ τούτοις συναναστρέφεσθαι, ἀλλὰ 30
συστέλλεσθαι καὶ ἀναχωρεῖν κατ' ᾗδίαν, τῷ Θεῷ μᾶλλον τὴν εὐχα-
ριστίαν προσάγοντας, καὶ τὸν δοτῆρα τῶν ἀγαθῶν ἀνυμνεῖν, καὶ

¹ οὕτως I.

επορεύετο Poss.

λέγειν “πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον ἄνωθέν ἐστιν
“καταβαῖνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων.”

“Ορα γὰρ πᾶς ἀναχώρησας ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν ἔρημον προσηύ-
χετο· οὐκ αὐτὸς ταύτης δεόμενος, αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τὰς παρὰ τῶν
λογικῶν ἀπάντων δεχόμενος λίτας, ἀλλ’ οἰκονομικῶς τοῦτο τοιῶν, 5
καὶ τύπος ἡμῖν, ὡς ἔφημεν, πάσης ἀρίστης γινόμενος πράξεως.

‘Ο δὲ Μάρκος τοὺς Ἀποστόλους αὐτὸν καταλαβεῖν καὶ λέγειν,
ὅτι πάντες σε ζητοῦσιν. οὐκ ἐναντία φασὶν ἀλλήλοις. ἐνδέχεται
γὰρ μετὰ τοὺς Ἀποστόλους καὶ τὸν ὄχλον ἀκολουθήσαντα φθάσαι·
ὁ δὲ Κύριος ἔχαιρε μὲν κατεχόμενος, συνεβούλευσεν δὲ ἀφεῖναι, 10
ἴνα καὶ οἱ ἄλλοι μετάσχωσις τῆς διδασκαλίας, ὡς τοῦ καιροῦ τῆς
ἐπιδημίας μὴ πάνυ τολλοῦ γενησομένου.

Καὶ ὁ μὲν Μάρκος ἐπάγει, “εἰς τοῦτο ἔξελήλυθα” τῆς θεό-
τυτος αὐτοῦ τὴν αὐθεντίαν¹ ὑποδηλῶν, καὶ τὸ ἐκούσιον τῆς κενώ-
σεως² ὁ δὲ Λουκᾶς, εἰς τοῦτο, φησὶν, ἀπέσταλμαι, τὴν οἰκονομίαν³ 15
παραδεικνύει, καὶ τὴν εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς ἀποστολὴν ὄνομάζων.
καὶ ὁ μὲν ἀπλῶς ἵνα κηρύξω φησίν. ὁ δὲ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ·
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἑαυτὸν ὄνομάζων, ἔλεγε γὰρ καὶ Ἰωάννης,
μετανοεῖτε⁴ ἥγγικε, ηὗτις ἐστιν⁵ ὁ Χριστὸς, δις καὶ βασιλεία ἐστὶ⁶
τοῦ Θεοῦ ἐντὸς τυγχάνων τῶν μαθητευομένων αὐτῷ, κατὰ τὸ, 20
“ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι· διὸ λέλεκται τοῖς
“ἔχουσιν αὐτὴν ἐντὸς;” “μὴ εἰπῆς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀνα-
“βήσεται εἰς τὸν οὐρανὸν, τούτεστι τὸν Χριστὸν καταγαγεῖν” ἡ
“τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον, τούτεστι Χριστὸν ἐκ νεκρῶν
“ἀγαγεῖν” ἀλλὰ τί λέγεις ἡ γραφή; ἔγγύς σου τὸ βῆμα ἐστὶ⁷ 25
“σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου.” Καὶ
βασιλεία δὲ τῶν οὐρανῶν ὁ Χριστός ἐστι, ἐκάστου τῶν ἐν τῇ
διανοίᾳ αὐτοῦ λαμβανομένου ὄντος οὐρανοῦ⁸ καὶ οὐρανοῦ, μὴ παρ-
ερχομένου μηδὲ ἀπολλυμένου. ἐκήρυσσε δὲ ἐν ταῖς συναγωγαῖς,
ἵνα συγκεράσῃ μίαν διδασκαλίαν παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης, 30
καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι⁹ οὐχ ἔτερος ἐστὶν ὁ τῆς παλαιᾶς Θεὸς καὶ
ἔτερος ὁ τῆς νέας¹⁰, κατὰ τοὺς ἀσεβεῖς αἱρετικούς. ἀλλὰ αὐτός
ἐστι Θεὸς ὁ καὶ τὸν νόμον παρασχὼν καὶ ἀπὸ τοῦ γράμματος τοῦ

⁸ P.L.

⁹ P.L.

¹ αὐθεντέιαν P.L.

² ἦ L.

³ δι om. P.L.

¹⁰ δι τοὺς τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νέας, καὶ οὐχὶ ἔτερος διαθέτης Edd.

νόμου ἐπὶ τὸ Πνεῦμα μετάγων, καὶ ἀπὸ σκιᾶς ἐπὶ τὴν ἀλήθειαν,
καὶ τῆς τοῦ δαιμόνων τυραννίδος ἐλευθερῶν τοὺς ἀνθρώπους· παν-
ταχοῦ δὲ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν πιστούμενος, καὶ εὐπαράδεκτον
αὐτὴν ποιῶν τοῖς ἀκούοντις, ἐπάγει τοῖς λεγομένοις τὰ βαύματα.

ΚΕΦ. Δ.

5

Περὶ τοῦ λεπροῦ.

40 Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακαλῶν αὐτὸν,
καὶ γονυπετῶν αὐτὸν, καὶ λέγων αὐτῷ, ὅτι ἐὰν θέλῃς
δύνασαι με καθαρίσαι.

‘Ο τὴν οἰκουμένην καθάρας τῆς λέπρας^η, τοῦτο^η ἔστι τῆς ἀσε- 10
βείας, νῦν τὸν λεπρὸν μὲν τῷ σώματι, καθαρὸν δὲ διὰ πίστεως
καὶ ἐλπίδος τὴν διάνοιαν, εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἀποκαθίστησιν ἦν
μὲν γὰρ ὁ Κύριος ἐν μίᾳ τῶν πόλεων ὃ δὲ λέπρος ἔζητει σωτῆρα
τοῦ πάθους, ἐπιστάμενος τὸ ἀνίατον ἔρχεται οὖν πρὸς τὸν σω-
τῆρα, καὶ προσπίπτει αὐτῷ καὶ φησι, τῆς λέπρας, “ἐὰν θέλῃς, 15
“δύνασαι με καθαρίσαι” οἷδα γὰρ ὅτι πάντα δύνασαι λείπει δὲ
τὸ θελήσαι οὐδὲν δὲ κωλύει θελήσαντα ἐνεργῆσαι. ὄλοκληρος ἡ
ψυχὴ τοῦ λεπροῦ καθαρὰ καὶ ἡ διάνοια. οἷδα, φησιν, ὅτι δύνασαι^η,
οὐ πάντως δὲ ἐγὼ ἄξιος οἶδα γὰρ ὅτι κρίσει Θεοῦ πάσχω ὃ πάσχω
αὖτις θέλησαι οὐκ ἀπιλέγω, οὐδὲ βιάζομαι τὴν χάριν. 20

41 Ο δέ Ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χείρα,
42 ἤψατο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, θέλω, καθαρίσθητι. καὶ
εἰπόντος αὐτοῦ, εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ’ αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ
ἔκαθαρίσθη.

‘Ο δὲ Σωτὴρ σπλαγχνισθεὶς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἀπτεται τοῦ 25
λεπροῦ. Διατί δὲ ἀπτεται τοῦ λεπροῦ^η, καὶ μὴ λόγῳ ἐπάγει τὴν
ἴασιν; ἀπεφήνατο Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ τὸν ἀπτόμενον λεπροῦ
ἀκάθαρτον εἶναι^η καὶ ὄφείλει ὅλην τὴν ἡμέραν διατελέσαι ἀκά-
θαρτος, καὶ μήτε εἰς τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν, μήτε ἄλλο τι
ποιῆσαι, ἀλλ’ ἐσπέρας λουσάμενον καθαρισθῆναι. ἵνα τοίνυν δεῖξῃ 30

ὅ Σωτὴρ ὅτι ἀκαθαρσίᾳ^q κατὰ φύσιν οὐχ ἄπτεται σωτῆρος, καὶ ὅτι ὁ νόμος οὐκ ἦν κατ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ^r ἀνθρώπου ψιλῶν^t, καὶ ὅτι Κύριος ἔστι τοῦ ἴδιου νόμου^s καὶ οὐχ ὡς δοῦλος ἀλλ' ὡς Κύριος θεραπεύει· τὸν γὰρ Νεεμᾶν Ἐλισσαῖος τὴν τοῦ νόμου φυλάττων ἀκρίβειαν, οὐδὲ ἡγέρσχετο θεάσατο, ἀλλ' ἐπεμψεν εἰς 5 τὸν Ἰορδάνην λουσόμενον. 'Ο δὲ Ἰησοῦς ἐπίτηδες ἄπτεται τοῦ λεπροῦ, μὴ χρείαν ἔχων τῆς ἀφῆς πρὸς τὴν τῆς θεραπείας ἐνέργειαν^u καὶ ἵνα παιδεύσῃ ὅτι ψυχῆς ἐπιμελεῖσθαι χρή, καὶ τῶν ἔξωθεν ἀπαλλαγέντας καθαριμὸν ἐκείνην ἀποσμήχειν^v καὶ φησί, "Θέλω, καθαρίσθητι;" καὶ ἄμα τῷ λόγῳ φυγαδεύει τὸ πάθος, οὐκ 10 ἀναινόμενος τὸ μὴ δύνασθαι διὰ θελήματος^w καὶ ὅπερ ὁ λεπρὸς εἶπε λόγῳ, τοῦτο αὐτὸς ἔργῳ δέδειχεν. οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἀπέλυσε τὴν ὑπόνοιαν, ἀλλὰ καὶ μείζωνς ἐβεβαίωσεν, διεριττὸν ἦν εἰπεῖν προσθεῖσ, καὶ εἰπὼν "Θέλω καθαρίσθητι," ἵνα κυρώσῃ τὸ δόγμα ἐκείνου.

15

43 Καὶ ἐμβριμησάμενος αὐτῷ, εἰθέως ἐξέβαλεν αὐτόν.
44 καὶ λέγει αὐτῷ, ὅρα μηδενὶ εἴπης.

Διδάσκων ἡμᾶς καὶ διὰ τούτων τὸ ἀφιλότιμον καὶ ἀνεπίδεικτον καὶ μέτριον ἐν τοῖς ἔργοις^x καίτοιγε ἥδει ὅτι οὐ πεισθέσται ἐκεῖνος^y ἀλλὰ ἀνακηρύξει τὸν εὐεργέτην^z ἀλλ' ὅμως τὸ αὐτὸν 20 ποιεῖ^z πρὸς δὲ τούτοις μονονοχὶ βοῇ, οὐκ ἔστι καιρὸς κηρυχθῆναι τὴν ἐνέργειαν^z μηδὲν εἴπης, οὐ χρείαν ἔχω τοῦ σε κηρύξαι^z ἀν γὰρ τὸ πάθος τὸ ἐμόν με^u κηρύξῃ οὐδὲν ὠφελήσει ἡ κάθαρσις.

'Αλλ' ὑπαγέ, σεωπτὸν δεῖξον τῷ Ἱερεῖ, καὶ προσένεγκε περὶ τοῦ καθαρισμοῦ σου ἀ προσέταξε Μωσῆς 25 εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

'Αλλ' ὑπαγέ, φησι, πρὸς τὸν Ἱερέα^v οὐ γὰρ ἀτιμάζειν διν δέδωκα νόμον^z ἔφην γὰρ δι' αὐτοῦ, ἐὰν μέν τις λεπρὸς ἦ, μενέτω ἔξω τῆς παρεμβολῆς ὡς ἀκάθαρτος^z ἐὰν δὲ αὐτομάτως θεραπευθῆ οἷα συμβαίνει Θεοῦ βουλομένου, ἵνα μὴ ἔξω εἴη ἀποβεβλημένος, δειξάτω 30 οὖν ἑαυτὸν ὅτι ἐκαθαρίσθη βουλήσει Θεοῦ^z διὰ τοῦτο τῷ Ἱερεῖ

^q ἀκαθ. τοῦ σωτ. οὐχ ἄπτ. L.   ^r κατ' αὐτὸν L.   ^s P.L.   ^t P.L.
^u Sic L. qui solus hoc Sch. habet.   ^v Seqq. desunt P.

πέμπει εἰς δοκιμασίαν τῆς θεραπείας ὁ Σωτὴρ τὸν πάλαι λεπρὸν, ἵνα μὴ ἐκτὸς γένηται τοῦ ναοῦ, ἀλλ' εἰσέλθῃ εἰς προσευχὴν ἐναρίθμιος γεγονὼς τῷ λαῷ· εἰ γὰρ μὴ εἶτεν ὁ ἰερεὺς ὅτι κεκαθάρισται ὁ λεπρὸς, ἔτι μετὰ τῶν ἀκαθάρτων ἔμενεν ἔξω τῆς παρεμβολῆς. “Δεῖξον οὖν σεαυτὸν τῷ ἰερεῖ, καὶ προσένευκε περὶ τοῦ 5 καθαρισμοῦ σου ὃ προστέταξε Μωϋσῆς εἰς μαρτύριον αὐτοῖς^χ. ”

Παραπέμπει τῷ νόμῳ^γ, τὴν ἀγαίσχυντον τῶν Ἰουδαίων γλῦνταν ἐμφράττων· καὶ τὸ μὲν ἔργον αὐτὸς ἐπλήρωσεν· τὴν δὲ δοκιμασίαν ἑκείνοις ἐπέτρεψεν, καὶ κριτὰς αὐτοὺς ἐκάθιστε τῶν οἰκείων θαυμάτων.

“Εἰς μαρτύριον αὐτῶν.” τουτέστιν εἰς κατηγορίαν τῆς αὐτῶν ἀγνωμοσύνης, ἵνα ὅταν ὡς πλάνον καὶ ἀπατεῶνά με διώκωσι, ὅταν ὡς ἀντίθεσιν καὶ παράνομοι, σύ μοι μαρτυρήσῃς^ε, φησὶν, ὡς ὑπὲρ ἐμοῦ θεραπευθεὶς, καὶ τῷ νόμῳ παραπεμφθεὶς καὶ τῇ τῶν ἰερέων δοκιμασίᾳ.

45 ‘Ο δὲ ἔξελθὼν ἤρξατο κηρύσσειν πολλὰ καὶ διαφημίζειν τὸν λόγον, ὥστε μηκέτι αὐτὸν δύνασθαι φανερῶς εἰς πόλιν εἰσελθεῖν. ἀλλ’ ἔξωθεν ἐν ἐρήμοις τόποις ἦν. καὶ ἥρχοντο πρὸς αὐτὸν πανταχόθεν.

Εὐγνώμων δὲ καὶ ὁ λεπρὸς πανταχοῦ τὸν εὐεργέτην κηρύττων²⁰ καὶ διαφημίζων τὸν λόγον, τουτέστι τὸν μετ' ἔξουσίας γενόμενον, τῷ “βέλῳ καθαρίσθητι,” καὶ τὴν παραδόξον θεραπείαν^γ ὥστε πάντας κινῆσαι καὶ διεγεῖραι πρὸς τὴν τοῦ θεραπεύσαντος θέαν τὲ καὶ πίστιν^ε ὡς διὰ τοῦτο μὴ δύνασθαι τὸν Σωτῆρα ἐπιχωριάζειν ταῖς πόλεσιν, ἀλλ’ ἐν ἐρήμοις διάγειν· καὶ οὕτως διήρχοντο πρὸς αὐτὸν²⁵ πάντοθεν. ἐνίκα γὰρ τὸν κόπον ἡ προθυμία.

ΚΕΦ. Ε.

Περὶ τοῦ παραλιτικοῦ.

1 Καὶ πάλιν εἰσῆλθεν εἰς Καπερναοῦμ δι' ἡμερῶν· καὶ 2 ἡκούσθη ὅτι εἰς οἰκόν ἐστι. καὶ εὐθέως συνηχθῆσαν³⁰

^χ αὐτοῦ L. e quo hoc Sch. ded.
σεις P.

^γ τὸν νόμον P.

^ε μαρτυρή-

πολλοὶ, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν.
3 καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον. καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτὸν,
παραλυτικὸν φέροντες, αἰρόμενον ὑπὸ τεσσάρων.

Τὰ ὅμοια τούτοις καὶ ὁ Λουκᾶς παρατίθεται, ἀποσιωπήσας τὴν
πόλιν ἦνθα τὸ σημεῖον ἐγεγόνει. ὁ δὲ Ματθαῖος περὶ τῆς ἀνατρο-5
πῆς σιωπήσας τῆς στέγης, διὰ τῶν αὐτῶν ἔρχεται ῥημάτων, ἐν τῇ
πόλει αὐτοῦ φάσκων γεγενῆσθαι τὸ θαῦμα. τόλις δὲ αὐτοῦ ἐνομί-
ζετο εἶναι ἡ^b Ναζαρὲτ, οὐχ ἡ Καπερναούμ^c εἰ μή τις εἴπῃ^c, πόλιν
αὐτοῦ φάσκειν^d Καπερναούμ διὰ τὸ τολλάκις ἐκεῖσε αὐτὸν ἐπι-
δημεῖν^e, καὶ πολλὰ ἐν αὐτῷ γεγενῆσθαι σημεῖα· ἡ καὶ διὰ τὴν 10
ἐγγύτητα τῶν τόπων μὴ ἀκριβολογεῖσθαι^f τοὺς Εὐαγγελιστὰς,
σπεῦδοντας μόνον τὸ σημεῖον εἰπεῖν. περὶ δὲ καὶ συμφωνοῦσι^g, καν
τοῖς ῥήμασι διαφέρωνται^h.

4 Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον,
ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἔξορύξαντες 15
χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ὃ ὁ παραλυτικὸς κατέ-
κειτο.

Ἄπαντάσιν οὖν ἀγουτές τινες παραλυτικούν εὑρόντες δὲ τὴν θύραν
πεφραγμένην τῷ πλήθει, οὐκ ἡδυνήθησαν δι’ αὐτῆς εἰσελθεῖν, οὐδὲ
γὰρ παρεχώρουνⁱ οἱ ἔσω τοῖς ἔξω, οὐδὲ μετεδίδοσαν αὐτοῖς τῆς 20
εἰσόδου. σπεῦδοντες οὖν οἱ κομίζοντες^k τυχεῖν αὐτὸν τῆς ιάσεως,
ἀναβαίνοντιν αὐτὸν^l εἰς τὸ δομάτιον^m, καὶ γίνεται διὰ μη-
χαῆς τὸ πρᾶγμα, τῆς προσδοκίας τῆς ιάσεως καινουργού-
σης παράλογα. ἀνημησάμενοι γὰρ σὺν τῷ φόρτῳ τὴν κλίνην, καὶ
τὴν στέγην αὐτὴνⁿ ἀνατρέψαντες, καθίσσαν^o ἐπὶ κλίνης τὸν ἄνδρα 25
παρειμένον κατὰ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος. καὶ ὅρα μοι τοῦ Ἰησοῦ
τὴν μακροβυμίαν^p πῶς τούτων γενομένων^q συνεχώρει, ἐπιστάμενος
τὸ μικρὸν ὑστερον γενητόμενον.

^b L.P.   ^c εἴποι L.P.   ^d φάσκων τῷ Κατ. P. φάσκει L.   ^e αὐ-
τὸν τοῖς ἐκεῖσε L.P.   ^f ἀκριβολογεῖσθε P.   ^g συμφωνοῦστες L.   ^h φαί-
νονται L.   ⁱ L.P.   ^k L.   ^l ἐμβαίνοντιν L.
^m δωμάτιον P.   ⁿ αὐτῷν P.   ^o κατήσεαν L.   ^p γενομένων P. τοῦτο
γινόμενον L.

5 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ, τέκνον ἀφέωνταί σοι αἱ ἀμαρτίαι σου.

‘Ο δὲ Κύριος φασὶν “ Ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ τέκνον ἀφέωνταί σοι αἱ ἀμαρτίαι σου.” οὐ τὴν πίστιν τοῦ παραλελυμένου ἀλλὰ τὸν κομισάντων. ἔστι γὰρ ὅτε καὶ ἄλλος δὲ 5 ἄλλων πίστιν θεραπεύεται, καὶ τλήσης τοῦτο ἡ ἱερὰ τὸν Εὐαγγελίων γραφή. Θεασάμενος οὖν τὴν πίστιν αὐτῶν, οὐ μάταιον αὐτῶν ἀποφαίνει τὸν πόνον, ἀλλά φησι, “ τέκνον,” ἢ ὡς ὁ Λουκᾶς, “ ἄνθρωπε, ἀφέωνταί^q σοι καὶ τὰ ἔχηστ^t. τὸ δὲ “ τέκνον,” ἢ καὶ αὐτῷ πιστεύσαντ^u, ἢ κατὰ τῆς δημιουργίας λόγον. ποῖαι δὲ, ὡς 10 φησὶν, ἀμαρτίαι; ἄλλο προσδοκῶ, καὶ ἄλλο χαρίζῃ^v. Ἡγαγόν με οὗτοι^w ἵνα βαδίσω, σὺ δὲ ἄλλο ἄντ’ ἄλλου θεραπεύεις. οἶδας γὰρ ἂ ἐπλημμέλησα^x οἰδά^y φησιν, ἀ μὴ βλέπουσιν οὗτοι. ἡ ψυχὴ νόσει πρὸ τοῦ σώματος. τὸ τοίνυν αἵτινα θεραπεύων τῆς νόσου, καὶ συναναρέεται τὸ πάθος.

15

9 Τί ἔστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἀμαρτίαι· ἢ εἰπεῖν, ἔγειραι καὶ περιπάτει;

Οἱ δὲ Φαρισαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ τὸ τηνικαῦτα παρατυχόντες βλασφημίαν ὑπόπτευον τὸ λεγόμενον καὶ “ τί οὗτος οὗτος “ λαλεῖ βλασφημίας” ἐν ἑαυτοῖς διενοσύντο· μόνος γὰρ ὁ πάντων 20 κριτὴς ἔξουσίσα^z ἔχει^α ἀφίειναι καὶ μὴ ὁ δὲ Σωτὴρ ταῖς διανοίαις ὡς Θεὸς ἐμβατέαν, καὶ εἰδὼς τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ἀποκαλύπτει αὐτῶν τὴν ἐθύμησιν ἐκ τούτου πιστούμενος, ὅτι δὲ τῶν ἀπορρήτων θεατὴς, καὶ ἀμαρτημάτων δωρεῖται ἀφεσιν^b ἀλλὰ πάλιν ἔκεινοι μένουσιν ἀνόητοι, καὶ οὐ διδόσαι τῷ τοὺς λογισμοὺς 25 αὐτῶν ἔξαγγειλαντι τὸ δύνασθαι ἀμαρτήματα θεραπεύειν. λέγει οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, “ τί ἔστιν εὐκοπώτερον” κ. τ. ἐ. Ὅτο μὲν γὰρ ἀφίειναι ἀμαρτίας δυσκολώτερον τοῦ εἰπεῖν, ἔγειραι. οὐ γὰρ φανερὸς ὁ ἔλεγχος^c οἷον ἔαν τις εἴπῃ, ἀφέωνταί σοι αἱ ἀμαρτίαι, ἀδηλον εἰ^d ἐνήργησεν οὐ γὰρ φανερὸν τὸ πρᾶγμα^e, ἵνα δοκιμασθῇ ὁ 30 ἰατρεύων. φησὶν οὖν, τί ἔστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν ἡ ποιῆται; δη-

^q ἀφέονται P.
^u P.L. ^x P.L.

^t P.

^y P.

^z αὐτὸν πιστεύσαντα

^w θεραπεύσων L. ^z P.L. ^z τραῦ-

^t P.L.

^z τραῦ-

λονότι τὸ εἰπεῖν, διὰ τὸ μὴ φαίνεσθαι τὸ γενόμενον. ἐπεὶ τοίνυν ἀπιστεῖτε τῷ λόγῳ, ἐπιφέρω ἔργον πιστούμενον τὸ ἀόρατον. εἰ γὰρ πρῶτον ὁ Κύριος ἐθεράπευσε τὸν παραλυτικὸν ἔξωθεν, εἴτα συνεχώρησεν αὐτῷ τὰ ἀμαρτήματα, φύγησαν ὡς τὸ μὲν πρῶτον τεθεράπευται, ἄδηλον δὲ τὸ δεύτερον ἀλλὰ πρῶτον τὸ ἀμφίβολον καὶ τὸ 5 ἀπιστούμενον εἰσφέρει^b, ἵνα διελεγχώσιν ἀπιστοῦντες καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ἑαυτοῖς, τότε προσάγει^c τὸ ἔργον.

10 Ἰνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἔξουσίαν ἔχει ὁ νιὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐστι τῆς γῆς ἀμαρτίας, λέγει τῷ παραλυτικῷ· 11 σοὶ λέγω, ἔγειραι, καὶ ἥρων τὸν κράββατόν σου, καὶ 15 ὑπαγε εἰς τὸν οἰκόν σου.

Σοὶ^d λέγω, φησὶν, ἔασον τούτους· ἀπιστοι γὰρ ὑπάρχουσι, καὶ πανηρὰ ἐνθυμοῦνται· σοὶ λέγω, ἐπειδὴ ἀφέθησάν σου αἱ ἀμαρτίας, καὶ ἄξιος ἐγένουν, τῶν ἡμετέρων λόγων γένεσθαι ἀκροατὴς καὶ τυχεῖν τῆς ἴστεως. “ἔγειραι”, ἥρων τὸν κράββατόν σου καὶ ὑπαγε 15 “εἰς τὸν οἰκόν σου.” ἔξηλθε τὸ ρῆμα, καὶ τὸ θαῦμα ἐπηκολούθησε. ἐπανῆλθεν ἡ δύναμις τοῦ σώματος, καὶ ἀπαν ἀνευρώθη τὸ σῶμα. ἥσθετο τῆς ἴστεως ὁ παραλυτικὸς, καὶ διανέστη (ἔδωκε γὰρ αὐτῷ αἰσθησιν τῆς θεραπείας) ἀπέτεινε τοὺς πόδας, ἐκίνει^e τὰ ἄρθρα, ἐβάδισεν ὑγιῆς, τί δὲθ βούλεται “ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἀμαρτίας;” 20 διατί δὲ καὶ νιὸν ἀνθρώπου εἶπεν ἀφιέναι ἀμαρτίας ἐπιτελουμένης θεοσημείας; ἡ ἵνα δεῖξῃ ὅτι κατήγαγεν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν τῆς θεότητος ἔξουσίαν, διὰ τὴν ἀδιαιρέτον πρὸς αὐτὸν ἔνωσιν. εἰ γὰρ καὶ ἀνθρωπός φησι γεγένημαι^f, Θεὸς λόγος ὑπάρχων, καὶ διὰ τῆς οἰκονομίας^g ἐπὶ τῆς γῆς πολιτεύμενός τε καὶ ἀναστρέφο- 25 μενος^h, ἀλλ’ οὐδὲν ἥττον τὰ παρὰⁱ λόγου ἀποτελῶ θαύματα, καὶ ἀφεσιγ δωρούμενος ἀμαρτηγμάτων. οὐδὲ γὰρ ἀφειλέν τι τῶν τῆς θεότητος ἰδιωμάτων, ἡ ἐμείσωτε τὸ γενέσθαι με ἀτρέπτως καὶ ἀληθῶς ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ σάρκα νιὸν ἀνθρώπου. ὑγιάναι τοίνυν τὰ συναμφότερα ψυχῆν τε καὶ σῶμα, καὶ ὀλόκληρος γενόμενος, ἥρας 30 τὸ κράββατον ἔξηλθεν ἐνώπιον πάντων.

^b om. L.P.   ^c προσαγάγῃ P.L.
om. P.   ^d σοὶ γὰρ I.
γέγονα L.   ^e ἐκίνησεν L.   ^g δαι P.
μαι L.   ^f τὴν οἰκονομίαν P.L.   ^h γεγενῆσθαι P.
                ⁱ πέρα P.

Σοὶ—ἐνθυμοῦνται
δαι P.   ^h γεγενῆσθαι P.
κ πολιτεύματι τε καὶ ἀναστρέφο-

12 Καὶ εὐθέως ἤγέρθη, καὶ ὥρας τὸν κράββατον, ἐξῆλθεν ἑναντίον πάντων ὡστε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν Θεὸν, λέγοντας, ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν.

Συνεχώρησε δὲ αὐτὸν ἐξελθεῖν. θεασάμενοι αὐτὸν ἐγγεγρέμενον καὶ τὴν κλίνην ἐπιβέντα τοῖς ὥμοις, ἐξίσταντο γὰρ πάντες καὶ 5 ἐδόξαζον τὸν Θεὸν “λέγοντες ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν.” οὐδὲν πιστότερον. τὸ μεῖζον ἔσαντες τὴν τῶν ἀμαρτιῶν ἄφεσιν, τὸ φαινόμενον^η θαυμάζουσιν ἔδει γὰρ αὐτοὺς εἰπεῖν, οὐκέτι τοσού-τον θαυμάζομεν ὅτι ἐγήγερται^η δὲ παράλυτος, ὅσον ἐκ τούτου πι-στεύομεν ὅτι καὶ ἡ ψυχὴ λάσεως ἔτυχεν, ἀμαρτημάτων ἀπαλ-10 λαγεῖσα.

ΚΕΦ. Σ.

Περὶ Λευὶ τοῦ τελώνου.

13 Καὶ ἐξῆλθε πάλιν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἥρχετο πρὸς αὐτὸν, καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς. 15

Πάλιν δὲ μετὰ τὸ θαῦμα τὴν διδασκαλίαν προτίθησι, ἐξῆλθε γάρ, φησι, παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἥρχετο πρὸς αὐ-τὸν καὶ ἐδίδασκεν αὐτούς· εἰς ἀναμφισβήτητον πίστιν τοὺς ἀκού-ντας ἐνάγων, οἱ πρὸς μηδὲν τῶν γινομένων ἡ λεγομένων ὑγιᾶς διακείμενοι, οὐχ οἱ γραμματεῖς ἡ οἱ Φαρισαῖοι καὶ τὰ ἔξης, ἀλλ’ 20 οἱ πάσης διπλόης ἀπηλαγμένοι, καὶ τὴν κρίσιν ἀδέκαστον κε-κτημένοι. ὥρα δὲ τὸ ἀκόμη παστον καὶ^ο ἀφιλότιμον τοῦ Σωτῆρος· πῶς ὅτε ὄχλος πολὺς συναθροίζετο^θ σκουδάζει, οὐκ ἐν τόλει διά-γειν ἡ ἐν ἀγορᾷ μέσῃ, ἀλλ’ ἐν ἐρημίᾳ καὶ ὅρει παιδεύων ἡμᾶς μηδὲν πρὸς ἐπιδείξιν ποιεῖν, καὶ μάλιστα ὅταν φιλοσοφεῖν δέη καὶ 25 περὶ ἀναγκαίων διαλέγεσθαι πραγμάτων.

14 Καὶ παράγων εἶδε Λευὶ τὸν τοῦ Ἀλφαίου καθήμενον ἐπὶ τὸ τελώνιον· καὶ λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι· καὶ ἀναστὰς ἥκολούθησεν αὐτῷ.

Οὐ διὰ τῆς πείρας μαθάνει^η τῶν μαθητῶν τὴν προαιρεσιν, 30

^η τῇ φαινομένῳ L.
P συναθροίζεται P.L.

^ο L.P.
^η μαθάνειν L.

^θ τὸ ἀκόμη παστον καὶ οι. L.

ώσπερ οἱ ἀνθρωποι· ἀλλ' ὡς ἐπιστάμενος τὰς διανοίας, ἐκλέγεται τοὺς ἀξίους· καὶ ἵδη τινὰ μαργαρίτην ἐν βορβόρῳ κείμενον, λαμβάνει αὐτὸν, καὶ τὸ καβαρὸν δείκνυσιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. ἔζηλε^ε γοῦν, καὶ εὐρίσκει τελώνην καθήμενον καλούμενον Λευ^ε. ἐστι δὲ οὗτος Ματθαῖος ὁ Εὐαγγελιστής. καὶ Μάρκος μὲν καὶ 5 Λουκᾶς οἱ μακάριοι συγκαλύπτουσι τοῦνομα^ι τῇ ἀρχαιοτέρᾳ προσηγορίᾳ^β αὐτὸς δὲ ὁ Λευ^ε εὐαγγελιζόμενος τὰ καθ' ἑαυτὸν ἐπαγγέλλων^γ λέγει, “καὶ ἐθεάσατο Ματθαῖον τὸν τελώνην,” ἐλέγχων ἑαυτοῦ τὸ τραῦμα^δ, ἵνα θαυμάσῃς τὴν τέχνην τοῦ ἰατρεύσαντος. 10 Ήδης ἐθεάσατο τὸν τελώνην καθήμενον τῶν ἐκ τῆς πλεονεξίας^ε χρημάτων τοὺς λόγους συνείροντα, καὶ οὐκ ἀπεσείσατο τὸ ἐπιτήδευμα, ἀλλ' εἶπεν αὐτῷ “ἀκολούθει μοι.” ὁ δὲ μηδὲν ἀναμείνας, 15 καὶ καταλιπὼν ἄπαντα ἡκολούθησεν αὐτῷ τῇ ὁδυτάτῃ πίστει φαιδρύνας τὴν ἐκλογὴν, καὶ μὴ λυπήσας τῇ ἀναβολῇ τὸν καλέσαντα πάντα γὰρ ἀφεὶς καὶ δημοσίων χρημάτων περιφρονήσας, μῆτιγε^γ 20 ἴδιαν, καὶ τὸν ἐκ τούτου κίνδυνον παρ' εὑδὲν θέμενος, ὅλος ἦν τοῦ καλέσαντος, τιμιωτέραν τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν πάντων ὅμοι λογισάμενος.

15 Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ κατακεῖσθαι αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, καὶ πολλοὶ τελῶναι καὶ ἀμαρτωλοὶ συνανέκειντο 20 τῷ Ἰησοῦ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. ἥσαν γὰρ πολλοὶ, καὶ ἡκολούθησαν αὐτῷ.

Εὐχαριστήσας δὲ^ε ἐπὶ τῇ κλήσει, δοχὴν ἐποίει μεγάλην ἐν τῷ ἑαυτοῦ εἴκῳ, πάντας τοὺς συνήθεις καλέσας καὶ αὐτὸν τὸν Σωτῆρα, 25 ἵνα μὴ μόνος εὐεργετηθῇ, ἀλλὰ καὶ^ζ πάντες οἱ κεκλημένοι. ὁ δὲ ἀνεκπασχόντως τελώνη^η καλέσας εἰς μαθητείαν, καὶ εἰς τὸν εἰκονα αὐτοῦ παραγέγονεν^η ἐν ᾧ οὐδὲν ἔτερον^ε ἦν ἀγαθὸν, εἰ μὴ τοῦ οἰκοδεσπότου ἡ μετάνοια^η.

16 Καὶ οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἰδόντες αὐτὸν

^ε εἰσῆλθε P.L.

^ζ λευ^ε P.

^η τὸ ὄνομα P.

^η ἀταγγ. P.L.

^η P.L. Υ δὲ φιλάνθρωπος σωτὴρ ἐν ἀνομίᾳς δλων ὄντα τὸν Λευ^ε οὐκ ἀπεσείσατο, ἀλλ' ἀνεφώνησεν, ἀκολούθει μοι. κρέπεινας τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν κρέπεινα εἶναι ἡγοσάμενος, πάντα ἀφεῖς, δλος γέγονε τοῦ καλέσαντος, μὴ λυπήσας αὐτὸν τῇ ἀναβολῇ. Sic Edd. ^η δὲ pro Λευ^ε P. Λευ^ε om. L. ^η a P. b Sic L. αὐτὸν Edd. ^ε εἰδέτερον L. ^η δ μεταμέλεια L.

ἐσθίοντα μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν, ἔλεγον τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, τί ὅτι μετὰ τῶν τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν ἐσθίει καὶ πίνει;

Ἡν οὖν ὄχλος πολὺς τελωνῶν συνανακείμενος τῷ Ἰησοῦ, καὶ οὐκ ἀγανάκτει ὁ Σωτὴρ, οὐδὲ εἰς ὑβριν αὐτοῦ δέχεται τὸ γινόμενον ἀλλ' ὡς δεσπότης τῆς φύσεως παραγίνεται εἰς τὴν ἐστίαστι, καὶ ἐσθίει καὶ πίνει τὴν τε ἀλήθειαν τοῦ σώματος ἐνδεικνύμενος, καὶ τὴν εὔκαιρον τῶν βρωμάτων^ε εὐλογῶν χρῆσιν. παρῆσαν δὲ καὶ Φαρισαῖοι καὶ γραμματεῖς, οὐχ ἵνα περιεργάσωνται τὰ γινόμενα βλέπωντις δὲ τοὺς^γ τελώνας συνανακείμενους, καὶ καλοῦσι τοὺς ιο μαθητὰς καὶ τὸ γινόμενον αἰτῶνται.

17 Καὶ ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς λέγει αὐτοῖς, οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ἰσχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες· οὐ γὰρ ἥλθον καλέσαι “δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλούς.” καὶ ὑμεῖς, φησι, χρείαν ἔχετε ἰατροῦ. εἰ γὰρ μὴ ἐνοσεῖτε, οὐκ ἀν ἥτιάσασθε τοῦ ἰατροῦ τὴν φιλανθρωπίαν. μὴ γὰρ οὐκ οἶδα ὅτι τελῶναι ὑπάρχουσι; μὴ γὰρ 20 αὐτῶν ἀγνοῶ τῆς ψυχῆς τὰ νοσήματα; οἶδα ὅτι κακῶς ἔχουσι. διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς παραγέγονα, ἵνα τὰς ψυχὰς αὐτῶν θεραπεύσω νοσούσας. δὶς δὲ αὐτίαν ἐπιλαμβάνονται οἱ Φαρισαῖοι τοῦ Σωτῆρος τοῖς^ε ἀμαρτωλοῖς συνεσθίστος; ὅτι νόμος ἦν διαστέλλειν^β ἀναμέσον^γ ὄγιου καὶ βεβήλου. οὐκ ἔδεσαν δὲ Χριστὸν ὑπὲρ 25 τὴν νομικὴν χρῆσιν παρέχοντα τὴν φιλάνθρωπον χάριν. ἡ μὲν γὰρ ἐξέβαλεν^δ ἡ δὲ μετέβαλλε τὸ κακόν. ἔδειξεν οὖν ὅτι οὐχ ὡς κριτής πάρεστιν, ἀλλ' ὡς ἰατρός. καὶ τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἰατρικῇ ποιεῖ, καὶ διάγει^ε σὺν^η τοῖς νοσοῦσι^η καὶ τῇς^η ιάσεως δεομένοις.

15

^ε χρημάτων Poss.   ^γ βλέπουσι τοὺς P.L.   ^ε Οὐ. P.L.   ^η Sic L.
διαστέλλων Poss. et P.   ^η Sic L. ἀνὰ μέσον P.   ^κ ἐξέβαλλεν P.L.
¹ καὶ διάγει om. P.   ^η συνὴ τοῖς καὶ ιάσεις δεομ. L.   ^η ιάσεις om. P.
^δ τῇς om. P.

18 Καὶ ἦσαν οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων
 νηστεύοντες· καὶ ἔρχονται καὶ λέγοντιν αὐτῷ, διατί οἱ
 μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύουσιν·
 19 οἱ δὲ σὸι μαθηταὶ οὐ νηστεύουσι; καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁ
 Ἰησοῦς, μὴ δύνανται οἱ νιοὶ τοῦ νυμφῶνος, ἐν φόνῳ νυμ- 5
 φίος μετ' αὐτῶν ἐστι, νηστεύειν; ὅσον χρόνον μεθ'
 ἑαυτῶν ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν.
 20 ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι, ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμ-
 φίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις.

Ἐπειδὴ δὲ τοῦ πρώτου τὴν λύσιν ἐδέξαντο, καὶ ἔτερον προσ- 10
 τιθέασι διατί οἱ μαθηταὶ Ἰωάννου καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων νηστεύ-
 ουσι; βουλόμενοι προσλαμβάνεσθαι^ῃ αὐτοῦ καὶ εύρισκειν^τ τι εἰς
 κακογένθειαν. Νυμφόν ἐστι καιρὸς κλήσεως, καὶ καιρὸς διδασκα-
 λίας δι' ἣς^α ἀνατρέφονται οἱ παιδεῖς, γαλουχοῦνται οἱ κεκλημένοι^ῃ.
 οὐκ ἔχει καιρὸν ἡ νηστεία^ῃ μὴ δύνανται οἱ νιοὶ τοῦ νυμφῶνος ἐν 15
 φόνῳ νυμφίος μετ' αὐτῶν ἐστι νηστεύειν. ὅσον χρόνον μετ' αὐτῶν
 ἔχουσι τὸν νυμφίον, οὐ δύνανται νηστεύειν. ἐλεύσονται δὲ ἡμέραι
 ὅταν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νυμφίος, καὶ τότε νηστεύσουσιν ἐν
 ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τί ἐστιν “ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν ὁ νύμφιος;” τουτ-
 ἐστιν ἀναληφθῆ. Ποῖος νυμφίος; ὁ μέλλων νυμφεύεσθαι τὴν 20
 Ἐκκλησίαν. εἰστε νυμφίοι, ἵνα τὴν ὑπανδρον ἐκβάλητε καὶ γὰρ
 γίνεται νύμφευσις. τί ἐστιν ἡ νύμφευσις; ἀρραβώνος δόσις.
 τουτέστι Πνεύματος Ἁγίου χάρις^ς δι' ἣς ἐπίστευσεν ἡ οἰκουμένη,
 καὶ ἀλιεῖς ἐδυτώπησαν, καὶ τὴν οἰκουμένην μετέβαλλον. “οὐ
 “ δύνανται οἱ νιοὶ τοῦ νυμφῶνος νηστεύειν ἐφ' ὅσον χρόνον μετ' 25
 “ αὐτῶν ἐστιν ὁ νυμφίος.” τὴν μεθ' ἑαυτοῦ^ῃ διατριβὴν λέγει τάσσεις
 ὅδινης ἀταλλακτικὴν εἶναι. ὅδινᾶται μὲν γὰρ ὁ μὴ παρὸν ἔχων
 τὸ ἀγαθόν. διὰ δὲ τὴν στέρησιν αὐτοῦ πενθεῖ ποθῶν τὴν ἀπόλαυσιν.
 ὁ δὲ παρόντος ἀπολαύσων, εἰκότως εὐφραίνεται, καὶ οὐκ ὅδινᾶται.
 νυμφίος δὲ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως δὲ ταύτης ἡγεμὸν Λόγος, δὲ τὸ 30
 σπέρμα διδοὺς τῆς ζωῆς. ὅταν οὖν ἀπαρθῇ ἀπ' αὐτῶν, ποθοῦντες

Ρ τὸν λόγον P.L.   Ψ προσλαμβάνεσθαι P. λαβῆν ποιήσασθαι L.   Γ εἰ-
 ρεῖν P.   ε δι' ἣς οπ. P.   Η κεκρυμμένοι P.   Ι ἑαυτῶν L.

τὴν παρουσίαν αὐτοῦ ηστεύσουσιν^x. ἵνα συκῶσιν αὐτῷ κατὰ τνεῦμα, καθαιρόμενοι ἀπὸ σωματικῶν ὥδον. καὶ τοῦτο μὲν εἰκότως εἶπεν, ὅστε καὶ τὴν μεγαλαυχίαν αὐτῶν καθελεῖν, καὶ δεῖξαι ὅτι μὴ πρὸς τρυφὴν καὶ ἄκεσιν τοὺς οἰκείους χειραγνγεῖ μαθητὰς, καὶρὸς δὲ τίς ἔστι μεθ' ὃν ἐπιδείξονται τὴν ἀνδρείαν ἑαυτῶν, καὶ 5 τὴν ἐν δεινοῖς καρτερίαν.

21 Καὶ οὐδεὶς ἐπίβλημα ράκους ἀγνάφου ἐπιτράπτει ἐπὶ ιματίῳ παλαιῷ· εἰ δὲ μὴ, αὔρει τὸ πλήρωμα αὐτοῦ τὸ 22 καινὸν τοῦ παλαιοῦ, καὶ χερόν σχίσμα γίνεται. καὶ οὐδεὶς βάλλει οἴνον νέον εἰς ἀσκοὺς παλαιούς. εἰ δὲ μὴ, το ρήσσει ὁ οἶνος ὁ νέος τοὺς ἀσκοὺς, καὶ ὁ οἶνος ἔκχειται, καὶ οἱ ἀσκοὶ ἀπολοῦνται. ἀλλὰ οἴνον νέον εἰς ἀσκοὺς καινοὺς βλητέον.

Δεικνύων δὲ λοιπὸν καὶ τὸ διάφορον τῶν μαθητῶν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι μὴ δὲ μιᾶ ἀνάγκη ὅμοιώς αὐτοῖς καὶ αὐτὸὶ ηστεύουσιν, “οὐδεὶς 15 “φησιν ἐπίβλημα” κ. τ. ἐ. “Ωσπερ, φησὶν, εἰ ράκος^y ἄκναφον ἐπίβληθῇ ιματίῳ παλαιῷ, τῇ οἰκείᾳ στερρότητι κάκεινο διαρρήγνυσιν οὖν τε νέος εἰς ἀσκοὺς εἰ ἐμβληθῇ^z παλαιοὺς τῇ οἰκείᾳ θερμότητι τοὺς ἀσκοὺς διαρρήγνυσιν οὕτω καὶ ἐπὶ τούτου^a. ἐπειδὴ γὰρ οἱ Ἀπόστολοι^b τῆς νέας διαβήκης κήρυκες τυγχάνουσιν, 20 οὐ δυνατὸν αὐτοὺς τοῖς παλαιοῖς δουλεύειν νομίμοις. ίμεις μὲν εἰκότως τοῖς παλαιοῖς ἀκολουθοῦντες ἔθεσι τὰς Μωσέος ηστείας φυλάττετε^c: οὗτοι δὲ ἐπειδὴ τὰ καινὰ καὶ παραδόξα νόμιμα παραδιδόνται μέλλοντοι τοῖς ἀνθρώποις, ταῦτα μὲν οὐδαμῶς ἀναγκάζονται φυλάττειν^d κατὰ καιρὸν δὲ μετὰ τῆς λοιπῆς ἀρετῆς καὶ τὴν 25 ηστείαν ἀποδείξονται, οὐκ ἀνάγκη καὶ νομίμοις τισὶ καὶ ἔθεσι παλαιοῖς, ὡσπερ ίμεις φυλάττοντες, ἀλλὰ γνώμῃ δι' ἀρετὴν, ὅπως ἀν βούλωνται^e, ηστεύειν μέλλοντες. καὶ γὰρ ἡ τῶν ἐννόμων ηστεία τοῦτο διεπήνοχε τῶν ἐν τῇ χάριτι ηστεύοντων^f ὅτι οἱ μὲν ὠρισμένας ἔχοντες ηστείας, ἀς καὶ ηστεύειν πάντως αὐτοὺς 30 ἔχρην καὶ μὴ βουλομένους^g οἱ δὲ γνώμῃ μᾶλλον κατὰ τὸ δοκοῦν ἑαυτοῖς ηστεύουσιν ἀρετῆς αἰρέσει^h μετιόντες αὐτήν. εἰ δὲ καὶ

^x ηστεύουσιν L.   ^y ράκος P.   ^z ἐμβληθεῖς Poss.   ^a τούτων Poss.
^b γὰρ οἱ ἀπόστολοι om. P. L.   ^c φυλάττεται P.   ^d P.L.   ^e ἀρετὴν
ἔπεικα L.

ώρισθαι ὁ τῆς τεσταρακοστῆς δοκεῖ καιρὸς, δι' ὑπόμνησιν τῶν ράβιμων ἀλλὰ καὶ ταύτην^f γνώμη μᾶλλον τὴν νηστείαν μέτιμεν.

23 Καὶ ἐγένετο παραπορεύεσθαι αὐτὸν ἐν τοῖς σάββασι διὰ τῶν οπορίμων, καὶ ἥρξαντο οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ὅδὸν

24 ποιεῖν τίλλοντες τοὺς στάχυας. καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἐλεγον^g αὐτῷ, ἵδε τί ποιοῦσιν ἐν τοῖς σάββασιν ὃ οὐκ ἔξεστι;

'Ἐλεινθεριάζουσι πρὸς τὸν τύπον, τῇ ἀληθείᾳ συνόντες οἱ μαθηταὶ οὗτῳ δῆπου^b καὶ πρὸς τοῦ Κυρίου συνειθισμένοιⁱ, καὶ τὴν τοῦ σαββάτου τυπικὴν ἀργίαν ἔξετελίζειν, ἐπιφανείσης τῆς διηγεκοῦς ἀργίας διὰ Θεὸν ἐπὶ^k τῶν κοσμικῶν. χρῶνται δὲ ἀδεῶς τοῖς ιο ἀστάχυσιν εἰς τροφὴν μηδὲν ἐπιφερόμενοι βρώσιμον. οἱ δὲ τῶν τύπων ἥπτοντες καὶ τῆς ἀληθείας ἀπειρος ξυγομαρχοῦσιν^l ὑπὲρ σκιᾶς, καὶ τὸ, "οὐκ ἔξεστι," λέγοντο πρὸς τὸν ἄπασαν ἔξουσίαν ἔχοντας καὶ τοῖς ἰδίοις παρέχοντας οὐκ εἰδότες ὅτι νομισμένου νόμος οὐ κρατεῖ, οὐδὲ ἔστι τι καθάπατος ὃ μὴ ἔξεστι βασιλεῖ. ὁ δὲ¹⁵ Κύριος πραείαν τὴν ἀπολογίαν ποιεῖται, οὐκ ἔξουσίας^m ἐπαναστάσει, ἀλλὰ παραδείγματιⁿ τῶν πάλαι ἀγίων, οἱ καὶ αὐτοὶ^o μεγαλοφρονέστερα^p τῆς σωματικῆς ἀργίας^q καὶ τῶν τοιούτων τύπων ἐπενόσουν.

25 Καὶ αὐτὸς ἐλεγεν αὐτοῖς, οὐδέποτε ἀνέγυνωτε τί ἐποί-²⁰ ησε Δαβὶδ, ὅτε χρείαν ἔσχε, καὶ ἐπείναστεν αὐτὸς καὶ 26 οἱ μετ' αὐτοῦ; πῶς εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ ἐπὶ Ἀβιάθαρ ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἐφαγεν, οὐδὲ οὐκ ἔξεστι φαγεῖν εἰ μὴ τοῖς ἱερεῦστι, καὶ ἔδωκε καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ οὖσι; 25

Μέριμηται δὲ οἰκείως τοῦ Δαβὶδ, δόξαντος ἀν καὶ αὐτοῦ μὴ κατὰ νόμου τεθράψθαι, ὅτε τῶν ἱερατικῶν ἥψατο τροφῶν καὶ τοῖς μεθ' ἑαυτοῦ ἔδωκεν, ἵνα ἡ πρὸς ἐκεῖνον αἰδὼς ἐπισχῇ τὴν κατὰ τῶν Ἀποστόλων συκοφαντίαν. εἰ γὰρ προφήτης αὐθεντεῖ κατὰ τοῦ νόμου συμπεριαγόμενος τῇ ἐνδείᾳ καὶ τῇ χρείᾳ ἐπακολουθῶν, 30

^f ταῦτα L.

^b ἀπὲ L.

ⁱ Sic P.L.

^l παραδείγματα L.

^o αὐτῆς L.

^p οὐ. P.

^g μέτειμεν P.

^h δὴ πᾶς L.

^m Sic L.

ⁿ σκιομαχ. Poss.

^o αὐτῆς L.

^p μεγαλοφρεστερα L.

ⁱ συηθ. PL.

^m Sic L.

ⁿ ἔξουσίαν Poss.

^q ἀργίας

καίτοι ὑπὸ νόμου^γ ὑπάρχων, ἐάν μου τοὺς μαθητὰς ἰδητε διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἄρτους τὴν παράθεσιν τῶν σπερμάτων ἑαυτοῖς^δ ἀντὶ τραπέζης παρατίθεντας, ἀγανακτεῖτε καὶ ἐκδικεῖτε τὸν νόμον; η̄ οὐκ οἴδατε ὅτι Δαβὶδ μὲν δούλος ἦν τοῦ νόμου; ἐγὼ δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου Κύριος εἰμὶ τοῦ σαββάτου; Διατί δὲ αὐτὸς ἴδιας υἱὸς^ε 5 ἀνθρώπου καλεῖται; ἐπειδὴ Τίδες ὡν τοῦ Θεοῦ, παραδόξως κατηξίωσεν υἱὸς ἀνθρώπου διὰ τοὺς ἀνθρώπους κληθῆναι. ἐπειδὴ δὲ^τ Ἀβιάθαρ τηνικαῦτα μέμνηται ὑπάρχοντος ἀρχιερέως ὅτε τοῦτο Δαβὶδ ἐποίησεν ἡ δὲ τῶν Βασιλεῶν βίβλος Ἀβιμέλεχ^υ. εἴποι τις ἀν διώνυμων γεγενῆσθαι τὸν Ἀβιμέλεχ, ὡς τε εἶναι τὸν αὐτὸν τῷ^{ιο} Ἀβιάθαρ· ἡ τοῦ μὲν Ἀβιμέλεχ τὴν ἱστορίαν μεμνῆσθαι ὡς ιερέως, τὸν δὲ Σωτῆρα τὸν Ἀβιάθαρ ἀρχιερέα τυγχάνειν κατ' ἐκεῖνον καιροῦ^ζ φῆσαι. καὶ φαίνεται ἡ τῶν Βασιλεῶν γραφὴ τὸν μὲν Ἀβιμέλεχ καὶ τοὺς ιερέας τοῦ Θεοῦ ἀνηρῆσθαι φήσατα ἐπὶ τοῦ Σαούλ, ἀρχιερέα δὲ οὐκ ἀνηρῆσθαι ἱστορήσασα.

15

ΚΕΦ. Ζ.

Περὶ τοῦ Ἑηρᾶν ἔχοντος χείρα.

1 Καὶ εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ἦν ἐκεὶ² ἀνθρωπος ἔξηραμμένην ἔχων τὴν χεῖρα. καὶ παρετήρουν αὐτὸν εἰ τοῖς σάββασι θεραπεύσει αὐτὸν, ἵνα κατηγο- 20 ρήσωσιν αὐτοῦ.

‘Ο δὲ Λουκᾶς προστίθησιν, ὅτι διδάξαις ἥλθεν εἰς τὴν συναγωγὴν, καὶ ὅτι τὴν δεξιὰν χεῖρα εἶχεν ἔξηραμμένην^γ ὁ ἴασθεὶς^δ ὁ δὲ Ματθαῖος φησιν, “εἰπεν αὐτοῖς^ε ὁ Ἰησοῦς, τίς ἔστιν ἐξ ὑμῶν “ἄνθρωπος, ὃς ἔξει πρόβατον ἔν, καὶ ἐάν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάβ- 25 “βασιν^ζ εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσει αὐτὸν^η καὶ ἐγερεῖ^η; πόσῳ οὖν “διαφέρει ὁ^η ἄνθρωπος προβάτου;” ἐπάλληλα^η συμβαίνει τὰ εἰς τὴν λύσιν τοῦ σωματικοῦ σαββάτου συντείνοντα^η. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ τῶν ἀποδείξεων ἔστη μόνον ὁ Κύριος^η καίτοιγε ἀπὸ τῶν θειῶν

^γ μῷμον L. ^δ αὐτοῖς L. ^ε Om. P. ^η ἀχιμέλεχ L. et Poss. ubique ἀβιμέλεχ P. ^ζ Sic L. ἐκ τοῦ καιροῦ Poss. ^η Sic L. ἐξ ὁ ιαθ. Ἑηρᾶ Poss. ^η αὐτὸν L. ^η τεῖς σάββασιν om. P. ^η οὐχὶ κάτεισιν εἰς αὐτὸν L. ^η ἐγερεῖ αὐτὸν L. ^η ὁ om. P. ^η Sic L. ἐπὶ ἀλλήλων Poss. ^η συντείνονται Poss.

γραφῶν ἀπάσαις χρησάμενος· ἀλλὰ καὶ θαύματις τὴν ὑπόνοιαν
ἀπολύεται^h.

3 Καὶ λέγει ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένῃ ἔχοντι τὴν
χεῖρα, ἔγειραι εἰς τὸ μέσον. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἔξεστι
σάββασι ἀγαθοποιῆσαι ἡ κακοποιῆσαι; ψυχὴν σῶσαι 5
ἢ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων.

'Ηράτησε γὰρ τοὺς Φαρισαίους περιβλεψάμενος, ὅστε καὶ τῷ
ὅμιλοι αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι, εἶπερ ἔξεστιν ἐν σάββασι θερα-
πεύειν; ψυχὴν σῶσαι ἢ ἀπολέσαι; οἱ δὲ ἐσιώπων. ἥδεισαν γὰρ
ὅτι πάντως αὐτὸν ίάσεται. ἔστησεν οὖν αὐτὸν μέσον, ἵνα τῇ ὅψει τῷ
αὐτοὺς ἐπικάμψῃ, ἵνα κατακλασθέντες¹ τῇ θέᾳ τὴν πονηρίαν
ἐκβάλωσι, καὶ τὸν ἄνθρωπον αἴδεσθέντες, παύσωσι τῆς θηριο-
δίας. καὶ οὗτος μέν φησιν, ὅτι ἡρώτησεν, ὁμοίως δὲ καὶ Λουκᾶς.
Ματθαῖος δὲ, ὅτι ἡρωτήθη. εἰκὸς δὲ ἀμφότερα γεγενῆσθαι. ὁ δὲ
'Ιησοῦς ἐπισυνάπτει¹ τῷ λόγῳ τὸ θαῦμα, εἰπὼν τῷ ἀνθρώπῳ, 15
ἔκτεινον τὴν χεῖρα· καὶ παραχρῆμα ἔξέτεινεν, ὑγιὴς ἀπὸ μόνης
γενόμενος^m φωνῆς. καὶ διὰ πάντων τούτων ἀπολογισάμενοςⁿ, ὑπὲρ
τῶν μαθητῶν ὁμοῦ, καὶ τὴν καὶ ἑαυτὸν^o ἀγωγὴν ἀνωτέραν ἔδειξε
τοῦ νόμου πολύ. οἱ δὲ διὰ τὸ θαῦμα προστιθέασι τῇ πονηρίᾳ, καὶ
αὐξουσι τὴν κακίαν, καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἀν παιήσειαν 20
τῷ 'Ιησοῦ τὴν διάνοιαν πεπωρωμένην ἔχοντες ἑκουσίως· ὃ γὰρ ἐπὶ^p
προβάτου συγκεχωρῆσθαι ἐνόμιζον, ἀτόπως ἐκώλυν ἐπὶ ἀνθρώπου,
ἐφ' ᾧ πολλῷ μᾶλλον ἔδει τὴν ἀργίαν παραιτεῖσθαι διὰ τὴν ιασιν,
ὅσῳ καὶ τιμιότερος. πήρωσιν οὖν αὐτοῖς εἰργάζετο διανοίας ὁ
φθίνος. ὁ γὰρ ὄντως Θεοῦ νόμος οὐδαμῶς κωλυτικός ἔστι τοῦ 25
καλοῦ, εἰ καὶ συμβολικῶς ἀργίαν ἐπὶ τοῦ σαββάτου προσέταττεν.

5 Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ' ὄργῆς, συλλυπού-
μενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ
ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου· καὶ ἔξέτεινε, καὶ
ἀποκατεστάθη ἡ χεῖρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη. 30

Τὸ δὲ λυτεῖσθαι τὸν 'Ιησοῦν ἐπὶ τῇ πωρώσει αὐτῶν ἀρμόσει τῇ
εἰκονομίᾳ ἦν δι' ἡμᾶς ἑκουσίως κατεδέξατο.

ε θαυμάτων L.

Poss.

h ἀποδύεται P.L.

I Sic P.L. μετασυν. Poss.

1 Sic P.L. κατακλιθέντες;

m γενόμενης P. γενόμενην Poss.

n ἀπολογησάμενος P.

o ἀνταντῶν P.

7 Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν Θάλασσαν. καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἡκολούθησεν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, καὶ οἱ περὶ Τύρου καὶ Σιδῶν, πλῆθος 9 πολὺ, ἀκούσαντες ὅσα ἐποίει, ἥλθον πρὸς αὐτόν. καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῆ 10 αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν. πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ 11 ἄφωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας· καὶ τὰ πνεύματα τὰ 10 ἀκάθαρτα ὅπαν αὐτὸν ἐθεώρει, προσέπιπτον αὐτῷ καὶ 12 ἔκραζε, λέγοντα ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι.

“Καὶ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ” ἵπερ τοῦ μὴ βιάζεσθαι^P τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ὅπερ ἦν ἐν τῷ παρεῖναι¹⁵ μὲν τοῖς πολεμοῦσι, μὴ τάσχειν δὲ ὑπ’ αὐτῶν. ἅμα δὲ καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις, ἐφ’ ὅσον ἐνδέχεται, χαρίζεται, μὴ βάττον ἐνόχους τῇ Χριστοφονίᾳ^q γενέσθαι. ἐν τῷ εἰπεῖν δὲ τὸν Εὐαγγελιστὴν^r τὸ^s “πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἡκολούθησεν αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῆς 20 “Ἰουδαίας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν “τοῦ Ἰορδάνου, καὶ περὶ Τύρου καὶ Σιδῶν πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες “ἥλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ εἴπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον “προσκαρτερῆγη αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, καὶ μὴ θλίβωσιν αὐτὸν, “πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίπτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἄφων— “ταῦτα εἶχον μάστιγας καὶ τὰ ἔξης.” ταῦτα εἴρηκεν ὁ Εὐαγγελίστης περιληπτικώτερον ἅπαντα βιωτήσεις εἰπεῖν. οὐδὲ γὰρ πρὸς φιλοτιμίαν ποιοῦνται τοὺς λόγους, ἐπαίροντες εἰς ὑψος τοῖς κατὰ μέρος διηγήμασι τὰ γενούμενα^t. τούναντίον δὲ καὶ συστέλλοντες διὰ τὴν τῶν ἀκροωμένων ἀσθένειαν. εἰ γὰρ ἅπαντα γραφῆ ἐπεχείρησαν^u παραδοῦναι, ὅπερ ἦν ἀμήχανον, “οὐδὲ αὐτὸν οἷμα^v 25 “τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία,” κατὰ τὴν τοῦ θεο-

^P βιάσεσθαι Poss. ^q τῆς χριστοφονίας L. ^r ἐν τ. εἰπ. δὲ ὁ εὐ. om. L.
^s τὸ om. P. ^t Sic L. λογομ. Poss. ^u ἐπεχείρισαν P.

λόγου Ἰωάννου φανήν. πλὴν ὅτι ἔξακενστον^x ἐγένετο πάσαις ταύταις ταῖς χωραῖς τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν, πολὺς τε ὁχλος συνέρρει, τοῦτο μὲν πρὸς θέαν τῶν γινομένων καὶ ἱστορίαν τοῦ Ἰησοῦ· τοῦτο δὲ καὶ παντοίαις νόσοις συνεχομένους^y ἐπιφερόμενοι, ὅπως τύχωσι τῆς ἴαστεως. ὡς δὲ ἐθεάσατο αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς ἡσθη^z αὐτῶν ἐπὶ τῇ σκουδῇ, καὶ καλὴν ἀπήγησεν τῶν καμάτων αὐτοῖς τὴν ἀμοιβὴν, τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν πάντας ἰασάμενος. ἐπιτιμᾶ δὲ^a τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαβάρτοις βοῶσιν “ὅτι σὺ εἶ ὁ Τίος “τοῦ Θεοῦ,” καὶ τὸν ἑαυτῶν δεσπότην ἐπιγινώσκουσι διὰ τῆς προσκυνήσεως, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι, καὶ τὸν Γραμμα-10 τέων καὶ Φαρισαίων ἐπὶ πλεῖστον διεγείρωσι τὴν μανίαν, καὶ τὰς ὅργας καὶ τὸν φθόνον ἐκκαύσωσι^b: ταμειύμενος τὸ παθεῖν κατὰ τὸν ὄρισμένον ὥπερ^c αὐτῷ καιρόν.

ΚΕΦ. Η.

Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων ἀκλογῆς.

15

13 Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς
14 ἡθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. καὶ ἐποίησε
δώδεκα ὥντα μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς
κηρύττειν.

Ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, ὡς φησιν ὁ Λευκᾶς, προσεύξασθαι. 20 πανταχοῦ γὰρ ὡς ἐπίπαν τοῖς θαύμασι τὴν εὐχὴν ἐπιτίθησιν, οὐχ ὡς ἀσκῶν ἀρετὴν, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν διανυκτερεύειν ἐν προσ-ευχῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν ὑφ' ἡμῶν γενομένων^c καλῶν αὐτὸν αἴτιον καὶ ποιητὴν καὶ συνεργὸν ὑπολαμβάνειν, καὶ ἀνυμνεῖν τὸν τῶν ἀγαθῶν δοτῆρα^d Ἰστος δὲ καὶ ἔτερόν τι οἰκονομῶν καὶ τοὺς ἥγου-25 μένους διδάσκων τῆς ἐκκλησίας πρὸ τῶν γινομένων ὥπερ^e αὐτῶν χει-ροτονιῶν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ, ὅπως μὴ ματαία γένηται αὐτοῖς ἡ προβολὴ^f. αὐτὸς γὰρ ὡς Θεὸς ἐπιστάμενος τὰς ἀτάντων καρδίας καὶ τὰ μέλλοντα εἰδὼς ἀκριβῶς, τῶν ἑαυτοῦ Ἀποστόλων, εὗτω τὴν προβολὴν^g ἐποίησατο· εἰ καὶ τὸν Ἰούδαν ἐκευσίως προ-30

^x ἔξακενστα Poss.^y συνεχομένοις L.^z τε P. ^a ἐκκόψως L.^b ἀτ' αὐτ. Poss.^c γενομένων P.^d Sic P.L. προσβ. Poss.^e προσβ. Poss.

είλετο, ἵνα δεῖξῃ ὡς οὐ φύσει εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλύμενοι⁶ ἀλλ᾽ ἔκαστος ἑαυτὸν σωτηρίας ἡ ἀπωλείας ἀποδείκνυσιν ἀξιον. ὅτι γὰρ ἦδει ὡς προδότης ἔστεται Ἰουδας, διδάσκει τὰ εὐαγγέλια. γενομένης οὖν, κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἡμέρας, προσκαλεῖται οὓς ἥθελησε, καὶ ἐκλεξάμενος ἐξ αὐτῶν δώδεκα (ἥσαν γὰρ πλείους οἱ 5 παρόντες) Ἀποστόλους ὄνομασεν, εἰς παρασκευὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπὲν αὐτῶν πληρωθῆσθαι ἔργον, δοὺς αὐτοῖς δύναμιν (τοῦτο γὰρ ἡ ἔξουσία) θεραπεύειν τὰς⁵ νόσους καὶ δαίμονας ἀπελαύνειν. εἶτα λέγει καὶ τὰ δινόματα, ἵνα μὴ σφάλης περὶ τὰς προσηγορίας, ἵνα μὴ ὁ τυχὸν εἶπη Ἀπόστολος γεγονέται. 10 καὶ φησιν ὡς¹⁰ ἐκέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον¹, ἵνα προλάβῃ τὸ ἔργον ἡ κλῆσις προφητικῶς. Πέτρος γὰρ αὐτὸν κέκληκεν, ἐπειδὴ ἐν πέτρᾳ ἥμελλεν οἰκοδομεῖν, ἐπειδὴ ἀρραγής ἦν ὁ λόγος καὶ ἡ πίστις ἀσάλευτος. καὶ τοὺς νιοὺς Ζεβεδαίου Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην ἐπονομάζει Βασιεργὲς, ὃ ἔστιν νιὸι Βροντῆς, 15 διὰ τὸ μέγα καὶ διαπρύσιον ἥχησαι τῇ οἰκουμένῃ τῆς θεολογίας τὰ δόγματα¹ καὶ τόνδε, καὶ τόνδε, ἵνα μάθης τοὺς δώδεκα.

20 Καὶ ἔρχονται εἰς οἶκον, καὶ συνέρχεται πάλιν ὅχλος,
21 ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν. καὶ
ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτὸν, ἔλεγον γὰρ ὅτι
ἔξεστη. τίνες ἀκούσαντες, ἡ πόθεν ἐξῆλθον, οὐ σαφῶς διηγήσατο. 20
νομίζων οὖν περὶ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων λέγειν τὸν
Εὐαγγελιστὴν, ὡς ἀκούσαντες περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ περιεστῶτος
αὐτὸν ὅχλου, ὑπὸ βασκανίας ἐκβακχειθέντες εἰς ὄργὴν, ἔδραμον
αὐτὸν ἐπισχεῖν, ἐκεῖνο¹ ὑπολαμβάνοντες πάσχειν ὅπερ αὐτοὶ
πεπόνθασι. μανία γὰρ σαφῆς καὶ φρενῶν ἔκστασις τὸν τῶν τοιούτοις
τῶν θαυμάτων¹ ποιητὴν, καὶ ψυχῶν εὐεργέτην, καὶ θεϊκῆς σοφίας

¹ φύσεις εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλύμενοι L.   ε τὲ P.   ή δὲ P.
i Πέτρῳ P.   ¹ ἐκεῖνον L.   I τοσούτων ποιητ. Poss.

διδάσκαλοι, ὑπολαμβάνειν ἔξιστασθαι. ὅμερ ἐπάγει περὶ τικῶν φησὶ σαφῶς διηγούμενος ὅτι οἱ γραμματεῖς κ. τ. ἐ.

22 Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες ἔλεγον, ὅτι Βεελζέβουλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. 5

Ἐπειδὴ ἀντιλέγειν οὐκ εἶχον τοῖς γινομένοις, ἐτέρως αὐτὸν^m διαβάλλειν ἐπειράσθησαν, ἐν τῷ Βεελζέβουλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων φήσαντες ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια· ὥστε εὐγνωμονέστερα τῶν ἀρχόντων τὰ πλήθη. τοῖς μὲν γὰρ ἐμποδίζει περὶ τὴν δικαίαν κρίσιν ἡ φιλοδοξία· τοῖς δὲ ἀνεπισκότητος ἡ διάνοια κατὰ 10 τοῦτο· ὅπου δὲ οὐκ ἐπισκοτεῖται ὁ νῦν, ὁ δύτερον ὄρδεν, καὶ πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τοῦ Κυρίου προάγονται· οἱ δὲ τοῦ νόμου διδάσκαλοι συκοφαντοῦσι, καὶ πρᾶγμα τοῖς θείοις διδάγμασιν ἐναντιώτατον ὑπὸ τοῦ πονηροῦ λύσιν ἐνοοῦσι γίνεσθαι.

23 Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτὸὺς, ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν 15
24 αὐτοῖς, πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; καὶ
ἔαν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι
25 ἡ βασιλεία ἐκείνη· καὶ ἔαν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ
26 δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἐκείνη· καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέ-
στη ἐφ' ἑαυτὸν, μεμέρισται, καὶ οὐ δύναται σταθῆναι, 20
ἀλλὰ τέλος ἔχει.

Σφόδρα ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων ἴσχυρὰν ἐποίησατο τὴν ἀπό-
δειξιν τοῦ μηδὲ δυνατὸν εἶναι τοῦτο γενέσθαι ὅπερ ἐκεῖνοί φασιν
ἀνάγκη γὰρ τὴν μερισθεῖσαν βασιλείαν ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων
ἡ πάντως πλεῖστον ὅσον ἑαυτῆς ἐλάττινα γίνεσθαιⁿ. τὸ δὲ αὐτὸν καὶ 25
ἐπὶ οἰκίας καὶ πόλεως ἐστὶν ἵδειν ὅμοιώς συμβαῖνον. οὐκοῦν καὶ ἡ
τοῦ Σατανᾶ βασιλεία, εἴπερ ἐφ' ἑαυτὴν μεμέρισται, καὶ ὁ Σατα-
νᾶς τὸν Σατανᾶν ἀπελαύνει τῶν ἀνθρώπων, ἥγγικεν ἡ κατάλυσις
τῶν δαιμόνων, ὡς ἔοικε· τὸ μὲν γὰρ κράτος αὐτοῖς ἐν τῷ τῶν
ἀνθρώπων κρατεῖν. εἰ δὲ τοῦτο αὐτὸὶ ἑαυτοῖς ἀφαιρεῦστη, οὐδὲν 30
ἔτερόν ἐστιν εἰπεῖν ἡ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς λελύσθαι. εἰ δὲ συνέ-

^m αὐτὰ Poss.

ⁿ Sic P.L. ἐμφυλ. ἡ πάντως ἀπολέσθαι Poss.

στηκει ἡ βασιλεία τοῦ πυντροῦ, καὶ κρατεῖ τὸν ἐν ἀνθρώποις ἔτι,
δῆλος ὡς οὐ διηρέθη καθ' ἑαυτῆς.

27 Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς
τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, εἴαν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυ-
ρὸν δήσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. 5

Οὐκοῦν ἐπειδὴ σκεύη τῶν δαιμόνων γεγόνασιν οἱ ἀνθρώποι διὰ
τὰς κακίας ὑπὸ τὴν ἐκείνων^ο καταστάντες ἔξουσίαν, ἀδύνατον ἦν
ἀφαιρεθῆναι τοὺς δαιμόνας τὴν οἰκείαν κτῆσιν, ἀλλ' ἡ πρότερον
αὐτῶν ἡττηθέντων, καὶ δεσμοῖς περιβληθέντων εἰς τὸ μὴ δύνασθαι
αὖθις ὑπὲρ τῶν ἴδιων διαμάχεσθαι κτημάτων. τοῦτο δὲ ὑπὸ τῶν 10
δαιμόνων οὐκ ἄν ποτε ἐγένετο· ἐπεὶ μηδὲ οἶσι τε ἦν ἐκείνους ἑα-
τοὺς ἀφελέσθαι τῆς ἔξουσίας αὐτῶν τοὺς ἀνθρώπους.

28 Ἐμὴν λέγω ὑμῖν, "Οτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἀμαρ-
τήματα τοῖς νισῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι ὅσας
29 ἄν βλασφημήσωσι· ὃς δὲ ἀν βλασφημήσῃ εἰς τὸ 15

Πνεῦμα τὸ Ἀγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ'
30 ἔνοχός ἔστιν αἰωνίου κρίσεως· ὅτι ἐλεγον, Πνεῦμα ἀκά-
θαρτον ἔχει.

"Οστερ ἐνταῦθα ἡ ἄφεσις τῶν ἀμαρτιῶν οὐκ ἀνεμφάτως εἴρη-
ται τῆς μετανοίας, ὅτας καὶ τὸ κατὰ τοῦ Πνεύματος βλάσφημον 20
οὐκ ἀνεπιδέκτον πάντως τὴν μετάγνωσιν ἔχει· σκληρὸν γὰρ τοῦτο
καὶ ἀνεπίγνωμον πάντῃ· καὶ τῆς τοῦ πάντας ἀνθρώπους ἐλαύ-
νοντας ἐπὶ σωτηρίαν φιλανθρωπίας.

Τὴν εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίαν ἀσύγγνωστον εἶναι φησι τῷ
τοῦ Πνεύματος ὄνόματι· ὥσπερ γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια 25
βασιλεία Θεοῦ· ὅτας καὶ ἡ βλασφημία^ρ ἡ κατὰ τούτου κατὰ
Θεοῦ γίνεται. ἀσυγχώρητον δὲ εἶναι λοιδερίαν Θεοῦ, ὡς ἐν ἑαυτῇ^q
συγγνώμην οὐκ ἔχουσαν. τὴν γὰρ εἰς οὐδὲν^r ἔχειν πρὸς σύγκρισιν
ἐκείνης, καθ' ὃ νεκρόμιστο τότε^s, καὶ ἐώρατο ἀνθρωπος ὁν, καὶ δι'
εὐτελείας ἐλθὼν καὶ γένους εὑκαταφρονήτου^t τὸ δὲ μήτε ἐπὶ τοῦ 30
παρόντος αἰῶνος μήτε ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ἀφίεσθαι, τὴν κατὰ νό-

^ο ἐκείνου L.   ^ρ βασιλεία P.   ^q ἡ ἐν ἑαυτῇ om. P.   ^r αὐτὸν P.L.
^s νεκρώστο τε P.L.

μον ἔρμηνει^τ κρίσιν καὶ τὴν μέλλουσαν. ὅτε γὰρ νόμος τὸν καταρώμενον Θεὸν θανατοῦσθαι κελεύει, καὶ ὁ Κύριος ἐπιψηφιεῖται τῷ νόμῳ, συγγράμμην ἐπὶ τῷ τοιούτῳ μὴ διδούς. παρασεσιωτιμένη δὲ ἐν τούτοις ἡ διὰ βαπτίσματος ἀφεσις εἶη, ἐπεὶ μηδὲ καιρὸς ἦν τῷ^υ περὶ ταύτης Ἰουδαίοις διαλέγεσθαι. μεταξὺ γάρ⁵ τως εὐρίσκεται αὗτη τῆς τε ἐν τῷ αἰώνι τούτῳ καὶ τῆς μελλούσης κατακρίσεως, ὅτι πᾶς ὁ βαπτιζόμενος ἔχεισιν ἀπὸ τοῦ αἰώνος τούτου, καὶ μεταξὺ τῶς παρούσης καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ἔκειτάζεται· καὶ οὕτω παραίτησιν τῆς ἐκ νόμου κατακρίσεως ἴσχει κατὰ τὸν λέγοντα Παῦλον, “Θεὸς ὁ δικαῖων, τίς ὁ κατακρίνων;” ΙΟ οὐκοῦν τὸ τὰ θάνατα καὶ τὴν τῶν δαιμόνων κατάλυσιν, ἀ μόνου τοῦ Πνεύματός ἐστι ποιεῖν, ταῦτα τῷ δαιμονὶ παρατιθέναι, οὐδεμίαν ὑμιν ἀπολογίαν ἢ συγνώμην τῆς βλασφημίας καταλείπει. ταῦτα δὲ οὔτε τὴν εἰς ἑαυτὸν βλασφημίαν ἀφίεσθαι ἀποφηράμενος^χ, οὔτε τοῖς βλασφημοῦσι κατὰ τοῦ Πνεύματος χώραν^γ μετανοίας, εἰ βούλοιτο^γ, ἀφιεὶς οὐδεμίᾳν, ἀλλ’ ἐν παραβέσει τὴν εἰς αὐτὸν βλασφημίαν, ὡς εἰς ἄνθρωπον τότε γίνεσθαι μόνον δοκούσαν, ἐλάττονα φάσκων εἶναι, ὅταν τῇ βλασφημίᾳ^χ τοῦ Ἁγίου συγκρίνηται Πνεύματος.

31 Ἔρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ²⁰ ἔξω ἐστῶτες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν, φωνοῦντες αὐτόν. 32 καὶ ἐκάθητο ὅχλος περὶ αὐτόν· ἐπον δὲ αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡ 33 μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου καὶ αἱ ἀδελφαί σου ἔξω ζητοῦσί σε. καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων, Τίς ἐστιν ἡ μή- 34 τηρ μον ἡ οἱ ἀδελφοί μον; καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ²⁵ τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει, Ἰδε, ἡ μήτηρ μον καὶ 35 οἱ ἀδελφοί μον. ὃς γὰρ ἀν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὗτος ἀδελφός μον καὶ ἀδελφή μον καὶ μήτηρ ἐστι.

Δείκνυσιν ὅτι πάσης προτιμᾶ συγγενείας τοὺς κατὰ τὴν πίστιν οἰκείους^τ ταῦτα δὲ ἔφη οὐκ ἀποδοκιμάζων πάντως τὴν μη-30 τέρα καὶ τοὺς ἀδελφούς^τ ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι πάσης σωματικῆς

^τ ἔρμηνειν P.   ^υ erasuni P.   ^χ ἀποφαινόμενος P.L.   ^γ ἄλοιτο P.
^τ Sic P. τὴν βλασφημίαν Poss.

συγγενείας προτιμᾶ τῆς ψυχῆς τὴν οἰκείότητα διὰ τούτου κάκείους στέργων ταῦτα ἐπάγοντο πρὸς γὰρ τὸν οἱόμενον ὡς ἐπὶ^b σπουδαιότερον καλεῖν αὐτὸν τὸν οἰκείων τὴν ὄμιλίαν, ἀναγκαῖον ἦν τοῦτο εἰπεῖν, διὸν καὶ εἰς διδασκαλίαν τῶν παρόντων. ἄλλως δέ φησιν ὅτι μήτω τότε πεπιστεύκεισαν εἰς αὐτὸν οἱ ἀδελ-5 φοὶ αὐτοῦ, ὡς μαθάνομεν παρὰ Ἰωάννου. παρὰ δὲ τοῦ Μάρκου, ὅτι ὡς ἔξετηκότα κατέχειν ἐπείρουν. ἐπειδὴ^c γοῦν τοιαύτης ἦσαν διανοίας, καὶ ὁ Κύριος αὐτῶν οὐχ ὡς οἰκείων ἐμνήσθη^d μαθάνομεν δὲ ὅτι καὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ Πνεῦμα^a συγγενεῖς καθιστάμενα.
10

ΚΕΦ. Θ.

Περὶ τὸν σπόρου παραβολῆς.

1 Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν ὄχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ πᾶς 15 2 ὁ ὄχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Κάθηται πρὸς τῇ θαλάσσῃ τῆς^e ἐν μέσοις ὄχλοις διατριβῆς ὑφιστάμενος· καὶ οὐδὲ οὕτως εὐρυχωρίᾳ καταλείπεται διὰ τὴν τοῦ γο πλήθεις συνδρομὴν, ἀλλ’ ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀναβαίνει. πρὸς γὰρ τὴν χρέιαν αἱ πράξεις καλῶς γίνονται. διδάσκει τοίνυν ἐκ θαλάσσης τοὺς ἐπὶ γῆς ἔστηκότας· συνήθως δὲ διὰ πλοίου, καὶ οὐκ αὐτῆς τῆς θαλάσσης ἐπιβεβηκὼς^f, καίτοι δυνάμενος, ἵνα μήτε τῆς ἀκροάσεως ἐκβάλῃ διὰ τῆς ἐκπλήξεως, μήτε θαυματουργὸς μᾶλ-25 λον ἢ διδάσκαλος φαίνηται· τὸ γὰρ περιττὸν καὶ οὐ κατὰ φιλανθρωπίαν γινόμενον παράδοξον, ἄκαρον εἶχε τὴν θαυματουργίαν· ἐπειδὴ τοίνυν σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, πάλιν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλειαν παρέχει· καὶ κάθηται ἐν τῷ πλοίῳ ἀλιεύων καὶ σαγηγεύων τοὺς ἐν τῇ γῇ· ἐκάθιστε δὲ οὕτω. οὐ γὰρ ἀπλῶς αὐτὸς τέθεικεν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἵνα μετ’ ἀκριβείας συνθῇ τὸ θέατρον.

^b ἐπί τι P. καὶ ἐπί τι L.
P.L. male Poss. πατέρα.

^c ἐπειδὴ τοιαύτη διανοία καὶ ὁ P.L. ^d Sic
τοῖς P. ^e ἐπιβέβηκε P. μεταβέβηκε Poss.

καὶ μηδένα ἀφῆ^ε κατὰ νότου, ἀλλὰ πάντας ἀντιτροσώπους ἔχει.
καθίσας δὲ ἐκεῖ διὰ παραβολῶν φέγγυεται· καὶ πᾶσαι αἱ παρα-
βολαὶ, ἃς ἐφεξῆς ἐνταῦθα τίθησι, πρόρρησίς^η εἰσι τῶν ἀπὸ τοῦ
κηρύγματος, ἣτοι περὶ τὸ κήρυγμα ἐσομένων λέγει δὲ αὐτὰ πολ-
λῶν μὲν ἑτέρων ἔνεκεν, τὴν τούτων προσγόρευσιν ἀναγκαῖαν εἶναι 5
νομίσας αὐτῷ μάλιστα δὲ ὡς ἂν μὴ καθάπερ οἱ λοιποὶ τῶν
διδασκαλίας ἀρξάντων τινὸς, δοκῇ καὶ αὐτὸς ἀγνοίᾳ τῶν ἔξης ἐσο-
μένων κηρύττειν τὸ Εὐαγγέλιον. προλέγει τοίνυν καὶ τοῦ κηρύ-
γματος τὴν ἐπίδοσιν, καὶ τῶν ἀπειθεύντων τὴν φαυλότητα, ἢ μὴ
γηγεία διαβέσει τῶν τῷ Εὐαγγελίῳ προσιόντων τὴν χαυνότητα. 10
ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν ἐν τούτοις σκουδὴν, ὡς διὰ πάντων δῆλον γενέ-
σθαι τοῖς ἀκούσισιν, ὅτι σφόδρα εἰδὼς οἵα τίνα τὰ περὶ τὸ κή-
ρυγμα ἔσται, κέχρηται τῇ διδασκαλίᾳ· τῶν σκουδαίων ἔνεκα πάντα
διαπραττόμενος.

3 Ἀκούετε. ιδοὺ, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι· καὶ¹⁵
4 ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὁ μὲν ἐπεσε παρὰ τὴν ὄδον, καὶ
5 ἥλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτό· ἄλλο
δὲ ἐπεσεν ἐπὶ τὸ πετρώδες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν·
6 καὶ εὐθέως ἐξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· ἥλιον
δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν 20
7 ἐξηράνθη. καὶ ἄλλο ἐπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέ-
βησαν αἱ ἀκανθαὶ, καὶ συνέπνιξαν αὐτὸ, καὶ καρπὸν οὐκ
8 ἔδωκε. καὶ ἄλλο ἐπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ
ἐδίδουν καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα, καὶ ἐφερεν
ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἑξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν. 25

Πρότην ταύτην παραβολὴν τίθησι ποιοῦσαν τὸν ἀκροατὴν
προσεκτικότερον. ἐπειδὴ γὰρ αἱνγματωδεῖς ἥμελλε διαλέγεσθαι
διὰ τὸ εἴναι καὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους ἀναμεμιγμένους τῷ
πλήθει, διανίστησι τὴν διάνοιαν τῶν ἀκούοντων πρῶτον διὰ τῆς
παραβολῆς^ε πρὸς τούτοις καὶ ἵνα ἐμφατικότερον¹ τὸν λόγον 30
ποιήσῃ, ἐν παραβολαῖς φέγγυεται, καὶ ἵνα^η πλείονα τὴν μνήμην
ἐνθῇ, καὶ ὑπὸ ὄψιν ἀγάγῃ τὰ πράγματα. οὗτος καὶ οἱ πρόφηται

^ε Διφῆγκε διὰ νότου Poss.

^η προρρήσεις P.

^ι ἐμφαντ. P.L.

ἢ om. P.L.

παιοῦσιν^γ ἀνοίγει οὖν ἐν παραβολαῖς τὸ στόμα, κατὰ τὴν τοῦ φάλλου τος φωνὴν, καὶ φησιν, “ ἔξηλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν.” πόθεν ἔξηλθεν ὁ πανταχοῦ παρὼν, ὁ πάντα πληρῶν; οὐ τόπῳ, ἀλλὰ σχέσει καὶ οἰκονομίᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐγγύτερος ἡμῖν γενομένος διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα παραμοῆς¹. ἐπειδὴ γὰρ εἰσελθεῖν⁵ οὐκ ἥδυνάμεθα, τῶν ἀμαρτημάτων διατεχιζόντων ἡμῶν τὴν εἴσοδον, αὐτὸς ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. ἔξηλθεν οὖν σπείραι τὸν τῆς εὔσεβειας λόγον^γ σπόρον γὰρ ἐνταῦθα τὴν διδασκαλίαν φησὶν, ἀφορούν δὲ τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχάς. καὶ ὁ μὲν ἔπεισε παρὰ τὴν ὅδον. οὐκ εἰπεν ὅτι αὐτὸς ἔρριψεν, ἀλλ’ ὅτι ἔπεισεν ὃ δὲ παρὰ^{την} τὴν¹⁰ πέτραν^γ ὃ δὲ ἐπὶ τὰς ἀκάνθας^γ ὃ δὲ ἐπὶ τὴν^π γῆν τὴν καλήν. τέταρτον οὖν^ο μέρος ἐσάθη^γ καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐπίσης^ρ καρποφορεῖ. ἀλλὰ κάνταῦθα^γ πολλὴ ἡ διαφορά ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν ὅτι μετ’ ἀφθονίας ἀπαντα^γ διελέγετο· καθάπερ ὁ σπείρων οὐ διαιρεῖ τὴν ὑποκειμένην γῆν, ἀλλ’ ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως βάλλει τὰ¹⁵ σπέρματα· οὗτοι καὶ αὐτὸς ἄπασι διελέγετο, τὰ παρ’ ἑαυτοῦ πληρῶν, καίτοι προειδὼς τὰ ἐσόμενα· ἵνα λέγῃ, “ τί ἐμὲ^ο ἔδει^ο “ ποιῆσαι καὶ οὐκ ἐπισήσα; ” καὶ οἱ μὲν προφῆται ὡς περὶ ἀμπέλου^τ διαλέγονται τῷ δῆμῳ^π, οὗτος δὲ ὡς περὶ σπόρου, δηλῶν ὅτι ταχεῖα νῦν ἀπασι^χ ὑπακοή καὶ εὐκολωτέρα, καὶ εὐθέως τὸν καρπὸν²⁰ δώσει. ὅταν δὲ ἀκούσῃς^γ ἔξηλθεν ὁ σπείρων σπείραι, μὴ ταυτολογίαν νομίσῃς^γ ἔξέρχεται γὰρ πολλάκις ὁ σπείρων, καὶ ἐφ’ ἔτερον πρᾶγμα, ἡ ἀνανεῶσαι, ἡ τὰς πανηρὰς ἐκτεμεῖν^γ βοτάνας, ἡ ἄλλο τι^ε ἐπιμελήσασθαι^ε αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὸ σπείραι. πόθεν οὖν τὸ πλέον ἀπώλετο τοῦ σπόρου; οὐ παρὰ τὸν σπείροντα^η, ἀλλὰ παρὰ²⁵ τὴν ὑποδεχομένην γῆν, τοῦτ’ ἐστι, παρὰ τὴν ἀκούσυσαν ψυχήν. καὶ τί δῆποτε οὐ προφανῶς τοῦτο φησι^β; ὅτι οὐ βούλεται αὐτῶν σφόδρα καβικέσθαι, ὥστε μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλειν^ε, ἀλλὰ καταλιμπάνει^δ τῷ συνειδότι τῶν ἀκουόντων τὸν ἔλεγχον ταύτην δὲ λέγει τὴν παραβολὴν τοὺς μαθητὰς ἀλείφων καὶ παιδεύων, 30 καὶ πλείους τῶν δεχομένων τὸν λόγον οἱ ἀπολλύμενοι ὥστι, μὴ

¹ παραβολῆς P.   ^{την} δὲ P.   ^η P.   ^ο οὐ om. P.   P δε^{της} ισης P.
q καὶ ἐστ. P.L.   ^γ ἀπασι.   ^ο τι με P.L.   ^{τη} ἀγγίλου P.   ^π τοῦ
δῆμου P.L.   ^χ ἔσται ἡ οὐτ. L.   ^γ P.L. ἐκταμεῖν Poss.   ^χ ἀλλ'
ὅτι P.   ^η σπείροντα P.L.   ^η P.   ^ε ἐμβάλλειν P.   ^δ P.

ούτε ἀκούωσι, καὶ μὴ συνιῶσι· μήποτε ἐπιστρέψωσι,
καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἀμαρτήματα.

Εἶτα καὶ τῇ ἐπαγωγῇ τῆς προφητικῆς φωνῆς τὴν κακίαν
αὐτῶν ἐλέγχει, ὡς πόρρωθεν κηρυττομένην. “Βλέποντες γάρ οὐ
“βλέψουσι· καὶ οὐ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούσονται καὶ οὐ μὴ συνιῶσι”⁵
οὐδὲ γάρ βουληθήσονται τὴν χάριν αὐτοῦ παραδέξασθαι. διό φησιν,
“ἴδου ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθητε” καὶ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν
“ἔξαπέστειλα μητέρα ὑμῶν. διότι ἥλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος·
“ἐκάλεσα καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπακούων.” τὸ μὲν οὖν βλέψαι ὑπῆρχεν
αὐτοῖς ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ ὄφθέντος τὸ δὲ μὴ ἔδειν συμβέβηκεν ιο
ἀπὸ τοῦ αὐτοὺς⁹ μῆσαι τοὺς ἑαυτῶν ὄφθαλμοὺς, καὶ προσποιη-
θῆναι μὴ βλέπειν. ὅμοίως δὲ καὶ τὸ μὴ ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ μὴ
βούλεσθαι συνιέναι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καταφρονεῖν τῶν λεγο-
μένων. καὶ οὕτως συμβήσεται αὐτοῖς τὸ μὴ ἀπαλλαγῆναι τῶν
οἰκείων ἀμαρτημάτων, ἀλλ’ ἀντιταθῶς ἔχειν πρὸς τὴν ἑαυτῶν¹⁵
σωτηρίαν.

21 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, μήπι ὁ λύχνος ἔρχεται ἵνα ὑπὸ¹
τὸν μόδιον τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν
λυχνίαν ἐπιτεθῇ;

Ο βουλόμενος τὸν λύχνον ἐφαρμόζειν καὶ² τοῖς τελειοτάτοις²⁰
τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν, δυσωπήσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν περὶ τοῦ
Ἰωάννου λελεγμένων³ ὅτι ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ
φαίνων. ἀλλὰ καὶ τὸ, “ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὄφθαλμός,”
ἀναφερόμενον ἐπὶ τὸν ἐν ἐκάστῳ νοῦν⁴ πάσιν ἀνθρώποις ἐφαρμόστε.
ἀλλὰ καὶ “ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὁσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι²⁵
“καιόμενοι,” πρὸς πάντας εἴρηται τοὺς⁵ μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ. φῆσει
τις οὖν ἐπὶ τὴν ἐνεστηκυῖαν ζωὴν ἀναφέρεσθαι τὸ εἰρημένον περὶ
τοῦ μὴ δεῖν τὸν ἀναφέντα⁶ λύχνον ἐν τῇ ψυχῇ λογικὸν κρίπτειν
αὐτὸν, ἀλλ’ ἐπιτιθέναι λυχνία⁷. εἰς σύμβολον ἡς Μωσῆς ἐν τῇ
σκήνῃ ἀπέθετο τοῦ μαρτυρίου. χρὴ οὖν τὸν λύχνον μὴ ὑπὸ τὸν³⁰
μόδιον τοῦ σιτομετρίου εἶναι⁸ μοδίφ γὰρ σιτομετρείσθωσαν ὑπὸ⁹
τοῦ πιστοῦ καὶ φρονίμου οἰκουνόμου οἱ σύνδουλοι, βλεπέτωσαν δὲ

⁹ αὐτοῖς P.   ¹ P.   ⁸ Sic P.L. τὸν ἐκαστῷν οὐ Poss.   ¹⁰ τὰς P.
¹¹ ἀνάψαντα P.L.   ⁷ λυχνίας P.

τὰς αὐγὰς τοῦ λύχνου ἐπικειμένου τῇ λυχνίᾳ καὶ εἰς φανερὸν τοῦ λόγου προσγομένου οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάντες τῆς ἐκκλησίας^γ. ἀλλ’ οὐδὲ ὑπὸ τὴν κλίνην τιθέσθαι τὸν λύχνον, ἔνθα τις ἀναπαύεται, οὐδὲ ἄλλου τινὸς σκεύους ὑποκάτω. τοῦτο γὰρ ὁ ποιῶν οὐ προνοεῖται τὸν εἰστορευομένων εἰς τὴν οἰκίαν^ζ, οἵς δεῖ προστίθεσθαι^η τὸν 5 λύχνον, οἱ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ καὶ λόγῳ τῷ λαμπτρῷ καὶ ταῖς ἀκτῖσι τῆς σοφίας ἀνάπτουντες τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν φύσιν ἔχοντας· καθ’ ἣν κατεσκευάστεν αὐτὸν ὁ δημιουργός· λύχνου δεομένου τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ σοφίας καὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀνάψεως. καὶ νομιστέον τὴν “ἔστυσαν ὑμᾶν οἱ λύχνοι καιόμενοι”^{ιο} ἐντολὴν, ὑπὸ μὲν τῶν προνοουμένων ἔχειν ἐν τῇ ψυχῇ τὸν νοῦν διορατικότατον^β, καὶ μετέχοντα τοῦ εἰπόντος “ἐγὼ φῶς εἰς τὸν “κόσμον ἐλήλυθα,” τληροῦσθαι. οἱ γὰρ καίοντες τὸν λύχνον καὶ τιθέντες ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα λάμπῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, προτρέψονται^ε καὶ τοὺς^δ ἐν τῇ οἰκίᾳ βλέποντας τὴν τοῦ λύχνου 15 λαμπτρότητα καὶ αὐτοὺς καίειν τὴν ἐσωτῆν λυχνίαν. δυνάμεις οὖν τοῦτο φησιν, ἐγὼ μὲν ἦψα τὸ φῶς, τὸ δὲ μεῖναι καιόμενον τῆς ὑμετέρας ἔστω σπουδῆς, οὐ δ’ ὑμᾶς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας τῆς αὐγῆς ἀπολαύειν^ε, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν χειραγωγεῖσθαι. ἐὰν γὰρ ὑμεῖς ἢτε μετὰ ἀκριβείας βιοῦντες, οὐ 20 δυνήσονται αἱ κατηγορίαι συσκιάσαι ὑμῶν τὴν λαμπάδα.

22 Οὐ γάρ ἔστι τι κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ’ ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ.

Πάλιν δὲ αὐτοὺς διὰ τούτων εἰς ἀκριβείαν ἄγει βίου, παυδέων ἐναγώνιους εἶναι ὡς ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὅφθαλμοῖς κειμένους, 25 καὶ ἐν μέσῳ τῆς οἰκουμένης θεάτρῳ ἀγωνιζομένους. μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἰδῆτε, φησὶν, ὅτι ἐνταῦθα καθήμεθα νῦν, καὶ ἐν μικρῷ γυνίας ἔσμεν μέρει. οὕτω γὰρ ἔσεοδε καταῆλοι πᾶσιν, ώστανεὶ λύχνος ἐν οἰκίᾳ ὑπὲρ τῆς λυχνίας φαίνον. ποῦ νῦν οἱ τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ διαπιστοῦντες; ἀκούετοσαν ταῦτα, καὶ τῆς προφητο-30 τείας τὴν δύναμιν ἐκπλαγέντες, προσκυνεῖσθαι αὐτοῦ τὴν ἴσχυν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προσεκτικωτέρους ποιῶν τοὺς ἀκούοντας, ἐπιφέρει,

^γ τῇ ἐκκλησίᾳ L.   ^ζ οἰκίαν Poss.   ^η τίθεσθαι L.   ^δ διαρατικ. Cod.
ε προτρέψονται L.   ^δ τοὺς οἰκ. P.   ^ε ἀπολ. τ. αὐγ. L.

γραφῶν ἀπάσαις χρησάμενος· ἀλλὰ καὶ θαύματις τὴν ἵπόνιαν ἀπολύεται^h.

3 Καὶ λέγει ἀνθρώπῳ τῷ ἐξηραμμένῃ ἔχοντι τὴν
4 χεῖρα, ἔγειραι εἰς τὸ μέσον. καὶ λέγει αὐτοῖς· ἔξεστι
σάββασι ἀγαθοποιῆσαι ἡ κακοποίησαι; ψυχὴν σῶσαι 5
ἡ ἀποκτεῖναι; οἱ δὲ ἐσιώπων.

'Ηρώτησε γὰρ τοὺς Φαρισαίους περιβλεψάμενος, ὥστε καὶ τῷ
ὅμιλοι αὐτοὺς ἐπισπάσασθαι, εἴπερ ἔξεστιν ἐν σάββασι θερα-
πεύειν; ψυχὴν σῶσαι ἡ ἀπολέσαι; οἱ δὲ ἐσιώπων. ἦδεισαν γὰρ
ὅτι πάντως αὐτὸν ἴστεται. ἔστησεν οὖν αὐτὸν μέσον, ἵνα τῇ ὅψει τῷ
αὐτοὺς ἐπικάμψῃ, ἵνα κατακλασθέντες¹ τῇ θέᾳ τὴν πονηρίαν
ἐκβάλωσι, καὶ τὸν ἄνθρωπον αἰδεσθέντες, παύσωνται τῆς θηριω-
δίας. καὶ οὗτος μέν φησιν, ὅτι ἡρώτησεν, ὁμοίως δὲ καὶ Λουκᾶς.
Ματθαῖος δὲ, ὅτι ἡρωτήθη. εἰκὸς δὲ ἀμφότερα γεγενῆσθαι. ὁ δὲ
'Ιησοῦς ἐπισυνάπτει¹ τῷ λόγῳ τὸ θαῦμα, εἰπὼν τῷ ἀνθρώπῳ, 15
ἔκτεινον τὴν χεῖρα· καὶ παραχρῆμα ἔξέτεινεν, ὑγιὴς ἀπὸ μόνης
γενόμενος^m φωνῆς. καὶ διὰ πάντων τούτων ἀπολογισάμενοςⁿ, ὑπὲρ
τῶν μαθητῶν ὁμοῦ, καὶ τὴν καθ' ἑαυτὸν^o ἀγωγὴν ἀνωτέραν ἔδειξε
τοῦ νόμου πολύ. οἱ δὲ διὰ τὸ θαῦμα προστιθέασι τῇ πονηρίᾳ, καὶ
αἰχούσι τὴν κακίαν, καὶ διελάλουν πρὸς ἀλλήλους, τί ἀν ποιήσειαν 20
τῷ 'Ιησοῦ τὴν διάνοιαν πεπωραμένην ἔχοντες ἑκουσίως. ὃ γὰρ ἐπὶ
προβάτου συγκεχωρῆσθαι ἐνόμιζον, ἀτόπως ἐκώλυν ἐπὶ ἀνθρώπου,
ἐφ' ᾧ πολλῷ μᾶλλον ἔδει τὴν ἀργίαν παραιτεῖσθαι διὰ τὴν ἴασιν,
ὅσῳ καὶ τιμιώτερος. πήρωσιν οὖν αὐτοῖς εἰργάζετο διανοίας ὁ
φθόνος. ὃ γὰρ ὄντως Θεοῦ νόμος οὐδαμῶς κωλυτικός ἔστι τοῦ 25
καλοῦ, εἰ καὶ συμβολικῶς ἀργίαν ἐπὶ τοῦ σαββάτου προσέταττεν.

5 Καὶ περιβλεψάμενος αὐτοὺς μετ' ὄργῆς, συλλυπού-
μενος ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, λέγει τῷ
ἀνθρώπῳ, ἔκτεινον τὴν χεῖρά σου· καὶ ἔξέτεινε, καὶ
ἀποκατεστάθη ἡ χεῖρ αὐτοῦ ὑγιὴς ὡς ἡ ἄλλη. 30

Τὸ δὲ λυτεῖσθαι τὸν 'Ιησοῦν ἐπὶ τῇ πωρώσει αὐτῶν ἀρμόσει τῇ
εἰκονομίᾳ ἦν δι' ἡμᾶς ἑκουσίως κατεδέξατο.

g θαυμάτων L.   h ἀποδύεται P.L.   i Sic P.L. κατακλιθέντες
Poss.   l Sic P.L. μετασιν. Poss.   m γενόμενος P. γενόμενος Poss.
n ἀπολογησάμενος P.   o ἑαυτῶν P.

7 Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν. καὶ πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἡκολούθησεν αὐτῷ, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας, καὶ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, καὶ οἱ περὶ Τύρου καὶ Σιδῶν, πλῆθος; 9 πολὺ, ἀκούσαντες ὅσα ἐποίει, ἥλθον πρὸς αὐτόν. καὶ εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον προσκαρτερῆ¹⁰ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἵνα μὴ θλίβωσιν αὐτόν. πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίτειν αὐτῷ ἵνα αὐτοῦ 11 ἄφωνται, ὅσοι εἶχον μάστιγας· καὶ τὰ πνεύματα τὰ¹² ἀκάθαρτα ὅταν αὐτὸν ἐθεώρει, προσέπιπτον αὐτῷ καὶ ἔκραζε, λέγοντα ὅτι σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. καὶ πολλὰ ἐπετίμα αὐτοῖς, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι.

“Καὶ Ἰησοῦς ἀνεχώρησε μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ” ὑπὲρ τοῦ μὴ βιάζεσθαι^P τὴν τοῦ πράγματος φύσιν ὅπερ ἦν ἐν τῷ παρεῖναι¹⁵ μὲν τοῖς πολεμοῦσι, μὴ πάσχειν δὲ ὑπ’ αὐτῶν. ἅμα δὲ καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις, ἐφ’ ὅσον ἐνδέχεται, χαρίζεται, μὴ θᾶττον ἐνόχους τῇ Χριστοφονίᾳ^q γενέσθαι. ἐν τῷ εἰπεῖν δὲ τὸν Εὐαγγελιστὴν^r τὸ^s “πολὺ πλῆθος ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας ἡκολούθησεν αὐτῷ καὶ ἀπὸ τῆς “Ἰουδαίας καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰδουμαίας, καὶ πέραν²⁰ “τοῦ Ἰορδάνου, καὶ περὶ Τύρου καὶ Σιδῶν πλῆθος πολὺ, ἀκούσαντες “ἥλθον πρὸς αὐτὸν, καὶ εἶπεν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἵνα πλοιάριον “προσκαρτερῆσῃ αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, καὶ μὴ θλίβωσιν αὐτὸν, “πολλοὺς γὰρ ἐθεράπευσεν, ὥστε ἐπιπίτειν αὐτῷ, ἵνα αὐτοῦ ἄφων²⁵ “ταῦτα εἶχον μάστιγας καὶ τὰ ἔξης.” ταῦτα εἴρηκεν ὁ Εὐαγγελίστης περιληπτικάτερον ἀπαντά βουληθεὶς εἰπεῖν. οὐδὲ γὰρ πρὸς φιλοτιμίαν ποιοῦνται τοὺς λόγους, ἐπαίροντες εἰς ὕψος τοῖς κατὰ μέρος διηγήμασι τὰ γενούμενα^t τούναντίον δὲ καὶ συστέλλοντες διὰ τὴν τῶν ἀκροωμένων ἀσθενειαν. εἰ γὰρ ἀπαντά γραφῇ ἐπεχείρησαν^u παραδοῦναι, ὅπερ ἦν ἀμήχανον, “οὐδὲ αὐτὸν οἷμαι³⁰ “τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία,” κατὰ τὴν τοῦ θεο-

^P βιάσεσθαι Poss. ^q τῆς χριστοφονίας L. ^r ἐν τ. εἰκ. δὲ δὲ τ. om. L.
^s τὸ om. P. ^t Sic L. λεγεμ. Poss. ^u ἐπεχείρισαν P.

λόγου Ἰωάννου φανήν. πλὴν ὅτι ἔξακευστον^x ἐγένετο πάσαις ταύταις ταῖς χωραῖς τὰ κατὰ τὸν Ἰησοῦν, πολὺς τε ὁχλος συνέρρει, τοῦτο μὲν πρὸς θέαν τῶν γινομένων καὶ ἴστορίαν τοῦ Ἰησοῦ· τοῦτο δὲ καὶ παντοίαις νόσοις συνεχομένους^y ἐπιφερόμενοι, ὥστας τύχωσι τῆς ἰάσεως. ὡς δὲ ἐθεάσατο αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς ἡθη^z αὐτῶν ἐπὶ τῇ σπουδῇ, καὶ καλὴν ἀπήγησεν τῶν καμάτων αὐτοῖς τὴν ἀμοιβὴν, τοὺς ἀρώστους αὐτῶν πάντας ἰασάμενος. ἐπιτιμᾶ^a δὲ^b τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις βοῶσιν “ὅτι σὺ εἶ ὁ Τίος “ τοῦ Θεοῦ,” καὶ τὸν ἑαυτῶν δεσπότην ἐπιγινώσκουσι διὰ τῆς προσκυνήσεως, ἵνα μὴ φανερὸν αὐτὸν ποιήσωσι, καὶ τὸν Γραμμα-^c τέων καὶ Φαρισαίων ἐπὶ πλεῖον διεγέρωσι τὴν μανίαν, καὶ τὰς ὀργὰς καὶ τὸν φθόνον ἐκκαύσωσι^d. ταμενόμενος τὸ παθεῖν κατὰ τὸν ὄρισμένον ὑπὲ^e αὐτοῦ καιρόν.

ΚΕΦ. Η.

Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων ἀλογῆς.

15

13 Καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, καὶ προσκαλεῖται οὓς
14 ἡθελεν αὐτός· καὶ ἀπῆλθον πρὸς αὐτόν. καὶ ἐποίησε
δώδεκα ἵνα ὀστι μετ' αὐτοῦ, καὶ ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτοὺς
κηρύττειν.

Ἀναβαίνει εἰς τὸ ὄρος, ὡς φησιν ὁ Λουκᾶς, προσεύξασθαι.²⁰
πανταχοῦ γὰρ ὡς ἐπίταν τοῖς θαύμασι τὴν εὐχὴν ἐπιτίθησιν, οὐχ
ὡς ἀσκῶν ἀρετὴν, ἀλλ᾽ ἵνα ἡμεῖς μάθωμεν διανυκτερεύειν ἐν προσ-
ευχῇ τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν ὑφ' ἡμῶν γενομένων^c καλῶν αὐτὸν αἴτιον
καὶ ποιητὴν καὶ συνεργὸν ὑπολαμβάνειν, καὶ ἀνυμνεῖν τὸν τῶν
ἀγαθῶν δοτῆρα^d ἵστως δὲ καὶ ἔτερόν τι σίκυονταν καὶ τοὺς ἥγους-²⁵
μένους διδάσκων τῆς ἐκκλησίας πρὸ τῶν γινομένων ὑπὲ^e αὐτῶν χει-
ρονοῦν διανυκτερεύειν ἐν προσευχῇ, ὥστας μὴ ματαία γένηται
αὐτοῖς ἡ προβολὴ^f. αὐτὸς γὰρ ὡς Θεὸς ἐπιστάμενος τὰς ἀπάντων
καρδίας καὶ τὰ μέλλοντα εἰδὼς ἀκριβῶς, τῶν ἑαυτοῦ Ἀποστόλου,
οὗτον τὴν προβολὴν^g ἐποίησατο· εἰ καὶ τὸν Ἰούδαν ἐκευσίως προ-³⁰

^x ἔξακευστα Poss.
^b ἀπ' αὐτ. Poss.

^y συνεχομένοις L.
^e γινομένων P.

^z τε P.   ^a ἐκκόψως L.
^d Sic P.L. προσβ. Poss.

^f προσβ. Poss.

είλετο, ἵνα δεῖη ὡς οὐ φύσει εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλύμενοι¹. ἀλλ' ἔκαστος ἑαυτὸν σωτηρίας ἡ ἀπωλείας ἀποδείκνυσιν ἄξιον. ὅτι γὰρ ἥδει ὡς πρεδότης ἔστεται Ἰοῦδας, διδάσκει τὰ εὐαγγέλια. γενομένης οὖν, κατὰ τὸν Λουκᾶν, ἡμέρας, προσκαλεῖται οὖς ἥθελησε, καὶ ἐκλεξάμενος ἐξ αὐτῶν δώδεκα (ἥσαν γὰρ πλείους οἱ 5 παρόντες) Ἀποστόλους ὀνόμασεν, εἰς παρασκευὴν τοῦ πράγματος καὶ εἰς τὸ μέλλον ὑπὲν αὐτῶν πληρωθῆσθαι ἔργον, δοὺς αὐτοῖς δύναμιν (τοῦτο γὰρ ἡ ἔξουσία) θεραπεύειν τὰς θύσους καὶ δαιμονιας ἀπελαύνειν. εἶτα λέγει καὶ τὰ ὄντα, ἵνα μὴ σφάλης περὶ τὰς προσηγορίας, ἵνα μὴ ὁ τυχὼν εἰπῃ Ἀπόστολος γεγονέναι. 10 καὶ φησιν ὡς² ἐπέθηκεν ὄνομα τῷ Σίμωνι ὄνομα Πέτρον³, ἵνα προλάβῃ τὸ ἔργον ἡ κλῆσις προφητικῶς. Πέτρος γὰρ αὐτὸν κέκληκεν, ἐπειδὴ ἐν πέτρᾳ ἡμελλεν οἰκοδομεῖν, ἐπειδὴ ἀρραγήσῃ ὃν ὁ λόγος καὶ ἡ πίστις ἀσάλευτος. καὶ τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου Ἰάκωβον, καὶ Ἰωάννην ἐπενομάζει Βοανεργὲς, ὃ ἔστιν υἱοὶ βροντῆς, 15 διὰ τὸ μέγα καὶ διαπρύσιον ἥχησαι τῇ οἰκουμένῃ τῆς θεολογίας τὰ δόγματα· καὶ τόνδε, καὶ τόνδε, ἵνα μάθης τοὺς δώδεκα.

20 Καὶ ἔρχονται εἰς οἴκουν, καὶ συνέρχεται πάλιν ὄχλος,
21 ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μήτε ἄρτον φαγεῖν. καὶ
ἀκούσαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτὸν, ἔλεγον γὰρ ὅτι
ἔξεστη. τίνες ἀκούσαντες, ἡ πόθεν ἐξῆλθον, οὐ σαφῶς διηγήσατο. 20
ἔλεγον γὰρ ὅτι ἐξέστη.

"Οτε τοίνυν ἐξελέξατο, ἔρχεται εἰς οἴκουν, καὶ συνέρχεται πάλιν
ὄχλος, ὥστε μὴ δύνασθαι αὐτοὺς μηδὲ ἄρτον φαγεῖν· καὶ ἀκού-
σαντες οἱ παρ' αὐτοῦ ἐξῆλθον κρατῆσαι αὐτὸν, ἔλεγον γὰρ ὅτι
ἔξεστη. τίνες ἀκούσαντες, ἡ πόθεν ἐξῆλθον, οὐ σαφῶς διηγήσατο. 25
νομίζων οὖν περὶ τῶν Φαρισαίων καὶ Γραμματέων λέγειν τὸν
Εὐαγγελιστὴν, ὡς ἀκούσαντες περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ περιεστῶτος
αὐτὸν ὄχλου, ὑπὸ βασκανίας ἐκβακχεύθεντες εἰς ὄργην, ἔδραμον
αὐτὸν ἐπισχεῖν, ἐκεῖνο⁴ ὑπολαμβάνοντες πάσχειν ὅπερ αὐτοὶ
πεπόνθαισι. μανία γὰρ σαφῆς καὶ φρενῶν ἐκστασις τὸν τῶν τοιούτων
θαυμάτων⁵ ποιητὴν, καὶ ψυχῶν εὐεργέτην, καὶ θεϊκῆς σοφίας

¹ φύσεις εἰσὶ σωζόμενοι καὶ ἀπολλυμένοι Ι.   ² τὸ P.   ³ οὗ P.
ι Πέτρο P.   ⁴ ἐκεῖνο Ι.   ⁵ τοσούτων ποιητ. Poss.

διδάσκαλον, ὑπολαμβάνειν ἔξιστασθαι. ὅθεν ἐπάγει τερί τινα
φῆσι σαφῶς διηγούμενος ὅτι οἱ γραμματεῖς κ. τ. ἐ.

22 Καὶ οἱ γραμματεῖς οἱ ἀπὸ Ἱεροσολύμων καταβάντες
ἔλεγον, ὅτι Βεελζέβουλ ἔχει, καὶ ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν
δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια. 5

Ἐπειδὴ ἀντιλέγειν οὐκ εἶχον τοῖς γινομένοις, ἐτέρως αὐτὸν^π
διιβάλλειν ἐπειράσθησαν, ἐν τῷ Βεελζέβουλ ἄρχοντι τῶν δαιμο-
νίων φήσαντες ἐκβάλλειν αὐτὸν τὰ δαιμόνια· ὥστε εὐγνωμονέ-
στερα τῶν ἄρχοντων τὰ πλήθη. τοῖς μὲν γὰρ ἐμποδίζει περὶ τὴν
δικαίαν κρίσιν ἡ φιλοδοξία· τοῖς δὲ ἀνεπισκότητος ἡ διάνοια κατὰ^{τοῦτο} 10
ὅπου δὲ οὐκ ἐπισκοτεῖται ὁ νοῦς, δεύτερον ὅρᾳ, καὶ πρὸς τὴν
ἐπίγνωσιν τοῦ Κυρίου προάγονται· οἱ δὲ τοῦ νόμου διδάσκαλοι
συκοφαντοῦσι, καὶ πρᾶγμα τοῖς θείοις διδάγμασιν ἐναπιώτατον
ἵπε τοῦ πονηροῦ λύσιν ἔννοοῦσι γίνεσθαι.

23 Καὶ προσκαλεσάμενος αὐτὸὺς, ἐν παραβολαῖς ἔλεγεν 15
24 αὐτοῖς, πῶς δύναται Σατανᾶς Σατανᾶν ἐκβάλλειν; καὶ
ἔαν βασιλεία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ δύναται σταθῆναι
25 ἡ βασιλεία ἑκείνη· καὶ ἔαν οἰκία ἐφ' ἑαυτὴν μερισθῇ, οὐ
26 δύναται σταθῆναι ἡ οἰκία ἑκείνη· καὶ εἰ ὁ Σατανᾶς ἀνέ-
στη ἐφ' ἑαυτὸν, μεμέρισται, καὶ οὐ δύναται σταθῆναι,²⁰
ἀλλὰ τέλος ἔχει.

Σφόδρα ἀπὸ τῶν παραδειγμάτων ἰσχυρὰν ἐποιήσατο τὴν ἀπό-
δειξιν τοῦ μηδὲ δυνατὸν εἶναι τοῦτο γενέσθαι ὅπερ ἐκεῖνοί φασιν
ἀνάγκη γὰρ τὴν μερισθεῖσαν βασιλείαν ὑπὸ τῶν ἐμφυλίων πολέμων
ἡ πάντως πλειστὸν δσον ἑαυτῆς ἐλάττενα γίνεσθαι:^π τὸ δὲ αὐτὸ καὶ 25
ἐπὶ οἰκίας καὶ πόλεως ἐστὶν ἰδεῖν ὁμοίως συμβαῖνον. οὐκοῦν καὶ ἡ
τοῦ Σατανᾶ βασιλεία, εἴπερ ἐφ' ἑαυτὴν μεμέρισται, καὶ ὁ Σατα-
νᾶς τὸν Σατανᾶν ἀπελαύνει τῶν ἀνθρώπων, ἥγγικεν ἡ κατάλυσις
τῶν δαιμόνων, ὡς ἔοικε· τὸ μὲν γὰρ κράτος αὐτοῖς ἐν τῷ τῶν
ἀνθρώπων κρατεῖν. εἰ δὲ τοῦτο αὐτοῖς ἑαυτοῖς ἀφαιρεῖσιν, οὐδὲν 30
ἔτερον ἐστιν εἰπεῖν ἡ τὴν βασιλείαν αὐτοῖς λελύσθαι. εἰ δὲ συν-

^π αὐτὰ Poss.

• Sic P.L. ἡμιφυλ. ἡ πάντες ἀπολέσθαι Poss.

στηκει ἡ βασιλεία τοῦ πυντροῦ, καὶ κρατεῖ τῶν ἐν ἀνθράποις ἔτι,
δῆλος ὡς οὐ δημιέθη καθ' ἑαυτῆς.

27 Οὐδεὶς δύναται τὰ σκεύη τοῦ ἰσχυροῦ, εἰσελθὼν εἰς
τὴν οἰκίαν αὐτοῦ, διαρπάσαι, ἐὰν μὴ πρῶτον τὸν ἰσχυ-
ρὸν δῆσῃ, καὶ τότε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ διαρπάσει. 5

Οὐκοῦν ἐπειδὴ σκεύη τῶν δαιμόνων γεγόνασιν οἱ ἀνθράποι διὰ
τὰς κακίας ὑπὸ τὴν ἐκείνων^ο καταστάντες ἔξουσίαν, ἀδύνατον ἦν
ἀφαιρεθῆναι τοὺς δαιμόνας τὴν οἰκίαν κτῆσιν, ἀλλ' ἡ πρότερον
αὐτῶν ἡττηθέντων, καὶ δεσμοῖς περιβληθέντων εἰς τὸ μὴ δύναται
αὖθις ὑπὲρ τῶν ιδίων διαμάχεσθαι κτημάτων. τοῦτο δὲ ὑπὸ τῶν 10
δαιμόνων οὐκ ἄν ποτε ἐγένετο· ἐπεὶ μηδὲ οἶδόν τε ἦν ἐκείνους ἑα-
τοὺς ἀφελέσθαι τῆς ἔξουσίας αὐτῶν τὸν ἀνθρώπους.

28 Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, "Οτι πάντα ἀφεθήσεται τὰ ἀμαρ-
τήματα τοῖς νιώις τῶν ἀνθρώπων, καὶ βλασφημίαι ὅσας
29 ἄν βλασφημήσωσιν· ὃς δὲ ἄν βλασφημήσῃ εἰς τὸ 15
Πνεῦμα τὸ Ἀγιον, οὐκ ἔχει ἀφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ'
30 ἔνοχός ἔστιν αἰωνίου κρίσεως· ὅτι ἔλεγον, Πνεῦμα ἀκά-
θαρτον ἔχει.

"Ωστερ ἐνταῦθα ἡ ἄφεσις τῶν ἀμαρτιῶν οὐκ ἀνεμφάτως εἴρη-
ται τῆς μετανοίας, οὗτως καὶ τὸ κατὰ τοῦ Πνεύματος βλάσφημον 20
οὐκ ἀκεπίδεκτον πάντως τὴν μετάγνωσιν ἔχει· σκληρὸν γὰρ τοῦτο
καὶ ἀνεπίγνωμον πάντῃ· καὶ τῆς τοῦ πάντας ἀνθρώπους ἐλαύ-
νοντας ἐπὶ σωτηρίαν φιλανθρωπίας.

Τὴν εἰς τὸν Θεὸν βλασφημίαν ἀσύγγιωστον εἶναι φησι τῷ
τοῦ Πνεύματος ὄνόματι· ὥσπερ γὰρ ἡ τοῦ Πνεύματος ἐνέργεια 25
βασιλεία Θεοῦ· οὗτως καὶ ἡ βλασφημία ή κατὰ τούτου κατὰ
Θεοῦ γίνεται. ἀσυγχώρητον δὲ εἶναι λοιδερίαν Θεοῦ, ὡς ἐν ἑαυτῇ^q
συγγνώμην οὐκ ἔχουσαν. τὴν γὰρ εἰς οὐδὲν^r ἔχειν πρὸς σύγκρισιν
ἐκείνης, καθ' ὃ νεούμιστο τότε^s, καὶ ἐώρατο ἀνθρωπὸς ὁν, καὶ δι'
εὐτελείας ἐλθὼν καὶ γένους εὐκαταφρονήτου^t τὸ δὲ μῆτε ἐπὶ τοῦ 30
παρόντος αἰῶνος μῆτε ἐπὶ τοῦ μέλλοντος ἀφίεσθαι, τὴν κατὰ νό-

^o ἐκείνου L.   P. βασιλεία P.   q ἡς ἐν ἑαυτῇ om. P.   r αὐτὸν P.L.
^s νεούμιστο τε P.L.

μον ἔρμηνει^τ κρίσιν καὶ τὴν μέλλονταν. ὅτε γὰρ νόμος τὸν καταρόμενον Θεὸν βανατοῦσθαι κελεύει, καὶ ὁ Κύριος ἐπιψήφιεῖ-
ται τῷ νόμῳ, συγγνώμην ἐπὶ τῷ τοιούτῳ μὴ διδούς. παρασεσι-
τημένη δὲ ἐν τούτοις ἡ διὰ βαπτίσματος ἀφεσις εἶη, ἐπεὶ μηδὲ
καιρὸς ἦν τῷ^υ περὶ ταύτης Ἰουδαίοις διαλέγεσθαι. μεταξὺ γάρ 5
πως εὐρίσκεται αὕτη τῆς τε ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ καὶ τῆς μελλού-
σης κατακρίσεως, ὅτι πᾶς ὁ βαπτιζόμενος ἔξεισιν ἀπὸ τοῦ αἰώνος
τούτου, καὶ μεταξὺ πῶς παρόντος καὶ τῆς μελλούσης ζωῆς ἔξε-
τάζεται· καὶ ὅτῳ παραίτησιν τῆς ἐκ νόμου κατακρίσεως ἵσχει
κατὰ τὸν λέγοντα Παῦλον, “Θεὸς ὁ δικαῖων, τίς ὁ κατακρίνων;”¹⁰
οὐκοῦν τὸ τὰ βαύματα καὶ τὴν τῶν δαιμόνων κατάλυσιν, ἀ μόνου
τοῦ Πνεύματος ἐστι ποιεῖν, ταῦτα τῷ δαίμονι παρατιθέναι, οὐδε-
μίαν ὑμῶν ἀπολογίαν ἡ συγνώμην τῆς βλασφημίας καταλέπτει.
ταῦτα δὲ οὔτε τὴν εἰς ἑαυτὸν βλασφημίαν ἀφίεσθαι ἀποφηνά-
μενος^χ, οὔτε τοῖς βλασφημοῦσι κατὰ τοῦ Πνεύματος χώραν¹⁵
μετανοίας, εἰ βούλοιντο^γ, ἀφιεὶς οὐδεμίαν, ἀλλ’ ἐν παραβέστει
τὴν εἰς αὐτὸν βλασφημίαν, ὡς εἰς ἄνθρωπον τότε γίνεσθαι μόνον
δοκούσαν, ἐλάττονα φάσκων εἶναι, ὅταν τῇ βλασφημίᾳ^ζ τοῦ
Ἀγίου συγκρίνηται Πνεύματος.

31 *Ἐρχονται οὖν οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, καὶ²⁰
ἔξω ἐστῶτες ἀπέστειλαν πρὸς αὐτὸν, φωνοῦντες αὐτόν.
32 καὶ ἐκάθητο ὄχλος περὶ αὐτὸν· εἶπον δὲ αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡ
33 μήτηρ σου καὶ οἱ ἀδελφοὶ σου καὶ οἱ ἀδελφαὶ σου ἔξω
ζητοῦσί σε. καὶ ἀπεκρίθη αὐτοῖς λέγων, Τίς ἐστιν ἡ μή-
34 τηρ μου ἡ οἱ ἀδελφοί μου; καὶ περιβλεψάμενος κύκλῳ²⁵
τοὺς περὶ αὐτὸν καθημένους, λέγει, Ἰδε, ἡ μήτηρ μου καὶ
35 οἱ ἀδελφοί μου. ὃς γὰρ ἀν ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ,
οὗτος ἀδελφός μου καὶ ἀδελφή μου καὶ μήτηρ ἐστι.

Δείκνυσιν ὅτι πάσης προτιμῆσης συγγενείας τοὺς κατὰ τὴν
πίστιν οἰκείους· ταῦτα δὲ ἔφη οὐκ ἀποδοκιμάζων πάντως τὴν μη-
30 τέρα καὶ τὸν ἀδελφούς· ἀλλὰ δεικνὺς ὅτι πάσης σωματικῆς

^τ ἔρμηνειν P.   ^υ erasuni P.   ^χ ἀποφαινόμενος P.L.   ^γ ὄλοντο P.
^ζ Sic P. τὴν βλασφημίαν Poss.

συγγενέας προτιμᾶ τῆς ψυχῆς τὴν οἰκείότητα^a διὰ τούτου κάκείνους στέργων ταῦτα ἐπάγοντο^b πρὸς γὰρ τὸν οἰόμενον ὡς ἐπὶ^c ὅ σπουδαιότερον καλεῖν αὐτὸν τῶν οἰκείων τὴν ὄμιλίαν, ἀναγκαῖον ἦν τοῦτο εἰπεῖν, ὅμοι καὶ εἰς διδασκαλίαν τῶν παρόντων. ἄλλως δέ φησιν ὅτι μήτω τότε πεπιστεύκεσσαν εἰς αὐτὸν εἰς ἀδελ-5 φοῖ αὐτοῦ, ὡς μανθάνομεν παρὰ Ἰωάννου. παρὰ δὲ τοῦ Μάρκου, ὅτι ὡς ἔξεστηκότα κατέχειν ἐπέιρουν. ἐπειδὴ^d γοῦν τοιάντης ἥσαν διαποίας, καὶ ὁ Κύριος αὐτῶν συχ ὡς οἰκείων ἐμνήσθη^e μανθάνομεν δὲ ὅτι καὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ Πνεῦμα^f συγγενεῖς καθιστάμενα.

10

ΚΕΦ. Θ.

Περὶ τοῦ σπόρου παραβολῆ.

1 Καὶ πάλιν ἤρξατο διδάσκειν παρὰ τὴν θάλασσαν· καὶ συνήχθη πρὸς αὐτὸν ὅχλος πολὺς, ὥστε αὐτὸν ἐμβάντα εἰς τὸ πλοῖον καθῆσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ· καὶ πᾶς 15 2 ὁ ὅχλος πρὸς τὴν θάλασσαν ἐπὶ τῆς γῆς ἦν. καὶ ἐδίδασκεν αὐτοὺς ἐν παραβολαῖς πολλὰ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ.

Κάθηται πρὸς τῇ θαλάσσῃ τῆς^e ἐν μέσοις ὅχλοις διατριβῆς ὑφίσταμενος^g καὶ οὐδὲ οὔτως εὐρυχωρίᾳ καταλείπεται διὰ τὴν τοῦ 20 πλήθους συνδρομὴν, ἀλλ’ ἐπὶ τὸ πλοῖον ἀναβαίνει. πρὸς γὰρ τὴν χρείαν αἱ πράξεις καλῶς γίνονται. διδάσκει τοίνυν ἐκ θαλάττης τοὺς ἐπὶ γῆς ἐστηκότας^h συνήθως δὲ διὰ πλοίου, καὶ οὐκ αὐτῆς τῆς θαλάττης ἐπιβεβηκὼςⁱ, καίτοι δυνάμενος, ἵνα μήτε τῆς ἀκροάστεως ἐκβάλῃ διὰ τῆς ἐκπλήξεως, μήτε θαυματουργὸς μᾶλ-25 λον ἡ διδάσκαλος φαίνηται· τὸ γὰρ περιττὸν καὶ οὐ κατὰ φιλανθρωπίαν γινόμενον παραδίξον, ἄκαριον εἶχε τὴν θαυματουργίαν^j ἐπειδὴ τοίνυν σημεῖα πολλὰ ἐποίησε, πάλιν τὴν ἐκ τῆς διδασκαλίας ὠφέλειαν παρέχει^k καὶ κάθηται ἐν τῷ πλοιῷ ἀλιεύων καὶ σαγηνεύων τοὺς ἐν τῇ γῇ. ἐκάβισε δὲ οὔτω. οὐ γὰρ ἀπλῶς αὐτὸς 30 τέθεικεν ὁ Εὐαγγελιστὴς, ἵνα μετ’ ἀκριβείας συνῇ τὸ θέατρον.

^b ἐπὶ τι P. καὶ ἐπὶ τι L.

P.L. male Poss. πατέρα.

^c ἐπειδὴ τοιάντη διανοία καὶ δ P.L.c τοῖς P. ^d Sic

f ἐπιβεβηκε P. μεταβίβηκε Poss.

καὶ μηδένα ἀφῆ^ε κατὰ νότου, ἀλλὰ πάντας ἀντιπροσώπους ἔχει.
καθίσας δὲ ἐκεῖ διὰ παραβολῶν φθέγγυεται[·] καὶ πᾶσαι αἱ παρα-
βολαὶ, ἃς ἐφεξῆς ἐνταῦθα τίθησι, πρόρρησίς^η εἰσι τὸν ἀπὸ τοῦ
κηρύγματος, ὅτι περὶ τὸ κήρυγμα ἐσομένουν λέγει δὲ αὐτὰ τολ-
λῶν μὲν ἑτέρων ἔνεκεν, τὴν τούτων προσγόρευσιν ἀναγκαῖαν εἶναι⁵
νομίσας αὐτῷ μάλιστα δὲ ὡς ἀν μὴ καθάπερ οἱ λοιποὶ τῶν
διδασκαλίας ἀρξάντων τινὸς, δοκῇ καὶ αὐτὸς ἀγνοίᾳ τὸν ἔχεις ἐσο-
μένων κηρύττειν τὸ Εὐαγγέλιον. προλέγει τοίνυν καὶ τοῦ κηρύ-
γματος τὴν ἐπίδοσιν, καὶ τὸν ἀπειθούντων τὴν φαυλότητα, ἥ μὴ
γητσίᾳ διαβέσει τὸν τῷ Εὐαγγελίῳ προσιόντων τὴν χαυνότητα.¹⁰
ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν ἐν τούτοις σπουδὴν, ὡς διὰ πάντων δῆλον γενέ-
σθαι τοῖς ἀκούεστιν, ὅτι σφόδρα εἰδὼς οἴλα τινα τὰ περὶ τὸ κή-
ρυγμα ἔσται, κέχρηται τῇ διδασκαλίᾳ[·] τὸν σπουδαίων ἔνεκα πάντα
διαπραττόμενος.

3. Ἀκούετε. ἴδον, ἔξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι[·] καὶ¹⁵
4. ἐγένετο ἐν τῷ σπείρειν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὄδον, καὶ
5. ἦλθε τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατέφαγεν αὐτό· ἄλλο
δὲ ἔπεσεν ἐπὶ τὸ πετρῶδες, ὅπου οὐκ εἶχε γῆν πολλήν·
6. καὶ εὐθέως ἔξανέτειλε, διὰ τὸ μὴ ἔχειν βάθος γῆς· ἡλίου
δὲ ἀνατείλαντος ἐκαυματίσθη, καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ρίζαν²⁰
7. ἔξηράνθη. καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὰς ἀκάνθας· καὶ ἀνέ-
βησαν αἱ ἄκανθαι, καὶ συνέπνιξαν αὐτὸ, καὶ καρπὸν οὐκ
8. ἔδωκε. καὶ ἄλλο ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν τὴν καλήν· καὶ
9. ἔδιδουν καρπὸν ἀναβαίνοντα καὶ αὐξάνοντα, καὶ ἔφερεν
10. ἐν τριάκοντα, καὶ ἐν ἔξήκοντα, καὶ ἐν ἑκατόν.²⁵

Πρώτην ταύτην παραβολὴν τίθησι ποιοῦσαν τὸν ἀκροατὴν
προσεκτικώτερον. ἐπειδὴ γὰρ αἰνιγματωδὸς ἡμελλε διαλέγεσθαι
διὰ τὸ εἶναι καὶ Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους ἀναμεμιγμένους τῷ
πλήθει, διανίστησι τὴν διάνοιαν τῶν ἀκούοντων πρῶτον διὰ τῆς
παραβολῆς[·] πρὸς τούτοις καὶ ἵνα ἐμφατικώτερον¹ τὸν λόγον³⁰
ποιήσῃ, ἐν παραβολαῖς φθέγγυεται, καὶ ἵνα² πλείονα τὴν μνήμην
ἐνθῇ, καὶ ὑπὸ ὄψιν ἀγάγῃ τὰ πράγματα. οὕτως καὶ οἱ προφῆται

^ε ἀφῆρκε διὰ νότου Poss.

^η προρρήσεις P.

^ι ἐμφαντ. P.L.

² ἵνα om. P.L.

ποιοῦσιν ἀπίγει εὖ ἐπαρθολαῖς τὸ στόμα, κατὰ τὴν τοῦ φάλλοντος φωνὴν, καὶ φησιν, “ ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπείρειν.” πόθεν ἐξῆλθεν ὁ πανταχοῦ παρὼν, ὁ πάντα πληρῶν; οὐ τόπῳ, ἀλλὰ σχέσει καὶ οἰκουμείᾳ τῇ πρὸς ἡμᾶς ἐγγύτερος ἡμῖν γενόμενος διὰ τῆς κατὰ τὴν σάρκα παραμοῆς¹. ἐπειδὴ γὰρ εἰσελθεῖν⁵ οὐκ ἡδυνάμεθα, τῶν ἀμαρτημάτων διατειχίζονται ἡμῶν τὴν εἰσόδον, αὐτὸς ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. ἐξῆλθεν εὖ σπείραι τὸν τῆς εὐσεβίας λόγον γὰρ ἐνταῦθα τὴν διδασκαλίαν φησὶν, ἄφοναν δὲ τῶν ἀνθρώπων τὰς ψυχάς. καὶ ὁ μὲν ἔπεισε παρὰ τὴν οὐδόν. οὐκ εἶπεν ὅτι αὐτὸς ἔρριψεν, ἀλλ’ ὅτι ἔπεισεν ὃ δὲ παρὰ¹⁰ τὴν πέτραν¹⁰ ὃ δὲ ἐπὶ τὰς ἀκάνθας¹⁰ ὃ δὲ ἐπὶ τὴν¹⁰ γῆν τὴν καλήν. τέταρτον οὖν¹⁰ μέρος ἐσάθη¹⁰ καὶ οὐδὲ τοῦτο ἐπίσης¹⁰ καρποφορεῖ. ἀλλὰ κάνταῦθα¹⁰ πολλὴ¹⁰ διαφορά¹⁰ ταῦτα δὲ ἔλεγε, δηλῶν ὅτι μετ’ ἀφθονίας ἀπαντά¹⁰ διελέγετο¹⁰ καθάπερ ὁ σπείρων οὐ διαιρεῖ¹⁵ τὴν ὑποκειμένην γῆν, ἀλλ’ ἀπλῶς καὶ ἀδιακρίτως βάλλει τὰ¹⁵ σπέρματα¹⁰ οὗτοι καὶ αὐτὸς ἀπασι¹⁰ διελέγετο, τὰ παρ’ ἑαυτοῦ πληρῶν, καίτοι προειδὼς τὰ ἐσόμενα¹⁰ ἵνα λέγῃ, “ τί ἐμὲ¹⁰ ἔδει¹⁰ “ ποιῆσαι καὶ οὐκ ἐπίσησα; ” καὶ οἱ μὲν προφῆται ὡς περὶ ἀμπέλου¹⁰ διαλέγονται τῷ δήμῳ¹⁰, οὗτος δὲ ὡς περὶ σπόρου, δηλῶν ὅτι ταχεῖα¹⁰ ὥν ἀπασι¹⁰ ὑπακοή καὶ εὐκολωτέρα, καὶ εὐθέως τὸν καρπὸν²⁰ δώσει. ὅταν δὲ ἀκούσῃς, ἐξῆλθεν ὁ σπείρων σπείραι, μὴ ταυτολογίαν νομίσῃς¹⁰ ἐξέρχεται γὰρ πολλάκις ὁ σπείρων, καὶ ἐφ’ ἔτερον πρᾶγμα, ἡ ἀνανεῶσαι, ἡ τὰς πενηντὰς ἐκτεμεῖν¹⁰ βοτάνας, ἡ ἄλλο τι¹⁰ ἐπιμελήσασθαι¹⁰ αὐτὸς δὲ ἐπὶ τὸ σπείραι. πόθεν οὖν τὸ πλέον ἀπόλετο τοῦ σπόρου; οὐ παρὰ τὸν σπείροντα¹⁰, ἀλλὰ παρὰ τὴν¹⁰ ὑποδεχομένην γῆν, τοῦτ’ ἐστι, παρὰ τὴν ἀκούσουσαν ψυχήν. καὶ τί δήποτε οὐ προφανῶς τοῦτο φησι¹⁰; ὅτι οὐ βούλεται αὐτὸν σφόδρα καθιέσθαι, ὅστε μὴ εἰς ἀπόγνωσιν ἐμβάλλειν¹⁰, ἀλλὰ καταλιμπάνει¹⁰ τῷ συνειδότι τῶν ἀκούσυτων τὸν ἔλεγχον¹⁰ ταύτην δὲ λέγει τὴν παραβολὴν τοὺς μαθητὰς ἀλείφων καὶ παιδεύων, ζοκῶν πλείους τῶν δεχομένων τὸν λόγον οἱ ἀπολλύμενοι ὅσι, μὴ

¹ παραβολῆς P.   ¹⁰ ἐπὶ P.   ¹⁰ Π.   ¹⁰ οὖν om. P.   P. εἰς¹⁰ ἰσης P.
    καὶ ἐστ. P.L.   ¹⁰ ἀπασι.   ¹⁰ τί με P.L.   ¹⁰ ἀγγέλου P.   ¹⁰ τοῦ
    δήμου P.L.   ¹⁰ ἔσται ἡ ὑπ. L.   ¹⁰ P.L. ἀκταμεῖν Poss.   ¹⁰ ἀλλ'
    ὅτι P.   ¹⁰ σπείραντα P.L.   ¹⁰ P.   ¹⁰ ἐμβαλεῖν P.   ¹⁰ d P.

καταπίπτειν. καὶ γὰρ ἐπὶ τοῦ δεσπότου σου τοῦτο γέγονε^ε καὶ ὁ πάντα προειδὼς ἐπιστάμενος ταῦτα ἔσεσθαι, οὐκ ἀπέστη τοῦ σπόρου. καὶ ὁ μὲν γεωργὸς εἰκότως ἀν ἐγκαλοῦτο ὅπου δῆποτε ρίπτων τὸν σπόρον, ὁ δὲ διδάσκαλος πολὺν σχοήν τὸν ἔπαινον. ὁ μὲν γὰρ γεωργὸς εἰκότως ἀν ἐγκαλεῖτο τοῦτο ποιῶν^γ οὐ γὰρ 5 ἔνι τὴν πέτραν γενέσθαι γῆν, οὐδὲ τὴν ὄδον μὴ εἶναι ὄδον, ἢ μὴ εἶναι ἀκάνθας^ζ ἐπὶ δὲ τὸν λογικῶν^η οὐχ οὔτως. δυνατὸν γὰρ τὴν πέτραν μεταβληθῆναι καὶ γίνεσθαι^ι γῆν λιπαρὰν, καὶ τὴν ὄδον μηκέτι καταπατεῖσθαι, μηδὲ προκεῖσθαι τοῖς περιοῦσιν ἄπασιν, ἀλλ’ ὡς^θ ἄρουραν πίονα γίνεσθαι^η, καὶ τὰς ἀκάνθας ἀφαιτεῖσθαι^{ιο} 10 καὶ πολλῆς ἀπολαύειν ἀδείας τὰ σπέρματα. εἰ γὰρ μὴ ἔξην, οὐκ ἀν ἔσπειρεν οὔτως. σὺ δέ μοι σκόπει, ὅτι οὐ μία τῆς ἀπωλείας ἡ ὄδος, ἀλλὰ διάφορες^ο οἱ μὲν γὰρ τῇ ὄδῷ ἐοικότες οἱ ράβυμοι καὶ ὀλίγωροι^ο οἱ δὲ τῇ πέτρᾳ ἀσθενέστεροι^ι, μενονουχὶ μηδενὸς; ἐπηρεάσαντος^κ τὴν διδασκαλίαν μαραυθῆναι, πόσῳ μᾶλ- 15 λον^ι καὶ πειρασμῷ ἐπικειμένων^ο οἱ δὲ ἐν ταῖς ἀκάνθαις, πολλῷ τούτων ἀσυγγινωστότερι. οὔτεραν δὲ τίθησι τὴν καλὴν γῆν, οὐκ ἀφίεις ἀπογγνῶναι, ἀλλὰ διδοὺς ἐλπίδας μετανοίας^ο καὶ ὅτι δυνατὸν ἐκ τῶν εἰρημένων εἰς ταύτην μεταβαλεῖν^ο καίτοι εἰ καὶ ἡ γῆ καλὴ, καὶ ὁ σπορεὺς εἴς, καὶ τὰ σπέρματα τὰ αὐτά.²⁰

Διατί ὁ μὲν ᾗ ὁ δὲ ἔξι ὁ δὲ λ; ἐνταῦθα τάλιν παρὰ τὴν φύσιν τῆς γῆς ἡ διαφορὰ, τουτέστι παρὰ τὴν γνώμην^{ηη}. πολλὴ δὲ ἡ φιλανθρωπία τοῦ γεωργοῦ, ὅτι καὶ τοὺς πρώτους ἀποδέχεται, καὶ τοὺς δευτέρους οὐκ ἐκβάλλει, καὶ τοῖς τρίτοις δίδωσι χώραν.

⁹ Καὶ ἔλεγεν, Ὁ ἔχων ὥτα ἀκούειν, ἀκούετω. ὅτε δὲ²⁵ 10 ἐγένετο καταμόνας, ἡρώτησαν αὐτὸν οἱ περὶ αὐτὸν σὺν 11 τοῖς δώδεκα τὴν παραβολήν. καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ὅμιν δέδοται γνῶναι τὸ μυστήριον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ^ο. ἐκείνοις δὲ τοῖς ἔξω, ἐν παραβολαῖς τὰ πάντα γίνεται.

Εἰπὼν δὲ ὁ Εὐαγγελιστής, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ³⁰ αὐτοῦ, Ἰδιον αὐτοῦ τὸν λόγον ἔδειξε καὶ οὐκ ἀλλότριον. οὐκ ἔστι

^ε λόγον L. ^γ γενέσθαι P.L. ^{ηη} η L. ^η om. P.L. ^η ἀσθενέστεροι μόνον οὐκέτι δὲ ἵστον μηδένες ἐπ. L. ^κ ἐπηρεάζοντος P.L. ^η π. μᾶλλον om. L. ^{ηη} γνῶσιν Poss.

γὰρ Πέτρου ἡ Παῦλον ἡ διδαχὴ, ἀλλὰ τοῦ Σωτῆρος¹ “ ἔξηλθεν
“ γάρ,” φησιν, “ ὁ σπείρων σπεῖραι τὸ σπέρμα αὐτοῦ” ἐλεγεν δὲ
καὶ ὁ Σωτὴρ, “ μὴ καλέσῃς διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς, εἰς γάρ ἐστιν
ὑμῶν “ ὁ διδάσκαλος ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς” ἐκεῖνος γὰρ μόνος ἀληθῆς
διδάσκαλος, ὁ δίχα τοῦ μαθεῖν διαλεγόμενος. ταῦτα μὲν ὁ Σωτὴρ²
ἐλαλει καὶ ὑρμήνευσεν “ ὅτε δὲ ἐγένετο καταμόνας ἥρατησαν
“ αὐτὸν οἱ τερὶ αὐτὸν σὺν τοῖς δώδεκα,” καὶ τὰ ἔξης. “ Ινα
εἶπη, ὅτι ὑμεῖς ἄξιοι ὅντες ἀπαντα μαθεῖν τὰ πρὸς διδασκαλίαν
συντείνοντα τοῦ κηρύγματος, μαθήσοθε καὶ τῶν παραβολῶν τὴν
σαφῆνειαν πρὸς δὲ τούτους κατὰ παραβολῶν κέχρημα τῇ δι-¹⁰
δασκαλίᾳ³. ἐπειδὴ μηδὲ ἄξιοι μαθεῖν εἰσι, διὰ τὴν κακίαν τοῦ
τρόπου⁴. οὔτε γὰρ ἀγνοῶν Ἰουδαίους ἀπιστήσαντας ἦλθε πρὸς
αὐτοὺς ὁ Κύριος, οὔτε πάντα πρὸς τὴν πίστιν ἐνάγυν αὐτοὺς,
ἀλλὰ τοῖς μὲν σημείοις δυσωπῶν, ἵκανοῖς οὖσι καὶ τοὺς πάνυ
σκληροὺς καὶ ἀσυνέτους ἐνάγεσθαι· ἵνα διὰ τούτων εἴεν ἀναπο-¹⁵
λόγυτοι περὶ τῆς ἀπιστίας⁵ τὴν δὲ διὰ γνώσεως προσαγωγὴν οὐ
παρέχων, ὅτι τοῦ κατὰ τὸν νόμον, δν ἔλαβον, μὴ παρέχοντες τὴν
ἱτακοὴν, οὐ δίκαιον κρῖναι τοῦ καινοῦ λόγου μετασχεῖν, ἀλλ’ ἐκ-
τέρων ἀφαιρεθῆναι. ἐν P μὲν γὰρ τῷ νέφι καὶ ὁ παλαίος⁶ ὅπου δὲ ὁ
νέος οὐκ ἐστιν, οὐδὲ ὁ παλαιὸς ἔτι χώραν ἔχειν δύναται. δείκνυσιν²⁰
οὖν τῷ παραδείγματι τῶν ἱπηκόων μαθητῶν ὅτι δι’ ἀντιλογίαν
ἀνάξιοι τῆς σαφοῦς διδασκαλίας οἱ λοιποί. τὸ δὲ ὅλως λαλεῖν
διὰ παραβολῶν, καὶ μὴ παντελῶς ἀποσιωπᾶν, ἐπιδείκνυσιν ὅτι
τοῖς μὴ προσιοῦσι πλησίον τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ εἰ φανείη τὸ ἀγαθὸν
δι’ ἑαυτοῦ⁷, ἀμυδρῶς μᾶλλον ἡ ἐναργῶς φαίνεται⁸ ὥσπερ καὶ σώ-²⁵
ματος εἴδος⁹ τοῖς πόρρωθεν ἐστῶσι, σαφῶς οὐ καταλαμβάνεται.
οὐδὲ βούλεσθε, φησι, παρασχεῖν τοῖς διὰ τέλους ἀπείθεσι τὴν τῆς
σοφίας ἀνάπτυξιν¹⁰ ὅταν γάρ τις ἐπάγγηται προσάρεσιν εὐσεβῆ καὶ
γνώμης ὄρθοτητα, λήψεται μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας τῶν ἀπο-
κρύφων τὴν ἀποκάλυψιν¹¹ ὅταν δὲ μηδὲν ὑγίες φρονῇ, οὐδὲ τῶν 30
προχείρων τοῖς πολλοῖς ἀξιοῦται δέξασθαι τὴν ἀκρόασιν.

12 “ Ινα βλέποντες βλέπωσι, καὶ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκού-

¹¹ διδασκαλίαν P.
Poss.

¹⁰ Sic. P.L. προσάπτῳ Poss.

P Sic. P.L. ἡν

9 ἑαυτὸν P.

¹¹ συμπατειδᾶς Poss.

ούτες ἀκούωσι, καὶ μὴ συνιῶσι· μήποτε ἐπιστρέψωσι,
καὶ ἀφεθῇ αὐτοῖς τὰ ἀμαρτήματα.

Εἶτα καὶ τῇ ἐπαγωγῇ τῆς προφητικῆς φωνῆς τὴν κακίαν
αὐτῶν ἐλέγχει, ὡς πόρρωσθεν κηρυττομένην. “Βλέποντες γάρ οὐ
“βλέψουσι· καὶ οὐ μὴ ἴδωσι· καὶ ἀκούσονται καὶ οὐ μὴ συνιῶσι”⁵
οὐδὲ γάρ βουληθήσονται τὴν χάριν αὐτοῦ παραδέξασθαι. διό φησιν,
“ἴδοντες ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν ἐπράθητε· καὶ ταῖς ἀνομίαις ὑμῶν
“ἐξαπέστειλα μητέρα ὑμῶν. διότι ἥλθον, καὶ οὐκ ἦν ἄνθρωπος·
“ἐκάλεσα καὶ οὐκ ἦν ὁ ἐπακούων.” τὸ μὲν οὖν βλέψαι ὑπῆρχεν
αὐτοῖς ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ ὄφθεντος· τὸ δὲ μὴ ἴδειν συμβίβηκεν ιο
ἀπὸ τοῦ αὐτοὺς⁹ μῆσαι τοὺς ἑαυτῶν ὄφθαλμοὺς, καὶ προσποιη-
θῆναι μὴ βλέπειν. ὅμοιος δὲ καὶ τὸ μὴ ἀκοῦσαι ἀπὸ τοῦ μὴ
βούλεσθαι συνιέναι τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ καταφρονεῖν τῶν λεγο-
μένων. καὶ οὕτως συμβίστεται αὐτοῖς τὸ μὴ ἀπαλλαγῆναι τῶν
οἰκείων ἀμαρτημάτων, ἀλλ’ ἀντιπαθῶς ἔχειν πρὸς τὴν ἑαυτῶν¹⁵
σωτηρίαν.

21 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, μήτι ὁ λύχνος ἔρχεται ἵνα ὑπὸ¹
τὸν μόδιον τεθῇ, ἢ ὑπὸ τὴν κλίνην; οὐχ ἵνα ἐπὶ τὴν
λυχνίαν ἐπιτεθῇ;

‘Ο βουλόμενος τὸν λύχνον ἐφαρμόζειν καὶ² τοῖς τελειωτάτοις²⁰
τῶν τοῦ Ἰησοῦ μαθητῶν, δυσωπήσει ἡμᾶς ἀπὸ τῶν περὶ τοῦ
Ἰωάννου λελεγμένων³ ὅτι ἐκεῖνος ἦν ὁ λύχνος ὁ καιόμενος καὶ
φαίνων. ἀλλὰ καὶ τὸ, “ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὄφθαλμός,”
ἀναφερόμενον ἐπὶ τὸ ἐκάστω τοῦ⁴ πᾶσιν ἀνθρώποις ἐφαρμόσει.
ἀλλὰ καὶ “ἔστωσαν ὑμῶν αἱ ὀσφύες περιεζωσμέναι, καὶ οἱ λύχνοι²⁵
“καιόμενοι,” πρὸς τάντας εἰρηγματοῦ⁵ μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ. φήσει
τις οὖν ἐπὶ τὴν ἐνεστηκυῖαν ζωὴν ἀναφέρεσθαι τὸ εἰρημένον περὶ
τοῦ μὴ δεῖν τὸν ἀναφέντα⁶ λύχνον ἐν τῇ ψυχῇ λογικὸν κρύπτειν
αὐτὸν, ἀλλ’ ἐπιτιθέναι λυχνίᾳ⁷. εἰς σύμβολον ἡς Μωσῆς ἐν τῇ
σκήνῃ ἀπέθετο τοῦ μαρτυρίου. χρὴ οὖν τὸν λύχνον μὴ ὑπὸ τὸν³⁰
μοδιὸν τοῦ σιτομετρίου εἶναι· μοδιῷ γάρ σιτομετρείσθωσαν ὑπὸ⁸
τοῦ πιστοῦ καὶ φρονίμου οἰκονόμου οἱ σύνδουλοι, βλεπέτωσαν δὲ

ἢ αὐτοῖς P.   ᾧ P.   * Sic P.L.   τὸν ἐκαστῶν οὖν Poss.   τὰς P.
ἢ ἀνάψαντα P.L.   * λυχνίαν P.

τὰς αὐγὰς τοῦ λύχνου ἐπικειμένου τῇ λυχνίᾳ καὶ εἰς φανερὸν τοῦ λόγου προσγομένου οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάντες τῆς ἐκκλησίας^γ. ἀλλ’ οὐδὲ ὑπὸ τὴν κλίνην τιθέασι τὸν λύχνον, ἔνθα τις ἀναπαύεται, οὐδὲ ἄλλου τινὸς σκένους ὑποκάτω. τοῦτο γὰρ ὁ πιῶν οὐ προοεῖται τῶν εἰσπορευομένων εἰς τὴν οἰκίαν^δ, οἵς δεῖ προστίθεσθαι^ε τὸν 5 λύχνον, οἱ τῷ ἀληθινῷ φωτὶ καὶ λόγῳ τῷ λαμπρῷ καὶ ταῖς ἀκτῖσι τῆς σοφίας ἀνάπτουτες τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν φύσιν ἔχοντας καθ’ ἣν κατεσκεύαστεν αὐτὸν ὁ δημιουργός^β λύχνου δεομένου τῆς ἀπὸ τοῦ λόγου καὶ σοφίας καὶ τῆς ἀληθείας τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς ἀνάψεως. καὶ νομιστέον τὴν “ἔστωσαν ὑμῶν οἱ λύχνοι καιόμενοι”¹⁰ ἐντολὴν, ὑπὸ μὲν τῶν προονυμένων ἔχειν ἐν τῇ ψυχῇ τὸν νοῦν διορατικώτατον^β, καὶ μετέχοντα τοῦ εἰπόντος “ἐγὼ φῶς εἰς τὸν “κόσμον ἐλήλυθα,” πληροῦσθαι. οἱ γὰρ καίοντες τὸν λύχνον καὶ τιθέντες ἐπὶ τὴν λυχνίαν, ἵνα λάμπῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ, προτρέψονται^ε καὶ τοὺς^δ ἐν τῇ οἰκίᾳ βλέποντας τὴν τοῦ λύχνου¹⁵ λαμπρότητα καὶ αὐτοὺς καίειν τὴν ἐαυτῶν λυχνίαν. δυνάμει σὸν τοῦτο φησιν, ἐγὼ μὲν ἦψα τὸ φῶς, τὸ δὲ μεῖναι καιόμενον τῆς ὑμετέρας ἔστω σπουδῆς, οὐ δί’ ὑμᾶς αὐτοὺς μόνον, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς μέλλοντας τῆς αὐγῆς ἀπολαύειν^ε, καὶ πρὸς τὴν ἀληθείαν χειραγωγεῖσθαι. ἐὰν γὰρ ὑμεῖς ἢτε μετὰ ἀκριβείας βιοῦντες, οὐ 20 δυνήσονται αἱ κατηγορίαι συσκιάσαι ὑμῶν τὴν λαμπάδα.

22 Οὐ γάρ ἔστι τι κρυπτὸν, ὃ ἐὰν μὴ φανερωθῇ· οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον, ἀλλ’ ἵνα εἰς φανερὸν ἔλθῃ.

Πάλιν δὲ αὐτὸς διὰ τούτων εἰς ἀκρίβειαν ἔγει βίου, παιδεύων ἐναγανίους εἶναι ὡς ὑπὸ τοῖς ἀπάντων ὄφθαλμοῖς κειμένους,²⁵ καὶ ἐν μέσῳ τῆς οἰκουμένης θεάτρῳ ἀγωνιζομένους. μὴ γὰρ δὴ τοῦτο εἰδῆτε, φησὶν, ὅτι ἐνταῦθα καθήμεθα νῦν, καὶ ἐν μικρῷ γωνίᾳ ἔσμεν μέρει. οὗτο γὰρ ἔσεσθε καταδηλοι πᾶσιν, ὡσανεὶ λύχνος ἐν οἰκίᾳ ὑπὲρ τῆς λυχνίας φαίνων. ποῦ νῦν οἱ τῇ δυνάμει τοῦ Χριστοῦ διαπιστοῦντες; ἀκούετωσαν ταῦτα, καὶ τῆς προφητο-30 τείας τὴν δύναμιν ἐκπλαγέντες, προσκυνεῖτωσαν αὐτῷ τὴν ἴσχυν. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ προσεκτικωτέρους ποιῶν τοὺς ἀκούοντας, ἐπιφέρει,

^γ τῇ ἐκκλησίᾳ L.   ^δ οἰκείαν Poss.   ^ε τίθεσθαι L.   ^β διωρατικ. Cod.
ε προτρέψονται L.   ^δ τοὺς οἰκ. P.   ^ε ἀπολ. τ. αὐγ. L.

23 Ὁ ἔχων ὅτα ἀκούειν, ἀκούέτω.

Ἐνώησον γὰρ ἡλίκα ὑπέσχετο τοῖς οὐδὲ ἐν τῇ χώρᾳ γνωρίμοις
οὖσι τῇ αὐτῷ, ὅτι γῆ καὶ θάλασσαὶ αὐτοὺς εἴσεται, καὶ πρὸς
τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἥξουσιν οὐ φήμη μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ
τῆς εὐεργεσίας ἐνεργείᾳ. 5

24 Καὶ ἐλεγεν αὐτοῖς, βλέπετε τί ἀκούετε. ἐν φῷ μέτρῳ
μετρεῖτε, μετρηθήσεται ὑμῖν, καὶ προστεθήσεται ὑμῖν
25 τοῖς ἀκούοντιν. ὃς γὰρ ἀν ἔχῃ, δοθήσεται αὐτῷ, καὶ ὃς
οὐκ ἔχει, καὶ ὁ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.

Ἐπιφέρει “βλέπετε τι ἀκούετε.” νήψατε πρὸς τὸ μέτρον τῆς 10
ὑπακοῆς, καὶ ἡ γνῶσις δοθήσεται, καὶ ὅσον ἀν βούληται τις
σοφίας, ἐπισπάσηται τῇ προθυμίᾳ, πρὸς δὲ διδωσι μέτρον ἀντι-
λαμβάνων οὐδὲ γὰρ ἄμετρον ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ χρηστὸν ἡ φαῦλον.
διόπερ κατὰ τὴν ἀναλογίαν “οὗ ἐμετρήσαμεν μετρηθήσεται ἡμῖν,
“ μέτρῳ καλῷ σεσαλευμένῳ, πεπιεσμένῳ, ὑπερεκχυνομένῳ, ἀπόδο- 15
“ θησομένῳ εἰς τὸν κόλπον ἡμῶν.”

Ος γὰρ ἀν ἔχῃ πόθον καὶ προθυμίαν τοῦ ἀκούειν καὶ αἰτεῖν,
δοθήσεται αὐτῷ· ὃς δὲ ἀν οὐκ ἔχῃ θείας ἀκροάσεως ἔρωτα, διὰ τῆς
καταφρονήσεως, καὶ εἴ τι ἔδοξεν ἔχειν τί νόμου γραπτοῦ, ἀρθή-
σεται ἀπ' αὐτοῦ, κατὰ τὸ, “ἀρθήσεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν 20
“ ἀφ' ὑμῶν, καὶ δοθήσεται ἔθνει ποιοῦντι τοὺς καρποὺς αὐτῆς.”
αἰνιττόμενος τοὺς ἐν εἰδήσει καυχωμένους τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου,
καὶ βίνοτας^b τὰ ὅτα τοῦ μὴ ἀκούειν τῆς τοῦ Κυρίου διδα-
σκαλίας.

Βασιλείαν Θεοῦ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν καλεῖ^b, καὶ τῆς ἐνσάρκου 25
παρουσίας αὐτοῦ κατὰⁱ τὴν οἰκονομίαν φησιν κατὰ τὸ, “Ἄγγεικεν
“ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν,” καὶ, “ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς
“ ὑμῶν ἐστι,” τοῖς μαθηταῖς εἰρημένον. αὐτῇ οὖν ἔοικεν, “ώς
“ ἔαν ἀνθρωπος βάλῃ τὸν σπόρον ἐπὶ τῆς γῆς.” καὶ ἀνθρωπος γὰρ
ἐστι^k, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; Θεὸς γὰρ ὁν, καὶ οὐδὲ Θεοῦ πρὸ 30
αἰώνων ὑπάρχων, ἀνθρωπος ἀτρέπτως γέγονε δι' ἡμᾶς, σπείρας τὴν

^f θάλασσα P. ^g βίνοτος Cod. L. qui haec solus habet. ^h Om. P.L.

ⁱ Om. P.L. ^k Sic P.L. ^l Poss.

γῆν καὶ τὸν ἄπαντα κόσμον φωτίσας τῷ τῆς θεογνωσίας λόγῳ· καὶ οἵσοις καθεύδει ἀναληφθεὶς, ἡ ὡς ἀλλαχοῦ φῆσιν, ἀπεδήμησεν ἀναμένων διὰ τῆς μακροθυμίας καὶ ἀνεξικακίας καρποφορῆσαι τοὺς δεξαμένους καὶ διηγέραι δεχομένους τὸν σπόρον καὶ σωτήριον λόγον. ἐγείρεται δὲ νύκτα καὶ ἡμέραν κατὰ τὸ εἰρημένον, “ἐξε-⁵ γέρθητι, ἵνα τί ὑπνοῖς Κύριε; ἀνάστηθι καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς “τέλος,” τοῖς τῆς προνοίας λόγοις διεγείρων ἡμᾶς ὑπὲρ καρποφορίαν, διὰ τῶν δεξιῶν ὅπλων τῆς δικαιοσύνης καὶ χρηστοτέρων· τοῦτο γὰρ ἡ ἡμέρα καὶ τὸ φαιδρὸν τῆς χρηστότητος· καὶ διὰ τῶν ἀριστερῶν καὶ σκαιοτέρων· τοῦτο γὰρ ἡ νῦξ, τῶν τε διωγμῶν καὶ ¹⁰ τῆς παιδείας τὸ σκυθρωπὸν ὑπομένουσα¹. διὰ τούτων γὰρ ὁ σπόρος βλαστάνει τε καὶ μηκύνεται. τὸ δὲ, “ώς οὐκ οἶδεν αὐτὸς,” ἵνα εἴτη τῷ αὐτεξουσίῳ τῶν δεχομένων τὸν λόγον βουλήματι ἐπιτρέπων τὴν ἔργασίαν, καὶ μὴ τὸ πᾶν αὐτὸς κατεργαζόμενος· ἵνα μὴ ἀκούσιον ἡμῶν ἥ τὸ ἀγαθόν. θθεν ἐπάγει, “αὐτομάτως” γὰρ ἡ γῆ ¹⁵ “καρποφορεῖ,” οὐκ ἀνάγκης τὸ αὐτεξουσίον βιαζόμενης, οὐ κεριφορᾶς ἀστρων καὶ τύχης ἡ εἰμαρμένης, κατὰ τὸν τὸν ἐμπλήκτων⁰ λόγον, ἀλλὰ προαιρέσεως προιούσης εἰς τοῦτο. καρποφορεῖ δὲ πρῶτον χόρτον^P νόμῳ φύσεως, καὶ ταῖς κατὰ μικρὸν ἀναβάσεις προϊοῦσα εἰς τελείωσιν ἐπειδὴ⁹ καὶ ὡς νήπια γάλα ποτίζονται οἱ νεωστὶ ²⁰ τοῦ λόγου μετέχοντες, καὶ ἀναπίπτουσιν ἐπὶ τὸν χόρτον, οἱ ὡς ἀσθενοῦντες ἐσθίουσι λάχανα καὶ τῆς ἀλογωτέρας τροφῆς ἀπολαύουσι τῶν κριθικῶν^T ἄρτων. εἴτα φέρει καὶ στάχυν τὸν προσαγόμενον τῷ θυσιαστηρίῳ τοῦ Κυρίου καὶ εἰς δράγματα γινομένον τῶν ἐρχομένων ἐν ἀγαλλιάσει καὶ αἴροντων τὰ δράγματα αὐτῶν. ²⁵ ὅταν δὲ παραδῷ ὁ καρπός, καὶ αἱ χῶραι λευκανθῶσι πρὸς θερισμὸν, ἐκτείνει τὸ⁸ δρέπανον ὁ καλὸς γεωργὸς, ἵνα συναγάγῃ τὸν σῖτον εἰς τὰς ἀποθήκας. οὐδὲ γὰρ ἄρκει πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν τὸ ἀνθῆσαι μόνον ὡς χόρτος, διὰ τῆς ὑπακοῆς, ἀλλὰ καὶ ἀνθρείας^t, ἵνα ὡς καλάμη σίτου ιστάμενα τῶν πνεόντων ἀνέμων περιφρονοῦντες^u, ³⁰ ἡ τῶν πειρασμῶν, εἰς ὑφος τείνοντες τῆς ψυχῆς τὸ ἀνάστημα· καὶ μημῆς δὲ διηγεκοῦς, ἵνα ὡς στάχυς ὀδινήσωμεν τὸν καρπὸν, καὶ

¹ ὑποφαίνουσα L.⁹ αὐτομάτη L.⁰ ἐκπλ. L.

P χόρτον P.

⁸ ἐπειδὴ P.L.

T κριθικός P.

⁸ τὸ P. τὸν Poss.

t ἀνθρείας P.

^u παραφ. P.

τῇ ἐπεξεργασίᾳ τῆς ἀρετῆς τέλειον αὐτὸν ἀποδεῖξωμεν, τοῦ θερίζοντος τὴν χεῖρα πληροῦντα, καὶ εἰς εὐλογίαν Κυρίου τηρούμενον. θερισμὸς δ' ἀν εἴη ὁ τῆς συντελείας καιρός. δρέπανον “ὁ τοῦ Θεοῦ “λόγος ξῶν τε καὶ ἐνεργῆς καὶ τομάτερος ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν “δίστομον, καὶ διικνούμενος μέχρι μερισμοῦ ψυχῆς καὶ πνεύματος, 5 “ἀρμᾶν τε καὶ μυελῶν, καὶ κριτικὸς ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας.” ὁ πάντα ἔχων γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὄφθαλμοῖς αὐτοῦ. ἐνταῦθα γάρ^x τὸ δρέπανον οὐ τιμωρίαν τινὰ καὶ ἀφὰν δηλοῖ, ὡς γένετο τῷ προφήτῃ Ζαχαρίᾳ, ἐπεὶ μὴ ἴσχυει κατὰ τῶν καρποφορούντων “ἢ γάρ ἀξίνη πρὸς τῇ ρίζῃ κεῖται τῶν μὴ ποιούντων καρπὸν 10 “καὶ εἰς τῷρ βαλλομένων.” αὗτη δὲ ἡ δρέπανη εἰς χεῖρας τίθησι τοῦ θερίζοντος, ἵνα μὴ ἀπόληται^y τι τοῦ σίτου. σημειῶσαι δὲ ὅτι ἐνταῦθα ἐπὶ τὸν τοιοῦτον καρπὸν αὐτὸς ἀποστέλλει τὸ δρέπανον· ἐν δὲ τῇ παραβολῇ τῶν ζιζανίων “τοὺς Ἄγγέλους αὐτοῦ ἀποστέλλει “συναγαγεῖν ἐκ τῆς βασιλείας αὐτοῦ πάντα τὰ σκάνδαλα καὶ τοὺς 15 “ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν” ἵνα βάλωσιν αὐτὰ εἰς τὴν κάμινον τοῦ “πυρός.” οὐδὲ γάρ εἰσιν ἀξιοί τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου. αὗτη τοίνυν ἡ παραβολὴ τερὶ τῶν δικαιών εἰρηται μόνων. ἡ δὲ πρώτη τέσσαρα τίθησι τάγματα, τριῶν διαφόρων^a ἀπολλυμένων^b, καὶ ἑνὸς σωζομένου κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐργασίας. 20 τρεῖς γάρ καὶ τούτου εἰρήκε διαφοράς^c ἐνταῦθα δὲ μίαν μόνην τέθηκε τῶν σωζομένων διαφορὰν, τὰς τρεῖς εἰς μίαν συνάγων^c. ἀπασαὶ γάρ φέρουσι σῖτον, καὶ μὴ^d ὄμοιώς ἀλλήλαις.

30 Καὶ ἔλεγε, τίνι ὁμοιώσωμεν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ;
 31 ἡ ἐν ποίᾳ παραβολῇ παραβάλωμεν αὐτήν; ὡς κόκκῳ²⁵
     σινάπεως, ὃς ὅταν σπαρῇ ἐπὶ τῆς γῆς, μικρότερος πάν-
 32 των τῶν σπερμάτων ἐστὶ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ὅταν
     σπαρῇ, ἀναβαίνει, καὶ γίνεται πάντων τῶν λαχάνων
     μείζων, καὶ ποιεῖ κλάδους μεγάλους, ὥστε δύνασθαι ὑπὸ³⁰
     τὴν σκιὰν αὐτοῦ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνοῦν.
 33 καὶ τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς τὸν

^x δὲ Poss.^y καθὰ καὶ L.^z ἀληταὶ P.^a διαφόρων Poss.^b ἀπολλυμένων P.L. ἐκκεκλαισμένων Poss.^c συναγαγόν P.L.^d εἰ

καὶ μὴ P.L.

34 λόγον, καθὼς ἡδύναυτο ἀκούειν. χωρὶς δὲ παραβολῆς οὐκ ἐλάλει αὐτοῖς. κατ' ᾧδίαν δὲ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ἐπέλυε πάντα.

Ἐβραχὺς ὁ τῆς πίστεως λόγος ἐν κόσμῳ διὰ τοῦ κηρύγματος, καὶ τῶν πώποτε γενομένων ἐν ἀνθρώποις δογμάτων ἐν βραχυτάτοις 5 οὗτος ἐπαγγέλλεται ρήμασιν ἡ δὲ ἐν τοῖς τελείοις λαλουμένη σοφία πλατύνει καὶ αὐξάνει τὸν λόγον, ἅτε δὴ μόνον ἐν ἀληθείᾳ πλατυνόμενόν τε καὶ αὐξανόμενον. μεῖζον δὲ ἀληθείας οὐδέν.

Εἰδὲ οἱ μετέωροι τὸ φρόνημα, καὶ τοῖς ἔδιοις ἐπαιρόμενοι λόγοις ἐφίενται τῆς ὑπὸ τὸν ἀληθῆ λόγον σκιᾶς, καὶ καταφεύγουσιν ἐπ' 10 αὐτῆς. εἴτα συντομίᾳ χαίρων οὗτος ὁ μακάριος Εὐαγγελιστὴς, τῶν παραβολῶν ὑποδείξας τὸ εἶδος ἐπιφέρει, “καὶ τοιαύταις “παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς” καὶ τὰ ἔξης.

Ἀρίστου ἐστὶ διδασκάλου πρὸς τὴν ἔξιν τῶν ἀκουούντων ποιεῖσθαι τοὺς λόγους, καὶ μήτε ρίπτειν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν 15 τῶν χοίρων· μήτε διὰ τῆς σαφηνείας τῶν ἀπορρήτων εἰς καταφρόνησιν παρατίθεναι^ε τὰ οὖτω μεγάλα. δεικνὺς δὲ ὁ Ματθαῖος ὡς οὐκ αὐτὸς καινοτομεῖ τὸ τοιοῦτον εἶδος τῶν λόγων, εἰσάγει τὸν προφήτην τοῦτον προαναφωνοῦντα τῆς διδασκαλίας τὸν τρόπον.

Διδάσκων δὲ ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ τὴν γνώμην, ὅτι οὐχ ἵνα ἀγνώστιν, ἀλλ' ἵνα αὐτοὺς εἰς ἐρώτησιν ἄγῃ διελέγετο, ἐπήγαγεν, “καὶ “τοιαύταις παραβολαῖς πολλαῖς ἐλάλει αὐτοῖς” καὶ ὅμως οὐδεὶς αὐτὸν ἡρώτησεν, καίτοιγε τοὺς προφήτας πολλάκις ἡρώτουν^θ οὗτοι δὲ οὐδὲν τοιοῦτον ἐποίουν. τὸ δὲ “κατ' ᾧδίαν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ 25 “ἐπέλυε πάντα” νοήσωμεν, ὅτι πάντα ὅσα παρ' αὐτοῦ ἐξήτουν μαθεῖν, ὡς τὴν παραβολὴν τοῦ σπόρου καὶ τὴν^γ τῶν ζιζανίων. τὰς γὰρ λοιπὰς ἀφῆκεν ἀκερμηνεύτους, εἰπὼν πρὸς αὐτοὺς^η, “συνήκατε ταῦτα πάντα; οἱ δὲ εἶπον, ναὶ Κύριε.” σύνεσιν γὰρ ἐπεζήτει παρὰ τῶν ἀκουούντων ὁ Κύριος. μάθημα γὰρ κατέχεται^ζ τὸ νοούμενον, τὸ δὲ μὴ νοηθὲν ἀφαρπάζεται καθάπταν. ἥδη προ-

^ε Hoc Sch. quod dedi e Cod. L. in Possini Catena Cyrillo diserte assignatur, unde non improbabile fit totum comment. esse ejus Patris.
^θ προτιθέται P.L.   ^γ τὴν om. P.L.   ^η αὐτῶς P.L.

εἶπεν ἐν τῇ παραβολῇ. ὅθεν, εἰ κατεσχήκασι τὸ στέρμα τὸ θεῖον διὰ τῆς συνέσεως, ἀναγκαίως ἐπερωτᾶ· ἡ δὲ ἐπερώτησις οὐκ ἔξ
ἀγνοίας, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς προσοχῆς διέγερσιν, καὶ πρὸς τὴν
οἰκείαν τῶν ἀκροστῶν κατασκευῆν· καὶ παραβολαὶ μὲν τὰ εἰρη-
μένα καὶ δεόμενα σαφηνείας· οἱ δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων πρότερον
καὶ νεονημένων συνίασι καὶ ταῦτα· καὶ διὰ τοῦτο, φησὶν, ἐπέλιεν
αὐτοῖς πάντα.

ΚΕΦ. I.

Περὶ τῆς ἐπιτίμησεως τῶν ὑδάτων.

35 Καὶ λέγει αὐτοῖς ἐν ἑκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, ὄψιας γενο- 10
36 μένης, διέλθωμεν εἰς τὸ πέραν. καὶ ἀφέντες τὸν ὄχλον
παραλαμβάνουσιν αὐτὸν ὡς ἦν ἐν τῷ πλοίῳ· καὶ ἄλλα
37 δὲ πλοιάρια ἦν μετ' αὐτοῦ. καὶ γίνεται λαίλαψ ἀνέμου
μεγάλη· τὰ δὲ χύματα ἐπέβαλλεν εἰς τὸ πλοῖον, ὥστε
αὐτὸν ἥδη γεμίζεσθαι. 15

‘Ο μὲν Μάρκος ἀπαλλάττων ἑαυτὸν τοῦⁱ ἀπαιτηθῆναι τῶν
χρόνων τὴν τάξιν, οὕτως εἶπεν, ὅμοίως δὲ καὶ ὁ Λουκᾶς. ὁ δὲ
Ματθαῖος οὐχ οὕτως· ἀλλὰ καὶ ἀκολουθίαν ἔνταῦθα διατηρεῖ.
οὐδὲ γὰρ οὕτως πάντες πάντα ἔγραφον. ταῦτα δὲ εἴρηται ἵνα μὴ
τὴν παράλεψιν^k διαφωνίαν τις εἴναι νομίζῃ¹. τοὺς μὲν οὖν μαθη- 20
τὰς μεθ' ἑαυτοῦ ἔλαβεν, τοὺς ὄχλους ἀφεὶς, ἤγουν προπέμψας.
παρέλαβε δὲ οὐ μάτην οὐδὲ εἰκῆ^j ἀλλ' ὥστε ποιῆσαι θεατὰς τοῦ
μέλλοντος ἔσεσθαι θαύματος, καὶ ἵνα μὴ μέγα φραιώσιν, ὅτι τοὺς
ἄλλους πέμψας, αὐτοὺς κατέσχεν, ἀφίσης κλυδωνισθῆναι· τοῦτό
τε, κατορθῶν καὶ πειρασμοὺς φέρειν γενναίως. ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος²⁵
φησιν ὅτι ἐκάθευδεν ὁ δὲ Μάρκος καὶ πῶς ἐκάθευδεν εἶπεν, ὅτι ἐν
προσκεφαλαίῳ, ἀπλῶς δεικνὺς^m τὸ ἀτύφον, καὶ πολλὴν ἐντεῦθεν
ἡμᾶς παιδεύων φιλοσοφίαν. τοῦ κλυδωνίου τοίνυν διεγερθέντος, διε-
γείρουσιν αὐτὸν λέγοντες, διδάσκαλε, οὐ μέλει σοι ὅτι ἀπολλύ-
μεθα; ὁ δὲ Ἰησοῦς διεγερθεὶς, τῇ θαλάσσῃ ἐπετίμησε καὶ τοῖς 30

ⁱ Sic L. τὸ Poss. et P.
^m διαδεικνὺς L.

^k παράληψιν P.L.

¹ νομίζει P.L.

μαθηταῖς, δεῖξας ἐντεῦθεν, ὅτι θαρρεῖν χρὴ, καὶ μεγάλα διεγέ-
ρηται τὰ κύματα, καὶ ὅτι πάντα συμφερόντως οἰκουμεῖ. καὶ γὰρ
τὸ θορυβηθῆναι συμφερόντως ἐγίνετο, ὥστε μεῖζον φανῆναι τὸ
θαῦμα, καὶ διηγεκτή γενέσθαι τοῦ συμβάντος τὴν μημήν. διὰ τοῦτο
καὶ καθεύδει. εἰ γὰρ ἐγρηγορότος^η ἐγένετο, ἢ οὐκ ἀν ἐφοβήθησαν, 5
ἢ οὐκ ἀν παρεκάλεσαν, ἢ οὐδὲν ἐνόμισαν αὐτὸν δύνασθαι τι τοιοῦ-
τον ποιεῖν. διὰ τοῦτο καθεύδει, διδοὺς καιροὺς τῇ δειλίᾳ, καὶ τρα-
νοτέραν αὐτοῖς ποιῶν τὴν αἰσθησιν τῶν γινομένων. ἐπεὶ οὖν πάντας
εἶδον εὑεργετηθέντας, αὐτοὺς δὲ οὐδενὸς ἀπολελαυκότας, ὥπτις
ἥστα^η ἔδει δὲ αὐτοὺς διὰ τῆς οἰκείας αἰσθήσεως ἀπολαῦσαι τῶν 10
εὑεργεσιῶν. συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα, ἵνα διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς σα-
φεστέραν λάβωσιν αἰσθησιν τῆς εὑεργεσίας. διὰ τοῦτο δὲ οὐδὲ
παρόντων ἄλλων τοῦτο ποιεῖ, ὥστε μὴ καταγνωθῆναι αὐτοὺς ὀλι-
γοπιστίᾳ, ἀλλ’ αὐτοὺς μόνους λαβὼν διορθοῦται. οὐδὲ γὰρ τὴν 15
προσήκουσαν περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχεν, ἀλλ’ ὅτι μὲν δύναται διε-
γερθεῖς ἐπιτιμᾶν ὑδεσταν, ὅτι δὲ καὶ καθεύδων, οὐδέπω. διὸ καὶ
ἐπιτιμῶνται πολλάκις, ὡς ὅταν λέγῃ, “ἀκμὴν καὶ ὑμεῖς ἀσύνετοί
“ἐστε;” μὴ τοίνυν θαυμάσῃς, εἰ τῶν μαθητῶν ἀτελέστερον διακε-
μένων^ο, οἱ ὄχλοι οὐδὲν μέγα ἐφαντάζοντο. ἔθαύμαζον γὰρ λέγον-
τες, “χοτακός ἐστιν ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅτι καὶ ἡ θάλασσα καὶ ὁ 20
“ἄνεμος αὐτοῦ ὑπακούει;” ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐπειμησεν ὅτι ἄνθρω-
πον αὐτὸν ἐκάλουν ἀλλ’ ἀνέμενε αὐτοὺς διὰ τῶν σημείων διδάσκειν,
ὅτι πεπλανημένη ἦν αὐτῶν ἡ ὑπόληψις. πόθεν δὲ ἄνθρωπον αὐτὸν
ἐνόμιζον; ἀπό τε τῆς ὄψεως, ἀπό τε τοῦ ὑπνου, καὶ τοῦ πλοίου
κεχρῆσθαι. διὰ δὴ τοῦτο εἰς ἀμυχαίαν ἐξέτιπτον λέγοντες, 25
ποτακός ἐστιν; ὁ μὲν γὰρ ὑπνος καὶ τὸ φαινόμενον ἄνθρωπον
ἐδείκνυ^η δὲ θάλασσα καὶ ἡ γαλήνη Θεὸν ἐνέφηγε. μόνῳ γὰρ
ἐπιτάγματι πᾶσαν εὐδὺς τὴν ζάλην διέλυσεν. οὐκ εὐχῆς δεηθεὶς^ρ,
οὐ ράβδον ὡς Μωσῆς ἐπανατεινάμενος^η, ἀλλ’ ὡς δεσπότης ἐπι-
τάττων θεραπαινίδι, καὶ ὡς δημιουργὸς κτίσματι. ἐπειδὴ δὲ ἀπέβη 30
τῆς θαλάσσης, διαδέχεται θαῦμα ἔτερον φοβερώτερον.

^η ἐγρηγορότας L.   ^ο ἀτελέστεροι διακείμενοι P.   P Male Poss.
ἔχειν δὲ θείς.   η ἐπανατεινόμενος P.

ΚΕΦ. ΙΑ.

Περὶ τοῦ Δεγκέων.

1 Καὶ ἡλθον εἰς τὸ πέραν τῆς θαλάσσης, εἰς τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν.

Ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν Γερασηνῶν, ὅτου τῶν Γεργεση-⁵ νῶν, καὶ τὰ ἔξης, οὗτε Γαδαρηνῶν οὔτε Γερασηνῶν^τ τὰ ἀκριβῆ ἔχει τῶν ἀντιγράφων, ἀλλὰ Γεργεσηνῶν. Γάδαρα γὰρ πόλις ἐστὶ τῆς Ἰουδαίας, περὶ οὐ τὰ διαβόητα θερμὰ^υ τυγχάνει^ζ λίμνη δὲ κρημνοῖς παρακειμένη οὐδαμῶς ἐστιν ἐν^ε αὐτῇ, ἡ θάλασσα. καὶ Γέρασα δὲ τῆς Ἀραβίας ἐστὶ πόλις, οὗτε θάλασσαν οὔτε λίμνην^{ιο} τλησίον ἔχουσα^η καὶ οὐκ ἀν οὕτω προφανὲς ψεῦδος καὶ εὐέλεγκτον οἱ Εὐαγγελισταὶ^η εἰρήκεσαν^τ, ἄνδρες ἐπιμελῶς γινώσκοντες τὰ περὶ τῆς Ἰουδαίας. Γέργεσα τοίνυν ἐστὶν ἀφ' ἣς οἱ Γεργεσηνοί^γ, πόλις ἀρχαία περὶ τὴν νῦν καλούμενην Τιβεριάδα λίμνη^ε, περὶ οὐ κρημνὸς παρακείμενος τῇ λίμνῃ, ἀφ' ἣς δείκνυται τοὺς χοίρους¹⁵ ὑπὸ τῶν δαιμόνων καταβεβλησθαι. ἐρμηνεύεται δὲ ἡ Γέργεσα, παροικία ἐκβεβληκότων, ἐπώνυμος εὖσα τάχα προφητικῶς^ζ, οὐ περὶ τὸν σωτῆρα πεποίηκασι, παρακαλέσαντες αὐτὸν μεταβῆναι ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῶν οἱ τῆς χώρας^η πολῖται. καὶ ταῦτα Ὁριγένης φησὶν ἐν τῷ ἑκτῷ τόμῳ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον²⁰ ἐξηγητικῶν.

4 Καὶ οὗτε ἀλύσεσιν οὐδεὶς ἥδυνατο αὐτὸν δῆσαι. διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἀλύσεσι δεδέσθαι, καὶ διεσπᾶσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἀλύσεις, καὶ τὰς πέδας συν-⁵τετρίφθαι^η καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυε δαμάσαι. καὶ δια-²⁵ παντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς μνήμασιν καὶ ἐν τοῖς ὅρεσιν ήν κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις.

Ίστεον δὲ ὡς Μάρκος μὲν καὶ Λουκᾶς ἔνα φασὶν^ε εἶναι τὸν δαιμονιζόμενον, Ματθαῖος δὲ δύο^η τοῦτο δὲ οὐ διαφωνίαν ἐμφαίνει.

^τ Γερασηνῶν P. Γερασενῶν Poss.   ^υ θρέμματα L.   ^ζ Om. L.
^η μαθηταὶ P. et Poss.   ^η εἰρήκεσαν P.   ^γ Γεργέσεοι P. Γεργεσαῖοι L.
^η πόλιν Poss.   ^η ἀφ' οὐ Poss. ἀφ' om. P.   ^η τῶν χοίρων P.L.
^ε φησὶν P.

εἰ μὲν γὰρ εἶτον ὅτι εἰς μόνος ἦν, ἐδόκουν ἀμφιβάλλειν τῷ Ματθαίῳ. εἰ μὲν^a δὲ οἱ μὲν περὶ τοῦ ἑνὸς, ὁ δὲ περὶ τῶν δύο διελέχθη^c, οὐ μάχης τὸ εἰρημένον, ἀλλὰ διαφόρου διηγήσεως. καὶ γὰρ ἔμοιγε δοκεῖ τὸ χαλεπάτερον τούτων^f ἐπιλεξάμενοι εἰρητέναι. διὸ καὶ τραγικώτερον ἀπαγγέλλει τὴν συμφοράν^e οἷον ὅτι τὰ δεσμὰ καὶ^g τὰς ἀλύσεις διαρρήξας^b ἐπλανάτο κατὰ τὴν ἔρημον. ὁ δὲ Μάρκος, καὶ τοῖς λίθοις ἔκοπτεν ἑαυτὸν φῆσι. συνέβαινε δὲ καὶ ἀμφοτέρων ὄμοιώς ὅντων χαλεπῶν, ἀπλῶς εἰπεῖν ὅτι δαιμονιζόμενος, μὴ ἀκριβολογησάμενοι^h περὶ τὸν ἀριθμὸν, ἐπεὶ μηδὲ συντελεῖν τοῦτο ἐνόμιζον εἰς τὸ μείζονα τοῦ ποιήσατος φαῆται τὴν δύναμιν. ΙΩ
οὐ γὰρ τὸν ἔνα θεραπεύσας τοιοῦτον ὄντα, οὐδὲ δύο οὐδὲ τλείονας ὄμοιώς διακειμένους θεραπεύειν αδύνατος ἦν.

8 Ἐλεγε γὰρ αὐτῷ, ἔξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἀνθρώπων αὐτὸν ὡμολόγησαν, ἥλθον οἱ δαίμονες¹⁵ τὴν θεότητα ἀνακηρύττοντες. καὶ οἱ τῆς θαλάσσης κυμαικούσης καὶ πάλιν ἡσυχαζούσης οὐκ ἀκούσαντες, ἤκουον τῶν δαιμόνων ταῦτα βοώντων, ἀπερ ἐκείνη διὰ τῆς γαλήνης ἔκραζεν. εἴτα ἵνα μὴ δοξῇ κολακείας τὸ πρᾶγμα εἶναι, ἀπὸ τῆς πείρας τῶν πραγμάτων βοῶσι, λέγοντες, “ἥλθες ὅδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;” διὰ²⁰ δὴ τὸ πρότερον ὄμολογεῖται ἡ ἔχθρα, ἵνα μὴ ὑποπτος αὐτῶν ἡ ἴκετηρία γένηται. καὶ γὰρ ἔμαστίζοντες ἀρράτως πιμπράμενοι καὶ τὰ ἀνήκεστα πάσχοντες ἀπὸ τῆς παρουσίας ἐκείνης. νομίσαντες δὲ ἥδη τὴν κόλασιν αὐτοῖς ἐφεστάναι, ἔδεισαν ὡς ἥδη εἰς τιμωρίαν ἐμπεσούμενοι. διὸ καὶ ἀξιοῦσι μὴ πρὸ καιροῦ δοῦναι τὴν δίκην.²⁵ ἐπειδὴ γὰρ κατέλαβεν αὐτοὺς τὰ δεινὰ ἐκεῖνα καὶ παράνομα ἐργαζομένους, καὶ τὸ πλάσμα τὸ ἑαυτοῦ παντὶ διαστρέφοντας τρόπῳ καὶ τιμωρουμένους, καὶ ἐνόμιζον αὐτὸν δι᾽ ὑπερβολὴν τῶν γενομένων οὐκ ἀναμενεῖν τὸν καιρὸν τῆς κολάσεως, διὰ τοῦτο παρεκάλουν καὶ ἔδέοντο. καὶ οἱ μηδὲ δεσμῶν ἀνεχόμενοι σιδηρῷν, ἔρχονται³⁰ δεδεμένοι· καὶ οἱ τὰ ὄρη κατατρέχοντες, εἰς τὰ πεδία ἐξήσαν.

^a Ομ. P.^b διελέγχη P.^c τοῦτο P.^d διαρρήσεων P.L.^e ἀκριβολογησάμενον P.

Τί δήποτε καὶ τοῖς τάφοις ἐμφιλοχωροῦσιν οἱ δαιμονες; ὀλέθριον δόγμα τοῖς πολλοῖς ἔνειναι βουλόμενοι, οἷον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπελθόντων δαιμονες γίνονται· ὃ μηδέποτε γένοιτο μηδὲ μέχρις ἐνοίας λαβεῖν. ἄλλως δέ, φησιν, εἰ καὶ ἄγαν εἴσι μοχθηρὶ τὸν τρόπον οἱ δαιμονες, ἀλλ' οὐν γε ἵστασιν ὅτι πάντως αὐτοὺς ὑπὲρ 5 τῶν ἀμαρτημάτων μένει τις κόλατις ὕστερον. ὅτι δὲ οὐχ ὁ καιρὸς ἐπέστη τῆς κολάσεως, ῥαδίως ἡδύναντο γνῶναι, εἴκανταν οὐ τιμωρίᾳ παρεδίδοντο νῦν, ἀλλ' ὥστε ἀναχωρῆσαι μόνον τῶν ἀνθρώπων συνάθει αὐτούς. ἔλεγε γὰρ ὁ Σωτὴρ, “ἔξελθε τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον ἐκ τοῦ ἀνθράπου.” ὡς οὖν καιρὸν ἔχοντες ἢ βούλονται ποιεῖν 10 ἐν τῷ μέσῳ περὶ τοὺς ἀνθρώπους, οὕτω κατεβόων τοῦ Κυρίου, ὡς ἀν πρὸ τοῦ προσήκοντος καιροῦ μάτην αὐτοὺς βιαζομένου καὶ τιμωρίαις ὑπάγοντος.

9 Καὶ ἐπηρώτα αὐτὸν, Τί σοι ὄνομα; καὶ ἀπεκρίθη λέγων, λεγεὼν ὄνομά μοι· ὅτι πολλοὶ ἐσμεν. 15

Ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν, “τί ὄνομά σοι;” ἐπειδὴ γὰρ ὁ Κύριος ἦδε τὸ πλῆθος τῶν ἐνοικούντων δαιμόνων, οἱ δὲ ὄρῶντες ἔνα μὲν ἄνδρα ἔβλεπον^b, μιᾶς δὲ φωνῆς προφερομένης ἥκουν, λέγει, εἰπὲ, τί ὄνομά σοι; ἵνα μὴ αὐτὸς εἶπῃ ὅτι πολλοὶ εἰσιν, ἀλλ' αὐτοὶ ὁμολογήσονται ὅτι πολλοὶ τυγχάνουσιν ἀποκρίνεται δὲ, 20 λέγων ὅτι ὄνομά μοι λεγεών. καὶ οὐδὲ λέγει τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' ἀπλῶς σημαίνει τὸ πλῆθος. οὐδὲν γὰρ ὠφελεῖ εἰς γνῶσιν ἡ ἀκρίβεια.

10 Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ αὐτοὺς ἀποστείλῃ ἔξω τῆς χώρας. 25

“Καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ, ἵνα μὴ ἀποστείλῃ αὐτοὺς ἔξω τῆς χώρας,” η εἰς τὴν ἀβυσσον ἀπελθεῖν, ὡς φησιν ὁ Λουκᾶς. ή γὰρ ἀβυσσος ἀναχωρησίς ἐστι τούτου τοῦ κόσμου. ἀξιοῦσι τοίνυν οἱ δαιμονες μὴ πεμφθῆναι ἔξω τῆς γῆς, μηδὲ ὅπου οὐκ ἐστιν ἀνθρώπος, εἰς τὸ σκότος τὸ ἔξωτερον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ 30 τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ. ὅστε ὁ Κύριος ἡδύνατο μὲν ἐπιτάξαι αὐτοῖς, συνεχώρησε δὲ αὐτοὺς εἶναι ἐν τῇ γῇ ταύτῃ ὥσπερ οὖν καὶ τὸν

^b βλέπεντος L.

διάβολον, ἵνα μὴ τοῦ ἀντιπάλου τῇ ἀπουσίᾳ¹ ζημιώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα τοῦ στεφάνου τῆς νίκης.

11 Ὡν δὲ ἐκεῖ πρὸς τῷ ὅρει ἀγέλη χοίρων μεγάλη βοσκομένη.

Εἰς δὲ τοὺς χοίρους ἐπέτρεψεν εἰσελθεῖν. ἄπαντες δὲ ὑπὸ τῶν 5 δαιμόνων ἐλασθέτες κατὰ τοῦ κρημνοῦ ρίψαντες ἑαυτοὺς εἰς τὴν θάλασσαν ἐνέβαλον^k, ὡς τοὺς βόσκοντας ὁμοῦ τὲ φοβηθῆναι καὶ θαυμάσαι τὸ γινόμενον, καὶ εἰσελθόντας ἀπαγγεῖλαι τοῖς ἐν τῇ πόλει ἄπαντα τὰ γενόμενα. ἐφ' οἷς εἰκότως ἐκπλαγέντες ἐκεῖνοι, ἐξῆλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν· καὶ εὖρον καθήμενον τὸν ἀνθρώπον ἀφ' οὗ 10 τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἴματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, καὶ παρὰ τοὺς ποδας τοῦ Ἰησοῦ καθήμενον, καὶ τὸν εὐεργέτην ἐπιγινώσκοντα. καὶ ἐξεπλάγησαν ἐπὶ τῷ γενομένῳ· καὶ τὴν προσήκουσσαν ἀποδόντες ἐν τῇ συναντήσει τιμὴν, παρεκάλεσαν ἐφ' ἔτέρους μεταβῆναι τόπους, ὡς οὐκ ἄξιοι ὅντες τοσοῦτον ἀγαθὸν ἐπὶ τῆς οἰκείας 15 χώρας ἔχειν, δείσαντες μήπου τι καὶ μεῖζον πάθωσιν ἀπὸ τῆς τοῦ παρόντος δυνάμεως τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων ἔνεκεν.

Αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον ὑπέστρεψεν, εἴτα ὁ πάσχων οὐκ ἀναχωρεῖ τοῦ Σωτῆρος, ἀλλ' ἥξισεν ἵνα ἢ σὺν αὐτῷ· οὗτος ἐνέφηνεν ὅστε καὶ τὸν Σωτῆρα ἐπιγινώντας καὶ δεδοκέντας μὴ πάλιν 20 ὑποστρέψωσιν οἱ δαίμονες εἰς αὐτόν.

20 Καὶ ἀπῆλθε καὶ ἤρξατο κηρύσσειν ἐν τῇ Δεκαπόλει δοσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ πάντες ἐθαύμαζον.

‘Ο δὲ Κύριος ἵνα μὴ δοξῇ διὰ τῆς παρουσίας φυλάττειν¹ μόνον, ἀπέλυσεν αὐτόν μηδένα, φησὶν, εὐλαβήθητι. ἡ γὰρ παρουσία 25 ἐλαττοῦ τὸ θαῦμα, ἡ δὲ ἀπουσία σημαίνει μειζόνως τὴν ἐνέργειαν. ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἰκόν σου, ἔχων παρ' ἐμοῦ τὸ ἐνέχυρον τῆς σωτηρίας, καὶ διηγοῦν τοῖς ἄλλοις τὸ θαῦμα, ἵνα βεβαιώσῃς τὴν χάριν. Θ δὴ καὶ ποιῶν διετέλει. ζητεῖται^m τίνος ἔνεκεν ὁ Κύριος τοῖς δαίμοσι εἰσελθεῖνⁿ ἐπιτάττει^o εἰς τοὺς χοίρους οὗτας αἰτή-30 σας; μέγιστα κακὰ διετίθεσαν τοὺς ἀνθρώπους Ρ οἱ δαίμονες.

ⁱ ἡ ἀπουσία L.   ^j Om. P.   ^k ἔβαλλον L.   ^l φυλάσσειν P.
^m ζητητέον P.   ζητεῖτε L.   ⁿ εἰσ. αἰτήσασιν εἰς τ. χοίρους ἐπέτρεψεν L.
^o ἐπιτάσσει P.   Ρ τοῖς ἀνθρώποις L.

ἐπεῖθεν δὲ τολλοὶ^γ, ὡς εἰκὸς, συνέέταξον πρὸς ἄλλήλους, τίνος ἔνεκεν ταῦτα ποιούντων ἀνέχεται ὁ Θεός; βουληθεὶς οὖν ὁ Κύριος ἄπασι δεῖξαι, καὶ ἥτινα τὴν ὄργὴν κατὰ τῶν ἀνθρώπων οἱ δάιμονες ἔχουσι, καὶ ὅτι πολὺ^γ ἐλάττονα ἦ βούλονται καὶ δίνανται, τοὺς ἀνθρώπους ἐργάζονται κακὰ, τῇ τοῦ Θεοῦ κωλυόμενοι δυνάμεις⁵ ἐπὶ μὲν ἀνθρώπων ταύτην οὐ παρείχετο⁸ ἀπόδειξιν· ἐπέτρεψε δὲ αὐτοῖς εἰς τοὺς χοίρους εἰσελθεῖν, ὥστε ἀπὸ ἑκείνων τὴν τε ὄργὴν φανῆναι τῶν δαιμόνων καὶ τὴν δύναμιν νοεῖν⁶, καὶ ὅτι οἱ τοσούτους χοίρους συντόμως ἀφανίσαντες, οὐκ ἀδύνατοι τὰ αὐτὰ διατίθεναι τοὺς ἀνθρώπους καθεστήκασιν⁹, ὡς διὰ τάντων φανερὰν εἶναι τοῦ ΙΩ Θεοῦ τὴν δύναμιν, κωλύοντος αὐτοὺς ἄπαντα πράττειν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅσα καὶ βούλονται.

ΚΕΦ. ΙΒ.

Περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀρχισυναγώγου.

21 Καὶ διαπεράσαντος τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ πλοίῳ πάλιν¹⁵
εἰς τὸ πέραν, συνήχθη ὄχλος πολὺς ἐπ' αὐτὸν, καὶ ἦν
22 παρὰ τὴν θάλασσαν. καὶ ἴδον ἔρχεται εἰς τῶν ἀρχι-
συναγώγων, ὄνοματι Ἰάειρος, καὶ ἴδων αὐτὸν, πίπτει
23 πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ. καὶ παρεκάλει αὐτὸν πολλὰ,
λέγων, ὅτι τὸ θυγάτριόν μου ἐσχάτως ἔχει¹⁶ ἵνα ελθὼν²⁰
24 ἐπιθῆσι αὐτῇ τὰς χεῖρας, ὅπως σωθῇ καὶ ξῆσεται. καὶ
ἀπῆλθε μετ' αὐτοῦ, καὶ ἤκολουθει αὐτῷ ὄχλος πολὺς,
καὶ συνέθλιβον αὐτόν.

Θαῦμα δὲ πάλιν ἔτερον διαδέχεται. ἀρχων γὰρ τῆς συναγωγῆς ἄπαντα πρὸς τὸν Κύριον, οὐ προλαμβάνων εὐγνωμοσύνη τὴν πίστιν,²⁵
ἄλλ' ἀναγκαζόμενος ὑπὸ νόσου τῆς θυγατρός. ὄνομα δὲ ἦν αὐτῷ
Ἰάειρος. τὸ ὄνομα κεῖται διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς εἰδότας τὸ
γεγονός¹⁷, ἵνα γένηται τὸ ὄνομα ἀπόδειξις τοῦ θαύματος. παρε-
κάλει δὲ τὸν Ἰησοῦν ὑπὲρ ἴδιας θυγατρὸς, ἦν Ματθαῖος μὲν τετε-
λευτηκέναι φησὶ, Μάρκος δὲ τότε μὲν¹⁸ ἀρρωστεῖν δεινῶς, ὕστερον³⁰

¶ πολλὰ P.   ¹ πολλοὶ P.   ² παρέσχετο P.L.   ⁴ t Om. P.L.
παθεστήκεσσαν L.   ³ γένος L.   ⁵ τὸ μὲν P.

δὲ ἐλθόντος τινὸς τῶν τοῦ ἀρχισυναγάγοντος, ἐν ὅσῳ ἀπίστεναι ὁ Κύριος ἔμελλεν, ἀπαγγεῖλαι ὅτι δὴ τετελεύτηκε, καὶ περιττὸν αὐτῷ τὸ σκύλλειν^ε τὸν διδάσκαλον. ἐπειδὴ γὰρ ὡς διδάσκαλον ἐνόμιζον αὐτὸν καλεῖσθαι, ἵνα ἐλθὼν ἐπεύξηται τῇ παιδὶ^θ, ἐνόμισαν μηκέτι αὐτοῦ χρείαν εἶναι διὰ τὸ τεβηκέναι αὐτήν. οὐκ εἰδότες ὅτι δυνα-5 τὸς ἦν καὶ ἀποθανοῦσαν ἀναστῆσαι. τοῦτο μὲν οὖν οὕτως ἔχει. Ματθαῖος δὲ τούτο τὸ πρᾶγμα^δ μόνον εἶπε^ε γενομένου, ὡς ἂν δὶ’ ἑκατέρου ὄμοιώς ἐκείνου σημανομένου ὅτι δὴ νεκρὰν ἥγειρεν, συντόμως εἶπεν^θ ὅτι τετελεύτηκε, παρεὶς τὴν ἀκρίβειαν. ὑπισχυεῖται ὁ Κύριος ἀπελεύσεσθαι^θ καὶ ἀναστῆσεν αὐτῷ τὴν παιδία. εἴποντο ιο δὲ αὐτῷ καὶ οἱ μαθηταί.

ΚΕΦ. ΙΙ.

Περὶ τῆς αἰμορροούσης.

25 Καὶ γυνή τις οὐδα ἐν ρύσει αἷματος ἔτη δώδεκα.

‘Ο δὲ Ματθαῖος ὄμοιώς κἀν τούτῳ ἐνὸς ἐγένετο, τοῦ τὸ θαῦμα 15 εἰπεῖν, τὴν δὲ ἀκρίβειαν καταλέλοιπεν. ὁ γάρτοι Μάρκος προστίθησιν ὅτι ὁ Κύριος ἐπιστραφεὶς ἤρωτα τὸν ἀψάμενον. ἡ δὲ ἱπὸ τοῦ φόβου κατήγγειλεν ἑαυτὴν, καὶ οὕτως εἶπεν πρὸς αὐτὴν τὸ, “ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.” ὁ πιστεύων εἰς τὸν Σωτῆρα ἀπτεται αὐτοῦ· ὁ δὲ ἀπιστῶν θλίβει αὐτὸν καὶ λυπεῖ. ὁ δὲ ἀπτόμενος 20 αὐτοῦ ἔλκει αὐτὸν καὶ ἐπισπάται εἰς φιλανθρωπίαν. ἤρνοῦντο δὲ πάντες ἡφαι αὐτοῦ, οὐ γὰρ ἐπιστευον, ἀλλὰ συνεῖχον αὐτόν. ὅτι δὲ μὴ τὰ ἴματα αὐτοῦ ἔσωσεν αὐτὴν, ἐδίδαξεν εἰπών, “ἡ πίστις “ σου σέσωκέ σε.” οὕτως οὔτε τόπος, οὔτε λόγος, οὔτε τι τῶν ἔξωθεν σώζει, ἀλλ’ ἔκαστον ἡ πίστις αὐτοῦ. θυγάτηρ δὲ χρημα-25 τίζει τοῦ Ἰησοῦ ἡ ἰαθεῖσα τῆς ρύσεως Ψυχικῶς^θ καὶ καθαρισθεῖσα τοῦ πάθους. ἔρχεται λοιπὸν καὶ εἰς τὴν τοῦ ἀρχισυναγάγοντος οἰκίαν, καὶ ὅρῃ θρῆνον πολὺ καὶ τὰ λυπτὰ ὅσα δήποτε ἐπὶ τοῖς τελευτῶσιν ἐξ ἔθους ἐπλήρουν. Κελεύει μὲν οὖν τῷ πλήθει ταῦτα μὴ ποιεῖν, ὡς ἂν τῆς παιδίσκης οὐκ ἀποθανούσης, ἀλλὰ καθευδούσης^ζ 30 ἐδήλου γὰρ ὅτι τοὺς ἀποθανοῦντας οὕτω ῥαδίως ἀνίστησι βουλό-

^ε σκύλλειν P.   ^θ παιδίσκη Poss.
εἰπεῖν P.   εἰπών Poss.

^δ εἰπεῖν L.   ^θ εἰπεῖν L.

^ε Sic L. θαῦμα Poss. et P.
^θ ἀπελθεῖν L.   ^ζ ψυχὴ L.

μενος, ως ἀν ἔτερος καθευδοντας· ἀμα δὲ καὶ τὸν κόμπον ἀφαιρεῖ τοῦ πράγματος, καθεύδειν τὴν τεβηκούαν εἰπὼν, καὶ μὴ ἄντικρυς ἐκταγγειλάμενος ἀναστήσειν αὐτὴν. αὐτὸς μὲν οὖν μεταδίωκει τὸ ἀκόμπαστον· ἡ δὲ τὸ πράγματος ὑπερβολὴ τὴν φήμην ἐργάζεται. ἐκβαλλὼν γὰρ τὸ πλῆθος ἐκράτησε τε τῆς χειρὸς τὸ κορά-⁵ σιν καὶ εὐθὺς ἀνέστη· καὶ πολὺ μὲν ἀπασι γενέσθαι τὸ θαῦμα διαδοθῆναι δὲ κατὰ πάσης τῆς περιχώρου τὸ γεγονός· πάντων ως εἰκὸς τὰ τοιαῦτα μετὰ σπουδῆς ἀκαγγελλόντων.

Ἄναγκαιον δὲ προσθεῖναι καὶ εἰπεῖν, τίνος χάριν φησὶν ὁ Σωτὴρ περὶ τῆς αἰμορρούσης, “τίς μου ἥφατο;” ἵνα νοήσῃς ὅτι παρ’ ἕκοντος ¹⁰ ἔλαβε τὴν σωτηρίαν, καὶ οὐ παρ’ ἄκοντος. ἥδει γὰρ τὴν ἀφαμένην. ἥρωτα δὲ ἵνα ἐλέγῃ αὐτὴν παρελθοῦσαν, καὶ δημοσιεύσῃ αὐτῆς τὴν πίστιν, καὶ μὴ λάθῃ δύναμις ἐνεργηθεῖσα. “τίς μου ἥφατο;” οὐ χειρὶ ἀλλὰ πίστει. εὐθὺς οὖν Πέτρος, τοσοῦτος ὄχλος περὶ σε βαδίζει, φησὶ, καὶ λέγεις τίς μου ἥφατο; οὐ γὰρ ἥδει τὸ γενό-¹⁵ μενον· ὁ δὲ Κύριος αὐτῷ ἐρμηνεύει, ἔγων, λέγων, δύναμιν ἔξελθοῦσαν. Αἱ δυνάμεις τοῦ Σωτῆρος ἐξερχόμεναι ἐξ αὐτοῦ μεταδίδονται ἐτέροις, οὐ μὴν τοπικῶς ἡ σωματικῶς, ως ἀναχωρεῖν αὐτοῦ· ἀσώματοι δὲ οὖσαι, καὶ εἰς ἐτέρους ἔξερχονται, καὶ ἐτέροις διδούνται, καὶ οὐκ ἔξιστανται αὐτοῦ. ὥσπερ αἱ ἐπιστῆμαι καὶ παρὰ τῷ ²⁰ διδάσκοντί εἰσι, καὶ τοῖς μανθάνουσι παραδίδονται. οὗτοι τοῖς πίστει ἀπτεμένοις αὐτοῦ μετὰ τῆς αὐτοῦ βουλῆς τε καὶ κρίσεως διδούνται. καλῶς δὲ οὐκ εἴπεν, ἥσθόμην, ἀλλ’ “ἔγων” οὐ γὰρ αἰσθηταὶ αἱ δυνάμεις αὗται ^b, ἀλλ’ ἀσώματοι. ἥφατό μου τίς, φησὶ, προσωμίλησέ μοι λογισμῷ, διελέχθη μοι πίστει, ἥρέμα καὶ ²⁵ καταμικρὸν προσελθοῦσα ἔλαβε παρ’ ἐμοῦ τὴν ἰασιν. εὐχ ἥφατό μου οἱ παραθλίβοντες, οὐ γὰρ λογισμῷ παρεδρεύουσιν. ὅμολογήσει οὖν ὁ ἀφάμενος τὴν ἐνέργειαν, ἵνα πλέον ἀφεληθῇ¹ καὶ ἀπελθὼν συνή^b, ως οὐ μόνον ίάθη, ἀλλ’ οὐδὲ ἄπερ διενεήθη ἔλαθεν. αἰσθομένη οὖν ως οὐκ ἔλαθε, προσπεσοῦσα αὐτῷ, διηγή-³⁰ σατο, οὐ τῷ εἰδότι ἀλλὰ τοῖς ἀγνοοῦσι· διηγήσατο γὰρ ἐνάπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ως ίάθη παραχρῆμα. ὁ δὲ εἴπεν αὐτῇ,

^a αὐτὰς L.   ^b Sic L. αὐτοῦ Poss.   ⁱ δεῖς P. καὶ οι. ἀφεληθῆς; L.   ^k συνής L.

“**θύγατερ.**” θυγατέρα καλεῖ τὴν τεθεραπευμένη, πίστεως ἔνεκα-
ἡ γὰρ πίστις αὐτῇ τῆς θεραπείας τὸ κρείττον καὶ νιοθεσίαν ἔχα-
ρισσατο. “**ἡ πίστις σου,**” γάρ φησι, “**σέσωκε σε.**” ὡς τε ἐπειδὴ ἔμα-
θες τῆς σωτηρίας τὴν πίστιν αἰτίαν, αὐξῆσον τὸ σπέρμα. ἕκαστος
γὰρ τοσοῦτον καρποῦται, ὅσον πιστεύει. “**Ὕπαγε εἰς εἰρήνην,** καὶ 5
“**ἴσθι ὑγίης ἀπὸ τῆς μάστιγος σου.**” ἴασάμενος αὐτῆς τὸ σῶμα,
καὶ τὴν ψυχὴν εὐεργετεῖ, τέμπτων αὐτὴν εἰς τέλος ἀγαθὸν¹, ἐν εἰρήνῃ
ἐν ἥ κατοικεῖν λέγεται ὁ Θεὸς, κατὰ τὸ, “**ἐν εἰρήνῃ ἀγίᾳ ὁ τόπος**
“**αὐτοῦ.**” καὶ τρίτον αὐτὴν διδάσκει ἀναγκαῖον, ἵνα γρῦθοι οὐ τὸ
σῶμα μόνον ἴάθη, ἀλλὰ καὶ τῆς μάστιγος ἀσηλλάγη, ταυτέστι 10
τῶν αἰτίων τοῦ σωματικοῦ πάθους, δηλαδὴ τῶν ἀμαρτιῶν.

43 Καὶ διεστέιλατο αὐτοῖς πολλὰ, ἵνα μηδεὶς γνῷ τοῦτο·
καὶ εἴπει δοθῆναι αὐτῇ φαγεῖν.

ΣΧÓΛΙΟΝ ἄλλο ἔτι τινός. Εἰς ἀπόθειξιν τοῦ ἀληθῶς αὐτὴν
ἐγρηγέρθαι, καὶ οὐ δοκήσει τινὶ καὶ φαντασίᾳ, ἐπιτρέπει τοῦ φαγεῖν¹⁵
αὐτῇ δοθῆναι διατάντες². τούτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν
ποιεῖ πρὸς βεβαίωσιν τῆς πληροφορίας³.

1 Καὶ ἐξῆλθεν ἐκεῖθεν, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐ-
τοῦ, καὶ ἀκολουθοῦσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ.

Ἐπιβάνει τῆς πατρίδος, οὐκ ἀγνῶν ὅτι καταφρονήσουσιν²⁰
αὐτοῦ διὰ τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ τὴν ἀγνώμονα καταφρόνησιν ἐξ-
ελέγχων. Οἱ δὲ τὸ θαυμάσιον τῶν λόγων καὶ τῶν ἔργων τὸ
παράδοξον ἐκπληγτόμενοι, διὰ ταῦτα μὲν οὐκ ἐτίμησαν³, διὰ δὲ
τὸ γνώριμον τοῦ σαρκικοῦ γένους ἐξητελίσαν⁴ ὅπερ καὶ πάντων
τῶν ἀπίστων, ὡς εἰπεῖν, κοινὸν γέγονε πάθος. ὅθεν οὐδὲ εἰς ἀκριβῆ²⁵
γνῶσιν ἑαυτοῦ ὁ Κύριος ὁδηγεῖ τοὺς τοιούτους. καθάπερ ἐπὶ τῆς
πατρίδος πεποίηκε⁵ τότε, μὴ προσθεῖται δυνάμεις πλείονας, διὰ τὴν
ἀπίστιαν αὐτῶν. τοῖς μὲν γὰρ τὰ πρότερα δεξαμένοις ἐπιδαιψι-
λεύεται⁶ καὶ τὰ δεύτερα, καθάπερ ἐπὶ τῶν γησίων ἐποίει μαθη-
τῶν, τὰς μείζους ἀεὶ καὶ θαυμασιωτέρας δυνάμεις ἐπιδεικνύει.³⁰
τοῖς δὲ περὶ τὰ πρότερον δοθὲν ἀγνωμονήσατιν, οὐκέτι τὴν τοῦ
δευτέρου προσθήκην ποιεῖται⁷ ἀναφελῆ τὴν προσθήκην εἰδὼς τοῖς

¹ ἀγαθὸν P.   ² Sic. An leg. διαταντὸς?   ³ Hoc Sch. habet L.
post illud quod proximie seq.   ⁴ ἐτόλμησαν P.   ⁵ ἐποίησε P.   ⁶ P.

οὗτος ἔχουσι, καὶ περιττὴν, καὶ οὐχ ἀρμόζουσαν ἐαυτῷ τὴν ἐπίδειξιν. τὸ δὲ, “οὐκ ἡδύνατο ἐκεῖ οὐδεμίᾳν δύναμιν ποιῆσαι,” διὰ τὴν ἀπιστίαν τῶν δεχομένων. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ συναμφοτέρου χρέα πρὸς τὰς ἴστεις, καὶ τῆς τῶν θεραπευομένων πίστεως, καὶ τῆς τοῦ θεραπεύοντος δυνάμεως, οὐκ ἐνεδέχετο τὸ ἔτερον, τοῦ συζύγου⁵ ἐλλείποντος. οὐκ οἶδα δὲ εἰ μὴ καὶ τοῦτο τῷ εὐλόγῳ προσθετέον. οὐ γὰρ εὐλογος ἵστις τοῖς βλαβησομένοις ἐξ ἀπιστίας. “καὶ “περιῆγε κὰς καμᾶς κύκλῳ διδάσκων, καὶ προσκαλεῖται τοὺς “δώδεκα,” καὶ τὰ ἔξης. πάσας δὲ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς⁶ ἄκολεις τε καὶ κώμας, ὅστε καὶ τοὺς ἐπιδεχομένους⁷ ἀκανταῖς τῆς πίστεως ιοδέξασθαι τὴν πρόσοδον, καὶ τοὺς οὐ πειθομένους μηδεμίᾳν ἔχειν τῆς ἀπειθείας ἀπολογίαν.

ΚΕΦ. ΙΔ.

Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων διαταγῆς.

7 Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα, καὶ ἥρξατο αὐτοὺς¹⁵ ἀποστέλλειν δύο δύο, καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἔξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων.

Προσκαλεῖται δὲ τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἀπέστειλεν αὐτοὺς δύο δύο, δεδωκὼς αὐτοῖς καὶ δύναμιν τοῦ παντοῖα θαύματα ἐπιτελεῖν· ὅστε ἐκπεριέναι μετὰ τὴν Ἰουδαίαν κηρύττοντας τῆς²⁰ εὐσεβείας τὰ δόγματα, χαρίζεσθαι δὲ καὶ τὴν τῶν σωμάτων θεραπείαν τοῖς δεομένοις⁸ ἐξ ὧν ἐκουφίζετο τοῦ καμάτου τὰ πλήθη, οὐκέτι φοιτῷ πάντων ἀναγκαζομένων παρ’ αὐτὸν, τῷ τοὺς μαθητὰς ἀποσταλέντας⁹ παρὰ τοῦ Χριστοῦ αὐτοὺς ἀκανταχόσε παραγίνεσθαι. σαφῶς δὲ τὸν ἀριθμὸν λέγει τῶν προχειρισθέντων¹⁰ ὁ δὲ²⁵ Ματθαῖος καὶ οἵτινες ἡσαν προστίθησι, καὶ τὸν τρόπον δὲ φησιν, ὅτι ἀνὰ δύο ἀπεστάλησαν. τοῦτο γὰρ ὁ μὲν Μάρκος σαφῶς τίθησιν ὁ δὲ Ματθαῖος τῷ λέγειν δις δὲ καὶ δις δὲ, ἀλλὰ μὴν καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν, τίς μὲν ὁ πρῶτος σημαίνων, τίς δὲ ὁ δεύτερος. παρήγγειλε δὲ αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς ἵνα μηδὲν αἴρωσι¹¹. τοσοῦτον δὲ³⁰ ὑμᾶς, φησὶν ὁ Σωτὴρ τοῖς Ἀποστόλοις, βούλομαι, μὴ χρήματα ὑμᾶς,

⁴ ὁ Ἰησοῦς οπ. P.L. ⁵ ἐπιδεχομένους P. ⁶ Sic P. ἀποσταλέντες Poss.
⁷ παρήγγειλε—αἴρεσθαι οπ.

ἀπὸ τῆς αὐτίας συλλέγειν ταύτης, ὅστε οὐδὲ ἐφοδίων ἔνεκεν (ἢ δὴ καὶ ἀναγκαιότατον εἶναι δοκεῖ τοῖς πολλοῖς) βούλομαι τι λαμβάνειν ὑμᾶς παρ' ἐκείνων παρ' οἷς καὶ καταμένετε. μήτε οὖν χριστὸν ἡ ἀργυροῦ ἡ χαλκὸν τῆς κατὰ τὴν ὁδὸν χρείας ἔνεκεν λαβεῖν ἀνάσχησθε, ἀλλὰ μηδὲ πήραν¹ ἔχειν ὑμᾶς βούλομαι, ὅστε καὶ 5
ἀπὸ τοῦ σχῆματος δεικνύναι πᾶσιν ὑμᾶς, ὃσον ἀφεστήκατε χρημάτων ἐπιθυμίας. καὶ δὲ μὲν Ματθαῖος φησι, καὶ Λουκᾶς, μήτε ὑποδήματα, μήτε ἴμάτια², μήτε ῥάβδους³, ὃ δοκεῖ πάντων εὔτελέστατον εἶναι, λαβεῖν εἰς ὁδὸν ἔλησθε. ὃ δὲ Μάρκος ῥάβδον δοκεῖ ἐπιτρέπειν αὐτὸὺς λαμβάνειν καὶ ὑποδεδέσθαι σανδάλια. 10
ἀλλὰ τὸ μὲν τῆς ῥάβδου ἵσως μετὰ συγχώρησιν φαίη τις ἀν λέγεσθαι, τῷ προσθεῖναι, “εἰ μὴ ῥάβδον μόνην” οὐδὲν γάρ φησι βούλομαις ὑμᾶς ἐπιφέρεσθαι, εἰ μὴ τι ἄρα ῥάβδον μόνην μήτε 15
δὲ πήραν, μήτε ἄρτον, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκὸν, ἀλλὰ μηδὲ ὑποδεδέσθαι σανδάλια, μὴ ἐνδύσησθε δύο χιτῶνας. κατὰ κοινοῦ γὰρ εἰρῆσθαι νομίζειν δεῖ τὸ “μηδέ” τούτοις γὰρ συνῆδει τὰ λεχθέντα πρὸς τῷ πάθει κατὰ τὸν Λουκᾶν φησὶ γὰρ πρὸς τοὺς μαθητὰς, “ὅτε ἀπέστειλα⁴ ὑμᾶς ἄτερ βαλαντίου καὶ πήρας καὶ ὑποδημά—“τῶν, μὴ τίνος ὑστερήσατε;” ἐνταῦθα γὰρ ἐσιώπησε τὴν ῥάβδον, ὡς συγχωρηθεῖσαν ἐν τοῖς κατὰ Μάρκον. Ἰσμεν δὲ ὡς οὐδὲ καὶ 20
ρία⁵ τίς ἐστιν ἡ ἐν τούτοις δοκοῦσα διαφωνία⁶.

10 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅπου ἔαν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἔως ἀν ἔξελθητε ἐκεῖθεν.

‘Ἐκέλευσε⁷ δὲ καὶ εἰς οἰκίαν μένειν μὴ μεθισταμένους, ὅστε μὴ εὐκόλου καὶ προχείρου γράμμης ἀποφέρεσθαι δοξαν παρὰ τοῖς 25 τὴν πόλιν οἰκοῦσι. ἐκέλευσε δὲ τοῖς μὴ πειθομένοις αὐτῶν μηδὲ ὑποδεχομένοις, καὶ τὸν κονιορτὸν ἐκτινάσσειν τῶν ποδῶν, σύμβολον ὅντα τῆς ὁδοιπορίας ἣν ὑπέμενον ὑπὲρ αὐτῶν, ἢτοι ὡς τῶν ἀμάρτιῶν αὐτῶν ὁ κονιορτὸς εἰς αὐτὸὺς ἐπανέλθοι.

¹ πήραν L.

² ἴμάτιον L.

³ ῥάβδον L.

⁴ ἀπέστειλεν L.

⁵ ὡς ἀκαύρα τις Poss. ⁶ Hinc inc. ingens lacuna in Cod. L. quā partim supplevi e Cod. Paris. 178, qui tamen haud aequē amplius est.

⁷ Hoc Sch. fere congruit cum eo quod Cyrillo tribuit Poss. Caten. p. 123.

¹² Καὶ ἔξελθόντες ἐκήρυξσον ὡνα μετανόησωσι. καὶ
¹³ δαιμόνια πολλὰ ἔξεβαλλον, καὶ ἥλειφον ἑλαίῳ πολλοὺς
ἀρρώστους, καὶ ἐθεράπευον.

Τούτοις παραπλήσια καὶ ὁ Λουκᾶς ἔξεθετο· τὸ δὲ, “ἥλειφον
“ἑλαίῳ,” μόνος ἔφη ὁ Μάρκος^a, ^b καὶ Ἰάκωβος ἐν τῇ καθολικῇ⁵
τὰ ὅμοια λέγει “ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν; προσκαλεσάσθω τοὺς
“πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ’ αὐτὸν,
“ἀλείφαντες αὐτὸν ἑλαίῳ ἐν τῷ ὄνόματι Κυρίου, καὶ ἡ εὐχὴ
“πίστεως σώσει τὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος.” τὸ
ἑλαιον καὶ κόπους ἴαται, καὶ φωτὸς αἴτιον καὶ ἰλαρότητος ὑπάρ-¹⁰
χει. σημαίνει οὖν τὸ ἀλειφόμενον ἑλαιον καὶ τὸ παρὰ τοῦ Θεοῦ
ἔλεον^c, καὶ τὴν ἴασιν τοῦ νοσήματος καὶ τῆς καρδίας τὸν φωτι-
σμόν· ὅτι γὰρ ἡ εὐχὴ τὸ πᾶν ἐνήργει, παντί^d που δῆλον τὸ δὲ
ἑλαιον, ὡς γε οἷμαι, σύμβολον τούτων ὑπῆρχε.

ΚΕΦ. ΙΕ.

15

Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡράδον^e.

¹⁴ Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡράδης· φανερὸν γὰρ
ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ. καὶ ἐλεγεν, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ
βαπτίζων ἐκ νεκρῶν ἡγέρθη, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν
αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.²⁰

Οὗτος ὁ Ἡράδης οὐδὲ τὴν Ἡράδου τοῦ πρώτου, ἐφ’ οὐ καὶ εἰς
Ἀγγυπτον Ἰωσὴφ ἀπῆγαγεν τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ,
χρηματισθεὶς ὑπὸ Ἀγγέλου. τετράρχη δὲ τοῦτον δε τε Ματθαῖος
καὶ ὁ Λουκᾶς ὀνομάζει, ὡς τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἀρχῆς τοῦ
πατρὸς ἄρχοντας οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι διεῖλον ταῦτην εἰς μέρη τέτ-²⁵
ταρα, καὶ^f μετὰ τὸν τοῦ πρώτου θάνατον ἐπιτρέψαντες τῷ νίῳ
ἄρχειν τοῦ τετάρτου. δὲ Μάρκος καὶ ἔτεροι δέ τινες ἀδιαιφόρως
καὶ βασιλέα καλοῦσιν, εἴτε ἀπὸ τῆς τοῦ πατρὸς συνηθείας, εἴτε
καὶ ἀδεέστερον ἔτι τῇ φωνῇ κεχρημένοι. ταῦτα δὲ σαφέστερον

^a αἵτος Cod. 178. ^b PP. sc. duo Parisienses. ^c ἔλμος P.
^d Sic PP. πάντῃ Poss. ^e Sic in tab. Capit. sed in ipso Cap. inscr.
Π. Ἰω. τοῦ προδρόμου. ^f καὶ om. P.

ιστορεῖ Ἰωάννης. ἀκούων τάνυ τοῦ Κυρίου τὰ θαύματα, καὶ σφόδρα γε εἰδὼς ὅτι δίκαιον ὅντα μάτην ἀνεῖλε τὸν Ἰωάννην, ὑπέλαβεν αὐτὸν ἐγεγερμένον ἐκ τῶν νεκρῶν ταῦτα ποιεῖν. ὡς δὲ ὁ Λουκᾶς φησι, καὶ ἔτερων ταῦτα ὑπολαμβανόντων ἀκούοντ⁸, μειζόνως διαπορεῖν ἡναγκάζετο, ὡς καὶ ἰδεῖν αὐτὸν ἐθελῆσαι, ἐπὶ τὸ 5 γῆναι, εἴκερον οὗτος ἐστιν⁹.

15 "Ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι Ἡλίας ἐστιν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι προφήτης ἐστιν, η ὡς εἰς τῶν προφητῶν.

Ταῦτα δὲ οἱ Ἀπόστολοι ἐρωτηθέντες ὑπ' αὐτοῦ τὸ "τίνα με λέ-
"γουσιν οἱ ἀνθρώποι τὸν οἶνον τοῦ ἀνθρώπου;" ἀπεκρίναντο φάσκοντες, 10
"ὅτι οἱ μὲν Ἰωάννην τὸ Βαπτιστὴν, ἔτερος δὲ Ἡλίαν, ἄλλος δὲ
"Ιερεμίαν, η τινα ἔτερον τῶν προφητῶν." πᾶσαι γὰρ ἡσαν ἀνθρώ-
πιναι περὶ αὐτοῦ αἱ τότε παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὑπολήψεις. καὶ
οἶλαν ἂν τις ἐδέξατο περὶ ἀνδρὸς μεγίστου καὶ θαυμαστοῦ τῶν βίον
ὄντος· ὃ δὲ Μάρκος λέγων, ὡς τινές φασιν, ὅτι ὁ προφήτης ἐστιν 15
ὡς εἰς τῶν προφητῶν, αἰνιττεσθαί μοι δοκεῖ λέγειν ἐκείνους περὶ
οὐ φησιν ὁ Μωσῆς, ὅτι "προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει Κύριος ὁ
"Θεὸς ὑμῶν ὡς ἐμέ." Ἰσως γὰρ φανερῶς λέγειν ἐφοβοῦντο ὅτι δὴ
ὁ Χριστός ἐστι· καὶ τῇ τοῦ Μωσέως ἐκέχρημτο φωνῇ τὴν ὑπό-
ληψιν ἑαυτοῖς¹ συσκιάζοντες διὰ τὸν φόβον τῶν ἥγουμένων. 20

16 'Ακούστας δὲ ὁ Ἡρώδης εἶπεν, "Οτι δὲν ἔγω ἀπεκεφά-
λισα Ἰωάννην, οὐτός ἐστιν· αὐτὸς ἡγέρθη ἐκ νεκρῶν.
17 αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης ἀποστέιλας ἐκράτησε τὸν Ἰωάν-
νην, καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ, διὰ Ἡρωδιάδα τὴν
γυναικα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἔγά- 25
μησεν.

Τὸν τρόπον ἐν ἔπειρ αὐτὸν ἀνεῖλε καὶ τὴν αἰτίαν ἐφ' ἥ, διηγεῖ-
ται ὁ Εὐαγγελιστής, οὐχ ὡς τότε γενόμενον τὸ πρᾶγμα λέγων,
ἀλλὰ τῆς οἰκείας διηγήσεως παρένθεσιν αὐτὸ ποιούμενος. ἐφη
γὰρ τὸν Ἡρώδην ταῦτα ἀκούοντα περὶ τοῦ Κυρίου, οἰεσθαι τὸν 30
Ἰωάννην ἐγγέρθαι ὡς ἀνηρημένος. η μὲν οὖν αἰτία τοῦ φόνου, ὅτι

τοῦ Ἡράδου τὴν γυναικαὶ ἴδιου ἀδελφοῦ Φιλίππου ἀφελομένου ζῶντος ἔτι, καὶ θυγατέρα ἔχοντος ἐξ αὐτῆς, συνοικοῦντός τε αὐτῇ, οὐκ ἐνεγκὼν τὸ μύσος ὁ Ἰωάννης, ἡλεγχεν αὐτὸν ἐπὶ τῇ παρανομίᾳ· ὃ δὲ τὸν μὲν ἔλεγχον οὐ φέρων¹, δεδίως δὲ τὸν ὄχλον, ὅτι μεγίστην εἶχον περὶ Ἰωάννου τὴν δόξαν, ἀνελεῖν μὲν αὐτὸν οὐκ⁵ ἐτόλμησε, καίτοιγε σφόδρα βουλόμενος διὰ Ἡραδιάδα. ἥδει δὲ αὐτὸν καὶ ἄνδρα δίκαιον καὶ ἄγιον, καὶ πολλὰ^k κατὰ γνωμὴν αὐτοῦ διεπράττετο· ἐγκαθείρξας δὲ αὐτὸν τῷ δεσμωτηρίῳ φυλάττεσθαι ἐκέλευσεν. ἐτετέλει δὲ ὁ Ἡράδης τὰ οἰκεῖα γενέσια κατὰ πολλῆς τῆς λαμπρότητος. ἐν δὲ τῷ συμποσίῳ ὠρχήσατο μὲν ἡ¹⁰ τῆς Ἡραδιάδος θυγάτηρ. ἥσθεις δὲ ὁ Ἡράδης, ὕμοσεν αὐτῇ δοῦναι ὅπερ ἀν αἰτίσαιτο παρ' αὐτοῦ. τῆς δὲ τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου αἰτησαμένης, τοῦτο γὰρ αὐτὴν ἡ μῆτηρ ἐδίδαξεν ἐπλήρου μὲν τὴν οἰκεῖαν ὑπόσχεσιν ὁ Ἡράδης, πρόσχημα δὲ τῶν παρόντων ἔνεκεν τοῦ ὄρκου τὴν ἀνάγκην ἐποίησατο· λυπηθεὶς δῆθεν καὶ αὐτὸς¹⁵ ἐπὶ τῷ γεγονότι. διδασκόμεθα δὲ ἐντεῦθεν ὡς μοιχεία καὶ ὄρχησις καὶ ὄρκος¹, τοῦ Βαπτιστοῦ ἀφείλον τὴν κεφαλὴν, καὶ παραιτητέα γε ταῦτα τοῖς εὐ φρονοῦσιν· εἰ καὶ διὰ μηδὲν ἄλλο, ἀλλ' οὖν γε, ἵνα μὴ τοῖς αἰτίοις τοῦ φόνου ἐνεχώμεθα τοῦ προδρόμου.

29 Καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἥλθον καὶ ἤραν τὸ²⁰
πτῶμα αὐτοῦ, καὶ ἔθηκαν αὐτὸν ἐν τῷ σημείῳ.

Ταῦτα λέγει ἵνα δεῖξῃ καὶ τὴν ἐκείνων εὔνοιαν, ἣν ἔμειναν καὶ
μετὰ θάνατον ἔχοντες περὶ τὸν οἰκεῖον διδάσκαλον· ἐπισυνάπτει
δὲ τούτοις,

ΚΕΦ. ΙΣ.

25

Περὶ τῶν εἴρητων καὶ τῶν βιβλίθων.

34 Καὶ ἔξελθὼν εἶδεν ὁ Ἰησοῦς πολὺν ὄχλον, καὶ ἐ-
σπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτοῖς, ὅτι ἥσαν ὡς πρόβατα μὴ ἔχον-
35 τα ποιμένα· καὶ ἤρξατο διδάσκειν αὐτοὺς πολλά. καὶ
ἥδη ὥρας πολλῆς γενομένης, προσελθόντες αὐτῷ οἱ³⁰

¹ Ήσει om. Poss. add. Codd. PP.
Cod. P.

^k πάντα P.

¹ κ. ἐρκ. add.

μαθηταὶ αὐτοῦ λέγουσιν, Ὅτι ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἥδη ὥρα πολλῆ.

Ἐλθόντων τὸν Ἀποστόλων πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀπαργει-
λάντων αὐτῷ ὅσα τῇ αὐτοῦ δυνάμει καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος ἐποίησαν ἡ καὶ ἐδίδαξαν, καλεῖ αὐτοὺς κατ’ ἴδιαν⁵
εἰς ἔρημον τόπον πρὸς τὸ ἀναπαύσασθαι αὐτοὺς κεκμηκότας
ἥδη· τοσοῦτοι γὰρ ἥδη οἱ βιάζοντες αὐτοὺς διὰ τὰς ἐπιγυμ-
μένας αὐτοῖς ιάσεις, ὥστε οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρως. λαβόντος τοί-
νυν αὐτοὺς τοῦ Ἰησοῦ ἐν πλοΐῳ μεθ’ ἑαυτοῦ πρὸς τὸ ὄποχωρῆ-
σαι μικρόν τι κατ’ ἴδιαν εἰς ἔρημον τόπον ἵνα ἡσυχάσσωσιν⁶, το
εἶπετο αὐτῷ πλήθος, ὡς εἰκὸς, πολὺ, ἔνεκα⁷ τὸν θαυμάτων
μάλιστα, καὶ τὸν λόγον, ἀπάστων⁸ μὲν καταλιμπάνειν τὰ οἰ-
κεῖα, ἔπειθαι δὲ αὐτῷ παρασκευαζόντων. θεατάμενος οὖν αὐτοὺς
ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας κεκμηκότας, ὡς ἀν εἰ πρόβατα ποιμένα μὴ
ἔχοντα· τοσοῦτοι γὰρ δὴ καὶ οὗτοι ἥσαν, τὸ μηδένα τότε ἔχειν τὰ 15
ώφελιμα τῆς ψυχῆς διδάσκειν αὐτοὺς δυνάμενος· διὰ τοῦτο μά-
λιστα τῷ Κυρίῳ κατακολουθεῖν ἀναγκαζόμενοι, ὡς ἀν μόνον πρὸς
τὸ κρείττον οἴφ τε τὸ ὄντι ἄγειν αὐτούς· φάγειρέ τε αὐτοὺς ἡσθεῖς
αὐτῶν τὴν σπουδὴν, καὶ ἐδίδασκεν, τράπεζαν αὐτοῖς προτίθεις πνε-
ματικὴν καὶ ἀναφαίρετον πανδαισίαν. καὶ ἥδη ὥρας πολλῆς γενο-
μένης, ἀπολυθῆναι τὸν ὄχλον ἦτον οἱ μαθηταὶ, καὶ μάλιστα διὰ
τὴν ἔρημίαν τοῦ τόπου, καὶ τὴν τὸν ἐπιτηδείων σπάνιν. τί γὰρ
φάγωσιν οὐκ ἔχουσιν, ἔλεγον. ὁ δὲ πλούσιος καὶ φιλάνθρωπος, καὶ
σωματικὴν αὐτοῖς παρατίθειν τράπεζαν τοῖς μαθηταῖς παρεκ-
λεύετο, μονονοχὴ λέγων, ὅτι ἐγὼ πάρειμι ὁ πολλὴν πᾶσιν παρέ-
χων τὴν ἀφονίαν. οἱ δὲ μὴ συνιέντες, ἀλλὰ καὶ διαπορηθέντες,
ῶσπερ πρόσταγμά τι ἀμῆχανον ἥκουν, “πόσους ἄρτους ἔχετε;”
καὶ πολυπραγμονήσαντες λέγουσι, “πέντε, καὶ δύο ἰχθύας.”

41 Καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας,
ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, εὐλόγησε· καὶ κατέκλασε³⁰
τοὺς ἄρτους, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, ἵνα παρ-
θῶσιν αὐτοῖς· καὶ τοὺς δύο ἰχθύας ἐμέρισε πᾶσι.

⁵ Hæc hab. Cod. 178.

⁶ ἔνεκα om. P.

⁷ ἀπαυτες Codd.

Εἰκότις τὸν μάλιστα ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν ἔδειξεν ὅτι τῷ Πατρὶ τὸ γινόμενον ἀνατίθεται. ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὴν ἔρημον τοῦ Θεοῦ τὸ μάντα παρέχοντος αὐτοῖς, οἱ Ἰσραηλῖται ἐτόλμησαν εἰπεῖν πρὸς αὐτὸν, μὴ καὶ ἄφτον δύναται δοῦναι; ἵνα μὴ δοξῇ ἐπὶ τοῦτο χωρεῖν αὐτὸς, ὡς ἀν μείζονα τοῦ Θεοῦ τοιῶν ἔστιν, σφόδρα τῶν Ἰουδαίων πολλὰς κατ’ αὐτοῦ πλέκειν ἀφορμὰς ἐπιχειρούντων, πρὸ τοῦ τοιῆσαι, ἐπὶ τὸν Πατέρα ἀγήνευκε τὸ γινόμενον.

42 Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἔχορτάσθησαν· καὶ ἦραν
43 κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις, καὶ ἀπὸ τῶν
44 ἰχθύων. καὶ ἥσαν οἱ φαγόντες τοὺς ἄρτους πεντακισχί-
λιοι ἄνδρες.

Ἐκορέσθησαν μὲν οὖν ἄπαντες, καίτοι γε πεντακισχίλιοι ἄνδρες, χωρὶς γυναικῶν τε καὶ παιδίων. τοσαύτην δὲ γενέσθαι κλασμά-
των περιστείαν παρεσκεύασεν, ὡς δώδεκα πληρωθῆναι κοφίνους 15
ἐπὶ τῷ ἔκαστον ἐπ’ ὅμοιν ἀράμενον, μείζονα λαβεῖν τοῦ γινο-
μένου τὴν αἰσθησιν. ὅτι γὰρ καὶ οὕτως ἀμφίβολον ἔτι περὶ τοῦ
γενομένου οἱ μαθηταὶ εἶχον διὰ τὸ ἄγαν παράδοξον, δῆλοι ὁ παρὸν
Εὐαγγελιστὴς σαφῶς εἰπὼν, “οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις” ἢν
“γὰρ αὐτῶν ἡ καρδία πεπωρωμένη.” καὶ δὶ’ ἔτερον δὲ τὴν περισ- 20
σείαν ὥκονόμησε γενέσθαι, ὥστε φανῆναι περιουσίαν^P ἐνεργούσης
ταῦτα δυνάμεως, οὐ διὰ τὴν ἔτέρων χρείαν τὸ δύνασθαι λαμβά-
νοντα, οἷον Μωσῆς ἐδίδον τὸ μάντα, ἀλλὰ κατὰ τὴν χρείαν μόνον.
ἄχρηστον γὰρ αὐτοῖς συλλεγεν τὸ πλέον ἐγένετο^q. ἐτελάβοντό τε
τῆς γῆς τὸν καρπὸν^r, καὶ τὸ μάντα κατεφόρετο οὐκέτι. ὅμοιος 25
Ἡλίας ἐπὶ τῆς χήρας οὐ πλεονάζειν τότε ἄλευρον ἐποίησε^s καὶ
μῆρ^t καὶ τὸ ἔλαιον. ὡς δὲ ὑετὸς ἐγένετο, καὶ ἐπαύσατο ἡ δόσις.
ἵνα οὖν φανῆ τὸ διάφορον, πολλὴν περιουσίαν ἐποίησατο, ὥστε καὶ
κορεσθέντας τὸν παραλειφθέντων θαυμάζειν τὸ πληθος. θαύμα-

ο τὸ P.   P περιέσια (ἐπεργούσης οιμ.) P.   Εἴτα κορεσθέντων αὐτῶν τοσαύτη περιστεία γέγονε κλασμάτων, ὥστε δώδεκα πληρωθῆναι κοφίνους κλα-
σμάτων, ἵνα ἔκαστος τῶν ἴθι μαθητῶν ἐπὶ τὸν ὅμοιν κόφινον ἀράμενος μείζονα λάβῃ τοῦ γενομένου τὴν αἰσθησιν, ἵνα ὥστε φανῆναι περιουσία ἀπεριαντία ταῦτα δυνάμενον τοιοῦ. Cod. 178.   q ἐγένετο P.   r οιμ. P.   t τὸν καρπὸν Cod. 178.   s μῆρ P. μῆ Poss.

στον^ι μὲν οὖν τὸ πραχθὲν καὶ τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως ἀπόδειξις^γ θαυμάσιον δὲ οὐκ ἔλαττον τὸ μὴ ἀεὶ τῇ ἔξουσίᾳ χρῆσθαι πρὸς τὴν τῶν τροφῶν εὐπορίαν. σημεῖα^η μὲν γὰρ ἔνεκα τῶν ἀνθρώπων^χ ἐργάζεται, καὶ τὴν τῆς δυνάμεως ἐπίγνωσιν εἰς σωτηρίαν τὴν διὰ τῆς πίστεως παρέχει τοῖς ἐπομένοις^ζ τοῖς δὲ οὖσι^γ χρῆταις κατὰ τὸν ἀνθρώπῳ προσήκοντα τρόπον, εὑεργετῶν ὅμα τοὺς εἰς τοῦτο ὑπηρετοῦντας. τὸ γὰρ τῷ Κυρίῳ τι παρασχεῖν ἦν εὐεργεσία μεγίστη. ὅπερ καὶ τοῖς μαθηταῖς ἐκ διαδοχῆς παραδίδωσι ταῖς παρὰ τῶν μαθητευομένων χρῆσθαι τροφαῖς.

ΚΕΦ. IZ.

10

Περὶ τοῦ ἐν θαλάσσῃ περιπάτου.

45 Καὶ εὐθέως ἡνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν εἰς τὸ πέραν πρὸς Βηθσαϊδὰν, ἵνα αὐτὸς ἀπολύσῃ τὸν ὄχλον.

Ἐπὶ τὸ πρότερον ἀπολύσαι τὰ πλήθη ἡνάγκασεν δὲ αὐτοὺς,^ι οὐκ ἀνεχομένους ἀποστῆναι ῥάδιοις. τοῦτο μὲν διὰ τὴν διάθεσιν, τοῦτο δὲ καὶ ἀποροῦντας ὅπως^ζ ἀν ἔλθοι πρὸς αὐτοὺς^γ οὐκ εἰδότας ὅτι τούτου μάλιστα ἔνεκεν ὁ Κύριος ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἀπελθεῖν, ἵνα καὶ^η ἐπὶ τῶν ὑδάτων βαδίζοντα θεασάμενοι, μειζόνως μάθωσι τοῦ παρόντος τὸ μέγεθος. ἀπολύσας^η οὖν τοὺς ὄχλους^η 20 ἐπὶ τὸ εὐλογεῖσθαι προσιόντων, ὡς εἰκὼς, τῶν δὲ καὶ ἐπὶ θεραπείᾳ τινὶ, ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄρος προσεύξασθαι^η οἴλα ἄνθρωπος εἰκὼς, ὅμοι καὶ ἡμᾶς διδάσκων ἔχεσθαι τοῦ ἔργου τῆς προσευχῆς. καὶ βαθύτερας ἦδη γενομένης τῆς ἑστέρας, αὐτὸς μὲν ἦν ἐκεῖ μόνος, τὸ δὲ πλοῖον τῶν μαθητῶν μέσον ἦδη τῆς θαλάσσης ἦν, προσωτέρω^η 25 χωρεῖν ἀπὸ τῶν ἀνέμων ἐναντία πνεόντων κωλυόμενον. συνετέλει δὲ καὶ τοῦτο εἰς μείζονα τοῦ θαύματος ἀπόδειξιν. ὡς^ε δὲ τῶν ἀνέμων ἐναντία πνεόντων καὶ τῶν κυμάτων κατὰ τοῦ ἀνέμου^η ἐγερομένων, ἔμενεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων βαδίζων ὑπ' οὐδένος ἐτέρου κωλύομενος.

30

^ι θαυμάσιον P.   ^η σημεῖα Poss. σημείου P.L.   ^χ ὑπὲρ ἄνθρωπον P.
^γ PP. om. Poss.   ^ζ PP. τῷ; Poss.   ^η PP. δῇ Poss.   ^η ἀπολύσαι Poss.
^ε δῇ P.   ^η τὸν ἀνέμον P.

48 Καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἡθελε παρελθεῖν αὐτούς.

Τετάρτην δὲ φυλακὴν λέγει τὴν μετὰ τὴν ὥραν, τουτέστι τὴν ἵ· ἡ τὴν μετ' ἑκείνην. ἐς τέσσαρας γὰρ φυλακὰς ἡ θεῖα 5 γραφὴ τῆς νυκτὸς τὸν καιρὸν διαιρεῖ, ἐκάστην φυλακὴν τῆς νυκτὸς τὴν τριωρίαν λέγων. Καὶ τάχα πρώτη μὲν φυλακὴ κατὰ τὸν τῆς ἀναγωγῆς λόγον ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι τοῦ κατακλυσμοῦ. δευτέρᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ μέχρι Μωσέως^a τρίτη ἀπὸ Μωσέως μέχρι τῆς παρουσίας^b καὶ τετάρτη ἐν ἣ ἐλθὼν τὸ πρωῒ ἐφίσταται τοῖς 10 μαθητευομένοις αὐτῷ ὁ Σωτήρ. Cod. 178.

Τέσσαρας ἡ θεῖα γραφὴ φυλακὰς λέγει τῆς νυκτὸς, εἰς τρεῖς τὰς ὥρας ἐκάστην διαιροῦσα^c. τετάρτην οὖν λέγει τὴν μετὰ τὴν ἐνάτην ὥραν τὴν δεκάτην ἡ τὴν μετ' ἑκείνην, ὡς ἀνεξιπτωμένη σύντονα καλοῦσσα. κατ' ἑκείνην οὖν φησιν ὥφθη τὴν ὥραν αὐτοῖς ἐπὶ τὴν 15 θάλασσαν βαδίζων καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀφικόμενος. τῶν δὲ σφόδρα ἐκπλαγέντων ἐπὶ τῇ θέᾳ, ὡς φάντασμα εἶναι νομίσαις ὑπὸ τοῦ παραδόξου τὸ φαινόμενον, ἀνακραζάντων δὲ ἀπὸ πολλοῦ φόβου, ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς ὁ Κύριος, “θαρσεῖτε,” εἰπὼν, “ἐγώ εἰμι· 20 “μὴ φοβεῖσθε.”

49 Οἱ δὲ ἴδοντες αὐτὸν περιπατοῦντα ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἔδοξαν φάντασμα εἶναι καὶ ἀνέκραξαν.

Ἐλύθη μὲν οὖν αὐτοῖς ὁ ἄγων ἀπὸ τῆς φωνῆς^d τὸ δὲ παράδοξον τοῦ φαινομένου ἀμφιβάλλειν ἔτι παρεσκεύαζεν αὐτοὺς, ὡς τὸν Πέτρον, τοῦτο μὲν ἐπὶ τῷ μαβεῖν ἀκριβῶς, ὅτι μὴ φαντασία^e τὸ φαινόμενον, τοῦτο δὲ καὶ μετασχεῖν τῶν αὐτῶν ἀπὸ πολλῆς ἐπιθυμήσαντα τῆς θερμότητος, εἰπεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν “Κύριε εἰ· “σὺ εἶ, κέλευσόν μοι ἐλθεῖν πρὸς σε ἐπὶ τὰ ὕδατα.” προσέταξεν αὐτῷ τοῦτο ποιῆσαι. καὶ κατελθὼν ὁ Πέτρος ἀπὸ τοῦ πλοίου, πρότερον μὲν ἐβάδισεν^f ἐπὶ τῶν ὕδατων ἀσφαλῶς διδάξαι δὲ 30 αὐτὸν ὁ Κύριος βουληθείς, ὅτι ἀληθῶς τῇ αὐτοῦ δυνάμει τοῦτο ἐδύνατο^g, καὶ μᾶλλον ἔχρην ἀνευ τῆς πείρας πιστεῦσαι, συνεχώρησεν αὐτῷ βραχύ τι καὶ κατενεχθῆναι ἐπὶ τῶν ὕδατων εἴτα ἐν

^c Sic P. διαιροῦσαν Poss.

^a ἐβάδισεν P.

^b δεδύηται P.

ἀγῶνι καταστάντος καὶ κράξατος, “Κύριε σῶσόν με,” ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ καὶ ἔστησεν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ὀνειδίσας αὐτῷ τὴν ὄλιγοτιστίαν. ὁ γὰρ τῆς καταδύσεως ἀγὼν μείζον τῆς χάριτος τοῦ σώτατος ἔχειν ἐποίει τὴν αἰσθησιν. ἐπιβαίνει λοιπὸν τοῦ πλοίου ὁ Ἰησοῦς ἐπαγγέλμενος καὶ τὸν Πέτρον. εἴτας ἐπαύσατο μὲν ὁ ἄνεμος, δεικνὺς τῆς κινήσεως τὴν αἵτιαν τούτου ἔνεκεν γεγενημένην^c, ἐπὶ τῷ^d αὐξηθῆναι τὸ θαῦμα μεῖζον διὰ πάντων φανέν. προσελθόντες δὲ αὐτῷ ἐπὶ τοῦ πλοίου προσεκύνησαν οἱ μαθηταὶ, ἀλληῶς Τίὸν Θεοῦ ὄμολογούντες αὐτὸν εἶναι· δεικνύντες ὅτι καὶ^e πρότερον μὴ τελείαν περὶ αὐτοῦ τὴν γνῶσιν ἐκέκτητο. ΙΟ τί γὰρ ἔδει καὶ^f τοῦτο μετὰ τὸ θαῦμα ὄμολογεῖν, εἴπερ ἥθεισαν; καὶ πρὸ τούτου δὲ τοῦτο ἐπισταμένους μηδὲ ἐπὶ τῷ φαινομένῳ τοσαύτην ἔχειν ἀμφιβολίαν αὐτοὺς, ὅπεν γε καὶ νῦν μετὰ τελείας^g τῆς γνῶσεως.

Παιδευόμεθα τοίνυν διὰ τούτων, ὅτι καλὸν ἡ ἔρημία καὶ ἡ^h μόνωσις ὅταν ἐντυγχάνειν δέῃⁱ Θεῷ. ἡσυχίας γὰρ μητὴρ ἡ ἔρημος πάντων ἀπαλλάττονσα θορύβων ἡμᾶς. πρὸς δὲ τούτοις μανθάνομεν καὶ πάντα φέρειν γενναῖος^j καὶ γὰρ νῦν καὶ τοὺς μαθητὰς δὲ^k εἰς μείζανα ὑπομονὴν ἄγον, ἀπειστη, καὶ ἐν μέσῃ θαλάττη συγχωρεῖ τὸν χειμῶνα διεγερθῆναι, καὶ ὅλην τὴν νύκτα²⁰ ἀφίεται^l αὐτοὺς κλινθωνίζεσθαι^m, διεγείρων αὐτῶν, ὡς φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς, πεπωραμένην τὴν καρδίανⁿ μετὰ δὲ τῆς κατανύκτεως εἰς ἐπιθυμίαν αὐτοὺς μείζονα ἐνέβαλε καὶ εἰς μηνύμην διηνεκῆ. διὰ δὴ τοῦτο οὐκ εὐθέως αὐτοῖς ἐτέστη, παιδεύων αὐτοὺς^o μὴ ταχέως λύσιν ἐπιζήτειν τῶν συνεχόντων δεινῶν, ἀλλὰ φέρειν²⁵ τὰ συμπίπτοντα γενναῖος^p καὶ ὅταν δὲ μέλλει παύειν τὰ δεινὰ, ἔτερα χαλεπότερα προσδοκᾶν^q. οὕτω γὰρ καὶ αὐτοὶ πτοιηθέντες ἀπὸ τῆς θέας ἔκραξαν^r μετὰ γὰρ τοῦ χειμῶνος καὶ ἡ ὄψις αὐτῶν ἐθορύβησεν. διὰ τοῦτο οὐδὲ τὸ σκότος ἔλυσεν, οὐδὲ φανερὸν ἐαυτὸν εὐθέως ἐποίησεν^s παιδεύων αὐτοὺς ἐγκαρτερεῖν τοῖς δεινοῖς. ἐπειδὴ^t γὰρ οὐκ ἔνι^o καὶ ἐν μακρῷ χρόνῳ πειράζεσθαι καὶ σφοδρῶς, ὅταν μέλλωσι τοὺς ἀγῶνας ἐκβαίνειν οἱ δίκαιοι, βουλόμενος πλέον

^c γεγενημένης P. ει Poss. ^d τὸ P. ^e καὶ P. ^f δὲ Poss. ^g ἔδεικν P. ^h τελείας P. τελεία Poss. ⁱ δέῃ^j P. ^k αὐτοῖς P. ^l οἰ Om. P. ^m ἀφίεσθαι P. ⁿ κλινθωνίζεσθαι P. κλινθωνίζεσθαι L. et Poss. ^o αὐτοῖς P. ^p ἔπαγες καὶ φοβερότερα P. ^q οὐχ ἐν P.

αὐτοὺς κερδαίνει, ἐπιτείνει τὰ γυμνάσια. οὐ πρότερον δὲ ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν ὁ Χριστὸς τοῖς μαθηταῖς ἡώς ὅτε ἔκραζον. οὕτω γὰρ μᾶλλον ἡσμένησαν^P αὐτοῦ τὴν παρουσίαν. ἐπειδὴ δὲ ἐβόήσαν, ἔλυσεν αὐτῶν τὸ φόβον, εἰπὼν “θαρσεῖτε, ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.” οὐδὲ γὰρ ἀν ἐγίνωσκον αὐτὸν διὰ τὸ παραδόξον τῆς βαδίσεως, καὶ 5 διὰ τὸν καιρὸν, ἀλλὰ διὰ τῆς φωνῆς δῆλον ἑαυτὸν ἐποίει^q. “εἰ σὺ “εἶ,” φησιν ὁ Πέτρος, “κέλευσόν μοι ἐλθεῖν πρός σε.” τοῦτο δὲ ἔζητησεν δι’ ἀγάπην μόνον, οὐ δι’ ἐπιθετικού. οὐδεὶς γὰρ οὕτως ἐφίλει τὸν Ἰησοῦν. καὶ τὴν ἑαυτοῦ δὲ πρὸς τῇ ἀγάπῃ δείκνυται^r πίστιν, ἀλλὰ καὶ ἐτέρους ἐνάγει^s. τί οὖν ὁ Χριστός; ἐπέτρεψεν. 10 καὶ καταβὰς κλυδωνίζεται καὶ περιδέης γίνεται, τοῦ ἀνέμου ἐμποιοῦντος τὸν φόβον. διατί δὲ οὐκ ἐπέταξεν ὁ Σωτὴρ τοῖς ἀνέμοις παύσασθαι, ἀλλ’ αὐτὸς ἐπελάβετο αὐτοῦ; ὅτι τῆς ἐκείνου πίστεως ἔδει. ὅταν γὰρ τὰ παρ’ ἡμῶν ἐλλιμπάνει, τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἰσταται. δεικνὺς τοίνυν ὅτι οὐχὶ^t τοῦ ἀνέμου ἐμβολὴ, ἀλλ’ ἡ 15 ἐκείνου ὀλιγοπιστία τὴν περιτροπὴν εἰργάζετο, φησί “τί ἐδίστα-“σας ὀλιγόπιστε;” εἰ γὰρ μὴ ἡπίστησε, καὶ πρὸς τὸν ἄνεμον ἀν ἔστη ῥαδίως^u διὰ τοῦτο ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, τὸν ἄνεμον εἴα πνεῦν· δηλῶν ὅτι ἐκεῖνος οὐδὲν^v παραβλάπτει, ὅταν ἡ πίστις ἡ πεπηγμῖα. ἐπιβάντων δὲ τῷ πλοίῳ^x τότε ἐπαύσατο. καὶ πρὸ τούτου μὲν 20 ἔλεγον “ποταπὸς ἦν ὁ ἄνθρωπος οὗτος; ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι,” καὶ τὰ ἔξης. νῦν δὲ οὐχ ἔντως, ἀλλ’ “ἀληθῶς Θεοῦ νιὸς εἶ.” οὕτως οὐ δι’ ἐπιθετικού ἡ ἐπὶ τῶν ιδιάτων τοῦ Σωτῆρος ἐγένετο βάδισις, ἀλλὰ πρὸς ὀφέλειαν τῶν μαθητῶν. λίστη γὰρ ἐκ περισσοῦ ἐν ἑαυτοῖς ἔξισταντο. οὐ γὰρ συνῆκαν ἐπὶ τοῖς ἄρτοις^y ἦν γὰρ ἡ καρδία 25 αὐτῶν πεπωρωμένη. ὀφεληθέντες οὖν ὀμολόγησαν αὐτὸν εἶναι Τίον Θεοῦ, καὶ οὐκ ἐπετίμησε τοῦτο εἰρηκός τούναντίου μὲν ὁ Θεὸς^z ἄπαν καὶ ἐβεβαιώσε τὸ λεχθὲν κατὰ μεῖζονος ἐξουσίας θεραπεύων τοὺς προσίontas, καὶ οὐχ ὡς ἐμπροσθεν.

53 Καὶ διαπεράσαντες ἥλθον ἐπὶ τὴν γῆν Γεννησαρὲτ, 30
54 καὶ προσωριμόσθησαν. καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν ἐκ τοῦ

P. ἡσμένιζεν P. q ποιῶν P. r ἐπιδείκνυται P. s διάγειν P.
t οὐχ ἡ P. u Sic P. ἄνεμον ιδινάστατο ἄν. δι οὐδὲν ἐκεῖνος τ. Poss.
x τοῦ πλοίου P. y μὲν εἰν (ἢ θεὸς om.) P.

55 πλοίουν, εὐθέως ἐπιγυνόντες αὐτὸν, περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἔκεινην, ἥρξαντο ἐπὶ τοῖς κραββάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας περιφέρειν, ὅπου ἦκουν ὅτι ἔκει ἔστι.

"Οθεν δεικνὺς ὁ Εὐαγγελιστὴς ὅτι διὰ πολλοῦ χρόνου ἐπέβη, 5 φῆσιν, ὅτι ἐπιγυνόντες οἱ ἄνδρες τοῦ τόπου, περιδραμόντες ὅλην τὴν περίχωρον ἔκεινην, ἥρξαντο ἐπὶ τοῖς κραββάτοις τοὺς κακῶς ἔχοντας φέρειν. οὐδὲ γὰρ ὄμοιώς ὡς πρότερον προσίεσαν^z εἰς τὰς οἰκίας ἔλκοντες αὐτὸν καὶ χειρὸς ἀφῆν ἐπιζητοῦντες, καὶ προστάγματα διὰ ρήματων, ἀλλ᾽ ἴψηλότερον πολλῷ καὶ φιλοσοφό- 10 τερον, καὶ μετὰ πλείονος τῆς πίστεως εἰποντο τῆς θεραπείας. ἡ γὰρ αἴμορροοῦσα πάντας ἐδίδαξε φιλοσοφεῖν. ἀλλ' ὅμως ὁ χρόνος οὐ μόνον οὐκ ἔξελυσε τὴν πίστιν, ἀλλὰ καὶ μειώνα εἰργάσατο^y καὶ ἀκμάζουσαν διετήρησεν. οὐκ ἀπεικός δὲ ἦν καὶ τοῦ χρόνου προβαίνοντος καὶ τῆς φήμης ὑπὸ τῶν γενομένων^b αὐξανομένης, 15 μειώνα τὴν περὶ αὐτοῦ^c πίστιν τοῖς ἀνθρώποις ἐγγίνεσθαι.

ΚΕΦ. ΙΗ.

Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἀντολῶν τοῦ Θεοῦ.

1 Καὶ συνάγονται πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ τινες 2 τῶν Γραμματέων ἐλθόντες ἀπὸ Ἱεροσολύμων. καὶ ἵδον- 20 τε τινὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χερσὶ, τοῦτ' ἔστιν ἀνίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους, ἐμέμψαντο.

Βουλόμενος^d ὁ Εὐαγγελιστὴς τὴν κατὰ τῶν μαθητῶν κατηγορίαν^e εἰπεῖν, ἢν ἐποιοῦντο Γραμματεῖς τε καὶ Φαρισαῖοι προσίοντες τῷ Σωτῆρι, διὰ μέσου ἐδίδαξε, τίς ἦν ἡ τῶν πρεσβυτέρων 25 παράδοσις, καὶ οὕτως ἐπιφέρει κάκείην.

5 "Ἐπειτα ἐπερωτῶσιν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, διατί οἱ μαθηταὶ σου οὐ περιπατοῦσι κατὰ τὴν παράδοσιν τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ ἀνίπτοις χερσὶν ἐσθίουσι τὸν ἄρτον; 30

Οὐχ ὅτι δὲ μὴ νίπτεσθαι πάντως ἐσποῦδαζον οἱ μαθηταί. ἀλλ'

^z προσίεσαν P.   ^y εἰργάζετο P.   ^b γινομένων P.   ^c ἐπ' αὐτῷ P.
^d βιωληθεῖς C. 178.   ^e προσηγόρειν P.

ὅτι τοῦ Κυρίου διδάξαντος αὐτοὺς ἀπαντά ὡς ἔτυχε πράττειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν συντελοῦντα τοῦ σώματος, μόης δὲ ἐπιμελεῖσθαι σφόδρα τῆς ἀρετῆς, θεασάμενοι οἱ Φαρισαῖοι τοῦ νίκτεσθαι οὐ ποιούμενους φροντίδα κατὰ τὸν τοῦ ἑστίεν καιρὸν, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος ἦν, τοῦτο ἐνεκάλουν. τί οὖν πρὸς τοῦτο ὁ Κύριος:

'Ἐπειδὴ ἐνεκάλουν τοῖς μαθηταῖς, οὐκέτι νόμου παράδοσιν¹, ἀλλὰ παραδόσεως τῶν πρεσβυτέρων, ἐλέγχων αὐτοὺς ἐμβριθέστερον, ὡς ἐν προσχήματι εὐλαβείας τὴν ἀτοπίαν ἐπιτηδεύοντας, ἐπιφέρει καὶ Ἡσαίου τοῦ προφήτου ῥῆσιν ὡς περὶ αὐτῶν εἰρημένην ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι, φησὶ, περὶ ὅν ὁ λόγος, ἄκροις χείλεσι τιμῶντες τὸν Θεὸν, πόρρω αὐτοῦ ταῖς διανοίας ἀπέχουσι· μάτην τὸ εἰς αὐτὸν8 σέβας φυλάττειν ἐπαγγελλόμενοι, καὶ προτιμῶντες διδασκαλίας ἀνθρώπων οὕτω καὶ ὑμεῖς τὰ δρῶντες τὸν τοῦ Θεοῦ παραβαίνετε² νόμον, καὶ τὸν ἐμφανῆ κοσμοῦντες ἀνθρώπουν, τὸν ἐντὸς ἀνθρώπου ἀκόσμητον καταλιμπάνετε, καὶ τοῖς τὴν ἀλήθειαν ἀσκοῦ· 15 σιν ἐγκαλεῖτε, οἱ τὸ σχῆμα μεταδιώκοντες. ἵνα τοίνυν ὡς εὐσέβειαν μὴ φυλάττοντας διελέγῃ ἐπεριδομένους³ τῇ τῶν πρεσβυτέρων παραδόσει, τὴν παρανομίαν προτίθησι τὴν διὰ παραδόσεως τῶν πρεσβυτέρων γενομένην, γράμμα θεῖον ἀντιτίθεις ἀγράφῳ παραδόσει ἀνθρώπων.

20

9 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, καλῶς ἀθετεῖτε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ, ἵνα τὴν παράδοσιν ὑμῶν τηρήσητε. Μωσῆς γὰρ εἶπε, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου. καὶ ὁ 10 κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα, θανάτῳ τελευτάτῳ. ὑμεῖς δὲ λέγετε, ἐὰν εἴπῃ ἀνθρώπος τῷ πατρὶ ἢ τῇ μητρὶ, 25 κορβᾶν, ὃ ἔστι δῶρον, ὃ ἐὰν ἔξ ἐμοῦ ὠφεληθῆσ.

'Ἐκ δύο νομίμων ἀπαιτεῖ τὴν εἰς γονέας τιμὴν κατὰ βούλησιν Θεοῦ. ἐνὸς μὲν τοῦ κελεύοντος οὕτω ποιεῖν, ἐτέρου δὲ τοῦ τιμωρούμένου τὸν ἐναντίον⁴ ποιοῦντα. οὕτω γὰρ τὸ τῆς ἐντολῆς ἀναγκαιότατον καὶ μέγα δείκνυται. τοιαύτης δὲ οὐσῆς τῆς νομοθεσίας, 30 καὶ τηλικαύτης ἀπειλῆς ἐπὶ τῇ παραβάσει, ρἀδίως φησὶ καὶ προχείρως, ὑμεῖς παραβαίνετε τὸ θεῖον πρόσταγμα ταῖς τῶν διδα-

¹ Sic P. παράδοσιν Poss.
² ἐμὲ P.
³ ἐπεριδομένως C. 178.

⁴ εμὲ P.
⁵ ἐναντίος P.

⁶ παρακλίνετε C. 178.

σκάλων ἐπόμενι ταραδόσεσι. ὅστε εἴτις ἐπ' ἀτιμίᾳ γυνέων θυσίαν ὑπόσχοιτο, λέγων Θεῷ ποιήσειν δύρα καὶ θυσίας, ἢ πατρὶ παρέχειν ὄφείλει, τοῦτο¹ λέγετε μηκέτι μηδὲ^m ἔξεῖναι τιμῆσαι τὸν πατέρα· ὅπερ ἐστὶν ἀκύρωσις τοῦ νόμου διὰ ταραδοσιν. δέον ἐπιτιμῆσαι μὲν τῇ βραστήτῃ τοῦ νέου, ὡς βδέλυγμα δὲ τὴν τοιαύ-⁵ την ἀπωθεῖσθαι θυσίαν. οὐ γὰρ χαίρει Θεὸς ἐξ ἀτιμίας γυνέων τιμώμενος· δι᾽ ᾧν καὶ τὴν ἐπιτίμησιν τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ γεγονῖται ἐν τοῖς τοῦ προφήτου χρόνοις περὶ τῶν τότε ὄντων, οὐδὲν ἡττον ἀληθῆ δείκνυσι καὶ ἐπὶ τούτων τῶν τὰ Ἰσα φρονοῦντων ἐκείνοις.

10

14 Καὶ προσκαλεσάμενος πάντα τὸν ὄχλον, ἐλεγεν αὐτοῖς, ἀκούετέ μου πάντες, καὶ συνίετε. οὐδέν ἐστιν ἔξωθεν τοῦ ἀνθρώπου εἰσπορευόμενον εἰς αὐτὸν, ὃ δύναται αὐτὸν κοινώσαι· ἀλλὰ τὰ ἐκπορευόμενα ἀπ' αὐτοῦ,¹⁵ ἐκεῖνα ἐστι τὰ κοινοῦντα τὸν ἀνθρωπον.

15

¹ Εντεῦθεν ὁ κανὸς ἄρχεται νόμος ὁ κατὰ τὸ πνεῦμα, ὁ μηκέτι ζητῶν ἐν σωματικοῖς καθάρσεσι, μηδὲ ἐν βρωμάτων διαφορᾷ, ἀλλ' ἐν ἀρετῇ πνεύματος. μὴ θαυμάσωμεν δὲ εἰ τοῦ νόμου σωματικὰς ἀκαθαρσίας εἰδότος καὶ ταύτας ἀπαγορεύοντος, ὁ Κύριος δοκεῖ τούναντίον εἰσηγεῖσθαι, ὡς οὐδεμιᾶς ἀκαθαρσίας οὖσης σωματικῆς²⁰ ἐν ἀνθρώπῳ· τὰ μὲν γὰρ τοῦ νόμου πρὸς τὸν ἔχον μᾶλλον ἀνθρωπον ἀφεώρα· τὰ δὲ τοῦ Κυρίου πρὸς τὸν ἔνδον ἀτε δὴ καὶ παρόντος ἥδη τοῦ καιροῦ ἐν φέρεις ἔμελλεν ἐπιβήσεινⁿ τοῖς σωματικοῖς ὁ σταυρὸς^o, ἵνα ὡς ἥδη σῶμα ἀποθέμενοι, καὶ πνεῦμα γυμνὸν γεγονότες, οὕτω διάγοιεν οἱ πιστεύοντες. τὸν οὖν ἔντος^P φησὶν ἀνθρω-²⁵ πον οὐδὲν βλάψει μίασμα σωματικὸν, ἀλλ' ὅσα ἐκ καρδίας χαλεπὰ, ταῦτα μιαίνει. ἐπιφέρει δὲ, “ὁ ἔχων ὅτα ἀκούειν, ἀκούεται,” μὴ σαφῶς εἰρηκὼς τίνα τὰ ἐκπορευόμενα. νοήσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ ὡς ἄλλό τι βαθύτερον αἰνίττεται ὁ λόγος, ὅτε εἰσῆλθεν εἰς οἶκον ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ἐπηρώτων αὐτὸν περὶ τῆς παραβολῆς. παρα-³⁰ βολὴν τὸν ἀσαφῆ λόγον ὀνομάζοντες^q.

¹ τούτῳ PP.   ^m Sic PP. μὴ ιστὶ μὴ δὲ Poss.   ⁿ Sic PP. διε-
θεῖναι Poss.   ^o Χριστὸς C. 178.   ^P ὄντως P. τ. τοίνυν τοιοῦτον C. 178.
^q ὀνομάσαντες PP.

21 Ἐσωθεν γὰρ ἐκ τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων διαλογισμοὶ οἱ κακοὶ ἐκπορεύονται, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, φόνοι, κλοπαί.

Ο δέ φησιν αὐτοῖς, “οὐ νοεῖτε ὅτι πᾶν τὸ ἔξωθεν εἰσπορευόμενον
“εἰς τὸν ἄνθρωπον,” καὶ τὰ ἔξης, τοῦτ’ ἔστιν. οὐδὲν εἰσιόντων ἀκάθαρτους τοὺς ἀνθρώπους ποιεῖ, κακία δὲ μόνη ἔδοθεν ἔξιοῦσα, καὶ τὰ ταύτης ἔγγονα πάθη.

ΚΕΦ. ΙΘ.

Περὶ τῆς Φουκίστης.

24 Καὶ ἐκεῖθεν ἀναστὰς, ἀπῆλθεν εἰς τὰ μεθόρια Τύρου 10
καὶ Σιδῶνος. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν, οὐδένα ἥθελε
25 γυνῶναι, καὶ οὐκ ἡδυνήθη λαθεῖν. ἀκούσασα γὰρ γυνὴ
περὶ αὐτοῦ, ἡς εἶχε τὸ θυγάτριον πνεῦμα ἀκάθαρτον,
έλθοῦσα προσέπεσε πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Μεταβάντος τοῦ Κυρίου εἰς τοὺς τῶν Χαναναίων τόπους (ἐκεῖ¹⁵) γὰρ ἦτε Τύρος καὶ Σιδῶν ἐτύγχανεν οὖσα) γυνὴ τις τῶν ἔγχωριῶν ἀλλόφυλος, θυγατρὸς οὗσης αὐτῇ χαλεπῶς ὑπὸ δαιμονος ἐνοχλουμένης, μαθοῦσα τοῖς τόποις ἐπιδεδημηκέναι τὸν Κύριον, προσῆλθεν τε αὐτῷ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦτα τὴν ἵασιν, καὶ μετὰ κραυγῆς ἐβόα λέγουσα τί δὲ ἐβόα; ἐκεῖνα πάντως ἄπειρον οἱ Ματθαϊδός φησιν. 20
οἱ δέ γε Κύριος τὴν τε πίστιν ἰδὼν² τῆς γυναικὸς, καὶ ἐπειδήπερ ἀλλόφυλος ἦν “Ἐλληνὶς Συροφοινίκισσα τῷ γένει,” ἀνεβάλλετο τῷ δοκεῖν τὴν θεραπείαν³ ὅμοιος μὲν Ἰουδαίοις ἐνδεικνύμενος τὸ μὴ ἐπίσης αὐτοῖς τε καὶ τοῖς ἀλλοτρίοις τὴν θεραπείαν χαριζεσθαι, ὅμοι δὲ καὶ τῆς γυναικὸς ἄπασι καταφανῆ τὴν πίστιν ἐργαζό-25
μενος, ἐπὶ τὸ μειζόνως ἐκ παραλλήλου φανῆναι τῶν Ἰουδαίων τὴν ἀπιστίαν. εἶπε δὲ αὐτῇ ὁ Κύριος τὸ, “ἄφες πρῶτον χορτασθῆναι τὰ τέκνα.” ἐπειδὴ οὕπω τῆς εἰς ἀλλοφύλους εὐεργεσίας πάρεστιν ὁ καρὸς, διὰ τὸ μῆτων τὸν Ἰσραὴλ τελείαν ἐξεργάσασθαι τὴν τοῦ ἀγαθοῦ παραίτησιν. ἥλθεν εὖν οὐχ ὡς πρὸς οἰκείους, ἀλλ’ οἵ³⁰
μηδέν ἔστι κοινὸν πρὸς τοὺς πατέρας, πρὸς οὓς ἡ ἐπαγγελία

γεγένηται. οὐ τοῖνυν οὐδὲ ἐπιφανῆ τὴν παρουσίαν Τυρίοις καὶ Σιδωνίοις πεποίηται. τούναντίν δὲ καὶ λαθάνειν ἐπείγεται, ἵνα μὴ δόξῃ πρὸ καιροῦ ἐπιχωριάζειν τοῖς ἔθνεσι, καὶ τούτους προσκαλεῖσθαι εἰς πίστιν διὰ τῆς εἰς αὐτοὺς εὐεργεσίας τε καὶ δυνάμεως. τοῦτο γὰρ καιρὸν εἶχε μετὰ τὸν σταυρὸν καὶ τὴν ἀποβολὴν, ⁵ ὡς εἴρηται, τοῦ Ἰσραήλ. οὐ μὴν ἡδυνήθη λαβεῖν, τοῦτ' ἔστιν, οὐ μὴν εὖλογον ἦν τούτους τελείως λαβεῖν νικῶντας τῇ πίστει τὸν Ἰσραὴλ. ἵνα καὶ γνῶσιν οἱ μαθηταὶ, ὅτι καὶ τοῖς ἔθνεσι θύραν ἀνέψει τῆς σωτηρίας. ἀναβάλλεται δὲ τέως τούτους ἐκὼν δι' οἰκονομίαν. προειδὼς γοῦν ὅτι γνωσθήσεται, καὶ διδώσει χώραν τῇ ¹⁰ ιο μελλούσῃ προσιέναι καὶ μεταδιώκειν τὴν ἴασιν. εἰσεσθε δὲ αὐτὴν καὶ προσκυνῆσαι, μηδὲ προνοίας ἐκτὸς γίνεσθαι συγχωρῶν πρὸς τοῦτο τραχέως ἄγαν ἀποκρινούμενου, τοσοῦτον ἀπέσχε τοῦ βαρέως ἐνεγκεῖν, ὥστε καὶ ἀπεκρίνατο ^u φωνὴν, ἡ πολλὴν μὲν πίστιν πολλὴν δὲ εὐλάβειαν ἔδεικνυ καὶ σύνεσιν. τὸ μὲν γὰρ ἐλέσθαι ¹⁵ καὶ ἐν κυνὸς τάξει καταλογισθῆναι τῷ Κυρίῳ, εὐλαβείας ἦν τὸ δὲ οἰηθῆναι ὅτι καὶ τὸ βραχύτατον αὐτοῦ τῆς δυνάμεως (τοῦτο γὰρ ψίχια ὄνομάζει) ίκανὸν τῆς θυγατρὸς αὐτῆς παρασχεῖν τὴν ἴασιν, πίστεως ἀπερβάλλοντος^v τὸ δὲ ἀπὸ τῆς λισδορίας ἀρπάσαι τὴν οἰκείωσιν καὶ ποιήσασθαι ἀπόκρισιν οὕτω θαυμαστὴν, συνέστεις ²⁰ εἶχε γνώρισμα. τί γάρ φησιν; ὅτι χάριν ἔχω καὶ ἐν κυνὸς εἶναι σοι τάξει. τέως γὰρ οὐκ ἀλλοτρία, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀπὸ τῆς τραπέζης ἐσθίουσα τῆς δεσποτικῆς, εἰ καὶ μὴ τοῦ ἄρτου, ἀλλὰ τῶν γοῦν ψιχίων. τοσοῦτος δεσπότους^w τῆς τραπέζης ὁ πλοῦτος, ὥστε ἀρκεῖν μοι καὶ ψίχιον^x πρὸς ἀπόλαυσιν τῶν σπειδαζομένων. ²⁵ Τέκνα οὖν τοὺς Ἰουδαίους φησὶ, κυνάρια δὲ τοὺς ἔθνικοὺς, ἄρτου τὰς τῶν θαυμάτων εὐεργεσίας, ψίχας (sic) δὲ τὸ βραχύτατον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ^y. ἔδωκεν^z οὖν αὐτῇ τὸν λόγον, εὐχὴν ὡς ἐλλειποῦς ἐστομένης τῆς δυνάμεως, εἰ καὶ ἐκείνην εὐεργετήσειν (ἀνελλειπῆς γὰρ ἡ δύναμις πᾶσιν ἔξαρκοῦσα τοῖς δεομένοις) ἀλλ' ὡς διηρη-³⁰ μένων τε Ἐβραίον τε καὶ ἔθνην, καὶ κοινωνίαν οὐκ ἔχονταν. οὗτον ἐκβολὴν ἐργάζεσθαι^b πάντως ἐκείνων τὴν τούτων ἀποδοχὴν πρου-

^u ἀπεκύρωσεν αὐτοῦ τ. φ. καὶ μετὰ συνέστεις εὐλόγως τὴν ἴασιν γήτησατο.
C. 178.   ^v δέ σου P.   ^w ψίχια P.   ^x Hæc Cod. 178.   ^y δι-
δωσιν PP.   ^b Sic P. ἡγήσασθαι Poss.

δείκνυστιν. ἔως δὲν οὕτω χεῖρας ἐπιβεβλήκεισται αὐτῷ, τὴν πρὸς ἑκείνους εὐμένειαν ἐφύλαττε, καὶ οὐ μετετίθει τὴν χάριν εἰς τοὺς ἑκτός. κύνας ὀνομάζων τοὺς ἔξ έθνῶν, ὅπερ ὑστερον εἰς τὸν Ἰσραὴλ περιέστη, ἥνικα καὶ τῆς θείας ἐστερήθη τροφῆς, κατὰ τὸ λεγόμενον ἐν φαλμοῖς, “ἐπεστρέψουσιν εἰς ἐσπέραν, καὶ λιμάξουσιν ὡς 5 “κύων.” εὐ χαλεπῶς δὲ οὐδὲ αὐτῇ, καθ' ἄ εἴρηται, ἥμεγκε τὴν προστηγορίαν. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ αὐτῇ^c τάξει ζητεῖ τὴν εὑεργεσίαν, μέρος τι μετασχεῖν τῆς ἐν τῷ Ἰσραὴλ πλουσίας δωρεᾶς. δεχομένη ὕσπερ οἱ κύνες τῶν ψιχίων μετασχόντες^d, ἀπέρ ἐκ τῶν χειρῶν τῶν παιδῶν καταφέρεται. τότε εἶπεν αὐτῇ, “διὰ τοῦτον τὸν 10 “λόγον ὑπαγεῖ” ὁ μὲν οὖν Ματθαῖος τὸ τῆς πίστεως ἐσημήνατο, εἰπὼν, “ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις, γενηθήτω σοὶ, ὡς θέλεις.” ὁ δὲ Μάρκος τοῦ λόγου τὴν ἀρετὴν, εἰπὼν, “διὰ τοῦτον τὸν λόγον, 15 “ὑπαγεῖ, ἔξελήλυθε τὸ δαιμόνιον ἐκ τῆς θυγατρός σου.”

ΚΕΦ. Κ.

15

Περὶ τοῦ μογιλάλου.

31 Καὶ πάλιν ἔξελθὼν ἐκ τῶν ὄρίων Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἦλθε πρὸς τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας, ἀνὰ μέσον 32 τῶν ὄρίων τῆς Δεκαπόλεως. καὶ φέρουσιν αὐτῷ κωφὸν μογιλάλου, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν, ἵνα ἐπιθῇ αὐτῷ τὴν χεῖρα.

‘Ο Κύριος οὐχ ὅτι πρὸς τὴν ἀξίαν ὅρᾳ τὴν αὐτοῦ ὡς πρὸς σωτηρίαν τὴν ἡμετέραν, οὐδὲ ὅπως τὸ μέγα φθέγξηται, ἀλλ’ ὅπως δυνάμενον ἐπισπάσασθαι ἡμᾶς. διὰ τοῦτο τοῖς ὑψηλοῖς καὶ εὐτελῇ πολλὰ καὶ ταπεινὰ περιρρεῖ. ταύτη τοι κατ’ ἴδιαν ἀπολαβὴν τὸν 25 προστενεχθέντα αὐτῷ κωφὸν καὶ μογιλάλον, καὶ ὅσον διαστῆσαι τοῦ ὄχλου, ἵνα μὴ δόξῃ ἐπιδεικτικῶς ἐπιτελεῖν τὰς θεοσημίας, καὶ παιδεύων ἡμᾶς τὸ ἄτυφον ἐπιτηδεύειν καὶ ἀκόμπαστον. οὐδὲν^e γὰρ οὗτοι ποιεῖ σημεῖα ὡς ταπεινοφρασύνη κοσμούμενος, καὶ τὸ μέτριον μεταδιώκων τοῦ ἥθους.

30

*Ἐβαλε τοὺς δακτύλους αὐτοῦ εἰς τὰ ὥτα αὐτοῦ.

Δυνάμενος καὶ λόγῳ ἐπιτελέσαι τὸ θαῦμα. δεικνὺς ὡς πλευτεῖ

^c τοιαύτη P.   ^d μετέχοντες P.   ^e Sic PP. οὐδεὶς Poss.

τὴν τῆς θείας δυνάμεως ἐνέργειαν καὶ τὸ ἐνθὲν αὐτῷ ἀπορρήτως σῶμα· ἐμψυχωμένον δηλονότι ψυχῇ λογικῇ τε καὶ νοερᾷ.

Καὶ πτύσας ἤφατο τῆς γλώσσης αὐτοῦ.

"Οκερ καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ ιστορεῖ αὐτὸν ὁ Ἰωάννης τετοιηκέναι. ἐπειδὴ μετὰ γὰρ τὴν ἐν Ἀδὰμ παράβασιν πολλὰς τῇ φύσει τῆς ἀνθρωπότητος ἐπισυνέβη πάθη, καὶ μελῶν ἐσθ' ὅτε πήρωσις, δηλοῦσα εἰς ποιαν ἀρρωστίαν διὰ τῆς ἀμαρτίας ἡ τοῦ ἀνθρώπου κατενήκεται φύσις, εἰτελθὼν ὁ Χριστὸς καὶ τελείαν ταύτην ἐν ἑαυτῷ ἀποδεῖξας, καὶ οἷαν ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς αὐτὴν κατεσκεύασε, διὰ ταύτης τὰ τῶν ὄμοουσίων αὐτῇ νοσήματα ἔθερά-¹⁰ πενεστε· ταύτη τοῖς δακτύλοις μὲν τὰ ὄντα διανέψει¹, πτύσματι δὲ ἀπεδίδοι τῇ γλώττῃ τὸ φθέγγεσθαι. τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ τετοιήκεν.

34 Καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν, ἐστέναξε.

'Αναβλέψας εἰς οὐρανὸν ἐστέναξεν, ἥμα τε τῷ πατρὶ τῶν γινο-¹⁵ μένων ὑπ' αὐτοῦ τὰς αἰτίας ἀνατίθεις, καὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐλεῶν, εἰς ποιαν² ταπείνωσιν ἤγαγε ταύτην ὃ τε μιτόκαλος διά-βολος, καὶ ἡ τῶν πρωτοπλάστων ἀπροσεξία.

Καὶ λέγει αὐτῷ, ἐφφαθὰ, ὅ ἐστι, διανοίχθητι.

Καὶ ἥμα τῷ λόγῳ εἰς ἔργον ἔχώρει τὸ θαῦμα· ἥκουνέ τε καὶ γο-
έλαλει ὄρθως.

**36 Καὶ διεστείλατο αὐτοῖς ἵνα μηδενὶ εἴπωσιν· ὅσον δὲ
αὐτὸς αὐτοῖς διεστέλλετο, μᾶλλον περισσότερον ἐκή-
37 ρυσσον. καὶ ὑπερπερισσώς ἐξεπλήσσοντο λέγοντες,
καλῶς πάντα πεποίηκε· καὶ τοὺς κωφοὺς ποιεῖ ἀκούειν,²⁵
καὶ τοὺς ἀλάλους λαλεῖν.**

Πάλιν δὲ παιδεύων ἡμᾶς κάνταῦθα τὸ μέτριον, παρεγγύησε
τοῖς εὐεργετηθεῖσιν ἀποκρύπτειν τὸ θαῦμα, καὶ ἵνα μὴ πρὸ καιροῦ
δόξῃ ὑποκαίειν καὶ διεγείρειν καθ' ἑαυτοῦ τὴν Ἰουδαίων μιαυφο-
νίαν. εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἦδει αὐτοὺς μὴ σιωπῶντας, ἀλλὰ κηρύ-³⁰
τοντας τὸ παράδεξον.

ΚΕΦ. ΚΑ.

Περὶ τῶν ἵ ἄρτων.

1 Ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παμπόλλου ὄχλου ὅντος,
καὶ μὴ ἔχόντων τί φάγωσι, προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς
2 τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγει αὐτοῖς· σπλαγχνίζομαι ἐπὶ 5
τὸν ὄχλον, ὅτι ἥδη ἡμέρας τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ
3 οὐκ ἔχουσι τί φάγωσι. καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις
εἰς οἶκον αὐτῶν, ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ· τινὲς γὰρ
αὐτῶν μακρόθεν ἥκαστι.

“Ηδη καὶ πρότερον δημιουργήσας ὁ Κύριος τροφὰς, αὗθις ταῦτὸ 10
ποιῆσαι σημεῖον βούλεται, εἰς πίστιν τὸν ὄχλον ἐνεργαζόμενος^b,
καὶ τότε καὶ νῦν τροφάτει εὐλόγῳ προσγενέμενῃ χρησάμενος.
αὕτη δὲ ἦν ἡ τῶν ὄχλων παραμονὴ τρίτην ἡμέραν ἥδη γεγονοῦ^c,
καὶ βλάβης ἐπικείμενος κίνδυνος ἀπρόφοις ἀπιοῦσιν ἐκ τοῦ μὴ
παρεῖναι τροφάς. καίτι^d τούτων γε τῶν αἰτιῶν οὐκ οὐσῶν οὐ 15
πάνυ τι συνεχῆ τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ὁ Κύριος ἐβούλετο παρα-
σχέσθαι, ὑπὲρ τοῦ, μὴ τροφῆς ἔνεκα σωματικῆς ἐπακολουθεῖν τὰ
πλήθη. οὕτω γανὸν διανουμένοις καὶ διὰ τοῦτο^e ἀκολουθοῦσιν
ἔλεγε, “Σητεῖτε με ὧν ὅτι ἴδετε σημεῖα καὶ τέρατα, ἀλλ’ ὅτι
“ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἔχορτάσθητε.” εἴτα προτρέπων ἐπὶ τὴν 20
τοῦ μείζονος ζήτησιν, τὴν πίστιν παρεγγυῆ τὴν εἰς ἑαυτὸν καὶ τὴν
αἰώνιον ἐξ αὐτῆς ὀφέλειαν δεικνὺς ἐν παραβέσει τῆς προσκαιροῦ
τροφῆς, “Ἐργάσεσθε,” λέγων, “οὐ μὲν^f τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυ-
“μένην, ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον.”

4 Καὶ ἀπεκρίθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, πόθεν τού- 25
τούς δυνήσεταί τις φόδε χορτάσαι ἄρτων ἐπ’ ἔρημίας.

Εἰσόντες τούς τοῦ Σωτῆρος τοῖς μαθηταῖς ὅτι “σπλαγχνίζο-^g
“μαι ἐπὶ τὸν ὄχλον, ὅτι ἥδη ἡμέραι τρεῖς προσμένουσί μοι, καὶ οὐκ
“ἔχουσι τί φάγωσι, καὶ ἐὰν ἀπολύσω αὐτοὺς νήστεις εἰς οἶκον αὐ-
“τῶν ἐκλυθήσονται ἐν τῇ ὁδῷ, τινὲς γὰρ αὐτῶν μακρόθεν ἥκαστιν”^h 30
Οἱ μαθηταὶ μήτω συνιέντες τὴν ἐπὶ ταῖς τροφαῖς αὗθις θαυμα-
τευργίαν, ἦν ὑπὲρ τῆς πίστεως ὁ Κύριος ἐβούλετο παρασχέσθαι,

^b ἐνεργαζόμενος PP.
^c ἐπεὶ PP.

ⁱ προσγενέμενοι C. 178.
^m τούτῳ P.

^k γεγονοῖαν P.

ⁿ μὴ P.

ἔφασκον, “τόθεν τούτους δυῆσεται τις, ὅδε χαρτάσαι ἄρτουν^ο ἐπ’ “έρημίας;” κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ἀκολουθίαν δηλοῦντες τὸ τοῦ πράγματος ἀδύνατον.

5 Καὶ ἐπηρώτα αὐτοὺς, πόσους ἔχετε ἄρτους;

Τί οὖν ὁ Σωτήρ; ἐρωτᾷ πόσους ἄρτους ἔχετε; ἡρώτα οὐκ 5 ἀγνοῶν, ἀλλ’ εἰς αἰσθησιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως ἐνάγων τοὺς μαθητάς. εἴτα εἰπόντων αὐτῶν ἐπτὰ, ὡς ἔξαρκούσαν ἀκούσας τὴν παρασκευὴν, οὗτος ἐπὶ τὴν ἐνώχιαν κατακλίνει τὸ πλῆθος.

6 Οἱ δὲ εἶπον, ἐπτά· καὶ παρήγγειλε τῷ ὄχλῳ ἀναπεσεῖν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ λαβὼν τοὺς ἐπτὰ ἄρτους, εὐχα- 10 ριστήσας ἔκλασε, καὶ ἐδίδου τοῖς μαθηταῖς αὐτοῖς, ἵνα 7 παραθῶσι· καὶ παρέθηκαν τῷ ὄχλῳ. καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα· καὶ εὐλογήσας, εἶπε παραθεῖναι καὶ αὐτά.

Τοσαύτη τῆς ἔξουσίας ἡ ἐτοιμότης, εὐχαριστία πρὸς Θεὸν ὡς ἐπὶ ἀνθρώπου, ἐνέργεια περὶ^ρ τὸ προκειμένον ὡς ὑπὸ Θεοῦ παρ’¹⁵ αὐτοῦ γὰρ καὶ οὐκ ἐπείσακτος καθάπερ ἀγίοις ἀνθρώποις. τοῦτο γὰρ ἐδήλου λέγων ὁ Εὐαγγελιστὴς, “δύναμις παρ’ αὐτοῦ ἔχήρχετο “καὶ ἱστο πάντας.” καὶ τῷ Κυρίῳ δὲ τὸ πρέπον φυλάττεται χρωμένῳ πρὸς διακονίαν τοῖς μαθηταῖς, κἀκείνοις ἡ λειτουργία κατὰ τὸ οἰκεῖον τῆς μαθητείας. καὶ εἶχον ἰχθύδια ὀλίγα, καὶ αὐτὰ 20 εὐλογήσας εἶπε παραθεῖναι.

8 Ἔφαγον δὲ καὶ ἔχορτάσθησαν. καὶ ἦραν περισσεύ- 9 ματα κλασμάτων ἐπτὰ σπυρίδας. ἥσαν δὲ οἱ φαγόντες ὡς τετρακισχίλιοι· καὶ ἀπέλυσεν αὐτούς.

Καὶ φαγότες ἔχορτάσθησαν, ἀλλὰ καὶ ἐπεισσευσε τοῖς βε- 25 βρωκόσιν ἐπτὰ σπυρίδες κλασμάτων. πανταχόθεν τὸ ἐνέργημα δῆλον ἐκ τῆς πληρώσεως τῶν εὐώχουμένων, ἐκ τοῦ πλήθους τῶν περισσευθέντων, ἐκ τοῦ πολλοὺς εἶναι τοὺς ἐμπλησθέντας. μέχρι δὲ τῆς χρείας ἡ μετάληψις τῆς εὐεργεσίας, οὐχ ὡς τε καὶ λαβόντας ἀπενέγκασθαι, καί τοι πολλῶν τῶν λειψάνων γινομένων^{9.} 30 ἀγαθὸν καὶ τοῦτο σύμβολον πρὸς τὸ τῇ χρείᾳ μετρεῖν τὴν ἀπόλαυσιν^γ, καὶ μὴ παρὰ^ε τῆς χρείας εἰς πλεονεχίαν ὑπάγεσθαι.

^ο ὃταν P.   ^ρ ἐπὶ C. 178.   ^ῃ γενεμένων P.   ^τ PP. ἀνάπαν-
σιν Ross.   ^ε πέρα P.

10 Καὶ εὐθέως ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἥλθεν εἰς τὰ μέρη Δαλμανουθά.

Συνεισέρχεται τοίνυν εἰς τὸ πλοῖον τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτὴρ, καίτοι μὴ τρόπερν συνεισελθών, μανθάνωμεν οὖν ἐν τούτῳ, μὴ ἀεὶ πείρας μηδὲ ἄγονας ἐπάγεσθαι ἀλλὰ πολλάκις καὶ διὰ ἀναπαύ· 5 σεως ἡμᾶς ἀγεσθαι πειρασμένους^τ μὲν καὶ ἀγωνισμένους πολλάκις, ὅπου γάρ ὅταν^υ ἀπεστιν, ἡμῖν κάμπτον τῇ ἀπουσίᾳ παρέχει^ζ, οὗτοις ἀναπαύει^η ὅποτε οίσιες παρῇ.

11 Καὶ ἔξηλθον οἱ Φαρισαῖοι, καὶ ἤρξαντο συζητεῖν αὐτῷ, ζῆτοῦντες παρ' αὐτοῦ σημεῖον ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, 10 πειράζοντες αὐτόν.

Καλῶς, “πειράζοντες,” εἶπεν. ἐπειδὴ προσεποιοῦντο μὲν τὴν αἵτησιν ὡς δῆθεν πιστεύοντες εἰς παράσχοι σημεῖον τὸ δὲ ἀληφὲς ἀπάτη τὴν αἴτησιν ἐποιοῦντο, ὅπει μόνον τῆς δυνάμεως^υ αὐτοῦ πεῖραν^ε λαβεῖν, εὑδένα τοῦ πιστεῦσαι ποιούμενοι λόγον. τί δέ¹⁵ ἔστι σημεῖον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; ἡ στήναι^δ τὸν ἥλιον, ἡ σελήνη χαλινῶσαι, ἡ κεραυνὸς κατενεγκεῖν, ἡ τὸν ἀέρα μεταβαλεῖν, ἡ ἄλλο τι τοιοῦτον ποιῆσαι. εἴ^ε Άλλος, φησὶν, οὗτος τῆς παρουσίας ὁ καιρὸς καὶ ἄλλος ὁ μέλλων. νῦν τοῦτο χρεία τῶν^ζ ἐν τῇ γῇ, τὰ δὲ ἐν τῷ οὐρανῷ, ἐκείνῳ τεταμίευται τῷ καιρῷ. νῦν ὡς ἵστρος²⁰ ἥλθον, τότε ὡς ἀπαιτήσαι εὐθίνας. διὰ τοῦτο λαβὼν ἥλθον τότε μετὰ πολλῆς τῆς δημοσιεύσεως, οὐρανὸν ἐλίττων, ἥλιον ἀποκρύπτωντες, τὴν σελήνην οὐκ ἀφίεις δοῦναι τὸ φῶς. τότε καὶ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν σαλειψήσονται. ἀλλ' οὐχὶ τούτων νῦν ὁ καιρὸς τῶν σημείων. οὗτον οὐδὲν^η τῇ γενεᾷ ταύτῃ σημεῖον δοθήσεται. τῶν²⁵ 25 ἀφισταμένων Θεοῦ καὶ Θεός ἀφίσταται τούτου σύμβολον ἡ ἀναχώρησις. εἰκότως οὖν καὶ ἀναστενάξας τῷ πνεύματι αὐτοῦ ταῦτα φησι, λογιζόμενος τί μὲν αὐτὸς παρεγένετο^ι ποιῆσαι, δηλονότι ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ τὰ ἔσχατα παθεῖν τί δὲ αὐτοὶ καθ'

^τ πειραζομένους P.   ^υ ἀγωνιζομένους P.   ^ζ Ομ. P.   ^η δὲ τὸ ἀκάματος P.   ^η παρέχειν P.   ^η ἀναπαυμένους δὲ P.   ^η Ομ. PP.
^ε ἀπόπειραν PP.   ^δ στῆσαι C. 178.   ^ε Τί οὖν ὁ Σωτὴρ; οὐ τούτου τοῦ καιροῦ τῶν ἐν τῷ οὐρ. σημ. νῦν τῶν ἐν τ. γῇ σημ. χρεία. C. 178.   ^η τούτου χρεία σημεῖα τῶν P.   ^η ἥλιον PP. καὶ ἀπειρ. Poss.   ^η εἰδὲ P.
^ι παρεγενόμην P.

έαυτῶν προκαλοῦνται πονηρίᾳ συζῶντες, “ ἐμβὰς πάλιν εἰς πλοῖον
“ ἀπῆλθεν εἰς τὸ πέραν.”

ΚΕΦ. ΚΒ.

Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.

14 Καὶ ἐπελάθουντο λαβεῖν ἄρτους· καὶ εἰ μὴ ἔνα ἄρτον 5
15 οὐκ εἶχον μεθ' ἑαυτῶν ἐν τῷ πλοΐῳ. καὶ διεστέλλετο
αὐτοῖς, λέγων, ὁράτε, βλέπετε ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρι-
16 σαίων, καὶ τῆς ζύμης Ἡρώδου. καὶ διελογίζοντο πρὸς
ἀλλήλους λέγοντες, ὅτι ἄρτους οὐκ ἔχομεν.

‘Ομοῦ μὲν τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν ὀνειδίζει ὁ Κύριος, ὅμοῦ δὲ 10
σαφηνίζει τὸ παρ’ αὐτοῦ λεχθέν· ἔχρην φησιν ἡμᾶς¹ τῶν γεγονό-
των ἥδη μημανεύοντας, μήτε αὐτοὺς περὶ ἄρτων διαπορεῖν εἰ μὴ
ἔχετε, μήτε ἐμὲ νομίζειν περὶ τούτου λέγειν ὑμῖν. οὐ γὰρ ἦν μοι
χαλεπὸν ὅμοίως καὶ νῦν ἄρτους ἀγαγεῖν τοὺς εὐκ ὄντας² εἰς μέ-
σον, καὶ πληρῶσαι τὴν χρείαν ὑμῖν· τῶς εὖν οὕπω³ νοεῖτε; ἀλλ’ 15
ἔτι τὴν καρδίαν ἔχετε πεπωρωμένην: ταῦτα δέ φησι κατὰ βραχὺ
προβιβάξων τοὺς μαθητὰς εἰς αἰσθησίν τε καὶ πίστιν. εἰ δὲ ὁ μὲν
Ματθαῖος λέγει προσέχειν ἀπὸ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων καὶ
Σαδδουλαίων, Μάρκος δὲ Φαρισαίων καὶ Ἡρῳδιανῶν, Λουκᾶς δὲ
μόνων Φαρισαίων, οὐδεμία ἐν τούτοις διαφωνία. οἱ δὲ δύο ἐμερίσαντο τοὺς 20
προηγουμένους εἴτον Φαρισαίους⁴ οἱ δὲ δύο ἐμερίσαντο τοὺς δευ-
τέρους, ἀλλ’ οὐδέτερος εἶπε⁵ τὸ μόνους. εἰκὸς γὰρ ἦν τὸν Μάρκον,
ώς παραλείψαντος τοῦ Ματθαίου τοὺς Ἡρῳδιανούς, εἰς ἀναπλή-
ρωσιν τῆς διηγήσεως προσθεῖναι καὶ τούτους. Νοεῖ δὲ καὶ συνίστι
τὰ περὶ ἄρτων ὁ εἰδὼς ὅτι ἡ διδαχὴ ἄρτος ἐστίν· ἡ μὲν ὑγίης⁶ 25
ὑγειεινὸς, ἡ δὲ ἐσφαλμένη ἐπιβλαβής⁷ καὶ οὕτω ζητῶν τις πάντα
τὸν ἀναγεγραμμένον ἐν τῇ γραφῇ ἄρτον, ἐφ’ ἐκάστῳ τόπῳ ἐφαρ-
μόσει τὰ γεγραμμένα τοῖς περὶ δογμάτων καὶ διδασκαλίας.

ΚΕΦ. ΚΓ.

Περὶ τοῦ τυφλοῦ.

30

22 Καὶ ἔρχεται εἰς Βηθσαϊδὰν, καὶ φέρουσιν αὐτῷ τυ-
23 φλὸν, καὶ παρακαλοῦσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἀψηται. καὶ

¹ ἡμᾶς P.   ² PP. προσήκοντας Poss.   ³ μὴ Poss. om. PP.
⁴ μὴ εἰπόντες PP.

ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ τυφλοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν
ἔξω τῆς κώμης.

Εἰς τὴν ἄπιστον Βηθσαϊδὰν παραγίνεται Χριστὸς, καὶ φέρουσιν
αὐτῷ τυφλὸν, καὶ παρακαλεῖσιν αὐτὸν ἵνα αὐτοῦ ἀψηται. οὐ γη̄
σιος δὲ τῶν παραγαγόντων^η ἡ πίστις, οὐδὲ ἀξιοί εἰσι θεαταὶ⁵
γενέσθαι τοῦ θαύματος. οὗθεν ἐπιλαβόμενος αὐτοῦ, ἐξήγαγεν αὐτὸν
ἔξω τῆς κώμης, καὶ πτύσας εἰς τὰ ὅμματα αὐτοῦ.

Καὶ πτύσας εἰς τὰ ὅμματα αὐτοῦ, ἐπιθεὶς τὰς χεῖρας
24 αὐτῷ, ἐπηρώτα αὐτὸν, εἴτι βλέπει; καὶ ἀναβλέψας
ἔλεγε, βλέπω τοὺς ἀνθρώπους ὡς δένδρα περιπα- 10
τοῦντας.

Πτύει καὶ τὰς χεῖρας ἐπιτίθησι, δεῖξαι βουλόμενος ὡς θεῖος
λόγος καὶ πρᾶξις ἐπομένη τῷ λόγῳ^η ἐκτελεῖ τὰ παράδοξα. ἡ
γὰρ χεὶρ τῆς πράξεως σύμβολον πτύσμα^η δὲ τοῦ ἐκπορευομένου
διὰ στόματος λόγου^η. ἐπηρώτα δὲ αὐτὸν εἴτι βλέπει, ἐπὶ τῶν 15
ἄλλων μὴ πινήσας τοῦτο^η σημαίνων ὡς ἀτελῆς τῶν προσαγόντων
ἡ πίστις καὶ αὐτοῦ τοῦ πεπηρωμένου τὰς ὄψεις. μονονοικὴ γὰρ
οὐδὲν ἔτερον διὰ τοῦτο^η φησιν, ἡ “κατὰ τὴν πίστιν σου γενηθήτω
“σοι.” ἐπειδὴ τὸ τῆς πίστεως αὐτοῦ διήλεγχεν ἀτελές· ἀμυδρῶς
γὰρ ἔφασκεν τοὺς ἀνθρώπους ὄραν καὶ ὡς δένδρα περιπαῦντας. 20

25 Εἶτα πάλιν ἐπέθηκε τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὄφθαλμοὺς
αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν αὐτὸν ἀναβλέψαι. καὶ ἀποκατε-
στάθη, καὶ ἀνέβλεψε τηλαυγῶς ἀπαντας.

Πάλιν ἐπιτίθει τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς ὄφθαλμοὺς, ἐκ τῆς πρό-
τερον αὐτῷ γεγενημένης αἰσθήσεως εἰς ἐπίδοσιν πίστεως ἀγαγὼν,
καὶ οὕτως αὐτὸν ἐποίησεν ἀναβλέψαι τελείως. ἡ δὲ προσθήκη δείκ-
νυσι τὸ ὑπ’ ἔμοι εἰρημένον. μετὰ γὰρ τὸ εἰπεῖν, “ἐποίησεν αὐτὸν
“ἀναβλέψαι,” ἐπάγει, “καὶ ἀποκατεστάθη καὶ ἀνέβλεψε^η τηλαυ-
“γῶς,” δηλουνότι τῷ τῆς ψυχῆς ὅμματι. αἰσθητῶς γὰρ καὶ ιοητῶς
αὐτὸν ὁ Χριστὸς ιάσατο. ἀνέβλεψε τὲ τηλαυγῶς καὶ τοῖς τῆς 30

^η πραγαγάγόντων P.
δὲ Poss.   ^η Om. P.

ο PP. τὸν λόγον Poss.   η PP. πάγα
τ αὐτὸ C. 178.   * τούτων P.   t έπει-

βλεψε P.

διανοίας ὅμματιν. ἀναγκαῖον δὲν καὶ ἡμᾶς λέγειν κατὰ τὸν θεόν τοὺς μαθητὰς τῷ Σωτῆρι, “τρόσθες ἡμῖν πίστιν.” “καὶ ἀπέστειλεν “αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ,” παρεγγυήσας αὐτῷ· μηδὲ εἴπειν τινί τῶν ἐν τῇ κώμῃ.

Ἐσάνθης, φησὶ, καὶ ἔξελήλυθας Σοδόμων. εἰς τὸ ὄρος σώζου⁵ τῆς Ἐκκλησίας. οὗτος γάρ σου οἶκος. ὃ δὲ Βηθσαΐδα κώμη ἐστι θηρατῶν, (νοεῖτε⁶ δὲ ὁ φημι) καὶ ἀνάξιοι τῆς τῶν παραδόξων θεᾶς τε καὶ ἀκοῆς. μὴ δὲν εἰσέλθῃς ἐκεῖ, μήποτε ζωγρηθῆς εἰς τὸ ἐκείνων θέλημα.

ΚΕΦ. ΚΔ.

10

Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.

27 Καὶ ἔξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου. καὶ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπηρώτα τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, λέγων αὐτοῖς, τίνα με λέγοντιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; οἱ δὲ ἀπεκρίθησαν, Ἰωάννην¹ τὸν Βαπτιστὴν, καὶ ἄλλοι Ἡλίαν, ἄλλοι δὲ ἔνα τῶν 29 προφητῶν. καὶ αὐτὸς λέγει αὐτοῖς, ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε εἶναι; ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος λέγει αὐτῷ· Σὺ εἶ ὁ Χριστός.

Εἰδὼς ἐρωτᾶ, τὴν διὰ τῆς ἐσομένης ἀποκρίσεως ὡφέλειαν κα-20 τασκενάζων, καὶ τῶν ἄλλων τῶν δοξαζόντων, ὃ τι δήποτε περὶ αὐτοῦ κάλλιον δοξάζειν⁷ ποιῶν τοὺς μαθητὰς. Πέτρῳ μὲν ὁ καλῶς δοξάζει βεβαιῶν, τοῖς δὲ ἄλλοις τὴν ἐκ τῆς ἴδιας μαρτυρίας ἐντιθεὶς πίστιν. πάντας ἐκίνει τὸ κατὰ Χριστὸν παράδοξον, εἰ καὶ τὴν πίστιν οὐκ ἔφασαν. ἄνθρωπον μὲν δὲν ἡναγκάζοντο νομίζειν 25 διὰ τὸ ὄρώμενον⁸ τὴν δὲ ἐκ νεκρῶν ἀναβίωσιν αὐτῷ προστιθέντες, Ἰωάννην ἥ Ιερεμίαν ἥ ἔνα τῶν προφητῶν ἡγούοντο. τίνος δὲ ἔνεκεν οὐκ εὐθέως τὴν αὐτῶν γνώμην ἡράτησεν, ἀλλὰ τὴν τῶν πολλῶν; ἵνα εἰπόντες τὴν ἐκείνων, εἴτα ἐρωτηθέντες, “ὑμεῖς δὲ τίνα με λέ-“γετε εἶναι;” ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐρωτήσεως εἰς μείζονα γνώμην 30 ἀναχθῶσιν⁹, ἐνοήσαντες ὅτι οὐ χρὴ εἰς τὴν αὐτῶν ταπεινότητα

^u τίς P. ^v Sic PP. ὁρθοτέρως π. α. δεξ. Poss. ^x ἀνενε-

χθῶσι PP.

αὐτοὺς συνεμπεσεῖν. διὰ δὴ τοῦτο οὐδὲ ἐν ἀρχῇ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν πυνθάνεται, ἀλλ' ὅτε σημεῖα πολλὰ ἐκοίησε, καὶ περὶ πολλῶν αὐτοῖς διελέχθη καὶ ἴψηλῶν, καὶ τῆς αὐτοῦ θεότητος. δεικνὺς δὲ ὡς σφόδρα βούλεται ὁμολογεῖσθαι τὴν οἰκονομίαν, φησὶ, “τὸν “υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.” εἴτα ἐπειδὴ εἶπον τὴν πεπλανημένην τῶν πολλῶν δόξαν, τότε ἐπήγαγεν “ὑμεῖς δὲ τίνα με λέγετε;” μονονοχὶ ἔγκαλούμενος αὐτοὺς διὰ τῆς δευτέρας ἐπερωτήσεως εἰς τὸ μεῖζον τι φαντασθῆναι περὶ αὐτοῦ, καὶ μὴ συνεμπεσεῖν τοῖς πολλοῖς. τί οὖν ὁ κορυφαῖος τῶν μαθητῶν, τὸ στόμα τῶν Ἀποστόλων; πάντων ἐρωτηθέντων, μόνος ἀποκρίνεται καὶ φησὶ “σὺ εἶ ὁ Χριστός.”¹⁰ τὴν γὰρ ἀκριβεστέραν περὶ τούτου διήγησιν παρεχώρησεν διαρὼν Εὐαγγελιστὴς τῷ Ματθαίῳ εἰπόντι, αὐτὸς δὲ ὡς ἐν ἐπιτομῇ τὸ ἀκριβὲς παρῆκε τῆς ἱστορίας, καὶ ἵνα μὴ δόξῃ Πέτρῳ τῷ ἑαυτοῦ χαρίζεσθαι διδασκάλῳ.

30 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς, ἵνα μηδενὶ λέγωσι περὶ αὐτοῦ.¹⁵

“Καὶ ἐπετίμησεν αὐτοῖς,” φησὶν Ἰησοῦς· “ἵνα μηδενὶ λέγωσιν,”¹⁶ ἢ “διεστείλατο,” ὃς φησιν ὁ Ματθαῖος. ἐβούλετο γὰρ ἔτι συσκιάζεσθαι τὴν παρ' ἑαυτοῦ δόξαν, ὥστε τῶν σκανδαλιζόντων ἐκ μέσου γενομένων τοῦ τε σταυροῦ καὶ τοῦ πάθους, καθαρὰν ἐντυπωθῆναι τῇ διανοίᾳ αὐτῶν τὴν πίστιν. Τάχα^z δὲ καὶ δί' ἄλλο τι ἐπετίμησε²⁰ τοῖς μαθηταῖς ἵνα τότε μηδενὶ εἴπωσιν, ὅτι αὐτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. προέκειτο γὰρ αὐτῷ τελειώσαντι τὴν οἰκονομίαν πρὸς τῇ ἀναλήψει εἰπεῖν, “πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθη,” καὶ οὕτως ἐπιτρέψαι αὐτοῖς κηρύσσειν αὐτόν. εἰ δὲ καὶ ἐν τοῖς ἀντέροις τούτους τοὺς ιβ' ἀπέστειλεν οἵ τινες παραγγείλας ἄλλα τέ τινα,²⁵ καὶ τὸ “πᾶς ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ” λέγομεν ὅτι μήποτε τότε οὐδέπω τὸ Ἰησοῦς ἐφήρμοσε τῷ Χριστῷ, καὶ οὐδέπω ὁ Πατὴρ ὁ οὐρανίος τῷ Πέτρῳ ἢν ἀποκαλύψας ὅτι Χριστὸς ὁ Τίος τοῦ Θεοῦ τοῦ ξῶντος.

Ματθαῖος μὲν “καὶ ἤρξατο δείκνυειν,” φησίν οὐ γὰρ ἀπλῶς³⁰ διδάσκει, ἀλλ' οἵνει δείκνυσι λογικὴν δεῖξιν, τότε μὲν ἀρχομένοις, χωρητικοῖς δὲ γινομένοις τελεῖων. Δείκνυται δὲ ἡ αἵτια τῆς πα-

^y τὴν μὲν ὄλος Poss. Cat. multo brevior quam Cod. 178. ^z Quae seque. usque ad μαρτυρεῖν διαταμένων solus habet Cod. 178.

ραγγελίας τὸ μηδέτω λέγειν αὐτοὺς, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστός· φησὶ γὰρ τὰ τῆς οἰκουμένης μέλλειν, ἷν δεῖ κηρύσσεσθαι τελεῖως μετὰ τοῦ τὸ εἶναι Ἰησοῦν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, ὑπὸ τῶν μαρτυρεῖν δυναμένων. ὅτε δὲ ἔτηξεν αὐτοῖς τὸ δόγμα, τότε τὴν περὶ τοῦ πάθους διδασκαλίαν εἰσήγαγεν. ἀλλ’ οὐδὲ οὕτως συνίεσθαι τὸ 5 λεγόμενον. “ἢ γάρ, ”φησιν, “κεκαλυμμένος ὁ λόγος ἀπ’ αὐτῶν.” οὐκ ὥδεισαν ὅτι ἀναστῆναι αὐτὸν δεῖ, καὶ ἐφοβοῦντο ἐρωτῆσαι οὐχ ὅτι ἀποθανεῖν ἔχει, ἀλλ’ ὅτι πῶς καὶ τίνι τρόπῳ.” οὐδὲ γὰρ ὥδεσαν τί ποτε ἐστιν ἀναστῆναι, ἀλλὰ πολλῷ βέλτιον εἶναι ἐνόμιζον μὴ ἀποθανεῖν.

10

33 Καὶ προσλαβόμενος αὐτὸν ὁ Πέτρος, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ. ὁ δὲ ἐπιστραφεὶς καὶ ἴδων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ, λέγων, Ὡπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.

15

Τῶν ἄλλων θορυβουμένων καὶ ἀπορούντων, πάλιν ὁ Πέτρος θερμὸς ἀν μόνος τολμᾷ περὶ τούτου διαλεχθῆναι· καὶ οὐδὲ οὗτος παρρησίᾳ, ἀλλὰ προσλαβόμενος αὐτὸν κατ’ ἴδιαν, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ· ἡ ὡς ὁ Ματθαῖος φησι, “Ἔλεώς σαι, οὐ μὴ ἔσται σοι “τοῦτο.” Τί ποτε τοῦτό ἐστιν; ὁ ἀποκαλύψεις τυχὸν, ὁ μακαρισθεὶς οὗτος^b, ταχέως διέπεσε καὶ ἐσφάλη; καὶ τί βαυμαστὸν τὸν οὐ δεξάμενον ἐν τούτοις ἀποκάλυψιν τοῦτο παθεῖν; ὅτι μὲν γὰρ ὁ Χριστός ἐστιν ὁ Τίος τοῦ Θεοῦ, ἔμαθεν τί ποτὲ δέ ἐστι τὸ μυστήριον τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ἀναστάσεως, οὐδέπω δῆλον αὐτῷ ἐγένετο. “καὶ γὰρ ἦν,” φησὶν, “ὁ λόγος ἀπ’ αὐτῶν κεκαλυμ- 25 “μένος.” αὐτὸς μέντοι δεικνὺς ὅτι τοσοῦτον ἀπέχει ἄκων ἐλθεῖν ἐπὶ τὸ πάθος, καὶ ἐπετίμησε τῷ Πέτρῳ^c, καὶ Σατανᾶν ἐκάλεσε, καὶ οὐκ εἶπεν, ὁ Σατανᾶς ἐφθέγξατο διὰ^d σοῦ, ἀλλ’ “Ωπαγε ὀπίσω “μου Σατανᾶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων.” Καὶ γὰρ ἐπιθυμία ἦν τοῦ ἀντικειμένου τὸ μὴ παθεῖν τὸν Χριστόν. 30 διὰ τοῦτο μετὰ τοσαύτης σφοδρότητος αὐτῷ ἐπετίμησε. σὺ μὲν γάρ φησι, νομίζεις ὅτι ἀνάξιον μου ἐστι τὸ παθεῖν, ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι τὸ μὴ παθεῖν ἀπὸ τῶν ἐναντίων καταστέλλων αὐτοῦ τὴν

^b εἴτε Poss.^c τῷ Πέτρῳ om. L.^d εἰ Poss.

ἀγεννίαν. Ἔτερος^ε δέ φησι. τῷ μὲν Σατανᾶ πειράζοντι αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν οὐκ εἴρηται ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, ἀλλ’ “ ὑπαγε “ Σατανᾶ γέγραπται γὰρ, Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις,” καὶ τὰ ἔχης. τῷ δὲ Πέτρῳ ἐτι ἀμαρτάνοντι, καὶ διὰ τοῦτο οὐδέτεω ὄπισθεν ὅτι τοῦ Ἰησοῦ λέγεται, “ ὑπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, 5 σκάνδαλον μοι εἰ.” εἰ τοίνυν ὁ ἄγιος ὄπισθεν ἐστιν Ἰησοῦ, ὁ ἀποστάτης καὶ παρακούσας τῶν λογιών Θεοῦ, ὀπίσω ἐαυτοῦ ἔβαλε τὸν Ἰησοῦν. καὶ διὰ τοῦτο ἀκούει ὁ Πέτρος, “ ὑπαγε ὀπίσω μου,” τοῦτ’ ἐστιν, ἀκολούθει μοι, καὶ τῇ περὶ τοῦ πάθους μου ἐκουσίᾳ βουλήσει μὴ ἀνθίστασο, τοὺς ἐμοὺν λόγους ὀπίσω σου ρίπτων, κατὰ 10 τὸ ἐν τεσσαρακοστῷ ἐνάτῳ Φαλμῷ εἰρημένον τῷ ἀμαρτωλῷ. Σύ μοί, φησιν, ἐπιτιμᾷς βουλομένῳ παθεῖν ἐγὼ δέ σοι λέγω ὅτι οὐ μόνον τὸ ἐμὲ κωλύειν, καὶ τῷ ἐμῷ πάθει δυσχεραίνειν, ἐπιβλαβές συ καὶ ὀλέθριον, ἀλλ’ ὅτι οὐδὲ σωθῆναι δυνήσῃ, ἐὰν μὴ καὶ αὐτὸς ἀποθάνησ. διὰ τοῦτο οὐκ ἐφ'[†] ἐαυτοῦ προάγει τὸν λόγον, ἀλλὰ 15 καὶ ἐπ'[‡] ἐκείνου[§].

34 Καὶ προσκαλεσάμενος τὸν ὄχλον σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖς, ὅτις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἐαυτὸν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι. 20

Τοσοῦτον γὰρ τοῦ πράγματος τούτου τὸ κέρδος, ὅτι ἐφ' ὑμῶν, φησὶ, τὸ μὴ ἀποθανεῖν δεινὸν, τὸ δὲ ἀποθανεῖν ἀγαθόν. οὐκ εἴπε δὲ, καὶν μὴ βούλησθε[¶], δεῖ^{||} τοῦτο ὑμᾶς παθεῖν. ἀλλὰ πῶς; “ ὅς “ τις θέλει ὀπίσω μουν ἀκολουθεῖν.” ἐπὶ γὰρ ἀγαθὰ καλῶ, οὐκ ἐπὶ κακὰ καὶ ἐπαχθῆ, ἵνα ἀναγκάσω. ταῦτα δὲ λέγων ἐπεσπάτο 25 μειζόνως. ὁ μὲν γὰρ βιαζόμενος, ἀποτρέπει· ὁ δὲ ἀφεὶς Κυρίου τὸν ἀκροατὴν εἶναι, μᾶλλον ἐφέλκεται^κ. βίας γὰρ δυνατώτερον θεραπεία.

Τί ποτε δέ ἐστιν ἀρνήσασθαι ἐαυτὸν μάθωμεν. τοῦτο δὲ εἰσόμεθα ἐὰν ἔγνωμεν^λ τί ἐστι τὸ ἀρνήσασθαι ἐταῖρον^μ. ὁ ἀρνούμενος 30 ἐταῖρον^μ ἀδελφὸν ἢ οἰκέτην ἢ ὅν τινα οὖν, καὶ μαστιζόμενον ἕδη,

^ε ἔτέρως P.   [†] ἀφ' P.   [§] ἐκείνων Poss.   [¶] βούλεσθε P.   ^{||} βούλεις δὲ Poss.   ^κ ἀφελεύσεται Poss.   ^λ εἰ γνῶμεν P.   ^μ ἔτερος Poss.

καν δεσμούμενον^η, καν ἀπαγόμενον, καν ὅτι οὖν πάχοντα, οὐ παρίσταται, οὐ βοηθεῖ, οὐ πάσχει τι πρὸς αὐτὸν ὅτε^ο ἄπαξ ἀλλοτριωθεῖς. εῦτα τοίνυν βούλεται τοῦ σώματος ἡμᾶς ἀφειδεῖν^ρ τοῦ ἡμέτερου, ἵνα καν μαστίζωσι, καν ὅτι οὖν ποιῶσι, μὴ φειδώμεθα· τοῦτο γάρ ἔστι φείσασθαι· ἐπειδὴ καὶ οἱ πάτερες τότε φείδονται, ὅταν⁵ διδασκάλοις παραδόντες τὰ παιδία κελεύσωσιν αὐτῶν μὴ φείδεσθαι· οὗτῳ καὶ ὁ Χριστὸς οὐκ εἶπεν, μὴ φεισάσθω ἑαυτοῦ, ἀλλ’ ἐκπεταμένως, “ἀπαρητόσθω ἑαυτόν” τοῦτ’ ἔστι, μηδὲν ἔχέτω κοινὸν πρὸς αὐτὸν, ἀλλ’ ἐκδιδότω τοῖς κινδύνοις, τοῖς ἀγώσι, καὶ ὡς ἐτέρου ταῦτα πάσχοντος οὕτω διακείσθω. τὸ δὲ, “ἀράτω τὸν σταυρὸν¹⁰ αὐτοῦ,” πολλὴν ἐμφαίνει τὴν ὑπερβολὴν, καὶ γὰρ πλεόν τοῦτο ἐκείνου ἔστιν ἀταρνήσασθαι γὰρ μέχρι τοσούτου δεῖ· μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου τοῦ ἐπινειδίστου⁴ καὶ ὅτι οὐχ ἄπαξ, οὐδὲ δἰς, ἀλλὰ διὰ παντὸς τοῦ βίου τοῦτο δεῖ ποιεῖν. “καὶ ἀκολουθείτω μοι.” ἐπειδὴ γάρ ἔστι καὶ πάσχοντα μὴ ἀκολουθεῖν, ὅταν μὴ δὶ αὐτὸν¹⁵ τι πάθῃ, ἵνα μὴ νομίσῃς ὅτι ἀρκεῖ τῶν κινδύνων ἡ φύσις, προστίθησι καὶ τὴν ὑπόθεσιν, ἵνα ταῦτα ποιῶν αὐτῷ ἀκολουθῆσι.

35 Ὁσ γὰρ ἀν θέλη τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δὲ ἀν ἀπολέση τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σῶσει αὐτήν.

20

“Ο δὲ λέγει τοιοῦτόν ἔστιν οὐκ ἀφείδων ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φειδόμενος ταῦτα ἐπιτάττω. καὶ γὰρ ὁ φειδόμενος τοῦ παιδίου αὐτοῦ ἀπόλλυσιν αὐτό· ὁ δὲ μὴ φειδόμενος σώσει. εἴτα ἐπειδὴ εἶπεν, ὁ θέλων σῶσαι ἀπολέσει αὐτήν, ὃς δὲ ἀν ἀπολέσῃ, καὶ τὰ ἔξης. ἵνα μὴ νομίσῃς ἵσην εἶναι τὴν ἀπώλειαν ταύτην²⁵ κάκείην, καὶ τὴν σωτηρίαν, ἵνα μάλις ὅσον τὸ μέσον ταύτης τε κάκείης, ἐπάγει ταῦτα κατασκευάζων. δεῖ τοίνυν πρὸς τὸν διηγηκῆ θάνατον ὡμᾶς παρατάττεσθαι· καὶ γὰρ νῦν πόλεμος ἀναρριπίζεσθαι μέλλει χαλεπός· μὴ τοίνυν κάθισο ἔνδον, ἀλλ’ ἐξέρχου καὶ πολέμει· καν πέσης ἐπὶ τῇ παρατάξει, τότε σωθήσῃ· εἰ γὰρ ἐπὶ³⁰ τῶν αἰσθητῶν πολέμων ὁ παρατεταγμένος εἰς σφαγὴν, οὗτος τῶν ἄλλων δοκιμώτερος καὶ ἀνάλωτος μᾶλλον καὶ τοῖς πολεμίοις φο-

^η διωκόμενον Poss.   ^ο ἔτε P.   P ἀπάθειν Poss. ἀπίθειν P.   ^q P.L.
τῶν σταυροῦ Poss.

βερότερος^τ καίτοι μετὰ θάνατον οὐκ ἰσχύοντος αὐτὸν ἀκατήσαις τοῦ βασιλέως, ὑπὲρ οὖ τὰ ὅπλα τίθεται· πολλῷ μᾶλλον ἐπὶ τούτων τῶν πολέμων, ὅτε καὶ ἀκατάσεως ἐλπίδες τοσαῦται· ὁ προβαλλομένος εἰς θάνατον τὴν ἔσυντοῦ ψυχὴν, εὑρήσει αὐτήν^τ.

Τί γάρ ὥφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον⁵ ὅλον, καὶ ζημιώθῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; Ἡ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;

'Ιδε πῶς ἡ παρὰ τὸ δέν⁶ αὐτῆς σωτηρία ἀπωλείας πάσης χείρων τε καὶ ἀνίατος οὖσα, τῷ μηδὲ εἶναι λοιπὸν τὸν ἔξωνούμενον αὐτήν. μὴ γάρ μοι τοῦτο λέγε, φησὶν, ὅτι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἔσω-¹⁰ σεν κινδύνων διαφυγὼν τοὺς τοιούτους· ἀλλὰ μετὰ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ θὲς καὶ τὴν οἰκουμένην ἄπασαν, καὶ τί τὸ πλέον ἐντεῦθεν αὐτῷ ἔκείνης ἀπολλυμένης; μὴ γάρ ἐτέραν ἔχεις ψυχὴν ἀπὸ ψυχῆς δοῦναι. χρήματα μὲν γὰρ ἡ οἰκίαν ἡ ἀνδράποδα δύνασαι ἀνταλλάξασθαι· ψυχὴν δὲ ἀπολλύεις, ἐτέραν ἀποδοῦναι οὐ δυνήσῃ¹⁵ ψυχὴν. καὶ τί θαυμαστὸν εἰ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τοῦτο συμβαίνει; καὶ γὰρ ἐπὶ σώματος τοῦτο γινόμενον^τ ἴδοι τις ἄν. καν γὰρ μυρία διαδήματα περικείμενος ἦς, σῶμα δὲ ἔχης ἐπίνοσον φύσει καὶ ἀνίατος ἔχον, οὐ δυνήσῃ τὴν βασιλείαν ἄπασαν ἐπιδοὺς^υ διορθώσαι τοῦτο.

20

38 Ὁς γὰρ ἀν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἀμαρτωλῷ, καὶ ὁ νιὸς τοῦ ἄνθρωπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν, ὅταν ἔλθῃ τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἀγίων.

25

Οὐκ ἀρκεῖται τῇ κατὰ διάνοιαν πίστει, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ στόματος ὄμολογίαν ἀπαιτεῖ, εἰς παρρησίαν ἡμᾶς ἀλείφων καὶ πλείονα ἀγάπης^χ διάθεσιν, καὶ ἴψηλοὺς ἐργαζόμενος. διὸ καὶ πρὸς πάντας διαλέγεται γενναίους κατασκευάζων ὁ γὰρ τοῦτο μαθὼν οὐ διδάξει μόνον μετὰ παρρησίας, ἀλλὰ καὶ πέσεται μετὰ³⁰ προθυμίας, ἀνεπαισχύντως αὐτὸν ὄμολογῶν καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ

^τ Poss. add. ἔπειτε ἐμοῦ καὶ τοῦ εἰαγγελίου, sed om. L. et P.   ^υ P.
τοῦ Θεοῦ Poss.   ^τ γενόμενος P.   ^υ ἐπιδεύς P.   ^χ ἀγάπη καὶ P.L.

κολάσει φησί, πλείν τη τιμωρία, καὶ ἐν τοῖς ἀγαθοῖς μείζων ἡ ἀντίδοσις. μοιχαλίς δὲ λέγεται ἡ γενομένη ἀνδρὶ ἑτέρῳ· καὶ ἡ τὸν Θεὸν τὸν ἀλήθινον υμφίον καταλιποῦσα ψυχὴ, καὶ μὴ τῇ αὐτῷ διδασκαλίᾳ κατακλούσουσα, ἀλλ' ἑτέροις αὐτὴν ὑποστρέσσα, καὶ ἀσεβείας σπέρματα δεχομένη, μοιχαλίς χρηματίζει¹⁵ δηλονότι καὶ ἀμαρτωλός. ὁ δῆν ἐπὶ τῶν τειούτων τὴν ἐμὴν ἀρνούμενος δεσποτείαν, καὶ ἐπὶ τῷ εὐαγγελικῷ ἐγκαλυπτόμενος λόγῳ, ἀξίαν τῆς ἀσεβείας τίσεται τιμωρίαν, ἀκούων ἐν τῇ δευτέρᾳ καὶ φοβερῷ παρουσίᾳ, “ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν γε οὐκ οἶδα ὑμᾶς.” διὰ δὴ τοῦτο καν τοιήσῃς τι χρηστὸν, καὶ² μὴ λάβῃς αὐτοῦ τὴν¹⁰ ἀντίδοσιν ἐνταῦθα, μη ταράττου. καὶ τοιήσῃς τι πονηρὸν, καὶ μὴ δῷς δίκην, μὴ ῥάβυμει³ ἐκεὶ γάρ σε ἡ τιμωρία δέξηται· ὁ γάρ νῦν σοι καταφρονούμενος καὶ νιὸς ἀνθρώπου διὰ τὴν οἰκονομίαν λεγόμενος, ἦξει μετὰ δόξης πολλῆς, οὐκέτι σαρκὸς τὸ ταπεινὸν προβαλλόμενος, ἀλλὰ τοῦ ἴδιου Πατρὸς τὴν ἔξουσίαν, καὶ ὑπὸ¹⁵ τῶν Ἀγγέλων αὐτοῦ διρυφορύμενος. Πατέρα δὲ ἔχει ὁ Θεὸς, καθὰ καὶ ἀμήτωρ⁴ νιὸς δὲ ἀνθρώπου κατὰ σάρκα, εἰ καὶ ἀπάτωρ τυγχάνει⁵ τὴν ἄκραν οὖν ἔνωσιν αἰνιττόμενος τοῦ νιοῦ τοῦ ἀνθρώπου Πατέρα ἑαυτοῦ τὸν Θεὸν ὄνομάζει.

ΚΕΦ. ΚΕ.

20

Περὶ τῆς μεταμορφώσεως τοῦ Ἰησοῦ.

¹ Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, Ἐμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσὶ τινες τῶν ὧδε ἐστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἣν ἰδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθοῦσαν ἐν δυνάμει.

25

Ἐπειδὴ πολλὰ περὶ κινδύνων διελέχθη καὶ θανάτου καὶ τοῦ πάθους τοῦ ἑαυτοῦ, καὶ τῆς τῶν μαθητῶν σφαγῆς, καὶ τὰ αὐτηρὰ ἐπέταξεν ἐκεῖνα⁶ καὶ τὰ μὲν ἦν ἐν τῷ παρόντι βίῳ καὶ ἐν χεροῖ⁷ τὰ δὲ ἀγαθὰ ἐν ἐλπίσι καὶ προσδοκίαις⁸ βουλόμενος καὶ τὴν ὄψιν αὐτῶν πληροφορῆσαι, καὶ διδάξαι τί ποτε ἐστιν ἡ δόξα ἐκείνη μεθ' ζῆς μέλλει παραγίνεσθαι, ὡς ἐγχωροῦν ἦν αὐτοῖς μαθεῖν καὶ κατὰ

γέμινον οπ. Ρ.

² καὶ Ρ.

τὸν παρόντα βίον, δείκνυσιν αὐτοῖς καὶ ἀποκαλύπτει ταύτην, ἵνα μήτε ἐπὶ τῷ οἰκείῳ θανάτῳ, μήτε ἐπὶ τῷ τοῦ δεσπότου λοιπὸν ἀλγῶσι· καὶ μάλιστα Πέτρος ὅμιλος⁵ καὶ ὅρα τι ποιεῖ περὶ γεένης καὶ βασιλείας διαλεχθεὶς, τὴν μὲν βασιλείαν τῇ ὄψει δείκνυσιν τὴν δὲ γεένναν σύκετι. ἐπειδὴ γὰρ εὐδόκιμοι ὑπῆρχον⁵ καὶ εὐγνώμονες ἀπὸ τῶν χρηστοτέρων ἐνάγει· οὐ μόνον δὲ ἐκεῖνο παρατρέχει τὸ μέρος, ἀλλ’ ἔστιν ὅπου σχεδὸν καὶ ὑπὸ ὄψιν αὐτὰ φέρει τὰ πράγματα τῆς γεένης, ὡς ὅταν τοῦ Λαζάρου τὴν εἰκόνα εἰσάγῃ, καὶ τοῦ τὰ ἑκατὸν δημάρια ἀπαιτήσαντος μνημονεύῃ· καὶ τοῦ τὰ ῥυπαρὰ ἐνδεδυμένου ἴματια, καὶ ἐτέφων πλειόνων.¹⁰

2 Καὶ μεθ’ ἡμέρας ἐξ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, καὶ ἀναφέρει αὐτοὺς εἰς ὅρος ὑψηλὸν κατ’ ἕιδαν μόνους^{*} καὶ μετεζμορφώθη ἐμπροσθεν αὐτῶν, καὶ τὰ ἴματια αὐτοῦ ἐγένετο στίλβοντα, λευκὰ λίαν ὡς χιῶν, οὐα γναφεὺς ἐπὶ τῆς¹⁵ γῆς οὐ δύναται λευκᾶναι.

Λουκᾶς δὲ μετ’ ὅκτω φησιν, οὐκ ἐναντιούμενος τούτῳ, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συνῆδων. οἱ μὲν γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν καθ’ ἣν ἐφθέγξατο, κακένην καθ’ ἣν ἀνήγαγεν, εἶπεν. οἱ δὲ τὰς μεταξὺ τούτων μόνον[†]. λαβὼν τοίνυν τοὺς κορυφαίους “ἀναφέρεις εἰς ὅρος²⁰ “ὑψηλὸν κατ’ ἕιδαν μόνους,” καὶ τὰ ἔξης. Διατί τοιτοὺς λαμβάνεις; οὗτοι οὗτοι τῶν ἄλλων ἥσταν ὑπερέχοντες[‡] καὶ οἱ μὲν Πέτρος ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖν αὐτὸν ἐδήλου τὴν ὑπερόχην[§] οἱ δὲ Ἰωάννης ἐκ τοῦ σφόδρα φιλεῖσθαι[¶] καὶ Ἰάκωβος δὲ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως, ἥς ἀπεκρίνατο μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ λέγων, δυνάμεθα πιεῖν τὸ ποτήριον²⁵ οὐκ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἔργων τῶν τε ἄλλων, καὶ ἀφ’ ὧν ἐπλήρωσεν ἄπειρ εἶπεν οὕτως γὰρ ἣν σφοδρὸς καὶ βαρὺς Ἰουδαῖοις, ὡς καὶ τὸν Ἡράδην ταύτην νομίσαι χαρίσασθαι τοῖς Ἰουδαίοις, εἰ ἐκεῖνον ἀνέλαι.

Διατί δὲ μὴ εὐδέως αὐτοὺς ἀνάγει; ὅστε μηδὲν πιεῖν ἀνθρώποιν τοὺς λοιποὺς μαθητάς^{||} διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ ὄντα περὶ αὐτῶν λέγει τῶν ἀνιέναι μελλόντων. τί δήποτε οὖν καὶ προλέγει; ἵνα

^{*} μίνας Poss.

εὐμαθέστεροι περὶ τὴν θεωρίαν γένονται ἀφ' ἂν προεῖπεν, καὶ σφοδρότερας ἐν τῷ τῶν ἡμερῶν ἀριθμῷ τῆς ἐπιθυμίας ἐμπλησθέντες, οὕτως ὑφούσῃ καὶ μεμεριμνημένη διανιά παρεγένοντο. ἐπῆν μὲν οὖν καὶ ἐν οἴκῳ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἐπιδεῖχαι· ἐπεὶ δὲ καὶ τὸ τοῦ ὄρους ὄψις οἰκεῖον εἶχε, πρὸς τὸ τῆς δόξας ὄψις σύμπαν⁵ λαμβανόμενον, εἰς ὄρος αὐτοὺς ἀνήγαγεν ὑψηλόν. τὸ δὲ “κατ' ἴδιαν” φησὶ, τὸ μυστικὸν τοῦ πράγματος ἐπισημανόμενος, καὶ ὡς οὐκ ἡβουλήθη δημοσιεύειν αὐτὸν^a ὁ Κύριος. ἡ δὲ λεγομένη μεταμόρφωσις κατὰ τὴν ἔκλαμψιν ἦν, καθ' ἣν ἔξελαμψε τὸ πρόσωπον ὡς ὁ ἥλιος, καὶ ὁ ἴματισμὸς ἐγένετο λευκὸς ἔξαστράπτων, ὡς ὁ Ιούλιος φησιν. ὁ δὲ Ματθαῖος λευκὰ ἴμάτια γεγονέναι λέγει ὡς τὸ φῶς. οὐ δὴ τοῦ χαρακτῆρος μεταβολὴν τινὰ προσδόκητον ἐν τῇ βασιλείᾳ, οὔτε αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος, οὔτε τῶν ὀμοιωμάτων αὐτῷ, ἀλλὰ φωτὸς προσῆκην ὑπερλάμπρου, καὶ ταύτην εἶναι^b τὴν ἐναλλαγὴν, ἣν ὁ Παυλός φησιν. οἱ δὲ Εὐαγγελισταὶ μεταμόρφωσιν ὀνομάζασι. τίνος δὲ ἔνεκεν Μωϋσῆν καὶ Ἡλίαν εἰς μέσον ἄγει^c, πολλὰς ἀντὶ ἔχοις τις εἰπεῖν αἰτίας· πλὴν ἡμεῖς ταύτας εἰπωμεν. πρώτον μὲν ταύτην, ὅτι ἐπειδὴ οἱ ὄχλοι ἔλεγον, οἱ μὲν Ἡλίαν, οἱ δὲ Ἱερεμίαν, οἱ δὲ ἔνα τῶν προφήτων, τοὺς κορυφαίους ἄγει, ἵνα τὸ μέσον κἀγνεύθεν θύωσι τῶν δούλων καὶ τοῦ δεσπότου, 20 καὶ ὅτι καλῶς ἐπέριθη Πέτρος ὄμολογήσας αὐτὸν Τίον τοῦ Θεοῦ. καὶ ἐπειδὴ συνεχῶς ἐνεκάλουν αὐτὸν παραβαίνειν τὸν νόμον καὶ βλάσφημον αὐτὸν εἶναι ἐνόμιζον, ὡς σφετεριζόμενον δόξαν οὐ προσήκουσσαν αὐτῷ, τὴν τοῦ Πατρὸς, καὶ ἔλεγον, οὗτος οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ, καὶ ἄλλα τινὰ παρό- 25 μοια. ἵνα τοίνυν δειχθῇ ὡς τούτων ἔστιν ἀνεύθυνος, καὶ οὔτε νόμου παράβασις τὸ γινόμενον, οὔτε δόξης σφετερισμὸς τῆς μὴ προσηκούσης τὸ λέγειν ἑαυτὸν Ἰσον τῷ Πατρὶ, τοὺς ἐν ἑκατέρῳ λάμψαντας τούτους εἰς μέσον ἄγει· καὶ γὰρ Μωϋσῆς τὸν νόμον ἔδωκε, καὶ ἥδιναντο λογίσασθαι, ὅτι οὐκ ἀν παρεῖθεν πατούμενον αὐτὸν, 30 ὡς ἐνομίζουν οἱ Ἰευδαῖοι, οὐδὲ ἀν τὸν παραβαίνοντα αὐτὸν καὶ τῷ τεθεικότι πολέμιον ὅντα ἐθεράπευσεν ἄν. Ἡλίας δὲ ὑπὲρ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ ἐζήλωσε· καὶ οὐκ ἀν εἰ ἀντίθεος ἦν, καὶ Θεὸν

^a Sic L. αὐτῷ P. αὐτὸν Poss.^b εἶναι om. L.^c εἰσάγει L.

αὐτὸν ἔλεγεν ὅσῳ τῷ πατρὶ, μὴ ἀν^d ὅπερ ἔλεγε, μηδὲ προσηκόντως τοῦτο ποιῶν, παρέστη καὶ αὐτὸς καὶ ὑπήκουσεν. καὶ τάλιν ἵνα ἴδωσιν ὅτι καὶ θανάτου καὶ ζωῆς ἐξουσίαν ἔχει, καὶ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω κρατεῖ. διὰ τοῦτο καὶ τὸν τετελευτικότα καὶ τὸν οὐδέπω τοῦτο παθόντα εἰς μέσον ἄγει. τὴν δὲ πέμπτην αἵτιαν ὁ 5 αὐτὸς Εὐαγγελίστης ἀπεκάλυψεν, δεῖξαι τοῦ σταυροῦ τὴν δόξαν βουλόμενος, καὶ παραμυθήσασθαι τὸν Πέτρον καὶ ἐκείνους δεδοικότας τὸ πάθος, καὶ ἀναστῆσαι αὐτὸν τὰ φρονήματα. καὶ τάλιν Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας ἐν τῇ παρεύσῃ δοξῇ συμπαρόντες ἐδείκνυντο, καὶ συμπαρεσόμενοι τότε σημεῖα τῆς διὰ νόμου τε καὶ προφητῶν 10 γεγενημένης παιδαγωγίας ἐπὶ Χριστὸν, ὥστε συνῆφθαι καὶ παρεστάναι τῷ τέλειῳ διαρουμένῳ χάριν, τὸν παιδαγωγὸν νόμου καὶ τοὺς προαναγγέλλοντας προφήτας^e ἣν ἀπάνθισμά τι καὶ ἀπαρχὴ πρώτη γέγονεν Ἡλίας, καὶ εἰς τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἰσραὴλ κεῖται προφήτης^f κατὰ τὸ “ἴδον ἐγὼ ἀποστέλλω ὑμᾶν Ἡλίαν τὸν 15 “Θεοβίτην, καὶ ἐλθὼν ἀποκαταστήσει καρδίας πατέρων τρὸς “νιοὺς, καὶ καρδίαν νιῶν ἐπὶ πατέρας αὐτῶν.” δηλοὶ δὲ καὶ συνάφειαν παλαιᾶς διαβήκης καὶ νέας, ὅτι συναφθήσονται ἐν τῇ ἀναστάσει οἱ Ἀπόστολοι μετὰ τῶν προφητῶν, καὶ μία ἔσται κοινωνία τῆς ἀπαντήσεως τοῦ βασιλέως. ἀλλὰ καὶ τούτων ἔκαστος 20 τὴν Φυχὴν ἀπολέτας εὑρει αὐτήν. καὶ γὰρ πρὸς τυράνους ἔκαστος ἐπαρρησιάσατο· ὁ μὲν πρὸς τὸν Αἰγύπτιον, ὁ δὲ πρὸς τὸν Ἀχαϊ, καὶ ὑπὲρ ἀγγωμόνων ἀνθρώπων καὶ ἀπειθῶν, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν πρὸς αὐτῶν τῶν σωζομένων εἰς τὸν [περὶ τὸν^e] ἐσχατὸν ἡχθοσαν κίνδυνον^g καὶ ἔκαστος αὐτῶν εἰδωλολατρίας ἀπαλλάξαι βουλόμενος, 25 καὶ ἔκαστος αὐτῶν ἰδιώτης ὁν. ὁ μὲν γὰρ βραδύγλωσσος καὶ ἰσχυρόφωνος, ὁ δὲ καὶ αὐτὸς ἀγροικότερος διακείμενος. καὶ πολλὰ δὲ ἔτερά ἔστιν εἰπεῖν. πρὸς ταῦτα τοινύν πάντα αὐτοὺς ἐπαλείφων παρῆγεν τοὺς ἐν τῇ παλαιῇ λάμψαντας.

“Οἱ τινες καὶ συνελάλουν αὐτῷ,” καὶ ὁ μὲν παρὸν Εὐαγγε-30 λιστῆς οὐκ ἐπιφέρει περὶ τινος, οἱ δὲ λοιποὶ προστιθέσιν, “ἐλά-“λουν” γάρ, φησιν, “τὴν δόξαν ἣν ἔμελλε πληροῦν εἰς Ἱερου-“σαλήμ” τουτέστι τὸ πάθος καὶ τὸν σταυρὸν ὃντω γὰρ αὐτὸ-

d ἂν P.

e Sic Cod. L. qui haec et seq. solus habet.

καλοῦσιν ἀεί. Τί οὖν ὁ Πέτρος ὁ θερμός; “καλὸν ἔστιν ἡμᾶς
“ῳδε εἶναι.” καὶ ὁ μὲν τίς φησιν, ἐπιθυμεῖ, ὁ μέλλων ἀγωνίζεσθαι,
ἀναπαύσεως πρὸ τῶν ἀγώνων.

Συνέκρινε δὲ καὶ δούλοις δεσπότη, καὶ ὅσον ἐπὶ τῷ λόγῳ συνέ-
χειν τὸ ὄλον. οὐκ ἔδει γὰρ συγκρίνας τὰ ἀσυγκρίτα, οὐδὲ διὰ τριῶν;
σκηνῶν ἀριθμῆσαι τὰ μὴ συναριθμούμενα.

“Οὐ γὰρ ἔδει τι λαλήσει ἡσαν γὰρ ἔκφοβοι.” καὶ ἄλλως
φησιν ὡς ταραχὴν κατασχοῦσαν αὐτὸν ὁ Πέτρος ἀπεμνημόνευσεν,
ὡς ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Μάρκος φησί: “οὐκ ἔδει τί λαλήσει, ἡσαν
“γὰρ ἔκφοβοι.” ὁ φόβος δὲ ἐκεῖνος τῆς κοινωτέρας διανοίας ἐπεισ- 10
αγωγῆν τινὰ εἶχεν καλλίονος νοῦ καὶ ἀγαθοῦ καὶ οἱ τινες εἰεν
οἱ φανέντες ἐγνώρισαν, ὅτι Μωϋσῆς καὶ Ἡλίας. ἔγετα δὲ ψυχὴ
πρὸς τὸν τοῦ θείου πόθον ἐκ τῆς ὑπὸ τούτων κινήσεως, καὶ σπεύ-
δει τῶν ἀνθρωπίνων μετανίστασθαι, ὥστε καὶ ὑπὸ τοῦ θεωρουμένου
μακαρίους θεάματος, καὶ ὑπὸ τῆς ἐγγιγομένης αὐτῷ κινήσεως πνευ- 15
ματικῆς ὁ Πέτρος, τὸ χωρισθῆναι τῆς τῶν ἀνθρώπων ἐπιμιξίας ὡς
ἀγαθὸν ἐπινοεῖται καὶ λέγει· καὶ ὡς δὴ συνεσφρόνεν ἐπιπλέον τοῦ
περιόντος¹ αὐτῷ τῶν τριῶν ποίησιν ἐνοιεῖ· οὐκ ἐποήσας ἐν τῷ
παραυτίκα κινήματι, οὐδὲ ὅτι πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἐρχομένης δόξης
ἐπεποίητο τὴν μεταμόρφωσιν ὁ Κύριος καθὰ προηρήκει· οὐδὲ ὅτι 20
Μωϋσῆς ἦν ψυχὴ οὐκ ἐν σώματι· οὐδὲ ὅτι τῆς ἀνθρώπων διδα-
σκαλίας καὶ ιάσεως ἔνεκα, τάντα ἐποίεις Χριστός· καὶ οὐχ οἷόν τε
ἦν ἀπολικεῖν τοὺς πολλοὺς καὶ τὸ ὄρος οἰκεῖν· τοιαῦτα τὰ τῶν
ἀνθρώπων κινήματα, παίδων ἀντικρυς μηπίων ὅσον πρὸς Θεόν· εἰ
καὶ μέγας τις εἴη καὶ διαφέρων τῶν ἄλλων· ἄλλως² δὲ πάλιν 25
φησι, ἐπειδὴ γὰρ ἤκουσεν ὅτι δεῖ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα αὐτοὺς
ἀπελθεῖν, δεδοικὼς ἔτι, καὶ τρέμων ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μετὰ τὴν ἐπι-
τίμησιν προσελθεῖν μὲν καὶ εἰπεῖν τοῦτο αὐτὸν οὐ τολμᾷ τάλιν,
“οὐ τι ἵλεω σοι.” ἀπὸ δὲ ἐκείνου τοῦ φόβου τὰ αὐτὰ αἰνίττεται
δι’ ἔτέρων ῥημάτων. ἐπειδὴ γὰρ εἶδεν ὄρος καὶ πολλὴν τὴν ἐρημίαν, 30
ἐνεύοησεν ὅτι ἔχει πολλὴν ἀσφάλειαν· εἰ γὰρ τοῦτο γένοιτο φῆσι,
οὐκ ἀναβησόμεθα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, καὶ οὐκ ἀποθανεῖται. παρέ-
στη δὲ καὶ Μωϋσῆς ὁ εἰς τὸν γνόφον εἰσελθὼν καὶ τῷ Θεῷ δια-

¹ Απ. leg. παρόντος?

² Leg. vid. "Άλλως ut sacerius."

λεχθεὶς, καὶ Ἡλίας ὁ ἐπὶ τοῦ ὄρους πῦρ κατενεγκάν· καὶ οὐδὲ εἰς εἰσεται ὅτι ἐνθάδε ἐσμέν. οὐ τοσοῦτον δὲ περὶ ἑαυτοῦ τρέμων ταῦτα ἔλεγεν, ἀλλ' ὡς τοῦ Χριστοῦ περικαίομενος.

Τί οὖν αὐτὸς μὲν οὐδὲν φέγγεται, οὐδὲ Μωϋσῆς, οὐδὲ Ἡλίας, ὃ δὲ πάντος μεῖζων καὶ ἀξιωστότερος ὁ Πατὴρ, φωνὴν ἀφίσιν 5 ἐκ τῆς νεφέλης; οὗτος ἀεὶ φαίνεται ὁ Θεός· “νεφέλη γὰρ καὶ “γνόφος κύκλῳ αὐτοῦ,” καὶ “κάθηται ἐπὶ νεφέλης κούφης” καὶ πάλιν, “ὅτι θεὶς νέφη τὴν ἐπίβασιν αὐτοῦ.” “καὶ νεφέλη ἵπε· “λαβεν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὄφθαλμῶν αὐτῶν.” Ἱνα οὖν πιστεύσωσιν ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡ φωνὴ φέρεται, ἐκεῖνη ἔρχεται καὶ φωνὴ 10 ἐκ τῆς νεφέλης λέγουσα, “οὗτος ἐστιν ὁ νιός μου ὁ ἀγαπητός “ἐν φῳ εὑδόκησα, αὐτοῦ ἀκούετε.” εἰ γὰρ δυνατὸς ὁ Θεὸς, ὥσπερ οὖν καὶ ἐστὶν, εὐδήλον ὅτι καὶ ὁ Τίος ὁμοίως. μὴ τοίνυν δεῖδιθι τὰ δεινά· εἰ δὲ μηδέπω τοῦτο καταδέχῃ, καὶ ἐκεῖνο λογίζουν, ὅτι καὶ φιλεῖται· εἰ δὲ φιλεῖται, μὴ φοβοῦ· οὐδὲις γὰρ ὃν ἀγαπᾷ προτεί- 15 ται· οὐδὲ φιλεῖς αὐτὸν τοῦ γεγενηκότος Ἰσον.

“Ἐν φῳ εὑδόκησα” οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ ἐγένησε μόνον φιλεῖ, ἀλλ’ ἐπειδὴ καὶ Ἰσος αὐτῷ κατὰ πάντα καὶ ὁμογόμων ἐστίν. τι δέ ἐστιν “ἐν φῳ εὑδόκησα;” ὥσπερὶ ἔλεγεν ἐν φῳ ἀναπαύομαι, φῷ ἀρέ- σκομαι· διὰ τὸ κατὰ πᾶν ἔξιστοθα τὸν μετὰ ἀκριβείας, 20 καὶ βούλημα ἐν ἐν αὐτῷ εἶναι καὶ τῷ Πατρὶ, καὶ μένοντα Τίον κατὰ πάντα ἐν εἶναι πρὸς τὸν γεγενηκότα.

“Ἀκούετε,” κανὸν σταυρωθῆναι βουληθῇ, μὴ ἀντιπέσης· οὗτος γάρ ἐστι περὶ οὐ λέγουσιν οὗτοι περὶ οὐ Μωϋσῆς προεφήτευσεν· περὶ οὐ Ἡλίας τυπικῶς προετύπωσεν· τούτους ὅρατε ὡς δούλους 25 δορυφοροῦντας τὸν ἐμὸν μονογενῆ, αὐτοῦ ἀκούετε· ὅτι δεῖ παθεῖν· ὅτι δεῖ κοιωνῆσαι ἀνθρώποις βανάτου· ὅτι δεῖ ἀναστῆναι· ὅτι δεῖ πᾶσαν τὴν οἰκουμέαν πληρῶσαι· ὅτι δεῖ καὶ ὑμᾶς αὐτοὺς πει- ρασθῆναι καὶ συμπάσχειν αὐτῷ, Ἱνα καὶ συνδιξασθῆτε.

9 Καταβαινόντων δὲ αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, διεστείλατο 30 αὐτοῖς Ἱνα μηδενὶ διηγήσωνται ἢ εἰδον, εἰ μὴ ὅταν ὁ νιός τοῦ ἀνθρώπου ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ.

“Οσῳ γὰρ μεῖζονα ἐλέγετο περὶ αὐτοῦ, τοσοῦτον δυσπαρα-

δεκτότερα ἦν τοῖς πολλοῖς τότε, καὶ τὸ σκάνδαλον τὸ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπετείνετο μᾶλλον. ἐντεῦθεν διὰ^f τοῦτο κελεύει σιγῆν, καὶ οὐχ ἀπλῶς· ἀλλὰ πάλιν τοῦ πάθους ἀναμιμήσκων, καὶ μονονούχη τὴν αὐτίαν λέγων διὸ ἦν καὶ σιγῆν ἐκέλευσεν. οὐ γάρ δὴ διὰ παντὸς ἐκέλευσε μηδὲν εἰπεῖν, ἀλλ' ἔως ἀναστῇ ἐκ νεκρῶν. 5 καὶ τὸ δυσχερὲς σιγῆσας, τὸ χρηστὸν ἐμφαίνει μόνον. ἐκεῖνος δὲ τὸ περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ μὴ συνιέντες μυστήριον, τὸν μὲν λόγου ἐκράτησαν, πρὸς ἑαυτοὺς δὲ συνέζητον τί ἦν τὸ ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι; καθὰ γάρ φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς, οὐδέτεω γῆδεισαν δῆτι δεῖ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστῆναι· καὶ ταῦτα μετὰ τὸ εἰς ἔργον 10 προελθεῖν τὴν ὑπόσχεσιν. ἀλλ' ἐὰν θέλωμεν ὀψώμεθα καὶ ἡμεῖς τὸν Χριστὸν, οὐχ οὗτος ὡς ἐκεῖνος τότε ἐν τῷ ὄρει, ἀλλὰ πολλῷ λαμπρότερον· καὶ οὐ μετὰ ἐξ ἡμέρας, ἀλλὰ μετὰ τὸν κόσμον τοῦτον σύμβολον γάρ τοῦ παρόντος αἰώνος αἱ ἐξ ἡμέραις τότε γὰρ ἀναβιβάσει σε ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ὄρος τὸ ὑψηλὸν, ἐὰν ἥσ 15 Πέτρος, ἡ Ἰάκωβος, ἡ Ἰωάννης. ἔξεστι δὲ καὶ σοι τοιοῦτον γενέσθαι, οὐδὲ γάρ οὕτως ὑστερον γῆσει. τότε μὲν γὰρ τῶν μαθητῶν φειδώμενος τοσοῦτον παρήνοιξεν μόνον τῆς λαμπρότητος, ὅσον ἐδύνατο ἐνεγκεῖν. ὑστερον δὲ ἐν αὐτῇ τοῦ Πατρὸς γῆσει τῇ δόξῃ, οὐ μετὰ Μωσέως καὶ Ἡλιοῦ μόνον, ἀλλὰ μετὰ τῆς ἀπείρου τῶν 20 Ἀγγέλων στρατιᾶς· οὐ νεφέλης γενομέτης ὑπεράνω τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ συστελλομένου τοῦ οὐρανοῦ.

11 Καὶ ἐπηρώτησεν αὐτὸν, τί λέγουσιν οἱ γραμματεῖς, καὶ τὰ ἔξῆς.

Οὐκ ἄρα ἀπὸ γραφῶν τοῦτο γῆδεισαν, ἀλλ' ἐκεῖνοι αὐτοῖς διε- 25 σάφουν, καὶ περιεφέρετο ὁ λόγος οὗτος ἐν τῷ ἀπείρῳ δῆμῳ καθάπερ καὶ περὶ τοῦ Χριστοῦ· οὐχ ὡς χρῆν δὲ παρ' ἐκείνων ἐρμηνεύομενος. αἱ μὲν γὰρ γραφαὶ δύο λέγουσι τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ταύτην τὲ τὴν γεγενημένην καὶ τὴν μέλλουσαν· τῆς μέντος δευτέρας πρόδρομον τὸν Ἡλίαν ἔσεσθαι λέγουσι· τῆς μὲν 30 γὰρ προτέρας Ἰωάννης ἐγένετο, δύν καὶ Ἡλίαν ὁ Χριστὸς καλεῖ· οὐκ ἐπειδὴ Ἡλίας ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν διακονίαν ἐπλήρου τὴν Ἡλιοῦ. ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος πρόδρομος ἔσται τῆς δευτέρας παρου-

σίας, οὗτος οὗτος τῆς πριτέρας ἐγένετο. ἀλλ' οἱ γραμματεῖς ταῦτα συγχέοντες, καὶ διαστρέφοντες τὸν δῆμον, ἐκείνης ἐμημόνευον μόνης τῆς δευτέρας παρουσίας· διὰ τοῦτο καὶ οἱ μαθηταὶ λέγουσι, “πῶς οἱ γραμματεῖς λέγουσιν ὅτι Ἡλίαν δεῖ ἐλθεῖν “πρῶτεν;” τί οὖν ὁ Χριστὸς πρὸς ταῦτα; ὅτι Ἡλίας μὲν 5 ἔρχεται τότε πρὸ τῆς δευτέρας μου παρουσίας. καὶ νῦν δὲ ἐλήλυθεν Ἡλίας, τὸν Ἰωάννην οὕτω καλῶν εἰ δὲ τὸν Θεοβίτην ζητεῖς, ἔρχεται καὶ ἀποκαταστήσει πάντα κατὰ τὴν προφητείαν Μαλαχίου. “ἀποκαταστήσει γάρ,” φησι, “καρδίαν πατρὸς πρὸς νόον. “μὴ ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην.” ἐπειδὴ γάρ τὸν Ἰωάννην Ἡλίαν 10 ἐκάλεσεν ὁ Χριστὸς, διὰ τὴν τῆς διακονίας κοινωνίαν, ἵνα μὴ νομίσῃς τοῦτον καὶ παρὰ τοῦ προφήτου λέγεσθαι, νῦν προσέθηκεν αὐτῷ καὶ τὴν πατρίδα, εἰπὼν Ἡλίαν τὸν Θεοβίτην. Ἰωάννης γάρ Θεοβίτης οὐκ ἦν. καὶ τὸ “μὴ ἐλθὼν δὲ πατάξω τὴν γῆν ἄρδην,” τὴν δευτέραν δηλοῖ παρουσίαν. τῇ προτέρᾳ οὐκ ἦλθεν πατάξαι τὴν 15 γῆν “οὐ γὰρ ἦλθον” φησι, “ἵνα κρίνω τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσω τὸν κόσμον.” δηλῶν τοίνυν ὅτι πρὸ ἐκείνης ἔρχεται ὁ Θεοβίτης τῆς τὴν κρίσιν ἔχουσας, τοῦτο εἴρηκεν καὶ ὅτι διορθώσεται τὴν 20 ἀπίστιαν τῶν Ἰουδαίων τῶν τότε εὑρισκομένων.

Εὐκαίρως δὲ πάλιν αὐτοὺς ἀναμιμήσκει τοῦ πάθους καὶ τὰς 20 ἀπὸ τῶν γραφῶν πιστούμενος μαρτυρίας. ἀλλὰ καὶ εἰς Ἰωάννην, φησὶν, ἐποίησαν ὅσα ἡθέλησαν, διν καὶ Ἡλίαν καλεῖ. καὶ ἔβαλον γάρ εἰς δεσμωτήριον, ὑβρισαν, ἀπέκτειναν, ἤνεγκαν τὴν κεφαλὴν ἐπὶ πίνακι οὕτῳ δὲ καὶ ὁ νιὸς τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπ' αὐτῶν. τῇ δὲ μνήμῃ τοῦ θανάτου τοῦ Ἰωάννου πολλὴν αὐτοῖς 25 παρέσχε τὴν παράκλησιν.

13 Ἀλλὰ λέγω ὑμῖν ὅτι καὶ Ἡλίας ἐλήλυθε, καὶ ἐποίησαν αὐτῷ ὅσα ἡθέλησαν, καθὼς γέγραπται ἐπ' αὐτόν.

Ἀναλαβόντες οὖν τὰ εἰρημένα, τὴν σύμφρασιν τῶν ρήτων θεωρήσωμεν. ἐν ὅσῳ ὑπῆρχον ἐν τῷ ὥρει οἱ μαθηταὶ, καὶ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτοῦ ἐθεάσαντο, καὶ γεῦμα ἐδέξαντο τῆς βασιλείας αὐτοῦ· ἡρώτησαν αὐτὸν τὸ ὑπὸ τῶν γραμματέων λεγόμενον ἐβεβαίωσε τοῦ προφήτου τὴν πρόρρησιν, εἰπὼν ὅτι ἥξει καὶ ἀποκαταστήσει πάντα. πάλιν ἐπύθοντο αὐτοῦ οἱ μαθηταὶ καὶ πῶς γέγραπται

παθεῖν τὸν νιὸν τοῦ ἀνθρώπου; εἶτα πρὸς τοῦτο φησι, λέγω ὑμῖν
ὅτι ὥσπερ ἐλήλυθεν ὁ καθ' ὅμοιόσιν Ἡλεοῦ Ἰωάννης, καὶ πάνδεινα
πέποιθεν· σῦτω κατὰ τὰ γεγραμμένα παθεῖν δεῖ τὸν νιὸν τοῦ
ἀνθρώπου.

14 Καὶ ἐλθὼν πρὸς τοὺς μαθητὰς, εἶδεν ὄχλον πολὺν⁵
15 περὶ αὐτοὺς, καὶ γραμματεῖς συζητοῦντας αὐτοῖς. καὶ
εὐθέως πᾶς ὁ ὄχλος ἵδων αὐτὸν, ἔξεθαμβήθη, καὶ προσ-
16 τρέχοντες ἡσπάζοντο αὐτόν. καὶ ἐπηρώτησε τοὺς γραμ-
ματεῖς, τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς.

"Ινα εἶπη^a, πρὸς τοὺς ἐννέα ἐποίουν^b τὴν ζήτησιν τοὺς μὴ^c 10
συναναβάντας αὐτῷ εἰς τὸ ὄρος. δραζάμενοι γὰρ οἱ γραμματεῖς
τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀποστίας, τεριέλκειν τοὺς μαθητὰς ὑπελάμβανον.
ἀλλ' αὐθίδιον αὐτὸν θεασάμενοι, μᾶλλον δὲ οὐκ αὐτοὶ (οὐδὲ γάρ
εἰσιν ἄξιοι τὸν Σωτῆρα θεωρεῖν) ἀλλ' ὁ πᾶς ὄχλος ἔξεθαμβήθη,
τῆς θέας αὐτοὺς εἰς ἐκκληξιν ἀγαγούσης. καὶ δὴ προσδραμόντες 15
ἡσπάζοντο αὐτὸν, δηλούντι οἱ ἀπὸ τοῦ ὄχλου, οἵτινες παντὸς ἀπηλ-
λαγμένοι πάθους, δέγκρεμεῖς ὑπῆρχον αὐτοῦ, συνεῖναι αὐτῷ δια-
παντὸς ἐφιέμενοι.

ΚΕΦ. ΚΣ.

Περὶ τοῦ Σεληνιαζομένου.

20

25 'Ιδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε
τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ, τὸ πνεῦμα τὸ
ἄλαλον καὶ κωφὸν, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ,
καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.

ΣΧÓΔΙΟΝ. Τὸν δὲ μηδὲν ἀποκριταμέναν, φησὶν ἄλλος τις ἐκ 25
τοῦ ὄχλου.

Τοῦτον τὸν ἄνθρωπον σφοδρα ἀσθενοῦντα κατὰ πίστιν δείκνυσιν
ἡ γραφή· καὶ ἐκ πολλῶν τοῦτο δῆλον· ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν τὸν
Χριστὸν, "ὦ γενεὰ ἀπιστος," καὶ πάλιν, "τῷ πιστεύοντι πάντα
“δυνατὰ,” ἔκ τε τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν τὸν προσελθόντα, "βοήθει μου τῇ 30

^a εἰπῆ P. εἰπῆ L. om. Poss.   ^b ἐποίουντο P.   ^c πρὸς τοὺς σιν. P.
^d Sic L. ἀβούλοντο διὰ παντὸς αὐτῷ συνῆραι. Poss.

“ἀπιστίᾳ,” καὶ ἐκ τοῦ κελεῦσαι τὸ δαιμόνιον μὴ εἰσελθεῖν εἰς αὐτὸν, καὶ ἐκ τοῦ πάλιν εἰπεῖν τὸν Χριστόν “εἰ δύνασαι πιστεῦσαι^d.” καὶ εἰ ἀπιστία αὐτοῦ γέγονε, φησιν, αἵτια τοῦ μὴ ἔξελαβῆναι τὸν δαιμόνα, τί τοῖς μαθηταῖς ἔγκαλεῖ; δεικνὺς ὅτι δυνατὸν αὐτοῖς καὶ χωρὶς τῶν προσαγόντων μετὰ πίστεως πολλαχοῦ θερα- 5 πεῦσαι. ὥσπερ γὰρ ἀρκεῖ πολλάκις ἡ τοῦ προσάγοντος πίστις εἰς τὸ καὶ πάρ’ ἐλαττόνων λαβεῖν, αὕτω τῶν ποιούντων πολλάκις ἥρκετεν ἡ δύναμις καὶ μὴ πιστεύσοντων τῶν προτελθόντων θαυμα- τουργῆσαι. θέα δὲ τούτου καὶ ἑτέρωθεν τὴν ἀγνωμασύνην, πῶς ἐπὶ τοῦ ὄχλου ἐντυχάνει τῷ Ἰησοῦ κατὰ τῶν μαθητῶν λέγων, ὅτι 10 “προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἴσχυσαν αὐτὸν “θεραπεῦσαι.” ἀλλ’ αὐτὸς ἀπαλλάττων αὐτοὺς τοῦ ἔγκληματος, ἐπὶ τοῦ δήμου, τὸ πλεῖν ἐκείνῳ λογίζεται, “ὦ γενεὰ,” φησὶν, “ἄπιστος “καὶ διεστραμμένη, ἔως πότε ἔσομαι μεθ’ ὑμῶν;” οὐκ εἰς τὸ τούτου πρόσωπον μόνον ἀποτεινόμενος, ἵνα μὴ ἀπορήσῃ τὸν ἀνθρώπον^e, 15 οὐ προφέρει τὴν ἀπιστίαν ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας Ἰουδαίους^f καὶ γὰρ εἰκὸς πολλοὺς τῶν παρόντων σκανδαλισθῆναι, καὶ τὰ μὴ προσήκοντα ἐννοῆσαι περὶ αὐτῶν. ὅταν δὲ εἶπῃ, “ἔως ποτε ἔσομαι “μεθ’ ὑμῶν;” δείκνυστι πάλιν ἀσπαστον ὅντα τὸν θάνατον αὐτῷ, καὶ ὅτι οὐ τὸ^h σταυρωθῆναι, ἀλλὰ τὸ εἶναι μετ’ αὐτῶν βαρύ. οὐ μὴν 20 ἔστη μέχρι τῶν ἔγκλημάτων ἀλλὰ τί φησι; “φέρετε μοι αὐτὸν “ἄδει” καὶ ἀφίστηνⁱ αὐτὸν σταράττεσθαι, οὐ πρὸς ἐπίδειξιν, ἐπειδὴ γοῦν ὄχλος συνήγετο καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ, ἀλλὰ δι’ αὐτὸν τὸν πατέρα^j ἵνα ὅταν ἰδῃ τὸ δαιμόνιον θορυβούμενον ἀπὸ τοῦ κληθῆναι μόνον, καὶν εὐτας ἐναχθῇ εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἔσομέννυ θαύματος. 25 ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος εἶπεν “ἐκ ταῦδες,” καὶ ὅτι “εἰ δύνασαι βιήθει “μοι,” λέγει “τῷ πιστεύοντι πάντα δύνατα.”

Πάλιν εἰς αὐτὸν περιτρέπων τὸ ἔγκλημα, ὅρα πῶς αὐτὸ διορ- θοῦται, ὡς οὐ δεόντως εἰρήμενον τί γάρ φησιν; “εἰ δύνασαι “πιστεῦσαι πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι” δὲ λέγει τοιοῦτόν 30 ἐστιν. τοσαύτη παρ’ ἡμὶ δυνάμεως περιουσία, ὡς καὶ ἑτέρις ποιεῖν τὰ αὐτὰ θαυματουργεῖν. ὥστε ἐὰν πιστεύσῃς ὡς δεῖ, καὶ

^d πιστεῦσαι om. P.   ^e αὐτὸν ἐξαπορήσῃ Poss.   ^f εἰς π. δ. Ἰουδ. ἀποφθέγγεται Poss.   ^g Sic P.L. αὐτὸν Poss.   ^h τῷ P.   ⁱ Sic P.L. ἀφίστη Poss.

αὐτὸς δύνασαι αὐτὸν θεραπεῦσαι, φησι, καὶ τοῦτον καὶ ἑτέρους πολλούς· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἀπῆλλαξι τὸν δαιμονῶντα.

28 Καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν κατ’ ἴδιαν, ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἡδυνήθημεν ἔκβαλεν αὐτό; 5

Ἐμοὶ δοκοῦσιν ὄγυνιζην καὶ δεδοικέναι, μήτοτε τὴν χάριν ἣν ἐπιστεύθησαν ἀπώλεσαν. ἔλαβον γὰρ ἔξουσίαν δαιμόνων ἀκαθάρτων διὸ καὶ ἐρωτῶσι, καὶ ἵδιᾳ αὐτῷ προσέρχονται οὐκ αἰσχυνόμενοι. τί οὖν ὁ Χριστός;

Ἑ Τὸ τῶν δαιμόνων ἄπαν εἶδος διὰ τούτων, φησὶ, θεραπεύεται. 10 ὄρᾶς πῶς ἥδη αὐτοῖς τὸν περὶ μητείας προκαταβάλλεται λόγον. μὴ γάρ μοι ἀπὸ τῶν σπανιζόντων λέγε, ὅτι τινὲς καὶ χωρὶς μητείας ἔξεβαλον. εἰ γὰρ καὶ περὶ τῶν ἐπιτιμώντων τοῦτο ἀνεἴποις ἐνός που καὶ δευτέρου, ἀλλὰ πάσχοντα ἀμήχανόν ποτε τρυφῶντα ἀσταλλαγῆναι τῆς μανίας ταύτης. δεῖ γὰρ μάλιστα τοῦ 15 πράγματος τούτου τῷ τὰ τοιαῦτα νοσοῦντι. οὐ γὰρ παραχρῆμα δέ φησιν ὁ Μάρκος τὸν δαίμονα ἀνακεχωρηκέναι, ἀλλὰ φόβῳ μὲν αὐτίκα ληφθῆναι καὶ σκαράττειν τὸν παιδα, παραμένειν δὲ ἔτι στρεβλοῦντα αὐτόν. τοῦτο δὲ ἦν ἐκ τῆς ἀπιστίας τῶν προσελθόντων γενόμενον. 20

Καὶ ἐπερωτᾷ μὲν ὁ Σωτὴρ, πόσῳ χρόνῳ κατέχοιτο τῷ δαιμόνι; ὁ δὲ, ἐκ παιδός, ἔφη, καὶ ὡς κινδυνεύει διαφθαρῆναι πρὸς αὐτὸν διηγεῖται, καὶ τὴν ἀπιστον ἐπὶ τούτοις ἀφῆκε φωνὴν, λέγων τὸ, “εἴ τι δύνασαι, βοήθει ἡμῖν.” παρὰ δὲ τοῦ Σωτῆρος ἡ τῆς δυνάμεως ἔνδειξις μετὰ τῆς πρεπούσης πραότητος ἐγίνετο, λέγοντος τὸ, 25 “εἴ πιστεύεις, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.” οὐ γὰρ ἔφη, ἐμοὶ πάντα δυνατὰ, καίτοι τοῦτο δηλοῖ, τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν πάντα ἔχειν δυνατά. ἀλλὰ τῷ πιστεύοντι φησιν, ἄμα καὶ προτρέπον ἐπὶ τὴν πίστιν. ὁ δὲ, ἔτι μᾶλλον ἐλεγχόμενος ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ, “πιστεύω,” ἔφη, “βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.” ἀλλ’^κ εἰ ἐπίστευσεν ^ζεἰπὼν, “πιστεύω,” πῶς πάλιν φησὶ, “βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ!” διάφορός ἐστιν ἡ πίστις. ἡ μὲν εἰσαγωγικὴ, ἡ δὲ τελεία. ἀρξάμενος ^η

^ζ Quae seq. anonymo tribuit Poss. Cod. ^κ καὶ L. ^η ἀλλ.—
ἀπιστίᾳ om. P. ^η ἀρξαμένη π. L.

οὗν πιστεύειν, ἐδέστο τοῦ Σωτῆρος διὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως προσθεῖναι τὸ λεῖπον. οὕτως καὶ οἱ μαθηταὶ ἔλεγον τῷ Σωτῆρι, “προσθὲς ὥμεν “πίστιν.” ἔνθα δὴⁿ συνέτρεχε μὲν ὁ ὄχλος· ὁ δὲ Σωτὴρ, ὡς φησιν ὁ Εὐαγγελιστής, τοῦτον ἴδων, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ. ἐνταῦθα δέ τις πρόφασις δηλοῦται μετρία πρὸς τὴν ἵσιν, 5 η̄ παρὰ τοῖς συντρέχουσι γνῶσις τοῦ Κυρίου· ἐπεὶ παρῆκεν ἐπιδεῖξων ἑαυτὸν ἀνθρώποις, καθ’ ὅσον ἐκάστοις ἐπέβαλε^o γνῶναι. ἔπειτα τὸ ἐπίταγμα^p τὴν ἔξουσίαν ἔξεφανε· “τὸ ἄλαλον καὶ κωφὸν “πνεῦμα, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς “εἰς αὐτόν.” τὸ μὲν, “ἐγὼ ἐπιτάσσω,” τὴν θεῖκὴν ἔξουσίαν, εἰ καὶ 10 μὴ διὰ τὴν ἀνθρωπίνην πίστιν, ἔξιθι^q. τὸ δὲ, μὴ μόνον ἔξελθῃς, ἀλλὰ καὶ “μηκέτι εἰσέλθῃς,” διότι^r καὶ πρὸς δευτέραν ἐπίθεσιν εὔκολος ἦν ὁ μὴ τῇ πίστει πεφραγμένος, ἤπειρος ἀπειργεν^s τὸ δεσποτικὸν ἐπίταγμα μὴ γενέσθαι. καὶ δὴ καὶ οὕτω δύσκολος ἡ τοῦ δαίμονος ἀπόλυτις βωῶντος καὶ σπαράττοντος, καὶ τὸ τελευταῖον ἵσον γεκρῷ^t 15 καθίσταντος, ὡς τεθυάναι νομίζεσθαι. “οὐ δὲ Ἰησοῦς,” φησὶ, “κρα-“τήσας τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἤγειρεν αὐτὸν, καὶ ἀνέστη.” οὐ γὰρ ἵσχυ-σεν εἰς θάνατον καταβαλεῖν τὸν παῖδα διὰ τὴν τῆς ζωῆς παρου-σίᾳ^u καὶ ἔξελθη, μηκέτι τῆς ἐπανοδοῦ τὴν ἔξουσίαν ἔχειν δυνάμενος. τοῦτο δὴ ὁ Ματθαῖος ἐπεσημῆνατο λέγων ὅτι ἐθερα- 20 πεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

30 Καὶ ἐκεῖθεν ἔξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλι-
31 λαίας, καὶ οὐκ ἥθελεν ἵνα τις γνῷ. ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, ὅτι ὁ νὺὸς τοῦ ἀνθρώ- που παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτὸν, καὶ ἀποκταυθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.

‘Ηνίκα περὶ τοῦ πάθους διαλέγηται, εἰδένεις θαυματουργεῖ, καὶ μετὰ τοὺς λόγους καὶ πρὸ τῶν λόγων τούτων. καὶ πολλαχοῦ τοῦτο παρατηράσσαται ἐστὶν εὑρεῖν. τότε γοῦν ἥρξατο, φησὶ, δεικνύειν ὅτι δεῖ αὐτὸν ἀπελθεῖν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἀποκταυθῆναι, καὶ 30 πολλὰ παθεῖν τότε. πότε; ὅτε ὡμολογήθη Χριστὸς καὶ Τίὸς τοῦ

ⁿ Sic P.L. δὲ Poss.   ^o ἐπέβαλλε P.   P τῶν ἐπιταγμάτων Poss. et P.   ^q Sic P.L. δείκνυσι Poss.   ^r δίδωσιν νοεῖ ὅτι Poss. et P.
^s ἀπειργε P. ἀνείργε Poss.

Θεοῦ. τάλιν ἐν τῷ ὅρε ὅτε τὴν θαυμαστὴν αὐτοῖς ἔδειξεν ὄψιν, καὶ περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ ἐλάλησαν οἱ προφῆται, ἀνέμυησεν αὐτοὺς τοῦ πάθους. εἰπὼν γὰρ τὴν κατὰ Ἰωάννην ἴστορίαν, ἐπήγαγεν, “οὗτος καὶ ὁ νῦν τοῦ ἀνθρώπου μέλλει πάσχειν ὑπὲρ αὐτῶν.” καὶ μετὰ μικρὸν τάλιν, ἐπειδὴ τὸν δαίμονα ἐξήλασεν, ὃν οὐκ 5 ἴσχυσαν οἱ μαθηταὶ ἐκβάλλειν¹, τοῦτο ἐπιφέρει. τοῦτο δὲ ἐποίει, τῷ μεγέθει τῶν θαυμάτων τὴν ὑπερβολὴν τῆς λύπης ὑποτεμόμενος.

32 Οἱ δὲ ἡγνόουν τὸ ρῆμα, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι.

Ταῦτα δὲ ἀκούσαντες² οὐκ ἐρωτῶσιν αὐτὸν, ἢ τῇ ἀθυμίᾳ πιεζόμενοι τοῦ πάθους, ἢ δεδοικότες. πολλαχοῦ γὰρ ὅταν ἴδωσι μὴ βουλόμενόν τι σαφῶς εἰπεῖν, σιγῶσι λοιπόν. καὶ ὁ Λουκᾶς δέ· ὅτι ἦν παρακεκαλυμμένον ἀπ’ αὐτῶν, καὶ ἐφοβοῦντο αὐτὸν ἐρωτῆσαι περὶ τοῦ ρήματος.

10

15

ΚΕΦ. ΚΖ.

Περὶ τῶν διαλογιζομένων τίς μείζων.

33 Καὶ ἤλθεν εἰς Καπερναούμ· καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ γενόμενος, ἐπηρώτα αὐτοὺς, τί ἐν τῇ ὁδῷ πρὸς ἑαυτοὺς 34 διελογίζεσθε; οἱ δὲ ἐσιώπων· πρὸς ἄλληλους γὰρ 20 δειλέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων.

Διαλογισμὸς³ αὐτοῖς ἐνέπεσε περὶ τούτων, ὡς Λουκᾶς λέγει, καὶ πρὸς ἀλλήλους διελέχθησαν ἐν τῇ ὁδῷ, τίς μείζων, ὡς ὁ Μάρκος ἴστορεῖ· τὸν δὲ λόγον τὸν περὶ τοῦ διαλογισμοῦ αὐτῶν ἐκ τῆς ἴδιας λέξεως⁴ ὁ Κύριος κινεῖ κατὰ τὴν τὸν εὐαγγελίων 25 ἴστορίαν. ὁ γὰρ Ματθαῖος οὐκ ἄκωθεν ἤρξατο τῆς διηγήσεως, ἀλλ’ ἐσιώπησε τὴν τοῦ Σωτῆρος περὶ τὰ διανοηθέντα καὶ ἴδια ρήθεντα γνῶσιν τὸν δὲ πρὸς αὐτὰ λόγον καὶ τὴν διδασκαλίαν εἰσήγαγεν περὶ γ τοῦ Κυρίου κινεῖν τὸν μαθητὰς, εἰπὼν περὶ τὴν τῆς προτιμήσεως ζήτησιν ἐπειδὴ καὶ ἴδια ποῦντες ἡ λέγοντες ἔλεγον 30 ἐπ’ αὐτοῦ καὶ ὁ διεγοῦντο, ὅτι πάντα αὐτῷ καταφανῆ, καὶ τὸ

¹ ἐκβαλεῖν P.L.   ² τὰ τοῦ πάθους ἀκ. οἱ μαθηταὶ P. et Poss.   ³ διαλεγόμενος P.   ⁴ διαλέξεις Poss. et P.   ⁵ ἵεται L.

λογισθὲν, ὥσπερ² τὸ ρῆθὲν καὶ ἐπ' αὐτῷ λελεγμένον³. ποδοῦσι μὲν οὖν τὴν παρὰ τῷ Κυρίῳ τιμὴν, ἀγαθὸν τοῦτο καὶ ἐπαινετὸν ἔχοντες. ἐπειδὴ πρόσεστι τῷ πόθῳ καὶ τῷ μεγαλύνειν τῷς ἑαυτούς. ὡς γὰρ μέγας τις ὁν, οὗτῳ καὶ μεγάλων τιμῶν ὄρεγεται, διὰ τοῦτο τὴν μὲν ἐπιθυμίαν οὐκ ἀπεκάλυσε, τὴν δὲ ταπεινοφροσύνην⁵ εἰσηγήσατο· οὗτῳς αὐτοῖς τεῦξεσθαι τοῦ προκειμένου λέγων, εἰ μὴ μέγα φρονοῦεν ἐφ' ἑαυτοῖς, ἀλλ' ἀπλότητι χρήσαιντο παιδῶν, οἱ μηδὲν ἐφ' ἑαυτοῖς φρονοῦσι, μήτε πεφύκασι πᾶς τὴν μεγαλόφρονα ἔχειν ἐφ' ἑαυτοῖς ὑπόληψιν. ἀνακαλύπτει οὖν αὐτῶν τὸ συνειδός, καὶ πρὸς τὸ πάθος ἀποκρίνεται, οὐχ ἀπλῶς πρὸς τὰ ιορήματα.

35 Καὶ καθίσας ἐφώνησε τοὺς δώδεκα, καὶ λέγει αὐτοῖς,
Εἴ τις θέλει πρῶτος εἶναι, ἔσται πάντων ἔσχατος καὶ
36 πάντων διάκονος. καὶ λαβὼν παιδίον, ἔστησεν αὐτὸν ἐν
μέσῳ αὐτῶν, καὶ ἐναγκαλισάμενος αὐτὸν, εἶπεν αὐτοῖς, 15
37 Ὡς ἔαν ἔν τῶν τοιούτων παιδίων δέξηται ἐπὶ τῷ ὄνο-
ματί μου, ἐμὲ δέχεται· καὶ οἱ ἔαν ἐμὲ δέξηται, οὐκ ἐμὲ
δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστείλαντά με.

Τμεῖς μὲν γάρ, φησι, ἔξετάζετε τις μείζων, καὶ περὶ πρω-
τείων φιλονεικεῖτε⁴ ἐγὼ δὲ τὸν μὴ πάντων ταπεινότερον γενόμενον, 20
οὐδὲ τῆς εἰσόδου ἄξιον εἶναι, φημι. καὶ καλῶς καὶ τὸ παιδίον εἰς μέσον
ἵστησι, καὶ ἀπὸ τῆς ὄψεως αὐτοὺς ἐντρέπων, καὶ πείθων εἶναι
ταπεινούς, οὗτῳ καὶ ἀπλάστους⁵. καὶ γὰρ καὶ φθόνου καθαρὸν τὸ
παιδίον καὶ κενοδοξίας, καὶ τοῦ τῶν πρωτείων ἐρῆν, καὶ τὴν 25
μεγίστην ἀρετὴν κέκτηται τὴν ἀφέλειαν. καὶ οὐ, μόνον, φησὶν,
ἔαν αὐτοὶ τοιούτοι γένησθε, μισθὸν λήψεος μέγαν, ἀλλὰ καὶ
ἐτέρους τοιούτους τιμῆσητε δί’ ἐμὲ, καὶ τῆς εἰς ἐκείνους⁶ τιμῆς
βασιλείαν ὑπὸ ὄρίζω· οὗτῳ μοι σφόδρα ποθεινὸν τὸ ταπεινὸν καὶ
ἀπλαστὸν. οὐ γὰρ ἀπλῶς παιδίον, οὐδὲ κατὰ πάντα, ἀλλὰ κατὰ 30
τὴν ἀπλαστὸν ταπεινοφροσύνην, ὡς ὁ Παῦλος φησιν, “ἀδελφοὶ
“ μὴ παιδία γίνεσθε⁷ ταῖς φρεσὶν, ἀλλὰ τῇ κακίᾳ νηπιάζετε.”

² ὅπερ L.   ³ λεγόμενον L.   ⁴ ἀπλάστως Ross.   ⁵ ἀπλάστους P. ἀπε-
της Ross.   ⁶ γένεσθε P.

^c ἐκείνων P. ἀπε-
της

ὁ τοίνυν διὰ Χριστὸν τοὺς τοιούτους δεχόμενος καὶ οὐ δι᾽ ἄλλην τινὰ πρόφασιν, οὗτος Χριστὸν ὑποδέδεκται, καθὼν μαρτυρεῖ Γαλάταις ὁ Παῦλος, ὅτι αὐτὸν ὡς Χριστὸν Ἰησοῦν ὑπεδέχαντο. διὰ δὲ τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτὸν εἰσοικῆσεται^ο τὸν Πατέρα· “ὅς ἐὰν γὰρ “ἐμὲ δέχηται, οὐκ ἐμὲ δέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀποστέλλαντά με.” οὗτος τί ἀν γένοιτο μεῖζον, τοῦ τὸν Τίον καὶ τὸν Πατέρα ὑποδέχεσθαι;

38 Ἀπεκρίθη δὲ αὐτῷ ὁ Ἰωάννης, λέγων, Διδάσκαλε, εἴδομέν τινα τῷ ὄνόματί σου ἐκβάλλοντα δαιμόνια, ὃς οὐκ ἀκολουθεῖ ἡμῖν· καὶ ἐκωλύσαμεν αὐτὸν, ὅτι οὐκ 39 ἀκολουθεῖ ἡμῖν. ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε, Μὴ κωλύετε αὐτόν. οὐδεὶς γάρ ἔστιν ὃς ποιήσει δύναμιν ἐπὶ τῷ ὄνόματί 40 μου, καὶ δυνήσεται ταχὺ κακολογῆσαι με. ὃς γὰρ οὐκ ἔστι καθ' ὑμῶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἔστιν.

Οὐ ζηλοτυπίᾳ τινὶ ὑπαγόμενος ὁ τῆς Βροντῆς νιὸς τοῦτο τῷ Σωτῆρί φησιν, ἀλλὰ τάντας τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα τοῦ 15 Χριστοῦ καὶ ἀκολουθεῖν αὐτῷ βουλόμενος, καὶ ἐν εἶναι^ι μετὰ τῶν αὐτοῦⁱⁱ μαθητῶν. ὅποιος δὲ ἦν περὶ οὐ ταῦτα φησι, συντόμως ἐρῶ. πολλοὶ τῶν μὴ πιστευσάντων ἔλαθον χαρίσματα, οἵσις ἦν καὶⁱⁱⁱ τὰ δαιμόνια ἐκβάλλων καὶ οὐκ ὥν μετ' αὐτοῦ οἷος ἦν καὶ Ἰουδαῖς. καὶ γὰρ αὐτὸς πονηρὸς ὢν, χάρισμα εἶχε. καὶ ἐν τῇ 20 παλαιῷ δὲ τοῦτο εἴροι τις ἀν εἰς ἀναξίους τὴν χάριν ἐποκήσασαν πολλάκις, ἵνα ἑτέρους εὐεργετήσῃ. ἐπειδὴ γὰρ οὐ τάντες πρὸς τάντα ἐπιτηδείως εἶχον, ἀλλ’ οἱ μὲν ἡσαν βίου καθαροῦ, πίστιν δὲ οὐ τοσαύτην εἶχον^{iv}. οἱ δὲ τούνατίον, κάκείνους διὰ τούτων προτρέπει, ὅστε πολλὴ ἐπιδείξασθαι σπουδὴν καὶ πίστιν, καὶ τούτους 25 διὰ τῆς ἀφάτου ταύτης δωρεᾶς, εἰς τὸ γενέσθαι βελτίους, ἐξεκαλεῖτο. διὸ καὶ μετὰ πολλῆς τῆς δαψιλείας τὴν χάριν ἐδίδου. οὗτον καὶ φησιν ὁ Σωτὴρ, μὴ κωλύετε αὐτὸν, εἰκὸς γὰρ αὐτὸν διὰ τούτων, καὶ εἰς ἐπιδοσιν ἀρετῆς ἀφικέσθαι. οὐδεὶς γὰρ τῶν ἐπὶ τῷ ὄνόματί μου ἐπιτελούντων δυνάμεις, “δυνήσεται^v ταχὺ κακο- 30 “λογῆσαι με.” τὸ δὲ “ταχὺ” πρόσκειται διὰ τοὺς εἰς αἴρεσιν ἐκπεσόντας, οἵσις ἦν Σίμων, καὶ Μέτανδρος, καὶ Κήρυκος^{vi} τάχα δὲ

^ο εἰσοικῆσε P. et Poss.   ^ι ἐίναι P. et Poss.   ⁱⁱ αὐτοῦ Om. L.
ⁱⁱⁱ δ P.   ^{iv} Hæc om. Poss.   ^v δυνήσεται τις P.

οὐδὲ ἔκεινοι ἐν τῷ ὄνόματι αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἐποίουσι, ἀλλὰ μαγ-
γανείας τισὶ καὶ ἀπάταις ἑδόκουν ποιεῖν. οὗτοι δὲ εἰ καὶ μὴ
ἀκολουθοῦσιν ἡμῖν, διὰ τὸ μὴ ἔπεισθαι τῇ πίστει τὰ ἔργα, ἀλλάγε
εἰπεῖν τι κατ’ ἡμῶν οὐ δυνήσονται ῥᾳδίας, διὰ τὸ σεμνύνεσθαι
αὐτοὺς ἐπὶ ταῖς δυνάμεσιν ἐφ’ αἷς ἐπιτελοῦσι, τὸ ἐμὸν ὄνομα 5
προισχόμενοι. τὸ δὲ, “ὅς γάρ οὐκ ἔστι καθ’ ὑμᾶν, ὑπὲρ ὑμῶν ἔστιν,”
οὐκ ἔστιν ἐπαντίν τῷ, “ὅς μὴ ὁν μετ’ ἐμοῦ κατ’ ἐμοῦ ἔστι.” τοῦτο
γάρ περὶ δαιμόνων εἴρηται τῶν ἀφέλκειν ἄπαντας ἀπὸ τοῦ Θεοῦ
σπουδαζόντων, καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτοῦ σκορπίζειν ἔκεινος δὲ περὶ
τῶν πιστεύοντων μὲν εἰς αὐτὸν, μὴ ἀκολουθούντων δὲ αὐτῷ διὰ 10
προάρεσιν ἐλλιπῆ, ἢ διὰ χαυνότητα βίου, τῷ δὲ ὄνόματι αὐτοῦ
ἐπιτελούντων δυνάμεις, διὰ τὴν τῶν προσίοντων πίστιν καὶ διὰ τὸ
καὶ αὐτοὺς εἰς τέλειαν ἐναχθῆναι πίστιν. ἀρχὴν γάρ ἔχοντος τοῦ
κηρύγματος, συνεχώρει ὁ Θεὸς καὶ τοιαῦτα γίνεσθαι· ἵνα, ὡς
φησιν ὁ Ἀπόστολος, “εἴτε προφάσει εἴτε ἀληθείᾳ, καταγγέλλεται 15
“ὁ Χριστός.”

41 Ὁς γάρ ἀν ποτίσῃ ὑμᾶς ποτήριον ὕδατος ἐν τῷ
ὄνόματί μου, ὅτι Χριστοῦ ἔστε, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐ μὴ
ἀπολέσῃ τὸν μισθὸν αὐτοῦ.

Οὐ μόνον γάρ, φησὶ, τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομά μου καὶ 20
δυνάμεις ποιοῦντας οὐκ ἐπιτρέπω κωλύειν, ἀλλὰ καὶ ἀποδεχομένους
ὑμᾶς καὶ ποτήριον μόνον ψυχροῦ προσφέροντας ὑμῖν. κἀκεῖνο γάρ
διὰ πενίαν γίγνεται γνώμης· καὶ τοῦτο λέγω¹ διὰ τοὺς ἔνδειαν
ἴσως προφασιζομένους. ἵνα γὰρ μὴ πενίαν τις προβάληται φῆσι,
καὶ ποτήριον ψυχροῦ δῷ ὕδατος, ἔνθα οὐδέν ἔστι² δαπανῆσαι, 25
καὶ τούτου κείσεται μισθός. προτρέψασθαι γάρ πάντας βούλομαι
διὰ τούτων καὶ τὰ τελειότερα ἐνεργεῖν.

42 Καὶ ὃς ἀν σκανδαλίσῃ ἔνα τῶν μικρῶν τῶν πιστευ-
όντων εἰς ἐμὲ, καλόν ἔστιν αὐτῷ μᾶλλον, εἰ περίκειται
λίθος μυλικὸς περὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ βέβληται³⁰
εἰς τὴν θάλασσαν.

Εὐπαράδεκτον μειζόνως ποιῶν τὸν λόγου οὐκ ἀπὸ τῆς τιμῆς
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κολάσεως αὐτὸν συνίστησιν. ὅστερ

¹ λέγει Poss.

² ἔσται Poss.

γὰρ, φησὶν, οἱ τιμῶντες ὑμᾶς δι' ἐμὲ, τὸν οὐρανὸν ἔχοντιν^ο οὕτω
δὴ καὶ οἱ ἀτιμάζοντες (τοῦτο γάρ ἐστιν ὡς^η σκανδαλίσου καὶ
ὑποσκελίσαι) τὴν ἐσχάτην δώσουσι δίκην. καὶ οὐκέτι ἀπὸ τῶν
αὐτῶν^ο τιμωρίαν ὄρίζει, ἀλλ' ἀπὸ τῶν παρ' ἡμῖν γυνωρίμων τὸ
ἀφόρητον αὐτῆς ἐμφαίνει. ὅταν γὰρ μάλιστα καθάψασθαι βού-⁵
ληται, αἰσθητὰ ἄγει τὰ παραδείγματα. καὶ ἐνταῦθα τοίνυν
βουλόμενος δεῖξαι ὅτι πολλὴν ὑπεστήσονται τὴν τιμωρίαν, καὶ
καθικέσθαι τῆς τῶν διαπτυνόντων αὐτοὺς ἀπονίας, αἰσθητὴν τιμω-
ρίαν εἰς μέσον ἤγαγε τοῦ μόλου καὶ τοῦ καταποντισμοῦ. καὶ
οὐκ εἶτε, ὁ μύλος κρεμασθήσεται εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ, ἀλλὰ¹⁰
συμφέρει αὐτῷ τοῦτο ὑπομεῖναι. δεικνὺς ὅτι ἔτερον τούτου χαλε-
πάτερον ἀναμένει κακόν. μικρὸὶ οὖν τῶν πιστεύοντων εἰς αὐτὸν,
καὶ οἱ ἐπικαλούμένοι μὲν τὸ ὄνομα αὐτοῦ, μὴ μέντοι ἀκολουθοῦντες
αὐτῷ, καὶ οἱ ποτήριον ψυχροῦ^ρ προσάγοντες, καὶ μὴ ἄλλο τι τῶν
μειζόνων, τούτους οὖν οὐ δεῖ^ῃ σκανδαλίζειν, οὐδὲ^η ὑποσκελίζειν¹⁵
αὐτούς. τοῦτο γὰρ τὸ κωλύειν τὸ ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.
ταύτην εἰδὼς τὴν διαφορὰν καὶ ὁ βεῖος Ἀπόστολος ἐπιστέλλων
Κορινθίοις φησὶν, “τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ οὖσῃ ἐν Κορίνθῳ
“ἡγιασμένοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦν, κλητοῖς ἀγίοις, σὺν ταῖς τοῖς
“ἐπικαλουμένοις τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.” ἄλλους²⁰
γὰρ οἶδε τοὺς ἀγίους, καὶ ἄλλους τοὺς ἐπικαλουμένους τὸ ὄνομα
αὐτοῦ. οἱ μὲν γὰρ ἥραν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἡκολούθησαν αὐτῷ·
οἱ δὲ ἐπεκαλοῦντο τὸ ὄνομα αὐτοῦ μόνον. τούτων ἔτι μικρότερος
ἥν κατὰ πίστιν Ἔρως, “ὅς ἦλπισεν ἐπικαλεῖσθαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ.”
διατί γὰρ μὴ μᾶλλον ἐπεκαλέσατο, ἀλλ' ἦλπισεν ἐπικαλεῖσθαι;²⁵

43 Καὶ ἐὰν σκανδαλίζῃ σε ἡ χείρ σου, ἀπόκοφον αὐτήν.
καλόν σοι ἐστι κυλλὸν εἰς τὴν ζωὴν εἰσελθεῖν, ἡ τὰς
δύο χεῖρας ἔχοντα ἀπελθεῖν εἰς τὴν γέένναν, εἰς τὸ πῦρ
τὸ ἀσβεστον.

Οὐ περὶ μελῶν ταῦτα λέγει· ἀπαγεῖ ἀλλὰ περὶ φίλων, περὶ³⁰
τῶν προσηκόντων, οὓς ἐν τάξει μελῶν ἔχομεν ἀστυκαίων. οὐδὲν
γὰρ οὕτω βλαβερὸν^τ ὡς συνουσία ποντρά. ὅσα γὰρ ἀνάγκη δύνα-

^ο τὸ P.   ^η αὐτοῦ Poss.   ^ρ ψυχροῦ Poss.   ^ῃ οὐδεὶς L.   ^τ βλα-
βερὸς L.

ται, δύναται φιλία τολλάκις, καὶ εἰς βλάβην καὶ εἰς ὀφέλειαν.
διὸ μετὰ πολλῆς τῆς σφοδρότητος τοὺς βλάπτοντας ἡμᾶς^a ἐκ-
κόπτειν κελεύει, οὐ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ μικροὺς ἐν τῇ πίστει, καὶ
ηπίων γαλουχουμένων μηδὲν διαφέροντας^b τούτων γὰρ φροντίζειν
δεῖ, ὃς ἂν μὴ ἀνατραπεῖεν, καὶ περιέπειν, ἀλλὰ μὴ ἀτιμάζειν^c
αὐτοὺς, ἵνα μὴ ταῖς ἀτιμίαις διατρεπόμενος περὶ τὴν πίστιν, ἐφ'
ἥ ἑστήκασι, καταβλάπτοντο^d ἀπειλήσας οὖν τοῖς σκανδαλίζουσιν,
παραινεῖ τοῖς σκανδαλιζομένοις τὸ φυλάττεσθαι, καὶ οἰκειότατος
ὅ σκανδαλίζων. εἰ γὰρ καὶ μελῶν ἔκτομαῖς ἔοικεν ὁ τούτων
χωρισμὸς, αἱρετώτερον ἀν τῇ τῆς ἀποκειμένης ἀπωλείας. τὴν δὲ ιο
προφητικὴν ἐπιφέρει ρῆσιν ἀπὸ Ἡσαίου τοῦ προφήτου, πάσης
δὲ τιμωρίας τὸ χείριστον τοῦτο εἶναι ἄν, λέγω δὴ τὸ ἀτελεύτητον
ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τῶν ἑαυτῶν σκώληκα^e οὗτοι δὲ ὀνομάζει τὴν
συνειδῆσιν, δίκην σκώληκος κατεοθίουσαν, τῶν ἑαυτοῖς οὐκ ἀγαθὴν
συνειδότων τὴν ψυχὴν ἐν τῷ μετανοεῖν. ἔκαστος γοῦν αὐτῶν^f
ἑαυτοῦ κατγύρος ἐν τῷ ἔξομολογεῖσθαι γενήσεται, ἀναλογιζό-
μενος, ἀπατεμπάζομενος^g τὰ κατὰ τὸν θητὸν βίον πεπραγμένα,
καὶ ὑπὸ τῆς συνειδήσεως αὐτῶν κεντούμενος^h καὶ οὕτως αὐτῶν
ὅ σκώληκⁱ ἀτελεύτητος διαμενεῖ. οὐ γὰρ δήπου περὶ αἰσθητοῦ
σκώληκος, καὶ αὐτοῦ ὡς μέλλοντος γενήσεσθαι ταῦτα εἴρηται.^j 20
καὶ τὸ πῦρ δὲ αὐτῶν ἀσθεστον ὑπάρξει. ὥσπερ γὰρ ἀλλαχοῦ^k
αἰώνιον εἴρηται πῦρ, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀσθεστον, τοῦτ' ἔστι τὸ
κριτήριον τῆς οἰκείας αὐτῶν συνειδήσεως, δίκην σκώληκος ἀτε-
λευτήτου ἐν αὐτοῖς, ἀνελεῖ τε καὶ καταφλέξει αὐτοὺς, πῦρ
πηγάδον ἐν αὐτοῖς.

49 Πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθήσεται, καὶ πᾶσα θυσία ἀλὶ^l
50 ἀλισθήσεται. καλὸν τὸ ἄλας. ἐὰν δὲ τοῦ ἄλας ἄναλον
γένηται, ἐν τίνι αὐτὸ ἀρτύσετε; ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας,
καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις.

Τὸ^m, τᾶς πυρὶ ἀλισθήσεται, ὅμοιόν ἔστι τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλουⁿ
εἰρημένον, τὸ “ἐκάστου γὰρ τὸ ἔργον ὅποιόν ἔστι τὸ πῦρ δικιμάσει”
εἴτα ἐπάγει ἀπὸ τοῦ Λευιτικοῦ μαρτυρίαν, τὸ πᾶν δῶρον θυσίας

^a ἡμῶν P.   ^b ἀπατεμπάσθαμεν Poss.   ^c ἀλλαχοῦ om. L.
^x τὸ δὲ P. τῷ Poss.

ὑμῶν γέ ἀλισθήσεται^a ταύτην δὲ κατὰ πνευματικὸν τηρήσωμεν^b νόμον τὴν ἐντολὴν, ἐὰν ἐπὶ παντὶ δώρῳ θυσίας ἡμῶν τῆς κατὰ τὴν εὐχὴν καὶ τὴν ἄλλην τὴν πρὸς τὸν πλησίον δόσιν, ὡς χάριν εὐρίσκοντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ· καὶ κατὰ τὸν λόγον τῶν θείων θύοντες γραφᾶν, ἀλίζομεν τὰ δῶρα τῆς θυσίας ἡμῶν ἐπὶ τοῦ Θεοῦ· τὸ οὖν^c ἔργον ἐκάστου ἐνταῦθα μὲν ἀλίζεται^d, ἐκεῖσε δὲ πυρὶ ἀλισθήσεται^e πῶς δὲ^f ἐνταῦθα τῷ πυρὶ τῷ θείῳ ἀλίζεται ἡ θυσία ἡμῶν, συνήσει, ἐκ τοῦ, “πῦρ ἥλθον βαλεῖν ἐπὶ τὴν γῆν,” καὶ ἐκ τοῦ, “τῷ πνεύματι ζέοντες.”

50 Καλὸν τὸ ἄλας ἐὰν δὲ τὸ ἄλας ἀναλον καὶ τὰ ἔξης. 10

Εἰς ὅσα μὲν τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων οἱ ἄλες εἰσὶ χρήσιμοι, τί δεῖ καὶ λέγειν; ὁ δὲ νῦν φαίνεται ζητῆσαι^g κατὰ τί οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ ἀλὶ παραβάλλονται. δοκεῖ γὰρ καθάπερ οἱ ἄλες τὰ τοιαῦτα συνέχοντι σώματα πρὸς τὸ μὴ μεταβάλλειν εἰς σκόληκας ἀπὸ δυστεδίας, καὶ ποιοῦσι χρήσιμα ἐπὶ πλεὸν εἶναι, οὐκ ἀν^h 15 διαμείναντα χρόνον, χρειώδη τοις ἀνθρώποις τυγχάνοντα, χωρὶς τῶν ἀλῶν οὐτων καὶ οἱ τοῦ Ἰησοῦ μαθηταὶ πάντα τὸν περίγειον τοῦτον συνέχοντι, καὶ διακρατοῦσιν ἀμαρτιῶν δυσωδίᾳ ἐξ εἰδωλολατρείας τε καὶ πορνείας. δοκεῖ μοὶ οὖν ὁ Ματθαῖος ἀναγεγραφέναι αὐτοὺς εἶναι τοὺς μαθητὰς τοῦ Ἰησοῦ τοὺς ἄλας· ὃ δὲ Λουκᾶς οὐⁱ 20 σαφῶς τοῦτο δηλοῖ· διόπερ ἀμφίβολος αὐτοῦ ἡ λέξις ἐστίν· δυναμένη καὶ κατὰ τὸν Μάρκον νοεῖσθαι, ὅτι ἐκαστος ἡμῶν ἐν ἑαυτῷ ἔχειν ὄφειλει τοὺς ἄλας. φησὶ γὰρ, “ὑμεῖς οὖν ἔχετε “ἐν ἑαυτοῖς ἄλας.” καὶ τάχα τοσοῦτον ἔχει τις ἀλῶν, ὅσον κεχώρηκε τῶν τοῦ Θεοῦ χαρίτων^j κατὰ τὸ “χάρις ὑμῖν πλη-^k 25 “θυνθείη” καὶ ὅστις εἴρε χάριν ἔναγτι Κυρίου τοῦ Θεοῦ, ὡς Νῦν καὶ Ἀβραὰμ καὶ Μωσῆς, καὶ εἴτις ἄλλος ἀναγέγραπται εὑρήκεναι χάριν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. συνήγαγεν δὲ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν χάριν καὶ τοὺς ἄλας ὁ Παῦλος εἰπών· “ὁ λόγος ὑμῶν πάντοτε ἐν “χαρίτι ἄλατι ἡρτυμένος.” εἴτις οὖν χάριτος ἀξιωθεὶς καὶ κεψη^l 30 ταύτην ποιήσει, οὗτος ἀν εἴη ἐν φώνῃ ἄλες ἐμωράθησαν.

^a ἡμῶν P.L.
^b εἰ δὲ καὶ P.

^c τηρήσομεν P. et Poss.
^d ζητ. om. L.

^e ἀλισθήσεται P.

Ἄλις δέ ἔστι οὐράνιος καὶ ὁ Κύριος ὑμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅστις φθαρεῖσαν πᾶσαν τὴν γῆν εἰς ἄν διηρκεσεν διακρατῆσαι ὅλην· καὶ πολλοὺς δὲ ἐποίησεν εἰς γῆν ἄλας, οἵ τινες ἐπὶ τοσοῦτον ἴσχυνουσιν ὅσον οὐ μωράπινται οὐδὲ ἄναλοι γίνονται, οὐδὲ ἄξια τοῦ βληθῆναι ἔξω πράττουσιν, οὐδὲ ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ἐτοίμων κατα- 5 πατεῖν αὐτοὺς ἀνθρώπων γίνονται.

Καλὸν οὖν καὶ ἐπαινετὸν τὸ ἄλας· ἕὰν δέ ποτε καὶ τούτων τι μωρανθῇ, δυνατὸν γὰρ ἔξι ἀπροσεξίας καὶ τοῖς καλοῖς ἄλσιν ἐπὶ τῷ μωρανθῆναι μεταβάλλειν, ἐν τίνι ἀρτυθήσεται ἄξιον ἐπαπορῆσαι· μωρανθὲν δὲ καὶ μὴ ἀρτυθὲν οὔτε εἰς γῆν γεωργουμένην εὑθετόν ιο ἔστιν, οὔτε εἰς κοπρίαν, ἡς χρήζει ὁ ἀμπελουργός· διὸ ἔξω βάλλουσιν αὐτό. οἷμαι δὲ ὅτι ἀκολουθεῖ τῷ ἔχοντι ἐν ἑαυτῷ τοὺς ἄλας τὸ εἰρηνεύειν ἐν ἑαυτῷ. ἔστι γὰρ ἐν τούτῳ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν εἰρήνη τοῦ Θεοῦ· ἡ φρονοῦσα αὐτοῦ τὴν καρδίαν καὶ τὰ νοήματα ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. ὁ δὲ τοιοῦτος τὸ ἔξι αὐτοῦ μετὰ πάντων ἀνθρώ- 15 πων εἰρηνεύει θαρρῶν καὶ λέγων “μετὰ τῶν μισούντων τὴν εἰρήνην “ημην εἰρηνικός.”

ΒΑΣΙΛΕΙΟΤ ἐκ τοῦ εἰκόνος Κεφαλαίοτ τοῦ Ἀζκητικοῦ.^c Τί δὲ ἔστι τὸ ἄλας, διπροσέταξεν δι Κύριος εἰπὼν, ἔχετε ἐν ἑαυτοῖς ἄλας καὶ εἰρηνεύετε ἐν ἀλλήλοις; καὶ ὁ Ἀπόστολος δέ φησιν, “ὁ λόγος 20 ὑμῶν πάντοτε ἐν χάριτι ἄλατι ἥρτυμένος,” καὶ ἐνταῦθα διὰ τῶν συνεζευγμένων ἔκάστῳ κεφαλαίῳ ὁ κοῦς φανερός ἔστιν. ἐν μὲν γὰρ τοῖς τοῦ Κυρίου ρήμασι τὸ μηδεμίαν ὑπέθεσιν τῆς ἀπὸ ἀλλήλων διαλύσεως^d καὶ διαστάσεως παρέχειν. δεῖ δὲ ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν ἐνότητα τοῦ πνεύματος συντηρεῖσθαι 25 διδασκόμενα. ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἀποστόλου, μημενεύσας τις^e τοῦ εἰπόντος, “εἰ βραβήσεται ἀρτος ἄνευ ἀλός; εἰ δὲ καὶ ἔστι γεῦμα “ἐν ρήμασι κενοῖς;” διδαχθήσεται οἰκονομεῖν τοὺς λόγους εἰς οἰκοδομὴν τῆς πίστεως, ἵνα δῷ χάριν τοῖς ἀκούοντις, καὶ καιρῷ εἰδέτῃ καὶ τάξει εὐσχήμονι χρώμενος πρὸς^f τὸ εὐπειθεστέρους γίνεσθαι 30 τοὺς ἀκούοντας.

^c Hoc tit. caret Poss. habent autem P.L.

^e τῆς L.

^d διαλέψης Poss.

^f καὶ τὸ L.

Καλὸν καὶ ἐπαινετὸν τὸ ἄλας· εἰ δέ ποτε καὶ τοῦτο μωραῖη
(ἐνδέχεται γὰρ ποτε τοὺς ἀγαθοὺς ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβαλεῖν)
ἢ τοις ἀρτυθήσεται, ζητησεώς ἐστιν ἀξιον. πρὸς οὖν τοῦτο λεκ-
τέον. μωραῖην τὸ ἄλας, οὔτε εἰς γῆν γεωργουμένην χρήσιμόν
ἐστιν οὔτε εἰς κοπρίαν, ἡς ἀμπελουργοί τε καὶ κηπουροὶ χρήζουσι·
διὸ καὶ ἔξω βάλλουσιν αὐτὸν, ὡς ἄχρηστον τε καὶ ἀνωφελές.

ΚΕΦ. ΚΗ.

Περὶ τῶν ἐπειρησάντων Φαρισαίων.

1 Κἀκεῖθεν ἀναστὰς ἔρχεται εἰς τὰ ὅρια τῆς Ἰουδαίας
διὰ τοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου· καὶ συμπορεύονται πάλιν ιο
ὅχλοι πρὸς αὐτὸν, καὶ ὡς εἰώθει πάλιν ἐδίδασκεν
αὐτούς.

Συνεχῶς τὴν Ἰουδαίαν ἀφεὶς διὰ τὴν βασκανίαν τὴν ἐκείνων,
οὗτον ἐπιχωριάζει λοιπὸν, ἐπειδὴ τὸ πάθος ἐγγὺς ἔμελλεν εἶναι·
οὐ μὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα τέως ἀνεῖστιν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὄροις τῆς 15
Ἰουδαίας, καὶ ἐλθόντι ἡκολούθησαν, καὶ ὡς εἰώθει πάλιν ἐδίδα-
σκεν αὐτοὺς, ἡ, ὡς Ματθαῖος φησιν, ἐθεράπευσεν αὐτοὺς, διττὴν
αὐτοῖς προσάγων τὴν ἴασιν, τὴν τε κατὰ ψυχὴν (τοιαύτη γὰρ ἡ
διδασκαλία) καὶ τὴν κατὰ σῶμα. ἡ γὰρ τῆς τούτων ἀσθενείας
διόρθωσις, οὐ μόνον αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐτέροις ὑπόθεσις θεογνωσίας 20
ἐγένετο^h: ἀλλ' οὐχὶ τοῖς Φαρισαίοις, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο
μᾶλλον ἐκθηριοῦνται.

7 Καὶ εἶπεν, ἔνεκεν τούτου καταλείψει ἀνθρωπος τὸν
πατέρα αὐτοῦ καὶ τὴν μητέρα, καὶ προσκολληθήσεται
8 πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα 25
9 μίαν· ὅστε οὐκέτι εἰσὶ δύο, ἀλλὰ μία σάρξ. οὐκ οὖν
δὲ Θεὸς συνέζευξεν, ἀνθρωπος μὴ χωριζέτω.

^gΩ τῆς ἀνοίας. φύοντο ἐπιστομίζειν αὐτὸν διὰ τῶν ζητημάτων,
καίσογε ἥδη λαβόντες τεκμήριον τῆς δυνάμεως ταύτης· ὅτε γοῦν
τερὶ τοῦ σαββάτου πολλὰ διελέχθησαν, ὅτε εἴπον ὅτι βλασφημεῖ, 30

ὅτε εἶπον, ὅτι δαιμόνιον ἔχει, ὅτε τοῖς μαθηταῖς ἐπετίμησαν διὰ τῶν σπορίμων βαδίζουσιν¹, ὅτε περὶ ἀνίκτων διελέχθησαν χειρῶν, πανταχοῦ τούτοις ἀπορράφας αὐτῶν τὰ στόματα^κ, οὕτως παρέπεμψεν οὐδὲ οὕτως ἀφίστανται τοιοῦτον ἡ πονηρία καὶ ἡ βασκανία. τί οὖν αὐτός; οὗτε ᾧδι σιγῇ, ἵνα μὴ νομίσωσι¹ λατθάνειν⁵ οὕτε ᾧδι ἐλέγχει, ἵνα παιδεύσῃ ἡμᾶς ἡμέρως πάντα φέρειν.

3 Τί ὑμῖν ἐνετείλατο Μωϋσῆς; οἱ δὲ εἶπον, Μωϋσῆς ἐπέτρεψε, καὶ τὰ ἔξῆς.

Ἐρωτηθεὶς εἰ ἔξεστιν ἀνδρὶ γυναικαὶ ἀπολῦσαι; οὐκ εὐθέως εἶπεν, οὐκ ἔξεστιν, ἵνα μὴ θορυβηθῶσι καὶ ταραχθῶσιν· ἀλλὰ διὰ 10 τῆς ἐρωτήσεως πρῶτον αὐτὸν ἐβουλήθη ἀποκρίνασθαι τοῦ νόμου τὸ βούλημα· ἵνα ὅπερ αὐτὸν ἔδει πρὸς αὐτὸν λέγειν, τοῦτο^η φθάσαντες ἀποκρίνωνται^ε καὶ ὅμως οὐδὲ οὕτως ἐπεμβαίνει, οὕτε λέγει τοῦτο αὐτοῖς, ὅτι τούτου δὲ οὐκ εἰμὶ λοιπὸν ὑπεύθυνος ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο διαλύεται^ε εἰ γὰρ ἀλλότριος ἢ τῆς παλαιᾶς, 15 οὐκ ἀν ἡγωνίσατο ὑπὲρ Μωσέως, οὐκ ἀν ἐσπούδασεν τὰ αὐτοῦ δεῖξαι συμβαίνοντα τοῖς παλαιοῖς. καίτοι γε ἄλλα πολλὰ ἐκέλευσεν ὁ Μωϋσῆς, καὶ τὰ περὶ βρωμάτων, καὶ τὰ περὶ σαββάτων. τινὸς οὖν ἔνεκεν οὐδαμοῦ αὐτὸν προβάλλονται ὡς ἐνταῦθα; Ἱσως μὲν καὶ διὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος ἐρώτησιν, Ἱσως δὲ καὶ τὸ 20 πλῆθος βουλόμενοι ἐπιστρατεῦσαι τῶν ἀνδρῶν αὐτῷ^η καὶ γὰρ ἀδιάφορον Ἰουδαίοις τοῦτο ἦν, καὶ τάντες τοῦτο ἔπραττον, ὡς ὑπὸ νόμου σιγκεχωρημένον. καὶ ἐπειδὴ Μαλαχίας ὁ προφήτης ἐπ' ἐκείνην τὴν ξήτησιν ἐπιτιμῶν τοῖς ἀπολύνουσι τὰς γυναικας, καὶ λέγων, “γυναικαὶ νεότητός σου μὴ ἐγκαταλείπης” αὐτῇ κοινωνός 25 “σου καὶ γυνὴ διαθήκης σου,” προτείνουσιν αὐτῷ τὸ πρόβλημα ὡς δύσλιτον, τὸ δοκοῦν τῷ νόμῳ περὶ τῆς τοιαύτης προστάξεως. καὶ ὅμως ὁ Σωτὴρ ὑπὲρ τούτων ἀπολογεῖται, καί φησιν, ὅτι Μωϋσῆς “πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν ἔγραψεν ὑμῖν τὴν ἐντολὴν “ταύτην.” οὐδὲ γὰρ ἀφίστηται ὑπὸ κατηγορίαν μένειν, ἐπειδὴ καὶ τὸν 30 νόμον αὐτὸς ἦν αὐτῷ δεδωκὼς, ἀλλ’ ἔξαιρεῖται αὐτὸν τοῦ ἐγκλή-

¹ βαδίζειν P.   ^κ καὶ τ. στομ. αὐτ. ἀπ. παντ. Poss.   ^η αὐτοῦ L.

¹ Sic P.L. δέξει-

ματος, και τὸ πᾶν εἰς τὴν ἐκείνων^η περιτρέπει κεφαλὴν, δι ταχοῦ ποιεῖ. εἴτα ἐπειδὴ φορτικὸν ἦν τὸ εἰρημένον, καὶ πολλὴν ἔφερεν αὐτοῖς διαβολὴν, ταχέως ἐπὶ τὸν ἀρχαῖον καταφεύγει νόμον, λέγων, “ἀπὸ δὲ ἀρχῆς κτίσεως ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν “αὐτοὺς,” τοῦτ’ ἔστι, διὰ τὸν πραγμάτων ὑμῖν^ο ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς 5 ἐνομοθέτησε τὰ ἐναντία. Ἱα γὰρ μὴ λέγωσιν, πόθεν δῆλον ὅτι διὰ τὴν ἡμῶν σκληρότητα τοῦτο Μωσῆς εἶπεν; ἐκεῖθεν πάλιν αὐτοὺς ἐπιστομίζει. εἰρ γὰρ οὗτος προηγούμενος ἦν δι νόμος καὶ συμφέρων, οὐκ ἀν ἀπ’ ἀρχῆς ἐδόθη ἐκεῖνος, οὐκ ἀν οὗτω πλάττων ἐπλαστεν ὁ Θεὸς, οὐκ ἀν τοιαῦτα εἶπε. σκόπει δὲ αὐτὸν οὐκ ἀπὸ 10 τῆς δημιουργίας μόνης[¶] ἰσχυριζόμενον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ προστάγματος, ὥστε τὸν ἔνα τῇ μίᾳ συνάπτεσθαι. εἰ δὲ ἐβούλετο τὴν μὲν ἀφίεναι, ἐτέραν δὲ ἐπεισάγειν^γ, ἔνα ἄνδρα ποιήσας, πολλὰς ἐπλαστε γυναικας^δ οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι ἐποίησεν ἔνα ἄνδρα καὶ μίαν γυναῖκα, ἀλλ’ ὅτι καὶ τοῦτο ἐκέλευσεν. οὐν δὲ τῷ τρόπῳ τῆς νομοθε- 15 σίας ἔδειξεν ὅτι ἔνα δεῖ μιᾷ συνοικεῖν διαταπτός, καὶ μηδέποτε διαρρήγνυσθαι. ἐκ μιᾶς γὰρ, φησὶ, ρίζης ἐγένοντο, καὶ εἰς ἐν σῶμα συνῆλθον. εἴτα φοβερὸν ποιῶν τὸ ταύτης κατηγορεῖν οὐκ εἶπε, μὴ διασπάτε, ἀλλ’ “δι ὁ Θεὸς συνέχευξεν, ἄνθρωπος μὴ χω- “ρίζετω.” εἰ δὲ Μωσέα προβάλλῃ, ἐγὼ δὲ λέγω σοι τὸν Μωσέων 20 δεσπότην, καὶ μετὰ τούτου^ε καὶ τῷ χρόνῳ ἰσχυρίζομαι. καὶ γὰρ πρεσβύτερος οὗτος δι νόμος, εἰ καὶ δοκεῖ παρ’ ἐμοῦ εἰσάγεσθαι οὐν. οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς συνήγαγε τὴν γυναικα τῷ ἀνδρὶ, ἀλλὰ καὶ γονεῖς ἀφίεναι ἐκέλευσεν, καὶ πρὸς τὴν γυναικα κολληθῆναι, τῷ τρόπῳ τῆς λέξεως τὸ ἀδιάσπαστον ἐμφαίνων. “καὶ ἔσωνται γὰρ οἱ 25 “δύο,” φησὶν, “εἰς σάρκα μίαν” καὶ αὐτῇ μὲν ἡ φυσικὴ σύζευξις. ὁ δὲ νόμος οὕτω καθαρὸς ἐπανάγειν τὸν ἄνθρωπον δυνάμενος τὸ πολὺ τῆς κακίας ἀφῆρει. τὸ γὰρ ὅλον οὐκ ἀφαιρεῖται μέχρις ἂν ἔδοθεν δι ἄνθρωπος καθαρθῇ. Ψυχῆς μὲν γὰρ ἐκκαθαιρομένης ἐπιθυμιῶν τε καὶ θυμῶν, δυνατὸν καὶ φαύλην γυναικα ὑπομένειν τῇ 30 καρτερίᾳ χρωμένους. πλεοναζόντων δὲ ἐν Ψυχῇ τὸν προειρημένων παθῶν, πολλὰ καὶ δεινὰ γένοιτο ἀν ἐν τῇ παρὰ γνάμην συνοικήσει.

^η ἐκείνου P.   ^ο ἡμῖν P.L.   ^η el (μὴ om.) P.L. εἰ μὴ Poss.
· μόνης om. L.   ^γ Sic P.L. εἰσάγειν Poss.   ^δ Sic P.L. τοῦτο Poss.

καὶ γὰρ καὶ συκοφαντεῖν ἥδύνατο ἀν τὴν γυναικα, καὶ τὴν μισουμένην ὁ μισῶν ἀνὴρ καὶ μοιχείας ἐπάγειν ἔγκλημα, καὶ προσχθείη ἀν εἰς φόνον ὑπὸ θυμοῦ τολλάκις. τῶν δὴ τοιούτων ἐποχὴν ὁ νόμος ἐποίει διδοὺς τὴν ἀπόστασιν τῆς μισουμένης γυναικὸς, καὶ τὸ κατὰ φύσιν παρατρεπόμενον οὐκ ἐκάλυσεν, διὰ τὸ μὴ ἀγὰν εἰς τὸ 5 παρὰ φύσιν ἐμπεσεῖν τοὺς ἀνθρώπους.

10 Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ πάλιν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ περὶ τοῦ
11 αὐτοῦ ἐπηρώτησαν αὐτόν. καὶ λέγει αὐτοῖς, ὃς ἔαν
ἀπολύσῃ τὴν γυναικα αὐτοῦ καὶ γαμήσῃ ἄλλην, μοι-
12 χάται ἐπ' αὐτήν. καὶ ἔαν γυνὴ ἀπολύσῃ τὸν ἄνδρα 10
αὐτῆς, καὶ γαμηθῇ ἄλλῳ, μοιχάται.

Εἰ καὶ τῷ χωρισμῷ, φησὶ, διαιρεῖται ἄνδρος, ἀλλὰ τῇ ἐξ ἀρ-
χῆς συζεύκει ἀδιαιρέτος ἐστι. διὰ τοῦτο μοιχείαν ἐκάλεσε τὸ
συζεύγυνθαι πρὸς ἄλλην ξάσης ἐκείνης. καὶ ἐπὶ γυναικὸς δὲ τὸ
ἴσον μοιχεία δέ ἐστιν τὸ τε ἴδια συνεῖναι· οὐκ ἴδια δὲ σύνεστι 15
φησιν, ὅταν ἴδιαν ἀπολιπῶν, διὰ τοῦτο μοιχάται ἐπ' αὐτήν, τού-
τεστιν ἐπὶ δευτέραν ήν ἐπεισάγει τῇ κατὰ φύσιν αὐτῷ συνειμ-
μένην· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἡ γυνὴ οὐκ ἴδιφ σύνεστιν ἄνδρι, ἐαν τὸν
ἴδιον καταλίπῃ. καὶ ὁ μὲν νόμος τὴν προφατῇ μοιχείαν ἀπεκώ-
λυσεν, ὅτε τὴν ἐνοικοῦσαν ἐτέρῳ τις διαφθείρει. ὁ δὲ Σωτὴρ καὶ 20
τὴν οὐχ ὁμολογουμένην παρὰ πᾶσιν οὐδὲ γινωσκομένην, τῇ φύσει
δὲ διελεγχομένην κατέκρινε¹. καὶ ὁ μὲν Ματθαῖος πρὸς τοὺς
Φαρισαίους καὶ ταῦτα τὸν Σωτῆρά φησιν εἰρηκέναι· ὁ Μάρκος δὲ
πρὸς τοὺς οἱ μαθητάς. οὐκ ἔστι δὲ ἐναντίον. ἐνδέχεται γὰρ καὶ τού-
τοις κἀκείνοις ταῦτα² εἰρηκέναι. ἄλλως τε παρατέμπτειν δοκεῖ 25
ἡμᾶς ὁ Μάρκος καὶ ὑπομιμήσκειν, ὡς πρὸ τούτου οἱ μαθηταὶ περὶ³
τούτου ἐπηρώτων τὸν Ἰησοῦν, καὶ ταῦτα εἶπεν αὐτοῖς.

13 Καὶ προσέφερον αὐτῷ παιδία, ἵνα ἀψηται αὐτῶν. οἱ
δὲ μαθηταὶ ἐπετίμων τοῖς προσφέρουσιν.

'Ιδίον τοῦ δημιουργοῦ τὸ τοῖς ἐαντοῦ ποιήμασι χαίρειν, καὶ τὴν 30
πρόσοδον αὐτῶν τὴν πρὸς ἐαυτὸν μὴ ἀποκωλύειν, καὶ μάλιστα τοῦ

¹ κατέκρινε οπ. L.

² τὰ αὗτα P.

κωλύοντος οὐκ ὅτος. μόνη γὰρ κακία καὶ διαφθορὰ τῆς δημιουργίας ἀποκαλύει προσελθεῖν^x τῷ δημιουργῷ· τὸ δὲ τῆς φρονήσεως ἐνδεές οὐ κωλυτικὸν τῆς προσόδου. πλήρωσιν γὰρ ἐπιζητεῖ^y ταῦτην δὲ πρόσοδος χαρίζεται. διὸ καὶ ἀκριβής ἡ λέξις, “τῶν τοιούτων ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.” οὐ γὰρ τούτων εἶπεν, ἀλλὰ τῶν τοιούτων. ἐπειδὴ πρόσεστι καὶ τὸ τῆς φρονήσεως ἐνδεές τοῖς παισίν. οὐπέρ ἀποτρέπων ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε, “μὴ παιδία γίνεσθε “ταῖς φρεσίν.” ἐπεξῆλθε δὲ ὁ παρὸν Εὐαγγελιστὴς τὴν αἰτίαν λέγων, καὶ οὖν ἐρμηνεύων, “τὸ τῶν τοιούτων γὰρ ἔστιν ἡ βασιλεία.”

Τίνος δὲ ἔνεκεν ἀπεσόβουν τὰ παιδία οἱ μαθηταί; ἀξιώματος^z ἔνεκεν. τί οὖν αὐτός; διδάσκει^y αὐτοὺς μετριάζειν καὶ τύφων καταπατεῖν κοσμικόν. τὰ παιδία^z δὲ^a λαμβάνει καὶ ἐναγκαλίζεται καὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαγγέλλεται^b τὴν βασιλείαν. καὶ γὰρ πάντων τῶν παιδῶν καθαρεύει ἡ ψυχὴ τοῦ παιδίου, καὶ τοῖς λελυπηκόσιν οὐ μητικακεῖ, ἀλλ’ ὡς φίλος προσέρχεται ὡς οὐδενὸς^c γενομένου καὶ ὅσα ἀν παρὰ τῆς μητρὸς μαστιχῇ ταύτην ἐπιζητεῖ, καὶ πάντων αὐτὴν προτιμᾷ, κανὸν τὴν βασιλίδα δείξῃς μετὰ διαδήματος, οὐ προτίθησι τῆς μητρὸς ράκια περιβεβλημένης^d ἀλλ’ ἔλοιτο μᾶλλον ἐκείνη μετὰ τούτων, ἢ τὴν βασιλίδα μετὰ κόσμου^e καὶ τῶν ἀναγκαίων οὐδὲν πλέον ἐπιζητεῖ, ἀλλ’ ὅσον^f οὐ ἐμπλησθῆναι τοῦ μασθοῦ^g, καὶ ἀφίστασθαι^h τῆς θηλῆς. οὐ λυπεῖται ἐφ’ οὓς ἡμεῖς, οἷον ἐπὶ ζημίᾳ χρημάτων καὶ τοῖς τοιούτοις. οὐ χαίρει τάλιν ἐπὶ τοῖς ἐπικήρωις τούτοιςⁱ οὐκ ἐπτόηται^j πρὸς κάλλη σωμάτων. διὰ τοῦτο εἶπε, “τῶν τοιούτων ἔστιν ἡ βασιλεία,” ἵνα τῇ προαιρέσει ταῦτα^k ἐργάζωμενα, ἀ τῇ φύσει τὰ παιδία ἔχει. 25 καλὸν δὲ καὶ τὸ ἀναγκαλισάμενος αὐτὰ κατηγορεῖ^l. τάλιν γὰρ ὥστερ εἰς ἀγκάλας ἐπανάγεται τοῦ δημιουργοῦ τὸ τοίμα χωρισθὲν αὐτοῦ κατ’ ἄρχην καὶ^m ἐκτεπτικός. ἐπετίθει δὲ τὰς χειρας τοῖς παιδίοις, τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν διδασκούσης τὴν τῆς θείας δυνάμεως ἐπίθεσιν, ἢ τὸ ἐργον τὸ ἑαυτῆς τελεῖο. τὸ δὲ σχῆμαⁿ κοινὸν, καὶ κατὰ τὴν συνήθειαν τῆς τῶν χειρῶν ἐπιθέσεως ποιεῖ ὁ

^x P.L. παρελθεῖν Poss.^y διδάσκων P.^z τὰ παιδία om. P.L.^a καὶ P.L.^b ἐπαγγέλλεται P.L. ἀπαγγέλλεται Poss.^c μαστοῦ Ld Sic L. ἀφίσταται Poss. et P.^e Sic L. οὐ πτοῖται Poss. et P.^f ταύτη L.^g κατευδηγει L.^h δὲ Poss. et P.

Χριστὸς, οὐ μὴν¹ κατὰ τὴν συνήθειαν ἐνεργεῖ^κ. ὅτι δὴ Θεὸς ὁν καὶ τὸν ἀνθρώπινον τρόπον διεφύλαττεν ὡς ἀνθρωπος κατὰ ἀληθειαν γεγονὼς.

ΚΕΦ. ΚΘ.

Περὶ τοῦ ἐπερωτήσατος πλουσίου τὸν Ἰησοῦν.

5

17 Καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ εἰς ὄδον, προσδραμάν τις καὶ γονυπετήσας αὐτὸν, ἐπηρώτα αὐτὸν, διδάσκαλε ἀγαθὲ, τί ποιήσω ἵνα ζῶῃν αἰώνιον κληρονομήσω;

Τινὲς διαβάλλουσι τὸν νεανίσκον τοῦτον ὡς ὑπουλόν τινα καὶ τοντὸν, καὶ μετὰ πείρας τῷ Ἰησοῦ προσελθόντα, ἐγὼ δὲ φιλάρ- 10 γυρον αὐτὸν οὐκ ἀν παραιτησαίμην εἰπεῖν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Χριστὸς τοιούτον αὐτὸν ὅντα ἥλεγξεν, ὑπουλὸν δὲ οὐδαμῶς, διὰ τὸ καὶ τὸν Μάρκον ταύτην ἀνηργκέναι τὴν ὑποψίαν. καὶ δραμὰν γάρ, φησι, καὶ γονυπετήσας παρεκάλει^γ καὶ ὅτι ἐμβλέψας αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς ἥγαπησεν αὐτόν. διατὶ οὖν οὗτο πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο ὁ Χριστὸς, 15 λέγων, “οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός;” ἐπειδὴ ὡς ἀνθρωπος προσῆλθε, καὶ ἐν τῶν πολλῶν διδασκάλων Ἰουδαϊκῶν^π. διὰ τοῦτο γὰρ ὡς ἀνθρωπος αὐτῷ διαλέγεται. καὶ γὰρ πολλαχοῦ πρὸς τὰς ὑπονοίας τῶν προσιόντων ἀποκρίνεται^{ως} ὡς ὅταν λέγῃ, “ἥμεῖς προσ-“κυνοῦμεν ὁ οὐδαμεν,” καὶ, “ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῷ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρ- 20 “τυρία μου οὐκ ἔστιν ἀληθής.” ὅταν οὖν εἴπῃ, οὐδεὶς ἀγαθὸς, τοῦ[᾽] ἔστιν, οὐδεὶς ἀνθρώπων. ἀλλ’ οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποστερῶν ἀγα-θότητος τοῦτο λέγει, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγα-θότητος. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, “εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός.” καὶ οὐκ εἴπει, εἰ μὴ ὁ πατήρ μου, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐκ ἔξεκάλυψεν ἑαυτὸν τῷ 25 νεανίσκῳ. τί δήποτε δὲ οὕτως αὐτῷ ἀπεκρίνατο; ἀνάγειν αὐτὸν κατὰ μικρὸν καὶ παιδεύειν κολλάκειας ἀπγλάσχαις πάσης βιού- μενος, καὶ Θεῷ προσηλῶσαι, καὶ εἰδέναι τὸν ὄντως ἀγαθὸν, καὶ τὴν ρίζαν καὶ τὴν πηγὴν ἀπάντων, καὶ αὐτῷ τὰς τιμὰς ἀναφέρειν ἐπεὶ καὶ ὅταν λέγῃ, “μὴ καλέσητε διδάσκαλον ἐπὶ τῆς γῆς” πρὸς 30 ἀντιδιαστολὴν αὐτοῦ τοῦτο φησι, καὶ ἵνα μάθωσι τίς ἡ πρώτη τῶν ὄντων ἀπάντων ἀρχῆ.

¹ μὴν L. μὴν P. et Poss.^κ ἐνέργει L.^π διδασκάλφ Ἰουδαϊκ L.

Οὐ δὲ μικρὰν ὁ νεανίσκος ἐπεδεῖξατο προθυμίαν τέως εἰς ἔρωτα τοιοῦτον ἐμπεσάντα· καὶ τὸν ἄλλων τὸν μὲν πειραζόντων, τὸν δὲ ὑπὲρ νοσημάτων προσιόντων, ἢ τὸν οἰκείων ἢ τὸν ἀλλοτρίων, αὐτὸς ὑπὲρ ζωῆς αἰδονίου καὶ προσιὼν καὶ διαλεγόμενος. καὶ γὰρ καὶ λιπαρὰ ἦν ἡ γῆ καὶ τίχη, ἀλλὰ τὸν ἀκαθόν τὸ πλήθος τὸν σπόρον⁵ συνέπνιγεν⁶. σκόπει γοῦν πᾶς ἦν παρεσκευασμένος τέως πρὸς τὴν τὸν ἐπιταγμάτων ὑπακοήν. οὐδὲ γὰρ εἶτε, πᾶς εἰσέλθω εἰς τὴν ζωήν; ἀλλὰ, τί ποιήσας; οὐτως ἔτοιμος ἦν πρὸς ἐργασίαν τὸν λεχθησαμένων. εἰ δὲ πειράσων προσῆλθεν, ἐδήλωσεν ἀνήμιν καὶ τούτῳ ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τὸν ἄλλων πυεῖ. εἰ δὲ καὶ ιο αὐτὸς ἐσίγησεν ὁ Χριστὸς, αὐτὸν οὐκ εἴασε λαθεῖν, ἀλλ’ ἤλεγκεν ἀν σαφῶς, ἢ καὶ ἡμῖνατο. εἰ πειράσων προσῆλθεν, οὐκ ἀν ἀπῆλθεν λυπούμενος ἐφ’ οὓς ἤκουσεν. ἐπιθυμεῖ οὖν τῆς ζωῆς, κατέχεται δὲ τάχει χαλεπωτάτῳ.

Εἰπόντος τοίνυν τοῦ Χριστοῦ τὰς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ἐντολὰς¹⁵ φησὶν, “ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμεν ἐκ νεότητός μου. ὁ δὲ Ἰησοῦς ἐμβλέψας αὐτὸν ἡγάπησεν αὐτὸν,” καὶ τὰ ἔξης. Εἶτα ἐπειδὴ ἐμελλει μέγα τι ἐπιτάπτειν, προστίθησι τὰ ἐπαθλα λέγων, “Ἐν σοι ὑστερεῖ, ὑπάγε, ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ “ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ καὶ δεῦρο ἀκολουθεῖ μοι.” εἰδεσ^ο δὲ²⁰ πόσα βραβεῖα, ἵδε πόσους στεφάνους τίθησι τῷ σταδίῳ τούτῳ. εἰ δὲ ἐπειράξειν ἐκεῖνος, οὐκ ἀν αὐτῷ ταῦτα εἶτεν ὁ Σωτήρ. νῦν δὲ καὶ λέγει, ὥστε αὐτὸν ἐφελκύσασθαι, καὶ τὸν μισθὸν αὐτῷ δείκνυσι πολὺν ὄντα· καὶ γὰρ τῷ ἀκολουθεῖν αὐτῷ μεγάλη ἀντίδοσις. καλῶς δὲ οὐχὶ ζωῆς ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ θησαυροῦ. ἐπειδὴ γὰρ²⁵ περὶ χρημάτων ἦν ὁ λόγος, καὶ πάντων αὐτὸν γυμνὸν θεῖναι παρήνει, δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀφαιρεῖται τὰ ὄντα, ἀλλὰ προστίθησι τοῖς οὖσι πλείσια ὡς ἐκέλευσε παρασχεῖν, καὶ τοσοῦτον^P μεῖζον, ὅσον^q γῆς ὁ οὐρανός. ὁ δὲ στιγμάτας ἐπὶ τῷ λόγῳ, “ἀπῆλθεν “λυπούμενος, ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.” οὐχ^r ὁμοίως³⁰ κατέχονται οἱ τὰ ὀλίγα ἔχοντες, καὶ οἱ πολλῆς^s βαστισθέντες μέθη. ἡ γὰρ προσθήκη τὸν ἐπεισιόνταν, μεῖζονα ἀνάπτει

⁵ συνέπνιγεν Cod. L. qui haec solus habet. ⁶ Poss. Μὲν et ποχθὲ ποσ. στεφ. ^P τοσοῦτῳ P. ^q δοσιν P. ἔσου L. et Poss. ^r οὐ γάρ P. ^s καὶ οἱ τολλὰ Poss.

^o Poss. Μὲν et ποχθὲ ποσ.

τὴν φλόγα, καὶ πενεστέρους ἐργάζεται τοὺς κτωμένους. σκόπει
οὖν καὶ ἐνταῦθα ποῖαν ἐνεδείξατο¹ τὴν ἴσχὺν τὸ πάθος. τὸν γὰρ
μετὰ χαρᾶς προσελθόντα² καὶ προβυμίας, ἐπειδὴ ἐκέλευσε ρίψαι
τὰ χρήματα, οὐδὲ ἐνυῆται τὴν ζωὴν εἴσατε, ἀλλὰ στυγὸν ἐπούσε.

24. 'Ο δὲ Ἰησοῦς πάλιν ἀποκριθεὶς, λέγει αὐτοῖς, Τέκνα,³
πῶς δύσκολόν ἐστι τοὺς πεποιθότας ἐπὶ τοῖς χρήμασι
εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.

Τὸ, πῶς δυσκόλως λέγων, οὐ τὰ χρήματα διαβάλλει, ἀλλὰ
τοὺς πέρα⁴ τοῦ μέτρου κατεχομένους ὑπὲρ αὐτῶν. τί δήποτε δὲ
τοῖς μαθηταῖς; τί οὖν ὁ Χριστός; "πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα⁵
"ἔχοντες," καὶ τὰ ἔξης. πένητιν οὖσιν καὶ οὐδὲν κεκτημένοις ἔλε-
γεν ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύεται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ
Θεοῦ. παιδεύων αὐτοὺς μὴ αἰσχύνεσθαι τῇ πενίᾳ, καὶ ὥστε
ἀπολογούμενος αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ μηδὲν ἐπιτρέψαι ἔχειν. εἰτὸν δὲ
δύσκολον, οὐχ ἀπλῶς εἶπεν, ἀλλὰ μετ' ἐπιτάσεως ἀδύνατον⁶ καὶ⁷
τοῦτο ἐκ τοῦ παραδείγματος ἐδήλωσεν ἐκ τοῦ κατὰ τὴν κάμηλον
καὶ τὴν βελόνην⁸ ὅθεν δείκνυται ὅτι οὐχ ὁ τυχὸν μισθὸς τοῖς
πλευτοῖσι καὶ δυναμένοις φιλοσοφεῖν. διὸ καὶ Θεοῦ ἔργον ἔφησεν⁹
αὐτὸς εἶναι, ἵνα δείξῃ ὅτι πολλῆς δεῖ τῆς χάριτος τῷ μέλλοντι
τοῦτο κατορθοῦν. τῶν γοῦν μαθητῶν ἐκπλαγέντων καὶ λεγόντων,¹⁰
τίς δύκαται σωθῆναι; ἐμβλέψας ὁ Ἰησοῦς λέγει, καὶ τὰ ἔξης.

Καὶ τίνος ἔνεκεν οἱ μαθηταὶ ταράπτονται πένητες ὄντες; ὑπὲρ
τῆς τῶν ἄλλων σωτηρίας ἀλλοῦντες¹¹ διὰ τοῦτο πρότερον ἐμβλέ-
ψας ταῦτά φησι¹² ὑμέρῳ γὰρ ὅμματι καὶ πράφ φρίττουσαν
αὐτῶν τὴν διάνοιαν παραμυθησάμενος, τότε καὶ διὰ τῶν ῥήμάτων¹³
αὐτοὺς ἐνίστη, τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν εἰς μέσον ἀγαγὸν, καὶ οὕτω
ποιήσας θαρρεῖν¹⁴ καὶ πῶς ἀν γένοιτο τοῦτο δυνατόν; ἵνα τὸ μέγε-
θος τοῦ κατορθώματος ἐννοήσας, ἐπιτηδήσας ῥαδίως, καὶ τὸν Θεὸν
παρακαλέσας συνεφάψασθαι σοι τῶν καλῶν τούτων ἄθλων, τῆς
ζωῆς ἐπιτύχησ, καὶ ἀποστὰς τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας ῥ...τῆς καὶ¹⁵
τὰ ὄντα¹⁶ καὶ ἡ φησιν ὁ Ἀπόστολος, ὃγκον ἀποθεμένοι πάντα καὶ
τὴν εὐπερίστατον ἀμαρτίαν¹⁷.

ἐπεδείξατο P.L.   ² προσελθεῖν L.   * Sic P.L. παρὰ Poss.
· ἐθείξει L.   * Hoc Sch. ded. e Cod. L.

Στενὴ γὰρ καὶ τεθλιμμένη ἡ ὅδος ἡ ἀπαγοῦσα εἰς τὴν ζωὴν, δί-⁵ ἡς κάμηλος, παχύτατον τοῦτο καὶ ὄγκῳδες, οὐ δυνήσεται εἰσελ-
θεῖν. καλὴ οὖν καὶ ἡ τοῦ νόμου προπαίδεια, καὶ οὐκ ἀναρεῖ αὐτὴν
ἐν Χριστῷ, ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ ταύτην ἐπιδεικνύν, οὐ συμπλήρωσις
καὶ τὸ μὴ ἀλλότριον ἑαυτοῦ εἶναι τὸν νόμον διὰ τούτου μαρτυρῶν.⁵
τελειότης γὰρ παρ' αὐτοῦ ἀφελῶν γάρ, φησιν, τὰ περιττῶς προσ-
κείμενα, “δεῦρο ἀκολούθει μοι.” μηκέτι γὰρ τὸν ἐμποδίζονταν
ὄνταν ἀκόλυτον ἔστω σui τὸ ἀκολουθεῖν τῷ πρὸς τὴν ζωὴν τὴν
ἀληθῆ ὅδηγοῦντες πῶς δὲ δυνατὸν γίνεται, καὶ πῶς τὸ ἐκ παρα-
δείγματος ἀδύνατον λύεται, παρ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἐστὶ μαθεῖν, ιο
λέγοντος τοῖς πλουσίοις, “ποιήσατε ἑαυτοῖς φίλους ἐκ τοῦ μαμανᾶ
“τῆς ἀδικίας, ἵνα ὅταν ἐκλίπητε, δέξωνται ὑμᾶς εἰς τὰς αἰώνιους
“αὐτῶν σκηνάς.”

Πάντα δὲ δυνατὰ λέγων εἶναι ὁ λόγος παρὰ Θεῷ, μὴ συκοφα-
τῆσαι παρὰ τοῖς λέγουσιν, ἄρ' οὖν καὶ τὰ κακά; οὐ γὰρ ἐν πᾶσι¹⁵
τοῖς Θεῷ δυνατοῖς ἀριθμεῖται τὰ κακά. ὅπου γὰρ ὁ Θεὸς εἴρηται,
τὸ καλὸν ἔστεται, καὶ οὐδὲ ἀν ἐνοῆσαι τις ὑγιαίνων, ὅτι τὰ κακὰ
Θεῷ δυνατά· οὐδὲ ἀδυναμίαν εἶποι ἀν τὸ κακὰ μὴ ποιεῖν. ἀσθέ-
νεια γὰρ τοῦντας, ἡ τὸν κακῶν ποίησις· καὶ ἀσθενείας τὰς
ἀμαρτίας ὁ Παῦλος καλεῖ λέγων, “ἔτι γὰρ Χριστὸς ὄντων ἡμῶν²⁰
“ἀσθενῶν, κατὰ καιροῦ ὑπὲρ ἀσθεβῶν ἀπέθανεν,” καὶ ὁ τοῦ Ψαλ-
μῷδοῦ λόγος, “ἔτιλύθησάν,” φησιν, “αἱ ἀσθενεῖαι αὐτῶν,” τὰς
ἀσθενείας ἀμαρτίας καλῶν. ἀλλ' οὐδὲ ἐκεῖνο ἐγκαλέσειε τις τῷ
λόγῳ τῷ λέγοντι τάντα Θεῷ δυνατά· ἂρα οὖν καὶ τὸ γεγονός
ποιῆσαι μὴ γεγονέναι Θεῷ δυνατόν ἐστι; ἀχρεῖον γὰρ αὖ πάλιν²⁵
τὸ τοιοῦτον οὐδὲν δὲ ἀχρεῖον ἐπὶ Θεοῦ δυνάμεως παραλαμβάνε-
ται. ξητήσειε δὲ ἄν τις, πῶς ἥγαπητεν αὐτὸν μὴ μέλλοντα ἐπὶ³⁰
ζωὴν ἀκολουθεῖν· ἔστι δὲ ἐπὶ μὲν τοῖς προτέροις ἥγαπης ἄξιος
ὁ τὰ τοῦ νόμου φυλάξας, καὶ ταῦτα ἐκ τῆς νεότητος· τῇ δὲ περὶ³⁵
τὸ τέλειον ὄλιγωρίᾳ τὴν ἐπὶ τοῖς πρόσθεν ἥγαπην τελείαν οὐκ
εἶασεν γενέσθαι· ὅσπερ οὐδὲ τὴν τελειότητα ἐδέξατο. διόπερ ὁ
Παῦλος ἀτελὲς ἀπαν τὸ ἐν τῷ νόμῳ καταλαβὼν, ἐπὶ τὴν τελειό-
τητα ἔσπευσεν “ἄτινα γὰρ ἦν μοι κέρδη, ταῦτα ἥγημαι διὰ τῶν
“χρηστῶν ζημίαν.” οὐκ οὖν εἴ κέρδος καὶ ἡ τοῦ νόμου πλήρωσις ἐν

καιρῷ, δικαίως καὶ ἡ ἐπὶ ταύτην ἀγάπην^γ τὸ δὲ μὴ ἀκολουθῆσαι πρὸς τὸ τέλειον τῆς τελείας ἀγάπης ἀφείλετο τὸν μὴ ἀκολουθήσαντα. ἔξελέγχεται δὲ ἐν τῷ λόγῳ Μαρκιανιστῶν τε παράνοια καὶ Μανγχαῖν, οἱ τὸν νόμον ἀλλότριον εἶναι φασιν τοῦ Χριστοῦ. οὐ γὰρ ἐπὶ τοῦ ἀλλοτρίου πληρώσει ἡγάπησεν ἀν ὁ Χριστὸς τὸν⁵ περὶ ταύτης παρρησιασαμένον⁶ οὐ μὴν οὐδὲ τὸ ἀπταιστον μεμαρτύρηκε τῷ λέγοντι, “ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.” Ἡ γὰρ ἀν ὑπερβεβηκὼς ἦν τὰ ἀνθρώπινα μέτρου, οὐδὲ μιᾶς ἔνοχος ὁν ἀμαρτίᾳ· ἀλλὰ τῷ δυνατὸν ἀνθρώπῳ περιφυλάξασθαι τὸν νόμον, ἐκεῖνόν τε ἐμαρτύρησεν ἐν ἑαυτῷ⁷ καὶ Χριστὸς ἐπὶ τῇ δυνατῇ τῶν¹⁰ νόμων τηρήσει ἡγάπησεν.

28 “Ἡρξατο δὲ ὁ Πέτρος λέγειν αὐτῷ, Ἰδοὺ, ἡμεῖς ἀφῆ-
29 καμεν πάντα καὶ ἡκολουθήσαμέν σοι. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ
‘Ιησοῦς, εἶπεν, ‘Αμὴν λέγω ὑμῖν, Οὐδεὶς ἐστιν ὃς ἀφῆ-
κεν οἰκίαν, ἢ ἀδελφὸν, ἢ ἀδελφὰς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα,¹⁵
ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἄγροὺς, ἔνεκεν ἐμοῦ καὶ ἔνεκεν τοῦ
ζοεύαγγελίου, ἐὰν μὴ λάβῃ ἑκατονταπλασίονα νῦν ἐν τῷ
καιρῷ τούτῳ, οἰκίας καὶ ἀδελφὸν καὶ ἀδελφὰς καὶ μη-
τέρας καὶ τέκνα καὶ ἄγρους, μετὰ διωγμῶν, καὶ ἐν τῷ
αἰώνι τῷ ἔρχομένῳ ζωὴν αἰώνιον.²⁰

Ποῖα πάντα ὃ μακάριε Πέτρε; τὸν κάλαμον, τὸ δίκτυον, τὸ
πλοῖον, τὴν τέχνην, ταῦτα μη πάντα λέγεις; ναὶ φησιν. ἀλλ’ οὐ
‘διὰ φιλοτιμίαν, ἀλλ’ ἵνα διὰ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης τὸν τῶν πενή-
των εἰσαγάγω δῆμον. ἐπειδὴ γὰρ τοῦ Χριστοῦ ἡκουστας λέγοντος
“εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πάλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτω-²⁵
“χοῖς, καὶ ἔξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς.” ἵνα μὴ λέγῃς, τί οὖν ἐὰν
μὴ ἔχω ὑπάρχον, οὐ δύναμαι τέλειος εἶναι; ἐρωτᾷ Πέτρος· ἵνα σὺ
μάθης, καὶ δεξάμενος παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀπόφασιν ωρρῆς
ἴπερ γὰρ τῆς οἰκουμένης αὐτὸς τὴν πεῦσιν ταύτην προσήγαγεν.

“Ἔνα δὲ μὴ ἀκούσαντες τὸ ὑμεῖς οἱ λοιποὶ, ἔξαρτον τῶν μαθη-³⁰
τῶν τοῦτο εἶναι μὴ νομίσωσιν, ἔξετενε τὸν νόμον καὶ ἡπλωσε τὴν

γ Post δῆμον hasc add. Poss. δτι καν ὅλιγα τις ἀφῇ, καν πολλὰ, ἔνεκεν αὐτῶν αἰόνιον θήσαυρον λήφεται. nos e Cod. L. ampliora φαdimus.

ὑπόσχεσιν ἐπὶ τὴν γῆν ἄπασαν, καὶ ἀπὸ τῶν παρόντων καὶ τὰ μέλλοντα πιστοῦται. ὅτι κανὸν ὀλίγα τις ἀφῆ, κανὸν πολλὰ, ἔνεκεν αὐτοῦ, αἰώνιαν θησαυρὸν λήψεται. ὅταν δὲ λέγει, “ὅς² ἀφῆκε· γυναικα,” εὐ τοῦτο φησιν, ὥστε διαστᾶσθαι τοὺς γάμους, ἀλλ’ ὁ περὶ τῆς Φυχῆς ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἀπόλεσσας τὴν Φυχὴν αὐτοῦ ἔνεκεν³ ἐμοῦ, εὑρήσει αὐτήν⁴ οὐχ ἵνα ἑαυτὸς ἀναιρῷμεν, οὐχ ἵνα ἐντεῦθεν ἥδη χωρίζωμεν αὐτοὺς⁵ ἀπὸ τοῦ σώματος, ἀλλ’ ἵνα πάντων προτιμῶμεν τὴν εὐσέβειαν⁶ τοῦτο καὶ ἐπὶ γυναικὸς καὶ ἀδελφῶν καὶ τῶν ἄλλων φησί. δοκεῖ δέ μοι καὶ τὸν διαγυμὸν⁷ ἐνταῦθα αἰνίτεσθαι⁸ ἐπειδὴ γάρ πολλοὶ ἥσαν, καὶ πατέρες εἰς ἀσέβειαν ἐλκούτες⁹ ταῖδας, καὶ γυναικες ἄνδρας, ὅταν ταῦτα κελεύσωσι, φησὶ, μήτε γυναικες ἔστωσαν, μήτε πατέρες¹⁰ ὅπερ οὖν καὶ ὁ Παῦλος¹¹ ἔλεγεν, “εἰ δὲ καὶ ὁ ἀπίστος χωρίζεται, χωρίζεσθω.” ἀναστήσας οὖν τὰ πάντα¹² φρονήματα, καὶ τοίηςας καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης θαρρεῖν¹³, ἐπιφέρει¹⁴,

15

31 Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ οἱ ἔσχατοι πρῶτοι.

Δεικνὺς ὅτι τῶν πρῶτων¹⁵ εἶναι δοκούντων ἔσονται πρῶτοι οὗτοι οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες καὶ τὰ ἑαυτῶν ἀφέντες. ἐνταῦθα δέ μοι δοκεῖ τοὺς Φαρισαίους αἰνίτεσθαι¹⁶ ὅπερ καὶ ἔμπροσθεν εἴπεν, ὅτι γονίοι τῆς βασιλείας ἔξω βληθήσονται¹⁷ ἄλλοι¹⁸ δέ φησιν ἐρωτῶσιν, εἰ τοῖς ἀντεχομένοις χρημάτων δύσκολος ἡ σωτηρία, τοῖς ἀπόλυτοις τάντα τίς ἡ ἐλπίς; δῆλον δὲ ἀπὸ τοῦ ὅτι τὸ, “τίς ἄρα “δύναται σωθῆναι;” περὶ πλουσίων ἐλέγετο. περὶ δὲ ἑαυτῶν εἰδέναι βούλονται τὴν ἀποκειμένην ἐλπίδα, οὐχ ὡς μεγάλα τινὰ καταλε- 25 λοιπότες, ἀλλ’ ὡς αὐτῶν ὡν εἶχον ἐκστάντες. καὶ ὁ Σωτὴρ ἀποκαλύπτει τὴν ἀνταπόδοσιν, ἀποδεχόμενος τὴν ἐπιθυμίαν, καὶ τὴν ἀγάπην ἐπιπρωτίνων. τοῦτο γάρ καὶ ὁ Παῦλος εὔχεται ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν, “τὸ εἰδέναι τίς ἡ ἐλπὶς τῆς κλήσεως, καὶ τίς ὁ πλοῦ- “τος τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺς πιστεύοντας.”

30

Οὐδεὶς ἔστιν ὃς ἀφῆκεν οἰκίαν ἢ ἀδελφοὺς κ. τ. ἐ.

“Ιστησι δὲ τὴν ἐπαγγελίαν οὐκ ἐν μόνοις τοῖς Ἀποστόλοις ἀλλὰ

² λέγῃ ὅτι P.

^a Sic L. αὐτὸν Poss. ^b Sic L. ἀπόστολος P.
et Poss. ^c τάρσαν P. ^d Sic PL. τῷ Θεῷ ὑπὲρ ἀπάντων θαρρεῖ Poss.

^e ἐπιφ. add. L. ^f ἄλλος L.

καὶ τάντα τὸν ἀπολείποντα τὰ ἑαυτοῦ φίλα καὶ οἰκίαν, φῆσι πολλαπλασίαν λήψεσθαι, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομῆσαι ὅπερ διαιροῦσιν ὁ τε Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς, τὸ μὲν πολλαπλάσιον ἐν καιρῷ τούτῳ λέγοντες· τὴν δὲ αἰώνιον ζωὴν ἐν τῷ ἐρχομένῳ ἔστι δὲ νῦν ἡ τῶν πολλαπλασίων ἀπόλαυσις κατὰ τὴν κοινωνίαν, οὐδὲ 5 κατὰ τὴν κτῆσιν ἔστι δὲ προτέθεικεν ὁ Σωτὴρ τὰ τῶν ἀδελφῶν ἄπαντα τοῖς ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου στρατευμένοις¹⁰ οὗτοις καὶ οἰκίας πολλὰς καὶ ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφὰς καὶ μητέρας καὶ τέκνα καὶ ἄγρους ὑπάρχειν ἐλεγεν τοῖς τὰ ἴδια καταλείπουσιν, ὅτι ἡ ἀγάπη τάσαν ἐπλήρωσεν οἰκείοτητα τοῖς Ἰουδαίοις, καὶ τᾶσαν¹⁰ χρείαν δοην ἀν οἰκίας καὶ ἄγροὶ παρέχουσιν. προστέθεικε δὲ ὁ Λουκᾶς καὶ περὶ γυναικός· τοῦτο δὲ κατὰ τὸν Παῦλον κελεύοντα τιμὴν πρεσβυτέρας μὲν ὡς μητέρας, γεωτέρας δὲ ὡς ἀδελφὰς ἐν πάσῃ ἀγρείᾳ. ὥσπερ γὰρ ἀδελφοὺς δίδωσι τοὺς οὐκ ἀδελφοὺς, καὶ γονεῖς τοὺς οὐ γονεῖς, καὶ τέκνα τὰ οὐ τέκνα, οὗτοι καὶ γυναι·¹⁵ κα τὴν οὐ γυναικα· καὶ ἐτέρῳ τρόπῳ δηλαδὴ πνευματικῷ ἀπελιπεῖν δὲ τὸ κατὰ σάρκα γένος ἀγαθόν ἔστι διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν, καθὰ καὶ πάλαι περὶ τῆς φυλῆς τοῦ Λευΐτην ἐλεγεν ὁ Μωϋσῆς, “ὁ λέγων τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ οὐχ ἔωρακα σε, καὶ τοὺς ἀδελ·²⁰ “φοὺς αὐτοῦ οὐκ ἐπέγω, καὶ τοὺς οὐοὺς αὐτοῦ ἀπέγω. ἐφύλαξε²⁰ “τὰ λόγια σου, καὶ τὴν διαβήκην σου διετήρησεν. δηλώσουσι τὰ δι·²⁵ “καιώματά σου τῷ Ἰακὼβ, καὶ τὸν νόμον σου τῷ Ἰσραὴλ. ἐπιθή· “σουσι θυμίαμα διαπαντὸς ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου σου.” ἐκεῖ τε γὰρ διὰ τὴν θείαν σπινδὴν ἡ τοῦ γένους ἀπόστασις· καὶ ἐνταῦθα τὸ ἵσον οὐχ ὡς ἐτέρως ἀπαλλοτριοῦσθαι δέον τοῦ γένους πλὴν δοσον²⁵ ἐν προτιμήσει τοῦ καλλιόνος καὶ πρὸς τὸ ἀνεμπόδιστον τῆς εὐαγγελικῆς διακονίας. ἐτίμα γοῦν καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος τὴν κατὰ σάρκα προσήκουσαν αὐτῷ μητέρα, καὶ τῷ ἀγαπῶντι μαθητῇ ταύτην ἐνεχείριζεν ὥστε ὁ Μανιχαῖος λόγος ἀλλότριος τῆς Χριστοῦ βουλήσεως, καὶ τάντες οἱ τὴν φυσικὴν ἀνατρέποντες οἰκείοτητα διὰ τὴν³⁰ πνευματικήν, ἀλλότρια τοῦ Σωτῆρος διανοῦνται.

Ἄδιάφορον δὲ τὸ λέγειν “ἐνεκα τοῦ ἐμοῦ ὄνόματος,” ἢ “ἐνεκα τοῦ Εὐαγγελίου,” ὡς ὁ Μάρκος, “ἢ ἐνεκα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ,” ὡς ὁ Λουκᾶς³⁵ τό τε γὰρ ονομα τοῦ Χριστοῦ δύναμις ἔστι τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς βασιλείας³⁵ τό τε Εὐαγγέλιον εἰς ονομα ἀνήρτηται

τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ γκρίζεται, καὶ παραγίνεται¹ προσέθηκε δὲ ὁ Μάρκος καὶ τὸ μετὰ διωγμῶν ἔχειν πολλαπλασίουν νῦν, καθὸ διὰ τὴν εὐσέβειαν πολλοὺς εὑρήσει γηγενιώτεραν αὐτῷ πολλάκις τὴν διάθεσιν ἀπονέμοντας· ταῦτα γὰρ καὶ ἐγίνετο πάντα παρὰ τῶν πιστῶν, καὶ ἐπὶ 5 τοσοῦτον ἐκράτει, ἐφ' ὅσον καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν τελειότητα προκόπτειν συνέβαινεν.

32 Ἡσαν δὲ ἐν τῇ ὁδῷ ἀναβαίνοντες εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἦν προάγων αὐτῶν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐθαμβοῦντο, καὶ ἀκολουθοῦντες ἐφοβοῦντο. καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς 10 δώδεκα, ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν.

Προλέγει τοῖς μαθηταῖς ἀναγκαίως ταῦτα, ἵνα γινώσκουεν ὅτι προειδὼς καὶ οὐκ ἀγνοῶν πέπονθε, καὶ οὐκ ἄκουν ἀλλ' ἔκων ἐπὶ τοῦτο βαδίσας. διὸ καὶ πολλάκις τὸ τοιοῦτον προσηγόρευσεν¹, 15 ὡς ὁ Μάρκος ἐπισημαίνεται λέγων, καὶ παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν. καὶ κατ' ἤδιαν τοῖς μαθηταῖς τὰ τοιαῦτα προαποκαλύπτειν⁸ οἰκείως ἐγίνετο. οὗτοι γὰρ καὶ τῆς προγνώσεως ἄξιοι, καὶ τοῦ μὴ θορυβηθῆναι τοῖς πάθεσιν. οὗτον χωρὶς αὐτοῖς διαλέγεται, πολλῶν καὶ 20 ἄλλων συνοδοπορούντων. λέγει δὲ καὶ σαφῶς τὰ ἐσόμενα, καὶ τὸ ἐμπτυσθῆναι⁹ δὲ ἀπειμημόνευσεν, ἵνα μηδὲν ἢ παραπεσιωπημένον ὁ¹ διὰ τὸ μὴ προεγνώσθαι ταράξει¹⁰ τοὺς ἔξαίφνης ὄρῶντας. ἴστις δὲ τούτων ἀπάντων τὸ, “τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται” ἀναγκαῖον δὲ προσαπεμνύοντεν¹¹ ὁ Λουκᾶς, καὶ τὸ ἐκ προφητῶν τὸ 25 “τελεσθήσεται¹² πάντα τὰ γεγραμμένα διὰ τῶν προφητῶν τῶν οὐώς “τοῦ ἀνθράπου.” μέγιστον γὰρ εἰς παραμυθίαν τὸ καὶ διὰ τῶν προφητῶν προειρῆσθαι τὸν Σωτῆρα τοιαῦτα μέλλοντα πάσχειν, ἵνα ὅταν τὰ σκυρωπὰ ταῦτα ἐξέλθῃ, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐντεῦθεν προσδοκήσωσι. ὁ γὰρ τὰ λυκοῦντα οὐκ ἀποκρυψάμενος, καὶ τὰ 30

¹ τῷ τοιαύτῳ πρηγύρευσεν P. πτερ P. προαποκαλύπτειν L. εἰς P.L. παρατίθησαι Poss. εἰς Poss. εἰς Poss. εἰς Poss.

⁸ προαποκαλύπτειν Poss. προαποκαλύπτειν P.L. ἐμβαπτισθῆσαι Poss. ¹⁰ P. εἰς Poss. εἰς Poss. εἰς Poss. ¹¹ προσαπεμν. P. ¹² τελεσθήσεται P.L. τελεθῆσ. Poss.

δοκοῦντα εἶναι ἐπονεῖδιστα, εἰκότως ἔμελλε καὶ περὶ τῶν λοιπῶν πιστεύεσθαι.

ΚΕΦ. Λ.

Περὶ τῶν νιῶν Ζεβεδαιον.

35 Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης οἱ 5 νιὸι Ζεβεδαιον λέγοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν ὥνα δὲ ἔαν αἰτήσωμεν, ποιῆσης ἡμῖν.

Πῶς ὁ Ματθαῖος φησι, ὅτι μητὴρ προσῆλθεν; ἀμφότερα γενέσθαι εἰκός. τὴν γὰρ μητέρα παρέλαβον ὡς μείζονα τὴν ἵκετηρίαν ἔργασόμενοι, καὶ ταύτη τὸν Χριστὸν δυσωπήσοντες^η. ὅτι 10 γὰρ τοῦτο ἦν, καὶ αὐτῶν μᾶλλον ἡ αἰτησίς ἦν, καὶ αἰσχυνόμενοι προβάλλονται τὴν τεκοῦσαν, σκόπεις ^η πρὸς αὐτοὺς ἀποτείνει τὸν λόγον. μάθωμεν δὲ τί πρότερον αἴτουσι, καὶ ἀκὸν ποίας γνώμης, εἴτε αὐτοὶ εἴτε καὶ μητὴρ, καὶ πόθεν ἐπὶ τοῦτο ἥλθον. ἐώρων αὐτοὺς τιμωμένους παρὰ τοὺς ἄλλους, καὶ προσεδόκησαν ἐντεῦθεν 15 ἐπιτείξεσθαι. ἀλλὰ τί ποτέ ἐστιν δὲ αἴτουσιν; ἀκουσον ἐτέρου Εὐαγγελιστοῦ σαφῶς ἐκκαλύπτοντος^ρ. διὰ γὰρ τὸ ἐγγὺς εἶναι τὴν Ἱερουσαλὴμ, καὶ δοκεῖν ὅτι ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἥδη φαίνεται, ταῦτα ἥτουν. ἐνόμιζον γὰρ ὅτι μετὰ τὴν βασιλείαν οὐ τεύχονται. διὰ τοῦτο γοῦν καὶ νῦν προσῆλθον ἀξιοῦντες^σ ὅθεν δῆλον ὅτι περὶ 20 αἰσθητῆς ὑπόπτευον βασιλείας. ἀλλὰ μηδὲις καταγινωσκέτω τῶν Ἀποστόλων, εἰ οὖτις ἀτελέστερον διέκειντο. οὕτω σταυρὸς η ἦν, οὕτω πνεύματος χάρις. διὰ τοῦτο γὰρ ἐκκαλύπτει αὐτῶν τὰ ἐλαττώματα, ἵνα μετὰ ταῦτα γνῶσι τίνες ἀπὸ τῆς χάριτος ἐγένοντο. οὐκ ἀγνῶν δὲ ὁ Σωτὴρ τί αἰτησαι βούλονται, φησι, “τί θέλετε;” 25 ἀλλ’ ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς ἀποκρίνεσθαι, καὶ οὗτοις διδάξῃ^τ. τὸ δὲ αἰσχυνόμενοι (ἐπειδὴ ὑπὸ πάθους ἀνθρωπίνου πρὸς τοῦτο ἰεσαν^θ) κατ’ ᾧδιαν ἐκτὸς τῶν μαθητῶν λαβόντες αὐτὸν ἡρώτησαν προσεκορεύθησαν^θ γὰρ, φησὶν, ὥστε μὴ γενέσθαι αὐτοῖς καταδῆλον. τί οὖν αὐτοί^η; δῆλον^κ ὅτι οὐδὲν πνευματικὸν ἥτουν, οὐτε ἥδεσαν 30

^η δυσωπήσαντες L. ^σ οὓς P. ^ρ Sic P.L. δυκαλ. Poss. ^θ Sic P.L.
συντῆρες Poss. ^τ Sic P.L. διδάξαι Poss. ^η ἥσαν L. ^κ πρε. P.L.
^η αὐτὸς L. ^κ δηλῶν P.

πάλιν ὅπερ ἥτοι^γ οὐ γάρ ἀν ἐτόλμησαν τοσοῦτον αἰτῆσαι. φησὶν, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε^z πῶς μέγα, καὶ τὰς ἄνω ὑπερβαῖνον δυνάμεις. δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἔγω πίνω; ἴδε^y πῶς εὐθέως ἀπήγαγεν τῆς ἵπονοίας ἀπὸ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς διαλεχθείς. ὑμεῖς μὲν γάρ, φησὶ, τερὶ τιμῆς μοι διαλέγεσθε, ἐγὼ δὲ τερὶ ἀγώνων⁵ ὑμῖν καὶ ἰδρύτων. οὐ γάρ ἔστιν οὗτος ὁ τῶν ἐπάθλων καιρὸς, ἀλλὰ σφαγῆς καὶ πολέμων καὶ κινδύνων τὰ ταρόντα. καὶ ὅρα πῶς τῷ τρόπῳ τῆς ἐρωτήσεως ἐφέλκεται. “δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ “ἐγὼ πίνω;” ἵνα τῇ πρὸς αὐτὸν κοινωνίᾳ προθυμότεροι γένωνται. καὶ βάττισμα πάλιν αὐτὸν καλεῖ^x. δεικνὺς μέγαν ἀπὸ τῶν γινο-10 μένων τὸν καθαρὸν, αὐτοῖς μὲν τὸν ἑαυτοῦ, τῇ οἰκουμένῃ δὲ τὸν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ. “λέγουσιν αὐτῷ, δυνάμειβα.” εὐθέως ἐπηγγείλαντο, προσδοκῶστες ἀκούσεσθαις ὅπερ ἥτησαν, ἐπειδὴ ταῦτα εἶπον. δεικνὺς δὲ ὅτι οὐκ ἀλαζονεία^a τὰ εἰρημένα, φησὶ, “τὸ μὲν ποτήριον “ὅ ἔγω πίνω πίεσθε, καὶ τὸ βάττισμα, ὅ ἔγω βαπτίζομαι, βαπτί-15 “σθήσεσθε;” τοῦτ’ ἔστι, μαρτυρίου καταξιωθήσεσθε, καὶ ταῦτα πείσεσθε ἀπερ ἐγώ “τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύ-“ μων μου οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ’ οἵς ἡτοίμασται παρὰ τοῦ “Πατρός.” ίδε πῶς ἐπῆρεν αὐτῶν τὰς ψυχὰς, καὶ ὑψηλὰς ἐποίησε, καὶ πρὸς λύπην ἀχειράτους εἰργάσατο. ἀλλὰ τί ποτε ἐπὶ τὸ 20 εἰρημένον; καὶ γὰρ δύο ἔστιν τὰ ἀπορούμενα· ἐν μὲν, εἰ ἡτοίμασται τινὶ τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ; ἔτερον δὲ, εἰ ὁ πάντων Κύριος ἐκείνοις οἵς μὴ ἐτοίμασται οὐκ ἦν κύριος^b παρασχεῖν; πρὸς μὲν οὖν τὸ πρότερον ἐροῦμεν, ὡς οὐδεὶς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ ἢ ἐξ ἀριστερῶν κάθηται. ἀβατος γὰρ πάσῃ τῇ κτίσει ὁ θρόνος ἐκεῖνος. 25 ὡς οὖν ἔξαιρετον τοῦ μονογενοῦς τίθησιν αὐτὸν ὁ Παῦλος λέγων, “πρὸς τίνα γὰρ τῶν Ἀγγέλων ἔρηκέ ποτε, κάθου ἐκ δεξιῶν μου; “καὶ πρὸς μὲν τοὺς Ἀγγέλους φησίν^c ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους “αὐτοῦ πνεύματα^d πρὸς δὲ τὸν Τίον, ὁ θρόνος σου ὁ Θεὸς εἰς τὸν “αἰῶνα.” πῶς οὖν φησὶ τὸ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου ἢ “ἐξ εὐωνύ-30 “μων οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι;” ὡς ὅντων καθεξόμενων τινῶν ἢ οὐκ ὄντων; ἀπαγε^e ἀλλὰ πρὸς τὴν ὑπόνοιαν ἀπεκρίνετο^f τῶν ἐρωτῶν-

^γ οὐδεὶς L.   ^z Sic P.L. ἀνακαλεῖ Poss.   ^η οὐ κελαῖται L.   ^η κύριος οὐκ ἔστι παρ. L.   ^c ἀπεκρίνετο P.

των συγκαταβαίνων τῇ αὐτῷ διανοίᾳ. οὐ γὰρ ἔδεσται τὸν ὑψηλὸν
θρόνον ἐκεῖνον καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς καθέδραν, ἀλλ᾽ ἐν
ἔξητου^b μόνον τῶν πρωτείων ἀπολαῦσαι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων
στῆναι. ἐπειδὴ γὰρ δώδεκα θρόνους ἡκουσαν, ἀγνοήσατε τί ποτε
ἥν τὸ εἰρημένον, τὴν προεδρίαν ἐπεξήγησαν. ὁ τοίνυν φησὶν ὁ^c
Χριστὸς τοῦτ' ἔστιν ὅτι ἀποδανεῖσθε μὲν δι' ἐμὲ καὶ κοινωνήσετέ
μοι κατὰ τὸ τάχος^d: οὐ μὴν ἀρκεῖ τοῦτο πιεῖσαι πρὸς τὴν πρώτην
τάξιν ὑμᾶς κατασχεῖν. ἀν γάρ τις ἔτερος ἔλθοι^e μετὰ τοῦ μαρ-
τυρίου καὶ τὴν ἄλλην ἀπασαν ἀρετὴν κεκτημένου πολλῷ πλείονα
ὑμῶν, οὐκ ἐπειδὴ φιλῷ νῦν ὑμᾶς^f, καὶ τῶν ἄλλων προκρίνω, διὰ^g 10
τοῦτο παρωσάμενος ἐκείνους, ὑμῖν δώσω τὰ πρωτεῖα. ἐκείνοις οὖν
ἡτοίμασται τοῖς ἀπὸ τῶν ἔργων δυναμένοις γενέσθαι λαμπρότε-
ροις. πανταχόθεν οὖν αὐτοὺς συνελαύνει, μετὰ γὰρ τὴν τοῦ Θεοῦ
χαρὶν, εἰς τὴν τῶν οἰκείων κατορθωμάτων ἐπίδειξιν τὰς ἐλπίδας
τῆς σωτηρίας καὶ τῆς εὐδοκιμήσεως ἔχειν. ὅτι γὰρ αὐτὸς Κύ-¹⁵
ριός ἔστι τοῦ πατός, δῆλον ἐξ ὧν αὐτὸς πᾶσαν ἔχει τὴν κρίσιν,
καὶ αὐτὸς ἀποδώσει^h ὡς δίκαιος κριτὴς Παύλῳ τὸν τῆς δικαιο-
σύνης στέφανον, οὐ μόνον δὲ αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἡγαπητοῖς τὴν
ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, κατὰ τὸν τοῦ Ἀποστόλου λόγον. παραπεμπό-
μενος οὖν αὐτοὺς οἰκονομικῶς, ὥστε μὴ ὑπὲρ πρωτείων ἐνοχλεῖνⁱ 20
εἰκῆ καὶ μάτην, ὅμοι καὶ μὴ λυπῆσαι βουλόμενος, ἀμφότερα
ταῦτα κατορθεῖ. οὐ τοίνυν τὸν Τίλον ὑπερβέβηκεν ἡ τοιαύτη δόσις.
ἀλλ᾽ οἵτινασται ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, ὡς εἰ καὶ ἔλεγεν, ὑπ' ἐμοῦ.
οὗτον ὁ Μάρκος εὐδὲ εἴρηκε τὸ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς μου. ἀκούσατες
δέ φησιν οἱ δέκα ὅτι ἐπετιμήθησαν, ἡγανάκτησαν. ἔως μὲν γὰρ^j 25
τοῦ Χριστοῦ ὁ^k ψῆφος ἦν, οὐκ ἡγανάκτουν, ἀλλ᾽ ὀρῶντες αὐτοὺς
προτιμαμένους^l, ἔστεργον, αἰδούμενοι τὸν διδάσκαλον. καὶ πρὸς
Πέτρον δέ τι παύοντες ἀνθρώπινον, οὐκ ἐδυσχέραινον, ἀλλ᾽ ἡρώ-
τησαν μόνον, τίς ἄρα μείζων ἔστιν; ἐπειδὴ δὲ ἐνταῦθα τῶν μαθη-
τῶν ἡ αἰτησις ἦν, ἀγανάκτοισι, καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα εὐθέως, ἀλλ' ³⁰
ὅτε αὐτοῖς ἐπετίμησεν ὁ Χριστὸς, καὶ ἐδειχεν οὐ πάντας ληφε-
μένους^m, οὐτων ἀπαντες ἀτελέστεροι ἦσαν. ἀλλὰ μὲν ταῦτα ὅφειⁿ

^b Sic P.L. ἐνεξήτουν Poss.   ^c ἔλθῃ P.   ^d Sic L. ὑμᾶς P.   ^e ἀπο-
δίδωσιν L.   ^f ἡ P.   ^g Sic P.L. προτιμωτέρους Poss.   ^h Sic P.L.
λελογημένους Poss.   ⁱ Sic P.L. ἐψει Poss.

αὐτοὺς πάντων τούτων ἀπῆλαγμένους τῶν παθῶν, καὶ τὰ πρωτεῖα παραχροῦντας ἀλλήλοις. Τί οὖν ὁ Χριστός; προσκαλεσάμενος αὐτούς, φησι, τῇ κλήσει πρὸ τοῦ λόγου αὐτούς καταπραῦνει καὶ τὸ πλήσιον αὐτοῦ ἐπιστάσσει· καὶ γὰρ οἱ δύο ἐγγύτερον εἰστήκεισαν ἰδιολογούμενοι διὰ τοῦτο καὶ αὐτοὺς 5 πλήσιον ἄγει, παραμυθούμενος τὸ πάθος καὶ τούτων κακείων καὶ δεικνὺς ὅτι ἔθικὸν τὸ πρωτέων ἔργον, φλεγμαίνουσαν τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἐντρέπων. μὴ γὰρ ἀγανακτεῖτε τούτοις, φησὶν, ὡς ὑβρισμένοι, ἐαυτοὺς μάλιστα καταισχύνουσι τὰ πρωτεῖα ξητοῦντες· οὐ γάρ ἔστι τὰ παρ' ἡμῖν οἷα τὰ ἔξωθεν. οἱ μὲν γὰρ 10 ἄρχοντες τῶν ἔθνων κατακυριεύουσιν, παρ' ἔμοις δὲ ὁ ἔσχατος, οὗτος πρῶτος ἔστιν καὶ δι' ἣν ποιῶ καὶ πάσχω λάβετε τὴν ἀπόδεξιν τῶν εἰρημένων. βασιλεὺς γὰρ τῶν ἀνω δυνάμεων ὁν, ἄνθρωπος ἡβουλήθη γενέσθαι καὶ ὑβρισθῆναι, καὶ ἐλθεῖν ἐπὶ τὸν θάνατον, καὶ τὴν ψυχὴν ἔδωκα λύτρον καὶ ὑπὲρ τίνων; τῶν 15 ἔχθρῶν· σὺ δὲ ἀν ταπεινωθῆς, ὑπὲρ σεαυτοῦ· ἔγὼ δὲ ὑπὲρ σου. μὴ τοίνυν φοβηθῆς ὡς τῆς τιμῆς σου καθαιρουμένης· ὅσα γὰρ ἀν ταπεινωθῆς, οὐ δύνασαι τοσῦτον κατελθεῖν ὅσον ὁ δεσπότης σου· ἀλλ' ὅμως ἡ κατάβασις αὐτῆς πάντων ἀνάβασις γέγονε· καὶ τὴν δόξαν ἐκλάμψαι πεποίηκε τὴν αὐτοῦ. πρὸ μὲν γὰρ τοῦ γενέσθαι 20 ἄνθρωπος, παρ' Ἀγγέλοις ἐγνωρίζετο μόνον. ἐπειδὴ δὲ ἄνθρωπος ἐγένετο καὶ ἐσταυρώθη, οὐκ μόνον ἐκείνη οὐκ ἡλάττωσε τὴν δόξαν, ἀλλὰ καὶ ἐτέραν προσέλαβε τὴν τῆς οἰκουμένης.

ΚΕΦ. ΛΑ.

Περὶ Βαρτίμαιου.

25

46 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεριχώ. καὶ ἐκπορευομένου αὐτοῦ ἀπὸ Ἱεριχώ, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ὄχλου ἵκανοῦ, νίος Τιμαίου Βαρτίμαιος ὁ τυφλὸς ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαγων.

“Οτι κατ' ἔξουσίαν ἡ ἵασις ἦν, ἐδειξε λέγων, “τί θέλεις παιήσω 30 “ σοι;” δήλη δὲ καὶ ἡ τιμὴ τοῦ πλήθους ἦν εἶχον πρὸς αὐτὸν, οὐκ ἐπιτρέποντες τῷ τυφλῷ βοᾶν, ὥσπερ ἐπὶ βασιλέως παριόντος. ὅστε οὐδὲ ἀν συνήρατο πρὸς τὴν Χριστοκτονίαν ὁ λαὸς, εἰ μὴ ὑπὸ

τῶν ἀρχόντων παρῆχθη. βλάπτει γὰρ λαὸν ἔξουσία πονηρά. μὲν δὲ Δαβὶδ ἐκάλει ὁ τυφλὸς, τὴν διατρέχουσαν ἐν τῷ λαῷ φήμην ἀκούων, καὶ τὴν προσδοκίαν τὴν ἐκ προφητῶν πεπεισμένος. καὶ οὐκ ἀναίνεται τὸ¹ γένος ὁ Κύριος, καίτοι δεῖξας ἀλλαχοῦ ὅτι καὶ ἕπερ τὸ γένος ἔστι τὸ σαρκικόν. οὐ γὰρ τῷ ψευδομένῳ καὶ κα-5 λοῦντι νιὸν Δαβὶδ, πάρεσχεν ἀν τὴν ἵστιν ἐκ ψεῦδους πίστεως καὶ ἐκ δυσφήμου λόγου, ὥσπερ οἴονται οἱ δικήσει αὐτὸν φάσκοντες ἐληλυθέναι, ἡ ἐξ ἑτέρας οὐσίας σεσαρκώσθαι^k, καὶ μὴ τοῦ ἐκ Δαβὶδ φυράματος. τίνος δὲ χάριν ἡρώησεν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, τί θέλεις ποιήσω σοι; ἵνα μὴ τις νομίσῃ¹ ἄλλο βουλομένῳ¹⁰ λαβεῖν, ἄλλο τι διδόναι^g καὶ γὰρ ἔθος αὐτῷ πανταχοῦ τὴν προ-αἵρεσιν πρότερον κατάδηλον ποιεῖν τῶν θεραπευομένων, καὶ ἐκκαλύπτειν ἄπατι, καὶ τότε ἐπάγειν τὴν ἱατρείαν δί' ἐν μὲν, ἵνα καὶ τοὺς ἄλλους εἰς ξῆλον ἀγάγῃ^j δεύτερον δὲ, ἵνα δεῖξῃ τῆς δωρεᾶς ἄξιος ἀπολαύοντας.

15

51. 'Ο δὲ τυφλὸς εἶπεν αὐτῷ ράβουνί, ἵνα ἀναβλέψω, καὶ τὰ ἔξης.

"Οτι δὲ ἄξιος καὶ πιστῶς^m, καὶ ἐξ ὃν ἐβόησε καὶ μετὰ πάσης σπουδῆς προσέδραμεν, ἐκπηδήσας, καὶ ὥπερⁿ ἔφερεν ἴματιον ἀπέριψε, μονονουχὶ τὸν παλαιὸν ἐκδύσας χιτῶνα, καὶ ὅλος τοῦ Ἰησοῦ²⁰ γενομένος, καὶ ἐκ τοῦ μαρτυρῆσαι αὐτῷ τὸν Χριστὸν καὶ εἰπεῖν "ὕπαγε, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε." καὶ τῆς ἵάσεως δὲ τυχὸν ὡς ἀπεπήδησεν, ὥπερ πολλοὶ ποιοῦσι μετὰ τὰς εὐεργεσίας ἀγνωμονῦντες· ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς δόσεως καρτερικὸς, καὶ μετὰ^o τὴν δόσιν εὐγράμμων. ἡκολούθει γὰρ τῷ Ἰησοῦ ἐν τῇ ὁδῷ. τὸ μὲν δὲν²⁵ τυφλότητι ἵστιν γεγονέναι κατὰ τὴν ὁδὸν συμφωνεῖ τῷ Ματθαῖῳ καὶ Λουκᾷ. ἔνα δὲ τυφλὸν οὗτός φησι καὶ Λουκᾶς· Ματθαῖος δὲ δύο· τοῦτο δὲ οὐδὲν πρὸς διαφωνίαν τῆς ἱστορίας. ἐνδέχεται γὰρ τοῦ ἐπιφανεστέρου μνήμην Μάρκου τε^p καὶ Λουκᾶν πεποιῆσθαι^q, ὥσπερ καὶ ὀνόματι^r δεδήλωκεν ὁ Μάρκος εἰπὼν, τὸν νιὸν Τιμαίου^s Βαρτίμαιου τυφλὸν, ὡς ἐπιφανῆ τότε ὅντα.

¹ Sic P.L. ἀναίνει τοῦτο Poss.^m ἄξιος κ. πιστὸς L.ⁿ Sic L. καίπερ Poss. et P.^o Sic L. κατὰ Poss. et P.^p τοῦτο τε L.^k ἀποσεσαρκώσθαι P.^l νομίσω P.^q πιστεῖσθαι L.^r δεμαστὶ L.^s ἐπιφανῆ L.

ΚΕΦ. ΑΒ.

Περὶ τοῦ πάλου.

1 Καὶ ὅτε ἐγγίζουσιν εἰς Ἱερουσαλήμ εἰς Βηθφαγῆ καὶ Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, ἀποστέλλει δύο 2 τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. καὶ λέγει αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν 5 κώμην τὴν κατέναυτι ὑμῶν, καὶ εὐθέως εἰσπορευόμενοι εἰς αὐτὴν εὑρήσετε πῶλον δεδεμένον, ἐφ' ὃν οὐδεὶς ἀνθρώπων κεκάθικε λύσαντες αὐτὸν ἀγάγετε.

Καίτοι πολλάκις ἐπέβη τῶν Ἱεροσολύμων πρότερον ἀλλ' οὐδέ-
ποτε μετὰ τοσαῦτης περιφανείας. καὶ γὰρ προσίμια ἦν, καὶ 10 οὕτε αὐτοῖς κατάδηλος ἦν, οὔτε δὲ καιρὸς παθεῖν ἐγγύς. διόπερ ἀδιάφορώτερον αὐτοῖς ἀνεμίγνυτο, καὶ μᾶλλον ἔαυτὸν κρύπτων οὔτε γὰρ μᾶλλον ἐθαυμαστόθε φαινόμενος οὖτα, καὶ εἰς μεῖζονα ἀν αὐτοὺς ἐξήγαγεν ὀργὴν. ἐπειδὴ δὲ καὶ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως πεῖραν ἔδωκεν ἴκανην, καὶ ὁ σταυρὸς ἐπὶ θύραις ἦν, μεῖζονως 15 ἐκλάμπει λοιπὸν⁸, καὶ μετὰ πλείονος ἀπαντα πράττει περιφανείας τὰ μέλλοντα αὐτοὺς ἐκκαίειν. Θέα δέ μοι πόσα θαύματα γίνεται,
καὶ ὅσαι πληροῦνται προφητεῖαι. εἴπεν ὅτι εὑρήσετε ὅνον προ-
εἶπεν ὅτι οὐδεὶς κωλύσει· μὴ γὰρ μικρὸν νομίσης εἶναι τὸ γεγεν-
μένον. τίς γὰρ αὐτοὺς ἐπεισετε τῶν ἰδίων ἀφαιρουμένων, καὶ ταῦτα 20
πένητας ὄντας ἵσως καὶ γεωργοὺς, μὴ ἀντειπεῖν ἐλκομένων τῶν
ὑποξυγίων, καὶ ταῦτα οὐκ αὐτὸν ὄρωντες, ἀλλὰ τοὺς μαθητάς;
ἀπὸ τούτων αὐτοὺς παιδεύει ὅτι καὶ Ἰουδαίους ἡδύνατο κωλύειν
μέλλοντας αὐτῷ ἐπιέναι, καὶ ἀφόνυς καταστῆσαι· ἀλλ' οὐκ
ἡθέλησεν. καὶ σημεῖον δὲ τὸ γινόμενον ἦν οὐ γὰρ ἀπὸ τοῦ ὄρους 25
τῶν Ἐλαιῶν εἰς Ἱερουσαλήμ ἐξίοντι τῷ Κυρίῳ χρεία τις ἐπ' ὅνον
καθέζεσθαι, ὃς τὴν Ἰουδαίαν καὶ Γαλιλαίαν ἀπασαν διῆσι πεξός,
ἀλλὰ τὸ ἔποχον αὐτὸν ἐπὶ τοῦ πάλου θεωρεῖσθαι, δηλοῦ τὸ ἐπὶ τοῦ
νέου λαοῦ καθέζεσθαι τὸν οὐράνιον ἥγεμόνα καὶ βασιλέα τῆς
Ἱερουσαλήμ. τὸ γὰρ νέον τῆς κλήσεως ἐδήλωσεν ὁ πῶλος· ἀλλὰ 30
καὶ τὸ πάλαι μὴ καθαρὸν τῶν νῦν καλουμένων. ὅνος γὰρ οὐ
καθαρὸν κατὰ τὸν νόμον.

⁸ λυτὸν Cod. L. qui hæc solus exhibet.

4 Ἀπῆλθον δὲ καὶ εὑρον πῶλον δεδεμένου, καὶ τὰ ἔξης.

Οὐ κάθηται ἐπὶ γυμνὸν τὸν πῶλον, ἀλλ' ἐπὶ τὰ ἴμάτια τῶν Ἀποστόλων. ἐπειδὴ τὸν πῶλον ἔλαβεν, ἀκαντα λοιπὸν προίενται.

Σκόπει δὲ τὸ εὔήκον τοῦ πώλου. πῶς ἀδάμαστος ὁν καὶ χαλινοῦ ἄπειρος εὐτάκτως ἐφέρετο. καὶ αὐτὸς προφητεία τοῦ μέλ-⁵ λοντος ἦν δηλοῦσα τὸ κατατείθεις τῶν ἔθνων, καὶ τὴν ἀδράσιν εἰς εὐταξίαν μεταβολήν.

8 Πολλοὶ δὲ τὰ ἴμάτια αὐτῶν ἔστρωσαν εἰς τὴν ὁδὸν καὶ τὰ ἔξης.

"Εως ἐπὶ τῶν τυμποτέρων οἱ ἀφελεῖς οὐ διαστρέφονται, τῇ ¹⁰ ἀλληεἴᾳ ἔσονται. ἀπὸ δὲ τῶν σημείων ἐπεγνωκότες τὸν Κύριον οἱ ὅχλοι, καὶ εὐφημίαν ἐποιοῦντο εἰς αὐτὸν, καὶ υἱὸν εἶναι Δαβὶδ καὶ Χριστὸν εἶναι πιστεύοντες, καὶ τὸ "εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος " ἐν ὄνόματι Κυρίου" κατὰ τὸν ψαλμὸν ἐπιβόωντες. Τὸ γὰρ "ώσανά" ὑμνος ἐρμηνεύεται.

Τὸ δὲ καὶ εὐλογημένη ἡ ἐρχομένη βασιλεία ἐν ὄνόματι Κυρίου τοῦ πατρὸς ἡμῶν Δαβὶδ ἄριστα εἰρηται. πολλαχοῦ γὰρ οἱ προφῆται τὴν κατὰ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν βασιλείαν ἐπ' ὄνόματι Δαβὶδ ἔφασκον ἐρχεσθαι. Δαβὶδ τὸν Χριστὸν ὄνομά-²⁰ σαντες, διὰ τὸ ἐκ Δαβὶδ αὐτὸν κατὰ σάρκα γνωρίζεσθαι. δοξαν οὖν ἀναπέμπουσιν τῷ ἐρχομένῳ ἐν ὄνόματι Κυρίου. εὐλογοῦσι δὲ καὶ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ πᾶσι Θεῷ τῷ ἐν ἴψιστοις τὴν δοξολογίαν ἀναπέμπουσιν, καθὼς ἐνοεῖν ἡδύναντο.

11 Καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὁ Ἰησοῦς, καὶ εἰς τὸ ²⁵ ιερὸν καὶ τὰ ἔξης.

Τὸ καταλιπόν, τὴν ως ἀπὸ ἀναξίων ἀναχώρησιν δηλοῖ. καὶ οὐκ ἐπὶ πολὺ χωρίζεται τῆς Ἱερουσαλήμ, ἵνα τάλιν ἐτανέλθῃ μετὰ τὴν νύκτα· ἥκει γὰρ ἐπὶ τὸ πάθος, καὶ οὐκ ἔμελλεν ἀφίστασθαι πρὶν ἡ πάθη.

ΚΕΦ. ΛΓ.

30

Περὶ τῆς ἔηρανθείσης συκῆς.

12 Καὶ τῇ ἐπαύριον ἐξελθόντων αὐτῶν ἀπὸ Βηθανίας, ¹³ ἐπείναστε. καὶ ἴδων συκῆν μακρόθεν ἔχουσταν φύλλα,

ἡλθεν εἰ ἄρα εὐρήσει τι ἐν αὐτῷ. καὶ ἐλθὼν ἐπ' αὐτὴν οὐδὲν εὑρεν εἰ μὴ φύλλα· οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων.

Καὶ τῇ ἐπαύριον φησιν, ἔξελθόντων αὐτῶν Βηθανίας, ἐπείκασεν. ὁ Ματθαῖος τὸ πρῶτον προστίθησι. πῶς δὲ πρωτίς τεινῆ; συνεχώρησε τῇ σαρκὶ τοῦτο. ἄλλος δὲ ἔφη, ἥλθεν^t εἰ ἄρα εὐρήσει^u ἐν 5 αὐτῇ καρπόν. οὗτον δῆλον ὅτι τῆς ἴσπονοίας αὐτῶν ἦν. καὶ γὰρ τὰς ὑπονοίας τῶν μαθητῶν γράφουσιν. οὕτω δὲ καὶ τὸ νομίζειν διὰ τοῦτο αὐτὴν κατηράσθαι. τίνος οὖν ἔνεκεν κατηράθη; τῶν μαθητῶν ἔνεκεν, ἵνα θαρρῶσιν. ἐπειδὴ γὰρ πανταχοῦ μὲν εὑρεγετεῖ^v, οὐδένα ἐκόλαστεν^w. ἔδει δὲ καὶ τῆς τιμωρητικῆς αὐτοῦ δυνάμεως 10 ἀπόδειξιν παρασχεῖν, ἵνα μάθωσιν ὅτι δυνάμενος ξηράναι Ἰουδαίους, ἐκὼν συγχωρεῖ, καὶ οὐ ξηραίνει. οὐκ ἐβούλετο δὲ τοῦτο εἰς ἀνθρώπους, ἐνδείξασθαι, καὶ^x εἰς τὸ φυτὸν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ τὴν ἀπόδειξιν ταύτην ταρέσχετο. ὅταν δὲ εἰς τόπους γένηται τι, μὴ ἀκριβολογώμεθα, δικαίως η̄ ἀδίκως, λέγοντες, ἀλλὰ τὸ θαῦμα 15 ἰδωμεν. ἐπεὶ καὶ περὶ τῶν χοίρων πολλοὶ τοῦτο εἰρήκασι τῶν καταποντισθέντων, τὸν τοῦ δικαίου γυμνάζοντες λόγον. ἀλλ’ οὐδὲ ἐνταῦθα προσεκτέον αὐτοῖς. καὶ γὰρ καὶ ταῦτα ἄλογα, ὥσπερ ἐκεῖνο τὸ^y φυτὸν ἄψυχον.

Τίνος οὖν ἔνεκεν περίκειται τοιοῦτον^b σχῆμα τῷ πράγματι; καὶ 20 τῆς κατάρας ἀν^c η̄ πρόφασις, ὥπερ ἔφην, τῆς τῶν μαθητῶν ὑπονοίας τὸ πρᾶγμα ἦν, εἰ καὶ τούτων οὐδὲν αἰνίττεται. εἰ δὲ λέγοις ὅτι^d οὐκ ἦν καιρὸς, καὶ ἐντεῦθεν δείκυνσιν ὅτι προηγουμένως εἰς τοῦτο ἥλθε, οὐ διὰ πείναν, ἀλλὰ διὰ τοὺς μαθητάς. τίς γὰρ οὗτος εὐήθης ὥστε ὑπολαβεῖν ὅτι^e ἐν πρωϊνῷ τῷ καιρῷ τοσοῦτον ἥττητο 25 πείνης; η̄ εἶπερ ἐπείνη καὶ τὸ ἐσθίειν τότε ἐνόμιζεν ἀδεῖς, τί τὸ κωλύνει ἦν αὐτὸν φαγόντα τῆς οἰκίας ἔξελθεῖν; οὐδὲ γὰρ ἐνεστιν εἰπεῖν ὡς η̄ τοῦ καρποῦ θέα πρὸς πείναν αὐτὸν ἔξεκαλέσατο. οὐ γὰρ ἦν καιρὸς συκῶν^f πεινῶν δὲ πῶς οὐχ ἐτέρωθεν ἐξήτει τροφὴν, ἀλλ’ ἀπὸ τῆς συκῆς, ἦν οὐ δυνατὸν ἦν ἔχειν πρὸ τοῦ καιροῦ τὸν 30 καρπὸν, δῆλον πᾶσιν ὅντος σαφῶς; ποίας δὲ ἀγανακτήσεως ἦν ἔξιον τὸ μὴ ἔχειν αὐτὴν καρπόν; ὥστε ὅγε μὴ πάντως εὐήθης ἱκανῶς

^t ἥλθεν om. L.   ^u εἴρεις L.   ^v Sic L. εὑρεγετῶν Poss. et P.
γ̄ ἐκάλυσεν L.   ^x ἀλλὰ P.   ^w τὸ om. P.   ^b Sic P.L. τοῦτο Poss.
^c αὐτῇ P.   ^d Sic P.L. λέγοντε Poss.   ^e Sic P.L. ὑπολάβητο Poss.

ἀν ἐκ τούτων συλλογίσαιτο ὅτι πεντα μὲν οὐκ ἦν, πρόσχημα δὲ ἦν πείνης τὴν οἰκείαν ἐνδεικνύμενος δύναμιν, εἰς τὸ μὴ οἰεσθαι αὐτοὺς ἀτονίᾳ τὸ πάθος αὐτὸν ἀναδέχεσθαι. διὰ τοῦτο φυτὸν ἐπιλεξάμενος, διὸ καὶ τέμοι τις, οὐ ἥρδις τὴν ἔμφυτον ὑγρασίαν ἀποτίθεσθαι πέφυκε· τοῦτο διὰ μόνης ἐξήρανε τῆς ἐπιτιμήσεως. 5

Ἄλλως δέ φησι τὴν μέλλουσαν κατὰ τὴν Ἱερουσαλήμ κρίσιν ἐπὶ τῆς συκῆς ἐδεῖξεν, ὡσπερ καὶ ἡ παραβολὴ θηλοῦ ἦν καὶ ὁ Λουκᾶς ἀπεμνημόνευσε λέγων, “συκῆν εἶχεν τις πεφυτευμένην ἐν τῷ ἀμπελῷ λῶνι αὐτοῦ, καὶ ἥλθεν ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ καὶ οὐχ εὑρεν. εἶπεν “δὲ πρὸς τὸν ἀμπελουργὸν. ἴδε τρία ἔτη ἀφ' οὗ ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ καὶ οὐχ εὑρίσκω. ἔκκοφον αὐτήν” ἵνα τί καὶ τὴν γῆν καταργῆ; ὃ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ λέγει. Κύριε, ἄφες αὐτήν καὶ τοῦτο τὸ ἔτος, ἕως εὖ σκάψω σερι αὐτήν καὶ βάλλω κόπρια· κανὸν μὲν ποιήσῃ καρπὸν, εἰ δὲ μήγε εἰς τὸ μέλλον ἐκκόψεις αὐτήν.” Ὡπέρ οὖν λόγῳ διέξηλθεν, τοῦτο καὶ ἔργῳ δέδειχεν ὡσπερ καὶ ἄλλα 15 ἐποίησε συμβολικὰ, καθὼς ἐν τῇ παραστίᾳ καὶ διὰ τὸν προφητῶν ὅτι μᾶλλον ἀκοῆς ὄρασις ψυχῆς καθάπτεται, καὶ ἐν μνήμῃ σώζεται. ή μὲν παραβολὴ τὴν ἀκαρπίαν ἐλέγχει τῆς Ἱερουσαλήμ.

*Ἐρχεται οὖν ὁ Κύριος ἐπὶ τὴν συκῆν ζητῶν καρπὸν ἐν αὐτῇ, καθὰ ἔλεγεν ἡ παραβολὴ, φῦλλα δὲ εἶχε μόνον, ἀτε δὴ καὶ ἔπειτα 20 ὄντος· καὶ δοκεῖ μὲν κατὰ χρείαν τροφῆς ἐπ' αὐτὴν ἐληλυθέναι. σύμβολον δὲ ποιεῖ τὸ εἰρημένον, καὶ συνέτρεχεν ἡ πεντα τῷ συμβόλῳ, ἡρμοσμένης τοῦ σώματος τοῦ ἀγίου φύσεως τε καὶ κινήσεως πρὸς τὰς τῶν πραγμάτων οἰκονομίας τε καὶ ἐδεῖξεις. οὐ γὰρ ἀγνοεῖν δήπουθεν οἶν τε ἦν, ὅτι καρπὸν εἰς βρῶσιν οὐκ ἄν ἔχοι 25 κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἡ συκῆ. ἀλλ' ἐμφαίνεται τῷ πράγματι ὡσπερ βρῶσιν εἶναι τοῦ Κυρίου τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν, καὶ ποθεῖν αὐτὸν ταύτην, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν μελλόντων πιστεύειν Σαμαρείτων εἶπεν τὸ “ἔγω βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἦν ὑμεῖς οὐκ “οἴδατε.” τὸ μὲν οὖν εὐθαλὲς τῆς συκῆς, τὴν δόξαν ἐδείκνυ τῆς 30 Ἱερουσαλήμ τὴν παρὰ Θεοῦ δεδομένην αὐτῇ· τὸ δὲ ἀκαρπὸν τὴν κακίαν καὶ ἀπιστίαν. ή δὲ ἀκαρία τοῦ καρποῦ τὴν ἀκαρίαν τῆς τότε σωτηρίας τῆς Ἱερουσαλήμ ἥλεγχειν τὴν δὲ ἀκαρίαν ταύτην ἐπήγαγεν ἔαυτῇ. διὸ καὶ μέμψιν καὶ κατάραν ὑφίσταται· οὐ δήπου πρὸς τὴν συκὴν ὀργιζόμενου τοῦ Κυρίου, ὅτι μὴ καρπο-35

φοροί καὶ ταῦτα παρὰ καιρὸν, ἀλλ' ἐν τῷ δένδρῳ τὸ τῆς πόλεως ἐπιδείκνυτος. ἡ δὲ κατάρα τοῖς ἔργοις ἐμφαίνεται πεπληρωμένη περὶ τὴν πόλιν. τὸ δὲ μηκέτι καρπὸν ἄγειν τὴν Ἱερουσαλήμ οὐκ ἀποκλείει τῆς καινουργηθείσης καρπιφορίας, ἣν ἡ δοθησομένη αὐτοῖς Χριστοῦ γνῶσις παρέξει οἷονεὶ κατά τινα ἐγκεντρισμὸν⁵ δοθησομένης τῆς Ἱερουσαλήμ τῆς ἀποστολικῆς δυνάμεως εἰς τὸ καρπιφορῆσαι οὐ γὰρ ἐξ αὐτῆς ὁ καρπὸς ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐκ τῆς νέας καὶ προσγινομένης γνώσεως, ἣν ὥσπερ ἔξωθεν καὶ ἀπὸ τῆς ἐξ ἑταῖρῶν ἐκκλησίας προστιθεμένην λήψεται.

15 Καὶ ἔρχονται εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ εἰσελθὼν ὁ Ἰη-¹⁰
σοῦς εἰς τὸ ιερὸν ἤρξατο ἐκβάλλειν τοὺς πωλούντας
καὶ ἀγοράζοντας ἐν τῷ ιερῷ· καὶ τὰς τραπέζας τῶν
κολλυβιστῶν, καὶ τὰς καθέδρας τῶν πωλούντων τὰς
περιστερὰς κατέστρεψε.

Τοῦτο καὶ ὁ Ἰωάννης φησίν⁶ ἀλλ' ἐκεῖνος μὲν ἐν ἀρχῇ τοῦ¹⁵
Εὐαγγελίου⁷ οὗτος δὲ πρὸς τῷ τέλει, ὥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος.
ὅθεν εἰκὸς δεύτερον γεγενῆσθαι τοῦτο, καὶ κατὰ διαφόρους καιρούς,
καὶ δῆλον καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων καὶ ἀπὸ τῆς ἀποκρίσεως. ἐκεῖ μὲν
γὰρ ἐν τῷ Πάσχα παρεγένετο, ἐνταῦθα δὲ πρὸ πολλοῦ. τοῦτο δὲ
κατηγορία μείζων τῶν Ἰουδαίων⁸. ὅτι καὶ ἄπαξ καὶ δὶς τὸ αὐτὸ⁹ 20
αὐτῷ ποιήσαντος, ἐνέμενον ἐπὶ τῇ καπηλεἴ¹⁰ καὶ ἀντίδειν αὐτὸν
εἶναι ἔλεγον, δέον κράτειθεν μαθεῖν αὐτοῦ τὴν πρὸς τὸν Πατέρα
τιμὴν καὶ τὴν οἰκείαν ἰσχύν. ἔώρων γὰρ τοὺς λόγους τοῖς πράγ-
μασι συμφωνοῦντας¹¹ ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐπείθοντο, ἀλλ' ἥγανάκτουν.
διὸ καὶ αὐτὸς τὸν Ἡσαΐαν αὐτοῖς ἐπιτειχίζει κατήγορον, τὸν θυμὸν²⁵
αὐτῶν κατασβεπνὸς, καὶ δεικνὺς¹² ὅτι παρὰ Θεοῦ ἦκει. ληστὰς δὲ
τοὺς ἐμπόρους ἐκάλεσε, διὰ τὸ ληστρικὸν τῆς φιλοκερδίας, οἱ τὴν
τῶν θυσιῶν χρείαν πρόφασιν αἰσχροκερδίας λαμβάνοντες, βόας,
καὶ τρυγόνας, καὶ περιστερὰς ἐπίπρασκον ἔτεροι δὲ ἀργύρια
προυτίθεσαν λεπτὰ πρὸς τὴν τῶν μειζόνων ἀλλαγήν. σφιδρότερον³⁰
δὲ τὸ ἔργον οὐκ ἐν ἡπιότητι¹³ λόγου γενόμενον, ὅποτε καὶ τοὺς
πιπράσκοντας ἔξεβαλε καὶ τὰς τραπέζας κατέστρεψεν. ἄλλος¹⁴

⁶ Ἰουδ. μείζων L.   ⁸ καὶ δεικνὺς om. L.   ¹⁰ ἡηπιότητι L.   ¹² γι-
νόμενος P.   ¹³ ἀλλαγής L.

δέ φησιν ὅτι περὶ τὸν χρόνον οὐ πάνυ τοῖς τρισὶν Εὐαγγελίσταις ἐμέλησεν ἐν τῇ διηγήσει τῆς ἀνόδου τῆς Ἱερουσαλήμ. ὁ γὰρ Ἰωάννης ἀκριβέστερον τὸ τοιοῦτον προϊστορήσας, ἐν τῇ πρώτῃ ἀνόδῳ ταῦτα πεπράχθαι φησιν· καίτοι ἐν τῷ Πάσχα τὸ πάθος ἱστορεῖ γεγονός¹. τὸ οὖν ἱστορῆσαι τὸ τραγύμα μόνην ἐμέλησεν² αὐτοῖς, καὶ τὰς διαφόρους ἀνόδους μίαν πεποιήκασι. οὕτω καὶ ἐν τῷ ὁ φαλμῷ τὰ ἐν διαφόροις γεγενημένα χρόνοις ὑφ' ἓνα εἰσῆκται καιρὸν ἐν τῇ διηγήσει ἔνθα φησιν, τὸ “κατελάλησαν τοῦ Θεοῦ” “καὶ εἶτον, μὴ δυνήσεται ὁ Θεὸς ἐτοιμάζειν τραπέζαν ἐν ἐρήμῳ; “ἐπεὶ ἐπάταξε πέτραν καὶ ἐρήγησαν ὕδατα, καὶ χείμαρροι κατε-¹⁰ κλύσθησαν. μὴ καὶ ἄρτον δύναται δοῦναι, ἡ ἐτοιμᾶσαι τραπέζαν “τῷ λαῷ αὐτοῦ;” μετὰ γὰρ τὴν τοῦ ὕδατος δόσιν, οὐχὶ περὶ τοῦ μάντα ἣν ἀντιλογία, ἀλλ' ἡ περὶ τῶν κρεῶν εἰσήγαγεν δὲ ἐκάτερον κατ' αὐτὸν ὁ φαλμῷδός.

18 Οἱ δὲ γραμματεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ἥκουσαν καὶ ἔζητον³ 15 πῶς αὐτὸν ἀπολέσουσιν.

‘Ησθάνοντο λοιπὸν⁴ γὰρ ὅτι αὐτῶν καθάπτεται τὰ γινόμενα παρ' αὐτοῦ. ποτὲ μὲν οὖν κατεχόμενος διὰ μέσου αὐτῶν ἀναχωρεῖ, καὶ οὐχ ὅραται ποτὲ δὲ φαινόμενος ὀδίνουσαν αὐτῶν τὴν ἐπιθυμίαν ἐπέχει. ἐνταῦθα δὲ τῷ φόβῳ⁵ τοῦ πλήθους αὐτοὺς κατεῖχεν. 20 οὐ γὰρ ἐβούλετο πάντα ὑπὲρ ἄνθρωπον ποιεῖν, ὥστε πιστεῦντας τὴν οἰκουμείαν. οἱ δὲ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ πλήθους ἐσφρονίζοντο, οὔτε τὴν τῶν πρεφητῶν μαρτυρίαν ἦδούντο. οὕτω καθάπτας αὐτοὺς ἡ φιλαρχία ἐπλήρωσεν⁶, καὶ εἰς μιαιφονίαν ἐξώπλιξεν.

19 Καὶ ὅτε ὅφε ἐγένετο, ἐξεπορεύετο ἔξω τῆς πόλεως. 25 20 καὶ πρωὶ παραπορεύμενοι, εἶδον τὴν συκῆν ἐξηραμένην ἐκ ρίζῶν.

Ἀκριβέστερον ὁ παρὸν Εὐαγγελίστης ἀπομημονεύει τῆς ἴστορίας, ἐν τῇ ἐφεξῆς ἡμέρᾳ λέγων τεθεωρεῖσθαι ὑπὸ τῶν μαθητῶν ἐξηραμένην τὴν συκῆν⁷ ἐπανίστων πάλιν ἐπὶ τὴν πόλιν ἀπὸ τῶν 30 προαστείων. ὁ δὲ Ματθαῖος παρέδραμε τὸ ἀκριβές τοῦ καιροῦ εἰπὼν παραχρῆμα τὴν συκῆν ἐξηράνθαι καὶ τεθαυμακέναι τοὺς

¹ Sic L. καὶ οὗτοι ἐν τῷ πάθει ἱστορεῦσι γεγονός P. et Poss.   ² Sic L. ησθάνοντο P. et Poss.   ³ Sic I. ὁ φόβος P. et Poss.   ⁴ επλήρωσεν P.

μαθητάς. παραχρῆμα δὲ λέγοιτ' ἀν καὶ εἰς αὔριον τὸ πρᾶγμα γνωσθέν ὁξεῖα δὲ καὶ ἡ δύναμις καὶ ἐν τῷ ζωγρονεῖν τὰ νεκρὰ, καὶ καβάπερ ἐπὶ τῶν ἀναβίωσθέντων ὑπὸ Κυρίου καὶ ἀποξηραίνουσα τὰ ζῶντα, καβάπερ ἐπὶ τῆς συκῆς. ταῦτα δὲ καὶ ὑπὸ τῆς γραφῆς ὑπὸ Θεοῦ λέγεται, τὸ “ἐγὼ ἀποκτενῶ καὶ ζῆν ποιήσω”⁵ καὶ τὸ “ἐγὼ ἔναριτο ξύλον χλωρὸν, καὶ ἀνεβάλλω ξύλον ξηρὸν” καὶ οὐδεμία διατριβὴ περὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν, εἰ μὴ ὅτε περὶ ἀνθρώπων προαιρέσεως γίνεται τῶν μὴ ταχὺ δεχομένων, μηδὲ οὕτως ὁξέως ἀποτελούμενων εἰς τόδε, ὡς ἡ θεῖα ἐνέργεια δύναται ὅθεν καὶ περὶ τὴν ἐν πίστει δύναμιν ὀλίγους οἱ συνακολουθοῦντες ¹⁰ τοῦ Κυρίου τὴν ὁμόνοιαν πρᾶξιν ἐνδιδόντες πίστεως, ἣν διὰ δυνάμεως αὐτοῖς παρέχεται. ὅστε μὴ μόνον ξύλον ἀποξηρᾶναι τεθηλὸς, ἀλλὰ καὶ ὄρος μετακινῆσαι προστάγματι, καὶ πάντα πληροῦν ὅσα ἀν τις αἰτήσαιτο.

Δῆλον δὲ ὡς οὐκ ἀχρεῖον τούτων ἔκαστον ἐπαγγέλλεται Χρι-¹⁵ στὸς, οὐδὲ οἶον ἐπὶ θαυματουργίᾳ κενῆ, καβάπερ ἀξιοῦσιν οἱ τὰ τοιαῦτα ἀπαιτοῦντες, καὶ κελεύοντες μετακινεῖν τῶν τυχόντων τι καὶ βραχυτάτων, ὡς ἐπ’ ἐλέγχῳ τῆς ἐπαγγελίας τῆς περὶ τῶν ὄρων οὗτε γὰρ ὄρος οὗτε δὲ κάρφος ἀχρείως μετακινηθεῖν ἀν κατὰ δύναμιν Θεοῦ, ἐπεὶ μὴ δὲ αὐτὸς ἀχρείως τὴν συκῆν ἐξήρανεν, ²⁰ ἀλλ’ ἐπὶ σημείῳ τῆς τοῦ Ἰσραὴλ μελλούσης ἀκαρπίας, καὶ πρὸς ἔνδειξιν τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως. ἔπειται δὲ τῇ πίστει τῇ τελείᾳ καὶ τὰ τῆς ἀρετῆς, ἥτοι γε ἀπ’ ἀρχῆς κατορθούμενα, ἢ καὶ ἐκ μετανοίας διορθούμενα. καὶ ἐπειδὴ τὸ ἐξ ἀρχῆς κατορθοῦν ἀπταίστως ἀδύνατον, τὸ διὰ μετανοίας προσέθηκεν ὁ Κύριος.^P

25

ΚΕΦ. ΛΔ.

Περὶ ἀμυησικακίας.

25 Καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε κατά τινος, ἵνα καὶ ὁ πατήρ ὑμῶν ὃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφῆ ὑμῖν τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

30

Οὐ μόνον εἶπεν “πάντα ὅσα ἀν προσευχόμενοι αἰτήσθε πι-

^P Hujus Scholii partem, quod ex Cod. L. dedi sub Cyrilli nomine in Catena sua vulgavit Possinus.

“στεύετε ὅτι λαμβάνετε, καὶ ἔσται ὑμῖν,” ἀλλὰ κάκειν πρὸς τοῦτο· “καὶ ὅταν στήκητε προσευχόμενοι, ἀφίετε εἴ τι ἔχετε “κατά τινος. ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἀφῇ ὑμῖν • “τὰ παραπτώματα ὑμῶν” ὅπτω γὰρ φησὶν ἡ πίστις ἐν ὑμῖν ἀληθῆς ἔστιν ἡ πάντα δυναμένη. 5

26 Εἰ δὲ ὑμεῖς οὐκ ἀφίετε, οὐδὲ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.

Εἰ τὸ γοῦν ἐκ μετανοίας καθαρὸν^q ὑμῖν παρείη, καὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν ἐπιτυχάνοιτε, διδόντος τὸ ἐνδόσιμον τῇ παρὰ Θεοῦ ἀφέσει, διὰ τῆς πρὸς ἀνθρώπους ἀφέσεως. παρασκευάζει τόντινον 10 τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ^γ διὰ τούτων θαρρεῖν πίστει τε καὶ εὐχῇ, καὶ μὴ δεδοκέναι. τὸ γὰρ θαυμάσαι οὐκ ἦν ἀπὸ πίστεως. οὐδὲ γὰρ τῷ Θεῷ μέγα τοῦτο. ἐπεὶ οὖν οὐκ ἥδεσαν αὐτοῦ σαφῶς τὴν δύναμιν, λανθανόντως ἀπάγει τῆς ἀπιστίας αὐτοὺς, καὶ δείκνυσιν ἡλίκου ἔστι τὸ τῆς πίστεως. 15

ΚΕΦ. ΛΕ.

Περὶ τῶν ἐπερωτησάντων τὸν Κύριον Ἀρχιερέων καὶ Γραμματέων.

27 Καὶ ἔρχονται πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα^α καὶ ἐν τῷ ἵερῳ περιπατοῦντος αὐτοῦ, ἔρχονται πρὸς αὐτὸν οἱ ἀρχιερεῖς 28 καὶ οἱ γραμματεῖς, καὶ λέγουσιν αὐτῷ, Ἐν ποίᾳ ἔξουσίᾳ- 20 σίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίσι σοι τὴν ἔξουσίαν ταύτην ἔδωκεν, ἵνα ταῦτα ποιῆς;

Ἐπειδὴ τοῖς σημείοις ἐπισκῆψαι οὐκ εἶχον, τὴν τῶν κατηλευνόντων ἐν τῷ ἱερῷ προφέρουσι διόρθωσιν. ὃ δὲ λέγουσι τοιοῦτον ἔστι. τὸν διδασκαλικὸν ἔδέξαν θρόνον; ἵερεὺς ἔχειροτονήθης, ὅτι 25 τοσαύτην ἔξουσίαν ἔπεδείξω; καὶ μὴν οὐδὲν ἐποίησεν αὐθαδείας ἔχόμενον, ἢ τῆς εὐταξίας προενόσει τοῦ ἱεροῦ. ἀλλ’ ὅμως οὐδὲν ἔχοντες εἰπεῖν, τοῦτο ἐπισκῆπτουσι. καὶ ὅτε μὲν ἔξέβαλεν οὐκ ἐτόλμησαν εἰπεῖν οὐδὲν, διὰ τὰ θαύματα ἣ ἔφη ὁ Ματθαῖος αὐτὸν πεποιηκέναι ἐν τῷ ἱερῷ. ἐπειδὴ δὲ ὥφθη, τότε ἐπιτιμῶσι. μονον-30 ουχὶ λέγοντες, τί δήποτε κωλύεις ἄπειρον ήμεις οὐκ ἀπεκωλύσαμεν

^q Sic P.L. καρπὸν Poss.

^γ αὐτοὺς L.

ἐν τῷ παντὶ χρόνῳ; διελέγχων τὴν ἐπιστασίαν τὴν ὑμετέραν, καὶ καταισχύνων ὡς ἀμελῶς ἔχοντας περὶ τὸ τῷ ἵερῷ πρέπον. ταῦτα γὰρ ἦν τὰ ἐνοήματα τῶν αἰτιωμένων τὸν Κύριον ἐπὶ τῇ διορθώσει τῶν κατὰ τὸ ἱερὸν πραγμάτων. ἔδει δὲ οὐκ ἐρωτᾶν ἀλλ' εἰδέναι . μάλιστα ἐκ τῶν πάλαι προφητῶν. ἐπειδὴ δὲ τούτου μὴ ἐφικνοῦντο ⁵ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι, τὴν γοῦν Ἰωάννου μαρτυρίαν ἔχρην ἐν μνήμῃ φέροντας. εἰδέναι, ὅτι οὗτος ἐστιν ὁ προσδοκώμενος πάλαι Σωτὴρ τοῦ κόσμου, καὶ γινώσκειν τὴν ἔξουσίαν καὶ μὴ ζητεῖν περὶ αὐτοῦ. ἐπειδὴ δὲ οὐ συνίασιν, ἀντικρυς μὲν ἐαντῷ μαρτυρεῖν ὁ Κύριος ἐκκλίνει, διὰ τὸ κατὰ ἀνθρωπον μὴ ἀξιόπιστον εἶναι τὴν ¹⁰ αὐτοῦ περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν. Ἰωάννην δὲ μάρτυρα παρέχεσθαι βούλεται, καὶ ἐπείπερ οὐκ ἀποδεξάμενοι οὐδὲ τὸν Ἰωάννην διαλέγεται, διὰ τοῦτο πρότερον ἐρωτᾶ περὶ Ἰωάννου, ἥντινα τιμὴν ἔχουσιν. “εἶπεν γὰρ αὐτοῖς,” φησιν, “ἐπερωτήσω ὑμᾶς κἀγὼ ἔνα “λόγον, καὶ ἀποκρίθητέ μοι, καὶ ἐρῶ ὑμῖν ἐν ποιᾳ ἔξουσίᾳ ταῦτα ¹⁵ “ποιῶ, τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἐξ οὐρανοῦ ἦν ἡ ἐξ ἀνθρώπων;” καὶ τὰ ἔξῆς. εἰ γὰρ ἐκεῖνοι ἥσαν ἀποδεδεγμένοι, καὶ τὴν μαρτυρίαν πάντως ἀκόλουθον ἦν ἀποδέξασθαι, καὶ οὕτως ἀν ἡπίσταντο τὴν ἔξουσίαν.

Ἐρωτᾶ διὰ ταῦτα λέγων, ὅτι κἀγὼ ἔνα λόγον ἐρωτῆσαι βού-²⁰ λομαι, ὃν ἔαν εἴπητε μοι, μαθήσεσθε ἐν ποιᾳ δυνάμει ταῦτα ποιῶ, ἔαν τοῦτον αὐτὸν περὶ ἐμοῦ μαρτυροῦντα δέχεσθε, καὶ τίς είμι γνώσεσθε. ἐρωτᾶ τὲ περὶ τῆς χάριτος τῆς ἐν Ἰωάννῃ. αὗτη γὰρ αὐτὸν ἔτιμόν τε καὶ ἀξιόπιστον καβίστη^{*} μάρτυρα. καὶ εἴπατέ μοι, φησι, πότερον ἐκ Θεοῦ ἦν τὸ βάπτισμα Ἰωάννου ἡ ἐξ ἀνθρώ-²⁵ πων[†]; τὸ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ λέγων, τὸ ἐκ Θεοῦ δεδήλωκεν[‡]. στενοχωροῦνται δὲ περὶ τὴν ἀπόκρισιν ἐκεῖνοι. εἰ μὲν ὄμολογοῖσεν[§] τὴν ἀλήθειαν περὶ Ἰωάννου, τὴν ἀπιστίαν αἰδούμενοι τὴν πρὸς αὐτὸν ἦν ἡτίστησαν, ἀκόλουθον φανησομένην τῇ ἀληθεῖ περὶ αὐτοῦ μαρτυρίᾳ[¶]. εἰ δὲ ἀρνοῦντο ὅτι παρὰ Θεοῦ ὁ βαπτιστής, φοβούμενοι τὸν ὄχλον. διὸ ἐκκλεισθέντες ἀποκρίσεως, λέγουσιν, “οὐκ οἰδαμεν.” καὶ πρὸς τοῦτο δὲ Σωτὴρ ἀκολούθως, “οὐδὲ ἐγὼ λέγω ὑμῖν,” φησιν, “ἐν ποιᾳ ἔξουσίᾳ ταῦτα ποιῶ.” ὡς γὰρ δήλου^{**} τούτου τυγχάνοντος

^{*} καβίστης P.   [†] ἀνθρώπινον L.   [‡] δεδήλωκεν αὐτὸς δὲ Ἰωάννης Poss.
^{**} ὄμολογεῖς P.   δμολόγειαν Poss.   [¶] δήλον Poss.

ὅτι ἔφυγεν τὴν ἀπόκρισιν, οὐχὶ δὲ ἀγκοῦντες ἀληθῶς οὐκ ἀπεκρίναντο· οὐδὲ ἐγώ φησιν ὑμῖν λέγω· οὐκ εἴπεν, οὐκ οἶδα, ἀλλ' οὐ λέγω, ἀντὶ τοῦ, οὐκ ἡβουλήθητε τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν· οὐδὲ τῆς παρ' ἐμοῦ τεύξεσθε ἀποκρίσεως. ἡ καὶ οὗτος· οὐ δύνασθε οὐδὲ ὑμεῖς περὶ ἐμοῦ ἀκούειν ὅστις εἰμὶ, ἐπεὶ τὸν μάρτυρα εὐ δέχεσθε δις 5 ἥλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός. εἰ γὰρ ἐπίστασθε ὅτι τὸ φῶς εἰμὶ τὸ ἀληθινὸν, ἔγνωτε τοῦτο ἀν τοις εἰκότως ἀφαιρῷ τὸν σκότον ἀπὸ τοῦ Ἱεροῦ τόπου. σκότος γὰρ ἡ φιλοκερδία καὶ αἰσχροκερδία τὸ καλὸν ἰδεῖν οὐκ ἔωσται.

ΚΕΦ. ΛΣ.

10

Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος.

1. Καὶ ἥρξατο αὐτοῖς ἐν παραβολαῖς λέγειν, Ἀμπελῶνα ἐφύτευσεν ἄνθρωπος, καὶ περιέθηκε φραγμὸν, καὶ ὤρυξεν ὑπολήμιον, καὶ ὠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησε.

15

* Η παραβολὴ δηλοῖ ὅτι μὴ μόνον περὶ τὸν Ἰωάννην ἡγνωμονήκασιν, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτὸν τὸν Κύριον, ἀρξάμενοι ἀπὸ τοῦ οἰκέτου, προελθόντες δὲ ἐπὶ τὸν δεσπότην. διὸ καὶ τὴν ἀποβολὴν εἰκότως πεισομένους αὐτοὺς προδείκνυτι, τὸν ἀμπελῶνα λέγων τὸν Ἰσραὴλ τοῦ οἰκοδεσπότου, τοῦτ' ἔστι τοῦ Θεοῦ, καὶ φραγμὸν 20 περιβληθέντα ἀσφαλείᾳ τῇ παρὰ Θεοῦ διὸ καὶ καβαίρεσιν τοῦ φραγμοῦ ἀπειλῶν ὁ Θεὸς ἐν τῷ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ, τὴν ἀσφάλειαν ἐδήλωσεν περιαρεθησομένην αὐτῶν. “καὶ ὤρυξεν ὑπολήμιον” ληγὸν μὲν, ὡς ἔτερός φησιν Εὐαγγελιστὴς, τὸ θυσιαστήριον λέγων, ὑπολήμιον δὲ τὸ ὑποκάτω, ἔνθεν τῶν θυσιῶν τὸ αἷμα ἐδέχοντο. 25 πύργον δὲ τὸν καὸν ἐπιφανέστατον ἐν ἀνθρώποις καὶ ὑψηλότατον. ἐκδεδωκέναι τε ἔφη τὸν ἀμπελῶνα γεωργοῖς, τοῦτ' ἔστι τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ διδασκάλοις· καὶ ἀποδεδημηκέναι, τοῦτ' ἔστι δεδωκέναι χρόνος εἰς καρποφορίαν, ἣν ὅσπερ ἐπιστὰς πάλιν ἥμελλεν ἀπαιτῆσαι². ταῦτα δὲ εἰς τὸν Πατέρα μὲν λέγεται κατὰ 30 τὴν ὑπόθεσιν τῆς παραβολῆς, καθ' ἣν ἴδιον³ τὸν Τίὸν εἰσάγει ἡ

γ τοῦ L.

2 ἀπαιτήσειν P.

3 ἴδιος P.L.

παραβολὴ, ὅτι καὶ ἴδια τοῦ Λόγου ἡ σάρκωσις· οὐ μὴν χωρίζει γε τὸν Τίὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ὁ περὶ τοῦ οἰκοδεσπότου λόγος, εἴπερ πάντα δί’ αὐτοῦ ἐγένετο. αὐτίκα καὶ ὁ Ἡσαῖας “τοῦ ἀγαπητοῦ” λέγει τὸν ἀμπελῶνα· μετὰ δὲ ταῦτα τὴν ἀπαίτησιν τῆς καρποφορίας τοῦτ’ ἔστιν τοῦ νομικοῦ^b βίου, παρόντος τοῦ καιροῦ, φησὶ 5 γεγενῆσθαι διὰ δούλου πρῶτον· οὐ τυπτηθέντος καὶ ἀναιρεθέντος, δί’ ἑτέρου δούλου τάλιν τὴν ἀπαίτησιν ἔδει γεγενῆσθαι. εἴτα καὶ τρίτου τάλιν ἀπεσταλκέναι αὐτοῖς, καὶ οὕτω τὸ τελευταῖνον διὰ τοῦ οὐδὲν τὴν ὑπερβάλλουσαν δόξαν ἐπιδεικνύντος εἰς τὸ καταιδέσαι μειζόνως· οὐχ ὡς ἀγνοοῦντος τὸ ἀποβιησόμενον τοῦ πέμπτοντος, 10 ἀλλ’ ὡς τοῦ πράγματος ἔχοντος τὸ ἄξιον ἐντροπῆς. δούλον τε πρότερον μὲν λέγουσι τοὺς ἐν καιρῷ Ἡλιοῦ καὶ αὐτὸν Ἡλίαν προφήτας, δεύτερον δὲ τὸν Ἡσαῖαν, καὶ Ὄστην καὶ Ἀμὼν, τρίτον δὲ τοὺς περὶ τὸν Ἐζεχιὴλ καὶ Δανιὴλ· καὶ κατὰ ταύτην γε τὴν διάρεσιν τὸ, “τὰ τρία ἔτη ἔρχομαι· ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ^c 15 “ταύτῃ, καὶ οὐχ ἐνρίσκω,” εἰς τοὺς προφήτας ἀν λέγοιτο, ἵνα τέταρτον ἔτος ἢ τὸ τῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου, καὶ μὴ τρίτον. ἐπάγει γοῦν ἡ παραβολὴ τὸ κατὰ τοῦ Κυρίου τόλμημα, ὅτι συνιέντες αὐτὸν ὄντα κληρονόμου, μείζονα τὴν τόλμαν ἐνεδείξαντο, 20 ὡς ἀποκτεῖναι^d αὐτὸν, καθέζοντες^e τὴν κληρονομίαν. ἔξεβαλον οὖν αὐτὸν, φησὶν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, τοῦτ’ ἔστιν τῆς πόλεως, καὶ τοῦ καποῦ, καὶ ἀπέκτειναν. ἐπειδὴ εἶπεν ὅτι ἀπέκτειναν, οὐχ ὡς ἡ ἀκολούθια τῆς παραβολῆς ἔχειν δύναται αὐτὸν εἶναι τὸν παρεσόμενον ἐπὶ τιμωρίᾳ τῶν δούλων· ὅτι δὲ αὐτός ἐστι, δῆλον. Ἡδη οὖν κριτικὴ τῶς αὐτοῦ παρουσία τοῦ παραδοθῆναι Ῥώμαιοις τὸν λαόν.^f 25 καὶ αὐτοῦ τὸ ἔργον καὶ εὐ ‘Ῥώμαιον. καὶ τότε ἡ ἔκδοσις τοῦ ἀμπελῶνος ἡ εἰς ἑτέρους γεωργοὺς, τουτέστιν εἰς τοὺς Ἀποστόλους καὶ τοὺς ἐξ ἐθνῶν διδασκάλους. “Οὐδὲ ταύτην τὴν γραφὴν “ἀνέγνωτέ, φησι, λίθον δὲ ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες,” καὶ τὰ ἔξης. Διὰ πάντων δείκνυσιν ὅτι οἱ μὲν ἐκβάλλεσθαι ἥμελλον, 30 τὰ δὲ ἔθη εἰσάγεσθαι. καὶ καλῶς εἶπε, “παρὰ Κυρίου ἐγένετο” ἵνα μάθωσιν ὅτι οὐδὲν τῷ Θεῷ ἐναπίστον τῶν γινομένων ἦν. “καὶ “ἔστι θαυμαστόν.” καὶ μάλα εἰκότως. λίθον δὲ ἐστὸν καλεῖ^g

^b νομίμων P.   ^c ἀπεκτείνειν L.   ^d καθελάντες Poss.   ^e καλεῖ P.
λαλεῖ Poss.

καὶ οἰκοδόμους, ὡσπέρ καὶ γεωργοὺς πρώην ἐκάλεσε τοὺς διδα-
σκάλους τῶν Ἰουδαίων^γ ἑαυτὸν δὲ μετὰ τὸ παρ' ἐκείνοις ἀποδοκ-
μασθῆναι κεφαλὴν γωνίας καθιστάμενον^γ, τουτέστιν ἔθνῳ καὶ
Ἰουδαίων παρὰ Κυρίου δὲ τοῦτο εἶναι οὐδέποτε τοῖς
συνιεῖσιν^δ, ὅτε δὴ μετὰ θάνατον ξὺν φάνεται Χριστὸς βασιλεὺς^ε
ῶντος οὐρανίων τε καὶ ἐπιγείων καὶ τὰ ἔθνη ποιῶν ἄγια καὶ οἰκεῖα
Θεῷ. οὐκ ἔξαρκεῖ δὲ αὐτοῖς τὸ μὴ πείθεσθαι αὐτῷ, ἀλλὰ καὶ
κατασχεῖν ἐπὶ τιμωρίᾳ τὸν ἐλέγχοντα σπεῦδονσι^ζ καίτοι κεκα-
λυμμένου τοῦ ἐλέγχου καὶ μὴ προφανοῦς γεγονότος. κρείσσονς
δὲ καὶ οἱ ἀποκεκαλυμμένοι ἐλεγχοὶ κρυπτομένης φιλίας, τουτέστιν ιο
δολερᾶς καὶ κολακευτικῆς, ὡς Σολωμῶντι δοκεῖ. ὥρμηκότες δὲ
ἐπὶ φόνον ἐπέχονται φόβῳ ἀνθρώπων, οὐ φόβῳ Θεοῦ.

Sch. ad v. [ἐκεφαλαίωσαν]. Κεφαλικὴν ζημίαν ἐπέθεντο ἦτοι
θανάτον ἐπράξαντο ἢ ὅτι κατὰ κεφαλῆς θανατηφόρον πληγὴν
ἔγεγκαν. ἐκεφαλαίωσαν, ἀντὶ τοῦ πάσαις πρὸς τῶν προλαβόντων 15
ἵπεβαλον ποιαῖς^η ἀνακεφαλαιούμενοι ἐν τούτῳ τὰ τῶν προλα-
βόντων^η.

ΚΕΦ. ΛΖ.

Περὶ τῶν ἀγκαθίτων διὰ τὸν κήνσον.

13 Καὶ ἀποστέλλουσι πρὸς αὐτόν τινας τῶν Φαρισαίων 20
καὶ τῶν Ἡρωδιανῶν, ἵνα αὐτὸν ἀγρεύσωσι λόγῳ.

'Ἡρωδιανοὶ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἦσαν οἱ τὸν Ἡρώδην
Χριστὸν εἶναι λέγοντες, ὡς ἴστορεῖται^κ. ἄλλοι δὲ Ἡρωδιανούς
φασι τοὺς Ἡρώδειν στρατιώτας, τούτους δὲ^λ καὶ ὡς ἐναντιοῦντας^μ
τῷ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ, καὶ ὡς περὶ τὸν ἄρχοντα ὄντας, τῆς 25
κατηγορίας αὐτῶν μάρτυρας παρεῖναι βουλούνται τῇ ἐρωτήσει τῶν
πειραζόντων καὶ βουλομένων ἀκοῦσαι τι παρ' αὐτοῦ, ὅτι μὴ δῆ τὸν^η
φόρον. τοῦτο γὰρ σαφῶς ὁ παρὸν Εὐαγγελιστής φησι, δῶμεν
ἢ μή; διὰ τοῦτο δὴ τὰ ἔγκωμια καὶ ἡ μαρτυρία τοῦ ἀληθεύειν
ἀπαντά, καὶ πᾶσαν ὄρθην πρᾶξιν ἀληθινῶς καὶ μετὰ παρρησίας 30
ὑποτίθεσθαι, αὐτῇ γὰρ ἡ ὁδὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ μὴ φροντίζειν τινὸς,

^γ καθιστάμενος ομ. L.   ^ε μετὰ Poss.   ^η συνιεῖσιν L.   ^ι διε
δὲ P.   ^ζ βασιλεύειν P.   ^η Cod. L.   ^κ ιστόρηται L.   ^λ δὴ P.
^η ἐναντιωτάτους P.   ^η Sic L. δύτε Poss. et P.

μηδὲ ὑποστέλλεσθαι πρόσωπον. ταῦτα γὰρ λέγουσιν, ὡς ἵπαγα-
γεῖν αὐτὸν δυνάμενοι^ο καταφροῦσαι τοῦ ἄρχοντος καὶ ἀταγορεῦ-
σαι τοὺς τελούμενους βασιλεῖ φόρους. εἰδότες ὅτι καὶ ὁ Ἰουδας
ὁ Γαλιλαῖος εἰσηγησάμενος μὴ ὑπακοίειν βασιλεῖ, μηδὲ ἀπο-
γράφεσθαι τὰς οὐσίας, ἀπόλετο^ς καὶ πάντες ὅσοι ἐπείθοντο αὐτῷ⁵
διεσκορπίσθησαν. πρὸς δὲ τὴν τοιαύτην πεῖραν ὁ τοῦ Σωτῆρος
λόγος, πρῶτον μὲν αὐτὸν τοῦτο ἔξελέγχει ὅτι πειράζουσιν. ἵνα
μηδὲ ὡς λανθάνοντες αὐτὸν μεγαφροῦσιν, ἀλλ' ἴδωσιν ὅτι καὶ τὰ
ἐγκάρδια γινώσκει. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ “εἰδὼς αὐτῶν τὴν ὑπό-
“κρισιν.” εἴτα κελεύει τὸ ἀργύριον προσενεχθῆναι αὐτῷ τὸ τελού-¹⁰
μενον βασιλεῖ. καὶ οὐχ ὅτι ἀγνοεῖ τὴν ἐπιγραφὴν, ἀλλ' ἵνα ἐκ
τοῦ θεωρουμένου τὴν ἀπόκρισιν εὐλόγιας ποιήσηται, καὶ ἐξ ἦν
ἀποκρίνεται τὸ ἐπόμενον ἀκούσωσιν. ἔρωτής τοι γὰρ τίνος ἡ εἰκὼν
καὶ ἡ ἐπιγραφή; ὡς ἔφησαν, τοῦ βασιλέως, ἀκόλουθον ἐκ τοῦ
ἐκείνων λόγου τὴν ἀπόκρισιν ἀπέδωκεν, ὅτι βασιλεῖ μὲν τὰ βασι-¹⁵
λέος ἀποδῦναι δεῖ, Θεῷ δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ ἐπιστυνάψας δὴ τὰ περὶ
Θεοῦ, οὐδὲ τοῦ δοκεῖν κολακεύειν ἄρχοντα^P κατέλιπεν αὐτοῖς
συκοφαντίαν. ἐπεὶ δοκεῖ δουλεία τις εἶναι ἀνθρώπου καὶ οὐ Θεοῦ,
τὸ φόρους διδόναι. οὕτω θαυμάσαντες τὸ ἄληπτον τοῦ λόγου,
ἀπῆλθον.

20

ΚΕΦ. ΛΗ.

Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.

18 Καὶ ἔρχονται Σαδδουκαῖοι πρὸς αὐτὸν, οἵτινες λέ-
γουσιν ἀνάστασιν μὴ εἶναι^ο καὶ ἐπηρώτησαν αὐτὸν
λέγοντες,

25

Τίνες εἰσὶν οἱ Σαδδουκαῖοι; αἱρεσις Ἰουδαίων ἐτέρα λέγουσα
μὴ εἶναι ἀνάστασιν, μήτε Ἀγγελον, μήτε πνεῦμα. καὶ ἐντεῦθεν
μὲν οὐδὲν αὐτῷ περὶ ἀναστάσεως λέγουσι. πλάτουσι δέ τινα
λόγουν, καὶ πρᾶγμα συντιθέσιν ὡς ἐπίκταν μὴ γεγενημένον, οἱό-
μενοι εἰς ἀπορίαν αὐτὸν ἐκβαλεῖν^q, καὶ τὸ ἀνάστασιν εἶναι³⁰
ἀνατρέψαι. καὶ τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐπλασταν δύο ἢ τρεῖς, ἀλλ' ἐπτά;
ῶστε ἐκ περιουσίας κωμῳδῆσαι τὴν ἀνάστασιν. διὸ καὶ λέγουσι,
πάντες ἔσχον αὐτήν τί οὖν ὁ Χριστός; πρὸς ἀμφότερα ἀκο-

^ο δυνάμενα P.

P ἄρχοντας L.

q ἐμβαλεῖν P.

κρίνεται, οὐ πρὸς τὰ ῥήματα, ἀλλὰ πρὸς τὴν γνώμην, ἴστάμενος καὶ
ὅτι ἀνάστασις ἔσται, καὶ οὐ τοιαύτη ἀνάστασις οἵαν^P, ὡς φασί τινες,
τοὺς Φαρισαίους ὑπολαμβάνειν. τί γάρ φησι; πλανᾶσθε μὴ εἰδότες
τὰς γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. ἐτεὶ γὰρ ὡς εἰδότες,
Μωσέα προεβάλλοντο καὶ τὸν νόμον, δείκνυσιν αὐτὸν τὰς γραφὰς⁵
ἀγνοῦντας, ἐκ δὲ τούτου καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ. καὶ ἐτειδὴ αἴτιον
ἡ τοῦ μὴ νομίζειν ἀνάστασιν, τὸ τοιαύτην ὑποκτείνειν γενήσεος
πραγμάτων κατάστασιν, τὸ αἴτιον θεραπεύει, εἴτα καὶ τὸ σύμπτωμα.
ἐν γὰρ τῇ ἀναστάσει, φησὶν, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε γαμίσκονται.
ψεῦδος οὖν ὑποτίθεσθε ἀγνοῦντες τὴν περὶ τῆς ἀναστάσεως γρα-¹⁰
φὴν, καὶ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐκ μὴ ὄντων τῷ λόγῳ τὰ
πάντα συστησαμένην ἥτις καὶ τὰ διεφθαρμένα εἰς ἀνάστασιν
ἄγει. καὶ ἐτειδὴ μενοῦσιν ὠσαύτως ἀνθρώπους μηκέτι αὐξανόμενοι
εἰς πλῆθος, καθάπερ καὶ οἱ Ἀγγελοι· διὰ τοῦτο κοινωνία γάμων ἀναι-¹⁵
ρεθῆσται· τοῦτο γὰρ τὸ ὡς “Ἀγγελοι τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.”¹⁵
ἄστερ γὰρ τὸ ἀγγελικὸν πλῆθος πολὺ μὲν ὅν, οὐ μὴν ἐκ γενέσεως
αὐξηθὲν, ἀλλ’ ἐκ δημιουργίας ὑπάρχον· οὕτω δὴ καὶ τὸ ἀνιστά-²⁰
μενον πλῆθος. ὅτι δὲ γενήσεται ἀνάστασις, καὶ οὐκ ἀδύνατον
τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἐξ ἐπαγγελίας τοῦ Θεοῦ συνίστησι, καὶ οὐκ
ἐκ φυσιολογίας. οὐχὶ γὰρ τῶν οὐκ ὄντων, φησὶν, ἄγιος Θεὸς ὁ
Θεὸς, οὐ γὰρ εἶπεν ἡμῖν, ἀλλ’ εἰμὶ τῶν ζώντων καὶ τῶν ὄντων^q.
ἴσμεν δὲ ὅτι καὶ πρὸς τὴν λέξιν ταύτην οἱ ἀπὸ τοῦ Οὐαλεντίνου^r
καὶ Μαρκίωνος ἔτι διαμάχονται, ἐπὶ ψυχὰς ἀνάγοντες τὸν λόγον.
ταύτας γὰρ ξῆν, καὶ περὶ τούτων εἰρηκέναι τὸν Κύριον ὡς τούτων
ὄντος Θεοῦ τοῦ Θεοῦ^s. οὐ δήπου δὲ Σαδδουκαίοις περὶ ψυχῶν ἡ²⁵
ἥ αἰτιολογία^t, ἀλλὰ περὶ σωμάτων ὥστε περὶ τούτων ἡ ἀπό-
κρισις. λέγεται δὲ τότε ἀνίστασθαι ὁ νεκρὸς, ὅτε μετὰ σώματος
ἥ ψυχῆ^u οὐκ ὡς ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ψυχῆς διαλελυμένης, ἀλλ’ ὡς
ἀπρακτούσης, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς ἴδια ὅσα μετὰ σώματος ἔσχεν
οὐκ ἔχουσης. ἐν γάρ τι τὸ συναμφότερον^v ἔστιν ἐν ἀνθρώποις, καὶ τὸ
ἥ ζωὴ κοινὴ, καὶ ἐκατέρουν^w δεῖπν πρὸς τὸ τὴν ἐκ βανάτου ζωὴν
πάλιν συστῆναι.

P οἵαν P. οἵα L. et Poss.   q τῶν ὄντ. κ. τ. ζόντ. L.   r βαλεντίνου L.
s ὄντα Θεόν Poss.   t αἰτιολογία P.   u Sic P.L. συναμφότερον Poss.
v ἐκάτερον L.   w δη P.L.

ΚΕΦ. ΛΘ.

Περὶ τοῦ γραμματίου.

- 28 Καὶ προσελθὼν εἰς τῶν γραμματέων, ἀκούσας αὐτῶν συζητούντων, εἶδὼς ὅτι καλῶς αὐτοῖς ἀπεκρίθη, ἐπηρώτησεν αὐτὸν, ποίᾳ ἐστὶ πρώτη πασῶν ἐντολή; 5

‘Ο μὲν Ματθαῖος ὅτι πειράζων ἡρώτησεν ὁ δὲ Μάρκος τουναντίον. “εἶδὼς” γάρ φησιν “ὅτι Ἰησοῦς ὅτι νοινεχῶς ἀπεκρίθη, εἶπεν “αὐτῷ οὐ μακρὰν εἴ ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.” οὐκ ἐναπιούμενοι ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ σφόδρα συῳδούτες. ἡρώτησε μὲν γάρ πειράζων παρὰ τὴν ἀρχὴν, ἀπὸ δὲ τῆς ἀποκρίσεως ὥφεληθεις, οὐκ ἐπηρέθη. οὐδὲ γάρ παρὰ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ἐπήνεσεν, ἀλλ’ ὅτε εἶπεν, ὅτι τὸ ἀγαπᾶν τὸν πλησίον πλεῖον ἐστι τῶν ὄλοκαυτωμάτων, τότε φησιν, “οὐ μακρὰν εἴ ἀπὸ τῆς βασιλείας” ὅτι τῶν ταπεινῶν ὑπερείδε, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀρετῆς κατέλαβε. καὶ γάρ πάντα ἔκεινα διὰ τοῦτο, καὶ τὸ σάββατον καὶ τὰ λοιπὰ, καὶ οὐδὲ 15 οὕτως αὐτῷ ἀπηρτισμένον τὸν ἔπαινον^x συνέθηκεν, ἀλλ’ ἔτι λείποντα τὸ γάρ εἰπεῖν, οὐ μακρὰν εἴ ἀπὸ τῆς βασιλείας, δείκνυσιν ἔτι ἀπέχοντα, ἵνα ζητήσῃ τὸ λεῖπον. τίνος οὖν ἔνεκεν τὴν ἀρχὴν ταύτην τῷ Ἰησοῦ προεβάλετο τὴν ἐρώτησιν; προσδοκῶν τινα λαβὴν παρέξειν αὐτῷ ὡς ἐπιδιορθωσόμενον αὐτὸν, διὰ τὸ καὶ ἑαυτὸν 20 ποιεῖν Θεόν. τί οὖν ὁ Χριστός; δείκνυς οὖν ἦλθεν ἐπὶ ταῦτα, ἀπὸ τοῦ μηδεμίᾳ ἔχειν ἀγάπην, ἀπὸ τοῦ φθόνῳ καὶ ζηλοτυπίᾳ τήκεσθαι, φησιν, ἀγαπήσῃ Κύριον τὸν Θεόν σου, αὐτῇ πρώτῃ, καὶ μεγάλῃ ἐντολῇ. δευτέρᾳ δὲ ὄμοια αὐτῆς, “καὶ ἀγαπήσεις τὸν 25 πλησίον σου ὡς ἑαυτόν.” διατί δὲ ὄμοια αὐτῆς; ὅτι αὐτῇ ἐκείνην προσδοκοῖει, καὶ αὐτὸν τὸ ἀγαπᾶν ἡμᾶς Κύριον τὸν Θεόν ἡμῶν ἤρτηται τοῦ ἀγαπᾶν ἡμᾶς ἑαυτούς. ἀγαπῶντες γάρ ἑαυτοὺς, ἀγαπῶμεν τὸν ποιήσαντα ἡμᾶς τοιούτους, ὡς^y εἶναι κατ’ εἰκόνα τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς. οὐ γάρ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν τὸν Θεόν ἀγαπῶμεν ἑαυτούς, ἀλλ’ ἐκ τοῦ ἀγαπᾶν ἑαυτούς εὐχαριστοῦμεν τῷ ἡμᾶς 30 ποιήσαντι καὶ χαρισμάτῳ τὰ τοιαῦτα, ἅτινά ἐστι δυσεξαρίθμητα,

^x Sic P.L. τοῦ ἔπαινου Poss.

^y ὡς om. L.

ἀμειβόμενοι κατὰ τὸ δυνατὸν ἥμιν αὐτὸν διὰ τῆς τοιαύτης ἀγάπης. “πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς, καὶ οὐκ ἔρχεται “πρὸς τὸ φῶς,” καὶ πάλιν “εἰπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι “Θεός.”” καίτοι^ε ἀπὸ τούτου διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν ἐπιτηδεύμασι. “καὶ ὁ ἀγαπῶν με, τὰς ἐντολάς μου τηρήσει,” καὶ⁵ τὸ κεφάλαιον τούτων^η, “ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου.” τὴν πρώτην οὖν ἐρωτηθεὶς, ἐπήγαγε καὶ τὴν δευτέραν, οὐδὲν αὐτῆς ἀποδέουσαν πλεονάζει δὲ τῇ ἐπαναλήψει τῇ περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος ὁ νόμος τὸ ἐν ὅλῃ καρδίᾳ, καὶ τὸ ἐν ὅλῃ ψυχῇ, καὶ τὸ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ, ἵνα ἐπιτείνῃ τὴν ἀγάπην εἰς τελειότητα^{ιο} μὴ καταλεπὼν ἀπόκλεισιν ἐπ' ἄλλο μηδὲν, ὅπερ ἐλαττώσῃ^β τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην. ταύτην οὖν εἰπὼν μεγάλην ὁ Κύριος, προσέθηκε καὶ πρώτην εἶναι ταύτην, ἵνα καὶ τὴν δευτέραν ἐπεισαγάγῃ, συνημμένην αὐτῇ καὶ μὴ διαμένην διστασθαι. διὸ καὶ περὶ μιᾶς ἐρωτηθεὶς, οὐκ ἀπεσιώτησε τὴν ἀχώριστον αὐτῆς. οὐ γὰρ ἀληθῆς ἡ πρὸς Θεὸν¹⁵ ἀγάπη, τὴν πρὸς τὸν πλησίον οὐκ ἔχουσα. εἴτα ἐπειδὴ ἀπεκρίθη, καὶ ἀντερωτᾷ.

ΚΕΦ. Μ.

Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως.

35 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ,²⁰ πῶς λέγουσιν οἱ γραμματεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς νίος ἔστι Δαβὶδ;

Μετὰ τὸ ἐπανέσαι τὸν εἰρηκότα ὅτι εἰς ἔστιν ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ ἔχωσι λέγειν ὅτι βαύματα μὲν ἐποίησε, τῷ νόμῳ δὲ ἐναντίος καὶ τῷ Θεῷ πολέμιος ἔστι^ε διὰ τοῦτο μετὰ τοσαῦτα τοῦτο ἐρωτᾶ,²⁵ λανθανόντως ἐνώπιον αὐτοὺς εἰς τὸ καὶ αὐτὸν ὁμολογῆσαι Θεόν. ἐπειδὴ γὰρ πρὸς τὸ πάθος ἡμελλεν ἴεναι, λοιπὸν τίθησι τὴν κυρίου αὐτῶν ἀνακηρύττουσαν προφητείαν. ἀλλ’ οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ προηγουμένως, ἀλλ’ ἀπὸ αἰτίας εὐλόγου. ἀνατρέπων γὰρ αὐτῶν τὴν πεπλανημένην δόξαν, οὕτως εἰσάγει τὸν Δαβὶδ ἀνακηρύττοντα^{ζο} αὐτοῦ τὴν θεότητα, καὶ τὸ γνήσιον τῆς οἰστητος, καὶ τὸ ὁμότιμον

^ε καὶ τί P.L.

^η αὐτῶν P.L.

^β ἐλαττώσει P.

^c πρὸς τὸν Πατέρα· καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἴσταται. ἀλλ' ὥστε καὶ φοβῆσαι καὶ τὰ ἔξης ἐπάγει λέγων, “ἔντις ἀνὴρ τοὺς “ἐχθρούς σου ἵποκόδιον τῶν ποδῶν σου.” ἵνα καγὰ οὗτως αὐτοὺς ἐπαγόργηται. πρότερον δὲ εἶπε, τί ὑμῖν δοκεῖ; τίνος υἱὸς ἦν; ὥστε ^d εἰς ἐρώτησιν αὐτοὺς ἀγαγεῖν. ἐπειδὴ εἶπον, τοῦ Δαβὶδ (καὶ μὴν ὁ Δαβὶδ ταῦτε ἔφη) ἀλλὰ πάλιν ἐν τάξει ἐρωτήσεως, “πῶς οὖν ὁ Δαβὶδ ἐν πνεύματι;” ὡς τε μὴ προσθεῖναι αὐτοῖς τὰ λεγόμενα. διὸ οὐδὲ εἶπε, τί οὖν ὑμῖν δοκεῖ περὶ ἐμοῦ; ἀλλὰ, περὶ τοῦ Χριστοῦ; ὅρα δὲ πῶς αὐτοὺς ἐρωτῶν συλλογίζεται. εἰ οὖν Δαβὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἦν; οὐκ ἀναιρῶν τὸ υἱὸν αὐτοῦ εἶναι^e ἄπαγε^f ἀλλὰ τὴν ὑπόνοιαν διορθούμενος^g πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἦν, οὗτως ὡς ὑμεῖς φατε, μόνον υἱὸς καὶ οὐχὶ Κύριος αὐτοῦ ἦν; καίτοι τοῦτο μετὰ τὴν μαρτυρίαν οὐκ εἶπε, καὶ μὴν Κύριος αὐτοῦ ἐστίν, ἀλλὰ πῶς, ἐκείνων ἦν ἐρωτήσαι, ἀλλ' οὐκ ἡρώτησαν. οὐδὲ γὰρ ἐβούλοντό τι τῶν δεόντων μαθεῖν. διὸ καὶ ¹⁵ αὐτὸς ἐπήγαγε λέγων, ὅτι Κύριος αὐτοῦ ἦν^h. οὐκ ἦν δὲ ἵστον ἀκοῦσαι, Ἰουδαίων ἀπάντων Κύριον, καὶ τοῦ Δαβὶδ. σὺ δέ μοι σκόπει τὸ εὐκαίρον. ὅτε γὰρ εἶπεν εἰς ἐστι Κύριος, τότε καὶ περὶ αὐτοῦ εἶπεν, ὅτι Κύριος ἐστι καὶ ἀπὸ προφητείας, οὐκέτι ἀπὸ ἐργῶν μόνον, καὶ δείκνυσιν αὐτὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀμυνόμενον, καὶ ὅμοιοις τοῦ Πατρὸς πρὸς αὐτόν. οὐδὲ γὰρ κατὰ τοὺς Ἰουδαίους τὸν υἱὸν Κύριον ἔχρην λέγεσθαι τοῦ Πατρὸς, τουναντίον δὲ, ὥστερ καὶ τὸν Σολομῶνα ἢ μητὴρⁱ δοῦλον καλεῖ^j τοῦ πατρὸς, λέγουσα, οὐχὶ Σολομῶνα τὸν δοῦλόν σου. πατέρα δὲ περὶ υἱοῦ λέγειν ὡς περὶ Κυρίου, παντελῶς ἀπᾶδον^k, καὶ παρὰ τὴν φύσιν καὶ μάλιστα ²⁵ ὅποτε κατὰ Πνεῦμα κινούμενον^l λαλεῖ. οὐκ εἶπε δὲ τοῦ Πνεύματος Κύριον, ἀλλὰ τοῦ Δαβὶδ. οὐ γὰρ ἐπειδὴ ἐν Πνεύματι λαλῶν Κύριον ἐκάλεσε τὸν Χριστὸν, διὰ τοῦτο δουλοκοινέτον τὸ Πνεῦμα, ὡς τολμῶσιν οἱ εἰς τὸ Πνεῦμα δυσφημοῦντες. λέγει οὖν καὶ υἱὸν αὐτὸν τῆς παιδίσκης τοῦ Θεοῦ ὁ Δαβὶδ, καὶ οὐ δήπου τῷ Πνεύματι ³⁰ καὶ τοῦτο ἀριστεῖ, ἀλλ' εἰς τὸ ἴδιον πρόσωπον εἴρηται αὐτῷ ταῦτα καὶ ἀλλα πολλά.

^c τὸ add. P.   ^d ὥστε P. ὥστε Poss.   ^e ἐστὶν L.   ^f οὐ μητ. om. L.
ε ἐκάλει L.   ^h ἀπάδον L.   ⁱ κινούμενος P.L.

38 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς ἐν τῇ διδαχῇ αὐτοῦ, βλέπετε ἀπὸ τῶν γραμματέων, τῶν θελόντων ἐν στολαῖς περιπατεῖν, καὶ ἀσπασμοὺς ἐν ταῖς ἀγοραῖς.

“Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς” τίσιν αὐτοῖς; δηλούστι τοῖς ἀπὸ τοῦ λαοῦ, περὶ ὧν εἶπε, “καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἥκουεν αὐτοῦ ἡδέως.” φυλάξατε 5 τοίνυν, φησὶν, ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν γραμματέων. μὴ ζηλοῦτε, μὴ μακαρίσητε, τὴν ἔξωθεν σκηνὴν θεωροῦντες. οὐ γὰρ ἔνεκα Θεοῦ^k τὸ σχῆμα τὸ νόμιμον προβάλλονται, ἀλλ’ ἔνεκα τοῦ δοκεῖν ἀνθρώποις εὐσεβεῖν, καὶ κομίζεσθαι παρὰ ἀνθρώπων τὴν ἀνωφελῆ προτίμησιν. ίκανὰ γὰρ ταῦτα πάντα ἐνδεῖξασθαι τῷ ἀνθρώπῳ τὸ 10 πεφυσιωμένον καὶ περιττόν^l. καρποῦνται γάρ, φησι, τοὺς οἰκοὺς, καὶ ἀ ταῖς χήραις ταῖς ἀσθενέσιν ἔδει διδοσθαι, κομίζονται. σχῆμά τι περιττῆς εὐλαβείας, τὸ παρεκτείνειν ἐπὶ πολὺ τὰς εὐχάς. ὅσφ δὲ μᾶλλον τετίμηνται παρὰ τῷ λαῷ, καὶ τὴν τιμὴν εἰς βλάβην ἔλκουσι, τοσούτῳ μᾶλλον καταδικασθήσονται. δυνατοὶ γὰρ 15 δυνατῶς ἔτασθήσονται. ταῦτα δὲ λέγων καὶ τοὺς Ἀποστόλους ἔταίδενε μὴ μιμεῖσθαι τοὺς παρὰ Ἰουδαίοις διδασκάλους καὶ γραμματεῖς, ἀλλ’ αὐτὸν ζηλοῦν. ἐπειδὴ γὰρ διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης προεχειρίζοντο, διὰ τούτων αὐτοῖς εἰσηγεῖται ἀριστῆς πολιτείας κατάστασιν.

20

ΚΕΦ. ΜΑ.

Περὶ τῆς β' λεπτά.

41 Καὶ καθίσας ὁ Ἰησοῦς κατέναυτι τοῦ γαζοφυλακίου, ἔθεώρει πῶς ὁ ὄχλος βάλλει χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον^m καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλλον πολλά.

25

Ἐμέτρησεν οὐ τὸ βεβλημένον, συνεμέτρησε δὲ τὴν προθυμίαν. ἐκπλήγτου τοίνυν τὸ κριτήριον τοῦ Θεοῦ, ὡς οὐ μεγέθει δωρεῶν ἀποβλέπει, ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ τῆς γνώμης. ἐκεῖνοι πολλὰ ἔχουσί φησιν ἐκ τοῦ περισσεύματος δεδώκασιν αὗτη τὴν αὐτῆς περιουσίαν προσήγαγεν. αὗτη ἡ χήρα τῶν γαστριζουσῶν τοὺς γραμματεῖςⁿ τιμιωτέρα καθέστηκεν. ἐκεῖναι γὰρ σχῆματι^o διδασκά-

^k τοῦ Κυρίου L.   ^l περὶ αὐτὸν P.L.   ^m Sic P.L. τῶν γραμματέων Poss.   ⁿ σχήμασι Poss.

λων καὶ κωτίλοις [στωμύλοις φλυαρίαις^ο] προσανέχουσι λόγοις,
μηδὲν εἰς ψυχὴν ὀφελούμεναι· ἀλλὰ καὶ τὰ οἶκοι μάτην προσα-
ναλίσκουσαι· αὕτη λάθρα διαδίδωσι τῷ Θεῷ, μηδὲν ἑαυτῇ εἰς
περιουσίαν καταλιμπάνουσα^β· οὐ κολακευομένη ὑπὸ τῶν ἡγουμέ-
νων Θεῷ δὲ τὴν ἑαυτῆς δεικνῦτα προαίρεσιν.

5

ΚΕΦ. ΜΒ.

Περὶ τῆς συντελείας.

3 Καὶ καθημένου αὐτοῦ εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, καὶ
τὰ ἔξῆς.

'Ἐπειδὴ πολλὰ περὶ τῆς ἐσομένης τῇ πόλει ἐρημίας καὶ τῷ¹⁰
ναῷ προεφήτευσεν, ὅτι ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος, οἱ μαθηταὶ
ἀκούσαντες ταῦτα, ὥσπερ θαυμάζοντες προσῆλθον, ἐπιδεικνύντες
τοῦ ναοῦ τὸ κάλλος, καὶ διαποροῦντες εἰς τοσαῦτα μεγέθη καὶ
κάλλη οἰκοδομημάτων ἀφανισθήσεται. ὁ δὲ Κύριος τούτων ἀκού-
σας, οὐδὲν ἤτοι τὴν πατελῆ αὐτοῦ ἀτάλειαν προσαναφωνεῖ. εἰ δέ¹⁵ 15
φασί τινες, μήτῳ εἰς τέλειον τοῦτο γεγενῆσθαι, ἀλλ' ἔτι σωζεσθαι
λειψάνων τούτων, οὐδὲ οὕτω διέπεστεν ἡ ἀπόφασις^α. καὶ γὰρ^γ τὴν
ἐρημίαν ἐνδεικνύμενος τὴν πατελῆ ταῦτα ἔλεγεν, καὶ τὴν τῆς
νομικῆς λατρείας κατάλυσιν περὶ τὸν κατ' ἐκεῖνον τὸν τόπον ἔθα-
ζη. ἔστι γὰρ αὐτοῦ μέρος μέχρι τῶν θεμελίων ἡφανισμένον. ἡ καὶ²⁰
ἔκ τῶν γεγενημένων καὶ περὶ τῶν λειψάνων θαρρεῖν χρὴ, ὡς τέλεον
ἀπολλυμένων. "Ετερος δέ φησιν". ἐπειδὴ γὰρ ἐκεῖνοι τὸ Ἱερὸν
ἐδείκνυσαν ὡς ἄριστα κατεσκευασμένον, καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ὀφειλον
καταπεσεῖν, ἐπὶ τὸ καθολικὸν τὸν λόγον ἐξήγαγεν, ὅτι ἔσται καιρὸς
ὅτε πάντα συντελεσθήσεται, ὡς μηδὲ λίθον ἐπὶ λίθῳ μεῖναι.²⁵
τοῦτο γὰρ περὶ τῆς καθόλου^κ συντελείας ἔφη. καὶ πάλιν ὁ Μάρκος
οὐ πάντας αὐτὸν φησιν ἐρωτῆσαι περὶ τῆς συντέλειας τὸν Ἱερο-
σολύμων, ἀλλὰ μόνους τοὺς προγεγραμμένους. καὶ ὁ Λουκᾶς ἐν

^ο στημύλαις φλυαρίαις Poss. om. P.L.   ^ρ καταναλίσκουσα P.   ^α Sic L.
ἀπόκρισις P. et Poss.   ^β ἡ γὰρ L.   ^γ ἄλλως δέ φ. L.   ^κ Sic L.
καθολικῆς P. et Poss.

ἔφησεν εἶναι τὸ ἐρώτημα περὶ τῶν Ἱεροσολύμων, ἅτε νομιζόντων αὐτῶν τότε καὶ τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εἶναι. ὁ δὲ Ματθαῖος δύο, περὶ τε τῆς καθαιρέσεως τοῦ ναοῦ, καὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνοςⁱⁱ. ἅτε πλείονα παρρησίαν ἔχοντες. διὰ τοῦτο κατ' ἴδιαν προσῆλθον, ἅτε ὑπὲρ τοιούτων πενσόμενοι. “ ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀποκριθεὶς⁵ “ αὐτοῖς ἥρξατο λέγειν, βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς πλανήσῃ” καὶ τὰ ἔπη. διαφόρως δὲ ταῦτά τινες ἔξειλήφασιν. οἱ μὲν γὰρ περὶ τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος εἰρῆσθαι ταῦτα ὑπολαμβάνουσιν, οἱ δὲ περὶ τῆς ἐρημώσεως τῆς Ἱερουσαλήμ· καὶ τῆς μὲν προτέρας δόξης Ἀπολιναρίους καὶ Θεόδωρος ὁ Μειψουεστίας. τῆς δὲ δευτέρας Τίτος, Ιο καὶ ὁ ἐν ἀγίοις Ἰωάννης ὁ τῆς Βασιλίδος ἐπίσκοπος. ἐπειδὴ τοίνυν ὁ Μάρκος περὶ ταῦτης μόνης φησὶ τὴν ἐρώτησιν ποιῆσαι τοὺς μαθητὰς, ἀναγκαῖον καὶ ὑμᾶς ἐν τῷ παρόντι μάλιστα τοῖς δευτέροις ἔξακολουθῆσαι. ἄλλο τοίνυν ἡρώτησαν, καὶ ἄλλο ἀποκρίνεται· τὸν καιρὸν ἡθέλησαν μαθεῖν τῆς ἀπωλείας τῆς Ἱερουσαλήμ· ὁ δὲ 15 πρὸ τῆς ἀπωλείας τῆς Ἱερουσαλήμ ἀσφαλίζεται τὴν διάνοιαν τῶν ἐρωτησάντων· οὐδὲν γὰρ αὐτοὺς ὠφέλει ὁ καιρὸς, ἀν μὴ ὡσιν ἀσφαλεῖς περὶ τὴν πίστιν. ὁ γὰρ διάβολος τοῦ Χριστοῦ τὴν παρουσίαν ἀμβλύναι βουλόμενος, εἰσήγαγεν ἐτέρους πλάνους ἐπὶ τῶν μαθητῶν· οὗς ἦν ὁ Θεοδᾶς καὶ Ἰουδᾶς ὁ Γαλιλαῖος. ἐπεὶ τοίνυν 20 ταῦτα ἥμελλε γίνεσθαι, καὶ πολλοὶ ἐσφετερίζοντο τὸ ὄνομα τὸ Χριστοῦ, λέγει τέως τούτοις, βλέπετε μὴ πλανθῆτε, μὴ τῇ ὁμωνυμίᾳ σφαλῆτε· τότε γὰρ δύνασθε καὶ τὸν καιρὸν μαθεῖν τῆς ἀπωλείας Ἱερουσαλήμ, ὅταν ἀσφαλεῖς γένησθε περὶ τὴν πίστιν τοῦ παραγενόμενου. ὅταν δὲ ἀκούσητε πολέμους, οὖς^x ὁ Ἰώσηπος²⁵ ἴστορεὶ γεγενῆσθαι πρὸ τῆς ἀλώσεως, ἀντάραντος^y μὲν τοῦ ἔθνους καὶ οὐ διδόντος τοὺς συνήθεις φόρους Ῥωμαίοις, ἐφόδων δὲ Ῥωμαϊκῶν συνεχῶν γινομένων κατὰ τῶν Ἰουδαίων, μὴ θρεεῖσθέ^z, φησιν. οὕτω γὰρ τὸ τέλος τῆς πόλεως. πολλάκις γὰρ ἀνακωχὴ πολέμου γενήσεται διὰ τὴν κρατούντων φιλανθρωπίαν, καὶ πολλάκις 30 Ἰουδαῖοι τὴν ἑαυτῶν ἀγνωμοσύνην ἐπιδείξονται. οὐ τοίνυν τοὺς ἔξωθεν καὶ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης λέγει πολέμους (τί γὰρ αὐ-

ⁱⁱ τῶν Ἱεροσολύμων οπ. L.   ^x ὡς L.   ^y ἀνταίροντος L.   ^z φεῖσθε L.

τοῖς ἔμελλε τούτων^a) τί δὲ καινότερον τῶν πρώην ἀλλὰ τοὺς μακρόθεν λέγει αὐτοῖς ἐπιόντας. “ἐγερθήσεται γὰρ ἔβνος ἐπὶ ἔβνος καὶ “βασιλεία ἐπὶ βασιλείαν, καὶ ἔσονται σεισμοὶ κατὰ τόπους, καὶ “λιμοὶ, καὶ ταραχαί. ἀρχαὶ ὁδίνων ταῦτα.” ἐπειδὴ καὶ τὰ εἰρημένα ἵκανὰ ἦν αὐτοὺς θορυβεῖν, δεικνὺς ὅτι καὶ αὐτὸς αὐτοῖς συνεπιθῆσ- σεται καὶ πολεμήσει, οὐχὶ μάχας φησὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ θεηλάτους πληγὰς, λιμοὺς καὶ σεισμούς ὅθεν ἑδείκνυ ὅτι καὶ τοὺς πολέμους αὐτὸς ἐπήγαγεν εἰ γὰρ περὶ τῶν πανταχοῦ γινομένων ἦν, οὐδὲ ἀν πρόρρησις ἦν, οὐδὲ ἀν αὐτοὺς ἐθορύβησεν. διὰ τοῦτο φησιν οὐδὲ ἀπλῶς αὐτὰ ὥξειν, ἀλλὰ μετὰ σημείων, ἵνα γνωσθῇ ὡς αὐτὸς ιο αὐτοῖς ταῦτα ἐπήγαγεν. ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ τὰ προσίμως λέγειν τῶν Ἰουδαϊκῶν κακῶν. πάντα δὲ ταῦτα ἀρχὴ ὁδίνων τῶν συμβανόντων αὐτοῖς.

9 Βλέπετε δὲ ὑμεῖς ἑαυτούς. παραδώσοντι γὰρ ὑμᾶς εἰς συνέδρια, καὶ εἰς συναγωγὰς δαρήσεσθε, καὶ ἐπὶ 15 ἡγεμόνων καὶ βασιλέων σταθήσεσθε ἔνεκεν ἐμοῦ, εἰς μαρτύριον αὐτοῖς.

Εὐκαίρως παρενέβαλε τὰ αὐτῶν κακὰ, ἔχοντα παραμυθίαν ἀπὸ τῶν κοινῶν. οὐ ταύτη δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ προσθεῖναι ὅτι διὰ τὸ ὄνομά μου, ἣγουν ἔνεκεν ἐμοῦ. εἰς μαρτύριον δὲ αὐτοῖς, ἵνα εἴπῃ, 20 πρὸς τὸ μηδεμίαν αὐτοὺς ἔχειν ἀπολογίαν, ὑμῶν διὰ τὸ ταῦτα πάσχειν καταμαρτυρούντων.

11 “Οταν δὲ ἀγάγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες, μὴ προμε- ριμνᾶτε τί λαλήσητε, μηδὲ μελετᾶτε· ἀλλ’ ὃ ἐὰν δοθῇ ὑμῖν ἐν ἔκεινῃ τῇ ὥρᾳ, τοῦτο λαλεῖτε· οὐ γὰρ ἔστε ὑμεῖς 25 οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον.

Ταῦτα ἐπήγαγεν ἵνα μὴ νομίσωσι τὰ εἰρημένα κωλυτικὰ τοῦ κηρύγματος εἶναι. πρὸ γὰρ τῆς ἀλάσσεως τὸ εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη. ἀκουσον τί φησιν ὁ Παῦλος, “εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγος· γος αὐτῶν^b.” καὶ εἰς μαρτύριον αὐτοῖς, οὐκ εἰς τὸ πιστευθῆναι· 30 ἐκηρύχθη μὲν γὰρ πανταχοῦ διὸ καὶ εἴπεν, εἰς μαρτύριον τοῖς

^a Sic P.L. ἐμέλετο τοῦτο Poss.

^b Sic P. αὐτοῦ L. αὐτῷ Poss.

ἀπιστοῦσι, τουτέστιν εἰς ἔλεγχον, εἰς κατηγορίαν. διὰ τοῦτο δὲ μετὰ τὸ κηρυχθῆναι τὸ εὐαγγέλιον πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης, ἀπόλλυται τὰ Ἱεροσόλυμα, ἵνα μηδὲ σκιὰν ἀπολογίας ἔχωσιν ἀγνομονοῦντες. οἱ γὰρ ἔδόντες αὐτῷ τὴν δύναμιν πανταχοῦ διαλάμποντα^c, καὶ ἐν ἀκαριαίῳ τὴν οἰκουμένην ἐλοῦσαν^d, τίνα ἀν^e 5 ἔχοιεν λοιπὸν συγγνώμην ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀγνωμοσύνης μείναντες; ὅτι γὰρ πανταχοῦ ἐκηρύχθη τότε, ἀκούσον τί φησιν ὁ Παῦλος, “τρῦ εὐαγγελίου τοῦ κηρυχθέντος ἐν τάσῃ τῇ κτίσει τῇ ὑπὸ τὸν “οὐρανόν” δὲ καὶ μέγιστον σημεῖον τῆς τοῦ Χριστοῦ δυνάμεως· ὅτι ἐν εἴκοσι ὅλοις ἔτεσι τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης κατέλαβεν ὁ Ιο-λόγος. μετὰ γὰρ^f τὰ προειρημένα φησὶν ἥξει τὸ τέλος τῶν Ἱερο-σολύμων. “ὅταν δὲ ἄγωσιν ὑμᾶς παραδιδόντες” καὶ τὰ ἔχης. πρὶν γὰρ^g τὰ προειρημένα συμβῇ, ἐδιώχθησαν παρ’ αὐτῶν οἱ μακάριοι μαθηταὶ, δεσμῶται γεγόνασιν, ἤχθησαν ἐπ’ ἄρχοντας, ἐπέμφθησαν ἐπὶ βασιλέας. παρεγγυᾶ δὲ, ὅτι μὴ προμελετᾶτε^h 15 μέλλοντες ἀπολογεῖσθαι· “λήψεσθε γὰρ παρ’ ἐμοῦ σοφίαν, γὰρ οὐ “δυνήσονται ἀντιστῆναι ἡ ἀντειπεῖν ἄταντες οἱ ἀντικείμενοι ὑμῖν.” εἶτα πάλιν τὸ πάντων αὐτοῖς προαναφωνεῖ χαλεπάτερον, τὸⁱ 20 οὐδὲ τὴν ἀπὸ τῆς ἀγάπης παραμνθίαν ἔξουσιν, ἐμφυλίου πολέμου συμ-βαίνοντος, καὶ τῶν τῆς οἰκειότητος καὶ συγγενείας καταπατου-25 μένων θεσμῶν. τριπλοῦς οὖν ἔσται^j ὁ πολεμός, ὁ ἀπὸ τῶν οἰκείων, ὁ ἀπὸ τῶν πλάνων, ὁ ἀπὸ τῶν πολεμίων. ἀλλὰ^k μείζων ἡ παρά-κλησις. διὰ γὰρ τὸ ὄνομα αὐτοῦ πάντα ταῦτα συμβήσεται· ὅπερ μόνον ἴκανὸν πᾶσαν ἐπικουφίσαι τὴν συμφορὰν, διὰ τὰς μελ-λούσας ἐλπίδας.

25

14. “Οταν δὲ ἴδητε τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως, τὸ ρήθεν ὑπὸ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἔστὸς ὅπου οὐ δεῖ, ὁ ἀναγνώσκων νοείτω· τότε οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, φευγέ-τωσαν εἰς τὰ ὅρη.

Βδέλυγμά τινές φασι τοὺς στρατιώτας τοὺς εἰσελθόντας^k τῷ^l 30

^c διαλάμψαν L. ^d καὶ ἐν ἀκ. τ. αἰκ. ἀλ. om. L. ^e μετὰ τοῦτο οὖν ἥξει L. ^f Sic P.L. ^g πρὸ δὲ τὰ Poss. ^h ὅτι P. ^h Sic L. ⁱ ἔστιν Poss. ^j καὶ L. ^j πάσας ἐπικ. τὰς συμφορὰς L. ^k ἐπει-ελθόντας P.L.

ίερῷ, τοὺς δὲ τὸν ἀνδριάτα τοῦ τότε τὴν πόλιν ἐλόντος^ο δικαὶος μάλιστά μοι δοκεῖ λόγον ἔχειν. Βδέλυγμα γὰρ πᾶν εἰδωλον¹ ἐλέγετο καὶ πᾶν ἐκτύπωμα· ἐρημώσεως δὲ εἶπεν, ἐπειδὴ μετὰ τὸ ἀναστῆναι ἄβατος λοιπὸν ὁ τόπος ἐγένετο^ο καὶ Πίλατος δὲ ὁ καὶ τὸν Ἰησοῦν^η σταυρόσας, τὰς τοῦ Καίσαρος εἰκόνας νύκτωρ εἰς τὸ^ο 5 ἴερὸν εἰσαγαγὸν καὶ ἀναστήσας, ὡς Ἰώσηπος φησι, πολλοῦ μὲν θορύβου τοῖς Ἰουδαίοις αἵτιος ἐγένετο^ο ἐκτότε δὲ ἡ στάσις λα-βοῦσα τὴν ἀρχὴν, οὐ διέλιπεν ἄχρις οὗ τότε τὸ ἴερὸν ἐνεπρήσθη^η καὶ ἡ πόλις ἡρημώθη. ταῦτα οὖν καὶ εἰκότως βδέλυγμα καλεῖ. ἐρημώσεως δὲ καὶ ὡς ἀρχὴν ἐργαζόμενον^ο τῆς στάσεως, ἀφ' ἣς ἡ 10 τῆς πόλεως ἐρήμωσις ἀπέτελεσθη. εἴτα ἵνα μάθωσιν, ὅτι καὶ ζώντων ἐνίσιν αὐτῶν ταῦτα ἔσται, διὰ τοῦτο εἶπεν, “ὅταν ἴδητε.” ἐξ ὧν ἂν τις θαυμάσειε μάλιστα τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐκείνων ἀνδρείαν, ὅτι ἐν τοιούτοις καιροῖς ἐκήρυξτον, ἐν οἷς μάλιστα τὰ Ἰουδαϊκὰ ἐπολεμεῖτο^ο.

15

Μετὰ ταῦτα λέγει πάλιν τὰς Ἰουδαϊκὰς συμφορὰς, δεικνὺς ὅτι ὅταν ὅσιν οὗτοι λαμπροὶ οἱ τὴν οἰκουμένη διδάξαν-τες ἄπασαν, τότε ἐκεῖνοι ἐν συμφοραῖς. ὅταν γάρ, φησι, ταῦτα γένηται, καὶ τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως στῇ ἐν τόπῳ ἀγίῳ, φεύγετε. οὐδεμίᾳ γὰρ ἐλπὶς λοιπὸν σωτηρίας ὑμῖν. οὐδὲ^ο 20 γάρ ἔστιν ὑμῖν ὑπονοεῖν ὡς γενήσεται τις μεταβολὴ τοιάντη, οἷα καὶ πρότερον ἐν τοῖς πολέμοις ἐγένετο^ο. ἀγαπητὸν γὰρ λοιπὸν γυμνῷ σώματι διασθῆναι^ο διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἐτὶ τῶν δομάτων οὐκ ἀφίστοντες τὴν οἰκίαν ἐλθεῖν^ο ὥστε ἄραι τὰ ἴματα^ο τὰ ἄφυκτα δηλῶν κακὰ καὶ τὴν ἀπέραντον συμφοράν. “οὐαὶ δὲ ταῖς^ο 25 “ἐν γαστρὶ ἔχονσαις” καὶ τὰ ἔξης. πλεῖον γὰρ ὡς εἰκὸς ὑπο-μενοῦσι τότε τὴν ἀνάγκην, αἵτε ἔγκυοι τῶν γυναικῶν καὶ αἱ θηλά-ζουσαι, αἵς δὴ μάλιστα καὶ τὸ βραχύτατον κακὸν ἀνυπόστατον εἶναι συμβέβηκεν. δρᾶς ὅτι περὶ τῶν καταληφορένων τὴν Ἰου-δαίαν φησι. χειμῶνος δέ φησιν διὰ τὴν δυσκολίαν τὴν ἀπὸ τοῦ ζο-καιροῦ. καὶ μή τις ιομίσῃ τὸ ἐπαγόμενον ὑπερβολικῶς εἰρηθεῖαι^ο ἀλλ’ ἐντυχὸν τοῖς Ἰωσήπου συγγράμμασι, μαθανέτω τῶν εἰρη-μένων τὴν ἀλήθειαν. δείκνυσι δὲ αὐτοὺς καὶ χαλεπωτέρας τιμω-

¹ εἶδος P.   ^η Κύριον L.
P Sic P.L. ὑποκαμεῖτο Poss.

^ο ὑπερίσθη P.   ^ο ἐργασάμενος P.L.
^ο ἐγένετο P.   ^ο εἰσελθεῖν P.L.

ρίας ἀξίους τῆς εἰρημένης. εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ πλεῖστην φησιν ἐκράτησεν ὁ πόλεμος ὁ 'Ρωμαίων ὁ κατὰ τῆς πόλεως, ἀπαντες ἀπόλοντο οἱ 'Ιουδαῖοι· πᾶσαν γὰρ σάρκα ἔχω καὶ οἱ τὴν 'Ιουδαϊκὴν λέγει, καὶ οἱ ἐνταῦθα ἔνδον. οὐ γὰρ δὴ μόνου τοὺς ἐν 'Ιουδαίᾳ ἐπολέμουν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πανταχοῦ διεσπαρμένους. τίνας δέ φησιν ἐκλεκτούς ἐνταῦθα; τοὺς ἐν μέσοις ἀπειλημμένους αὐτοῖς πιστούς. ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν 'Ιουδαῖοι, ὅτι δὲ αὐτοὺς καὶ τὸ κήρυγμα ταῦτα γέγονε τὰ κακὰ, δείκνυσι τούναντίον, ὅτι εἰ μὴ ἐκεῖνοι ἥσαν, πρόριζοι ἀνταντες ἀπόλοντο· ἀλλ' ἵνα μὴ συναπόλωνται τοῖς ἀπίστοις 'Ιουδαίοις οἱ ἐξ αὐτῶν γενόμενοι πιστοὶ, ταχέως κατέλυσε τὴν μάχην, καὶ πέρας ἔδωκε τῷ πολέμῳ. "καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν "εἶπῃ, ἴδού ὧδε ὁ Χριστὸς" καὶ τὰ ἔξῆς πληρώσας δὲ τὰ περὶ 'Ιερουσαλήμων, εἰς τὴν αὐτοῦ λοιπὸν διαβάνει παρουσίαν, καὶ λέγει αὐτοῖς τὰ σημεῖα, οὐκ ἐκείνοις χρήσιμα μόνον, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν, καὶ τοῖς μεβόμασταις ἐστομένοις ἄπασι. τὸ δὲ τότε, οὐχὶ τῆς ἀκολουθίας ἐστὶ τοῦ καιροῦ τῶν ἐμπροσθεν εἰρημένων, ἀλλ' ἐν τῷ καιρῷ φρέσκεις γίνεσθαι ταῦτα, ἀ μέλλω^τ λέγειν. ἔθος γὰρ τοῦτο τῇ γραφῇ τούτῳ κεχρῆσθαι τῆς ἱστορίας τῷ τρόπῳ· καὶ τέως ἀπὸ τοῦ τότου αὐτοὺς ἀσφαλίζεται, λέγων τὰ Ἰδιώματα τῆς αὐτοῦ παρουσίας τῆς δευτέρας, καὶ τὰ τῶν πλάνων δείγματα. οὐ γὰρ ὡσπερ ἐν τῇ προτέρᾳ, ἐν Βηθλεέμι ἐφάνη, καὶ ἐν γωνίᾳ μικρᾶ τῆς οἰκουμένης, καὶ οὐδενὸς εἰδότος ἐξ ἀρχῆς, οὗτος καὶ τότε φησίν· ἀλλὰ φανερῶς, καὶ ὥστε μὴ δεῖσθαι τοῦ ταῦτα ἀπαγγέλλοντος.

21 Καὶ τότε ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, ἴδού, φρέσκεις ὁ Χριστὸς, ἦ,
22 ἴδον ἐκεῖ, μὴ πιστεύσῃτε. ἐγερθήσονται γὰρ ψευδόχριστοι, καὶ ψευδοπροφῆται, καὶ δάσουσι σημεῖα καὶ τέρατα πρὸς τὸ ἀποπλανᾶν, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς.

'Ἐγερθήσονται φησι ψευδοπροφῆται· οἱ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων ἀπατᾶντ^λ ἐπιχειροῦντες τοὺς πολλοὺς ἡπάτων. οὗτοι δὲ οἱ τρόποι τῆς αὐτοῦ παρουσίας ἐκείνων πικρότεροι. ποιήσουσι γάρ, φησι, σημεῖα, ὥστε πλανῆσαι, εἰ δυνατὸν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς, τῷ ψευ-

^τ Sic P.L. μέλλει Poss.

t Sic L. ἀπᾶν Poss. ἀπιστει P.

δοχρίστῳ διακονεύμενοι. ἐπὶ μὲν ὅν τὸν Ἰουδαῖον ψευδοπροφῆτας γεγόνασι. ψευδόχριστοι δὲ ἐπὶ τῆς καινῆς τοὺς αὐτοὺς δὲ τὸν τούτους κάκείνους φησί, καὶ ἐπιφέρει,

23. Ὡμεῖς δὲ βλέπετε· ἴδού προείρηκα ύμιν πάντα.

Μηδεὶς ἄγνοιαν προφασίζεσθω, ἀλλ’ ἀσφαλιζέσθω ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς τούτων ἀτάτης.

24. Ἀλλ’ ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις, μετὰ τὴν Θλίψιν ἐκείνην ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, καὶ ἡ σελήνη οὐ δώσει τὸ φέγγος αὐτῆς.

Τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῶν ψευδοπροφητῶν Θλίψις τότε ἔσται ¹⁰ μεγάλη, τοσούτων ὅντων τῶν ἀπατώντων. ἀλλ’ οὐκ ἐκτείνεται εἰς χρόνον μῆκος. εἰ γὰρ ὁ Ἰουδαϊκὸς πόλεμος διὰ τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκολοβώθη, πολλῷ μᾶλλον οὗτος ὁ πειρασμὸς συσταλήσεται διὰ τοὺς αὐτοὺς τούτους. μετ’ ἐκείνην ὅν τὴν Θλίψιν ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται¹⁵ ὅμοι γὰρ σχέδιον ἄπαντα γίνεται, ὅταν^u ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται θορυβήσουσι παραγενόμενοι καὶ εὐθέως αὐτὸς πάρεσται, μετασχηματιζόμενης λοιπὸν αὐτῆς τῆς κτίσεως^v καὶ γὰρ ὁ ἥλιος σκοτισθήσεται, οὐκ ἀφανίζόμενος ἀλλὰ οικόμενος τῷ φωτὶ τῆς παρουσίας αὐτοῦ^w καὶ τὰ ἄστρα πεσεῖται^x τίς γὰρ αὐτῶν ἔσται χρεία, ηκτὸς οὐκ οὖσης; καὶ αἱ δυνάμεις τῶν οὐρανῶν ²⁰ σαλευθήσονται, ὄρωσαι τοσαύτην μεταβολὴν γινομένην, καὶ τοὺς σινδούλους αὐτῶν διδόντας εὐθύτας, καὶ τὴν οἰκουμένην ἄπασαν φοβερῷ παρισταμένην κριτηρίῳ^y. “καὶ τότε ὄφονται τὸν οὐρανὸν τοῦ ἀνθρώπου,” τουτέστιν, ἐν σώματι^z ἐλευσόμενον, καθὰ καὶ ἀνελήφθη. ἀποστελεῖ δὲ λέγων τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ ὁ ιδιὸς τοῦ ἀνθρώπου, Θεὸν ἔδειξε τὸν οὐρανὸν τοῦ ἀνθρώπου²⁵ Θεοῦ γὰρ οἱ Ἀγγέλοι, καὶ τὸ ἀποστέλλειν αὐτοὺς ἰδιον Θεοῦ. τὸ δὲ ἀπ’ ἄκρου γῆς ἔως ἄκρου οὐρανοῦ, διδάσκει ἡμᾶς τὰ αὐτὰ εἶναι τῆς γῆς καὶ οὐρανῶν ἄκρα²⁰ ὥστε Χριστῷ πιστεύειν δεῖ, καὶ μὴ ἀπατᾶσθαι, ὃς ἐλαχίστου μορίου τῆς γῆς οὖσης ἐν μέσῳ τοῦ οὐρανοῦ ἀπείροις μεγέ-³⁰ θεσιν ὑπερβαλόντος αὐτῆς.

^u ὡς γὰρ P.
^v μικαστηρίῳ L.
^w ματος Poës.

^x Sic L. Ισάματων P. αἰσά-

28 Ἀπὸ δὲ τῆς συκῆς μάθετε τὴν παραβολήν. ὅταν ηδη
οὐ κλάδος αὐτῆς ἀπαλὸς γένηται, καὶ ἐκφύη τὰ φύλλα,
29 γινώσκετε ὅτι ἔγγυς τὸ θέρος ἔστιν. οὗτοι καὶ ὑμεῖς,
ὅταν ταῦτα ἴδητε γινόμενα, γινώσκετε ὅτι ἔγγυς ἔστιν
ἐπὶ θύραις. 5

Τὸ παράδειγμα τῆς συκῆς τίθησιν, ὡς οὐ πολὺ τὸ μέσον, ἀλλ’
ἐφεξῆς μετὰ τὴν θλίψιν ἐκείνην καὶ ἡ παρουσία ἀπαντήσεται·
ὅπερ^x οὐ διὰ τῆς παραβολῆς μόνον ἐδήλωσεν εἰπὼν, “γινώσκετε ὅτι
“ἔγγυς ἔστιν ἐπὶ θύραις.” ἐντεῦθεν καὶ ἔτερόν τι προφητεύει, θέρος
καὶ γαλήνη ἐκείνην ἐσομένην τὴν ἡμέραν ἀπὸ χειμῶνος τοῖς δι- 10
καίοις· τοῖς δὲ ἀμαρτωλοῖς τούναντίον, χειμῶνα ἀπὸ θέρους· καὶ
ἴνα κἀγενθεῦθεν πιστώσηται τὸν λόγον οὗτος ἐκβησόμενον πάντως.
ῶσπερ γὰρ τὸ τῆς συκῆς ἀνάγκη εἶναι, οὗτοι καὶ τὸ τῆς συ-
τελείας.

ΚΕΦ. ΜΓ.

15

Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.

32 Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν,
οὐδὲ οἱ Ἀγγελοι οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ, οὐδὲ ὁ Γιὸς, εἰ μὴ ὁ
Πατήρ.

“Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι οὐ μὴ ταρέλθῃ ἡ γενεά αὕτη,” ἵνα εἶπῃ 20
τὴν τῶν πιστῶν. οἴδε γὰρ γενεὰν, οὐκ ἀπὸ χρόνου χαρακτηρίζειν
μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τρόπου, θρησκείας, καὶ πολιτείας. ὡς ὅταν
λέγῃ, “αὕτη ἡ γενεά ζητούντων τὸν Κύριον.” τὸ δὲ μέχρις οὗ ταῦ-
τα πάντα γένηται, φησι τὰ τῶν Ἱεροσολύμων, τὰ τῶν πολέμων, τὰ
ἐφεξῆς εἰρημένα, ἀπέρ εἰρηκε μέχρι τῆς αὐτοῦ παρουσίας συμ- 25
βησόμενα. ὅπερ γὰρ ἄνω ἔλεγεν δεῖ πάντως γενέσθαι, καὶ ἐν-
ταῦθα δηλοῖ λέγων ὅτι πάντως ἐκβήσεται, καὶ μενεῖ ἡ γενεά
τῶν πιστῶν, οὐδενὶ τῶν εἰρημένων διακοπομένη.

ΘΕΟΔΩΡΟΤ ΜΟΝΤΟΤΕΣΤΙΑΖ^y. Ἀλλος^z δέ φησι, γενεὰν λέγειν αὐ-
τὸν πονηρὰν, τῷ τρόπῳ^a καὶ οὐ τοῖς προσώποις διδάσκων ὅτι παρουσιῶν 30

^x ἀπερ L.^y Sic P.^z Ἀλλως L.^a τὸν τρόπον P.

καὶ ὄρώντων τῶν ἀστεβῶν καὶ^b χριστοκτόνων δεῖξει τὴν ἀπ' οὐρανοῦ δόξαν αὐτοῦ, ὥστε πληρωθῆναι τὸ “ὅφουται εἰς ὃν ἔξεκέντησαν.” Ἀλλος^c δὲ πάλιν περὶ τῆς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γενεᾶς λέγειν αὐτὸν φησιν, ἔνας οὖν παρέλθῃ, ἔνας οὖν συμβήσεται Ἰουδαίοις τὰ προλεχθέντα διὰ τούτων πιστούμενος καὶ τοὺς περὶ συντελείας^d λόγους. “ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, οἱ δὲ λόγοι μου οὖν μὴ “παρέλθωσι,” τουτέστι, τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα εὐκολώτερον ἀφαισθῆται, ἢ τῶν λόγων τῶν ἑμῶν τι διαπεσεῖν. καὶ ὁ ἀντιλέγων ὑπὲρ τούτων, βασανίζετω τὰ εἰρημένα, καὶ ἀπὸ τῶν παρελθόντων καὶ τοῖς μέλλουσι πιστευέτω. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τὰ ιο στοιχεῖα εἰς μέσον τέθεικε, τοῖς παλαιοῖς ἐμφιλοχωρῶν ρήμασι, (καὶ γὰρ καὶ διὰ τοῦ Ἱερεμίου τὸ ἀσάλευτον τῆς ἀποφάσεως τῆς ἑαυτοῦ ἀπὸ τούτων καὶ^e παρίστησιν) ὅμοι δὲ καὶ δημιουργὸν ἑαυτὸν ἐντεῦθεν δείκνυσι λανθανόντων τοῦ παντός. ἐπειδὴ γὰρ περὶ συντελείας διελέχθη, πράγματος παρὰ πολλοῖς ἀπιστούμενου, διὰ 15 τοῦτο τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν εἰς μέσον παρήγαγε, μετὰ πολλῆς ἔξουσίας δεικνύς ἑαυτὸν δεσπότην τοῦ παντός.

“Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἡ ὥρας οὐδεὶς οἶδεν,” καὶ τὰ ἔχῆς. τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, οὐδὲ οἱ Ἀγγελοι, ἐπιστομίσας^f αὐτοὺς, ὥστε μὴ ζητῆσαι μαθεῖν, ὅπερ ἐκεῖνοι οὐκ ἴσασι· τὸ δὲ εἰπεῖν, οὐδὲ ὁ Τίος, 20 κωλύει οὐ μόνον μαθεῖν, ἀλλὰ καὶ ζητῆσαι. ὅτι γὰρ διὰ τοῦτο εἰρηται, ὅρα μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ἐπειδὴ περιεργοτέρους εἰδε γεγενημένους, τῶς ἐπεστόμισε μειζόνως. νῦν μὲν γὰρ καὶ τεκμήρια εἰρηκε πολλὰ καὶ ἀπειρά· τότε δὲ ἀπλῶς, “οὐχ ὑμῶν ἔστι “γνῶναι χρόνους ἡ καιρὸς.” εἴτα ἵνα μὴ εἰπωσιν, ἡσορήμεθα, διε-25 πτύσθημεν, οὐδὲ τούτου ἐσμὲν ἄξιοι, φησι, “οὐς ὁ Πατὴρ ἔθετο “ἐν τῇ ἴδιᾳ ἔξουσίᾳ,” καὶ γὰρ σφόδρα ἔμελλεν αὐτῷ τὸ τιμῆν αὐτοὺς καὶ μηδὲν ἀποκρύπτεσθαι· διὰ τοῦτο ἀεὶ τῷ Πατρὶ αὐτοὺς ἀνατίθησι, καὶ φοβερὸν τὸ πρᾶγμα ποιῶν, κάκεινων ἐπιτειχίζων τῇ πεύσει τὰ εἰρήμενα. ὅτι γὰρ τοῦτο ἔστι, τί δήποτε τὸν μὲν 30 Πατέρα οἴδε σαφῶς, ὡς ἐκεῖνος τὴν Τίον, τὴν δὲ ἡμέραν ἀγνοεῖ; πῶς δὲ εἰ πάντα δὶ αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν,

^b καὶ οἱ. L.

^f ἐπεστόμισεν P.L.

^c ἄλλως P.L.

^d καὶ οἱ. L.

^e τὸ P.L.

τὴν ἡμέραν ἥγνόησε; ὁ γὰρ τοὺς αἰῶνας ποιήσας, εὑδηλον ὅτι καὶ τοὺς χρόνους^a εἰ δὲ τοὺς χρόνους, καὶ τὴν ἡμέραν. πῶς οὖν ἦν ἐποίησεν ἀγνοεῖ; διὰ δὴ πάντας εἰπὼν καὶ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς καιροὺς, καὶ ἐπ' αὐτὰς τὰς θύρας ἀγαγὸν (ἔγγυς γάρ ἔστιν ἐπὶ θύραις φησιν) ἀπεσήγησε τὴν ἡμέραν. "Εστι δὲ εἰπεῖν καὶ 5 κατὰ Μάρκου ὅτι οὐδὲ ὁ Τίος οἶδεν εἰ μὴ ὁ Πατὴρ, εἰ μὴ οἶδεν ὁ Πατὴρ, οὐδὲ ὁ Τίος^b. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπίσταται ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Τίος δηλούντι, ἡ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἡ πάντα ἔχουσα τὰ τοῦ Πατρὸς, πλὴν τὸ εἶναι αὐτὸ τοῦτο Πατήρ. "Βλέπετε δὲ, ἀγρυπνεῖτε" καὶ τὰ ἔξῆς. ἡ ἐπαγωγὴ δείκνυσι τὴν αἵτιαν δι' ἣν οὐκ ἐσφρήνειν 10 αὐτοῖς τὴν ἡμέραν, ἀπὸ μὲν γὰρ τοῦ μαθεῖν τὴν κρίσιν, πολὺ τὸ κέρδος, ἀπὸ δὲ τοῦ τὸν καιρὸν οὐκέτι. εἰ γὰρ οὐν ἀγνοοῦντες ἔκαστος τὴν ἑαυτοῦ ἡμέραν καὶ εἰδότες ὅτι πολλάκις ἀμύνητοι ἀπελεύσονται, φιλογεικοῦσιν εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς βαπτίζεσθαι, οὗν καὶ ἕρημοι λοιπὸν ἀπέρχονται τῆς τῶν ἀγαθῶν ἐργασίας^c ἀπὸ μὲν 15 πίστεως σωζόμενοι, ἔργα δὲ ἐπιδεῖξαι οὐκ ἔχοντες, εἰ καὶ ἡ συντέλεια δήλη ἦν, τί οὐκ ἀν ἐποίησαν; οὗν ἐπιφέρει μονονουχὶ λέγων διὰ τοῦτο, οὐκ εἰπον ὑμῖν, ἵνα ὡς τὴν ἡμέραν ἀγνοοῦντες βλέπητε καὶ προσέγγησθε καὶ ἀγρυπνῆτε. καὶ γὰρ οὐκ εἴπεν, οὐκ οἶδα, ἀλλ' οὐκ οἶδατε, βουλόμενος ἐναγωνίους εἶναι διηγεκῶς, 20 ἐκείνην καὶ ἄδηλον τὸ τέλος ἔχοντες.

"Ως ἄνθρωπος ἀπόδημος ἀφεὶς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ τὰ ἔξης.

Διὰ τοῦτο εἴπεν γρηγορεῖτε, δεικνὺς ὅτι εἰ ἥδεσαν οἱ ἄνθρωποι πότε ἀποθανοῦνται, πάντες ἀν κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν ἐσπεῦδασαν. 25 διὰ τοῦτο ἀεὶ αὐτοὺς βουλόμενος τοῦτο προσδοκᾶν, ἵνα ἀεὶ σπουδάζωσι, καὶ τῆς ἑκάστου ζωῆς τὸ τέλος ἄδηλον ἐποίησα. εἴτα ἐκκεκαλυμμένος ἑαυτὸν Κύριον ὄνομάζει. οὐδαμοῦ οὔτω σαφῶς εἰπὼν. ἐντεῦθεν δέ μοι καὶ ἐπτρέπειν δοκεῖ τοὺς ράβύμους. οὐδὲ γὰρ ὅσην περὶ χρήματα σπουδὴν πεποίηνται οἱ προσδοκῶντες 30 κλέπτεσθαι, τοσαύτην ὑμεῖς, φησιν, ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας ποιεῖσθε. ἐργασίας οὖν ὁ παρὸν καιρὸς, ὁ δὲ μέλλων τῆς κρίσεως.

^a τοῦτο πάντα P.   ^b τὴν ἡμέραν ἦν μόνες οἶδεν φησιν ὁ πατὴρ, οὐδὲ ὁ υἱός Poss. et P. om. L.

ἀθρωτον δὲ ἑαυτὸν ὀνομάζει διὰ τὴν οἰκονομίαν. ἀποδημίαν δέ φησι τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν. ἔργον δὲ ἐκάστου¹ τὴν τῶν ἐντολῶν ἔργασίαν καὶ τήρησιν, ἥτις φαίνεται διὰ τοῦ² θυρωροῦ.

ΚΕΦ. ΜΔ.

Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρῳ.

5

1 Ἡν δὲ τὸ Πάσχα καὶ τὰ ἄξυμα μετὰ δύο ἡμέρας· καὶ ἐγγῆτον οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Γραμματεῖς, πῶς αὐτὸν ἐν δόλῳ κρατήσατες ἀποκτείνωσιν. ἔλεγον δὲ, Μὴ ἐν τῇ ἑορτῇ, μήποτε θόρυβος ἔσται τοῦ λαοῦ.

Πρὸ δύο ἡμέρας τοῦ πάθους ἡ βουλή. διὸ δὲ τὴν τετάρτην ἐν 10 τῇ ἑβδομάδι ηστείαν ἄγομεν, ὡς τοῦ πάθους ἀρχὴν τοῦ κατὰ τὴν ἔκτην³ ἐπιτελεσθέντος. δόλον δὲ μηχανῶνται διὰ τὸν λαὸν τὸν ἀκολούθοντα καὶ περιεστῶτα ἀεί. καὶ τὴν μὲν ἑορτὴν ὑπερθέσθαι βούλονται οὐ συγχωροῦνται δὲ, ἐπειδὴ τὴν προφῆτείαν ἔδει πληροῦσθαι τὴν ἐν τῇ νομικῇ διατυπώσει, ἐν ᾧ τὸ Πάσχα 15 ἐβύνετο, μηδὶ πρώτῳ, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ ἡμέρᾳ. ἐν τούτῳ γὰρ τῷ μηνὶ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ τὸ ἀληθινὸν Πάσχα ἔδει τιθῆσαι. πρὸς δὲ τούτοις δείκνυνται καὶ ὡς ἔκοντὶ ἑαυτὸν ἔξεδωκε, τὸ ὑπὲρ ἡμῶν καταδέξασθαι, ὅτι βουλόμενοι μὲν κατασχεῖν αὐτὸν, πολλάκις οὐκ ἴσχυσαν. ὅτε δὲ μὴ συλλαβέσθαι αὐτὸν ἐβούλοντο, τότε 20 ἑαυτὸν ἐκδοὺς παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα τὸ σπουδαζόμενον αὐτοῖς εἰς πέρας ἔξελθεν παρεσκεύασε. Τούτοις ἐπισυνάπτει ὁ Εὐαγγελιστὴς ὁμοίως Ματθαῖος⁴ τὸ ἐν τῇ Βηθανίᾳ γενόμενον ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ παρὰ⁵ γυναικός.

3 Καὶ ὄντος αὐτοῦ ἐν Βηθανίᾳ, ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος 25 τοῦ λεπροῦ, κατακειμένου αὐτοῦ, ἦλθε γυνὴ ἔχουσα ἀλάβαστρον μύρου νάρδου πιστικῆς πολυτελοῦς· καὶ συντρίψασα τὸ ἀλάβαστρον, κατέχεεν αὐτοῦ κατὰ τῆς κεφαλῆς.

Δοκεῖ μὲν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ γυνὴ παρὰ τοῖς Εὐαγγελι-

¹ Sic L. ἐκ τούτου P. et Poss. ² k τῆς P. ³ Sic L. κατ' αὐτὴν P. et Poss. ⁴ Ματθαῖος L. ⁵ Sic L. περὶ P.

σταῖς ἄπασιν ὥν ἦν δέ ἀλλὰ παρὰ τοῖς τρεσὶ μὲν, μία τις οὖσά μοι^ρ δοκεῖ καὶ ἡ αὐτῆς παρὰ δὲ τῷ Ἰωάννῃ οὐκέτι, ἀλλ' ἔτέρα τις θαυμαστὴ ἡ τοῦ Λαζάρου ἀδελφή, καὶ ταῦτα μὲν φησιν δὲ τῆς βασιλίδος πόλεως ἐπίσκοπος Ἰωάννης. Ὡργένης δὲ πάλιν ἀλλην μὲν φησι τὴν παρὰ Ματθαίῳ καὶ Μάρκῳ ἐκχέουσαν τῆς κεφαλῆς τὸ μύρον ἐν οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ λεπροῦ ἀλλην δὲ τὴν παρὰ τῷ Λουκᾶ γεγραμμένη ἀμαρτωλὸν κατεκχέσασαν τῶν ποδῶν αὐτοῦ τὸ μύρον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου. Ἀπολικάριος δὲ καὶ Θεοδώρος μίαν καὶ τὴν αὐτήν φασι παρὰ ταῖς τοῖς Εὐαγγελισταῖς[¶], ἀκριβέστερον δὲ τὸν Ἰωάννην τὴν ιστορίαν ἐκδειγοντες. φαίνονται δὲ Ματθαῖος καὶ Μάρκος καὶ Ἰωάννης περὶ τῆς αὐτῆς λέγοντες[¶] ἐν Βηθανίᾳ γὰρ γεγενῆσθαι φασι· κώμη δὲ αὐτῇ Λουκᾶς δὲ περὶ ἔτέρας. “Ἴδον γὰρ γυνὴ φησιν, ἐν τῇ πόλει, “ἥτις ἦν ἀμαρτωλὸς, καὶ ἐπιγνοῦστα ὅτι ἀνάκειται ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ “Φαρισαίου,” καὶ τὰ ἔξης, ὡς εἶναι ταύτην ἀμαρτωλὸν καὶ ἐν τῇ πόλει[¶] ἐκείνην δὲ μὴ ἀμαρτωλὸν ἀναγέγρασται[¶], καὶ ἐν Βηθανίᾳ τῇ κώμῃ. ἀποδέχεται μέντοι αὐτῆς ὁ Σωτὴρ τὴν προθυμίαν, εὐ μάτην λέγων τὸ λαληθέσται ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ μετὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τὸ τῆς γυναικὸς ἔργον, ἀλλ' ὅτι τύπον ἐπέτιχε[¶] τῆς προσταγούσης Χριστῷ τὴν πίστιν ἐκκλησίας, καὶ[¶] 20 ἐκβαλλούσης ὕστερ μύρον εὐωδέστατον. καὶ πιστικὴν γὰρ τὴν νάρδον ὀνομάζουσι, καὶ πολύτιμον λέγουσι. φησὶ δὲ εἰς τὸν ἐνταφιασμὸν αὐτῷ[¶] συντελεῖν τὴν τοῦ μύρου ἀλεψίν[¶] καὶ δὲ ἔσχε φησὶν, ἐποίησε. “προέλαβε γὰρ μυρίσαι μου τὸ σῶμα εἰς τὸν ἐν-“ταφιασμόν” ἐπὶ γὰρ τῷ θανάτῳ μάλιστα τῆς πίστεως ἀποδέ-²⁵ ξασθαι αὐτὸν ὡς σωτῆριον κόσμῳ πίστεως δὲ τοῦτο ἔργον τῆς ἰσχυροτάτης. γίνεται δὲ σημεῖον τοῦ μέλλοντος καὶ κατὰ βούλησιν τοῦτο τοῦ Σωτῆρος[¶] ἔργον γὰρ λόγου μᾶλλον μημνεύεται, ἵνα μημονεύομεν ὅτι προεγνώκει τὸ τάβος. τῶν δὲ αὐτιωμένων τὴν τοῦ μύρου ἐκχυστὸν διαφόρων ὄντων, ὁ μὲν Ἰωάννης μόνον[¶] Ἰουδα³⁰ ἐμημράνευσε τοῦ προδότου[¶] ὁ δὲ Ματθαῖος τῶν Ἀποστόλων[¶] ὁ δὲ Μάρκος τινῶν, οὐχ ἀτάντων. οὐ τὴν τοῦ λέγοντος ἐξελέγχει προσίρεσσι[¶] ὁ Κύριος, ἀπὸ πονηρίας λέγοντος τοῦτο τοῦ Ἰουδα κατ'

[¶] οὐτὶ P. εἴη L.   [¶] Sic L. εὐαγγελίας Poss.   [¶] αναγεγράφθαι
P.L.   [¶] Sic L. δέχεται P. et Poss.   [¶] αὐτοῦ P.   [¶] μέν P.

αἰσχροκέρδειαν, ἀλλ' οὐδὲ τοῖς ἄλλοις μέμφεται κατὰ ὑγιῆ λογισμὸν αἰτιασαμένοις. οὐκ εἰδότες γὰρ τὸ τοῦ πραχθέντος εὐλογον ἡτιῶντο τὴν πρᾶξιν, ἷκουον γὰρ τοῦ διδασκάλου λέγοντος, “Ἐλεον “θέλω καὶ οὐ θυσίαν,” καὶ πολλὰ ἐν τῷ ὅρει περὶ ἐλημοσύνης διαλεχθέντος. καὶ ἀπὸ τούτων συνελεγόντο πρὸς ἑαυτὸν, ὡς 5 πολλῷ κρείττον ἦν τὴν τιμὴν τοῦ μύρου διανεμηθῆναι τοῖς πέντειν. ὃ δὲ Σωτὴρ τὴν διάσιαν αὐτῇς ὥραν ἀφίησιν, καὶ γὰρ πολλὴ ἡ εὐλάβεια ἦν, καὶ ἄφατος ἡ σπουδὴ· διὸ καὶ σφοδραὶ συγκαταβαίνων, συνεχώρησε κατὰ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ χιυθῆναι τὸ ἔλαιον. πολλῶν δὲ αἰτιώμενων καὶ διαφόρων, ὁ Κύριος προγνώστης ὁν, τὸν ΙΟ μὲν Ἰοῦδαν ὡς φιλάργυρον ἔξελέγχει· τοὺς δὲ μαθητὰς οὐκ αἰτιάται, ὡς ἔξ απλουστέρας γνώμης εἰρηκότων ταῦτα. ἐμημόνευον γὰρ τὸ, “Ἐλεον θέλω καὶ οὐ θυσίαν.” εἴπόντες δὲ ὅτι ἡδύνατο τριακοσίων διναρίων πραβῆναι, ἔδειξαν ὅσα ἀνήλιστεν εἰς τὸ μύρον αὐτῇ, καὶ ὅσην τὴν προθυμίαν^x ἐπεδείχατο. “καὶ ὅπου ἀν κηρυχθῇ,” 15 φησι, “τὸ Εὐαγγέλιον τοῦτο, λαληθήσεται καὶ δὲ ἐποίησεν αὐτῇ.” διὰ τοῦτο πάλιν τὴν εἰς τὰ ἔθη ἔξοδον προσακαφωνεῖ, καὶ ταῦτη παραμυθούμενος αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ θανάτου· ἐγγε μετὰ τὸν σταυρὸν^y ἡ δύναμις, ὡς πανταχοῦ τῆς γῆς ἐκχυθῆναι τὸ κήρυγμα. καὶ οὐκ ἀπήγει δὲ ὁ καιρὸς ὥστε διορθῶσαι τὸ γεγενημένον, ἀλλ' ὥστε γε ἀποδέξασθαι μόνον. ὥσπερ γὰρ εἶτις αὐτὸν ἔροιτο πρὸ τοῦ ποιῆσαι τὴν γυναικα, οὐκ ἀν τοῦτο ἀπέφρατο, οὔτω μετὰ τὸ ἀγορασθῆναι καὶ μετὰ τὸ χιυθῆναι τὸ ἔλαιον, ἄκαιρος ἦν ἡ ἐπιτίμησις· διὸ καὶ αὐτὸς ὥστε μὴ πηρῶσαι τὴν γνωμὴν τῆς γυναικὸς ταῦτα ἔφησε· καὶ ὅσα φησίν, εἰς παραμυθίαν αὐτῆς λέγει. Ἔγὼ γάρ, φησι, 25 τοσοῦτον ἀπέχω τοῦ καταδικάσαι αὐτὴν ὡς κακῶς πεποιηκύαν, ἡ μέμφασθαι ὡς οὐ καλῶς ἐργασαμένην, ὅτι οὐδὲ ἀφῆσω λαθεῖν τὸ γεγενημένον. ἀλλ' ὁ κόσμος εἴσεται τὸ ἐν οἰκίᾳ εἰργασμένον καὶ ἐν κρυπτῷ· καὶ γὰρ μεγάλης διανοίας ἦν τὸ γεγενημένον, καὶ πολλῆς τεκμήριον πίστεως.

30

^x μεγαλοψυχίαν I.

γε τοῦ σταυροῦ P.

ΚΕΦ. ΜΕ.

Περὶ τοῦ Πάσχα.

12 Καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀξύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον, λέγουσιν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, Ποῦ θέλεις ἀπελθόντες ἐτοιμάσωμεν ἥνα φάγης τὸ Πάσχα; 5

Πρώτην ἀξύμων τὴν πρὸ τῶν ἀξύμων φησίν. εἰώθασι γὰρ ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τὴν ἡμέραν ἀριθμεῖν ἀεί. Ἐτερος δέ φησι πρὸ μᾶς τῶν ἀξύμων, ἡμέρας μνημονεύσας ἐκείνης καθ' ἣν ἐν τῇ ἑσπέρᾳ τὸ Πάσχα ἔμελλε θύεσθαι. ὅθεν δῆλον ὅτι τὴν αὐτὴν ἐδήλωσαν ἀμφότεροι². τῇ γὰρ πέμπτῃ τοῦ σαββάτου προσῆλθον καὶ 10 ταύτην ὁ μὲν τὴν πρὸ τῶν ἀξύμων καλεῖ, ὁ δὲ αὐτὴν τὴν τῶν ἀξύμων ἐκάτερος ἀληθεύων ἀπὸ γὰρ³ τῆς ἑσπέρας ἥρξατο διὸ ἐκαστος προστίθησιν ὅτε ἐθύετο τὸ Πάσχα. καὶ λέγουσι, “ποῦ 15 “θελεῖς ἐτοιμάσωμεν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;” ὥστε κἀντεῦθεν δῆλον, ὅτι οὐκ ἦν αὐτῷ οἰκία, οὐκ ἦν καταγώγιον. ἐγὼ δὲ οἶμαι⁴ 15 μηδὲ αὐτοὺς⁵ ἔχειν ἢ γὰρ ἀν αὐτὸν ἐκάλεσαν ἐκεὶ ἐλθεῖν, ἀλλ' οὐκ ἦν οὐδὲ τούτοις πάσιν ἀποταξαμένοις λοιπόν⁶. Τίνος δὲ ἔνεκα τὸ Πάσχα ἐπετέλει; διὰ⁷ πάντων δεικνὺς μέχρι τῆς ἑσχάτης ἡμέρας, ὅτι οὐκ ἦν ἐναντίος τῷ νόμῳ.

13 Καὶ ἀποστέλλει δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, καὶ λέγει²⁰ αὐτοῖς, ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν καὶ ἀπαντήσει ὑμῖν ἄνθρωπος, καὶ τὰ ἔξῆς.

Καὶ τί δῆποτε πρὸς ἀγνοοῦντα πέμπει ἄνθρωπον; κἀντεῦθεν δεικνὺς διὰ πάντων, ὅτι ἥδινατο μὴ ταθεῖν. ὁ γὰρ τὴν διάνοιαν τούτου πείθων⁸ ὥστε ὑποδέξασθαι, καὶ ταῦτα ἀπὸ ρήματος ψιλοῦ, 25 τί οὐκ ἀν εἰργάσατο ἐν τοῖς σταυροῦσιν αὐτὸν, εἴγε ἥθούλετο μὴ παθεῖν⁹; τοιγαροῦν¹⁰ καὶ σημεῖον αὐτοῖς δίδωσιν, ὡς Μάρκος καὶ Λουκᾶς ἴστοροῦσιν τὸ δὲ ἦν ὁ τὸ κεράμιον βαστάζων. οὐδέτερος

² Sic P.L. διαφόρος Poss.   ³ Sic L. ἐκατ. δὲ ἀληθεύει, ὅτι ἀπὸ P. et Poss.   ⁴ αὐτὸς L.   ⁵ Sic L. ἔχειν ἐς πᾶσιν (τᾶσαν P.) ἀποταξα μένον· εἰ γὰρ αὐτὸς (ἄν αυτὸν P.) ἐκάλεσαν ἐκεὶ P. et Poss.   ⁶ Sic P.L. πρὸ Poss.   ⁷ μεταθεῖς ἀπὸ ψιλῶν ρήματων P. et Poss.   ⁸ Sic L. ἐν τοῖς ἄλλοις P. et Poss.   ⁹ Sic L. εἴτα ἐπειδὴ ἥγενον P. et Poss.

οὗν αὐτῶν εἰρηκεν, πῶς ἔδομαι τὸ Πάσχα. ἀλλὰ “ποῦ ἐστιν ἡ τὸ καταλυμά μου, ὃπου τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν μου φάγω;” ὅπετε ἀρκοῦσαν γενέσθαι τὴν παρασκευήν. καὶ ἐκεῖνον μὲν νομίσας κρύπτεοσθαι αὐτὸν, ὁ δὲ Ματθαῖος εἰρηκεν μόνος τὸ “πρὸς σε “ποιῶ τὸ Πάσχα,” δύναται δὲ ταῦτην τὴν παρασκευὴν δηλοῦν⁵ τοῦ Πάσχα, οὐ τὴν βρῶσιν. ὁ γὰρ Ἰωάννης δηλοῖ κατὰ τὴν τοῦ πάθους ἡμέραν καὶ ὥραν μῆτω τὸ Πάσχα βρωθὲν ὑπὸ Ἰουδαίων, ἐπείτερ, ὡς ἐλεγεν, ἐχρήην κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν τό τε τυπικὸν Πάσχα καὶ τὸ ἀληθινὸν ἐπιτελεσθῆναι. Ἀποστείλας τοίνυν τοὺς μαθητὰς ὁ Σωτὴρ, ἔφη αὐτοῖς ἀπελθεῖν εἰς τὴν πόλιν· καὶ ὅτι ¹⁰ ἀπαντήσεταί τις αὐτοῖς κεράμιον ὑδατος βαστάζων· φπερ¹ ἐπομένους δεῖ ἐπιστῆναι τῇ οἰκίᾳ εἰς ἣν ἐκεῖνος εἰσέρχεται. εἴτα τῷ δεσπότῃ τῆς οἰκίας εἰπεῖν τὰ ἀκόλυθα. Ταῦτα δὲ παραλέιπονται τῷ Ματθαίῳ ἀπλῶς εἰρηκότι, ἐκέλευσεν αὐτοῖς πρὸς τὸν δεῖπνα ἀπελθεῖν, ὃ καὶ τοῦτο εἰπεῖν. καὶ γὰρ εὐρήσει τις αὐτὸν¹⁵ ἀπλῶς τοῦ μηνύσας τὰ πράγματα μόνου γενόμενον, πλεῖστα παραλημπάνοντα² τῶν γεγονότων ἐν μέσῳ, ὅπερ ἐν πολλοῖς αὐτὸν τίς εἰρηκέναι ἀπεδέξατο.

ΚΕΦ. ΜΣ.

Περὶ τῆς προδόσεως προφητείας.

20

¹⁷ ¹⁸ Καὶ ὄψιας γενομένης ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα· καὶ ἀνακειμένων αὐτῶν καὶ ἐσθιόντων εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, εἰς ἔξ οὐμῶν παραδώσει με.

Τῶν τοίνυν μαθητῶν ἀπάντων παρεσκευασμένων γενομένης ὄψιας, “ἔρχεται μετὰ τῶν δώδεκα” καὶ τὰ ἔξης. ἅμα μὲν ἐδήλωσε τῷ προ- 25 δότῃ, ὅτι οὐκ αὐτὸς ἴσχυεν, εἰπὼν ὅτι τὸ πάθος, καθὼς γέγραπται περὶ αὐτοῦ· ἅμα δὲ καὶ τὴν τιμωρίαν ἐδήλωσε, ἵνα μὴ καὶ ἀπολογίαν ἔχῃ. καὶ τὸ ὑπάγειν¹ δὲ δύναμιν ἔχει δηλωτικὴν ἀποδημίας μᾶλλον ἡ θανάτου. ὥσπερ καὶ πρὸς Ἰουδαίους ἐλεγεν, “ὑπά- “γω πρὸς τὸν πέμφαντά με,” καὶ τὸ ἐκούσιον ἡ λέξις ἐρμηνεύει³⁰

¹ Sic P.L. ἡ Poss.
² παραλημπάνοντα Cod.

¹ ὥσπερ Cod. L. qui solus hæc præbet.
¹ Cod. ὑπάγειν.

τὸ δὲ καλὸν εἶναι μὴ γεγενῆσθαι πρὸς τὴν κόλασιν λέγεται· κακῆς γὰρ ὑπάρχεις ἀνυπαρξία αἱρετώτερον. Οἱ δὲ ἡρξαντο λυπεῖσθαι ὡς εἰκός ἐν μέσῳ γὰρ ἀτορριφέντος τοῦ λόγου, ἔκαστος αὐτῶν ἐδεδίει μή ποτε περὶ αὐτοῦ ταύτην ἐδέξατο τὴν ὑπόνυμαν. καὶ ἐλεγον αὐτῷ, μῆτι ἐγώ;

5

22 Καὶ ἐσθιώντων αὐτῶν, λαβὼν ὁ Ἰησοῦς ἄρτον, καὶ εὐλογήσας ἔκλασε, καὶ ἔδωκεν αὐτοῖς καὶ ἐπει, Λάβετε, 23 φάγετε· τοῦτο ἔστι τὸ σῶμά μου. καὶ λαβὼν τὸ ποτήριον, εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς· καὶ ἐπιον ἐξ αὐτοῦ 24 πάντες· καὶ ἐπει αὐτοῖς, Τοῦτο ἔστι τὸ αἷμά μου, τὸ 10 τῆς καινῆς διαθήκης, τὸ περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον.

‘Ο μέν φησιν ὅτι μυστηρίων μετασχὼν ἔμεινεν ὁ αὐτὸς ὁ προδότης, καὶ τῆς φρικωδεστάτης ἀπολαύσας τραπέζης, οὐ μετεβάλετο· ὡς καὶ ὁ Λουκᾶς δηλοῖ λέγων, ὅτι μετὰ τοῦτο εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς αὐτὸν, οὐ τοῦ σώματος καταφρονῶν, ἀλλὰ τῆς 15 ἀναισχυτίας λοιπὸν τοῦ προδότου καταγελῶν^m. ὁ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐκάλυσεν αὐτὸν, καί τοι πάντα εἰδὼς, ἵνα μάλις ὅτι οὐδὲν παραλιμπάνει τῶν εἰς διόρθωσιν ἡκόντων. ἄλλοςⁿ δέ φασιν ὅτι προεξῆλθεν ὁ Ἰωνᾶς, ὡς Ἰωάννης ἐδήλωσεν οὐ γὰρ ἀν ἐδέξατο τῆς σωτηρίας κοινωνίας τὸν τύπον ὁ τῆς χριστοκτονίας ὑπηρέτης^o καί 20 τοι τὰλλα πάντα ἥνεγκεν ὁ Κύριος^p ἀλλὰ τοῦτο οὐκέτι συνεχορεῖτο. ὅτι δὲ διὰ τούτων παρέδωκε τοῖς μαθηταῖς, ὅτις ἐπιτελεῖν αὐτοὺς προσῆκε τῆς καινῆς διαθήκης τὸ μυστήριον, οἵμαι μηδένα ἀν ἐτέρως εἰπεῖν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ εὐλόγησε^o καὶ εἶπε διδοὺς αὐτοῖς μεταλαβεῖν ἢ προσῆκον ἦν, ἵνα ἐκεῖνοι διὰ μὲν τῆς εὐλογίας καὶ εὐχαριστίας μάθωσιν ὡς μεγάλα ἀληθῶς καὶ πάσης εὐχαριστίας ἄξια τὰ διὰ τοῦ πάθους οἰκονομηθέντα τοῦ Χριστοῦ. ἂν δὴ σύμβολα ταῦτα ἐπιτελεῖσθαι παρέδωκεν αὐτοῖς. ἐν δὲ τῷ^r πειπεῖν^s τοῦτο ἔστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτο μου τὸ αἷμα^t ὅτι τὸ μὲν ἄρτον προτιθέντα^q μετὰ τὴν εὐχαριστίαν προσῆκεν αὐτοὺς³⁰ τῶν σώματος νομίζειν μεταλαμβάνειν, τὸ δὲ ποτήριον ἐν τάξει^r τοῦ

^m Sic L. καταγγέλλων τ. πρ. Poss. ⁿ ἄλλοι Poss. ^o τὸλόγησεν L. ^p Διὰ δὲ τοῦ L. ^q προτιθεντας P. προτιθέντες L. ^r τάξει L. τάξη Poss.

αἵματος ἥγεισθαι, περὶ ἀ τὸ πάθος ἐγένετο ἐπὶ κατῆ τῇ πάντων σωτηρίᾳ τε καὶ ἀφέσει τῶν ἡμαρτημένων αὐτοῖς. ἡ γὰρ ἐπὶ τούτοις γινομένη πίστις ὅμοι τε τῶν πληρωθέντων ὄμολογίαν ἔχει, καὶ τὴν μετουσίαν τῆς ἀφέσεως χαρίζεται τοῖς πιστεύοντισιν.

5

Ἄλλως φησὶν, διδάσκει ἡμᾶς μὴ πρὸς τὴν φύσιν ἀφορᾶν τὸν προκειμένων, ἀλλὰ διὰ τῆς γινομένης ἐπ’ αὐτοῖς εὐχαριστίας, ταῦτα ἐκεῖνα εἶναι πιστεύειν. ὁ γὰρ ξωποιὸς τοῦ Θεοῦ Λόγος ἐνώσας ἑαυτὸν τῇ ἴδιᾳ σαρκὶ, καθ’ ὃν οἰδε τρόπον αὐτὸς, ξωποιὸν ἀπέφηνε αὐτήν ἔφη γὰρ αὐτός· “ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων 10 “εἰς ἐμὲ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς· καὶ ἐάν “τις φάγῃ ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζῆσῃ εἰς τὸν αἰώνα. καὶ ὁ ἄρτος “δὲ ὃν ἐγὼ δύσω, ἡ σάρξ μου ἔστιν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς. “ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ οἴνου τοῦ ἀνθρώπου “καὶ πίγτε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς.” οὐκοῦν τοῦτο 15 ποιοῦντες ζωὴν ἔχομεν ἐν ἑαυτοῖς, ἐν ὧς πρὸς αὐτὸν ἀποτελούμενοι, καὶ ἐν αὐτῷ μένοντες ἔχοντες δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς αὐτόν. ἔδει γὰρ αὐτὸν διὰ μὲν τοῦ Ἅγιου Πνεύματος ἐν ἡμῖν γενέσθαι θεοπρεπτοῦς, συνανακίρνασθαι δὲ ὥσπερ τοῖς ἡμετέροις σώμασι διὰ τῆς ἀγίας αὐτοῦ σαρκὸς καὶ τοῦ τιμίου αἵματος· ὃ δὴ καὶ ἐσχή-20 καμεν ὡς εὐλογίαν ξωποιὸν, ὡς ἐν ἄρτῳ τε καὶ οἴνῳ· ἵνα μὴ ἀποναρκήσωμεν σάρκα τε καὶ αἷμα προκείμενον βλέποντες ἐν ἀγίαις τραπέζαις τῶν ἐκκλησιῶν, συγκαθιστάμενος ὡς Θεὸς ταῖς ἡμετέραις ἀσθενείαις ἐνίσης τοῖς προκειμένοις δύναμιν ζωῆς, καὶ μεθίστησιν αὐτὰ πρὸς ἐνέργειαν τῆς ἑαυτοῦ σαρκὸς, ἵνα εἰς μέθε-25 ξιν ξωποιὸν ἔχωμεν αὐτὰ, καὶ οἶον σπέρμα ξωποιὸν ἐν ἡμῖν εὑρεθῆ τὸ σῶμα τῆς ζωῆς· καὶ μὴ ἀμφίβαλγς ὅτι τοῦτο ἔστιν ἀληθὲς, αὐτοῦ λέγοντος· δέχου δὲ μᾶλλον ἐν πίστει τοῦ Σωτῆρος τὸν λόγον, ἀλήθεια γὰρ ὡν οὐ φεύδεται.

Περὶ πολλῶν δὲ ἐκχύνεσθαι τὸ αἷμα λέγων, τὸ περὶ πάντων 30 λέγει, πολλοὶ γὰρ οἱ πάντες, ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος διὰ τοῦ ἐνὸς ἔλεγεν δεικνὺς κατασταθῆσεσθαι τοὺς πολλούς· τοῦτο δὴ καὶ ἐπαῦθα δηλοῖ ὅτι εἰς ὑπὲρ πολλῶν πάσχει τοῦτο. ἐπάγει,

25 ‘Αμὴν λέγω ὑμῖν, “Οτι οὐκέτι οὐ μὴ πίω ἐκ τοῦ γε-

νήματος τῆς ἀμπέλου, ἔως τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ὅταν
αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ.

“Οὐ μὴ πώ ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου” καὶ τὰ ἔξης. “Η
κατὰ Ματθαῖον, “τοῦ πατρὸς,” τουτέστι καινῶς μετὰ τὴν ἀνά-
στασιν. ἥμελλε γὰρ ἀνίστασθαι, καὶ ἀνιστάμενος ἐσθίειν τε καὶ 5
πίνειν μετὰ τῶν μαθητῶν ὥστε δὴ μείζονα καὶ ἀληθεστέραν
αὐτοῖς τῆς ἀναστάσεως ἐγγείεσθαι τὴν πίστιν. βασιλείαν δὲ τοῦ
Θεοῦ καὶ πατρὸς ὄντος τὴν ἀνάστασιν, ἀφ' ἧς αὐτῷ ἡ βασι-
λεία προσεγίγνετο, καὶ τοῖς λοιποῖς τῶν ἀνθρώπων ἡ ταύτης κοι-
νωνία. τὸ οὖν, οὐ μὴ πώ αὐτὸ τοῦ λοιποῦ ἔως τότε, δεικνύντος ἦν 10
οὐ τὴν ἀνάστασιν μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ πάθους τὴν ἐγγύτητα.
εἴπερ⁸ δὴ οὐκέτι⁹ καιρὸν ἔχει τροφῆς αὐτοῖς κοινωνῆσαι καὶ
πότου. τί δήποτε δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα τὸ μυστήριον
ἐπετέλει τοῦτο; ἵνα μάθης πάντοθεν καὶ τῆς ταλαιᾶς ὄντα νομο-
θέτην, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃ ὄντα διὰ ταῦτα προσκιαγραφηθέντα. διά 15
τοι τοῦτο ἔνθα ὁ τύπος τὴν ἀλλήσειν ἐπετίθει. ἡ δὲ ἐσπέρα τοῦ
πληρώματος τῶν καιρῶν τεκμήριον ἦν, καὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν ὥκειν
λοιπὸν τὸ τέλος τὰ πράγματα. εὐχαριστεῖ δὲ ὑπὲρ τοῦ πάθους,
δεικνὺς τὸ ἔκούσιον καὶ παιδεύνων ἥμᾶς ὑπὲρ ἀν πάσχωμεν, εὐχα-
ρίστως φέρειν. “ἔως ἂν αὐτὸ πώ καινὸν μεθ' ὑμῶν,” ὑμῶν μαρτυ- 20
ρούντων ὑμεῖς γὰρ ὄψεοθέ με ἀναστάντα. Τί δέ ἐστι καινὸν; τον-
τέστι ξένον¹⁰, οὐ σῶμα μαθητὸν ἔχων, ἀλλ' ἀθάνατον λοιπὸν καὶ
ἄφθαρτον, καὶ¹¹ μὴ δεόμενον τροφῆς.

Καὶ ὑμνήσαντες ἔξῆλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν Ἐλαιῶν.

Ηὐχαρίστησαν πρὸ τοῦ λαβεῖν, ἵνα καὶ ἡμεῖς εὐχαριστήσωμεν¹² 25
ἥνχαρίστησαν μετὰ τὸ λαβεῖν καὶ ὑμησαν, ἵνα καὶ ἡμεῖς αὐτὸ
τοῦτο ποιῶμεν. τί δήποτε δὲ εἰς τὸ ὄρος ἔξῆλθεν; δῆλον ἔαυτὸν
ποιῶν πρὸ τοῦ γ συλληφθῆναι, ἵνα μὴ δόξῃ κρύπτεοθαι. ἔσπενδε
γὰρ ἐπὶ τὸν τόπον ἐλθεῖν, ἔνθα εἰώθει, καὶ προδότης ἥπιστατο.

27 Καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, “Οτι πάντες σκανδαλι- 30
σθήσεσθε ἐν ἐμοὶ ἐν τῇ νυκτὶ ταύτῃ· ὅτι γέγραπται,

⁸ ἐπειδὴ P.   ⁹ οὐκέτι om. L.

τὸ οὐκέτι om. L.

οἱ ξένοι L.

οἱ ξένοι L.

γ τῷ

P.

Πατάξω τὸν ποιμένα, καὶ διασκορπισθήσεται τὰ πρό-
28 βατα. ἀλλὰ μετὰ τὸ ἐγερθῆναι με, προάξω ὑμᾶς εἰς
τὴν Γαλιλαίαν.

"Ἴνα μὴ δόξῃ κατηγορία τις χαλεπὴ εἶναι, λέγει καὶ προφη-
τείαν. ὅμοῦ μὲν πείθων αὐτοὺς προσέχειν τοῖς γεγραμμένοις· ὅμοῦ 5
δὲ καὶ δηλῶν ὅτι^z καὶ πρὸ τούτου αὐτὸς αὐτοὺς συνεῖχεν οὐ μὴν
ἀφῆκεν αὐτοὺς τάλιν μέχρι τῶν σκυθρωπῶν εἶναι· ἀλλὰ "προάξω
" φησὶν ὑμᾶς, εἰς τὴν Γαλιλαίαν," ἵνα τοῦ φόβου τῶν Ἰουδαίων
ἀπαλλαγέντες πιστεύσωσι τῷ λεγομένῳ.

29 'Ο Πέτρος ἔφη αὐτῷ, Καὶ εἰ πάντες σκανδαλι- 10
30 σθήσονται, ἀλλ' οὐκ ἔγω. καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς,
'Αμὴν λέγω σοι, "Οτι σήμερον ἐν τῇ νυκτὶ ταύτη, πρὶν
31 ἡ δὶς ἀλέκτορα φωνῆσαι, τρὶς ἀπαρνήσῃ με. ὁ δὲ ἐκ
περισσοῦ ἔλεγε μᾶλλον, ἐάν με δέη συναποθανεῖν σοι,
οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι." 15

Τοῦ προφήτου εἰπόντος, τοῦ Χριστοῦ βεβαιώσαντος τὸν λόγον,
ὁ Πέτρος, φησὶν, οὐχὶ διὰ τοῦτο ἀφίσης παιδεύων ἐντεῦθεν,
πάντα πείθεσθαι τῷ Χριστῷ, καὶ τῆς οἰκείας συνειδήσεως πιστο-
τέραν ἥγεισθαι τὴν ἀπόφασιν τὴν αὐτοῦ. δέον γὰρ δεηθῆναι καὶ
εἰπεῖν, βούλησον ἡμῖν ὥστε μὴ ἀποσχισθῆναι. ἀλλ' ἔαυτῷ θαρρεῖ. 20
τοῦτο τούτων καταστεῖται βουλόμενος ὁ Χριστὸς, ἔχώρησε^a τὴν
ἀρνησιν. ὅσον δὲ ὁ Χριστὸς ἀπηγόρευσε, τοσοῦτον ἐναντιοῦτο ὁ
Πέτρος ἐκ περισσοῦ. πόθεν δὲ αὐτῷ τοῦτο συνέβη; ἀπὸ τολλῆς
ἀγάπης. ἐπειδὴ γὰρ ἀπηλλάγῃ τῆς ἀγανάκτιας ἐκείνης τῆς κατὰ
τὴν προδοσίαν, καὶ δῆλος ἦν^b ὁ προδότης, θαρρῶν ἔλεγε ταῦτα. 25
ἡρέμα δέ πως καὶ φιλοτιμίας τὸ πρᾶγμα. ὅρα γοῦν μετὰ τὸ
πτῶμα πῶς κατεσταλμένος ἔστι. πρὸ μὲν γὰρ αὐτοῦ τὸ πᾶν
ἔαυτῷ ἀνατίθησι· μετὰ δὲ ταῦτα τούναντίον ἄπαν, "τί ἡμῖν
" προσέχετε ὡς ἴδιᾳ δυνάμει ἡ εὐσεβείᾳ πεποιηκόσι;^c τοῦ περι-
" πατεῖν αὐτὸν;" ἐντεῦθεν δὲ μανθάνομεν δόγμα μέγας ὡς οὐκ 30
ἀρκεῖ προθυμία ἀνθρώπου, ἀν μὴ τῆς ἄνωθεν ἀπελαύη ρόπης. καὶ

^z δῆλον ἔτι P. δηλονέτι POSS.
^a πεποιηκότα P.

^a συνεχόρησε P.

^b γέγονεν L.

πάλιν οὐδὲν κερδαποῦμεν ἀπὸ τῆς ἀνθεν ρυπῆς, προδυμίας οὐκ οὔσης.

‘Ωσαύτως δὲ καὶ πάντες ἔλεγον.

‘Ως ἔλεγεν ὁ Πέτρος μετὰ τοῦτο φιλονεικῶν, ὡς οὐδὲ βακάτου προτεθέντος αὐτῷ ἔλοιστο ἢν αὐτὸν ἀργησάμενος ἐκκλίναι τοῦ βανά-⁵ του τὴν τιμωρίαν, καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς τοῖς ἴσοις κεχρήσθαι λόγοις ἐνήγαγεν.

32 Καὶ ἔρχονται εἰς χωρίον, οὗ τὸ ὄνομα Γεθσημανῆ· καὶ λέγει τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, Καθίσατε ὡδε, ἵως 33 προσεύξωμαι. καὶ παραλαμβάνει τὸν Πέτρον καὶ Ἰά-¹⁰ κωβον καὶ Ἰωάννην μεθ' ἑαυτοῦ. Καὶ ἥρξατο ἐκθαμβεῖσθαι καὶ ἀδημονεῖν.

“Ἐθος ἦν αὐτῷ χωρὶς αὐτῶν προσεύχεσθαι· τοῦτο δὲ ἐποίει παιδεύοντας αὐτοὺς καὶ ἡμᾶς, ἐν ταῖς εὐχαῖς ἡσυχίαν κατασκευάζειν ἑαυτοῖς. τίνος δὲ ἔνεκε μὴ πάντας παραλαμβάνει, ἀλλὰ τοὺς 15 τῆς δόξης αὐτοῦ θεωρούν γενομένους; ἵνα μὴ καταπέσωσιν. ἀλλ’ ὅμως καὶ τούτους ἀφίσι καὶ μικρὸν προσελθὼν καὶ εὐξάμενος.

Οὐδὲ λυπουμένῳ συλλιπτήρᾳ ἰσχυστα, ἀλλ’ ἐκράτητεν ὁ ὥπτος. ὁ δὲ ἐκτενῶς εὑχεταί, ἵνα μὴ δοξῇ ὑπόκρισις εἴναι τὸ πρᾶγμα. οὐδὲ γὰρ ὡς ἀλλότριον ἀποτίθεται τὸ σῶμα, ἀλλ’ ὡς 20 ἴδιον. διὰ τοῦτο καὶ ἡ εὐχὴ. τὸ γὰρ βανακτᾶν οὐ σφόδρα κατὰ ἀνθρώπου. τῷ μὲν οὖν εἰπεῖν, εἰ δυνατὸν παρελθέτω, ἔδειξε τὸ ἀνθρώπινον. τῷ δὲ εἰπεῖν, “πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ’ ὡς σὺ,” τὸ ἐνάρετον καὶ ἐμφιλόσοφον^a. ὅτι καὶ τῆς φύσεως ἐλκούσης, ἐπεσθαί δεῖ τῷ Θεῷ. εἰ γὰρ οὐ μόνον ρημάτων, ἀλλὰ καὶ πραγμάτων 25 ἔδει^c, ἵνα πιστευθῇ^b ὅτι καὶ ἀνθρώπος γέγονε καὶ ἀπέθανε. λέγει δὲ τῷ Πέτρῳ οὕτως, οὐκ ἰσχυστας μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ’ ἐμοῦ; ἀπαντεῖς ἐκαθεύδησαν, καὶ τῷ Πέτρῳ ἐπετίμα, αἰνιττόμενος αὐτὸν^e ὑπὲρ ἣν ἐφθέγξατο. καὶ ἐν τοῖς ἔξης δὲ τοῦτο αἰνίττεται. “γρηγορεῖτε” γάρ, φησι, “καὶ προσεύχεσθε” ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς 30 “πειρασμόν” ὄρῃς ὅτι καλῶς ἔλεγεν ὅτι διὰ τοῦτο αὐτοῖς ἔλεγον

^a φιλόσοφων L.
αὐτῷ Poss.

^b οἱ δεῖσι οπ. P.

^c πιστεύει P.

^d Sic P.L.

ὅτι σκορπιοθήσεοθε, ἵνα εἰς ἱκετηρίαν ἀκέλωσι· καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀναβλέψωσιν· πανταχοῦ τὸ αὐθάδες αὐτῶν ἐκκόπτων καὶ ἐνσυγ-
νίους ποιῶνⁱⁱ. εἴτα ἵνα μὴ σφόδρα δόξῃ ἐπιπλήγτειν, φησὶ, “τὸ
“μὲν πνεῦμα πρόθυμον, η̄ δὲ σάρκες ἀσθεῆς.” εἰ γὰρ καὶ βούλει
φησὶν, ἀλλ’ οὐ πρότερον εἰ μὴ ὁ Θεὸς ὄρέξει χεῖρα. καθέλκει γὰρ⁵
η̄ σάρκες. οὕτω γὰρ τὸ ἀδύνατον ἐν φῷ ἡσθένει διὰ τῆς σαρκὸς, ἔρ-
ρυτο. καὶ πάλιν ηῆκατο τὸ αὐτὸν, “οὐχὶ ὁ ἔγω θέλω, ἀλλ’ ὁ σὺ,”
δεικνὺς ἐνταῦθα ὅτι σφόδρα συνῆδει τῷ θελήμασι τοῦ Θεοῦ. τὸ
δὲ δεύτερον καὶ τρίτον τὸ αὐτὸν λέγειν ἀληθείας μάλιστά ἔστιν
ἐν ταῖς γραφαῖς ἐνδεικτικόνⁱ. ἀσπερ καὶ ὁ Ἰωσὴφ ἔλεγεν^k “ὅτι ιο
“ἐκ δευτέρου σοι ἐφάη τὸ ἐνύπνιον ὑπὲρ¹ ἀληθείας, καὶ τοῦ πι-
“στεινθῆαι, ὅτι τοῦτο ἔσται πάντως,” καὶ ὑπὲρ τοῦ πιστώσασθαι
τὴν οἰκονομίαν. καὶ τίνος ἔνεκεν ἐκ δευτέρου; ὥστε^m ἴδειν αὐτοὺς
καὶ ἐλέγχει. οὐ μὴ ἤλεγχει, ἀλλὰ διέστη μικρὸν, καὶ δείκνυσι
τὴν ἄφατον αὐτῶν ἀσθένειαν, ὅτι οὐδὲ ἐπιτιμηθέντες ἡδύναντο¹⁵
καρπερῆσαι. μετὰ γὰρ τοῦ καὶ ἀωρὶ τῶν πυκτῶν εἶναι, καὶ οἱ
σφθαλμοὶ αὐτῶν ὑπὸ τῆς ἀθυμίας ἥσαν βεβαρημένοι. “καὶ ἐρχεται
“τὸ τριτὸν καὶ λέγει αὐτοῖς, καθεύδετε λοιπὸν καὶ ἀναπαύεσθε”
καὶ τὰ ἔχηςⁿ. δείκνυσιν ὅτι οὐχὶ τοῦ Ἰονδᾶ ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας
ἡν. οὐ τοῦτο δὲ μόνον ἀλλὰ καὶ τῷ εἰπεῖν, “εἰς χεῖρας ἀμαρ-²⁰
“τελῶν,” ἀνίστησιν αὐτῶν τὰ φρονήματα. τῆς γὰρ ἐκείνων πονη-
ρίας ἔργον ἦν, οὐ τὸ αὐτὸν εἶναι ὑπείθυνον καὶ τὸ ἔχης δὲ ὄμοιός
αὐτὸν τοῦτο ἐμφαίνει, ὅτι ἔκῶν ἐπὶ τὸ πρᾶγμα ἐρχεται. Καὶ τὸ
“ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, ἵδον ὁ παραδιδούς με ἥγγικεν.”
καὶ διὰ πάντων αὐτοὺς ἐπαίδευεν ὅτι οὐκ ἀνάγκης τὸ πρᾶγμα ἦν,²⁵
ἀλλ’ οἰκονομίας τινὸς ἀπορρήτου. καὶ γὰρ προηδεῖ ἥξοντα· καὶ
οὐ μόνον οὐκ ἔφυγεν, ἀλλὰ καὶ ὅμοσε ἔχειρει^o.

Ἄλλος^P δὲ φησὶ, πῶς λελύπησαι, δέσποτα, καὶ ἀδημονεῖς;
γέγονας δὲ καὶ περίλυπος ἔως θανάτου; τοὺς ἀνὰ πᾶσαν τὴν γῆν,

ἢ Ἀλλ’ ἵνα τὶ κύριε ὅτῳ λελύπησαι καὶ ἀδημονεῖς; ὅτι τὰ μὲν ἐκ τοῦ πά-
θους ἀγαθὰ τῷ κόσμῳ συμβηθήσεται ἐπισταμαι. λυτεῖ δὲ με δικράνων
Ἰορδὴλ ὅτι οὐδὲ ἐν δούλοις ἔστιν¹. Ἰκετηρία ἐποίησα ἵνα ἔλθωσι καὶ εἰς τὸν Θεὸν
ἀναβλέψωσι, πανταχοῦ τὸ αὐθάδες αὐτῶν ἐκκόπτων, καὶ ἐναγνίους ποιῶν. Ηας
deinceps habet Poss. sed turbato ordine. ¹ Sic L. ἐνδεικτος P. et
Poss. ^k ἔλεγεν om. L. ^l ὑπὸ P. ^m Ηας om. Poss. qui
διατί δὲ πάλιν ἐπανέρχεται. ⁿ Cod. L. ἀπέχει κ. τ. ἔχης. ^o Sic L.
χωρεῖ Poss. et P. ^P ἄλλως Cod. L.

καὶ τὸ τῆς νίκης τρόπαιον ἔγερεῖς, κατὰ πάσης ἀντικειμένης δυνάμεως· καὶ ὡς Θεὸς προσκυνηθήσῃ, καὶ τῶν ὅλων δημιουργύσε. Ἐπί τισιν οὖν ἄφα λελύτησαι; καὶ φησιν, τὰ μὲν ἐκ τοῦ πάθους ἀγαθὰ τῷ κόσμῳ⁹ συμβιθόμενα ἐπίσταμαι· λύπει δέ με ὁ προτοτόκος Ἰσραὴλ, ὅτι οὐδὲ ἐν δούλοις ἐστιν.

5

43 Καὶ εὐθέως, ἕτι αὐτοῦ λαλοῦντος, παραγίνεται Ἰούδας, εἰς ὧν τῶν δώδεκα, καὶ μετ' αὐτοῦ ὄχλος πολὺς μετὰ μαχαρῶν καὶ ἔυλων, παρὰ τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῶν Γραμματέων καὶ τῶν Πρεσβυτέρων.

Τὸ, “εἰς τῶν δώδεκα,” καὶ ἔξῆς¹⁰, πρὸς τὴν ἔνδειξιν καὶ διαβολὴν τῆς τοῦ¹¹ προδότος φαυλότητος. ὁ γὰρ ἐν Ἱσφ τοῖς Ἀποστόλοις τετιμημένος, τοῖς φονεῦσι τοῦ¹² Χριστοῦ γέγονε πρόφασις. δέδωκε γὰρ αὐτοῖς σημεῖον, λέγων, “ὅν ἀν φιλήσω, αὐτὸς “ἐστίν” ἐπέλαθε¹³ δὲ παντελῶς τῆς δοξῆς Χριστοῦ· φήθη τάχα του διανοηθεῖς, ὡς φίλημα προτείνας εἰς τύπον ἀγάπης, λαβεῖν δυνή¹⁴ στειν. προετίθει δὲ τὸ “χαῖρε” τῷ παγιδευθέντι πρὸς θάνατον δὲ αὐτοῦ. ὁ δὲ Κύριος φιλοῦντα¹⁵ μὲν οὐκ ἀπεστράφη· ἔδειξε δὲ αὐτῷ ὅτι οὐ τρόπῳ φιλίας παρεγένετο, ἀλλὰ χάριν ἀσεβείας. προέδωκέ τε ἑαυτὸν ἐκάν. καὶ ἐπέβαλον ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας καὶ ἐκράτησαν, ταίτην¹⁶ τὴν νύκτα καθ' ἣν τὸ Πάσχα ἔφαγον. οὗτος¹⁷ ἔζειν καὶ ἐμαίνοντο. ἀλλ' ὅμως οὐδὲν ἀν ἵσχυσαν, εἰ μὴ αὐτὸς σπικεχώρησεν. οὐ μὴν τοῦτο ἀπαλλάσσει τὸν Ἰούδαν τῆς ἀφορήτου κολάσεως, ἀλλὰ καὶ μειζόνως αὐτὸν καταδικάζει, ὅτι καὶ τῆς δινάμεως αὐτοῦ τοσαύτην λαβὼν ἀποδεῖξιν καὶ τῆς ἐπιεικείας καὶ τῆς ἡμερότητος, θηρίου παντὸς χαλεπότερον γέγονεν.

25

50 Καὶ ἀφέντες αὐτὸν πάντες ἔφυγον.

Οἱ μακάριοι μαθηταὶ τῷ τῆς φιλοθείας νυττόμενοι κέντρῳ, μαχαίρας ἐπανατείνουσιν ἀποσοβούντες τὴν ἔφοδον· οὐκ ἐξ δὲ τοῦτο γενέσθαι ὁ Χριστός. οὐ γάρ τοι μαχαίρᾳ ἡμᾶς κεχρῆσθαι

⁹ Hactenus Cod. L. in cæteris mancus. Suppl. Schol. e Poss. vid. not. ad pag. pr. l. 2. cæterum Origenis hæc videntur, qui in Symbola ad Cat. Poss. p. 324. “ἄλλ' ὅτι δὲ Προτοτόκος Τόλος, ἥτοι δὲ Ἰσραὴλ “ἔσχατος ἐγεόνει διὰ τὴν ἀπιστίαν.” In iis quæ sequuntur iterum Cod. Par. 178. adhibui. ¹⁰ μέγα P. ¹¹ διαβολὴν τῆς τοῦ P. διαβόλου τ. κατὰ τ. Poss. ¹² φονεῖς κατὰ P. ¹³ ἐπελάθετο P. ¹⁴ φιλοῦντι P. ¹⁵ κατ' αὐτὴν P.

βούλεται, ἐποίη^z δὲ μᾶλλον καὶ συνέτει χρωμένους ἀποστίσθια
γενικῶς τοὺς ἐναπόιους. ίασάτο ^a δὲ θεοπρεπῶς τὸν ὑπομείναντα τὴν
πληγὴν, ὡς ἔτερός φησιν Εὐαγγελιστὴς, τοῖς ἀφιγμένοις εἰς τὸ
συλλαβεῖν αὐτὸν θεοπρεπὲς καὶ τοῦτο διδοὺς σημεῖον ὅτι δὲ τὴν
αὐτοῦ χεῖρα καὶ θέλησιν πλεονεκτήσειν ἀν σύδεις, διαδείκνυσι ^b
λέγων, “καθ ἡμέραν ἐν τῷ ιερῷ διδάσκοντα οὐκ ἐκρατήσατε.” ἐτα-
μενόμην γὰρ μᾶλλον τὸ χρῆμα ταῦτα καιρῷ τῷ καθήκοντι^c καὶ
οὗτός ἐστιν ὁ παρὸν, ἵνα πληρωθῶσιν αἱ γραφαί. δεικνὺς ὅτι οὐ
τῆς αὐτῶν ἰσχύος ἦν τὸ κρατῆσαι. διατί γὰρ μὴ ἐν τῷ ιερῷ
αὐτὸν ἐκράτησαι; ὅτι ἐφοβοῦντο τὸν ὄχλον. διὸ καὶ ἔξι ἔξηλθε, 10
καὶ ἀπὸ τοῦ τόπου καὶ ἀπὸ τοῦ καιροῦ διδοὺς αὐτοῖς ἀδειαν. καὶ
ἀφέντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἔφυγον. οὐ γὰρ ἐπῆν ψεύσασθαι τὴν
ἀλήθειαν, ἢ τοὺς προφήτας διαμαρτεῖν.

ΚΕΦ. ΜΖ.

Περὶ ἀρνήσεως Πέτρου.

15

53 Καὶ ἀπήγαγον τὸν Ἰησοῦν πρὸς τὸν Ἀρχιερέα· καὶ
συνέρχονται αὐτῷ πάντες οἱ Ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Πρεσβύ-
54 τεροι καὶ οἱ Γραμματεῖς. καὶ ὁ Πέτρος ἀπὸ μακρόθεν
ἡκολούθησεν αὐτῷ ἕως ἔσω εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀρχιε-
ρέως· καὶ ἦν συγκαθήμενος μετὰ τῶν ὑπηρετῶν, καὶ 20
θερμαινόμενος πρὸς τὸ φῶς.

Πολλὴ θερμότης τοῦ Πέτρου οὐδὲ φεύγοντας ἵδων ἔφυγεν
ἀλλ’ ἔστη καὶ εἰσῆλθεν ἦν δὲ καὶ Ἰωάννης, ἐπειδὴ γνώριμος ἦν.
καὶ διατί ἀπήγαγον ^b αὐτὸν ἐκεῖ, ὅπου ἦσαν ἀπαντες συνηγμένοι;
ἵνα μὲν γνώμης πάντα ποιῶσι τῶν ἀρχιερέων. ἐκεῖνος γὰρ ἦν τότε 25
ἀρχιερεύς. συνήχθησαν οὖν ἀπαντες, καὶ συνέδριον ἦν λοιμῶν· καὶ
ἐρωτῶσιν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλὰ βουλόμενοι σχῆμα περιθεῖναι τῇ ἐπι-
βουλῇ ταύτῃ δικαστηρίου. οὐδὲ γὰρ ἦσαν ἵσαι αἱ μαρτυρίαι,
φησιν. οὗτοι πεπλανημένοι τὸ δικαστήριον ἦν, καὶ θορύβου τάντα
ἔγεμε καὶ ταραχῆς. ἐλθόντες δὲ ψευδομάρτυρες ἔλεγον ὅτι οὗτος 30

^z εὔνοια P. ^a ίασάτο P. ίασε Poss. ^b ἀπήγαγόν φησι, τὸν Ἰησοῦν
πρὸς Ἀνναν τὸν ἀρχιερέα ὃντας ήσαν συν. Cod. 178.

εἶπεν “ὅτι ἐγὼ καταλύσω τὸ νὰὸν τοῦτον τὸ χειροποίητον, καὶ ἐν “τρισὶν ἡμέραις ἄλλον ἀχειροποίητον οἰκοδομήσω.” διὰ τῆς προσθήκης τοῦ χειροποιήτου ηὗξησαν τὴν συκοφαντίαν οὐ γὰρ εἶπε^c, λύσω, ἀλλὰ, “λύσατε τὸν νὰὸν τοῦτον” καὶ οὐδὲ περὶ ἐκείνου, ἀλλὰ περὶ τοῦ σώματος^d τοῦ ἴδιου. τί οὖν ὁ ἀρχιερεὺς; βουλόμενος^e εἰς ἀπολογίαν καταστῆσαι ἵνα ἐξ αὐτῆς αὐτὸν ἔλῃ^f, φησὶν, “οὐκ “ἀποκρίνῃ οὐδὲν; τί οὖν οὗτοί σου καταμαρτυροῦσιν;” ὁ δὲ ἐσιώπα. ἀνόνητα^g γὰρ ἦν τὰ τῆς ἀπολογίας, οὐδενὸς ἀκούοντος. καὶ γὰρ σχῆμα τοῦ^h δικαστηρίου ἦν μόνον. δὲ καὶ ἔδειξε κατὰ τὴν ἰστορίαν τοῦ Λουκᾶ, εἰπὼν πρὸς τοὺς ἑρωτῶντας “εἰ σὺⁱ ὁ Χριστός; οἱ “εἰπὲ ἡμῖν. ἐὰν ὑμῖν εἴπω, οὐ μὴ πιστεύσητε” ἐὰν δὲ ἑρωτήσω, οὐ “μὴ ἀποκριθῆτε.” πάλιν δὲ ὁ ἀρχιερεὺς ἐπηρώτα αὐτὸν εἰ αὐτὸς ἐλ^j ὁ Χριστός; καὶ ἐπειδὴ Χριστὸι ἐκαλοῦντο οἱ τε Ἱερεῖς καὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς, προστίθησι κατὰ ἔξαιρετον, “ὅτι οὐδὲς τοῦ “εὐλογητοῦ,” ἵνα εἴπῃ τοῦ Θεοῦ. ἐπ’ ἐλέγχῳ δὲ αὐτοῦ ἡ ἀπόκρισις,^k 15 ὅτι “ἐγώ εἰμι.” οὐ γὰρ ὡς δυνάμενος πιστεῦσαι. καὶ γὰρ εἶπε κατὰ Λουκᾶν ὅτι “οὐ μὴ πιστεύσητε.” ἀλλ’ ἵνα μηδὲ τοῦτο ὑπολείπηται^l, ὅτι οὐ σαφῶς ἥκουσαν δηλοῦντος ἑαυτὸν ὅντα Χριστόν. καὶ ὁ μὲν Μάρκος ἀντίκρυς λέγει. Τὸ δέ ἐστιν ἐλέγχοντος ὅτι οὐ παντελῶς διαλέληθεν^m αὐτὸὺς τὸ πρᾶγμα, διὰ τὴν ἐκ τῶν σημείωνⁿ 20 ἐπήρωτιν. πόθεν γὰρ τὸ λέγειν τοῦτον μόνον Χριστὸν, σπερ ἐφ’ ἐτέρων οὐκ εἰρήκασιν; ἐπιφέρει δὲ τὸ τῆς κρίσεως, ἀπειλῶν ὅτι ὅφονται αὐτὸν ἐν τῇ οὐρανῷ δόξῃ φανόμενον. τὸ δὲ “ἐκ δεξιῶν τῆς “δυνάμεως” τὴν δόξαν λέγει τὴν ἐξ οὐρανοῦ φανησομένην, οὐ σχῆμα σωματικόν. οὐδὲ γὰρ ὄραται Θεὸς ὁ πάντη ἀόρατος, ἵνα καὶ ἡ ἐκ^o 25 δεξιῶν καθέδρα σωματικῶς θεωρεῖσθαι λέγηται^p ἀλλὰ τὸν ἐν μεγίστῃ δόξῃ τῇ ὄρατῇ θεωρησόμενον, ἐκ δεξιῶν εἴπει θεωρηθῆσθαι^q ὡς τῆς ὄρατῆς ταύτης δόξης τῇ ἀοράτῳ ἐκείνῃ συναπτομένης^r ἔγγυτα καὶ ἐντιμότατα. ἀλλ’ ὅμως ἀκούσαντες οὐκ ἐφυλάξαντο, ἀλλὰ βλασφημίαν εἶπον εἶναι τὸν λόγον, καὶ μηκέτι ζητεῖ· 30 σθαι μάρτυρας. οὗτοι οὐκ εἰς ὠφέλειαν τοῖς ἀνηκοίοις αἱ τῶν

^c οὐκ εἶπε δὲ ὁ Σωτὴρ C. 178. ^d περὶ τοῦ ἴδιου σώματος λέγειν, εἰ περὶ τοῦ ἐκ λίθου ναοῦ C. 178. ^e κρατήσῃ αὐτὸν C. 178. ^f ἀδιανόητα PP. ^g τοῦτο P. ^h εἰ σὺ εἶ P. ⁱ Sic PP. ^j Poss. ^k Sic PP. ^l ὑπολείπῃ τι Poss. ^m διελατεῖ C. 178. ⁿ Sic PP. συναπτομένης Poss.

μυστηρίων ἀποκαλύψεις, ἀλλ' εἰς κατάκρισιν. εἰπόντος τοίνυν τοῦ Χριστοῦ ὅτι αὐτὸς εἶη, καὶ ὅτι ἐκ δεξιῶν καθιεῖται τοῦ πατρὸς, καὶ ὅτι ἥξει πάλιν κριῶν τὴν οἰκουμένην, δι τολλήν τὴν πρὸς αὐτὸν συμφωνίαν δηλοῦντος ἦν διέρρηξεν αὐτοῦ τὰ ἴμάτια ὁ ἀρχιερεὺς, καὶ φησιν, ἡκούσατε τῶν λεγομένων· τί ὑμῖν δοκεῖ; 5 οὐ φέρει τὴν ψῆφον οἰκοθεν, ἀλλὰ παρ' ἐκείνων αἴτε^ο, ὡς ἐπὶ ὄμολογημένων ἀμαρτημάτων καὶ βλασφημίας δήλης, καὶ προλαμβάνει τοὺς ἀκροατὰς λέγων, ὑμεῖς γὰρ ἡκούσατε τῆς βλασφημίας, μονονοχὶ καταναγκάζων^ρ καὶ βεβαιῶν κακῶς, μᾶλλον δὲ βιαζόμενος τὴν ψῆφον ἔξενεγκεῖν κατ' αὐτοῦ τοὺς παρόντας ὡς ιο βλασφημίαν εἰπόντος καὶ Θεὸν ἑαυτὸν ποιῶντος[·] καὶ φησὶν, “ἡκούσατε τῆς βλασφημίας, τί ὑμῖν δοκεῖ;” τί οὖν ἐκεῖνοι; κατέκριναν αὐτὸν ἔνοχον εἴναι θανάτου αὐτοὶ κατῆγοροι καὶ δικασταὶ καὶ πάντα γινόμενοι. πάντας γὰρ ἐπεσπάσατο διὰ τοῦ ῥῆξαι τὸν χιτωνίσκον. ἔθος γὰρ ἦν αὐτοῖς τοῦτο ποιεῖν, ἡνίκα βλασφη- 15 μίας τινὸς ἡκουσαν[¶] ὡς ἐνόμιζον.

65 Καὶ ἡρξαντό τινες ἐμπτύειν αὐτῷ, καὶ περικαλύπτειν τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, καὶ κολαφίζειν αὐτὸν, καὶ λέγειν αὐτῷ, Προφήτευσον· καὶ οἱ ὑπηρέται ράπισμασιν αὐτὸν ἔβαλλον. ²⁰

‘Ο γῆς καὶ οὐρανοῦ Κύριος, ὁ τῶν ὅλων γενεσιουργὸς καὶ τεχνίτης, ὡς εἰς ἐξ ἡμῶν ἐξ ἡμῶν ἀτιμάζεται, καὶ διακαρτερεῖ τυπτόμενος, καὶ τὸν ἐκ τῶν ἀσεβῶν ὑπομένει γέλωτα, τύπον ἡμῶν τῆς εἰς ἄκρον ἀνεξικακίας ἔστιν παρατίθεις. καὶ τύποτες, “προφήτευσόν” φασιν. ὁ ἔξετάζων καρδίας καὶ νεφροὺς, ὁ προφη- 25 τείας πάσης δοτὴρ, πῶς ἀν ἡγνόστε, τίς ἐστιν ὁ παίσας αὐτὸν;

66 Καὶ ὄντος τοῦ Πέτρου ἐν τῇ αὐλῇ κάτω, ἔρχεται μία τῶν παιδισκῶν τοῦ ἀρχιερέως.

‘Ησθένησε κατὰ τὴν πρόρρησιν ὁ μακάριος Πέτρος^τ, καὶ ἤρηστο τὸν τῶν ὅλων σωτῆρα Κύριον, καὶ οὐχ ἄπαξ, ἀλλὰ τρὶς, καὶ 30 ἐνώμοτον ἐποιεῖτο τὴν ἄρησιν διὰ ῥῆμα παιδίσκης, οὐ μημονεύ-

^ο Sic C. 178. om. alii.
βεβ. κακός. [¶] ἡκουειν PP.
αὐτὸν δ Πέτρος C. 178.

P κατακράζων C. 178. qui τοις om. καὶ

^γ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου πρόρρησιν ἤρηστο

σας ὑπὸ τῆς παραχρῆμα ταραχῆς τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου “ δες
“ ἀρνήσεται με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν ἔμ-
“ προσθεν τοῦ Πατρός μου.” Ὁ ίδον γὰρ ἔμπροσθεν πάντων ἥρηται·
καὶ πάλιν εἴτε αὐτῆς τῆς παιδίσκης, ὡς ὁ Μάρκος φησὶν, εἴτε
ἄλλης, ὡς ὁ Ματθαῖος φησὶ, καταμηνούσης ὡς εἴτε τῶν μαθητῶν 5
εἰς, οὐ γὰρ ἔξηκρίθεται τοῦτο τῇ μνήμῃ τῶν γραψάντων, ἐπεὶ
μηδὲ συνέχον ἦν εἰς τὴν συντήριον^c πίστιν ὅπότε ὁ Λουκᾶς οὐδὲ
παιδίσκην, ἀλλ’ ἄνδρα λέγει τὸν διεσχυριζόμενον, ὅτι μετὰ τοῦ
Ἰησοῦ καὶ οὗτος ἦν. τῶν δὴ τοιούτων οὐ σφόδρα συνεχόντων
συμπεφώνηται τὸ προκείμενον^d, ὅτι καὶ δεύτερον ὁ Πέτρος ἡρῆ⁻¹⁰
σατο μεθ’ ὄρκου μηδὲ εἰδέναι τὸν ἄνθρωπον. καὶ πάλιν ἄλλων τὰ
αὐτὰ ἐπιφερόντων σφραδροτέρως ἀπώμνυτο. ὡς δὲ ὀλίγον ὁ φόβος
παρῆλθε, καὶ ἀνερρώθη ὁ λογισμὸς πρὸς τὴν μνήμην ἦν ἀπὸ τῆς
παραχῆς ἀπωλεῖται, καὶ παραδόξως εὐρίσκει τὸν ἐλεγχὸν αὐτοῦ
γεγενημένον διὸ ὁ Κύριος εἶπεν, καὶ τὸ σημεῖον^e δὲ τοῦ ἀλεκτρυό-⁻¹⁵
νος αἰσθανόμενος τίνα ἡρῆσατο, ἔξελθὼν ἔξω, φησὶν, ἔκλαυσε
δεινῶς^f, προσεσχηκότος αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ ἐπιστρέψας οὖν οὐ
διημάρτηκε τοῦ σκοτοῦ, μεμένηκε γὰρ, ὅπερ ἦν, γηήσιος μαθητής.
πεπλάνηκε γὰρ τῆς ἀφέσεως τὴν ἐλπίδα. τλήν ἐκεῖνό φαμεν ὅτι
τῶν ἀγίων ὀλισθήματα διὰ τῶν γραφῶν μανθάνομεν, ἵνα καὶ τῆς 20
αὐτῶν μετανοίας μυμηταὶ γενώμεθα. φάρμακον γὰρ σωτηρίας
ἐπενόησεν ὁ φιλοκτίρμαν^h Θεὸς τὴν μετάνοιαν, ἦν ἀναιρεῖν πε-
ρῶνται οἱ καθαροὺς ἕαυτοὺς εἴναι λέγοντεςⁱ οὐκ ἐννοήσαντες ὅτι
παντός ἔστι ρύπου μεστὸν τὸ τοιαύτην ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὴν διά-
ληψιν. καθαρὸς γὰρ οὐδεὶς ἀπὸ ρύπου, καθὼς γέγραπται. κἀκεῖνο²⁵
δὲ μὴ ἀγνοείτωσαν ὅτι πρὸν συλληφθῆναι Χριστὸν καὶ ἀρνήσασθαι
τὸν Πέτρον, μέτοχος ἦν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ τιμίου
αἵματος, καὶ οὕτως ὀλίσθητε, καὶ τὴν ἐκ τῆς μετανοίας ἄφεσιν
ἐκομίζετο. οὐκοῦν μὴ κατηγορείτωσαν τῆς τοῦ Θεοῦ γαληνότητος,
μεμνημένοις λέγοντος ἐναργῶς, “ ἀνομία ἀνόμου^j οὐ μὴ κακώσει³⁰
αὐτόν. ἐν ᾧ ἀν ἡμέρᾳ ἀποστρέψῃ ἀπὸ τῆς ἀνομίας αὐτοῦ.” φησὶ

^b Quæ seq. usq. ad οὐ γὰρ ded. e Codd. Par. om. Poss. ^c σωτή-
ριον om. PP. ^d συμτεφ. πάσιν δτι καὶ δεύτερον ἡρῆσατο ὁ Πέτρος. C. 178.
^e τὸ σημ. τοῦ ἀλεκ. τίνα ἡρῆσατο προσεσχηκότος αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ. C. 178.
^f πικρᾶς. C. 178. ^g καὶ τὰ τῶν P. ^h φιλοκτίρμαν P. φιλοκτείρμαν
Poss. ⁱ ιόμεν P.

δὲ ὁ Εὐαγγελιστὴς, ὅτι ὅτε ἀπαξ ἡρήσατο, ἐφάνησεν ὁ ἀλεκτρὺς, ὅτε δὲ τρὶς ἡρήσατο, τότε δεύτερον, ἀκριβέστερον^κ ἐξηγούμενος τοῦ μαθητοῦ τὴν ἀσθένειαν, καὶ τὸ σφόδρα αὐτὸν ἀποτεθηκέναι τῷ δέει. καὶ ταῦτα παρ' αὐτῷ τοῦ διδασκάλου μαθών. καὶ γὰρ φοιτητὴς ἦν Πέτρον^λ. σύμφωνα^μ δὲ τὰ παρὰ 5 τοῦ Ματθαίου καὶ Μάρκου^ν εἰ καὶ δοκεῖ ἐναντία εἶναι. ἐπειδὴ γὰρ καθ' ἑκάστην ἀγωγὴν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον εἴωθε φωνῇ ὁ ἀλεκτρὺς, δηλοῖ ὁ Μάρκος^π ὅτι οὐδὲ ἡ φωνὴ αὐτὸν ἐπέσχε καὶ εἰς μνῆμην ἤγαγε^ο. ὥστε ἀμφότερα^ρ ἀληθῆ πρὶν γὰρ τὴν μίαν ἀγωγὴν ἀπαρτίσαι τὸν ἀλεκτρυόνα, τρίτον ἡρῆ¹⁰ σατο^ν καὶ οὐδὲ ὑπὸ τοῦ Κυρίου τῆς ἀμαρτίας ἀναμνησθεὶς^ς κλαῦσαι ἐτόλμα φανερῶς. ἄλλος^τ δὲ φησιν ὡς τοῦ Ματθαίου^ε ἀπλῶς καὶ ἀορίστως πρὶν ἀλέκτορα φυνῆσαι λέγοντος τὸ παρει- μένον προσέθηκεν ὁ Μάρκος^κ συνήθως λέγων^υ τὴν ἐπικρατεστέραν τῶν τάντων ἀλεκτρυόνος^χ φωνὴν, ὥσπερ καὶ τὴν ἡμέραν τὴν¹⁵ καθαρὰν καὶ τοῖς ταῖς διαφανῇ. ἡρμήνευσεν^γ οὖν φησιν ὁ Εὐαγ- γελιστὴς τὸ πρὶν ἀλέκτορα ἐκφωνῆσαι ποίαν εἶπε τὴν δευτέραν καὶ πᾶσι καταφανῆ, οὐκ ἐναντιούμενος τοῖς ἄλλοις.

¹ Καὶ εὐθέως ἐπὶ τὸ πρῳ συμβούλιον ποιήσαντες οἱ ἀρχιερεῖς μετὰ τῶν πρεσβυτέρων καὶ γραμματέων, καὶ ²⁰ ὅλον τὸ συνέδριον, δήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἀπήνεγκαν, καὶ παρέδωκαν τῷ Πιλάτῳ.

Προσήγαγον Πιλάτῳ τὸν Ἰησοῦν παρεδόθησαν καὶ αὐτοὶ ταῖς τῶν Ρωμαίων στρατιαῖς, καὶ πεπλήρωται τὰ διὰ τῶν ἀγίων προφητῶν ἐπ' αὐτοῖς προαπηγγελμένα. ὁ μὲν γάρ φησιν, “οὐαὶ τῷ ἀνόμῳ²⁵ “πονηρὰ κατὰ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ συμβῆσεται αὐτῷ.” ὁ δὲ, “καθὼς ἐποίησας, οὗτος ἔσται σοι, τὸ ἀνταπόδομα ἀνταποδοθήσεται

^κ ἀκριβ. δὲ ὁ παρὸν Εὐαγγελιστὴς ἐξηγούμενος τοῦ Πέτρου τὴν ἀσθένειαν C. 178. ^λ ἦν γὰρ μαθητὴς Πέτρου C. 178. ^μ σύμφωνα δὲ ταῦτα καὶ τὰ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ τοῖς λοιποῖς C. 178. ^ν δηλῶν δὲ παρὸν Εὐαγ- γελιστὴς C. 178. ^ο τῶν προρήσεων τοῦ Κυρίου add. C. 178. ^ρ ἀμφ. τῶν Εὐαγγελικῶν C. 178. ^ς ἀναμν. προεσχηκότος αὐτῷ C. 178. ^τ ἔτε- ρος C. 178. ^υ τ. Μ. καὶ τῶν ἄλλων C. 178. ^γ οὗτος C. 178. ^χ τοῖς C. 178. ^γ λεγότων PP. ^χ ἀλεκτρυόνων P. ^γ ἡρμ. τοῖν τὸ παρὸν Εὐαγγ. τὸ εἰρημένον C. 178.

σοι εἰς κεφαλήν σου. ἐρωτήσαντος δὲ τοῦ Πιλάτου, “σὺ εἶ ὁ “βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων;” ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, “σὺ εἶπας.” ἐπειδὴ γὰρ κατὰ τὸν Λουκᾶν ἥρξαντο κατηγορεῖν αὐτοῦ λέγοντες, “τοῦτον εὑρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν,” καὶ τὰ ἔξης ἐρωτηθεὶς παρὰ Πιλάτου ὁ Ἰησοῦς ἀπεκρίθη, “σὺ εἶπας,” ἵνα μὴ διὰ τῆς σιωπῆς τὴν συκοφαντίαν αὐτῶν βεβαιώσῃ, μήτε διὰ τῆς ἀρνήσεως δειλίας ἀπενέγκῃ δόξαν, ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ, “σὺ εἶπας,” κατηγορηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων πολλὰ ἔλεγον γὰρ κατὰ τὸν Λουκᾶν “τοῦτον εὑρομεν διαστρέφοντα τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ 15 “κωλύοντα φόρους Καίσαρι δόδοναι, καὶ λέγοντα ἐαυτὸν Χριστὸν “βασιλέα εἶναι.” ἐθαύμασεν δὲ Πιλάτος, πῶς ὁ λογιώτατος διδάσκαλος ὡς ἀναίτιος δυνάμενος ἀπολογισάμενος ἀπολυθῆναι, οὐκ ἀπολογεῖται, ἀλλ’ ἐκὲν ὑπομένει πανεῖν, μεγαλοφυῖς ὑπερορῶν τοὺς κατηγόρους. διὸ καὶ ἔλεγε πρὸς αὐτὸν, “οὐκ ἀποκρίνη οὐδέν; 20 “ἴδε πόσον καταμαρτυροῦσιν;” ἐκκαλούμενος αὐτὸν εἰς ἀπολογίαν, ἵνα ὡς ἀναίτιον ἀπολύσῃ αὐτὸν πλὴν ἡλέγχοντο καὶ ἀνδρὸς εἰδωλολάτρου δυσσεβέστεροι Ἰουδαῖοι. ὁ μὲν γὰρ Πιλάτος παντὸς αἰτιάματος ἀπαλλάττων αὐτὸν, καὶ τοῦτο οὐχ ἄταξ, ἀλλὰ καὶ τρίτον, καὶ τὸ ἐκ συνθείας ἀνέμυησεν αὐτοὺς ἔξαιτησαι αὐτὸν 25 διὸ ἐν τῇ ἑορτῇ ἔξουσίαν ἔχειν αὐτοὺς, τοῦτο ποιεῖν βουλόμενος αὐτούς. οἱ δὲ ἐπίσχυον λέγοντες, “σταύρωσεν αὐτὸν,” συκοφαντιῶν συλλέγοντες ἀφορμὰς, καὶ ἀνέκραγον παμπληθῆ λέγοντες, “αἴρε “τοῦτον, ἀπόλυτον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραβᾶν.” οὗτος ἦν διὰ φόνου καὶ στάσιν βεβλημένος εἰς τὴν φυλακήν “καὶ τὸν ἄγιον καὶ 30 “δίκαιον ἡρνήσαντο, καὶ ἀνδρα φονέα ἥτησαν χαρισθῆναι αὐτοῖς,” ἵνα τῆς ἐκείνου μερίδος γένιονται κοινωνοί.

* Hæc add. e Cod. 178. ut ejus varietas ex coll. cum Cod. P. et Poss. magis apparent.

6 Κατὰ δὲ ἑορτὴν ἀπέλυεν αὐτοῖς ἔνα δέσμιον, ὅντερ
γῆτοῦντο.

Ἐλ̄ς ἦν τοῖς ἀνοσίοις Ἰουδαίοις ὁ σκοπὸς τὸ καταγαγεῖν εἰς
θάνατον τὸν ἀναφέροντα εἰς ζωήν πλὴν ἡλέγχοντο καὶ ἀνδρὸς
εἰδωλολάτρου γεγονότες δυσσεβέστεροι. ὁ μὲν γὰρ Πιλάτος 5
αἰτιάματος παντὸς ἀπῆλλαττε τὸν Ἰησοῦν καὶ τοῦτο οὐχ ἄπαξ,
ἀλλὰ καὶ τρίτον. οἱ δὲ ἐπίσχυν λέγοντες, “σταύρωσον αὐτὸν,”
συκοφαντιῶν συλλέγοντες ἀφορμάς. καὶ ταῦτα λέγοντος ἐπετίμα
Πιλάτος λέγων, “τί γὰρ κακὸν ἐποίησε;” καὶ τοῦ κρίνεν λαχώντος
ἐλειυθεροῦντος αὐτὸν, θανάτου ψῆφον ὑποστῆναι παρακαλοῦσι τὸν 10
ἀπάστης εὐσεβείας καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον· ἵνα καὶ ἔτι φορτι-
κωτέρων ὑπομείνωσι κόλασιν, ἀνέκραγον παμπληθεὶ λέγοντες, “ἄλρε
“τοῦτον, ἀπόλυτον δὲ ἡμῖν τὸν Βαραβᾶν,” “καὶ τὸν ἄγιον καὶ
“δίκαιον ἥρηγσαντο,” καθά φησιν ὁ ἄγιος Πέτρος, “καὶ ἥτησαντο
“ἄνδρα φονέα χαρισθῆναι αὐτοῖς,” ἵνα τῆς ἐκείνου μερίδος γένωνται 15
κοινωνοί. ἐπέκρινε τοίνου ὁ Πιλάτος γενέσθαι τὸ αἴτημα αὐτὸν, καὶ
νίκην νεικήκασιν ὀλέθρου μητέρα, καὶ ὁ Σωτὴρ δὲ ὅτι διεφθαρ-
μένον ἔσται τὸ δικαστήριον ἄπαν, πρὸς οὐδὲν ἀποκρίνεται, ἀλλὰ
σιγῇ. διατί δὲ φραγελλώσας αὐτὸν ὁ Πιλάτος παρέδωκεν ἵνα
σταυρωθῇ; ἡ ὡς καταδίκου, ἡ σχῆμα περιθεῖναι τῇ κρίσει βουλό- 20
μενος, ἡ ἐκείνοις χαρίσασθαι.

22 Καὶ φέρουσιν αὐτὸν ἐπὶ Γολγοθᾶ τόπου, ὁ ἐστι
23 μεθερμηνεύμενος, κρανίου τόπος. καὶ ἐδίδουν αὐτῷ
πιεῖν ἐσμυρνισμένον οἶνον· ὁ δὲ οὐκ ἔλαβε.

“Ωστερ ἔκ τινος συνθῆματος εἰς ἄπαντας τότε ὁ διάβολος 25
ἐχόρευσε. καὶ γὰρ τέρψιν ἐποιῆντο καὶ οἱ στρατιῶται τὰς εἰς
αὐτὸν ὕβρεις^a. ἦν καὶ αὐτοὶ χαριζόμενοι τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ καὶ
κατ’ οἰκείαν δυστροπίαν ἄπαντα πράττοντες. καὶ αἱ ὕβρεις διά-
φοροις καὶ ποικίλαι. τὴν θείαν κεφαλὴν ἐκείνην ποτε μὲν κολα-
φίζοντες, ποτὲ δὲ τῷ στεφάνῳ τῶν ἀκανθῶν ὕβριζον, ποτὲ δὲ τῷ 30
καλάμῳ ἔτυπτον ἔτι δὲ καὶ χλευάζοντες πορφύραν ἐνδύσαντες,
τιθέντες τὰ γόνατα προσεκύνουν, ἐμπτύνοντες εἰς αὐτὸν ἄνδρες

^a Πατέρ ἔκ τινος συνθῆματος καθάπερ τέρψιν ἐποιῆντο καὶ αὐτοὶ τὰς εἰς
αὐτὸν ὕβρεις. Cod. 178. ^b ἴσως Ρ.

ἐναγεῖς καὶ ἀκάθαρτοι^c. τίς οὖν ἔσται λοιπὸς λόγος ἐπὶ ὑβρεσὶ κινουμένοις; καὶ γὰρ ἔσχατος ὅρος ὑβρεως τὸ γινόμενον ἦν. εἰκότως οὐ πάρεστιν οἱ μαθηταὶ, μήποτε τούτοις αὐτοῖς ^d σκανδαλισθῶσι: τάντα γὰρ λόγους ὑπερβαίνει τὰ γεγενημένα. ἐπειδὴ γὰρ ἐνέπαιξαν^e, ἥγανον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῷσαι, καὶ 5 Σίμωνί, φησι, Κυρηναίῳ ἐπέθηκαν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ἕτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν ἔφη τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ἔνδον. ἀληθὲς δὲ πάντως τοῦτο τε κάκεινο. ἥνεγκε μὲν γὰρ τὸν σταυρὸν ὁ Σωτὴρ, κατὰ μέσην δὲ ἵσως τὴν ὅδον ὑπαντήσαντα τὸν Κυρηναῖον κατεσχήκασι, καὶ μετέθηκαν ἐπ' αὐτῷ τὸ ἔνδον. τούτου 10 γὰρ χάριν καὶ ὁ Ματθαῖος φησιν, “ἔξερχόμενοι γὰρ εὗρον ἄν-“ θραπον Κυρηναῖον ὄντα Σίμωνα, τοῦτον ἥγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ “τὸν σταυρὸν αὐτοῦ” ὡς αὐτοῦ βαστάσαντος ἀπὸ τῆς πόλεως ἐς ὅθι^f. καὶ Μάρκος^g: “ἔξάγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐ-“ τὸν, καὶ ἀγγαρεύοντος τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ’ 15 “ἄγρον, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ρούφον, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν “αὐτοῦ.” πρὸς ἐντελεστέραν γὰρ μάθησιν προστίθησι καὶ τίνων πατέρα τυχὸν ἀμφισβητούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος^h ἢ 20 ὡς ἔτι περιόντος καὶ ἔξηγήσασθαι δυναμένου τὰ γενόμενα περὶ τοῦ σταυροῦⁱ Ἰησοῦ· τάχα δὲ^b τοῦτο προσέθηκε βεβαιῶν τὰ γενόμενα τοῖς Εὐαγγελισταῖς, οὐκ ἀνατρέπων.

¹Ἐπειδὴ ἐμπαίξαντες ἥγανον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῷσαι, ἀγγα-
ρεύοντος τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ’ ἄγρον, ἵνα ἄρῃ
τὸν σταυρὸν καὶ γὰρ καὶ αὐτὸν τὸ ἔνδον οἰωνίζοντο, καὶ οὐδὲ
θίγειν ἥνεχοντο^j. ἕτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν φησι²⁵
τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ἔνδον. Ἀληθὲς δὲ τοῦτο κάκεινο^k. ἔφερε
μὲν γὰρ πρῶτον ὁ Σωτὴρ τὸν σταυρὸν, κατὰ μέσην δὲ ἵσως τὴν
ὅδον ὑπαντήσαντα τὸν Κυρηναῖον κατεσχήκασι καὶ μετέθηκαν
ἐπ' αὐτῷ τὸ ἔνδον, δῆλον ὅτι τοῦ Κυρίου βαστάσαντος ἔσθεν
τῆς πόλεως, διὸ καὶ ὁ Ματθαῖος οὕτω φησί: “καὶ ἔξερχόμενοι^l 30
“εὗρον ἄνθραπον Κυρηναῖον,” καὶ τὰ ἔξης, πρὸς ἐντελεστέραν δὲ

^c μιαρὸν καὶ ἐναγεῖς Poss. qui præced. om. ab ἔτι δὲ κ. χλ. ded. e Cod. 178. ^d καὶ αὐτοὶ σκαν. Cod. 178. ^e ἐπειδὴ ἐμπαίξαντες C. 178.
^f ἔστειν P. ^g περὶ τὸν σταυρὸν P. ^h ἢ διὰ οἰασθῆσθαι αἵτιας P.
ⁱ Sic Cod. 178. ^j Κυρηναῖον Cod.

μάθησιν, καὶ τίνων πατέρα τὸν Σίμωνα φησίν τυχὸν ἀμφισβητούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος, ἡ ὡς ἔτι περιόντος καὶ ἐξηγήσασθαι δυναμένου τὰ γενόμενα περὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ.

24 Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διεμέριζον τὰ ἴματα αὐτοῦ, βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τι ἄρῃ. 5

Ἄθρει πᾶς ὁ τῶν ὅλων γενεσιούργος καὶ Κύριος τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐπανορθοῖ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, ἀναφέρον διὰ τοῦτο γενέσθαι καθ' ἡμᾶς, δι' ἡμᾶς τὰ ἡμῶν ὑπομείνας πάθη. ἀπηρτημένου^k γὰρ τοῦ τιμίου σταυροῦ, συνεκρέμαντο δύο λησταί· καὶ ὑβρις μὲν διολογουμένως τόγε ἦκον εἰς τὸν τῶν Ἰουδαίων σκοπόν¹⁰ πλὴν ἀνάμυνησις προφητείας λεγούσης, “καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθη.” ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων εἰς ἡμᾶς τρέχει τὰ ἀγαθά· αὐτὸς γὰρ ἐκτέκειν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ ὄφειλήματα· αὐτὸς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν αἴρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. ἵστεον δὲ ὡς οὗτε ὁ εἰπὼν ὅζος μετὰ χολῆς προσενεχθῆναι τῷ Ἰησῷ, ἐψεύσατο, οὕτε 15 ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι ἐσμυρνισμένον οἶνον προσενεχθῆναι, οὕτε τῷ ἀπλῶς εἰπόντι ὅζος. ὁ μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ λέγει, ὁ δὲ ἐν τῷ σταυρῷ προσενεχθῆναι, οὐ τὸ αὐτὸ λέγοντες, καὶ τὸ λαβεῖν, καὶ τὸ γενσάμενον ἀποδοῦναι, καὶ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχήν. τὸν γὰρ οἶνον μετὰ χολῆς ἔφη Ματθαῖος γενσάμενον, μὴ θελῆσαι 20 πιεῖν ὁ Μάρκος δὲ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν ἐσμυρνισμένον οἶνον. Ἰωάννης δὲ ὅζος καὶ χολὴν μετὰ ὑστάκου ἔφη· οὐδὲν τούτων ἐναντιούμενος τῶν μηδὲ μιησθέντων. πολλῶν γὰρ γινομένων εἰς αὐτὸν, οἷον¹ ἐν τοσαύτῃ ἀταξίᾳ πλήθους παροινοῦντος, ὁ μὲν τοῦτο προσέφερεν, ὁ δὲ ἐκεῖνο, ὁ δὲ ἄλλο. πολλὰ δὲ καὶ παρεῖται²⁵ πάντα δὲ ἀληθῆ εἰρηταί, ὑπὸ μάρτυσι τοῖς ἐπισταμένοις αὐτὸν, γράφοντες οὐκ εἰκῇ, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν τὰ παρατυχόντα, καὶ ἐπὶ τῶν τυχόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐλέγχαι δυναμένων, εἴτι παρὰ τὰ γινόμενα γράφειν ἐτόλμησαν ἀλλ' οὐδὲ ὁ εἰπὼν ὅτι γενσάμενος εἶπε, “τετέλεσται,” δείκνυσιν ὅτι ἔπιεν. οὐδὲ γὰρ διέστηκε τὸ ἀπλῶς³⁰ γεύσασθαι τοῦ μὴ πιεῖν ἀλλ' ἐν τι καὶ τὸ αὐτὸ δηλοῖ. ἐπειδὴ τοίνυν εἰπόντες τῷ Πιλάτῳ ἀνελεῖν τὴν αἰτίαν (αὗτη δὲ ἦν τὸ γεγράφθαι, “ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων”) οὐδὲν ἵσχυσαν, ἀλλ' ἐν-

¹ ἀπηρτισμένω P.

² εἰς P.

στήκει λέγων, “ο γέγραφα, γέγραφα,” ὡς ἔτερός φησι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἐπειρῶντο λοιπὸν δί’ ὃν ἔχλεύαζον δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεὺς. οὗτος μὲν φῆσιν ὅτι τρίτη ὥρᾳ ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς, Ματθαῖος δὲ ὅτι ἕκτη ὥρᾳ σκότος ἐγένετο· καὶ εἰκὸς μὲν ἐσταυρώθαις ἀπὸ τρίτης ὥρας, ἀπὸ δὲ ἕκτης τὸ σκότος γεγενῆσθαι⁵ καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα, ἄπειρον ἵκανὰ ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι, οὐ τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐκαίρῳ συμβῆναι· μετὰ γὰρ πάντα τῆς παροινίας ταῦτα γίνεται, ὅτε τὸν θυμὸν εἴασαν, καὶ πάντα ἐπάύσαντο λέγοντες καὶ ποιοῦντες. τινὲς δέ φασιν, ὅτι τὴν μὲν τοῦ λαοῦ ἀπόφασιν οὗτος ἐπιμησθεὶς εἶπε, οὐ ταύτην ὥραν ἐσταυρώθαις τὸν Ἰησοῦν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τρίτη γὰρ ὥρα ἦν ὅτε ὁ λαὸς αὐτὸν κατέκρινε σταυρωθῆναι τὸν Ἰουδαίων οἱ δὲ λοιποὶ τῆς ἕκτης ἐμῆσθησαν, ἐν ᾧ τὴν ὑπὸ Πιλάτου ἀπόφασιν λαβὼν σταυροῦται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, φὶ καὶ συμφώνως οἱ λοιποὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἔφασαν.

15

29 Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, Οὐαὶ, ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν.

Καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ βλέποντες ἀνεσκολοτισμένον ὄνειδίζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ παραπορευόμενοι· καὶ, ο πάντων χαλεπώτερον ἦν, καὶ²⁰ ἐπ’ αἰτίᾳ ἀπατεῶντος καὶ πλάνου τὰ αὐτὰ παθεῖν. διὸ καὶ ἔλεγον, “ο Χριστὸς ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ” καὶ πάλιν, “ἄλλους ἔσωσεν, ἑαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.” καίτοι φαίη τις ἀν τρὸς αὐτοὺς, εἰ ἄλλους ἔσωσεν, καὶ οὐσθα τοῦτο κατ’ ἀλήθειαν γεγονός, πῶς οὐκ ἀν ἰσχυσεν ἑαυτὸν τῶν σῶν ἐξελέσθαι²⁵ χειρῶν; ἀλλ’ ἐντεῦθεν καὶ τὰ πρότερα σημεῖα ἐπεχείρουν διαβάλλειν. οὐκοῦν οὐδὲ οἱ προφῆται ἦσαν, οὐδὲ οἱ δίκαιοι δίκαιοι. ἐπειδὴ αὐτοὺς οὐκ ἔήρταζεν τῶν κινδύνων ὁ Θεός. ἀκριβέστερον δὲ ὁ Λουκᾶς περὶ τῶν ληστῶν ἐκτίθεται. ο μὲν γὰρ Ματθαῖος καὶ Μάρκος παρατρέχοντες εἶπον ὅτι καὶ οἱ συσταυρωθέντες³⁰ ὄνειδίζοντο αὐτόν. ο δὲ Λουκᾶς ἔνα μὲν τὸν βλασφημήσαντα, τὸν δὲ ἔτερον ἐπιτιμῶν αὐτῷ, φὶ καὶ δικαίως ἐπηγγέλθη μεγάλη τιμῆ. ἡδύναντο δὲ καὶ οἱ δύο πρότερον βλασφημεῖν, οὐκ εἰδότες ἐφ’ φιλοτεκρίθη· μαθόντες δὲ, τὸν μὲν ἔτερον παραιτήσασθαι βλασφη-

μεῖν, τὸν δὲ ἔτερον καὶ μαθόντα μὴ ἀποσχέσθαι, ἀμετάθετον ἔχοντα τὴν πονηρίαν.

33 Γενομένης δὲ ὥρας ἑκτῆς, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην
 34 τὴν γῆν, ἵνα ὥρας ἐννάτης· καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἐννάτῃ
 ἐβόήσεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ἐλώ, Ἐλώ,⁵
 λαμμᾶ σαβαχθανί; ὃ ἐστι μεθερμηνεύμενον, Ὁ Θεός
 μου, ὁ Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;

Ἐκτῆς ὥρας λοιπὸν γενομένης, γέγονεν ὅπερ ἦτον τὸν Ἰησοῦν
 ἐξ οὐρανοῦ σημεῖον. ὅπερ καὶ ὑπέσχετο δώσειν λέγων, “γενεὰ
 πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθή-¹⁰
 “στει ταῦτη εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ,” καὶ “ὅταν ἴψωσητε τὸν οἶον
 “τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι.” καὶ γὰρ πολλῷ
 θαυμαστότερον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσῆλωμένου ταῦτα γενέσθαι, ἡ
 βαδίζοντος ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ ὅπερ οὐδέποτε πρότερον συνέβη, ἀλλ'
 ἡ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον ὅτε τὸ Πάσχα ἐτελεῖτο· καὶ γὰρ ἐκεῖνα¹⁵
 τούτων τύπος ἦν. καὶ ἵνα μὴ εἴπωσιν, ἐκλειψίν εἶναι τὸ γεγενη-
 μένον, διὰ τοῦτο καὶ τέσσαρες καὶ δέκατος γίνεται, ὅτε ἐκλειψίν
 συμβῆται ἀμήχανον. ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ, ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν
 οἰκοῦντες μάθωσιν. καὶ μετὰ τοῦτο δὲ φθέγγεται, ἵνα μάθωσιν
 ὅτι ἔτι ζῇ, καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐποίησε, καὶ γένωνται καὶ ἐντεῦθεν²⁰
 ἐπιεικέστεροι. καὶ λέγει, “Ἐλώ, Ἐλώ, λαμμᾶ σαβαχθανί,”
 ἵνα μάθωσιν ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἀναπνοῆς τιμῆ τὸν πατέρα καὶ
 εὐκ ἔστιν ἀντίθεος. διὸ καὶ προφητικὴν ἀφῆκε φωνὴν, ὡστε αὐτὸν
 γενέσθαι κατάδηλον, διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὴν ὄμονοιαν τὴν
 πρὸς τὸν γεγενηκότα.²⁵

35 Καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον,
 36 Ἰδοὺ, Ἡλίαν φωνεῖ. δραμὸν δὲ εἶσι, καὶ γεμίσας σπόγ-
 γον ὄξους, περιθείσ τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων,
 “Ἄφετε, ἰδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας καθελεῖν αὐτόν.

Ἄλλ' ὥρα καὶ ἐντεῦθεν τὴν διάνοιαν^k αὐτῶν. ἐνόμιζον γάρ, φησιν, ³⁰
 Ἡλίαν εἶναι τὸν καλούμενον στρατιωτῶν ὃς οἷμαι ἄγνοια τοῦτο
 γε. καὶ ἡ τοῦ ὄξους πάλιν προσαγωγὴ διὰ τοῦ σκέγγου, τῆς

ἀναισθήτου καὶ ἀπαδεύτου παιδιᾶς ἔργον ἦν. ὡς καὶ Ἰουδαϊκὴν καὶ Ἑλληνικὴν χλεύην ὑπέμεινεν ὁ Κύριος. τὸ δὲ, “ἴτα τί;” δείκνυσιν ὅτι οὐδεμία πάρ’ αὐτῷ αἰτίᾳ καὶ ὅτι οὐκ ἐγκαταλέλειπτο, προείπεν “ὅτι οὐκ εἶμι μόνος. ὁ πατὴρ μετ’ ἐμοῦ ἔστιν.” ἐν ἑαυτῷ δὲ τυποῖ τὸ ἡμέτερον. ἡμεῖς γὰρ οἵματι οἱ καταλειμμένοι καὶ παρεωραμένοι, εἴτα προσκεκλημένοι^κ καὶ σεσωσμένοι τοῖς τοῦ ἀπαθοῦς πάθεσιν.

37 ‘Ο δὲ Ἰησοῦς ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπνευσε.

“Ινα δειχθῇ ὅτι κατ’ ἔξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται τί γάρ φησιν ὁ παρὸν Εὐαγγελιστής; “ἐθαύμασεν ὁ Πιλάτος εἰ ἥδη ¹⁰ “τέθυηκε¹,” καὶ ὅτι ὁ κεντυρίων διὰ τοῦτο μάλιστα ἐπίστευσεν, ὅτι μετ’ ἔξουσίας ἀπέθανεν. ἡ δὲ φωνὴ, ὡς φησι Λουκᾶς, ἦν, “Πάτερ εἰς χεῖράς σου παραβήσομαι τὸ πνεῦμά μου.” καὶ τοῦτο γὰρ κατώρθωται ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸ εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος ἀπαλλαττομένας ¹⁵ τοῦ σώματος πέμπτοσθαι. καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ Πέτρος γράφει, “ἄστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πιστῷ κτιστῇ “παρατιθέσθωσαν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.”

iii “Ινα δειχθῇ ὅτι κατ’ ἔξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται ὅντως ἐφώνησενⁱⁱ. ‘Ως γὰρ ὁ παρὸν Εὐαγγελιστής φησι, καὶ ἔθαυ- ²⁰ μασεν ὁ Πιλάτος, εἰ ἥδη τέθυηκε¹ διὰ τοῦτο καὶ μάλιστα καὶ ὁ κεντυρίων ἐπίστευσεν, ὅτι μετ’ ἔξουσίας ἀπέθανε, μεγάλην γὰρ φωνὴν ἀφῆκε, τουτέστι λαμπρὰν καὶ μηδὲν θανάτου φέρουσαν σημεῖον. ἡ δὲ φωνὴ, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, τοιαύτη, “Πάτερ, “εἰς χεῖράς σου παραβήσομαι τὸ πνεῦμά μου” αὐτῇ ἡ φωνὴ τὸ ²⁵ κατακέτασμα ἔσχισε καὶ τὰ μυημεῖα ἀνέῳξε, καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον οὐκ ἐνυθρίζων εἰς τὸν ταὸν, ἀλλ’ ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφήνας τῆς ἐκεὶ διατριβῆς, καὶ προφητεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως ἦν· καὶ ὡς ἥδη συντελεῖσθαι δεῖ τὴν τοῦ νόμου σκιὰν, παραχθῆναι δὲ τὰ ἄγια τῶν ἄγιων τοῖς διὰ πίστεως τῆς εἰς ³⁰ Χριστὸν δεδικαιωμένοις, ἵνα λοιπὸν εἰργοντος οὐδενὸς, εἰς τὴν ἐσωτέραν λοιπὸν τρέχωμεν σκηνὴν οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστόν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ Ματθαῖον κεντυρίων καὶ οἱ στρατιῶται, ὡς ἀν ιδόντες

^κ προσειλημμένοι P.   ¹ τεθύηκεi P.   ⁱⁱ Sic C. 178.   ⁱⁱⁱ ἐποίησεν Cod. sed cum var. ἐφώνησεν.

τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γεγούτα, οἷον τὸ καταπέτασμα καὶ τὰς πέτρας σχισθέντα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, “ἀληθῶς Θεοῦ “Τίὸς ἦν οὗτος” οὗτοι δὲ καὶ ὁ κατὰ τὸν Λουκᾶν κεντυρίων ἀνθρωπὸν λέγουσι τὸν Ἰητοῦν οὐδὲ Θεοῦ δίκαιον, ἵσως μὲν ἔκεινο οὐκ εἰδότες, μόνον δὲ ἀκούσατες αὐτοῦ τὴν μεγάλην φωνὴν, καὶ 5 ἐπὶ ταῦτῃ ταχέως ἀποπνεύσαντα ἰδόντες, οὐδὲ ὑποτιμηθέντων αὐτοῦ τῶν ἀγκυλῶν κατὰ τὸ ἔθος.

38 Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ 39 ἄνωθεν ἕως κάτω. ἴδων δὲ ὁ Κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς ἔξι ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κράξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν, 10 ἀληθῶς ὁ ἀνθρωπὸς οὗτος οὐτὸς οὐτὸς ἦν Θεοῦ.

Αὗτη ἡ φωνὴ τὸ καταπέτασμα ἔσχισε, καὶ τὰ μυημεῖα ἡνέψει, καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον. ἐποίησε δὲ τοῦτο, οὐκ ἐνυβρίζων εἰς τὸν ναὸν, ἀλλ’ ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφήνας τῆς ἐκεῖ διατριβῆς· ἀλλὰ καὶ προφητεία τῆς μελλούσης ἐρημώσεως ἦν, καὶ ὡς ἔδει 15 συντελέσθαι τὴν τοῦ νόμου σκίαν· παραδειχθῆναι δὲ τὰ ἄγια τῶν ἀγίων διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν δεδικαιωμένης^η, ἵνα λοιπὸν εἴργοντος οὐδενὸς εἰς τὴν ἐσωτέραν λοιπὸν τρέχωμεν σκηνὴν, οἱ κατ’ ἔχοντος ιόντες Χριστοῦ. καὶ πῶς οὐκ ἀληθινὸς ὁ τοῦ Θεοῦ οὐδὲ ὁ τὰς πέτρας διαρρήξας, τὴν οἰκουμένην σκοτώσας, καὶ ἀνοίξας τὰ 20 μνήματα, καὶ νεκροὺς ἀναβιῶνται παρασκευάσας, οὐχ ἀλαμένους τοῦ σώματος ἀνακειμένου^ο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, θελήματι μόνον ἀναστήσας αὐτούς; καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς ἐγείρονται, ἀλλὰ καὶ πέτραι ρήγνυνται, καὶ γῇ σείεται· ἵνα μάθωσιν ὃς ὁ ταῦτα ποιῶν, πολλῷ μᾶλλον αὐτοὺς ἥδυνατο καὶ πηρῶσαι καὶ ρῆξαι. 25

40 Ἡσαν δὲ καὶ γυναικες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι· ἐν αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου 41 τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ μῆτρη, καὶ Σαλώμη, αἱ καὶ ὅτε ἦν ἐν τῇ Γαλιλαΐᾳ, ἡκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν αὐτῷ· καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱε- 30 ροσόλυμα.

“Ελαττον ἦν φοβερὸν ταῖς γυναιξὶν, ἥπερ τοῖς Ἀποστόλοις τὸ

^η τοῖς ε. χ. δεδικαιωμένοις P.

^ο ἄνω κειμένου P.

πρᾶγμα¹ καὶ παραμένουσιν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ μῆτηρ τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ Ἰωσῆ μῆτηρ. διὸ καὶ Ἰωάννης ἔφη παρεῖναι τῷ σταυρῷ τὴν μητέρα. ἡ δὲ διακονία τῶν γυναικῶν τῶν ἐπομένων τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλόματα. ἀναγκαία δὲ καὶ κατὰ θεὰν ἡ παραμονὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ γυναικαῖον πίθεται, ἵνα αὐτῷ ἀπαν- 5 τήσωσι, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν² τοῖς μαθηταῖς κομίσωσι. τὸ γὰρ γένος τὸ κατακριθὲν, τοῦτο πρὸς τὸ ἀπολαύειν³ τῆς τῶν ἀγαθῶν θεωρίας προτιμότερον. τὴν δὲ μητέρα τοῦ Κυρίου ὑπονοητέον λέγειν Ματθαῖον τε καὶ Μάρκου μητέρα Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ, ὡς φησιν ὁ μακάριος Ἰωάννης. Ἀπολινάριος ιο δὲ μηδὲ μηνύμην αὐτῆς πεποιηκέναι φησὶ Ματθαῖον καὶ Μάρκον· τὴν δὲ Σαλώμην ἵσως ὑπονοητέον λέγειν τὸν Μάρκον τὴν μητέρα τῶν οἵων Ζεβδαίου, ἥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμυημόνευσεν ἀνωνύμως. τούτων γὰρ ὡς ἐπὶ σεμιντέρων δὶ’ ἀρετὴν μημονεῦσαι καλῶς ἐδοκίμασαν.

15

Γ’ Ἀναγκαία καὶ κατὰ Θεὸν ἡ παραμονὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ γυναικαῖον πίθεται, ἵνα ἀπαντήσωσι, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν κομίσωσι τοῖς μαθηταῖς⁴ τὸ γὰρ γένος τὸ μάλιστα κατακριθὲν τοῦτο πρῶτον ἀπολαύει τῆς τῶν ἀγαθῶν θεωρίας· οὐχ οὖτα γὰρ φοβερὸν ἦν τὸ παραμεῖναι καὶ ταῦτα θεωρῆσαι ταῖς 20 γυναιξὶν, ἥσπερ τοῖς μαθηταῖς. Παραμένουσι δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ μῆτηρ τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ μῆτηρ τῶν οἵων⁵ Ζεβδαίου. φησὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης παρεῖναι τῷ σταυρῷ τὴν τοῦ Κυρίου μητέρα, ἥν τινα Ματθαῖος τε καὶ Μάρκος μητέρα Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ λέγουσι, τινὲς δὲ τῶν ἔξηγητῶν μηδὲ μηνύμην 25 αὐτῆς πεποιηκέναι φασὶ Ματθαῖον τε καὶ Μάρκον, τὴν τε Σαλώμην ὑπονοητέον λέγειν τὴν μητέρα τῶν οἵων Ζεβδαίου, ἥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμυημόνευσεν ἀνωνύμως⁶ τούτων γὰρ ὡς ἐπισημότερων δὶ’ ἀρετὴν ἐμυημόνευσεν. ἡ δὲ διακονία τῶν ἐπομένων γυναικῶν τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλόματα ἦν. πολλῶν δὲ οὖσῶν 30 καὶ ἄλλων γυναικῶν, κατ’ ἔξοχὴν αὗται ὀνομάσθησαν, αἱ μᾶλλον θεωροῦσαι καὶ διακονοῦσαι καὶ κρείττων (sic) ἀκολουθοῦσαι· ἡ ἀπὸ τοῦ μεγαλυσμοῦ Μαρία, Μάγδαλα γὰρ μεγαλυσμὸς, καὶ ἡ τὸν

¹ Π ἀπαγγελίαν P. ² πρῶτον ἀπολαύει P. ³ Ηαε Cod. 178. ⁴ Cod. viii.

ἐπωνύμων τῶν πατριαρχῶν μῆτηρ τοῦ πτερνίσαντος τὸν ἀδελφὸν, καὶ ἐφ' ὧ γενηθέντι λέγει ἡ μῆτηρ, “προσθέτω μοι ὁ Θεὸς νιὸν “ἔτερον” καὶ ἡ τῶν νιῶν τῆς βροντῆς μῆτηρ ὄνομαζομένη Σαλώμη ἔστιν εἰρημένη.

ΚΕΦ. ΜΗ.

5

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

42 Καὶ ἥδη ὄψις γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι
43 προσάθβατον, ἥλθεν Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐ-
σχήμων βουλευτὴς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλά- 10
τον, καὶ ἤτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς γενέσθαι φαμέν· τουτέστι τὸ ὑποστῆναι τὸν
θάνατον τῇ ἔκτῃ ἡμέρᾳ τὸν Κύριον. ἔδει γὰρ τὸν ἐν ἔκτῃ ἡμέρᾳ
τὸν ἄνθρωπον ποιήσαντα, τῇ ἔκτῃ ἡμέρᾳ ὥσταύτως ὑποστῆναι τὸν
ὑπὲρ αὐτοῦ θάνατον, ἵνα ἔξεληται αὐτὸν τῆς τοῦ θανάτου φθορᾶς, 15
καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς ὡκονόμητο, οὐ μόνον τὸ λαβεῖν αὐτὸν τὸν
ἀπ' Ἀριμαθείας Ἰωσὴφ, οὐδὲ τὸ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ
ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ κατὰ τὸν Ματθαῖον, ἵνα μὴ δῷ ὑπο-
φίαν τινὰ, ὅτι οὐχ οὔτος ἀλλ' ἔτερος ἀνέστη.

Εἴ καὶ μὴ ἀκόλουθος, ἀλλὰ μαθητὴς ὁ Ἰωσὴφ, ὁ πάλαι μὲν 20
κρυπτόμενος, νῦν δὲ μέγα τολμήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρι-
στοῦ. οὐδὲ γὰρ ἄσημος ἦν, οὐδὲ τῶν λανθανόντων, ἀλλὰ τῆς βου-
λῆς εἰς καὶ σφόδρα ἐπίσημος· ὅθεν¹ μάλιστα τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ
κατιδεῖν ἔνι. σχεδὸν γὰρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τέθεικε, τὴν πρὸς πάν-
τας ἀναδεξάμενος ἀπέχθειαν, καὶ τὴν περὶ τὸν Ἰησοῦν σπουδὴν, οὐ 25
τῷ λαβεῖν μόνον οὐδὲ τῷ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τῷ² ἐν τῷ
μνήματι τῷ καινῷ, ἐνδειξάμενος· καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς ὡκονό-
μητο, ἀλλ' ὥστε μηδὲ ὑποφίαν τινὰ ψιλὴν γενέσθαι ὅτι ἔτερος
ἀνθ' ἔτερου ἀνέστη. αἱ δὲ προειρημέναι γυναῖκες προσεδρεύουσιν,
οὐδὲν οὐδέπω γενναῖον περὶ αὐτοῦ εἰδυῖαι. διὸ καὶ δῷρα ἐκόμισαν, 30
ώστε εἰ λαφῆσειν ἡ μανία τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπελθεῖν καὶ περι-

¹ Sic P. ζτε Poss.

² τὸ P.

χυθῆναι, ἀνδρίαν τε καὶ φιλοστοργίαν καὶ μεγαλωψιχίαν πολλὴν ἐνδεικνύμεναι τὴν ἐν χρήμασι τὴν μέχρι θανάτου.

I Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία Ἰακώβου, καὶ Σαλώμη ἡγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσι τὸν Ἰησοῦν. 5

Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ Ἀγγελος, καὶ τὸν λίθον ἤρεν διὰ τὰς γυναικας. αὗται γὰρ αὐτὸν εἶδον ἐν τῷ τάφῳ τότε. Ἱνα οὖν πιστεύσωσιν ὅτι ἡγέρθη, ὄρὼσαι τὸν τάφον κενὸν τοῦ σώματος, ἀνείλκυστε τὸν λίθον. παραγεγενῆσθαι δὲ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ τάφου¹ ὁ μὲν Ματθαῖος ὄψε σαββάτων φησὶν, ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου Βαθέος, το καὶ Ἰωάννης μιᾶς τῶν σαββάτων φησὶ πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, ὡς φαίνεσθαι προκεκοφυῖαν² τὴν νύκτα πολὺ, καὶ πρὸς ἡμέραν εἶναι. τὸν γὰρ τοιοῦτον καιρὸν δυνατὸν καὶ ὄψε σαββάτων καλεῖσθαι καὶ βαθὺν ὄρθρου τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων. λίαν δὲ πρωῒ καὶ ὁ Μάρκος εἰπὼν, τὸ νυκτερινὸν ἔτι τῆς ὥρας ἐδήλωσε. δῆλον γὰρ ὅτι οἱ 15 μὲν μίαν σαββάτου εἰπόντες, τὴν ἀναστάσιμον ἡμέραν ἡβευλῆθησαν ἐπιδεῖξαι. ὁ δὲ Ματθαῖος τὸ ὄψε τοῦ σαββάτου λέγων, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναστάσεως δηλοῦ. ἀρχεται γὰρ ὁ σαββατισμὸς Ἰουδαίων καὶ πᾶσα ἑορτὴ νόμιμος ἀπὸ ἐσπέρας. ἐπειδὴ δὲ ἐν τισι τῶν ἀντιγράφων πρόσκειται τοῦ κατὰ Μάρκου Εὐαγγέλιου³, “ἀναστὰς 20 “δὲ τῇ μιᾷ τεῦ σαββάτου πρωΐ, ἐφάνη Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, “καὶ τὰ ἔξης.” δοκεῖ δὲ τοῦτο διαφωνεῖν τῷ ὑπὸ Ματθαίου εἰρημένῳ, ἐροῦμεν ὡς δυνατὸν ἦν εἰπεῖν ὅτι νενόθευται ἐν τῷ παρὰ Μάρκῳ τελευταῖον ἐν τισι φερόμενον. πάλιν τὸλην⁴ ἵνα μὴ δοξωμεν ἐπὶ τὸ ἔτοιμον πεφυγέναι⁵, οὕτως ἀναγνωσόμενα “ἀναστὰς δέ,” καὶ ὑπὸ 25 στίξαντες ἐπάγουμεν, “πρωΐ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου ἐφάνη Μαρίᾳ, “τῇ Μαγδαληνῇ”; ἵνα τὸ μὲν, ἀναστὰς, ἀναπέμψωμεν⁶ ἐπὶ τὴν παρὰ τῷ Ματθαίῳ “ὄψε σαββάτων” (τότε γὰρ ἐγγέρθαι αὐτὸν πιστεύομεν) τὸ δὲ ἔξης ἐτέρας ὃν διανοίας παραστατικὸν, συνάψωμεν τοῖς ἐπιλεγομένοις. τὸν γὰρ ὄψε σαββάτων κατὰ Ματθαίον 30 ἐγγηρμένον ἴστορει πρωΐ ἐωρακέναι Μαρίαν τὴν Μαγδαληνήν.

¹ τὸν τάφον P.

K. M. εὐαγγέλιον P.

φευγέται P.

² Sic C. 178. προσκεκυφῖαν Poss. et P.

³ Sic C. 178. πάλιν P. ἀλλ' Poss.

⁴ καταφεύγειν C. 178.

⁵ τὸ

⁶ πε-

⁷ πε-

τοῦτο γοῦν ἐδήλωσε καὶ Ἰωάννης, πρωὶ καὶ αὐτὸς τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων ὥφθαι αὐτὸν τῇ Μαγδαληῆ μαρτυρῆσας· ὡς παρίσταταις ἐν τούτοις καιροὺς δύο, τὸν μὲν τῆς ἀπαστάσεως, τὸν δὲ τοῦ σαββάτου, τὸν δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανείας τὸ “πρωΐ^b” ἀλλ’ οὐδὲ τὸ ἀναβλέψαι καὶ θεωρῆσαι ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος, ἐναντίον 5 ἔστι τῷ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου εἰρημένῳ, μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὰς γυναικας ἐπὶ τὸ μῆμα “σεισμὸς ἐγένετο μέγας, καὶ ἄγγελος Κυρίου κατα-“βὰς ἐξ οὐρανοῦ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον.” ἐν ὅσῳ γὰρ κατὰ τὸν Μάρκον διελογίζοντο πρὸς ἑαυτὰς αἱ γυναικες φάσκουσαι, τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον; μήπω κυλισθέντος, καταβὰς ὁ Ἀγ-10 γελος ἀπεκύλισε· καὶ οὕτως ἀναβλέψασαι εἶδον ὅτι ἀπεκυλίσθη ὁ λίθος· τὸ γὰρ κυλισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου παρεσιώπησεν ὁ Μάρκος, ὡς τοῦ Ματθαίου αὐτὸν εἰρηκότος. εἰ δὲ ὁ μὲν Ματθαῖος φησιν ἐπάνω τοῦ λίθου κεκαθηκέναι τὸν Ἀγγελον, ὁ Μάρκος δὲ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μηνμεῖον ἰδεῖν αὐτὰς νεανίσκουν καθή-15 μενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένου στολὴν λευκὴν, οὐδὲ οὕτω διαφανία τίς ἐστιν. ἐνεδέχετο^c γὰρ ὃν κατὰ Ματθαίου ἐθεάσαντο καθήμενον ἐπὶ τὸν λίθον, ἔχοντα τὴν ἰδέαν ὡς ἀστραπὴν καὶ τὸ ἔδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὥστε χιῶν, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μηνμεῖον τὸν αὐτὸν θεωρῆσαι προάγοντα αὐτὰς καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς 20 καθεζόμενον, ὃν καὶ ἐν εἴδει νεανίσκου τεθεωρῆσαι ὁ Μάρκος φησί. πειρὶ γὰρ εἴδει αὐτὸν ἐθεάσαντο οὐκ ἔφησεν ὁ Ματθαῖος. τὸ οὖν ἐκείνῳ παραλειπειμένου, ὁ Μάρκος προανεπλήρωσεν. οὐκ ἀγνω^d δὲ ὡς διαφόρους ὀπτασίας γεγενῆσθαι φασιν οἱ τὴν δοκοῦσαν δια-φανίαν διαλύσαι σπουδάζοντες, καὶ ἄλλας εἶναι τὰς παρὰ τῷ 25 Ματθαίῳ γυναικας, ἑτέρας δὲ τὰς παρὰ τῷ Μάρκῳ, τῆς Μαγδαληῆς Μαρίας διὰ πλείστην ὅσην σπουδὴν πάσαις ἐξακολουθούσης καὶ τὰς διαφόρους ὀπτασίας θεωρέντης· καὶ τὸν καιρὸν δὲ τῆς ἐπὶ τὸ μηνμεῖον ἀφίξεως διάφορον εἶναι τὸν Εὐαγγελιστῶν, ἄλλας^e καὶ ἄλλας λεγόντων γυναικας, καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὰς ὀπτασίας 30 διαφόρους· μετὰ τοῦ μηδὲ ἀνατραπεῖν τὰ παρὰ τοῖς ἄλλοις λεχθέντα.

^b Sic C. 178. τοῦ πρ. Ροκ. τὸν πρωΐνδρ P.

χειρο Poss.

^c ἐνεδέχετο P. ἐνδέ-
χετο Poss.

^d ἀγνοητέον C. 178.

^e Sic P. ἄλλους Poss. ἀλλὰ C. 178.

9. Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς πρωὶ πρώτῃ σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἣς ἐκβεβλήκει ἑπτὰ δαιμόνια.

Λέγει αὐταῖς ὁ νεανίσκος, "μὴ ἐκθαμβεῖσθε." πρότερον γὰρ αὐτὰς ἀταλλάξαι τοῦ δέους ἔδει, καὶ τότε διαλεχθῆναι περὶ τῆς 5 αναστάσεως. ἀταλλάττει τοίνυν αὐτὰς τοῦ φόβου. καὶ γὰρ σχῆμα φαιδρὸν ἦν, ἀναστάσεως σύμβολον, καὶ τοῖς ρήμασί φησιν, "Ἴησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον" οὐκ αἰσχυνέται ἐσταυρωμένον καλῶν. τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν· "ἴδε! ὁ 10 "τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν." διὰ τοῦτο καὶ τὸν λίθον ἐπῆρεν, ὥνα 15 ὑποδεῖξῃ τὸν τόπον. "ἀλλὰ ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς ὅτι "ὄψεσθε αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν" καὶ ἐτέρους εὐαγγελίσασθαι παρασκευάζει, διαλίστα αὐτὰ ἐποίει πιστεῦσαι· καὶ καλῶς "εἰς 20 "τὴν Γαλιλαίαν," ἀταλλάττων πραγμάτων καὶ κινδύνων, ὥστε μὴ τὸν φόβον διενοχλεῖν τῇ πίστει. τὸ δὲ κατ' ἔξαρτον, καὶ τῷ 25 Πέτρῳ εἰπεῖν, σημαίνει αὐταῖς ὡς οὐχ ἡ ἀρνησις ἀπώστατο, ἀλλ' ἡ μετάνοια πάλιν αὐτὸν προσελάβετο, καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐποίησεν ἐναρίθμιαν. τὸ δὲ, "ἔξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μημείου," Εὐσεβίος φησιν ὁ Καισαρείας, ὡς Μαρία μὲν ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Σαλόμη ἡτοίμασαν ἀρόματα· οὐκ 30 αὐταῖς δέ εἰσιν αἱ καὶ πρώην ἐλθοῦσαι ἀνατείλαιτος τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ἄλλαι ἀνόνυμοι. πολλαὶ γὰρ ἦσαν αἱ συναναβάσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας. αὗται δὲ αἱ κατὰ Μάρκον, ἐλθοῦσαι ἀνατείλαιτες τοῦ ἡλίου, καὶ ἀτελέστερόν πως διέκειντο· οὗθεν οὐδὲ νύκτωρ παραγίνονται, ἀλλὰ πρωῒ καὶ ἀκούσασαι δὲ ἀπαγγεῖλαι τοῖς 35 μαθηταῖς καὶ τῷ Πέτρῳ, ἔφυγον, καὶ οὐδεὶν οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ. μόναι γὰρ ἀπελθοῦσαι, καὶ ἀληθεῖ ὄψει πεισθεῖσαι¹ ὡς μετὰ ἀνατολὴν ἡλίου ἐπιστῆναι, οὐ τὸν Σωτῆρα θέάσασθαι καταξιοῦνται, ἡ τὸν Ἀγγελον τὸν ἔξαστράπτοντα, οὔτε τοὺς δύο τοὺς ἔσω τοῦ μημείου, οὔτε τοὺς δύο τοὺς παρὰ τῷ Λευκῷ ἄνδρας. ψιλὸν δέ 40 τινα νεανίσκον εἶδον περιβεβλημένου στολὴν λευκὴν, ἀναλόγως τῆς διανοίας αὐτῶν σμικρότητι τὴν ὀπτασίαν ιδοῦσαι. ταῦτα οὖν,

¹ ἡγέρθη, πέθεν δῆλον, οὐκ ἔστιν ἀδε, οὐδὲ P.   εἰς ἀριθμῷ P.   ἢ ἀληθεῖ ὄψει πεισθεῖσαι P.   ἀληθῆ δηλας πεισθεῖσαι Poss.

ησι, περὶ ἑτέρων ὁ Μάρκος ἴστορεῖ γυναικῶν ἀνανύμως. οὐδὲ γὰρ
ἴν τε ἦν¹ τὴν Μαγδαληῆν μετὰ τοσαύτας θέας ἡλίου ἀνατεί-
ντος ἀπορεῖν καὶ ἀγνοεῖν, τίς ἀποκυλίσειε τὸν λίθον. ἄλλος δέ
ησιν ὅτι οὐ παρῆσαν τοῖς ἐν τῇ ἀναστάσει γενομένοις οἱ Εὐαγ-
γελισταί. δῆλον ἐντεῦθεν, ώς ἀν ἔκαστος ἐν τοσαύτῳ θορύβῳ⁵
ταγμάτων, οὗτοι παρὰ τᾶσαν ἐλπίδα συμβάντων, ὑπήκουουσεν τῶν
γενότων, ἀπλουστικώτερον τὴν ἔκθεσιν ἐποιήσατο⁶ τῆς θείας
ὅτι χάριτος συγχωρούσης, ὥστε φανῆναι τὸ ἀπερίεργον αὐτῶν
ι. τῆς ἀναστάσεως θαύματος, καὶ τῶν λοιπῶν δὲ δογμάτων συμ-
ώνως ὑπὸ πάντων κηρυττομένων.

10

Εἰ δὲ καὶ τὸ, “ἀναστὰς δὲ πρῶτος” μετὰ τὰ ἐπιφερόμενα παρὰ
λείστοις ἀντιγράφοις οὐ κεῖνται ἐν τῷ παρόντι Εὐαγγελίῳ, ώς
όθα νομίσαντες αὐτὰ ἔναι, ἀλλ’ ἡμεῖς ἐξ ἀκριβῶν ἀντιγράφων ἐν
πλείστοις εὑρόντες αὐτὰ, καὶ κατὰ τὸ Παλαιστιναῖον Εὐαγγέλιον,
ἥς ἔχει ἡ ἀλήθεια Μάρκου, συντεθείκαμεν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπι-
φερομένην δεσποτικὴν ἀνάστασιν, μετὰ τὸ “ἐφοβοῦντο γὰρ,”
τουτέστιν ἀπὸ τοῦ “ἀναστὰς δὲ πρῶτος πρώτῃ σαββάτου” καὶ καθ’
ἔξῆς, μέχρι τοῦ “διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων. Ἀμήν.”

1 ἦν P. καὶ Poss.

* Hoc Sch. dedi e Cod. 178.

Τέλος τοῦ κατὰ Μάρκου Εὐαγγελίου.

ἐπαγεῖς καὶ ἀκάθαρτοι^c. τίς οὖν ἔσται λοιπὸς λόγος ἐπὶ ὑβρεσὶ κινουμένοις; καὶ γὰρ ἔσχατος ὅρος ὑβρεως τὸ γινόμενον ἦν. εἰκότως οὐ πάρεισιν οἱ μαθηταὶ, μήποτε τούτοις αὐτοῖς^d σκανδαλισθῶσι: πάντα γὰρ λόγου ὑπερβάσιν τὰ γεγενημένα. ἐπειδὴ γὰρ ἐνέπαιξαν^e, ἥγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῷσαι, καὶ⁵ Σίμωνί, φῆσι, Κυρηναίῳ ἐπέθηκαν τὸν σταυρὸν αὐτοῦ. ἔτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν ἔφη τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ξύλον. ἀληθὲς δὲ πάντας τοῦτο τε κάκεινο. ἥγεγκε μὲν γὰρ τὸν σταυρὸν ὁ Σωτὴρ, κατὰ μέσην δὲ ἵσως τὴν ὅδον ὑπαντήσαντα τὸν Κυρηναῖον κατεσχήκασι, καὶ μετέθηκαν ἐπ' αὐτῷ τὸ ξύλον. τούτου¹⁰ γὰρ χάριν καὶ ὁ Ματθαῖος φῆσιν, “ἔξερχόμενοι γὰρ εὗρον ἄν-“ θρωπὸν Κυρηναῖον ὄντας Σίμωνα, τοῦτον ἥγγάρευσαν ἵνα ἄρῃ¹¹ “τὸν σταυρὸν αὐτοῦ” ὡς αὐτοῦ βαστάσαντος ἀπὸ τῆς πόλεως ἐς ὅθι^f. καὶ Μάρκος¹² “ἔξαγουσιν αὐτὸν ἵνα σταυρώσωσιν αὐ-“ τὸν, καὶ ἀγγαρεύουσί τινα Σίμωνα Κυρηναῖον ἐρχόμενον ἀπ'¹³ “ἄγρου, τὸν πατέρα Ἀλεξάνδρου καὶ Ῥούφου, ἵνα ἄρῃ τὸν σταυρὸν “αὐτοῦ.” πρὸς ἐντελεστέραν γὰρ μάθησιν προστίθησι καὶ τίνων πατέρα τυχὸν ἀμφισβητούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος¹⁴ ἡ ὡς ἔτι περιόντος καὶ ἔξηγήσασθαι δυναμένου τὰ γενόμενα περὶ τοῦ σταυροῦ¹⁵ Ἰησοῦν τάχα δὲ^h τοῦτο προσέθηκε βεβαιῶν τὰ²⁰ εἰρημένα τοῖς Εὐαγγελισταῖς, οὐκ ἀνατρέπων.

ⁱ Ἐπειδὴ ἐμπαῖξαντες ἥγαγον αὐτὸν εἰς τὸ σταυρῷσαι, ἀγγα-
ρεύουσί τινα Σίμωνα Κυρηναῖον^j ἐρχόμενον ἀπ' ἄγρου, ἵνα ἄρῃ
τὸν σταυρὸν καὶ γὰρ καὶ αὐτὸ τὸ ξύλον οἰωνίζοντο, καὶ οὐδὲ
θίγειν ἥνειχοντο^k ἔτερος δὲ τῶν Εὐαγγελιστῶν καὶ αὐτὸν φῆσι²⁵
τὸν Ἰησοῦν βαστάσαι τὸ ξύλον. Ἀληθὲς δὲ τοῦτο κάκεινο^l ἔφερε
μὲν γὰρ πρῶτον ὁ Σωτὴρ τὸν σταυρὸν, κατὰ μέσην δὲ ἵσως τὴν
ὅδον ὑπαντήσαντα τὸν Κυρηναῖον κατεσχήκασι καὶ μετέθηκαν
ἐπ' αὐτῷ τὸ ξύλον, δῆλον ὅτι τοῦ Κυρίου βαστάσαντος ἔσων
τῆς πόλεως, διὸ καὶ ὁ Ματθαῖος οὕτω φησί^m “καὶ ἔξερχόμενοι³⁰
“εὗρον ἄνθρωπον Κυρηναῖον,” καὶ τὰ ἔξης, πρὸς ἐντελεστέραν δὲ

^c μιαρὶ καὶ ἐναγκῆς Poss. qui præced. om. ab ἔτι δὲ κ. χλ. ded. c Cod. 178. ^d καὶ αὐτοὶ σκαν. Cod. 178. ^e ἐπειδὴ ἐμπαῖξαντες C. 178.
^f ἔσθεν P. ^g περὶ τὸν σταυρὸν P. ^h ἡ διὰ οἰασθήσετε αἰτίας P.
ⁱ Sic Cod. 178. ^j Κυρινᾶν Cod.

μάθησιν, καὶ τίνων πατέρα τὸν Σίμωνα φησίν· τυχὸν ἀμφισβητούντων τινῶν περὶ τοῦ βαστάσαντος, ἢ ὡς ἔτι περιόντος καὶ ἐξηγήσασθαι δυναμένου τὰ γενόμενα περὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Ἰησοῦ.

24 Καὶ σταυρώσαντες αὐτὸν, διεμέριζον τὰ ιμάτια αὐτοῦ,
βάλλοντες κλῆρον ἐπ' αὐτὰ, τίς τί ἄρρη. 5

Ἄθρει πᾶς ὁ τῶν ὅλων γενεσιούργος καὶ Κύριος τὴν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν ἐπανορθοῖ πρὸς τὸ ἐν ἀρχαῖς, ἀναφέρων διὰ τοῦτο γενέσθαι καθ' ἡμᾶς, δι᾽ ἡμᾶς τὰ ἡμῶν ὑπομείνας πάθη. ἀπηρτημένου^κ γὰρ τοῦ τιμίου σταυροῦ, συνεκρέμαντο δύο λησταί. καὶ ὥθρις μὲν ὁμολογουμένως τόγε ἦκον εἰς τὸν τὸν Ἰουδαίων σκοπόν^{ιο} πλὴν ἀνάμυησις προφητείας λεγούσης, “καὶ μετὰ ἀνόμων ἐλογίσθῃ.” ἀλλὰ διὰ τῶν αὐτοῦ παθημάτων εἰς ἡμᾶς τρέχει τὰ ἀγαθά. αὐτὸς γὰρ ἐκτέτικεν ὑπὲρ ἡμῶν τὰ διφειλήματα^α αὐτὸς τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν αἴρει, καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται. ἴστεον δὲ ὡς οὔτε δε εἰπὼν ὅζος μετὰ χολῆς προσενεχθῆναι τῷ Ἰησοῦ, ἐψεύσατο, οὔτε 15 ἐναντιοῦται τῷ λέγοντι ἐσμυρνισμένον οἶνον προσενεχθῆναι, οὔτε τῷ ἀπλῶς εἰπόντι ὅζος. ὁ μὲν γὰρ πρὸ τοῦ σταυροῦ λέγει, ὁ δὲ ἐν τῷ σταυρῷ προσενεχθῆναι, οὐ τὸ αὐτὸ λέγοντες, καὶ τὸ λαβεῖν, καὶ τὸ γευσάμενον ἀποδοῦναι, καὶ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν. τὸν γὰρ οἶνον μετὰ χολῆς ἔφη Ματθαῖος γευσάμενον, μὴ θελῆσαι 20 πιεῖν ὁ Μάρκος δὲ μὴ γεύσασθαι τὴν ἀρχὴν ἐσμυρνισμένον οἶνον. Ἰωάννης δὲ ὅζος καὶ χολὴν μετὰ ὑστάπου ἔφη^β οὐδεὶς τούτων ἐναντιούμενος τῶν μηδὲ μητσθέντων. πολλῶν γὰρ γινομένων εἰς αὐτὸν, οἷον^γ ἐν τοσαύτῃ ἀταξίᾳ πλήθους παροιοῦντος, ὁ μὲν τοῦτο προσέφερεν, ὁ δὲ ἐκεῖνο, ὁ δὲ ἄλλο. πολλὰ δὲ καὶ παρεῖται²⁵ πάντα δὲ ἀληθῆ εἴρηται, ὅπὸ μάρτυσι τοῖς ἐπισταμένοις αὐτὸν, γράφοντες οὐκ εἰκῇ, οὐδὲ ὡς ἔτυχεν τὰ παρατυχόντα, καὶ ἐπὶ τῶν τυχόντων, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἐλέγξαι δυναμένων, εἴτι παρὰ τὰ γινόμενα γράφειν ἐτόλμησαν^δ ἀλλ' οὐδὲ ὁ εἰπὼν ὅτι γευσάμενος εἶπε, “τετέλεσται,” δείκνυσιν ὅτι ἔτιεν. οὐδὲ γὰρ διέστηκε τὸ ἀπλῶς³⁰ γεύσασθαι τοῦ μὴ πιεῖν ἀλλ' ἐν τι καὶ τὸ αὐτὸ δηλοῖ. ἐτείδη τοίνυν εἰπόντες τῷ Πιλάτῳ ἀνελεῖν τὴν αἰτίαν (αὗτη δὲ ἦν τὸ γεγράφθαι, “ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων”) οὐδὲν ἵσχυσαν, ἀλλ' ἐν-

^κ ἀπηρτισμένου P.

Iota P.

στήκει λέγων, “δὲ γέγραφα, γέγραφα,” ὡς ἔτερός φησι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἐπειρῶντο λοιπὸν δι’ ἣν ἔχλεύαξον δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔστι βασιλεὺς. οὗτος μὲν φησιν ὅτι τρίτη ὥρᾳ ἐσταυρώθη ὁ Ἰησοῦς, Ματθαῖος δὲ ὅτι ἔκτη ὥρᾳ σκότος ἐγένετο· καὶ εἰκὸς μὲν ἐσταυρώθαις ἀπὸ τρίτης ὥρας, ἀπὸ δὲ ἔκτης τὸ σκότος γεγενῆθαις⁵ καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα, ἀπέρ ἰκανὰ ἦν αὐτοὺς ἐπιστρέψαι, οὐ τῷ μεγέθει τοῦ θαύματος μόνον, ἀλλὰ καὶ τῷ εὐκαίρῳ συμβῆναι· μετὰ γὰρ πάντα τῆς παροινίας ταῦτα γίνεται, ὅτε τὸν θυμὸν εἴασαι, καὶ πάντα ἐπαύσαντο λέγοντες καὶ ποιοῦντες. τανὲς δέ φασιν, ὅτι τὴν μὲν τοῦ λαοῦ ἀπόφασιν οὗτος ἐπιμηγθεὶς εἶπε, ¹⁰ ταύτην ὥραν ἐσταυρώθαις τὸν Ἰησοῦν ὑπὸ τοῦ λαοῦ τρίτη γὰρ ὥρα ἦν ὅτε ὁ λαὸς αὐτὸν κατέκρινε σταυρωθῆναι τῶν Ιουδαίων οἱ δὲ λοιπὸὶ τῆς ἔκτης ἐμνήσθησαν, ἐν ᾧ τὴν ὑπὸ Πιλάτου ἀπόφασιν λαβὼν σταυροῦται ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, φὶ καὶ συμφώνως οἱ λοιποὶ τῶν Εὐαγγελιστῶν ἔφασαν.

15

29 Καὶ οἱ παραπορευόμενοι ἐβλασφήμουν αὐτὸν, κινοῦντες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ λέγοντες, Οὐαὶ, ὁ καταλύων τὸν ναὸν, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις οἰκοδομῶν.

Καὶ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ βλέποντες ἀνεσκολοπισμένον ὄνειδίζοντι καὶ αὐτοὶ οἱ παραπορευόμενοι· καὶ, δὲ πάντων χαλεπάτερον ἦν, καὶ ²⁰ ἐπ’ αἰτίᾳ ἀπατεῶνς καὶ πλάνου τὰ αὐτὰ ταθεῖν. διὸ καὶ ἔλεγον, “ὁ Χριστὸς ὁ βασιλεὺς Ἰσραὴλ κατάβηθι ἀπὸ τοῦ σταυροῦ” καὶ τάλιν, “ἄλλους ἔσωσεν, ἐαυτὸν οὐ δύναται σῶσαι.” καίτοι φαίη τις ἀν πρὸς αὐτοὺς, εἰ ἄλλους ἔσωσεν, καὶ οὔσθα τοῦτο κατ’ ἀλήθειαν γεγονός, πῶς οὐκ ἀν ἰσχυσεν ἑαυτὸν τῶν σῶν ἐξελέσθαι ²⁵ χειρῶν; ἀλλ’ ἐντεῦθεν καὶ τὰ πρότερα σημεῖα ἐπεχείρουν διαβάλλειν. οὐκοῦν οὐδὲ οἱ προφῆται ἥσαν, οὐδὲ οἱ δίκαιοι δίκαιοι. ἐπειδὴ αὐτοὺς οὐκ ἐξήρπαζεν τῶν κινδύνων ὁ Θεός. ἀκριβέστερον δὲ ὁ Λουκᾶς περὶ τῶν ληστῶν ἐκτίθεται. ὁ μὲν γὰρ Ματθαῖος καὶ Μάρκος παρατρέχοντες εἶπον ὅτι καὶ οἱ συσταυρωθέντες ³⁰ ὄνειδίζουν αὐτόν. ὁ δὲ Λουκᾶς ἔνα μὲν τὸν βλασφημήσαντα, τὸν δὲ ἔτερον ἐπιτιμῶν αὐτῷ, φὶ καὶ δίκαιος ἐπιγργέλθη μεγάλῃ τιμῇ. ἡδύναντο δὲ καὶ οἱ δύο πρότερον βλασφημεῖν, οὐκ εἰδότες ἐφ’ φιλοτεκρίθη μαθόντες δὲ, τὸν μὲν ἔτερον παραιτήσασθαι βλασφη-

μεῖν, τὸν δὲ ἔτερον καὶ μαθόντα μὴ ἀποσχέσθαι, ἀμετάθετον ἔχοντα τὴν τονηρίαν.

33 Γενομένης δὲ ὥρας ἕκτης, σκότος ἐγένετο ἐφ' ὅλην
34 τὴν γῆν, ἔως ὥρας ἑννάτης· καὶ τῇ ὥρᾳ τῇ ἑννάτῃ
ἔβόησεν ὁ Ἰησοῦς φωνῇ μεγάλῃ, λέγων, Ἐλώι, Ἐλώι,⁵
λαμμᾶ σαβαχθανί; ὃ ἐστι μεθερμηνεύμενον, Ὁ Θεός
μου, ὁ Θεός μου, εἰς τί με ἐγκατέλιπες;

"Ἐκτης ὥρας λοιπὸν γενομένης, γέγονεν ὅπερ ἦτον τὸν Ἰησοῦν
ἔξι οὐρανοῦ σημεῖον. ὅπερ καὶ ὑπέσχετο δάσειν λέγων, "γενεὰ
πονηρὰ καὶ μοιχαλὶς σημεῖον ἐπιζητεῖ, καὶ σημεῖον οὐ δοθή-¹⁰
"σται αὐτῇ εἰ μὴ τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ," καὶ "ὅταν ἴψωσῃ τὸν οἶνον
"τοῦ ἀνθρώπου, τότε γιώσεθε ὅτι ἐγώ εἰμι." καὶ γὰρ πολλῷ
θαυμαστότερον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ προσηλωμένου ταῦτα γενέσθαι, ἡ
βαδίζοντος ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ὅπερ οὐδέποτε πρότερον συνέβη, ἀλλ'
ἡ ἐν Αἴγυπτῳ μόνην ὅτε τὸ Πάσχα ἐτελεῖτο· καὶ γὰρ ἐκεῖπα¹⁵
τούτων τύπος ἦν. καὶ ἵνα μὴ ἐπιστων, ἔκλειψιν εἶναι τὸ γεγενη-
μένον, διὰ τοῦτο καὶ τέσσαρες καὶ δέκατοι γίνεται, ὅτε ἔκλειψιν
συμβῆναι ἀμήχανον. ἐν μέσῃ δὲ ἡμέρᾳ, ἵνα πάντες οἱ τὴν γῆν
οἰκοῦντες μάθωσιν. καὶ μετὰ τοῦτο δὲ φθέγγεται, ἵνα μάθωσιν
ὅτι ἔτι ξῆ, καὶ αὐτὸς τοῦτο ἐποίησε, καὶ γένωνται καὶ ἐντεῦθεν²⁰
ἐπιεικέστεροι. καὶ λέγει, "Ἐλώι, Ἐλώι, λαμμᾶ σαβαχθανί;"
ἵνα μάθωσιν ὅτι μέχρις ἐσχάτης ἀγαποῦσης τιμῆ τὸν πατέρα καὶ
οὐκ ἔστιν ἀντίθεος. διὸ καὶ προφητικὴν ἀφῆκε φωνὴν, ὡστε αὐτὸν
γενέσθαι καταδηλού, διὰ πάντων δεικνὺς αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν τὴν
πρὸς τὸν γεγενηκότα.²⁵

35 Καὶ τινες τῶν παρεστηκότων ἀκούσαντες, ἔλεγον,
36 Ἰδοὺ, Ἡλίαν φωνεῖ. δραμὸν δὲ εἶς, καὶ γερίσας σπόγ-
γον ὅξους, περιθείσ τε καλάμῳ, ἐπότιζεν αὐτὸν, λέγων,
"Αφετε, ὥδωμεν εἰ ἔρχεται Ἡλίας καθελεῖν αὐτόν.

'Ἄλλ' ὥρα καὶ ἐντεῦθεν τὴν διάνοιαν^k αὐτῶν. ἐνόμιζον γάρ, φησιν, ³⁰
Ἡλίαν εἶναι τὸν καλούμενον στρατιωτῶν ὡς οἷμαι ἄγνοια τοῦτο
γε. καὶ ἡ τοῦ ὅξους πάλιν προσαγωγὴ διὰ τοῦ σπόγγου, τῆς

^k ἀνοίαι Ρ.

ἀναισθήτου καὶ ἀπαιδεύτου παιδιᾶς ἔργου ἦν. ὡς καὶ Ἰουδαϊκὴ καὶ Ἐλληνικὴ χλεύην ὑπέμεινεν ὁ Κύριος. τὸ δὲ, “ἴνα τί;” δείκνυστι ὅτι οὐδεμία παρ’ αὐτῷ αἰτίᾳ καὶ ὅτι οὐκ ἐγκαταλέλειπτο, προεῖπεν “ὅτι οὐκ εἴμι μόνος. ὁ πατὴρ μετ’ ἐμοῦ ἐστιν.” ἐν ἑαυτῷ δὲ τυποῦ τὸ ἡμέτερον. ἡμεῖς γὰρ οἵμας οἱ καταλειπμένοι καὶ παρεωραμένοι, εἴτα προσκεκλημένοι^k καὶ σεσωσμένοι τοῖς τοῦ ἀπαδοῦς πάθεσιν.

37 ‘Ο δὲ Ἰησοῦς ἀφεὶς φωνὴν μεγάλην, ἐξέπιευσε.

“Ινα δειχθῇ ὅτι κατ’ ἔξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται· τί γάρ φησιν ὁ παρὸν Εὐαγγελιστής; “ἐθαύμασεν ὁ Πιλάτος εἰ ἥδη¹⁰ “τέθυηκε¹,” καὶ ὅτι ὁ κεντυρίων διὰ τοῦτο μάλιστα ἐπίστευσεν, ὅτι μετ’ ἔξουσίας ἀπέθανεν. ἡ δὲ φωνὴ, ὡς φησὶ Λουκᾶς, ἦν, “Πάτερ εἰς χεῖράς σου παραβήσομαι τὸ πνεῦμά μου.” καὶ τοῦτο γὰρ κατώρθωται ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς διὰ τοῦ πάντων ἡμῶν Σωτῆρος Χριστοῦ, τὸ εἰς χεῖρας Θεοῦ ζῶντος ἀπαλλαττομένας¹⁵ τοῦ σώματος πέμπτεσθαι. καὶ τοῦτο εἰδὼς ὁ Πέτρος γράφει, “ἄστε καὶ οἱ πάσχοντες κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ πιστῷ κτιστῇ “παρατιθέσθωσαν τὰς ἑαυτῶν ψυχάς.”

iii “Ινα δειχθῇ ὅτι κατ’ ἔξουσίαν τὸ πρᾶγμα γίνεται ὅντως ἐφώνησενⁿ. ‘Ως γὰρ ὁ παρὸν Εὐαγγελιστής φησι, καὶ ἐθαύ-²⁰ μασεν ὁ Πιλάτος, εἰ ἥδη τέθυηκε^m διὰ τοῦτο καὶ μάλιστα καὶ ὁ κεντυρίων ἐπίστευσεν, ὅτι μετ’ ἔξουσίας ἀπέθανε, μεγάλην γὰρ φωνὴν ἀφῆκε, τουτέστι λαμπτρὰν καὶ μηδὲν θανάτου φέρουσαν σημεῖον. ἡ δὲ φωνὴ, ὡς ὁ Λουκᾶς φησι, τοιαύτη, “Πάτερ, “εἰς χεῖράς σου παραβήσομαι τὸ πνεῦμά μου” αὕτη ἡ φωνὴ τὸ²⁵ καταπέτασμα ἔσχισε καὶ τὰ μυημένα ἀνέῳξε, καὶ τὸν οἶκον ἐποίησεν ἔρημον^o οὐκ ἐνυβρίζων εἰς τὸν ναὸν, ἀλλ’ ἀναβίους αὐτοὺς ἀποφήνας τῆς ἐκεῖ διατριβῆς, καὶ προφῆτεία τῆς μελλούσης ἔρημώστεως ἦν· καὶ ὡς ἥδη συντελεῖσθαι δεῖ τὴν τοῦ νόμου σκιάν, παραχθῆναι δὲ τὰ ἄγια τῶν ἀγίων τοῖς διὰ πίστεως τῆς εἰς³⁰ Χριστὸν δεδικαιωμένοις, ίνα λοιπὸν εἰργοντος οὐδενὸς, εἰς τὴν ἐστέραν λοιπὸν τρέχωμεν σκηνὴν οἱ πιστεύοντες εἰς Χριστόν. Οἱ μὲν οὖν κατὰ Ματθαῖον κεντυρίων καὶ οἱ στρατιῶται, ὡς ἀν ιδόντες

^k προσειλημμένοι P.   ^l τεθνήκει P.   ^m Sic C. 178.   ⁿ ἐποίησεν
Cod. sed cum var. ἐφάνησεν.

τὸν σεισμὸν καὶ τὰ γεγονότα, οἷον τὸ καταπέτασμα καὶ τὰς πέτρας σχισθέντα, ἐφοβήθησαν σφόδρα, λέγοντες, “ἀληθῶς Θεοῦ “Τίος ἦν οὗτος” οὗτοι δὲ καὶ ὁ κατὰ τὸν Λουκᾶν κεντυρίων ἀνθρωπὸν λέγουσι τὸν Ἰησοῦν νιὸν Θεοῦ δίκαιον, ἵσως μὲν ἔκεῖνο σύκειδότες, μόνον δὲ ἀκούσαντες αὐτοῦ τὴν μεγάλην φωνὴν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ταχέως ἀποπνεύσαντα ἴδόντες, οὐδὲ ὑποτιμηθέντων αὐτοῦ τῶν ἀγκυλῶν κατὰ τὸ ἔθος.

38 Καὶ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ
39 ἄνωθεν ἡώς κάτω. ἴδων δὲ ὁ Κεντυρίων ὁ παρεστηκὼς ἐξ ἐναντίας αὐτοῦ, ὅτι οὕτω κράξας ἐξέπνευσεν, εἶπεν, 10
ἀληθῶς ὁ ἀνθρωπὸς οὗτος νιὸς ἦν Θεοῦ.

Αὗτη ἡ φωνὴ τὸ καταπέτασμα ἔσχισε, καὶ τὰ μνημεῖα ἡμέρες,
καὶ τὸν οἰκον ἐποίησεν ἔρημον. ἐποίησε δὲ τοῦτο, οὐκ ἐνυβρίζων
εἰς τὸν ναὸν, ἀλλ’ ἀναξίους αὐτοὺς ἀποφῆνας τῆς ἐκεῖ διατριβῆς·
ἀλλὰ καὶ προφῆτεία τῆς μελλούσης ἔρημώσεως ἦν, καὶ ὡς ἔδει 15
συντελέσθαι τὴν τοῦ νόμου σκίαν^α παραδειχθῆναι δὲ τὰ ἄγια τῶν
ἄγιων διὰ πίστεως τῆς εἰς Χριστὸν δεδικασμένης^η, ἵνα λοιπὸν
εἴργοντος οὐδενὸς εἰς τὴν ἐσωτέραν λοιπὸν τρέχωμεν σκηνὴν, οἱ
κατ’ ἔχος ιόντες Χριστοῦ. καὶ πῶς οὐκ ἀληθινὸς ὁ τοῦ Θεοῦ νιὸς
ὁ τὰς πέτρας διαρρήξας, τὴν υίκουμένην σκοτώσας, καὶ ἀνοίξας τὰ 20
μνήματα, καὶ νεκροὺς ἀναβιῶνται παρασκευάσας, οὐχ ἀθαμένους
τοῦ σώματος ἀνακειμένου^ο ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, θελήματι μόνον ἀνα-
στήσας αὐτούς; καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἀπλῶς ἐγείρονται, ἀλλὰ καὶ
πέτραι ρήγνυνται, καὶ γῇ σείεται· ἵνα μάθωσιν ὡς ὁ ταῦτα ποιῶν,
πολλῷ μᾶλλον αὐτοὺς ἥδυνατο καὶ πηρώσαι καὶ ῥῆξαι. 25

40 Ἡσαν δὲ καὶ γυναικες ἀπὸ μακρόθεν θεωροῦσαι· ἐν
αἷς ἦν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου
41 τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ μήτηρ, καὶ Σαλώμη, αἱ καὶ ὅτε
ἦν ἐν τῇ Γαλιλαΐᾳ, ἡκολούθουν αὐτῷ, καὶ διηκόνουν
αὐτῷ· καὶ ἄλλαι πολλαὶ αἱ συναναβᾶσαι αὐτῷ εἰς Ἱε- 30
ροσόλυμα.

Ἐλαττον ἦν φοβερὸν ταῖς γυναιξὶν, ἤκερ τοῖς Ἀποστόλοις τὸ

^α τοῖς ε. χ. δεδικασμένοις P.

^ο ἄνω κειμένον P.

πρᾶγμα^ο καὶ παραμένουσιν Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ μῆτρος τοῦ Κυρίου, καὶ τοῦ Ἰωσῆ μητῆρ. διὸ καὶ Ἰωάννης ἔφη παρεῖναι τῷ σταυρῷ τὴν μητέρα. ἡ δὲ διακονία τῶν γυναικῶν τῶν ἐπομένων τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλόματα. ἀναγκαῖα δὲ καὶ κατὰ δεῖν ἡ παραμονὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ γνῶναι ποῦ τίθεται, ἵνα αὐτῷ ἀπαντήσῃ τήσσαρι, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν^ρ τοῖς μαθηταῖς κομίσωσι. τὸ γὰρ γένος τὸ κατακριθὲν, τοῦτο πρὸς τὸ ἀπολαύειν τῆς τῶν ἀγαθῶν θεωρίας προτιμότερον. τὴν δὲ μητέρα τοῦ Κυρίου ὑπονοητέον λέγειν Ματθαῖον τε καὶ Μάρκον μητέρα Ιακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ, ὡς φησιν ὁ μακάριος Ἰωάννης. Ἀπολινάριος ^{ιο} δὲ μηδὲ μνήμην αὐτῆς πεποιηκέναι φησὶ Ματθαῖον καὶ Μάρκον τὴν δὲ Σαλώμην ἵστως ὑπονοητέον λέγειν τὸν Μάρκον τὴν μητέρα τῶν οἵτων Ζεβεδαίου, ἥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμνημόνευσεν ἀνανύμως. τούτων γὰρ ὡς ἐπὶ σεμνοτέρων δι’ ἀρετὴν μνημονεῦσαι καλῶς ἐδοκίμασαν. ¹⁵

^τ Ἀναγκαῖα καὶ κατὰ Θεὸν ἡ παραμονὴ τῶν γυναικῶν εἰς τὸ γνῶναι ποῦ τίθεται, ἵνα ἀπαντήσωσι, καὶ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἐπαγγελίαν κομίσωσι τοῖς μαθηταῖς τὸ γὰρ γένος τὸ μάλιστα κατακριθὲν τοῦτο πρῶτον ἀπολαύει τῆς τῶν ἀγαθῶν θεωρίας· οὐχ οὕτω γὰρ φοβερὸν ἦν τὸ παραμεῖναι καὶ ταῦτα θεωρῆσαι ταῖς ²⁰ γυναιξὶν, ἥσπερ τοῖς μαθηταῖς. Παραμένουσι δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ ἡ μῆτρος τοῦ Κυρίου, καὶ ἡ μῆτρος τῶν οἵτων^ς Ζεβεδαίου. φησὶ γὰρ ὁ Ἰωάννης παρεῖναι τῷ σταυρῷ τὴν τοῦ Κυρίου μητέρα, ἦν τίνα Ματθαῖος τε καὶ Μάρκος μητέρα Ιακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ λέγουσι, τινὲς δὲ τῶν ἐξηγητῶν μηδὲ μνήμην ²⁵ αὐτῆς πεποιηκέναι φασὶ Ματθαῖον τε καὶ Μάρκον, τὴν τε Σαλώμην ὑπονοητέον λέγειν τὴν μητέρα τῶν οἵτων Ζεβεδαίου, ἥσπερ καὶ ὁ Ματθαῖος ἐμνημόνευσεν ἀνανύμως· τούτων γὰρ ὡς ἐπισημοτέρων δι’ ἀρετὴν ἐμνημόνευσεν. ἡ δὲ διακονία τῶν ἐπομένων γυναικῶν τὰ ἀπὸ τῶν χρημάτων ἀναλόματα ἦν. πολλῶν δὲ οὐσῶν ³⁰ καὶ ἄλλων γυναικῶν, κατ’ ἔξοχὴν αὗται ὀνομάσθησαν, αἱ μᾶλλον θεωροῦσαι καὶ διακονοῦσαι καὶ κρείττων (sic) ἀκολουθοῦσαι· ἡ ἀπὸ τοῦ μεγαλυσμοῦ Μαρία, Μάγδαλα γὰρ μεγαλυσμὸς, καὶ ἡ τῶν

^ρ ἀπαγγελίαν P. ^q πρῶτον ἀπολαύει P. ^τ Hæc Cod. 178. ^ς Cod. viii.

ἐπινύμων τῶν πατριαρχῶν μῆτηρ τοῦ πτερύσαντος τὸν ἀδελφὸν,
καὶ ἐφ' ὃ γενηθέντι λέγει ἡ μῆτηρ, “προσθέτω μοι ὁ Θεὸς οὐσίαν
“ἔπερον” καὶ ἡ τῶν οἰών τῆς βροντῆς μῆτηρ οὐομαζομένη Σαλώμη
ἐστιν εἰρημένη.

ΚΕΦ. ΜΗ.

5

Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

42 Καὶ ἥδη ὄψις γενομένης, ἐπεὶ ἦν παρασκευὴ, ὅ ἐστι
43 προσάθβατον, ἥλθεν Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐ-
σχήμων βουλευτὴς, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν
βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, καὶ τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλά- 10
τον, καὶ ἤτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς γενέσθαι φαμέν· τουτέστι τὸ ὑποστῆναι τὸν
θάνατον τῇ ἔκτῃ ἡμέρᾳ τὸν Κύριον. ἔδει γὰρ τὸν ἐκτῇ ἡμέρᾳ
τὸν ἄνθρωπον ποιήσαντα, τῇ ἔκτῃ ἡμέρᾳ ὥσπερ τὸν ὑποστῆναι τὸν
ὑπὲρ αὐτοῦ θάνατον, ἵνα ἔξεληται αὐτὸν τῆς τοῦ θανάτου φθορᾶς, 15
καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς ὡκονόμητο, οὐ μόνον τὸ λαβεῖν αὐτὸν τὸν
ἀπ' Ἀριμαθείας Ἰωσὴφ, οὐδὲ τὸ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ
ἐν τῷ καινῷ αὐτοῦ μνημείῳ κατὰ τὸν Ματθεῖον, ἵνα μὴ δῷ ὑπο-
ψίαν τινὰ, ὅτι οὐχ ὅτος ἀλλ' ἔτερος ἀνέστη.

Εἰ καὶ μὴ ἀκόλουθος, ἀλλὰ μαθητὴς ὁ Ἰωσὴφ, ὁ πάλαι μὲν 20
κρυπτόμενος, νῦν δὲ μέγα τολμήσας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Χρι-
στοῦ. οὐδὲ γὰρ ἄσημος ἦν, οὐδὲ τῶν λανθανόντων, ἀλλὰ τῆς βου-
λῆς εἰς καὶ σφόδρα ἐπίσημος· ὅθεν[†] μάλιστα τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ
κατιδεῖν ἔνι. σχεδὸν γὰρ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τέθεικε, τὴν πρὸς πάν-
τας ἀναδεξάμενος ἀπέχθειαν, καὶ τὴν περὶ τὸν Ἰησοῦν σπουδὴν, οὐ 25
τῷ λαβεῖν μόνον οὐδὲ τῷ θάψαι πολυτελῶς, ἀλλὰ καὶ τῷ[‡] ἐν τῷ
μνήματι τῷ καινῷ, ἐνδειξάμενος· καὶ τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς ὡκονό-
μητο, ἀλλ' ὥστε μηδὲ ὑποψίαν τινὰ ιψιλῆν γενέσθαι ὅτι ἔτερος
ἀνθρώπος ἀνέστη. αἱ δὲ προειρημέναι γυναικεῖς προσεδρεύονται,
οὐδὲν οὐδέπω γενναιον περὶ αὐτοῦ εἰδυῖαι. διὸ καὶ δῦρα ἐκόμισαν, 30
ἥστε εἰ λαφῆσειν ἡ μανία τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἀπελθεῖν καὶ περι-

[†] Sic P. ὅτε Poss.[‡] τὸ P.

χυθῆναι, ἀνδρίαν τε καὶ φιλοστοργίαν καὶ μεγαλοφυχίαν πολλὴν ἐνδεικνύμεναι τὴν ἐν χρήμασι τὴν μέχρι θανάτου.

I Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία Ἰακώβου, καὶ Σαλώμη ἥγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσι τὸν Ἰησοῦν. 5

Μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἦλθεν ὁ Ἀγγελος, καὶ τὸν λίθον ἤρεν διὰ τὰς γυναικας. αὗται γὰρ αὐτὸν εἶδον ἐν τῷ τάφῳ τότε. Ἱνα οὖν πιστεύσωσιν ὅτι ἥγερθη, ὄρσας τὸν τάφον κενὸν τοῦ σώματος, ἀνείλκυτε τὸν λίθον. παραγεγενῆσθαι δὲ αὐτὰς ἐπὶ τοῦ τάφου^ε ὁ μὲν Ματθαῖος ὄψε σαββάτῳ φησὶν, ὁ δὲ Λουκᾶς ὄρθρου βαθέος, οἱ καὶ Ἰωάννης μιᾷ τῶν σαββάτων φησὶ πρωῒ σκοτίας ἔτι οὔσης, ὡς φαίνεσθαι προκεκυψῖαν^η τὴν νύκτα πολὺν, καὶ πρὸς ἡμέραν εἶναι. τὸν γὰρ τοιοῦτον καιρὸν δυνατὸν καὶ ὄψε σαββάτων καλεῖσθαι καὶ βαθὺν ὄρθρου τῆς μιᾶς τῶν σαββάτων. λίαν δὲ πρωῒ καὶ ὁ Μάρκος εἰπὼν, τὸ νυκτερινὸν ἔτι τῆς ὥρας ἐδήλωσε. δῆλον γὰρ ὅτι οἱ 15 μὲν μίαν σαββάτου εἰπόντες, τὴν ἀναστάσιμην ἡμέραν ἡβουλῆθησαν ἐπιδεῖξαι. ὁ δὲ Ματθαῖος τὸ ὄψε τοῦ σαββάτου λέγων, τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναστάσεως δηλοῖ. ἀρχεται γὰρ ὁ σαββατισμὸς Ἰουδαίων καὶ πᾶσα ἑορτὴ νόμιμος ἀπὸ ἑσπέρας. ἐπειδὴ δὲ ἐν τισι τῶν ἀντιγράφων πρόσκειται τοῦ κατὰ Μάρκου Εὐαγγέλιου^χ, “ἀναστὰς 20 δὲ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου πρωΐ, ἐφάνη Μαρία τῇ Μαγδαληνῇ, καὶ τὰ ἔξης.” δοκεῖ δὲ τοῦτο διαφωνεῖν τῷ ὑπὸ Ματθαίου εἰρημένῳ, ἐροῦμεν ὡς δυνατὸν ἦν εἰπεῖν ὅτι νενόθευται ἐν τῷ παρὰ Μάρκῳ τελευταῖον ἐν τισι φερόμενον. πάλιν πλὴν^γ ἵνα μὴ δοξωμεν ἐπὶ τὸ ἔτιμον πεφυγέναι^η, οὕτως ἀναγνωσόμενα “ἀναστὰς δὲ,” καὶ ὑπὸ 25 στίξαντες ἐπάγομεν, “πρωΐ τῇ μιᾷ τοῦ σαββάτου ἐφάνη Μαρίᾳ, τῇ Μαγδαληνῇ,” ἵνα τὸ μὲν, ἀναστὰς, ἀναπέμψωμεν^η ἐπὶ τὴν παρὰ τῷ Ματθαίῳ “ὄψε σαββάτων” (τότε γὰρ ἐγγέρθεις αὐτὸν πιστεύομεν) τὸ δὲ ἔξης ἑτέρας ὃν διανοίας παραστατικὸν, συνάψωμεν τοῖς ἐπιλεγομένοις. τὸν γὰρ ὄψε σαββάτων κατὰ Ματθαίον^ζ ἐγγηγερμένον ἴστορει πρωΐ ἐωρακέναι Μαρίᾳ τὴν Μαγδαληνήν.

^ε τὸν τάφον P.   ^η Sic C. 178. προσκεκυψῖαν Poss. et P.   ^χ τὸ
Κ. M. εὐαγγέλιον P.   ^γ Sic C. 178. πάλιν P. ἀλλ' Poss.   ^ζ πε-
φυγέναι P. καταφεύγειν C. 178.   ^η παραπέμψωμεν C. 178.

τοῦτο γρῦν ἐδήλωσε καὶ Ἰωάννης, πρῳ̄ καὶ αὐτὸς τῇ μιᾷ τῶν σαβ-
βάτων ὥφεις αὐτὸν τῇ Μαγδαληνῇ μαρτυρήσας· ὡς παρίστασθαι
ἐν τούτοις καιροῦς δύο, τὸν μὲν τῆς ἀναστάσεως, τὸν δὲ τοῦ σαβ-
βάτου, τὸν δὲ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανείας τὸ “πρω̄τό.” ἀλλ’ οὐδὲ
τὸ ἀναβλέψαι καὶ θεωρῆσαι ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος, ἐναντίον
ἔστι τῷ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου εἰρημένῳ, μετὰ τὸ ἐλθεῖν τὰς γυναικας
ἐπὶ τὸ μνῆμα “σεισμὸς ἐγένετο μέγας, καὶ ἄγγελος Κυρίου κατα-
“βὰς ἐξ οὐρανοῦ προσελθὼν ἀπεκύλισε τὸν λίθον.” ἐν ὅσῳ γάρ κατὰ
τὸν Μάρκον διελογίζοντο πρὸς ἑαυτὰς αἱ γυναικες φάσκουσαι, τίς
ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον; μήπω κυλισθέντος, καταβὰς ὁ Ἀγ-¹⁰
γελος ἀπεκύλισε^c καὶ οὕτως ἀναβλέψασαι εἶδον ὅτι ἀπεκυλίσθη ὁ
λίθος· τὸ γάρ κυλισθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Ἀγγέλου παρεσιώπησεν
ὁ Μάρκος, ὡς τοῦ Ματθαίου αὐτὸν εἰρηκότος. εἰ δὲ ὁ μὲν Μα-
θαῖος φησιν ἐπάνω τοῦ λίθου κεκαθηκέναι τὸν Ἀγγελον, ὁ Μάρκος
δὲ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μνῆμεῖον ἰδεῖν αὐτὰς νεανίσκον καθή-¹⁵
μενον ἐν τοῖς δεξιοῖς περιβεβλημένου στολὴν λευκὴν, οὐδὲ οὕτω
διαφωνία τίς ἔστιν. ἐνεδέχετο^b γάρ ὃν κατὰ Ματθαῖον ἐθεάσαντο
καθήμενον ἐπὶ τὸν λίθον, ἔχοντα τὴν ἴδεαν ὡς ἀστραπὴν καὶ τὸ
ἔνδυμα αὐτοῦ λευκὸν ὥστε χιὸν, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ
μνῆμεῖον τὸν αὐτὸν θεωρῆσαι προάγοντα αὐτὰς καὶ ἐν τοῖς δεξιοῖς²⁰
καθεζόμενον, ὃν καὶ ἐν εἴδει νεανίσκον τεθεωρῆσαι ὁ Μάρκος φησί.
πείρω γάρ εἴδει αὐτὸν ἐθεάσαντο οὐκ ἔφησεν ὁ Ματθαῖος. τὸ οὖν
ἐκείνῳ παραλελειμμένον, ὁ Μάρκος προανεπλήρωσεν. οὐκ ἀγνοῶ^d
δὲ ὡς διαφόρους ὀπτασίας γεγενῆσθαι φασιν οἱ τὴν δοκοῦσαν δια-
φωνίαν διαλύσαι σπουδάζετες, καὶ ἄλλας εἶναι τὰς παρὰ τῷ²⁵
Ματθαίῳ γυναικας, ἐτέρας δὲ τὰς παρὰ τῷ Μάρκῳ, τῆς Μαγδα-
ληνῆς Μαρίας διὰ πλείστην ὅσην στοιδὴν πάσαις ἔξακολουθούσης
καὶ τὰς διαφόρους ὀπτασίας θεωμένης^e καὶ τὸν καιρὸν δὲ τῆς ἐπὶ^f
τὸ μνῆμεῖον ἀφίξεως διάφορον εἶναι τῶν Εὐαγγελιστῶν, ἄλλας^e
καὶ ἄλλας λεγόντων γυναικας, καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὰς ὀπτασίας³⁰
διαφόρους^g μετὰ τοῦ μηδὲ ἀνατραπεῖν τὰ παρὰ τοῖς ἄλλαις
λεχθέντα.

^b Sic C. 178. τοῦ πρ. Pons. τὸν πρω̄τὸν P.

^c ἐνεδέχετο P. ιδε-
χετο Poss.

^d ἀγνοητού C. 178.

^e Sic P. ἄλλους Poss.

^f ἄλλα C. 178.

9. Ἀναστὰς δὲ ὁ Ἰησοῦς πρωὶ πρώτη σαββάτου, ἐφάνη πρῶτον Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ, ἀφ' ἣς ἐκβεβλήκει ἐπτὰ δαιμόνια.

Λέγει αὐταῖς ὁ νεανίσκος, “ μὴ ἐκβαμβεῖσθε.” πρότερον γὰρ αὐτὰς ἀπαλλάξαι τοῦ δέους ἔδει, καὶ τότε διαλεχθῆναι περὶ τῆς 5 ἀναστάσεως. ἀπαλλάττει τοίνυν αὐτὰς τοῦ φόβου. καὶ γὰρ σχῆμα φαιδρὸν ἦν, ἀναστάσεως σύμβολον, καὶ τοῖς ρήμασί φησιν, “ Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον” οὐκ αἰσχυνέται ἐσταυρωμένον καλῶν. τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν “ ἵδε! ὁ “ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν.” διὰ τοῦτο καὶ τὸν λίθον ἐπῆρεν, ἵνα 10 ἴποδειξῃ τὸν τόπον. “ ἀλλὰ ἡπάργετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς ὅτις “ ὅφεσθε αὐτὸν εἰς τὴν Γαλιλαίαν” καὶ ἑτέρους εὐαγγελίσασθαι παρασκευάζει, διάλιστα αὐτὰ ἐποίει πιστεῦσαι· καὶ καλῶς “ εἰς “ τὴν Γαλιλαίαν,” ἀπαλλάττων πραγμάτων καὶ κινδύνων, ὥστε μὴ τὸν φόβον διενοχλεῖν τῇ πίστει. τὸ δὲ κατ' ἔξαρτον, καὶ τῷ 15 Πέτρῳ εἰπεῖν, σημαίνει αὐταῖς ὡς οὐχ ἡ ἄρνησις ἀπώστατο, ἀλλ' ἡ μετάνοια πάλιν αὐτὸν προσελάθετο, καὶ τοῖς Ἀποστόλοις ἐποίησεν ἐναριθμίους. τὸ δὲ, “ ἐξελθοῦσαι ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μημείου,” Εὐσεβίος φησιν ὁ Καισαρείας, ὡς Μαρία μὲν ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Σαλώμη ἡτοίμασαν ἀρώματα· οὐκ 20 αὐταῖς δέ εἰσιν αἱ καὶ πρώην ἐλθοῦσαι ἀνατείλαιτος τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ἄλλαις ἀνώνυμοι. πολλαὶ γὰρ ἡσαν αἱ συναναβάσαι αὐτῷ ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας. αὗται δὲ αἱ κατὰ Μάρκου, ἐλθοῦσαι ἀνατείλαιτος τοῦ ἡλίου, καὶ ἀτελέστερόν πως διέκειντο· ὅθεν οὐδὲ νύκτωρ παραγίνονται, ἀλλὰ πρωΐ· καὶ ἀκούσασαι δὲ ἀπαγγεῖλαι τοῖς 25 μαθηταῖς καὶ τῷ Πέτρῳ, ἔφυγον, καὶ οὐδεὶν οὐδὲν εἶπον· ἐφοβοῦντο γάρ. μόναι γὰρ ἀπελθοῦσαι, καὶ ἀληθεῖ ὅφει πεισθεῖσαι¹ ὡς μετὰ ἀνατολὴν ἡλίου ἐπιστῆναι, οὐ τὸν Σωτῆρα θεάσασθαι καταξιοῦνται, ἢ τὸν Ἀγγελον τὸν ἐξαστράπτοντα, οὔτε τοὺς δύο τοὺς ἐσω τοῦ μημείου, οὔτε τοὺς δύο τοὺς παρὰ τῷ Λουκᾶ ἄνδρας. ψιλὸν δέ 30 τινα νεανίσκου εἶδον περιβεβλημένους στολὴν λευκὴν, ἀναλόγως τῆς διανοίας αὐτῶν σμικρότητι τὴν διπτασίαν ἰδοῦσαι. ταῦτα οὖν,

¹ ἡγέρθη, πέθεν θῆλον, οὐκ ἔστιν δὲ, ἵδε P. Εἰν ἀριθμῷ P. Η ἀληθεῖ ὅφει πεισθεῖσαι P. Διηθῇ ὅφεις πειθεῖσαι Poss.

φησι, περὶ ἑτέρων ὁ Μάρκος ἴστορεῖ γυναικῶν ἀπανύμως. οὐδὲ γὰρ οἶον τε ἦνⁱ τὴν Μαγδαληνὴν μετὰ τοσαύτας θέας ἡλίου ἀνατείλαντος ἀπορεῖν καὶ ἀγνοεῖν, τίς ἀποκυλίσει τὸν λίθον. ἄλλος δέ φησιν ὅτι οὐ ταρῆσαν τοῖς ἐν τῇ ἀναστάσει γενομένοις οἱ Εὐαγγελισταί. δῆλον ἐντεῦθεν, ως ἀν ἔκαστος ἐν τοσαύτῳ θορύβῳ⁵ πραγμάτων, οὗτο παρὰ τὰσαν ἐλπίδα συμβάντων, ὑπήκουσεν τῶν γεγονότων, ἀπλουστικώτερον τὴν ἔκθεσιν ἐποίησατο^b τῆς θείας τοῦτο χάριτος συγχωρούσης, ὥστε φανῆναι τὸ ἀπερίεργον αὐτῶν τοῦ τῆς ἀναστάσεως θαύματος, καὶ τῶν λοιπῶν δὲ δογμάτων συμφώνιας ὑπὲπάντων κηρυττομένων.

10

Εἰ δὲ καὶ τὸ, “ἀναστὰς δὲ πρωΐ” μετὰ τὰ ἐπιφερόμενα παρὰ πλειότοις ἀντιγράφοις οὐ κεῖνται ἐν τῷ παρόντι Εὐαγγελίῳ, ως νόμα νομίσαντες αὐτὰ εἶναι, ἀλλ’ ἡμεῖς ἐξ ἀκριβῶν ἀντιγράφων ἐν πλειότοις εὑρόντες αὐτὰ, καὶ κατὰ τὸ Παλαιστιναῖον Εὐαγγελίον, ως ἔχει ἡ ἀληθεία Μάρκου, συντεθείκαμεν, καὶ τὴν ἐν αὐτῷ ἐπι- 15 φερομένην δεσποτικὴν ἀνάστασιν, μετὰ τὸ “ἐφοβοῦντο γὰρ,” τουτέστιν ἀπὸ τοῦ “ἀναστὰς δὲ πρωΐ πρώτη σαββάτου” καὶ καθ’ ἔδης, μέχρι τοῦ “διὰ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων. Ἀμήν.”

ⁱ ἦν Ρ. καὶ Poss.^b Hoc Sch. dedi e Cod. 178.

Τέλος τοῦ κατὰ Μάρκου Εὐαγγελίου.

S U P P L E M E N T U M

ET

VARIETAS LECTIONIS

AD COMMENTAR. CHRYSOSTOMI IN EV. S. MATTHÆI

E COD. BODL. OL. MEERMANN. AUCT. T. 1, 4.

-
- α'. Διατί λέγεται Εὐαγγελίον.
β'. Περὶ τῶν μβ' γυναικῶν ὅτι ἔνεκεν τί .....
γ'. Διατί ἐν μὲν τῇ μέσῃ μερίδι τρεῖς παρέδομεν βασιλεῖς, ἐν τῇ
ἐσχάτῃ δέ τοις γενεᾶς δεκατέσσαρας αὐτὰς είναι ἔρησεν.
δ'. Διατί οὐ πρὸ τῆς μητοτείας, ἡ παναγία θεοτόκος συνέλαβε· ἔτε·
ἀλλ' .....
ε'. Τὸν Ἰωσὴφ δίκαιου ποταπὸν λέγει.
ϛ'. Διατί οὐ φανερῷς αὐτῷ οὐ φαίνεται ὁ Ἀγγελος καθάπερ καὶ
τοῖς ποίμεσιν, ἀλλὰ κατ' ὄναρ.
ζ'. Περὶ τοῦ ἀστέρος οὐ ίδοι οἱ μάγοι, εἰ ἀληθῶς φύσει ἀστὴρ .....
η'. Τινὸς ἔνεκεν εἰ ἐκ Βεθλεέμ οὐ μελλεν παραγίνεσθαι ὁ Χριστὸς, ἐν
Ναζαρὲτ πρὸ τοῦ τόκου διῆγεν ἡ μητὴρ αὐτοῦ.
θ'. Διατί ἐκρύβῃ ὁ ἀστὴρ, καὶ πάλιν ἐφάνη.
ι'. Διατί χρηματισθέντες οἱ μάγοι οὐθέως ἀνεχώρησαν πεισθέντες, καὶ
οὐ μᾶλλον παρόντες σώζονται ὥσαύτως δὲ καὶ τὸ παιδίον.
ια'. Διατί οὐκ ἐταράχθη ὁ Ἰωσὴφ, ἀκούσας "Φεῦγε εἰς Αἴγυπτον."
ιβ'. Διατί οὐ περὶ ἑτέρας χώρας εἰπεν ὁ προφήτης· καὶ εἰς αὐτὴν
ἔξει πετο τὸ παιδίον, ἀλλ' εἰς Αἴγυπτον ὅτι δὲ καὶ ἐκ
Βαρθουλῶνος βαρβάρους μάγους παραγενέσθαι ἐποίησεν, καὶ
οὐχ ἐξ ἑτέρας χώρας.
ιγ'. Πρὸς τοὺς λέγοντας διατί συνεχώρησεν ὁ Θεὸς τὰ ἐν Βεθλεέμ
ἀναιρεῖναι παιδία.
ιδ'. Διατί οὐχ εὐρίσκονται οἱ εἰπόντες προφῆται περὶ τοῦ Χριστοῦ ὅτι
Ναζωραῖος κληθήσεται.
ιε'. Διατί τριακονταέτης ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἦλθεν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ
Θεὸς Ἰησοῦς Χριστός.
ιϛ'. Διατί διενοήθη τὸ βάπτισμα Ἰωάννου.

- ιζ'. Διατί διακαλύπων ὁ Ἰωάννης τὸν Χριστὸν βαπτισθῆναι ὑπὲρ αὐτοῦ ὑστερού κατεδέξατο βαπτίσαι αὐτόν.
- ιη'. Διατί ἐν εἰδεὶ περιστερᾶς ἐφάνη τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον.
- ιθ'. Διατί πειρασθῆναι ὑπὲρ τοῦ διαβόλου κατεδέξατο ὁ Χριστός.
- ιχ'. Διατί ἀκούσας ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν ὁ Χριστός.
- ικα'. Περὶ τῆς κλήσεως Πέτρου καὶ Ἀνδρέα, ὅτι οὐ πρώτη ἦν αὕτη ἀλλὰ δευτέρα.
- ικβ'. Διατί ἰδὼν τοὺς ὄχλους^a ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος καὶ ἐκεῖ ἐδίδασκεν.
- ικγ'. Περὶ τῆς σωτηρίου αὐτοῦ διδασκαλίας· ἐν ᾧ τοὺς μακαρισμοὺς προτίθησιν· καὶ τοῦ μὴ λέγειν τινὰ τὸν πλήσιον αὐτοῦ μωρόν· καὶ τοῦ μὴ μνησικακεῖν· καὶ τοῦ μηδὲ ὅλως ὀμινύειν· ἔως φρόνιμον μὲν ἀποκαλεῖ τὸν ποιοῦντα αὐτοῦ τοὺς λόγους, μωρὸν δὲ τὸν μὴ ποιοῦντα.

- ια'. Περὶ τοῦ λεπτροῦ.
- ιβ'. Περὶ τοῦ ἑκατοντάρχου.
- ιγ'. Περὶ τῆς πενθερᾶς Πέτρου.
- ιδ'. Περὶ τοῦ πλήθους τῶν iαθέντων.
- ιε'. Περὶ τοῦ μὴ ἐπιτρεπομένου ἀκολουθεῖν διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν φιλάργυρον.
- ιε'. Περὶ τῶν δαιμονιζομένων.
- ιζ'. Περὶ τοῦ παραλυτικοῦ.
- ιη'. Περὶ Μαθαίου.
- ιθ'. Περὶ μαθητῶν Ἰωάννου.
- ιι'. Περὶ τοῦ ἀρχιστυναγάγον.
- ια'. Περὶ τῆς αἱμόρρου.^b
- ιβ'. Περὶ τῶν τυφλῶν.
- ιγ'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου κωφοῦ.
- ιδ'. Περὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων διαταγῆς, ἢτις περιέχει πολλὰ καὶ σωτήρια διδάγματα.
- ιε'. Περὶ τῶν ἀποσταλέντων ὑπὸ Ἰωάννου μαθητῶν αὐτοῦ ἐρωτήσαις τὸν Κύριον. ὅπαινός τε Ἰωάννου παρὰ Κυρίου· καὶ πλατύτερα περὶ αὐτοῦ διάλεξις· καὶ ὀνειδισμὸς τῶν πόλεων τῶν μὴ προσδεξαμένων μετάνοιαν· καὶ παράκλησις πρὸς τοὺς κοπιῶντας καὶ πεφορτισμένους.

^a Cod. τεῦς ἄλλοις.

^b Sic.

- ι^ε'. Περὶ τῶν σπορίμων.
- ι^ζ'. Περὶ τοῦ ἔηδαν ἔχοντος χεῖρα.
- ι^η'. Περὶ τοῦ δαιμονιζομένου τυφλοῦ καὶ κωφοῦ· καὶ περὶ τῶν βλασ-
φημούντων εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον.
- κ^ε'. Περὶ τῶν αἰτούντων σῆμαῖον.
- κ^α'. Περὶ τῆς ζητήσεως αὐτοῦ τῆς ἀχράντου θιοτόκου καὶ τῶν ἀδελ-
φῶν αὐτοῦ· τοῦ σπειρόντος παραβολῆ.
- κ^β'. Περὶ τῶν ζιζανίων παραβολῆ.
- κ^γ'. Περὶ κόκκου σινάπεως.
- κ^δ'. Περὶ τῆς ζύμης.
- κ^ε'. Ἐργηνεία τῆς παραβολῆς τῶν ζιζανίων, ἐν ᾧ ἔγκειται θαυ-
μαστά.
- κ^ζ'. Περὶ τῆς παραβολῆς τοῦ θησαυροῦ καὶ τοῦ μαργαρίτου.
- κ^ξ'. Περὶ τῆς σαγήνης παραβολῆ.
- κ^η'. Ποιός ἐστιν γραμματεὺς ὁ μαθητευθεὶς εἰς τὴν βασιλείαν τῶν
οὐρανῶν.
- κ^θ'. Περὶ Ἰωάννου καὶ Ἡράδου.
- λ^ε'. Περὶ τῶν πέντε ἄρτων.
- λ^α'. Περὶ τοῦ δευτέρου κλύδωνος τῆς θαλάσσης.
- λ^β'. Περὶ τῆς παραβάσεως τῆς ἵντολῶν τοῦ Θεοῦ.
- λ^γ'. Περὶ τῆς Χαναναίας.
- λ^δ'. Περὶ τῶν ιαθίντων ἀσθενῶν καὶ περὶ ἐλημοσύνης.
- λ^ε'. Περὶ τῶν ζ ἄρτων.
- λ^σ'. Περὶ τῶν ζητούντων ἐκ τοῦ οὐρανοῦ σημεῖον.
- λ^ζ'. Περὶ τῆς ζύμης τῶν Φαρισαίων.
- λ^η'. Περὶ τῆς ἐν Καισαρείᾳ ἐπερωτήσεως.
- λ^θ'. Περὶ τῆς μεταμορφώσεως.
- μ^ε'. Περὶ τοῦ σεληνιαζομένου.
- μ^ά'. Περὶ τῶν αἰτούντων τὰ διδραχμα.
- μ^β'. Περὶ τῶν λεγόντων τίς μείζων.
- μ^γ'. Παραβολὴ ρ' προβάτων· καὶ περὶ τοῦ μὴ σκανδαλίσαι τινὰ καὶ
περὶ τῶν μὴ θελόντων διαλλάττοθαι τῷ πλήσιον· καὶ περὶ
τοῦ ἔως ἐβδομηκοντάκις ἑπτὰ ἀφίέναι.
- μ^δ'. Περὶ τοῦ δρείλοντος μυρία τάλαντα.
- μ^ε'. Περὶ τῶν ἐρωτησάντων εἰ ἔξεστιν ἀπολύειν τὴν γυναικα καὶ
περὶ εὔνούχων.
- μ^ζ'. Περὶ τῶν προσενεχθέντων αὐτῷ παιδίων.
- μ^ζ'. Περὶ τοῦ ἐπερωτήσαντος πλουσίου τὸν Κύριον· καὶ περὶ τῶν
δώδεκα θρόνων.

- μη'. Περὶ τῶν μισθουμένων ἐργατῶν.
 μθ'. Περὶ τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου.
 ν'. Περὶ τῶν τυφλῶν.
 νά'. Περὶ τῆς ὄνου καὶ τοῦ πάσχου, καὶ ὅτι δεῖ τὴν εὐτέλειαν ἀγαπᾶν
 καὶ περὶ ἀλημοσύνης.
 νβ'. Περὶ τῶν τυφλῶν καὶ χωλῶν.
 νγ'. Περὶ τῆς ἔηρανθείσης συκῆς.
 νδ'. Περὶ τῶν δύο υἱῶν παραβολῆς.
 νε'. Περὶ τοῦ ἀμπελῶνος παραβολῆς.
 νζ'. Περὶ τῶν καλουμένων εἰς τὸν γάμον.
 νζ'. Περὶ τῶν ἐπερωτησάστων διὰ τὸν κήντον.
 νή'. Περὶ τῶν Σαδδουκαίων.
 νθ'. Περὶ τοῦ νομικοῦ.
 ξ'. Περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπερωτήσεως πρὸς τοὺς Φαρισαίους.
 ξα'. Περὶ τοῦ ταλαντοῦ τῶν γραμματέων καὶ Φαρισαίων.
 ξβ'. Περὶ τῆς συντελείας Ἱεροσολύμων.
 ξγ'. Περὶ τῆς τοῦ κόσμου συντέλειας.
 ξδ'. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ ὥρας.
 ξε'. Περὶ τοῦ πιστοῦ δούλου καὶ ἀγνώμονος.
 ξε'. Περὶ τῶν δέκα παρθίνων.
 ξζ'. Περὶ τῶν τὰ τάλαντα λαβόντων.
 ξη'. Περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ.
 ξθ'. Περὶ τῆς ἑτοιμασίας τοῦ Πάσχα.
 ο'. Περὶ τῆς ἀλειψάσης τὸν Κύριον μύρῳ.
 οα'. Περὶ τοῦ μυστικοῦ.
 οβ'. Περὶ τῆς παραδόσεως^c τοῦ Κυρίου.
 ογ'. Περὶ τῆς ἀρνήσεως Πίτρου.
 οδ'. Περὶ τῆς Ἰουδαίας μεταμελείας.
 οε'. Περὶ τῆς αἰτήσεως τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου.

Εὔσεβίου τε τοῦ Παμφίλου καὶ Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου τῆς ζωο-
 ποιοῦ ἀναστάσεως Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.

^c Cod. παραδέσεως.

Seq. deinceps tituli Capp. Comment. in Evang. S. Johannis et
 S. Lucæ.

P. 5, l. 13. Βίβλον δὲ γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. τούτου χάριν αὐτὴν καλεῖ, εἰς καὶ μὴ μόνον τὴν γένησιν ἀλλὰ καὶ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν τοῦ Σωτῆρος περιέχει· ἐπειδὴ πάσης οἰκονομίας τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἔστιν, καὶ ἀρχὴ καὶ ῥῖζα πάντων ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν.

5

5, 16. ὁ ἔστιν εἰς τὴν Ἑλλάδα γλώτταν.

5, 18. σῶσαι τὸν λαὸν αὐτοῦ εἰρήται. Τίνος ἔνεκεν οὐκ εἶπεν νιοῦ Ἀβραὰμ καὶ τότε νιοῦ Δαβὶδ, ἀλλὰ πρῶτον εἶπεν νιοῦ Δαβὶδ, καὶ τότε Ἀβραάμ; οὐχ ὡς τινες νομίζουσιν κάτωθεν,

κ. τ. λ.

10

Διατί δὲ οὐκ ἐμνήσθη καὶ ἑτέρων προγόνων; περιττὸν ἡγούμενος τοῦτο ὅσον πρὸς Ἰουδαίους, καὶ γὰρ πρὸς αὐτοὺς ἐγράφη τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον. οὗτοι γὰρ μάλιστα ἡσαν οἱ θαυμαζόμενοι ὁ μὲν ὡς προφήτης καὶ βασιλεὺς, ὁ δὲ ὡς πατριάρχης καὶ προφήτης.

15

Πόθεν δὲ δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ Δαβὶδ ἔστιν ὁ Χριστὸς, εἰ ἐξ ἀνδρὸς οὐκ ἐγενήθη, ἀλλ' ἀπὸ γυναικὸς μόνον, ἢτις οὐ γενεαλογεῖται; ἀπὸ τοῦ τὸν Θεὸν εἰπεῖν τῷ Γαβριὴλ ἀπελθεῖν πρὸς παρθένον μεμυηστευμένην ἀνδρὶ φῆ δονοματικῇ, ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαβὶδ· ἐκέλευεν δὲ ὁ νόμος μὴ ἔξειναι πρὸς γάμου συνάπτεσθαι ἄλλοθεν, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς φυλῆς· οὐ μόνον δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς φυλῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς πατριᾶς καὶ συγγενείας. ἐπεὶ οὖν οὐκ ἦν νόμος παρὰ Ἰουδαίοις γενεαλογεῖσθαι γυναικας, ἵνα τὸ ἔθος φυλάξῃ, ἐγενεαλόγησεν τὸν Ἰωσὴφ τὸν μητοτῆρα αὐτῆς^{δι} καὶ ἔδειξεν ὅντα ἐκ τῆς οἰκίας Δαβὶδ. περὶ 25 γὰρ τοῦ μητοτῆρος ἀποδειχθέντος ἀποδέδεικται τὸ καὶ τὴν παρθένον ἐκεῖθεν εἶναι.

6, 3. ἐπαισχυνόμενος.

Τίνος δὲ χάριν τοῦ Φαρὲς μεμυημένος, ἀφ' οὗ τὸν Κύριον γενεαλογεῖν ἔμελλεν, καὶ τοῦ Ζαρᾶ ἐμυημόνευσεν.

30

6, 6. προεξενέγκοντος. 10. ἦλθεν ὁ Ἰουδαικὸς λαός.

6, 10. ὄλοκληρος ὁ νέος ἐφάνη λαός, μετὰ τῶν αὐτοῦ νόμων.

6, 13. ὅτι καθάπερ ἐκείνης καὶ πτωχῆς. 18. οὐκ ἀν ἐπέτυχεν.

6, 21. μεγαλοφρονεῖν. 22. αὗται διὰ τ. μ.

6, 23. οὐ γάρ ἔστιν. 25. ἀλλ' εἰ χρὴ θαυμ.

35

6, 26. ὁ μὴ ὄντων σπουδ. τ. προγ. γινόμενος ἀγαθός.

8, 28. μέση μερίδι. 29. αὐτὰς εἶναι ἔφησεν.

9, 7. ἐν ἕκτῳ βιβλ. "sextō" etiam Latina versio, sed cum quinque libros Chronicorum Africanum tantum scripsisse constat, non potuit hæc esse vera lectio, quæ ex ē. i. e. 5 πέμπτῳ videtur esse orta.

9, 10. παραλιμπάνειν, ὥσπερ ἀμέλει καὶ ὁ θεοπέτσιος Μωϋσῆς πεποίηκεν ἐν ταῖς εὐληγίαις παραλιπὼν τὸν Συμεὼν, καὶ ἄλλοτε ἄλλους ἀλλαχόβι.

10, 3. τῆς οἰκοδομῆς. 24. τι τῶν συνηθ.

10

10, 25. μὴ καταπλῆξαι τῇ τ. παρ. πρ. ἐπαγωγῇ. 26. πρὶν ἡ.

10, 27. ἐν γ. ἔχουσα ἐκ Πνεύματος Ἅγιου. οὐκ εἶπεν πρὶν ἡ ἀχθῆναι αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νυμφίου εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα.

10, 29. παρ' ἑαυτοῖς. Τίνος δὲ χάριν, οὐ πρὸ τῆς μνηστείας συνέλαβεν καὶ ἐκύησεν; ἵνα συσκιάσῃ τὸ γινόμενον τέως, καὶ 15 ἵνα πᾶσαν πονηρὰν διαφύγῃ ἡ παρθένος ὑπόνοιαν. τοῦ γὰρ ὀφείλοντος ζηλοτυπεῖν μνηστῆρος οὐ μόνον οὐθιαμβεύοντος αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ δεχομένου καὶ θεραπεύοντος μετὰ κύησιν, εὐδηλογούντο πᾶσιν ποιεῖ ὡς ὅτι περ πεισθέντος αὐτοῦ ἐκ Πνεύματος Ἅγιου τὴν ἐνέργειαν εἶναι τοῦ γεγενημένου, κατεῖχεν καὶ ἔχυπηρέτησεν. 20 ὅπερ δὲ ἐπὶ τῶν παραδόξων ἥδη πραγμάτων εἴωθεν λέγεσθαι, τοῦτο καὶ ἐνταῦθα δηλῶν φησὶν "ὅτι εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος Ἅγιου."

11, 8. τὸν μὴ πλ. 12. κολάζεσθαι. ποχ ἐκβαλεῖν ἐπεχ.

11, 13. ἐκώλυσεν. Διατί δὲ μὴ πρὸ τοῦ διανοηθῆναι αὐτὸν 25 τοῦτο ποιῆσαι ἥλθεν ὁ Ἄγγελος; ἵνα μὴ ἀπιστήσῃ ὅτι ἔγκυος ἐστιν ἀπὸ τοῦ Πνεύματος Ἅγιου δρωμένου γὰρ τοῦ πράγματος εὔκολος ἦν ἡ πίστις λοιπὸν καὶ ἡ παρθένος δὲ τῆς αὐτῆς ἔνεκεν αἰτίας ἐσίγησεν. ἐνόμισεν γὰρ μὴ πιστεύεσθαι παρὰ τῷ μνηστῆρι, πρᾶγμα ἀπαγγέλλοντα ξένον. ἔτι δὲ καὶ ἵνα φανῇ τοῦ 30 Ἰωσῆφ ἡ φιλοσοφία, ἀναβάλλεται τέως τὴν παρουσίαν ὁ Ἄγγελος.

11, 24. διεφθαρμένης.

11, 30. post Πνευμ. Ἅγ. τὸ δὲ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν προσέθηκεν ὁ Ἄγγελος, ὡσανεὶ λέγων αὐτῷ, ἵνα μὴ νομίσης, ἐπειδήπερ εἴπον ὅτι ἐκ Πνεύματος ἐστιν Ἅγιου, ἀλλότριον σε 35

τῆς διακονίας εἶναι τῆς κατὰ τὴν οἰκονομίαν σοι δίδωμι τὸ ὄνομα ἐπιθεῖναι τῷ τικτομένῳ εἰ γὰρ καὶ εἰς τὴν γένυσιν οὐδὲν συντελεῖς, ἀλλ' ὅμως σὺ αὐτοῦ καλέσεις τὸ ὄνομα. εἰ γὰρ καὶ μὴ σὸς ὁ τόκος, ἀλλὰ τὰ πατρὸς ἐπιδεῖξη περὶ αὐτὸν, καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ ὄνομάτος θέσεως οἰκεῖσθε (sic) τῷ τικτομένῳ.

5

11, 32. ὑποπτεύσῃ καὶ ὅτι οὐκ αὐτῷ ἐτίκτεν ἀλλὰ τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ. διὸ καὶ ἐπήγαγεν, “αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ” ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ.”

12, 2. γρῶσιν καὶ ὅτι ἐν τούτῳ δείκνυται Τίος Θεοῦ ὃν ὁ τικτόμενος, ἐν τῷ ἀφιέναι ἀμαρτίας εἰ μὴ τῆς οὐσίας τῆς θεϊκῆς ιο μόνης. Τίνος χάριν εἴπει, τοῦτο δὲ δλον. κ. τ. λ.

12, 4. πάλιν προετ. 7. διαταπτὸς ἀναμν.

12, 8. λεχθέντα κατάσχῃ. καὶ τῇ μὲν Μαρίᾳ ταῦτα οὐκ εἶπεν, ἀτε κόρη οὕσῃ καὶ ἀπείρως τούτων ἔχουσῃ· τῷ δὲ ἀνδρὶ ὡς δικαίῳ ὄντι καὶ μελετῶντι προφῆτας. καὶ πρὸ μὲν τούτου 15 Μαρίαν τὴν γυναικά σου λέγει, ἐνταῦθα δὲ, ὅτε τὸν προφήτην εἶλκυσεν εἰς τὸ μέσον, τότε αὐτῷ πιστεύει τὸ τῆς παρθένου ὄνομα. ἐν πρώτοις γὰρ εἴπειν αὐτῷ παρθένον, εὐκ ἀν οὗτως ἀτάραχος διέμεινεν, ὡς τῷ ἐν πολλῷ χρόνῳ μελετηθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ προφήτου ἀκούσας, καὶ οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὸν Θεὸν 20 ἀναρτᾶ τὸν λόγον, ἐν τῷ εἰπεῖν τὸ ρῆθεν ὑπὸ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου. ὅτι δὲ χρησμός φησιν ἀνωθεν ἐφέρετο.

12, 16. διανομή. καὶ πάλιν, “ἡ πόλις πιστὴ Σίων” καὶ οὐδαμοῦ εὐρίσκομεν ὅτι δικαιοσύνη ἐκλήθη ἡ πόλις, ἀλλ' ἔμεινεν Ἱεροσόλυμα καλουμένη. ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἐξέβη πρὸς τὸ βελτίναν αὐτῆς 25 μεταβληθείσης, διὰ τοῦτο οὖτω καλεῖσθαι ἔφησεν. εἰ δὲ ἐντεῦθεν ἐπιστομισθέντες ἔτερον ζητοῦεν τὸ τῆς παρθενίας λεχθὲν, καὶ προβάλλοντο ἥμιν ἔτέρους ἐρμηνευτὰς, λέγοντες ὅτι οὐκ εἴπεν παρθένον, ἀλλὰ νεᾶνν. πρῶτον μὲν ἐκεῦνο ἐροῦμεν ὅτι τῶν ἀλλων πάντων μᾶλλον τὸ ἀξιόπιστον οἱ ἐβδομήκοντα ἔχοιεν ἀν δικαίως. 30 Οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι μετὰ τὴν Χριστοῦ παρουσίαν ἡρμήνευσαν, Ἰουδαῖοι μείναντες καὶ ἀπεχθείᾳ τὰς προφητείας συσκιάσαντες· οἱ δὲ ἐβδομήκοντα καὶ πρὸ πλειόνων τῶν ἑκατὸν ἐτῶν τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας ἐπὶ τοῦτο ἐλθόντες, καὶ τοσοῦτοι ὄντες εὐπαράδεκτοί εἰσιν, καὶ διὰ τὸν χρόνον, καὶ διὰ τὸ πλῆθος καὶ διὰ τὴν 35

συμφωνίαν· εἰ δὲ καὶ τὴν ἐκείνων παράγοιεν μαρτυρίαν, καὶ οὕτω τὰ νικητήρια παρ' ἡμῖν. καὶ γὰρ τὸ τῆς νεότητος ὄνομα ἐπὶ τῆς παρθενίας εἴσθεν ἡ γραφὴ τιθέναι, οὐκ ἐπὶ γυναικῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀδρῶν “νεανίσκοι γάρ,” φησιν, “καὶ παρθένοι καὶ πρεσ-“βύτεροι μετὰ νεωτέρων.” καὶ περὶ κόρης δὲ ἐπιβουλευομένης 5 λέγει, “ὅτι ἔαν φωνήσῃ ἡ νεᾶνις,” τουτέστιν ἡ παρθένος, καὶ τὰ πρὸ τούτου δὲ εἰρημένα τοῦτον τὸν λόγον συνίστησιν. φησιν γὰρ, “ἴδοὺ δώσει Κύριος αὐτὸς ὑμῖν σημεῖον.” καὶ τότε ἐπήγαγεν “ἴδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει.” ποιὸν οὖν σημεῖον ἦν, εἰ ἐκ νομίμου γάμου ἔμελλεν τίκτειν ἡ παρθένος; τὸ γὰρ σημεῖον ὑπερ- 10 βαίνειν δεῖ τὴν τῶν πολλῶν ἀκολουθίαν, καὶ ξενὸν εἶναι καὶ παρηλλαγμένου. ἐπεὶ τῶς ἀν εἴη σημεῖον;

Ἐπειδὴ δὲ διεγερθεὶς ὁ Ἰωσὴφ ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ Ἀγγελος, ἐφάνη καὶ ἐν τούτῳ τὸ εὔπειδες αὐτοῦ, καὶ ἐν πᾶσιν ἀδέκαστον. οὔτε γὰρ ἡνίκα ὑπάπεινεν ἀηδές τι καὶ ἀτοπον, κατα- 15 σχεῖν ἥσεσχετο τὴν παρθένον, οὔτε ἐπειδὴ ταύτης ἀπηλλάγη τῆς ὑποφίας ἐκβαλεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλὰ καὶ κατέχει καὶ διακονεῖται τῇ οἰκονομίᾳ τάσσῃ, “παρέλαβεν γάρ,” φησιν, “Μαρίαν τὴν γυναικα “αὐτοῦ.” τὸ δὲ τῆς γυναικὸς ὄνομα συνεχῶς τίθησιν ὁ Εὐαγγε- 20 λιστὴς, οὐ βουλόμενος ἐκκαλυφθῆναι τὸ μυστήριον ἐκεῖνο τέως; καὶ τὴν πομπὰν δὲ ἀναυρῶν ὑποφίαν.

13, 3. τῷ καλῷ τούτῳ. καὶ γάρ. 4. ἐνταῦθα τέως.

13, 8. λοιπόν. πῶς δὲ ἀδελφοὶ αὐτοῦ χρηματίζουσιν οἱ περὶ Ἱάκωβον ὕσπερ καὶ οὗτος ὁ Ἰωσὴφ ἀπὸ τῆς παναγίας παρθένου Μαρίας ἐνομίζετο· πολλὰ γὰρ ἐγένετο παραπετάσματα τότε, 25 ὅπετε συσκιασθῆναι τέως τὸν τοιοῦτον τόκον.

Περὶ δὲ τοῦ ἀστέρος οὐ εἴδον οἱ Μάγοι ἐν τῇ ἀνατολῇ, χρὴ γινώσκειν ὅτι οὐ τῶν πολλῶν εἰς ἣν ὁ ἀστὴρ οὗτος^{οὐτος} μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀστὴρ ἦν ἀλλὰ δύναμις τις ἀόρατος εἰς ταύτην σχημα-τισθεῖσα τὴν ὄψιν. δῆλον δὲ τοῦτο, ὅτι πρῶτον μὲν καὶ ἥλιον καὶ τὸ σελήνην ἀστέρας ἔξι ἀνατολῶν ὄρομεν ἐπὶ δύσιν χωροῦντας, οὕτος δὲ ἀπὸ ἄρκτου εἰς μεσημβρίαν ἐφέρετο· οὕτω γὰρ ἡ Παλαιοστίνη πρὸς τὴν Περσίδα κεῖται. δεύτερον δὲ ὅτι οὐκ ἐν νυκτὶ ἐφαίνετο, ἀλλ' ἐν ἡμέρᾳ μέσῃ, ἥλιον λάμποντος. τρίτον ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι καὶ κρύπτεσθαι. ἔως μὲν γὰρ τῆς Παλαιοστίνης ἐφαίνετο χειρα- 35

γνωῶν. ἐπειδὴ δὲ ἐπέβησαν τὸν Ἱεροσολύμων ἔκριψεν ἑαυτόν. εἶτα πάλιν δείκνυσιν ἑαυτὸν, μετὰ τὸ ἔξελθεῖν αὐτοὺς ἐκ τοῦ Ἡρώδου· ὅπερ οὐκ ἔστιν ἴδιον ἀστερος, ἀλλὰ δυνάμεως τινος λογικωτάτης. τέταρτον ἀπὸ τοῦ τόπου τῆς δείξεως. κατὼ γὰρ καταβὰς τὸν τόπον ἔδεικνυ. ἀδύνατον γὰρ ἦν ἄνω μένοντα τοῦτο 5 ποιεῖν· ἐπειδὴ γὰρ ἀπειρον τὸῦ ὑφος, οὐκ ἥρκει οὕτω στενὸν τόπον χαρακτηρίσαι.

Τίνος δὲ χάριν οἱ Μάγοι ἔρχονται εἰς προσκύνησιν; τοῦ Θεοῦ δηλονότι τούτους κινήσαντος διὰ τὴν τὸν Ἰουδαίων πάρωσιν· ἐπειδὴ γὰρ τὸν προφητῶν συνεχῶς ἀκούοντες λεγόντων περὶ τῆς αὐτοῦ παρουσίας, οὐ σφόδρα προσεῖχον, ἐποίησεν καὶ Βαρβάρους ἐλθεῖν ἀπὸ γῆς μακρὰν, τὸν παρ’ αὐτοῖς τοῖς Ἰουδαίοις βασιλέα ἐπιζητοῦντας· καὶ παρὰ Περσικῆς φωνῆς μανθάνουσιν ἃ οὐκ ἡρέσχοντο μαθεῖν παρὰ τὸν προφητῶν· ἵνα ἀν μὲν εὐγνωμονῶσιν, μεγίστην ἔχωσιν τοῦ πείθεσθαι πρόφασιν· ἀν δὲ φιλανεικῶσιν, ἀπεστερη- 15 μένοι λοιπὸν ὄσιν πάσης ἀπολογίας.

Διατί δὲ διὰ τῆς τοῦ ἀστέρος θεωρίας τοὺς Μάγους εἴλκυσεν καὶ οὐ διὰ φωνῆς ἄνωθεν ἐνεχθείσης αὐτοῖς, ἢ δι’ ἀγγέλου ἀποσταλέντος πρὸς αὐτούς; ὅτι οὐκ ἀν προσέσχον διὰ τοῦτο οὖν ὁ Θεὸς διὰ τῶν συνήθων αὐτοὺς καλεῖ, σφόδρα συγκαταβαίνων, καὶ 20 δείκνυσιν ἀστρον μέγα καὶ ἔξηλλαχμένον, ὥστε καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῷ κάλλει τῆς ὄψεως αὐτοὺς ἐκπλήξαι· καὶ τῷ τρόπῳ τῆς πορείας, καὶ ἵνα λοιπὸν ὑψηλοτέρους ἐργάσηται. ἐπεὶ οὖν ἤγαγεν καὶ ἔχειραγάγησεν, καὶ πρὸς τὴν φάτνην ἔστησεν, οὐκέτι δι’ ἀστέρος ἀλλὰ δι’ Ἀγγέλου λοιπὸν αὐτοῖς διαλέγεται. 25

13, 24. Τίνος ἔνεκεν τὸν χρόνον λέγει· “ἐν ἡμέραις Ἡρώδου.”

13, 26. μ. ταῦτα Ἡρώδης ὁ τὸν προδρομὸν ἀνελών.

13, 27. Διατί δὲ καὶ τὸν τόπον κ. τ. καιρόν.

14, 1. post ἀλλόφυλος ἦν. οὐ τᾶσιν δὲ τοῖς Μάγοις ὁ Θεὸς τοῦτο ἀπεκάλυψεν. ὅτι οὐδὲ πάντες πιστεύειν ἔμελλον, αὐτοὶ δὲ 30 τῶν ἄλλων ἥσαν ἐπιτηδειότεροι. καὶ ἴδωμεν αὐτῶν τὴν ἀρετὴν, οὐκ ἀφ’ ὧν ἥλθον μόνον ἀλλὰ καὶ ἀφ’ ὧν παρρησιάζονται· ἥλθομεν γάρ, φησιν, προσκυῆσαι αὐτόν. καὶ οὔτε τοῦ δῆμου τὸν θυμὸν, οὔτε τοῦ βασιλέως τὴν τυραννίδα ἐδεοίκεισαν. ὅθεν χρὴ σκοπεῖν, ὅτι οὗτοι καὶ οἵκοι διδάσκαλοι τῶν ἐγχωρίων γεγόνασιν. οἱ γὰρ 35

ἐνταῦθα μὴ παραιησάμενοι τοῦτο εἰπεῖν, πολλῷ μᾶλλον εἰς τὴν αὐτῶν ἐπαρρησίασαντο, ὅτε καὶ τὸν χρησμὸν τὸν παρὰ τοῦ Ἀγγέλου λαβόντες ἀπῆλθον, καὶ τὴν παρὰ τοῦ προφήτου μαρτυρίαν.

Διατί δὲ πᾶσα Ἱεροσόλυμα ἐταράχθη; ὁ μὲν γὰρ Ἡρώδης εἰκότως ὡς βασιλεὺς, δεδοικὼς ὑπέρ τε αὐτοῦ καὶ τῶν παιδῶν^{οἱ 5} δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα οἰκοῦντες τίνος χάριν; καίτοι γε Σωτῆρας καὶ εὑεργέτην καὶ ἐλευθερωτὴν ἄκωθεν αὐτὸν οἱ προφῆται προύλεγον. τίνος οὖν ἔνεκεν ἐταράχθησαν; 14, 2. ἀπὸ τ. π.

14, 7. ἔως τοῦ ποιμ.

14, 20. τίνος ἔνεκεν εἰ ἐκ Β.¹⁰

14, 25. βουλομένοις. καὶ γὰρ πολλὰ ἦν τὰ κινοῦντα πρὸς τὴν τοιαύτην ζῆτησιν, εἴγε προσέχειν ἐθούλοντο. καὶ γὰρ ἐλθόντων τῶν Μάγων ἀνεπτερώθη ἀπαστα ἡ πόλις, καὶ μετὰ τῆς τόλεως ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ προφήτης εἰς μέσον παρήγετο· καὶ ἔτερα δὲ πλείονα γέγονεν αὐτόθι, ἀπέρ ὁ Λουκᾶς μετ' ἀκριβείας διηγεῖται¹⁵ ἀπαντα. οἷον τὰ κατὰ τὸν Συμεὼνα καὶ τὴν Ἀνναν καὶ τὸν Ζαχαρίαν καὶ τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς ποιμένας, ἀπέρ ἀπαντα τοῖς προσέχουσιν ίκανὰ ἦν παρασχεῖν ἀφορμὰς τὸ γινόμενον συνιδεῖν, ἵνα γὰρ μὴ λέγωσιν ὅτι οὐκ ἔγνωμεν πότε ἐτέχθη, οὔτε ἐν ποιῷ χωρίῳ, τά τε κατὰ τοὺς Μάγους ἀπαντα ὠκονομήθη καὶ τὰ ἄλλα, 20 ἀπέρ εἰρήκαμεν.

Χρὴ δὲ σκοπῆσαι ἡμᾶς καὶ τὴν ἀκρίβειαν τῆς προφητείας, οὐ γὰρ εἶπεν ὅτι ἐν Βεθλέεμ μένει, ἀλλ' ἔξελεύσεται· ὥστε καὶ τοῦτο προφητείας ἦν, τὸ γεννηθῆναι ἐκεῖ μόνον. Τινὲς δὲ τῶν Ἰουδαίων ἀναισθητοῦντές φασιν περὶ τοῦ Ζοροβάβελ ταῦτα εἰρῆ-²⁵ σθαι. πῶς γὰρ ἀν ἔχοι τοῦτο λόγον; οὐ γὰρ ἐν τῇ Ἰουδαΐᾳ, ἀλλ' ἐν τῇ Βαβυλῶνι ἐτέχθη· ὅθεν καὶ Ζοροβάβελ ἐκλήθη διὰ τὸ ἐκεῖ σπαρῆναι· καὶ ὅσοι τὴν τῶν Σύρων γλώτταν ἐπίστανται οἴδασιν τὸ λεγόμενον. 14, 13. Διὰ τοῦτο δὲ λέγει.

14, 15. περίβλεπτος γέγονεν.

Τίνος δὲ ἔνεκεν εἶπεν ποιμανεῖ—τὸν Ἰσραὴλ καίτοι γε τὴν οἰκουμένην ποιμάναντος; ἵνα μὴ τέως σκανδαλίσθωσιν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ τῶν ἔθνῶν μυημονευομένων· καὶ πῶς φησιν ἐπούμανεν τὸν λαὸν τὸν Ἰουδαϊκὸν; μάλιστα μὲν καὶ τοῦτο γέγονεν. τὸν γὰρ Ἰσραὴλ ἐνταῦθα εἰπὼν, τοὺς αὐτ. πιστ. 14, 17. ³⁵

14, 18. ἐγενήθησαν. εἰ δὲ μὴ πάντας ἐποίμανεν, τοῦτο αὐτῶν ἔγκλημα καὶ κατηγορία μὴ θελησάντων πιστεῦσαι.

Καλεῖ δὲ τοὺς Μάγους ὁ Ἡράδης νομίζων Ἰουδαίους κῆδεσθαι τοῦ παιδίου. ἐτί δὲ καὶ ἀνελεῖν ἐπιχειρῶν τὸ τεχθὲν, ὅπερ ἐσχάτης ἀνοίας ἦν, οὐχὶ μανίας μόνον. τὰ γὰρ εἰρημένα καὶ τὰ γεγεγημένα, ίκανὰ ἦν ἀποστῆσαι αὐτὸν πάσης τοιαύτης ἐπιχειρήσεως· ὅτε ἀστὴρ καὶ οἱ βάρβαροι τοσαύτην ἐλέγοντες ὅδον, ἐπὶ τὸ προσκυνῆσαι τὸν ἐν φάτῳ⁵ καὶ ἡ προφητεία προαναφανοῦσα περὶ αὐτοῦ.

Διατί οὐ ζήτει τὸν χρ. 14, 29.

14, 31. ἐφάνη, διὰ τὸ μῆκος τῆς ὥδοιςτορίας.

10

16, 4. κάντεῦθεν. 5. ἀστὴρ, ὡς προγέγραπται.

16, 18. πρόβατα καὶ μόσχους. ποκ τῆς δὲ ἐκκλ.

16, 29. τὸ μέγεθος. εἰ γὰρ τούτων γενομένων καὶ πολλῶν ἀνθρωπίνων φύκονομημένων, ἐτόλμησάν τινες εἰπεῖν ὅτι μῦθος ἡ τῆς σαρκὸς ἀνάληψις, ποῦ οὐκ ἀν ἔξεπεσον ἀσεβείας, εἰ πάντα θεο- 15 πρεπῶς καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἔπραττεν; διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀπλῶς ναὸς πλάττεται, ἀλλὰ καὶ κύνησις γίνεται καὶ ἐνναμηναῖος χρόνος καὶ τόκος καὶ γαλακτοτροφία. τοὺς μὲν οὖν Μάγους ἔκ.

17, 2. ἑαυτὸν. 15. γυναικαὶ αὐτοῦ.

Ἀκούσας δὲ “φεῦγε εἰς Αἴγυπτον,” τίνος ἔνεκεν οὐκ ἐταράχθη, 20 καὶ εἶτε, οὐ πρότην ἔλεγες ὅτι σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ νῦν οὐδὲ ἑαυτὸν σώζει; ἐπειδὴ π.

Πέμπεται δὲ εἰς Αἴγυπτον, ἵνα πληρωθῇ τὸ ρῆθεν ὑπὸ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, καθὼς φησιν ὁ Εὐαγγελιστὴς, “ὅτι “ἔξ Αἴγυπτου ἐκάλεσα τὸν νιόν μου.” 25

Διατί δὲ οὐ περὶ ἑτέρας χώρας ὁ προφήτης εἶπεν, καὶ εἰς αὐτὴν ἔξεπέμπετο τὸ παιδίον, ἀλλ’ εἰς Αἴγυπτον; ἐτί δὲ καὶ ἐκ Βαβυλῶνος βαρβάρους παραγενέσθαι ἐποίησεν, καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρας χώρας; ἐπειδὴ ἡ Βαβυλὼν καὶ ἡ Αἴγυπτος μάλιστα τῆς γῆς ἀπάσης τῇ φλογὶ τῆς ἀσεβείας ἤσαν ἐκκεκαυμέναι, καὶ ὅτι τού- 30 των τῶν δύο χωρῶν πειθομένων, χρηστὰς ἐλπίδας ἡ οἰκουμένη κομίζεται. εἰ δὲ περὶ προφητείας ἀμφιβάλλοιεν Ἰουδαῖοι λέγοντες τὸ “ἔξ Αἴγυπτου ἐκάλεσα τὸν νιόν μου” ἐπ’ αὐτῶν εἰρῆσθαι, εἰποίμεν ἀν πρὸς αὐτοὺς, ὅτι καὶ οὗτος προφητείας ὁ νόμος ἐστίν, πολλὰ πολλάκις λέγεσθαι μὲν ἐπ’ ἄλλων, πληροῦσθαι δὲ ἐφ’ 35

έτέρων. οἷον τὸ ἐπὶ τοῦ Συμεὼν καὶ Λευτί εἰρημένον ἔστιν, “δια-
“μεριῷ γὰρ αὐτούς, φησιν, ἐν Ἰακὼβ καὶ διατερῷ αὐτοὺς ἐν
“’Ισραὴλ” καὶ οὐδὲν οὐκ ἐπ’ αὐτῶντοῦ γέγονεν, ἀλλ’ ἐπὶ τῶν
ἐγγόνων. καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ Χαρᾶ δὲ παρὰ τοῦ Νῷε λεχθὲν, εἰς τοὺς
Γαβαωνίτας τοὺς ἐγγόνους τοῦ Χαρᾶν ἔξεβη, καὶ τὸ τοῦ Ἰακὼβ 5
οὗτος ἴδοι τις ἀν συμβάν. αἱ γὰρ εὐλογίαι ἐκεῖναι αἱ λέγουσαι
“γίνου κύριος τοῦ ἀδελφοῦ σου, καὶ προσκυνήσουσίν σοι οἱ νιοὶ
“τοῦ πατρός σου,” οὐκ ἐξ αὐτοῦ τέλος ἔσχον· πῶς γὰρ τοῦ δεδι-
κότος καὶ τρέμοντος καὶ μυριάκις αὐτὸν προσκυνοῦντος; ἀλλ’ ἐπὶ¹⁰
τῶν ἐγγόνων τῶν αὐτοῦ, δὲ δὴ καὶ ἐνταῦθα εἴποι τις ἄν τις γὰρ ἀληθέστερος Θεοῦ λεχθείη; ὁ μόσχον προσκυνῶν καὶ τῷ Βεελ-
φεγῷ τελούμενος καὶ τοὺς νιοὺς θύων τοῖς δαιμονίοις; ἢ ὁ φύσει
Τίος καὶ τὸν γεγενηκότα τιμῶν. ὥστε εἰ μὴ οὗτος παρεγένετο,
οὐδὲ ἀν ἡ προφητεία τέλος ἔλαβεν τὸ προσῆκον. Χρὴ γὰρ σκο-
πῆσαι πῶς αὐτὸς καὶ δὲ Εὐαγγελιστὴς αἰνίττεται λέγων “ἴνα 15
“πληρωθῆ,” δεικνὺς ὅτι οὐκ ἀν ἐπιληράθη, εἰ μὴ παραγέγονεν καὶ
ἡ τοῦ πατριάρχου δὲ εἰς Αἴγυπτον κάθοδος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τῆς
καθοδοῦ ταῦτης τύπον ἐπλήρων, καὶ γὰρ ἐκεῖνοι θάνατον φεύγοντες
τὸν ἀπὸ λιμοῦ κατήσταν, καὶ οὗτος τὸν ἐξ ἐπιβουλῆς θάνατον.
ἀλλ’ ἐκεῖνοι μὲν κατελθόντες τοῦ λιμοῦ τότε ἀπηλλάγησαν αὐτὸς 20
δὲ τὴν χώραν πᾶσαν καταβὰς διὰ τῆς ἐπιβάσεως ἥγιασεν.

Διατί δὲ ὁ Ἀγγελος εἶπὸν ὅτι “φεῦγε εἰς Αἴγυπτον” οὐκ
ἐπηγγείλατο αὐτοῖς συνοδοιπορεῖν, οὔτε κατιοῦσιν οὔτε ἀνιοῦσιν;
δεικνὺς διὰ τούτου, ὅτι μέγαν ἔχουσιν συνοδοιπόρου τὸ τεχθὲν
παιδίον.

25

18, 5. ἔμελλεν ἔσεσθαι.   b. τοσαύτης ὁ Θεός.

18, 8. εἰ προήδει. ποχ ἀνύσοντας.

Ib. οἰκονομῶν. Εἰ δὲ ἔτι μικροφυχεῖς, καὶ ἐλάττων εἴ τῆς
ἐπὶ τούτοις φιλοσοφίας, μάθε τοῦ ταῦτα τολμῆσαντος Ἡρώδου
τὸ τέλος, καὶ μικρὸν ἀνάπνευσον. ταχίστη γὰρ αὐτὸν ὑπὲρ τούτων 30
κατέλαβεν δίκῃ θανάτῳ χαλεπῷ καὶ τούτου τοῦ νῦν τολμηρέντος
ἔλεεινοτέρῳ καταλίνων τὸν βίον, καὶ ἔτερα μυρία πάσχων κακὰ,
ἄπερ γνώσεοθε τὴν Ἰωσήπου περὶ τούτων ἐπελθόντες ἴστορίαν.

Τί δὲ κοινὸν φησιν τῇ Ῥαχὴλ πρὸς τὴν Βηθλεέμ; τί δὲ τῇ
Ῥαμᾶ πρὸς τῇ Ῥαχὴλ; φησὶν γὰρ ὁ προφήτης “φωνὴ ἐν Ῥαμᾶ 35

“ ἡκούσθη, θρῆνος καὶ κλαυθμός· Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα
“ αὐτῆς.”

18, 13. τελευτήσασαν.

19, 6. περὶ τούτου. 17. καθαρμόν.

19, 19. μὴ οὐ. 22. εἰς Ναζαρὲτ αὐτόματοι.

5

20, 17. ἔθος ἀεί.

Τίνος δὲ χάριν μετὰ τριάκοντα ἔτη ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἥλυθεν ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς Ἰησοῦς ὁ Χριστός; διὰ τὸ ταύτην εἶναι τὴν ἡλικίαν τὴν πάντα δέξασθαι δυναμένη τὰ ἀμαρτήματα¹ οὐδὲ γὰρ ἀεὶ πάντα ἡμῖν ἐπιτίθεται τὰ πάθη, ἀλλ’ ἐν μὲν πρώτῃ ἡλικίᾳ ιο πολὺ τὸ ἀνόητον καὶ μικρόψυχον, ἐν δὲ τῇ μετ’ ἐκείνην σφοδρότερα ἡ ἡδονή² καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἡ τῶν χρημάτων ἐπιβυμία³ διὰ τοῦτο πᾶσαν τὴν ἡλικίαν ἀναμείνας, καὶ διὰ πάσης πληρώσας τὸν νόμον, οὕτως ἐπὶ τὸ βάπτισμα ἔρχεται⁴ καὶ γὰρ λύειν ἔμελλεν τὸν νόμον μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ ἵνα μὴ τινὲς εἴπωσιν, ὅτι διὰ 15 τὸ μὴ δύνασθαι αὐτὸν πληρῶσαι ἔλυσεν αὐτὸν, ὅπερ ἦν ἔσχατον αὐτῷ κατόρθωμα, τουτέστιν τὸ βάπτισμα, καθὼς αὐτός φησιν πρὸς τὸν Ἰωάννην, “οὗτος πρέπον ἡμῖν ἐστὶν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην⁵,” τοῦτο πληρώσας τὸν νόμον ὅλου ἐτήρησεν, δικαιοσύνην γὰρ τὴν ἐκπλήρωσιν καλεῖ τὸν ἐπολῶν πασῶν.

20

Διατί δὲ βάπτισμα τοῦτο ἐπειόθη, ὁ βαπτιστὴς δηλοῖ λέγων⁶ “ὅτι ἐγὼ οὐκ ἤδειν αὐτὸν, ἀλλ’ ἵνα φαερωθῇ τῷ Ἰσραὴλ, διὰ “τοῦτο ἥλθον ἐν ὑδατὶ βαπτίζων.”

Εἰ δέ τις εἴποι, καὶ εἰ αὕτη μόνη ἡ αἵτια, πῶς φησιν ὁ Λουκᾶς περὶ αὐτοῦ, ὅτι ἥλυθεν εἰς περίχωρον τοῦ Ἰορδάνου κηρύσσων 25 βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν; γινωσκέτω ὅτι οὐκ εἶχεν ἄφεσιν ἀμαρτιῶν τοῦτο τὸ βάπτισμα. τὸ γὰρ δῶρον τοῦτο τοῦ μετὰ ταῦτα δοθέντος ἐστὶν, καὶ ἡμετέρουν νῦν ὅντος βαπτίσματος⁷ ἐν τούτῳ γὰρ συνετάφημεν τῷ Χριστῷ. ἀλλ’ ἐπειδὴ οὐκ ἥθελον οἱ Ἰουδαῖοι καταγινώσκειν τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων, ὥστα-30 νεὶ διὰ τούτου αὐτοὺς ἐπειθεὶν ὄμολογειν καὶ μετανοεῖν ἐπὶ τοῖς ἀμαρτήμασιν, ἵνα εὐκολώτερον τὴν μετὰ ταῦτα ἄφεσιν δέξωνται. εἰ γὰρ μὴ κατέγνωσαν ἔστων, οὐκ ἀν οὐδὲ τῆς ἀφέσεως ἔτυχον. μετὰ δὲ ταύτης καὶ ἐτέραν αἵτιαν χρὴ νοεῖν τοῦ βαπτίσματος. ἐστιν δὲ αὕτη⁸ 35

ὅτι οὐκ ἦν Ἰσον περιέναι τὰς οἰκίας τὸν βαπτιστὴν, καὶ περιόγειν τὸν Χριστὸν τῆς χειρὸς λαβόμενον, καὶ λέγειν εἰς τοῦτον πιστεύσατε· ὡς τάντων μᾶλλον παραγενομένων καὶ ἀκουόντων τὴν μακάριαν ἐκείνην φωνὴν ἐνεχθεῖσαν, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτελεσθέντα θεασαμένους ἄπαντα, οὗτοι πιστεύσαι.

5

Διὰ τοῦτο οὖν προτρέπεται πάντας ὁ Ἰωάννης ἐπὶ τὸ βάπτισμα, καὶ γὰρ ἡ τοῦ βαπτίσματος ὑπόληψις καὶ ἡ τοῦ πράγματος ὑπόθεσις πᾶσαν τὴν πόλιν εἶλκεν, καὶ πρὸς τὸν Ἰορδάνην ἔκαλει. παραγενομένους δὲ αὐτοὺς καταστέλλει μηδὲν μέγα περὶ ἕαυτῶν φαντάζεσθαι, μηδὲ ἐπὶ τοῖς προγόνοις ἐγκαυχᾶσθαι, τοσούτων ὅντας 10 ὑπευθύνους κακῶν, ἀλλὰ μᾶλλον δέχεσθαι τὸν παραγενόμενον καὶ γὰρ συνεσκίαστο τὰ κατὰ τὸν Χριστὸν τέως, καὶ ἐδόκει τεθνάναι παρὰ πολλοῖς διὰ τὴν εἰς Βηθλεὲμ γεγενημένην σφαγήν. εἰ γὰρ καὶ δώδεκα ἑτῶν γενόμενος ἐξέφηνεν ἕαυτὸν, ἀλλὰ ταχέως καὶ συνεσκίασεν πάλιν διὰ τοῦτο λαμπροτέρων ἔδει τῶν προοιμίων, 15 καὶ ὑψηλοτέρας ἀρχῆς, καὶ γὰρ περὶ τῶν οὐρανῶν καὶ τῆς βασιλείας τῆς ἐκεῖ αὐτοῖς ἔλεγεν.

20, 30. τῆς πρότερας καὶ τ. ἐσχ.

21, 13. καὶ εὔκολ. τῆς τραπέζης περιβολὴν, καὶ ἀπραγμονεστέραν τῆς περιβολῆς τὴν οἰκητιν.

20

21, 14. οὐ στέγην—κεκτημένον. 15. τινὸς τοιούτου.

21, 23. ὅτι κρατούσης.

22, 2. διὰ μ. τοῦ Χρ. πρ. αὐτ. ἐπαν.

22, 16. διαφθείρον—κ. διατρώγον.

22, 17. λέγεται εἰς φῶς προϊέναι. ποκ πατρολῶαι καὶ μη-25 τρολῶαι γιν.

22, 29. Τί δέ ἐστι ὅτι δύναται.

23, 1. ποιήσητε. 15. ἐπὶ τῆς εὐγενείας.

23, 32. εἰς δουλ. ἐσχάτους τατ. ἐκ.

24, 2. τῶν ὑποδημάτων. 17. ἀμέτρως.

30

24, 21. διατί γὰρ εἴρηται, ὅτι οὗτοι πρέπον ἐστὶν ἡμᾶς πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην, προγέγραπται.

24, 29. κλάδον ἐλ. 32. ἐν ὅψει.

25, 27. πολλοῦ μεῖζων.

26, 13. μένη. 16. ἀνάγεται. 28. λίθοι οὗτοι.

27, 9. εὐθέως ἐδρατ. 18. δέξονται.

27, 23. ἀνέλθη. 25. ἀνέλθη.

28, 7. καταληφθέντες. 17. αὐτοῦ τὴν ἀξίαν.

28, 24. ἐφέγγειστο. Διατί δὲ σημεῖον οὐδὲ ἐν ἐποίησεν ὁ Ἰωάννης; ἵνα καὶ ἐντεῦθεν τὸ πλῆθος τῷ Κυρίῳ ἡμῶν καὶ Θεῷ Ἰησοῦ Χριστῷ προσέλθῃ, τῶν θαυμάτων πρὸς αὐτὸν ἐλκόντων τὸν λαόν· εἰ γὰρ καὶ τοσούτων οἰκουμηφθέντων ἐξηλοτύπουν τῷ δεσπότῃ Χριστῷ οἱ μαθηταὶ τοῦ Ἰωάννου, καὶ οἱ πολλοὶ ὑπάπτειον τὸν Ἰωάννην είναι τὸν Χριστὸν, καὶ οὐκ αὐτὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν, εἰ καὶ βαύματα ἐποίησεν ὁ Ἰωάννης, τί οὐκ ἀν συνέβη; 10

29, 4. ἐκλήθησαν. 12. κατεπείγῃ.

30, 6. τῇ γυναικί.

31, 2. περιήγη. 3. πολὺς ὄχλος. 9. πρόσκειται.

31, 14. γενητομένων· καὶ πόθεν τοῦτο δῆλον· ὅτι οὐκ εἶπεν, μακάριοι ἔστε ὑμεῖς, ἐὰν πτωχοὶ γένησθε, ἀλλὰ “μακάριοι οἱ πτωχοὶ¹⁵ χοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἔστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.”

31, 31. Τίνος δὲ ἐνεκεν οὐκ εἶπεν οἱ ταπεινοί ἀλλ’ οἱ πτωχοὶ; ὅτι τοῦτο ἐκείνου πλέον. τοὺς γὰρ κατεπτηχότας ἐνταῦθα φησιν καὶ τρέμοντας τὰ τοῦ Θεοῦ προστάγματα· καὶ γὰρ πολλοὶ ταπεινοφροσύνης τρόποι· καὶ ὁ μὲν ταπεινόφρων ἔστιν συμμέτρως, 20 ὁ δὲ μετ’ ὑπερβολῆς ἀπάσης, ἦν καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ ἐπαινεῖ λέγων “καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἔξουδενώσει.” οὐ τὴν ἀπλῶς καὶ κατεσταλμένην ἡμῖν διάνοιαν ὑπογράφων, ἀλλὰ τὴν σφόδρα συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην. μακαρίζει δὲ ταύτην, ἥγουν τὴν ταπεινοφροσύνην, ὁ Χριστὸς²⁵ πρώτην, ἐπειδὴ τὰ μέγιστα τῶν κακῶν, ἀ καὶ τὴν οἰκουμένην ἐλυμήνατο πᾶσαν, ἐξ ἀπονοίας εἰσῆλθεν. ὅτε γὰρ διάβολος τυφωθεὶς ἐξέπεσεν, καὶ ὁ πρώτος ἄνθρωπος ταῖς παρὰ τοῦ διαβόλου φυσηθεὶς ἐλπίσιν ἐξετραχγήσθη, καὶ θυητὸς ἐγένετο, προσδόκησας γὰρ ἕστεσθαι Θεὸς, καὶ ὥπερ εἶχεν ἀπώλεσεν· καὶ πάντες δὲ οἱ μετὰ τοῦτα ἐντεῦθεν εἰς ἀσέβειαν ἐξώκειλαν. διὰ τοῦτο οὖν ὥσπερ τινα θεμέλιον ἴσχυρὸν τοῦτον πρώτου προκαταβάλλεται τὸν νόμον, ταύτης γὰρ ὑποκειμένης, μετὰ ἀσφαλείας ἀπαντα τὰ ἄλλα ἐπιτίθησιν ὁ οἰκοδομῶν³⁰ ταύτης δὲ ἀπρημένης, καν μέχρι τῶν οὐρανῶν φύαση

τις πολιτευόμενος, ἄπαντα ὑποσύρεται ῥαδίως, καὶ εἰς χαλεπὸν καταστρέφει τέλος.

. 31, 25. Διατί δὲ οὐκ εἰσάγει ἐν τάξει παραινέσεως τὰ λεγόμενα καὶ ἐπιταγμάτων, ἀλλ' ἐν τάξει μακαρισμοῦ; ἀνεπαχθέστερον τὸν λόγον τοιῶν, καὶ πᾶσιν ἀνοίγων τὸ τῆς διδασκαλίας στάδιον· οὐ γὰρ εἶπεν ὁ δεῖνα, καὶ ὁ δεῖνα, ἀλλ' οἱ ταῦτα ποιοῦντες μακάριοι πάντες· ὅπετε κανὸν δοῦλος ἦς, κανὸν πτωχὸς, κανὸν ἔνοικος, κανὸν Ἰδιώτης, οὐδὲν ἔσται τὸ κωλύον σε ἔσεσθαι μακάριον, ἀν τὴν ἀρέτην ταύτην ζηλώσῃς.

31, 28. τοῦτο εἶναι. 33. κεκωλυμένον. 34. ἐδήλου. 10

1. 32, 4. Τούτους τοίνυν καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα μακαρίζει τοὺς οὗτοις λυπουμένους, καὶ οὐδὲ ἀπλῶς λυπουμένους τέβεικεν, ἀλλὰ τοὺς μετ' ἐπιτάσεως τοῦτο ποιοῦντας· διόπερ οὐδὲ εἶπεν λυπουμένοις, ἀλλ' οἱ πειθοῦντες· καὶ γὰρ αὐτῇ πάλιν ἡ παραίνεσις πάσης φιλοσοφίας ἔστιν διδάσκαλος. εἰ γὰρ οἱ παιδας ἡ γυναικας θρηνοῦντες ἀπελθόντας ἢ ἄλλον τινα τὸν προσηκόνταν, οὐ χρημάτων οὐ σωμάτων ἔρθσιν κατ' ἐκεῖνον τῆς οδύνης τὸν καιρὸν, οὐ δοξῆς ἐφίενται, οὐχ ὑβρεσις παροξύνονται, οὐχ ὑπὸ βασκανίας ἀλίσκονται, οὐχ ὑπὸ ἄλλου τινὸς πολιορκοῦνται πάθους, τῷ πένθει μόνῳ προσέχοντες, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὰ ἀμάρτήματα πειθοῦντες ἔαυτῶν, 20 ὡς πειθεῖν ἀξιον μείζονα ταύτης ἐπιδείξασθαι ὕφελον φιλοσοφίαν· οἴθεν καὶ τὸ ἐπαθλὸν μέγας παρακληθήσονται γάρ, φησιν δῆλον ὅτι καὶ ἐνταῦθα καὶ ἐκεῖ· ἐπειδὴ γάρ φησιν τὸ ἐπίταγμα φορτικόν ἔστιν, ίδου ἐγὼ ἀντὶ τούτου παρέχω παράκλησιν· οὐ κατὰ τὴν τοῦ πράγματος ἀξίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐμὴν φιλανθρωπίαν· οἱ γὰρ 25 πειθοῦντες πλημμελήματα πειθοῦσιν· τοῖς δὲ τοιούτοις ἀρκεῖ τὸ συγγνώμης ἀπολαῦσαι· ἐγὼ δὲ καὶ πολλῆς μεταδιδώμει παρακλήσεως. πειθεῖν δὲ ἡμᾶς οὐχ ὑπὲρ τῶν οἰκείων μόνου, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἑτέρων κελεύει πλημμελημένων· οἵτινας τῶν ἀγίων ἦσαν αἱ ψυχαὶ, τοῦ Μωϋσέως, τοῦ Παύλου, τοῦ Δαβὶδ· καὶ γὰρ οὗτοι πάντες ἀλλότρια πολλάκις ἐπένθησαν κακά.

32, 10. ἐπιζητοῦντας. 11. τῷ πραιτο τοῦτο.

32, 14. ἀλάζων λέγει δὲ ταῦτα, οὐ μέχρι τῶν παρόντων ιστὰς, ἀλλὰ μετὰ τούτων κάκεινα παρέχων· ἄντε γὰρ πνευματι-

κὸν εἶπη τι, οὐκ ἀφαιρεῖται τὰ ἐν τῷ παρόντι βίῳ. ἀντέ τι τῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ ὑπόσχηται, οὐ μέχρι τούτου τὸ δώρον ἴστησιν· καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου φησὶν, “ζητεῖτε πρῶτον τὴν βασιλείαν” “τοῦ Θεοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.” Περὶ δὲ τοῦ δευτέρου, “ὅτι ὅστις ἀφῆκεν δὲ τι οὖν ἔνεκεν ἐμοῦ, ἑκατονταπλα-5 “σίονα λήφεται ἐν τῷ τοῦ αἰώνι, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον “κληρονομήσει.”

32, 18. μετερχομένους. ἐπειδὴ γὰρ ἵδιόν ἐστιν τῆς πλεονεξίας τὸ πλείονα ἐπιβυμεῖν κτᾶσθαι ὑπὲρ τὴν χρείαν, ταύτην ἐκέλευσεν μεταβεῖναι εἰς τὸ μὴ ἀγαπᾶν τὸ πλεῖον.

10

32, 24. ποικίλος.

32, 26. Καὶ δοκεῖ μὲν ἀντίδοσις εἶναι τις Ἰσηγός ἐστιν δὲ πολὺ μείζων αὐτοὶ μὲν γὰρ ἐλεοῦσιν ὡς ἄνθρωποις ἐλεοῦνται δὲ παρὰ τῷ τῶν ὅλων Θεῷ· οὐκ ἐστιν δὲ Ἰσος ἀνθρώπινος ἔλεος καὶ θεῖος· ἀλλ’ ὅσον πονηρίας καὶ ἀγαθότητος τὸ μέσον, τοσοῦτον οὗτος ὁ 15 ἔλεος ἐκείνου διέστηκεν.

32, 31. τὴν ἀνθρώπῳ.

33, 2. τῇ Ψυχῇ ποιοῦντας.

33, 3. καὶ πάλιν πνευματικὸν τὸ ἐπαβλον ὅτι αὐτοὶ νιοὶ Θεοῦ κληρήσονται· καὶ τοῦ φύσει μονογενοῦς Τίοῦ τοῦ Θεοῦ ἔργον ἐγέ-20 νετο τοῦτο, τὸ συναγαγεῖν τὰ διεστῶτα, καὶ κατάλλαξαι τὰ ἐκπεπολεμωμένα.

33, 5. τῆς ἀρετῆς ἔνεκεν καὶ τῆς ὑπὲρ ἄλλων προστασίας δι’ εὑσέβειαν.

33, 6. φιλοσοφίαν. καὶ πάλιν τὸ ἐπαβλον πνευματικὸν ὅτι αὐτοὶ τῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Μακαρίζει δὲ καὶ τοὺς ὄνειδι-25 ζομένους καὶ διωκομένους καὶ πᾶν πονηρὸν ρῆμα ἀκούοντας, οἷον κανὸγότες, κανὸπλάνοι, κανὸλυμενῆς, κανὸς τι οὖν ἔτερον καλοῦνται· πλὴν ἵνα μὴ νομίσωμεν ὅτι τὸ κακῶς ἀκούειν ἀπλῶς μακαρίους ποιεῖ, δύο τέθεικεν μακαρισμοὺς, ὅταν καὶ δι’ αὐτὸν, καὶ 30 ὅταν Φενδῆ ὅσιν τὰ λεγόμενα. ἐπεὶ ἀν μὴ ταῦτα προσῆγε, οὐ μόνον οὐ μακάριος, ἀλλὰ καὶ ἀθλιος δὲ κακῶς ἀκούων. εἴτα τί τὸ ἐπαβλον· “ὅτι ὁ μισθὸς ὑμῶν πολὺς ἐν τοῖς οὐρανοῖς.”

Ημεῖς δὲ εἰ καὶ μὴ καθ’ ἔκαστον μακαρισμὸν βασιλείαν ἀκούομεν, μὴ ἀθυμήσωμεν, πάντας γὰρ τοὺς μακαρισθέντας εἰς τὴν 35

βασιλείαν εἰσάγεις ὅταν γὰρ εἴπη ὅτι παρακληθήσονται οἱ πενθοῦντες, καὶ ἐλεγθήσονται οἱ ἐλεοῦντες, καὶ τὸν Θεὸν ὄφονται οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, καὶ νιοὶ Θεοῦ κληθήσονται οἱ εἰρηνοποιοί, οὐδὲν ἄλλο ἢ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν διὰ τούτων αἰνίττεται· οἱ γὰρ τούτων ἀπολάύοντες, ἐκείνης ἐπιτεύχουνται πάντως. διὰ τοῦτο γὰρ 5 ἐπὶ πάντων τὸν μακαρισμὸν τέθεικεν, ἵνα μηδὲν αἰσθητὸν λογιζόμενα· οὐδὲ γὰρ ἀν εἴη μακαριστὸν τὸ ἐν τῷ παρόντι βίῳ συγκαταλυόμενον καὶ σκιᾶς ταχύτερον παρατρέχον.

33, 7. Εἰπὼν δὲ ὅτι πολὺς ὁ μισθὸς ὑμῶν ἐν τοῖς οὐρανοῖς,
ἐπήγαγεν καὶ ἔτέραν παράκλησιν λέγων. 10

33, II. ὑμεῖς. 12. μέλλετε.

Χρὴ δὲ γινώσκειν ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων μακαρισμῶν, ἀδιορίστως ἔλεγεν, μακάριοι οἱ πτυχοὶ, μακάριοι οἱ ἐλεήμονες, ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἀδιορίστως αὐτὸ τέθεικεν, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς τρέπει τὸν λόγον λέγων, “μακάριοι ἐστὲ ὅταν ὄνειδίσωσιν ὑμᾶς καὶ εἴπωσιν 15 “πᾶν πονηρόν.” δεικνὺς ὅτι αὐτῶν μάλιστα ἔξαιρετον τοῦτο ἐστιν, καὶ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους πάντας τῶν διδασκάλων ἰδίον τοῦτο. οὐδὲ γὰρ δικατὸν τοὺς ἐν ἀρετῇ ζῶντας παρὰ πάντων ἀκούειν καλῶς, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνειδίζεσθαι καὶ πᾶν πονηρὸν ἀκούειν ρῆμα καὶ διώκεσθαι. Τὸ δὲ “ἔνεκεν ἐμοῦ” εἰρηται, τὸ ἑαυτοῦ ἀξίωμα ἐνταῦθα 20 αἰνιττόμενος, καὶ τὴν πρὸς τὸν γεγενηκότα δόμοιμίαν ὕσπερ γὰρ διὰ τὸν Πατέρα οἱ προφῆται ἐκεῖνα ἔπασχον, οὗτος καὶ ὑμεῖς δι’ ἐμὲ τὰ ὅμοια πείσεσθε.

Διατί δὲ εἴπειν τοὺς προφήτας τοὺς πρὸ ὑμῶν; δεικνὺς καὶ αὐτοὺς ἡδη προφήτας γενομένους. 25

Τίνος δὲ χάριν τοιοῦτον μέγα μισθὸν τίθησιν ὑπὲρ κατηγοριῶν μόνον; ἐπειδὴ μάλιστα τῶν πραγμάτων αὐτῶν χαλεπότερον αὗτα δάκνουσιν. ἐν μὲν γὰρ τοῖς κινδύνοις πολλὰ τὰ κουφίζοντα τὸν πόνον εἰσὶν, τοὺς πολλοὺς ἔχειν ἐπαινοῦντας καὶ ἀνακηρύττοντας, ἐν δὲ τῇ κατηγορίᾳ, ἀνήρηται ἡ παραμυθία· οὔτε γὰρ δοκεῖ εἶναι 30 μέγα τὸ καθόρθωμα. πολλοὶ γοῦν καὶ ἐπὶ βρόχον^a ἥλθον, πονηρὰν οὐ φέροντες δοξαν, καὶ τί θαυμάζομεν εἰ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων

^a Cod. ἐπιβρέχον. Lat. “et multi quidem ad laqueum propterea cucurserunt.”

τοῦτο συμβαίνει; ὅπου γε καὶ Ἰὼβ ὁ ἀδαμὰς καὶ τέτρας στερρότερος, ἥνικα μὲν τὰ χρήματα ἀφήρητο καὶ τὰ ἀνήκεστα ἔπισχεν δεινὰ, καὶ ἄπαις ἔξαιφνης ἐγένετο, καὶ πηγὴν σκωλήκων τὸ σῶμα ἀναβλύζον ἔνθα, καὶ τὴν γυναικα ἐπικειμένην, ταῦτα πάντα διεκρούστατο. ἐπειδὴ δὲ εἶδεν τοὺς φίλους ὄνειδίζοντας, τότε ἐθύρυ-⁵ βῆθη, τότε ἐταράχθη ὁ γενναῖος καὶ μέγας ἀνήρ. καὶ ὁ Δαβὶδ δὲ ἀπαντά ἀφεὶς ἀπέρ ἔπαλεν, ἀπὸ τῆς κατηγορίας τοῦ Σεμεῆ ἀμοιβῆη ἐζήτει παρὰ τοῦ Θεοῦ “ἄφες γὰρ αὐτὸν,” φησιν, “ὅτις ἴδη τὴν τατείνωσίν μου ὁ Θεός, καὶ ἀνταποδώσῃ μοι” “ἀγαθὰ ἀντὶ τῶν κατηγορῶν αὐτοῦ.” διὰ δὴ τοῦτο πολὺν τὸν ¹⁰ μισθὸν τέθεικεν ὁ Χριστὸς ὑπὲρ κατηγορῶν μόνον. Χρὴ δὲ καὶ τοῦτο γινώσκειν ὅτι διὰ τοῦτο ἔσχατον πάντων τέθεικεν τὸ ὑπομένειν κατηγορίας, ὡς μέγα τι ὑπάρχον. ἔτι δὲ καὶ ὅτι ἔκαστος μακαρισμὸς εἰς τοῦ ἑνὸς ἔχεται, ὥσπερ τις σειρὰ χρυσῆς οἷον ὁ πτωχὸς τῷ πνεύματι πάντως καὶ τὰ οἰκεῖα πενθήσει ἀμαρτήματα¹⁵ ὁ πενθῶν καὶ τράσος ἔσται, καὶ ὁ δίκαιος καὶ ἐλεήμων ἐξ ὃν γίνεται καὶ καθαρὸς τῇ καρδίᾳ· ὁ δὲ τοιοῦτος καὶ εἰρηνοτοίς· ὁ δὲ πάντα ταῦτα κατορθώκως, καὶ πρὸς κινδύνους ἔσται παρεσκευασμένος, καὶ οὐ ταραχθήσεται ἀκούων κακῶς.

33. 16. τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. 19. παρασκεύσατε. ²⁰

“Οτε γὰρ πράσις καὶ ἐπιεικῆς καὶ ἐλεήμων καὶ δίκαιος, οὐκ εἰς ἑαυτὸν συγκλείει τὰ κατορθώματα μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας ἔξαπλοι. τί οὖν τὰ σεσηπτότα οὗτοι διώρθωσαν; οὐδαμῶς· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν τὰ ἐφθερότα ἥδη ἐπιτάσσοντας ἄλας ὠφελεῖν· οὐδὲ τοῦτο ἐποίειν, ἀλλὰ ἀνανεῳθέντα πρότερον καὶ τῆς δυσωδίας ἀπαλλα-²⁵ γέντα ἐκείνης. εἴτα παραδοθέντα αὐτοῖς, τότε ἥλιξον κατέχοντες, διατηροῦντες ἐν τῇ νεαρότητι ταύτη, ἢν παρὰ τοῦ δεσπότου ἥμῶν ἔλαβον. τὸ μὲν γὰρ ἀπαλλαγῆναι τῆς σηπτεδόνος τῶν ἀμαρτημάτων τὸ κατόρθωμα τοῦ Χριστοῦ γέγονεν τὸ δὲ μηκέτι ἐπ’ ἐκείνην ἐπανελθεῖν, τῆς τούτων σπουδῆς ἔργον ἦν.

³⁰ ‘Ορᾶς πᾶς κατὰ μικρὸν καὶ τῶν προφητῶν δείκνυσιν αὐτοὺς ὄντας βελτίους. οὐ γὰρ τῆς Παλαιοτίνης διδασκάλους φησὶν εἶναι, ἀλλὰ τῆς γῆς ἀπάσης, καὶ τὸ δὲ θαυμαστὸν, ὅτι οὐ κολακεύοντες ἀλλὰ ἐπιστύφοντες ὥσπερ τὸ ἄλας, οὕτω ποθεινοὶ πᾶσιν ἐγένοντο.

33, 27. δώσῃ παραδῶτε.

34, 12. βελτίου. καὶ γὰρ ὁσπερ ὑπόπτεροι γινόμενοι τῆς ἡλι-
ακῆς ἀκτῖνος σφοδρότερον τὴν γῆν ἐπέδραμον ἄπασαν, σπείροντες
τῆς εὐσεβείας τὸ φᾶς.

34, 13. οὗτως ἔστεσθε. 14. καταφανεῖς. 5

34, 15. φάινων. διὰ τούτων εἰς ἀκρίβειαν βίου παιδείων αὐ-
τοὺς καὶ ἐναγωνίους ποιῶν, ὡς ὑπὸ τῶν ἀπάντων ὄφθαλμοὺς κειρέ-
νους, καὶ ἐν μέσῳ τῷ τῆς οἰκουμένης ἀγωνιζομένους θεάτρῳ. ἔτι δὲ
καὶ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐμφαίνει τοῦτο. ὁσπερ γάρ φησιν, τὴν
ἀκτῖνα κρυβῆναι οὐκ ἔνι, οὗτο τὸ κήρυγμα ἀδύνατον σιγηθῆναι καὶ τοῦ
λαθεῖν, ἀλλὰ τὴν οἰκουμένην ἄπασαν καταλήψεται. τοῦτο μὲν οὖν
τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐνδείκνυται.

34, 16. παρ' ὑμῶν.

34, 21. ὁσπερ οὖν καὶ τὰ ἐναντία ποιοῦντες, οὐ μόνον τοὺς
ἀνθρώπους ἀπολεῖτε, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα βλασφημεῖσθαι 15
τοιήσετε.

Ib. οὗτο δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀλλων ἀπαντων ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς
ἐπλήρωσεν, δῆλον ἔξ οὐ εἶπεν πρὸς τὸν Ἰωάννην, ὡς προγέγραπται
“ὅτι καὶ οὗτο πρέπον ἡμῖν ἐστὶν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην.”

Τοὺς δὲ προφήτας πῶς ἐπλήρωσεν; δί’ οὐ τὰ περὶ αὐτοῦ λεχ- 20
θέντα οὐπέ ταντα τοῖς ἔργοις ἐβεβαίωσεν, καθὼς ὁ Εὐαγ-
γελιστῆς φησιν, ἵνα πληρωθῇ διὰ τοῦ προφήτου τὸ ρῆθιν. καὶ
ἡνίκα ἐτέχθη, καὶ ἡνίκα τὰ παιδία τὸν θαυμαστὸν ὅμονον ἦδον, καὶ
ἡνίκα ἐπὶ τῆς ὄντος ἐκάθισεν, καὶ ἐφ’ ἐτέρων δὲ πλειόνων, ἀπέρ
ἀπαντα ἀπλήρωτα ἔμελλεν εἶναι εἰ μὴ παρεγένετο. 25

35, 2. μετασχ. καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἐτέρων εἰσάγει πολι-
τείαν, ὡς καὶ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἄλλην καλουμένου
πατρίδα καὶ βίου παρασκευὴν ὑψηλοτέραν.

35, 5. ἀπαρτήσας.

35, 10. περισσεύσῃ τοὺς γὰρ τὰ αὐτὰ ποιοῦντας ἀπέρ ἐπόιον 30
ἐκεῖνοι, οὐκ ἦν περισσεῦσαι κατὰ τὸν δικαιοσύνης λόγον.

35, 14. δεομένοις· τὰς δὲ οὗτοι μεγάλας καὶ ὑψηλὰς οὕτας
ἐντολὰς ἐλαχίστας ἐκάλεσεν, ἐπειδὴ ὁσπερ ἑαυτὸν ἐταπείωσεν,
οὗτως καὶ τὰ μέτρα πολλαχοῦ περὶ ἑαυτοῦ φεύγεται. ἔτι δὲ

καὶ περὶ τῆς ἑαυτοῦ νομοθεσίας, παιδεύων ἡμᾶς καὶ ἐν τούτῳ πανταχοῦ μετριάζειν.

35, 22. παιήσῃ κ. διδάξῃ.

35, 25. Ἐτι δὲ καὶ μεθ' ἑαυτοῦ καὶ ἔτερον προστιθέντι. ὥσπερ γὰρ τὸν διδάσκοντα ἀνευ τοῦ ποιεῖν κατακρίνει, καθώς φησιν ὁ 5 Ἀπόστολος “ὅτι ὁ διδάσκων τὸν ἔτερον σεαυτὸν οὐ διδάσκεις,” οὗτος τὸ ποιεῖν μὲν, ἔτεροι δὲ μὴ ὑφηγεῖσθαι, ἐλαττοῦ τὸν μισθὸν. δεῖ τοίνυν ἐκάτερα ποιεῖν, καὶ πρότερον ἑαυτὸν κατορθώσαντα, οὕτω καὶ ἐπὶ τὴν τῶν ἄλλων ἐκβαίνειν ἐπιτέλειαν διὰ γὰρ τοῦτο καὶ αὐτὸς τὴν ποίησιν πρὸ τῆς διδασκαλίας τέθεικεν, δεικνὺς ὅτι οὐ-10 τως μάλιστά τις διδάξαι δυνήσεται· ἔτέρως δὲ οὐδαμῶς. ἀκού-σεται γὰρ, Ιατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν· ὁ γὰρ ἑαυτὸν διδάξαι μὴ δυνηθεὶς, καὶ ἔτερους ἐπιχειρῶν διορθῶν, πολλοὺς ἔχει κωμῳδοῦντας αὐτόν.

Εἰπὼν δὲ “περιστεῦσαι τὴν δικαιοσύνην πλεῖον τῶν γραμμα-15 “τέων καὶ Φαρισαίων” οὐχ ἀπλῶς λέγει τῶν παρανομῶν, ἀλλὰ τῶν κατορθοῦντων, οὐ γὰρ ἀν εἰ μὴ κατώρθουν ἔφησεν ἔχειν δικαιοσύνην οὐδὲ ἀν τὴν οὐσαν παρέβαλε τῇ οὐσῇ, κανέν εἰ μέρους. οὗτοι γὰρ οἱ κατορθοῦντες γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι καὶ ἀπαρχὰς καὶ δεκάτας προσέφερον, καὶ ηστείας ἐφύλαττον, καὶ τὰ ἄλλα 20 τὰ τοῦ νόμου ἐτήρουν. διὸ ήμιν πλείονος χρὴ τῆς ἐπιτάσεως πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν τήρησιν.

35, 29. προσέστη τοῖς ἀκ. εἰ δὲ καὶ πάλιν εἶπεν, ἡκούσατε ὅτι ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις παρὰ τοῦ Πατρός μου· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μείζων ἔδοξε εἶναι ὁ αὐθαδισμός· διὸ μὴ ἀπλῶς αὐτὸς τέθεικεν. 25 εἰπὼν δὲ ὅτι ἐρρήθη τοῖς ἀρχαίοις, ἐνέφηνεν πολὺν εἶναι τὸν χρόνον ἐξ οὐ τὴν ἐντολὴν ταύτην ἔλαβον. τοῦτο δὲ ἐποίησεν ἵνα ἐντρέψῃ τὸν ἀκροατὴν τὸν ἀναδυόμενον πρὸς τὸ ὑψηλότερον ἐκβῆναι τῶν ἐπιταγμάτων. ὥστανεὶ διδάσκαλος παιδίων ῥαβυμοῦντι λέγει· οὐκ οἶσθα πόσον ἀπῆλωσας χρόνον συλλαβᾶς μελετῶν. τοῦτο δὴ καὶ 30 αὐτὸς αἰνιττόμενος τῷ τῶν ἀρχαίων ὀνόματι, ἐκκαλεῖται λοιπὸν αὐτοὺς πρὸς τὰ μείζονα τῶν διδαγμάτων.

35, 34. ἡ δικαίων ἡ πατρ.

36, 10. λυμῶν.

36, 11. ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἔτερους ἀμαρτάνοντας ἐπιστρέψωμεν. 35

36, 18. λέγωμεν. 19. ή εἰπὲ τῷ δεῖν σύ.

36, 22. φησί. τέθεικε δὲ αὐτὸν ἦν, ἵνα μὴ δοξῇ πανταχοῦ ξενίζειν καὶ καινοτομεῖν.

36, 28. καὶ λοιδ. κ. ὑβρ. καὶ ἐπιορκίας καὶ τὸ φευδόμαρτυρεῖν μὴ τοίνυν εἰ ῥῆμα ψιλόν ἔστιν ἔδετε, ἀλλ' εἰ μὴ τολὺν ἔχει τὸν 5 κίνδυνον, τοῦτο ἔξετάσωμεν. ή ἀγνοεῖτε ὅτι ἐν τῷ τῆς ἔχθρᾶς χαιρῷ, τῆς ὀργῆς ἐκκαιομένης καὶ τῆς ψυχῆς ἐμπιπραμένης, καὶ τὸ μικρὸν μέγα φαίνεται; διὰ τοῦτο τῷ μωρὸν ὄνομάζοντι τὸ τῆς γεένης ἡπείλησεν πῦρ. ἐπειδὴ φῶ τῶν ἀλόγων διεστήκαμεν, καὶ φῶ μάλιστά ἔσμεν ἄθρωποι, τῷ φῷ καὶ τῇ συνέσει, τοῦτο ἔστέργησεν 10 τὸν ἀδελφόν ὁ γάρ ὑβριστὴς τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν λυμαίνεται, μυρίους τὸν πληγίον περιβάλλων δεινοῖς. μὴ τοίνυν ὑπερβολῆς τινος εἴναι νομίσωμεν τὰ λεγόμενα, ἀλλ' ἐννοήσατες τὰ ἐξ αὐτῶν κατορθούμενα, θαυμάσωμεν τῶν πραγμάτων τὴν ἡμερότηταν οὐδὲν γάρ τῷ Θεῷ περισπούδαστον ὡς τὸ ἡμῶσθαι καὶ συνδέεσθαι ἡμᾶς 15 ἀλλήλοις διὰ τῆς ἀγάπης. εἰσὶν δέ τινες ὅτι τὸ μωρὸν μὲν εἰπεῖν τὸν πλησίον παραπούντας· ἐτέρως δὲ αὐτὸν καθυβρίζουσιν ἑαυτοὺς ἔξαπατῶντες· καὶ γὰρ ὑπὲρ ἐλαχίστης ὑβρεως μεγάλη κόλασις τοῖς ὑβρισταῖς ἐναπόκειται.

36, 33. κ. τὰ ἔξης. πολλὴν ἔδειξεν αὐτοῦ τὴν ἀγαθότητα καὶ 20 τὴν φιλανθρωπίαν ὑπερβάλλονταν διότι τῆς εἰς αὐτὸν καταφροεῖ τιμῆς ὑπὲρ τῆς εἰς τὸν πλήσιον ἀγάπης· δεικνὺς ὡς οὐδὲ τὰ πρότερα ἐξ ἀπεχθείας τινὸς οὐδὲ ἐπιθυμίᾳ κολάσεως ἡπείλησεν, ἀλλὰ ἀπὸ φιλοστοργίας πολλῆς. ἐγκοπτέσθω γάρ, φησιν, ή ἐμὴ λατρεία, ἵνα ἡ σὴ ἀγάπη μείη. ἐπειδὴ καὶ τοῦτο θυσία ἔστιν ἡ πρὸς τὸν 25 πλησίον καταλλαγῆ· δύο ταῦτα ἐκ τούτου αἰνιττόμενος, ὅτι περ πολυτίμητον θυσίαν τὴν ἀγάπην ταύτην ἥγειται, καὶ ὅτι ταύτης ἄνευ οὐδὲ ἐκείνην προσδέχεται· ἔτι δὲ καὶ ἀφόρητον τιθεὶς ἀνάγκην τῆς καταλλαγῆς, ἵνα κἀν μὴ διὰ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, διὰ γοῦν τὸ μὴ κεῖσθαι ἀτέλεστον τὴν θυσίαν, ἐπειχθῆ· 30 σεται καταλλαγῆς τῷ λυκουμένῳ, τοῦ καταλῦσαι τὴν ἔχθραν.

36, 34. δηλῶν.

37, 16. ἀδικεῖσθαι· εἰ δὲ μέγα τοῦτο, μὴ θαυμάσῃς· διὰ γὰρ τοῦτο πάντας ἐκείνους τέθεικεν τοὺς μακαρισμοὺς, ἵνα εὐκόλως δεξώμεθα ταύτην τε καὶ τὰς λοιπὰς νομοθεσίας.

38, 20. τ. εὐμ. ὄψεις.

Εἰπάν δὲ ὅτι ἐὰν ὁ ὄφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, καὶ ἡ χείρ σου καὶ τὰ ἔξης· οὐ περὶ μελῶν ἔλεγεν τοῦτό φησιν, ἀπαγεῖ· εἰ γὰρ περὶ μελῶν ἔλεγεν, οὐκ ἀν περὶ ἑνὸς εἶπεν ὁφθαλμοῦ· οὐδὲ ἀν περὶ τοῦ δεξιοῦ σκανδαλιζόμενος, εὐδήλον ὅτι καὶ ὑπὸ τοῦ ἀρι-5 στεροῦ. τίνος οὖν ἔνεκεν τὸν δεξιὸν ἔθηκεν καὶ τὴν χεῖρα προσέθηκεν; ἵνα μάθωμεν ὅτι οὐ περὶ μελῶν ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῶν οἰκείων πρὸς ἡμᾶς ἔχοντων.

39, 19. εἰσάγειν. οὐ μὴν ἀπλῶς τοῦτο ποιεῖν ὁ νόμος ἐκέλευεν, ἀλλὰ δόντα βιβλίον ἀποστασίου τῇ γυναικὶ, ὥστε μὴ εἴναι κυρίαν 10 πάλιν ἐπ' αὐτὸν ἐπανελθεῖν· ἐπεὶ εἰ μὴ τοῦτο ἦν, ἀλλὰ πάλιν μετὰ τὸ λαβεῖν ἄλλην ἔξην τὴν προτέραν ἐπαναγαγεῖν, πολλὴ ἡ σύγχυσις ἔμελλεν εἶναι, συνεχῶς τὰς ἄλλήλων λαμβανόντων πάντων· καὶ μοιχεία τὸ πρᾶγμα λοιπὸν ἦν σαφῆς· (sic) διόπερ οὐ μικρὰν ἐπενόησεν παραμυθίαν τὸ βιβλίον τοῦ ἀποστασίου. συν-15 εχωρεῖτο δὲ ταῦτα, ἵνα μὴ ὁ μισῶν σφάλῃ τὴν μισουμένην. τοιοῦτο γὰρ τὸν Ἰουδαίων τὸ ἔθνος· οἱ γὰρ παιδῶν μὴ φειδόμενοι, καὶ προφήτας ἀναιροῦντες, πολλῷ μᾶλλον γυναικῶν οὐκ ἀν ἐφείσαντο.

39, 20. ἐπήγαγεν.

39, 23. αὐτῇ. καθίσαν ἀφορμὰς παρέχειν μικροψυχίας· διὰ δὲ 20 τοῦ εἰπεῖν, “δε ἀν ἀπολύτῃ τὴν γυναικαν αὐτοῦ παρεκτὸς λόγου “πορείας ποιεῖ αὐτὴν μοιχευθῆναι.”

Ib. ἔμφοβον.

40, 9. τοῦτο τὸ ἔθος.

40, 10. τοσοῦτον γὰρ τούτου ἀφέστηκάς, φησιν, τουτέστιν τοῦ 25 ὁμονύειν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐδὲ τὸ πάντων ἔσχατον ἐργάσασθαι ἐν τῇ κεφαλῇ δυνήσῃ. οὐ γὰρ οὐ δύνασαι ἔξενεγκεῖν τρίχα, ἀλλ’ οὐδὲ τὴν αὐτῆς ἀλλάξαι ποιότητα.

Τί οὖν ἀν ἀπαιτῇ τίς, φησιν, ὄρκον καὶ ἀνάγκην ἐπάγγη; ὁ τοῦ Θεοῦ φόβος τῆς ἀνάγκης ἔστω δυνατότερος. ἐπεὶ τὸ μέλλοις τοι-30 αύτας προβάλλεσθαι προφάσεις οὐδὲν φυλάξεις τῶν ἐπιταχθέντων· καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς γυναικὸς ἐρεῖς· τί οὖν ἀν μάχιμος γῆ καὶ δαπανηρά; καὶ ἐπὶ τοῦ ὄφθαλμοῦ τοῦ δεξιοῦ, τί οὖν ἀν φιλῷ αὐτόν; καὶ ἐπὶ τῆς ὄψεως τῆς ἀκολάστου, τί οὖν ἀν μὴ δύναμαι ὄραν; καὶ ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν ἀδελφὸν ὄργης, τί οὖν ἐὰν προπετὴς ὑπάρχω 35

καὶ μὴ δύνωμαι γλάττης κρατεῖν; καὶ πάντα οὗτος ἀπλῶς καταπατήσεις τὰ θεῖα προστάγματα πρὸς ὅλεθρον τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς. τοῦτο δὲ οὐδὲ ἐπὶ τῶν νόμων τῶν ἀνθρωπίνων ἐτόλμησας ἀν προβαλέσθαι ποτέ. προσέθηκεν δὲ ὅτι τὸ περισσὸν τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ ἐκ τοῦ πονηροῦ ἔστιν, ἵνα τούτοις μόνοις τύχωμεν, τουτέστιν τῷ 5 ναὶ καὶ τῷ οὐ.

Τί οὖν φησιν; εἰ ἐκ τοῦ πονηροῦ ἔστιν τὸ περισσὸν τοῦ ναὶ καὶ τοῦ οὐ, πῶς οἱ ἀρχαῖοι οὐκ ἐκωλύοντο τὸ ὅμιλναι; διὰ τὸ αὐτῶν ἀσθενές^ο συγκαταβαίνων γὰρ αὐτοῖς ὁ νόμος τοῦτο προσέτασσεν καὶ πῶς ἀν τὸ αὐτὸν γένοιτο, φησιν, νῦν μὲν καλὸν, νῦν δὲ οὐ 10 καλόν; ὕσπερ ἐξὶ τῆς φύσεως τῆς ἡμετέρας^ο τὸ γὰρ βαστάζεσθαι ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ καλὸν, μετὰ δὲ ταῦτα ὀλέθριον τὸ μεμασημένην τροφὴν ἐσθίειν ἐν μὲν προσιμίσις τῆς ζωῆς ἥμιν καλὸν, μετὰ δὲ ταῦτα βδελυγμίας γέμει. ὕσαύτως δὲ καὶ περὶ τοῦ γαλακτοτροφεῖσθαι, ἐν ἀρχῇ μὲν χρήσιμον, μετὰ δὲ ταῦτα 15 βλαβερόν.

Εἰπὼν ὅτι ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ καὶ τὰ ἔξης. διὰ τοῦτο ἐβεβαίωσεν ὅτι ἀπέρ πρότερον ἔλεγεν, καὶ ὁ ὄφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε, ἔξελε αὐτὸν, ὅτι οὐχὶ ὄφθαλμοῦ ἐκκοπὴν νομοθετεῖ, ἀλλὰ περὶ τοῦ διὰ φιλίας βλαπτόντων ἡμᾶς. ὁ γὰρ μηδὲ ἐτέρου 20 ἔξορύπτοντος τὸν ὄφθαλμὸν ἐπιτρέπων ἐκκόψαι τὸν ἐκείνου, πῶς ἀν τὸν ἑαυτοῦ ἐκκόπτειν ἐνομοθέτησεν;

Εἰπὼν τοίνυν ἐνταῦθα τὸν παλαιὸν νόμον, τουτέστιν ὄφθαλμὸν ἀντὶ ὄφθαλμοῦ, αὐτὸς ἴψηλότερόν τι νομοθετεῖ καὶ δείκνυσιν οὐ τὸν ἀδελφὸν ὄντα τὸν ταῦτα ἐργασάμενον ἀλλὰ τὸν πονηρὸν, διὰ 25 τοῦτο καὶ ἐπήγαγεν μὴ ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ.

40, 24. φησιν. ὕσπερ γὰρ ὅταν λέγῃ ὁ καλῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μωρὸν, ἔνοχος ἔσται τῇ γεένῃ, οὐ περὶ τοῦ ὁρήματος τούτου λέγει μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὑβρεως ἀτάσης, οὗτος δὴ καὶ ἐνταῦθα, οὐχ ἵνα ῥαπιζόμενοι μόνον φέρωμεν γενναίως νομοθετῇ, (sic) ἀλλ' 30 ἵνα καὶ ταῦτα ὅτι οὖν κάστχοντες δεινὸν μὴ θορυβώμεθα. οὐδὲ γὰρ ἐπὶ πληγῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ χρημάτων βούλεται τὴν τοιαύτην ἀνεξικακίαν παρέχεσθαι.

Ib. εἰπὼν δὲ τῷ θαλ. κ. τ. ε. om. Cod. B.

40, 32. περιεβάλλοντο. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδεὶς ἀν οὗτῳ δια-35

κειμένοις; ἐπειδόθετο. δεύτερον εἰ καὶ ἔτυχέν τις οὗτος ἄγριος καὶ ἀνήμερος ὡς καὶ μέχρι τοσούτου προελθεῖν ἀλλὰ πολλῷ πλείους ἀν ἐφάνησαν οἱ τὸν εὖτω φιλοσοφοῦντα, οὐχ ἴματίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τῇ σαρκὶ τῇ ἑαυτῶν, εἴγε εἰόν τε ἦν, περιβάλλοντες· εἰ δὲ μὴ, οὐδὲ οὗτος αἰσχρὸν ἦν οὐ γὰρ τὸ οὗτος γυμνοῦσθαι καλὸν, ἀλλὰ 5 τὸ οὗτος ἐνδύεσθαι· καθάπερ τὸν εἰσὶν τινες ἴματίοις πολυτελέσιν ἀμφιενύμενοι, τοῦτο καὶ αἰσχρὸν καὶ καταγέλαστον. διὰ τοῦτο ἐκείνους μὲν ὁ Θεὸς ἐπήγειρεν, τούτοις δὲ ἐγκαλεῖ καὶ διὰ προφητῶν καὶ διὰ Ἀποστόλων.

41, 4. Κελεύει δὲ καὶ τῷ αἵτιντι διδόναι καὶ τὸν θέλοντα 10 δανείσασθαι μὴ ἀποστραφῆναι. ταῦτα δὲ τῶν προειρημένων ἐλάττονά εἰσιν, ἀλλὰ μὴ θαυμάσωμεν, τοῦτο γὰρ εἴωθεν ποιεῖν ἀναμηγνὺς τοῖς μεγάλοις τὰ μικρά.

41, 9. γινομένην. ἀλλαχοῦ δὲ καὶ ἐπιτείνει αὐτὸ, ἐκείνοις λέγοντι διδόναι παρ' ὧν οὐ προσδοκῶμεν ἀπολαμβάνειν. 15

41, 22. οὐ μόνον ομ.

42, 14. Μετὰ τὸ εἰπεῖν τὰ δυνάμενα πεῖται ποιεῖν τι τῶν δεόντων, τό τε λοιπὸν περὶ τοῦ τ. κενῆς δοξῆς.

42, 17. αὐτὰ ποιεῖν. Ib. διὸ εἰδὲ ἀτ. 19. τοῦτο ἐπηγ.

42, 21. καὶ μὴ ποιεῖντα ἐμπροσθεν πάλιν πρὸς τὸ θεαθῆναι 20 ποιεῖν.

42, 27. οὐ τοῦτο ζητῶ.

42, 29. Ἀπαγορεύσας τοίνυν τὸ πρὸς ἐπίδειξιν ποιεῖν· καὶ τὴν ἐκ τούτου ζημιάν διδάσκει τὸ μάτην καὶ εἰκῇ τοῦτο ποιεῖν, οὐκ ἔχετε γάρ, φησιν, μισθὸν παρὰ τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τοῦ ἐν τοῖς 25 οὐρανοῖς. Καὶ ἐν τούτῳ δὲ πάλιν διήγειρεν αὐτῶν τὰ φρονήματα· ἀναμνήσας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ οὐρανοῦ· ἐντρέπων τῇ τοῦ γεννήσαντος μηδίμῃ.

43, 1. κ. ἀλλ. σαλπ. τὴν ἐπιδ. λέγει ομ. Cod. B.

43, 3. ἀπανθρωπίας. Οὐ γὰρ διὰ τὸ πλησίον ἐλεεῖν ἐποιεῖν, 30 ἀλλὰ διὰ τὸ δοξῆς ἀπολαύειν αὐτοὺς, ὅπερ ἐσχάτης ἦν ὥμορτητος· ἐτέρου λιμῷ διαφθειρομένου δοξᾶν ζητεῖν καὶ μὴ λύειν τὴν συμφοράν. οὐκ ἄρα οὖν τὸ δοῦναι ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ τὸ ὡς χρὴ δοῦναι ἐστιν τὸ ζητούμενον, καὶ διὰ τοῦτο δοῦναι. Εἰτὲ πῶς δεῖ μὴ ποιεῖν, δείκνυσιν πάλιν πῶς δεῖ ποιεῖν.

35

43, 10. οὐδὲν γὰρ οὐ μικρὸν οὐ μέγα τις ποιῶν λήσεται τὸν Θεὸν, καν (Cod. καὶ) δοξὴ τοὺς ἀνθρώπους λαυδάνειν· διότι πανταχοῦ πάρεστιν ὁ Θεός· καὶ ὅτι οὐ μέχρι τοῦ παρόντος βίου τὰ ἡμέτερα ἔστηκεν. ἀλλὰ φοβερὸν ἐντεῦθεν ἡμᾶς ἐκδημήσαντας ἐκδέξεται δικαστήριον, καὶ αἱ τῶν πεπραγμένων ἀπάντων εὐθύναι καὶ 5 τιμαὶ καὶ κολάσεις. εἰ γὰρ καὶ βούλῃ, φησι, θεατάς τινας ἔχειν τῷπ ὑπὸ σοῦ γινομένων ἀγαθῶν ἔργων, ἵδού ἔχεις οὐκ Ἀγγέλους, οὐκ Ἀρχαγγέλους, ἀλλὰ τὸν τῶν ὅλων Θεόν. εἴ δὲ καὶ ἀνθρώπους ἐπιθυμεῖς ἔχειν θεωροῦς, οὐδὲ ταύτης σε ἀποστερεῖ τῆς ἐπιθυμίας καμῷ τῷ προσήκοντι. ἐν γὰρ τῷ αἰῶνι τῷ μέλλοντι αὐτὸς σε ὁ 10 Θεὸς ἀνακηρύξει τῆς οἰκουμένης παρούσης ἀπάσης· ὥστε εἰ βούλει μάλιστα ἀνθρώπους ἴδειν σου τὰ κατορθώματα, κρύψον αὐτοὺς νῦν, ἵνα μετὰ τλείονος τιμῆς τότε ἄμα πάντες θεάσονται τοῦ Θεοῦ φανερὰ ποιοῦντος καὶ παρὰ πᾶσιν ἀνακηρύττοντος. νῦν μὲν γάρ σου καὶ καταγνώσονται ὡς κενοδόξου οἱ βλέποντές σε, στεφανού· 15 μενον δέ τοτε ἴδοντες, οὐ μόνον οὐ καταγνώσονται, ἀλλὰ καὶ θαυμάσονται ἀπαντες.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ προτεύχεσθαι διδάσκων ἡμᾶς ὁ δεσπότης τῆς ὁρατῆς τε πάσης καὶ ἀօράτου κτίσεως Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν φησιν, οὐκ ἔστεθε. κ. τ. λ., 25.

20

43, 29. οὐ γὰρ μελλ.

43, 31. περιφέρης ετ ποχ ἀπελεύσῃ. χ. τοῦτο γὰρ αὐτὸς ἐβουλήθης.

44, 6. σφ. μὲν οὖν, ἀλλὰ μετὰ γνώμης ὄρθης.

44, 9. καταδ. ποιεῖν. 21. βαττολογήσητε.

25

44, 22. φλοιαρίαν. 33. ἀφεὶ τῶν νυκτῶν.

45, 3. Διδάσκων ἡμᾶς πῶς δεῖ προσ.

Ib. ἀναπτέροι. ἀνυφοῖ,—προσηλοῖ προστάσσων.

45, 26. ὁ Ἀπόστολος. ὁ γὰρ τοῦτον ἔχων τὸν ἔρωτα, οὔτε ὑπὸ τῶν χρηστῶν τοῦ βίου τούτου φυσηθῆναι δύναται, οὔτε ὑπὸ τῶν 30 λυπηρῶν ταπεινωθῆναι, ἀλλ' ὡς ἐν αὐτοῖς διατρίβων τοῖς οὐρανοῖς ἐκατέρας ἀπῆλλακται τῆς ἀνωμαλίας.

45, 28. ὑπ. οἱ Ἀγγελοι, τὰ δὲ παρακούοντιν.

45, 29. εἴκουσι.

45, 30. πάντα καβάπερ θέλεις ἵνα πληρῶμεν—οὐκ εἶπεν δὲ 35

γενηθήσω τὸ θέλημά σου ἐν ἐμοὶ ή ἐν ἡμῖν, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς γῆς, ὅπει λυθῆναι τὴν πλάνην καὶ φυτευθῆναι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐκβληθῆναι τὴν κακίαν ἄπασαν, καὶ ἐπανελθεῖν ἀρετήν· καὶ μηδὲν ἐν τούτῳ διαφέρειν λοιπὸν τὸν οὐρανὸν τῆς γῆς.

45. 33. τὸν ἑφ. λέγει. χρὴ δὲ σκοτεῖν τῶς καὶ ἐν τοῖς σωματικοῖς πολὺ τὸ πνευματικόν. οὐ γὰρ ὑπὲρ χρημάτων, οὐδὲ ὑπὲρ τροφῆς οὐδὲ ὑπὲρ πολυτελείας οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλου τῶν τοιούτων οὐδενὸς, ἀλλὰ ὑπὲρ ἄρτου μόνον ἐκέλευσεν τὴν εὐχὴν ποιεῖσθαι· καὶ ὑπὲρ ἄρτου ἐφημέρου.

46. 2. ἡμέρας. ἡς γὰρ οὐκ οἶδας εἰ τὸ διάστημα ὅψη, τίνος 10 ἔνεκεν ὑπομενεῖς τὴν μέριμναν;

Τοῦτο δὲ καὶ προϊὼν διὰ πλειόνων ἐπέταξεν λέγων, “μὴ μερι-
“ μήσητε εἰς τὴν αὔριον,” βούλεται γὰρ πάντοθεν ἡμᾶς εὐζώνους
εἶναι καὶ ἐπτερωμένους· καὶ τοσοῦτον αἴτειν, ὅσον ἡ τῆς χρείας
ἀνάγκη παρ’ ἡμῶν ἀπαιτεῖ.

15

46. 9. ἀπαλλαττόμεθα. καὶ ὥσπερ αὐτὸς ἐδίκασας σαντῷ
φησιν, οὗτως σοι δικάζων κάγω· καν ἀφῆς τῷ συνδούλῳ, καὶ παρ’
ἐμοῦ τῆς αὐτῆς τεῦχη χάριτος. καὶ τοιγέ οὐκ ἵστον τοῦτο ἐκείνῳ·
σὺ μὲν γὰρ δεόμενος ἀφίνεις, ὁ δὲ Θεὸς μηδενὸς χρείαν ἔχων· καὶ
σὺ μὲν τῷ ὁμοδούλῳ· ὁ δὲ Θεὸς τῷ δούλῳ· σὺ ὑπεύθυνος ὁν μν-20
ρίοις κακοῖς, ὁ δὲ Θεὸς ἀναμάρτυτος ὁν, ἀλλ’ ὅμως καὶ οὗτως
τὴν αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐπιδείκνυται.

46. 10. “πειρασμὸν,” τὴν ἡμετέραν παιδεύει σαφῶς ἐνταῦθα
εὐτέλειαν καὶ καταστέλλει τὸ φύσημα· ἅμα δὲ καὶ διδάσκει.

46. 12. καταγελ. ἵνα καὶ τὸ ἀκενδόδοξον καὶ τὸ γενναιόν ἐπι-25
δειξώμεθα.

46. 13. καλεῖ. παιδεύων ἡμᾶς ἀσπονδον πρὸς αὐτὸν ἔχειν πό-
λεμον· καὶ δεικνὺς ὅτι οὐ φύσει τοιοῦτος ἐστιν· καὶ γὰρ οὐ τῶν
ἐκ φύσεως ἀλλὰ τῶν ἐκ προαιρέσεως ἐπιγινομένων ἐστὶν ἡ πονηρία.
καὶ μηδαμοῦ πρὸς τοὺς πλησίους ἀηδῶς ἔχειν ἐν οἷς ἀν πάθωμεν 30
παρ’ αὐτὸν κακοῦς. ἀλλ’ ἀπὸ τούτων πρὸς ἐκεῖνον μετατιθέναι τὴν
ἔχθραν, ὡς πάντων αὐτὸν αἴτιον ὄντα τῶν κακῶν. κακεῖνος γὰρ ὁ
πολεμῶν ἡμῖν ὑποτεταγμένος αὐτῷ ἐστιν, καὶ ^d ἐγαντιοῦσθαι δοκῇ

^d Sic Cod. vid. leg. κάν.

τοῦ Θεοῦ συγχωριῶντος τέως· καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς τῶν δούλων ἐστιν καὶ τῶν ἡγιμωμένων καὶ προσκεκρουκότων.

Βουλόμενος δὲ πάλιν ἐπικλεῖον διεγέραι ἡμῶν τὰ φρονήματα. μὴ ἀγαπήσητέ, φησιν, μόνον τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, μετὰ γὰρ τῶν τελωνῶν ὁ τοῦτο μόνον ποιῶν ἐστικεν, καὶ ὁ τοὺς φίλους 5 μονον ἀσπαζόμενος, μετὰ τῶν ἔθνικῶν.

Τίνος οὖν ἄν εἶημεν ἄξιοι συγγράμμης οἱ πρὸς τὸν Θεὸν κελευόμενοι τὸν ξῆλον ἔχειν; γίνεσθε γάρ, φησιν, τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐρανίος. εἰ γὰρ τὸ φιλεῖν τοὺς φιλοῦντας τελωνῶν καὶ ἀμαρτωλῶν καὶ ἔθνικῶν ἐστιν ὅταν μὴ δὲ τοῦτο ποιῶμεν, οὐ γὰρ 10 ποιοῦμεν αὐτὸν βασκαίνοντες εὐδοκιμοῦσιν τοῖς ἀδελφοῖς, τοιαύν οὐχ ὑποστησόμεθα δίκην τῶν ἔθνικῶν ἐστῶτες κατάτεροι; πῶς δὲ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ὑδόμεθα εἰπέ μοι; πῶς δὲ τῶν ἱερῶν ἐκείνων προθύρων ἐπιβησόμεθα; διὸ ἐννοοῦντες τὰ εἰρημένα καὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ πρὸς τοὺς ἔχθρους πολλὴν ἐπιδειξώμεθα 15 τὴν ἀγάπην· καὶ τὸ καταγέλαστον ἔθος ἐκβαλόντες, τὸ ἀναμένειν τοὺς ἔχθρους πρωτοὺς προσειπεῖν· μᾶλλον ἡμεῖς ἀπέρ ἔχει πολὺν μακαρισμὸν ἐπιδειξώμεθα· πρῶτοι τοὺς ἔχθρους προσαγορεύοντες καὶ εἰς φίλιαν προσκαλούμενοι.

46, 24. ἀμαρτήσαντες.

20

46, 25. τὸν πλησίον. ὁ δὲ μὴ τοῦτο ποιῶν ἄλλὰ καὶ τὸν Θεὸν ἐπὶ τὴν ἐκδίκησιν τῶν ἔχθρων παρακαλῶν, οὐδὲ ἐστιν εἰπεῖν ὅσης κελάσεως ὁ τοιοῦτος καθέστηκεν ἄξιος.

46, 30. εἴποιμεν. ἐπίτρ.

46, 32. ἔαντ. καὶ τοὺς ὄρῶντας. διὸ χρὴ καὶ ταύτην κακείνην 25 ἐκφεύγειν τὴν λύμην ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος.

47, 5. ἀλειφώμεθα.

47, 10. χαιρόμενον. τοῦτο δὲ ἀπὸ τοῦ Δαβὶδ καὶ ἀπὸ τοῦ Δανιὴλ ἄν τις κατίδοι σαφῶς. τὸ ἀλείφεσθαι· οὐχ ἵνα πάντως τοῦτο ποιῶμεν, ἀλλ' ἵνα διὰ πάντων σκουδάζωμεν μετὰ ἀκριβείας 30 πολλῆς κρύπτειν τὸ κτῆμα τοῦτο.

47, 11. ὥλειψ. ἡ ἐνίφατο.

47, 13. προσωπεῖον, καὶ μέχρι τούτου φαινόμενος λαμπτρός, ἔνας ἄν τὸ θέατρον κάβηται. ἐγὼ μὲν οὖν, φησὶν, οὐ βούλομαι σε

τοιοῦτον εἶναι, διότι ἀπορρήγνυσιν τῆς πρὸς ἐμὲ δόξης τοῦτο. ὥσπερ
οὖν συγκολλᾶ τὸ τούτων ὑπεροράν.

Ἐπειδήπερ τὸ τῆς κενοδοξίας ἔξεβαλεν νόσημα, εὔκαιρως λοι-
πὸν καὶ τὸν περὶ ἀκτημοσύνης εἰσάγει λόγου. μὴ θησαυρίζετε
γὰρ ὑμῖν, φησὶν, θησαυροὺς, ἐπὶ τῆς γῆς. οὐδὲν γὰρ οὗτος χρη-
μάτων ἔραν παρασκευάζεις ὡς ὁ τῆς δόξης ἔρως. ἀνωτέρω μὲν οὖν,
ὅτι ἐλεεῖν δεῖ μόνον, ἐλεγεν, ἐπταῦθα δὲ καὶ πόσον ἐλεεῖν χρὴ δεί-
κνυσιν τὴν βλάβην.

47, 23. ἀλύσεως. 25. ἀφῆς.

48, 2. ὄφειλ. τὸ φῶς. ὁ γὰρ τὸν νῦν ἀφανίσας πᾶσαν αὐτοῦ 10
τὴν ἐν τῇ ζωῇ ταῦτη πρᾶξιν ἐθόλωσεν.

48, 6. παρέβλαψεν. 25. τοῦ μαμ. 26. οὗτο π. ἐκ.

48, 27. Δεῖξας διὰ πάντων τοῦτο συμφέρον εἶναι τὸ χρημάτων
ὑπερορᾶν, ἐπάγει, “διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν,” τοῦτο ποῖον; τὸ τῆς
ζημιάς ἄφατον καὶ γὰρ τοῦ ποιήσαντος ἡμᾶς καὶ φιλοῦντος καὶ 15
κηδομένου ἐκβάλλει Θεοῦ.

Εἴτεν τοῦτο οὐκ ἐπειδὴ τροφ. ἡ ψ. οὐ δεῖται.

49, 24. ἡμῶν. διατί δε οὐκ εἴτεν ὅτι οὐ καπηλεύονται τὰ
πετεινὰ, οὐδὲ ἐμπορεύονται, ἀλλ’ ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζου-
σιν; ἐπειδὴ τὸ καπηλεύεσθαι καὶ ἐμπορεύεσθαι τῶν σφόδρα ἀπει-
ρημένων ἔστιν.

49, 26. οὐ χρὴ ἔργυ.

49, 29. οἱ πεντ. καὶ οἱ τρισχίλιοι—γεγράπται. εἰ δὲ οὐκ
ἀνέχῃ τοσοῦτων ἀκούων ῥῆμάτων ἀπαλλάξαι σεαυτὸν τῶν χαλε-
πῶν δεσμῶν τῆς μερίμνης, κανὸν ἐκ τοῦ φανεροῦ πεισθῆτι ὅτι ὅσον 25
ἄν μεριμνᾶς καὶ κατατείνεις σεαυτὸν, οὕτε τῷ σώματί σου, μικρὸν
προσθῆται δυνήσῃ· οὕτε τι τῶν τῆς χρείας καρπώσασθαι, εἰ μὴ ἡ
τοῦ Θεοῦ πρόνοια τὸ ταῦν ἀνύση. ὡς ἀν εἰ ἐκεῖνος ἡμᾶς ἐγκατα-
λείπῃ, οὐ φροντίζει, οὐ μέριμνα, οὐ πόνος, οὐκ ἄλλο τι τῶν τοιούτων
οὐδὲν ὠφελῆσαι δυνήσεται.

30

50, 16. Εἰ τὸ πάντων εὐτελέστερον ἐκαλλώπισεν ἐκ περιου-
σίας, καὶ ταῦτα οὐ πρὸς χρείαν, ἀλλὰ πρὸς φιλοτιμίαν τοῦτο
ποιῶν, πολλῷ μᾶλλον σε τὸν ἀπάντων τιμιότερον ἐν τοῖς κατὰ τὴν
χρείαν τιμήσει. διὸ καὶ ἐπιτλήτων φησιν, “εἰ γὰρ τὸν χόρτον” καὶ
τὰ ἔξης. εἰ δὲ ὑπὲρ ψιλῶν καὶ ἀναγκαίων οὐ δεῖ μεριμνᾶν, τίνος 35

ἀν εἶεν ἄξιοι συγγράμμης οἱ ὑπὲρ τῶν πολυτελῶν μεριμνῶντες καὶ ἐν τῇ τῶν Ἑθνικῶν εὐτελείᾳ μένοντες, καὶ τὴν αὐτῶν μικροψυχίαν ξηλοῦντες;

50, 27. διὸ οὐδὲ εἶπεν δοθῆσται ὑμῖν τὰ παρόντα, ἀλλὰ “προστεθήσεται ὑμῖν” μετὰ τῶν μελλόντων καὶ τὰ παρόντα. Εἰ 5 δὲ καὶ τις εἶποι πῶς οὖν φησὶν ἐκέλευσεν τὸν ἄρτον αἴτειν; μανθανέτω ὅτι τὸν ἐπιούσιον προστέθηκεν καὶ τούτῳ πάλιν τὸ σήμερον, ὅσπερ οὖν καὶ ἐνταῦθα ποιεῖ. οὐ γὰρ εἶπεν μὴ μεριμνήσητε.

50, 33. τ. προσώπου σου. 34. προστιθείς.

51, 4. οὐχ ἀρταγὰς λέγων οὐδὲ πλεονεξίας, οὐκ ἀλλό τι τῶν 10 τοιούτων, ἀλλὰ τὰς ἀκινητὰς πληγάς.

51, 17. ἐντεῦθεν συνάγουσιν τὸ πῦρ. 20. ὁ γὰρ σκοτῷ.

51, 24. τὸν φίλον. ἀν γὰρ τοῦτο μὴ γένηται, ἐπανδήσῃ τὸ τῆς κακίας. καὶ τί λέγω, ὁ φίλος τὸν φίλον. 29. ἀπαιτεῖν.

52, 8. ἀκροάσεως om. Cod. B. 15

52, 15. Post μαθάνοντες γὰρ est ingens lacuna in Cod. B.
usque ad P. 63, 30. ἀπελθόντων δαιμ. γιν.

64, 6. τοῦ σώματος ἐνταῦθα πλανᾶσθαι.

64, 11. προνοίας. οἱ γὰρ τῶν χοίρων μὴ φεισάμενοι, οὓς τῶν ἀνθρώπων ἔλαττον μισοῦσιν, ἀλλ' ἐν μιᾷ καιροῦ ἡσπῆ πάντας αὐ- 20 τοὺς κατεκρήμνισαν, πολλῷ μᾶλλον ἀν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ταῦτα εἰργάσαντο, ἐὰν μὴ ἡ τοῦ Θεοῦ βοήθεια κῆδεται ἡμῶν.

64, 13. αὐτοῦ τ. δυν. 16. ἀπέπεμψεν.

66, 6. ἔτι δὲ καὶ ὅτι. 10. προσίστατο. 12. μεῖζω.

66, 15. προσελθεῖν. 19. ἐκκλίνοντες. 25

67, 13. εἴξοντα. 16. τελωνίου. 19. κέρδος.

67, 23. ἀμφισβητῶν. 26. τετίμηκεν.

67, 27. εὔελπιν. 28. ίάσατο.

67, 30. συνέρχονται δὲ πρὸς Ματθαῖον οἱ τελῶναι ὡς πρὸς ὁμότεχνον. αὐτὸς δὲ τῇ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἐγκαλλωπι- 30 χόμενος εἰσόδωφ, πάντας αὐτοὺς συνεκάλεσεν. ὁ δὲ δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς, οὐχὶ διαλεγόμενος μόνον οὐδὲ θεραπεύων οὐδὲ ἐλέγχων τοὺς ἔχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἀριστῶν διώρθου πολλοὺς τῶν κακῶν διακειμένων. διὰ τούτων διδάσκων ἡμᾶς ὅτι πᾶς καιρὸς καὶ πᾶν ἔργον δύναται παρέχειν ὑμῖν ὠφελίαν· καίτοι γε τὰ παρακείμενα τότε 35

έξ ἀδικίας ἦν καὶ πλεονεξίας, ἀλλ' οὐ παρηήσατο ὁ Χριστὸς αὐτῶν μετασχεῖν ἐπειδὴ μέγα τὸ κέρδος ἔμελλε γίνεσθαι ὅθεν καὶ ὄμορόφιος καὶ ὄματράπεζος γίνεται τοῖς τὰ τοιαῦτα πλημμεληκόσιν τοιοῦτον γὰρ ὁ ἰατρός. ἀν μὴ ἀνάσχηται τῆς σηπέδονος τῶν καμνόντων, οὐκ ἀπαλλάττει τῆς ἀρρωστίας αὐτοὺς, καὶ τούτη τοντρὰν ἐντεῦθεν ἔλαβεν δόξαν, φάγος καὶ οἰνοπότης καὶ τελωνῶν φίλος καὶ ἀμαρτωλῶν ἀκούων.

32. κακ. σκυτῷ.

68, 6. νεομοδεθημένον.

68, 16. ὡς κενοδόξοις μὲν οὐκ ἐπιτιμᾶ, νυμφῶνος δὲ καὶ νυμφίου μέμνηται. 21. ἡ μᾶλλον κ. τ. λ. om. Cod. B. 10

68, 29. λαμβ. τοὺς ἐκ τῆς οἰκουμένης ἄπαντας προσφέρονται.

69, 20. ἔτι δὲ καὶ διὰ τὸ πρόσωπον τὸ παραγεγονός, οὐ μὴν ἔσται αὐτοὺς εἰς τ. οἰκ. εἰσ. ἀλλὰ τοὺς τ. μαβ. μόν. καὶ οὐδὲ τούτους τάντας. 28. νομίζουσα· ἐν καταμ.

69, 30. ἐνόμισεν. καὶ γὰρ πολλὴ παρὰ τῷ οὐρῷ ἀκαθαρσίᾳ 15 ἐνομίζετο εἶναι τὸ τάδε. διὰ τοῦτο λανθάνει καὶ κρύπτεται. οὐδέποτε γὰρ οὐδὲ αὕτη τὴν προσήκουσαν καὶ ἀπαρτισμένη περὶ αὐτοῦ δόξαν εἶχεν. ἐπεὶ οὐκ ἀν ἐνόμισεν λανθάνειν.

70, 1. ἀλλὰ θαρρήσασα περὶ τῆς ὑγείας οὗτῳ προσῆλθεν. διὰ τοῦτο δὲ οὐκ ἀφῆκεν αὐτὴν λαβεῖν ὁ Χριστός. πρῶτον μὲν ἵνα 20 λύσῃ αὐτῆς τὸν φόβον, ὅπους μὴ ἐπὸ τοῦ συνειδότος κεντουμένη καθάπερ κεκλοφυῖα τὴν δωρεὰν, ἐνογκενία διατριβῇ δεύτερον δὲ ἵνα αὐτὴν διορθώσηται, ἐπειδὴ ἐνόμιστεν λανθάνειν. τρίτον δὲ ἵνα πᾶσαν τὴν πιστιν αὐτῆς δημοσιεύῃ, ὅπει καὶ τοὺς ἄλλους ξηλώσαι δι' ὧν καὶ τὸ στῆσαι τὰς πηγὰς τοῦ αἵματος, οὐκ ἐλάττον 25 σημεῖον τοῦτο παρέχεται τὸ δεῖξαι ὅτι πάντα ἐπίσταται. ἐπειτα δὲ καὶ τὸν ἀρχισυνάγωγον μέλλοντα διαπιστεῖν δι' ὧν οἱ ἐλθόντες ἔλεγον, μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον, ὅτι τέθηκε τὸ κοράσιον, ἐν τούτῳ βεβαιῶν. διὰ τοῦτο δὲ εἶπεν τῇ γυναικί.

71, 4. ὅθεν καὶ τὴν ὑγείαν λαβοῦσσα, οὕτως ἐπορεύθη χαιροῦσα. 30

71, 10. κύμβαλα καὶ ἄλλα πάντα, ἀποδ. γ. τ. θαν. ὅτι τέθηκεν τὸ κοράσιον, καὶ μηκέτι λοιπὸν ἀπιστεῖν ἔχωσιν, ὅτι νεκρὰν οὖσαν αὐτὴν ἀγέστησεν. 12. δέχωνται, ποχ ποιῶσιν.

72, 7. ἐτέρων.

72, 24. ἐλ. ποτε δαίμαν. οἱ γὰρ δαίμονες εἰδώλους προσά- 35

γευσιν καὶ Θεοῦ ἀπάγουσιν καὶ τῇ μελλούσῃ ζωῇ ἀπιστεῖν πείθουσιν.

72, 27. καὶ σὺ μόνον αὐτοὺς οὐκ ἐκόλασεν, ἀναισθητοῦντας, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀπλῶς ἐπετίμησεν τῇ πραότητι αὐτοῦ τὴν πολλήν· καὶ ἐν τούτῳ ἐπιδεικνύμενος καὶ ἡμῶν τ. γ. 29. κακηγορίαν. 5

73, 33. προσέθηκεν. δύναμιν δὲ αὐτοῖς ὡς Κύριος τοῦ θερισμοῦ ὑπάρχων, πολλὴν προσέθηκεν ἔξουσίαν—ποχ δεδωκώς.

74, 17. Ἱακώβου φ. εἶναι.

74, 21. τοὺς ἀλιέας, τοὺς τελῶνας· καὶ γὰρ τέσσαρες ἦσαν ἀλιεῖς καὶ δύο τελῶναι. 23. ὑβρίζωσιν. 10

75, 14. εἶτα τὴν ρίζαν τῶν κακῶν τὴν φιλαργυρίαν εὐθέως ἀνασκῶν, φησὶν, μὴ κτήσησθε κ. τ. ἐ. 20. ἐξ ἧς.

75, 31. προηγεῖσθε. 32. εὐλογία.

76, 2. εἰρήνης κομίσηται.—συνδέσμων ὑπόμ.

77, 10. ἐπιδείκνυται. 15

77, 24. συμπαρόντα τὸν καὶ προειδότα καὶ προειπόντα ταῦτα. Εἰπὼν δὲ ὅταν παραδώσωσιν ὑμᾶς καὶ τ. ἐξῆς, θαρρεῖν περὶ τῆς ἀκολογίας αὐτοὺς παρασκευάζει· τὸ γὰρ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ἔσται λαλοῦν ἐν ὑμῖν. οἱ δὲ ἀκούσαντες καὶ ἐπίστευσαν καὶ κατέδέξαντο καὶ οὐδὲν αὐτοὺς τῶν φοβερῶν ἐξέπληξεν, οὐδὲ ἐξήτησαν 20 ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν· καὶ ταῦτα οὐ δύο καὶ τρία ἔτη μέλλοντες ταῦτα πάσχειν, ἀλλὰ παρὰ πάντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῶν. τὸ γὰρ εἰπεῖν “οὐ δὲ ὑπομείνας εἰς τέλος οὗτος σωθήσεται,” τοῦτο αἰνιττομένου ἔστιν.

77, 28. φιλος. ἄξιος γὰρ ὁ ἐργάτης τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ. 25

77, 33. μηδὲ ὑβρ. 34. μεριμνᾶν.

78, 2. τὸ ὑπομεῖναι αὐτῶν, τὸ δὲ σῶσαι τοῦ πέμποντος. οἷας εἴη. usq. ad καρτερίας om. Cod. B. 7. ἐπιζητῶ.

78, 10. Μετὰ τὸ εἰπεῖν τὰ φοβερὰ καὶ φρικῶδη, τὰ μετὰ τὴν ἀνάληψιν αὐτοῖς συμβῆσόμενα, ἄγει πάλιν τὸν λόγον ἐπὶ τὰ ἡμε-30 ράτερα, τὰ πρὸ τοῦ σταυροῦ, διδοὺς ἀναπνεῦσαι τοῖς ἀθληταῖς, καὶ πολλὴν αὐτοῖς παρέχων τὴν ἀδειαν, καὶ τοῦτο ἐδήλωσεν λέγων.

78, 12. χρὴ δὲ καὶ τοῦτο σκοπῆσαι, ὅτι οὐ πανταχοῦ πάντα ἐπιτέρπει τῇ χάριτι, ἀλλά τι καὶ παρ' αὐτῶν εἰσφέρεσθαι κελεύει, ὡς προαποδείξαμεν. εἰ γὰρ φοβεῖσθέ, φησιν, φεύγετε. οὐκ αὐτοὺς 35

δὲ πρώτους ἐκέλευσεν φεύγειν, ἀλλ᾽ ἐλαυνομένους ὑποχωρεῖν. καὶ οὐδὲ πολὺ τὸ διάστημα δίδωσιν, ἀλλ᾽ ὅσον περιελθεῖν τὰς πόλεις τοῦ Ἰσραὴλ.

81, 13. ἀποτέμνηται—εἰρηνέοντος, οὗτῳ γὰρ δυνατὸν τὸν οὐρανὸν τῇ γῇ συναφθῆναι, ἐπεὶ καὶ ιατρὸς οὗτῳ τὸ λοιπὸν δ. 5

81, 27. οὐ βαστάζει τ. στ.

81, 28. οὐδὲ γὰρ ἀπλῶς εἴπεν πρὸς βάνατον δεῖ παρατέταχθαι, ἀλλ᾽ ὅτι καὶ πρὸς βάνατον βίαιον, καὶ οὐ πρὸς βάνατον βίαιον μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπον. 82, 13. Θλίψει. 22. Ψυχροῦ.

82, 23. Μετὰ τὸ διατάξασθαι τοῖς μαθηταῖς μετέβη ἐκεῖθεν, 10 διδοὺς χώραν αὐτοῖς καὶ καιρὸν ποιεῖν ἀπερ ἐπέταξεν¹ οὐ γὰρ ἀν αὐτοῦ παρόντος ἡθέλησεν ἄν τις ἐκείνοις προσελθεῖν.

83, 10. Τὴν ξηλοτυπίαν τῶν μαθητῶν Ἰωάννου ἐμφαίνων ὁ Εὐαγγελιστὴς τέθεικεν ὅτι δί' αὐτῶν πέμψας ὁ Ἰωάννης ἡρώτα τὸν Χριστὸν, σὺ εἰ ὁ ἐρχόμενος κ. τ. λ. ὁ γὰρ πρὸ τῶν σημείων 15 εἰδὼς αὐτὸν, ὁ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἀκούσας, ὁ ἐπὶ πάντων ἀνακηρύξας, πῶς μετὰ ταῦτα πάντα πέμπει μανθάνων παρ' αὐτοῦ; οὐδὲ γὰρ οὐ μόνον Ἰωάννου ἀμφισβῆτησαι περὶ αὐτοῦ πρέπου ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ ξηλοτύπως ἀεὶ πρὸς τὸν Χριστὸν εἶχον οἱ Ἰωάννου μαθηταί, ἀνθρωποιν ψιλὸν αὐτὸν ὑποπτεύοντες εἶναι, τὸν δὲ Ἰωάννην μεῖζον 20 ἥ κατὰ ἀνθρωπον² καὶ τὸν μὲν Χριστὸν εὑδοκιμοῦντα δρῶντες, τὸν δὲ Ἰωάννην, καθὼς ἐκεῖνος εἴπει, λοιπὸν λήγοντα³ καὶ ἐκειδή περ ἔως μὲν ἦν Ἰωάννης μετ' αὐτῶν παρεκάλει συνεχῶς καὶ ἐδίδασκεν, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπειθεῖν, ἔμελλεν δὲ λοιπὸν τελευτὴν, διὰ τοῦτο νῦν πλειόνα ποιεῖται τὴν σπουδήν. καὶ γὰρ ἐδεδοίκει μὴ καταλείπῃ 25 πονηροῦ δόγματος ὑπόθεσιν, καὶ μείνωσιν ἀπερρηγμένοι τοῦ Χριστοῦ. εἰ μὲν οὖν εἴπεν ὅτι ἀπέλθετε πρὸς αὐτὸν, αὐτός μου βελτίων ἐστίν, οὐκ ἀν ἐπεισεν αὐτοὺς δυσταποσάστους ἔχοντας⁴ εἰ δὲ ἐσίγησεν, οὐδὲν πλέον ἐγίνετο. Διὰ τοῦτο οὖν πέμπει αὐτοὺς, ὅτις παρ' αὐτῶν ἀκούσῃ ὅτι θαύματα ἐργάζεται, καθὼς ὁ Λουκᾶς 30 φησίν. οὐδὲ οὕτως πάντας πέμπει, ἀλλὰ δινό τινας, οὓς γῆρεις ἵσως τῶν ἄλλων εὐπειθεστέρους ὄντας⁵ ἵνα ἀντοπτος ἡ ἐρώτησις γένηται⁶ ἵνα παρὰ τῶν πραγμάτων μάθωσιν τὸ μέσον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ κάκείνου. εὐθέως γὰρ ἐλθόντων αὐτῶν εἰς τὸ ἐρωτῆσαι, ἐθέραπευσεν τυφλοὺς, χωλοὺς, καὶ ἐτέρους πολλοὺς διὰ τούτους τοὺς 35

ἀμφιβάλλοντας καὶ θεραπεύσας, φησὶν πρὸς αὐτοὺς, πορευθέντες κ. τ. ἐ.

Διὰ δὲ τοῦ εἰτεῖν μακάριος δεῖ ἔαν μὴ σκανδ. κ. τ. ἐ. ἔδειξεν ὅτι τὰ ἀπόρρητα αὐτῶν οὐδεν' αὐτοὺς γὰρ ἀνιττόμενος ταῦτα ἔλεγεν ὅθεν καὶ τὸν ἔλεγχον αὐτῶν λαθανόντως ἐπήγαγεν. Εἰ 5 δέ τινες λέγοιεν ὅτι ἥδει μὲν Ἰωάννης ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ Χριστὸς, ἡγούει δὲ ὅτι ὑπὲρ ἄνθρ. κ. τ. λ.

83, 19. δῆλόν ἐστιν. ἄπειρ παρατίθεναι νῦν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ, ἵνα μὴ μακρὸν τὸν λόγον ποιήσωμαι.

83, 30. Διατί δὲ πορευθέντων τῶν μαθητῶν Ἰωάννου ταῦτα 10 φησιν; ἵνα μὴ δοξῇ κολακεύειν αὐτόν. οὐκ ἄγει δὲ εἰς μέσον αὐτῶν τὴν ὑπόνοιαν ἐπειδὴ οὐκ ἀπὸ πονηρίας ταῦτα ἐλογίζοντο; ἀλλὰ ἀπὸ τῆς τῶν εἱρημένον ἀγνίας. τὴν λύσιν δὲ ἐπάγει, δεικνὺς ὅτι ἥδει τὰ ἀπόρρητα πάντων τὸ δὲ “τί ἐξήλθετε εἰς τὸν “ἔρημον ἰδεῖν,” διὰ τὸν καιρὸν ὅτε ἐβάπτιζεν ὁ Ἰωάννης λέγει: 15 κάλαμον δὲ κ. τ. λ.

84, 1. μαλ. φρονεῖν. 10. ὑπεροχῆν.

84, 27. Τὸ δὲ οὐκ ἐγήγερται κ. τ. ἐ. σημαίνει, ὅτι οὐκ ἔτεκέν, φησι, γυνὴ τούτου μείζονα, καὶ ἀρκεῖ μὲν καὶ ἡ τοῦ δεσπότου ἀπόφασις: εἰ δὲ βούλεται τις καὶ ἀπὸ τῶν πραγμάτων μαθεῖν, 20 ἐννοησάτω αὐτοῦ τὴν τράπεζαν καὶ τὴν διαγωγὴν καὶ τῆς γνώμης τὸ ὑψος ὃσπερ γὰρ ἐν οὐρανῷ, οὕτω διῆγεν, καὶ τῶν τῆς φύσεως ἀναγκῶν ἀνωτέρω γενόμενος ἔπειρη τινὰ ὥδειν ὅδον, ἐν ὕμνοις καὶ φῦδαις καὶ εὐχαῖς τὸν πάντα διάγων χρόνον καὶ ἀνθρώπων μὲν οὐδὲν, Θεῷ δὲ ὅμιλῶν μόνῳ διηγεκτῷ. οὐδὲ γὰρ εἰδέν τινα τῶν 25 ὁμοδούλων, οὔτε ὄφθῃ τινὶ τούτων οὐ κλίνης, οὐ στέγης, οὐκ ἀγορᾶς, οὐκ ἄλλου τινὸς ἀπῆλαυστεν τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ἡμεροῦ ἦν ὄμοι καὶ σφεδρός. καὶ γὰρ τοῖς ἐαυτοῦ μαθηταῖς μετὰ ἐπιεικείας διελέγετο, τῷ δήμῳ δὲ τῶν Ἰουδαίων μετὰ ἀνδρείας, τῷ βασιλεῖ μετὰ παρρησίας, διὰ τοῦτο δὲ ἐπήγαγεν ὅτι ὁ μικρό-30 τερος κ. τ. ἐ. ἵνα μὴ ἡ ὑπερβολὴ τῶν ἐγκωμίων τέκη τινὰ ἀτοπίαν προτιμάντων αὐτὸν τοῦ Χριστοῦ τῶν Ἰουδαίων.

85, 28. ἐπείγει.

86, 6. Εἴτα δεικνὺς ὅτι συνέστεως χρεία πρὸς τὸ “οὗτός ἐστιν “Ἡλίας” κ. τ. λ. ἐπήγαγεν, ὁ ἔχων ὅτα. κ. τ. ἐ. ταῦτα δὲ τὰ 35

αἰνίγματα ἔτιθει διεγείρων αὐτοὺς εἰς ἐρώτησιν εἰ δὲ αὐδὲ οὗτος ἔχειπνίζοντο, πολλῷ μᾶλλον εἴ δῆλα ἦν καὶ σαφῆ.

86, 8. ὅδον, καὶ ταῦτὸν ἐπαιήσαμεν φησὶν, οἷον ἀν εἰ τινες θηραταὶ ζῶν δυσθήρατον διὰ δύο μέλλον ἐμπίπτειν ὅδῶν εἰς τὰ θηράτρα, ἑκατέραν ἕκαστος ἀπολαβὼν ὅδον ἐλαύνοι, ἐξ ἐπαπτίας 5 ἐστὸς τῷ ἐτέρῳ, ὥστε πάντως εἰς θάτερὸν ἐμπεσεῖν.

86, 10. λεγομένοις. μαρτυροῦντι περὶ αὐτοῦ, καὶ προσελθεῖν τῇ πόστει αὐτοῦ, τουτέστιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

86, 12. οἰνοπότην. δι' ἀμφοτέρας γὰρ ὅδοῦ εἰς τὴν βασιλείαν 10 εἰσῆρχοντο πεισθέντες.

• 86, 14. ἡμέρας, περιερχόμενος διδάσκων, ποῦ τ. κεφ. κλ. οὐκ ἔχ.

Τὸ δὲ ἐδίκαιασθη κ. τ. λ. τοῦτο ἔστιν, ὅτι εἰ καὶ μὴ οἱ Ἰουδαῖοι ἐπείσθησαν, ἀλλ' αὐτῷ λοιπὸν ἐγκαλεῖν οὐκ ἔχουσιν καὶ γὰρ τὰ αὐτοῦ πάντα ἐπλήρωσεν, ὥστε τοῖς ἀναισχυντεῖν βουλομένοις μηδὲ 15 σκιὰν καταλιπεῖν ἀγάνακτος ἀμφιβολίας. εἰ δὲ τὰ παραδείγματα εὐτελῇ εἶπεν καὶ κακέμφατα, οἷον τὸ “ηὔλησαμεν καὶ οὐκ ὄρχῃ” “σασθε,” μηδεὶς θαυμαζέτω πρὸς γὰρ τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκούοντων διαλέγεται.

88, 5. Διατί ἀπὸ τῶν σοφῶν ἐκρύθη; ὅτι καθὼς Παῦλος 20 φησὶν, ζητοῦντες τὴν ἴδιαν δικαιοσύνην στῆσαι, τῇ τοῦ Θεοῦ δικαιοσύνῃ οὐκ ἴπτετάγησαν. οὐδὲ γὰρ ὅταν λέγῃ “ἀπεκάλυψας,” τὸ τῶν τοῦ Θεοῦ εἶναι φησὶν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν δεχομένων εὐγνωμοσύνης, ὥσπερ καὶ ὅταν λέγῃ Παῦλος, “ὅτι παρέδωκεν αὐτοὺς εἰς “ἀδόκιμον νοῦν, καὶ ἐτύφλωσεν αὐτῶν τὰ νοῆματα” οὐ τὸν Θεὸν 25 εἰσάγων ταῦτα ἐνεργοῦντα φησὶν, ἀλλ' ἐκείνους τοὺς τὴν αἰτίαν παρέχοντας.

88, 34. φιλ. ἀπάσης. καὶ οὐχ ἐτέρῳ γίνεται χρήσιμος μόνον ἀλλὰ καὶ ἐαυτὸν πρὸ πάντων ἀκεπάνει εὑρήσετε γάρ, φησὶν, ἀπάπαντον ταῖς Ψυχαῖς ὑμῶν. καὶ πρὸ τῶν μελλόντων ἐντεῦθεν 30 δίδωμι τὴν ἀμοιβὴν, καὶ τὸ βραβεῖον ἥδη παρέχω. ἐαυτὸν δὲ εἰς ὑπόδειγμα τίθησιν καὶ εἰς μέσον ἄγει λέγων, “μάθετε ἀπ' ἐμοῦ” κ.τ. ἐ. εὐταράδεκτον ποιῶν τὸν λόγον, ἵνα μάθωμεν ἐξ αὐτοῦ ἡλίκου ἀγαθού ἔστιν ἡ ταπεινοφροσύνη.

89, 8. Quod in Caten. Nostr. Origeni assignatur, Chrysostomo verius tribuit Cod. B.

89, 21. τ. σκληρὰν om. Cod. B.

89, 27. εἰς μέσον ὅτι τοὺς ἄρτους τῆς προθέσεως ἔφαγεν ἐπειδὴ κ. τ. λ. 5

Ib. χωρὶς δὲ τοῦ ἀξιώματος αὐτὸν, ἦγουν τῆς βασιλείας, καλεῖ. ἐπειδὴ ἔξ αὐτοῦ τὸ γένος κατῆγεν, ἵνα μὴ δόξῃ ὑψηλὰ φρονεῖν. εἰ δὲ καὶ μὴ σάββατον ἔλυσεν ὁ Δαβὶδ, ἀλλὰ μεῖζον ἦν ὅπερ ἐποίησεν. οὐ γὰρ ἦν ἵσον παραβῆναι ἡμέραν, καὶ τῆς Ἱερᾶς ἐκείνης ἄψασθαι τραπέζης, ἃς μηδενὶ θέμις ἦν εἰ μὴ Ἱερεῦσιν. τὸ μὲν γὰρ 10 σάββατον καὶ ἐλύθη πολλάκις, μᾶλλον δὲ καὶ ἀεὶ ἐλύετο, καὶ ἐν τῇ περιτομῇ, καὶ ἐν ἑτέροις πλείστιν ἔργοις. καὶ ἐν τῇ Ἱεριχῷ δὲ τὸ αὐτὸν γενόμενον ἴδοι τις ἂν ὅπερ δὲ ὁ Δαβὶδ ἐποίησεν, τότε μόνον ἐγένετο. ἀλλ' ἐπειδὴ ἀνάγκη ἦν, διὰ τοῦτο συγγνώμης ἐγένετο ἄξιος, αὐτός τε καὶ οἱ σὺν αὐτῷ. 15

Εἰ δὲ λέγοις τις οὐκ ἔστιν ἀπηλλάχθωι ἐγκλήματος, τὸ καὶ ἔτερον τὸ αὐτὸν ἀμαρτάνοντα εἰς μέσον ἐνεγκεῖν, δῆλον τοῦτο. ὅμως χρὴ γινώσκειν ὅτι ὅταν μὴ ἐγκαλῆται ὁ πεποιηκὼς, νόμος γίνεται ἡ ἀπολογία τοῦ τολμήματος. δείκνυσιν δὲ ὅτι οὐδὲ ἀμάρτημά ἔστιν τὸ γεγενημένον. εἰ γὰρ οἱ Ἱερεῖς, φησιν, ἐν τῷ Ἱερῷ 20 βεβηλοῦσιν τὸ σάββατον, καὶ ἀναίτιοί εἰσιν, ὅπουγε καὶ χωρὶς περιστάσεως ἔστιν ἡ λύσις, πολλῷ μᾶλλον ἕνθα ἡ περίστασις τὴν λύσιν ἐποίησεν. διόπερ φησὶν, “εἰ ἐγινώκειτε” κ. τ. ἐ.

90, 34. Διὰ τοῦ παραδείγματος τούτου συλλογιζόμενος αὐτοὺς, ὅπως μὴ ἔχωσιν πρόφασιν ἀναισχυντίας πρὸς τὸ πάλιν ἐγκαλεῖν 25 αὐτῷ διὰ τὴν θεραπείαν. καὶ τότε λέγει τῷ ἀνθρώπῳ κ. τ. ἐ. ἐκεῖνοι δὲ οὐδὲν ἀδικηθέντες ἐξέρχονται καὶ βουλεύονται ἵνα ἀνέλωσιν αὐτὸν. τοσοῦτον ἡ βασκανία κακόν. ὁ δὲ ἡμερος καὶ πρᾶος ἀνεχώρησεν ταῦτα μαθών. ἡκολούθησαν δὲ αὐτῷ ὅχλοι πολλοί, διατί; θαυμάζοντες αὐτὸν, ἐκεῖνοι δὲ τῆς πονηρίας οὐκ ἀφίσταν-30 ται. ἐπὶ δὲ τῷ παραδόξῳ τῆς μανίας αὐτῶν, καὶ τὸν προφήτην εἰσάγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἡσαΐαν ταῦτα προαναφωνοῦντα καὶ λέγοντα “ἴδού ὁ παῖς μου” κ. τ. ἐ.

91, 16. Διὰ τούτων τὴν πραότητα αὐτοῦ καὶ τὴν δύναμιν τὴν

ἀφατον ἀνυμνᾶν, καὶ ὅτι βύραν τοῖς ἔθνεσιν ἀνοίγνυσιν μεγάλην
καὶ ἐνεργῆ. καὶ τὰ καταληφόμενα τοὺς Ἰουδαίους προλέγει κακὰ,
καὶ δείκνυσιν αὐτοῦ τὴν ὁμόνοιαν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα.

92, 32. οὐκ ἐπειμήσεν.

93, 3. μετ' εὔκολίας.

93, 10. μερισθεῖσα οὖ σταθῆσεται, καὶ πόλις καὶ οἰκία ἐὰν
σχισθῇ ταχέως διαλύεται.

93, 19. Ἀπ. λέγει. οὐκ εἶπεν δὲ οἱ μαθηταί μου ἐκβάλλουσιν,
οὐδὲ οἱ Ἀπόστολοι, ἀλλ’ “οἱ νιὸι ὑμῶν,” ἵνα εἰ μὲν βουλήθωσιν
ἐπανελθεῖν πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνοις εὐγένειαν, πολλὴν ἐντεῦθεν 10
λάβωσιν τὴν ἀφορμήν. εἰ δὲ ἀγρωμονοῦσιν, καὶ τοῖς αὐτοῖς ἐπι-
μένουσιν, μηδὲ ἀναίσχυντον λοιπὸν πρόφασιν ἔχουσιν εἰπεῖν.

95, 17. ὁ πετορυευκώς. 20. ἔπασχον.

95, 21. κατασχύει αὐτοὺς καὶ ἐν τούτῳ πάλιν πάντα δὲ
ποιεῖ, διορθώσασθαι αὐτοὺς βουλόμενος.

95, 25. διέβαλλον φ. 32. μὴ κακηγορεῖν.

Καλεῖ δὲ αὐτοὺς γενῆματα ἔχιδνην, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῖς προ-
γόνοις μέγα ἐφρόνουν. διὰ τοῦτο οὖν τῆς μὲν πρὸς τὸν Ἀβραὰμ
ἔξεβαλεν αὐτοὺς συγγενείας, δίδωσιν δὲ αὐτοὺς προγόνους ὁμο-
τρόπους. καίπερ τοιούτων προγόνων ὄντες πονηρῶν. καὶ διάνοιαν 20
κέκτησθε πονηρὰν φθεγγόμενοι. “ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς
“καρδίας,” φησὶν “τὸ στόμα λαλεῖ.” δείκνυσιν δὲ καὶ ἐνταῦθα πά-
λιν τοῦτο εἰπάντας τὴν αὐτοῦ θεότητα γινώσκουσαν τὰ ἀπόρρητα, καὶ
ὅτι οὐχὶ ρήματων μόνον, ἀλλὰ καὶ πονηρῶν ἐνοιῶν δώσουσι δίκην,
καὶ ὅτι οὐδεν αὐτὰ ὡς Θεός λέγει δὲ ὅτι καὶ ἀνθρώποις δυνατὸν 25
ταῦτα εἰδέναι. φύσεως γὰρ ἀκολουθία τοῦτο, τὸ ὑπερβλυζόντος
ἔνδον τῆς πονηρίας ἐκχεισθαι ἔξω διὰ τοῦ στόματος τὰ ρήματα.
ώστε ὅταν ἀκούσῃς ἀνθρώπου πονηρὰ φθεγγομένου, μὴ τοσαύτην
νόμισε μόνον πονηρίαν ἐγκεῖσθαι αὐτῷ ὅσην τὰ ρήματα δείκνυται,
ἀλλὰ τολλῷ πλειόνα στοχάζου εἴναι τὴν πηγήν. τὸ γὰρ ἔξωθεν 30
λεγόμενον τὸ περιπτόν ἐστιν τοῦ ἔνδον· καὶ μὴ ιομίσῃς, φησὶν,
ἐπὶ τῆς πονηρίας τοῦτο γίνεσθαι μόνον, καὶ γὰρ καὶ ἐπὶ τῆς
ἀγαθότητος τοῦτο συμβαίνει, μᾶλλον δὲ καὶ μειζόνως. πλειόν γὰρ
τῶν ἔξωθεν ρήμάτων ἡ ἔνδον ἀρετή. ὁ ἀγαθὸς γάρ φησι, ἀνθρώπος
ἐκ τ. ἀγ. θ. κ. τ. ἐ. θησαυρὸν δὲ λέγει τὸ πλῆθος ἐνδεικνύμενος. 35

96, 16. καταδικασθησόμεθα. 19. ἔξενέγκει.

96, 21. διαλέγεσθαι καὶ πάντα ὅσα εἰς τὴν ἡμετέραν συντελεῖ ψυχικὴν σωτηρίαν συμβασιλεύειν ἑαυτοῖς καὶ ὑποτίθεσθαι. ἀφεῦδης γάρ ἐστιν ἡ τοῦ δεσπότου ἡμῶν καὶ Θεοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δικαία ἀπόφασις, ὅτι ἐκ τῶν λόγων ἡμῶν τὴν ψῆφον 5 ἔξοιστει.

97, 23. συνετράφησαν. 33. φρικωδεστάτων.

98, 12. τοῦ γὰρ προφήται ἀνελεῖν πολλῷ μεῖζον καὶ ἀσύγκριτον τὸ καὶ αὐτὸν τὸ δεσπότην.

99, 17. βουλομένην.

10

100, 21. Τίνος χάριν ἐκάθισεν παρὰ τὴν θάλασσαν διδάσκουν καὶ εἰς τὸ πλοῖον εἰσῆλθεν; βουλόμενος μετὰ ἀκριβείας τὴν διδάσκαλίαν ποιεῖσθαι, καὶ μηδένα ἔσαι κατὰ νότου αὐτοῦ, ἀλλὰ τάπτας ἐξ ἐναντίας εἶναι.

101, 21. βλάστην.

15

102, 5. μὴ ζητοῦντος.

104, 24. ἀνθρώπῳ σπείροντι.

105, 3. ἐπικρεμνᾶ. 20. συσκιάζουσιν ἑαυτοὺς.

105, 22. ἐχθρὸν δὲ ἄνθρωπον τὸν διάβολον καλεῖ διὰ τὴν εἰς ἀνθρώπους βλάβην. ἡ μὲν γὰρ ἐπηρεία καθ' ἡμῶν, ἡ δὲ ἀρχὴ τῆς 20 ἐπηρείας οὐκ ἀπὸ τῆς εἰς ἡμᾶς ἐπηρείας. ἀλλὰ ἀπὸ τῆς εἰς Θεὸν ἐχθρας ἐγένετο. οὗτοι δῆλον ὅτι μᾶλλον ὁ Θεὸς ἡμᾶς φιλεῖ, ἢ ἡμεῖς ἑαυτούς. Quae seq. Chrysostomo tribuit Cod. B. Origeni Cod. Coisl.

105, 29. ἐχθρῶς.

25

106, 3. πολ. ἐμελλεγεν ἀσπονδος ε. τ. οἰκ. εἰσάγεσθαι.

106, 11. κατασφάττειν.

107, 15. τοῦτον. 31. τὰ μυστήρια. 35. παρῆκεν.

108, 4. ἀλλὰ καὶ ἀναπλοῖ.

109, 19. Τί δὲ δῆλοϊ.

30

112, 32. ἡλίκη.

113, 12. οὗτος ἦν. 26. τὴν γλ. ἐκείνην σιγῶσαν.

113, 29. κατέπεμψεν, καὶ τὴν ἀναίσχυτον ἐκείνην κατέφλεξεν.

114, 17. ὀκονομιθέντα.

115, 26. πάρεργον. 27. πολυτελείας.

35

117, 30. χειμῶνος καὶ ἡ ὄψις αὐτοὺς ἐθορύβησεν τοῦ χειμῶνος
οὐχ ἡττον.

118, 29. ἀγάπης μόνον.

119, 5. μὴ πίστει ὄντας ἔγγ. 9. ἐμβολή.

120, 24. φυλ. ἐπολὰς, τ. δὲ τοῦ Θεοῦ παραβαίνεσθαι.

5

120, 29. τὸ μὴ οὔπτεσθαι.

120, 34. τὸν τὸν τρ. βεβαιώσῃ νόμον. οὐδὲ αὖ πάλιν κατηγορεῖ τὴν πρεσβυτέρων ὥς παραν.

121, 23. οὐήσατε, διακάστητε.

10

122, 9. ἀφίστη.

123, 31. κραζούσης.

124, 10. αὐτῆς. 16. ἐπεδεῖξατο. 24. ἐκκόψει.

126, 10. ποιήσῃ. 25. ἐποεῖν.

127, 5. μήτε πλείω γενέσθαι ἀφεῖναι τὰ λεῖψαν.

128, 17. κατενέγκαι. 32. λύσας καὶ νεκροὺς ἀναστήσας. 15

130, 5. διατηρήσεις. 12. ἐτείμα. 25. παρατηρήσεων.

131, 27. προελθόντα.

133, 12. οὐ βιάζομαι οὐδὲ ἀναγκάζω. 17. ἐρχέσθω.

134, 2. διαφυγεῖν.

135, 15. τῶν προφητῶν. 35. οὐ μόνον δὲ διὰ τὰς. 20

136, 12. οὐδένα φοβ. 15. περιεκ. σφοδρῶς.

136, 18. ἐκείνης. 29. ἀπειλῇ.

137, 15. φῶς ἄκρατον. 21. οὐδεὶς ὅτι μετὰ ταῦτα οὕτε
ἔμελλον σκανδαλίζεσθαι οὔτε οἱ Ἀπ.

138, 33. φῆσι γάρ, οὕτως.

25

140, 14. ἀπῆλανεν. 28. οὐδὲ γάρ ἐστι.

141, 22. διατρίβομεν. 32. ἀντείχοντο.

142, 8. ὡς περὶ ἀνθρ. 25. παρὰ τ. ἀρχ. 28. τὸν ἐν τῷ.

143, 2. ἔφη ομ. Cod. B. 10. βιθῶν ἐκείνων.

143, 13. τ. στατῆρα, ἀλλὰ θείας δυνάμεως καὶ ἀπορρήτου. 30

143, 25. ὅτι διατί τὸν Π. ἡμ. προετίμησα.

144, 1. ταπ. τινα. 11. ὄρίζω. 14. εὐκαταφρονήτων.

144, 23. Διατί ταλανίζων τὸ οὐαὶ τέθεικεν.

144, 28. ἐλθεῖν τ. σκ. πῶς δυνατὸν ταῦτα διαφυγεῖν. ἐπειδὴ
εἰ καὶ εἶπεν ὅτι ἀνάγκη ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα, οὐ τ. αἰθ.

35

- 144, 28. καὶ τῆς ἐλ. 32. τὰ σκάνδαλα ἄγει.
 146, 4. πεπλανημένον. 11. τῶν οὐρανῶν.
 146, 15. ἀγωνιζέσθω. 29. ἐκέρδανας.
 147, 4. ὅσῳ γὰρ ἄν. 10. τῆς μεγίστης.
 147, 13. καταδεδικασμένοι. ἀκουέτωσαν οἱ κέρδεσιν ἐπιτηδῶν· 5
 τες ἀδίκοις καὶ μὴ πανόμενοι. 14. παραμυθούμενος.
 147, 19. δὲ ομ. Cod. B. 24. ἡμερώτερος.
 148, 5. ἐπέθηκας. 7. ἀρκεῖ ἐπτάκις.
 149, 3. ἀπόδοσιν. 8. ἐξ ὀμότητος.
 149, 13. ὁφειλημάτων ἐλευθεροῦ. 19. ἀστεφάνωτος. 10
 150, 17. ἐπομένων. 19. ἐπιτείνεται.
 150, 20. τουτέστι πρὸς θεογ. 33. εἴρηκας.
 152, 27. εὐχαρίστει φησιν.
 152, 31. μηδὲ ομ. Cod. B. cum lacunæ indicio.
 153, 27. καὶ εἰ προαιρέσεώς ἔστι φησι, πᾶς ἀρχόμενος κ. τ. ἐ. 15
 154, 12. ἐναγκαλίζεται. 15. ἡ ψυχὴ τοῦ παιδί.
 154, 19. πρὸς κάλλη. 25. ἐγὼ δὲ φιλαργ.
 155, 4. τοῦτο εἶπεν, οὐ γὰρ εἶπεν οὐκ εἰμὶ ἀγαθὸς, ἀλλ' οὐδεὶς
 ἀγαθὸς, τουτέστιν οὐδεὶς ἀνθρώπων· καὶ αὐτὸ δὲ τοῦτο ὅτ' ἀν
 λέγη, οὐδὲ τοὺς ἀνθρώπους ἀποστερῶν ἀγαθότητος ἀλλὰ πρὸς ἀντι- 20
 διαστολήν.
 156, 6. αὐτῷ δείκνυσι λέγων, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, καὶ τότε
 τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν τόνον ἐπίγραγεν, τὸ πωλ. 18. ἀπῆλθε.
 157, 3. βελώνης. 9. παρακαλῆς.
 Hoc Photii Scholium ad locum adducit Cod. B. Οἱ μὲν 25
 κάμηλον, οἱ δὲ κάρμηλον φασίν. ἀμφότεροι δὲ οὐ τὸ ζῶν ἀλλὰ
 τὸ σχοινίον λέγουσι τὸ τὰς ἀγκύρας δεσμεῦον.
 157, 12. πένητες ὄντες.
 158, 3. ἡλάττωσαι. 7. καθήσεοθε. 34. μετ' ἔξουσίας.
 159, 5. μονῆρ ἐν α. 19. δι' ὄν. 25. εἶναι ἀγαθά. 30
 159, 27. καὶ γινομένους διὰ τ. μετα. β.
 160, 1. ἐν τούτῳ. 8. ὑπακούεσθαι. 9. ἥξεν. 21. βραδίον.
 162, 3. ὑποτεμνόμενος.
 163, 10. θρόνων.
 164, 18. ἀπολαύσεσθαι. 30. ἀσφείᾳ.

- 164, 35. διέκειντο, καὶ οἱ δύο κατεξαισιστάμενοι τῶν δέκα. καὶ
οἱ δέκα φθονῶντες τῶν δύο· οὐ χρὴ δὲ τὸν τοῦτο σκοπεῖν μόνον,
ἀλλὰ τὸ ὄντος τὸ ἀφατον πρὸς ὅπερ ἀνέδραμον ὑστέρον.
- 165, 9. βαθύτερον. 30. ὑπερβ. τοὺς ἐπιστομίζοντας.
- 166, 7. Χαγαναίας. 16. γὰρ αὐτοῦ. 27. αὐτοὺς ἐκκαίειν. 5
- 166, 32. παρασχεῖν Cod. B. recte, sic etiam p. 167, 1.
- 167, 24. ἔδαφους. 25. δακρύει.
- 168, 14. τὸ καταπειθὲς. 16. λέγον. 18. τοῦ δεσπότου τ. Χρ.
- 168, 26. πληρῶν καὶ φιλοσοφίαν παιδεύων, ὅμοιος δὲ καὶ τ. παθ.
- 168, 31. ἡμεῖς ποιήσωμεν. τίνος γὰρ ἀν εἴημεν ἄξιοι συγ- 10
γνώμης, ὅτ' ἀν οἱ μὲν.
- 169, 5. πάντως ὄρρες. 7. κατάλειπε.
- 169, 9. καὶ τοὺς ἀγοράζοντας ἐν τῷ ἱερῷ.
- 169, 10. αὐτὸν λεγ. τ. Γεκοιηκ.
- 170, 21. εὐηργέτει. 30. θαυμ. τὸν δημιουργὸν. 15
- 171, 4. καθ. προέφητι om. Cod. B.
- 171, 6. ἔθαύμασσαν, καίτοι πολλῶν ἥδη σημείαν γενομένων
μειζόνων, ἀλλὰ διὰ τοῦτο.
- 172, 28. καταφρ. πανταχοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους
ἄπαντα πράττοντες. 20
- 173, 22. ἀπαναχωρῆσαι.
- 178, 13. ἀπολογίας. 27. κατακληθῆναι.
- 179, 9. λάβης.
- 181, 9. λέγωσιν. οἴδαμεν ὅτι ἀληθῆς εἰ· πᾶς οὖν ἐλέγετε ὅτι
πλάνος ἐστίν. 25
- 181, 26. δοῦναι, ἀλλὰ ἀποδοῦναι.
- 182, 8. ἄνοιαν. 23. ὑπάπτειν. 31. εἰ καὶ ἔξη. sec. καὶ om.
- 184, 23. ὅλ. ὁ νομ. καὶ οἱ προφ. κρέμανται.
- 185, 31. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ.
- 186, 14. ἀποτέίνει. 15. προφυλ. 30
- 187, 26. τὰς πρωτοκαθεδρίας. 31. ὅτι οὖν ποιοῦντα.
- 188, 2. β. τοῦτον λ. 9. οὗτ. χρὴ νοεῖν. ποκ καθηγηταί.
- 189, 4. χείρων. 190, 8. ἀποδεκατοῦτε.
- 191, 2. ἐκάλει τύφλους. εἰ γὰρ τὸ μὴ νομίζειν δεῖσθαι ὁδηγοῦ
τὸν τυφλὸν. 35

- 192, 1. ἐμποριπεύοντες. 2. τοσαύτης τόλμης ἡ μημένη.
 192, 34. ἀποστέλλω.
 193, 5. Καίν μὴ γὰρ ἐφησύχασεν τοῖς γεγενημένοις ὁ Θεός;
 μὴ γὰρ οὐκ ἔτιμι.
 194, 7. τῆς εἰκ. τῆς ὅρης. 5
 195, 21. τοῖς Ἰουδαίοις. 32. εἰ δὲ τις ἀπορῶν εἴποι.
 196, 3. εἰ δὲ εἶς. 30. ἐρημώσαντα.
 197, 33. Τότε, φησὶν, οἱ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ φευγέτωσαν εἰς τὰ
 ὅρη τότε, πότε;
 198, 16. καὶ ἴματ. 17. γένοιτο. 10
 198, 33. καὶ γὰρ καὶ Ἰουδαῖος ἦν, καὶ σφδρα' Ἰουδαῖος καὶ ζηλ.
 199, 7. καὶ τὰ μ. ταῦτα ἐπειδὴ οὐδὲ ἐτόλμησέν τις ἀνθρώ-
 πων οὐ τῶν κώποτε οὐ τῶν μετὰ ταῦτα τολμ.
 199, 14. ἀπεκήρυττόν τε. 20. πρόρριζοι.
 200, 2. Περὶ τοῦ ἐνταῦθα εἰρημένου τότε, χρὴ γινώσκειν, καθὼς 15
 πολλάκις εἶπον, ὅτι οὐχὶ τῆς ἀκολουθίας ἐστὶν τοῦ καιροῦ τῶν
 ἔμπροσθεν εἰρημένων αὐτῷ τὸ τότε, ὅπου γὰρ ἀκολουθίαν ἐβούλετο
 εἰπεῖν, τὸ εὐθέως ἐπήγαγεν. ἐνταῦθα δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ τότε οὐ
 περὶ τῶν μετὰ ταῦτα εὐθέως λέγων, ἀλλὰ τὰ ἐν τῷ καιρῷ φ
 μέλλει ταῦτα γίνεσθαι ἄπερ ἔμελλεν λέγειν οὕτω καὶ ὅταν λέγῃ 20
 “ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής,” οὐ
 τὸν ἔξης εὐθὺς λέγει καιρὸν, ἀλλὰ τὸν μετὰ πολλὰ ἔτη, καὶ τὸν
 καθ' ὃν ταῦτα ἐγίνετο ἄπερ εἰπεῖν ἔμελλεν. καὶ γὰρ περὶ τῆς
 γενῆσεως τοῦ Χριστοῦ διαλεχθεὶς καὶ τῆς τῶν Μάγων παρου-
 σίας, καὶ τῆς τελευτῆς Ἡρώδου, εὐθέως ἐπάγει, “ἐν ἐκείναις ταῖς 25
 ἡμέραις παραγίνεται Ἰωάννης ὁ βαπτιστής.” καίτοι τριάκοντα
 μεταξὺ γέγονεν ἔτη, ἀλλ' ἔbos τῇ γραφῇ τούτῳ κεχρῆσθαι τῆς
 ἱστορίας τῷ τρόπῳ οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα, τὸν μέσον ἀπαντά
 χρόνον παρελθὼν, τὸν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῶν Ἱεροσολύμων ἕως τῶν
 προοιμίων τῆς συντελείας τοῦ σύμπαντος κόσμου λέγει. 30
- 200, 11. ἀπατᾶν ἐπιχειρ. οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων τοὺς
 πολλοὺς ἡπάτων. 26. κ. τὴν οἰκουμένην.

In marg. Cod. B. diversa manu script. 12 sec. Τοῦ ἀγίοτ
 Κτρίλλοτ Σχόλιον. “Ωσπερ σώματος κειμένου νεκροῦ τὰ σαρ-
 κοβόρα τῶν πτηνῶν ἐπ' αὐτὰ συντρέχει· οὕτως ὅταν ὁ νιὸς τοῦ 35

ἀνθρώπου παραγένηται, τότε δὴ πάντες οἱ ἀετοὶ, τουτέστι οἱ τὰ
ἱψηλὰ πετόμενοι καὶ ἀνωτάτων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ κευμικῶν
ἀπηρεγμένοι ἐπ’ αὐτὸν συνδραμοῦνται.

201, 17. δίδοντας εὐθύνας.

202, 2. ἀγαπ. τῶν ἀπομενόντων τὴν κόλασιν. 6. ἀναστάτας. 5

202, 7. συλλεγέντας δέ. 12. οἴμμοι. 15. μόνος.

202, 23. ποιεῖν. πλὴν ἀλλὰ πρόφασίν τινα ἑδόκουν ἔχειν
πολλοὶ τῶν ράβδυμαν. Ψυχρὰν μὲν ἑδόκουν δὲ ἔχειν τὸ ὑπέρογκον
τῶν ἐπιταγμάτων καὶ ὅτι μέγας ὁ πόνος καὶ ἄπειρος ὁ χρόνος,
καὶ ἀφόρητον τὸ φορτίον· τὸν δὲ οὐδὲν τοιοῦτόν ἐστιν προβαλέσθαι· 10
ὅπερ μάλιστα τῆς γεένης οὐχ ἥττον ἡμᾶς διατρώγειν μέλλει
κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον· ὅταν διὰ μικρὰν ρόπην καὶ ὀλίγουν ἰδράτα
τὸν οὐρανὸν ἄμειν ἀπολωλεκότες, καὶ τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά· καὶ γὰρ
καὶ ὁ χρόνος βραχὺς, καὶ ὁ πόνος ὀλίγες· καὶ ὅμως ἐκλελύμεθα
καὶ ἀναπεπτώκαμεν.

15

203, 7. ὕσπερ τοῦτο ἀνάγκη.

203, 12. Περὶ ποίας γενέας εἰπεν “ὅτι οὐ μὴ παρέλθῃ ἡ γενεὰ
“ αὕτη ἔως ἂν πάντα ταῦτα γένηται;” οὐ περὶ τῆς τότε ταῦτα λέγει
γενέας, ἀλλὰ περὶ τῆς τῶν πιστῶν. οὐδεν γὰρ γενέαν οὐκ ἀπὸ τῆς
τῶν χρόνων ἀκολούθιας χαρακτηρίζειν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τρόπων 20
θρησκείας καὶ πολιτείας· ὡς ὅταν λέγῃ, “αὕτη ἡ γενεὰ τῶν ζη-
“ τούντων τὸν Κύριον,” ἀλλ’ ὕσπερ εἶπεν τοῦτο ἐστιν, ὅτι τάντος
ἐκβήστεται ταῦτα πάντα καὶ μένει ἡ γενεὰ τῶν πιστῶν οὐδεὶν τῶν
εἰρημένων διακονομένη, ἀλλὰ καὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἀπολεῖται καὶ
τὸ πλέον τῶν Ἰουδαίων ἀφανισθήσεται. ταῦτης δὲ τῆς γενέας 25
οὐδὲν περιγενήσεται, οὐ λιμὸς, οὐ λοιμὸς, οὐ σεισμὸς, οὐχ αἱ
τῶν πολέμων ταραχαὶ, οὐ ψευδόχριστοι, οὐ ψευδοπροφῆται, οὐκ
ἀπατεῖνες, οὐχ οἱ ταραδίδοντες, οὐχ οἱ σκανδαλίζοντες, οὐχ οἱ
ψευδάδελφοι, οὐκ ἄλλος οὐδεὶς τοιοῦτος πειρασμός. εὐκολότερον
γάρ, φησιν, ἀφανισθήσει τὰ πεπηγότα ταῦτα καὶ ἀκίνητα. τοῦτο 30
γὰρ σημαίνει ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσεται, ἡ τῶν λόγων
τῶν ἐμῶν τι διαπεσεῖν τοῦτο γὰρ δηλοῖ “οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ
“ παρελθῶσιν.”

Διατί δὲ τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἰς μέσον τέθεικεν; ὅμοι μὲν
δεικνὺς ὅτι προτιμότερα καὶ οὐρανοῦ καὶ γῆς ἡ Ἐκκλησία, ὅμοι 35

δὲ καὶ δημιουργὸν ἑαυτὸν ἐμφαίνων καὶ ἐπεῖθεν τοῦ παντὸς, καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ τὴν ἄφατον σημαίνον.

Τίνος ἔνεκεν τερὶ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ ὥρας εἶπεν ὅτι οὐδεὶς οὔδε οὐδὲ οἱ Ἀγγελοι τῶν οὐρανῶν, οὐδὲ ὁ Τίος εἰ μὴ μόνος ὁ Πατήρ; hæc quæstio totidem verbis tractata invenitur in 5 Cat. Evang. S. Marci, p. 415, 18.

Εἶπὼν δὲ ὅτι “ὦσπερ ἡσαν ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Νῷε τράγουτες “καὶ τίνοντες” καὶ τὰ ἔχῆς, τὴν ἀβρόαν αὐτοῦ καὶ ἀπροσδόκητον παρουσίαν ἐσῆμανεν καὶ γὰρ καὶ Παῦλος τοῦτό φησιν, ὅτι ὅταν λέγωσιν εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, τότε αἴφνιδιος αὐτοῖς ἐπίσταται το 10 ὅλεθρος· καὶ ὦσπερ ἡ ὥδιν ἐν γαστρὶ ἔχοντος· καὶ εἰ τριφὴ πῶς θλίψις; εἶπεν γὰρ μετὰ τὴν θλίψιν τῶν ἡμερῶν ἐκείνων τριφὴ τοῖς ἀναισθῆτος διακειμένοις, θλίψις δὲ καὶ ἀθυμία τοῖς δικαίοις· ὅθεν δείκνυται ὅτι τοῦ Ἀντιχρίστου ἐλθόντος τὰ τῶν ἀτόπων ἥδονταν ἐπιταθῆσται ἐν τοῖς παρανόμοις, καὶ τῆς οἰκείας ἀπογνῶσιν σωτη- 15 ρίας. ὦσπερ γὰρ τῆς κιβωτοῦ γινομένης, οὐκ ἐπίστευον φησιν, ἀλλὰ πρόκειτο μὲν ἐν μέσῳ τὰ μέλλοντα προανακηρύττουσα κακὰ, ἐκεῖνοι δὲ ὄρῶντες αὐτὴν ὡς οὐδενὸς ἐσομένου δεινοῦ οὐτως ἐτρύφων, οὗτοι καὶ νῦν. φανεῖται μὲν ὁ Ἀντιχριστος, μεθ' ὧν ἡ συντέλεια καὶ αἱ κολάσεις καὶ αἱ τιμωρίαι αἱ ἀφόρητοι· οἱ δὲ τῇ κακίᾳ 20 συνεχόμενοι, οὐδὲ αἰσθῆσονται τοῦ φόβου τῶν ἐσομένων δεινῶν.

203, 22. μύλῳ κ. ἐπ. εἶπεν. 26. δῆλον ὅτι. 34. συντελείαν.

204, 10. ἀνακρίνωμεν. 14. διὰ τοῦτο εἶπεν. 15. ομ. μου.

205, 16. παρά τινον.

205, 32. ἀλλ' ἐπὶ μὲν τῆς προτέρας παραβολῆς τοῦ πιστοῦ 25 δούλου καὶ τοῦ ἀγνόμονος, καθολικώτερον περὶ πάστης ὀφελείας λέγει, καὶ εἰς τὸν πλησίον ἐπιδείκνυσθαι χρή. ἐπὶ δὲ ταύτης τῆς τῶν παρθένων, περὶ ἐλεγμοσύνης ἴδικῶς τῆς ἐν χρήμασι παρακελεύεται· καὶ σφοδρότερον ἡ ἐπὶ τῆς προτέρας παραβολῆς· ἐκεῖ μὲν γὰρ τὸν τύπτοντα τοὺς συνδούλους καὶ μεδυσκόμενον καὶ τὰ 30 δεσποτικὰ σκορπίζοντα καὶ ἀπολλῶντα κολάζει, ἐνταῦθα δὲ καὶ τὸν οὐκ ὀφελοῦντα, οὐδὲ δαψιλῶς τοῖς δεομένοις κενοῦντα τὰ ὄντα. εἶχον μὲν γὰρ καὶ αἱ μωραὶ παρθένοι ἔλαιον· οὐ δαψιλὲς δὲ, διὸ κολάζονται.

206, 2. π. παρθενίας προδιελέχθη.

- 206, 3. μεγάλην π. αὐτῆς δ. 5. κατορθώθη.
 206, 8. ἐπαιω μὲν γάρ φησι τὸν κατορθοῦντα· οὐκ ἀναγκάζει
δὲ τὸν μὴ βουλόμενον, οὐδὲ ἐπίταγμα τὸ πρᾶγμα ποιῶ.
 206, 10. κατορθῶν, ὃς τὸ πᾶν κατορθωκὼς διάκειται.
 206, 11. ἀμελῆ. 20. ἐλεημοσύνην. 23. παρθενίας τὸ χαρ. 5
 206, 31. παρὰ τῶν φρον. 32. ἐργ. προδοθέντων προστῆναι.
 207, 25. δεικνύς.
 208, 5. οὐχ ἔτερρ ὅτῳοῦν. 25. ὅτι τὴν π. 30. σκοτοῖ.
 209, 9. ἀπόλλει.
 212, 14. τοῦτο ἔλεγον. 19. οὐδὲ ἄρρωστον. 28. η̄ καὶ λ. 10
 213, 12. ἡτοίμαστο κ. ηὐτρέπιστο.
 213, 20. τὴν μὲν γὰρ βασιλείαν, φησὶν, ὑμῖν ἡτοίμασα, τὸ
δὲ πῦρ οὐχ ὑμῖν, ἀλλὰ τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐπ.
 213, 25. εἰλικρινῆ κ. δαψιλῆ.
 214, 8. τ. παλαιῶν εὐ. 16. αὐτοὺς οὖν. 15
 215, 13. καὶ τ. Χα. καὶ τὴν αἵμορρούσταν.
 215, 29. χρῖστον. 31. ἔλεον.
 216, 2. κνοφ. καὶ γαλακτοροφῆγαι. 13. καλὸν παροτοοῦν.
 217, 8. ἐξ δὲ εὐκαιρίαν ἡνα αὐτὸν παραδῷ.
 218, 8. ὅρη διατεμεῖη, ἡ πτῆται πρὸς τὸν ἀέρα· ἡ περαιώσασθαι 20
τὸ τυραννικὸν^a τέλαχος; οὐδαμῶς, ἀλλ’ οὕτως εὔκολον πολιτείαν,
ὡς μηδὲ ὄργανων δεῖσθαι, ἀλλὰ ψυχῆς καὶ διαθέσεως μόνης.
 218, 13. ἀλλ’ εἰπέν, φησιν, ρίψον τὰ χρήματα, τοῦτο οὖν ἐστιν
φορτικὸν, μάλιστα μὲν οὐκ ἐκέλευσεν, ἀλλὰ συνεβούλευσεν πλὴν
εἰ καὶ ἐπίταγμα ἦν, τί τὸ βαρὺ μὴ φέρειν φορτία, καὶ φροντίδας 25
ἀκαίρους ἔχειν ἀναπήψωμεν λοιπὸν καὶ γνῶμεν ὅτι οὐχὶ π.
 218, 23. μεγίστην διὰ δὴ τοῦτο αἱ μὲν ἄλλαι ἀπηροῦντο πορ-
νεύμεναι, αἱ δὲ τῶν ἱερέων θυγατέρες κατεκαίστο. τοῦ νομοδέτου
ἐκ περιουσίας δηλοῦντο ὅση τὸν ἱερέα μένει κόλασις τοῦτο ἀμαρ-
τάνοντα. εἰ γὰρ τὴν θυγατέρα μείζονα ἀπήγησεν δίκην, διὰ τὸ 30
ἱερέως εἶναι θυγατέρα, πολλῷ μᾶλλον αὐτὸν τὸν ἱερωμένον; ἐπορ-
νεύθη τις. 30. νῦν ἱερωμ. τις.
 219, 1. βίεσθαι. τῇ γὰρ πέμπτῃ τοῦ σαββάτου προσῆλθον.
καὶ ταῦτην ὡς μὲν τὴν πρὸ τῶν ἀξύμαν καλεῖ, τὸν καιρὸν λέγων

^a Απ Τυρρηνικὸν? sed Lat. vers. tyrannicum.

καθ' ὃν προσῆλθον, δὲ οὗτοι λέγει “ἥλθεν δὲ η̄ ἡμέρα τῶν ἀζύ-
“μων ἐν ᾧ ἔδει εὑχεσθαι (vīc) τὸ Πάσχα.

219, 4. θέλει οπ. Β. 8. τὴν διάνοιαν τούτου π.

220, 18. ἔξετάξαν. 33. ἐργάζ. καὶ κίνας ἀπὸ ἀνθρώπων,
μᾶλλον δὲ καὶ κυνῶν χαλεπωτέρους, καὶ δαιμόνας ἀπὸ κυνῶν, 5
ἐκφρονιας, παραπλῆγας, ὅλους τοῦ λαμβάνειν, καθάπερ καὶ Ἰουδας
ἔγενετο.

221, 3. μετὰ δὲ τὸ Ψωμίον διὰ τοῦτο λέγει ὅτι εἰσῆλθεν εἰς
αὐτὸν ὁ Σατανᾶς, ὅτι οὐκ ἀθρόον εἰσέρχεται οὐδὲ ὑφ' ἐν, ἀλλὰ
πολλὴν ποιεῖται τὴν ἀπόπειραν πρῶτον. δὲ δὴ καὶ ἐνταῦθα γέγονεν. 10
διακαθανήσας γάρ αὐτὸν ἐν ἀρχῇ καὶ προσβαλὼν ἤρέμα, ἐπειδὴ
εἶδεν ἐπιτήδειον πρὸς ὑποδοχὴν, ὅλος λοιπὸν ἐνταῦθα ἔπειντεν,
καὶ ὀλοσχερῷς αὐτοῦ περιγέγονεν.

Διατί εἰ τὸ Πάσχα ἥσθιον παρανόμως ἥσθιον; οὐ γὰρ ἀνακει-
μένους ἔδει φαγεῖν. ἀλλ' οὐκ ἐν τῷ ἐσθίειν τὸ Πάσχα ἀνέκειντο, 15
ἀλλὰ μετὰ τὸ φαγεῖν αὐτὸν λοιπὸν ἐστιώμενος δὲ δὲ λέγει ἔτερος
Εὐαγγελιστὴς “ὅτι ἐπιθυμίᾳ ἐπειθύμησα τὸ Πάσχα τοῦτο φαγεῖν
“μεθ' ὑμῶν,” τοῦτο δηλοῖ, ὅτι κατὰ τὸν ἐνιαυτὸν τοῦτον, ὅτε
ἡμελλεν ἡ σωτηρία τῆς οἰκουμένης γίνεσθαι, καὶ τὰ μυστήρια
παραδίδοσθαι, καὶ τὰ λυτηρὰ λύεσθαι διὰ τοῦ θανάτου οὕτω 20
κατὰ γνώμην αὐτῷ ὁ σταυρὸς ἦν.

222, 11. πρὸς αὐτὸν. 12. τὰ προστάγματα.

222, 18. τὰ τῆς καινῆς. 20. διαλεχθεῖς. 23. συνέχον.

222, 23. ἐκέχρητο. 25. μέλλει. 27. ἐγκεκαίνιστο.

223, 5. ἔστη. 31. οὐκ οὖσης ὡς ἐμάθομεν ἐκ τοῦ Ἰουδα 25
καὶ γὰρ πολλῆς ἀπολαύσας βοηθείας οὐδὲν ὀφελήθη ἐπειδὴ καὶ
μὴ θέλησε καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ συνεισενεγκεῖν. διὰ γὰρ τοῦτο καὶ
ἐταλάνισεν αὐτὸν εἰπὼν “οὐαὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ” καὶ ἐφόβησεν
αὐτὸν πάλιν εἰπὼν, “καλὸν ἦν αὐτῷ εἰ οὐκ ἐγεννήθη.” καὶ ἐν-
τρεψεν αὐτὸν βάψας τὸ Ψωμίον καὶ ἐπιδεδωκὼς, ὥστε τῆς πονηρᾶς 30
αὐτὸν ἀνατρέψαι βουλῆς. τοσαύτη δὲ ἦν αὐτοῦ ἡ πήρωσις, ὅτι
καὶ τῶν μυστηρίων μετασχὼν, ἔμενεν ὁ αὐτὸς ἀμετάβλητος. καὶ
τοῦτο ὁ Λουκᾶς δηλοῖ λέγων, ὅτι μετὰ τοῦτο εἰσῆλθεν εἰς αὐτὸν
ὁ Σατανᾶς οὐ τοῦ σώματος καταφροῦν ὁ διάβολος τοῦ φοβεροῦ,
ἀλλὰ τῆς ἀνασχυτίας λοιπὸν καταγελῶν τοῦ προδότου.

Διὸ παρακαλῶ μήτε τὸ πᾶν ἐπὶ τὸν Θεὸν ρίψαντες αὐτοὺς καθεῖδειν, μήτε σκουδάζοντας πομίζειν οἰκεῖοις πόνοις τὸ πᾶν κατορθοῦν· οὗτε γὰρ ὑπτίους ἡμᾶς αὐτοὺς εἶναι βούλεται ὁ Θεός. διὰ τοῦτο οὐ τὸ πᾶν ἡμῖν δέδυκε, ἀλλ' ἑκατέρου τὸ βλαβερὸν ἀνελῶν, τὸ χρῆσιμον ἡμῖν εἴστεν· τούτου οὖν ἔπειτε καὶ τὸν κορυφαῖον ἀφῆκεν πεσεῖν συνεσταλμένον τε αὐτὸν κατασκευάζων, καὶ εἰς πλειόνα ἀγάπην λατέν ἀλείφων.

224, 23. παρὰ τικην ἐπὶ τοῦτο. 27. θήσεις.

224, 35. συνάδει τῷ θελήματι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι πωταχοῦ τούτῳ ἐπεσθαί δεῖ καὶ τοῦτο ἐπιζητεῖν. 10

225, 2. ἐνδεικτικόν.

225, 6. ἀπελδὸν καὶ προσευξάμενος καὶ ἐπανελθὼν φησὸν. καθ.

225, 29. Τοῦ Χριστοτόμοτ. Τὸ μετὰ μαρχ. Sch. sup. τοῦ Πηλουσιώτου.

226, 9. ἀγάπης σκοπῷ. 10. τίς ἐστιν ὁ εἰς. 15

227, 2. διλισαμένας. 27. ἐπὶ τούτῳ.

227, 31. τὸ πάσχα. οὐ γὰρ ἀν ὁ Χριστὸς παρέβη τὸν καιρὸν τοῦ Πάσχα φαγὴν αὐτὸ τῇ ἐσπέρᾳ.

228, 6. τὸν ν. τοῦτον, οὗτε δὲ πάλιν περὶ τοῦ καοῦ ἔκείνου εἶτεν ἀλλὰ π. τ. σωμ. 20

228, 17. ἐκκαλεῖται. 33. σφαγῆναι.

229, 15. προστείθεσαν. 19. τριβολιμαῖον.

229, 32. ἥρησατο· οὗτο δὲ περιδεῆς ἦν καὶ σφόδρα ἀποτεθηκὰς τῷ δέει, ὅτι οὐ μόνον ἥρησατο, ἀλλ' οὐδέ.

230, 3. πικρᾶς om. B. 11. προδιατετέπωτο. 22. ἀκαρεῖ. 25

231, 1. κορβονᾶν. 5. ἀνεκήρυττεν.

232, 3. π. δὲ ἐκύκων. 7. προήνεγκεν. 8. κατεβαλόμην.

232, 20. χαρ. αὐτὸν.

233, 20. Εἰ καὶ τὰς χεῖρας. 22. παραδ. τούτοις.

233, 23. ὁ ἑκατοντάρχης. 31. καὶ καθ' ἔαυτῶν. 30

235, 34. ἀτεσκολοπισμένον. 35. π. δράντων.

236, 2. πειήσωσιν.

236, 6. Ἰσραὴλ, διὰ τοῦτο χλευάζοντες ἐβόων, εἰ βασιλεὺς τ. Ἰσρ. 14. ληστὴς ἦν.

237, 27. τεθῆκει.

35

237, 35. χρὴ δὲ γον. ὅτι τύπος ἡν τούτου τὸ ἐπὶ Ἐλισσαίου
γενόμενον· ὅτι νεκροῦ ὄντος αὐτοῦ ἀψ.

238, 15. διὰ τούτου. 16. ῥῆξαι. 25. προστάγματα.

239, 3. μέγα ἀποτολ. 21. ἐν πειρ. ὄντα.

239, 24. εἰς αὐτ. ἐκ. ἰδετε. 25. ἐκαίωσεν. 5

240, 6. αἰτιᾶσθε. 21. μ. τ. ἀναστ., μετὰ τὴν ἀνάστασιν.

241, 16. τῷ πρῶται ιδεῖν. 24. γενομένου.

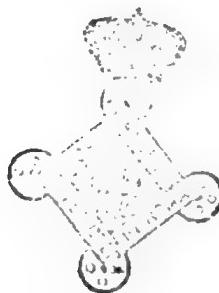
241, 27. καν γὰρ οἱ π. 29. πλάττοντες. 32. οὐ παρεκαθ.

242, 22. τὰ γεγενημένα.

243, 4. πολλάκις om. B.

10

Ἐπληρώθη ἡ ἑρμηνεία τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον
ἄγιον Εὐαγγέλιον.

7

WAG2.017445

6

1-6-3

